ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד ב

1 במשנה (לעיל כ.) לענין מוצא שלשה שטרות, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
2 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֶחָד הַלּוָה מִשְּׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם, ושלשת השטרות
3 שנמצאו היו על שם אותו לוה, יַחֲזִיר לַלּוָה, ואם היו שְׁלֹשָׁה
4 השטרות של כמה לוים שֶׁלָּוּ מִן המלוה הָאֶחָד, יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה על
5 פי סימן זה שאומר שהיו שלשת השטרות על שם שלשה לוים.
6 ויש להקשות על זה, וכי שייך כאן לומר דניחא ליה לַלּוָה לְאַהֲדוּרֵי
7 לֵיהּ לַמַּלְוֶה – שרצונו של הלוה שיחזירו את השטר חוב למלוה על
8 פי סימנים, הרי ודאי טובת הלוה שלא יחזירו למלוה שיתכן שכבר
9 פרע את השטר חוב ויבוא לגבות ממנו שנית.
10 מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבא לרב ספרא, הָתָם – שם במשנה, אין
11 מחזיר מחמת הסימנים, אלא סְבָרָא הוּא. מבארת הגמרא: אֶחָד
12 הַלּוָה מִשְּׁלֹשָׁה יַחֲזִיר לַלּוָה, משום דְּנַגְבֵּי לֵיהּ שְׁכִיחֵי – מצוי הוא
13 ששלשה שטרות יהיו ברשות הלוה, אבל לְנַגְבֵּי מַלְוֶה לֹא שְׁכִיחֵי –
14 אין מצוי שיזדמנו שלשת השטרות של מלוים שונים למלוה אחד,
15 שֶׁמַּע מִינָּהּ ששלשת השטרות מִלְּוֶה נָפוּל. ולגבי שְׁלֹשָׁה שֶׁלָּוּ מֵאֶחָד
16 סברא היא שיַחֲזִיר לַמַּלְוֶה, דְּנַגְבֵּי מַלְוֶה שְׁכִיחֵי – מצוי שיהיו ביד
17 המלוה שלשה שטרות של לוים שונים, אבל לְנַגְבֵּי לֵיהּ לֹא שְׁכִיחֵי
18 – אין הדבר מצוי, ומכיון שיש כאן סברא להחזיר למלוה אין צריך
19 בשביל זה את רצונו של הלוה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה בראשית ברא אלקים
שבת פרשת בראשית, מבה״ח מרחשון, ה׳תשכ״ו ..... ה

ד) שיחת ש״פ בראשית, מבה״ח מרחשון, ה׳תשכ״ו ... יג

ה) משיחות שבת בראשית
(אסרו-חג דשמע״צ ושמח״ת) ה׳תנש״א ..... יז

ו) לקוטי שיחות פרשת בראשית כרך טז ..... כו

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לא

ח) ילקוט גאולה ומשיח – שבת פרשת בראשית ..... לב

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בראשית ..... לג

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית ..... צה

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בראשית ..... צו

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת בראשית ..... קה

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קז

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית ..... קי

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית ..... קנח

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית ..... קעו

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק לא, איוב פרק י-יא ..... קצו

יח) משניות – מסכת תרומות
ביאור קהתי ..... קצח

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... רג

כ) מסכת בבא מציעא עם ביאורים
מדף כז עד דף לג ..... רד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רלה

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רלה

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רלח

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רמ

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רמא

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רמב

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רמג

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמה

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמז

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמח

לא) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי״צ לרבנית חיה מושקא ..... רמח

לב) חומש לקריאה בציבור ..... רנא

לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רס

לד) לוח זמנים לשבת חוה״מ סוכות ..... רסא

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשמע״צ, שמח״ת וש״ק ... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשכ"ו

(הנחה בלתי מוגה)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ[1]. וּמֵבִיא כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[2] פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י זַ"ל, אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ[3] הַזֶּה לָכֶם כוּ', וּמַה טַּעַם פָּתַח בְּבְרֵאשִׁית, מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם[4], שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל לִסְטִים אַתֶּם כוּ', שֶׁכְּבָשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ שֶׁל הַקב"ה הִיא, הוּא בָּרָאָהּ וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו וְכוּ'. וּמַמְשִׁיךְ הרבי הרש"ב במאמר הנזכר: וּבֶאֱמֶת נִפְלָא הַדָּבָר מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּתּוֹרָה, הֲרֵי תּוֹרָה הִיא לְשׁוֹן הוֹרָאָה[5], וְהִיא סֵפֶר דִּינִים, וּמַה שַּׁיָּךְ עִנְיַן בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כוּ' (וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁבִּגְלַל שֶׁצָּרִיךְ לְתָרֵץ טַעֲנַת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לָכֵן נִכְתַּב בַּתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה[6], וְעַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה). וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, וּמַהוּ עִנְיַן שֶׁנִּתְּנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו כוּ'.

ב) **וּמַמְשִׁיךְ** בַּ'מַאֲמָר', שֶׁלְּהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הָעִנְיָן דְּאֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ'[7], שֶׁהֵן ב' דֵּעוֹת[8], דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן[9], דַּעַת עֶלְיוֹן, שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן. וּמִכָּל־מָקוֹם אֵין סְתִירָה בֵּינֵיהֶם, כִּי שְׁנֵיהֶם הֵם בָּאוֹר הָאֱלֹקִי גּוּפָא (שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב

ביאור בדרך אפשר

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ[1]. וּמֵבִיא כְּבוֹד־קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר (מְהוֹרָשַׁ"ב רבי שלום דובער, האדמו"ר החמישי בשושלת אדמו"רי חב"ד) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן[2] במאמר חסידות על פסוק זה (בשנת תרע"ו, יובל שנים לפני אמירת מאמר זה בשנת תשכ"ו) פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י זַ"ל על פסוק זה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ[3] הַזֶּה לָכֶם כוּ', כי זו המצוה הראשונה בתורה שנצטוו בה בני ישראל וּמַה טַּעַם פָּתַח הקדוש־ברוך־הוא את התורה בְּבְרֵאשִׁית, בסיפור הבריאה, וזאת מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם[4], שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל לִסְטִים אַתֶּם כוּ', שכבשתם את ארץ ישראל מיד האומות הֵם בני ישראל אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הקב"ה הִיא, הוּא בָּרָאָהּ וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו וְכוּ'. וּמַמְשִׁיךְ הרבי הרש"ב במאמר הנזכר: וּבֶאֱמֶת נִפְלָא הַדָּבָר מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ בַּתּוֹרָה, הֲרֵי תּוֹרָה הִיא לְשׁוֹן הוֹרָאָה[5], והדרכה כיצד לנהוג וְהִיא סֵפֶר דִּינִים והלכות למעשה, וּמַה שַּׁיָּךְ עִנְיַן בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כוּ' להוראה ולימוד למעשה? (וְהַיְנוּ, שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לוֹמַר שאכן אין בסיפור הבריאה בתורה הוראה למעשה אלא שֶׁבִּגְלַל שֶׁצָּרִיךְ לְתָרֵץ טַעֲנַת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, לגבי כיבוש הארץ, לָכֵן נִכְתַּב בַּתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה[6], וְעַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה בנוסף לכך שהוא מענה לטענת אומות העולם שַׁיָּךְ לַתּוֹרָה). וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן מה המשמעות הפנימית של הדברים הנזכרים בפירוש רש"י על הפסוק "בראשית". האחד – לשון הפסוק כוח מעשיו הגיד לעמו לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, והשני וּמַהוּ עִנְיַן המשמעות הפנימית של המשך דברי רש"י לגבי המענה של בני ישראל לטענת אומות העולם "לסטים אתם": "כל הארץ של הקדוש־ברוך־הוא היא, הוא בראה" - שֶׁנִּתְּנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו כוּ'.

ב) וּמַמְשִׁיךְ בַּ'מַאֲמָר' הנזכר של הרבי הרש"ב, שֶׁלְּהָבִין זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הָעִנְיָן המבואר בהרחבה בתורת החסידות דְּאֵ־ל דֵּעוֹת הֲוָיָ'[7], על הפסוק האומר שהקדוש־ברוך־הוא הוא "א־ל דעות", לשון רבים, מבואר בקבלה ובחסידות שֶׁהֵן ב' דֵּעוֹת[8] בעניין ידיעת ה' והכרה באלוקות, דַּעַת עֶלְיוֹן כפי שהדבר נראה מלמעלה, מצד האלוקות וְדַעַת תַּחְתּוֹן[9], כפי שהדבר נראה מלמטה מצד האדם התחתון, דַּעַת עֶלְיוֹן, היא הגישה וההכרה שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן היינו ש"למעלה", האלוקות והרוחניות, זו המציאות האמיתית שראויה להיקרא "יש". ו"למטה" הגשמיות, היא מציאות שאין לה ערך אמיתי והיא "אין". וְדַעַת תַּחְתּוֹן, כפי שהדברים נראים בעיני האדם התחתון היא שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ וּלְמַעְלָה אַיִן שהמציאות הגשמית היא "יש" שקיומו ניכר ונרגש ונראה במוחש. ואילו המציאות הרוחנית העליונה, מאחר שאיננה נראית לעין ואיננה מוחשית נחשבת כ"אין". וּמִכָּל־מָקוֹם למרות ש"דעת עליון" ו"דעת תחתון" הן שתי גישות שנראות כהפוכות מן הקצה אל הקצה, לאמיתו של דבר אֵין סְתִירָה בֵּינֵיהֶם, כִּי שְׁנֵיהֶם הֵם בעצם 'דעות' וגישות שקיימות גם בָּאוֹר הָאֱלֹקִי גּוּפָא עצמו (שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ' היינו שהדבר מתחייב

---

1) פרשתנו א, א. 2) רד"ה בראשית ברא תרע"ו (המשך תער"ב ח"ב ע' א'קעה). וראה גם ד"ה זה תשט"ו. תשט"ז (סה"מ תשט"ו ע' יט ואילך. תשט"ז ע' מא ואילך). 3) בא יב, ב. 4) תהלים קיא, ו. 5) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ספר השרשים להרד"ק ערך ירה. 6) ראה גם תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע' קז. 7) שמואל־א ב, ג. 8) ראה תקו"ז תס"ט בתחילתו. 9) ראה תו"א יתרו סח, א. לקו"ת פ' ראה כג, ד. שמע"צ פג, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

גם מדיוק לשון הפסוק "א-ל דעות ה'", שמשמעו כי שתי הדעות קיימות באלוקות עצמה), והולך ומפרט מה המשמעות של "דעת עליון" ו"דעת תחתון" "באור האלוקי גופא" **אֶלָּא שֶׁהֵם בְּב' בְּחִינוֹת שֶׁל הָאַיִן** המציאות הרוחנית העליונה שלא נתפסת בכלים גשמיים ונקראת "אין". **'דַּעַת עֶלְיוֹן' הוּא בְּהָאַיִן שֶׁל הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי,** לפי תפיסת האדם התחתון "יש מאין" פירושו שהעולם הגשמי המוחשי שהוא "יש" ומציאות נברא מאור אלוקי רוחני בלתי נתפס שהוא בחינת "אין", אבל לפי פנימיות ועומק הדברים, דווקא האור האלוקי המהווה את העולמות והנבראים הגשמיים הוא ה"יש" האמיתי (בעוד שהגשמיות היא לא מציאות עצמאית), וה"אין" של ה"יש האמיתי" הוא **בְּחִינַת הָאוֹר** האלוקי הרוחני **כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** בתחילת ההתגלות שלו **מֵעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** לפני שירד לברוא עולמות ונבראים גשמיים **שֶׁהוּא אַיִן בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ. וְ'דַעַת תַּחְתּוֹן'** המושג "אין" כפי שהדבר הוא באלוקות עצמה **הוּא בְּהָאַיִן שֶׁל הַיֵּשׁ הַנִּמְצָא, בְּחִינַת הָאָרָה דְּהֶאָרָה** היינו הארה מועטת ומצומצמת של האור האלוקי **שֶׁנַּעֲשֵׂית מָקוֹר לַיֵּשׁ,** כי כדי שיתהוו מאור אלוקי אינסופי ובלתי מוגבל נבראים גשמיים, האור חייב להיות מועט ומצומצם והמעט שיורד ומתגלה הוא רק "הארה דהארה" ולא יותר **וּמַה שֶּׁנִּקְרָא אַיִן** למרות שהוא אור מועט ביותר **הֲרֵי זֶה עַל שֵׁם שֶׁאֵינוֹ מֻשָּׂג,** אינו מובן ואינו נתפס בהשגה של האדם **וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא בְּבְחִינַת לֹא דָּבָר,** לא מציאות, **וְלֹא כְּמוֹ הַיֵּשׁ** הגשמי הנברא **שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מְצִיאוּת דָּבָר מַמָּשׁ** מציאות מוחשית שאפשר להבין ו'לתפוס'. **וּמַמְשִׁיךְ בַּ'מַאֲמָר', דְּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ ב' דֵּעוֹת לְמַעְלָה, דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן, כְּמוֹ כֵּן צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בָּאָדָם גַּם כֵּן ב' הַדֵּעוֹת [וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁהָאָדָם כָּלוּל מִכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[10], מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטָּה מַטָּה[11]], וְהֵן 'יְחוּדָא עִילָּאָה' (דַּעַת עֶלְיוֹן) וְ'יְחוּדָא תַּתָּאָה' (דַּעַת תַּחְתּוֹן), וְהוּא עִנְיַן הַיְחוּד דַּהֲוָיָ' אֱלֹקִים, שֶׁהַיְחוּד הוּא בְּב' הָאוֹפַנִּים דְּ'יְחוּדָא עִילָּאָה' וְ'יְחוּדָא תַּתָּאָה'. וְהוּא עִנְיַן שִׁלּוּב אָד' בַּהֲוָיָ' וְשִׁלּוּב הֲוָיָ' בְּאָד', שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשִּׁלּוּב הוּא אָד' בַּהֲוָיָ', הֲרֵי זוֹ הִתְגַּבְּרוּת הֲוָיָ' עַל אָד', וְזֶהוּ בְּחִינַת יְחוּדָא עִילָּאָה. וְכַאֲשֶׁר בדוגמת הדרגות והכוחות העליונים באלוקות כי האדם כלול מכל הדרגות שקיימות ב'סדר השתלשלות' **מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטָּה מַטָּה[11]], וְהֵן** שתי הדעות הללו, "דעת עליון" ו"דעת תחתון" באדם הן **'יְחוּדָא עִילָּאָה'** יחוד עליון, היינו הכרה באחדות ה' באופן 'עליון' **(דַּעַת עֶלְיוֹן) וְ'יְחוּדָא תַּתָּאָה',** יחוד תחתון, היינו הכרה באחדות ה' באופן 'תחתון' **(דַּעַת תַּחְתּוֹן), וְהוּא עִנְיַן הַיְחוּד** החיבור והאחדות **דַּהֲוָיָ' אֱלֹקִים,** שם הוי' (על שם "היה הווה ויהיה כאחד") מסמל את עניין האין־סוף והבלי־גבול באלוקות, ושם אלוקים מסמל את עניין הגבול והצמצום. ומבואר בקבלה וחסידות שבעצם אין כל סתירה בין שני הדברים כי הקדוש־ברוך־הוא הוא תכלית השלימות ולכן יש בו את כל הכוחות, הן את כוח הגבול והן את כוח הבלי־גבול, כך שלאמיתו של דבר "הוי'" ו"אלוקים" הם עניין אחד (שבא לידי ביטוי באופנים שונים) והחיבור וההתאחדות ביניהם באופן פנימי ועמוק נקרא "יחוד [התאחדות] הוי' ואלוקים" והמשמעות של שתי הדעות הללו "דעת עליון" ו"דעת תחתון" ב"יחוד הוי' ואלוקים" היא **שֶׁהַיְחוּד הוּא בְּב' הָאוֹפַנִּים דְּ'יְחוּדָא עִילָּאָה'** "יחוד עליון", היינו יחוד בדרגה גבוהה **וְ'יְחוּדָא תַּתָּאָה'.** "יחוד תחתון" היינו יחוד בדרגה נמוכה **וְהוּא עִנְיַן שִׁלּוּב אָד' בַּהֲוָיָ' וְשִׁלּוּב הֲוָיָ' בְּאָד',** כאמור, שם הוי' הוא השם שמסמל את האין והבלי־גבול של האלוקות, ואילו שם אדנ־י הוא בדוגמת שם אלוקים המסמל את המדידה וההגבלה (וכמבואר בשער היחוד והאמונה שבספר התניא, פרק ז, ששם הוי' ("היה הווה ויהיה כאחד") הוא ביטוי לכך שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוא למעלה מגדרי והזמן והמקום, ושם אדנ־י הוא השם של מידת המלכות בספירות העליונות, שממנה באה ההגדרה וההגבלה בזמן ומקום. וההתאחדות של מידת המלכות עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוא שילוב של שם אדנות בשם הוי' ובעניין זה של שילוב הוי' ואדנות יש שני אופנים **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַשִּׁלּוּב הוּא אָד' בַּהֲוָיָ',** (כזה: יאהדונה) היינו ששם הוי' הוא העיקר ושם אדנות משתלב ונכלל בו **הֲרֵי זוֹ הִתְגַּבְּרוּת הֲוָיָ' עַל אָד', וְזֶהוּ בְּחִינַת יְחוּדָא עִילָּאָה** כי כאשר הבלי־גבול והאין־סוף הוא המודגש והוא העיקר, והגבול מתבטל

---

10) בזכרון אחדים: ע"ד מארז"ל רגלי החיות כנגד כולן (חגיגה יג, א. וראה תניא ספי"ג). 11) ראה לקו"ת שמע"צ פט, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתקלה ואילך. סה"מ תרכ"ו ע' רמב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

כלפיו זה יחוד בדרגה עליונה. **וְכַאֲשֶׁר הַשִּׁלּוּב הוּא הֲוָיָ׳ בְּאַד׳** (כזה: אידהנויה) **הֲרֵי זוֹ הִתְגַּבְּרוּת אַד׳ עַל הֲוָיָ׳**, כי בשילוב הזה, שם אדנות (הגבול, מידת המלכות) הוא העיקר ושם הוי׳ משתלב בתוכו **וְזֶהוּ בְּחִינַת יְחוּדָא תַּתָּאָה** התאחדות ברמה נמוכה. **וּכְמוֹ כֵן** כשם שיש בחינת "דעת עליון" ו"דעת תחתון" באלוקות ובאדם **יֶשְׁנָן ב׳ דֵּעוֹת אֵלּוּ בַּתּוֹרָה**, שנמשלה ללחם ומזון **וְהוּא עִנְיַן לֶחֶם מִן הָאָרֶץ - גַּלְיָא דְתוֹרָה**, החלק הגלוי של התורה **וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם - פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה**, החלק הפנימי והנסתר שבתורה. **וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר, הִנֵּה לֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא** אותו חלק בתורה **מַה שֶּׁנִּתָּן מִיַּד לְאַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם**, ולא יותר, **וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם הוּא כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן־תּוֹרָה, כּוֹלֵל גַּם גַּלְיָא דְתוֹרָה, שֶׁגַּם זֶה** לאמיתו של דבר **בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן. וְהֵינוּ, שֶׁלֶּחֶם מִן הָאָרֶץ הִיא הַיְדִיעָה** וההכרה באלוקות **דְּ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳ שֶׁשַּׁיֶּכֶת לְעִנְיַן הַבְּרוּרִים מִלְּמַטָּה**, כמבואר בקבלה וחסידות שכאשר האדם בא במגע עם ענייני העולם הזה הגשמי בעבודתו בתורה ומצוות או בענייני הרשות מתוך גישה של "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", הוא מפריד בין ניצוצות הקדושה שבהם ובין החלק הרע שבהם ומעלה את ניצוצות הקדושה למעלה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כיוון שמדובר בעבודת ה׳ מתוך ענייני העולם ובאמצעותם **נַעֲשֶׂה הַיִּחוּד דַּהֲוָיָ׳ וֶאֱלֹקִים** בדרגה נמוכה ("דעת תחתון", "יחודא תתאה") **בִּבְחִינַת שִׁלּוּב הֲוָיָ׳ בְּאַד׳** באופן שהעיקר הוא שם אדנות ושם הוי׳ משתלב בתוכו. **וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם הוּא הַיִּחוּד דַּהֲוָיָ׳ וֶאֱלֹקִים** בדרגה גבוהה **בִּבְחִינַת שִׁלּוּב אַד׳ בַּהֲוָיָ׳**, כי העיקר הוא שם הוי׳ ושם אדנות משולב בתוכו וזהו יחוד **בִּבְחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן** (ו"יחודא עילאה").

ביאור בדרך אפשר

ג) וּמְסַיֵּם בַּ׳מַאֲמָר׳[12] הנזכר של הרבי הרש"ב, **שֶׁעַל־פִּי־זֶה** לפי המבואר לעיל אודות שתי הבחינות של "דעת עליון" ("יחודא עילאה") ו"דעת תחתון" ("יחודא תתאה") **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתַב רַשִׁ"י** בפירושו לפסוק "בראשית ברא אלוקים", כמובא לעיל, **לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וְכוּ׳. דְּהִנֵּה, בְּרֵאשִׁית גּוֹ׳** העוסק בסיפור בריאת העולם הזה הגשמי המוגדר בגדרי הזמן והמקום **וְהַחֹדֶשׁ גּוֹ׳** מצוות קידוש החודש הקובעת את חודש ניסן, חודש הניסים והגאולה שלמעלה מגדרי העולם כחודש הראשון **הֵם ב׳ אוֹפַנֵּי הַהַנְהָגָה שֶׁלְּמַעְלָה**, שתי צורות בהם הקדוש־ברוך־הוא מנהיג את העולמות **שֶׁמֵּהֶם יְכוֹלִים לֵידַע** לדעת ולהכיר את **גַּדְלוּת הַבּוֹרֵא, הַנְהָגָה טִבְעִית וְהַנְהָגָה נִסִּית (כִּדְאִיתָא בַּ׳עַקֵּידָה׳**[13]**)**, כמבואר במקומות רבים בתורת החסידות שהנהגת העולם הרגילה, בדרכי הטבע, והנסים שמתרחשים בעולם מעת לעת, למעלה מהטבע, הם בעצם שני אופנים של התגלות ה׳ בעולם. וגם הטבע המעלים ומסתיר על האלוקות הוא בעצם הנהגה אלוקית **שֶׁהֵם** שני האופנים בהנהגת העולם בדרך הטבע ("בראשית") ובהנהגה ניסית ("החודש") הם **עַל־דֶּרֶךְ ב׳ הָעִנְיָנִים** המבוארים לעיל **דְּדַעַת־עֶלְיוֹן וְדַעַת־תַּחְתּוֹן, יְחוּדָא־עִלָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה. "בְּרֵאשִׁית" גּוֹ׳** היינו סיפור התורה על בריאת העולם המוגבל **הוּא עִנְיַן הַנְהָגַת הַטֶּבַע, בְּחִינַת דַּעַת תַּחְתּוֹן - יְחוּדָא תַּתָּאָה**, היבטול לאלוקות בדרגה נמוכה **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, שֶׁהוּא זְמַן בְּרִיאַת הָעוֹלָם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הַנְהָגַת הַטֶּבַע. וְ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה" גּוֹ׳, חֹדֶשׁ נִיסָן, הוּא עִנְיַן הַנְהָגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן - יְחוּדָא עִלָּאָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי, שֶׁהוּא זְמַן בְּרִיאַת הָעוֹלָם לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הַנְהָגַת הַטֶּבַע. וְ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה" גּוֹ׳, חֹדֶשׁ נִיסָן, הוּא עִנְיַן הַנְהָגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן - יְחוּדָא עִלָּאָה,** היבטול של העולם לאלוקות בדרגה גבוהה, שהרי בהנהגה ניסית יש גילוי

---

12) שם ע׳ א׳קפא. 13) שער לח - עה"פ (בא יב, ב) החודש הזה לכם. הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו יח, ב ואילך. סה"מ תרנ"ד ע׳ קלא ואילך. המשך תרס"ו ע׳ קנו. סה"מ תרע"ח ע׳ רכה. וראה לקו"ש חי"ז ע׳ 152 ואילך. 14) שמו"ר פט"ו,

ביאור בדרך אפשר

אלוקות בעולם **כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ**[14] על הפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים" **כְּשֶׁבָּחַר (הַקָּבָּ"ה) בְּיַעֲקֹב וּבָנָיו** מכל העמים **(כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15] **יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהֵב סֶלָה** הרי שהקדוש־ברוך־הוא בחר ב"גאון יעקב") **קָבַע בּוֹ (בְּעוֹלָמוֹ) רֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁל גְּאוּלָּה, שֶׁהוּא עִנְיָן שִׁדּוּד הַמַּעֲרָכוֹת** שבהם העולם מתנהל בדרך כלל **וּבִטּוּל הַטֶּבַע, כְּמוֹ הָאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים דִּיצִיאַת מִצְרַיִם כוּ'** שהיו ניסים גלויים תוך שינוי ושידוד וביטול הטבע. **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם,** ולא מ"בראשית" **דְּכֵיוָן שֶׁהַתּוֹרָה בִּכְלָל הִיא בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן,** וכפי שהובא לעיל שאפילו חלק הנגלה שבתורה (כפי שניתן במתן תורה) שייך ל"דעת עליון" (בחינת "לחם מן השמים") **לָכֵן** בעצם **צְרִיכָה לִהְיוֹת הַתְחָלַת הַתּוֹרָה מֵהַ"חֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", שֶׁהוּא עִנְיָן דַּעַת עֶלְיוֹן, כַּנַּ"ל.**

וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית, מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו שהוא ענין "דעת תחתון"? על כך בא המענה: **מִשּׁוּם "כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ גוֹ', כֹּחַ מַעֲשָׂיו הֵיְינוּ הַכֹּחַ וְהַשְׁלִיטָה עַל הַטֶּבַע**[16], על ידי העבודה הרוחנית של האדם **וְהוּא עִנְיָן הַבְּרוּרִים** הפרדת הרע מהטוב והעלאת ניצוצות הקדושה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה בְּבְחִינַת דַּעַת תַּחְתּוֹן. וְהַטַּעַם שֶׁגַּם עִנְיָן זֶה נִכְתָּב בַּתּוֹרָה,** אף שכאמור כללות עניין התורה הוא "דעת עליון" ו"יחודא עילאה" **כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁהַבְּרוּרִים דְּ'דַעַת תַּחְתּוֹן' הֵם הַבְּרוּרִים דְּשֵׁם בַּ"ן, מִכָּל־מָקוֹם, גַּם עִנְיָן זֶה הוּא עַל־יְדֵי הֶאָרַת שֵׁם מַ"ה,** מבואר בקבלה וחסידות כי כאשר שם הוי' כתוב במילוי אותיות אל"ף, היינו יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א הגימטרייא של האותיות הללו היא מ"ה (45) וזהו שם מ"ה, וכאשר שם הוי' כתוב במילוי אותיות ה"א, היינו יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה הגימטרייא של האותיות הללו היא ב"ן (52) וזהו שם ב"ן. ולענייננו – ענינו של שם מ"ה הוא המשכה מלמעלה למטה, מאלוקות לעולמות, וענייננו של שם ב"ן הוא העלאה מלמטה למעלה, מעולמות לאלוקות, ועיקר עבודת הבירורים היא על־ידי העלאה מלמטה למעלה, שם ב"ן, אך מכל־מקום, הכוח לעבודה זו ניתן מלמעלה, על־ידי הארת שם מ"ה **וְלָכֵן נֶאֱמַר עִנְיָן זֶה** של "דעת תחתון" **בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת שֵׁם מַ"ה** אף שעיקר הבירור הוא על־ידי העבודה בהעלאה שהיא שם ב"ן.

וְזֶהוּ "כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הִיא, וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו", ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מהו דיוק הלשון "נתנה לאשר ישר בעיניו" ולפי האמור מובן **דִּבְחִינַת נְתִינָה הִיא מִשֵּׁם מַ"ה, בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** (בדוגמת התורה שניתנה מלמעלה וירדה למטה) ואמנם העבודה של האדם היא בדרך העלאה מלמטה למעלה אבל תחילה צריכה להיות ה"נתינה" וההמשכה וההתגלות מלמעלה למטה. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן** דיוק הלשון שהנתינה (של ארץ ישראל לבני ישראל) היא **לַ"אֲשֶׁר יָשַׁר", כְּמוֹ יָשָׁר יֶחֱזוּ פָנֵימוֹ**[17].

וַיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הטעם הפנימי לכך **שֶׁבִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה** בחודש תשרי שבו נברא העולם **קוֹרִין** בקריאת התורה בציבור את **פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית שֶׁבָּהּ מְדֻבָּר אוֹדוֹת סֵדֶר הַהַנְהָגָה עַל־פִּי טֶבַע, לְפִי שֶׁאָז** עם המעבר מהמועדים של חודש תשרי לימות השנה הרגילים שבהם בדרך כלל אין גילוי אלוקות באמצעות הנהגה ניסית **מַתְחִיל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם בְּעִנְיַן הַבְּרוּרִים** בדרך העלאה **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְהַכֹּחַ לְזֶה** לפעול את הבירורים מלמטה למעלה **הוּא עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁקּוֹרִין עִנְיָן זֶה בַּתּוֹרָה, כַּנַּ"ל שֶׁגַּם עִנְיָן הַבְּרוּרִים דְּשֵׁם בַּ"ן** היינו בירור הניצוצות והעלאת עניני העולם בדרך מלמטה למעלה **הוּא עַל־יְדֵי הֶאָרַת שֵׁם מַ"ה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַתּוֹרָה,** שהיא המשכה והתגלות מלמעלה למטה **וְזוֹהִי** הקריאה בתורה בפרשת בראשית בתחילת השנה **הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' לַעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ**

יא. 15) תהלים מז, ה. 16) ראה גם המשך תער"ב שם ע' א'קנג. 17) תהלים יא, ז.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה בפרשת בראשית שנעשית בזמן מיוחד ומסוגל בְּ׳שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית׳, שֶׁהִיא שַׁבָּת כְּלָלִית, עם השפעה כללית על כל השנה כולה כְּפִתְגָּם כְּ״ק מוֹ״ח אַדְמוּ״ר[18] שֶׁלְּפִי אֹפֶן הָעֲמִידָה (וּוי מ׳שְׁטֶעלט זיך כפי שנעמדים ומתייצבים) בְּ׳שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית׳ כָּךְ נִמְשָׁךְ עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, שֶׁבְּ׳הָעִנְיָנִים דְּ׳דַעַת עֶלְיוֹן׳ וְ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳, שהם מקבילים לשני הענינים של יִחוּדָא־עִלָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה, כמבואר לעיל בהרחבה, יֶשְׁנָם בעצם בָּעִנְיָן דְּ״בְּרֵאשִׁית״ גּוּפָא, עצמו (אף שכאמור בכללות ״בראשית״ הוא עניין ״דעת תחתון״) שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי הַחִלּוּק בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין ׳דַעַת עֶלְיוֹן׳ וְיִחוּדָא־עִלָּאָה, בחינת ״שמים״ לְ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה[19] בחינת ״ארץ״. וּבָזֶה גּוּפָא בפסוק ״בראשית״ עצמו (הכולל גם ״יחודא עילאה״ וגם ״יחודא תתאה״) יֶשְׁנוֹ הַסֵּדֶר דְּ״בְּרֵאשִׁית גּוֹ׳ אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ״, שֶׁשָּׁמַיִם קָדְמוּ לָאָרֶץ, היינו שהפסוק מקדים ״יחודא עילאה״ ל״יחודא תתאה״ שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם (דַּעַת־עֶלְיוֹן וְיִחוּדָא־עִלָּאָה), ולא מבראשית (דעת תחתון ויחודא־תתאה) וְיֶשְׁנוֹ גם הַסֵּדֶר באופן הפוך דְּבְיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם[20], שֶׁאֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ ״פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית״ (דַּעַת־תַּחְתּוֹן וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה).

ביאור בדרך אפשר

1 הַ׳נְתִינַת כֹּחַ׳ לַעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה
2 כֻּלָּהּ שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה בְּ׳שַׁבָּת
3 בְּרֵאשִׁית׳, שֶׁהִיא שַׁבָּת כְּלָלִית, כְּפִתְגָּם כְּ״ק
4 מוֹ״ח אַדְמוּ״ר[18] שֶׁלְּפִי אֹפֶן הָעֲמִידָה (וּוי
5 מ׳שְׁטֶעלט זיך) בְּ׳שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית׳ כָּךְ נִמְשָׁךְ עַל
6 כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ.
7 ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, שֶׁבְּ׳
8 הָעִנְיָנִים דְּ׳דַעַת עֶלְיוֹן׳ וְ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳,
9 יִחוּדָא־עִלָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה, יֶשְׁנָם בָּעִנְיָן
10 דְּ״בְּרֵאשִׁית״ גּוּפָא, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית
11 בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, שֶׁהֲרֵי
12 הַחִלּוּק בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק
13 שֶׁבֵּין ׳דַעַת עֶלְיוֹן׳ וְיִחוּדָא־עִלָּאָה, לְ׳דַעַת
14 תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה[19]. וּבָזֶה גּוּפָא יֶשְׁנוֹ הַסֵּדֶר
15 דְּ״בְּרֵאשִׁית גּוֹ׳ אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ״, שֶׁשָּׁמַיִם
16 קָדְמוּ לָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ
17 לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם
18 (דַּעַת־עֶלְיוֹן וְיִחוּדָא־עִלָּאָה), וְיֶשְׁנוֹ הַסֵּדֶר דְּבְיוֹם
19 עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם[20], שֶׁאֶרֶץ קָדְמָה
20 לַשָּׁמַיִם, שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ ״פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית״ (דַּעַת־
21 תַּחְתּוֹן וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה). וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה,
22 שֶׁקְּדִימַת שָׁמַיִם לָאָרֶץ הִיא בְּסֵדֶר הַבְּרִיאָה מִצַּד
23 בְּחִינַת הַגִּלּוּיִים כוּ׳, שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ מַעֲלָה בְּ׳דַעַת
24 עֶלְיוֹן׳ וְיִחוּדָא־עִלָּאָה. אֲבָל מִצַּד כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה,
25 שֶׁכְּלָלוּתָהּ הוּא כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים
26 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה דַּוְקָא, אֲזַי אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם,
27 וּמִצַּד זֶה יֵשׁ מַעֲלָה בָּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת ׳דַעַת
28 תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה דַּוְקָא.
29 ה) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַתְחָלַת וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה
30 הִיא בִּבְחִינַת ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־
31 תַּתָּאָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ״פָתַח בִּבְרֵאשִׁית״,
32 עִנְיַן הַבְּרוּרִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ הִיא
33 בְּאֹפֶן דְּ״כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
34 גּוֹיִם״, וְהַיְנוּ, שֶׁתְּחִלָּה נִתְּנָה לָהֶם, וְאַחַר־כָּךְ נִטְּלָה מֵהֶם וּנְתָנָה לָנוּ, עַל־יְדֵי

ביאור בדרך אפשר

וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁקְּדִימַת שָׁמַיִם לָאָרֶץ הִיא בְּסֵדֶר הַבְּרִיאָה מִצַּד בְּחִינַת הַגִּלּוּיִים כוּ׳, לפי סדר ההתגלות וההמשכה של האור האלוקי מלמעלה למטה מדרגה לדרגה שֶׁמִּצַּד זֶה יֵשׁ מַעֲלָה לעומת ׳דעת־תחתון ו׳יחודא־תתאה׳ כי ההתחברות לאלוקות והביטול לאלוקות שביחודא־עילאה הוא יותר פנימי ויותר עמוק. אֲבָל מִצַּד כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, והמטרה והתכלית שבשבילה נברא העולם שֶׁכְּלָלוּתָהּ הוּא כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה דַּוְקָא, אֲזַי אֶרֶץ קָדְמָה לַשָּׁמַיִם, וּמִצַּד זֶה יֵשׁ מַעֲלָה בָּעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה דַּוְקָא כי אף שמדובר בעבודה בדרגה יותר נמוכה, בהשגה פחות עמוקה באלוקות ובביטול פחות עמוק, הרי דווקא עבודה זו היא המעלה ומבררת את הגשמיות, בעוד שביחודא־עילאה אין התעסקות עם הגשמיות והרוחניות ואף שנמשך ומתגלה אור יותר נעלה בדרגה, כוונת הבריאה לא נשלמת, כפי שמוסיף ומבאר להלן.

ה) וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַתְחָלַת וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה הרוחנית של האדם הִיא בִּבְחִינַת ׳דַעַת תַּחְתּוֹן׳ וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ״פָתַח בִּבְרֵאשִׁית״, והתחלת התורה היא דווקא בסיפור הבריאה של שמים וארץ גשמיים עִנְיַן הַבְּרוּרִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ הִיא בְּאֹפֶן דְּ״כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם״, שֶׁתְּחִלָּה נִתְּנָה הקדוש־ברוך־הוא לָהֶם, לאומות העולם, ובפנימיות הדברים הכוונה שתחילה, קודם עבודתם הרוחנית של בני ישראל, ענייני העולם היו ברשות ובממשלת הקליפות והסטרא־אחרא וְאַחַר־כָּךְ נִטְּלָה הקדוש־ברוך־הוא מֵהֶם וּנְתָנָה לָנוּ, עַל־יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ

18) ראה לקו״ש ח״כ ע׳ 556 בהערה (ד״ה דעם באַוואוסטן וואָרט). וש״נ. 19) לקו״ת עקב טו, ב. 20) פרשתנו ב, ד.

ביאור בדרך אפשר

וַעֲבוֹדָתֵנוּ בְּבֵרוּר הָעוֹלָם והעלאתו לקדושה שעל ידי זה ענייני העולם עוברים לממשלת הקדושה. **שֶׁלָּכֵן, הִנֵּה גַּם קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהִתְלַבְּשׁוּת בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע דַּוְקָא** ולא באמצעות ניסים שלמעלה מהטבע, כי דווקא המגע עם ענייני העולם למטרות של קדושה ועבודת ה׳ הוא הפועל את הבירור וההעלאה של הגשמיות לקדושה ואלוקות (**וְכַיָּדוּעַ הַסִּפּוּר אוֹדוֹת אַדְמוּ״ר הַזָּקֵן בְּנוֹגֵעַ לְקִדּוּשׁ לְבָנָה**[21] בהיותו במאסר, כאשר הפקיד הוביל אותו בסירה מבית הסוהר לחקירה ביקש ממנו רבנו הזקן לעצור כדי לומר קידוש לבנה, אך הפקיד סירב ואז רבנו הזקן עצר את הסירה בעצמו, בדרך נס, אבל לא קידש את הלבנה באותה עצירה אלא דווקא לאחר מכן, כאשר הפקיד נענה לבקשתו ועצר את הסירה, וטעם הדבר הוא שענייני תורה ומצוות, ואפילו ההכנה למצוה, צריכים להיות מלובשים בדרכי הטבע).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְבִרוּר הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שעל ידי העבודה הרוחנית של האדם הוא מעלה ומברר את גופו הגשמי ואת נפשו הבהמית **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף, שֶׁלֹּא יָרְדָה** מעולמות הרוחניים ונתלבשה בגוף ונפש בהמית **כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת עַצְמָהּ, כִּי הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן כְּלָל**[22], **שֶׁכְּבָר נִתְקָנָה,** עוד קודם שירדה למטה **לְפִי שֶׁשָּׁרְשָׁהּ מִשֵּׁם מַ״ה (בְּגִימַטְרִיָּא אָדָם)**[23] **שֶׁבִּבְחִינַת הַתִּקּוּן**[24], ואם כן כבר בשורשה היא מתוקנת ואינה זקוקה לירידה למטה לצורך עצמה **אֶלָּא יְרִידָתָהּ לְמַטָּה הִיא כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית כוּ׳. וּבִשְׁבִיל זֶה** כדי שהנשמה אכן תתקן את הגוף ואת הנפש הבהמית **צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה** של האדם כנשמה בגוף **בְּאֹפֶן דְּ״כֹּחַ מַעֲשָׂיו״, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמַּעֲשֶׂה (גַּם) מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה**[25], כלשון חכמינו ״מעשין (כופין) על הצדקה שהאדם כופה את עצמו לעשות את רצון ה׳ גם כאשר הדבר הוא בניגוד לטבע ולרצון האישי של הגוף ונפש הבהמית שלו, ועל ידי הכפייה הזו הוא פועל את הבירור ואת ההעלאה של הגוף והנפש הבהמית (**וְעַד שֶׁגַּם לְמוּד הַתּוֹרָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל שִׁנּוּי הָרְגִילוּת דַּוְקָא,** ודווקא לימוד יותר מהרגילות נחשב עבודת ה׳ כדבעי **כַּיָּדוּעַ**[26] **בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה דְּשׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים וְאֶחָד,** שדווקא בזכות הפעם האחת הנוספת על כל מאה הפעמים הקודמות, נקרא האדם ״עובד אלקים״ **לְפִי שֶׁזֶּהוּ יוֹתֵר מֵרְגִילוּתוֹ** מאחר שבימי התלמוד היו רגילים לחזור על הלימוד מאה פעמים, ולמרות שהשינון מאה פעמים הוא בהחלט מאמץ ויגיעה, דווקא הפעם האחת הנוספת נחשבת עבודת ה׳ כי כיון שמאה הפעמים הם הרגילות, והפעם הנוספת היא יתירה על הרגילות ויש בה ׳אתכפיא׳ של הטבע וההרגל, לכן היא נחשבת כל כך).

וְזוֹהִי גַּם כְּלָלוּת הַמַּעֲלָה שֶׁל עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּגוּפָם לְגַבֵּי עוֹבְדֵי הֲוָיָ׳ בְּנִשְׁמָתָם[27], כמבואר בהרחבה בתורת החסידות שיש יתרון מיוחד בעבודת ה׳ עם הגוף הגשמי, מתוך כפיה ושעבוד של הגוף לעבודת ה׳, לעומת עבודה רק עם הנשמה תוך עיסוק בעניינים רוחניים בלבד **שֶׁזֶּהוּ** היתרון של ״עובדי ה׳ בגופם״ **מִצַּד מַעֲלַת הָעֲבוֹדָה דְּאִתְכַּפְיָא, שֶׁמִּצַּד הַחִדּוּשׁ שֶׁבָּהּ** בהיותה היפך טבעו של האדם **הֲרֵי הִיא פּוֹעֶלֶת תַּעֲנוּג** ונחת רוח מיוחדת **לְמַעְלָה, כַּמָּשָׁל הַיָּדוּעַ מִצִּפּוֹר הַמְּדַבֶּרֶת**[28] שכאשר מביאים ׳ציפור המדברת׳ (תוכי) לפני המלך הדבר גורם לו נחת רוח רבה מפני שמדובר בחידוש ובתופעה נדירה.

וְזֶהוּ הטעם לכך שבתחילת התורה **״פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית״,** ענייני הבריאה של העולם הגשמי וסדרי הטבע, דעת־תחתון ויחודא־עילאה **שֶׁזּוֹהִי** הפתיחה היינו **הַתְחָלַת וְעִקַּר הָעֲבוֹדָה, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה בָּאִים לַעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת ׳דַּעַת עֶלְיוֹן׳ וְיִחוּדָא־עִלָּאָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן דְּ״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״** הקשור בהנהגה ניסית למעלה מהטבע.

---

21) שיחת י״ט כסלו תרצ״ב (לקו״ד ח״ד תשנב, ב ואילך). וראה גם לקו״ש ח״ה ע׳ 80. 22) תניא פל״ז (מח, ב) מעץ חיים שער כו (שער הצלם) פ״א. 23) ראה עץ חיים שער י (שער התיקון) פ״ג. 24) ראה שערי תשובה לאדמו״ר האמצעי פ, סע״ד. קמא, ב. 25) ראה סה״מ תרע״ח ע׳ קכא. ע׳ קכד ואילך. ע׳ קצב. תרצ״ט ע׳ 191. 26) חגיגה ט, ב. תניא פט״ו. 27) ראה המשך תרס״ו ע׳ קנז ואילך. סה״מ תרח״ץ ע׳ רנב ואילך. תש״ח ע׳ 210 ואילך. 28) ראה לקו״ת במדבר כ, א. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

וְיִתֵּרָה מִזֶּה, לא זו בלבד שהעבודה בדרך 'דעת תחתון' היא הפתיחה וההתחלה אלא **שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי שֶׁהָאָדָם מִתְעַלֶּה בַּעֲבוֹדָתוֹ** מדרגה לדרגה **וּמַגִּיעַ לִבְחִינַת 'דַּעַת עֶלְיוֹן' וְיִחוּדָא־עִלָּאָה,** עדיין חשוב שתהיה לו שייכות לעבודה זו, ועדיין **צָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר אֶצְלוֹ רֹשֶׁם מִמַּדְרֵגַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה (וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בְּקִצּוּר וּבְרֶמֶז בַּהַקְדָּמָה לְשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה,** שבספר התניא הנקראת גם בשם 'חִנּוּךְ קָטָן', **בְּפֵרוּשׁ הַפָּסוּק**[29] **חָנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה,** שלכאורה יש לתמוה מהי המעלה בחינוך הנער על פי דרכו שלו, של הנער, אלא הכוונה היא **שֶׁבְּעֵת הָעֲלִיָּה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה שֶׁאָז** בשלב הביניים והמעבר כאשר כבר 'עזב' את דרגתו הראשונה **הוּא בִּבְחִינַת נְפִילָה מִמַּדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁכָּתוּב**[30] **שֶׁבַע יִפֹּל צַדִּיק וְקָם, נִשְׁאָר בּוֹ** לכל הפחות **הָ'רִשִׁימוּ' מִמַּדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה).**

אָמְנָם מצד שני **אַף שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה,** כמבואר לעיל באריכות, **מִכָּל־מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁהָעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה תִּהְיֶה כִּדְבָעֵי (וְעַד שֶׁעַל־יָדָהּ יַגִּיעוּ** אחר כך, בסופו של דבר **גַּם לַעֲבוֹדָה שֶׁבִּבְחִינַת 'דַּעַת עֶלְיוֹן' וְיִחוּדָא־עִלָּאָה), יֵשׁ צֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מֵהָעִנְיָן דְּ'דַעַת עֶלְיוֹן' וְיִחוּדָא־עִלָּאָה**[31]. **וְזֶהוּ שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר "פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית" נֶאֱמַר "אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", שָׁמַיִם תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ אֶרֶץ, שֶׁזּוֹהִי הַ'נְּתִינַת כֹּחַ' שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת 'דַּעַת עֶלְיוֹן' וְיִחוּדָא־עִלָּאָה (בְּחִינַת שָׁמַיִם) כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה (עַל־דֶּרֶךְ שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ"בְּרֵאשִׁית" נִכְתָּב בַּתּוֹרָה, כַּנַ"ל סְעִיף ג). וּמִכָּל־מָקוֹם**[32]**, עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה (בְּחִינַת אֶרֶץ) דַּוְקָא, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עִקַּר הַהַמְשָׁכָה**[33] **וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָ"י אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", אֶרֶץ תְּחִלָּה** כי סוף סוף דווקא העבודה ב'דעת תחתון' היא הממשיכה אלוקות למטה. **וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר"**[34], שבזמן הזה סדר היחודים וההשפעות והגילויים הוא

ביאור בדרך אפשר

כוח והארה מלמעלה למטה — שם מ"ה). **וְזֶהוּ** הטעם הפנימי לכך **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר "פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית"** בענייני העולם הזה הגשמי **נֶאֱמַר "אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", שָׁמַיִם תְּחִלָּה** דעת־עליון ויחודא־עילאה **וְאַחַר־כָּךְ אֶרֶץ** דעת־תחתון ויחודא־תתאה, הגם שלכאורה כיוון שמדובר בגשמיות העולם, הסדר בפסוק היה צריך להיות הפוך, תחילה ארץ ורק אחר־כך שמים. אלא הטעם להקדמת שמים לארץ בפסוק הוא משום **שֶׁזּוֹהִי הַ'נְּתִינַת כֹּחַ'** לאדם **שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת 'דַּעַת עֶלְיוֹן' וְיִחוּדָא־עִלָּאָה (בְּחִינַת שָׁמַיִם) כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת** אחר כך **עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה (עַל־דֶּרֶךְ שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּ"בְּרֵאשִׁית"** שעיקרו 'דעת תחתון' **נִכְתָּב בַּתּוֹרָה,** אף שעיקר ענין התורה הוא 'דעת עליון' **כַּנַ"ל סְעִיף ג).**

וּמִכָּל־מָקוֹם[32]**,** למרות שהנתינת כוח היא מ'דעת־עליון' **עִקַּר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּעִנְיַן הַבֵּרוּרִים בִּבְחִינַת 'דַּעַת תַּחְתּוֹן' וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה (בְּחִינַת אֶרֶץ) דַּוְקָא, וְעַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה עִקַּר הַהַמְשָׁכָה**[33] של האלוקות מלמעלה למטה, **וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָ"י אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", אֶרֶץ תְּחִלָּה.** וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּ"נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר"[34],

---

29) משלי כב, ו. 30) שם כד, טז. 31) ראה קונטרס עץ החיים פ"ד־ט. 32) ראה גם סד"ה כה אמר ה' השמים כסאי תרע"ו (המשך תער"ב שם ע' א'קפח). 33) בזכרון אחדים: וע"ד משנת"ל (ד"ה שובה דש"פ וילך תשכ"ו פ"ב (סה"מ תשכ"ו ע' ד)) בענין המשכת י"ג מדות הרחמים שאינן חוזרות ריקם, שנמשכים לשארית נחלתו, למי שמשים עצמו כשיריים (שזהו"ע דאתכפיא), שעי"ז מכשירים את הכלי לקבל את הגילויים העליונים. וגם, שיומשך האור למקום הראוי, ולא תהי' יניקה לחיצונים. 34) ירמי' לא, כא.

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ

ביאור בדרך אפשר

שישנה המשכה מהמשפיע, האיש, אל המקבל, האישה. אבל לעתיד לבוא יהיה "נקבה תסובב גבר" והאיש יקבל מהאישה, ובלשון הכתוב במקום אחר **אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ**[35], שהיא מקור ההשפעה לבעלה כפי **שֶׁיִּהְיֶה בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה**[36], **כַּאֲשֶׁר יְקַיֵּם הַיְעוּד**[37] **אֵלֶּה תוֹלְדוֹת (תּוֹלְדוֹת מָלֵא**[38]**) פֶּרֶץ גּוֹ'**, על

ביאור בדרך אפשר

הכתוב (במגילת רות, לגבי הולדתו של דוד המלך) "אלה תולדות פרץ" אומר המדרש שכאן נאמר "תולדות" מלא, ואילו לגבי בריאת העולם נאמר "אלה תלדת השמים והארץ בהבראם" חסר, להורות על מעלת הגאולה **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, דָּוִד עַבְדִּי** דוד המלך שהוא מצאצאי פרץ בן יהודה **נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם**[39].

1 אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ[35], שֶׁיִּהְיֶה בִּגְמַר
2 הָעֲבוֹדָה[36], כַּאֲשֶׁר יְקַיֵּם הַיְעוּד[37] אֵלֶּה תוֹלְדוֹת
3 (תּוֹלְדוֹת מָלֵא[38]) פֶּרֶץ גּוֹ', בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,
4 דָּוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם[39].

35) משלי יב, ד. 36) בזכרון אחדים: שאז יתגלה בארץ דוקא בחי' שלמעלה משמים וארץ גם יחד. 37) רות ד, יח. 38) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג. 39) יחזקאל לז, כה.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמוד א

1 שֶׁהַתּוֹרָה רִיבְּתָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה, שנאמר 'השב תשיבם'.
2 הגמרא מביאה שאלות נוספות לגבי פסוקים שיש בהם כפילות
3 לשון: שאל אותו חכם את רבא, נאמר לגבי מצות שלוח הקן
4 (דברים כב ז) 'שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם', אֵימָא – ונאמר שמהמילה
5 'שַׁלֵּחַ' אנו למדים שחייב לשלח את האם חֲדָא וְתִמְנָא – פעם אחת,
6 ומהמילה 'תְּשַׁלַּח' אנו למדים תְּרֵי זְמָנֵי – שאם חזרה חייב לשלחה
7 פעם שניה, אבל יותר מכך אינו חייב בשילוח, ומדוע שנינו בחולין
8 (קמא.) שאם שילחה וחזרה אפילו ארבע וחמש פעמים חייב לחזור
9 ולשלחה. אָמַר לֵיהּ רבא, 'שַׁלֵּחַ' אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע,
10 ומהמילה 'תְּשַׁלַּח' אנו למדים דרשה זו, אֵין לִי שחייב לשלח את
11 האם קודם שנוטל את הבנים אֶלָּא כשנוטל את הציפור לְדָבָר
12 הָרָשׁוּת כגון אכילה, אך אם נוטלה לְדָבָר מִצְוָה כגון לצורך טהרת
13 מצורע, מְנַיָּן שחייב בשלוח האם, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תְּשַׁלַּח' מִכָּל מָקוֹם.
14 אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן לְרָבָא, נאמר לגבי מצות תוכחה (ויקרא יט
15 יז) 'הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ', וְאֵימָא – ונאמר שמהמילה 'הוֹכֵחַ' אנו
16 למדים שחייב להוכיח חֲדָא וְתִמְנָא – פעם אחת, ומהמילה 'תּוֹכִיחַ'
17 אנו למדים שאם לא הועילה התוכחה חייב להוכיח תְּרֵי זְמָנֵי – שני
18 פעמים, אבל יותר מכך אינו חייב. אָמַר לֵיהּ רבא, 'הוֹכֵחַ', אֲפִילּוּ
19 מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע, ומהמילה 'תּוֹכִיחַ' אנו למדים דרשה זו, אֵין לִי
20 שחייב בתוכחה אֶלָּא הָרַב לְתַלְמִיד, אך תַּלְמִיד לְרַב מְנַיָּן שחייב
21 בתוכחה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ' מִכָּל מָקוֹם.
22 הגמרא מבארת פסוקים נוספים שיש בהם כפילות לשון: נאמר
23 לגבי חיוב פריקה (שמות כג ה) 'עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ'. ומבארת הגמרא:
24 אֵין לִי שחייב בפריקה אֶלָּא כשבְּעָלָיו עִמּוֹ והוא מסייע לו בפריקה,
25 אך כשֶׁאֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ, כלומר שאין הבעלים יכולים לסייע לו
26 בפריקה, מְנַיָּן שחייב בפריקה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'עָזוֹב תַּעֲזֹב' מִכָּל מָקוֹם.
27 נאמר לגבי חיוב טעינה (דברים כב ד) 'הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ'. ומבארת
28 הגמרא: אֵין לִי שחייב בטעינה אֶלָּא כשבְּעָלָיו עִמּוֹ והוא מסייע לו
29 בטעינה, אך כשֶׁאֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ, כלומר שאין הבעלים יכולים לסייע
30 לו בטעינה, מְנַיָּן שחייב בטעינה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָקֵם תָּקִים' מִכָּל
31 מָקוֹם.
32 הגמרא דנה מדוע הוצרכה התורה לכתוב גם פריקה וגם טעינה.
33 שואלת הגמרא: וְלָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב פְּרִיקָה וְלָמָּה לֵיהּ לְמִיכְתַּב טְעִינָה
34 – מדוע צריכה התורה לכתוב פסוק לחיוב פריקה ופסוק לחיוב
35 טעינה, הרי אפשר ללמוד זה מזה. משיבה הגמרא: צְרִיכִי, דְּאִי
36 כְּתַב רַחֲמָנָא – שאם היתה התורה כותבת רק 'עזב תעזב עמו'
37 לחיוב פְּרִיקָה, הֲוָה אֲמִינָא – הייתי אומר שהסיבה שחייב בפריקה
38 היא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא [–שיש] צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, שהרי הבהמה מצטערת
39 במשא שעליה, וְאִיכָּא – ויש גם חֶסְרוֹן כִּיס, שהרי הבהמה
40 מתקלקלת מחמת המשא, אֲבָל טְעִינָה דְּלָאו צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִיכָּא
41 וְלָא חֶסְרוֹן כִּיס אִיכָּא – שאין לא צער בעלי חיים ולא חסרון כיס,
42 אֵימָא – נאמר שלא יתחייב בטעינתה. וְאִי אַשְׁמְעִינַן – ואם היתה
43 התורה כותבת 'הקם תקים עמו' לחיוב טְעִינָה, הייתי אומר
44 שהתורה חייבה לסייע בטעינה מִשּׁוּם דִּכְשֻׁכָּר – שאינו חייב
45 לעשותה בחנם אלא בשכר, אֲבָל פְּרִיקָה דִּבְחִנָּם – שחייב לעשותה
46 בחינם, אֵימָא – נאמר שלא חייבה אותו התורה בכך, צְרִיכָא – לכן
47 הוצרכה התורה לכתוב פסוק מיוחד לחיוב טעינה ופסוק מיוחד
48 לחיוב פריקה בחינם.
49 שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (לקמן לב.) שאַף טְעִינָה חייבים
50 לעשותה בְּחִנָּם, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה יש לתרץ, הלא אפשר
51 ללמוד פריקה מטעינה. מיישבת הגמרא: לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לָא מְסַיְּיעֵי
52 קְרָאֵי – אין פסוק שמשמעותו דווקא חיוב טעינה, כיון שגם את
53 הפסוק 'הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ' אפשר לפרש לחיוב פריקה, ואם כן כל
54 אחד מהפסוקים שהיה נכתב הייתי מפרש שהכוונה לפריקה, ולא
55 היינו יודעים שיש חיוב טעינה, לכך הוצרכו שני הפסוקים.
56 הגמרא דנה מדוע הוצרכה התורה לכתוב גם פריקה וטעינה וגם
57 השבת אבידה. שואלת הגמרא: לָמָּה לִי לְמִכְתַּב הָנֵי תַּרְתֵּי, וְלָמָּה
58 לִי לְמִכְתַּב אֲבֵידָה – מדוע צריכה התורה לכתוב גם פריקה וטעינה,
59 וגם חיוב השבת אבידה, הרי אפשר ללמוד פריקה וטעינה מהשבת
60 אבידה, או השבת אבידה מפריקה וטעינה, שהרי ענינם של
61 חיובים אלו הוא הצלת ממונם של ישראל. משיבה הגמרא: צְרִיכִי,
62 דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא הָנֵי תַּרְתֵּי – שאם היתה התורה כותבת רק חיובי
63 פריקה וטעינה, הייתי אומר שדווקא בהם חייב מִשּׁוּם דְּצַעֲרָא דְּמָרֵה
64 אִיתָא – שיש צער לבעלים, וכן צַעֲרָא דִּידֵהּ אִיתָא – יש בזה צער
65 לבהמה, אֲבָל אֲבֵידָה, דְּצַעֲרָא דְּמָרֵה אִיתָא – שיש בזה צער
66 לבעלים, וְצַעֲרָא דִּידֵהּ לֵיתָא – אולם אין צער לאבידה, אֵימָא –
67 נאמר שלא יתחייב בהשבה, ולא היינו לומדים השבת אבידה
68 מפריקה וטעינה. וְאִי אַשְׁמְעִינַן – ואם היתה התורה כותבת רק
69 השבת אֲבֵידָה, הייתי אומר שבזה חייב מִשּׁוּם דְּלֵיתָא לְמָרֵה בַּהֲדֵהּ
70 – שאין הבעלים נמצאים עם האבידה ואינם יכולים לטפל בה,

בס"ד. שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ו.

בלתי מוגה

א. בשיחות א־ב נתבאר פירוש רש"י בהתחלת התורה: "אמר רבי יצחק[1], לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה[2] שנצטוו בה ישראל[3], ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים[4], שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש־ברוך־הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", - שטענת אומות העולם היא (לא על עצם הכיבוש, שהרי כיבוש מלחמה אינו גזל[5], אלא) על שינוי עצם מהות הארץ שנעשית "ארץ ישראל", שיש בה קדושה.

והמענה על זה - שמלכתחילה בראה[6] הקדוש־ברוך־הוא ונתנה לאשר ישר בעיניו (בני־ישראל), אלא שרצונו של הקדוש־ברוך־הוא שהענין ד"נתנה לנו" בפועל יהיה לאחרי ש"נתנה להם" ואחר־כך "נטלה מהם", ואז נשארת של בני־ישראל לעולם, כיון שאין זה רק מצד הכיבוש (שזהו רק דבר חיצוני), אלא להיותה ארץ הקודש כפי שנבראה בעצם מהותה[7].

---

1) נתבאר גם הטעם שרש"י מזכיר שם בעל המאמר (אף שבדרך כלל אינו מזכיר בפירושו שם בעל המאמר*):

כתב הט"ז בדברי דוד (ריש פרשתנו) "ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד, ביאור רש"י, כתוב בו, שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י .. הוא מדרש, ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק הי' אביו של רש"י (רש"י ר"ת רבינו שלמה יצחקי), ולא הי' למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחלת חיבורו, ואמר לו, שאל איזה קושיא ואכתבנה על שמך, והקשה לו סתם, למה התחילה התורה בבראשית כו'". וממשיך, "אלא דמה שכתב שר' יצחק אביו של רש"י לא הי' למדן גדול, זה אינו, דבפרק בתרא דע"ז (עה, א) מביא רש"י פירוש על הגמרא, וז"ל, לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה כו', עכ"ל".

ומ"מ יש לומר, שבכתבו "אמר ר' יצחק" נתכוין רש"י לרמז שם אביו, משום כיבוד אב, שחיובו הוא גם - ובמכ"ש - כאשר האב הוא למדן גדול (וראה גם התוועדויות תנש"א ח"א ע' 197).

2) וגם המצוות שלפנ"ז (פו"ר, מילה וגיד הנשה) - חזרו ונאמרו לישראל במ"ת, כמ"ש בפירוש רש"י על הפסוק (משפטים כד, יב) "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה גו'", "כל שש מאות ושלש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן", ובר"פ בהר: "כל המצוות .. נאמרו כללותיהם ודקדוקיהן מסיני"**.

ושאר הענינים, כמו בריאת העולם שהוא שורש האמונה, וכן מעשה אבות*** שהוא סימן לבנים - היו יכולים להיות בתורה שבע"פ [דלא כמצוות, שבהם יש כו"כ חילוקים אם חיובם מדאורייתא או מדרבנן (ולדוגמא: בנוגע לדין זקן ממרא; בנוגע לספק וכיו"ב. ולאידך - יש ענינים שבהם עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, וערבים ד"ס יותר מד"ת)], אבל המענה לאוה"ע צריך להיות בתושב"כ דוקא, כי אם יהי' רק בתושבע"פ - הרי אסור ללמדה לאוה"ע (דאיסור לימוד התורה לעכו"ם הוא בתושבע"פ דוקא, משא"כ תושב"כ, שתירגמה משה לשבעים לשון, גם עבור אוה"ע).

3) והרי ענינה של התורה - הוראה לבנ"י, כמ"ש בפ' ברכה (לג, ד־יו"ד) "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל"; "תורה צוה לנו משה".

4) תהלים קיא, ו. ובפרש"י שם: "ומדרש תנחומא: כתב לישראל מעשה בראשית להודיעם שהארץ שלו וכו' שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם וכו'" - ולא המענה שבב"ר (פ"א, ב) "הלא בזוזה היא בידכם כו'" (ראה לקו"ש שבפנים ע' 5 הערה 18).

5) כדמוכח מזה שעמון ומואב טיהרו לישראל ע"י הכיבוש דסיחון (פרש"י חוקת כא, כו), ואילו הי' הכיבוש דסיחון בגדר גזל, לא היתה נקנית לסיחון, דקרקע אינה נגזלת, כמובן בפשטות (ללא צורך אפילו בלימוד מקרא), לפי שאי אפשר להזיז הקרקע ממקומה (ראה תוד"ה אלא - ב"מ סא, א).

6) וזהו גם הדיוק "כח מעשיו", שמורה על זה שבכחו של הקב"ה לברוא יש מאין, ולכן בעלותו היא על עצם מהות הארץ, לעשותה ארץ הקודש כו'.

7) דוגמא לדבר בנגלה דתורה - שמצינו חילוק בין דבר שהאיסור הוא בעצמו או בתוארו (ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' חמץ ומצה ספ"א. הל' תרומות פ"א ה"ה - הובא במפענ"צ פ"א סכ"א־כב):

א) אף שחתיכה הראוי' להתכבד אינה בטלה בגלל חשיבותה, הנה "חתיכה של חטאת טמאה שנתערבה במאה חתיכות של חולין טהורות .. תעלה" (יבמות פא, ב), כי הטומאה אינה בחומר (מהות) הדבר, אלא רק ענין צדדי, כמו לבוש שמקיף על חיצוניות הדבר.

---

*) וכמשנ"ת פעם (תורת מנחם – התוועדויות חל"ז ס"ע 62 ובהערה 87 שם. וש"נ) שאין זה בסתירה למ"ש המג"א (או"ח סקנ"ו סק"ב) "כל שאינו אומר דבר בשם אומרו עובר בלאו".

**) ולהעיר מפלוגתת ר' ישמעאל ור' עקיבא אם "כללות נאמרו מסיני ופרטות באוהל מועד", או "כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד כו'" (חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ. נתבאר בארוכה בשיחת ש"פ בהר דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ג ע' 308 ואילך). וש"נ).

***) שזהו תוכן ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר" (יהושע יו"ד, יג), "זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

וזוהי גם הוראה בנוגע לסדר עבודת בני־ישראל עצמם[8] בלימוד התורה - שתחילה "מלמדין אותו כל התורה כולה", ואחר־כך בא מלאך ו"משכחו כל התורה כולה"[9], כדי שהלימוד בפועל יהיה על־ידי יגיעתו, אבל באופן שעל־ידי־זה יוכל להגיע למדריגת התורה כפי שהיא למעלה מגדר הבריאה (שזהו מה ש"נתנה לנו"[10] דוקא). ועל־דרך־זה בנוגע לסדר השתלשלות התורה גופא, שמצד עצמה היא חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ונסעה וירדה בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, דרוש ורמז ופשט, אך דוקא על־ידי לימוד הפשט בעולם העשיה מתגלה עצם התורה - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ה בתחלתו.

* * *

ב. מאמר דיבור־המתחיל בראשית ברא גו'.

[לאחרי המאמר אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, שכל אלו שסיימו (או שיסיימו עד הבדלה) לימוד ה'לקוטי־תורה' וה'תורה אור' השבועי, יאמרו "לחיים"[11].

וכן עורר שבהמשך ללימוד ה'לקוטי תורה' יחליטו ע"ד קביעות עתים ללימוד החסידות בכלל (בהוספה על השיעורים הקבועים), באופן שיומשך על כל השנה כולה, ומתוך שמחה.

אחר־כך הורה ש'ימכרו את המצוות'[12], כנהוג בשבת בראשית, וכרגיל בכל שנה - בחבישת "שטריימל"[13]].

* * *

ג. נתבאר פירוש רש"י בסיום הפרשה[14]: "כי נחמתי כי עשיתים", "חשבתי מה לעשות להם על אשר עשיתים" (ולא חרטה על בריאתם) - דאף ש"וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו", "נהפכה מחשבתו .. למדת הדין"[15], הרי זה רק במחשבה, ואילו בדיבור - "ויאמר ה' אמחה גו'"[14], לא מחיית היקום לגמרי, אלא רק "אביא עליו מים כו'", כך שישארו כל אלו שבתיבה, וטעם הדבר - "כי נחמתי כי עשיתים", "חשבתי מה לעשות להם", למצוא דרך שישארו בקיומם, כיון שהם מעשי ידי ("כי

ב) מת שנשרף (ראה נדה כז, ב) - אינו מטמא באוהל (מן התורה), אלא רק במגע ומשא, כי רק טומאת מגע ומשא היא גם בחומר (מהות) הדבר, ולכן מטמא גם האפר, שהוא מהותו ועצמותו של הדבר הנשרף (ראה תניא אגה"ק סט"ו), אבל טומאת אוהל אינה בחומר הדבר, אלא רק בחיצוניותו.

ועד"ז בנדר"ד - שהכיבוש דא"י ע"י אוה"ע הוא רק דבר חיצוני, ובעצם מהותה ה"ה ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה גו'" (עקב יא, יב), ארץ הקודש, כפי שחוזר ומתגלה ע"י הכיבוש דבנ"י.

8) מלבד ההוראה מה להשיב לאוה"ע על טענתם - שהרי לא יתכן שבגלל מציאותם וטענתם של אוה"ע, שאין להם שייכות לתורה, יהי' שינוי הסדר בתורה.

9) נדה ל, ב.

10) וכיון ש"נתנה לנו" כל התורה כולה, פשט רמז דרוש וסוד, ו"כל הנותן בעין יפה נותן" (ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ)*, שנותן כל הכחות והאפשרויות ללמוד כל פרד"ס התורה - חייב כל אחד מישראל ללמוד כל פרד"ס התורה, וסוכ"ס ילמד את כל פרד"ס התורה ("דער אויבערשטער וועט זיכער אויספירן"; "מיטן אויבערשטן שפילט מען זיך ניט"...), כמבואר בהל' ת"ת (לאדה"ז - פ"א ה"ד) ש"כל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס .. (ו)צריך לבוא בגלגול עד שישיג וידע כל מה שאפשר לנשמתו להשיג מידיעת התורה, הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות". וא"כ, למה לו הצער שבענין הגלגולים ח"ו, להתייסר ולירד עוה"פ למטה, "עמק הבכא", עוד שבעים שנה, בשביל פרק תניא?!... - מוטב שילמד זאת מיד!

11) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 49. וש"נ.

12) ראה גם שיחת ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון דאשתקד ס"א (תורת מנחם - התוועדויות חמ"א ע' 177). וש"נ.

13) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 180.

14) ו, ז.

15) שם, ו ובפרש"י.

---

*) ולהעיר, שגם מה ש"נתנה להם" הוא ב"עין יפה", שלכן, גם התחלת הלימוד דתינוק – בדרגת התורה ששייכת גם לאוה"ע (תושב"כ (כנ"ל הערה 2)) ע"ד "נתנה להם" – הוא באופן של "ימין מקרבת"; וגם כאשר הלימוד הוא "מיראת הרצועה" – הרי זו "רצועה קטנה" בלבד (הל' ת"ת לאדה"ז פ"א הי"ג. וש"נ), וגם בה לא משתמשים יותר מדי, כי אם לפרקים רחוקים כו'.

ועד"ז בנוגע ל"נתנה להם" כפשוטו – שגם לאחרי ש"נטלה מהם" מקבלים השפעה ממנה כו', וכמארז"ל (במדב"ר פ"א, ג) "אילו היו אוה"ע יודעים מה הי' המקדש יפה להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו'".

עשיתים")[16]. וההוראה מזה, עד כמה צריכה להיות הזהירות מדיבור בלתי־רצוי על הזולת[17], שיכול לגרום לקטרוג כו'[18], וגם כשרואים אצל הזולת ענין בלתי־רצוי, צריך לדון אותו לכף זכות - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט"ו עמוד 27 ואילך.

ד. בהמשך להוראה הנ"ל, נתבאר גם מה שכתוב גבי שם ויפת "וערות אביהם לא ראו"[19], על־פי תורת הבעש"ט[20] שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו רע נמצא בו[21], וצריך לתקנו (ולולי שהיה רואה זאת אצל הזולת, לא היה יודע שיש בו רע, כי "על כל פשעים תכסה אהבה"[22]), כי מלמעלה מראים לו רק שיש בחבירו ענין הזקוק לתיקון, ומה שרואה ענין רע, הרי זה בגלל שיש בו רע וצריך לתקן את עצמו; וזהו החילוק בין חם שראה את הרע עצמו, לשם ויפת שהתעסקו רק בתיקון הדבר, ולא ראו את הרע עצמו - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי־שיחות' חלק י עמוד 24 ואילך.

ה. במהלך השיחה בביאור פירוש רש"י דיבור־המתחיל כי נחמתי כי עשיתים, נתבאר גם פירוש רש"י דיבור־המתחיל וינחם ה' כי עשה[15]:

רש"י מפרש: "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאילו היה מן העליונים, היה ממרידן". ואחר־כך מוסיף: "דבר אחר: וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין וכו'".

והביאור בזה:

רש"י מקדים הפירוש "נחמה היתה לפניו כו'", כי על־פי־זה מובן מה שכתוב "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" - שהנחמה היא "שבראו בתחתונים"; מה־שאין־כן להפירוש ש"נהפכה מחשבתו .. למדת הדין", אין מקום להדגיש את בריאת האדם "בארץ", שהרי אדרבה: זהו טעם למעט חומר החטא, כמובן שחטא בשמים הוא גרוע וחמור יותר מחטא בארץ (ועל־דרך שבארץ גופא, גרוע וחמור יותר חטא דור הפלגה שאמרו "נעלה לרקיע כו'"[23]).

אלא, שלפירוש הא' יש קושי בהמשך הכתוב "ויתעצב אל לבו" - שאין לפרשו כפשוטו (כבפירוש הב', "נתאבל על אבדן מעשה ידיו"), דאם כן, היה הכתוב צריך להקדים "ויתעצב אל לבו", שזהו עיקר תוכן הכתובים כאן ("וירא ה' כי רבה רעת האדם גו' אמחה את האדם גו'"), ורק אחר־כך להוסיף עוד פרט לאידך גיסא, שלמרות כל זה, הנה "נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים"; ולכן מוכרח רש"י

16) ומטעם זה לא נתבטלה מציאות העולם, כפי שהי' צ"ל ע"פ מאמר המדרש (ב"ר רפ"ה) "משל למלך שבנה פלטרין והושיב בתוכה אלמים, והיו משכימין ושואלים בשלומו של מלך ברמיזה .. אמר המלך, אילו היו פקחין, על אחת כמה וכמה .. הושיב בה המלך דיורין פקחין, עמדו והחזיקו בפלטין אמרו אין פלטין זו של מלך, שלנו היא, אמר המלך, תחזור פלטין לכמו שהיתה. כך מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים .. אמר הקב"ה, מה אם אלו שאין להן לא פה ולא אמירה ולא דיבור, והרי הן מקלסין אותי, כשאברא אדם, על אחת כמה וכמה. עמד דור המבול ומרד בו .. אמר הקב"ה, יפנו אלו, ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם, הה"ד (נח ז, יב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה" - "כי נחמתי כי עשיתים", כבפנים.

17) ובמכ"ש מהקב"ה, שיכול לעשות כרצונו, ובלשון רש"י בהתחלת הפרשה: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה .. ברצונו .. וברצונו כו'", ועאכו"כ בנוגע להאדם, שאינו בעה"ב על הזולת כו'.

18) משא"כ לולי דיבורו, הרי גם אם חבירו חטא, יכול לשוב בתשובה, ולא רק ביוהכ"פ, אלא גם ביום חול, ועאכו"כ ביום השבת שהו"ע התשובה (ראה תניא אגה"ת ספ"י), וביום השבת גופא - לאחר חצות, רעוא דרעוין*, שזהו זמן תשובה ביותר, ומה גם שהקב"ה מאריך אף וכו'.

19) נח ט, כג.

20) על הפסוק (ירמי' ב, יט) "תיסרך רעתך" (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ס"ע 7. וש"נ).

21) וכידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות אדמו"ר האמצעי והצ"צ (ראה תורת מנחם שם. וש"נ), שכאשר התאוננו בפניהם על ענין בלתי־רצוי, היתה זו הוכחה עבורם שגם אצלם ישנו ענין זה - עכ"פ בדקות דדקות.

22) משלי יו"ד, יב. - ואף שגם בנוגע להזולת הרי מקרא מלא דיבר הכתוב (קדושים יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", ובפירוש רש"י: "זה כלל גדול בתורה", וכמבואר הענין דאהבת ישראל בש"ס - בבבלי (שבת לא, א) ובירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד), ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט, ועד שרבינו הזקן כותב על זה כל פרק ל"ב בתניא - הנה לאחרי כל זה, אין זה מגיע לאהבת עצמו!...

23) פרש"י נח יא, א.

*) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק, שגם מי שישן בעת ההתוועדות, הרי השינה היא בנוגע להגוף ובחי' נר"נ בלבד, משא"כ בנוגע לבחי' חי' ויחידה.

לפרש "ויתעצב האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו" - מלשון שבירה, כפירוש תרגום אונקלוס (כמו שכתב רש"י: "זהו תרגום אונקלוס"), והרי אין זה הפירוש הפשוט ד"ויתעצב" בכל המקרא.

ולכן לא מסתפק רש"י בפירוש הראשון, ומוסיף: "דבר אחר: וינחם, נהפכה מחשבתו כו', ויתעצב אל לבו, נתאבל על אבדן מעשה ידיו".

* * *

ו. בסיום ההתוועדות אמר כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:

בהמשך להמנהג להכריז במוצאי שמחת־תורה "ויעקב הלך לדרכו"[24] - הרי עיקר ההליכה לדרכו היא בעניני הרשות, שההתעסקות בהם היא לאחרי יום השבת - בימות החול.

ובהתאם לכך, הנה בעמדנו קודם היציאה לסדר העבודה דימות החול במשך כל השנה - ינגנו עתה הניגון "האָפּ קאָזאַק"[25], כדי לצאת ("אַריינהאָפּן") לעבודה דכל השנה כולה מתוך מסירת־נפש, כמו "קאָזאַק" - ובנדון־דידן, שמדובר אודות ניגון של ה"סבא משפאָלי", הרי בודאי שהכוונה היא ל"קאָזאַק" בקדושה - שהולך מתוך מסירת־נפש (כמו שכתוב[26] "בידך אפקיד רוחי", "ער גיט זיך אַוועק אינגאַנצן") באופן שלמעלה מדרך הטבע, על־מנת להמשיך את הענין ד"מלוך על העולם כולו בכבודך" שבראש־השנה - על כל השנה כולה.

[והתחיל כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "האָפּ קאָזאַק"].

24) ויצא לב, ב. וראה שיחת שבת בראשית תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 43). וש"נ.

25) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ה ע' 151. וש"נ.

26) תהלים לא, ו.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד א

אפשר להוכיח כִּי מַכְרִיז גְּלִימָא מַכְרִיז – כשמכריז המוצא על אבידתו עליו להזכיר את שם החפץ שמצא, כגון 'מצאתי טלית', ולכך בשיגיע המאבד לביתו יבדוק מיד האם חסרה לו טלית. דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ, אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז – שהמוצא מכריז בסתם 'מצאתי אבידה', בְּעֵינַן לְמִטְפֵּי לֵיהּ חַד יוֹמָא לְעֵיּוּנֵי בְּמָאנֵיהּ – יש צורך לתת יום נוסף כדי לבדוק אם לא חסר לו חפץ מחפציו שהרי אינו יודע איזה חפץ נמצא. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, גְּלִימָא מַכְרִיז, ולהלן בגמרא (ע"ב) נחלקו בדבר רבי יהודה ורב נחמן, וְשְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח מהמשנה כרב נחמן שגלימא מכריז. רבא חולק על רבינא: רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז – אף אם תאמר שמכריז רק 'אבידה מצאתי', לֹא הִטְרִיחוּ רַבָּנַן בַּאֲבֵידָה יוֹתֵר מִדַּאי להצריך את המוצא להמתין יותר משבעה ימים.

ברייתא נוספת בענין נוסח ההכרזה: תָּנוּ רַבָּנַן, כשמכריז בְּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן, אוֹמֵר המוצא בהכרזתו שזה הוא הָרֶגֶל רִאשׁוֹן שבו מכריז, כדי שהמאבד לא יטרח עתה לילך ולחזור, אלא יחזור ברגל השני. וכן בְּרֶגֶל הַשֵּׁנִי אוֹמֵר המוצא, זה רֶגֶל שֵׁנִי. אבל בְּרֶגֶל שְׁלִישִׁי אוֹמֵר המוצא סְתָם 'אבידה מצאתי' ולא יאמר איזה רגל זה, כדי שהמאבד יבין שזהו רגל אחרון וימהר לביתו ויחזור.

שואלת הגמרא: וְאַמַּאי – מדוע ברגל השלישי אומר סתם, לֵימָא – שיאמר שזהו הָרֶגֶל הַשְּׁלִישִׁי. משיבה הגמרא: דְּלֹא אָתֵי לְאַחַלּוּפֵי בְּשֵׁנִי – יש אנשים שיטעו ויסברו שאמר שזהו רגל שני. שואלת הגמרא: אם כך שחוששים לטעות, שֵׁנִי נַמִּי – גם כאשר מכריז ברגל שני,

---

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמוד א

קודם לאביו או לא. אָמַר לֵיהּ רב הונא, חִסְדָּא חִסְדָּא, לֹא צְרִיכְנָא לָךְ – איני צריך לך, אַתְּ צְרִיכַתְּ לִי – אבל אתה צריך לי עַד אַרְבָּעִין שְׁנִין – עד ארבעים שנה. מספרת הגמרא: אִיקַּפְּדֵי אַהֲדָדֵי – הקפידו זה על זה, וְלֹא עָיְילִי – ולא נכנסו לְגַבֵּי הֲדָדֵי – זה אצל זה. יָתִיב – ישב רַב חִסְדָּא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא – ארבעים תעניות, מִשּׁוּם דְּחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ – שהחליש דעתו דְּרַב הוּנָא. וְיָתִיב רַב הוּנָא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא מִשּׁוּם דְּחַשְׁדֵּיהּ – שחשד לְרַב חִסְדָּא בחינם.

אִיתְּמַר, רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה שרבו הוא מי שרוב חכמתו הימנו. רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי שאפילו האיר עיניו במשנה אחת, נחשב רבו.

שואלת הגמרא: וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי – כך, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כְּסָתָם מִשְׁנָה, וּתְנַן שרבו הקודם לאביו הוא רַבּוֹ שֶׁלְּמִדּוֹ חָכְמָה כרבי מאיר. משיבה הגמרא: מַאי חָכְמָה, רוֹב חָכְמָתוֹ, וכרבי יהודה.

הגמרא מבררת מה היא דרך הלימוד הרצויה: תָּנוּ רַבָּנַן, הָעוֹסְקִין רוב זמנם בַּמִּקְרָא, מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה, כלומר, זו דרך טובה מעט. בַּמִּשְׁנָה, זו מִדָּה טובה, וְנוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר יותר מהעוסק במקרא. בַּגְּמָרָא – בסברות הדינים ובחילוקי טעמיהם, אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ. וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַעסוק בִּמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא.

מקשה הגמרא: הָא גּוּפָא קַשְׁיָא – הברייתא עצמה קשה, שהרי אָמְרַתְּ על העיסוק בַּגְּמָרָא, שאֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ, וְהַדַּר אָמְרַתְּ – ואחר כך אמרת, וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

בס"ד. משיחות שבת בראשית
(אסרו־חג דשמע"צ ושמח"ת)* ה'תנש"א.

א. השייכות שבין שבת בראשית לשמח"ת מודגשת בקריאת התורה - שביום שמח"ת מתחילים לקרוא פרשת בראשית[1], וממשיכים בקריאת פרשת בראשית כולה (מתחילתה עד סופה) בשבת בראשית.

ושייכות זו מודגשת עוד יותר בקביעות שנה זו - שיום שמח"ת (בחוץ־לארץ) חל ביום הששי בשבוע, וממנו נכנסים תיכף (ללא הפסק בינתיים[2]) לשבת בראשית. ובקביעות זו ניתוסף הדגשה יתירה גם בקריאה דיום שמח"ת - סיפור בריאת העולם בששת ימי בראשית עד "ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי"[3], שבו נעשה גמר ושלימות הבריאה כולה[4], ומיד לאח"ז ממשיכים "ויכולו השמים והארץ גו' ויכל אלקים ביום השביעי וגו'"[5].

ויש לבאר תוכן השייכות ד(שבת)פרשת בראשית לשמח"ת:

ענינו של שמח"ת מודגש בפרשת קרבנות היום (בקרה"ת ובתפלה) - "ביום השמיני עצרת תהי' לכם גו' והקרבתם גו' פר אחד איל אחד גו'"[6], ואיתא במדרש "את מוצא בחג ישראל מקריבין . . ע' פרים על ע' אומות . . א"ל הקב"ה עכשיו הקריבו על עצמכם, ביום השמיני עצרת תהי' לכם גו' והקרבתם גו' פר אחד איל אחד גו'"[7], "הה"ד[8] יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[9], "ישראל ומלכא בלחודוהי"[10].

ועפ"ז צריך להבין הטעם שקורין בשמח"ת התחלת פרשת בראשית - דלכאורה, כשנמצאים במעמד ומצב של "ישראל ומלכא בלחודוהי" (ופשיטא - במצב של הבדלה מהעולם לגמרי), אין מקום ושייכות לקריאה בתורה על־דבר בריאת כל העולם כולו?!

ותמיהה זו מתחזקת יותר בפרטי הכתובים שבפרשת בראשית:

"בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תוהו ובוהו וגו' ויאמר אלקים יהי אור", ומפרש רש"י בפשוטו של מקרא ("אם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו") "בראשית בריית שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחושך ויאמר אלקים יהי אור, ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה כו'", היינו, שבהכתוב מפורש שבתחלת הבריאה היתה הארץ תוהו ובוהו וחושך, ורק לאח"ז "ויאמר אלקים יהי אור".

ועפ"ז תמוה עוד יותר שבשמח"ת (במעמד ומצב ד"ישראל ומלכא בלחודוהי") קורין בתורה (לא רק אודות בריאת העולם סתם, אלא) אודות בריאת העולם באופן ירוד - "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך"!

ויש להוסיף, שתמיהה זו היא (לא רק בשייכות לשמח"ת, אלא) גם בשייכות לפרשת בראשית כשלעצמה - דלכאורה, כיון שהתורה ענינה אור, כמ"ש[11] "תורה אור", הי' צריך להתחיל את התורה ב"ויאמר[12] אלקים יהי אור"[13], ולא ב"בראשית גו'

---

*) התוועדות הא', והתוועדות הב' - המשך לשמח"ת (המו"ל).

1) בהמשך ובסמיכות ל"גמרה של תורה" בקריאת פרשת ברכה - "מתכיפין התחלה להשלמה".

2) ועד שאין עושים הבדלה בין שמח"ת לשבת בראשית (דלא כבשבת שממנו נכנסים ליו"ט, שמבדילים בין קדושת שבת לקדושת יו"ט), כמשנת"ל בארוכה (קונטרס משיחות ש"פ האזינו שנה זו).

3) פרשתנו א, לא.

4) כמודגש גם בהתחלת הפסוק - "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (שנוסף על מ"ש "וירא אלקים כי טוב" בנוגע לבריאה הפרטית דיום הששי, נאמר "טוב מאד" בנוגע ל"כל אשר עשה"), ולאח"ז מסיים "ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי".

5) שם ב, א־ב.

6) פינחס כט, לה־לו.

7) במדב"ר פכ"א, כד. תנחומא פינחס טז.

8) משלי ה, יז.

9) שמו"ר פט"ו, כג.

10) ראה זהר ח"א סד, א־ב. רח, ב. ח"ג לב, א.

11) משלי ו, כג.

12) מאמר ראשון - מהמאמרות שנתפרש הלשון "ויאמר" בתושב"כ, משא"כ "בראשית", שיש צורך בפירוש תושבע"פ ש"בראשית נמי מאמר הוא" (ר"ה לב, א), ולא עוד אלא שגם לאחרי הפירוש דתושבע"פ ה"ז באופן ש"נמי מאמר", היינו, שניתוסף על המאמרות, ולא עיקר הענין ד"מאמר".

13) להעיר ממארז"ל על הפסוק "ויאמר אלקים יהי אור" - שעז"נ "פתח דבריך יאיר" (ב"ר רפ"ג), שהפתיחה היא בענין האור.

והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך גו'" (ורק לאח"ז "ויאמר אלקים יהי אור").

ב. ויש לומר, שהביאור בזה מרומז בהתחלת פרשת בראשית:

בפירוש תיבת "בראשית" (ב' ראשית) פירשו חז"ל[14] שבריאת העולם היא "בשביל התורה שנקראת[15] ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו[16] ראשית תבואתו", היינו, שהתחלת כל הענינים היא התורה וישראל שקדמו לעולם, ובזה גופא - הקדימה דישראל לתורה (כשהוא אומר צו את בני ישראל דבר אל בני ישראל, אומר אני ישראל קדמו[17]), וכידוע[18] שישראל נמשלו לביכורים ("ראשית"), והתורה נמשלה לתרומה (תורה מ'), וביכורים קודמין לתרומה[19].

וכיון שתכלית בריאת העולם (שנברא בשביל התורה ובשביל ישראל) הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים דוקא[20], שה"תחתונים" כפי שהם במצב של "תחתונים" (לא כפי שמתעלים לעליונים) יהיו דירה לו ית', לכן בראשית בריית שמים וארץ היתה הארץ תוהו ובוהו וחושך ("תחתונים"), ורק לאח"ז "ויאמר אלקים יהי אור"[21], אשר, עיקר ושלימות ענין האור נעשה ע"י תורה וישראל (שבשבילם נברא העולם), שע"י עבודתם של ישראל בקיום התורה ומצוותי', "נר מצוה ותורה אור"[11], מאירים את העולם להיות דירה לו ית'.

ומזה מובן שבהתחלת פרשת בראשית מרומזת כללות העבודה: לכל לראש - "בראשית", הדגשת מעלת התורה וישראל שנקראו ראשית, שקדמו לעולם, וזוהי הנתינת־כח לעבודתם בעולם - שנברא בשביל התורה ובשביל ישראל, בשביל עבודתם של ישראל בקיום התומ"צ שעי"ז עושים מהעולם דירה לו ית'; ולאח"ז, כשבאים לעבודה בפועל - הסדר הוא באופן ש"הארץ היתה תוהו ובוהו וחושך גו'" ואח"כ מתגלה ע"י התורה הענין ד"יהי אור" - בהתאם לכוונת הבריאה לעשות לו ית' דירה בתחתונים דוקא.

ג. ויש להוסיף, שסדר זה מודגש גם בלימוד התורה - בהתאם לכך שפרשת בראשית היא התחלת התורה:

אמרו חז"ל[22] ש"הולד . . במעי אמו . . מלמדין אותו כל התורה כולה . . וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה". וידוע הביאור בזה ("למה מלמדין אותו ואח"כ משכחין ממנו")[23] - שלימוד כל התורה במעי אמו הוא נתינת־כח ללימוד התורה לאחרי שיוצא לאויר העולם.

כלומר: הסדר דלימוד התורה הוא שתחילה ישנה הנתינת־כח דלימוד כל התורה כולה באופן שלמעלה מהעולם[24], אבל כשצריך להיות לימוד התורה בעולם - "בא מלאך . . ומשכחו כל התורה כולה", היינו, שמתחיל ללמוד התורה במצב של העלם וחושך (בידיעת התורה)[25], וע"י עבודתו ויגיעתו מתגלה אצלו אור התורה ("תורה אור"), והולך ומוסיף בלימוד וידיעת התורה צעד אחר צעד, "בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה וכו'"[26], עד ללימוד וידיעת כל התורה כולה.

ועד"ז בלימוד כל ענין פרטי בתורה - שהתחלת הלימוד הוא בתורה שבכתב ואח"כ לומדים הפירוש בתורה שבעל־פה, ש"בתושב"כ . . הוא מאמר סתום ונעלם שלא פירש הכתוב איך ומה . . עד שפירשה תורה שבע"פ"[27].

ולדוגמא - במצות נטילת לולב בחג הסוכות דמיני' אזלינן - שבתושב"כ לא נתפרשו השמות אתרוג, לולב והדס (שמות בלשון הקודש), אלא

---

14) ב"ר פ"א, ד. ויק"ר פל"ו, ד. - הובא גם בפירוש רש"י על התורה: "אין המקרא הזה אומר אלא דרשני וכו'".

15) משלי ח, כב.

16) ירמי' ב, ג.

17) ראה ב"ר שם. ועוד.

18) ראה בארוכה אוה"ת ר"פ תבוא. וש"נ.

19) ויש לומר, שהקדימה דישראל לתורה מרומזת גם בדיוק הסדר "בשביל התורה" ואח"כ "בשביל ישראל" - שגם התורה היא "בשביל ישראל".

20) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

21) להעיר ממארז"ל (שבת עז, ב) "ברייתו של עולם ברישא חשוכא והדר נהורא".

22) נדה ל, ב.

23) ראה לקו"ת שלח מד, א. ובכ"מ.

24) "מלמדין אותו" - מלמעלה, ולכן יכול ללמוד כל התורה כולה במשך ט' (או ז') חדשים!

25) ויתירה מזה - כיון שברגע שלפני יציאתו לאויר העולם ידע כל התורה כולה, הרי ההעלם והחושך בידיעת התורה כשמתחיל ללמוד תורה לאחרי יציאתו לאויר העולם נרגש ביותר.

26) אבות ספ"ה.

27) אגה"ק סכ"ט (קנ, ב).

בלשון סתום[28]: "פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות"[29], ויש צורך בלימוד ושקו"ט בתושבע"פ לברר שהם אתרוג לולב והדס[30].

וטעם הדבר - כאמור - לפי שכללות העבודה היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים דוקא, ולכן, גם בלימוד התורה בעולם ההתחלה היא באופן של העלם וחושך, הן ביחס לאדם ("משכחו כל התורה כולה"), והן ביחס לתורה עצמה (ש"בתושב"כ . . הוא מאמר סתום ונעלם")[31].

ד. עפ"ז יש לבאר התוכן דקריאת התחלת פרשת בראשית ביום שמח"ת:

28) וחידוש מיוחד במצות נטילת לולב בחג הסוכות - כיון שבחג הסוכות נעשה הגילוי דעניני ר"ה ויוהכ"פ שהיו באופן של כיסוי והעלם ("בכסה"), ובחג הסוכות עצמו מודגש יותר ענין הגילוי "ביום הראשון" - זמן נטילת לולב, "ולקחתם לכם ביום הראשון", מנץ החמה, ועכ"פ מעלות השחר - ש"יום" הו"ע האור והגילוי (כמ"ש "ויקרא אלקים לאור יום"), ואעפ"כ לא נתפרשו בתורה השמות אתרוג ולולב (והדס), אלא נאמרו באופן סתום*.

29) אמור כג, מ.

30) ובפרטיות: "פרי עץ הדר" - "עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג וכו'", ועד שיש קס"ד "ואימא פלפלין" (סוכה לה, א); "כפת תמרים" - "ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא אימא חרותא, בעינא כפות וליכא, ואימא אופתא כו' ואימא כופרא כו'" (שם לב, א); "ענף עץ עבות"** - "שענפיו חופין את עצו ואי זה הוא הוי אומר זה הדס, ואימא זיתא כו' ואיתא דולבא וכו'" (שם, ב), ואפילו בנוגע ל"ערבי נחל" - "הגדילות על הנחל . . אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מנין ת"ל ערבי נחל מכל מקום . . פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים . . קח על מים רבים צפצפה שמו . . ודלמא פרושי קא מפרש קח על מים רבים ומאי ניהו צפצפה כו'" (שם לג, סע"ב ואילך).

31) ועפ"ז יש לבאר הטעם שהתחלת התורה היא בענין של התחלקות, "בראשית", ברא שית (זח"א ג, ב. טו, ב. ועוד), ולא בענין של אחדות (כמודגש ביום ראשון שנקרא "יום אחד", "לפי שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"), ועד לתיבה של אות אחת (כמו "ה לה'" שבשירת האזינו (לב, ו) שהאות ה"א היא תיבה לעצמה) - כי הכוונה היא לפעול האחדות במקום של התחלקות (דירה בתחתונים) דוקא***.

*) ולאידך – בנוגע למצות סוכה שזמנה מתחיל משקידש החג, בלילה (העלם וחושך), נתפרש בתושב"כ השם "סוכה".

) להעיר מהשייכות ד"עבות**" ל"**אסרו חג**" – כמ"ש "**אסרו חג בעבותים** עד קרנות המזבח", ומזה למדו חז"ל: (א) כל הנוטל לולב באגודו **והדס בעבותו** מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים (אסרו אגודה של לולב בעבותים בהדס שהוא עבות של ג' בדין) עד קרנות המזבח", (ב) "כל הנושה **איסור לחג** באכילה ושתי' (**יום שלאחר החג**) מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים (בהמות עבות ושמנות) עד קרנות המזבח" (שם מה, סע"א ואילך ובפרש"י). – ולהעיר ש"עבותים" הם ב' עבות שכל עבות הוא ג' (ראה פע"ח שער מקרא קודש פ"ו. תורת לוי"צ ס"ע רכו).

***) ועפ"ז יומתק שהאות ה"א בתור תיבה בפ"ע (ענין האחדות) נאמרה בענין בלתי־רצוי – "ה לה' תגמלו זאת וגו'".

שמח"ת הוא סיום וחותם מועדי חודש תשרי, אותיות רשית[32], חודש השביעי, המשובע והמשביע[33], שבו נעשתה הקליטה בפנימיות ("עצרת" מלשון קליטה) דכל המועדים שלפנ"ז[34] [ר"ה ויוהכ"פ, וחג הסוכות, שבו מתגלים הענינים שנמשכו בר"ה (ויוהכ"פ) באופן של כיסוי והעלם, "בכסה - (נתגלה) ליום חגינו"[35]], על מנת להמשיכם בעבודה בעולם במשך השנה כולה.

ולכן: לכל לראש מודגשת בשמח"ת מעלתם של ישראל (באופן של הבדלה מהעולם) - "עצרת תהי' לכם", "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", "ישראל ומלכא בלחודוהי", ויתירה מזה, הדגשת מעלתם של ישראל שקדמו אפילו לתורה - כידוע[36] א' הפירושים ב"שמחת תורה" שישראל משמחים התורה (כנראה במוחש בריקוד עם הס"ת שישראל פועלים הריקוד דהתורה) מפני מעלתם שקדמו לתורה;

והדגשת מעלתם של ישראל באופן של הבדלה מהעולם, מהוה נתינת־כח לעבודתם בעולם - שלכן קורין בשמח"ת (גם) אודות בריאת העולם, ועד לבריאת העולם באופן ש"הארץ היתה תוהו ובוהו וחושך" ואח"כ "ויאמר אלקים יהי אור" - כיון שהכוונה דבריאת העולם היא כדי שישראל ע"י התורה יעשו דירה לו ית' בתחתונים דוקא.

ה. ובכהנ"ל נוספה הדגשה יתירה בשבת בראשית - שבת כללי על כל השנה כולה, כידוע הפתגם[37] "ווי מ'שטעלט זיך אַוועק שבת בראשית אַזוי גייט עס אַ גאַנץ יאָר":

ובהקדמה - שההוספה בשבת בראשית על התחלת הקריאה דפרשת בראשית ביום שמח"ת, היא, לכל לראש בקריאת הפרשה כולה מתחילתה עד סופה (ועד שקורין גם התחלת פרשת נח - במנחת שבת), וגם (ועיקר) בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, כולל ובמיוחד לימוד הפרשה

32) בעה"ט עקב יא, יב.

33) ויק"ר פכ"ט, ח. וראה "היום יום" כ"ה אלול. ובכ"מ.

34) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' שסג. וש"נ.

35) תהלים פא, ד. וראה סה"מ שם ע' שעב. וש"נ.

36) ראה לקו"ש חי"ד ע' 168. וש"נ.

37) ראה לקו"ש ח"כ ע' 556 בהערה. וש"נ.

עם פירוש רש"י[38], אשר, "הקורא[39] . . ב' פעמים מקרא ובפעם הג' חוזר ולומד כל הפרשה עם פרש"י שהוא בנוי על יסוד התלמוד ה"ז מועיל יותר מהתרגום, שהוא (פרש"י) מפרש יותר"[40].

וזהו א' הטעמים למנהג שנהגו לפני כו"כ שנים ללמוד בעיון (פסוק או ענין אחד ב)פירוש רש"י בפרשת השבוע [על יסוד הכלל המפורסם שכותב רש"י בפרשתנו[41] "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו"[42], כולל גם ביאור "ענינים מופלאים"[43] ו"יינה של תורה"[44] שבפירוש רש"י, כמדובר כמ"פ], ועאכו"כ שיש לקיים מנהג זה בשבת בראשית, על מנת להמשיך בכל השנה (בלי־נדר), כאמור, "ווי מ'שטעלט זיך אַוועק שבת בראשית אַזוי גייט עס אַ גאַנץ יאָר".

ובנוגע לענייננו - יש לומר, שבהמשך וסיום פרשת בראשית (שקורין כולה בשבת בראשית) עד להתחלת פ' נח (שקורין במנחת שבת), ובפרט בפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) בהתחלת וסיום פרשת בראשית ובהתחלת פרשת נח, מודגשת יותר הנקודה האמורה לעיל בנוגע לכללות העבודה, שכיון שהכוונה היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים, לכן מתחילה העבודה בעולם (לאחרי הקדמת הנתינת־כח לעבודה) במצב של העלם והסתר דוקא ("והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך"), וע"י עבודת האדם נעשה אור וגילוי ("יהי אור"), כדלקמן.

ו. בהתחלת פרשת בראשית - מפרש רש"י:

"אמר רבי יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים[45], שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

וצריך להבין:

כדי לשלול טענת אוה"ע לישראל "לסטים אתם" - מוטב הי' שהקב"ה יתן הארץ מלכתחילה לישראל, ולא ליתנה תחילה לאוה"ע, ואח"כ ליטלה מהם וליתנה לנו?!

ועוד ועיקר: גם לאחרי שרצה הקב"ה ליתנה תחילה להם ואח"כ ליטלה מהם וליתנה לנו, ובמילא יש צורך במענה על טענת אוה"ע לישראל "לסטים אתם" - אין הכרח (לכאורה) שמענה זה יהי' דוקא בפתיחת התורה (תורה מלשון הוראה[46], הוראה לבנ"י בעצמם[47]), אלא יכול להיות לאחרי כמה פרשיות, ולדוגמא: בברית בין הבתרים שאז הבטיח הקב"ה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת גו' את הקיני גו' ואת היבוסי"[48], "עשר אומות"[49], וכיו"ב?

וע"פ האמור לעיל - יש לומר הביאור בזה (על דרך הרמז[50]):

כשם שהסדר דכללות הבריאה הוא באופן ש"הארץ היתה תוהו ובוהו וחושך", ואח"כ "ויאמר אלקים יהי אור", כן הוא הסדר בנוגע לארץ ישראל - "לתת להם נחלת גוים", שהכוונה היא שישראל יעשו מ"נחלת גוים" (תחתונים) "ארץ ישראל" (דירה לו ית'), ולכן בתחילה "נתנה להם" (לאוה"ע), ועד שבגלל זה יש מקום (ע"פ תורה) לטענה דאוה"ע לישראל "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", להיותה תחילה "נחלת גוים".

והמענה לטענה זו - "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו": הכוונה

38) להעיר שבקביעות שנה זו (ששבת בראשית הוא אסרו חג) לומדים כל פרשת בראשית עם פירוש רש"י בשיעורי חת"ת דשבת בראשית - שהרי סדר הלימוד דשיעורי חת"ת ש"באסרו חג . . לומדים מהתחלת הסדרה בראשית עד אחר פרשת היום שעומדים בו עם פירש"י" (ספר המנהגים חב"ד ע' 19).

39) שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ה ס"ב.

40) וגם לדעת ה"י"א שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני כגון יגר שהדותא" (שו"ע אדה"ז שם) - הרי, נוסף לכך שפוסק ש"העיקר כסברא הראשונה", מסיק ש"כל ירא שמים יש לו לקרות התרגום וגם פרש"י".

41) ג, ח - ועד"ז בכ"מ.

42) בפרטיות יותר - ראה ס' כללי רש"י (קה"ת תש"מ).

43) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

44) "היום יום" כ"ט שבט.

45) תהלים קיא, ו.

46) גו"א ריש פרשתנו (בשם הרד"ק - לתהלים יט, ח). וראה זח"ג נג, ב.

47) ועד שמשום זה "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל".

48) לך לך טו, יח־כא.

49) פרש"י שם, יט.

50) הביאור ע"ד הפשט - ראה לקו"ש ח"ה, ח"י וח"כ בתחלתם.

דבריאת כל הארץ היא כדי ליתנה "לאשר ישר בעיניו" - לישראל, כמ"ש "כח מעשיו הגיד לעמו", "בראשית . . בשביל ישראל שנקראו ראשית"[51], אלא ש"ברצונו" שהנתינה לישראל תהי' באופן שישראל יעשו מ"נחלת גוים" ארץ ישראל[52], "ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

וזהו גם ה"טעם (ש)פתח (התורה) בבראשית", אף ש"לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל" - שגם בלימוד התורה בעולם מודגש הענין ד"לתת להם נחלת גוים", "נתנה להם" ואח"כ "נטלה מהם ונתנה לנו", דירה בתחתונים, שהסדר דלימוד התורה מתחיל באופן של העלם וחושך, ואח"כ נעשה האור והגילוי (כנ"ל ס"ג).

ז. ויש להוסיף ולבאר גם הרמז בהזכרת שמו של בעל המאמר [אף שדרכו של רש"י לומר הפירוש בפשוטו של מקרא מבלי להזכיר שמו של בעל המאמר[53], אא"כ יש צורך לרמז תירוץ על שאלה נוספת שמתעוררת אצל תלמיד ממולח[54]] - "אמר רבי יצחק":

ובהקדמה - שמצינו במפרשי רש"י[55] שבהזכרת שם בעל המאמר ("אמר רבי יצחק") כוונת רש"י לרמז בפתיחת פירושו שמו של אביו (רש"י - ר"ת רבינו שלמה יצחקי[56], ע"ש אביו ששמו הי' יצחק), משום כבוד אב[57] (ועאכו"כ אב שזכה לילד לגדל ולחנך בן כמו רש"י).

אבל, תירוץ זה אינו מחוור לגמרי - כי, ע"פ הידוע גודל דיוקו של רש"י בהכלל "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא", לא חסר ולא יתיר, לכאורה לא מסתבר שרש"י יוסיף "אמר רבי יצחק" שלא לצורך הבנת פשוטו של מקרא, כי־אם כדי לרמז כבוד אביו בלבד[58].

[ולהעיר שהשימוש בשם בעל המאמר (שלא לצורך פירוש פשוטו של מקרא, אלא) בשביל שרש"י יקיים כיבוד אב שלו - בדקות דדקות ה"ז מעין ודוגמת הענין ד"לסטים אתם"].

ויש לומר, שבענין דכיבוד אב שבהזכרת שם בעל המאמר מרומז תוספת ביאור במענה על טענת אוה"ע לישראל "לסטים אתם" - "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה כו'", כדלקמן.

ח. ויובן בהקדים ביאור החידוש במענה דישראל לאוה"ע "הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה כו'" - דלכאורה: כיון שגם אוה"ע[59] יודעים ומבינים בשכלם שיש בורא לעולם, שהרי שכל הפשוט[60] מחייב ומכריח שאין דבר עושה את עצמו - אין מקום מלכתחילה לטענת אוה"ע לישראל "לסטים אתם" שיצטרכו ישראל להשיב להם "כל הארץ של הקב"ה היא כו'"?!

והביאור בזה:

אף שאוה"ע יודעים ומבינים בשכלם שיש בורא לעולם, הרי, שכלם אינו מחייב שבורא העולם הוא הקב"ה (אלקי ישראל) דוקא[61], ובפרט שזהו רק ענין השיתוף (ובפרט להדעות[62] שבני־נח לא הוזהרו בכלל על השיתוף)[63] שמאמינים בהקב"ה אלא שאומרים שראוי לחלוק כבוד לכוכבים ומזלות שאוה"ע מקבלים השפעתם מהם, כמ"ש[64] "אשר

51) ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 10.

52) להעיר מזח"א פג, א: "אי לא אתייהיבת ארעא קדישא לכנען בקדמיתא וישלוט בה לא הות ארעא חולקי' ועדבי' דקוב"ה".

53) אף ש"כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם" (אבות פ"ו מ"ו) - כיון שאין זה שייך לפירושו על התורה באופן ש"אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

54) משא"כ שאלה בפשוטם של כתובים שמתרצה בפירוש (ולא ברמז).

55) דברי דוד. ועוד.

56) נוסף על הרמז בר"ת רבן (ראשן) של ישראל.

57) כידוע מנהג כו"כ גדולי ישראל בחיבוריהם.

58) אף שי"ל שכתיבת פירוש שאמר רבי יצחק בהשמטת שם בעל המאמר "רבי יצחק" (כשם אביו) יכולה להתפרש (אצל בן עשר למשנה ובן חמש עשרה לגמרא שיראה במדרש שמאמר זה אמר רבי יצחק) כשלילת כבוד אביו, ח"ו.

59) מלבד פרעה שאמר "לי יאורי ואני עשיתני" (יחזקאל כט, ג), וכן סנחריב שאמר "מי בכל אלקי הארצות גו'" (מ"א יח, לה) - ראה בארוכה דרוש תער השכירה (אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תשסז ואילך).

60) ובשופטני לא עסקינן (ראה ב"ק פה, א. ועוד).

61) ולהעיר שגם עובדי ע"ז קרו לי' אלקא דאלקייא (מנחות בסופה).

62) ראה רמ"א או"ח סקנ"ו. דרכי משה שם. סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה'. סה"מ מלוקט ח"א ע' ל ואילך. ע' כב ואילך. וש"נ.

63) להעיר מהמבואר בכ"מ (ד"ה באתי לגני תשי"ג. ועוד) ששרשם של אוה"ע מחיצוניות הרצון בלבד, וחיצוניות הרצון בא באור הממלא, וכיון שבאור הממלא יש נתינת מקום לדבר שחוץ ממנו, לכן אינם מוזהרים על השיתוף. ועפ"ז יש לקשר זה עם האמור לעיל (בפנים) ששכלם אינו מחייב שבורא העולם הוא הקב"ה - קדוש ומובדל, בחי' סוכ"ע, שמצד בחי' זו אין נתינת מקום לדבר שחוץ ממנו, שלילת ענין השיתוף.

64) ואתחנן ד, יט.

חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים", "דאתיהבו לרברבן"[65].

וכיון שלדעתם של אוה"ע יש שיתוף ועד לשלטון וממשלה זולתו ית' - יש נתינת מקום לטענתם לישראל "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", כיון שמצד הכוכבים והמזלות (גדרי הטבע) הארץ היא "נחלת גוים"[66].

ועל זה משיבים ישראל לאוה"ע ("הם אומרים להם") "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה כו'": ישראל אומרים ומבארים לאוה"ע שהאמת היא שכל הארץ היא של הקב"ה לבדו, כיון ש"הוא בראה ונתנה כו'", הוא לבדו, ללא שיתוף מציאות אחרת זולתו ית', כי כל הכוכבים והמזלות שעל ידם נמשכת ההשפעה בעולם אין להם שלטון כלל ח"ו, ואינם אלא כגרזן ביד החוצב בו, ולכן בטלה הטענה ד"לסטים אתם", כיון שכן הוא רצונו של הקב"ה, בורא העולם, ש"נתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ויש לומר, שרש"י מרמז הביאור בשלילת השיתוף (תוכן המענה דישראל על טענת אוה"ע) בכיבוד אב שע"י הזכרת שם בעל המאמר:

בענין כיבוד אב איתא בגמרא[67] "השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום . . וכן בדין (שיוקשו לכיבוד) ששלשתן שותפין בו . . שלשה שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו". ולכאורה: השוואת כבוד אב ואם לכבוד הקב"ה בגלל השותפות שלהם ביצירת האדם היא היא תוכן ענין השיתוף, ח"ו, שיש לכבד את הכוכבים ומזלות כמו שמכבדים את הקב"ה בגלל השותפות שלהם בהשפעה בעולם (אף שמקבלים כחם מהקב"ה, כמו שהאב ואם מקבלים כחם מהקב"ה)?!

והביאור בזה[68] - שאב ואם הם בעלי בחירה, ובמילא הם סיבה למציאות האדם, ולכן נקראים "שותפים", ובגלל זה צוה הקב"ה לכבדם (ועד שהשוה כבודם לכבוד עצמו), משא"כ הכוכבים ומזלות שאינם בעלי בחירה, אלא כגרזן ביד החוצב בו, לא שייך לקרותם "שותפים", ואין לכבדם ולהחשיבם.

ט. ויש להוסיף בזה בעומק יותר - גם בקשר ובשייכות לתוכן השם דבעל המאמר (נוסף על הענין דכיבוד אב), "אמר רבי יצחק"[69]:

ובהקדים - שהתירוץ בנוגע לשותפות דאב ואם מפני היותם בעלי בחירה (כנ"ל ס"ח) אינו מספיק, כי דעתם של העובדים לכוכבים לפי שחושבים שיש להכוכבים בחירה, היא (לא רק טעות וכסילות, אלא גם) כפירה באחדותו ית'?

והביאור בזה - שמצות כיבוד אב ואם היא בעשה"ד לישראל דוקא (משא"כ באוה"ע אין זה אלא פרט בישובו של עולם[70]), וכיון שישראל הם "חלק אלקה ממעל ממש"[71], אשר, העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[72], ועד ש"ישראל וקוב"ה כולא חד"[73] - לכן ה"שותפות" שלהם (ביצירת האדם - "שלשה שותפין באדם", ויתירה מזה - בכללות הבריאה, כמארז"ל[74] "שותף להקב"ה במעשה בראשית") מצד בחירתם[75] אינה בסתירה לאחדותו ית'.

ויש לומר, שענין זה מרמז רש"י בשם בעל המאמר - "יצחק" - כידוע ש"יצחק" קשור עם (ורומז על) השלימות דלעתיד לבוא[76], שאז יראו בפועל ובגילוי ש"ישראל וקב"ה כולא חד", ויראו בפועל ובגילוי שע"י עבודתם של ישראל נעשה העולם דירה לו ית', ועד שאין מציאות זולתו ית', "אין עוד מלבדו"[77], ועד להביטול ד"אין עוד"[78],

65) זח"ג רפו, ב וברמ"ז שם. הובא בסהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' בתחלתה.

66) להעיר מהטענה ש"אפילו בעה"ב אינו יכול להוציא כליו" (סוטה לה, א).

67) קידושין ל, ב.

68) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' נד ואילך.

69) עוד ביאור בהשייכות לבעל המאמר, "רבי יצחק" - ראה לקו"ש ח"כ ע' 541.

70) ראה לקו"ש ח"ה ע' 160.

71) תניא רפ"ב.

72) כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ.

73) ראה זח"ג עג, א.

74) שבת יו"ד, א. קיט, רע"ב.

75) ולהעיר שגם כח הבחירה דישראל ("הן האדם הי' כאחד ממנו") הוא מפני ששרשם בהעצמות (ראה לקו"ת אמור לח, ב. ובכ"מ).

76) כמארז"ל (שבת פט, ב) שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו", ומהביאורים בזה - שיצחק הוא ע"ש השחוק, "כל השומע יצחק לי", ולעתיד לבוא כתיב "אז ימלא שחוק פינו", שיתגלה השחוק והתענוג דהקב"ה מעבודתם של ישראל בעולם שעשו לו ית' דירה בתחתונים "יצחק" (ראה תו"א תולדות יז, ד ואילך. ובכ"מ).

77) ואתחנן ד, לה.

78) שם, לט. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86.

כי־אם המציאות ד"ישראל ומלכא (כולא חד) בלחודוהי".

ועפ"ז י"ל, שב"אמר רבי יצחק" מרמז רש"י הנתינת־כח לכללות עבודתם של ישראל בעולם (ע"ד הרמז ב"בראשית", ב' ראשית, תורה וישראל, שבשבילם נברא העולם, כנ"ל ס"ב) - שיודעים מלכתחילה אודות תכלית השלימות דלעתיד לבוא ("יצחק") שנעשית ע"י מעשינו ועבודתינו[79].

ועד"ז בנוגע ללימוד התורה: בפתיחת הלימוד בפירוש רש"י (פשוטו של מקרא) נרמז השלימות דלימוד התורה לעתיד לבוא ("יצחק") - "תורה חדשה מאתי תצא"[80], "מאתי" דייקא, ממהותו ועצמותו ית' ממש, שלא בערך לדרגת התורה ש"פתח בבראשית", לפי ערך העולם, וזוהי הנתינת־כח ללימוד התורה באופן ד"פתח בבראשית" (ע"ד שמלמדין כל התורה כולה לפני שיוצא לאויר העולם, כנ"ל ס"ג).

י. ובענין זה ניתוסף עוד יותר בסיום הפרשה (בשיעור דשביעי ומפטיר) - "וירא[81] ה' כי רבה רעת האדם בארץ גו' וינחם ה' כי עשה את האדם ויתעצב אל לבו":

החידוש שבסיום הפרשה לגבי התחלת הפרשה - שנוסף לכך שהתחלת הבריאה היתה באופן ד"תוהו ובוהו וחושך", העדר האור (ורק אח"כ "ויאמר אלקים יהי אור"), ניתוסף עוד יותר בענין החושך עי"ז ש"רבה רעת האדם בארץ", אשר, גם ענין זה הי' בכוונת הבריאה, כמבואר בפירוש רש"י: "הקב"ה רואה את הנולד . . אע"פ שגלוי לפניו שסופן לחטוא . . לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם".

וההסברה בזה - שגם בענין החטא יש כוונה ותכלית - בשביל מעלת התשובה, שעל ידה "זדונות נעשו לו כזכיות"[82], "זכיות" ממש, ועד לסוג "זכיות" נעלה יותר מאשר "זכיות" סתם[83] (של צדיקים[84]) - שבזה מודגשת עוד יותר המעלה דדירה לו ית' בתחתונים, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו.

יא. ויש להוסיף בביאור פירוש רש"י "וזה כתבתי לתשובת המינים, אפיקורוס[85] אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, א"ל אי אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר לו, נולד לך בן זכר וכו' בשעת חדותא חדותא כו', א"ל כך מעשה הקב"ה כו'" - דלכאורה צריך להבין[86]:

א) ענינו של רש"י לבאר פשוטו של מקרא לבן חמש למקרא, ולא לכתוב "תשובת המינים", ענין של "דע[87] מה שתשיב לאפיקורוס"?

ב) ולאידך: השאלה בפסוק "וינחם גו' ויתעצב את לבו" (איך שייך לומר הנ"ל אצל הקב"ה שרואה את הנולד) היא שאלה פשוטה אצל בן חמש למקרא, וא"כ, הי' לו לרש"י לבאר הענין ("אע"פ שגלוי לפניו וכו'") מבלי להקדים שזהו מענה על שאלה של "אפיקורוס" - דבר שיגרום חלישות הדעת אצל ילד יהודי: היתכן שעולה במחשבתו שאלה של אפיקורוס, רחמנא־ליצלן?!

ויש לומר הביאור בזה, שכיון שרש"י צריך לתרץ שאלה הנ"ל בפשוטו של מקרא, מתרצה באופן שעל ידו מודגש ענין יסודי בהחינוך דבן חמש למקרא - שכאשר שואל שאלה בענינים כאלה, יש חילוק מן הקצה אל הקצה בין סגנון השאלה שלו (שאלה של ילד יהודי) לאותה שאלה כפי שנשאלת ע"י אפיקורוס:

סגנון שאלתו של אפיקורוס - "אי אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד . . והא כתיב ויתעצב אל לבו" - היא באופן של אפיקורסות, ש"מוכיח" ממ"ש "ויתעצב אל לבו" שאי אפשר לומר שהקב"ה רואה את הנולד;

אבל ילד יהודי שואל בסגנון הפוך: ברור ומוחלט אצלו בוודאות שהתורה היא אמת, משה אמת ותורתו אמת, וברור אצלו ללא כל ספק שהקב"ה רואה את הנולד וכו', אלא שרוצה להבין (בשכלו) מהי ההסברה בשינוי מחשבתו של

---

79) ראה תניא רפל"ז.
80) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
81) ו, ה־ו.
82) יומא פו, ב.
83) ראה דרמ"צ קצא, א ואילך. ועוד.
84) וי"ל שמרומז בדיוק לשון רש"י "בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם" - צדיקים שנעשים ע"י עבודת התשובה ("מהם"), שמעלתם גדלה מצדיק מעיקרא, שהצדקות שלהם היא באופן של עמידה ("לעמוד"), בתוקף נצחי, כיון שעמדו בנסיון כו' (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. שמונה פרקים פ"ו).
85) כ"ה (אפיקורוס) בדפוסים הנפוצים שלפנינו.
86) בהבא לקמן - ראה גם שיחת ש"פ בראשית תשל"ו.
87) אבות פ"ב מי"ד.

הקב"ה, מהי הסיבה שהביאה לשינוי מחשבתו של הקב"ה, וכיו"ב.

ובזה מורה רש"י (ר"ת: רבן של ישראל, החל מילדי ישראל, בני חמש למקרא) הוראה לכל מלמד ומחנך - להקדיש תשומת־לב לסגנון הדיבור והשאלה של התלמיד והמחונך שיהי' בזהירות מכל ענין שיש בו שמץ ונדנוד או אבק של דעות שאינם ברוח האמונה, ואם מוצא ח"ו ענין בלתי־רצוי, עליו להיות בבחינת "רבי יהושע" (כמרומז בהזכרת שם בעל המאמר[88]), ע"ש "י־ה יושיענך"[89], להשתדל ולעשות כל התלוי בו (המחנך) כדי להושיעו (המחונך), עי"ז שיעורר אותו על דבר הזהירות מחלב עכו"ם[90], וכיו"ב בשאר ענינים שבגללם יכולים ליפול לו מחשבות בלתי־רצויות.

יב. ובהמשך לסיום פרשת בראשית - באים להתחלת פרשת נח (שקורין במנחת שבת בראשית):

בסיום פרשת בראשית מודגשת (בעיקר) תכלית הירידה דהעולם עי"ז ש"רבה רעת אדם בארץ גו'", עד כדי כך ש"וינחם ה' כי עשה את האדם גו' ויאמר ה' אמחה את האדם גו'", ורק בפסוק האחרון נאמר "ונח מצא חן בעיני ה'", ע"ד מ"ש רש"י ש"לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם";

ובפרשת נח מודגשת (בעיקר) העלי' שנעשית לאחרי הירידה ד"רבה רעת האדם בארץ וגו'" - "אלה תולדות נח נח איש צדיק גו'", ש"ראה עולם חדש"[91], באופן נעלה יותר מהעולם שהי' בהתחלת הבריאה, מעין ודוגמת המעמד ומצב דלעתיד לבוא[92] ("שמים חדשים וארץ חדשה"[93]).

ועפ"ז יש לבאר גם פירוש רש"י על הפסוק "אלה תולדות נח נח איש צדיק", שמפרש (בפי' הב') "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" - דלכאורה אינו מובן[94]: מהו הכרחו של רש"י להוציא תיבת "תולדות" מפשוטה (בנים), ולפרש ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"?

ואין לתרץ שכיון שבני נח נימנו כבר בסוף פרשת בראשית ("ויולד נח את שם את חם ואת יפת"), בהכרח לומר שהכתוב "אלה תולדות נח" בא להוסיף דבר חדש, "ללמדך שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" - שהרי מצינו גם באדה"ר "זה ספר תולדות אדם"[95] לאחרי שכבר נאמרו פרטי המאורעות בנוגע לבניו של אדה"ר, ואעפ"כ, לא מפרש רש"י ש"תולדות אדם" קאי על "מעשים טובים", ומאי שנא "תולדות נח".

ויש לומר, שהכרחו של רש"י לפרש כאן ש"עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", הוא, מתיבת "אלה (תולדות נח נח איש צדיק)"[96]:

ידוע הכלל גם בפרש"י "כל מקום שנאמר אלה פסל את הראשונים"[97], כמובן גם בפשוטו של מקרא ש"אלה" מורה על התחלת ענין חדש[98].

וי"ל, שב"אלה תולדות נח" נכלל גם החידוש ("פסל את הראשונים") בנוגע ל"תולדות נח" גופא - שמ"ש בס"פ בראשית "ויולד נח את שם את חם ואת יפת", ה"ז חלק מכל "תולדות אדם" שלפני המבול[99], ומ"ש בפרשת נח "ויולד נח שלשה בנים גו'", ה"ז ענין חדש השייך ל"אלה (פסל את הראשונים) תולדות נח נח איש צדיק" - "עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", היינו, שגם "ויולד נח שלשה בנים" (תולדות נח כפשוטו) הוא חלק מ"עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", שמגדלים ומחנכים בנים צדיקים שעל ידם יהי' הקיום ד"עולם חדש".

---

88) ועוד י"ל, שכוונת רש"י לומר הוראה לבן חמש למקרא, שכאשר אפיקורוס שואל אותו שאלה כזו, אין לו להכנס עמו בוויכוחים, ולכל היותר, להפנות אותו לחכמי ישראל שבדורו שהם בדוגמת "רבי יהושע בן קרחה" שערך ויכוחים להשיב על טענותיהם של אפיקורסים.

89) פרש"י שלח יג, טז.

90) להעיר מרמ"א יו"ד ספ"א ס"ז.

91) ב"ר פ"ל, ח.

92) ראה בארוכה לקו"ש ח"ל ע' 61 ואילך. וש"נ.

93) ישעי' סה, יז. סו, כב.

94) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 36 ואילך.

95) פרשתנו ה, א.

96) ועפ"ז יומתק שמעתיק בפירושו גם תיבת "אלה", אף שמפרש רק ש"תולדות נח" הם ה"מעשים טובים" ("נח איש צדיק").

97) ב"ר פרשתנו פ"א, ג. הובא בפרש"י עה"ת ר"פ משפטים.

98) והטעם שבר"פ משפטים צריך רש"י לפרש כלל זה - ראה לקו"ש ח"ה ע' 42 הערה 34.

99) ויומתק יותר ע"פ פרש"י בהתחלת הפסוק "ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד גו'", "מה טעם כל הדורות הולידו לק' שנה וזה לת"ק שנה . . כבש את מעיינו . . כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול", היינו, שכאן נזכרו בני נח כחלק מדור המבול, שלכן יש צורך בהשתדלות מיוחדת שבזמן המבול לא יהיו בגיל שראויין לעונשין.

יג. בהאמור לעיל יש גם לימוד והוראה בשייכות לתקופתנו זו - לאחרי סיום שנת תש"נ, "תהא שנת נסים", ובהתחלת שנת תנש"א[100], "תהא שנת אראנו נפלאות":

בתקופתנו זו מתרחשים ברחבי העולם נסים ונפלאות (עד ל"נפלאות גדולות"[101], ולא רק באופן ד"לעושה נפלאות גדולות לבדו", ש"אין בעל הנס מכיר בניסו"[102], אלא גם) באופן גלוי לעין כל - מעין ודוגמת והכנה לנסים ונפלאות דגאולה העתידה לבוא תיכף ומיד, עלי' נאמר[103] "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

ולדוגמא:

במדינות גדולות וחזקות הולכים ומשתנים סדרי השלטון והמשטר לטוב, טוב צדק ויושר[104] - מעין ודוגמת והכנה לתיקון ושלימות העולם בימות המשיח[105], כולל בנוגע לבנ"י - נתינת חופש בכל הקשור לעניני יהדות, תורה ומצוותי', עד ליציאתם של מאות אלפי יהודים לחירות - מעין ודוגמת והכנה לקיבוץ גלויות (בבחינת "טועמי' חיים זכו"[106]) בימות המשיח;

המאורעות במפרץ הפרסי - מסימני הגאולה, כמארז"ל בנוגע ל"מלכיות מתגרות כו'"[107], ובפרטיות יותר - "מלך פרס (דקאי בפשטות על השטח שכולו עירק) מתגרה במלך ערבי כו' וכל אומות העולם מתרעשין ומתבהלים כו', ואומר (הקב"ה) להם (לישראל). . אל תיראו הגיע זמן גאולתכם"[108], וממשיך ומסיים[108] "בשעה שמלך המשיח בא עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם".

ולאידך - בימים אלה התאספו אומות העולם (שבעים אומות) באופן ד"רגשו גוים ולאומים יהגו"[109], לטעון לישראל "לסטים אתם כו'", לא רק בנוגע לעזה או שומרון, אלא גם (ולכל לראש) בנוגע ליהודה כולל ירושלים, עיר הבירה של ארץ ישראל, "קרית חנה דוד"[110] - בה בשעה שהכל יודעים את התשובה לטענה זו המפורשת בהתחלת פירוש רש"י על התורה: "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו . . נתנה לנו".

[ולמרבה הפלא - היו בכלל זה גם מדינות שדרכם להשתדל ולעשות כל התלוי בהם למען הצדק והיושר בעולם, כפי שראו גם בהנהגתם בקשר למאורעות במפרץ הפרסי באופן המתחייב ע"פ צדק ויושר (למנוע מצב של גזילה איש מרעהו, מדינה ממדינה כו'), כי גם בענין זה התנהגו באופן בלתי־רצוי ביחס לבנ"י].

ויש לומר ההסברה בזה (שמאורע בלתי־רצוי זה אירע דוקא בתקופה שבה רואים נסים גלויים) - ע"ד האמור לעיל שהסדר בעולם הוא באופן של העלם וחושך, ורק אח"כ נעשה גילוי האור, ומזה מובן שאין להתפעל מזה ש"רגשו גוים ולאומים יהגו", כיון שאין זה אלא "ריק" (כסיום הכתוב), "כל ריגושן . . לריק"[111], כיון ש"יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו"[112], ולכן עומדים בנ"י בכל התוקף בכל הקשור לשלימותה של ארץ ישראל (ועאכו"כ בנוגע לירושלים), בידעם ש"כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה . . ונתנה לנו".

וי"ל יתירה מזה - שהענין ד"רגשו גוים ולאומים יהגו" גופא הוא מסימני הגאולה, כמ"ש רש"י ש"רבותינו דרשו[111] את הענין על מלך המשיח".

ויה"ר והוא העיקר - שלאחרי כל סימני הגאולה תבוא כבר ותיכף הגאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שאז יהי' שלימות הענין ד"עולם חדש", "נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים"[113], ובאופן ש"לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי[114] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[115].

---

100) וסימנך "ותנשא מלכותו", "של יעקב יותר ויותר שיבוא אחריו דוד ושלמה" (בלק כד, ז ובפרש"י) - כולל משיח שהוא מזרע דוד ושלמה בנו (סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. ועוד).

101) תהלים קלו, ד.

102) נדה לא, א.

103) מיכה ז, טו.

104) ראה גם ספר השיחות תש"נ ע' 159 ואילך.

105) ראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א: ויתקן את העולם כו'.

106) ראה לקו"ש ח"כ ע' 173. וש"נ.

107) ב"ר פמ"ב, ד. מדרש לקח טוב לך לך יד, א.

108) יל"ש ישעי' רמז תצט.

109) תהלים ב, א.

110) ישעי' כט, א.

111) מדרש תהלים ויל"ש עה"פ.

112) שם, ד.

113) ב"ר פ"ל, ה.

114) בדוגמת המעמד ומצב שהי' בתיבת נח (ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ה. ובכ"מ).

115) ישעי' יא, ט.

לקוטי־שיחות פרשת בראשית כרך טו

א.

חכמת אדם הראשון בקריאת השמות - השגת שורש הנברא

במדרש[1] נאמר: "בשעה שבא הקב"ה לברוא את האדם נמלך במלאכי השרת... אמרו לו: אדם זה מה טיבו, אמר להם: חכמתו מרובה משלכם. הביא לפניהם את הבהמה... אמר להם: זה מה שמו, ולא היו יודעין, העבירן לפני אדם אמר לו: זה מה שמו, אמר: זה שור זה חמור וכו'".

השל"ה[2] מסביר מהי החכמה שבקריאת השמות לכל בהמה וכדומה: בשמו של כל דבר רמוז שורשו, ואדם הראשון הבין והשיג את המקור והשורש של כל נברא, וקרא בשמו לפי שורשו. זאת היתה חכמתו, כלשון השל"ה, ש"בידיעת התחתונים ידע סוד המרכבות העליונות" (וכפי שהמגיד ממעזריטש מרחיב בענין השם בספרו אור־תורה[3] על הפסוק[4] "וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו").

וצריך להבין:

א) השגת מקורו של כל דבר איננה נובעת, לכאורה, מרוב חכמה, הבנת "סוד המרכבות העליונות" אינה תלויה במידת החכמה, אלא במידת הזדככות כוחות ההשגה[5] — ככל שהם מעודנים וקרובים יותר לרוחניות, כך גדלה ההבנה בענינים אלו.

ב) כיצד ייתכן לומר שהמלאכים לא ידעו "מה שמו...", בעוד אשר, כדלעיל, תלויה ידיעה זו בידיעת "סוד המרכבות העליונות"? והרי המרכבות העליונות הם מלאכים. שורשיהם של החיות והבהמות הגשמיות הם מלאכים (שלכן הם "נקראים... בשם חיות ובהמות..."[6])?!

קשה לומר, שהמלאכים לא ידעו מה נעשה בעולם הזה הגשמי, מפני שהם נמצאים בעולמות רוחניים, ולכן הם לא ידעו כיצד לקרוא שמות לנבראים הגשמיים[7], שהרי לפי זה אין נובעת אי־ידיעתם ממגרעת בדרגתם — "חכמתו מרובה משלכם" — אלא להיפך, היא נובעת מעוצם זכותם ומעלתם הרוחנית.

ב.

קריאת השמות היא חלק מ"לעבדה ולשמרה"

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

קריאת השמות על־ידי אדם הראשון היתה לפני חטא עץ הדעת, כאשר אדם הראשון היה עדיין בגן־עדן בשלמותו, כדי "לעבדה ולשמרה"[8]. מזה מובן, שכל פרט במעשיו, ובמיוחד הפרטים המסופרים בתורה, הוא חלק מ"לעבדה ולשמרה". יתר־על־כן: כשם שעיבוד הגן ושמירתו משפרים את הגן, כך הוסיפה עבודת אדם הראשון — "לעבדה ולשמרה" — קדושה והתעלות לגן־עדן (מעל למעלת גן־עדן כשלעצמו[9]).

לכאורה, מהי ה"עבודה" שבקריאת שמות הנבראים? להיפך, לפי ההסבר דלעיל יוצא, שאדם הראשון לא חידש את שמות הנבראים, אלא רק הודיע את השם הנכון של כל נברא, שהרי הנבראים קבלו חיות משורשם ומקורם לפני שאדם הראשון קרא להם בשמותיהם.

הכרחי איפוא לומר: א) שידיעת שורש ומקור הנבראים איננה מספקת כדי לאפשר קריאתם בשמות המתאימים. ב) רק אדם הראשון יכול היה לעשות זאת, מפני ש"חכמתו מרובה משלכם".

ג.

כדי לקרוא שמות אין די בידיעת שורש הנברא

ההסבר לכך הוא[10]:

לכל נברא למטה יש מקור ושורש למעלה, כמאמר חז"ל[11] "אין לך כל עשב... שאין לו מזל...", לדוגמא: שורשו של השור הגשמי הוא "פני שור" שבמרכבה. למרות זאת, אין הנברא דומה כלל ואין להשוות בינו

---

1) ב"ר פי"ז, ד. וש"נ.

2) בהקדמה בית המקדש (יד, א). וראה רמב"ן ובחיי פרשתנו ב, יט. לקו"ת בהר מא, ג. נשא ד"ה כה תברכו וביאורו (כו, ב. כז, א). אוה"ת בראשית תקמב, א. סה"מ קונט' ח"ב תל, א־ב. ועוד.

3) ד, סע"ב ואילך.

4) פרשתנו ב, יט.

5) ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ שע"י הבנה והשגה מתאחד ומתייחד השכל והמושכל והמשכיל (מו"נ ח"א פס"ח. תניא פ"ה. ועוד).

6) תניא רפל"ט.

7) ראה פי' מהרז"ו לב"ר שם.

8) פרשתנו שם, טו.

9) לקו"ת שה"ש רד"ה כי כאשר. ובכ"מ.

10) בהבא לקמן (וכן הקושיא בסעיף שלפנ"ז) — ראה לקו"ת נשא שם. לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 225.

11) ב"ר פ"י, ו. וראה זח"א רנא, א. מו"נ ח"ב פ"י.

לבין שורשו, כי באמצעות השתלשלות מדרגה לדרגה, גם אם ההשתלשלות היא ארוכה ורבה ביותר, לא יכול להתהוות מהשורש הרוחני דבר גשמי, וכידוע[12], התהוות הגשמיות מן הרוחניות היא רק בכוחו של הקב"ה הכל־יכול, וכך ייתכן "דילוג" כזה, שמשורש רוחני יתהוו נבראים גשמיים.

לפיכך אין די בידיעה ששורשו של השור הוא מ'פני שור' שבמרכבה, כדי לקרוא[13] לשור למטה בשם שור, כי לנברא למטה אין שום קשר עם שרשו[14].

זאת היתה פעולתו של אדם הראשון – "ויקרא האדם שמות"[15]: הוא "קרא" והוריד את השפע הרוחני משורשו של הנברא, אל תוך הנברא שנברא ממנו.

ד.

קריאת השמות - יצירת קשר בין הנברא לשורשו

זהו הקשר בין קריאת השמות לבין "וינחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה":

בבריאה כשלעצמה, אפילו בגן־עדן, שהוא החלק המובחר ביותר בעולם (במיוחד כפי שהוא היה לפני החטא), אין קשר גלוי בין הנברא שלמטה לבין שורשו למעלה. אמנם בגן־עדן ישנה קדושה רבה מאד, עד שאין הוא סובל חטא, אך למרות זאת זהו אור שהוא יחסי רק לעולם הזה.

וזאת היתה מעלתו של אדם הראשון – הוא יצר קשר[16] בין נבראים למטה לבין שורשם למעלה[17]. יתר־על־כן: הוא הביא לאיחודם, עד כדי כך ששמו של כל נברא, כפי שהוא נקרא למטה על־ידי כל אדם, ואפילו על־ידי קטנים ועמי הארץ, הוא בהתאם לאותיות של שורשו למעלה[18].

ה.

חיבור עליון ותחתון - רק ביכולת האדם

עפ"ז מובן מדוע רק אדם הראשון יכול היה לתת את השמות, ולא המלאכים:

אמנם, גם המלאכים ידעו, למשל, ששורשו של השור הוא 'פני שור' שבמרכבה, אך בכל זאת לא היה בכוחם לחבר את הנברא אל שורשו. כך מובן גם מן הענין[19] של "הנפילים היו בארץ"[20], שכאשר מלאך יורד לעולם הזה הוא נעשה "נופל", אין הוא יכול לסבול את הישות והחומריות של העולם, כי אין ביכולתו להיות בתוך העולם וביחד עם זאת להשאר קשור לאלקות.

רק האדם[21], מלשון אדמה לעליון[22], שדומה, כביכול, לקב"ה, אשר איננו מוגבל ח"ו, והוא כלול "מן[23] העליונים והתחתונים[24]", יכול לחבר ולאחד בין ה"תחתון" – הנברא שלמטה, לבין ה"עליון" – שורשו למעלה.

על כך אמר ה' למלאכים, ש"חכמתו מרובה משלכם": הוא "חכם הרואה את הנולד[25]" כפי שמפרש זאת אדמו"ר הזקן[26] "שרואה כל דבר איך נולד ונתהווה... בדבר ה' – הוא רואה כיצד נולד כל דבר משורשו. המלאכים רואים את הכח האלקי אשר "מלובש" בנבראים, אך אין ביכולתם לראות[27] את השורש שלמעלה בתוך הנולד, זאת היה יכול לראות רק אדם הראשון, ש"חכמתו מרובה משלכם".

כך מובן מדוע לא הסתפקו המלאכים בדברי הקב"ה ש"חכמתו מרובה משלכם", והיה צורך להראות להם את מעשה קריאת השמות, כי הענין של חיבור עליון ותחתון, איננו כלל ביכולת ההשגה

---

12) ראה בכ"ז – אגה"ק סי' כ'. תו"א ד"ה יביאו לבוש מלכות (צ, ב). אוה"ת שמע"צ ע' א'תשפא ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות אחדות ה' פ"ב. שרש מצות התפילה פכ"ה ואילך. ועוד.

13) ראה ג"כ צפע"נ עה"ת עה"פ.

14) ולהעיר ממשנ"ת (לקו"ש חי"ט ע' 409 ואילך (ס"ב, ס"ה). נדפס גם בלקו"ב לתניא (להר"י שי' קארף) ח"ב ע' קלט ואילך) בדיוק אדה"ז באגה"ת (פ"ד) "ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים כו'", עיי"ש.

15) פרשתנו שם, כ.

16) ראה לקו"ת נשא שם (כו, ב. כז, א בשם טעהמ"צ להרח"ו פ' עקב) דענין קריאת שמות הוא בשביל בירור הנבראים והעלאתם לשרשם.

17) ראה לקו"ת נשא שם (כו, ב): שיבואו לשרש ומקור האותיות כו', עיי"ש.

18) ובלשון השל"ה: בידיעת התחתונים ידע סוד מרכבות העליונות.

19) ראה תו"א בראשית ד, סע"ב. תו"ח שם כה, ג. ועוד.

20) בראשית ו, ד. זח"א לז, א. נח, א. ועוד.

21) ראה ג"כ לקו"ת נשא שם. תו"ח בא קלט, א. אוה"ת בראשית שבהערה 2.

22) של"ה חלק תושב"כ וישב סוף הדרוש צאן יוסף (שא, ב) ובכ"מ. עש"מ מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג ועוד.

23) ב"ר פ"ח, יא. פי"ב, ח. פרש"י בראשית ב, ז.

24) ראה בכ"ז ס' הערכים־חב"ד ח"א ע' אדם (ע' קכד ואילך. וש"נ).

25) תמיד לב, א.

26) תניא פמ"ג. לקו"ת נשא שם (כו, ד). ועוד.

27) וכידוע החילוק בין רואה את הנולד, או (רק) יודע את הנולד – ועד שאין עד (־ שראה) נעשה דיין (ר"ה כו, רע"א).

וההבנה של מלאך, ואין הוא מסוגל לקלוט זאת, כל עוד אין הוא רואה כיצד האדם עושה זאת.

ו.

מתן תורה - איחוד מושלם יותר בין עליון לתחתון

כבר דובר פעמים רבות[28] על הנאמר במדרש[29], שלפני מתן תורה היתה גזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים" ו"תחתונים לא יעלו לעליונים", ובמתן תורה היא בטלה ונוצר חיבור בין עליונים לתחתונים. מזה מובן, שאמנם, אדם הראשון קרא שמות וחיבר בין הנבראים למטה לבין שורשם למעלה, אך אין דומה חיבור זה לחיבור שנוצר בין עליון לתחתון עם ביטול הגזירה במתן תורה.

ההסבר לכך: אדם הראשון חיבר בין הנברא לשרשו[30]. כלומר, לדרגת האלקות שכבר יש לה קשר לעולם, ודוקא הדרגא שהיא כבר שורש לנברא מסויים זה – הוא חיבר את השור שלמטה עם 'פני שור' שבמרכבה.

אבל במתן תורה נוצר הענין של "אנכי ה' אלקיך": שם הוי' שנעלה לגמרי מן העולם (היה הווה ויהיה כאחד[31]) נהיה "אלקיך" – כוחך וחיותך של כל יהודי[32]. באמצעות זאת נוצר קשר בין האלקות שמעל לעולם לבין העולם.

לפיכך רואים שבמתן תורה שוב לא יכלו המלאכים לשאת חיבור כזה בין מעלה ומטה, כפי שמסופר בגמרא[33], שהם טענו: "חמודה גנוזה... אתה מבקש ליתנה לבשר־ודם מה אנוש.. תנה הודך על השמים": התורה היא שיא הרוחניות, כיצד היא יכולה לרדת ולהנתן לבשר־ודם? רק משה יכול היה "לקבל" את ביטול הגזירה בין עליונים ותחתונים ואת איחודם[34] – מתן תורה.

ז.

שתי הדרגות באיחוד עליונים ותחתונים קיימות בעבודת האדם

שתי הדרגות הנ"ל שבחיבור עליון ותחתון – (א) חיבור הנברא לשורשו (עבודת אדם הראשון). (ב) חיבור הנברא לאלקות שמעל לבריאה (במתן תורה) – קיימות גם בעבודה הרוחנית של כל יהודי כפרט:

בתורת החסידות[35] מוסבר, שברכות קריאת שמע, שמדובר בהן על עבודת המלאכים וכדומה, הן הכנה לקריאת שמע: כדי לאפשר את "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", שגם הנפש הבהמית תגיע לאהבת ה'[36], יש להסביר לה תחילה, שלמעשה אין היא מנוגדת לקדושה, כיוון שהשורש שלה הוא במלאכים וכדומה, שעבודתם היא "ברעש גדול...", וזה מביא אותה לידי התבטלות לקדושה.

לכאורה, צריך להבין: במה מועיל ההסבר לנפש הבהמית על המעלה של שרשה, בעוד אשר למעשה היא ירדה למטה, בצורה שמנוגדת לקדושה?

אלא, דבר זה הוא בכוחו של אדם הראשון, אשר חיבר בין הנבראים לשורשם, עד שכאשר "מזכירים" לנפש הבהמית את שורשה, היא מתבטלת לקדושה.

ח.

הגשמת הכוונה שבירידת הנשמה למטה התאפשרה במתן תורה

אבל התבטלות הנפש הבהמית באמצעות "הזכרת" שורשה, היא רק התבטלות של נברא, כי גם שורשה הוא רק במלאכים וכדומה, אשר גם הם נבראים[37], אם כי הם בטלים לאלקות.

מטרת ירידת הנשמה למטה היא להביא לידי איחוד הנפש האלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"[38], עם הנפש הבהמית. דבר זה התאפשר במתן תורה[39]: אז

---

28) ראה בארוכה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 28 ואילך. 141 ואילך. לקמן ע' 84. ועוד.

29) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

30) וכן לאידך: החיבור לא הי' עם גשם הנברא עצמו (רק בשמו כו'). וב' הענינים תלויים זב"ז, כי מכיון שההמשכה היתה רק משורש הנבראים לכן אין בכוחה להחדיר גשם הנברא – ראה בכ"ז לקו"ש ח"ג שם. ח"ה ע' 88. ועוד.

31) שעהיוה"א פ"ז בשם הר"מ פ' פנחס (רנז, סע"ב).

32) ראה לקו"ת במדבר טו, רע"ד. לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 143 ואילך.

33) שבת פח, סע"ב.

34) ולהיותו גם הוא נברא – "פעל" המענה שלו שהמלאכים יבינו "ויראו" זה, משא"כ מענה הקב"ה, שלכן נאמר למשה שהוא דוקא יחזור להם תשובה (שבת שם).

ועפ"ז גם יתוסף ביאור בזה שדוקא רבה ב"נ יכול להכריע בקא מיפלגי במתיבתא דרקיע כו' קוב"ה כו' (ב"מ פו, א. לקו"ת תזריע ד"ה קא מפלגי).

35) תו"א ל, סע"ב. לקו"ת ויקרא ב, ב. ד"ה וילך איש תרס"ו. ובכ"מ.

36) כמרז"ל (ברכות נד, א במשנה) "בכל לבבך בשני יצריך".

37) כמרז"ל: נבראו ביום ב' וי"א ביום ה' (ב"ר פ"א, ג).

38) תניא רפ"ב.

39) ראה תו"א (סז, רע"ב) לקו"ת (מטות פו, ד), דע"י התורה עושה שלום בפמליא של מטה (סנה' צט, ב), בין נפה"א ונפה"ב.

בטלה הגזירה[40] המבדילה בין עליונים ותחתונים באופן כללי, וכך נוצר גם ביטול הגזירה בין "עליונים" ו"תחתונים" שב"עולם קטן זה האדם"[41], וכך אפשרי האיחוד בין הנפש האלקית לנפש הבהמית. דבר זה דומה לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו[42], שרעבונו של הגוף ללחם גשמי, נובע מרעבונה של הנשמה, לניצוץ האלקי שבמאכל. כלומר, גם הענינים הגשמיים, השייכים, לכאורה, רק לגוף ולנפש הבהמית, קשורים אל הנשמה, עד שברעב הטבעי של הגוף מתבטא, בפנימיות הענין, הרעב של הנשמה.

ט.

התבטלות אמיתית - מצד העולם עצמו

אבל מצד שני, למרות שההתבטלות המוחלטת של הנפש הבהמית נעשית באמצעות איחודה עם הנפש האלקית, כדלעיל, בכל זאת אין זה ה"בירור" והזיכוך האמיתי של הנפש הבהמית, כי התבטלות זו אינה נובעת מן הנפש הבהמית עצמה, אלא מגילוי הנפש האלקית בתוכה.

כך גם לגבי העולם הכללי: כוונת הקב"ה ב"לעשות לו ית' דירה בתחתונים", היא, שה"תחתונים" יהוו לו דירה מצד עצמם[43], ולא ע"י כח המשפיע עליהם "מבחוץ". מזה מובן שההתבטלות של העולם הנעשית באמצעות גילוי אלקות ע"י התורה והמצוות, נעשית אמנם ב"תחתונים" עצמם, אבל התבטלות זו נובעת מן ה"עליונים", ולכן אין מתהווה הענין של "דירה לו יתברך בתחתונים" בשלמותו, מושג שמשמעותו שהדבר ייווצר ע"י התחתונים עצמם.

המטרה היא, שיהיו שתי המעלות: גם התבטלות מוחלטת, וגם שהיא תבוא מצד העולם עצמו.

אפשר להבין זאת לפי הידוע[44] ששורשם של הדומם־הצומח־והחי הוא ב"עולם התוהו", מעל לשורש של ה"מדבר", שב"עולם התיקון". דבר זה מתבטא גם במציאותם למטה, כמוסבר בתורת החסידות[45], שהסיבה לכך שבטבען של הבהמות קיימת תכונת ההכנעה, כנאמר[46] "ונער קטן נוהג בם", היא מפני ששורשם הוא ב"עולם התוהו", שבו ההתבטלות גדולה יותר מאשר ב"עולם התיקון", ובלשון החסידות: אורות מרובים.

זוהי ההתבטלות האמיתית המתהווה בעולם מצד עצמו, שבאמצעות "ותורה אור", מאירים את העולם, ומגלים את האמת, שהתבטלות העולם כלפי האדם נובעת מכך ששורשו הוא במקום שיש בו התבטלות גדולה יותר כלפי אלקות.

י.

שני הענינים שבקריאת השמות ע"י אדם הראשון קיימים גם בהתבטלות הדצ"ח

כפי שנאמר לפי כן, לגבי קריאת השמות על־ידי אדם הראשון: (א) שלמרות שחיותו של כל נברא היא לפי שורשו, בכל זאת כדי שיורגש הדבר בנברא, יש צורך בהורדת השפע הרוחני באמצעות עבודת אדם הראשון. (ב) דבר זה התהווה על־ידי קריאת שמות על־ידי אדם הראשון, שגילה כיצד שם הנברא וחיותו קשורים לשורשו.

כך, ואף יותר מזה, הוא לגבי התבטלות הדומם־הצומח־והחי, הנובעת משורשם ב"עולם התוהו": (א) צריכה להיות עבודה מיוחדת, כדי שיורגש בהם שתכונת ההתבטלות שלהם נובעת מהתבטלות שורשם כלפי אלקות. (ב) האיחוד בין הדומם־צומח־חי עם שורשם ב"עולם התוהו" קשור לענין השם, שהוא הצינור המקשר ביניהם.

ויש לומר שזהו הענין שעליו מרחיב את הדיבור הרבי מוהר"ש במאמרים שמלפני מאה שנה[47] אודות ההתבטלות העצומה הקיימת ב"עולם התוהו". שם הוא מסביר שאפילו העוצמה הקיימת שם (שבגללה נוצרה שם שבירת הכלים: "וימלוך – ועל־ידי־זה – וימת") איננה נובעת מישות עצמאית ח"ו, אלא להיפך, היא נובעת מן הדבקות הגדולה "באין־סוף יש האמיתי"[48]. הוא מקשר זאת לכך ש"עולם התהו" מכונה בשם בהמה – "נוטריקון בה מ"ה", ו"עולם

40) גם מלשון "גוזר ים סוף" (תהלים קלו, יג).

41) ראה תנחומא פקודי ג (בתחילתו). תקו"ז תס"ט בתחילתו (צ, א). ועייג"כ אדר"נ פל"א. ועוד.

42) וראה כתר שם טוב סו"ס קצד.

43) ראה גם לקו"ש חי"ב ע' 73.

44) ראה בארוכה תו"א סה, ד ואילך. לקו"ת צו (יג, ב ואילך). אמור ביאור לד"ה והניף הכהן. ובכ"מ.

45) לקו"ת אמור ד"ה והניף הכהן פ"א. סידור רמב, א. תו"ח וישלח ד"ה וישלח פ"ג. ועוד.

46) ישעי' יא, ו.

47) המשך ר"ה תרל"ב (מאה שנה מזמן אמירת השיחה).

48) "כי איידי דטריד בבחי' א"ס העצמי לא פליט להיות בבחי' השפעה כו'". וראה ג"כ תו"ח בראשית כו, ריש ע"ב. אוה"ת נשא ע' רנד. תו"ש ע' 71. ועוד.

התיקון", - אדם, הוא רק בגימטריא מ"ה, כי בעולם התוהו ההתבטלות (מ"ה) ליש האמיתי היא בגלוי, ולא רק באופן של "גימטריא"[49] – הוא "בה מ"ה" – "מה בעצם".

ההסבר לכך הוא: הרי אין ענין יוצא מידי פשוטו, ובאופן פשוט – "בהמה" הוא שם של מין בעלי החיים למטה. מזה מובן, שהענין של "בה מ"ה" אינו קיים רק בעולם התוהו, אלא גם אצל הבהמה למטה, כמוזכר לעיל, שדוקא לבהמות ישנה תכונת ההכנעה וההתבטלות, מפני שורשם בעולם התוהו.

אבל כיוון ש"עולם" הוא מלשון העלם והסתר[50], הרי גם ענין זה – שהתבטלות הבהמות נובעת מההתבטלות אשר בשורשם בעולם התוהו – קיים בהעלם ובהסתר, עד אשר ייתכן שאותם נבראים עצמם ששורשם ב"עולם התוהו", יביעו תכונה של חוזק והתנגדות ל"אדם", ש"אתם קרויים אדם"[51] – "אדמה לעליון"[52].

לפיכך מפרט הרבי מוהר"ש במאמר חסידות (שהוא גילוי פנימיות התורה למטה), שהביטול הגדול של עולם התוהו קשור לשם בהמה, שבאמצעותו מגלים את פנימיות שם זה בבהמה שלמטה, שתכונת ההתבטלות בטבעה נובעת מהתבטלות שורשה כלפי היש האמיתי[53] – "ב"ה מ"ה".

וכיוון שגם עוצמת שורשה נובעת מעוצמת ההתבטלות כלפי "היש האמיתי", לא ייתכן שתהיה זו התנגדות אמיתית ל"אדם" – "אתם קרויים אדם", אלא להיפך, העולם שרוי בהתבטלות מוחלטת כדי לשרת את ישראל עד שהוא נעשה דירת קבע לה' יתברך – למהותו ועצמותו.

(משיחת יום שמח"ת תשל"ב)

---

49) ראה שעהיוה"א ספ"ז (פד, ב).
50) לקו"ת שלח לו, ד. רד"ה על ג' דברים ה'ש"ת.
51) יבמות סא, רע"א.
52) נסמן לעיל הערה 20.
53) ולהעיר מהידוע דיש הנברא מציאותו מיש האמיתי דוקא – ראה ביאוה"ז בשלח מג, ג ואילך. ד"ה ולקחתם לכם תרס"א.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמוד ב

מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהוּ** – יש להקשות מהברייתא, המוצא ספר **לֹא יִקְרָא בּוֹ פָּרָשָׁה וְיִשְׁנֶה** – ויקרא פעם שניה, **וְלֹא יִקְרָא בּוֹ פָּרָשָׁה וְיִתַּרְגֵּם** אותה אחר שקורא אותה, שבאופנים אלו הספר פתוח זמן רב ועלול להתקלקל, **וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלֹשָׁה דַּפִּין** בבת אחת, **וְלֹא יִקְרְאוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם** יחדיו **בְּדֶרֶךְ אֶחָד**. ומדויק שרק שלשה אסורים לקרוא יחד, **הָא שְׁנַיִם** קוֹרִין – אבל שנים מותרים, ואילו במשנתינו מבואר שאסור לשנים לקרוא ביחד. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – המשנה מדברת באופן שהם קוראים **בְּעִנְיָן אֶחָד**, שאז יש לאסור כיון שכל אחד מושך את הספר אליו, **וְכָאן** – בברייתא מדובר שהם קוראים **בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים** שונים שכל ענין נמצא בדף אחר:

שנינו במשנה: **מָצָא כְּסוּת מְנֻעָרָה אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם:**

מקשה הגמרא: **לְמִימְרָא** – האם יש לומר **דְּנִיעוּר מְעַלֵּי לָהּ** – מועיל לשמירת הבגד, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן** בדרך מליצה, **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּרְדִּי** – אורג בגדים **אוּמָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יַנְעֵר כְּסוּתוֹ בְּכָל יוֹם**, כיון שהניעור מזיק לבגד. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, כוונת רבי יוחנן היא כשמנער בגדיו **בְּכָל יוֹם** שאז **קָשֵׁי לָהּ** – הניעור קשה לבגד, אולם לנער **אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם, מְעַלֵּי לָהּ** – מועיל לשמירת הבגד.

תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תאמר, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – משנתינו מדברת **בְּחַד** – באדם אחד שמנער את הבגד, שאינו מזיק לבגד, **וְהָא** – ודברי רבי יוחנן הם **בְּתֵרֵי** – באופן ששנים מנערים, שהם מותחים את הבגד יותר מדי.

תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא לֹא קַשְׁיָא, הָא** – משנתינו עוסקת בניעור הבגד **בְּיָדָא** – ביד, שזה מועיל לבגד, **וְהָא** – ודברי רבי יוחנן הם באופן של ניעור **בְּחוּטְרָא** – במקל, שהבגד עלול להקרע.

תירוץ נוסף: **אִיבָּעֵית אֵימָא לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דברי רבי יוחנן הם **בִּדְעָמְרָא** – בבגד של צמר, שעל ידי הניעור הוא עלול להמתח ולהקרע. **וְהָא** – ומשנתינו מדברת **בִּדְכִיתָּנָא** – בבגד של פשתן.

הגמרא מביאה הוראות נוספות של רבי יוחנן בהנהגות של דרך ארץ: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּסָא דְּחָרָשִׁין** – עדיף לאדם שישתה מכוס שהוכן על ידי מכשפים, **וְלֹא** ישתה **כָּסָא** דְּמִים **פּוֹשְׁרִין** שלא רתחו כל צרכן, שמזיקים לגוף האדם.

מבררת הגמרא: **וְלֹא אֲמָרָן** – דבר זה לא אמרנו **אֶלָּא** כשהוחמו **בִּכְלֵי מַתֶּכֶת, אֲבָל** אם הוחמו **בִּכְלֵי חֶרֶשׂ, לֵית לָן בָּהּ** – אין לנו חשש בזה. **וּבִכְלֵי מַתֶּכֶת נַמִּי לֹא אֲמָרָן** – גם לא אמרנו שיש לחשוש **אֶלָּא דְּלֹא צְוִיץ** – כשהמים לא רתחו כל צרכם, **אֲבָל דְּצְוִיץ** – אם רתחו כל צרכם, אף שהתקררו לאחר מכן, **לֵית לָן בָּהּ** – אין לנו חשש בזה. **וְלֹא אֲמָרָן אֶלָּא דְּלֹא שְׁדָא בֵּיהּ צִיבְיָא** – שלא נתן במים עשבים או תבלין שרגילים לתת במשקה, **אֲבָל שְׁדָא בֵּיהּ צִיבְיָא** – אם נתן במים עשבים או תבלין, **לֵית לָן בָּהּ** – אין לנו חשש בזה.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִי שֶׁהִנִּיחַ – שהוריש **לוֹ אָבִיו מָעוֹת הַרְבֵּה וְרוֹצֶה לְאַבְּדָן, יִלְבַּשׁ כִּגְדֵי פִּשְׁתָּן, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית, וְיִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶן** לראות האם הם עושים את מלאכתם כראוי.

מבארת הגמרא: מה שאמר רבי יוחנן **יִלְבַּשׁ בִּכְלֵי פִּשְׁתָּן**, הכוונה **בִּכְתָּנָא רוּטִיתָא** – בגדי פשתן הבאים מרומי שהם יקרים מאד ודרכם להתבלות מהר. ומה שאמר **וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית**, הכוונה **בְּזוּגִיתָא חִיוְרְתָּא** – בזכוכית לבנה, שהיא יקרה מאד ונשברת בקלות. ומה שאמר **וְיִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶן, תַּרְגּוּמָא** – פירוש דבריו

בראשית ל, טז־יח: וַיָּבֹא יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךָ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי: וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר:

מב

יששכר קאי על תורה, ורמזים בזה. – ג׳ פעמים שכר" בפ׳, כנגד ג׳ חלקי התורה וכו׳

יששכר[1] שייך לתורה[2].

ושם נשיאו נתנאל[3], הוא מה שהקב"ה אל נתן את התורה.

ותורה היא ג"כ בחי׳ ירושה, לכן נתן אל, נתן הוא נתינה, ומצד שם אל הוא ירושה, כמ"ש וממתנה נחליאל וכדרז"ל[4].

והוא בן צוער, כי כך היא דרכה של תורה כו׳ וחיי צער תחי׳[5]. גם תורה ניתנה על הר[6] מצער שהוא הר סיני.

ויששכר שהוא על שם שכר, הוא על שם ג׳ פעמים שכר כמ"ש כי שכר שכרתיך, נתן אלקים שכרי כו׳, הרי יש כאן ג"פ שכר לנגד ג׳ חלקי התורה תורה, נביאים, כתובים.

ובתושבע"פ, משנה, ברייתא, מימרות האמוראים.

גם כמו שנים[7] מקרא ואחד תרגום, שכר שכרתיך שזהו טעם על שיעקב יבא אלי, הוא בחי׳ שנים מקרא[8], ושכרי אשר נתתי שפחתי הוא בחי׳ א׳ תרגום, כי תרגום הוא כמו שפחה, ועיין ברשימה דרבי ביבי מזה.

גם לנגד ג׳ חלקי התורה, רזין דרזין, ורזין, ונגלה.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצד־ה

1) בהבא לקמן ראה רשימות של כ"ק אדמו"ר זי"ע ב׳ ניסן תרצ"ז פאריז, נדפס ברשימות חוברת קט.

2) ראה רש"י בראשית מט, יד. טו **יששכר חמור גרם**, ופרש"י: חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד. **ויט שכמו לסבול**, עול תורה. במדבר ז, יט. פרש"י: בשביל שני דברים זכה — יששכר — להקריב שני לשבטים, אחת שהיו יודעים בתורה שנא׳ (דה"א יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים.

3) במדבר שם יח.

4) ראה פרקי אבות פ"ר, משנה ב. נחליאל הוא נחל אל, דמצד שם אל הוא נחלה שהו"ע ירושה.

5) שם משנה ד׳ כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה על הארץ תישן וחיי צער תחי׳ ובתורה אתה עמל".

6) ראה סוטה ה, א. מגילה כט, א.

7) ראה ביאור בזה לעיל סימן טז.

8) שהוא הפנים דז"א תפארת ויסוד" (לקוטי לוי יצחק כאן).

מג

טעם שכתוב בלילה הוא", ולא כתוב בלילה ההוא"

ששה בני לאה הם לנגד[9] ו׳ קצוות — ז"א, דהם נולדים מלאה בחי׳[10] בינה.

ולפי סדר תולדותם — שיששכר הוא החמישי, הוא לנגד[11] הוד, ספירה החמישית.

וזהו שכתוב[12] ומבני יששכר יודעי בינה, כי בינה עד הוד[13] אתפשטת.

ולכן כתיב בהריונו בלילה[14] הוא, הוא קאי על[15] בינה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שיג

9) הששה שבטים — בני לאה — כנגד הששה מדות

10) ראה לעיל סימן יז, דלאה כנגד אות ה׳ ראשונה דשם הוי׳ (וכמ"ש שם הגדולה לאה — ה׳ גדולה), דקאי על בינה, ראה תניא, אגרת התשובה פרק ד׳.

11) הספירות דז"א (המדות) הם: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד.

12) דברי הימים־א יב, לג. וראה אור התורה נ"ך שם.

13) ראה ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד תתלב־ג וז"ל: **בינה עד יסוד אתפשטת**, והטעם הוא כי בינה נוק׳ ומקבלת ההשפעה מלמעלה ואיידי דטריד למבלע לא פליט לכן אינו מאיר ביסוד, אבל יסוד אבא דכר מאיר ומגיע עד יסוד ז"א ומשפיע למטה.

ולהבין זה ע"פ שכל, הנה בינה הוא קצת השגה באלקות, זה א"א שיושפע למטה בנבראים כ"א רק בבחי׳ הודייה (וזהו עד הוד אתפשטת), אבל לא ביסוד דהיינו שיושפע בנבראים זה אין בכח שום נברא להשיג ולהתבונן בהשגת מהות אוא"ס ב"ה ית׳ רק באצילות, משא"כ אבא חכמה שהוא בחי׳ ביטול זה יכול להיות נמשך ולהשתלשל גם למטה בבי"ע (ע"ד המגביהי המשפילי וזהו בחכמה יסד ארץ ע׳* ד"ה וייצר) וכמ"ש וצבא השמים לך משתחוים. ולכך נמצא גם בפחותי הערך למסירת נפש על קידוש השם בלי שום השגה בדעת רק למעלה מן הדעת הארה מחכמה ביטול עצמותו (ועי׳ סש"ב פכ"ד ע"פ כי קרוב אליך הדבר מאד) לכן אמרו כי יסוד החכמה ארוך להתפשט ולימשך למטה יותר מיסוד הבינה (ועי׳ בענין חד אריך וחד קציר כו׳).

*) תורה אור פרשת בראשית עמוד ד, א ואילך.

14) מתרץ בזה קושיית המפרשים, דהי׳ צריך ליכתב בלילה ההוא". ראה פרש"י ומפרשים.

15) ראה לעיל סימן טז בהתחלה. לקוטי תורה פרשת קרח נה, ב בביאור ועבד הלוי הוא, שכל עבודת הלוים להוציא המדות מההעלם, מבחי׳ הוא" עלמא דאתכסיא, אל הגילוי. וראה תורה אור עמוד צ, ד. צד, א במ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה וגו׳, דבחי׳ הוא" מורה על בחי׳ סתום, בחי׳ עלמין סתימין, ובחי׳ זה מורה על גילוי, ומה שהי׳ סתום בזמן הגלות יתגלה לעתיד. ובחי׳ בינה הוא נסתר ונעלם לפי"ע המדות ומחשבה דיבור ומעשה.

וראה אור התורה פרשת לך לך עמוד תתרעג־2146.

א, א – בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ

א. דורשי רשומות אמרו בפסוק הזה שבעה תיבות וכל תיבה יש בה אות **אלף**, זולת מלת השמים רמז למה שאמרו חז"ל (סנהדרין צז.) שיתא אלפי הוי עלמא וחד חריב, וזהו השמים שבאותו האלף כל העולם יהא שמיימי ורוחני, והוסיפו שני אלפים תוהו והוא נרמז בפסוק והארץ היתה תוהו שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דוהארץ ודואלקים, שני אלפים תורה והמה נרמזים בפסוק (שמות יג, ט) למען תהי' תורת ה' בפיך שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דלאות ודלהוציאך. שני אלפים ימות המשיח לרמז בפסוק (בראשית מט, יא) אוסרי לגפן עירה שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דאוסרי וא' דאתונו, והנבואה מדברת בענין המשיח.

מנחה בלולה

א, ב – והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים

ב. ורוח אלקים מרחפת על פני המים. ואיתא בבעל הטורים זה רוחו של משיח. וצ"ל מהו"ע רוחו של משיח. אך הענין הוא, דהנה איתא במדרש רבה על פסוק והארץ היתה תהו וכו' דמבאר זה בד' מלכיות וסוד הגלות, תהו זו מלכות בבל, בהו זו מלכות מדי, וחשך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ותהום זו מלכות הרשעה שאין לה חקר כמו התהום, מה התהום הזה אין לו חלק אף הרשעים כן. ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח היאך מד"א ונחה עליו רוח הוי', באיזה זכות ממשמשת ובאה מרחפת על פני המים, בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר שפכי כמים לבך. וזהו ורוח אלקים זה רוחו של משיח שהוא בא אחר גמר הבירורים דד' גליות.

אמנם צ"ל והלא ונחה עליו רוח ה' נאמר בשם הוי' ורוח אלקים דזהו רוחו של משיח נאמר בשם אלקים. והוה לי' למימר גם כאן ורוח ה' מרחפת על פני המים, או דגם שם הי' לי' לומר ונחה עליו רוח אלקים. ולמה כאן אמר רוח אלקים ושם נאמר ונחה עליו רוח הוי'...

דתכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, ועל ידי עבודת האדם דוקא בעבודת הבירורים. וזהו והארץ היתה תהו וכו' תהום שהן הד' גליות דאז הוא עיקר עבודת הבירורים. ורוח אלקים זהו רוחו של משיח, דהגילוי דלעתיד לבוא הוא על ידי עבודת הבירורים בזמן הגלות דוקא.

וזהו ונחה עליו רוח ה' שהוא הגילוי דשם הוי' דלעתיד לבוא, הנה ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר כי פי ה' דבר שיהי' הגילוי דשם הוי', ומכל מקום אמר ורוח אלקים כו', דאלקים הוא בגימטריא הטבע, ובשרשו הוא ענין הצמצום, דהעבודה היא שבהטבע ימשיכו בחי' שלמעלה מהטבע. דבאמת הרי הטבע עצמו הוא אלקות רק שהוא מכוסה ונעלם, וזהו שמרוח אלקים הנה על ידי העבודה יתגלה לעתיד לבוא להיות ונחה עליו רוח ה', וכידוע דהעבודה להפוך הצמצום לאור וגילוי. ועבודה זו הוא על ידי עבודת הבירורים שזהו ענין מרחפת הבירור דרפ"ח ניצוצין אז הנה ורוח אלקים זהו רוחו של משיח שיהי' הגילוי דלעתיד לבוא, והוא על ידי התשובה דוקא. דבמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד דההמשכה הוא על ידי התשובה כו'.

ספר המאמרים תרפ"ו ד"ה ורוח אלקים וגו'

ג, ו – ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל

ג. הנה תראה כל החושים נזכרין אצל חטא אדם הראשון כי כולן השתמשו שם בחטאו ותרא האשה וכו' חוש הראי', ותקח מפריו חוש המישוש, ותאכל חוש הטעם, וישמעו חוש השמע, אבל חוש הריח לא נזכר שם. והנה נראה מזה אשר חוש הריח לא נפגם כל כך כאינך החושים כי לא נשתמשו בו אז, על כן תמצא עד היום חוש הריח רוחניי הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף.

ובזה יונח לנו מאי דמיבעיא לן בגמרא (ברכות מג, ב) מנין שמברכין על הריח דכתיב כל הנשמה תהלל איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זה הריח ע"כ. והנה הוא לפלא בעיני דהרי סתמא אמרו חז"ל אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ואסקו שם זאת בסברא ואסמכו אקראי לי"י הארץ ומלואה (קודם ברכה) והארץ נתן לבני אדם (לאחר ברכה) ואם כן למה נצטרך לימוד על ברכת הנאת הרי"ח, ואדרבה דבר שאין מברכין עליו צריכין אנן להתבונן מה נשתנה כגון הא דהקשו האחרונים למה אין מברכין על שמיעת קול זמר וכיוצא וגם כן הקשו למה אין מברכין על הנאת המשגל.

אבל הוא לדעתי דידוע ענין הברכ"ה הוא לברר הטוב מן הרע שנתערבו בחטא אדם הראשון בעת הדעת טוב ורע. והנה כל החושים נזכרו שם והנה יש בכולן סוד הבירור ואסביר לך הענין באכילה (וממנו תקיש אל השאר) המאכל המוגשם אשר האדם אוכל הנה הטוב והמובחר והיפה נברר ונעשה דם באדם להוסיף לו חיותו והרע נדחה לחוץ.

והנה חוש הריח לא נפגם כל כך כנ"ל אם כן לפי הדומה והנראה אין מן הצורך בו לבירור וכן תמצא שאין בו הפרדה ובירור בגוף בעסק הנאתו. וע"כ הוא דבר שהנשמה נהנית בו המקיימת לעד ולא הגוף נפסד. וכיון שכפי הדומה אין צריך הנאה זו לבירור סד"א שאין צריך לברר ע"כ צריכין לימוד בפני עצמו שנצטרך לברך. והטעם נראה כי בהדי הוצא וכו' ועוד כיון שהבושם ההוא הוא דבר מגושם בעולם הזה עולם העשי' צריכין לבירור ועל כן צריכין לברר ודי בזה.

ועכ"פ יצא לנו אשר חוש הריח לא נפגם כל כך בחטא אדם הראשון ע"כ משיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו

המשך בעמוד קט

◆ יום ראשון כ"א תשרי ◆

לג (א) **וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:**

א וְדָא בִּרְכְּתָא דִּי בָרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיָּא דַּיְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם מוֹתֵהּ:

רש"י◄ **וְזֹאת הַבְּרָכָה** • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ שֶׁאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי?.

(ב) **וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ:**

ב וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי אִתְגְּלִי וְזַהוֹר יְקָרֵהּ מִשֵּׂעִיר אִתְחֲזִי לָנָא אִתְגְּלִי בִּגְבַרְתֵּהּ מִטּוּרָא דְּפָארָן וְעִמֵּהּ רִבְבַת קַדִּישִׁין כְּתַב יַמִּינֵהּ מִגּוֹ אֶשָּׁתָא אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא:

רש"י◄ **וַיֹּאמַר ה' מִסִּינַי בָּא** • (שם) פָּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחַר־כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבַשֶּׁבַח שֶׁפָּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רְצוּי הוּא, כְּלוֹמַר כְּדַאי הֵם אֵלּוּ שֶׁתְּחוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה. **מִסִּינַי בָּא** • יָצָא לִקְרָאתָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחְתִּית הָהָר, כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי כַּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יט) "לִקְרַאת הָאֱלֹהִים", לְמַדְּנוּ שֶׁיָּצָא כְּנֶגְדָּם. **וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ** • (ספרי) שֶׁפָּתַח לִבְנֵי עֵשָׂו שֶׁיִּקַּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ. **הוֹפִיעַ** • לָהֶם.

מֵהַר פָּארָן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפָתַח לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיִּקַּבְּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ. **וְאָתָה** • לְיִשְׂרָאֵל (שם). **מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ** • וְעִמּוֹ מִקְצָת רִבְבוֹת מַלְאֲכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כֻּלָּם, וְלֹא רֻבָּם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁמַּרְאֶה כָּל כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ. **אֵשׁ דָּת** • שֶׁהָיְתָה כְּתוּבָה מֵאָז לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה, נָתַן לָהֶם בַּלּוּחוֹת כְּתַב יַד יְמִינוֹ. דָּבָר אַחֵר: "אֵשׁ דָּת", כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁנְּתָנָהּ לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יד פרשת וזאת הברכה־שמחת תורה)

בִּתְחִלַּת פָּרָשַׁת בְּרָכָה מְדוּבָּר בְּלוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: "הֲוָיָ' מִסִּינַי בָּא גו'", וְעַל זֶה נֶאֱמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", מוֹרָשָׁה לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הַיְינוּ שֶׁנִּיתְּנָה וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא וְלֹא עַל יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה. וְהַסִּיּוּם דְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַחִתּוּם) הוּא "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁקָּאֵי עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, "שֶׁנְּשָׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּבָּ"ה לְדַעְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשָּׁבַרְתָּ", שֶׁבָּזֶה מְרֻמָּז עִילּוּיָם שֶׁל הַלּוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לְגַבֵּי לוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת (שֶׁלָּכֵן אָמַר לוֹ יִשַּׁר כֹּחֲךָ שֶׁשָּׁבַרְתָּ), כִּי דַּוְקָא עַל יְדֵי שֶׁנְּשָׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר אֶת הַלּוּחוֹת לְעֵינֵי **כָּל יִשְׂרָאֵל**, פָּעַל בְּכָל יִשְׂרָאֵל (גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ בָּעֵגֶל) עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה - עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְכַאֲשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִילּוּאָהּ, אָז נָתַן לָהֶם הַקָּבָּ"ה אֶת הַלּוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, שֶׁבָּזֶה הֵרָאָה לְעֵין כֹּל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ קִבֵּל תְּשׁוּבָתָם וְנִתְרַצָּה הַקָּבָּ"ה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׂמְחָה וּבְלֵב שָׁלֵם וְנָתַן לָהֶם לוּחוֹת שְׁנִיּוֹת, הַיְינוּ שֶׁגַּם בַּתּוֹרָה תִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה וִיגִיעָה - לְמוּד הַתּוֹרָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְכַאֲשֶׁר בָּאִים לְשִׁמִּינִי עֲצֶרֶת לְאַחַר ז' יְמֵי הַסְּכּוֹת, הַזְּמַן שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת נִקְלָטוֹת בִּפְנִימִיּוּת, וְגַם בְּחִינַת הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּלוּחוֹת הַשְּׁנִיּוֹת, הֲרֵי אָז בָּאָה הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה בְּלִמּוּד הָאָדָם בַּתּוֹרָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ.

וְלָכֵן לְאַחַר סִיּוּם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", מַתְחִילִין לִקְרוֹת תֵּכֶף "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ", כִּי עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה - בַּעֲבוֹדַת הַבַּעֲלֵי־תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא בְּכֹחַ עַצְמוֹ וּבִבְחִינַת הִתְחַדְּשׁוּת מַמָּשׁ) נַעֲשָׂה שִׁתּוּף לְהַקָּבָּ"ה בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁהוּא מוֹסִיף וּמַשְׁפִּיעַ כִּבְיָכוֹל בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית - כִּי שִׁתּוּפוּת בִּשְׁלֵימוּתָהּ הִיא כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם שֻׁתָּפִים שָׁוִים לְגַמְרֵי. וְלָכֵן הַצַּדִּיק שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא רַק לְגַלּוֹת מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל (הֵן הַכֹּחוֹת שֶׁלּוֹ, וְהֵן בַּדִּירָה שֶׁעוֹשֶׂה בְּעוֹלָם) אֵין הַ"שִּׁתּוּפוּת" בִּשְׁלֵימוּתָהּ - שֶׁהַרֵי הַקָּבָּ"ה בּוֹרֵא וּמְהַוֶּה מֵאַיִן; אֲבָל כְּשֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּכֹחַ עַצְמוֹ, הַבַּעַל־תְּשׁוּבָה שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הִיא הִתְחַדְּשׁוּת מַמָּשׁ בַּבְּרִיאָה, כַּנַ"ל, וְעַד שֶׁעוֹשֶׂה מִדְּבָר הֶכְפֵּי דָּבָר הָרָצוּי - מֵעוֹלָם דְּלֹא "הַנְּיָן לֵיהּ" (לְהַקָּבָּ"ה) עוֹשֶׂה עוֹלָם דְּ"הַנְּיָן לֵיהּ", עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשָׂה דּוֹמֶה לַבּוֹרֵא - שִׁתּוּף בִּשְׁלֵימוּת לְהַקָּבָּ"ה, וּבוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ "חֲדָשִׁים" שֶׁנִּרְגַּשׁ בָּהֶם שֶׁ"ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה", וּמְסַיְּעִין לְהָאָדָם לְמִלּוּאוֹת שְׁלִיחוּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ בָּעוֹלָם.

(ג) אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ:

ג אַף חַבִּבּוּן לְשִׁבְטַיָּא כָּל קַדִּישׁוֹהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָא אַפֵּקְנוּן מִמִּצְרָיִם וְאִנּוּן מִדַּבְּרִין תְּחוֹת עֲנָנָךְ נָטְלִין עַל מֵימְרָךְ:

רש"י ◄ **אַף חֹבֵב עַמִּים** • גַּם חִבָּה יְתֵרָה חִבֵּב אֶת הַשְּׁבָטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קָרוּי 'עַם', שֶׁהֲרֵי בִּנְיָמִין לְבַדּוֹ הָיָה עָתִיד לְהִוָּלֵד כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) "גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ". **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ** • נִפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ש"א כה) "וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ** • וְהֵם רְאוּיִים לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי תֻּכּוּ עַצְמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךָ, בְּסִינַי. תֻּכּוּ לְשׁוֹן פֶּעֱלוּ, הִתְוַכּוּ לְתוֹךְ מַרְגְּלוֹתֶיךָ. **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָתֶךָ. **מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • הַמֵּ"ם בּוֹ קָרוֹב לַיְסוֹד, כְּמוֹ: (במדבר ז) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו", (יחזקאל ב) "וָאֶשְׁמַע אֵת מִדַּבֵּר אֵלָי", כְּמוֹ 'מִתְדַּבֵּר אֵלַי', אַף זֶה "מִדַּבְּרֹתֶיךָ", מַה שֶּׁהָיִיתָ מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טיש פורפרליר"ש בְּלַעַ"ז (ציינע אונטערדנוגען). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי דְּבָרֶיךָ, וְהַמֵּ"ם בּוֹ שִׁמּוּשׁ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן מִן. דָּבָר אַחֵר: "אַף חֹבֵב עַמִּים", אַף בִּשְׁעַת חִבָּתָן שֶׁל הָאֻמּוֹת שֶׁהֶרְאֵיתָ לָהֶם פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, וּמָסַרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם. **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ** • כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דָּבְקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ** • וְהֵם מִתְמַצְּעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְּךָ. **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ** • מְקַבְּלִים גְּזֵרוֹתֶיךָ וְדָתוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאֵלֶּה דִּבְרֵיהֶם.

(ד) תּוֹרָה צִוָּה־לָּנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב:

ד אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא מֹשֶׁה מְסָרָה יֶרְתָּא לְכִנְשַׁת יַעֲקֹב:

רש"י ◄ **תּוֹרָה** • אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה הִיא לִקְהִלַּת יַעֲקֹב, אֲחַזְנוּהָ וְלֹא נַעַזְבֶנָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש"ל, תשל"א)

הַתּוֹרָה הִיא "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ". וְנֶאֱמַר בְּסִפְרִי: "מַה אֵשׁ - כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוּפוֹ רֹשֶׁם, אַף בְּנֵי אָדָם שֶׁעֲמֵלִים בּוֹ נִיכָּרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כָּךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים נִכָּרִים בְּהִילּוּכָם וּבְדִבּוּרָם וּבַעֲטִיפָתָם בַּשּׁוּק" (וּכְפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ הָרַמְבַּ"ם אֶת הַפְּרָטִים שֶׁבְּכָךְ).

אַךְ, לְכְאוֹרָה, מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה מִצַּד שֵׁנִי: אֲצָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהַתְחָלַת לִמּוּד הַתּוֹרָה שׁוּב הִיא אֶצְלָם בְּאֹפֶן חָדָשׁ לְגַמְרֵי, מוּבָן, שֶׁנִּגְרֶמֶת הִתְחַדְּשׁוּת וְתוֹסֶפֶת הַנִּכָּרֶת "בְּהִילּוּכָם וּבְדִבּוּרָם...", אֲבָל אֲצָל יְהוּדִים שֶׁאֵינָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, מַהוּ הַחִדּוּשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה עַד־כְּדֵי־כָּךְ שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ עַל כָּל עִנְיָנֵיהֶם, כְּדִלְעֵיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שְׂמֵחִים כָּל כָּךְ וּמְבָרְכִים בִּרְכַת שֶׁהֶחֱיָנוּ?

עַל כָּךְ מְסֻבָּר בְּפֵרוּשֵׁתֵנוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה..." - הַתּוֹרָה הִיא יְרֻשָּׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַהֲלָכָה לְגַבֵּי יְרֻשָּׁה הִיא שֶׁאֵין חֲשִׁיבוּת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצָּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ - הַתּוֹרָה מוּעֲבֶרֶת לְכָל יְהוּדִי בִּירֻשָּׁה.

וּלְפִיכָךְ, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ הִתְחַדְּשׁוּת וְנוֹסָף אוֹר בַּתּוֹרָה - בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, חָלָה אֲצָל כָּל יְהוּדִי הִתְחַדְּשׁוּת וְתוֹסֶפֶת בְּהִתְנַהֲגוּתוֹ וּבְחַיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה.

וְלָכֵן עִקַּר הַשִּׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה מִתְבַּטֵּאת דַּוְקָא בְּהַקָּפוֹת - לֹא עַל־יְדֵי קְרִיאָה וּלְמוּד בַּתּוֹרָה, אֶלָּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי תְּנוּעוֹת וּפְעֻלּוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקּוּד עִם הַתּוֹרָה עַצְמָהּ - כִּי עִקַּר הַשִּׂמְחָה בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה אֵינֶנָּה כָּל־כָּךְ עַל הֲבָנָתָהּ, אֶלָּא בְּעִקַּר עַל כָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "שֶׁהֶחֱיָנוּ" - מְחַיָּה אוֹתָנוּ בְּכָל עִנְיָנֵנוּ, עַד לַעֲשׂיָה בְּפֹעַל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כט עמוד 229 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

וְזֶהוּ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מְאֹרָסָה לְיִשְׂרָאֵל, הַיְנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב, הַיְנוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה הוּא לֹא רַק בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא גַּם בִּבְחִינַת יַעֲקֹב, יו"ד עֵקֶב. דְּהִנְּה, יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת לִי רֹאשׁ, אוֹתִיּוֹת אֶשֶׁר, דְּאֶשֶׁר פֵּרוּשׁוֹ תַּעֲנוּג, וְהוּא בְּחִינַת טְהוֹרָה הִיא, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת מְשֻׁרָּשׁוֹת בִּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג. וּבִבְחִינָה זוֹ פְּשִׁיטָא שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁאוֹמְרִים אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, דְּמִצַּד בְּחִינַת אֲשֶׁר שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג, נַעֲשָׂה קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הַיְנוּ שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֶם הָעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹות, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹות הַוְיָ', וְאַחַר כָּךְ כְּתִיב וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹותָי, הַיְנוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים מִבְּחִינַת מִצְוֹות הַוְיָ' שֶׁיִּהְיוּ מִצְוֹותַי, וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנַ"ל שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מְחַבְּרִים אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה בְּהַקָּבָּ"ה מַמָּשׁ. וְכָל זֶה הוּא בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל. אָמְנָם, הַתּוֹרָה הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב, הַיְנוּ, שֶׁגַּם הַנְּשָׁמוֹת דִּבְחִינַת יַעֲקֹב, יו"ד עֵקֶב, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַנְּשָׁמָה יָרְדָה לְמַטָּה, הִנֵּה גַּם נְשָׁמוֹת דִּבְחִינַת עֵקֶב הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כט עמוד 229 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

משמעות לשון 'אַחֲזִנוּהָ' – בַּתּוֹרָה

תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב: אֲחֻזָּנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָנָה (לג, ד. ובפירוש רש"י)

צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲחִיזָה שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י לְגַבֵּי הַתּוֹרָה, דְּלִכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר לִכְתֹּב לָשׁוֹן שְׁמִיעָה, לְמוּד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּכְפִי שֶׁכְּתְבָה הַתּוֹרָה עַצְמָהּ בַּפְּסוּקִים שֶׁלִּפְנֵי־זֶה? גַּם צָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת בֵּין "מוֹרָשָׁה" - שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה, לְזֶה שֶׁאֲחֻזָּנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָנָה, הֲרֵי גַּם אִם הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּמַתָּנָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שַׁיָּךְ (לִכְאוֹרָה) לוֹמַר אֲחֻזָּנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָנָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלָּשׁוֹן אֲחֻזָּנוּהָ כָּאן אֵין מַשְׁמָעוֹ אֲחִיזָה אֶלָּא אֲחוּזָה, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֲחוּזָתָם וִירֻשָּׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דִּכְמוֹ שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָה אֲפִילוּ כְּשֶׁהַבְּעָלִים מוֹכְרִים אוֹתָהּ, חוֹזֶרֶת לָהֶם בַּיּוֹבֵל "בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ" דְּמִכֵּיוָן שֶׁשָּׂדֶה זוֹ הִיא אֲחוּזָתָם, לָכֵן קְשׁוּרָה אֲלֵיהֶם בְּכָל מַצָּב.

כְּמוֹ כֵן הַתּוֹרָה הִיא אֲחוּזָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּקְשׁוּרָה אִתָּם בְּקֶשֶׁר תְּמִידִי, דְּגַם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בֵּין הָאֻמּוֹת, הַתּוֹרָה הִיא "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" יְרוּשָׁה וַאֲחוּזָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּזֶה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים לַתּוֹרָה בְּכָל מַצָּב בּוֹ יִהְיוּ (וְאֲפִילוּ בַּזְּמַן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְסְרוּ בִּידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם), נוֹבֵעַ מִכֹּחַ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" יְרוּשָׁה וַאֲחוּזָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ה) **וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:**

ה **וַהֲוָה בְיִשְׂרָאֵל מַלְכָּא בְּאִתְכַּנָּשׁוּת רֵישֵׁי עַמָּא כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:**

רש"י◄ **וַיְהִי** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ** • תָּמִיד עֹל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. **בְּהִתְאַסֵּף** • בְּכָל הִתְאַסֵּף רָאשֵׁי חֶשְׁבּוֹן אֲסִיפָתָם. **רָאשֵׁי** • כְּמוֹ (שמות ל) "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ", רְאוּיִין אֵלּוּ שֶׁאֲבָרְכֵם. דָּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", בְּהִתְאַסְּפָם יַחַד, בַּאֲגֻדָּה אַחַת וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם - הוּא מַלְכָּם, וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּינֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ליל שמחת תורה, תשל"ד)

"וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ, בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל", שֶׁבָּזֶה ב עִנְיָנִים: "וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ", הוּא בְּחִינַת תַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם, הַמְשֻׁכַּת בְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ; ו"בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל", הוּא "שֶׁכּוּלָּם מִתְאַסְּפִים יַחַד לִהְיוֹת לַאֲחָדִים כְּאֶחָד" וְאֵין בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת דְּרֹאשׁ וָרֶגֶל.

וּב' עִנְיָנִים אֵלּוּ תְּלוּיִים זֶה בָּזֶה, כִּי בָּעֲבוֹדָה זוֹ דְּ'תַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם' שָׁוִים כָּל יִשְׂרָאֵל: מִכֵּיוָן דְּ'תַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם' נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי בִּיטּוּל וְקַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, הֲרֵי אִם יֶשְׁנוֹ בָּזֶה חִילּוּק בֵּין הַסּוּגִים דְּ'רָאשֵׁיכֶם גּוֹ' שׂוֹאֵב מֵימֶיךָ' - אֵין זֶה בִּיטּוּל גָּמוּר וְקַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם שְׁלֵמָה.

וּכְדוּגְמַת הַכְּתָרַת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהִיא עַל־יְדֵי בִּיטּוּל הָעָם, בִּשְׁלֵמוּת הַבִּיטּוּל, בְּעֵת הַהַכְתָּרָה, שָׁוִים בְּבִיטּוּל זֶה שַׂר גָּדוֹל וְאִישׁ פָּשׁוּט. וְאִם יַרְגִּישׁ הַשָּׂר אֶת מְצִיאוּתוֹ, יִהְיֶה חָסֵר בְּבִיטּוּלוֹ לַמֶּלֶךְ. וְהַהַבְדָּלָה בֵּין שַׂר וְאִישׁ פָּשׁוּט בָּאָה רַק לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְגוֹזֵר גְּזֵרוֹת, שָׁאז יֶשְׁנָם חִילּוּקִים בְּאוֹפֶן קִיּוּם הַגְּזֵרוֹת (אֲבָל לֹא בְּעֵת הַהַכְתָּרָה).

(ו) **יְחִי רְאוּבֵן וְאַל־יָמֹת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר: ס**

ו **יְחִי רְאוּבֵן לְחַיֵּי עָלְמָא וּמוֹתָא תִּנְיָנָא לָא יְמוּת וִיקַבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּמִנְיָנָהוֹן:**

רש"י◄ **יְחִי רְאוּבֵן** • בָּעוֹלָם הַזֶּה. **וְאַל־יָמֹת** • לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לוֹ מַעֲשֵׂה בִּלְהָה. **וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר** • נִמְנִין בְּמִנְיַן שְׁאָר אֶחָיו, דֶּגְמָא הִיא זוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לה) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", שֶׁלֹּא יָצָא מִן הַמִּנְיָן.

(ז) **וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְהוָה קול יְהוּדָה וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה: פ**

ז **וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּל יְיָ צְלוֹתֵהּ דִיהוּדָה בְּמִפְקֵהּ (בְּאַגָּחָא) לִקְרָבָא וּלְעַמֵּהּ תָּתֵיבְנֵהּ לִשְׁלָם יְדוֹהִי יַעְבְּדָן לֵהּ פֵּרְעָנוּתָא מִסָּנְאוֹהִי וְסָעִיד מִבַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי הֲוֵי לֵהּ:**

רש"י◄ **וְזֹאת לִיהוּדָה** • (מכות יא) סָמַךְ יְהוּדָה לִרְאוּבֵן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם הוֹדוּ עַל קִלְקוּל שֶׁבְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב טו) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְגוֹ', לָהֶם לְבַדָּם וְגוֹ' וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם". (ב"ק צב) וְעוֹד פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכָּל מ' שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ עַצְמוֹת יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בָּאָרוֹן מִפְּנֵי נִדּוּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מד) "וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: 'מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה? יְהוּדָה וְכוּ'". **שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה** • תְּפִלַּת דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה, וְאָסָא מִפְּנֵי הַכּוּשִׁים, וִיהוֹשָׁפָט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי

סַנְחֵרִיב. וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ • לְשָׁלוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (סִפְרִים אַחֲרִים: מִן הַמִּלְחָמָה). יָדָיו רָב לוֹ • יָרִיבוּ רִיבוֹ וְיִנְקְמוּ נִקְמָתוֹ. וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה • עַל יְהוֹשָׁפָט הִתְפַּלֵּל, עַל מִלְחֶמֶת רָמוֹת גִּלְעָד: (דה"ב יח) "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט, וַה' עֲזָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרי) כָּאן רָמַז בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרִכּוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשֶׁחִלְּקוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָטַל שִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרָלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". [וּמִפְּנֵי מַה לֹא יַחֵד לוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהָיָה בִּלְבּוֹ עָלָיו עַל מַה שֶּׁעָשָׂה בַּשִּׁטִּים, כְּךְ כָּתוּב בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים (מזמור צ.)].

◆ יום שני כ"ב תשרי ◆

(ח) וּלְלֵוִי אָמַר תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל־מֵי מְרִיבָה:

ח וּלְלֵוִי אֲמַר תַּמָּיָא וְאוּרַיָּא אַלְבֶּשְׁתָּא לִגְבַר דְּאִשְׁתְּכַח חֲסִידָא קֳדָמָךְ דִּי נַסִּיתוֹהִי בְּנִסֵּתָא וַהֲוָה שְׁלִים בְּחַנְתּוֹהִי עַל מֵי מַצּוּתָא וְאִשְׁתְּכַח מְהֵימָן:

רש"י◄ וּלְלֵוִי אָמַר • וְעַל לֵוִי אָמַר. תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ • כְּלַפֵּי שְׁכִינָה הוּא מְדַבֵּר. אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה • שֶׁלֹּא נִתְלוֹנְנוּ עִם שְׁאָר הַמַּלִּינִים. תְּרִיבֵהוּ וְגוֹ' • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(ט) הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת־אֶחָיו לֹא הִכִּיר וְאֶת־בָּנָו לֹא יָדָע כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ:

ט דְּעַל אֲבוּהִי וְעַל אִמֵּהּ לָא רַחֵם כַּד חָבוּ מִן דִּינָא וְאַפֵּי אַחוֹהִי וּבְנוֹהִי לָא נְסִיב אֲרֵי נְטָרוּ מַטְרַת מֵימְרָךְ וּקְיָמָךְ לָא אַשְׁגִּיחוּ:

רש"י◄ הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו • כְּשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְאָמַרְתִּי: (שמות לב) "מִי לַה' אֵלַי", נֶאֱסְפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לֵוִי, וְצִוִּיתִים לַהֲרֹג אֶת אֲבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֵּן בִּתּוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אָבִיו מַמָּשׁ, וְאָחִיו מֵאָבִיו, וְכֵן בָּנָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי לְוִיִּים הֵם וּמִשֵּׁבֶט לֵוִי לֹא חָטָא אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "כָּל בְּנֵי לֵוִי". כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ • לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ • בְּרִית מִילָה, שֶׁאוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין וּמָלִין אֶת בְּנֵיהֶם (סִפְרִים אַחֲרִים: אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 39)

נֶאֱסְפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לֵוִי וְצִוִּיתִים לַהֲרֹג . . וְכֵן עָשׂוּ (רש"י לג, ט) רַשִׁ"י כָּתַב בִּפְרָשַׁת תִּשָּׂא (לב, כט) שֶׁהַכֹּהֲנִים זָכוּ לִכְהוּנָה מִפְּנֵי שֶׁהֶעֱנִישׁוּ אֶת עוֹבְדֵי הָעֵגֶל. וְלִכְאוֹרָה, עַל פִּי זֶה הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל שֵׁבֶט לֵוִי, לָאו דַּוְקָא כֹּהֲנִים. וּרְאֵה רַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר ג, יב (וְהַלְוִיִּם, שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדַת אֱלִילִים, נִבְחֲרוּ תַּחְתֵּיהֶם) וּדְבָרִים י, ח (וּטְעִיתֶם בָּעֵגֶל, וּבְנֵי לֵוִי לֹא טָעוּ), שֶׁפֵּרֵשׁ עַל הַלְוִיִּם. אֲבָל בִּשְׁנֵיהֶם פֵּרֵשׁ הַטַּעַם דְּלֹא טָעוּ בָּעֵגֶל, וְלֹא שֶׁהָרְגוּ. וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ.

(י) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטוֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:

י כָּשְׁרִין אִלֵּין דְּיַלְּפוּן דִּינָיךְ לְיַעֲקֹב וְאוֹרָיְתָךְ לְיִשְׂרָאֵל יַשְׁוּוּן קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָמָךְ וּגְמִיר לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָךְ:

רש"י◄ יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רְאוּיִין אֵלּוּ לְךָ. וְכָלִיל • עוֹלָה.

(יא) בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן: ס

יא בָּרֵךְ יְיָ נִכְסוֹהִי וְקָרְבָּן יְדוֹהִי תְּקַבֵּל בִּרְעָוָא תְּבַר חַרְצָא דְּסָנְאוֹהִי וּדְבַעֲלֵי דְּבָבוֹהִי דְּלָא יְקוּמוּן:

רש"י◄ מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו • מְחַץ קָמָיו מַכַּת מָתְנַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סט) "וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד", וְעַל הַמְעוֹרְרִין עַל הַכְּהֻנָּה אָמַר כֵּן. דָּבָר אַחֵר: רָאָה שֶׁעֲתִידִין חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוּעָטִים: י"ב בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאי וְאֶלְעָזָר כְּנֶגֶד כַּמָּה רְבָבוֹת. לָכֵן נֶאֱמַר: "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן • מְחַץ קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִהְיוֹת לָהֶם תְּקוּמָה.

(יב) לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: ס

יב לְבִנְיָמִן אֲמַר רְחִימָא דַיְיָ יִשְׁרֵי לְרַחְצָן עֲלוֹהִי יְהֵי מָגֵן עֲלוֹהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעֵהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא:

רש"י◄ **לְבִנְיָמִן אָמַר•** לְפִי שֶׁבִּרְכַּת לֵוִי בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְשֶׁל בִּנְיָמִין בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, סְמָכָן זֶה לָזֶה, וְסָמַךְ יוֹסֵף שֶׁאַף הוּא מִשְּׁכַן שִׁילֹה הָיָה בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם עח) "וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וְגוֹ'", וּלְפִי שֶׁבֵּית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילֹה, לְכָךְ הִקְדִּים בִּנְיָמִין לְיוֹסֵף. **חֹפֵף עָלָיו•** מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמֵגֵן עָלָיו. **כָּל־הַיּוֹם•** לְעוֹלָם. מִשֶּׁנִּבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן•** בְּגֹבַהּ אַרְצוֹ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי, אֶלָּא שֶׁנְּמוּךְ כ"ג אַמָּה מֵעֵין עֵיטָם, וְשָׁם הָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לִבְנוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בִּ'שְׁחִיטַת קָדָשִׁים': 'אַמְרֵי נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא', מִשּׁוּם דִּכְתִיב: "וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן", אֵין לְךָ נָאֶה בַּשּׁוֹר יוֹתֵר מִכְּתֵפָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 146)

אַמְרֵי, נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא (רש"י לג, יב) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמוּר לְהָאִיר אוֹר אֶלֹקִי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחֶלְקוֹ הֵכִי נָמוּךְ. לָכֵן לֹא הָיָה גָּבוֹהַּ לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, כִּי אָז הָיָה נַעֲלֶה מִכְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֶלָּא נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא, וְאָז הוּא שַׁיָּיךְ וְקָרוֹב לָעוֹלָם. וְהוּא הַדִּין לַ'מִּקְדָּשׁ' הַפְּרָטִי שֶׁבְּתוֹךְ כָּל יְהוּדִי: כְּשֶׁנָּפֵשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁבּוֹ אֵינָהּ בִּבְחִינַת הִתְנַשְּׂאוּת וְהַבְדָּלָה מִנַּפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, גּוּפוֹ, וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, אֶלָּא הִיא מִתְעַסֶּקֶת אִתָּם וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם, בִּכְדֵי לְבָרְרָם וּלְזַכְּכָם – נַעֲשִׂים כֻּלָּם מִשְּׁכָן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

נד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה מִכְּרֹעַ עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמִּדְבָּר, לְא־נָפֵל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו בְּהֵיוֹת הַדִּבּוּר מְצוּי לָהֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד:

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח נד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה מִכְּרֹעַ עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֶּר

עטרת מרים

שֶׁהָיְתָה הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עִמָּהֶם בַּתְּמִידוּת אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו בִּהְיוֹת הַדִּבּוּר מְצוּי לָהֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן

עטרת מרים

סא כֵּן יִהְיֶה כַּאֲשֶׁר וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם ה׳, אֲבָל בְּזוּלַת זֹאת לֹא תוֹעִיל הַתְּפִלָּה גַּם שֶׁתִּהְיֶה בַּבַּיִת הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בַּיּוֹם הַהוּא מִרוֹב הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ קִדֵּשׁ הַמֶּלֶךְ בְּקֶרֶשׁת הַמִּזְבֵּחַ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֶת רִצְפַּת חֲצַר הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם עַל הָרִצְפָּה הַהִיא אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְהָיָה רַק מְצוּפֶּה נְחֹשֶׁת אֲבָל

עטרת מרים

תַּחְתָּיו הָיוּ אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה עֶשְׂרִים עַל עֶשְׂרִים אַמָּה קָטֹן מֵהָכִיל מִלְּהַחֲזִיק אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַהִיא אֶת־הֶחָג חֲגוּפַת הַבַּיִת וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד־נַחַל מִצְרַיִם בִּדְרוֹמָהּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים שֶׁל חִינּוּךְ וְשִׁבְעַת יָמִים חַג הַסֻּכּוֹת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם רְצוּפִים: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִימֵי הֶחָג, הוּא שְׁמִינִי הָעֲצֶרֶת שִׁלַּח אֶת־הָעָם נָטְלוּ מִמְּנוּ רְשׁוּת לָלֶכֶת וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ שֶׁקִּיֵּם לוֹ הַבְטָחָתוֹ אֲשֶׁר בְּנוֹ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ בָּנָה הַבַּיִת וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי רָאוּ אֲשֶׁר שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בַּבַּיִת הַבָּנוּי:

דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וְהָיֶה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַהִיא אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: ט א וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת:

◆ בכל העולם יום שלישי כ״ג תשרי (בא״י ממשיכים כאן ביום שני) ◆

(יג) וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת:

יג וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבָרְכָא מִן קֶדֶם יְיָ אַרְעֵהּ עָבְדָא מַגְדִּנִין מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָנָן וּתְהוֹמִין דְּנָגְדָן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרַע:

רש״י ◄ מְבֹרֶכֶת ה׳ אַרְצוֹ • שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמֶּגֶד • לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמֶתֶק. וּמִתְּהוֹם • שֶׁהַתְּהוֹם עוֹלֶה וּמְלַחְלֵחַ אוֹתָהּ מִלְּמַטָּה. אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׁבָטִים בִּרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעֵין בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש״פ בראשית תשכ״א – תורת מנחם התוועדויות כט עמ׳ 131)

שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש״י לג, יג) בְּאַחַת הַפְּעָמִים הַנְּדִירוֹת שֶׁכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר דִּבֵּר עַל עַצְמוֹ, הוּא אָמַר: אַרְצוֹ שֶׁל ׳יוֹסֵף׳ מְבֹרֶכֶת בְּכָל טוּב. תְּנוּ יָדְכֶם וּתְסַיְּעוּ לְעַבֵּד אוֹתָהּ!

בָּאָרֶץ יֵשׁ הַכֹּל, וְכַאֲשֶׁר יַעַבְּדוּ אוֹתָהּ - הִיא תִּתֵּן כָּל טוּב. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁ׳אֶרֶץ׳ זוֹ מְבֹרֶכֶת הֵן בְּרוּחַ, מָגֶד שָׁמַיִם מִטָּל, וְהֵן בְּגֶשֶׁם, תְּהוֹם רוֹבֶצֶת תַּחַת.

(יד) **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים:**

יד וְעָבְדָא מִגְּדָנִין וַעֲלָלָן מִיבוּל שִׁמְשָׁא וְעָבְדָא מִגְּדָנִין מֵרִישׁ יְרַח בִּירַח:

רש"י ◄ **וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ** • שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ פְּתוּחָה לַחַמָּה, וּמְמַתֶּקֶת הַפֵּרוֹת. **גֶּרֶשׁ יְרָחִים** • יֵשׁ פֵּרוֹת שֶׁהַלְּבָנָה מְבַשַּׁלְתָּן, וְאֵלּוּ הֵן: קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין. דָּבָר אַחֵר: "גֶּרֶשׁ יְרָחִים", שֶׁהָאָרֶץ מְגָרֶשֶׁת וּמוֹצִיאָה מֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ.

(טו) **וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:**

טו וּמֵרִישׁ טוּרַיָּא בַּכִּירַיָּא וּמִטּוּב רָמָן דִּלָּא פָּסְקָן:

רש"י ◄ **וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי־קֶדֶם** • וּמִבְּרֶכֶת מֵרֵאשִׁית בִּשּׁוּל הַפֵּרוֹת, שֶׁהָרָרֶיהָ מַקְדִּימִין לְבַכֵּר בִּשּׁוּל פֵּרוֹתֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר: מַגִּיד שֶׁקָּדְמָה בְּרִיאָתָן לִשְׁאָר הָרִים. **גִּבְעוֹת עוֹלָם** • גְּבָעוֹת הָעוֹשׂוֹת פֵּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֹצֶר הַגְּשָׁמִים.

(טז) **וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו:**

טז וּמִטּוּב אַרְעָא וּמְלָאֵהּ רָעֵי לֵהּ דִּשְׁכִינְתֵּהּ בְּשְׁמַיָּא וְעַל מֹשֶׁה אִתְגְּלִי בְּאַסְנָא יָתְיָן כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַנְיָא פָּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי:

רש"י ◄ **וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה** • כְּמוֹ שׁוֹכֵן סְנֶה, וּתְהֵא אַרְצוֹ מְבֹרֶכֶת מֵרְצוֹנוֹ וְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַנִּגְלָה עָלַי תְּחִלָּה בַּסְּנֶה. **רְצוֹן** • נַחַת רוּחַ וּפִיּוּס, וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא. **תָּבוֹאתָה** • בְּרָכָה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. **נְזִיר אֶחָיו** • שֶׁהָפְרַשׁ מֵאֶחָיו בִּמְכִירָתוֹ.

(יז) **בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: ס**

יז רַבָּא דִּבְנוֹהִי זִיוָא לֵהּ וּגְבוּרָן דְּאִתְעַבִּידָא לֵהּ מִקֶּדֶם תָּקְפָּא וְרוּמָא דִּילֵהּ בְּגִבְרָתֵהּ עַמְמַיָּא יִקְטֵל כַּחֲדָא עַד סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְּבֵית מְנַשֶּׁה:

רש"י ◄ **בְּכוֹר שׁוֹרוֹ** • יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) "אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ", וְכֵן: (שמות ד) "בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל". **בְּכוֹר** • מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. **שׁוֹרוֹ** • שֶׁכֹּחוֹ קָשֶׁה כְּשׁוֹר לִכְבֹּשׁ כַּמָּה מְלָכִים. **הָדָר לוֹ** • נָתוּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) "וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו". **וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו** • שׁוֹר כֹּחוֹ קָשֶׁה, וְאֵין קַרְנָיו נָאוֹת, אֲבָל רְאֵם קַרְנָיו נָאוֹת וְאֵין כֹּחוֹ קָשֶׁה, נָתַן לִיהוֹשֻׁעַ כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְיוֹפִי קַרְנֵי רְאֵם. **אַפְסֵי־אָרֶץ** • שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים. אֶפְשָׁר שֶׁכֻּלָּם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֶלָּא אֵין לְךָ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ פַּלְטֵרִין וַאֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׁוּבָה לְכֻלָּם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ג) "נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם". **וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם** • אוֹתָם הַמְּנֻגָּחִים הֵם הָרִבְבוֹת שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם. **וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה** • הֵם הָאֲלָפִים שֶׁהָרַג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ח) "וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בַּקַּרְקֹר וְגוֹ'".

(יח) **וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ:**

יח וְלִזְבוּלֵן אֲמַר חֲדֵי זְבוּלֵן בְּמִפְּקָךְ לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְיִשָּׂשכָר בִּמְהָכָךְ לְמֶעְבַּד זִמְנֵי מוֹעֲדַיָּא בִּירוּשְׁלֵם:

רש"י ◄ **וְלִזְבוּלֻן אָמַר** • אֵלּוּ חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים שֶׁבְּרַךְ בָּאַחֲרוֹנָה: זְבוּלֻן גָּד דָּן נַפְתָּלִי וְאָשֵׁר – כְּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחַזְּקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לִפְנֵי פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מז) "וּמִקְצָה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שֶׁנִּרְאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׂים אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מִלְחַמְתּוֹ. **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ** • זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר עָשׂוּ שֻׁתָּפוּת: "זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן", וְיוֹצֵא לִפְרַקְמַטְיָא בִּסְפִינוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל יִשָּׂשכָר, וְהֵם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ הִקְדִּים זְבוּלוּן לְיִשָּׂשכָר, שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר עַל־יְדֵי זְבוּלוּן הָיְתָה. **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ** • הַצְלַח בְּצֵאתְךָ לִסְחוֹרָה. **וְיִשָּׂשכָר** • הַצְלַח בִּישִׁיבַת אֹהָלֶיךָ לַתּוֹרָה, לֵישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבֹּעַ חֳדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (דה"א יב) "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים... רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם", רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל־פִּי קְבִיעַת עִתֵּיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם.

(יט) עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל׃ ס

יט שִׁבְטָיָא דְיִשְׂרָאֵל לְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין לְרַעֲוָא אֲרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן וְסִימָא דְמִטַּמְרָא בְּחָלָא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן׃

רש"י◄ עַמִּים • שֶׁל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. הַר־יִקְרָאוּ • לְהַר הַמּוֹרִיָּה יֵאָסְפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל־יְדֵי קְרִיאָה הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בָּרְגָלִים זִבְחֵי־צֶדֶק. כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ • יִשָּׁשְׂכָר וּזְבוּלוּן, וְיִהֵא לָהֶם פְּנַאי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל • כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טָרִית, וְחִלָּזוֹן וּזְכוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצְאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וּבְחֶלְקוֹ שֶׁל יִשָּׁשְׂכָר וּזְבוּלוּן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה: (שופטים ה) "זְבוּלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת", מִשּׁוּם דְּ"נַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה", שֶׁהָיָה מִתְרַעֵם זְבוּלוּן עַל חֶלְקוֹ: לְאָחִי נָתַתָּ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְכוּ'. וּשְׂפֻנֵי • לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (מ"א ו) "וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת", (שם ז) "וְסָפוּן בְּאֶרֶז", וְתַרְגּוּמוֹ: 'וּמְטַלַּל

(כ) וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד׃

כ וּלְגָד אָמַר בְּרִיךְ אַפְּתֵי לְגָד כְּלֵיתָא שָׁרֵי וְיִקְטוֹל שִׁלְטוֹנִין עִם מַלְכִין׃

רש"י◄ בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה תְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח. כְּלָבִיא שָׁכֵן • לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַסָּפָר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל בַּאֲרָיוֹת, שֶׁכָּל הַסְּמוּכִים לַסָּפָר צְרִיכִים לִהְיוֹת גִּבּוֹרִים. וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד • הֲרוּגֵיהֶן הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם הַקִּדְמַת בְּנֵי גָּד לִבְנֵי יְהוּדָה – בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ

וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד:

הֲרוּגֵיהֶם הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת (לג, כ. ובפירוש רש"י)

בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו, "וַיַּתֵּא רֵאשִׁי עָם", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁשִּׁבֶט גָּד הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הֶחָלוּץ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים. וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב לִשְׁבָטִים בְּפָרָשַׁת וַיְחִי נֶאֱמַר בְּנוֹגֵעַ לִיהוּדָה "יְדֶךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ גוֹ' גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה גוֹ'" וּמִזֶּה שֶׁנִּמְשָׁל לְאַרְיֵה - מֶלֶךְ שֶׁבַּחַיּוֹת, מַשְׁמַע, שֶׁיְּהוּדָה הָיָה הֶחָזָק מִבֵּין הַשְּׁבָטִים, וּמַדּוּעַ אָמַר לִבְנֵי גָּד לָלֶכֶת לִפְנֵי הֶחָלוּץ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ וְלֹא לִבְנֵי יְהוּדָה?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים הַחִלּוּק בֵּין יְהוּדָה לְגָד, דְּעַל יְהוּדָה נֶאֱמַר "יָדֶךָ בְּעֹרֶף אוֹיְבֶיךָ" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ שֶׁלְּרֹב גְּבוּרָתוֹ הָיוּ הָאוֹיְבִים בּוֹרְחִים מִפָּנָיו, וּכְפֵרוּשׁ הַ'מְצוּדוֹת' עַל הַפָּסוּק "וְאֹיְבַי תַּתָּה לִי עֹרֶף" "כִּי יָנוּסוּ וַיַּהַפְכוּ לִי עֹרֶף". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנֵי גָּד הָיוּ הוֹרְגִים אוֹתָם מִיָּד, "חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת".

וְהִנֵּה בְּמִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין נִצְטַוּוּ "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה", וְלָכֵן הָיְתָה מַעֲלָה מְיֻחֶדֶת בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ דַּוְקָא בִּבְנֵי גָּד שֶׁהָיוּ הוֹרְגִין אוֹתָם מִיָּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֵצֶל יְהוּדָה שֶׁהָיוּ בּוֹרְחִים, שֶׁגַּם אִם אַחַר־כָּךְ יִתְפְּסוּם, יִהְיֶה לָהֶם זְמַן לְהַעֲרִים, כְּהַגִּבְעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וּכְהַכְּנַעֲנִים בִּימֵי מֹשֶׁה (פירוש רש"י נצבים כט, י). וּמִטַּעַם זֶה פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים עַל הַפָּסוּק "חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם": הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל . . לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם".

(כא) וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃ ס

כא וְאִתְקַבֵּל בְּקַדְמֵתָא דִּילֵהּ אֲרֵי תַּמָּן בְּאַחֲסַנְתֵּהּ מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא דְיִשְׂרָאֵל קָבִיר וְהוּא נָפֵק וְעַל בְּרִישׁ עַמָּא זַכְוָן קֶדֶם יְיָ עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ • רָאָה לִיתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהִיא רֵאשִׁית כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ. כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק • כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חֶלְקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחֹקֵק, וְהוּא מֹשֶׁה. סָפוּן • אוֹתָהּ חֶלְקָה

סִפּוּנָה וּטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". **וַיֹּתֵא • גָּד. רָאשֵׁי עָם •** הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הֶחָלוּץ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר לב) "חֲלוּצִים

תַּעֲבָרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם וְגוֹ'". צִדְקַת ה' עָשָׂה • שֶׁהֶאֱמִינוּ דִּבְרֵיהֶם וְשָׁמְרוּ הַבְטָחָתָם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְּקוּ. דָּבָר אַחֵר: "וַיֹּתֵא", מֹשֶׁה. "רָאשֵׁי עָם". צִדְקַת ה' עָשָׂה • עַל מֹשֶׁה אָמוּר.

(כב) **וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן:**

כב **וּלְדָן אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר אַרְיָוָן אַרְעֵה שָׁתְיָא מִן נַחֲלַיָּא דְּנָגְדָן מִן מַתְנָן:**

רש"י ◄ **דָּן גּוּר אַרְיֵה •** אַף הוּא הָיָה סָמוּךְ לַסְּפָר, לְפִיכָךְ מוֹשְׁלוֹ בַּאֲרָיוֹת. **יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן •** כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מֵחֶלְקוֹ מִמִּעֶרֶת פַּמַּיָּאס וְהִיא לֶשֶׁם שֶׁהִיא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) "וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן", וְזִנּוּקוֹ וְקִלּוּחוֹ מִן הַבָּשָׁן. דָּבָר אַחֵר: מַה זִּנּוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנֶחֱלָק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כָּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נָטְלוּ חֵלֶק בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, תְּחִלָּה נָטְלוּ בִּצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, עֶקְרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחֲמוּ עִם לֶשֶׁם, שֶׁהִיא פַּמַּיָּאס, וְהִיא בִּצְפוֹנִית מִזְרָחִית, שֶׁהַרֵי הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמַּיָּאס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָא מֵהַצָּפוֹן לַדָּרוֹם וְכָלֶה בִּקְצֵה יַם הַמֶּלַח, שֶׁהוּא בְּמִזְרַח יְהוּדָה, שֶׁנָּטַל בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם, וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וְגוֹ'", יָצָא גְּבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בּוֹ.

(כג) **וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַּת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה: ס**

כג **וּלְנַפְתָּלִי אֲמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רַעֲוָא וּמְלֵי בִּרְכָן מִן קֳדָם יְיָ מַעֲרָב יָם גְּנוֹסַר וְדָרוֹמָא יֵרֵת:**

רש"י ◄ **שְׂבַע רָצוֹן •** שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ שְׂבֵעָה כָּל רְצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. **יָם וְדָרוֹם יְרָשָׁה •** יַם כִּנֶּרֶת נָפְלָה בְּחֶלְקוֹ, וְנָטַל מְלֹא חֹבֶל חֶרֶם בִּדְרוֹמָהּ, לִפְרֹשׁ חֲרָמִים וּמַכְמוֹרוֹת. **יְרָשָׁה •** לְשׁוֹן צִוּוּי, כְּמוֹ (דברים א) "עֲלֵה רֵשׁ", וְהַטַּעַם שֶׁלְּמַעְלָה בָּרֵי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יְרַשׁ, יְדַע, לְקַח, שְׁמַע, כְּשֶׁמּוֹסִיף בּוֹ הֵ"א, יִהְיֶה הַטַּעַם לְמַעְלָה: שְׁמָעָה, יְדָעָה, סְלָחָה, לְקָחָה, אַף כָּאן: "יְרָשָׁה", לְשׁוֹן צִוּוּי. וּבְמָסֹרֶת הַגְּדוֹלָה מָצִינוּ בְּאַלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צִוּוּי דְּטַעֲמֵיהוֹן מִלְּעֵיל.

(כד) **וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ:**

כד **וּלְאָשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ מִבְּנַיָּא אָשֵׁר יְהֵי רַעֲוָא לְאַחוֹהִי וְיִתְרַבֵּי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין:**

רש"י ◄ **בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר •** רָאִיתִי בַּסִּפְרֵי: אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד. **יְהִי רְצוּי אֶחָיו •** שֶׁהָיָה מִתְרַצֶּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אַנְפִּיקִינוֹן וּבְקִפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בִּתְבוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוּי אֶחָיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: (א ז) "הוּא אֲבִי בִרְזָיִת", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זַיִת. **וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ •** (ספרי) שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוּלְמוֹסְטוּס אֶחָד וְכוּ' כִּדְאִיתָא בִּ'מְנָחוֹת' (פ"ה)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 109)

שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת . . נְשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים (רש"י לג, כד) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַנּוֹי הָאֲמִתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוּדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וּצְנִיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לִכְהוּנָה גְּדוֹלָה, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּתְנַשֵּׂא לְכֹהֵן וְתַעֲמִיד כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, וּבִזְכוּת צְנִיעוּתָהּ זָכְתָה קַמְחִית לְבָנִים שֶׁשִּׁמְּשׁוּ בִּכְהוּנָה גְּדוֹלָה. אִשָּׁה צְנוּעָה זוֹכָה לִבָנִים 'כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים', כְּלוֹמַר: הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, שָׁם הָיָה הָאָרוֹן, שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת, שֶׁעֲלֵיהֶם חֲקוּקוֹת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (לֹא כְּתוּבוֹת בִּדְיוֹ, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסֵף עַל הַקְּלָף); וּכְמוֹ כֵן, הָאָדָם וְהַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

(כה) **בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ:**

כה **תַּקִּיף כְּפַרְזְלָא וּנְחָשָׁא וּכְיוֹמֵי עוּלֵּמְתָּךְ תְּקֻפָּךְ:**

רש"י◄ **בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ** • עַכְשָׁו הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסְּפָר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָּנֵס בָּהּ, כְּאִלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת. דָּבָר אַחֵר: "בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ", אַרְצְכֶם נְעוּלָה בֶּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר הָיְתָה מִנְעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ** • וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, שֶׁהֵן יְמֵי תְּחִלָּתְךָ, יְמֵי נְעוּרֶיךָ, כָּךְ יִהְיוּ יְמֵי זִקְנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ", וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, כְּמִנְיַן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִהְיוּ דָּבְאֶךָ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יִהְיוּ דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתְּהֵא מְבֹרֶכֶת בְּפֵרוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת הֵימֶנָּה וּמַמְשִׁיכוֹת לָהּ כַּסְפָּם וּזְהָבָם, אשקלונ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כֻּלֶּה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאַרְצְכֶם.

(כו) אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים:

כו לֵית אֱלָהּ כֶּאֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל דִּשְׁכִינְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא בְּסַעְדָּךְ וְתָקְפֵּהּ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא:

רש"י◄ **אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן** • דַּע לְךָ יְשֻׁרוּן, שֶׁאֵין כָּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, וְלֹא כְּצוּרְךָ צוּרָם. **רֹכֵב שָׁמַיִם** • הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהַּ שֶׁבְּעֶזְרֶךָ, וּבְגַאֲוָתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים.

(כז) מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד:

כז מְדוֹר אֱלָהָא דִּי מִלְּקַדְמִין בְּמֵימְרֵהּ מִתְעַבֵּד עָלְמָא וְתָרִיךְ מִקֶּדְמָךְ סָנְאָה וַאֲמַר שֵׁצִי:

רש"י◄ **מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם** • לְמָעוֹן הֵם הַשְּׁחָקִים לֵאלֹהֵי קֶדֶם, שֶׁקָּדַם לְכָל אֱלֹהִים, וּבֵרַר לוֹ שְׁחָקִים לִשְׁבָתוֹ וּמְעוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מְעוֹנָתוֹ כָּל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ שׁוֹכְנִים. **זְרֹעֹת עוֹלָם** • סִיחוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁהָיוּ תָּקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ עַל־כָּרְחָם יֶחֱרְדוּ וְיָזוּעוּ וְכֹחָם חָלָשׁ מִפָּנָיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבֹהַּ עַל הַנָּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהִכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה שֶׁלּוֹ בְּעֶזְרֶךָ. **וַיְגָרֶשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב** • וַיֹּאמֶר לְךָ 'הַשְׁמֵד אוֹתָם'. **מְעֹנָה** • כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ.

(כח) וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־שָׁמָיו יַעֲרְפוּ־טָל:

כח וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל לְרָחְצָן בִּלְחוֹדוֹהִי כְּעֵין בִּרְכְּתָא דִּבְרֵכְנוּן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא עָבְדָא עִבּוּר וַחֲמָר אַף שְׁמַיָּא דְּעִלְּוֵיהוֹן יְשַׁמְשֵׁנוּן בְּטַלָּא:

רש"י◄ **בֶּטַח בָּדָד** • כָּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ", מְפֻזָּרִין וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלֵישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. **עֵין יַעֲקֹב** • כְּמוֹ: (במדבר יא) "וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח", כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב, לֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה: (ירמיה טו) "בָּדָד יָשַׁבְתִּי", אֶלָּא כְּעֵין הַבְּטָחָה שֶׁהִבְטִיחָם יַעֲקֹב: (בראשית מח) "וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם". **יַעַרְפוּ** • יָטִיפוּ. **אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל** • אַף בִּרְכָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נוֹסֶפֶת עַל בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'".

(כט) אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: ס

כט טוּבָךְ יִשְׂרָאֵל לֵית דִּכְוָתָךְ עַמָּא דְּפֻרְקָנֵהּ (מִן) קֶדֶם יְיָ תַּקִּיף בְּסַעְדָּךְ וּדְמִן קֳדָמוֹהִי נִצְחָן גִּבְרָוָתָךְ וִיכַדְּבוּן סָנְאָךְ לָךְ וְאַתְּ עַל פְּרִיצַת צַוְּארֵי מַלְכֵיהוֹן תִּדְרֹךְ:

רש"י◄ **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל** • לְאַחַר שֶׁפֹּרַט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מַה לִּי לִפְרֹט לָכֶם, כְּלַל דָּבָר: הַכֹּל שֶׁלָּכֶם'. **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ** • תִּשְׁוּעָתְךָ בַּה' אֲשֶׁר הוּא מָגֵן עֶזְרֶךָ, (וַאֲשֶׁר הוּא) חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ. **וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ** • כְּגוֹן הַגִּבְעוֹנִים שֶׁאָמְרוּ: (יהושע ט) "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגוֹ'". **וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ** • כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י) "שִׂימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צַוְּארֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה".

לד (א) **וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרִחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן:**

א וּסְלֵק מֹשֶׁה מִמֵּישְׁרָא דְמוֹאָב לְטוּרָא דִנְבוֹ רֵישׁ רָמְתָא דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ וְאַחְזֵיהּ יְיָ יָת כָּל אַרְעָא יָת גִּלְעָד עַד דָּן:

רש"י◄ **מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ** • כַּמָּה מַעֲלוֹת הָיוּ, וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת. **אֶת־כָּל־הָאָרֶץ** • הֶרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָתָהּ, וְהַמְּצִיקִין הָעֲתִידִין לִהְיוֹת מְצִיקִין לָהּ. **עַד־דָּן** • הֶרְאָהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים יח) "וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל", וְהֶרְאָהוּ שִׁמְשׁוֹן שֶׁעָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ו)

יֶשְׁנָם הַחוֹשְׁבִים שֶׁעִנְיָן הַזְּרִיזוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק בְּעִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, כְּלָשׁוֹן חֲז"ל: "זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת", אֲבָל בְּעִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת - "כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ" - לֹא נוֹגֵעַ עִנְיָן הַזְּרִיזוּת.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵהַנְהָגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בָּעֲלִיָּה לְהַר נְבוֹ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ - שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁרְאִיָּתוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא הָיְתָה עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, כִּי־אִם דְּבַר הָרְשׁוּת, מִכָּל־מָקוֹם, "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבוֹת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ", "כַּמָּה מַעֲלוֹת הָיוּ וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת", שֶׁעֲשָׂה זֹאת בִּזְרִיזוּת כו', שֶׁמִּזֶּה לְמֵדִים שֶׁגַּם בְּעִנְיָנֵי הָרְשׁוּת צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַנְהָגָה בְּאֹפֶן שֶׁל זְרִיזוּת.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה - עַל־פִּי הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁבִּשְׂכַר הַזְּרִיזוּת (בְּעִנְיָנֵי הָרְשׁוּת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוּת לֵילֵךְ וְלוֹמַר לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁהַקָּבָּ"ה קִיֵּם אֶת שְׁבוּעָתוֹ:

וּבְהֶקְדֵּם - שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן:

כֵּיוָן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים", וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהוּא "רֹאשׁ לַמַּאֲמִינִים" - אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה סָפֵק אֵצֶל אַבְרָהָם בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁיִּצְטָרְכוּ לִשְׁלֹחַ לוֹמַר לוֹ שֶׁהַקָּבָּ"ה קִיֵּם הַשְּׁבוּעָה?!

וּבְעִנְיָן זֶה רוֹאִים נְקֻדָּה נִפְלָאָה - שֶׁעַל־יְדֵי עִנְיָן הַזְּרִיזוּת (בְּעִנְיָנֵי הָרְשׁוּת) הִגִּיעַ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְמַדְרֵיגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר אֲפִלּוּ מֵאֱמוּנָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ.

(ב) **וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן:**

ב וְיָת כָּל נַפְתָּלִי וְיָת אַרְעָא דְאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל אַרְעָא דִיהוּדָה עַד יַמָּא מַעַרְבָא:

רש"י◄ **וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי** • הֶרְאָהוּ אַרְצוֹ בְּשַׁלְוָתָהּ וְחֻרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ דְּבוֹרָה וּבָרָק מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחֵילוֹתָיו. **וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה** • הֶרְאָהוּ אַרְצָם בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֻרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שֶׁבָּא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְיָן וַעֲמָלֵק. **וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה** • בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֻרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְּחוֹנָם. **עַד הַיָּם הָאַחֲרוֹן** • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֻרְבָּנָהּ. דָּבָר אַחֵר: אַל תִּקְרֵי "הַיָּם הָאַחֲרוֹן", אֶלָּא 'הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן', הֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁעֲתִידִין לֵיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים.

(ג) **וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר:**

ג וְיָת דָּרוֹמָא וְיָת מֵישְׁרָא בִּקְעָתָא דִירֵיחוֹ קַרְתָּא דְדִקְלַיָּא עַד צֹעַר:

רש"י◄ **וְאֶת־הַנֶּגֶב** • אֶרֶץ הַדָּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב, וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן". **וְאֶת־הַכִּכָּר** • הֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז) "בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה".

(ד) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:**

ד וַאֲמַר יְיָ לֵהּ דָּא אַרְעָא דִי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךָ אֶתְּנִנַּהּ אַחֲזֵיתָךְ בְּעֵינָיךָ וּלְתַמָּן לָא תְעִבַּר:

רש"י◄ **לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ** • כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: 'שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, קִיְּמָהּ', וְזֶהוּ לֵאמֹר, לְכָךְ הֶרְאִיתִיהָ לְךָ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁשָּׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, שֶׁאִלּוּלֵי כָּךְ, הָיִיתִי מְקַיֵּמְךָ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וּקְבוּעִים בָּהּ, וְתֵלֵךְ וְתַגִּיד לָהֶם.

(ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה׃

ה וּמִית תַּמָּן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃

רש"י◄ **וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה•** (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וּכְתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וָאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר כְּלוּם, וְהוּא אוֹמֵר (לעיל לא): "לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע. **עַל־פִּי ה'•** בִּנְשִׁיקָה.

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

ו וּקְבַר יָתֵהּ בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב לְקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ יָת קֻבְרָתֵהּ עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רש"י◄ **וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ•** הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה 'אֶת'ין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן. כַּיּוֹצֵא בוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ", הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ. כַּיּוֹצֵא בוֹ (ויקרא כב) "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה", וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׁיאִים אוֹתָם? אֶלָּא הֵם מַשִּׁיאִים אֶת עַצְמָם. **מוּל בֵּית פְּעוֹר•** קִבְרוֹ הָיָה מוּכָן שָׁם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (אבות פ"ה).

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס לֵחֹה׃

ז וּמֹשֶׁה בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין כַּד מִית לָא כְּהַת עֵינוֹהִי וְלָא שְׁנָא זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי׃

רש"י◄ **לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ•** אַף מִשֶּׁמֵּת. **וְלֹא־נָס לֵחֹה•** לַחְלוּחִית שֶׁבּוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקָּבוֹן וְלֹא נֶהְפַּךְ תֹּאַר פָּנָיו.

(ח) וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה׃

ח וּבְכוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרָיָא דְמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי בְכִיתָא אֲבֵלָא דְמֹשֶׁה׃

רש"י◄ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם וְנוֹתֵן שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר כ) "כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וּנְקֵבוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 255)

הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וּנְקֵבוֹת (רש"י לד, ח) לִכְאוֹרָה, מַדּוּעַ מַזְכִּירִים בְּעֵת מִיתַת מֹשֶׁה אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁלּוֹ לְגַבֵּי אַהֲרֹן. וְיֵשׁ לוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שָׁלוֹם עַל־יְדֵי שֶׁשִּׁנָּה קְצָת מִן הָאֱמֶת. אַף מֹשֶׁה, שֶׁמִּדָּתוֹ אֱמֶת, אֵינוֹ מִסְגָּל לִפְעֹל בְּדֶרֶךְ זוּ. וְיֵשׁ בָּזֶה מַה שֶּׁאֵין בָּזֶה: מֹשֶׁה – אֵינוֹ נוֹטֶה מִן הָאֱמֶת. אַהֲרֹן – מֵבִיא שָׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אָדָם כָּזֶה שֶׁבִּשְׁבִילוֹ מְכָרְחִים לִשְׁנוֹת מִן הָאֱמֶת. בְּמֶשֶׁךְ חַיֵּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עָסוּק בְּמִלּוּי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עָסוּק כֻּלּוֹ בָּעֲבוֹדָה שֶׁלּוֹ, מִדַּת הָאֱמֶת; אֲבָל כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנְהָגַת אַהֲרֹן.

(ט) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

ט וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מְלֵי רוּחַ חָכְמְתָא אֲרֵי סְמַךְ מֹשֶׁה יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(י) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים׃

י וְלָא קָם נְבִיָּא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ אַפִּין בְּאַפִּין׃

רש"י◄ **אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים•** שֶׁהָיָה לִבּוֹ גַּס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שֶׁרוֹצֶה, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה'", (במדבר ט) "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמֹּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו וּלְכָל־אַרְצוֹ׃

יא לְכָל אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא דִּי שָׁלְחֵהּ יְיָ לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדּוֹהִי וּלְכָל אַרְעֵהּ׃

(יב) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

יב וּלְכֹל יְדָא תַּקִּיפְתָּא וּלְכֹל חֵזְוָנָא רַבָּא דִּי עֲבַד מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל׃ חזק

רש"י ◄ **וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה.** שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בַּלּוּחוֹת בְּיָדָיו. **וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל.** נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. **לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל.** שֶׁנְּשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ט) "וָאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ", יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (שבת פז):

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש כרך כב עמ' כה)

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת סְמִיכוּת הַתּוֹרָה סוֹפָהּ לִתְחִלָּתָהּ, עַל פִּי מַה שֶׁהִקְשׁוּ רַז"ל (נדרים לט, ב) וְהָכְתִיב אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ. וְזֶהוּ הֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . (וְאֵין זֶה חָדָשׁ, כִּי אִם) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, כִּי תְּנַאי הִתְּנָה הַקָּבָּ"ה עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּעֵת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגֵעַ לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה. זח"ב קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה, ו).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ט עמוד 239־241)

אָמַר רַיש לָקִישׁ, "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ". אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה: יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (ב"ב יד, ב).

וְהִנֵּה מַעֲלַת מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת - אֲשֶׁר מֵחֲמַת מַעֲלָה זוֹ, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה "יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ" - מְהַוָּה מַעֲלָה גַּם בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל, וּכְדִלְקַמָּן:

הָעִנְיָן יוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַהֶסְבֵּר מַדּוּעַ נִתְּינַת הַ"יִישַׁר כֹּחַ" שֶׁנִּתַּן הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה עַל שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת (לֹא הָיְתָה מִיַּד בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, אוֹ לְמָחֳרָתוֹ - מִיַּד בַּעֲלוֹתוֹ לָהָר, אֶלָּא) הָיְתָה כַּעֲבוֹר אַרְבָּעִים יוֹם לְאַחַר שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת: כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לוֹ "פְּסָל לְךָ גוֹ'", רַק אָז אָמַר לוֹ "הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ - יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ". לִכְאוֹרָה, לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ "יִישַׁר כֹּחַ" מִיַּד?

פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר: עַל הַפָּסוּק "אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" הָאָמוּר אַרְבָּעִים יוֹם אַחַר שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, כְּנַ"ל, לֹא מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ", כִּי־אִם בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה", שֶׁנֶּאֱמְרָה כִּמְעַט אַרְבָּעִים שָׁנָה לְאַחַר מִכָּן - רַק אָז מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁ"אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ" (דְּאַרְבָּעִים שָׁנָה מִקּוֹדֶם) פֵּירוּשׁוֹ "יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ".

וְאַף שֶׁבְּפַשְׁטוּת, הַטַּעַם לְכָךְ הוּא, כִּי הַהוֹכָחָה לְפָרֵשׁ כֵּן (עַל־פִּי הַפְּשָׁט), הוּא מֵהַמִּלִּים "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" - אֲבָל מִכְּיָוֵן שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה הֵם בְּדִיּוּק, הֲרֵי מִזֶּה גּוּפָא מוּבָן, שֶׁהַ"יִישַׁר כֹּחַ" שֶׁנִּתַּן הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה בְּעֵת אֲמִירַת "פְּסָל לְךָ" נִתְגַּלְּתָה רַק כְּשֶׁ"וַיַּעַל מֹשֶׁה גוֹ' אֶל הַר נְבוֹ גוֹ'".

בֵּאוּר הַדָּבָר:

לְגַבֵּי חֵטְא הָעֵגֶל, אִיתָא בִּגְמָרָא: "לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵגֶל אֶלָּא לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה". דָּבָר זֶה שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן אֶפְשָׁרוּת לַיֵּצֶר הָרַע לִשְׁלוֹט עַל יִשְׂרָאֵל וּלְפַתּוֹתָם לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל, הוּא לְשֵׁם הָעִילּוּי דִּתְשׁוּבָה (בִּיטּוּל הַחֵטְא - עַד שֶׁהָאָדָם עוֹמֵד בְּמַעֲלָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּפִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַחֵטְא), שֶׁאֵלָיו נַגִּיעוּ עַל־יְדֵי־זֶה.

מִזֶּה מוּבָן גַּם לְגַבֵּי שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת - הַמְּסוֹבָּב מֵחֵטְא הָעֵגֶל - שֶׁהַטַּעַם לְכָךְ (בִּפְנִימִיּוּת) הוּא, כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף עִילּוּי - עִילּוּי בַּ(תּוֹרָה) לוּחוֹת (הֵיפֶךְ הַשְּׁבִירָה - עַד לְמַעֲלָה נַעֲלֵית מֵהַ"לוּחוֹת אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ"), הַלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיּוֹת, הַמְהַנִּים "כִּפְלַיִם לִתְשׁוּעָה" לְגַבֵּי הַלּוּחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת.

[וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם כַּוָּנַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, כְּשֶׁדָּן הַקַּל־וָחֹמֶר: כֵּיוָן שֶׁ"יִשְׂרָאֵל מוּמָרִים" אִי־אֶפְשָׁר לָתֵת לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, הָיָה (לֹא רַק לְשֵׁם הֲנָעָה עַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם) כְּדֵי לִפְעוֹל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה.

כְּמִשָּׁל הַבֵּן שֶׁהַנְהָגָתוֹ אֵינָהּ כִּדְבָעֵי, עַד שֶׁ"אָבִיו דּוֹחֵהוּ חוּץ לְבֵיתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁאֵינוֹ אָבִיו" - שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה דַּוְקָא מִתְגַּלִּית אַהֲבַת הַבֵּן לְאָבִיו, עַד שֶׁצּוֹעֵק בְּמַר נַפְשׁוֹ "שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִיפָּרֵד מֵאָבִיו בְּשׁוּם אוֹפָן, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן כְּשֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשֵׁם אָבִיו".

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַדִּיּוּק "וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם" - וּכְפִי שֶׁהַכָּתוּב גַּם מַדְגִּישׁ בְּסִיּוּם הַתּוֹרָה "לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל" - כִּי הַמַּעֲלָה וְהַשֶּׁבַח שֶׁל מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת הָיוּ בָּזֶה שֶׁ"נְשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם", דָּבָר זֶה הֶבִיאָם לְשׁוּב בִּתְשׁוּבָה].

וּבָזֶה גַּם מְבֹאָר כֵּיצַד יוֹם צוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, יוֹם שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, יֶהֱפַךְ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה:

כַּיּוֹם, כַּאֲשֶׁר רוֹאִים אָנוּ שֶׁשְּׁבִירַת הַלּוּחוֹת גָּרְמָה שֶׁ"אוּמָּה וְלָשׁוֹן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם", מְהַוָּה יוֹם זֶה, יוֹם תַּעֲנִית. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן

לֶעָתִיד־לָבֹא, אֲשֶׁר אָז תִּתְגַּלֶּה בִּשְׁלֵמוּת מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל חֵטְא הָעֵגֶל; וַאֲשֶׁר תְּשׁוּבָה זוֹ רֵאשִׁיתָהּ בְּ"וְאַשַּׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם" (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה - גַּם מַעֲלָתָן שֶׁל הַלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיּוֹת), אָז יִהְיֶה יוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז, יוֹם שִׁבִּירַת הַלּוּחוֹת - יוֹם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה.

וְזֶהוּ הַטַּעַם מַדּוּעַ נֶאֱמַר "יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ" רַק בַּצִּוּוּי עַל הַלּוּחוֹת הַשֵּׁנִיּוֹת. וּבְגִילוּי, בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא (עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה), מִתְגַּלָּה הַדָּבָר רַק בְּסִיּוּם הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהַקָּבָּ"ה הֶרְאָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ "עַד הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן" - כִּי דַּוְקָא אָז מִתְגַּלָּה הָעִילּוּי שֶׁאֵלָיו הִגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לד עמוד 217 – מתוך 'לקראת שבת')

מַעֲלַת מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת

וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה גו' אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל – שֶׁנְּשָׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם

(לד, יב. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ־עִיּוּן אֵיךְ מַתְאִים שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהַכָּתוּב מְסַפֵּר עַל הַמַּעֲלוֹת הַגְּדוֹלוֹת וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, יְסַיֵּם בְּ"לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁנְּשָׁאוּ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי הַמִּדְרָשׁ (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אֲרוּסָתוֹ עִם הַשִּׁפְחוֹת, מִתּוֹךְ קַלְקוּל הַשִּׁפְחוֹת יָצָא עָלֶיהָ שֵׁם רַע. עָמַד שׁוֹשְׁבִינָהּ וְקָרַע כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר, אִם יֹאמַר הַמֶּלֶךְ לְהָרְגָהּ, אֹמַר לוֹ עֲדַיִן אֵינָהּ אִשְׁתְּךָ . . הַמֶּלֶךְ זֶה הַקָּבָּ"ה, הַשִּׁפְחוֹת אֵלּוּ עֶרֶב רַב, וְהַשּׁוֹשְׁבִין זֶה מֹשֶׁה, אֲרוּסָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל". וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָנֶת בְּפַשְׁטוּת מַעֲלַת מֹשֶׁה בִּשְׁבִירַת הַלּוּחוֹת, שֶׁמַּעֲלָה זוֹ נַעֲלֵית יוֹתֵר מִשֶּׁאָר מַעֲלוֹתָיו הַנִּזְכָּרוֹת בַּכָּתוּב, שֶׁהֲרֵי מוּבָן גֹּדֶל וְיֹקֶר עֶרְךְ הַתּוֹרָה בְּעֵינֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבִפְרָט שֶׁהוּא זֶה שֶׁקִּבְּלָהּ מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן כַּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הָרוֹעֶה הַנֶּאֱמָן וְהָאוֹהֵב יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁמְּצִיאוּתָם שֶׁל הַלּוּחוֹת יְכוֹלָה לִפְגֹּעַ בְּיִשְׂרָאֵל חַס־וְשָׁלוֹם, לֹא הִסֵּס כְּלָל וּשְׁבָרָם מִיָּד כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהֶעֹנֶשׁ.

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

עטרת מרים

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: **ב** מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת כִּי אֵלּוּ הָיָה עֲדַיִן חַי, לֹא יְכֹלְתֶּם
לַעֲבוֹר אֶת הַיַּרְדֵּן כִּי עָלָיו נִגְזַר לְבַל יַעֲבוֹר וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: **ג** עַל כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר
תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם
נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה:
ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־
הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ
הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל בְּרוּחַ
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם:
ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי
חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה
אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ לֹא אֶזְבְּךָ

עטרת מרים

חוּלְּשָׁה וְלֹא אֶעֱזָבֶךָ: **ו** חֲזַק וֶאֱמָץ בְּהַנְחֲלַת הָעָם הָזֶה כִּי אַתָּה תַּנְחִיל
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם:
ז רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד בַּתּוֹרָה לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי כִּי לוּלֵא זֹאת, לֹא תוֹעִיל לְלוּם בְּהַנְחֲלַת הָעָם הָזֶה בָּרָאוּי,
אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ מִסֵּפֶר הַתּוֹרָה יָמִין
וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל תַּצְלִיחַ
בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: **ח** לֹא־יָמוּשׁ
סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה הָאָמוּר בַּמִּקְרָא
שֶׁלְּפָנֶיו מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם
וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ כִּי־אָז תַּצְלִיחַ

הפטרת וזאת הברכה־שמחת תורה (בכל העולם יום שלישי) ביהושע פרק א

א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר:
ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַّרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ
כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל
נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ לְפָנֶיךָ
כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֱזָבֶךָ: ו חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תַּנְחִיל
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֲזַק וֶאֱמַץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:
ח לֹא־יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ

עטרת מרים

אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ בַּמִּלְחָמָה מוּל
הָאוֹיֵב אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ:
י וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עִבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַّחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה

מיני מאכלים וזולתי הלחם, כי בשבעה באדר שמת משה לקטו מן שהסתפקו בו עד ט״ז בניסן כי בעוד | בסוף שלשת ימים אתם עברים את־הירדן הזה לבוא לרשת את־הארץ אשר יהוה אלהיכם נתן לכם לרשתה: יב ולראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג זכור עליכם לזכור את־הדבר אשר צוה אתכם משה עבד־יהוה לאמר יהוה אלהיכם מניח לכם נותן לכם מקום מנוחה ונתן לכם את־הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן לכם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמשים מזינים לפני אחיכם כל גבורי החיל שפכם עברו חלוצים ועזרתם אותם: טו עד אשר־יניח יהוה | יתן ה׳ מקום מנוחה גם לאחיכם כמכם וירשו גם־המה את־הארץ אשר־יהוה אלהיכם נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אז תאחזו בה מבלי מערער את הארץ אשר | נתן לכם משה עבד יהוה בעבר הירדן מזרח השמש בעבר המזרחי, הואיל

עטרת מרים

ותקומו התנאי: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה
וְלֹא לְבַד הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁחִיַּבְנוּ עָלָיו מִצַּד הַיֹּשֶׁר, כִּי גַּם וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ
נֵלֵךְ: יז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק אִם יְהִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה וְלֹא זֹאת לְבַד, כִּי גַּם:
יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה יִמְרוֹד
אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ
לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת בְּדִין מוֹרֵד
בְּמַלְכוּת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ לַעֲנוֹשׁ
הַמּוֹרְדִים וְלֹא לְמַחוֹל עַל כְּבוֹדְךָ:

כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: ט הֲלוֹא
צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי
עִמְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: י וַיְצַו
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עִבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם
לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה כִּי בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לִרְשְׁתָּהּ:
יב וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זָכוֹר
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ
לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל
גִּבּוֹרֵי הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ
גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ
יְרֻשָּׁתְכֶם וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר | נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־
כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ: יז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק
יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה
אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ:

א (א) **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:**

א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יַת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רש״י ◄ **בְּרֵאשִׁית •** אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מִ״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״, שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל. וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים קי״א): ״כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ

א (א) **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ.** מַה שֶּׁהִתְחִיל הַתּוֹרָה בְּבֵי״ת, לְפִי שֶׁבְּכָל סֵפֶר קֹהֶלֶת מְדֻמֶּה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הַתּוֹרָה לְשֶׁמֶשׁ (ראה רש״י קהלת א ג), שֶׁאֵין מַהֲלָכָהּ כִּי אִם בְּשָׁלֹשׁ רוּחוֹת כְּצוּרַת הַבֵּי״ת הַפְּתוּחָה לְצָפוֹן, וּנְתִינָתָהּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה שֶׁפָּנָיו כְּחַמָּה (ב״ב עה:). וְאוּלַי הַטַּעַם שֶׁלְּפִי שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע

לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם״, שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכְּבַשְׁתֶּם אַרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָהּ וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו, בִּרְצוֹנוֹ נְתָנָהּ לָהֶם, וּבִרְצוֹנוֹ נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ. בְּרֵאשִׁית בָּרָא• אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֶלָּא דַּרְשׁוּנִי, כְּמוֹ שֶׁדְּרָשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת (משלי ח): **״רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ״, וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ** (ירמיה ב): **״רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ״. וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כִּפְשׁוּטוֹ, כָּךְ פָּרְשֵׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ,**

כלי יקר – עוז והדר

הַמִּתְנַגֵּד אֶל הַתּוֹרָה בָּא מִצָּפוֹן וְהוּא פּוֹרֵץ גֶּדֶר הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב ב) (וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם), וְכֵן הַ(זָּהָב אֲשֶׁר מִצָּפוֹן יֶאֱתָה) (איוב לז כב) מִתְנַגֵּד אֶל הַתּוֹרָה, וְעַל הָרֹב הֵם בּוֹרְחִים זֶה מִזֶּה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיט עא) (טוֹב לִי כִּי עֻנֵּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֻקֶּיךָ), וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ לְדַבֵּר מִזֶּה יוֹתֵר. וְיִתְּכֵן לְפָרֵשׁ עוֹד עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט א) (חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ), עַל כֵּן הִתְחִיל חָכְמַת הַתּוֹרָה בְּבֵי״ת, כִּי הִיא גְּבֶרֶת הַבַּיִת הַכְּלָלִי:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים. מִן הָרָאוּי הָיָה לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּשֵׁם **אֱלֹהִים,** עַד שֶׁהֶצְרְכוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (מגילה ט.) לְשַׁנּוֹת לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ וְלִכְתֹּב ״אֱלֹהִים בָּרָא בְּרֵאשִׁית״. וְעַל זֶה נָתְנוּ הַמְפָרְשִׁים (עקידה) טַעַם לִשְׁבַח, לְפִי שֶׁמְּצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג כִּי אִם מִצַּד דְּרָכָיו וּפְעֻלּוֹתָיו, וּמַעֲשֵׂה יָדָיו אֲשֶׁר בָּרָא הֵמָּה יְעִידוּן יַגִּידוּן יִתְנוּ עֵדוּת נֶאֱמָנָה עַל מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, לְכָךְ נָקַט תְּחִלָּה **בְּרֵאשִׁית בָּרָא,** וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע **אֱלֹהִים**:

וְקָשֶׁה עַל זֶה דַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב ״בָּרָא אֱלֹהִים בְּרֵאשִׁית״, כִּי כָּל מַה שֶׁיָּכוֹל לְהַקְדִּים הַשֵּׁם הַדִּין נוֹתֵן לְהַקְדִּימוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין מְצִיאוּת הַשֵּׁם תָּלוּי בִּידִיעַת הַדְּבָרִים הַמְּקֻדָּמִים בַּיְּצִירָה, אֲשֶׁר עַל זֶה מוֹרָה מִלַּת **בְּרֵאשִׁית** לְדַעַת רֹב הַמְפָרְשִׁים:

וְעוֹד שֶׁבַּעַל הָעֲקֵדָה סָמַךְ פֵּרוּשׁ זֶה עַל הַמִּדְרָשׁ (ב״ר א יב) הָאוֹמֵר (וְעִנְּוָתְךָ תַרְבֵּנִי) (תהלים יח לו), ״מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם מַזְכִּיר שְׁמוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַעֲשָׂיו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִשֶּׁהִזְכִּיר מַעֲשָׂיו הוּא מַזְכִּיר שְׁמוֹ״. וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן מַדּוּעַ עִנְּוָתָנוּתוֹ בָּזֶה, וּמַדּוּעַ זֶה שֶׁאָמַר ״תַּרְבֵּנִי״, בַּמֶּה הִרְבָּה וְהִגְדִּיל אוֹתָנוּ:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר, כִּי רַשִׁ״י רָצָה לְתַקֵּן כָּל זֶה בְּמַה שֶׁאָמַר ״אֵין הַמִּקְרָא אוֹמֵר אֶלָּא דְּרִשֵׁנִי, בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית״ כוּ׳. רָצָה לוֹמַר, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַכִּיר מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי אִם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל, עַל כֵּן נִקְרְאוּ ״רֵאשִׁית״, כִּי שְׁנֵיהֶם הַקְּדָמָה לָבֹא עַל יָדָם לִידֵי הַכָּרַת מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כִּי הַתּוֹרָה מְפָרְסֶמֶת אֱמוּנַת הַחִדּוּשׁ וֶאֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְיִשְׂרָאֵל גַּם הוּא יֵדַע לְפָרְסֵם מְצִיאוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִצַּד הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁרָאָה אֶת הָעוֹלָם חָרֵב וּבָנוּי, וְהוּא עֵד נֶאֱמָן בְּחִדּוּשׁ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הוּא מוֹפֵת עַל מְחַדְּשׁוֹ, וְנִתְפַּשְּׁטָה קַבָּלָה זוֹ בְּזֶרַע אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל:

וְיֵשׁ עוֹד דֶּרֶךְ שְׁלִישִׁי, אֲבָל אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד עָלָיו, וְהוּא לְהַכִּיר מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִתּוֹךְ הַחֲקִירָה וּידִיעַת כָּל הַנִּמְצָאִים שֶׁבְּכָל שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת. וְזֶה סִדְרָם, מִתְּחִלָּה צָרִיךְ הַחוֹקֵר לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּת הַנִּמְצָאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, כִּי הִיא הַחֲקִירָה הַקַּלָּה שֶׁבָּעוֹלָם. וְאַחַר יְדִיעַת מַהוּתָם יִתְבּוֹנֵן גַּם בְּמַהוּת הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וּמִשָּׁם יַעֲלֶה דֶּרֶךְ סֻלַּם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת לִידִיעַת מַהוּת הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. וּמִשָּׁם יַעֲלֶה לִידַע וּלְהַשִּׂיג כִּי יֵשׁ אֱלוֹהַּ נִמְצָא רוֹכֵב עַל כֻּלָּם אֲשֶׁר סִדְרָם עַל זֶה הָאֹפֶן, כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב בְּאַרְבַּע שְׁלִיבוֹת הַסֻּלָּם, שֶׁהָיָה (מְצַב אַרְצָה) (להלן כח יב), הַיְנוּ הַשָּׁגַת הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן. (וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה), זֶהוּ הָעוֹלָם הַתִּיכוֹן. (וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ), זֶהוּ הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן. (וְהִנֵּה ה׳ נִצָּב עָלָיו) (שם פסוק יג), כִּי אָז הַשִּׂיג עַל הַשְּׁלֵמוּת מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ:

אָמְנָם דֶּרֶךְ חֲקִירָה זוֹ (לֹא רַבִּים יֶחְכָּמוּ לָבֹא בְּסוֹד אֱלוֹהַּ) (ע״פ איוב לב ט, טו ח), מִתּוֹךְ הֱיוֹת הָאָדָם עוֹבֵר בְּוַעֲמֶק עָכוֹר), הָעוֹלָם הַחֹמְרִי הַלָּזֶה, עַל כֵּן דַּי לָאָדָם כְּשֶׁיַּשִּׂיג מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרַךְ מִצַּד הַקַּבָּלָה כָּאֲמוּר, וּמִצַּד הַתּוֹרָה כָּאֲמוּר.

וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל (חולין צא:) ״שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים מַזְכִּירִין שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ אַחַר שְׁתֵּי תֵבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו ד) (שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳), אֲבָל הָעֶלְיוֹנִים אֵינָן מַזְכִּירִין הַשֵּׁם כִּי אִם לְאַחַר שְׁלֹשָׁה תֵבוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו ג) (קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה׳)״. לְפִי שֶׁהָעֶלְיוֹנִים כֹּחַ שִׁכְלָם זַךְ וְנָקִי, וְנָקֵל לָהֶם לַעֲמֹד עַל מַהוּת חֲקִירַת שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת אֵלּוּ, עַל כֵּן אֵינָן רַשָּׁאִין לְהַזְכִּיר הַשֵּׁם כִּי אִם אַחַר שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת, דְּהַיְנוּ שֶׁיַּשְׂכִּילוּ תְּחִלָּה בְּמַהוּת כָּל נִמְצָאֵי מַטָּה וְיָבִינוּ מְקוֹם מוֹצָאָם וְעַל יְדֵי זֶה יַקְדִּישׁוּהוּ יִתְבָּרַךְ לְמַטָּה, וּמִשָּׁם יַעֲלוּ לְהָבִין בְּמַהוּת הַנִּמְצָאִים שֶׁבָּעוֹלָם הַתִּיכוֹן וְיַקְדִּישׁוּהוּ יִתְבָּרַךְ לְהַמְלִיכוֹ גַּם עֲלֵיהֶם, וּמִשָּׁם יַעֲלוּ לְהָבִין גַּם בְּמַהוּת עַצְמוֹתָם, וּמִשָּׁם יַעֲלוּ לְהַשָּׂגַת שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ, עַל כֵּן אֵין מַזְכִּירִין הַשֵּׁם עַד אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּהוּ תְּחִלָּה בְּכָל שְׁלֹשָׁה עוֹלָמוֹת:

אֲבָל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁאֵין שִׂכְלָם זַךְ כָּל כָּךְ, וְאֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לַעֲמֹד עַל חֲקִירָה זוֹ (כִּי רַבָּה הִיא), עַל כֵּן דַּי לָהֶם לָבוֹא לִידֵי הַכָּרַת מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ אַחַר שְׁתֵּי תֵבוֹת ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״, כִּי ״שְׁמַע״ הֵינוּ לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַמְפָרְסֶמֶת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, ״יִשְׂרָאֵל״ הֵינוּ הַקַּבָּלָה שֶׁנִּתְפַּשְּׁטָה בְּיִשְׂרָאֵל מִן אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד אַבְרָהָם שֶׁהָיָה מַכִּירִיו וּמְפָרְסֵם אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל פָּסוּק (להלן כד ז) (ה׳ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי), וּמִמֶּנּוּ נִתְפָּרְסֵם אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עו ב) (נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ):

לְכָךְ נֶאֱמַר **בְּרֵאשִׁית בָּרָא** וְאַחַר כָּךְ **אֱלֹהִים,** רָמַז שִׁלְשָׁתָן, כִּי **בְּרֵאשִׁית** הֵינוּ יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאוּ ״רֵאשִׁית״, וְעַל יְדֵי **הַבְּרִיאָה** נוֹדַע **אֱלֹהִים.** וְזֶהוּ דֶּרֶךְ עֲנָוָה שֶׁהַקְּדִּים בְּרָמְזוֹ שֵׁם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִשְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ,

"וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ וְגוֹ', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר", וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לוֹמַר שֶׁאִלּוּ קָדְמוּ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כָּךְ, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: בָּרִאשׁוֹנָה בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ', שֶׁאֵין לְךָ 'רִאשִׁית' בִּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, כְּמוֹ: "בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים", "רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ", "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ". אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'", כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרֹא, וְדוֹמֶה לוֹ: "תְּחִלַּת דִּבֶּר ה' בְּהוֹשֵׁעַ", כְּלוֹמַר תְּחִלַּת דִּבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בְּהוֹשֵׁעַ: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשֵׁעַ וְגוֹ'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שֶׁאִלּוּ תְּחִלָּה נִבְרְאוּ, וּפֵרוּשׁוֹ בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בָּרָא אֵלּוּ, וְיֵשׁ לְךָ מִקְרָאוֹת שֶׁמְּקַצְּרִים לְשׁוֹנָם וּמְמַעֲטִים תֵּבָה אַחַת, כְּמוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי", וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הַסּוֹגֵר. וּכְמוֹ: "יִשָּׂא אֶת חֵיל דַּמֶּשֶׂק", וְלֹא פֵּרַשׁ מִי יִשָּׂאֶנּוּ. וּכְמוֹ: "אִם יַחֲרֹשׁ בַּבְּקָרִים", וְלֹא פֵּרַשׁ אִם יַחֲרֹשׁ אָדָם בַּבְּקָרִים. וּכְמוֹ: "מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית", וְלֹא פֵּרַשׁ מַגִּיד מֵרֵאשִׁית דָּבָר אַחֲרִית דָּבָר. אִם כֵּן, תְּמַהּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם קָדְמוּ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (לקמן א, ב) "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", וַעֲדַיִן לֹא גִּלָּה הַמִּקְרָא, בְּסִדּוּר הַקּוֹדְמִים וְהַמְּאֻחָרִים כְּלוּם, בְּרִיאַת הַמַּיִם מָתַי הָיְתָה, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁקָּדְמוּ הַמַּיִם לָאָרֶץ. וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמִמַּיִם נִבְרְאוּ, עַל־כָּרְחֲךָ לֹא לִמֵּד הַמִּקְרָא בְּסֵדֶר הַמֻּקְדָּמִים וְהַמְּאֻחָרִים כְּלוּם. **בָּרָא אֱלֹהִים** • וְלֹא אָמַר בָּרָא ה', שֶׁבַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהִקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָהּ לְמִדַּת הַדִּין, וְהַיְנוּ דִּכְתִיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם".

כלי יקר – עוז והדר

וְהוּא בֶּאֱמֶת תִּפְאֶרֶת יְקָר וּגְדֻלָּה לְיִשְׂרָאֵל, עַל כֵּן נֶאֱמַר 'וְעַנְוָתְךָ תַּרְבֵּנִי'. וְיֵשׁ אוֹמְרִים (ב"ר שם) שֶׁעֲנָוָה זוֹ הִיא מַה שֶׁנִּתְעַסֵּק בִּתְחִלָּה בְּצָרְכֵי עוֹלָמוֹ, וְאַחַר כָּךְ פִּרְסֵם שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ:

אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה וְכוּ', אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָאֻמּוֹת לִסְטִים אַתֶּם כוּ' (רש"י). וְקָשֶׁה וּמַה בְּכָךְ אִם יֹאמְרוּ לִסְטִים אַתֶּם, וְכִי בַּעֲבוּר זֶה יְשַׁנֶּה סֵדֶר הַתּוֹרָה. תְּשׁוּבָה לָזֶה, לְפִי שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם כְּפִירָה בָּעִקָּר, כִּי יֹאמְרוּ לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן וְכָל דְּאַלִּים גְּבַר (ע"פ תרגום יונתן להלן ד ח), כִּי אִלּוּ הָיָה לָעוֹלָם מַנְהִיג הַמְסַדֵּר עִנְיָנֵי מוֹצָאוֹ וּמוֹבָאוֹ, לָמָּה לֹא מִחָה בָּכֶם כְּשֶׁלְּקַחְתֶּם בִּזְרוֹעַ דֶּרֶךְ לִסְטִיּוּת אַרְצוֹת שֶׁבַע אֻמּוֹת:

כִּי מִטַּעַם זֶה לֹא נָחְתֵּם גְּזַר דִּינָן שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל כִּי אִם בַּעֲבוּר הַגֵּזֶל (סנהדרין קח.), כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח כד) {גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמֵר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית}, כִּי מַה שֶּׁחָטָא זֶה גָּדוֹל מִזּוּלָתוֹ אֵינוֹ בַּעֲבוּר עֶצֶם הַחֵטְא, כִּי אִם בַּעֲבוּר הָרָעָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִמֶּנּוּ, שֶׁהַחוֹטֵא בְּגֵזֶל לֹא יָשִׂים אָשָׁם בְּנַפְשׁוֹ, וְיֹאמַר 'אֵין פֶּשַׁע' כִּי אֵין {אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ}, וְעַל כֵּן הוּא 'חָבֵר לְאִישׁ מַשְׁחִית', רָצָה לוֹמַר לְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (להלן ו יב) {כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ}, כִּי גַּם הֵמָּה כָּפְרוּ בָּעִקָּר וְאָמְרוּ {מַה שַּׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ} וְגוֹ' (איוב כא טו), {וְזֶה הַחֹלֶם לַעֲשׂוֹת} חָמָס וְגֵזֶל בָּאָרֶץ:

וּלְפִי שֶׁמְּנִיעַת הַגֵּזֶל יְסוֹד לְכָל הָאֱמוּנָה, עַל כֵּן הִקְדִּימוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהִזְהִיר עָלָיו בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה {הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם} (שמות יב ב), כִּי שָׁם (פסוק כא) נֶאֱמַר {מִשְׁכוּ וּקְחוּ 'לָכֶם' צֹאן}, 'מִשֶּׁלְּכֶם', לְהוֹצִיא הַגָּזוּל, כֵּן פֵּרֵשׁ בַּעַל הַטּוּרִים. וְכֵן יִצְחָק כְּשֶׁצִּוָּה לְהָבִיא לוֹ {שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים} אֶחָד לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ קָרְבַּן פֶּסַח (פרקי דר"א פל"א), אָמַר (להלן כז ג) {וְצוּדָה לִי צַיִד}, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגֵּזֶל'. וּלְפִי שֶׁעָשָׂו {לְבָבוֹ לֹא כֵן יְדָמֶה}, כִּי אִם {לָצוּד צַיִד לְהָבִיא} (שם פסוק ה) 'אֲפִלּוּ מִן הַגֵּזֶל' (ב"ר סה יג), עַל כֵּן סִבֵּב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא הֵבִיא כִּי אִם יַעֲקֹב שֶׁהָיָה נִזְהָר בְּגֵזֶל. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהִקְרִיב אָדָם הָרִאשׁוֹן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ע"ז ח.) שֶׁהָיָה לוֹ קֶרֶן אַחַת בְּמִצְחוֹ, לְהוֹרוֹת שֶׁלְּפִי שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן קֶרֶן אֶחָד, רָצָה לוֹמַר שֶׁהָיָה יְחִידִי בָּעוֹלָם וְלֹא הָיָה גּוֹזֵל מִשּׁוּם בְּרִיָּה, עַל כֵּן נִתְקַבֵּל קָרְבָּנוֹ. וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְחִיק הַגֵּזֶל וְהַלִּסְטִיּוּת הַמֵּבִיא לִידֵי כְּפִירָה וְאֶפִּיקוֹרְסוּת:

וּמַה שֶּׁאָמַר רַבִּי יִצְחָק 'לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל' כוּ', אֵין הַפֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִכְתֹּב בַּתּוֹרָה כְּלָל כָּל הַסִּפּוּר שֶׁ'מִּבְּרֵאשִׁית' עַד 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם', שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ צֹרֶךְ גָּדוֹל בְּסִפּוּר חִדּוּשׁ הָעוֹלָם כִּי הוּא מְפָרְסֵם מְצִיאוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְסִפּוּר דּוֹר הַמַּבּוּל מְפָרְסֵם הַשְׁגָּחָתוֹ יִתְבָּרַךְ לְשָׁכָר וְעָנֶשׁ, מִלְּבַד מַה שֶּׁנִּכְתְּבוּ בּוֹ כַּמָּה מִצְוֹת, אֵבֶר מִן הַחַי לְנֹחַ (להלן ט ד), וּמִילָה לְאַבְרָהָם (שם יז ט), וְגִיד הַנָּשֶׁה עַל יְדֵי יַעֲקֹב (שם לב לג):

אֶלָּא שֶׁרָצָה לוֹמַר, מֵאַחַר שֶׁעִקַּר הַתּוֹרָה לְמִצְוֹתֶיהָ נִתְּנָה, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּמִצְוָה רִאשׁוֹנָה, וְסִפּוּר זֶה מִ'בְּרֵאשִׁית' עַד 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' דַּי בָּזֶה כְּשֶׁיִּקְבָּעֲנוּ בְּסוֹף הַתּוֹרָה. עַל זֶה בָּא כְּמַתְרֵץ וְאָמַר, אִלּוּ הָיָה כּוֹתֵב כֵּן הָיָה מַעֲקָרָא דְּדִינָא פִּרְכָא, וְהָיָה בָּזֶה נְתִינַת יָד לַפּוֹשְׁעִים לִפְקֹר עַל הַתּוֹרָה, וּבְקָרְאוֹ 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם' כָּל שֶׁכֵּן דְּפָקַר טְפֵי, וְיֹאמַר וַדַּאי מֹשֶׁה בָּדָה מִלְּבּוֹ מִצְוָה זוֹ, כִּי אֵיךְ יְצַוֶּה ה' בּוֹ עַל הַגֵּזֶל בְּאָמְרוֹ 'מִשְׁכוּ וּקְחוּ לָכֶם' מִשֶּׁלָּכֶם דַּוְקָא, וַהֲרֵי אַתֶּם לִסְטִים כִּי לְקַחְתֶּם אַרְצוֹת שֶׁבַע אֻמּוֹת וְלֹא מִחָה בָּכֶם ה', כִּי אוּלַי לֹא יִקְרָא הַתּוֹרָה מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף. עַל כֵּן הֶצְרֵךְ לְהַקְדִּים סִפּוּר חִדּוּשׁ הָעוֹלָם, לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא עַל יְדֵי לִסְטִיּוּת לָקְחוּ, כִּי אִם בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט:

זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קיא ו–ז) {כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם}, {מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו}, כִּי עִקַּר הַגָּדָה זוֹ שֶׁהִגִּיד 'כֹּחַ מַעֲשָׂיו לְעַמּוֹ', הַכֹּל הָיָה כְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁ'**מַּעֲשֵׂה יָדָיו** אֱמֶת

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת פרשת בראשית ה'תשי"ד)

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. בְּרֵאשִׁית עִנְיָנוֹ ב' רֵאשִׁית, רֵאשִׁית בְּרִיאַת הָעוֹלָם, וְרֵאשִׁית דְּהַתּוֹרָה. בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, הַב' רֵאשִׁית הֵם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּרָא אֱלֹקִים, שֶׁיְּגַלּוּ אֶת אֲמִיתִּית הַכַּוָּנָה דְּשֵׁם אֱלֹקִים. סְפִירַת הַכֶּתֶר הִיא רֵאשִׁית, וּסְפִירַת הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית. רֵאשִׁית סְפִירַת הַכֶּתֶר הִיא הֶעְלֵם, וְרֵאשִׁית סְפִירַת הַחָכְמָה הִיא גִּילוּי, רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה'. הָאוֹר וְחַיּוּת דְּחָכְמָה שֶׁמְּאִירִים בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית נִמְשָׁכִים עַל כְּלָלוּת הַשָּׁנָה, שֶׁכָּל יְמֵי הַשָּׁנָה, הֵן יְמֵי הַחוֹל וְשַׁבָּת וּמוֹעֲדִים הַכְּלָלִיִּים, הֵן הַמּוֹעֲדִים הַפְּרָטִיִּים דְּכָל יָחִיד, יוֹם הַכִּנִּיסָה לַחֶדֶר, יוֹם הַבַּר־מִצְוָה וּשְׁאָר יְמֵי חַיֵּי הָאָדָם וּמְאוֹרְעוֹתָיו, כּוּלָּם מְקַבְּלִים מִשַּׁבָּת בְּרֵאשִׁית.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשח"י)

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַאֲמַר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוּ"ר שֶׁאֹפֶן הַהַנְהָגָה דְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית נוֹגֵעַ לְכָל עִנְיָנֵי הַשָּׁנָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, נוֹסָף עַל הַפֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּכָל עִנְיָנֵי הַשָּׁנָה, יֶשְׁנוֹ גַּם הַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי דְּקָאֵי עַל כָּל עִנְיָנֵי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהֲרֵי שָׁנָה הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁנּוּי, [וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת גַּבֵּי אֶתְרוֹג שֶׁנִּקְרָא הָדָר עַל שֵׁם שֶׁדָּר בְּאֵילָנוֹ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה, שֶׁהוּא סוֹבֵל אֶת כָּל הַשִּׁנּוּיִים, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעִנְיָן הָאֶתְרוֹג הוּא עוֹלָם הָאַחְדוּת], דְּהַיְנוּ, כָּל הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַד לִבְחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ. וּבְכָל מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ נוֹגֵעַ אֹפֶן הַהַנְהָגָה דְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁאָז קוֹרִין בַּתּוֹרָה "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְכַנַּ"ל (סְעִיף ב) שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, הָחֵל מֵהַפֵּרוּשׁ הַפְּשׁוּט דְּקָאֵי עַל הַכֹּחַ הָאֱלֹקִי שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַגַּשְׁמִיִּים, וְעַד לַפֵּרוּשׁ (שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם הַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט, וְיֶשְׁנוֹ בִּפְנִימִיּוּתוֹ) שֶׁ"בְּרֵאשִׁית בָּרָא" קָאֵי עַל עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא ה'רֵאשִׁית' הָאֲמִתִּי, שֶׁבּוֹ תְּלוּיִים כָּל עִנְיָנֵי הַשִּׁנּוּיִים שֶׁבְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לִבְחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַהַנְהָגָה בְּשַׁבָּת בְּרֵאשִׁית הִיא בְּאֹפֶן שֶׁל הַרְחָבָה, אֲזַי נִמְשֶׁכֶת הַרְחָבָה בְּכָל הָעִנְיָנִים, מִלְּמַעְלָה מַעְלָה עַד לְמַטָּה מַטָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה עמוד 2 – מתוך 'לקראת שבת')

כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ:

בְּרֵאשִׁית – אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵהַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם.. וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית, מִשּׁוּם כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם, שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל, לִסְטִים אַתֶּם, שֶׁכְּבַשְׁתֶּם אַרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָהּ וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו . . וּבִרְצוֹנוֹ נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ" (א, א. ובפירוש רש"י)

וְצָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ בְּכִבּוּשׁ מִלְחָמָה, וְכִבּוּשׁ מִלְחָמָה אֵינוֹ בִּכְלָל הָאִסּוּר דְּגָזֵל. וּכְמוֹ שֶׁלֹּא מָצִינוּ שׁוּם אֻמָּה שֶׁתִּתְעַנֵּשׁ עַל עִנְיָן זֶה דְּכִבּוּשׁ מִלְחָמָה, הֲגַם שֶׁאִסּוּר גֶּזֶל הוּא מִז' מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ. וְאִם כֵּן מַהוּ הַיְסוֹד לְטַעֲנָתָם: "לִסְטִים אַתֶּם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּהַעֲבָרַת דָּבָר מֵאָדָם אֶחָד לְזוּלָתוֹ בְּאֶחָד מִדַּרְכֵי הַקִּנְיָן (מְכִירָה, מַתָּנָה, כִּבּוּשׁ מִלְחָמָה וְכוּ'), אֵין מִשְׁתַּנֶּה דָּבָר בְּמַהוּת הַחֵפֶץ, וְהַשִּׁנּוּי הוּא רַק בַּבַּעֲלוּת. וְכֵן בָּאָרֶץ: כְּשֶׁאוּמָּה כּוֹבֶשֶׁת אֶרֶץ מֵאֻמָּה אַחֶרֶת, מַהוּת הָאָרֶץ לֹא מִשְׁתַּנֵּית, וְהָאֻמָּה הַשְּׁנִיָּה יְכוֹלָה לִכְבּוֹשׁ אֶת הָאָרֶץ וּלְהַחֲזִירָהּ אֵלֶיהָ. אַךְ בְּשׁוֹנָה מִכָּךְ הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל־יְדֵי כִּבּוּשָׁהּ, נִשְׁתַּנְּתָה מַהוּתָהּ: לִפְנֵי זֶה הָיְתָה אֶרֶץ כְּכָל הָאֲרָצוֹת, וְעַכְשָׁו נִשְׁתַּנְּתָה לִהְיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְשִׁנּוּי זֶה הוּא בִּפְנִימִיּוּתָהּ וּלְעוֹלָם, וּמֵעַתָּה אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִשְׁתַּיֵּךְ לְשׁוּם אֻמָּה אַחֶרֶת, וְגַם בִּזְמַן הַגָּלוּת כַּאֲשֶׁר "גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ" הִיא נִקְרֵאת "אַרְצֵנוּ" וְ"אַדְמָתֵנוּ"; וִיתֵרָה מִזּוֹ: אָסוּר לְנָכְרִי לְהִתְיַשֵּׁב בְּאַרְצֵנוּ.

וְזוֹהִי טַעֲנַת אֻמּוֹת הָעוֹלָם "לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבַּשְׁתֶּם אַרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם": בְּיוֹדְעָם, שֶׁעַל יְדֵי כִּבּוּשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁתַּנְּתָה הָאָרֶץ בְּמַהוּתָהּ שִׁנּוּי תְּמִידִי לִהְיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמֵעַתָּה אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִשְׁתַּיֵּךְ עוֹד לְאֻמָּה אַחֶרֶת, אִם כֵּן נִטְלָה מֵהֶם שַׁיָּכוּתָם לָאָרֶץ לַחֲלוּטִין, וְלֹא כְּכִבּוּשׁ שְׁאָר הָאֲרָצוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַחֲזֹר וּלְכָבְשָׁם, וְאִם כֵּן "לִסְטִים אַתֶּם".

וְהַמַּעֲנֶה לְכָךְ הוּא: "כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הִיא, הוּא בְּרָאָהּ

כלי יקר – עוז והדר

וּמִשְׁפָּט', שֶׁהַתּוֹרָה (וְהַלֻּחוֹת **מַעֲשֵׂה** אֱלֹהִים) (ע"פ שמות לב טז) וְהַצַּדִּיקִים שֶׁנִּבְרְאוּ בִּשְׁתֵּי **יָדִים** (ראה מדרש תהלים קלט ה) הַכֹּל בֶּאֱמֶת וּמִשְׁפָּט שֶׁהוּא מוֹנֵעַ הַלִּסְטִיּוּת, וְ'נֶאֱמָנִים כָּל פִּקּוּדָיו', הַפִּקּוּדִים אֲשֶׁר פָּקַד ה' עַל אַרְצוֹת שֶׁבַע אֻמּוֹת, כִּי בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ נְתָנָהּ לָהֶם, וּבִרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ נְטָלָהּ מֵהֶם (וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ ה' פְּקִידִים) אֲחֵרִים עָלֶיהָ (ע"פ אסתר ב ג):

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, הָצְרַךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה מִ**בְּרֵאשִׁית** לְפַרְסֵם אֱמוּנַת הַחִדּוּשׁ, כִּי זֶה יְסוֹד לְכָל הַתּוֹרָה, כִּי לוּ הָנַח שֶׁהָעוֹלָם קַדְמוֹן אֵין מָקוֹם לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה הַבְּנוּיָה עַל יְסוֹד הַבְּחִירָה, עַל כֵּן הָצְרַךְ לְהַנִּיחַ הַיְסוֹד תְּחִלָּה: תורה ב

וְגוֹ' וּבִרְצוֹנוֹ נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ": הֱיוֹת שֶׁהַקָּבָּ"ה בָּרָא אֶת הָאָרֶץ, לָכֵן "כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הִיא" הַיְינוּ לֹא רַק מְצִיאוּת הַשְׁלִיטָה בָּאָרֶץ אֶלָּא גַּם עֶצֶם מַהוּתָהּ, וְלָכֵן הוּא יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת מַהוּתָהּ שֶׁל הָאָרֶץ לִהְיוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם:

ב וְאַרְעָא הֲוַת צָדְיָא וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְׁבָא עַל אַפֵּי מַיָּא:

רש"י ◄ **תֹהוּ וָבֹהוּ** • תֹּהוּ, לְשׁוֹן תֵּמַהּ וְשִׁמָּמוֹן, שֶׁאָדָם תּוֹהֶה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בֹּהוּ שֶׁבָּהּ. **תֹהוּ** • אשטורדישו"ן בְּלַעַ"ז. **בֹּהוּ** • לְשׁוֹן רֵיקוּת וְצָדוּ (בְּסִפְרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ). **עַל פְּנֵי תְהוֹם** • עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת** • כִּסֵּא הַכָּבוֹד עוֹמֵד בָּאֲוִיר וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּבְמַאֲמָרוֹ, כְּיוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן, אקובטי"ר בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת בראשית ה'תשי"ג)

אוֹדוֹת ד' הַלְּשׁוֹנוֹת "תֹּוהוּ, בֹּוהוּ, חוֹשֶׁךְ וּתְהוֹם" – אִיתָא בַּסְּפָרִים שֶׁהֵם כְּנֶגֶד ד' קְלִיפּוֹת: ג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי, וּקְלִיפַּת נוֹגַהּ.

וּלְעוּמַּת זֹאת - עַל "רוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם" אָמְרוּ חֲזַ"ל "זֶה רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ", שֶׁזֶּהוּ גִּילוּי נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, גִּילוּי הָעַצְמוּת.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: הֵיתָכֵן שֶׁכַּאֲשֶׁר מְדַבְּרִים אוֹדוֹת קְלִיפּוֹת - מַזְכִּירִים בְּהֶמְשֵׁךְ אֶחָד אוֹדוֹת "רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ"?!

וְהַסְּבָרָה בְּזֶה - שֶׁכַּוָּנַת הַפָּסוּק לְהַדְגִּישׁ שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל גּוֹדֶל הַחוֹשֶׁךְ מִצַּד הַקְּלִיפּוֹת בְּכְלָל, וּבִפְרָט מִצַּד ג' קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת לְגַמְרֵי, צָרִיךְ לֵידַע שֶׁיֶּשְׁנוֹ כְּבָר "רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ",

– וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ בְּמִדְרָשֵׁי חֲזַ"ל בְּנוֹגֵעַ לְחוּרְבַּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁתֵּיכֶף וּמִיַּד נוֹלַד מוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – אֶלָּא שֶׁצְּרִיכִים רַק **לְגַלּוֹת** זֹאת.

וְגַם עִנְיָן זֶה מוּדְגָּשׁ בְּהֶמְשֵׁךְ הַכְּתוּבִים: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר", שֶׁ"אוֹר" מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַגִּילוּי, וּבָזֶה גּוּפָא - גִּילוּי הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁגִּנְזוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לֶעָתִיד־לָבוֹא, שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן הַגִּילוּי דְ"רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ". וְגִילוּי זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה - כַּמּוּבָן מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "יְהִי אוֹר - זֶה **אַבְרָהָם**", שֶׁבּוֹ מַתְחִילִים "שְׁנֵי אֲלָפִים **תּוֹרָה**", וְעַל־יָדוֹ (הַיְינוּ, עַל־יְדֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, תּוֹרָה) נַעֲשָׂה גִּילוּי "רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ".

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם:

יֶשְׁנָם כָּאֵלֶּה שֶׁמִּתְיָרְאִים מִפְּנֵי גּוֹדֶל הַחוֹשֶׁךְ, וְטוֹעֲנִים שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל הִתְגַּבְּרוּת הַחוֹשֶׁךְ אִי־אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל עִם אוֹר גָּדוֹל, אֶלָּא עִם אוֹר מְצוּמְצָם לְפִי עֵרֶךְ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם כוּ'.

וְעַל־זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מֵהַתְחָלַת קְרִיאַת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית - שֶׁלִּמְרוֹת שֶׁנִּמְצָאִים **בְּהַתְחָלַת** הָעֲבוֹדָה (זֶה עַתָּה הִסְתַּיֵּם חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי וּמַתְחִילָה עֲבוֹדַת כָּל הַשָּׁנָה), וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁשּׁוֹרְרִים **תֹּוהוּ וָבֹהוּ חוֹשֶׁךְ וּתְהוֹם**, מִכָּל־מָקוֹם, מַתְחִילִים מִיַּד עִם **"רוּחוֹ שֶׁל מָלְךָ הַמָּשִׁיחַ"** - אוֹר הֵכִי נַעֲלֶה, פְּנִימִיּוּת הַשְּׂכִינָה שֶׁלְּמַעְלָה וּבְהַבְדָּלָה מֵעוֹלָמוֹת, שֶׁאֵין הָעוֹלָמוֹת יְכוֹלִים לְקַבְּלוֹ אֲפִילוּ לֹא בְּאוֹפֶן מַקִּיף - שֶׁדּוּגְמָתָהּ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הִיא פְּנִימִיּוּת הַלֵּב.

וּמִיַּד מַמְשִׁיכִים עִם הַהַכְרָזָה **"יְהִי אוֹר"**, הַיְינוּ, שֶׁמִּבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב בְּמַעֲמַד וּמַצַּב הָעוֹלָם, אִם הוּא שַׁיָּךְ לְכָךְ אִם לָאו,

---

(ב) **וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ.** מַאי דַּהֲוָה הֲוָה, וּמַה צָּרֵךְ בִּידִיעָה זוֹ. וְנִרְאֶה לוֹמַר, לְפִי שֶׁמִּשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְהָלְאָה אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִשְׁנֶה שׁוּם דָּבָר מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה (ראה קהלת א ט), וְצִפָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂי הָרְשָׁעִים יַחְזֹר הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ, כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל, וְכֵן בְּחָרְבַּן הַבַּיִת כְּתִיב (ירמיה ד כג) (רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ), וְהוֹדִיעַ לָנוּ הַכָּתוּב שֶׁאִם יִקְרֶה בִּזְמַן מִן הַזְּמַנִּים שֶׁעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים יַחְזֹר הָעוֹלָם לְתֹהוּ, לֹא יִהְיֶה נֶחְשָׁב שִׁנּוּי בַּבְּרִיאָה, אֶלָּא יַחְזֹר הָעוֹלָם לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, כִּי מִטִּבְעוֹ לִהְיוֹת **תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ,** וְעַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הֵפֶךְ טִבְעוֹ וּבָרָא הָאוֹר לַצַּדִּיקִים, וְעַל יְדֵי קִלְקוּל הַמַּעֲשִׂים יַחְזֹר הָעוֹלָם לִכְמוֹת שֶׁהָיָה, וְלֹא יִהְיֶה נִקְרָא שִׁנּוּי בַּבְּרִיאָה כִּי תְּנַאי הִתְנָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית (שבת פח.). וּמִטַּעַם זֶה מִעֵּט הָאוֹר וּגְנָזוֹ לַצַּדִּיקִים (חגיגה יב.), כִּי (לֹא אָדָם הוּא יִתְבָּרֵךְ וְיִתְנָחֵם) (ע"פ במדבר כג יט), אֶלָּא לְפִי שֶׁאִם (רְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ) (שמואל א' ב ט) בַּעֲבוּר קִלְקוּל מַעֲשֵׂיהֶם, לֹא יִהְיֶה נֶחְשָׁב לְשִׁנּוּי בַּבְּרִיאָה:

וְזֶהוּ דַּעַת הַמִּדְרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (ב ה) 'וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים, **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר** אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים' כוּ'. מָה רָאָה בַּעַל הַמִּדְרָשׁ הַזֶּה לְהוֹצִיא הַפְּסוּקִים מִפְּשׁוּטָם. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ דִּבְרֵי מִדְרָשׁ זֶה מְבֹאָרִים, כִּי פְּשׁוּטוֹ נִשְׁאָר בִּמְקוֹמוֹ, וְהַדְּרָשָׁה תִּדָּרֵשׁ גַּם מִפְּשׁוּטוֹ. וּמַה שֶּׁמַּסִּיק שָׁם 'וְעַדַיִן אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ מֵהֶם חָפֵץ אִם בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים' כוּ', תִּמְצָא מְבֹאָר בְּחִבּוּרִי הַקָּטָן הַנִּקְרָא 'אֹרַח לְחַיִּים', בְּדֶרֶשׁ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר, עַיֵּן שָׁם: תורה ג

מַכְרִיזִים "יְהִי אוֹר - זֶה אַבְרָהָם", שֶׁמַּתְחִילִים לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר אֱלוֹקִי, כְּמוֹ אַבְרָהָם שֶׁפִּרְסֵם אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בָּעוֹלָם גַּם לַעֲרָבִים, מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב אִם הֵם רְאוּיִים לְכָךְ אִם לָאו.

וְאָז – **"וַיְהִי אוֹר"**, שֶׁנַּעֲשָׂה כֵּן בְּפוֹעַל, "עֶסֶק וֶוערְט טַאקֶע בְּפוֹעַל לִיכְטִיק", וְעַד לְגִילוּי אוֹר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר - אוֹר שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן.

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

ג וַאֲמַר יְיָ יְהִי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא:

(ד) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

ד וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי טָב וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא:

רש"י ◄ **וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל •** אַף בָּזֶה אָנוּ צְרִיכִים לְדִבְרֵי אַגָּדָה: 'רָאָהוּ שֶׁאֵינוֹ כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים, וְהִבְדִּילוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא'. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, כָּךְ פָּרְשֵׁהוּ: רָאָהוּ כִּי טוֹב וְאֵין נָאֶה לוֹ וַלַּחֹשֶׁךְ שֶׁיִּהְיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעֵרְבּוּבְיָא, וְקָבַע לָזֶה תְּחוּמוֹ בַּיּוֹם, וְלָזֶה תְּחוּמוֹ בַּלַּיְלָה.

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

ה וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹמָא חָד:

רש"י ◄ **יוֹם אֶחָד •** לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּשְׁאָר הַיָּמִים: שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לָמָּה כָּתַב אֶחָד? לְפִי שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שֵׁנִי, כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם:

ו וַאֲמַר יְיָ יְהִי רְקִיעָא בְּמְצִיעוּת מַיָּא וִיהִי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא:

רש"י ◄ **יְהִי רָקִיעַ •** יִתְחַזֵּק הָרָקִיעַ, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ שָׁמַיִם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, עֲדַיִן לַחִים הָיוּ, וְקָרְשׁוּ בַּשֵּׁנִי מִגַּעֲרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בְּאָמְרוֹ: "יְהִי רָקִיעַ", וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יִרְוָפֻוּ" כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי: "וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ", כְּאָדָם שֶׁמִּשְׁתּוֹמֵם וְעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַמָּיִם • בְּאֶמְצַע הַמַּיִם, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לָרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ.

כלי יקר – עוז והדר

(ג) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר.** כְּתִיב בְּפָרָשָׁה זוֹ חָמֵשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן 'אוֹר', וּבְיוֹם הָרְבִיעִי כְּתִיב חָמֵשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן 'מָאוֹר' בְּתוֹסֶפֶת מֵ"ם, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּוָּנָה נִפְלָאָה. וְזֶה כִּי מְצִינוּ לְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁאָמְרוּ (חגיגה יב.) 'אוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן נִגְנַז', וְאִיתָא לְמַאן דְּאָמַר (שם) 'הֵן הֵן הַמְּאוֹרוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְלֹא נִתְּלוּ עַד יוֹם רְבִיעִי', וְנִרְאִין שְׁנֵי מִדְרָשִׁים אֵלּוּ כְּסוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה:

וְהָאֱמֶת אֵינוֹ כֵּן, כִּי הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאוֹר שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן הָיָה אוֹר גָּדוֹל וְנִגְנַז, וְאִלּוּ הַמְּאוֹרוֹת שֶׁנִּתְּלוּ בְּיוֹם רְבִיעִי אֵינָן עֶצֶם הָאוֹר, אֶלָּא קִבְּלוּ אוֹרָם מִן נִיצוֹץ אוֹר הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, לְכָךְ הִזְכִּיר בּוֹ לְשׁוֹן 'אוֹר' כִּי הוּא הָיָה עֶצֶם הָאוֹר, אֲבָל בַּמְּאוֹרוֹת שֶׁל יוֹם רְבִיעִי הִזְכִּיר בְּכָל אֶחָד 'מָאוֹר' בְּתוֹסֶפֶת מֵ"ם, לְהוֹרוֹת שֶׁקִּבְּלוּ אוֹרָם מִן אוֹר אַחֵר גָּדוֹל מֵהֶם כְּהוֹרָאַת הַמֵּ"ם. וּלְפִי זֶה אֵין הַמִּדְרָשִׁים סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, כִּי אוֹר הָרִאשׁוֹן נִגְנַז לְדִבְרֵי הַכֹּל לַצַּדִּיקִים, וְהַמְּאוֹרוֹת שֶׁל יוֹם רְבִיעִי קִבְּלוּ נִיצוֹץ מֵהָאוֹר הָרִאשׁוֹן, וְאִם כֵּן וַדַּאי 'הֵן הֵן הַמְּאוֹרוֹת' כִּי הַחֵלֶק כָּלוּל בְּהַכֹּל, וּבָזֶה מְיֻשָּׁב גַּם כֵּן מַה שֶׁנִּבְרָא וְנִגְנַז. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר: תורה ד

(ה) **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד.** מַה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר 'יוֹם רִאשׁוֹן', לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ברכות יא:) 'מַזְכִּירִין מִדַּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּמִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם', לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמִּינִים הָאוֹמְרִים שֶׁמֵּהַתְחָלָה אַחַת לֹא יָצְאוּ שְׁנֵי הַפְּכִים, וְעַל כֵּן גָּזְרוּ אֹמֶר מִי שֶׁבָּרָא אוֹר לֹא בָּרָא חֹשֶׁךְ (מהרש"א שם). עַל כֵּן אָמַר **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר** דְּהַיְנוּ לַיְלָה וְיוֹם, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּרְאִין הֶפְכִּיִּים, מִכָּל מָקוֹם שְׁנֵיהֶם **יוֹם אֶחָד,** יוֹמוֹ שֶׁל אֶחָד, כִּי אֵל אֶחָד בָּרָא לִשְׁנֵיהֶם. וּפֵרוּשׁ זֶה מְחֻוָּר יוֹתֵר מִן פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁבָּא לְהוֹרוֹת 'שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא **אֶחָד** שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שֵׁנִי', כִּי מַלְאָכִים לֹא נִזְכְּרוּ כָּאן, וּמָה עִנְיָן זֶה לְמַאֲמַר **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר:** תורה ו

(ו) **יְהִי רָקִיעַ.** בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה פֶּרֶק אֵין

מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם (שֶׁאָז הָיָה הָעוֹלָם מַיִם בְּמַיִם, וְלֹא הָיְתָה עֲדַיִן הִתְחַלְּקוּת בֵּין מַיִם עֶלְיוֹנִים לְמַיִם תַּחְתּוֹנִים שֶׁעַל־יְדֵי רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל) לֹא הָיָה קִילּוּסוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה עוֹלֶה אֶלָּא מִן הַמַּיִם, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּנָה פַּלְטִרִין וְהוֹשִׁיב בְּתוֹכָהּ אִלְּמִים, וְהָיוּ מַשְׁכִּימִין וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ בִּרְמִיזָה כוּ'. וּמְבֹאָר בָּזֶה, שֶׁדִּיּוּרִים אִלְּמִים שֶׁהָיוּ מְקַלְּסִין בִּרְמִיזָה, קָאֵי עַל הַנִּבְרָאִים דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא שֶׁהֵם בְּטֵלִים בִּמְקוֹרָם כוּ'. וְהִנֵּה, אַף שֶׁגָּדְלָה מַעֲלַת הַקִּילּוּס שֶׁל דִּיּוּרִים אִלְּמִים כַּאֲשֶׁר הָיָה הָעוֹלָם מָלֵא מַיִם בְּמַיִם, מִכָּל־מָקוֹם הָיְתָה אַחַר־כָּךְ הַהַבְדָּלָה בֵּין מַיִם לְמַיִם עַל־יְדֵי רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל, וּבְאוֹפֶן שֶׁיִּקּוּוּ הַמַּיִם גו' וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה גו', שֶׁהוּא עִנְיַן עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, שֶׁהַנִּבְרָאִים שֶׁבּוֹ הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת יֵשׁ דַּוְקָא.

(ז) **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן:**

ז **וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְּרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן:**

רש"י ◄ **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ•** תִּקְּנוֹ עַל עָמְדוֹ, וְהִיא עֲשִׂיָּתוֹ, כְּמוֹ: "וְעָשִׂתָה אֶת צִפָּרְנֶיהָ". **מֵעַל לָרָקִיעַ•** עַל הָרָקִיעַ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "מֵעַל לָרָקִיעַ", לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בָּאֲוִיר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: "כִּי טוֹב" בְּיוֹם שֵׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמָר מְלֶאכֶת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וַהֲרֵי הִתְחִיל בָּהּ בַּשֵּׁנִי, וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְטוּבוֹ. וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם וְהִתְחִיל וְגָמַר מְלָאכָה אַחֶרֶת, כָּפַל בּוֹ "כִּי טוֹב", שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד לִגְמַר מְלֶאכֶת הַשֵּׁנִי וְאֶחָד לִגְמַר מְלֶאכֶת הַיּוֹם.

(ח) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:**

ח **וּקְרָא יְיָ לִרְקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם תִּנְיָן:**

כלי יקר – עוז והדר

דּוֹרְשִׁין (יב.) 'אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הָעוֹלָם הָיָה מְרַחֵיב וְהוֹלֵךְ כִּשְׁנֵי פְּקָעִיּוֹת שֶׁל שְׁתִי, עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְהֶעֱמִידוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כו יא) {עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יִרְוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ}, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַאי דִּכְתִיב (להלן לה יא) {אֲנִי אֵל שַׁדַּי}, אֲנִי שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַיָּם הָיָה מְרַחֵיב וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא' וְכוּ'. וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן, מַה הוֹדִיעַ לָנוּ בַּעַל הַמַּאֲמָר בָּזֶה, כִּי מֵאֵי דַּהֲוָה הֲוָה:

וּכְפִי הַנִּרְאֶה שֶׁבָּא לְהַמְלִיץ בְּעֵד הָאָדָם, מַה שֶּׁאָנוּ רוֹאִין כִּי בְּטִבְעוֹ תָּמִיד הוּא נִכְסָף שֶׁיִּתְפַּשְּׁטוּ מַעֲשָׂיו לִבְלִי תַּכְלִית בְּלִי גְּדֵר וְשֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל הֶתֵּר בְּעֵינָיו כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ יַעֲשֶׂה, וְאִם יָנַח הָאָדָם עַל טִבְעוֹ אָז אֵין גְּבוּל וְקָצֶה לְמַרְכְּבוֹת חֶמְדַּת תַּאֲוָתוֹ, וּבְהֶפְקֵרָא נִיחָא לֵיהּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה גְּדוּר וְקָשׁוּר בְּשׁוּם פְּעֻלָּה, עַד אֲשֶׁר גָּעַר ה' בָּנוּ עַל יְדֵי זֹאת הַתּוֹרָה הַנּוֹתֶנֶת גְּבוּל וּמִדָּה לְכָל הַמַּעֲשִׂים עַד הֵיכָן יִתְפַּשְּׁטוּ עַל פִּי הָרָצוֹן הָאֱלֹהִי, וְעַד הֵיכָן מֻתָּר לוֹ לְשַׁלֵּחַ רֶסֶן תַּאֲוָתוֹ. וְיֵשׁ לְהַפְלִיא עַל הָאָדָם, אֵיךְ לֹא מָצָא בִּשְׂכְלוֹ לְהַגְבִּיל לְעַצְמוֹ גְּבוּל וּמִדָּה בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ מִצְוֹת הַמִּשְׁכָּלוֹת וְדוֹמֵיהֶן בְּלִי הָעָרָה הָאֱלֹהִית, אַחַר שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיְּבָן:

עַל זֶה אָמַר (קהלת ה ז) {אַל תִּתְמַהּ עַל הַחֵפֶץ}, כִּי הָאָדָם קִבֵּל טֶבַע מוֹלִידָיו. יַעַן כִּי כָּל אָדָם נוֹצַר מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ וָיָם, כִּי הַנְּשָׁמָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַגּוּף מִן הָאָרֶץ הַנַּעֲשָׂה כְּטִיט עַל יְדֵי הַמַּיִם כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק (להלן ב ו) {וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ}, וּמִשֶּׁלְּשְׁתָּן נַעֲשָׂה אִישׁ שָׁלֵם, כִּי 'אִישׁ' רָאשֵׁי תֵּבוֹת **אֶרֶץ יָם שָׁמַיִם**. וְעַל הָרֹב נִמְצָא טֶבַע הַמּוֹלִיד בַּנּוֹלָד, וְגַם הָאָדָם קִבֵּל טֶבַע מוֹלִידָיו שָׁמַיִם אֶרֶץ וָיָם, כִּי כֻּלָּם הָיוּ מַרְחִיבִים וְהוֹלְכִים לְאֵין תַּכְלִית עַד אֲשֶׁר גָּעַר בָּהֶם ה', כִּי מַה שֶּׁאָמַר 'הָיָה הוֹלֵךְ וּמַרְחִיב' יֵאָמֵר גַּם עַל הָאָרֶץ, כִּי מִטַּעַם זֶה הִזְכִּיר 'שְׁנֵי פְּקָעִיּוֹת', וּמִאָז וָהָלְאָה נַעֲשָׂה טֶבַע קַיָּם לְכָל נוֹצַר מֵהֶם שֶׁכְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם} (ע"פ תהלים קלה יח), שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רָצוֹן לְהִתְפַּשֵּׁט בְּכָל מַעֲשָׂיו לְאֵין תַּכְלִית:

וּלְעֻמַּת זֶה בָּא בַּעַל הַמַּאֲמָר לְהוֹכִיחַ אֶת הָאָדָם, לוֹמַר שֶׁאִם קִבֵּל טִבְעָם לִהְיוֹת לוֹ חֵשֶׁק לְהִתְפַּשֵּׁט כָּאָמוּר, הִנֵּה לְפָחוֹת יְקַבֵּל מֵהֶם גַּם אֶת הַטּוֹב לַעֲמֹד בְּגַעֲרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁהַבְּהֵמָה עוֹמְדִים בְּגַעֲרַת ה' בְּמִדָּתָם לֹא יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ כִּמְלֹא נִימָא, כָּךְ יַעֲמֹד הָאָדָם בְּגַעֲרַת ה' וּבְמִדָּה וְשִׁעוּר אֲשֶׁר הִגְבִּיל ה' לָנוּ בְּכָל הַמַּעֲשִׂים עַל יְדֵי זֹאת הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר בַּיְּלִקּוּט פָּרָשַׁת הָאֲזִינוּ (רמז תתקמב) 'הִסְתַּכְּלוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וָיָם כוּ' שֶׁמָּא שִׁנּוּ מִדָּתָם' וְכוּ'. וְזֶה טַעַם אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּמִצְוַת צִיצִית (סוטה יז.) 'תְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם וָיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ' וְכוּ', כִּי עַל יְדֵי הַתְּכֵלֶת יִזְכֹּר הַיָּם וְהָרָקִיעַ וְיִלְמֹד מֵהֶם לַעֲמֹד בְּגַעֲרַת ה' שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת הַמִּדָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֵזְרַת ה' לְקַמָּן פָּרָשַׁת שְׁלַח לְךָ (במדבר טו לח):

וּמַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר 'יְהִי רָקִיעַ' 'וַיְהִי רָקִיעַ' כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ג) {'וַיְהִי אוֹר'}, לְפִי שֶׁ{אֵין פִּתְגָּם הָרָעָה נַעֲשָׂה מְהֵרָה} (קהלת ח יא), לְפִיכָךְ הָרָקִיעַ הַמּוֹרֶה עַל הַמַּחְלֹקֶת לֹא נַעֲשָׂה תֵּכֶף, אֲבָל הָאוֹר שֶׁהוּא טוֹב לַכֹּל נַעֲשָׂה מְהֵרָה, לְכָךְ נֶאֱמַר תֵּכֶף 'וַיְהִי אוֹר': תורה ז

רש"י ◄ **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם•** שֶׁא מַיִם, שֶׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שֶׁעֵרְבָן זֶה בְּזֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם.

(בִּסְפָרִים אֲחֵרִים: שָׁמַיִם, שֶׁם מַיִם, דָּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם) ◆

(ט) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן:**

ט וַאֲמַר יְיָ יִתְכַּנְּשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לַאֲתַר חָד וְתִתְחֲזֵי יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן:

רש"י ◄ **יִקָּווּ הַמַּיִם•** שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וְהִקְוָם בָּאוֹקְיָנוֹס, הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיַּמִּים.

(י) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:**

י וּקְרָא יְיָ לְיַבֶּשְׁתָּא אַרְעָא וּלְכִית כְּנִישׁוּת מַיָּא קְרָא יַמְמֵי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י ◄ **קָרָא יַמִּים•** וַהֲלֹא יָם אֶחָד הוּא? אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה טַעַם דָּג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם בְּעַכּוֹ לְדָג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם בְּאַסְפַּמְיָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת קרח, מברכים החודש, תשכ"ח)

אַף שֶׁבַּשֵּׁנִי לֹא כְּתִיב כִּי־טוֹב, לְפִי שֶׁבּוֹ נִבְרֵאת מַחֲלוֹקֶת, מִכָּל־מָקוֹם כָּתוּב בַּשְּׁלִישִׁי כִּי־טוֹב שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד לִמְלֶאכֶת הַמַּיִם כוּ', לְפִי שֶׁעַל־יְדֵי הַהַבְדָּלָה וְהַמַּחֲלוֹקֶת, נַעֲשָׂה עִנְיָן שֶׁל אַחְדוּת וְהִתְכַּלְּלוּת בְּאוֹפָן נַעֲלֶה יוֹתֵר, שֶׁמְּציאוּת הַיֵּשׁ גּוּפָא נַעֲשֵׂית כְּלִי לֶאֱלוֹקוּת.

(יא) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:**

יא וַאֲמַר יְיָ תַּדְאֵית אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מְזַדְּרַע אִילַן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לִזְנֵהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן:

רש"י ◄ **תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב•** לֹא דֶּשֶׁא לְשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דֶּשֶׁא, וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לוֹמַר תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ, שֶׁמִּינֵי דְּשָׁאִין מְחֻלָּקִין, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוֹנִי, וְאֵין לָשׁוֹן לַמְּדַבֵּר לוֹמַר דֶּשֶׁא פְּלוֹנִי, שֶׁלְּשׁוֹן דֶּשֶׁא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בָּעֲשָׂבִים כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בִּדְשָׁאִים. **תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ•** תִּתְמַלֵּא וְתִתְכַּסֶּה לְבוּשׁ עֲשָׂבִים, בִּלְשׁוֹן לָעַ"ז נִקְרָא דֶּשֶׁא ארבאז"י, כֻּלָּן בְּעִרְבּוּבְיָא וְכָל שֹׁרֶשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב. **מַזְרִיעַ זֶרַע•** שֶׁיִּגְדַּל בּוֹ זֶרַע לִזְרֹעַ מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר. **עֵץ פְּרִי•** שֶׁיְּהֵא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא עָשְׂתָה כֵּן, אֶלָּא "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגוֹ' וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי" וְלֹא וְעֵץ פְּרִי, לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלֵּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקְדָה גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלְּלָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ, וְדוֹ"ק). **אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ•** הֵן גַּרְעִינֵי כָּל פְּרִי שֶׁמֵּהֶן הָאִילָן צוֹמֵחַ כְּשֶׁנּוֹטְעִים אוֹתוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

(ח) **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם.** לא רָצָה ה' שֶׁיִּקָּרֵא בְּשֵׁם **רָקִיעַ,** כִּי שֵׁם זֶה מוֹרֶה עַל הַפֵּרוּד וְהַמַּחְלֹקֶת, מִלְּשׁוֹן (וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב) (שמות לט ג), (לְרַקַּע הָאָרֶץ) (תהלים קלו ו), כִּי כָּל רָקִיעַ הוּא מָקוֹם מַבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי דְּבָרִים. וּמִטַּעַם זֶה לֹא נֶאֱמַר 'כִּי טוֹב' בְּשֵׁנִי, לְפִי שֶׁבּוֹ נִבְרָא הַמַּחְלֹקֶת (ב"ר ד ו), כִּי אֵין טוֹבָה כִּי אִם בִּמְקוֹם מְציאַת הָאַחְדוּת. וּלְכָךְ נֶאֱמַר בַּשְּׁלִישִׁי שְׁנֵי פְּעָמִים 'כִּי טוֹב', אַחַת לִמְלֶאכֶת יוֹם שְׁלִישִׁי, וְאַחַת לִגְמֹר מְלֶאכֶת הַמַּיִם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צַד אַחְדוּת שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ט) (וִיקָווּ הַמַּיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד), וּבְעֶבְיוּר אַחְדוּת זֶה הִזְכִּיר 'כִּי טוֹב', אֲבָל בְּיוֹם שֵׁנִי אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ יוֹצֵא כָּל שִׁנּוּי וְהוּא הַתְחָלָה לְכָל שִׁנּוּי וּמַחְלֹקֶת, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'כִּי טוֹב':

וְלֹא רָצָה ה' שֶׁיִּקָּרֵא בְּשֵׁם **רָקִיעַ** הַמּוֹרֶה עַל מָקוֹם מַבְדִּיל וּבֵין אַחִים יַפְרִיד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם **שָׁמַיִם** הַמּוֹרֶה עַל הַשָּׁלוֹם, כִּי **שָׁמַיִם** נִגְזַר מִלְּשׁוֹן 'אֵשׁ מַיִם', שֶׁעָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם וְנִתְחַבְּרוּ וְנַעֲשָׂה מֵהֶם **שָׁמַיִם** (חגיגה יב.). וְהֵיכָנוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (אבות פ"ה מי"ז) 'כָּל מַחְלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם' וְכוּ', רְצוֹנָם לוֹמַר מַחְלֹקֶת שֶׁתַּכְלִיתוֹ הַשָּׁלוֹם כְּהוֹרָאַת שֵׁם **שָׁמַיִם,** וְקַל לְהָבִין:

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ לֹא נֶאֱמַר 'כִּי טוֹב' בְּשֵׁנִי לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ בְּרִיאָה חֲדָשָׁה, כִּי הָרָקִיעַ כְּבָר נִבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן (ירושלמי ברכות פ"א ה"א). וְטַעַם לַדָּבָר, לְפִי שֶׁיּוֹם שֵׁנִי הַתְחָלָה לְכָל שִׁנּוּי וּפֵרוּד, עַל כֵּן לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַטְבִּיעַ טֶבַע הַשִּׁנּוּי בְּשׁוּם נִבְרָא: תורה ט

(יא) **עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ.** כִּי כָּל עֵץ נִקְרָא 'עֵץ שֶׁל פְּרִי', וְכֻלָּם עוֹשִׂים פְּרִי, מִקְצָתָם לְמַאֲכָל וּמִקְצָתָם לִרְפוּאָה:

(יב) **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:**

יב וְאַפֵּקַת אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע לִזְנוֹהִי וְאִילַן עָבֵד פֵּירִין דְּבַר זַרְעֵהּ בֵּהּ לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י ◄ **וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגוֹ'** • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לְמִינֵהוּ בַּדֶּשָׁאִין בְּצוּוּיֵיהֶן, שֶׁמְּעוּ שֶׁנִּצְטַוּוּ הָאִילָנוֹת עַל כָּךְ, וְנָשְׂאוּ קַל־וָחֹמֶר בְּעַצְמָן, כַּמְּפֹרָשׁ בָּאַגָּדָה בִּ'שְׁחִיטַת חֻלִּין'.

(יג) **וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:**

יג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם תְּלִיתָאי:

(יד) **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָّיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים:**

יד וַאֲמַר יְיָ יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין לֵילְיָא וִיהוֹן לְאָתַין וּלְזִמְנִין וּלְמִמְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:

רש"י ◄ **יְהִי מְאֹרֹת וְגוֹ'** • מִיּוֹם רִאשׁוֹן נִבְרְאוּ, וּבָרְבִיעִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהִתָּלוֹת בָּרָקִיעַ. וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בַּיּוֹם שֶׁנִּגְזַר עָלָיו, הוּא שֶׁכָּתוּב: "אֵת הַשָּׁמַיִם", לְרַבּוֹת

כלי יקר – עוז והדר

וּמַה שֶׁאָמַר **עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ,** נִרְאֶה לְפָרֵשׁ (כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה) הוּא (ע"פ דברים כ יט) וְדוֹמֶה לוֹ, הֵן מִצַּד תְּמוּנַת קוֹמָתוֹ, הֵן מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ הִשְׁאֲרוּת נִצְחִי כְּמוֹ הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב יד ז) (כִּי יֵשׁ לָעֵץ תִּקְוָה). וְכָל הַדְּשָׁאִים מִתְיַחֲסִים לִשְׁאָר הַבַּעֲלֵי חַיִּים, הֵן מִצַּד הֱיוֹתָם נְמוּכִים בְּקוֹמָה, הֵן מִצַּד שֶׁאֵין לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף כִּי אִם (כְּצִיץ יָצָא וַיִּמָּל) (שם פסוק ב);

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא כָּל מִין מַאֲכָל שֶׁיִּהְיֶה נָאוֹת לְמִזְגּוֹ שֶׁל הָאוֹכֵל, וְצֵרֵף כָּל מִין לְמִינוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה טז) (וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן), רָצָה לוֹמַר דָּבָר שֶׁהוּא רְצוֹנוֹ מִצַּד הֱיוֹתוֹ קָרוֹב לְטִבְעוֹ וּמִזְגּוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר (פסוק ל) (וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וְגוֹ') אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה), כִּי אֵין הָעֵשֶׂב יֵאוֹת אֶלָּא דַּוְקָא לְמִין הַחַי הַבִּלְתִּי מְדַבֵּר הַחָמְרִי. אֲבָל אֶל הָאָדָם אָמַר (פסוק כט) (הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב וְגוֹ' וְאֶת כָּל הָעֵץ) וְגוֹ', כִּי מִצַּד חֵלֶק הַחָמְרִי שֶׁבָּאָדָם יֵאוֹת לוֹ גַּם הָעֵשֶׂב, וּמִצַּד עֲרוּב הָרוּחָנִיּוּת שֶׁבּוֹ יֵאוֹת לוֹ פְּרִי הָעֵץ, וְאָז יֵלֵךְ כָּל מִין לְמִינוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר **עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ,** לְמִי שֶׁהוּא מִינוֹ, דְּהַיְנוּ הָאָדָם. **וְעֵשֶׂב מַזְרִיעַ זָרַע** לֹא הִזְכִּיר בּוֹ 'לְמִינוֹ', לְפִי שֶׁהוּא גַּם כֵּן לָאָדָם אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ מִכֹּל וָכֹל, אֲבָל בַּעֲשִׂיָּה הִזְכִּיר (לְמִינֵהוּ) (פסוק יב), מִצַּד שֶׁהוּא מִצַּד אֶחָד לְמִינֵהוּ, דְּהַיְנוּ לַחֵלֶק הַחָמְרִי שֶׁבָּאָדָם:

וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (ב"ר ה ט) שֶׁחִטְאָה הָאָרֶץ בְּזֶה, כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר **'עֵץ פְּרִי'** שֶׁיִּהְיֶה טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי, וְהִיא לֹא עָשְׂתָה כֵּן, עַל כֵּן כְּשֶׁחָטְאָ הָאָדָם נִפְקְדָה גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלְּלָה (להלן ג יז). וְכָאן מַקְשִׁים לָמָּה לֹא נִתְקַלְּלָה מִיָּד:

וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא קָשָׁה מִידִי, יַעַן כִּי עִקַּר הַקְּלָלָה הָיְתָה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ יַתּוּשִׁין וּפַרְעוֹשִׁין כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק (שם) (אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ), וְכָל אֵלּוּ דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָאָדָם, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא חָטָא הָאָדָם לֹא נִתְקַלְּלָה הָאֲדָמָה לְהַעֲלוֹת דְּבָרִים אֲרוּרִים, כִּי אַף אִם הָאֲדָמָה חָטְאָה, מִכָּל מָקוֹם הָאָדָם מַה פִּשְׁעוֹ כִּי יִדְלְקוּ אַחֲרָיו פַּרְעוֹשִׁים וְיַתּוּשִׁין, אֲבָל כַּאֲשֶׁר חָטָא גַּם הָאָדָם נַעֲשׂוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִם לִקְלָלָה זוֹ:

וּלְקַמָּן פָּרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת (ויקרא יח כה) בַּפָּסוּק (וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ), יִתְבָּאֵר בְּעֶזְרַת ה' שֶׁרְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ הָיָה שֶׁתִּתֵּן לַנִּבְרָאִים חֹמֶר זַךְ וְדַק, וְהִיא נָתְנָה חֹמֶר גַּס וְעָב, וְאִלּוּ הָיְתָה נוֹתֶנֶת חֹמֶר זַךְ וְדַק הָיָה כָּל עֵץ עַצְמוֹ כְּטַעַם הַפְּרִי, גַּם הָאָדָם לֹא הָיָה נוֹטֶה אֶל הַמּוּחָשׁוּת בְּיוֹתֵר וְלֹא הָיָה בָּא לִכְלַל חֵטְא. אָמְנָם מִצַּד שֶׁעָבְרָה וְנָתְנָה חֹמֶר גַּס, גָּרְמָה לַעֲשׂוֹת **עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי** (פסוק יב) וְלֹא 'עֵץ פְּרִי', וְדָבָר זֶה גָּרַם גַּם כֵּן לְחִטְא הָאָדָם אֲשֶׁר בְּסִבָּה זוֹ נָטָה הָאָדָם אֶל הַחָמְרִיּוּת וְנָפַל אֶל הַחֵטְא, עַל כֵּן בְּכָל חַטַּאת הָאָדָם תִּלְקֶה הָאָרֶץ 'וְנִפְקַד עֲלֶיהָ עֲוֹנָהּ' כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּעֶזְרַת ה':

וְנִרְאֶה לִתֵּן טַעַם אַחֵר נָכוֹן בַּדָּבָר, כִּי לְפִי שֶׁרָאָה הַנָּחָשׁ שֶׁהָאָרֶץ שִׁנְּתָה רְצוֹן בּוֹרְאָהּ וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נֶעֱנְשָׁה, עַל כֵּן מָצָא הַנָּחָשׁ מָקוֹם לוֹמַר אֶל הָאִשָּׁה (לֹא מוֹת תְּמֻתוּן) (להלן ג ד) אַף אִם תַּעֲבֹר עַל רְצוֹן בּוֹרְאָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא נֶעֱנְשָׁה הָאָרֶץ עַל מַה שֶׁלֹּא הוֹצִיאָה עֵץ שֶׁטַּעְמוֹ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְעַל כֵּן אָמַר הַנָּחָשׁ (שם פסוק א) (אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל 'עֵץ' הַגָּן), כְּלוֹמַר וְכִי רָאוּי 'הָעֵץ' לֵאָכֵילָה עַד שֶׁצִּוָּה לָכֶם שֶׁלֹּא תֹאכְלוּ אֲפִלּוּ מִן הָעֵץ. (וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה 'מִפְּרִי עֵץ' הַגָּן נֹאכֵל) (שם פסוק ב), מוֹדָה אֲנִי לִדְבָרֶיךָ שֶׁרַק פְּרִי עֵץ הַגָּן רָאוּי לַאֲכִילָה וְלֹא הָעֵץ, עַל כֵּן לֹא הֶצְרַךְ לְצַוּוֹת לָנוּ כִּי אִם עַל 'פְּרִי הָעֵץ' שֶׁבְּתוֹךְ הַגָּן וְלֹא עַל 'הָעֵץ'. (וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ לֹא מוֹת תְּמֻתוּן), שֶׁהֲרֵי אִי אַתָּה מוֹדֶה שֶׁבָּזֶה שִׁנְּתָה הָאָרֶץ וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא נֶעֱנְשָׁה, כָּךְ לֹא תְּמוּתוּן גַּם אַתֶּם: תורה יב

(יד) **יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. מְאֹרֹת** חָסֵר כְּתִיב, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהוּא 'לְשׁוֹן מְאֵרָה' כו'. אוֹמֵר

תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, "וְאֵת הָאָרֶץ", לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ. **יְהִי מְאֹרֹת** • חָסֵר וָ"ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מְאֵרָה, לִפֹּל אַסְכָּרָה בְּתִינוֹקוֹת, הוּא שֶׁשָּׁנִינוּ: 'בָּרְבִיעִי, הָיוּ מִתְעַנִּים עַל אַסְכָּרָה, שֶׁלֹּא תִּפֹּל בַּתִּינוֹקוֹת'. **לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה** • מִשֶּׁנִּגְנַז הָאוֹר הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בְּשִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שִׁמְּשׁוּ הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ הָרִאשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה. **וְהָיוּ לְאֹתֹת** • כְּשֶׁהַמְּאוֹרוֹת לוֹקִין, סִימָן רַע הוּא לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י): "וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ", בַּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לִדְאֹג מִן הַפַּרְעָנוּת. **וּלְמוֹעֲדִים** • עַל שֵׁם הֶעָתִיד, שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהִצְטַוּוֹת עַל הַמּוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלַד הַלְּבָנָה. **וּלְיָמִים** • שִׁמּוּשׁ הַחַמָּה חֲצִי יוֹם וְשִׁמּוּשׁ הַלְּבָנָה חֲצִיוֹ, הֲרֵי יוֹם שָׁלֵם. **וְשָׁנִים** • לְסוֹף שס"ה יָמִים (סִפְּרִים אֲחֵרִים: וּרְבִיעַ יוֹם), יִגְמְרוּ מַהֲלָכָן בְּי"ב מַזָּלוֹת הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שָׁנָה. (סִפְּרִים אֲחֵרִים: וְהוּא שס"ה יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמַתְחִילִים פַּעַם שְׁנִיָּה לְסַבֵּב בַּגַּלְגַּל כְּמַהֲלָכָן הָרִאשׁוֹן.

(טו) וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

רש"י ◄ **וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת** • עוֹד זֹאת יְשַׁמְּשׁוּ, שֶׁיָּאִירוּ לָעוֹלָם.

טו וִיהוֹן לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן׃

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃

רש"י ◄ **הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וְגוֹ'** • שָׁוִים נִבְרְאוּ, וְנִתְמַעֲטָה הַלְּבָנָה עַל שֶׁקִּטְרְגָה וְאָמְרָה: "אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד". **וְאֵת הַכּוֹכָבִים** • עַל־יְדֵי שֶׁמִּעֵט אֶת הַלְּבָנָה, הִרְבָּה צְבָאֶיהָ לְהָפִיס דַּעְתָּהּ.

טז וַעֲבַד יְיָ תְּרֵין נְהוֹרַיָּא רַבְּרְבַיָּא יָת נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט בְּיֹמָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֻרָא לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא׃

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃

יז וִיהַב יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא׃

(יח) וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְלַהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃

יח וּלְמִשְׁלַט בְּיֹמָמָא וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃

(יט) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃

יט וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם רְבִיעָאי׃

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃

כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחַשׁוּן מַיָּא רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי רְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא׃

כלי יקר – עוז והדר

אֲנִי שֶׁלְּכָךְ הִזְכִּיר לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הָאֲרִירָה אֵצֶל הַמְּאוֹרוֹת דִּוְקָא, לְפִי שֶׁהַמְּאוֹרוֹת הֵם סִבַּת הַזְּמַן, וְכָל הַדְּבָרִים הַנּוֹפְלִים תַּחַת הַזְּמַן יֵשׁ בָּהֶם צַעַר, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (מגילה י) 'כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר וַיְהִי אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר', וּמִסִּיק דִּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'וַיְהִי בִּימֵי' הוּא לְשׁוֹן צַעַר. וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר הַתָּלוּי בְּיָמִים דְּהַיְנוּ הַזְּמַן יֵשׁ לוֹ צַעַר, אֲבָל כָּל הַנִּמְצָאִים הָעֶלְיוֹנִים שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן וְאֵין הַזְּמַן שׁוֹלֵט בָּהֶם, אֵין בָּהֶם שׁוּם צַעַר. לְכָךְ נֶאֱמַר **יְהִי מְאֹרֹת** חָסֵר, שֶׁכָּל הַדְּבָרִים שֶׁתַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ לָהֶם מְאֵרָה וְצַעַר, כִּי הַזְּמַן מְבַלֶּה הַכֹּל: **וּמַה** שֶׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה חָמֵשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן 'מָאוֹר', וְכֵן בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה חָמֵשׁ פְּעָמִים לְשׁוֹן 'אוֹר', מִסְכִּים לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ (ב"ר ב ה) הָאוֹמֵר ('וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר') (פסוק ג) אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים' וְכוּ', וְרָצָה לְפָרֵשׁ טַעַם לְחָמֵשׁ פְּעָמִים 'אוֹר', שֶׁהֵם כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תּוֹרָה, דְּהַיְנוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים: תורה טו

רש"י◄ **נֶפֶשׁ חַיָּה • שֶׁיְּהֵא בָּהּ חִיּוּת.** שֶׁרֶץ • כָּל דָּבָר חַי שֶׁאֵינוֹ גָּבֹהַּ מִן הָאָרֶץ, קָרוּי שֶׁרֶץ: בָּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים. בִּשְׁקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחִפּוּשִׁים וְתוֹלָעִים. וּבַבְּרִיּוֹת, כְּגוֹן חֹלֶד וְעַכְבָּר וְחֹמֶט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, וְכָל הַדָּגִים.

(כא) **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:**

כא **וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא רַבְּרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּרָחֵשָׁא דִּי אַרְחִישׁוּ מַיָּא לִזְנֵיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא דְּפָרַח לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:**

רש"י◄ **הַתַּנִּינִם** • דָּגִים גְּדוֹלִים שֶׁבַּיָּם. וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה: הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זוּגוֹ, שֶׁבְּרָאָם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרַג אֶת הַנְּקֵבָה וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לְעָתִיד לָבֹא, שֶׁאִם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ - לֹא יִתְקַיֵּם הָעוֹלָם בִּפְנֵיהֶם. הַתַּנִּינִם כְּתִיב. **נֶפֶשׁ הַחַיָּה • נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה עמוד 16 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

קְנֵה לְךָ חָבֵר

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים

הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זוּגוֹ (א, כא. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה עַל־פִּי דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

בַּסֵּפֶר "לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (שמיני יח, ב) מְבָאֵר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שֶׁלְּוִיָּתָן הוּא "לְשׁוֹן הִתְחַבְּרוּת כְּמוֹ הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי", וּמְרַמֵּז עַל צַדִּיק שֶׁמִּתְחַבֵּר כָּל כֹּלוֹ לַעֲבוֹדַת ה'.

וְהִנֵּה, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁאַף שֶׁכְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה' הוּא "קְנֵה לְךָ חָבֵר", שֶׁבִּשְׁבִיל לְהַצְלִיחַ בַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ כָּל אֶחָד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חָבֵר, שֶׁיַּעַזְרוּ אֶחָד לְרֵעֵהוּ לְהִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַמִּכְשׁוֹלִים, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁזֶּהוּ רַק בְּנוֹגֵעַ לַאֲנָשִׁים רְגִילִים, אֲבָל כְּשֶׁמְּדַבֵּר בַּאֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּדַרְגַּת "לִוְיָתָן", אוּלַי אֵין הֵם צְרִיכִים לְ"חָבֵר", וְיְכוֹלִים לְהִסְתַּדֵּר לְבַד בַּעֲבוֹדַת ה'.

וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מַהַלְוְיָתָן שֶׁגַּם לוֹ בָּרָא ה' "בֶּן זוּג", לְהַרְאוֹת שֶׁגַּם אֵצֶל מִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ הִיא בְּאֹפֶן גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, גַּם הוּא צָרִיךְ לְ"חָבֵר" וּ"בֶן זוּג" בַּעֲבוֹדַת ה'.

(וּמִכָּאן רְאָיָה עַד הֵיכָן חָשׁוּב חָבֵר וּבֶן זוּג בַּעֲבוֹדַת ה' אֵצֶל כָּל אֶחָד, וּבְקַל־וָחֹמֶר מֵאֵלּוּ שֶׁבִּבְחִינַת "לִוְיָתָן").

(כב) **וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ:**

כב **וּבְרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא:**

רש"י◄ **וַיְבָרֶךְ אֹתָם** • לְפִי שֶׁמְּחַסְּרִים אוֹתָם, וְצָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הֵצְרְכוּ לִבְרָכָה, וְאַף הַחַיּוֹת הֵצְרְכוּ לִבְרָכָה, אֶלָּא מִפְּנֵי הַנָּחָשׁ שֶׁעָתִיד לִקְלָלָה, לָכֵן לֹא בֵּרְכָן, שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא בַּכְּלָל. **פְּרוּ** • לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוֹמַר עֲשׂוּ פֵּרוֹת. **וּרְבוּ** • אִם לֹא אָמַר אֶלָּא "פְּרוּ", הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבָא "וּרְבוּ", שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה.

כלי יקר – עוז והדר

(כ) **יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף.** וּלְהַלָּן (ב יט) נֶאֱמַר שֶׁנִּבְרְאוּ הָעוֹפוֹת (מִן הָאֲדָמָה), אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (חולין כז:) דֶּרֶךְ פְּשָׁרָה 'שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרְקִיעַ'. נִמְצָא שֶׁהָעוֹפוֹת מְמֻצָּעִים בֵּין הַבְּהֵמוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָאֲדָמָה, וּבֵין הַדָּגִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הַמַּיִם. הוֹרוּ בָּזֶה שֶׁשְּׁלֹשָׁה מִינִים אֵלּוּ לֹא נִבְרְאוּ כִּי אִם בַּעֲבוּר הָאָדָם לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים, רָמֵז לַדָּבָר, **עֶבֶד** רָאשֵׁי תֵּבוֹת **עוֹף בְּהֵמָה דָּגִים**, כִּי אֶת הַכֹּל נָתַן לוֹ ה' לַעֲבָדִים, וְיֵשׁ לָאָדָם יָד בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה וּבִשְׁנֵיהֶם יַחַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְצָא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה שֶׁלֹּא נִתַּן בִּרְשׁוּתוֹ:

וּבְדֶרֶךְ רָמֵז, מְצִינוּ כִּתּוֹת בְּנֵי אָדָם מִתְיַחֲסִים לִשְׁלֹשָׁה מִינִים אֵלּוּ, כִּי מְצִינוּ (קה"ר ג יח) שֶׁהָרְשָׁעִים הַנּוֹטִים אַחַר חֵלֶק הָעַפְרוּרִי בְּיוֹתֵר (וְנִמְשָׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ) (ע"פ תהלים מט יג), כִּי גַּם הַבְּהֵמָה מִן עָפָר מוֹצָאָם. וְהַצַּדִּיקִים נִמְשְׁלוּ לְמַיִם שֶׁחֲמָרָם דַּק מִן חֹמֶר הָאָרֶץ, וְנִמְשְׁלוּ לְדָגִים שֶׁעִקַּר חַיּוּתָם בַּמַּיִם (ראה ברכות סא:). וְהַבֵּינוֹנִים נִמְשְׁלוּ לְעוֹף אֲשֶׁר יָעוּף בֵּין שָׁמַיִם לָאָרֶץ (ראה ויק"ר יא ח), דְּהַיְנוּ הַמַּצּוּעַ בֵּין הָרוּחָנִיּוּת לַגַּשְׁמִיּוּת, וְחָמְרוֹ מִן הַמַּיִם וְהָעָפָר כָּאָמוּר:

וְנִרְאֶה שֶׁמִּטַּעַם זֶה נֶאֱמַר בְּדָגִים בְּרָכָה כְּפוּלָה **פְּרוּ וּרְבוּ** (פסוק כב) כְּדֶרֶךְ שֶׁהִזְכִּיר בְּמִין הָאָדָם (פסוק כח), וּבָעוֹפוֹת לֹא נֶאֱמְרָה כִּי אִם בְּרָכָה אַחַת **וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ** (פסוק כב), אֲבָל בִּבְהֵמוֹת לֹא נֶאֱמְרָה בְּרָכָה כְּלָל, וְכָל זֶה מְבֹאָר מֵעַצְמוֹ לְהַנָּחֲתֵנוּ. וּמִסְכִּים לָזֶה דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (מדרש אגדה א כה) 'שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה בְּרָכָה בִּבְהֵמוֹת וְחַיּוֹת מִפְּנֵי הַנָּחָשׁ' כו', כִּי בֶּאֱמֶת הַיֵּצֶר הָרַע אֲשֶׁר כֹּחוֹ מִן הַנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי (ראה זוהר ח"א לה:) שָׁם יִרְבֵּץ אֵצֶל כַּת הָרְשָׁעִים אֲשֶׁר נִמְשְׁלוּ לִבְהֵמוֹת וְחַיָּתוֹ אָרֶץ, וְהַלְוַאי יִתְמַעֲטוּ וְלֹא יִרְבּוּ. וְיִתְבָּאֵר זֶה עוֹד בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ (במדבר יא כב) שֶׁ(הָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ), דְּהַיְנוּ הַבֵּינוֹנִים, שֶׁאֵלּוּ בָּשָׂר וְדָגִים מַה

(כג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃

כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם חֲמִישָׁאי׃

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃

כד וַאֲמַר יְיָ תַּפֵּק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לִזְנַהּ בְּעִיר וּרְחֵשׁ וְחֵוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וַהֲוָה כֵן׃

רש"י ◄ תּוֹצֵא הָאָרֶץ • הוּא שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הֵצְרְכוּ אֶלָּא לְהוֹצִיאָם. נֶפֶשׁ חַיָּה • שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת. וָרֶמֶשׂ • הֵם שְׁרָצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים וְרוֹמְשִׂים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים כְּאִלּוּ נִגְרָרִים, שֶׁאֵין הִלּוּכָן נִכָּר. כָּל לְשׁוֹן רֶמֶשׂ וְשֶׁרֶץ, בִּלְשׁוֹנֵנוּ קונמובריי"ש.

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃

כה וַעֲבַד יְיָ יָת חֵוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת בְּעִירָא לִזְנַהּ וְיָת כָּל רִחֲשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃

רש"י ◄ וַיַּעַשׂ • תִּקְּנָם בְּצִבְיוֹנָם, בְּתִקּוּנָן וּבְקוֹמָתָן.

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃

כו וַאֲמַר יְיָ נַעֲבִיד אֵינָשָׁא בְּצַלְמָנָא כִּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃

רש"י ◄ נַעֲשֶׂה אָדָם • עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָמָּדְנוּ מִכָּאן: לְפִי שֶׁהָאָדָם הוּא בִּדְמוּת הַמַּלְאָכִים וְיִתְקַנְּאוּ בוֹ, לְפִיכָךְ נִמְלַךְ בָּהֶם. וּכְשֶׁהוּא דָּן אֶת הַמְּלָכִים הוּא נִמְלַךְ בְּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַחְאָב, שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: "רָאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ". וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׂמֹאל לְפָנָיו? אֶלָּא אֵלּוּ מַיְמִינִים לִזְכוּת וְאֵלּוּ מַשְׂמְאִילִים לְחוֹבָה, וְכֵן "בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָּמָא וּבְמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָּא". אַף כָּאן בְּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ נָטַל רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בָּעֶלְיוֹנִים כִּדְמוּתִי. אִם אֵין כִּדְמוּתִי בַּתַּחְתּוֹנִים, הֲרֵי יֵשׁ קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. נַעֲשֶׂה אָדָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא סִיְּעוּהוּ בִּיצִירָתוֹ וְיֵשׁ מָקוֹם לָאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַכָּתוּב מִלְּלַמֵּד "דֶּרֶךְ אֶרֶץ" וּמִדַּת עֲנָוָה, שֶׁיְּהֵא הַגָּדוֹל נִמְלָךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן, וְאִם כָּתַב "אֶעֱשֶׂה אָדָם", לֹא לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם בֵּית דִּינוֹ, אֶלָּא עִם עַצְמוֹ, וּתְשׁוּבָתוֹ כָּתַב בְּצִדּוֹ: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" וְלֹא כָּתַב "וַיִּבְרְאוּ". בְּצַלְמֵנוּ • בִּדְפוּס שֶׁלָּנוּ. כִּדְמוּתֵנוּ • לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל. וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם • יֵשׁ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן רִדּוּי וּלְשׁוֹן יְרִידָה: זָכָה, רוֹדֶה בַּחַיּוֹת וּבַבְּהֵמוֹת. לֹא זָכָה, נַעֲשָׂה יָרוּד לִפְנֵיהֶם וְהַחַיָּה מוֹשֶׁלֶת בּוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

שֶׁאֵינָם מִמִּינָם, וְנִתַּן לָהֶם בְּשַׂר עוֹפוֹת 'מְצָא מִין אֶת מִינוֹ': תורה כא

(כו) **נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ.**

הָרַמְבַּ"ן כָּתַב בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף קִמְחִי, שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לָאָרֶץ **נַעֲשֶׂה** אֲנִי וְאַתָּה, כִּי הָאָרֶץ נָתְנָה יְבוּל חָמְרָהּ כְּמוֹ שֶׁנִּתְּנָה לִשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נָתַן בּוֹ הַחֵלֶק הָרוּחָנִי. **וּבְצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ**, הֵינוּ שִׁיְּדָמֶה לִשְׁנֵיהֶם, בְּגוּפוֹ לָאָרֶץ וּבְנִשְׁמָתוֹ לָעֶלְיוֹנִים. וּמַה שֶּׁאָמַר (להלן ט ו) **כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם,** לְסַפֵּר הַפֶּלֶא שֶׁבּוֹ נִבְדַּל הָאָדָם מִשְּׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים. וְעַל פֵּרוּשׁ זֶה הִסְכִּימוּ רַבִּים, וּבָאוּ עוֹד פֵּרוּשִׁים רַבִּים בְּעִנְיָן אֲמִירַת **נַעֲשֶׂה,** וּבְעִנְיַן הַצֶּלֶם וְהַדְּמוּת: **וְנָכוֹן** לוֹמַר שֶׁלְּכָךְ אָמַר לְשׁוֹן **נַעֲשֶׂה,** לְהַרְאוֹת שְׁרָרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ דַּוְקָא כְּשֶׁבָּרָא אֶת הָאָדָם, לְהוֹרוֹת שֶׁעִקַּר מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ נִרְאָה בִּבְרִיאַת מִין הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר לְכָבוֹדוֹ: **וְעִנְיַן** הַצֶּלֶם וְהַדְּמוּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ יח) (וּמַה דְּמוּת תַּעַרְכוּ לוֹ), וּכְתִיב (שם פסוק כה) (וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה), מִכָּל מָקוֹם מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְרָאֶה לְנְבִיאָיו בִּדְמְיוֹן דְּמוּת אָדָם, כִּי בְּהַר סִינַי נִרְאָה כְּזָקֵן יוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה, וְעַל הַיָּם נִרְאָה כְּגִבּוֹר (מכילתא מס' דשירה ד), וּכְתִיב (יחזקאל א כו) (וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם), כִּי בְּכָל אֵלֶּה הַדְּמְיוֹנוֹת רָגִיל הוּא יִתְבָּרֵךְ לְהִתְרָאוֹת, וְעָלָיו יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁאָמַר **בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ,** אַף־עַל־פִּי

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשי"ז)

נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, הִנֵּה פָּסוּק זֶה קָאֵי עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם בְּצֶלֶם וּדְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה, כִּמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת הָעִנְיָן דְּצֶלֶם וּדְמוּת, וְזֶהוּ נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל גַּם בְּהִיוֹתָם לְמַטָּה הֵם דְּגְמָא וְכוֹלְלִים בְּתוֹכָם כָּל הַבְּחִינוֹת שֶׁלְּמַעְלָה עַד הַשֹּׁרֶשׁ הָרִאשׁוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 18)

הוּא נִמְלַךְ בְּפַמַלְיָא שֶׁלּוֹ (רש"י א, כו)

בַּגְּמָרָא (זְבָחִים מא, א) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י תֵּבֵת 'פַּמַלְיָא': כְּנִיסַת חֲבוּרַת עֲצָתוֹ וּמֵהַמַּסְכִּימִים לְדַעְתּוֹ, אֲשֶׁר דִּבְרֵי סִתְרוֹ אֲלֵיהֶם. אֲבָל כָּאן כָּתַב תֵּבָה זוֹ וְלֹא פֵּרְשָׁהּ. וְנִרְאֶה, דִּבְזְמַנּוֹ הָיְתָה זוֹ תֵּבָה בִּשְׂפַת הַמְּדִינָה שֶׁפֵּרוּשָׁהּ בְּנֵי בֵּיתוֹ, וְלָכֵן לֹא הֶצְרַךְ לְפָרְשָׁהּ; אַךְ בַּגְּמָרָא פֵּרְשָׁהּ מִשּׁוּם שֶׁהֶצְרַךְ לְהוֹסִיף פְּרָטִים (כְּנִיסַת חֲבוּרַת עֲצָתוֹ כו'). - בִּירוּשַׁלְמִי (סוטה ספ"ה) אִיתָא: פַּמִּילְיֵא. וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְבַטְּאָהּ פַּמִּילְיֵא (פ"א רְפוּיָה, מ"ם חֲרוּקָה), וְלֹא פָּמַלְיָא (פ"א דְּגוּשָׁה, מ"ם פְּתוּחָה).

(כז) **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:**

כז **וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצֶלֶם אֱלָהִין בְּרָא יָתֵהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן:**

רש"י◄ **וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ•** בִּדְפוּס הֶעָשׂוּי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמַאֲמָר וְהוּא נִבְרָא בְּיָדַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט): "וַתִּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה", נַעֲשָׂה בְּחוֹתָם כְּמַטְבֵּעַ הָעֲשׂוּיָה עַל־יְדֵי רֹשֶׁם, שֶׁקּוֹרִין קוֹנְיִ"ו בְּלַעַ"ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם". **בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ•** פֵּרֵשׁ לְךָ שֶׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתֻּקָּן לוֹ, צֶלֶם דְּיוֹקַן יוֹצְרוֹ הוּא. **זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם•** וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וְגוֹ'". מִדְּרַשׁ אַגָּדָה, שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵי פַּרְצוּפִים בַּבְּרִיאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַר־כָּךְ חִלְקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאן הוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵיהֶם בַּשִּׁשִּׁי, וְלֹא פֵּרֵשׁ לְךָ כֵּיצַד בְּרִיָּתָן, וּפֵרֵשׁ לְךָ בְּמָקוֹם אַחֵר.

(כח) **וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ:**

כח **וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלַהּ וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבְכָל חֵיתָא דְּרַחֲשָׁא עַל אַרְעָא:**

רש"י◄ **וְכִבְשֻׁהָ•** חָסֵר יָ"ו, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שֶׁלֹּא תְּהֵא יַצָּאנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִישׁ שֶׁדַּרְכּוֹ לִכְבֹּשׁ, מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה.

כלי יקר – עוז והדר

שֶׁבֶּאֱמֶת אֵין לוֹ יִתְבָּרֵךְ דְּמוּת, וּ{כְּבוֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר} (משלי כה ב):

וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה. לְקַמָּן פָּרָשַׁת נֹחַ (ט ב) הָפַךְ הַסֵּדֶר, שֶׁנֶּאֱמַר (וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכֹל דְּגֵי הַיָּם). וְכֵן דָּוִד הָפַךְ הַסֵּדֶר וְאָמַר (תהלים ח ז–ט) (תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת רַגְלָיו, צֹנָה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי, צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים). וְעוֹד שֶׁכָּאן נֶאֱמַר **וְיִרְדּוּ,** וּבְפָרָשַׁת נֹחַ לֹא הִזְכִּיר 'רִדְיָה' וְכֵן דָּוִד אָמַר 'תַּמְשִׁילֵהוּ', וְשִׁנּוּי זֶה (הֲלוֹא דָּבָר הוּא) (ע"פ שמואל א' יז כט):

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בָּזֶה, כִּי בִּשְׁלֹשָׁה מִינִים אֵלּוּ יֵשׁ כֹּחַ בְּיַד הָאָדָם לִמְשֹׁל בְּאֶחָד יוֹתֵר מִבַּחֲבֵרוֹ. וְהִנֵּה בַּבְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְכָל הָרוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ יָכוֹל לִמְשֹׁל בְּיוֹתֵר, כִּי הֵמָּה מְצוּיִים אִתּוֹ וְיָכוֹל הָאָדָם לֵילֵךְ אַחֲרֵיהֶם בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הֵמָּה הוֹלְכִים וְשָׁבִים וְרָצִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעוֹפוֹת וְדָגִים כִּי אֵין הָאָדָם יָכוֹל לִפְרֹחַ בָּאֲוִיר וְלֵירֵד אֶל תּוֹךְ הַיָּם בְּקַרְקָעִיתוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ יוֹתֵר בְּעוֹפוֹת מִבְּדָגִים, כִּי לְפָחוֹת הָאָדָם יָכוֹל לִרְאוֹתָם לְאֵיזוֹ מָקוֹם הֵמָּה פּוֹרְחִים וְלִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם אוֹ {וְשָׁלַח חִצָּיו וַיְהֻמֵּם} (ע"פ תהלים יח טו), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּדְגִים שֶׁהֵם מְכֻסִּים בַּיָּם וְיֵשׁ בָּהֶם תַּרְתֵּי לְרֵיעוּתָא:

לְפִיכָךְ כָּאן שֶׁאָמַר **וְיִרְדּוּ** שֶׁיֵּשׁ בְּמַשְׁמָעוּתוֹ לְשׁוֹן 'יְרִידָה' שֶׁאִם אֵינוֹ זוֹכֶה נַעֲשָׂה יָרוּד לְפָנֶיהָם וְאֵינוֹ יָכוֹל לָהֶם כְּלָל (ראה רש"י), הִזְכִּירָם בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ וְהִקְדִּים **דִּגַת הַיָּם,** כִּי לֹא זוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹשֵׁל בָּהֶם, כִּי זֶה אֵינוֹ חִדּוּשׁ כָּל כָּךְ מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֵילֵךְ לְמָקוֹם שֶׁהַדָּגִים הוֹלְכִים, גַּם עֵינוֹ לֹא שָׁלְטָה בָּהֶם, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּעוֹפוֹת שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתָם כְּשֶׁבּוֹרְחִים מִלְּפָנָיו מִכָּל מָקוֹם לֹא יִשְׁלֹט בָּהֶם, וְלֹא זוֹ בְּעוֹפוֹת אֶלָּא אֲפִלּוּ בִּבְהֵמוֹת לֹא יִשְׁלֹט: **אֲבָל** בְּפָרָשַׁת נֹחַ וְכֵן דָּוִד הַמֶּלֶךְ לֹא הִזְכִּירוּ לְשׁוֹן 'רִדְיָה', כִּי אִם לְשׁוֹן מוֹרָא וַחֲתַת וּמֶמְשָׁלָה שֶׁאֵין בְּמַשְׁמָעוּתָם לְשׁוֹן 'יְרִידָה', אִם כֵּן וַדַּאי מְדַבְּרִים בִּזְמַן שֶׁהָאָדָם זוֹכֶה וְאָז הוּא מוֹשֵׁל בָּהֶם, עַל כֵּן מַזְכִּירִים בְּדֶרֶךְ לֹא זוֹ אַף זוֹ וְהָפַךְ הַסֵּדֶר, שֶׁלֹּא זוֹ שֶׁיִּמְשֹׁל בְּהוֹלְכִים עַל הָאָרֶץ אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּעוֹפוֹת, וְלֹא זוֹ בְּעוֹפוֹת שֶׁיָּכוֹל לִרְאוֹתָם לְפָחוֹת, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּדָגִים. וְקַל לְהָבִין: תורה כז

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה:

כט וַאֲמַר יְיָ הָא יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְּדְרַע דִּי עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי בֵהּ פֵּירֵי אִילָנָא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְּדְרָע לְכוֹן יְהֵא לְמֵיכָל:

רש"י ◄ לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הִשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהָמִית בְּרִיָּה וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר, אַךְ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֹאכְלוּ יַחַד כֻּלָּם. וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגוֹ'", "כְּיֶרֶק עֵשֶׂב", שֶׁהִתַּרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל".

(ל) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן:

ל וּלְכָל חֵוֹת אַרְעָא וּלְכָל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא וּלְכֹל דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא דִּי בֵהּ נַפְשָׁא חַיְתָא יָת כָּל יְרוֹק עִסְבָּא לְמֵיכָל וַהֲוָה כֵן:

(לא) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

לא וַחֲזָא יְיָ יָת כָּל דִּי עֲבַד וְהָא תַקִּין לַחֲדָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם שְׁתִיתָאֵי:

רש"י ◄ יוֹם הַשִּׁשִּׁי • הוֹסִיף ה' בַּשִּׁשִּׁי, בִּגְמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם עַל־מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה. דָּבָר אַחֵר: "יוֹם הַשִּׁשִּׁי", כֻּלָּם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד "יוֹם הַשִּׁשִּׁי", הוּא שִׁשִּׁי בְּסִיוָן. (סְפָרִים אֲחֵרִים, שֶׁבְּיוֹם ו' בְּסִיוָן, שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ כָּל יְצִירַת בְּרֵאשִׁית, וְנֶחֱשַׁב כְּאִלּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם עַתָּה, וְזֶהוּ "יוֹם הַשִּׁשִּׁי" בְּהֵ"א, אוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִיוָן) הַמּוּכָן לְמַתַּן תּוֹרָה.

כלי יקר – עוז והדר

(לא) **וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד.** אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר **כִּי טוֹב** בִּיצִירַת כָּל יוֹם וְיוֹם, מִכָּל מָקוֹם חָזַר כָּאן וְאָמַר **וְהִנֵּה טוֹב** אַחַר יְצִירַת הָאָדָם, לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים הַקּוֹדְמִים לֹא נִבְרְאוּ כִּי אִם בַּעֲבוּר הָאָדָם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם 'כִּי טוֹב' נֶאֱמַר עַל שֵׁם הֶעָתִיד, אֲבָל לֹא הָיוּ עֲדַיִן בִּמְלוֹאָם וְטוּבָם עַד שֶׁנִּבְרָא הָאָדָם אֲשֶׁר בַּעֲבוּרוֹ נִתְהַוּוּ כֻּלָּם, (אָז רָאָה וְיִסַּפֵּר) **וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד**: **וְתֵדַע** כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין **כִּי טוֹב** וּבֵין **וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד,** לְפִי שֶׁלְּשׁוֹן 'כִּי' הוּא מְסֻפָּק כְּאִלּוּ אֵינוֹ וַדַּאי, שֶׁהֲרֵי בְּכָל מָקוֹם לְשׁוֹן 'כִּי' עַל הַסָּפֵק, לְפִי שֶׁמִּלַּת 'כִּי' מוֹרָה עַל הַזְּמַן, כְּמוֹ (כִּי תֵצֵא), (כִּי תָבֹא), וְרָצָה לוֹמַר **וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב,** הֵינוּ שֶׁהָיָה מְצַפֶּה אֵימָתַי יָבוֹא הַזְּמַן שֶׁיִּהְיֶה נִגְלֶה מַה טּוּבָם, אֲבָל **וְהִנֵּה טוֹב** מוֹרֶה עַל הַוַּדַּאי: **וְרִבּוֹתֵינוּ** ז"ל אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר ח ה), 'שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְוַכֵּחַ עִם הַמַּלְאָכִים אִם לִבְרֹא אֶת הָאָדָם אוֹ לֹא', וְאִלּוּ הָיָה הַדִּין נוֹתֵן שֶׁלֹּא לִבְרֹא אֶת הָאָדָם הָיָה מְצִיאַת כָּל הַקּוֹדְמִים לְבַטָּלָה, לָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם 'כִּי טוֹב' הַמּוֹרֶה עַל הַסָּפֵק, אֲבָל כְּשֶׁנִּבְרָא הָאָדָם אָז נַעֲשׂוּ וַדַּאי טוֹב, לָכֵן נֶאֱמַר **אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב,** לְשׁוֹן **וְהִנֵּה** מוֹרֶה עַל הַזְּמַן שֶׁל עַתָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָאָדָם, וְאָז נִרְאָה לְמַפְרֵעַ מַה טּוּבָם וּמַה יָּפְיָם שֶׁל כָּל הַנִּמְצָאִים הַקּוֹדְמִים. וְהוֹסִיף כָּאן **מְאֹד** מַה שֶּׁלֹּא הִזְכִּיר קֹדֶם זֶה, לְהוֹרוֹת שֶׁעַל יְדֵי הָאָדָם נַעֲשׂוּ **טוֹב מְאֹד,** רֶמֶז לַדָּבָר, **מְאֹד** אוֹתִיּוֹת **אָדָם**:

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עוֹד כִּמְשַׁל הַמַּאֲכָל בָּשָׂר וְדָגִים, שֶׁכָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ טוֹב, אֲבָל אִם יִתְעָרְבוּ יִתְקַלְקְלוּ (ראה פסחים עז), אֲבָל אֵלּוּ הַנִּבְרָאִים לֹא זוֹ שֶׁהָיוּ טוֹבִים כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּצֵרוּפָם יַחַד כֻּלָּם הָיוּ גַּם כֵּן טוֹבִים, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר **כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד**:

יוֹם הַשִּׁשִּׁי. הוֹסִיף הֵ"א בְּשִׁשִּׁי, לוֹמַר שֶׁהִתְנָאי הִתְנָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה (תנחומא א). אוֹ כֻּלְּכֶם תְּלוּיִין עַד יוֹם ו' בְּסִיוָן (שבת פח.), כִּי הֵ"א בְּמִלּוּאוֹ עוֹלֶה ו':

וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, כִּי הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים, וְלֹא יִתְקַיְּמוּ כִּי אִם עַל יְדֵי אֵיזֶה אֶמְצָעִי הַמְצָרֵף וּמְחַבֵּר שְׁנֵי חֲלָקִים הֲפָכִיִּים אֵלּוּ, וְזֶהוּ הָאָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק גַּשְׁמִי וְחֵלֶק רוּחָנִי (חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל) (ע"פ איוב לא ב), וְהַשְּׁאָרוּת הַחֵלֶק הָרוּחָנִי תָּלוּי בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הָאֻמּוֹת אֲשֶׁר לֹא (נָגַהּ עֲלֵיהֶם אוֹר) הַתּוֹרָה נִמְשְׁלוּ כַּבְּהֵמוֹת וְחַיְתוֹ אָרֶץ. אִם כֵּן אִלּוּ לֹא קִבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, לֹא הָיָה כָּאן שׁוּם אֶמְצָעִי לְחַבֵּר שְׁנֵי הַקְּצָווֹת הַהֲפָכִיִּים, וְהָיָה הַהֶכְרֵחַ נוֹתֵן לְהַחְזִיר הָעוֹלָם לְתֹהוּ וָבֹהוּ:

וְאַל תִּשְׁיבֵנִי מִן הַזְּמַן שֶׁקֹּדֶם מַתַּן תּוֹרָה, כִּי לְעוֹלָם הָיוּ בָּעוֹלָם צַדִּיקִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה כְּנֹחַ שֵׁם וְעֵבֶר וְהָאָבוֹת וְדָגְמָתָם, וְהָיָה עִמָּהֶם הַשֵּׁם הַגָּדוֹל הָעוֹלֶה לְמִסְפַּר עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ, עַל כֵּן עָמַד הָעוֹלָם עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת בְּלֹא תּוֹרָה בְּכְלַל הַהָמוֹן (ראה פסחים קיח). אֲבָל לְאַחַר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה

ב (א) **וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם:**

א וְאִשְׁתַּכְלָלוּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל חֵילֵיהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ בראשית, מבה"ח חשון, התוועדות א) ה'תשכ"ח

מֵבִיא הַ'צָּמַח צֶדֶק' בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' כַּמָּה פֵּירוּשִׁים בְּתֵיבַת וַיְכֻלּוּ, וּבִכְלָלוּת הֵם ג' פֵּירוּשִׁים. פֵּירוּשׁ הָא' הוּא כִּפְשׁוּטוֹ (שֶׁהֲרֵי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ) שֶׁ'וַיְכֻלּוּ' הוּא מִלְּשׁוֹן גְּמָר, שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶת בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ. פֵּירוּשׁ הַב' הוּא מִלְּשׁוֹן כִּלָּיוֹן. וּפֵירוּשׁ הַג' הוּא מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לְכָל תְּכֻלָּה רָאִיתִי קֵץ, שֶׁפֵּירוּשׁ תֵּיבַת תְּכֻלָּה (לְדַעַת כַּמָּה מְפָרְשִׁים) הוּא לְשׁוֹן תַּעֲנוּג.

(ב) **וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:**

ב וְשֵׁיצֵי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבָד וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבָד:

רש"י ◄ **וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.** רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בָּשָׂר־וָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיּוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, נִכְנָס בּוֹ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ כְּלָה בּוֹ בַּיּוֹם. דָּבָר אַחֵר: מֶה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר? מְנוּחָה. בָּאת שַׁבָּת, בָּאת מְנוּחָה, כָּלְתָה וְנִגְמְרָה הַמְּלָאכָה.

כלי יקר – עוז והדר

דּוֹרוֹת שֶׁנִּשְׁלַם מִסְפַּר הַשֵּׁם, לֹא הָיָה כֹּחַ בִּיחִידֵי הַדּוֹר לְהַעֲמִיד הָעוֹלָמוֹת, כִּי אִם עַל יְדֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה. לְפִיכָךְ 'הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מֵשִׂים שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה' (סנהדרין צט:), וְיִתְבָּאֵר דָּבָר זֶה עוֹד לְקַמָּן פָּרָשַׁת הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם (דברים לב א) בְּעֶזְרַת ה':

וּמַה שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּשִׁשָּׁה יָמִים דַּוְקָא, אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים שֶׁהוּא רָמֵז עַל זְמַן עֲמִידַת הָעוֹלָם הַזֶּה שִׁיתָּא אַלְפֵי (ראה סנהדרין צז:), שְׁנֵי אֲלָפִים תֹּהוּ בְּלֹא תּוֹרָה, כְּנֶגֶד זֶה יֵשׁ שְׁנֵי אֶלְפֵי"ן בַּפָּסוּק (ב) (וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ). שְׁנֵי אֲלָפִים תּוֹרָה, כְּנֶגֶד זֶה יֵשׁ שְׁנֵי אֶלְפֵי"ן בַּפָּסוּק (שמות יג ט) (לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ). שְׁנֵי אֲלָפִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ, כְּנֶגֶד זֶה יֵשׁ שְׁנֵי אֶלְפֵי"ן בַּפָּסוּק (להלן מט י) (עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה). וְנָכוֹן הוּא. וּמְפָרְשִׁים אֲחֵרִים דִּקְדְּקוּ בִּבְרִיאַת כָּל יוֹם וָיוֹם כְּנֶגֶד אֶלֶף אֶחָד בָּזֶה אַחַר זֶה, וְאֵין לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם:

וַיְיַ"שׁ אוֹמְרִים, לְכָךְ הוֹסִיף הֵ"א בַּשִּׁשִּׁי, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּהֵ"א (מנחות כט:), וְאַחַר גְּמַר הַמְּלָאכָה הֵנִיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּלֵי מְלַאכְתּוֹ אֵצֶל 'יוֹם **הַשִּׁשִּׁי**', וְלֹא רָצָה שֶׁתִּהְיֶה אֶצְלוֹ בְּשַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ מִכָּאן שֶׁכָּל אָמָּן יַנִּיחַ אֻמָּנוּתוֹ בְּשִׁשִּׁי:

יוֹם הַשִּׁשִּׁי וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם. הִזְכִּיר הַשֵּׁם שֶׁל אַרְבַּע בְּרָאשֵׁי תֵּבוֹת אֵלּוּ, מַסְכִּים לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה בְּטַעַם עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה דּוֹרוֹת:

וּכְפִי הַפְּשָׁט חָתַם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּשֵׁם שֶׁל 'יָהּ' הַמְשֻׁתָּף בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה (סוטה יז:), מַסְכִּים לְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל פֶּרֶק הַסְּפִינָה (ב"ב עד:) 'שֶׁכָּל מַה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם' שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו ד) (כִּי בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים). רְצוֹנִי לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁכָּל מַה שֶׁבָּרָא בָּעוֹלָם הַזֶּה יֵשׁ בְּכָלָם דִּמְיוֹן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה כְּאֶחָד, כִּי כָּל זָכָר דִּמְיוֹן אֶל הַמַּשְׁפִּיעַ, וְכָל נְקֵבָה דִּמְיוֹן אֶל הַמִּשְׁפָּע כִּנְקֵבָה הַמִּשְׁפַּעַת מִן הָאִישׁ, וְכָל הַנִּבְרָאִים יֵשׁ בְּכָלָם צַד אֶחָד מַשְׁפִּיעַ וְצַד אֶחָד מִשְׁפָּע הַכֹּל כְּאֶחָד:

כֵּיצַד, הֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמַּשְׁפִּיעַ הָרִאשׁוֹן (הַנּוֹתֵן אִמְרֵי) שֶׁפַע אֶל הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, אֲבָל הוּא יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ מִשְׁפָּע מִזּוּלָתוֹ. וְהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן חוֹזֵר וּמַשְׁפִּיעַ אֶל הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי, נִמְצָא שֶׁהָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן יֵשׁ בּוֹ דִּמְיוֹן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה כְּאֶחָד, שֶׁהֲרֵי הוּא מִשְׁפָּע כִּנְקֵבָה מִן סִבָּה רִאשׁוֹנָה יִתְבָּרַךְ, וּמַשְׁפִּיעַ כְּזָכָר אֶל הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. וְכֵן הָעוֹלָם הַתִּיכוֹן מְקַבֵּל הַשֶּׁפַע מִן הָעוֹלָם הָעֶלְיוֹן, וְחוֹזֵר וּמַשְׁפִּיעַ אֶל הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, אִם כֵּן גַּם הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי נִקְרָא זָכָר וּנְקֵבָה כְּאֶחָד, מַשְׁפִּיעַ וּמִשְׁפָּע. וְהַתַּחְתּוֹנִים אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִשְׁפָּעִים וְאֵינָן מַשְׁפִּיעִים, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ בָּהֶם גַּם דִּמְיוֹן הַזָּכָר, יַעַן כִּי כָּל נִמְצָאֵי מַטָּה צְרִיכִין זֶה לָזֶה, קְצָתָם נוֹתְנִים וּקְצָתָם מְקַבְּלִים, וְיֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן זָכָר וּנְקֵבָה מַמָּשׁ כְּכָל הַבַּעֲלֵי חַיִּים, עַד אֲשֶׁר בְּכָלָם שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהוּא מִשְׁפָּע וּמַשְׁפִּיעַ כְּאֶחָד, (וּבִלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ) יֵשׁ לְיַחֵס תֹּאַר הָ'אִישׁ' לְבַד, מַשְׁפִּיעַ וְאֵינוֹ מִשְׁפָּע:

זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּכַמָּה מִדְרָשִׁים (סוטה מב:) 'אֵין אִישׁ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טו ג) (ה' אִישׁ מִלְחָמָה'), רְצוֹנָם לוֹמַר שֶׁאֵין לְיַחֵס תֹּאַר הָ'אִישׁ' הַמּוֹרֶה עַל הַמַּשְׁפִּיעַ וּבִלְתִּי מְקַבֵּל 'בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ', כִּי כֻּלָּם צְרִיכִין אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְהוּא יִתְבָּרַךְ אֵינוֹ צָרִיךְ לְשׁוּם אֶחָד מֵהֶם. וּמַה שֶׁמָּצִינוּ לְשׁוֹן 'אִישׁ' אֵצֶל הַבְּרִיּוֹת, אֵינוֹ בְּעֶצֶם, כִּי אִם בְּהַשְׁאָלָה בְּצִרּוּף הָאִשָּׁה, אֲבָל שֵׁם הָעֶצֶם שֶׁל 'אִישׁ' אֵין לְיַחֵס כִּי אִם אֵלָיו יִתְבָּרַךְ:

לְפִיכָךְ חָתַם בְּ'**יו"וֹם הַשִּׁשִּׁי**' כָּל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּשֵׁם שֶׁל 'יָהּ' הַמְשֻׁתָּף בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, לְהוֹרוֹת שֶׁכֻּלָּם זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם ה', עַל כֵּן בְּעוֹלָם הַזֶּה אֵין הַבְּרִיּוֹת מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּשֵׁם שָׁלֵם כִּי אִם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ה, עמ' 25)

וַיְכֻל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (ב, ב)

וַיְכֻל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר בָּשָׂר־וָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקּוֹדֶשׁ; אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁיּוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, נִכְנָס בּוֹ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאֶה כְּאִילוּ כֻּלָּה בּוֹ בַּיּוֹם (רש"י)

מַהוּ הַכֹּפֶל "עִתָּיו" וּ"רְגָעָיו" וּמַה מַּשְׁמָעוּת כָּל אֶחָד מֵהֶם? יְדִיעַת זְמַן מְסוּיָּים, כְּגוֹן יְדִיעַת שְׁעַת כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת, יְכוֹלָה לִהְיוֹת בִּשְׁתֵּי דְּרָכִים:

א) עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיָּמִים, הַשָּׁעוֹת וְהָרְגָעִים שֶׁעָבְרוּ מֵהַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה עַד עַתָּה, וּכְשֶׁעוֹבְרִים חֲמִשָּׁה יָמִים וְכָךְ וְכָךְ שָׁעוֹת וּרְגָעִים שֶׁל הַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי, יוֹדְעִים שֶׁעַכְשָׁיו מַתְחִיל יוֹם הַשַּׁבָּת.

ב) עַל־יְדֵי שֶׁ'מַרְגִּישִׁים' אֶת הַשַּׁבָּת עַצְמָהּ, כְּשֶׁהִיא מַגִּיעָה. יְהוּדִי הַמַּרְגִּישׁ אֶת קְדוּשַׁת הַשַּׁבָּת יוֹדֵעַ מָתַי הַשַּׁבָּת נִכְנָסֶת (וְכַמְסוּפָּר עַל הָרַב הַקָּדוֹשׁ רַבִּי יִשְׂרָאֵל מֵרוּזִין, שֶׁנָּהַג לְעַשֵּׁן מִקְטֶרֶת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּכְשֶׁהִרְגִּישׁ אֶת זְמַן כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת, זָרַק אֶת הַמִּקְטֶרֶת מִיָּדוֹ וּפָנָיו נִשְׁתַּנּוּ).

זוֹ מַשְׁמָעוּת שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבְּרַשִׁ"י, "עִתָּיו" וּ"רְגָעָיו":

עִתָּיו – מְכָנֶן לִיְדִיעָה שֶׁמַּרְגִּישׁ אֶת הַזְּמַן מֵחֲמַת עַצְמוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַשַּׁבָּת נִכְנֶסֶת מִתּוֹךְ הִרְגָּשַׁת קְדוּשַׁת הַשַּׁבָּת. [כִּי "עֵת" פֵּירוּשָׁהּ זְמַן לְעִנְיָן מְסוּיָּים, כְּמוֹ "עֵת לָלֶדֶת גו' עֵת לִשְׂחֹק גו'" (קהלת ג)].

רְגָעָיו – מְכָנֶן לַיְדִיעָה שֶׁיּוֹדֵעַ עַל בּוֹא הַדָּבָר מִתּוֹךְ סְפִירַת הַזְּמַן שֶׁעָבַר עַד עַתָּה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוֹדֵעַ עַל כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת מִסְּפִירַת הַיָּמִים, הַשָּׁעוֹת וְהָרְגָעִים מֵהַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ז)

וַיְכֻל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי (רש"י ב, ב)

וַיְכֻל אֱלֹקִים, פֵּרוּשׁ שֶׁכָּלְתָה בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים וְנִמְשַׁךְ הִתְגַּלּוּת שֵׁם הֲוָיָ', וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם. וְכֵיוָן שֶׁלֹּא צָרִיךְ לְבָרֵר אֶת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים, לָכֵן אֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן הַמְּלָאכָה, וְאַדְרַבָּה, יֵשׁ אִסּוּר בַּעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה, מִשּׁוּם דְּמָאן דְּמַחְוֵי בְּמָחוֹג קָמֵי מַלְכָּא כּוּ', וַעֲשִׂיַּת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת נִקְרֵאת בְּשֵׁם חִלּוּל, שֶׁמַּכְנִיס אֶת הַ'לְּעוּמַת זֶה' לְתוֹךְ הֶחָלָל וְהַמָּקוֹם שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה כּוּ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 31)

אֲבָל הַקָּבָּ"ה . . נִכְנַס בּוֹ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה (רש"י ב, ב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַחִיּוּב לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ אֵינוֹ רַק בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא סָפֵק יוֹם סָפֵק לַיְלָה, אֶלָּא גַּם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא וַדַּאי יוֹם. וְאִם כִּי זֶה גּוּפָא הוּא מִפְּנֵי שֶׁאָדָם אֵינוֹ יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, וְהוּא עָלוּל לְחַלֵּל שַׁבָּת – הֲרֵי סוֹף סוֹף יֵשׁ חִיּוּב כָּזֶה, וְגַם הַקָּבָּ"ה חַיָּב לְקַיְּמוֹ (כִּבְיָכוֹל). כְּדֵי לְתָרֵץ שְׁאֵלָה זוֹ מֵבִיא רַשִׁ"י אֶת הַמֵּימְרָא בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ – רַבִּי שִׁמְעוֹן, הַדּוֹרֵשׁ טַעֲמָא דִּקְרָא (ב"מ קטו, א), וּמִכֵּיוָן שֶׁטַּעַם הַחִיּוּב לֹא שַׁיָּךְ אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, אֵין אָצְלוֹ גַּם הַדִּין הַזֶּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר־השיחות תשמ"ח, כרך א, עמ' 147)

וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה (ב, ב)

כָּזֶה שֶׁהוּא מַכֶּה בַּקּוּרְנָס עַל־גַּבֵּי הַסַּדָּן – הִגְבִּיהָה מִבְּעוֹד יוֹם וְהוֹרִידָהּ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ (בראשית רבה פ"י, ט).

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, לְשֵׁם מַה סִּיֵּים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת מְלֶאכֶת הַבְּרִיאָה בְּאוֹפֶן כָּזֶה שֶׁהַמְּלָאכָה תִּיכָּנֵס לְתוֹךְ יוֹם הַשַּׁבָּת, וּבִלְשׁוֹן רַשִׁ"י כָּאן - "נִכְנַס בּוֹ כְּחוּט הַשְּׁעָרָה וְנִרְאֶה כְּאִילוּ כִּילָה בּוֹ בַּיּוֹם".

יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוֹרָה לָנוּ עַד כַּמָּה צְרִיכִים לְיַיקֵר כָּל רֶגַע וְכָל פְּעוּלָּה, שֶׁכֵּן פְּעוּלָּה זוֹ שֶׁל הוֹרְדַת הַקּוּרְנָס הִשְׁלִימָה אֶת כָּל מְלֶאכֶת הַבְּרִיאָה, וּמִיַּד בָּאָה מְנוּחַת יוֹם הַשַּׁבָּת. לְלַמְּדֵנוּ, שֶׁגַּם כְּשֶׁמְּדוּבָּר בִּפְעוּלָּה טוֹבָה אַחַת וִיחִידָה, וְלוּ תִּהְיֶה פְּעוּלָּה קְטַנָּה, 'כְּחוּט הַשְּׁעָרָה' בְּלִבַד, הֲרֵי פְּעוּלָּה זוֹ הִיא הַ'מַּכָּה בַּפַּטִּישׁ', שֶׁעַל־יָדָהּ נִשְׁלֶמֶת כָּל עֲבוֹדַת זְמַן הַגָּלוּת וְנִכְנָסִים מִיַּד לְיוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה.

וּפְסַק־דִּין מְפוֹרָשׁ הוּא בְּרַמְבַּ"ם (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ד): "עָשָׂה מִצְוָה אַחַת, הִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלוֹ לְכַף זְכוּת, וְגָרַם לוֹ וְלָהֶם תְּשׁוּעָה וְהַצָּלָה".

כלי יקר – עוז והדר

בְּשֵׁם שֶׁל 'יְהֹ'. אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת אָז יִשְׁתַּמֵּשׁוּ בְּשֵׁם שָׁלֵם (ראה תנחומא תצא יא), כִּי (לא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ 'יָהּ') (ע"פ תהלים קטו יז), עַל כֵּן נִרְמַז ו"ה בְּרָאשֵׁי תֵבוֹת אֵלּוּ **'וַ'יְכֻלּוּ** **'הַ'שָּׁמַיִם** הַמְדַבֵּר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בַּנִּגְלֶה וּמְרַמֵּז בַּנִּסְתָּר לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת לָעוֹלָם הַבָּא, לְהוֹרוֹת כִּי אָז יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם. וְכֵן דָּוִד חָתַם מִזְמוֹר (בְּרָכִי נַפְשִׁי) (שם קד) הַמְדַבֵּר כֻּלּוֹ מִיְּצִירַת מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית בְּשֵׁם שֶׁל 'יְהֹ'. וְעַיֵּן עוֹד לְקַמָּן פָּרָשַׁת רְאֵה (דברים טו י) בַּפָּסוּק (כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה): תורה ב

(ג) **וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:**

ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵּהּ נַח מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד:

רש"י ◄**וַיְבָרֶךְ וַיְקַדֵּשׁ** • בֵּרְכוֹ בַּמָּן, שֶׁכָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ יָרַד לָהֶם עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת, וּבַשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן שֶׁלֹּא יָרַד כְּלָל בְּשַׁבָּת, וְהַמִּקְרָא כָּתַב עַל הֶעָתִיד.

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת • הַמְּלָאכָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לֵעָשׂוֹת בְּשַׁבָּת, כָּפַל וַעֲשָׂאָהּ בַּשִּׁשִּׁי, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עַל־פִּי לִקּוּטֵי־שִׂיחוֹת כְּרַךְ כה עמוד 14 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשְּׁלֵמוּת וְהַחִסָּרוֹן שֶׁבַּבְּרִיאָה

אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (ב, ג)

כָּל מַה שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית צְרִיכִין עֲשִׂיָּה, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת, אֲשֶׁר בָּרָא וְעָשָׂה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לַעֲשׂוֹת, לוֹמַר שֶׁהַכֹּל צָרִיךְ תִּקּוּן (בראשית רבה פרשה יא, ו)

לִכְאוֹרָה מַאֲמָר זֶה סוֹתֵר לְמַאֲמָרָם זַ"ל "עוֹלָם עַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא" (וְאֵין לְתָרֵץ שֶׁעַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא, וְאַחַר־כָּךְ בְּחֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִתְקַלְקֵל, דַּעֲדַיִן יָקְשָׁה מִפְּשָׁט הַלָּשׁוֹן דַּ"אֲשֶׁר בָּרָא" דְּהַחִסָּרוֹן הוּא מִצַּד הַבְּרִיאָה עַצְמָהּ).

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה: הֵן אֱמֶת שֶׁהָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, עַל מִלּוּאוֹ נִבְרָא, אַךְ כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הִנֵּה מִצַּד הָעִלּוּי דְּיוֹם הַשַּׁבָּת אֶפְשָׁר לְהִתְעַלּוֹת לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל. וּלְגַבֵּי דַּרְגָּא זוֹ, הָעוֹלָם – כְּמוֹ שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל – חָסֵר וְצָרִיךְ תִּקּוּן.

וּכְמוֹ בַּעֲבוֹדַת ה': כַּאֲשֶׁר מִתְעַלֶּה הָאָדָם לְדַרְגָּא נַעֲלֵית יוֹתֵר, נִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, כִּי לְגַבֵּי מַצָּבוֹ עַתָּה, עֲבוֹדָתוֹ הַקּוֹדֶמֶת אֵינָהּ בִּשְׁלֵמוּת (הֲגַם שֶׁלְּגַבֵּי מַצָּבוֹ הַקּוֹדֵם הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ שְׁלֵמָה).

וּבְדָגְמַת מִצְוַת הַצְּדָקָה: חִיּוּב נְתִינַת הַצְּדָקָה הוּא לְפִי גֹּדֶל רְכוּשׁוֹ. וּלְפִי זֶה מוּבָן שֶׁכַּאֲשֶׁר גָּדֵל רְכוּשׁוֹ, עָלָיו לְהַרְבּוֹת יוֹתֵר בִּצְדָקָה וְלָתֵת כְּפִי מַצָּבוֹ עַתָּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בִּנְתִינָתוֹ כְּמִקֹּדֶם (אַף־עַל־גַּב שֶׁבְּמַצָּבוֹ הַקּוֹדֵם קַיֵּם מִצְוַת הַצְּדָקָה בִּשְׁלֵמוּת).

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּנִּדּוֹן דִּידַן: הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁנִּבְרָא בְּשִׁשֶּׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, הָיָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת מִצַּד מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ - "יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה", אַךְ כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ יוֹם הַשַּׁבָּת וְנִמְשֶׁכֶת בָּעוֹלָם קְדֻשָּׁה נַעֲלֵית, הִנֵּה לְגַבָּיו הַשְּׁלֵמוּת דְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַחֹל נֶחְשֶׁבֶת כְּ"חֶסֶר" וְ"צָרִיךְ תִּקּוּן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מִשִּׂיחוֹת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית תשט"ז)

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת (ב, ג)

"אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים וְעָשָׂה" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת", לוֹמַר שֶׁהַכֹּל צָרִיךְ תִּיקּוּן (רַשִּׁ"י לב"ר פי"א)

אָדָם עָלוּל לְחַשְׁוֹב: כֵּיצַד דּוֹרְשִׁים מִמֶּנּוּ לְתַקֵּן וּלְהַעֲלוֹת אֶת עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ, וַהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא, וְכֵיצַד יָבוֹא הוּא וְיַשֵּׁנָּה אֶת מַה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָבַע בְּעוֹלָמוֹ?!

הַתְּשׁוּבָה עַל־כָּךְ הִיא - "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת, לְתַקֵּן". תַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת הִיא - לְתַקֵּן: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כּוֹחַ וִיכוֹלֶת לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ יְתַקֵּן אֶת הַחֶסֶר בָּעוֹלָם וִיבִיאוֹ לִידֵי שְׁלֵימוּת!

זוֹהִי אֵפוֹא **הַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית** שֶׁל בְּרִיאַת הָעוֹלָם כּוּלוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

ב (ג) **אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.** לְפִי שֶׁהַשַּׁבָּת מוֹרֶה עַל בְּרִיאַת 'יֵשׁ מֵאַיִן', וְדִוְקָא מֵאוֹתָהּ בְּרִיאָה שָׁבַת, אָבָל מִבְּרִיאַת 'יֵשׁ מִיֵּשׁ' לֹא שָׁבַת, כִּי כַּמָּה נְטִיעוֹת קוֹלְטוֹת וְצוֹמְחוֹת בְּשַׁבָּת, וְכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּשִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה נִבְרְאוּ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶם 'יֵשׁ מִיֵּשׁ', כִּי כֻּלָּם הֵם כַּחֹמֶר אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ נַעֲשָׂה אֵיזוֹ דָּבָר, כָּךְ כָּל הַנִּבְרָאִים עוֹשִׂים 'יֵשׁ מִיֵּשׁ' מִשִּׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וָהָלְאָה. עַל כֵּן נֶאֱמַר **אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת,** שֶׁבְּרָאָם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶם 'יֵשׁ מִיֵּשׁ' וְדִבֵּר יוֹם בְּיוֹמוֹ), וּמִכְּלָל זֶה אָנוּ לְמֵדִין שֶׁהַשַּׁבָּת מוֹפֶת עַל בְּרִיאַת 'יֵשׁ מֵאַיִן' דַּוְקָא, דְּאִם לֹא כֵּן 'מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם' (ע"פ ב"מ נט):

וּמַה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר', לְפִי שֶׁבְּכָל הַיָּמִים הַלַּיְלָה זְמַן הַמְּנוּחָה וְהַבֹּקֶר זְמַן הַמְּלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד כב–כג) (תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְגוֹ' יֵצֵא אָדָם לְפָעֳלוֹ), אֲבָל יוֹם הַשַּׁבָּת, אוֹ כֻּלּוֹ מְנוּחָה, אוֹ כֻּלּוֹ מְלָאכָה, אִם כֵּן אֵין בּוֹ הֶבְדֵּל בֵּין עֶרֶב לְבֹקֶר, כִּי מִצַּד סְתָם מְלָאכָה כֻּלּוֹ מְנוּחָה, וּמִצַּד עֲמַל הַתּוֹרָה כֻּלּוֹ לַמְּלָאכָה, כִּי יוֹם הַשַּׁבָּת נִתָּן לַעֲסֹק בּוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (יהושע א ח) (וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה), וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תדא"ר פ"א):

וְאוּלַי שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר **כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא,** הַיְנוּ סְתָם מְלָאכָה, **לַעֲשׂוֹת,** הַיְנוּ כְּדֵי (לַעֲשׂוֹת בַּחֲרֹשֶׁת עֵץ) חַיִּים הַתּוֹרָנִי, (וּבַחֲרֹשֶׁת אֶבֶן) הַלּוּחוֹת (ע"פ שמות לא ה). וְקַל לְהָבִין: תורה ד

(ד) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם:

ד אִלֵּין תּוּלְדַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא וּשְׁמַיָּא:

רש"י◄ אֵלֶּה • הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה. תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' • לְלַמֵּדְךָ שֶׁכֻּלָּם נִבְרְאוּ בָּרִאשׁוֹן. דָּבָר אַחֵר: בְּהִבָּרְאָם, בְּהֵ"א בָּרָאם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיָהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", בְּב' אוֹתִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל הַשֵּׁם, יָצַר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א. (סְפָרִים אֲחֵרִים: רָמַז כְּמוֹ שֶׁהֵהֵ"א פְּתוּחָה לְמַטָּה, כָּךְ הָעוֹלָם פָּתוּחַ לַשֵּׁכִים בִּתְשׁוּבָה, וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיו"ד, לוֹמַר שֶׁצַּדִּיקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן מוּעָטִים כְּמוֹ י' שֶׁהִיא קְטַנָּה בָּאוֹתִיּוֹת) רָמַז שֶׁיֵּרְדוּ הָרְשָׁעִים לְמַטָּה לִרְאוֹת שַׁחַת, כְּהֵ"א זֹאת שֶׁסְּתוּמָה מִכָּל צְדָדֶיהָ וּפְתוּחָה לְמַטָּה, לָרֶדֶת דֶּרֶךְ שָׁם.

(ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה:

ה וְכֹל אִילָנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווּ בְּאַרְעָא וְכָל עִסְבָּא דְּחַקְלָא עַד לָא צְמַח אֲרֵי לָא אָחִית מִטְרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אַרְעָא וְאֲנָשׁ לֵית לְמִפְלַח יָת אַדְמְתָא:

רש"י◄ טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ • כָּל טֶרֶם שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן 'עַד לֹא' הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קֹדֶם, וְאֵינוֹ נִפְעַל, לוֹמַר הִטְרִים, כַּאֲשֶׁר יֹאמַר הִקְדִּים, וְזֶה מוֹכִיחַ. וְעוֹד אַחֵר: "כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן", עֲדַיִן לֹא תִּירְאוּן. וְאַף זֶה תְּפָרֵשׁ: עֲדַיִן לֹא הָיָה בָּאָרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בַּשִּׁשִּׁי קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • עֲדַיִן לֹא צָמַח, וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁכָּתוּב "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ", לֹא יָצְאוּ, אֶלָּא עַל פֶּתַח הַקַּרְקַע עָמְדוּ עַד יוֹם ו', וְלָמָּה?. כִּי לֹא הִמְטִיר • וּמַה טַעַם לֹא הִמְטִיר? לְפִי שֶׁ"אָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מַכִּיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גְּשָׁמִים, וּכְשֶׁבָּא אָדָם וְיָדַע שֶׁהֵם צֹרֶךְ לָעוֹלָם, הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְיָרְדוּ, וְצָמְחוּ הָאִילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים • ה' הוּא שְׁמוֹ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שַׁלִּיט וְשׁוֹפֵט עַל כֹּל, וְכֵן פֵּרוּשׁ זֶה בְּכָל מָקוֹם לְפִי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים.

כלי יקר – עוז והדר

(ד) אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם. אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר יב י) 'בְּהֵ"א בָּרָאם, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א וְהָעוֹלָם הַבָּא בְּיו"ד'. וְנִרְאֶה שֶׁדַּעַת בַּעַל מִדְרָשׁ זֶה הוּא, לְפִי 'שֶׁכָּל שִׁירוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה נֶאֱמְרוּ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה' (שמו"ר כג יא), 'שִׁירָה חֲדָשָׁה' בְּתוֹסֶפֶת הֵ"א, כִּי כָּל הֵ"א מוֹרָה עַל נְקֵבָה כְּהוֹרַאת הַהֵ"א שֶׁבְּשֵׁם אִשָּׁה, וּלְפִי שֶׁכָּל שִׂמְחוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה מְעֹרָבִים בְּצַעַר וְיָגוֹן כִּנְקֵבָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ צַעַר לֵדָה, כָּךְ כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הַזֶּה הֵם בְּדֶרֶךְ תּוֹלְדָה. אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיו"ד הַמְשֻׁתֶּפֶת לְזָכָר שֶׁאֵין לוֹ צַעַר לֵדָה, כָּךְ יִהְיוּ לָעוֹלָם הַבָּא כִּזְכָרִים לֹא יוֹלִידִים, וְשָׁם הַשִּׂמְחָה שְׁלֵמָה. עַל כֵּן נִשְׁתַּתֵּף שֵׁם 'יָהּ' בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, וּבְכָל מָקוֹם שִׁמּוּשׁ הַיו"ד לְזָכָר, וְשִׁמּוּשׁ הַהֵ"א לִנְקֵבָה:

בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם. וּלְמַעְלָה (א א) הִקְדִּים שָׁמַיִם לְאָרֶץ. לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ר יב טו) 'רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין וְרָאָה שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, חָזַר וְשִׁתְּפָהּ לְמִדַּת הָרַחֲמִים', וְהַנָּה (לא אִישׁ אֵל וְיִתְנָחֵם) (ע"פ במדבר כג יט), וּמֵעִקָּרָא מַאי סָבַר. אֶלָּא שֶׁבָּאֱמֶת הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָרוּחָנִיִּים יְכוֹלִין לְהִתְקַיֵּם בְּמִדַּת הַדִּין יוֹתֵר מִן הַתַּחְתּוֹנִים (אֲשֶׁר בֶּעָפָר יְסוֹדָם) (ע"פ איוב ד יט), עַל כֵּן הַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ וְהַאי לְדִסְמִיךְ לֵיהּ, כִּי לְמַעְלָה הִזְכִּיר שֵׁם 'אֱלֹהִים' וּסְמָכוֹ לְ'אֶת הַשָּׁמַיִם' הַמְרֻבֶּה כָּל צְבָאָם, כִּי הַמָּה נִבְרְאוּ בְּמִדַּת הַדִּין לְבַד, וְכָאן הִזְכִּיר שִׁתּוּף שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים וּסְמָכוֹ אֶל הָ'אָרֶץ', כִּי בַּעֲבוּר יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הָיָה צָרִיךְ לְשִׁתּוּף זֶה:

וְעַל שִׁתּוּף זֶה אָמַר הַמְשׁוֹרֵר (תהלים סב יב) (אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי) וְגוֹ'. כִּי מִתְּחִלָּה 'אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים', רָצָה לוֹמַר מִדָּה אַחַת נִזְכְּרָה בְּשֵׁם 'אֱלֹהִים' בְּאָמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים). וְאַחַר כָּךְ 'שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי', שְׁתֵּי מִדּוֹת, בְּאָמְרוֹ בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים. רָמְזוּ לַדָּבָר, 'שְׁתַּיִם זוּ' עוֹלֶה לְמִסְפַּר עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה כְּמִסְפַּר שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים, וְחִלְקוּ לִשְׁנֵי פְּעָמִים שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, כְּמִסְפַּר 'אֶחָד' וְ'אַהֲבָה' הַכְּלוּלִים בְּשֵׁם שֶׁל רַחֲמִים הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה בַּפָּסוּק (דברים ו ד–ה) (שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' ה' אֶחָד, וְאָהַבְתָּ) וְגוֹ'. וְנָתַן טַעַם לַדָּבָר לָמָּה לֹא בְּרָאוֹ בְּשֵׁם 'אֱלֹהִים' לְבַד, (כִּי עֹז לֵאלֹהִים) (תהלים שם), לְפִי שֶׁכָּל הָעֹז וְהַתֹּקֶף מִתְיַחֵס לְשֵׁם אֱלֹהִים, וְאֵין כֹּחַ בְּיַד נִבְרְאֵי מַטָּה לְקַבֵּל אֶת כָּל (מַעֲשֵׂה תָקְפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ) יִתְבָּרֵךְ כְּלָל וּכְלָל. אֲבָל (לְךָ ה' חָסֶד) (שם פסוק יג), כִּי לְשֵׁם שֶׁל רַחֲמִים הַנִּקְרָא בְּשֵׁם שֶׁל אֲדֹנוּת אֲלֵיהוּ הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, כִּי יָבוֹא הַזְּמַן שֶׁתִּרְצֶה (לְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ) (שם), כְּפִי כֹּחַ הַמְקַבֵּל וְהָעוֹשֶׂה, לֹא כְּפִי כֹּחֲךָ יִתְבָּרֵךְ. וְנָקֵט לְשׁוֹן נוֹכֵחַ בְּאָמְרוֹ 'וּלְךָ ה' חָסֶד', וּלְשׁוֹן נִסְתָּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים 'כִּי עֹז לֵאלֹהִים', כִּי בִּשְׁעַת הַכַּעַס שֶׁמִּדַּת הַדִּין שׁוֹלֶטֶת בָּעוֹלָם נִרְאֶה כְּאִלּוּ הִסְתִּיר ה' פָּנָיו מִן הַבְּרִיּוֹת, וּבִשְׁעַת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים (יָאֵר ה' פָּנָיו) אֵלֵינוּ. וְקַל לְהָבִין: תורה ה

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

ו וַעֲנָנָא הֲוָה סָלִיק מִן אַרְעָא וְאַשְׁקֵי יָת כָּל אַפֵּי אַדְמְתָא׃

רש"י ◄ וְאֵד יַעֲלֶה • לְעִנְיַן בְּרִיָּתוֹ שֶׁל אָדָם. הֶעֱלָה הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנָנִים לִשְׁרוֹת הֶעָפָר, וְנִבְרָא אָדָם, כְּגַבָּל זֶה, שֶׁנּוֹתֵן מַיִם וְאַחַר־כָּךְ לָשׁ אֶת הָעִסָּה, אַף כָּאן "וְהִשְׁקָה", וְאַחַר־כָּךְ "וַיִּיצֶר".

(ז) וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה׃

ז וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם עַפְרָא מִן אַדְמְתָא וּנְפַח בְּאַנְפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי וַהֲוַת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא׃

רש"י ◄ וַיִּיצֶר • שְׁתֵּי יְצִירוֹת, יְצִירָה לָעוֹלָם הַזֶּה וִיצִירָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים. אֲבָל בְּבְהֵמָה, שֶׁאֵינָהּ עוֹמֶדֶת לַדִּין, לֹא נִכְתַּב בִּיצִירָתָהּ שְׁנֵי יוּדִי"ן. עָפָר מִן הָאֲדָמָה • צָבַר עֲפָרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת, שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיָּמוּת, שָׁם תְּהֵא קוֹלַטְתּוֹ לִקְבוּרָה. דָּבָר אַחֵר: נָטַל עֲפָרוֹ מִמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִי", אָמַר: הַלְוַאי תִּהְיֶה לוֹ כַּפָּרָה וְיוּכַל לַעֲמֹד. וַיִּפַּח בְּאַפָּיו • עֲשָׂאוֹ מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּמִן הָעֶלְיוֹנִים, גּוּף מִן הַתַּחְתּוֹנִים וּנְשָׁמָה מִן הָעֶלְיוֹנִים. לְפִי שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן נִבְרְאוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ. בַּשֵּׁנִי, בָּרָא רָקִיעַ לָעֶלְיוֹנִים. בַּשְּׁלִישִׁי, "תֵּרָאֶה הַיַּבָּשָׁה" לַתַּחְתּוֹנִים. בָּרְבִיעִי, בָּרָא מְאוֹרוֹת לָעֶלְיוֹנִים. בַּחֲמִשִּׁי, "יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם" לַתַּחְתּוֹנִים. הֵזִקַּק בַּשִּׁשִּׁי לִבְרִאוֹת בּוֹ בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים, וְאִם לָאו, יֵשׁ קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁיִּהְיוּ אֵלּוּ רַבִּים עַל אֵלּוּ בִּבְרִיאַת יוֹם אֶחָד. נֶפֶשׁ חַיָּה • אַף בְּהֵמָה וְחַיָּה נִקְרְאוּ: "נֶפֶשׁ חַיָּה", אַךְ זוֹ שֶׁל אָדָם – חַיָּה שֶׁבְּכֻלָּן, שֶׁנִּתּוֹסַף לוֹ דֵּעָה וְדִבּוּר.

(ח) וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר׃

ח וּנְצִיב יְיָ אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן מִלְּקַדְמִין וְאַשְׁוֵי תַּמָּן יָת אָדָם דִּי בְרָא׃

רש"י ◄ מִקֶּדֶם • בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל עֵדֶן, נָטַע אֶת הַגַּן. וְאִם תֹּאמַר, וַהֲרֵי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא וְגוֹ' אֶת הָאָדָם וְגוֹ'"? רָאִיתִי בְּבְרַיְתָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מִל"ב מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כְּלָל שֶׁלְּאַחֲרָיו מַעֲשֶׂה, הוּא פְּרָטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא וְגוֹ' אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כְּלָל, סָתַם בְּרִיאָתוֹ מֵהֵיכָן, וְסָתַם מַעֲשָׂיו. חָזַר וּפֵרַשׁ "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" וַיַּצְמַח לוֹ גַּן־עֵדֶן, וַיַּנִּיחֵהוּ בְּגַן־עֵדֶן, וַיַּפֵּל עָלָיו תַּרְדֵּמָה. הַשּׁוֹמֵעַ סָבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְאֵינוֹ אֶלָּא פְּרָטוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן. וְכֵן אֵצֶל הַבְּהֵמָה, חָזַר וְכָתַב: "וַיִּצֶר ה' וְגוֹ' מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדֵי לְפָרֵשׁ "וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם" לִקְרוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרָקִיעַ.

כלי יקר – עוז והדר

(ז) **וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.** פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'אַף לִבְהֵמָה יֵשׁ נֶפֶשׁ חַיָּה, אַךְ זוֹ חַיָּה שֶׁבְּכֻלָּם, שֶׁנִּתְוַסֵּף בּוֹ דֵּעָה וְדִבּוּר'. וּפֵרוּשׁוֹ דְּחוּק, (כִּי לֹא פֹרֵשׁ) בְּמִקְרָא חַיָּה מִכֻּלָּם. וּבְעֵקֶדָה פֵּרֵשׁ שֶׁ**נִּשְׁמַת חַיִּים** זוֹ הָרוּחַ הַחִיּוּנִי הַנִּמְצָא בָּאָדָם בְּעֶצֶם וְרִאשׁוֹנָה, וּמִצַּדּוֹ יִהְיֶה **הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה** כְּשֶׁיִּתְוַסֵּף בּוֹ הַשְּׁלֵמוּת הַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי, עַל דֶּרֶךְ נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְחָשַׁב הָרַב שֶׁהִסְכִּים רַשִׁ"י עַל יָדוֹ. אָמְנָם גַּם פֵּרוּשׁ זֶה אֵין נָאוֹת לְקַבְּלוֹ שֶׁ'אֲמַר **נֶפֶשׁ חַיָּה** עַל הַשְּׁלֵמוּת הָאַחֲרוֹן, אַחַר שֶׁלָּשׁוֹן זֶה נֶאֱמַר גַּם בִּבְהֵמוֹת וְחַיְתוֹ אָרֶץ:

לִפִיכָךְ לְבָבִי (לֹא כֵן יְדַמֶּה) (ע"פ ישעיה י ז), כִּי אִם לְפָרֵשׁ הַכָּף דִּבְרֵיהֶם מַמָּשׁ, כִּי **נִשְׁמַת חַיִּים** הִיא הַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת הַנִּצְחִי, צֵא וּלְמַד מִי הַנּוֹפֵחַ וְתִמְצָא שֶׁזֶּה מְדַבֵּר בְּוֹחֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמָּעַל) (ע"פ איוב לא ב). וְיֹאמַר, אַף־עַל־פִּי שֶׁנָּפַח ה' בָּאָדָם **נִשְׁמַת חַיִּים** הַמַּשְׂכֶּלֶת, מִכָּל מָקוֹם **וַיְהִי הָאָדָם** בִּתְחִלַּת הֲוָיָתוֹ לִסְתָם **נֶפֶשׁ חַיָּה** כִּשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים, כִּי (אָדָם עִיר פֶּרֶא יִוָּלֵד) (שם יא יב), וְעִקַּר שְׁלֵמוּתוֹ תָּלוּי בַּחֲרִיצוּת הִשְׁתַּדְּלוּתוֹ וְטוֹב בְּחִירָתוֹ כְּשֶׁיִּפָּקַח עֵינֵי שִׂכְלוֹ בְּבוֹאוֹ בַּיָּמִים, אֲבָל בִּתְחִלַּת הֲוָיָתוֹ אַף־עַל־פִּי שֶׁכְּבָר נָפַח בּוֹ **נִשְׁמַת** רוּחַ **חַיִּים,** מִכָּל מָקוֹם אֵין הַנִּשְׁמָה בּוֹ בְּפֹעַל כִּי אִם בְּכֹחַ לְבַד, וְאִם לֹא יְשַׁנֵּס מָתְנֵי זְרִיזוּתוֹ לָצֵאת בְּרֹאשׁ הֶחָלוּץ לִלְחֹם מִלְחֶמֶת ה', הֲרֵי הוּא נִשְׁאָר בִּבְהֵמִיּוּתוֹ וְנִמְשָׁל כַּבְּהֵמָה. אֲבָל (שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז כִּי יִוָּלֵד) (ע"פ ויקרא כב כז), בְּאוֹתוֹ יוֹם נִבְרָא עִם כָּל שְׁלֵמוּתוֹ, וְאֵין בּוֹ תּוֹסֶפֶת שְׁלֵמוּת:

וְגִלָּה לָנוּ הַכָּתוּב דָּבָר זֶה, שֶׁלֹּא יִטְעֶה הָאָדָם בְּעַצְמוֹ לֵאמֹר שֶׁבְּלֹא יְגִיעָה וְעָמָל יָבוֹא לִידֵי שְׁלֵמוּתוֹ אֲשֶׁר כְּבָר נוֹצַר עִמּוֹ, וְיִסְמֹךְ עַל יִתְרוֹן זֶה שֶׁנִּמְצָא בִּיצִירָתוֹ, כִּי אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הַכֹּל תָּלוּי בְּפֹעַל כַּפָּיו, כִּי יֵשׁ בְּיָדָיו תָּמִיד לְהַחְלִיף וּלְהָמִיר הַטֶּבַע בְּשֵׂכֶל וְהַשֵּׂכֶל בְּטֶבַע. וּמִטַּעַם זֶה לֹא

(ט) וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע:

ט וְאַצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל אִילָן דִּמְרַגַּג לְמֶחֱזֵי וְטַב לְמֵיכַל וְאִילַן חַיָּיא בְּמְצִיעוּת גִּינְתָא וְאִילָן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

רש"י◄ **וַיַּצְמַח** • לְעִנְיַן הַגַּן, הַכָּתוּב מְדַבֵּר. **בְּתוֹךְ הַגָּן** • בְּאֶמְצַע הַגָּן.

(י) וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

י וְנַהֲרָא הֲוָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּינְתָא וּמִתַּמָּן יִתְפְּרַשׁ וַהֲוֵי לְאַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין:

(יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב:

יא שׁוּם חָד פִּישׁוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אֲרַע דְּחַוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא:

רש"י◄ **פִּישׁוֹן** • הוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, וְעַל שֵׁם שֶׁמִּימָיו מִתְבָּרְכִין וְעוֹלִין וּמַשְׁקִין אֶת הָאָרֶץ, נִקְרָא פִּישׁוֹן, כְּמוֹ "וּפָשׁוּ פָּרָשָׁיו". דָּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן", שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן, שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל מִצְרַיִם: "וּבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי פִּשְׁתִּים".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת בראשית תשכ"ט)

וְעַל שֵׁם שֶׁמִּימָיו מִתְבָּרְכִין . . נִקְרָא פִּישׁוֹן (רש"י ב, יא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַה מַּכְרִיחַ אֶת רַשִׁ"י לְפָרֵשׁ אֶת שֵׁם הַנָּהָר (וְהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם "אֶרֶץ הַחֲוִילָה"). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַתּוֹרָה מַאֲרִיכָה בְּשִׁבְחוֹ וּמַעֲלָתוֹ שֶׁל הַ'גַּן': "כָּל עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל", "וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים" (הַיְנוּ שֶׁנְּהָרוֹת אֵלּוּ הֵם הַמָּקוֹר לְכָל הַנְּהָרוֹת שֶׁבָּעוֹלָם), "אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב . . וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם". לָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁגַּם שֵׁם הַנָּהָר מוֹרֶה עַל מַעֲלָה וְשֶׁבַח - מֵימָיו מִתְבָּרְכִין. וְכֵן בִּשְׁאָר הַנְּהָרוֹת: **גִּיחוֹן** – הוֹלֵךְ וְהוֹמֶה. **חִדֶּקֶל** – מֵימָיו חַדִּין וְקַלִּין. **פְּרָת** – מֵימָיו פָּרִים וְרָבִים וּמַבְרִין אֶת הָאָדָם.

(יב) וּזְהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם:

יב וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדֶלְחָא וְאַבְנֵי בּוּרְלָא:

(יג) וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ:

יג וְשׁוּם נַהֲרָא תִנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא דְכוּשׁ:

רש"י◄ **גִּיחוֹן** • שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְהוֹמֶה, וְהֶמְיָתוֹ גְּדוֹלָה מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יִגַּח", שֶׁמְּנַגֵּחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמֶה.

(יד) וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת:

יד וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְהַלֵּךְ לְמַדְנְחָא דְאַתּוּר וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הוּא פְּרָת:

כלי יקר – עוז והדר

נֶאֱמַר בִּיצִירַת הָאָדָם 'וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב', לְפִי שֶׁבִּיצִירָתוֹ עֲדַיִן לֹא נִכַּר (מַה טּוּבוֹ וּמַה יָּפְיוֹ) (ע"פ זכריה ט יז): תורה ח

(ט) **וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן.** תַּרְגּוּמוֹ, (וְאִילָן חַיָּיא בְּמְצִיעוּת גִּנְתָא), (וְאִילָן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ). רָצָה לְתָרֵץ בָּזֶה, לָמָּה לֹא הִזְהִירוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָאָדָם עַל שְׁנֵיהֶם יַחַד, שֶׁלֹּא יֹאכַל מֵעֵץ הַדַּעַת וּמֵעֵץ הַחַיִּים:

אֶלָּא לְפִי שֶׁעֵץ הַחַיִּים מִטִּבְעוֹ שֶׁהָאוֹכֵל מִן הָעֵץ עַצְמוֹ חַי לְעוֹלָם, כִּי לֹא הָיָה לוֹ פְּרִי כְּלָל, וְטַעַם הָעֵץ הָיָה כְּטַעַם פְּרִי. אֲבָל עֵץ הַדַּעַת הָיָה לוֹ פְּרִי **נֶחְמָד לְמַרְאֶה,** (כָּל אוֹכְלָיו יֶאְשְׁמוּ) לֵידַע בֵּין טוֹב לְרַע יוֹתֵר מֵהַצֹּרֶךְ. לְפִיכָךְ קֹדֶם שֶׁאָכַל מִן עֵץ הַדַּעַת לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְהִירוֹ עַל עֵץ הַחַיִּים, כִּי לֹא הָיָה נֶחְמָד לְמַרְאֶה, וְלֹא הָיָה בּוֹ עֲדַיִן דַּעַת לְהַבְחִין תּוֹעֶלֶת אֲכִילַת הָעֵץ הַהוּא, כִּי עֵץ בְּעָלְמָא הוּא, וּסְתָם בְּהֵמָה אֵינָהּ אוֹכֶלֶת עֵץ כִּי אִם אֵיזוֹ דָּבָר נֶחְמָד לְמַרְאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּרִי. אֲבָל אַחַר שֶׁאָכַל מֵעֵץ הַדַּעַת,

רש"י◄ **חִדֶּקֶל•** שֶׁמֵּימָיו חַדִּין וְקַלִּין. **פְּרָת•** שֶׁמֵּימָיו פָּרִין וְרָבִין, וּמַבְרִין אֶת הָאָדָם. **כּוּשׁ וְאַשּׁוּר•** עֲדַיִן לֹא הָיוּ, וְכָתַב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הֶעָתִיד. **קִדְמַת אַשּׁוּר•** לְמִזְרָחָהּ שֶׁל אַשּׁוּר. **הוּא פְּרָת•** הֶחָשׁוּב עַל כֻּלָּם, הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃

טו וְדַבַּר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאַשְׁרֵהּ בְּגִינְתָא דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ וּלְמִטְרַהּ׃

רש"י◄ **וַיִּקַּח•** לְקָחוֹ בִּדְבָרִים נָאִים וּפִתָּהוּ לִיכָּנֵס. 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה'.

(טז) וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל׃

טז וּפַקִּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימַר מִכֹּל אִילַן גִּינְתָא מֵיכַל תֵּיכוּל׃

(יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת׃

יז וּמֵאִילָן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לָא תֵּיכוּל מִנֵּהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכוּל מִנֵּהּ מֵימַת תְּמוּת׃

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃

יח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תַקִּין לְמֶהֱוֵי אָדָם בִּלְחוֹדוֹהִי אֶעְבֵּיד לֵהּ סָמֵךְ לְקִבְלֵהּ׃

רש"י◄ **לֹא־טוֹב הֱיוֹת וְגוֹ'•** שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת הֵן, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד בָּעֶלְיוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג, וְזֶה בַּתַּחְתּוֹנִים וְאֵין לוֹ זוּג. **עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ•** זָכָה — עֵזֶר, לֹא זָכָה — כְּנֶגְדּוֹ לְהִלָּחֵם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 20)

שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שְׁתֵּי רָשֻׁיּוֹת הֵן (רש"י ב, יח)

וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ אֵינוֹ מְפָרֵשׁ כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁקָּשֶׁה לָאָדָם לִהְיוֹת לְבַד, בּוֹדֵד. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה "לֹא טוֹב לָאָדָם הֱיוֹת לְבַדּוֹ" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ". מוּבָן אִפּוֹא, שֶׁעֶצֶם הֱיוֹתוֹ לְבַדּוֹ אֵינוֹ טוֹב, וְלֹא רַק שֶׁזֶּה לֹא טוֹב לָאָדָם. לָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י מַדּוּעַ זֶה לֹא טוֹב בְּעֶצֶם – שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ ב' רָשֻׁיּוֹת הֵן. וּמִטַּעַם זֶה מַעְתִּיק בְּ'דִּבּוּר הַמַּתְחִיל' אֶת הַתֵּבוֹת **לֹא טוֹב הֱיוֹת וְגוֹ'** (וְתוּ לֹא), כִּי בְּתֵבוֹת אֵלֶּה קַיָּם הַיְסוֹד וְהַהֶכְרֵחַ לְפֵרוּשׁוֹ.

כלי יקר – עוז והדר

הָיָה חוֹשֵׁשׁ פֶּן יַבְחִין בְּשִׁכְלוֹ בְּתוֹעֶלֶת עֵץ חַיִּים וְיֹאכַל מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה לְעוֹלָם, עַל כֵּן גֹּרַשׁ מִשָּׁם: תורה י

(יח) **לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ.** לְפִי שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ שִׁנּוּי וּמַחְלֹקֶת אֵין הַטּוֹבָה מָצוּי שָׁם, שֶׁהֲרֵי מִטַּעַם זֶה לֹא נֶאֱמַר 'כִּי טוֹב' בְּשֵׁנִי, לְפִי שֶׁבּוֹ נִבְרָא הַמַּחְלֹקֶת (ב"ר ד ו), כִּי כָּל מִסְפַּר שְׁנַיִם יֵשׁ בּוֹ חֶלְקָה וּפְרוּד. וְאִם כֵּן, אִם הָיָה הָאָדָם נוֹצֵר כָּל אֶחָד מֵהֶם מֵחֹמֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם כֵּן יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם גּוּפִים מֻחְלָקִים, וְלֹא יִהְיֶה הַטּוֹב דָּבֵק בָּהֶם יַעַן כִּי יִהְיוּ נֶעֱדָרִים מִן הָאַהֲבָה וְהָאַחְדוּת, וְיִהְיוּ קְרוֹבִים לָבֹא לִידֵי פֵּרוּד וּמְרִיבָה וְלִתֵּן רֶוַח בֵּין הַדְּבֵקִים, וְהָאָדָם מִדֵּינוֹ בְּטֶבַע צָרִיךְ יוֹתֵר אֶל הָאַהֲבָה וְהָאַחְדוּת מִכָּל שְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים: **לְפִיכָךְ** אָמַר שֶׁ**לֹּא טוֹב** הָיָה אִם יִהְיֶה הָאָדָם נוֹצֵר מִן חֹמֶר אֶחָד וְהָאִשָּׁה מִן חֹמֶר אַחֵר, לְפִיכָךְ **אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר,** כְּשֶׁיִּהְיוּ מִן חֹמֶר אֶחָד אָז יִהְיֶה כָּל אֶחָד לְ**עֵזֶר** וּלְהוֹעִיל אֶל הַשֵּׁנִי, וְיִהְיוּ זֶה כְּנֶגֶד זוֹ פּוֹנִים פְּנֵיהֶם זֶה לָזֶה, כִּי זֶה מוֹרֶה עַל הָאַהֲבָה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז ח) (שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָמִיד), שֶׁאֵין פֵּרוּשוֹ הִתְנַגְּדוּת שֶׁל מְרִיבָה אֶלָּא הִתְנַגְּדוּת שֶׁל אַהֲבָה (כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים) (משלי כז יט), לַאֲפוּקֵי בִּזְמַן שֶׁהַמְּרִיבָה מְצוּיָה כָּל אֶחָד פּוֹנֶה לַחֲבֵרוֹ עֹרֶף וְלֹא פָּנִים, לְכָךְ נֶאֱמַר **אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ**:

וְיֵשׁ אוֹמְרִים, **לֹא טוֹב,** שֶׁאֵין הָאָדָם נִקְרָא 'עוֹשֶׂה טוֹב' בְּמִצְוֹת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כְּשֶׁהוּא **לְבַדּוֹ** וְאֵין לוֹ מִתְנַגֵּד הַמַּטֶּהוּ לְדֶרֶךְ רַע, לְפִיכָךְ **אֶעֱשֶׂה לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ,** כִּי בְּמַה שֶּׁתִּהְיֶה אִשְׁתּוֹ כְּנֶגְדּוֹ לְהַסִּיתוֹ לְדֶרֶךְ רַע וְהוּא לֹא יִשְׁמַע לָהּ וִינַצְּחֶהָ, אָז הוּא נִקְרָא 'עוֹשֶׂה טוֹב', (כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה טוֹב) מִצַּד הַהֶכְרֵחַ וְלֹא יוּכַל לַחֲטֹא, כִּי אִם מִצַּד הֱיוֹת לוֹ אֶפְשָׁרוּת עַל הַחֵטְא וְיִנָּצֵל: תורה יט

(יט) וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

יט וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל חֵוַת בָּרָא וְיָת כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאַיְתֵהּ לְוַת אָדָם לְמֶחֱזֵי מַה יִקְרֵי לֵהּ וְכֹל דִּי הֲוָה קָרֵי לֵהּ אָדָם נַפְשָׁא חַיְתָא הוּא שְׁמֵהּ:

רש"י ◄ **וַיִּצֶר וְגוֹ' מִן הָאֲדָמָה** • הִיא יְצִירָה, הִיא עֲשִׂיָּה הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'", אֶלָּא בָּא וּפְרַשׁ שֶׁהָעוֹפוֹת נִבְרְאוּ מִן הָרָקִיעַ. לְפִי שֶׁאָמַר לְמַעְלָה, מִן הַמַּיִם נִבְרְאוּ, וְכָאן אָמַר, מִן הָאֲדָמָה נִבְרְאוּ. וְעוֹד, לְמֶדְךָ כָּאן, שֶׁבִּשְׁעַת יְצִירָתָן מִיָּד בּוֹ בַּיּוֹם הֵבִיאָם אֶל הָאָדָם לִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. וּלְדִבְרֵי אַגָּדָה: יְצִירָה זוֹ, לְשׁוֹן רִדּוּי וְכִבּוּשׁ, כְּמוֹ: "כִּי תָצוּר אֶל עִיר", שֶׁכְּבָשָׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל אָדָם. **וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה וְגוֹ'** • סָרְסֵהוּ וּפָרְשֵׁהוּ: "כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם שֵׁם, הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם".

◆ יום שלישי כ"ג תשרי (בכל העולם – המשך יום שלישי) ◆

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

כ וּקְרָא אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכֹל חֵוַת בָּרָא וּלְאָדָם לָא אַשְׁכַּח סָמֵךְ לְקִבְלֵהּ:

(כא) וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה:

כא וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שִׁנְתָא עַל אָדָם וּדְמֵךְ וְנָסִיב חָדָא מֵעִלְעוֹהִי וּמְלֵי בִּשְׂרָא תְּחוֹתַהּ:

רש"י ◄ **וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר • וַיַּפֵּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה.** כְּשֶׁהֵבִיאָן, הֵבִיאָן לְפָנָיו כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר: לְכֻלָּם יֵשׁ בֶּן זוּג, וְלִי אֵין בֶּן זוּג, מִיָּד: "וַיַּפֵּל". **מִצַּלְעֹתָיו •** מִסְּטָרָיו, כְּמוֹ: "וּלְצֶלַע הַמִּשְׁכָּן", זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: "שְׁנֵי פַּרְצוּפִין נִבְרְאוּ". **וַיִּסְגֹּר •** מְקוֹם הַחֲתָךְ. **וַיִּישָׁן וַיִּקַּח •** שֶׁלֹּא יִרְאֶה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרֵאת, וְתִתְבַּזֶּה עָלָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת יום שמחת תורה ה'תשי"ד)

אֵין בִּרְצוֹנִי לוֹמַר שֶׁהַזְּמַן הוּא קָצָר, - שֶׁכֵּן, פַּעַם כְּשֶׁהָיָה כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בְּוִינָא, בָּאוּ אֲנַ"שׁ לְלִוּוֹתוֹ, וְכָרַגִּיל אֵצֶל אֲנַ"שׁ, בָּאוּ מָשָׁךְ זְמַן קֹדֶם זְמַן נְסִיעָתָהּ שֶׁל הָרַכָּבֶת. בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עָמַד שָׁם אֶחָד מִיְּהוּדֵי אַשְׁכְּנַז ("אַ דַּיטְשׁ"), וְאָמַר שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ "אַיינָע מִינוּטֶע". נַעֲנָה הָרַבִּי וְאָמַר: אָכֵן, רֶגַע אֶחָד הוּא זְמַן רַב, שֶׁהֲרֵי "בִּשְׁעָתָא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא" אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, וְעַד שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשִׂים לוֹ כִּזְכֻיּוֹת". -

אֶלָּא אֹמֵר אֲנִי שֶׁהַזְּמַן הוּא **יָקָר**. וְלָכֵן, יֵשׁ לְמַלֵּא זְמַן זֶה בְּתֹכֶן מָלֵא - בְּנִגּוּן שִׂמְחָה.

הָרַב הַקָּדוֹשׁ מִצַּאנְז נָהַג לִישֹׁן זְמַן מוּעָט בְּיוֹתֵר, שָׁעוֹת אֲחָדוֹת בְּמָשָׁךְ הַמַּעַת־לְעֵת. וְשָׁאֲלוּהוּ: הֲרֵי זֶה עִנְיָן הַנּוֹגֵעַ

כלי יקר – עוז והדר

(כא) **וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה.** אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר יז ו) 'שֶׁלֹּא נִמְצָא סָמֶ"ךְ בַּתּוֹרָה עַד שֶׁנִּבְרְאָה הָאִשָּׁה, לְפִי שֶׁנִּבְרָא הַשָּׂטָן עִמָּהּ'. וְיֵשׁ לִתֵּן טַעַם לָמָּה דַּוְקָא סָמֶ"ךְ יוֹתֵר מִן ט' אוֹ נ'. לְפִי שֶׁסָּמֶ"ךְ לְשׁוֹן סְמִיכָה, לְהוֹרוֹת כִּי מִצַּד הָאִשָּׁה צָרִיךְ הָאָדָם לִסְמִיכָה, כִּי ה' סוֹמֵךְ יָדוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל בִּמְצוּדָתָהּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט יד) וּמֵיהוָה' אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת), וְסוֹמֵךְ יָדוֹ גַּם שֶׁלֹּא יִפֹּל בִּידֵי יִצְרוֹ הָרַע, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (קידושין ל:) 'אִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לוֹ'. וּסְמִיכָה זוֹ רְמוּזָה בַּפָּסוּק **וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה,** שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סוֹגֵר בַּעֲדוֹ שֶׁלֹּא יִכָּשֵׁל בָּהּ, מִלְּשׁוֹן (וַיִּסְגֹּר ה' בַּעֲדוֹ) (להלן ז טז), דְּהַיְנוּ סְגִירָה שֶׁל הַצֶּלָע: **וּמַה** שֶׁאָמַר (פסוק כב) **וַיִּבֶן ה' אֶת הַצֵּלָע,** הִזְכִּיר לְשׁוֹן 'בִּנְיָן', לְהוֹרוֹת שֶׁאֵין צָרִיךְ בְּזִוּוּג זֶה כִּי אִם לְכֵדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם בָּנוּי וְלֹא חָרֵב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן ל ג) (וְאִבָּנֶה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה), שֶׁעַל יְדֵי הַבָּנִים נִקְרָא הָאָדָם בָּנוּי, וְכֵן 'בֵּן' נִגְזַר מִלְּשׁוֹן 'בִּנְיָן' כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י לְקַמָּן (ה כח) עַל פָּסוּק (וַיּוֹלֶד בֵּן): תורה כב

לִבְרִיאוּת הַגּוּף? וְעָנָה: אוֹמְרִים עָלַי שֶׁהִנְנִי בַּעַל "תְּפִיסָה מְהִירָה". מַה פֵּרוּשׁ "תְּפִיסָה מְהִירָה"? - שֶׁדָּבָר שֶׁנִּמְשַׁךְ אַצָּל אַחֵר זְמַן רַב, נִמְשַׁךְ אַצָּל בַּעַל הַתְּפִיסָה הַמְּהִירָה זְמַן מוּעָט. וּבְמִילָא, גַּם בְּעִנְיָן הַשִּׁינָה - הִנְנִי יָשֵׁן מַהֵר...

יָדוּעַ, שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יָשְׁנוּ עִנְיָן הַדּוּרְמִיטָא. בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְלֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא עֲלִיַּת הָעוֹלְמוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה עַל־יְדֵי תְּפִילוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּתְקִיעַת שׁוֹפָר, יֶשְׁנָהּ הַהַכְתָּרָה וְהַהַמְשָׁכָה, עַד שֶׁגְּמַר הַהַמְשָׁכָה וְהַקְּלִיטָה הוּא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

כְּשֵׁם שֶׁהָעִנְיָן הוּא בִּכְלָלוּת, בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַשָּׁנָה, כֵּן הוּא גַּם בִּפְרָטִיּוּת בְּמֶשֶׁךְ יְמֵי הַשָּׁבוּעַ: בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת וְלֵיל שַׁבָּת, "מַעֲלֵי שַׁבַּתָּא", יֶשְׁנָהּ עֲלִיַּת הָעוֹלְמוֹת, שֶׁהוּא עִנְיָן דּוּרְמִיטָא, וּבְשַׁבָּת הִיא הַהַמְשָׁכָה.

וְכֵן בִּבְרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי, הָיָה "וַיַּפֵּל . . תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם", וּלְאַחֲרֵי־זֶה הָיְתָה הַנְּסִירָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה הַיִּחוּד, וְהַהַמְשָׁכָה בְּשַׁבָּת קֹדֶשׁ.

כְּבוֹד־קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר (מוֹהַרַשַׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן סִפֵּר, שֶׁאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הָיָה נִרְדָּם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לִפְנוֹת עֶרֶב, כִּי לְמַעְלָה אָז הוּא זְמַן שֵׁינָה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עֲלִיַּת הָעוֹלְמוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

כְּשֵׁם שֶׁיָּשְׁנוּ עִנְיָן הַדּוּרְמִיטָא בִּימֵי הַשָּׁבוּעַ וִימֵי הַשָּׁנָה, כָּךְ יָשְׁנוּ בִּכְלָלוּת גַּם בְּ"שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין דְּקַיְּימָא עָלְמָא", שֶׁבְּסוֹף "שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין", יוֹם הַשִּׁשִּׁי לִפְנוֹת עֶרֶב דְּכְלָלוּת, יֶשְׁנָהּ הָעֲלִיָּה וְסִלּוּק, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁכִים חֲבָלֵי מָשִׁיחַ, עִם כָּל הַגְּזֵירוֹת רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וּלְאַחֲרֵי־זֶה הִיא הַהַמְשָׁכָה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ.

בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵנוּ:

כֵּיוָן שֶׁהַיּוֹם נִצְטָרְפוּ כָּל ג' הָעִנְיָנִים בְּיַחַד: יוֹם הַשִּׁשִּׁי לִפְנוֹת עֶרֶב, הַהַתְחָלָה דְּשַׁבָּת; שְׁמִינִי־עֲצֶרֶת; וְנִמְצָאִים כְּבָר בְּסִיּוּם "שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין", קֹדֶם מָשִׁיחַ - צָרִיךְ לְהַתְחִיל כְּבָר הַסֵּדֶר דְּהַמְשָׁכוֹת, שֶׁמִּיָּד מִשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת וְשִׁמְחַת תּוֹרָה נֵלֵךְ לִקְרַאת הַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, שֶׁתִּהְיֶה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, לֹא "בַּעֲגָלָא דִידֵיהּ", אֶלָּא "בַּעֲגָלָא **דִּידָן**", לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

(כב) **וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים** | **אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם:**

כב וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יָת עִלְעָא דִּנְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא וְאַיְתֵהּ לְוַת אָדָם:

רש"י◄ **וַיִּבֶן•** כַּבְּנָיָן, רְחָבָה מִלְּמַטָּה וּקְצָרָה מִלְּמַעְלָה, לְקַבֵּל הַוָּלָד. כְּאוֹצָר שֶׁל חִטִּים, שֶׁהוּא רָחָב מִלְּמַטָּה וְקָצָר מִלְּמַעְלָה, שֶׁלֹּא יַכְבִּיד מַשָּׂאוֹ עַל קִירוֹתָיו.

וַיִּבֶן וְגוֹ' אֶת הַצֵּלָע וְגוֹ' לְאִשָּׁה• לִהְיוֹת אִשָּׁה, כְּמוֹ: "וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד", לִהְיוֹת אֵפוֹד.

(כג) **וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה־זֹּאת:**

כג וַאֲמַר הָאָדָם הֲדָא זִמְנָא גַּרְמָא מִגַּרְמַי וּבִסְרָא מִבִּסְרִי לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי מִבַּעְלָא נְסִיבָא דָּא:

רש"י◄ **זֹאת הַפַּעַם•** מְלַמֵּד שֶׁבָּא אָדָם עַל כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, וְלֹא נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ עַד שֶׁבָּא עַל חַוָּה. **לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ וְגוֹ'•** לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן, מִכָּאן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(כד) **עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:**

כד עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיִדְבַּק בְּאִתְּתֵהּ וְיִהוֹן לְבִסְרָא חָד:

רש"י◄ **עַל כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ•** רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן, לֶאֱסֹר עַל בְּנֵי נֹחַ אֶת הָעֲרָיוֹת. **לְבָשָׂר אֶחָד•** הַוָּלָד נוֹצָר עַל־יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְשָׁם נַעֲשֶׂה בְּשָׂרָם אֶחָד.

(כה) **וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ:**

כה וַהֲווֹ תַרְוֵיהוֹן עַרְטִילָאִין אָדָם וְאִתְּתֵהּ וְלָא מִתְכַּלְּמִין:

רש"י◄ **וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ•** שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים דֶּרֶךְ צְנִיעוּת, לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ דֵּעָה לִקְרוֹת שֵׁמוֹת, לֹא נִתַּן בּוֹ יֵצֶר הָרַע עַד אָכְלוֹ מִן הָעֵץ, וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֶר הָרַע, וְיָדַע מַה בֵּין טוֹב לְרָע.

ג (א) **וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן:**

א וְחִוְיָא הֲוָה חַכִּים מִכֹּל חֵוֹת בָּרָא דְּעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְּתָא בְּקוּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ לָא תֵּיכְלוּן מִכֹּל אִילַן גִּינְתָא:

רש"י◄ **וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם•** מָה עִנְיָן זֶה לְכָאן, הָיָה לוֹ לִסְמֹךְ: "וַיַּעַשׂ לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם"? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, מֵאֵיזוֹ סִבָּה קָפַץ הַנָּחָשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כֹּל וְנִתְאַוָּה לָהּ. **עָרוּם מִכֹּל•** לְפִי עָרְמָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ, הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ: "עָרוּם מִכֹּל", "אָרוּר מִכֹּל" (בראשית רבה)◆

אַף כִּי־אָמַר וְגוֹ'• שֶׁמָּא אָמַר לָכֶם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל וְגוֹ'", וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְּׁאָר פֵּרוֹת, הִרְבָּה עָלֶיהָ דְּבָרִים כְּדֵי שֶׁתִּשְׁיבֶנּוּ וְיָבֹא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ' 16)

לְפִי עָרְמָתוֹ וּגְדֻלָּתוֹ הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ (רש"י ג, א) עַל פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא הָיָה הַנָּחָשׁ מְדַבֵּר כְּמוֹ אָדָם, כַּכָּתוּב וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה. לָכֵן כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁלַּנָּחָשׁ הָיְתָה גַּם עָרְמָה וְגַם תְּכוּנָה נוֹסֶפֶת שֶׁאִפְשְׁרָה לוֹ לְבַטֵּא אֶת הָעָרְמָה - כֹּחַ הַדִּבּוּר. אַךְ לֹא כָּתַב בִּמְפֹרָשׁ "עָרְמָתוֹ וְדִבּוּרוֹ", כִּי כָּאן אֵין הַכַּוָּנָה לְדִבּוּר כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מַעֲלָה (לִפְי עָרְמָתוֹ . . הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ), וְאִם כֵּן מַתְאִים יוֹתֵר לוֹמַר שֶׁלִּפְי **גְּדֻלָּתוֹ** הָיְתָה מַפַּלְתּוֹ, שֶׁבָּזֶה מְדֻגָּשׁ שֶׁהַדִּבּוּר הוּא מַעֲלָה.

(ב) **וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן נֹאכֵל:**

ב וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא לְחִוְיָא מִפֵּירֵי אִילַן גִּינְתָא נֵיכוּל:

(ג) **וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־תְּמֻתוּן:**

ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דִּי בְּמְצִיעוּת גִּינְתָא אֲמַר יְיָ לָא תֵּיכְלוּן מִנֵּהּ וְלָא תְּקָרְבוּן בֵּהּ דִּילְמָא תְּמוּתוּן:

רש"י◄ **וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ•** הוֹסִיפָה עַל הַצִּוּוּי, לְפִיכָךְ בָּאָה לִידֵי גֵּרָעוֹן, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי ל) "אַל־תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו"◆.

(ד) **וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן:**

ד וַאֲמַר חִוְיָא לְאִתְּתָא לָא מוּת תְּמוּתוּן:

רש"י◄ **לֹא־מוֹת תְּמֻתוּן•** דְּחָפָהּ עַד שֶׁנָּגְעָה בּוֹ, אָמַר לָהּ: 'כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִיתָה בִּנְגִיעָה, כָּךְ אֵין מִיתָה בַּאֲכִילָה' (בראשית רבה)◆

כלי יקר – עוז והדר

ג (א) **אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן.** יֵשׁ בְּעִנְיָן זֶה סָפֵק גָּדוֹל, שֶׁאִם הָאִשָּׁה הוֹסִיפָה מִדַּעְתָּהּ צִוּוּי **לֹא תִגְּעוּ** (פסוק ג, ראה רש"י שם), הֲרֵי יָדְעָה הָאֱמֶת שֶׁלֹּא צִוָּה ה' עַל הַנְּגִיעָה, וְאִם כֵּן אֵיךְ נִתְפַּתְּתָה הָאִשָּׁה לְדִבְרֵי הֶבֶל אֵלּוּ לוֹמַר 'כְּשֵׁם שֶׁאֵין מִיתָה בְּנְגִיעָה כָּךְ אֵין מִיתָה בַּאֲכִילָה' (ב"ר יט ג):

לְפוּם רִיהֲטָא נִרְאֶה לְפָרֵשׁ, שֶׁהָאִשָּׁה לֹא שָׁמְעָה הַצִּוּוּי מִפִּי הַגְּבוּרָה כִּי אִם מִפִּי בַּעְלָהּ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ב טז) (וַיְצַו ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר), מַהוּ 'לֵאמֹר', אֶלָּא שֶׁיֹּאמַר גַּם לְאִשְׁתּוֹ שֶׁאֲכִילָה זוֹ מְסֻכֶּנֶת, כִּי מִטַּעַם זֶה נֶאֱמַר 'עַל הָאָדָם' וְלֹא נֶאֱמַר 'אֶל הָאָדָם', אֶלָּא 'עַל' הֵינוּ עַל אוֹדוֹת שֶׁלֹּא לְהָבִיא אֶת עַצְמוֹ בְּסַכָּנָה. וְהָאָדָם רָאָה בְּשִׂכְלוֹ לַעֲשׂוֹת סְיָג וּלְהוֹסִיף עַל הַצִּוּוּי לֶאֱסֹר לְאִשְׁתּוֹ אַף הַנְּגִיעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּבֹא לִידֵי אֲכִילָה, וְחַוָּה סָבְרָה שֶׁאָמַר לָהּ הַכֹּל מִפִּי הַגְּבוּרָה, עַל כֵּן בָּא לָהּ טָעוּת זֶה, כִּי מָצָא לוֹ הַנָּחָשׁ מָקוֹם לְהַטְעוֹתָהּ: **וּבְזֶה** אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְפָרוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁפֵּרֵשׁ (פסוק טו) 'שֶׁלְּכָךְ לֹא בָּא הַנָּחָשׁ אֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת', כִּי בְּלָאו הָכִי אֵין זֶה קָשְׁיָא, שֶׁהֲרֵי הַנָּחָשׁ רָצָה לְהוֹכִיחַ מִן הַנְּגִיעָה שֶׁאֵין מִיתָה בַּאֲכִילָה, וְעִם אָדָם הָרִאשׁוֹן לֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹכִיחַ כְּלוּם, כִּי אָדָם יָדַע הָאֱמֶת שֶׁלֹּא צִוָּה ה' עַל הַנְּגִיעָה וְהוּא הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ:

וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ עוֹד, שֶׁחַוָּה הָיְתָה מְסֻפֶּקֶת אִם כַּוָּנַת הַנָּחָשׁ לְטוֹבָתָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ **כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע** (פסוק ה), אוֹ שֶׁמָּא כַּוָּנָתוֹ כְּדֵי שֶׁיָּמוּת אָדָם וְיִשָּׂא הוּא אֶת חַוָּה, וְאָמַר לְחַוָּה לְפִי שֶׁנָּשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְיָדַע שֶׁוַּדַּאי תִּתֵּן לְבַעְלָהּ תְּחִלָּה (ראה רש"י פסוק טו). עַל כֵּן אָמְרָה חַוָּה, בָּזוֹאת יִבָּחֵן דַּעַת הַנָּחָשׁ, וְהוֹסִיפָה צִוּוּי **לֹא תִגְּעוּ** כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל הַמַּשָּׂא וּמַתָּן בֵּינֵיהֶם בִּנְגִיעָה, כִּי בִּנְגִיעָה אֵין סְבָרָא שֶׁתַּקְדִּים אֶת בַּעְלָהּ כְּמוֹ בַּאֲכִילָה, וְכַאֲשֶׁר דְּחַף הַנָּחָשׁ אֶת חַוָּה בְּאִילָן, אָז אָמְרָה חַוָּה עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הַדִּין עִם הַנָּחָשׁ, כִּי אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ כְּדֵי שֶׁיָּמוּת הָאָדָם אִם כֵּן לָמָּה דָּחַף

(ה) כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

ה אֲרֵי גַּלֵּי קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכְלוּן מִנֵּהּ וְיִתְפַּתְּחַן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן כְּרַבְרְבִין חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

רש"י ◄ כִּי יֹדֵעַ • כָּל אֻמָּן שׁוֹנֵא בְּנֵי אֻמָּנוּתוֹ, מִן הָעֵץ אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה). וְהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים • יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת.

(ו) וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:

ו וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טַב אִילָן לְמֵיכָל וַאֲרֵי אַסֵּי הוּא לָעֵינִין וּמְרַגֵּג אִילָנָא לְאִסְתַּכְּלָא בֵּהּ וּנְסִיבַת מֵאִבֵּהּ וַאֲכָלַת וִיהַבַת אַף לְבַעְלַהּ עִמַּהּ וַאֲכָל:

רש"י ◄ וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה • רָאַתָה דְּבָרָיו שֶׁל נָחָשׁ וְהִנְּאוּ לָהּ וְהֶאֱמִינַתּוּ (בראשית רבה). כִּי טוֹב הָעֵץ • לִהְיוֹת כֵּאלֹהִים. וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם". וְנֶחְמָד לְהַשְׂכִּיל • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע". וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ • שֶׁלֹּא תָּמוּת הִיא, וְיִחְיֶה הוּא וְיִשָּׂא אַחֶרֶת. גַּם • לְרַבּוֹת בְּהֵמָה וְחַיָּה.

(ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:

ז וְאִתְפַּתָּחָא עֵינֵי תַרְוֵיהוֹן וִידָעוּ אֲרֵי עַרְטִילָאִין אִינּוּן וְחַטִּיטוּ לְהוֹן טַרְפֵּי תְאֵנִין וַעֲבַדוּ לְהוֹן זְרָזִין:

רש"י ◄ וַתִּפָּקַחְנָה וְגוֹ' • לְעִנְיַן הַחָכְמָה דִּבֵּר הַכָּתוּב וְלֹא לְעִנְיַן רְאִיָּה מַמָּשׁ, וְסוֹף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם • אַף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כְּשֶׁהוּא עֵרֹם, אֶלָּא מַהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרֻמִּים הֵם"? מִצְוָה אַחַת הָיְתָה בְּיָדָם וְנִתְעַרְטְלוּ הֵימֶנָּה (בראשית רבה). עֲלֵה תְאֵנָה • הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ, בַּדָּבָר שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, בּוֹ נִתְקְנוּ (סנהדרין ע), אֲבָל שְׁאָר הָעֵצִים מְנָעוּם מִלֹּטֹל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסֵם הָעֵץ? שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שֶׁלֹּא יַכְלִימוּהוּ וְיֹאמְרוּ: 'זֶהוּ שֶׁלָּקָה הָעוֹלָם עַל־יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 132)

הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ (רש"י ג, ז)

לְפִי־זֶה נִמְצָא, שֶׁאָדָם וְחַוָּה נֶאֱסְרוּ בַּאֲכִילַת תְּאֵנִים, וְעַל־פִּי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עַל־פִּי מִדְרָשֵׁי חֲז"ל) הֲרֵי זֶה אִסּוּר עוֹלָם!

כלי יקר – עוז והדר

אוֹתִי וּמַה יַּרְוִיחַ בְּמִיתָתִי, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁכִּדְבָרָיו כֵּן הוּא 'לִהְיוֹת כֵּאלֹהִים', וְעַל כֵּן נִתְּנָה מָקוֹם לִדְבָרָיו. וְעַיִן לְמַעְלָה (א יא) פֵּרוּשׁ יָקָר עַל סִפּוּר הַנָּחָשׁ עִם חַוָּה בְּפָסוּק וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ): תורה ב

(ו) **וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם.** כִּי בְּכָל חֵטְא יֵשׁ לַיֵּצֶר טוֹב וְכוּחַ עִם הַיֵּצֶר הָרַע, כִּי הַיֵּצֶר טוֹב מַבְטִיחוֹ שָׁכָר הָרוּחָנִי לָעוֹלָם הַבָּא, וְהַיֵּצֶר הָרַע מֵשִׁיב עָלָיו וְטוֹעֵן כִּי טוֹב לֵילֵךְ אַחַר הַתַּאֲווֹת הַמּוּחָשׁוּת לְעֵין הָרוֹאֶה כִּי תַּאֲוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה נִרְאִין לְעֵין כֹּל, מִלֵּילֵךְ אַחַר חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר (עַיִן לֹא רָאָתָה) (ע"פ ישעיה סד ג). לְכָךְ נֶאֱמַר **וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה,** רָאָתָה דִּבְרֵי הַנָּחָשׁ וְיָשְׁרוּ בְּעֵינֶיהָ טַעֲנוֹתָיו, **כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם,** שֶׁתַּאֲוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה נִרְאִין עַיִן בְּעַיִן, לַאֲפוּקֵי חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַבָּא עַיִן לֹא רָאָתָה 'וְהָרוֹצֶה לְשַׁקֵּר יַרְחִיק עֵדָיו' (ע"פ רא"ש שבועות פ"ו סי' יג):

וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ. מִלַּת **'עִמָּהּ',** פֵּרְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים (רש"י) כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה עִמָּהּ תָּמִיד וְלֹא יִשָּׂא אַחֶרֶת כְּשֶׁתָּמוּת הִיא. וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁנִּתְּנָה לוֹ בְּהִיוֹתוֹ עִמָּהּ מַמָּשׁ, כִּי אָז לָחֲצָה אוֹתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁמְשׁוֹן (שופטים טז טז) (וְתִתְאַלְּצֵהוּ) (ראה סוטה ט:), כִּי בִּזְמַן אַחֵר אוּלַי לֹא הָיָה שׁוֹמֵעַ לָהּ (לַעֲבֹר אֶת פִּי ה'). וְעַל זֶה אָמַר בְּהִתְנַצְּלוּתוֹ (פסוק יב) **הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּ 'עִמָּדִי',** בְּשָׁעָה שֶׁהָיְתָה 'עִמָּדִי' מַמָּשׁ נִצְּחָה אוֹתִי, כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֵין טַעַם לְהִתְנַצְּלוּת זֶה: **וּמַה** שֶׁטָּעַן **הִיא נָתְנָה לִי מִן הָעֵץ** (שם), אוּלַי כֹּבֶן לוֹמַר דֶּרֶךְ הִתְנַצְּלוּת, מֵאַחַר שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בַּצִּוּוּי **'מִפְּרִי** עֵץ הַדַּעַת לֹא תֹאכַל' וְנֶאֱמַר (לעיל ב יז) (מֵעֵץ הַדַּעַת לֹא תֹאכַל), הָיִיתִי סָבוּר שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁאֵין אֲנִי רַשַּׁאי לִתְלֹשׁ הַפְּרִי מִן הָעֵץ, אֲבָל אִם הוּא כְּבָר תָּלוּשׁ וְעוֹמֵד חָשַׁבְתִּי שֶׁמֻּתָּר לִי לְאָכְלוֹ, וְעַתָּה **הִיא נָתְנָה לִי 'מִן הָעֵץ',** וְלֹא אֲנִי לִקַּחְתִּיו 'מִן הָעֵץ':

וְיֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁאָמַר מֵאַחַר שֶׁ**נָּתַתָּ הָאִשָּׁה 'עִמָּדִי'** לְבַשֵּׁל וּלְהָכִין כָּל צָרְכֵי הַבַּיִת, חָשַׁבְתִּי שֶׁחֲזָקָתָהּ שֶׁאֵינָהּ מַאֲכֶלֶת אוֹתִי דְּבַר אִסּוּר, עַל כֵּן חָשַׁבְתִּי שֶׁפְּרִי זֶה מֵעֵץ אַחֵר: תורה ז

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן:

ח וּשְׁמָעוּ יָת קַל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים מְהַלֵּךְ בְּגִינְתָּא לְמְנַח יוֹמָא וְאִיטַמַּר אָדָם וְאִתְּתֵהּ מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילַן גִּינְתָּא:

רש"י◄ וַיִּשְׁמְעוּ • יֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה רַבִּים, וּכְבָר סִדְּרוּם רַבּוֹתֵינוּ עַל מְכוֹנָם בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה' וּבִשְׁאָר מִדְרָשׁוֹת, וַאֲנִי לֹא בָּאתִי אֶלָּא לִפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וּלְאַגָּדָה הַמְיַשֶּׁבֶת דִּבְרֵי הַמִּקְרָא דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו. וַיִּשְׁמְעוּ • מַה שָּׁמְעוּ? שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהָיָה מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן. לְרוּחַ הַיּוֹם • לְאוֹתוֹ רוּחַ שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה מִשָּׁם (סְפָרִים אֲחֵרִים: לְשָׁם, וְדוֹ"ק כִּי כֵן עִקָּר), וְזוֹ הִיא מַעֲרָבִית, שֶׁלִּפְנוֹת עֶרֶב חַמָּה בַּמַּעֲרָב, וְהֵם (שם לח) סָרְחוּ בָּעֲשִׂירִית.

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה:

ט וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵהּ אָן אָתְּ:

רש"י◄ אַיֶּכָּה • יוֹדֵעַ הָיָה הֵיכָן הוּא, אֶלָּא לְכַנֵּס עִמּוֹ בִּדְבָרִים, שֶׁלֹּא יְהֵא נִבְהָל לְהָשִׁיב אִם יַעֲנִישֵׁהוּ פִּתְאֹם (בראשית רבה). וְכֵן בְּקַיִן אָמַר לוֹ: (בראשית ד) "אֵי הֶבֶל אָחִיךָ"? וְכֵן בְּבִלְעָם: (במדבר כב) "מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ"? לְכַנֵּס עִמָּהֶם בִּדְבָרִים, וְכֵן בְּחִזְקִיָּהוּ, בִּשְׁלוּחֵי מְרוֹדָךְ בַּלְאֲדָן (ישעיה לט).

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וְאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֶחָבֵא:

י וַאֲמַר יָת קַל מֵימְרָךְ שַׁמְעִית בְּגִינְתָּא וּדְחֵילִית אֲרֵי עַרְטִילַאי אֲנָא וְאִיטַמָּרִית:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ:

יא וַאֲמַר מָן חַוִּי לָךְ אֲרֵי עַרְטִילַאי אָתְּ הֲמִן אִילָנָא דִּפַקֵּדְתָּךְ בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל מִנֵּהּ אֲכַלְתְּ:

רש"י◄ מִי הִגִּיד לְךָ • מֵאַיִן לְךָ לָדַעַת מַה בֹּשֶׁת יֵשׁ בָּעוֹמֵד עֵרֹם? הֲמִן־הָעֵץ • בִּתְמִיהָה.

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל:

יב וַאֲמַר אִתְּתָא דִּיהַבְתְּ עִמִּי הִיא יַהֲבַת לִי מִן אִילָנָא וַאֲכָלִית:

רש"י◄ אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ז ה) כָּאן כָּפַר בַּטּוֹבָה.

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל:

יג וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מַה דָּא עַבְדַּתְּ וַאֲמֶרֶת אִתְּתָא חִוְיָא אַטְעִינִית וַאֲכָלִית:

רש"י◄ הִשִּׁיאַנִי • הִטְעַנִי, כְּמוֹ: (ישעיה לו) "אַל יַשִּׁיא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ".

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

יד וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא אֲרֵי עֲבַדְתָּ דָּא לֵיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חֵוֹת בָּרָא עַל מְעָךְ תֵּזִיל וְעַפְרָא תֵּיכוּל כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ:

רש"י◄ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת • מִכָּאן שֶׁאֵין מְהַפְּכִים בִּזְכוּתוֹ שֶׁל מֵסִית, שֶׁאִלּוּ שְׁאָלוֹ: לָמָּה עָשִׂיתָ זֹּאת? הָיָה לוֹ לְהָשִׁיב: דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד, דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין? מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה • אִם (סנהדרין כט)

כלי יקר – עוז והדר

(יד) אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (תענית ח.) 'לֶעָתִיד מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת אֵצֶל הַנָּחָשׁ וְאוֹמְרוֹת אֲרִי טוֹרֵף וְאוֹכֵל כו', אַתָּה מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ' כו'. לְכָךְ נֶאֱמַר

מִבְּהֵמָה נִתְקַלֵּל, מֵחַיָּה לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? הֶעֱמִידוּ רַבּוֹתֵינוּ מִדְּרָשׁ זֶה בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (דף ח), לְלַמֵּד שֶׁיְּמֵי עִבּוּרוֹ שֶׁל נָחָשׁ שֶׁבַע שָׁנִים. עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ • רַגְלַיִם הָיוּ לוֹ וְנִקְצְצוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך י עמוד 13 – מתוך 'לקראת שבת')

דִּבּוּרוֹ שֶׁל הַנָּחָשׁ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה (ג, יד)

הִנֵּה מָצִינוּ דִּקְדֶּם הַחֵטְא הָיָה לַנָּחָשׁ כֹּחַ הַדִּבּוּר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ" וְגוֹ'. וּמֵאַחַר שֶׁהַנְּחָשִׁים עַכְשָׁו אֵין לָהֶם כֹּחַ הַדִּבּוּר, עַל־כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁנִּטַּל מֵהֶם כֹּחַ זֶה. וּמִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁזֶּה אֵרַע בַּנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי, וְנִתְקַלֵּל בָּזֶה עֲבוּר חֶטְאוֹ. וְצָרִיךְ לְהָבִין מִפְּנֵי מַה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכָּתוּב שֶׁנִּתְקַלֵּל הַנָּחָשׁ גַּם בְּדִבּוּרוֹ?

וְהָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁהוֹסִיף ה' וְאָמַר לוֹ "כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת (אָרוּר אַתָּה מִכָּל וְגוֹ')" דְּלִכְאוֹרָה מְיֻתָּר, דַּהֲרֵי מֵהֶמְשֵׁךְ הַסִּפּוּר כְּבָר מִשְׁמַע שֶׁהָעֹנֶשׁ הוּא עֲבוּר זֶה.

וְנִרְאֶה לוֹמַר דְּבָזֶה מַסְבִּירוֹ לְהַנָּחָשׁ שֶׁהָעֹנֶשׁ שֶׁמְּקַבֵּל הוּא בִּבְחִינַת מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה "כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת". וּמִכֵּיוָן שֶׁעִקַּר הַחֵטְא בָּא עַל יְדֵי כֹּחַ הַדִּבּוּר וְהַשִּׁכְנוּעַ שֶׁל הַנָּחָשׁ, הֲרֵי שֶׁהָעֹנֶשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה "כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה" מִכָּוָן בְּעִקַּר כְּנֶגֶד כֹּחַ הַדִּבּוּר, שֶׁהִקְבָּ"ה לוֹקֵחַ מֵאִתּוֹ לֹא רַק אֶת כֹּחַ הַדִּבּוּר כְּאָדָם, אֶלָּא גַּם אֶת הַקּוֹל בִּכְלָל, וְעַד שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹת כִּבְהֵמוֹת וְחַיּוֹת אֲחֵרוֹת (שְׁאָגָה, נְהִימָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) "אָרוּר אַתָּה מִכָּל". שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵהֶם בְּאוֹתָן תְּכוּנוֹת שֶׁהָיָה מְבֻחָר מֵהֶם.

וְעַל זֶה מוֹסִיף וּמְפָרֵט גַּם אֶת שְׁאָר הַקְּלָלוֹת, "עַל גְּחֹנְךָ וְגוֹ'" מִכֵּיוָן שֶׁלֹּא נִכְלְלוּ בְּמַעֲשֵׂה הַהֶסְתָּה דְּהַנָּחָשׁ "כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת" לָכֵן הָצְרַךְ הַכָּתוּב לְפָרְטָם.

(טו) **וְאֵיבָה ׀ אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ ׀ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב:**

טו **וּדְבָבוּ אֶשַׁוִּי בֵּינָךְ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנָהּ הוּא יְהֵי דְּכִיר לָךְ מַה דְּעַבַדְתָּ לַהּ מִלְּקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵי נָטִיר לַהּ לְסוֹפָא:**

רש"י ◄ **וְאֵיבָה אָשִׁית •** אַתָּה לֹא נִתְכַּוַּנְתָּ אֶלָּא שֶׁיָּמוּת אָדָם, כְּשֶׁיֹּאכַל הוּא תְּחִלָּה, וְתִשָּׁא אֶת חַוָּה, וְלֹא בָּאתָ לְדַבֵּר אֶל חַוָּה תְּחִלָּה, אֶלָּא לְפִי שֶׁהַנָּשִׁים דַּעְתָּן קַלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְיוֹדְעוֹת לְפַתּוֹת אֶת בַּעֲלֵיהֶן, לְפִיכָךְ: "וְאֵיבָה אָשִׁית". **יְשׁוּפְךָ •** (סוטה ט) יְכַתֶּתְךָ, כְּמוֹ: (דברים ט) "וָאֶכֹּת אוֹתוֹ" וְתַרְגּוּמוֹ: 'וְשָׁפִית יָתֵהּ'. **וְאַתָּה**

תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב • לֹא יְהֵא לְךָ קוֹמָה וְתִשְׁכְּנוּ בַּעֲקֵבוֹ, וְאַף מִשָּׁם תְּמִיתֶנּוּ. וּלְשׁוֹן 'תְּשׁוּפֶנּוּ', כְּמוֹ: (ישעיה מ) "נָשַׁף בָּהֶם", כְּשֶׁהַנָּחָשׁ בָּא לִנְשֹׁךְ הוּא נוֹשֵׁף כְּמִין שְׁרִיקָה. וּלְפִי שֶׁהַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן, כָּתַב לְשׁוֹן נְשִׁיפָה בִּשְׁנֵיהֶם.

כלי יקר – עוז והדר

שֶׁיִּהְיֶה אָרוּר יוֹתֵר מִן כָּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, שֶׁכֻּלָּם יֵשׁ לָהֶם צַד הֲנָאָה מִמַּה שֶּׁהֵם טוֹרְפִים וְדוֹרְסִים, וְהַנָּחָשׁ אֵין לוֹ שׁוּם הֲנָאָה, כִּי (אֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן) (קהלת י יא), עַל כֵּן לֹא יִהְיֶה לוֹ הֲנָאָה בְּדְרִיסָתוֹ כָּאָמוּר:

וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר מֵ"ם שֶׁל **מִכָּל** אֵינָהּ מֵ"ם הַיִּתְרוֹן, כָּךְ תִּפְרְשֵׁהוּ, שֶׁתִּהְיֶה אָרוּר מִפִּי כֻּלָּם, כִּי כָּל הַחַיּוֹת יִתְקַבְּצוּ אֵלֶיךָ וִיקַלְּלוּךָ וִיבַזּוּךָ, וְעַל פָּנֶיךָ יַעֲנוּ רִשְׁעָתְךָ לֵאמֹר 'מַה הֲנָאָה יֵשׁ לְךָ': תורה טו

(טו) **הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב.** רֹב הַמְּפָרְשִׁים אָמְרוּ שֶׁהַיֵּצֶר הָרַע מוֹשֵׁךְ כֹּחוֹ מִן הַנָּחָשׁ הַקַּדְמוֹנִי (ראה זוהר ח"א לה:), וְהַיֵּצֶר הָרַע דּוֹמֶה בַּתְּחִלָּה לְחוּט שֶׁל עַכְבִּישׁ וְאַחַר כָּךְ לַעֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה (סוכה נב.). לָכֵן נֶאֱמַר **הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ,** כִּי אִם יִהְיֶה זָרִיז וְיֵצֵא וְיִלָּחֵם בִּיצִרוֹ הָרַע בָּ**רֹאשׁ,** רָצָה לוֹמַר בַּהַתְחָלָה תֵּכֶף בִּבּוּאוֹ אֵלָיו, אָז **הוּא יְשׁוּפְךָ,** כִּי בְּנָקֵל יִנְצְחוּ הָאָדָם וִינַתְּקוּ מֵעָלָיו כַּאֲשֶׁר יִנְתֵּק פְּתִיל חוּט שֶׁל עַכְבִּישׁ:

אָמְנָם אִם בְּרֹאשׁ דְּבָרָיו יִתֵּן מָקוֹם לְיִצְרוֹ וְיֵלֵךְ אַחֲרֵי עֲצָתוֹ יוֹם אַחַר יוֹם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה חָזָק 'כַּעֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה', אָז קָשֶׁה לִנְצְחוֹ, וְאִדְּרַבָּה הוּא יִנְצַחֶךָ. לְכָךְ נֶאֱמַר אֶל הַנָּחָשׁ **וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב,** כִּי הֶעָקֵב הֵינוּ הַסּוֹף, וְרָצָה בָּזֶה שֶׁאִם בַּסּוֹף רָצָה לְהִלָּחֵם בְּךָ, אָז אַתָּה **תְּשׁוּפֶנּוּ** וּתְנַצְּחוֹ, כִּי יִהְיֶה קָשֶׁה עַל הָאָדָם לְנַתֵּק עֲבוֹתוֹת הָעֲגָלָה מֵעָלָיו, כִּי כְּבָר קָשׁוּר בּוֹ הַיֵּצֶר הָרַע בַּעֲבוֹתוֹת (אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים), וְקָשֶׁה לִפְרֹשׁ הַנִּבְעָל לְעָרֵל וְטָמֵא זֶה:

וְזֶה גַּם כֵּן מָשָׁל עַל הַתְּשׁוּבָה שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּבַחֲרוּתוֹ, דְּהֵינוּ בְּ**רֹאשׁ** יְמֵי חֶלְדּוֹ, בְּנָקֵל לוֹ לַעֲזֹב דַּרְכּוֹ. אֲמְנָם בָּ**עָקֵב,** בְּסוֹף, שֶׁכְּבָר הֶרְגֵּל בְּמַעֲשָׂיו, (וְגַם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנּוּ) (ע"פ משלי כב ו), וְאָז **אַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ:**

וְיֹאמַר זֶה גַּם עַל הָעֲבֵרוֹת הַחֲמוּרוֹת כְּמוֹ עֲבוֹדָה זָרָה גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְדָגְמָתָם, לֹא יוּכַל יִצְרָךְ לְהַעֲבִירְךָ עֲלֵיהֶם כָּל כָּךְ בְּנָקֵל, (מִי פֶתִי יָסָר הֵנָּה) (ע"פ שם ט ד), (וּמִי יִשְׁמַע לוֹ לַדָּבָר הַזֶּה) (ע"פ שמואל א' ל כד) לַעֲבֹר עֲבֵרוֹת רָאשִׁיּוֹת אֵלּוּ. אֲבָל **בָּעָקֵב,** דְּהֵינוּ הַמִּצְוֹת קַלּוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו (ע"פ רש"י דברים ז יב), **אַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ,** כִּי יִהְיֶה נָקֵל לְךָ לְהַעֲבִירוֹ עֲלֵיהֶם. כִּי הַיֵּצֶר הָרַע זֶה דַּרְכּוֹ, שֶׁמַּתְחִיל בָּעָקֵב וְעוֹלֶה וּמְבַצְבֵּץ עַד

(טז) אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ׃

טז לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה אַסְגֵּי צַעֲרִיכִי וְעִדּוּיַיכִי בְּצַעַר תִּלְדִי בְנִין וּלְוַת בַּעְלֵךְ תְּהֵא תְּאוּבְתֵּיךְ וְהוּא יִשְׁלָט בֵּךְ׃

רש"י◄ עִצְּבוֹנֵךְ • זֶה צַעַר גִּדּוּל בָּנִים. וְהֵרֹנֵךְ • זֶה צַעַר הָעִבּוּר. בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים • זֶה צַעַר הַלֵּדָה. וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ • לְתַשְׁמִישׁ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵין לָךְ מֵצַח לְתָבְעוֹ בַּפֶּה, אֶלָּא "הוּא יִמְשָׁל־בָּךְ", הַכֹּל מִמֶּנּוּ וְלֹא מִמֵּךְ. תְּשׁוּקָתֵךְ • תַּאֲוָתֵךְ, כְּמוֹ: "וְנַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה". (ישעיה כט)

(יז) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃

יז וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבִּילְתָּ לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתָּ מִן אִילְנָא דִּי פַקִּידְתָּךְ לְמֵימַר לָא תֵּיכוּל מִנֵּהּ לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלִינַהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃

רש"י◄ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ • תַּעֲלֶה לְךָ דְּבָרִים אֲרוּרִים, כְּגוֹן: זְבוּבִים, וּפַרְעוֹשִׁים וּנְמָלִים. מָשָׁל לַיּוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְהַבְּרִיּוֹת מְקַלְּלוֹת שָׁדַיִם שֶׁיָּנַק מֵהֶם.

(יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃

יח וְכוּבִין וְאַטְדִּין תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יָת עִסְבָּא דְּחַקְלָא׃

רש"י◄ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ • הָאָרֶץ, כְּשֶׁתִּזְרָעֶנָּה מִינֵי זְרָעִים, תַּצְמִיחַ קוֹץ וְדַרְדַּר, קוּנְדָּס וְעַכָּבִיּוֹת, וְהֵן נֶאֱכָלִים עַל־יְדֵי תִּקּוּן (ביצה לד). וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה • וּמַה קְּלָלָה הִיא זוֹ, וַהֲלֹא בַּבְּרָכָה נֶאֱמַר לוֹ: "הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זָרַע וְגוֹ"? אֶלָּא מָה אָמוּר כָּאן בְּרֹאשׁ הָעִנְיָן: "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה", וְאַחַר הָעִצָּבוֹן: "וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ", כְּשֶׁתִּזְרָעֶנָּה קִטְנִיּוֹת, אוֹ יְרָקוֹת גִּנָּה, הִיא תַּצְמִיחַ לָךְ קוֹצִים וְדַרְדָּרִים וּשְׁאָר עִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה, וְעַל־כָּרְחֲךָ תֹּאכְלֵם.

(יט) בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃

יט בִּזְוָעָתָא דְּאַפָּיִךְ תֵּיכוּל לַחְמָא עַד דְּתִיתוּב לְאַרְעָא דְּמִנַּהּ אִתְבְּרֵיתָא אֲרֵי עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃

רש"י◄ בְּזֵעַת אַפֶּיךָ • לְאַחַר שֶׁתַּטְרִיחַ בּוֹ הַרְבֵּה.

כלי יקר – עוז והדר

הָרֹאשׁ (ראה שבת קה:), כְּמוֹ הָאֶרֶס שֶׁל הַנָּחָשׁ הַמַּתְחִיל בֶּעָקֵב וְהוֹלֵךְ וּמְגַבְּצֵץ עַד הָרֹאשׁ, כָּךְ הַיֵּצֶר הָרַע מַתְחִיל לְהַעֲבִיר אֶת הָאָדָם עַל הַמִּצְוֹת קַלּוֹת שֶׁבְּנֵי אָדָם דָּשִׁים בְּעִקְּבֵיהֶם, וְאַחַר זֶה 'עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה' (אבות פ"ד מ"ב), וְיַעֲלֶה מִן הַקַּלּוֹת אֶל הַחֲמוּרוֹת עַד כִּי עֲוֹנוֹתָיו יַעַבְרוּ לְמַעְלָה רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים לח ה) (כִּי עֲוֹנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי), וְהוּא מָשָׁל עַל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהֵם רֹאשׁ לְכָל הָעֲבֵרוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר (איכה א ט) (טָמְאָתָהּ בְּשׁוּלֶיהָ לֹא זָכְרָה אַחֲרִיתָהּ), כִּי הַמַּשְׂכִּיל יִתֵּן אֶל לִבּוֹ כְּשֶׁיָּבוֹא הַיֵּצֶר הָרַע לְטַמֵּא אוֹתוֹ בְּשׁוּלָיו דְּהַיְנוּ בִּמְקוֹם תַּחְתִּית כְּמוֹ הָעֶקֶב, פֶּן יַעֲלֶה מִשָּׁם וִיבַצְּבֵץ וְיִהְיֶה אַחֲרִיתוֹ מָרָה כִּי יַעֲלֵהוּ מִן הַקַּלּוֹת אֶל הַחֲמוּרוֹת, (וְלֹא יָבִינוּ כָּל רְשָׁעִים וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ) (דניאל יב י): תורה טז

(יט) בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם. יֵשׁ סָמֶךְ מִכָּאן לְדִבְרֵי הָרוֹפְּאִים הָאוֹמְרִים (רמב"ם דעות פ"ד ה"ב) שֶׁקֹּדֶם כָּל אֲכִילָה צָרִיךְ הָאָדָם לֵעָסֵק בְּאֵיזוֹ מְלָאכָה הַמְחַמֶּמֶת אֶת בְּעָלֶיהָ כִּי זֶה עוֹזֵר אֶל הָעִכּוּל, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכח ב) (יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ). זֶהוּ שֶׁאָמַר (פסוק יז) **בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ**, כִּי **עִצָּבוֹן** הוּא לְשׁוֹן מְלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּאִיּוֹב (י ח) (יָדֶיךָ עִצְּבוּנִי וַיַּעֲשׂוּנִי). וּבְאָמְרוֹ **כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ**, הוֹרָה שֶׁיֹּאכַל כְּדֵי חַיָּיו לְבַד וְלֹא יִדְרֹשׁ אַחַר הַמּוֹתְרוֹת, כִּי (מַה יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ) (קהלת ה טו): תורה כ

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ:

כ וּקְרָא אָדָם שֵׁם אִתְּתֵהּ חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוַת אִמָּא דְּכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא:

רש"י◄ **וַיִּקְרָא הָאָדָם.** חָזַר הַכָּתוּב לְעִנְיָנוֹ הָרִאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁעַל־יְדֵי קְרִיאַת שֵׁמוֹת נִזְדַּוְּגָה לוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ". לְפִיכָךְ: "וַיַּפֵּל... תַּרְדֵּמָה", וְעַל־יְדֵי שֶׁכָּתַב: "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים", סָמַךְ לוֹ פָּרָשַׁת הַנָּחָשׁ, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁרָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְאַוָּה לָהּ וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמִרְמָה. **חַוָּה.** נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן חַיָּה, שֶׁמְּחַיָּה אֶת וְלָדוֹתֶיהָ, כַּאֲשֶׁר תֹּאמַר (קהלת ב כב): "מֶה הוֹוָה לָאָדָם" בִּלְשׁוֹן הָיָה.

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם:

כא וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵהּ לְבוּשִׁין דִּיקַר עַל מְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהוֹן וְאַלְבִּישִׁנּוּן:

רש"י◄ **כָּתְנוֹת עוֹר.** יֵשׁ דִּבְרֵי אַגָּדָה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפֹּרֶן הָיוּ מְדֻבָּקִים עַל עוֹרָן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: דָּבָר הַבָּא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאַרְנָבִים שֶׁהוּא רַךְ וְחַם, וְעָשָׂה לָהֶם כֻּתָּנוֹת מִמֶּנּוּ.

◆ יום רביעי כ"ד תשרי ◆

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם:

כב וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אָדָם הֲוָה יְחִידִי בְּעָלְמָא מִנֵּהּ לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדֵהּ וְיִסַּב אַף מֵאִילַן חַיָּיא וְיֵכוּל וִיחֵי לְעָלָם:

רש"י◄ **הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ.** הֲרֵי הוּא יָחִיד בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁאֲנִי יָחִיד בָּעֶלְיוֹנִים, וּמַה הִיא יְחִידָתוֹ? "לָדַעַת טוֹב וָרָע", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. **וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגוֹ'.** וּמִשֶּׁיִּחְיֶה לְעוֹלָם, הֲרֵי הוּא קָרוֹב לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלוֹמַר אַף הוּא אֱלוֹהַּ. וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל אֵין מְיַשְּׁבִין עַל פְּשׁוּטוֹ.

(כג) וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם:

כג וְשַׁלְּחֵהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינְתָּא דְּעֵדֶן לְמִפְלַח בְּאַרְעָא דְּאִתְבְּרִי מִתַּמָּן:

כלי יקר – עוז והדר

(כ) **כִּי הִיא הָיְתָה אֵם כָּל חָי.** לְמָה קָרָא לָהּ שֵׁם עַכְשָׁו אַחַר הַחֵטְא. וְעוֹד 'חַיָּה' הָיָה לוֹ לִקְרוֹתָהּ. וְנִרְאֶה כִּי קֹדֶם הַחֵטְא נִקְרֵאת 'חַיָּה' עַל שֵׁם **אֵם כָּל חָי,** וְאַחַר הַחֵטְא שֶׁגָּרְמָה מִיתָה לְדוֹרוֹת הֶחְלִיף שְׁמָהּ מִן חַיָּה לְ**חַוָּה,** כִּי **חַוָּה** נִגְזַר מִן לְשׁוֹן 'חִוְיָא' דְּהַיְנוּ נָחָשׁ. וּבָא הַכָּתוּב לְתָרֵץ לָמָּה לֹא קְרָאָהּ נָחָשׁ בְּפֵרוּשׁ, אֶלָּא לְפִי שֶׁקֹּדֶם זֶה הָיְתָה **אֵם כָּל חָי** וְנִקְרְאָה חַיָּה, עַל כֵּן בְּהַחְלִיפוֹ שְׁמָהּ לֹא הֶצְרַךְ לְהַחְלִיף כִּי אִם יוֹ"ד בְּוָי"ו, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֵר רֹשֶׁם שֵׁם רִאשׁוֹן בִּמְקוֹמוֹ: תורה כא

(כג) **לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם.** לֹא לְחִנָּם הִזְכִּיר **אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם.** גַּם מָצָאתִי בְּרַבֵּנוּ (רבינו בחיי להלן ד יד) שֶׁכָּתַב שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן נִתְיַשֵּׁב בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, וּמֵהֵיכָן לָמַד הָרַב לוֹמַר כֵּן. גַּם נִמְצָא לְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ע"ז ח.) שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן הִקְרִיב (פר מקרן מפריס) (תהלים סט לב), מֵאַיִן מָצְאוּ לָהֶם סָמֶךְ מִן הַתּוֹרָה עַל זֶה:

וְנִרְאֶה שֶׁמָּקוֹר לְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מִן פָּסוּק **אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם,** דְּהַיְנוּ מִמְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי) (שמות כ כא), כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ב"ר יד ח) 'הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּרָאוֹ מִמְּקוֹם כַּפָּרָתוֹ וְהַלְּוַאי תְּהֵא לוֹ לְכַפָּרָה', וְהוּא הַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר שִׁלְּחוֹ שָׁם ה' **לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה,** וְלִבְנוֹת מִמֶּנָּה מִזְבַּח אֲדָמָה וְיַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן לְכַפֵּר עָלָיו. וְיַעַן כִּי לֻקַּח מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה, וְהוּא 'שֵׁעַר שֶׁעָבַר בּוֹ' (ראה כתובות מה:) כִּי הָאֲדָמָה נָתְנָה בּוֹ חֹמֶר עָב וְגַס אֲשֶׁר בִּסְבָתוֹ נָפַל אֶל הַחֵטְא כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה (א יא) בַּפָּסוּק (עֵץ עֹשֶׂה פְּרִי) עַיֵּן שָׁם, עַל כֵּן בְּמָקוֹם שֶׁגָּרַם הַחֵטְא שָׁם תִּהְיֶה כַּפָּרָתוֹ, כִּי הַמָּקוֹם הַהוּא דְּהַיְנוּ אוֹתָהּ אֲדָמָה גָּרְמָה לוֹ לַחֵטְא, עַל כֵּן הָאֲדָמָה הַהִיא חַיֶּבֶת לַעֲזֹר לוֹ אֶל הַכַּפָּרָה עַל יְדֵי שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה מִזְבֵּחַ לְהַקְרִיב עָלָיו 'פַּר מַקְרַן מַפְרִיס'. וְזֶה טַעַם נָכוֹן עַל מִצְוַת 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי', כִּי בְּדָבָר שֶׁגָּרַם הַחֵטְא בּוֹ יִתְקַן אֲשֶׁר קִלְקֵל בּוֹ:

וְגַם לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר (סנהדרין לח.) 'צָבַר עֲפָרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה' כְּפִי פֵּרוּשׁוֹ, לְפִי שֶׁמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'מִזְבַּח אֲדָמָה

(כד) **וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:**

כד וְתָרִיךְ יָת אָדָם וְאַשְׁרֵי מִלְּקַדְמִין לְגִינְתָא דְּעֵדֶן יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת שְׁנַן חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא לְמִיטַר יָת אוֹרַח אִילַן חַיָּיא:

רש"י ◄ **מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן** • בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גַּן עֵדֶן, חוּץ לַגַּן. **אֶת־הַכְּרֻבִים** • מַלְאֲכֵי חַבָּלָה. **הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת** • וְלָהּ לַהַט לְאַיֵּם עָלָיו מִלִּכָּנֵס עוֹד לַגַּן.

תַּרְגּוּם לַהַט, שְׁנַן, כְּמוֹ שְׁלַף שְׁנָנָא, וּבִלְשׁוֹן לָעַ"ז לאמ"ה (קלינגנ), וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ, וַאֲנִי אֵינִי בָּא אֶלָּא לִפְשׁוּטוֹ.

ד

(א) **וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:**

א וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה אִתְּתֵהּ וְעַדְיָאַת וִילִידַת יָת קַיִן וַאֲמֶרֶת קָנִיתִי גַּבְרָא (מִן) קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וְהָאָדָם יָדַע** • כְּבָר קֹדֶם הָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה קֹדֶם שֶׁחָטָא וְנִטְרַד מִגַּן עֵדֶן, וְכֵן הַהֶרְיוֹן וְהַלֵּדָה, שֶׁאִם כָּתוּב "וַיֵּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְּאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיוּ לוֹ בָּנִים. **קַיִן** • עַל שֵׁם "קָנִיתִי". **אֶת ה'** • כְּמוֹ עִם ה', כְּשֶׁבָּרָא אוֹתִי וְאֶת אִישִׁי, לְבַדּוֹ בְּרָאָנוּ. אֲבָל בָּזֶה, שֶׁתָּפִים אָנוּ עִמּוֹ (נדה לא). **אֶת־קַיִן אֶת־אָחִיו אֶת־הֶבֶל** • ג' 'אֶת'ים רְבוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נוֹלְדָה עִם קַיִן, וְעִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתַּיִם, לְכָךְ נֶאֱמַר "וַתֹּסֶף" (בראשית רבה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה 'אֶת'ים רְבוּיִים הֵם (רש"י ד, א)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הִקְדִּים רַשִׁ"י אֶת הַמְּאֻחָר וּפֵרַשׁ "אֶת ה'" לִפְנֵי "אֶת קַיִן". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אֵין הָכְרֵחַ לִדְרֹשׁ וַתֵּלֶד **אֶת** קַיִן, שֶׁהֲרֵי זֶהוּ סִגְנוֹן לְשׁוֹן הַכָּתוּב (כְּמוֹ וַתֵּלֶד אֶת חֲנוֹךְ – פסוק יז). אֲבָל מֵאַחַר שֶׁבַּפָּסוּק הַבָּא נֶאֱמַר פַּעֲמַיִם "אֶת", שֶׁאֶחָד מְיֻתָּר וּבָא לְרַבּוֹת – הֲרֵי זֶה מַכְרִיחַ שֶׁכָּל הַשְּׁלֹשָׁה 'אֶת'ים שֶׁבַּפָּסוּק רְבוּיִים הֵם. וּמֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר קָנִיתִי אִישׁ אֶת ה', וּפֵרוּשׁוֹ **עִם** ה', מוּבָן שֶׁגַּם שְׁאָר הַשְּׁלֹשָׁה 'אֶת'ים פֵּרוּשָׁם **עִם**: תְּאוֹמָה נוֹלְדָה **עִם** קַיִן, וְעִם הֶבֶל נוֹלְדוּ שְׁתַּיִם.

(ב) **וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הֶבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:**

ב וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת אַחוֹהִי יָת הָבֶל וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה פָּלַח בְּאַרְעָא:

רש"י ◄ **רֹעֵה צֹאן** • לְפִי שֶׁנִּתְקַלְּלָה הָאֲדָמָה, פֵּרַשׁ לוֹ מֵעֲבוֹדָתָהּ.

(ג) **וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:**

ג וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא תַּקְרֻבְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **מִפְּרִי הָאֲדָמָה** • מִן הַגָּרוּעַ, וְיֵשׁ אַגָּדָה שֶׁאוֹמֶרֶת: 'זֶרַע פִּשְׁתָּן הָיָה'. (דָּבָר אַחֵר: מִפְּרִי, מֵאֵיזֶה שֶׁבָּא לְיָדוֹ, לֹא טוֹב וְלֹא מֻבְחָר).

כלי יקר – עוז והדר

תַּעֲשֶׂה לִי' שֵׁם אֶבֶן שְׁתִיָּה, וּמִשֵּׁם הֶשְׁתַּת כָּל הָעוֹלָם (יומא נד:), וְהֶעָפָר אֲשֶׁר לָקַח מִמֶּרְכַּז הָעוֹלָם דּוֹמֶה כְּאִלּוּ צָבַר עֲפָרוֹ מִכָּל הָעוֹלָם. וּבָזֶה מְיֻשָּׁב גַּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (להלן כח יג) (הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּהּ), פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'כִּפֵּל כָּל הָאָרֶץ תַּחְתָּיו', לָאו דַּוְקָא כִּפֵּל, אֶלָּא לְפִי שֶׁשָּׁכַב עַל מְקוֹם טָבוּר הָאָרֶץ וּמֶרְכָּזוֹ, עַל כֵּן דּוֹמֶה כְּאִלּוּ שָׁכַב עַל כָּל הָאָרֶץ: תורה כד

ד (ג) **וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'.** לא פֹּרַשׁ בַּמִּקְרָא מַהוּ **מִקֵּץ יָמִים,** וְאֵימָתַי הִתְחִילוּ אוֹתָן הַיָּמִים אֲשֶׁר עֲלֵיהֶם בָּא הַקֵּץ. וְנִרְאֶה לוֹמַר עַל צַד הָרֶמֶז, כִּי קַיִן וְהֶבֶל הָיוּ חֲלוּקִים בִּשְׁלֵמוּת הָאָדָם מַה הוּא, אִם הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַצְּלָחוֹתָיו סוֹף שְׁלֵמוּת הָאָדָם וְאֵין שְׁלֵמוּת אַחֲרָיו, אוֹ אִם יֵשׁ עוֹד עוֹלָם אַחֵר נִצְחִי: **וּכְפִי** הַנִּרְאֶה שֶׁקַּיִן (הָיָה אֹהֵב אֲדָמָה) (ע"פ דברי הימים ב' כו יא) סָבַר שֶׁ(אֵין חֶשְׁבּוֹן בִּשְׁאוֹל) (ע"פ קהלת ט י), וְהָעוֹלָם הַזֶּה אֵינוֹ מַשְׁאִיר (אַחֲרָיו מְאוּמָה), עַל כֵּן בָּחַר לוֹ לְחֶלְקוֹ כָּל חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַצְּלָחוֹתָיו, בְּחָשְׁבוֹ כִּי (יִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא) (שם ה ח). וְהֶבֶל סָבַר כִּי יֵשׁ עוֹד עוֹלָם אַחֵר נִצְחִי אֲשֶׁר בּוֹ יַשִּׂיג הָאָדָם הַתַּכְלִית הָאַחֲרוֹן, עַל כֵּן בָּחַר לוֹ לִהְיוֹת רוֹעֶה צֹאן הַגּוֹרֵם הַהִתְבּוֹדְדוּת (ראה דברי רבינו שמות ג א) כְּדֶרֶךְ

קָרְבָּנוֹ שֶׁל קַיִן מִשּׁוּם מִנְחָה אוֹ גְרוּעַ

וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

מִן הַגְּרוּעַ, וְיֵשׁ אַגָּדָה שֶׁאוֹמֶרֶת זֶרַע פִּשְׁתָּן הָיָה (ד, ג. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ הֵבִיא רַשִׁ"י אֶת הָאַגָּדָה שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל קַיִן "זֶרַע פִּשְׁתָּן הָיָה", דְּמַה זֶּה נוֹגֵעַ לַהֲבָנַת הַכְּתוּבִים?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת, דְּבָזֶה בֵּאֵר דָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר:

הֲרֵי קַיִן הֵבִיא קָרְבָּן כְּמִנְחָה וְתוֹדָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאִם כֵּן תָּמוּהַּ מַדּוּעַ הֵבִיא קָרְבָּן "מִן הַגְּרוּעַ"? וִיתֵירָה מִזּוֹ: לְאַחֲרֵי שֶׁהֵבִיא אֶת הַקָּרְבָּן וְרָאָה שֶׁלֹּא נִתְקַבֵּל בַּשָּׁמַיִם, כָּתוּב "וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו", וְכִי לֹא חָשַׁשׁ שֶׁאִם יַקְרִיב "מִן הַגְּרוּעַ" לֹא יִתְקַבֵּל קָרְבָּנוֹ?

וְעַל זֶה הֵבִיא רַשִׁ"י אֶת הָאַגָּדָה שֶׁהֵבִיא "זֶרַע פִּשְׁתָּן", שֶׁפִּשְׁתָּן הוּא מִין מִשְׁבָּח. דְּטָעוּתוֹ שֶׁל קַיִן הָיְתָה שֶׁחָשַׁב שֶׁאַף שֶׁהֵבִיא רַק מִסּוּג הַצּוֹמֵחַ שֶׁהוּא מִין "גְּרוּעַ", הֲרֵי מִכֵּיוָן שֶׁהֵבִיא מֵהַמְּבֹחָר שֶׁבְּמִין הַצּוֹמֵחַ יִתְקַבֵּל קָרְבָּנוֹ. וּמוּבָן הַטַּעַם שֶׁחָרָה לוֹ כְּשֶׁלֹּא נִתְקַבֵּל קָרְבָּנוֹ. וְזוֹ הָיְתָה טָעוּתוֹ, דְּיֵשׁ לְהָבִיא לֹא רַק מֵהַמִּין הַמְּשֻׁבָּח אֶלָּא מִסּוּג נַעֲלֶה יוֹתֵר, סוּג הַחַי וק"ל.

כלי יקר – עוז והדר

שֶׁעָשׂוּ הַרְבֵּה נְבִיאִים כְּמֹשֶׁה וְדָוִד וְזוּלָתָם (ראה שכל טוב שמות ג א), וּכְדֵי לְהַקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן לַה':

וְאוּלַי עָשׂוּ חֶלְקָה בֵּינֵיהֶם, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (תנחומא תרומה ט) שֶׁעֵשָׂו וְיַעֲקֹב עָשׂוּ חֶלְקָה בֵּינֵיהֶם, כִּי עֵשָׂו לָקַח לְחֶלְקוֹ כָּל חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (להלן לג יד) (יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ), רָצָה לוֹמַר יִקַּח חֶלְקוֹ קֹדֶם, וְיַעֲקֹב בָּחַר לְחֶלְקוֹ הָעוֹלָם הַנִּצְחִי, (וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו) (שם כה כו) הַיְנוּ בְּסוֹף מֶמְשַׁלְתּוֹ שֶׁל עֵשָׂו (פס"ז שם), כָּךְ קַיִן וְהֶבֶל עָשׂוּ חֶלְקָה זוֹ בֵּינֵיהֶם:

וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ (שמו"ר לא יז) הָאוֹמֵר 'שֶׁקַּיִן לָקַח לְחֶלְקוֹ קַרְקָעוֹת וְהֶבֶל לָקַח מִטַּלְטְלִין' כו', הוֹרוּ בָּזֶה מַה שֶּׁהָיָה בְּלִבָּם בַּחֲלָקַת שְׁכַר הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא. כִּי כָּל חֶמְדּוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה אֵין הָאָדָם יָכוֹל לְטַלְטְלָן וְלִקַּח מֵהֶם מְאוּמָה לְהוֹלִיכָם לְעֵבֶר עוֹלָם הַיְרִידָה, אֶלָּא הֵם כְּקַרְקַע הָעוֹמֶדֶת בִּמְקוֹמָהּ, דּוֹמֶה לְמִי שֶׁהוֹלֵךְ לַיְרִיד וְקוֹנֶה שָׁם בִּמְעוֹתָיו קַרְקָעוֹת וּבָתִּים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹלִיכָם עִמּוֹ לְבֵיתוֹ, וְאֵין לוֹ מֵהֶם כִּי אִם מַה שֶּׁהוּא אוֹכֵל מִפִּרְיָם בְּעוֹדוֹ בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה, וּבְלֶכְתּוֹ לְבֵיתוֹ יָשׁוּב רֵיקָם (וּמְאוּמָה לֹא יִשָּׂא בְּעָמְלוֹ) אֲשֶׁר בָּנָה וַאֲשֶׁר נָטָע (ע"פ קהלת ה יד), וְיַעֲזֹב לַאֲחֵרִים חֵיל וְחוֹמָה אֲשֶׁר יָסַד. כָּךְ הָעוֹשֶׂה הָעוֹלָם הַזֶּה עִקָּר, אֵין לוֹ מִמֶּנּוּ כִּי אִם (מְלֹא כַף נָחַת) הַמַּשָּׂג (מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ) (ע"פ שם ד ו), וְאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כִּי אִם מֶשֶׁךְ זְמַן גְּרוּתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה (זֶה שִׁבְתּוֹ בַּבַּיִת מְעָט) (ע"פ רות ב ז) (כְּגֵר וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן) (ע"פ ירמיה יד ח), וּמְאוּמָה לֹא יוֹלִיךְ עִמּוֹ אֶל הָעוֹלָם הַנִּצְחִי (כִּי שָׁם בֵּיתוֹ). וְזֶהוּ דַּעַת **'קַיִן'** וַחֲבֵרָיו, אוֹהֲבֵי **'קִנְיָנִי'** הַזְּמַן: **וְ'הֶבֶל'** הוּא **'הַמַּהֲבִיל'** כָּל קִנְיָנֵי הַזְּמַן כִּי (מוּסַר הֲבָלִים) הֵמָּה (ע"פ ירמיה י ח) בָּחַר לוֹ בְּמִטַּלְטְלִין, וְזֶהוּ קִיּוּם מִצְוַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לְטַלְטֵל עִמּוֹ מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּאוֹרֵחַ וּכְגֵר, אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הוּא שָׁם תּוֹשָׁב וְאֶזְרָח, (כִּי בֵּית יַעֲשֶׂה) לוֹ שָׁם:

וּכְבָר נוֹדַע שֶׁכָּל אוֹהֲבֵי קִנְיָן הַמָּמוֹן, לְעוֹלָם אֵין עוֹשִׂים שׁוּם מִצְוָה וּצְדָקָה מִן מָמוֹנָם כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם, (בְּמִזְמוֹת זוּ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל) כָּאן (ע"פ תהלים י ב, להלן כט ז) לֶאֱכֹל לִשְׂבְעָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמָמוֹנָם, וְכָל זְמַן שֶׁהֵם רוֹאִים אֶת עַצְמָם חֲזָקִים אַף בְּרִיאִים בְּכֹחָם אָז כֵּן עַתָּה, אֵין נוֹתְנִים כְּלוּם מֵהוֹנָם וּרְכוּשָׁם לְצֹרֶךְ עֲבוֹדַת ה', בְּחָשְׁבָם (מִי יֹאכַל וּמִי יִרְוֹשׁ חוּץ מִמֶּנִּי) (קהלת ב כה). אַךְ מִקֵּץ יְמֵי חֶלְדָּם, בְּרֹאוֹתָם אֶת עַצְמָם קְרוֹבִים לְשַׁעֲרֵי מָוֶת וְ'כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל' (תהלים מט יח), אָז יַעֲבֹר (עָלָיו רוּחַ קְנָאָה) לְקַנֵּא בַּחֲבֵרָיו עוֹשֵׂי דְּבַר ה', וְיַעֲשֶׂה גַּם הוּא מְעַט מִזְעָר, יַסְכִּים לְהָבִיא מִנְחָה לַה', הֵן דֶּרֶךְ קָרְבָּן, הֵן לִתֵּן לַעֲנִיִּים, אוֹ בְּדֶרֶךְ אַחֵר. וְזֶהוּ 'הַמַּלְוֶה לְעָנִי בִּשְׁעַת דְּחָקוֹ' (יבמות סג.), רָצָה לוֹמַר דְּחָקוֹ שֶׁל הַמַּלְוֶה, שֶׁהַשָּׁעָה דּוֹחֶקְתּוֹ לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן פָּרָשַׁת וְיֵלֶךְ (דברים לא יז) בְּעָזְרַת הַשֵּׁם. (וְאַף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתוֹ) קָרוֹב לְשַׁעֲרֵי מָוֶת, אֵינוֹ נוֹתֵן לְשֵׁם מִצְוָה כִּי אִם הַחֵלֶק הַפָּחוּת שֶׁבְּמָמוֹנוֹ (וְזָעֵיר שָׁם), וּבוֹרֵר לוֹ הַפְּסֹלֶת וְשׁוֹלְחוֹ מִנְחָה לַה', (וְכָל מְלָאכָה נְמִבְזָה וְנָמֵס) זֶה חֵלֶק גְּבוֹהַּ (ע"פ שמואל א' טו ט), וְכָל (כְּתֵף נַתַּח טוֹב) הוּא חֶלְקוֹ (ע"פ יחזקאל כד ד), (כִּי מֵאֲנוּ יָדָיו לַעֲשׂוֹת) לְנִגַּע בַּחֵלֶק הַמֻּבְחָר, וְרָעָה עֵינוֹ בְּשֶׁלּוֹ לִתֵּן מָנָה הֲגוּנָה מִנְחָה לַה':

לְכָךְ נֶאֱמַר בְּקַיִן שֶׁהָיָה מִן כִּתּוֹת אֵלּוּ **וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים,** דְּהַיְנוּ קֵץ יְמֵי חֶלְדּוֹ, אוֹ בְּסוֹפָם מַמָּשׁ אוֹ זְכִירַת סוֹפָם הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ הִתְעוֹרְרוּת זֶה הַמְּעַט שֶׁהִרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה (קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ) בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִלּוּ לֹא הִרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁיָּבוֹא קֵץ כָּל בָּשָׂר (וְלֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר יְמֵי חַיָּיו) (ע"פ קהלת ה יט) אָז לְעוֹלָם לֹא הָיָה מֵבִיא שׁוּם מִנְחָה לַה', (וְאַף גַּם זֹאת), שֶׁזְּכִירַת קֵץ הַיָּמִים לֹא הוֹעִילָה כִּי אִם לְהַפְרִישׁ מִן הַפָּחוּת וְהַגְּרוּעַ דְּהַיְנוּ זֶרַע פִּשְׁתָּן (תנחומא ט):

וְזֶהוּ כַּוָּנַת מִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם (ראה זוהר ח"א נד.) הָאוֹמֵר שֶׁקַּיִן הָיָה מִ'סִּטְרָא בִּישָׁא', לְכָךְ נֶאֱמַר **מִקֵּץ יָמִים** וְלֹא 'מִקֵּץ יָמִין'. (וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין) כַּוָּנַת מִדְרָשׁ זֶה מַה בֵּין 'יָמִים' לְ'יָמִין'. וַדַּאי כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁקַּיִן לֹא הִקְרִיב בַּעֲבוּר הַתַּכְלִית הָאֲמִתִּי הַגָּנוּז לַצַּדִּיקִים 'לְקֵץ הַיָּמִין' לָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁאָמַר (דניאל יב יג) (וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין), שֶׁהֲרֵי קַיִן הָיָה כּוֹפֵר בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, אֶלָּא **'מִקֵּץ יָמִים'** הֵבִיא, בְּחָשְׁבוֹ כִּי עַל כָּל פָּנִים יִהְיֶה קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ וּמְאוּמָה לֹא יוֹלִיךְ עִמּוֹ, זֶה הַחֵלוֹ לַעֲשׂוֹת כָּאָמוּר:

וְזֶהוּ כַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ (ב"ר כב ה) הָאוֹמֵר 'מָשָׁל שֶׁל קַיִן לְעֶבֶד שֶׁאָכַל אֶת

(ד) **וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיַּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:**

ד **וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא מִבַּכִּירֵי עָנֵהּ וּמִשַּׁמְנְהוֹן וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ לְהֶבֶל וּלְקוּרְבָּנֵהּ:**

רש"י ◄**וַיִּשַׁע•** וַיִּפָּן, וְכֵן: "וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", לֹא פָּנָה. וְכֵן "וְאַל יִשְׁעוּ", לֹא יִפְנוּ. וְכֵן: (איוב יד) "שְׁעֵה מֵעָלָיו", פְּנֵה מֵעָלָיו. **וַיִּשַׁע•** יָרְדָה אֵשׁ וְלִחֲכָה מִנְחָתוֹ.

(ה) **וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:**

ה **וּלְקַיִן וּלְקוּרְבָּנֵהּ לָא הֲוַת רַעֲוָא וּתְקֵף לְקַיִן לַחֲדָא וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי:**

כלי יקר – עוז והדר

הַבְּכוֹרוֹת וְשִׁגֵּר לְמֶלֶךְ הַסִּייפוֹת'. רָצָה לוֹמַר, שֶׁבִּבְחָרוּתוֹ דְּהַיְנוּ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר לָהֶם (מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה) וְהָרֵאשִׁית, אָז הוּא אוֹכֵל מָמוֹנוֹ כְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא בְּכֹחוֹ לֶאֱכֹל, וְשִׁגֵּר לְמֶלֶךְ מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּרוּךְ הוּא 'הַסִּייפוֹת', הַיְנוּ סוֹף יְמֵי חֶלְדּוֹ, כִּי אוֹתָן הַיָּמִים (אֲשֶׁר יֹאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ) וְחָשֵׁק וְתַאֲוָה גּוּפָנִית (ע"פ קהלת יב א), אוֹתָם שִׁגֵּר לַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם עֲבוֹדַת ה' נָכְרִיָּה בְּעֵינָיו, וסייפות הַיְנוּ **מִקֵּץ יָמִים** שֶׁהִזְכִּיר:

וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר צְרוֹר הַמּוֹר, וְכֵן פֵּרֵשׁ הָרְאֵ"ם, כִּי **קָרְבָּן** סוֹף תֵּבוֹת 'פִּשְׁתָּן' כְּשֶׁתִּכְתֹּב קו"**ף** רֵי"**ש** בֵּי"**ת** נו"**ן**. וְעַל פִּי דִּבְרֵיהֶם אֵלּוּ יִפְרֹשׁ מִדְרָשׁ זֶה הָאוֹמֵר 'מָשָׁל לְעֶבֶד שֶׁאָכַל אֶת הַבְּכוֹרוֹת וְשִׁגֵּר לַמֶּלֶךְ הַסִּייפוֹת', כִּי הַ'בְּכוֹרוֹת' הַיְנוּ הָרִאשֵׁי תֵּבוֹת מִמִּלַּת 'קָרְבָּן', דְּהַיְנוּ הַדָּבָר הָרָאוּי לְקָרְבָּן וְהוּא הַחֵלֶק הַמֻּבְחָר, וה'סייפות' הַיְנוּ הַסּוֹף תֵּבוֹת דְּהַיְנוּ 'פִּשְׁתָּן':

וְהֶבֶל הֵבִיא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן (פסוק ד), לֹא מִצַּד זְכִירַת הַקֵּץ וְסוֹף יְמֵי חֶלְדּוֹ, אֶלָּא לְשֵׁם הַתַּכְלִית הָאֲמִתִּי לְהָבִיא טֶרֶף לְבֵיתוֹ הַנִּצְחִי 'לְקֵץ הַיָּמִין', כְּדֶרֶךְ הַהוֹלֵךְ לְמֶרְחַקִּים שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עַל אֲכִילָתוֹ כָּל זְמַן הֱיוֹתוֹ אוֹרֵחַ, וְשׁוֹלֵחַ הַחֵלֶק הַמֻּבְחָר לְבֵיתוֹ הַנִּצְחִי. לְכָךְ **וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ**, רָצָה לוֹמַר, **אֶל הֶבֶל** כִּי כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה רְצוּיָה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, **וְאֶל מִנְחָתוֹ** כִּי גַּם הַמַּעֲשֶׂה הָיָה רָצוּי. **וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה** (פסוק ה), כִּי גַּם מַעֲשָׂיו וְגַם כַּוָּנָתוֹ שְׁנֵיהֶם הָיוּ בִּלְתִּי רְצוּיִים:

וְדָבָר זֶה מְפֹרָשׁ בִּתְחִלַּת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א ב) 'אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'), כְּשֶׁיִּרְצֶה לְהַקְרִיב קָרְבָּן שֶׁיִּהְיֶה מְקֻבָּל לַה', אָז יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה הֶבֶל שֶׁהֵבִיא **מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן,** כֵּן יָבִיא גַּם הוּא (מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן) וְגוֹ' (שם) דְּהַיְנוּ **בְּכֹרוֹת צֹאנוֹ.** וּמַה שֶּׁאָמַר (שם) (תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם), הַיְנוּ **וּמֵחֶלְבֵהֶן,** רָצָה לוֹמַר הַחֵלֶק הַמֻּבְחָר שֶׁאַתָּה בּוֹחֵר לְךָ לְצֹרְךָ מֵאֲכָלְךָ, כִּי בְּלִי סָפֵק שֶׁתִּבְחַר לְעַצְמְךָ כָּל יָרֵךְ (טוֹב כָּתַף וְנַתַּח), זֶהוּ נִקְרָא 'קָרְבַּנְכֶם', שֶׁאַתָּה מַקְרִיב אֵלֶיךָ וְחָפֵץ בּוֹ, וְאוֹתוֹ חֵלֶק הַמֻּבְחָר תַּקְרִיב לְגָבוֹהַּ:

וּמַה שֶׁאָמַר **וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא,** מַהוּ **גַּם.** וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר צְרוֹר הַמּוֹר שֶׁמַּאֲשִׁים קְצָת אֶת הֶבֶל שֶׁלֹּא נִתְעוֹרֵר מֵעַצְמוֹ עַל הַקָּרְבָּן, כִּי לֹא הֱבִיאוֹ עַד אַחַר שֶׁרָאָה אֶת קַיִן הוֹלֵךְ וּמַקְרִיב, וְעַל כֵּן נֶאֱמַר **וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא,** בְּמִלַּת **גַּם** רָמַז שֶׁאַחַר קָרְבָּנוֹ וְהֵבִיא מִצַּד הַקִּנְאָה בְּאָחִיו. וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁעַל הָעוֹשֶׂה מִצַּד הַקִּנְאָה אָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ד ד) (וְרָאִיתִי אֲנִי אֶת כָּל עָמָל וְאֵת כָּל כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַּם זֶה הֶבֶל), רָצָה לוֹמַר **זֶהוּ הֲגַם שֶׁהֶבֶל** נִכְשָׁל בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא**:

וְנִרְאֶה לִי לְהָבִיא כִּדְמוּת רְאִיָּה לִדְבָרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ח) **וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ,** הִזְכִּיר **'שָׂדֶה'** לְפִי שֶׁהָיָה וכוּחַ בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, וְכָל אֶחָד מֵטִיל דֹּפִי בְּקָרְבָּנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּמִנְהַג (שְׁנֵי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב). כִּי הֶבֶל מַאֲשִׁים אֶת קַיִן עַל אֲשֶׁר הֵבִיא מִן הַגְּרוּעַ זָרַע פִּשְׁתָּן, וְקַיִן מַאֲשִׁים אֶת הֶבֶל עַל אֲשֶׁר לֹא נִתְעוֹרֵר אֶל הַמַּעֲשֶׂה מֵעַצְמוֹ, כִּי אִם עַד אַחַר שֶׁרָאָה אֶת קָרְבָּנוֹ שֶׁל קַיִן (וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה) וְרָצָה לְהַשְׁוּוֹת אֵלָיו גַּם הוּא, וְאָמַר לוֹ יַעַן כִּי אֵין אַתָּה מִתְעוֹרֵר אֶל מַעֲשֶׂה הַטּוֹב מֵעַצְמְךָ כִּי אִם עַד שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אֲחֵרִים עוֹשִׂים, אִם כֵּן תֵּינַח בִּזְמַן שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ עַמְּךָ, אֲבָל בִּהְיוֹתְךָ **בַּשָּׂדֶה** בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אִישׁ מְצוּי שָׁמָּה, אִם כֵּן שָׁם וַדַּאי לְעוֹלָם לֹא תַּעֲשֶׂה שׁוּם דָּבָר טוֹב, וְאִם כֵּן אֵין אַתָּה רָאוּי לִהְיוֹת בָּעוֹלָם, (כִּי אֵין חֵפֶץ לַה' בַּכְּסִילִים) וְהַבָּלִים רַבִּים (ע"פ קהלת ה ג) הָעוֹשִׂים מִצַּד הַקִּנְאָה וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וּבְזֶה נִצְחוֹ קַיִן לְהֶבֶל. לְכָךְ נֶאֱמַר **וַיְהִי בִּהְיוֹתָם 'בַּשָּׂדֶה',** כְּשֶׁהֵשִׁיב לוֹ תְּשׁוּבָה נִצַּחַת מִצַּד הַ'שָּׂדֶה', אָז **וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ,** כִּי הַשָּׂדֶה מְקוֹם הַחִטְא וְשָׁם תִּהֵא קְבוּרָתוֹ:

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (ע"ז ח.) 'שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה לוֹ קֶרֶן אַחַת בְּמִצְחוֹ', רָצוּ בָּזֶה, לְפִי שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן יָחִיד בָּעוֹלָם דְּהַיְנוּ 'קֶרֶן אַחַת', אִם כֵּן וַדַּאי לֹא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה מִשּׁוּם אָדָם אֶלָּא מֵעַצְמוֹ נִתְעוֹרֵר אֶל הַמַּעֲשֶׂה, עַל כֵּן נִתְקַבֵּל קָרְבָּנוֹ. לְכָךְ נֶאֱמַר **'אָדָם** כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה'", כְּשֶׁיִּהְיֶה כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁנִּתְעוֹרֵר אֶל הַקָּרְבָּן מֵעַצְמוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר 'כִּי יַקְרִיב **מִכֶּם',** רָצָה לוֹמַר מִכֶּם וּבְכֶם יָבוֹא לוֹ הַהִתְעוֹרְרוּת, זֶהוּ 'קָרְבָּן לַה'" וְלֹא 'קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ'. וְיִתְבָּאֵר זֶה עוֹד לְקַמָּן פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא (א ב) בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם: תורה ד

(ו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָּנֶיךָ:**

ו **וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא תְּקִיף לָךְ וּלְמָא אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּיךְ:**

(ז) **הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:**

ז **הֲלָא אִם תֵּיטִיב עוֹבָדָךְ יִשְׁתְּבֵק לָךְ וְאִם לָא תֵיטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא חַטַּאת נְטִיר וְדִעֲתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנָּךְ אִם לָא תְּתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבֵק לָךְ:**

רש"י ◄ **הֲלֹא אִם תֵּיטִיב•** כְּתַרְגּוּמוֹ פֵּרוּשׁוֹ. **לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ•** לְפֶתַח קִבְרְךָ חַטָּאךְ שָׁמוּר. **וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ•** שֶׁל חַטָּאת, הוּא יֵצֶר הָרָע, תָּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהַכְשִׁילְךָ. **וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ•** אִם תִּרְצֶה, תִּתְגַּבֵּר עָלָיו.

כלי יקר – עוז והדר

(ז) **לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ.** מִכָּאן יֵשׁ סָמֶךְ לְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (עירובין יט.) שֶׁאָמְרוּ "שֶׁהָרְשָׁעִים אֲפִלּוּ אַפִּתְחָא שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָן חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה". כִּי פִּתְחוֹ שֶׁל גֵּיהִנֹּם נִקְרָא 'פֶּתַח חַטָּאת' (ראה תרגום), כִּי הוּא פֶּתַח וּ(מָקוֹר נִפְתָּח לְחַטַּאת וּלְנִדָּה) (ע"פ זכריה יג א), וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁיִּרְבַּץ הָאָדָם **לַפֶּתַח חַטָּאת** דְּהַיְנוּ פִּתְחָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם, מִכָּל מָקוֹם **אֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ** שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע וְלֹא תִּתְפַּסֵּק תְּשׁוּקָתוֹ:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ברכות ה.) 'לְעוֹלָם יַרְגִּיז אָדָם יִצְרוֹ טוֹב עַל יֵצֶר הָרַע כּוּ', אִי אָזִיל מוּטָב, אִי לֹא יִזְכֹּר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה' וְאָז וַדַּאי אָזִיל. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **אִם תֵּיטִיב** לְגָרֵשׁ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע, **שְׂאֵת,** יִשָּׂא ה' אֶת פָּנֶיךָ וּיִקַּבֶּלְךָ בִּתְשׁוּבָה. **וְאִם לֹא תֵיטִיב,** שֶׁלֹּא אָזִיל הַיֵּצֶר הָרַע (עוֹד טָמְאָתוֹ בוֹ) (ע"פ במדבר יט יג), אָז **לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ,** רָצָה לוֹמַר תִּזְכֹּר לוֹ יוֹם הַמִּיתָה כְּאִלּוּ **פֶּתַח** קִבְרְךָ פָּתוּחַ לְפָנָיו, וְאָז **יִרְבַּץ** תַּחַת מַשָּׂאוֹ **הַחַטָּאת** דְּהַיְנוּ הַיֵּצֶר הָרַע הַמַּחֲטִיאֶךָ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁ**אֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ,** מִכָּל מָקוֹם **אַתָּה תִּמְשֹׁל בּוֹ**:

דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְרַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ברכות סא.) שֶׁהִמְשִׁילוּ אֶת הַיֵּצֶר הָרַע לִזְבוּב, וְאִסְתְּכוּהָ אִקְּרָא (קהלת י א) (זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ) וְגוֹ'. וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, כִּי כָּל זְבוּב כֹּחַ פִּיו שֶׁלּוֹ חָלוּשׁ וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת נֶקֶב בְּבָשָׂר שָׁלֵם, אַךְ בְּמָקוֹם שֶׁהַזְּבוּב מוֹצֵא פֶּתַח פָּתוּחַ בַּבָּשָׂר הַחַי, (שָׁם יִרְבַּץ) וְיֵשׁ כֹּחוֹ בְּפִיו לְהַרְחִיב הַפִּרְצָה. כָּךְ הַיֵּצֶר הָרַע כֹּחוֹ חָלוּשׁ לַעֲשׂוֹת פִּרְצָה בְּבָשָׂר (חַי רַב פְּעָלִים) (ע"פ שמואל ב' כג כ), כִּי הַ(צַּדִּיק בְּכָל דְּרָכָיו) אֲשֶׁר לֹא פֶתַח לְיִצְרוֹ פֶּתַח כְּלָל, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִפְרֹץ גְּדֵרוֹ וְלִכְנֹס בּוֹ לְהַחְטִיאוֹ:

אָמְנָם בִּזְמַן שֶׁהוּא מוֹצֵא אֲנָשִׁים בְּנֵי גִּילוֹ הַפּוֹרְצִים אֲפִלּוּ פִּרְצָה קְטַנָּה וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח לְחַטָּאת וּלְנִדָּה, אָז יֵשׁ בְּיָדוֹ לְהַרְחִיב הַפִּרְצָה וּלְהוֹסִיף פֶּשַׁע עַל חַטָּאתוֹ, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (יומא לח:) 'הַבָּא לִטַּמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ'. וְיֵשׁ גּוֹרְסִין (ריטב"א שם) 'פּוֹתְחִים לוֹ', רוֹצֶה לוֹמַר פּוֹתֵחַ פֶּתַח אֶל הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁיִּמְצָא מָקוֹם לִכְנֹס דֶּרֶךְ אוֹתָהּ פִּרְצָה וּלְהַרְחִיבָהּ (עַד עֲלוֹת מַכָּתוֹ לְאַיִן מַרְפֵּא). הַמָּשָׁל בָּזֶה, הַמּוֹצֵא פֶּתַח סָגוּר מִכֹּל וָכֹל קָשֶׁה לוֹ לְפָתְחָהּ, וְהַמּוֹצֵא הַפֶּתַח קְצָת פְּתוּחָה, נָקֵל לוֹ לְהַרְחִיב הַפִּתְיָחָה עַד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה (כְּמוֹ שָׁעָר בְּנַפְשׁוֹ) שֶׁהַכֹּל נִכְנָסִין בּוֹ בְּנֵקֶל, וְזֶה מָשָׁל צוֹדֵק עַל הַיֵּצֶר הָרַע:

וּבְדֶרֶךְ זֶה מָצִינוּ בַּיַּלְקוּט סוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח (רמז רסא) שֶׁמְּדַמֶּה אֶת עֲמָלֵק לִזְבוּב, 'מַה זְּבוּב לְהוּט אַחַר הַמַּכָּה, כָּךְ עֲמָלֵק הָיָה לָהוּט אַחַר דָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל' כּוּ', וְלָמָּה הִמְשִׁילוּהוּ לִזְבוּב דַּוְקָא. אֶלָּא לְפִי שֶׁגַּם הוּא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים עִם ה', זוּלַת בְּרִפִּידִים 'שֶׁרָפוּ יְדֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה' (סנהדרין קו.), אָז פָּתְחוּ לוֹ פֶּתַח (וַיָּבֹא עֲמָלֵק) וְטִמְּאָם בְּמִשְׁכַּב זְכוּר לְדַעַת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (תנחומא תצא ט):

זֶהוּ שֶׁמַּסִּיק שָׁם בַּמִּדְרָשׁ 'מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהִקִּיף אֶת הַכָּרֶם וְאָמַר כָּל מִי שֶׁיִּפְרֹץ הַגָּדֵר יִנְשְׁכֶנּוּ הַכֶּלֶב' כּוּ', נָקַט דַּוְקָא 'פּוֹרֵץ גָּדֵר', לְפִי שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן פְּתִיחַת הַפֶּתַח שֶׁהִזְהִירָנוּ, כִּי עַל יְדֵי הַפְּתִיחָה רַבִּים בּוֹקְעִין בּוֹ, כָּךְ עַל יְדֵי שֶׁיִּפְתַּח פֶּתַח לְיִצְרוֹ יִכְּנְסוּ בּוֹ מְקַטְרְגִים רַבִּים הַמּוֹנְעִים מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר עוֹד לְקַמָּן פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יז ח). וּבְמַסֶּכֶת יוֹמָא (לט.) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל 'אָדָם מְטַמֵּא עַצְמוֹ מְעַט מְטַמְּאִין אוֹתוֹ הַרְבֵּה' כּוּ', וְזֶה מְבֹאָר עַל פִּי דַּרְכֵּנוּ:

זֶהוּ שֶׁאָמַר **לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ,** כִּי הַיֵּצֶר הָרַע שֶׁנִּקְרָא **חַטָּאת,** בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מוֹצֵא **פֶּתַח** פָּתוּחַ **לְחַטָּאת,** שָׁם **יִרְבַּץ** וְיִכָּנֵס דֶּרֶךְ אוֹתוֹ פֶּתַח. וְאַל תֹּאמַר שֶׁאֵין חֶשְׁקוֹ כִּי אִם אֶל הַפֶּתַח לְבַדּוֹ, אֶלָּא **אֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ,** שֶׁכָּל תְּשׁוּקָתוֹ לֵילֵךְ מִכָּאן וּלְהַלָּן **אֵלֶיךָ** מַמָּשׁ (לְהַדִּיחֲךָ מֵעַל ה'). אֲמָנָם כָּל זְמַן הֱיוֹתוֹ (בְּפֶתַח עֵינַיִם), דְּהַיְנוּ בִּתְחִלַּת בּוֹאוֹ אֵלֶיךָ, **אַתָּה תִּמְשֹׁל בּוֹ,** עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (ג טו) בְּפָסוּק (הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ). אֲבָל אִם כְּבָר עָבַר מִן הַפֶּתַח, רָצָה לוֹמַר הַפִּרְצָה הַקְּטַנָּה, וְעָבַר כְּבָר אֵלֶיךָ מַמָּשׁ לְהַדִּיחַ כָּל עִצְמוּתְךָ מֵעַל ה', מֵאָז יִהְיֶה קָשֶׁה עָלֶיךָ לִמְשֹׁל בּוֹ, לְפִיכָךְ (הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ) (קהלת ב יד) שֶׁלֹּא לִתֵּן לוֹ מָקוֹם לִכָּנֵס כְּלָל וּכְלָל. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר: תורה ח

(ח) **וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:**

ח וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אַחוֹהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן בְּהֶבֶל אַחוֹהִי וְקַטְלֵהּ:

רש"י ◄**וַיֹּאמֶר קַיִן•** נִכְנַס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי רִיב וּמַצָּה, לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהָרְגוֹ, וְיֵשׁ בָּזֶה מִדְרָשֵׁי אַגָּדָה, אַךְ זֶה יִשּׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא.

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:**

ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אָן הֶבֶל אָחוּךָ וַאֲמַר לָא יָדַעְנָא הֲנָטֵר אָחִי אָנָא:

רש"י ◄**אֵי הֶבֶל אָחִיךָ•** לְהַכְּנֵס עִמּוֹ בְּדִבְרֵי נַחַת, אוּלַי יָשׁוּב, וְיֹאמַר: 'אֲנִי הֲרַגְתִּיו וְחָטָאתִי לְךָ'. **לֹא יָדַעְתִּי•** נַעֲשָׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה. **הֲשֹׁמֵר אָחִי•** לְשׁוֹן תֵּמַהּ הוּא, וְכֵן כָּל הֵ"א הַנְּקוּדָה בַּחֲטַף פַּתָּ"ח.

כלי יקר – עוז והדר

(ח) **וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו.** לא נִתְפָּרֵשׁ בַּמִּקְרָא מָה אָמַר לוֹ. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ אֲמִירָה זוֹ מִלְּשׁוֹן (יִתְאַמְּרוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן) (תהלים צד ד), שֶׁהוּא לְשׁוֹן הִתְפָּאֲרוּת, וְכֵן (אֶת ה' הֶאֱמַרְתָּ) (דברים כז יז, ראה ברכות ו.). וְרָצָה לוֹמַר, כִּי קַיִן הִתְפָּאֵר עָלָיו לֵאמֹר (לִי תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ) וְאַרְעָא די אַתְּ קָאֵים עֲלָהּ דִּידִי הוּא (ב"ר כב ז), מִיָּד **וַיָּקָם עָלָיו** 'עַל עִסְקֵי שָׂדֶה' **וַיַּהַרְגֵהוּ** (ראה תנחומא משפטים יג):

וּלְמַעְלָה (פסוק ג) פֵּרַשְׁתִּי 'עַל עִסְקֵי שָׂדֶה' הֵינוּ שֶׁאָמַר לוֹ בִּהְיוֹתְךָ בַּשָּׂדֶה מָקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים מְצוּיִין שָׁמָּה, אָז לְעוֹלָם לא תִּתְעוֹרֵר מֵעַצְמְךָ אֶל אֵיזוֹ מַעֲשֶׂה, כִּי קָרְבָּן זֶה שֶׁהִקְרַבְתָּ מִמֶּנִּי רָאִיתָ וְכֵן עָשִׂיתָ. וּלְפִי זֶה יִהְיֶה בֵּאוּר פָּסוּק זֶה **וַיֹּאמֶר קַיִן,** שֶׁהִתְפָּאֵר קַיִן לֵאמֹר אֲנִי טוֹב מִמְּךָ כִּי אֲנִי הִקְרַבְתִּי רִאשׁוֹנָה וּמִמֶּנָּה נִמְשְׁכָה הַהַקְרָבָה אֵלֶיךָ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **אֶל הֶבֶל אָחִיו,** כִּי אָמַר אֲנִי הָיִיתִי סִבָּה אֵלֶיךָ, כִּי אִם לא רָאִיתָ שֶׁהִקְרַבְתִּי לא הָיִיתָ מַקְרִיב כְּלוּם: תורה ט

(ט) **וַיֹּאמֶר ה' אֶל קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ.** פִּלְיָאָה גְּדוֹלָה עַל קַיִן אֵיךְ אָמַר **לא יָדַעְתִּי,** אִם טָעָה בָּזֶה לוֹמַר (לא יִרְאֶה יָהּ וְלא יָבִין) בְּמַעֲשֶׂה הַתַּחְתּוֹנִים (ע"פ תהלים צד ז), אִם כֵּן לָמָּה הִקְרִיב **מִנְחָה לַה'** (פסוק ג). וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי וַדַּאי הֵבִין קַיִן שֶׁשְּׁאָלוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל הֲרִיגַת אָחִיו, וְהֵשִׁיב **לא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי,** רָצָה לוֹמַר **לא יָדַעְתִּי** שֶׁיֵּשׁ עָוֹן בִּדְבַר הַהֲרִיגָה, וַהֲשֹׁמֵר אָחִי אֵינוֹ לְשׁוֹן תְּמִיהָה, אֶלָּא מוּסָב עַל **לא יָדַעְתִּי,** כִּי אָמַר לא יָדַעְתִּי אִם אֲנִי מְחֻיָּב לִשְׁמֹר אֶת רֹאשׁ אָחִי שֶׁלא יַהֲרֹג עַל יָדִי, וּשְׁמִירָה זוֹ מִלְּשׁוֹן (אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר) (איוב ב ו), כָּךְ טָעַן קַיִן כִּי לא יָדַע אִם הוּא מְחֻיָּב לִשְׁמֹר אֶת רֹאשׁ אָחִיו אוֹ לא:

וְאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ 'לא יָדַעְתָּ', וַהֲרֵי מִצְוָה זוֹ מִן הַמִּשְׁכָּלוֹת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק י) **קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי 'מִן הָאֲדָמָה',** שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ אַף אִם לא נִצְטַוֵּיתָ עָלֶיהָ, כִּי בְּבַטָּלָה 'אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוּ' (ע"פ אבות פ"ג מ"ב) (וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב) (ע"פ ישעיה ו יא). וְאִם כֵּן הָאֲדָמָה תּוֹבַעַת עֶלְבּוֹן הַנֶּהֱרָג כִּי קִיּוּם הָאֲדָמָה תָּלוּי בָּזֶה, כִּי אִם יִהְיֶה הֶתֵּר רְצוּעָה לַהֲרֹג אִישׁ אֶת אָחִיו אִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לָאֲדָמָה שֶׁתִּתְקַיֵּם כִּי יִהְיֶה מְצִיאוּתָהּ לְבַטָּלָה וְתִהְיֶה חֲרֵבָה מֵאֵין יוֹשֵׁב, עַל כֵּן **לא תֹסֵף** הָאֲדָמָה **תֵּת כֹּחָהּ לָךְ** (פסוק יב):

וְטַעַם לַדָּבָר, כִּי כְּשֵׁם שֶׁהָאֲדָמָה נוֹגַעַת בַּדָּבָר וּמְבַקֶּשֶׁת דִּין עַל הַהֲרִיגָה, כָּךְ מְחֻיֶּבֶת הָאֲדָמָה עַצְמָהּ לַעֲשׂוֹת דִּין בְּרוֹצְחִים, עַל דֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לה לג) (כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ), וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזוֹ עִנְיָן הַדָּם מַחֲנִיף לְאָרֶץ:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בָּזֶה, כִּי הָאָרֶץ דּוֹמָה תָּמִיד כְּאִלּוּ פָּעֲרָה פִּיהָ לִבְלֹעַ אֶת הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (משלי ל טו–טז) (שְׁלוֹשׁ הֵנָּה לא תִשְׂבַּעְנָה, שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם) וְגוֹ', וּכְמוֹ שֶׁאָמַר (ישעיה ה יד) (לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעְרָה פִיהָ לִבְלִי חֹק) וְגוֹ', וּמִכָּל זֶה רָאִיָּה שֶׁפִּי הָאָרֶץ פָּתוּחַ תָּמִיד לִבְלֹעַ, וְהַנּוֹתֵן דָּבָר לְתוֹךְ פִּיהָ דּוֹמֶה כְּאִלּוּ מַחֲנִיף לָהּ, וְזֶה יֵאָמֵר עַל הָרוֹצְחִים (שֹׁפְכֵי דָּם נָקִיו), כִּי בְּדָם זֶה יַחֲנִיפוּ לָאָרֶץ לִתֵּן לָהּ דָּבָר בְּפִיהָ לִבְלֹעַ:

וּלְעֻמַּת זֶה גַּם הָאָרֶץ מַחֲנֶפֶת לָהֶם לִתֵּן לְהַבְּלִתִּי רְאוּיִים כָּל צָרְכָּם אֲשֶׁר מִן הָאֲדָמָה מוֹצָאָם, דְּהַיְנוּ שְׁנֵי דְּבָרִים, א. (כָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל) וּשְׁאָר צָרְכֵי הָאָדָם אֲשֶׁר מִן הָאָרֶץ מוֹצָאָם. ב. הַדִּירָה וְהַמְּנוּחָה שֶׁיֵּשׁ לַדָּרִים עָלֶיהָ. לְפִיכָךְ לְדוֹרוֹת 'לא יְכַפֵּר לָאָרֶץ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ', שֶׁלא יֹאמְרוּ שְׁנֵיהֶם מַחְנִיפִים זֶה לָזֶה, כִּי הָרְשָׁעִים נוֹתְנִים דָּבָר בְּפִיהָ לִבְלֹעַ, וְהָאָרֶץ מַחֲנֶפֶת לָהֶם לִתֵּן לָהֶם דֵּי צָרְכָּם, וּצְרִיכָה הָאֲדָמָה כַּפָּרָה עַל זֶה הַמַּעַט תּוֹעֶלֶת אֲשֶׁר קִבֵּל הָרוֹצֵחַ מִן הָאָרֶץ קֹדֶם שֶׁיַּהֲרֹג, כִּי לא בְּדִין נָתְנָה לוֹ כֹּחָהּ: **אֲבָל** כָּאן מִפְּנֵי יְשׁוּב הָעוֹלָם לא נֶהֱרַג קַיִן, וְאִם כֵּן בַּמֶּה תֵּצֵא הָאֲדָמָה מִן הַחֵשֶׁד שֶׁלא יֹאמְרוּ שֶׁשְּׁנֵיהֶם מַחְנִיפִים זֶה לָזֶה, וְלָמָּה אֵינָהּ צְרִיכָה לְכַפָּרָה. אֶלָּא לְפִי שֶׁקִּיְּמָה רְצוֹן בּוֹרְאָהּ שֶׁאָמַר (פסוק יב) **לא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ,** כִּי מֵאָז שֶׁעָשִׂיתָ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הָאֲדָמָה בָּאָה בְּהַרְשָׁאָה וְתוֹבַעַת מִמְּךָ **דְּמֵי אָחִיךָ** וְקוֹל דָּמָיו **צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה** (פסוק י), (וְהִיא גַּם הִיא) תַּעֲשֶׂה דִּין בְּךָ שֶׁלא תִּקַּבֵּל

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה׃

י וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל דַּם זַרְעִין דְּעַתִּידִין לְמִפַּק מִן אָחוּךָ קָבִילִין קֳדָמַי מִן אַרְעָא׃

רש"י◄ דְּמֵי אָחִיךָ • דָּמוֹ וְדַם זַרְעִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הַרְבֵּה, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן נַפְשׁוֹ יוֹצֵאָה (סנהדרין לז)◆.

(יא) וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃

יא וּכְעַן לִיט אַתְּ מִן אַרְעָא דִּפְתַחַת יָת פּוּמַהּ וְקַבִּילַת יָת דְּמֵי דְּאָחוּךָ מִן יְדָךְ׃

רש"י◄ מִן הָאֲדָמָה • יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁנִּתְקַלְּלָה הִיא כְּבָר בַּעֲוֹנָהּ, וְגַם בָּזוֹ הוֹסִיפָה לַחֲטֹא. אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ וְגוֹ' • וְהִנְנִי מוֹסִיף לָהּ קְלָלָה אֶצְלְךָ: "לֹא תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ" (סִפְרֵי אֲחֵרִים: הַכֹּל דִּבּוּר אֶחָד, מ"מִן הָאֲדָמָה" עַד כָּאן)◆.

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ׃

יב אֲרֵי תִּפְלַח בְּאַרְעָא לָא תּוֹסִיף לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ מִטַּלְטַל וְגָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא׃

רש"י◄ נָע וָנָד • אֵין לְךָ רְשׁוּת לָדוּר בְּמָקוֹם אֶחָד◆.

(יג) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא׃

יג וַאֲמַר קַיִן קֳדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְּמִשְׁבָּק׃

רש"י◄ גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא • בִּתְמִיהָה, אַתָּה טוֹעֵן עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וַעֲוֹנִי אִי אֶפְשָׁר לְךָ לִטְעֹן? (ב"ר)◆.

(יד) הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃

יד הָא תָּרִיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵּין מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן קֳדָמָךְ לֵית אֶפְשָׁר לְאִסְתַּמָּרָא וַאֲהֵי מִטַּלְטַל וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָל דְּיִשְׁכְּחֵנָנִי יְקָטְלִינָנִי׃

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ׃

טו וַאֲמַר לֵהּ יְיָ לְכֵן כָּל קָטִיל קַיִן לְשַׁבְעָא דָּרִין יִתְפְּרַע מִנֵּהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵהּ כָּל דְּיִשְׁכְּחִנֵּהּ׃

רש"י◄ לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן • זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקִּצְּרוּ דִּבְרֵיהֶם, וְרָמְזוּ וְלֹא פֵּרְשׁוּ: "לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן", לְשׁוֹן גְּעָרָה, כֹּה יֵעָשֶׂה לוֹ, כָּךְ וְכָךְ עָנְשׁוֹ, וְלֹא פֵּרַשׁ עָנְשׁוֹ. שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם • אֵינִי רוֹצֶה לְהִנָּקֵם מִקַּיִן עַכְשָׁו, לְסוֹף שִׁבְעָה דּוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נְקָמָתִי מִמֶּנּוּ, שֶׁיַּעֲמֹד לֶמֶךְ מִבְּנֵי בָנָיו וַיַּהַרְגֵהוּ, וְסוֹף הַמִּקְרָא

כלי יקר – עוז והדר

עוֹד מִמֶּנָּה שְׁנֵי הַתּוֹעֵלוֹת אֲשֶׁר יֵשׁ לְכָל הַדָּרִים עָלֶיהָ, הֵן כָּל הַצְּרָכִים, עַל זֶה אָמַר **לֹא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ**, הֵן הַדִּירָה וְהַמְּנוּחָה, עַל זֶה אָמַר **נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ** וְשׁוּם מָקוֹם לֹא יִרְצֶה לְקַבֶּלְךָ, וּבְזֶה תֵּצֵא הָאֲדָמָה מִן חֲשַׁד הַחֲנָפָה כִּי לֹא תַחֲנִיף לְךָ, וְעַל כֵּן אֵינָהּ צְרִיכָה גַּם כֵּן לְכַפָּרָה, אֲבָל לַחֲזוֹר וּלְהָרְגֵךְ עַכְשָׁו אִי אֶפְשָׁר מִפְּנֵי יִשּׁוּב הָעוֹלָם, כִּי לֹא הָיָה לָאָדָם בֵּן אַחֵר בַּפַּעַם הַהוּא: תורה י

(טו) **וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מֹצְאוֹ.** נֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל בְּמַהוּת אוֹת זֶה מָה הָיָה. בַּמִּדְרָשׁ אָמְרוּ (ב"ר כב יב) 'הִזְרִיחַ עָלָיו גַּלְגַּל הַחַמָּה' כו'. וְקָשֶׁה אֵיךְ יִתְחַיֵּב מִזְּרִיחַת הַחַמָּה **לִבְלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מֹצְאוֹ,** וּכְפִי שׁוֹרֶת הַדִּין (רְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ) (שמואל א' ב ט) וְאֵיךְ הִזְרִיחַ הַחַמָּה עָלָיו:

וְנִרְאֶה פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב א–ב) (אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכָּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים, אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ). כָּךְ קַיִן הָיָה גַּנָּב, כִּי הָיָה גּוֹנֵב דַּעַת עֶלְיוֹנָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י בְּפָרָשָׁה זוֹ (פסוק ט). וְהָיָה הוֹלֵךְ כִּבְמַחְתֶּרֶת, כִּי (הִסְתִּיר ה' פָּנָיו מִמֶּנּוּ), וְגֹרֵשׁ מִן הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה (אָרֶץ אֲשֶׁר עֵינֵי ה' דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד) (ע"פ דברים יא יב), וְגֹרְשׁוֹ לְחוּצָה לָאָרֶץ שֶׁהֻדַּר בָּהּ דּוּמָה כְּאִלּוּ אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ' (כתובות קי:) מִצַּד הַסְתָּרַת פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (פסוק יד) **וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר,** וְאָז הָיָה

שֶׁאָמַר: "שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם", וְהוּא נִקְמַת הֶבֶל מִקַּיִן, לָמַדְנוּ שֶׁתְּחִלַּת הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שֶׁלֹּא תְּהֵא בְּרִיָּה מַזִּיקַתּוּ. וְכַיּוֹצֵא בוֹ (שמואל ב ה): "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר", וְלֹא פֵּרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ, אֲבָל דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּרֶמֶז, "כָּל מַכֵּה יְבוּסִי וְיִגַּע בַּצִּנּוֹר וְיִקְרַב אֶל הַשַּׂעַר וְיִכְבְּשֶׁנּוּ, וְאֶת הָעִוְרִים וְגוֹ'", וְגַם אוֹתָם יַכֶּה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: 'הָעִוֵּר וְהַפִּסֵּחַ לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת', הַמַּכֶּה אֶת אֵלּוּ, אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ וְשַׂר, כָּאן קִצֵּר דְּבָרָיו, וּב'דִּבְרֵי הַיָּמִים' א' (יא ו) פֵּרֵשׁ:

יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשַׂר. **וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת.** חָקַק לוֹ אוֹת מִשְּׁמוֹ בְּמִצְחוֹ. (סִפְרִים אַחֲרִים:) דָּבָר אַחֵר: "כָּל מוֹצְאֵי יַהַרְגֵנִי", הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדַיִן לֹא הָיוּ שֶׁיְּרָאָה מֵהֶם, רַק אָבִיו וְאִמּוֹ, וּמֵהֶם לֹא הָיָה יָרֵא שֶׁיַּהַרְגוּהוּ, אֶלָּא אָמַר: עַד עַכְשָׁו הָיָה פַּחְדָּתִי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּמוֹרַאֲכֶם וְגוֹ'", וְעַכְשָׁו, בִּשְׁבִיל עָוֹן זֶה לֹא יִירְאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וְיַהַרְגוּנִי, מִיָּד: "וַיָּשֶׂם ה' לְקַיִן אוֹת", הֶחֱזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֹּל.

(טז) **וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן:**

רש"י ◄**וַיֵּצֵא קַיִן** • יָצָא בְּהַכְנָעָה, כְּגוֹנֵב דַּעַת הָעֶלְיוֹנָה. **בְּאֶרֶץ נוֹד** • בְּאֶרֶץ שֶׁכָּל הַגּוֹלִים נָדִים שָׁם. **קִדְמַת עֵדֶן** • שָׁם גָּלָה אָבִיו כְּשֶׁגֵּרַשׁ מִגַּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן וְגוֹ'", לִשְׁמֹר אֶת שְׁמִירַת דֶּרֶךְ מְבוֹא הַגַּן, שֶׁיֵּשׁ לִלְמֹד שֶׁהָיָה אָדָם שָׁם, וּמְצִינוּ רוּחַ

טז וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וִיתִיב בְּאַרְעָא גָּלֵי וּמִטַּלְטַל דִּהְוָה עֲבִידָא עֲלוֹהִי מִלְּקַדְמִין דְּגִינְתָּא דְּעֵדֶן:

מִזְּרָחִית קוֹלֶטֶת בְּכָל מָקוֹם אֶת הָרוּצְחִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד) "אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה וְגוֹ' מִזְּרָחָה שָׁמֶשׁ". דָּבָר אַחֵר: "בְּאֶרֶץ נוֹד", כָּל מָקוֹם שֶׁהָלַךְ הָיְתָה הָאָרֶץ מִזְדַּעְזַעַת תַּחְתָּיו, וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים: "סוּרוּ מֵעָלָיו, זֶהוּ שֶׁהָרַג אֶת אָחִיו".

(יז) **וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:**

רש"י ◄**וַיְהִי** • קַיִן "בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר" לְזֵכֶר בְּנוֹ חֲנוֹךְ.

יז וִידַע קַיִן יָת אִתְּתֵהּ וְעַדְיָאַת וִילִידַת יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵהּ חֲנוֹךְ:

כלי יקר – עוז והדר

דּוֹמֶה לְנִמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת, כִּי הָיָה בּוֹרֵחַ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְכָל בּוֹרֵחַ מַחְבִּיא אֶת עַצְמוֹ בַּסֵּתֶר, וְאִם כֵּן פְּשִׁיטָא שֶׁכָּל מוֹצְאוֹ יַהַרְגֵהוּ, כִּי 'אֵין לוֹ דְּמִים' מֵאַחַר שֶׁבַּמַּחְתֶּרֶת מְצָאוֹ. עַל כֵּן הִזְרִיחַ ה' עָלָיו הַחַמָּה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הָלַךְ, לְהוֹרוֹת שֶׁאֵין לוֹ דִּין הַנִּמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת, כִּי אִם דִּין מִי שֶׁזָּרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו וְשָׁדָמִים לוֹ וְכָל הַהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, וְזֶה מוֹפֵת חוֹתֵךְ **לִבְלִתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מֹצְאוֹ**:

וְתֵדַע וְתַשְׂכִּיל בִּלְשׁוֹן **כָּל מֹצְאוֹ**, לָמָּה תְּלָה הַדָּבָר 'בְּמֹצְאוֹ', פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יַהַרְגוּ מִי שֶׁלֹּא יִמְצָאֵהוּ, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר 'כָּל בְּרִיָּה יַהַרְגוּנִי'. אֶלָּא שֶׁהוֹרָה לוֹמַר שֶׁהָיָה יָרֵא פֶּן יִהְיֶה בְּדִין הַנִּמְצָא בַּמַּחְתֶּרֶת, כִּי בּוֹ שַׁיָּךְ לְשׁוֹן מְצִיאָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר 'אִם בַּמַּחְתֶּרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב', וְעַל יְדֵי זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַהַרְגוּהוּ **כָּל מֹצְאוֹ** בַּמַּחְתֶּרֶת זוֹ אֲשֶׁר נִסְתָּר בּוֹ מִצַּד הַבְּרִיחָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר: תורה טז

(טז) **וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן.** מְצִינוּ שֶׁכָּל הַהוֹרֵג נֶפֶשׁ גּוֹלֶה לְמִזְרָח, שֶׁכֵּן אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁגֹּרַשׁ מִיתָה לְכָל תּוֹלְדוֹתָיו כְּתִיב בּוֹ (לעיל ג כד) (וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן), וְכֵן בְּכָל עָרֵי מִקְלָט כְּתִיב (דברים ד מא) (בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה שָׁמֶשׁ). לְפִי שֶׁכָּל הוֹרֵג נֶפֶשׁ מְקָרֵב הַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ שֶׁל הַנֶּהֱרָג כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב ב) (עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ) וְגוֹ', לְפִיכָךְ יִגְלֶה לְקָצֶה אַחֲרוֹן שֶׁכְּנֶגְדּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּהוֹרְדוּס (ב"ב ד.) 'הוּא כִּבָּה נֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בְּאוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם', וְהוּא דֶּרֶךְ כָּל בַּעַל תְּשׁוּבָה לְהַטּוֹת לְקָצֶה אַחֲרוֹן בְּדָבָר שֶׁחָטָא בּוֹ, וְלַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מִצְוָה הֶפְכִּית אֶל הָעֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה. וְזֶה דֶּרֶךְ נָכוֹן לְכָל בַּעַל תְּשׁוּבָה, וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ מִגְּלוּת זֶה לְתַקֵּן כָּל עֲבֵרָה בְּאֵיזוֹ מִצְוָה הֶפְכִּית לָעֲבֵרָה, כִּי בָּזֶה יִתְקַן עִוּוּתוֹ: תורה יז

(יז) **וַיְהִי בֹּנֶה עִיר.** 'וַיִּבֶן' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא **'וַיְהִי בֹּנֶה'** לְשׁוֹן הוֹוֶה, לְהוֹרוֹת שֶׁהָיָה בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו וְלֹא נִגְמַר בִּנְיָנוֹ לְעוֹלָם, כִּי (וְזֶה דַּרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ) שֶׁכָּל הָאוֹהֵב קִנְיָנֵי הָאֲדָמָה כְּקַיִן וַחֲבֵרָיו לְעוֹלָם הוּא בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וְלֹא יוּכַל לִגְמֹר בִּנְיָנוֹ כָּל יָמָיו לְעוֹלָם, כִּי לְעוֹלָם אֵין בְּיָדוֹ (וְדֵי מַחְסָרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ), 'יֵשׁ בְּיָדוֹ מָנָה מִתְאַוֶּה עוֹד מָאתַיִם' (קה"ר א יג) כַּיָּדוּעַ מִטֶּבַע כָּל אוֹהֲבֵי הַמָּמוֹן, וְאִם כֵּן לְעוֹלָם הוּא בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וְכָל יָמָיו אֵין לוֹ מְנוּחָה רַק נָע וָנָד בָּאָרֶץ, כְּמוֹ קַיִן שֶׁהָיָה **נָע וָנָד בָּאָרֶץ** (פסוק יב) כָּךְ כָּל אוֹהֵב מָמוֹן נָע וָנָד, זֶה שִׁבְתּוֹ הַבַּיִת מְעַט רֹב יָמָיו הוּא רוֹדֵף אַחַר הָעֹשֶׁר (כַּאֲשֶׁר יִרְדֹּף הַקֹּרֵא בֶּהָרִים) (ע"פ שמואל א' כו כ), וְכָךְ יָרוּץ וְרַגְלָיו (כָּאַיָּלוֹת בַּמִּדְבָּר בָּהָר וּבַשְּׁפֵלָה עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים), וְכָל יְמֵי חַיָּיו 'אֵלּוּ הַלֵּילוֹת' (ראה ברכות יב:), (גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ), כִּי יֵלֵךְ בְּכָל מְקוֹמוֹת הַסִּכָּנָה לְהַשִּׂיג (אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשׁוֹ יְבַקְּשׁוֹ וְלֹא יִמְצָאוֹ), וּלְעוֹלָם לֹא יָבוֹא עַד תַּכְלִיתוֹ, רַק כָּל יָמָיו הוּא בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ עָרֵי מִסְכְּנוֹת 'הַמְסַכְּנִים נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ' (ראה

(יח) **וַיִּוָּלֵד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ׃**

יח וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יָת מְחוּיָאֵל וּמְחוּיָאֵל אוֹלִיד יָת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃

רש"י◄ **וְעִירָד יָלַד•** יֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר בְּזָכָר 'הוֹלִיד', וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', שֶׁהַלֵּדָה מְשַׁמֶּשֶׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת: לֵדַת הָאִשָּׁה, נישטר"א בְּלַעַ"ז, וּזְרִיעַת תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ, אינזינד"ר בְּלַעַ"ז. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'הוֹלִיד', בִּלְשׁוֹן הִפְעִיל, מְדַבֵּר בְּלֵדַת הָאִשָּׁה: פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ, בֵּן אוֹ בַּת. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יָלַד', מְדַבֵּר בִּזְרִיעַת הָאִישׁ, וְהוּא בְּלַעַ"ז אניידרי"ר.

◆ יום חמישי כ"ה תשרי ◆

(יט) **וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃**

יט וּנְסִיב לֵהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חָד עָדָה וְשׁוּם תִּנְיָתָא צִלָּה׃

רש"י◄ **וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ•** לֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ כָּל זֶה, אֶלָּא לָמַדְנוּ מִסּוֹף הָעִנְיָן שֶׁקַּיֵּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַבְטָחָתוֹ שֶׁאָמַר: "שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם קָיִן", וְעָמַד לֶמֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בָּנִים וְעָשָׂה דּוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קַיִן, זֶהוּ שֶׁאָמַר "כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְגוֹ'". **שְׁתֵּי נָשִׁים•** (ב"ר) כָּךְ הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל: אַחַת לְפִרְיָה וּרְבִיָּה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ, זוֹ שֶׁהִיא לְתַשְׁמִישׁ מַשְׁקָה כּוֹס שֶׁל עֲקָרִין (סְפָרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ), כְּדֵי שֶׁתִּתְעַקֵּר, וּמְקַשֶּׁטֶת כְּכַלָּה וּמַאֲכִילָהּ מַעֲדַנִּים, וַחֲבֵרְתָּהּ נְזוּפָה וַאֲבֵלָה כְּאַלְמָנָה. וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ אִיּוֹב (כד כא): "רוֹעֶה עֲקָרָה לֹא תֵלֵד, וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב", כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּ'אַגְּדַת חֵלֶק'. **עָדָה•** הִיא שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, עַל שֵׁם שֶׁמְּגַנֶּה עָלָיו וּמוֹסֶרֶת מֵאֶצְלוֹ (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִמַּאֲכָלוֹ). עָדָה תַּרְגּוּם שֶׁל סוּרָה. **צִלָּה•** הִיא שֶׁל תַּשְׁמִישׁ, עַל שֵׁם שֶׁיּוֹשֶׁבֶת תָּמִיד בְּצִלּוֹ, דִּבְרֵי אַגָּדָה הֵם בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

כלי יקר – עוז והדר

סוטה יא.), (וְעוֹזֵב לַאֲחֵרִים חַיִל וְחוֹמָה) אֲשֶׁר בָּנָה וַאֲשֶׁר נָטַע. וְסִימָן לַדָּבָר, שֶׁבְּאַלְפָּ"א בֵּ"יתְּ"א אוֹתִיּוֹת 'עָנִי' סְמוּכוֹת וּשְׁנִיּוֹת לְאוֹתִיּוֹת 'כֶּסֶף', לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל אוֹהֵב כֶּסֶף הוּא עָנִי בְּדַעְתּוֹ לְעוֹלָם:

וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמז ב) (בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה') לְשׁוֹן הוֹוֶה, נִרְאֶה לְפָרֵשׁ עַל דֶּרֶךְ שֶׁמַּסִּיק בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק הַסִּפִּינָה (ב"ב עה.) 'חָזָא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת דְּקָא מְנַסְּרֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת כוּ', אָמַר לְהוּ הַנֵּי לְמַאן, אָמְרֵי לֵיהּ עָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַעֲמִידָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם' כוּ'. אִם כֵּן בְּכָל זְמַן 'בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם ה'", וְקַל לְהָבִין:

כָּךְ לְשׁוֹן 'בּוֹנֶה' הַנֶּאֱמָר בְּקַיִן רָמֵז שֶׁהָיָה בּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (קהלת ו ב) (אִישׁ אֲשֶׁר יִתֶּן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְגוֹ' וְלֹא יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ), וְהִנֵּה 'יִתֶּן' לְהַבָּא מַשְׁמָע, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר 'אִישׁ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר'. אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בְּמַה שֶׁחָנַן אוֹתוֹ אֱלֹהִים, וְתָמִיד הוּא מְבַקֵּשׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ ה' עוֹד עֹשֶׁר וּנְכָסִים נוֹסָף עַל מַה שֶּׁבִּידוֹ כְּבָר, זֶהוּ וַדַּאי נָבָל כֵּילִי וְקַמְצָן, וְאֵינוֹ שַׁלִּיט בְּשֶׁלּוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ קַל וָחֹמֶר לְזוּלְתוֹ: תורה יח

(יט) **וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים וְגוֹ'.** כָּל הַסִּפּוּר הַלָּזֶה מֵעִנְיַן שְׁתֵּי נָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה, יֵשׁ בּוֹ צֹרֶךְ גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ שֶׁכַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַזִּוּוּג כַּהֹגֶן לְקִיּוּם הַמִּין לְבַד אָז יִוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים הֲגוּנִים (שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת ה'), וְכַאֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה לְקִיּוּם הַמִּין כִּי אִם לְשֵׁם יִפּוּי לְמַלְּאוֹת רֶסֶן תַּאֲוָתוֹ, אָז בָּנִים זָרִים יִוָּלְדוּ לָהֶם, (וְזֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים) (ע"פ ישעיה א ד). כְּמוֹ שֶׁמְּצִינוּ בִּשְׁתֵּי נָשִׁים אֵלּוּ **עָדָה וְצִלָּה,** כִּי אוֹתָהּ שֶׁל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה נִקְרֵאת **עָדָה** כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, גַּם יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הֶרְיוֹן שֶׁתַּרְגּוּמוֹ 'וְעַדְיֵאת' (פסוק א). וְאוֹתָהּ שֶׁלָּקַח לְשֵׁם תַּשְׁמִישׁ לְבַד נִקְרֵאת **צִלָּה** כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י, וְאוּלַי לְפָחוֹת הָיוּ צְנוּעִים בְּתַשְׁמִישׁ וְעוֹשִׂים צֵל תָּמִיד:

אִם כֵּן הַדִּין נוֹתֵן שֶׁמִּן עָדָה יִוָּלְדוּ בָּנִים הֲגוּנִים, זֶהוּ שֶׁאָמַר (פסוק ב) **וַתֵּלֶד עָדָה אֶת יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה,** כִּי זֶה הָיָה אֻמְּנוּתוֹ שֶׁל הֶבֶל הַצַּדִּיק, (וְאַחֲרָיו כָּל יִשְׁרֵי לֵב) כְּמֹשֶׁה וְדָוִד וְכַמָּה נְבִיאִים וְצַדִּיקִים, עַד אֲשֶׁר מִתּוֹךְ אֻמָּנוּת זֶה זָכוּ לְדִבּוּק הַשְּׁכִינָה (ראה שכל טוב שמות ג א). **וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב** (פסוק כא), שֶׁנִּבְרְאוּ לְהַלֵּל בָּהֶם לְבוֹרֵא עוֹלָם יִתְבָּרַךְ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (תהלים קנ ג) (הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר) וְגוֹ', וְגַם עַל יְדֵיהֶם שׁוֹרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (מלכים ב ג טו) (וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה')׃

וְצִלָּה שֶׁלָּקַח לְשֵׁם תַּשְׁמִישׁ וְהִשְׁקָה לָהּ כּוֹס שֶׁל עֲקָרִים וְלֹא הוֹעִילָה כְּלוּם, מִכָּל מָקוֹם לְסוֹף בָּנִים זָרִים

(כ) **וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה׃**

כ וילידת עדה ית יבל הוא הוה רבהון דכל דיתבי משכנין ומרי בעיר׃

רש"י◄ **אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה•** הוּא הָיָה הָרִאשׁוֹן לְרוֹעֵי בְּהֵמוֹת בַּמִּדְבָּרוֹת, וְיוֹשֵׁב אֹהָלִים, חֹדֶשׁ כָּאן וְחֹדֶשׁ כָּאן בִּשְׁבִיל מִרְעֶה צֹאנוֹ, וּכְשֶׁכָּלָה הַמִּרְעֶה בְּמָקוֹם זֶה, הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אָהֳלוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: בּוֹנֶה בָּתִּים לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמֵר (יחזקאל ח ג): "סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה", וְכֵן אָחִיו: "תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב" לְזַמֵּר לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(כא) **וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃**

כא ושום אחוהי יובל הוא הוה רבהון דכל דמנגן על פום נבלא ידעי זמר כנורא ואבובא׃

(כב) **וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃**

כב וצלה אף היא ילידת ית תובל קין רבהון דכל ידעי עיבידת נחשא ופרזלא ואחתה דתובל קין נעמה׃

רש"י◄ **תּוּבַל קַיִן•** תּוֹבֵל אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל קַיִן. תּוּבַל, לְשׁוֹן תַּבְלִין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֻמָּנוּתוֹ שֶׁל קַיִן, לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זַיִן לְרוֹצְחִים. **לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל•** מְחַדֵּד אֻמָּנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל, כְּמוֹ (איוב טז ט): "יִלְטֹשׁ עֵינָיו לִי". חֹרֵשׁ, אֵינוֹ לְשׁוֹן פֹּעֵל (בְּסָגוֹ"ל) אֶלָּא לְשׁוֹן פּוֹעֵל (בְּצֵירֵי), שֶׁהֲרֵי נָקוּד קָמָץ קָטָן וְטַעְמוֹ לְמַטָּה, כְּלוֹמַר מְחַדֵּד וּמְצַחְצֵחַ כָּל כְּלֵי אֻמָּנוּת נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל. **נַעֲמָה•** הִיא אִשְׁתּוֹ שֶׁל נֹחַ, בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'.

◆ יום שישי כ"ו תשרי ◆

(כג) **וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאֲזֵנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃**

כג ואמר למך לנשוהי עדה וצלה שמען קולי נשי למך אציתא למימרי לא גברא קטלית דבדילה אנא סביל חובי ואף לא עולימא חבלית דבדילה ישתיצי זרעי׃

רש"י◄ **שְׁמַעַן קוֹלִי•** שֶׁהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתַּשְׁמִישׁ, לְפִי שֶׁהָרַג אֶת קַיִן וְאֶת תּוּבַל קַיִן בְּנוֹ, שֶׁהָיָה לֶמֶךְ סוּמָא וְתוּבַל קַיִן מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת קַיִן וְנִדְמָה לוֹ כְּחַיָּה, וְאָמַר לְאָבִיו לִמְשֹׁךְ בַּקֶּשֶׁת, וַהֲרָגוֹ, וְכֵיוָן שֶׁיָּדַע שֶׁהוּא קַיִן זְקֵנוֹ, הִכָּה כַּף אֶל כַּף וְסָפַק אֶת בְּנוֹ בֵּינֵיהֶם וַהֲרָגוֹ, וְהָיוּ נָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפַיְּסָן. **שְׁמַעַן קוֹלִי•** לְהִשָּׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ: 'וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הָרַגְתִּי, לְפִצְעִי הוּא נֶהֱרָג, וְכִי אֲנִי פְּצַעְתִּיו מֵזִיד, שֶׁיְּהֵא הַפֶּצַע קָרוּי עַל שְׁמִי? וְיֶלֶד אֲשֶׁר הָרַגְתִּי, לְחַבֻּרָתִי נֶהֱרַג? כְּלוֹמַר עַל־יְדֵי חַבֻּרָתִי, בִּתְמִיהָה. וַהֲלֹא שׁוֹגֵג אֲנִי וְלֹא מֵזִיד, לֹא זֶהוּ פִּצְעִי וְלֹא זֶהוּ חַבֻּרָתִי. **פֶּצַע•** מַכַּת חֶרֶב, אוֹ חֵץ, מקאדור"ה בְּלַעַ"ז.

(כד) **כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃**

כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא ללמך ברה שבעין ושבעא׃

רש"י◄ **כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם קָיִן•** קַיִן, שֶׁהָרַג מֵזִיד, נִתְלָה לוֹ עַד שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁהָרַגְתִּי שׁוֹגֵג, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיִּתָּלֶה לִי שְׁבִיעִיּוֹת הַרְבֵּה?. **שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה•** לְשׁוֹן רִבּוּי שְׁבִיעִיּוֹת אָחַז לוֹ, כָּךְ דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

כלי יקר – עוז והדר

יוֹלְדוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כב) **וְצִלָּה יָלְדָה גַּם הִיא אֶת תּוּבַל קַיִן**, שֶׁהֶחֱזִיר מַעֲשֵׂה קַיִן לִמְקוֹמוֹ וּבְרָא כְּלֵי מַשְׁחִית לְחַבֵּל וְלִרְצֹחַ (ראה רש"י שם), כְּמוֹ שֶׁאָמַר (שם) **לֹטֵשׁ כָּל חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל** 'הַמִּקְצָר יָמָיו שֶׁל אָדָם' (ראה מידות פ"ג מ"ד). וְאוּלַי הוּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, כִּי רֹב בְּעִילוֹת מִקְצָרִין יְמֵי הָאָדָם (ראה רמב"ם דעות פ"ד הי"ט), עַל כֵּן נַעֲשׂוּ תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶם לַעֲסֹק בִּדְבָרִים הַמְקַצְּרִים הַיָּמִים, וְיָצָא אֻמָּנוּתוֹ אֶל הַפֹּעַל שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק כג) **כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וגו'**. וְזֶה רֶמֶז נָכוֹן בַּתּוֹרָה לְלִמּוֹד מִמֶּנּוּ עִנְיָן הַזִּוּוּג עַל פִּי הַתּוֹרָה: תורה כ

וּמִדְרַשׁ 'בְּרֵאשִׁית רַבָּה': לֹא הָרַג לֶמֶךְ כְּלוּם, וְנָשָׁיו פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִשֶּׁקִּימוּ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה לְכַלּוֹת זַרְעוֹ שֶׁל קַיִן לְאַחַר שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, אָמְרוּ: 'מָה אָנוּ יוֹלְדוֹת לַבֶּהָלָה. לְמָחָר הַמַּבּוּל בָּא וְשׁוֹטֵף אֶת הַכֹּל'. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶן: "וְכִי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי", וְכִי אֲנִי הָרַגְתִּי אֶת הֶבֶל שֶׁהָיָה אִישׁ בְּקוֹמָה וְיֶלֶד בְּשָׁנִים, שֶׁיְּהֵא זַרְעִי כָּלֶה בְּאוֹתוֹ עָוֹן? וּמַה קַּיִן שֶׁהָרַג, נִתְּלָה לוֹ שִׁבְעָה דּוֹרוֹת, אֲנִי שֶׁלֹּא הָרַגְתִּי, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיִּתָּלוּ לִי שִׁבְעִיעִיּוֹת הַרְבֵּה? וְזֶהוּ קַל־וָחֹמֶר שֶׁל שְׁטוּת. אִם כֵּן, אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוֹבֶה אֶת חוֹבוֹ וּמְקַיֵּם אֶת דְּבָרוֹ.

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן:

כה וידע אדם עוד את אתתה וילידת בר וקרת את שמה שת ארי אמר יהב לי ייי בר אחרן חלף הבל דקטלה קין:

רש"י◄ **וַיֵּדַע אָדָם וְגוֹ'** • בָּא לוֹ לֶמֶךְ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן וְקָבַל עַל נָשָׁיו, אָמַר לָהֶם: 'וְכִי עֲלֵיכֶם לְדַקְדֵּק עַל גְּזֵרָתוֹ שֶׁל מָקוֹם? אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוָתְכֶם, וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שֶׁלּוֹ'. אָמְרוּ לוֹ: 'קְשֹׁט עַצְמְךָ תְּחִלָּה, וַהֲלֹא פָּרַשְׁתָּ מֵאִשְׁתְּךָ זֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה, מִשֶּׁנִּקְנְסָה מִיתָה עַל־יָדְךָ', מִיָּד: "וַיֵּדַע אָדָם וְגוֹ'", וּמַהוּ 'עוֹד'? לְלַמֵּד, שֶׁנִּתּוֹסְפָה לוֹ תַּאֲוָה עַל תַּאֲוָתוֹ (בראשית רבה).

(כו) וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה:

כו ולשת אף הוא אתיליד בר וקרא את שמה אנוש בכן ביומוהי חלו בני אנשא מלצלאה בשמא דייי:

רש"י◄ **אָז הוּחַל** • לְשׁוֹן חֵלִין, לִקְרֹא אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הָעֲצַבִּים בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, לַעֲשׂוֹתָן אֱלִילִים וְלִקְרוֹתָן אֱלָהוּת.

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

א דין ספר תולדת אדם ביומא דברא ייי אדם בדמות אלהים עבד יתה:

רש"י◄ **זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם** • זוֹ הִיא סִפְרַת תּוֹלְדוֹת אָדָם, וּמִדְרָשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ רַבִּים. **בְּיוֹם בְּרֹא וְגוֹ'** • מַגִּיד שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנִּבְרָא, הוֹלִיד.

(ב) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם:

ב דכר ונוקבא ברנון וברך יתהון וקרא את שמהון אדם ביומא דאתברייו:

כלי יקר – עוז והדר

ה (א) **זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם.** הָרַמְבַּ"ן פֵּרֵשׁ שֶׁחוֹזֵר לְכָל הַתּוֹרָה, כִּי כֻּלָּהּ **סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם.** וְרַבֵּנוּ בַּחַיֵּי פֵּרֵשׁ שֶׁ**הַסֵּפֶר,** דְּהַיְנוּ הַחָכְמָה, עִקַּר **תּוֹלְדֹת הָאָדָם.** וְלִי נִרְאֶה שֶׁסֵּפֶר זֶה קָאֵי עַל מַה שֶׁנֶּאֱמַר **בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ.** כִּי בְּיוֹם שֶׁנִּבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיָה שָׁלֵם בִּיצִירָה בְּכָל הַמַּעֲלוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת וְהָיָה מְשֻׁלָּל מִכָּל מוּם וְחֶסְרוֹן, כְּאָמָּן הַכּוֹתֵב עַל סֵפֶר כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְמְלַאכְתּוֹ, כָּךְ כָּתַב הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל **סֵפֶר** כָּל הַמַּעֲלוֹת שֶׁהָיוּ בָּאָדָם עַד אֲשֶׁר מִצִּדָּם הָיָה **בִּדְמוּת אֱלֹהִים,** כְּדֵי לִלְמֹד לְדוֹרוֹת אֵיךְ בְּחֶטְאָם (גָּמְלוּ רָעָה לְנַפְשָׁם), שֶׁהָיוּ כָּל הַדּוֹרוֹת (הָלוֹךְ וְחָסוֹר) מִן אוֹתָן הַשְּׁלֵמִיּוֹת. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט טז) (גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יָצָרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם), וּפְסוּק זֶה דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סנהדרין לח.) עַל יְצִירָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּלְפִי דַּרְכָּם אוֹמֵר אֲנִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, 'גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ', שֶׁהָיָה נִרְאֶה טוֹב בְּעֵינֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. 'וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ', **זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם** אֲשֶׁר עָלָיו כְּתוּבִים כָּל הַמַּעֲלוֹת הָאֱנוֹשִׁיּוֹת אֲשֶׁר כֻּלָּם הַכָּתוּב בְּאָמְרוֹ **בִּדְמוּת אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ.** אָמְנָם 'יָמִים יָצָרוּ וְלֹא אֶחָד בָּהֶם', שֶׁיָּבוֹאוּ הַיָּמִים אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה בְּנוֹלָדִים אֲפִלּוּ אֶחָד מִכָּל הַמַּעֲלוֹת הָהֵם כִּי יֵלְכוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר מִן אוֹתוֹ שְׁלֵמוּת. לְפִיכָךְ (מַה יִּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל) (תהלים שם יז), אוֹתָן שֶׁהֵם רֵעִים לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא וְהֵמָּה **בִּדְמוּת אֱלֹהִים,** יְקָרִים הֵמָּה בְּעֵינַי כִּי אֵינָן בַּנִּמְצָא:

דָּבָר אַחֵר, שֶׁיֹּאמַר כָּל זֶה עַל הַבְּחִירָה הָאֱנוֹשִׁית, כִּי 'הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם' (ברכות לג), וְכָל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך לג עמ' 80)

וַיְבָרֶךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם (ה, ב) הָאָדָם נִקְרָא בְּאַרְבָּעָה תְּאָרִים. **אָדָם** – מַעֲלַת הַשֵּׂכֶל. **אִישׁ** – מַעֲלַת הַמִּדּוֹת. **גֶּבֶר** – הַהִתְגַּבְּרוּת לְהַשִּׂיג מַעֲלַת הַשֵּׂכֶל אוֹ מַעֲלַת הַמִּדּוֹת, הַיְנוּ שֶׁגֶּבֶר עוֹסֵק עִם הָאֱנוֹשׁ, לְהַגְּבִיהוֹ לְמַעֲלַת אָדָם אוֹ לְמַעֲלַת אִישׁ. זֶהוּ וַיְבָרֶךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם **אָדָם** – הַשֵּׁם הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר, הַמּוֹרֶה עַל תַּכְלִית שְׁלֵמוּת הָאָדָם. וְיֵשׁ לְהָעִיר מִ'שָּׁדֵי חֶמֶד' (א כללים מע' א אות עו): אָדָם הוּא כִּנּוּי לְאִינְיָשׁ דְּעָלְמָא שֶׁאֵינוֹ תַּלְמִיד חָכָם כו', עַיֵּן שָׁם בַּאֲרֻכָּה.

(ג) **וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:**

ג **וַחֲיָא אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בִּדְמוּתֵהּ דְּדָמֵי לֵהּ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ שֵׁת:**

רש"י ◄ **שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה** • עַד כָּאן פֵּרֵשׁ מִן הָאִשָּׁה (ב"ר) ◆.

(ד) **וַיִּהְיוּ יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:**

ד **וַהֲווֹ יוֹמֵי אָדָם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שֵׁת תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:**

(ה) **וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת:**

ה **וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחַיָּא תְּשַׁע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית:**

כלי יקר – עוז והדר

מַעֲשֵׂה הָאָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ תּוֹלְדוֹת וְקוֹרוֹת דּוֹמֶה כְּאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹלִידָן כִּי הַכֹּל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ הַחָכְמָה וְהָעֹשֶׁר וְהַגְּבוּרָה וְאֹרֶךְ יָמִים, אָמְנָם **זֶה סֵפֶר,** דְּהַיְנוּ הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים אֲשֶׁר מְקוֹרָם מִתּוֹךְ הַסֵּפֶר, הֵם **תּוֹלְדֹת אָדָם,** מִתְיַחֲסִים אַחַר הָאָדָם וְאֵין לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חֵלֶק בָּהֶם, כִּי מָסַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כָּל מַעֲשֵׂה הָאָדָם בְּיָדוֹ (וְלֹא ה' פָּעַל כָּל זֹאת), וְנַעֲשָׂה הָאָדָם בַּעַל בְּחִירָה **בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ,** מָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֹׁלֵיט עַל כָּל מַעֲשָׂיו כָּךְ הָאָדָם שֹׁלֵיט בְּכָל מַעֲשָׂיו, וּמִזֶּה הַצַּד הוּא **בִּדְמוּת אֱלֹהִים**:

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר 'גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ', כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמַסֶּכֶת נִדָּה (טז:) 'שֶׁמְּבִיאִין הַטִּפָּה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְאוֹמְרִים אִם זֶה הַנּוֹלָד חָכָם יִהְיֶה אוֹ טִפֵּשׁ, חָלָשׁ אוֹ גִּבּוֹר, עָשִׁיר אוֹ עָנִי, וְאִלּוּ צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר, לְפִי שֶׁהַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם'. זֶהוּ שֶׁאָמַר 'גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ', שֶׁקֹּדֶם יְצִירָתִי רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַה תְּהֵא בְּגָלְמִי כְּשֶׁמַּעֲמִידִים הַטִּפָּה לְפָנָיו. 'וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ', שֶׁכּוֹתְבִין עַל סֵפֶר כָּל עִנְיָנָיו אִם יִהְיֶה גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ וְכוּ'. וַאֲפִלּוּ 'יָמִים יָצָרוּ', קוֹצְבִים לוֹ כַּמָּה יִהְיֶה. אָמְנָם 'לֹא אֶחָד בָּהֶם', כִּי חָסֵר בְּסֵפֶר זֶה אֶחָד מִן הַשְּׁלֵמוּת, דְּאִלּוּ צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר, עַל כֵּן לֹא נִכְתַּב עַל סֵפֶר שֶׁכּוֹתְבִין עָלָיו (מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַיֶּלֶד וּמַעֲשֵׂהוּ). לְפִיכָךְ 'מַה יָּקָרוּ רֵעֶיךָ אֵל', שֶׁנַּעֲשׂוּ **בִּדְמוּת אֱלֹהִים,** שַׁלִּיטִים עַל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם כָּאָמוּר: תורה ב

(ג) **וַיְחִי אָדָם וְגוֹ'.** עָשָׂה בִּימֵי חַיֵּיהֶם שְׁלֹשָׁה חֲלָקוֹת, כִּי הִזְכִּיר בְּכֻלָּם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם קֹדֶם שֶׁהוֹלִידוּ, וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם אַחַר שֶׁהוֹלִידוּ, וְאַחַר כָּךְ כְּלָלָם יַחַד, וְהִזְכִּיר בְּכֻלָּם **וַיָּמֹת.** וּבְפָרָשַׁת נֹחַ (להלן יא–כה) לֹא הִזְכִּיר כִּי אִם שְׁתֵּי חֲלָקוֹת, וְלֹא הִזְכִּיר שָׁם **וַיָּמֹת**:

לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּלֹא בָּנִים קָרוּי מֵת בְּחַיָּיו (נדרים סד:), וְכֵן הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן מוֹלִידִין תּוֹלְדוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים נִקְרָאוּ בְּחַיֵּיהֶם מֵתִים (ברכות יח:), עַל כֵּן הִזְכִּיר לְשׁוֹן **וַיְחִי** עַל מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁחָיוּ קֹדֶם שֶׁהוֹלִידוּ, כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁחָיוּ עֲדַיִן בְּלֹא בָּנִים, מִכָּל מָקוֹם הָיוּ חַיֵּיהֶם חַיִּים מִצַּד שֶׁכָּל הַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁהִזְכִּיר בְּפָרָשָׁה זוֹ וּבְפָרָשַׁת נֹחַ כֻּלָּם הָיוּ צַדִּיקִים, אָדָם שֵׁת וְכוּ' וְכֵן כֻּלָּם. וְאַחַר שֶׁהוֹלִידוּ נִתְוַסֵּף לָהֶם חַיּוּת מִצַּד הַבָּנִים, עַל כֵּן הִזְכִּיר **וַיְחִי** עַל הַיָּמִים שֶׁחָיוּ אַחַר שֶׁהוֹלִידוּ. וְחָזַר וּכְלָלָם יַחַד לוֹמַר 'כֻּלָּן שָׁוִים לְטוֹבָה' (ע"פ רש"י להלן כג א), כִּי קֹדֶם הַמַּבּוּל לֹא נִמְצָא בָּהֶם חֶסְרוֹן רַק הַמָּוֶת הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב נא יא) {יְשַׁלְּחוּ כַּצֹּאן עֲוִילֵיהֶם} וְגוֹ', וּכְתִיב (שם פסוק יג) {יְכַלּוּ בַטּוֹב יְמֵיהֶם} וְגוֹ' (ראה סנהדרין קח.). וְעוֹד הִזְכִּיר בְּכֻלָּם **וַיָּמֹת,** לְהוֹרוֹת שֶׁכֻּלָּם מֵתוּ עַל מִטָּתָם וְלֹא נִמְחוּ בַּמַּבּוּל:

אֲבָל אַחַר הַמַּבּוּל נִשְׁתַּנָּה הָעוֹלָם וְלֹא הָיוּ כָּל יְמֵיהֶם שָׁוִים לְטוֹבָה, עַל כֵּן לֹא חָזַר וּכְלָלָם יַחַד. גַּם לֹא הִזְכִּיר **וַיָּמֹת,** כִּי הָיוּ חֶסְרוֹנוֹת בְּכֻלָּם זוֹלַת הַמָּוֶת. וְעוֹד שֶׁאַחַר הַמַּבּוּל אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר 'וַיָּמֹת', כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁמֵּתוּ (ומי גֶּבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה מָוֶת) (תהלים פט מט). וְקָרוֹב בְּעֵינַי לוֹמַר שֶׁכָּל הַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁהִזְכִּיר הָיוּ נְבִיאִים, כִּי מִי הִגִּיד לְלֶמֶךְ שֶׁבֵּן (זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ) (פסוק מט), וְכֵן שֵׁם בֶּן נֹחַ, וְכָךְ חֲנוֹךְ וּמְתוּשֶׁלַח וְעֵבֶר (ראה סדר עולם רבה פ"א), וְהֵם בִּנְיַן אָב עַל כֻּלָּם: תורה ד

(ו) וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ:

ו וַחֲיָא שֵׁת מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ:

(ז) וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

ז וַחֲיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ תַּמְנֵי מְאָה וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:

(ח) וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת:

ח וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי שֵׁת תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתָּא עַשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית:

(ט) וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן:

ט וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת קֵינָן:

(י) וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

י וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת קֵינָן תַּמְנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:

(יא) וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת:

יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית:

(יב) וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל:

יב וַחֲיָא קֵינָן שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל:

(יג) וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

יג וַחֲיָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:

(יד) וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת:

יד וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין וּמִית:

(טו) וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד:

טו וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת יָרֶד:

(טז) וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת יָרֶד תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:

(יז) וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת:

יז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית:

(יח) וַיְחִי־יָרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־חֲנוֹךְ:

יח וַחֲיָא יֶרֶד מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ:

(יט) וַיְחִי־יֶ֫רֶד אַחֲרֵי֙ הוֹלִיד֣וֹ אֶת־חֲנ֔וֹךְ שְׁמֹנֶ֥ה מֵא֖וֹת שָׁנָ֑ה וַיּ֖וֹלֶד בָּנִ֥ים וּבָנֹֽות׃

יט וַהֲוָא יֶ֫רֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כ) וַיְהִי֙ כָּל־יְמֵי־יֶ֫רֶד שְׁתַּ֥יִם וְשִׁשִּׁ֖ים שָׁנָ֑ה וּתְשַׁ֥ע מֵא֖וֹת שָׁנָ֥ה וַיָּמֹֽת׃

כ וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי יֶ֫רֶד תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וּמִית׃

(כא) וַיְחִ֖י חֲנ֑וֹךְ חָמֵ֥שׁ וְשִׁשִּׁ֖ים שָׁנָ֑ה וַיּ֖וֹלֶד אֶת־מְתוּשָֽׁלַח׃

כא וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח׃

(כב) וַיִּתְהַלֵּ֥ךְ חֲנ֖וֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִ֑ים אַחֲרֵי֙ הוֹלִיד֣וֹ אֶת־מְתוּשֶׁ֔לַח שְׁלֹ֥שׁ מֵא֖וֹת שָׁנָ֑ה וַיּ֖וֹלֶד בָּנִ֥ים וּבָנֹֽות׃

כב וְהַלִיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כג) וַיְהִ֖י כָּל־יְמֵ֣י חֲנ֑וֹךְ חָמֵ֥שׁ וְשִׁשִּׁ֖ים שָׁנָ֥ה וּשְׁלֹ֥שׁ מֵא֖וֹת שָׁנָֽה׃

כג וַהֲוָה כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׃

(כד) וַיִּתְהַלֵּ֥ךְ חֲנ֖וֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִ֑ים וְאֵינֶ֖נּוּ כִּי־לָקַ֥ח אֹתֹ֖ו אֱלֹהִֽים׃

כד וְהַלִיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי (לָא) אֲמִית יָתֵהּ יְיָ׃

רש"י ◄ **וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ •** (כ"ד) צַדִּיק הָיָה וְקַל (סִפְרִים אַחֲרִים: וְקַבֵּל) בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהַרְשִׁיעַ. לְפִיכָךְ, מִהֵר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְסִלְקוֹ וְהֵמִיתוֹ קֹדֶם זְמַנּוֹ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנָה הַכָּתוּב בְּמִיתָתוֹ לִכְתֹּב: "וְאֵינֶנּוּ" בָּעוֹלָם לְמַלְאוֹת שְׁנוֹתָיו. **כִּי לָקַח אֹתוֹ •** לִפְנֵי זְמַנּוֹ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד) "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ". ◆

◆ שבת קודש כ"ז תשרי ◆

(כה) וַיְחִ֖י מְתוּשֶׁ֑לַח שֶׁ֣בַע וּשְׁמֹנִ֔ים שָׁנָ֖ה וּמְאַ֥ת שָׁנָ֑ה וַיּ֖וֹלֶד אֶת־לָֽמֶךְ׃

כה וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח מְאָה וּתְמָנָן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת לָמֶךְ׃

(כו) וַיְחִ֖י מְתוּשֶׁ֑לַח אַחֲרֵי֙ הוֹלִיד֣וֹ אֶת־לֶ֔מֶךְ שְׁתַּ֥יִם וּשְׁמֹנִ֖ים שָׁנָ֑ה וּשְׁבַ֥ע מֵא֖וֹת שָׁנָ֥ה וַיּ֖וֹלֶד בָּנִ֥ים וּבָנֹֽות׃

כו וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וּתְמָנָן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כז) וַיְהִ֖יוּ כָּל־יְמֵ֣י מְתוּשֶׁ֑לַח תֵּ֣שַׁע וְשִׁשִּׁ֖ים שָׁנָ֑ה וּתְשַׁ֥ע מֵא֖וֹת שָׁנָ֥ה וַיָּמֹֽת׃

כז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין וּמִית׃

(כח) וַיְחִי־לֶ֖מֶךְ שְׁתַּ֣יִם וּשְׁמֹנִ֔ים שָׁנָ֖ה וּמְאַ֥ת שָׁנָ֑ה וַיּ֖וֹלֶד בֵּֽן׃

כח וַחֲיָא לֶמֶךְ מְאָה וּתְמָנָן וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בַּר׃

רש"י ◄ **וַיּוֹלֶד בֵּן •** שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְנָה הָעוֹלָם.

(כט) וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה:

כט וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ נֹחַ לְמֵימַר דֵּין יְנַחֲמִנָּנָא מֵעוֹבְדָנָא וּמִלַּאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא דִּי לַטְטַהּ יְיָ:

רש"י◄ זֶה יְנַחֲמֵנוּ • יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ אֶת עִצָּבוֹן יָדֵינוּ. עַד שֶׁלֹּא בָּא נֹחַ, לֹא הָיָה לָהֶם כְּלִי מַחֲרֵשָׁה, וְהוּא הֵכִין לָהֶם, וְהָיְתָה הָאָרֶץ מוֹצִיאָה קוֹצִים וְדַרְדָּרִים כְּשֶׁזּוֹרְעִים חִטִּים, מִקִּלְקָלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, וּבִימֵי נֹחַ נָחָה, וְזֶהוּ "יְנַחֲמֵנוּ". וְאִם לֹא תְּפָרְשֵׁהוּ כָּךְ, אֵין טַעַם הַלָּשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאַתָּה צָרִיךְ לִקְרוֹת שְׁמוֹ מְנַחֵם.

(ל) וַיְחִי־לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

ל וַחֲיָא לֶמֶךְ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נֹחַ חֲמֵשׁ מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן:

(לא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת:

לא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין וּמִית:

(לב) וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:

לב וַהֲוָה נֹחַ בַּר חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת:

רש"י◄ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה • אָמַר רַבִּי יוּדָן: מַה טַּעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוּ לְק' שָׁנָה, וְזֶה לַחֲמֵשׁ מֵאוֹת? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'אִם רְשָׁעִים הֵם, יֹאבְדוּ בַּמַּיִם וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סִפְרִים אַחֲרִים: לְזֶרַע שֶׁל צַדִּיק זֶה), וְאִם צַדִּיקִים הֵם, אַטְרִיחַ עָלָיו לַעֲשׂוֹת תֵּבוֹת הַרְבֵּה? כָּבֵשׁ אֶת מַעְיָנוֹ וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא יָפֶת, הַגָּדוֹל שֶׁבְּבָנָיו, רָאוּי לָעֲנָשִׁין לִפְנֵי הַמַּבּוּל (ב"ר), דִּכְתִיב: (ישעיה סב) "כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת", רָאוּי לְעֹנֶשׁ לֶעָתִיד, וְכֵן לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה. אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת • וַהֲלֹא יֶפֶת הַגָּדוֹל הוּא?! אֶלָּא בַּתְּחִלָּה, אַתָּה דּוֹרֵשׁ אֶת שֶׁהוּא צַדִּיק, וְנוֹלַד כְּשֶׁהוּא מָהוּל וְשֶׁאַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ וְכוּ' (בבראשית רבה).

ו (א) וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם:

א וַהֲוָה כַּד שְׁרִיאוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידוּ לְהוֹן:

(ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

ב וַחֲזוֹ בְּנֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנַת אֱנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנִּין וּנְסִיבוּ לְהוֹן נְשִׁין מִכֹּל דִּי אִתְרְעִיאוּ:

רש"י◄ בְּנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׂרִים וְהַשּׁוֹפְטִים. דָּבָר אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׂרִים הַהוֹלְכִים בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אַף הֵם הָיוּ מִתְעָרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן מָרוּת, וְזֶה יוֹכִיחַ: (שמות ד) "וְאַתָּה תִּהְיֶה לּוֹ לֵאלֹהִים", (שם ז) "רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים". כִּי טֹבֹת הֵנָּה • אָמַר רַבִּי יוּדָן: טָבַת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מֵיטִיבִין אוֹתָהּ מְקַשֶּׁטֶת לִיכָנֵס לַחֻפָּה, הָיָה גָּדוֹל נִכְנָס וּבוֹעֲלָהּ תְּחִלָּה (ב"ר). מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ • אַף בְּעוּלַת בַּעַל, אַף הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה (ב"ר).

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

ג וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיַּם דָּרָא בִישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לְעָלָם בְּדִיל דְּאִנּוּן בִּשְׂרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אַרְכָּא יְהִיבַת לְהוֹן מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן:

רש"י◄ לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם • לֹא יִתְרַעֵם וְיָרִיב רוּחִי עָלַי בִּשְׁבִיל הָאָדָם. לְעֹלָם • לְאֹרֶךְ יָמִים, הִנֵּה רוּחִי נָדוֹן בְּקִרְבִּי אִם לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מָדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוֹמַר, לְאֹרֶךְ יָמִים. בְּשַׁגַּם הוּא

בָּשָׂר • כְּמוֹ בְּשֶׁגַּם בְּסֵגוֹ"ל, כְּלוֹמַר, בִּשְׁבִיל שֶׁגַּם זֹאת בּוֹ, שֶׁהוּא בָּשָׂר וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ נִכְנָע לְפָנַי, וּמָה אִם יִהְיֶה אִישׁ, אוֹ דָּבָר קָשֶׁה? כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (שופטים ה) "עַד שֶׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה", כְּמוֹ שֶׁקַּמְתִּי, וְכֵן "שֶׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי", כְּמוֹ שֶׁאַתָּה, אַף "בְּשֶׁגַּם" כְּמוֹ בְּשֶׁגַּם. **וְהָיוּ יָמָיו וְגוֹ'** • עַד ק"כ שָׁנָה אַאֲרִיךְ לָהֶם אַפִּי, וְאִם לֹא יָשׁוּבוּ, אָבִיא עֲלֵיהֶם מַבּוּל. וְאִם תֹּאמַר: מִשֶּׁנּוֹלַד יֶפֶת עַד הַמַּבּוּל אֵינוֹ אֶלָּא מֵאָה שָׁנָה, אֵין מֵקֶדֶם וּמֵאֲחַר בַּתּוֹרָה (פסחים ו). כְּבָר הָיְתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֶשְׂרִים שָׁנָה קֹדֶם שֶׁהוֹלִיד נֹחַ תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מָצִינוּ בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה רַבִּים בְּ"לֹא יָדוֹן", אֲבָל זֶה הוּא צִחְצוּחַ פְּשׁוּטוֹ.

(ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם:

ד גִּבָּרַיָּא הֲווֹ בְּאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דִּי עַלִּין בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְוַת בְּנַת אֱנָשָׁא וִילִידָן לְהוֹן אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דִּמֵּעָלְמָא אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא:

רש"י ◄ **הַנְּפִלִים** • עַל שֵׁם שֶׁנָּפְלוּ וְהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם. וּבְלָשׁוֹן עִבְרִית, לְשׁוֹן עֲנָקִים הוּא. **בַּיָּמִים הָהֵם** • (ב"ר) בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ וּבְנֵי קַיִן. **וְגַם אַחֲרֵי־כֵן** • אַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּ בְּאָבְדָן שֶׁל דּוֹר אֱנוֹשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקְיָנוֹס וְהֵצִיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמַּבּוּל לִלְמֹד מֵהֶם. **אֲשֶׁר יָבֹאוּ** • הָיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתָם. **הַגִּבֹּרִים** • לִמְרֹד בַּמָּקוֹם. **אַנְשֵׁי הַשֵּׁם** • אוֹתָם שֶׁנִּקְבוּ בְּשֵׁמוֹת: עִירָד, מְחוּיָאֵל, מְתוּשָׁאֵל שֶׁנִּקְבוּ עַל שֵׁם אָבְדָן, שֶׁנִּמּוֹחוּ וְהוּתְּשׁוּ. דָּבָר אַחֵר: אַנְשֵׁי שֵׁמָמוֹן, שֶׁשִּׁמְּמוּ אֶת הָעוֹלָם.

(ה) וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם:

ה וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשְׁבַת לִבֵּהּ לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא:

(ו) וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ:

ו וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵהּ אֲרֵי עֲבַד יָת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִתְּבַר תָּקְפְּהוֹן כִּרְעוּתֵהּ:

רש"י ◄ **וַיִּנָּחֶם ה' כִּי־עָשָׂה** • נֶחָמָה הָיְתָה לְפָנָיו שֶׁבְּרָאוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁאִלּוּ הָיָה מִן הָעֶלְיוֹנִים, הָיָה מַמְרִידָן. בִּ'בְרֵאשִׁית רַבָּה'. **וַיִּתְעַצֵּב** • **הָאָדָם. אֶל־לִבּוֹ** • שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֶם", נֶהְפְּכָה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמִּדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנָיו מַה לַּעֲשׂוֹת בָּאָדָם שֶׁעָשָׂה בָּאָרֶץ. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן נִמְלָךְ מַה לַּעֲשׂוֹת: (במדבר כג) "וּבֶן־אָדָם וְיִתְנֶחָם", (דברים לב) "וְעַל עֲבָדָיו יִתְנָחָם", (שמות לב) "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה", (שמואל א טו) "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי". כֻּלָּם לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת הֵם. **וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ** • נִתְאַבֵּל עַל אָבְדָן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שמואל ב יט) "נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְזֶה כָּתַבְתִּי לִתְשׁוּבַת אֶפִּיקוֹרוֹס אֶחָד שֶׁשָּׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵין אַתֶּם מוֹדִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד'? אָמַר לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לוֹ: 'וְהָא כְּתִיב "וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ"?' אָמַר לוֹ: 'נוֹלַד לְךָ בֵּן זָכָר מִיָּמֶיךָ'? אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וּמָה עָשִׂיתָ'? אָמַר לוֹ: 'שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי אֶת הַכֹּל'. אָמַר לוֹ: 'וְלֹא הָיִיתָ יוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לָמוּת'? אָמַר לוֹ: 'בִּשְׁעַת חֶדְוָתָא — חֶדְוָתָא, בִּשְׁעַת אֶבְלָא — אֶבְלָא'. אָמַר לוֹ: 'כָּךְ מַעֲשֵׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁסּוֹפָן לַחֲטֹא וּלְאַבְּדָן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאָן (ועיין ברא"ם) בִּשְׁבִיל הַצַּדִּיקִים הָעֲתִידִים לַעֲמֹד מֵהֶם'.

כלי יקר – עוז והדר

ו (ה) **וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם.** לְפִי שֶׁחָטְאוּ בְּזִנּוּת, וְאוֹתָהּ תַּאֲוָה **רַבָּה** וְהוֹלֶכֶת תָּמִיד וְלֹא יִשְׂבַּע לְעוֹלָם, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סוכה נב:) 'אֵבֶר קָטָן בָּאָדָם מַשְׂבִּיעוֹ רָעֵב'. וְכֵן חָטְאוּ בְּגִלּוּל, וְ(אֹהֵב חָמָס וְכֶסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף) (קהלת ה ט), אֶלָּא תַּאֲוָתוֹ **רַבָּה** וְהוֹלֶכֶת תָּמִיד. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם,** רָצָה לוֹמַר כָּל הַיּוֹם לֹא יִשְׂבַּע מִתַּאֲוָתוֹ, וְאֵין שָׁעָה בְּיוֹם שֶׁיִּהְיֶה שָׂבֵעַ בָּהּ, אֶלָּא כָּל שָׁעָה הוּא מוֹסִיף עַל תַּאֲוָתוֹ: תורה ו

(ו) **וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ'.** 'בְּצִרּוּף הָאָרֶץ', כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ן בַּפָּסוּק (לעיל א כו) {נַעֲשֶׂה אָדָם} 'אֲנִי וְהָאָרֶץ, כִּי הָאָרֶץ נִתְּנָה בּוֹ חֹמֶר גַּס וְעָב (ראה דברי רבינו שם פסוק יא):

(ז) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם:**

ז וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת אֲנָשָׁא דִּי בְּרֵאתִי מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רִחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִשְׁמַיָּא אֲרֵי תָבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּנּוּן:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם.** הוּא עָפָר, וְאָבִיא עָלָיו מַיִם וְאֶמְחֶה אוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן מִחוּי. **מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה.** אַף הֵם הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם (ב"ר ה). **דָּבָר אַחֵר:** הַכֹּל נִבְרָא בִּשְׁבִיל אָדָם, וְכֵיוָן שֶׁהוּא כָּלֶה, מַה צֹּרֶךְ בְּאֵלּוּ? **כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם.** חָשַׁבְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עֲשִׂיתִים.

(ח) **וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:**

ח וְנֹחַ אַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כרך יח עמ' 113)

וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' (ו, ח)

גִּלּוּי שְׁלֵמוּת מְצִיאַת הַחֵן תִּהְיֶה לָעָתִיד לָבוֹא, כְּמַאֲמַר הַזֹּהַר נַיְיחָא לְעָלְמָא דְּאָתֵי. וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה דַּוְקָא, וְכַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה אֵינָהּ הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים אֶלָּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן דַּוְקָא. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (יִרְמְיָה לא, א) מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר – הַ'חֵן' מִתְגַּלֶּה דַּוְקָא בַּ'מִּדְבָּר', מְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מכתב כללי – מוצאי שבת בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשמ"ה)

וִיהִי רָצוֹן, שֶׁבְּהֶתְאֵם **לְהוֹרָאָה** שֶׁל רַשִּׁ"י בִּתְחִילַת פֵּרוּשׁוֹ לְפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה שֶׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה (הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם) הֲרֵי זֶה בִּשְׁבִיל "ב' רֵאשִׁית", שְׁנֵי דְּבָרִים הַנִּקְרָאִים "רֵאשִׁית": הַתּוֹרָה וְיִשְׂרָאֵל (שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, לוֹמְדִים אֶת הַתּוֹרָה וּמְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וְאֶת מִצְוֹתֶיהָ), שֶׁמִּזֶּה מוּבָנֶת עוֹד יוֹתֵר הַחֲשִׁיבוּת הַחִיּוּנִית שֶׁל לִמּוּד הַתּוֹרָה, וּמוּבָן גַּם כִּי כָּל הוֹסָפָה בְּכָךְ, וּבְחִיּוּנִיּוּת וּבְשִׂמְחָה, מְבִיאָה תּוֹסֶפֶת בְּרָכָה מִן הַקָּבָּ"ה בְּכָל הָעִנְיָנִים הָאִישִׁיִּים, הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת ("אֶרֶץ") וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת ("שָׁמַיִם") - יְבָרֵךְ ה' וַיַּצְלִיחַ, שֶׁהַדָּבָר יָקוּם בְּכָל אֶחָד וְאַחַת, בְּתוֹךְ כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וּשְׁנַת תשמ"ה תִּהְיֶה שְׁנַת **תּוֹרָה**, שְׁנַת **שִׂמְחָה**, שְׁנַת **אוֹרָה**, שְׁנַת **בְּרָכָה** בְּכָל הַמּוּבָנִים, עִם מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ וּמְנוּחַת הַגּוּף אֲמִתִּית, דָּבָר הַמֵּבִיא גַּם יֶתֶר הַצְלָחָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וּבְלִמּוּד הַתּוֹרָה הַמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.

וְשֶׁכְּבָר מִמּוֹצָאֵי־שַׁבָּת־קֹדֶשׁ־מְבָרְכִים־חֹדֶשׁ־מַרְחֶשְׁוָן זֶה, יוּמְשְׁכוּ בְּטוּב הַנִּרְאָה וְהַנִּגְלֶה כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֱלוֹקִיּוֹת, מִן הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶל כָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּמֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֶל כָּל יְמֵי הַחֹדֶשׁ, וּמֵחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן, שֶׁהוּא חֹדֶשׁ הַ"חִלִּין" הָרִאשׁוֹן לְאַחַר "הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי", הַחֹדֶשׁ הַמְּשֻׁבָּע (מִלְּשׁוֹן שֹׂבַע) בְּכָל טוּב - אֶל כָּל חָדְשֵׁי כָּל הַשָּׁנָה.

וּבִפְרָט הַבְּרָכָה הָעִיקָּרִית שֶׁאֵלֶיהָ מְקַוִּים כָּל יוֹם וְ"כָל הַיּוֹם" - גְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, **וְיֵדְעוּ כִּי אַתָּה שִׁמְךָ ה' לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ.**

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

כלי יקר – עוז והדר

וְעִנְיָן נֶחְמָה זוֹ וְעִנְיָן **וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ,** הוּא דְּרוּשׁ (עָמוֹק עָמוֹק מִי יִמְצָאֶנּוּ) (ע"פ קהלת ז כד), (הָאֲרִיכוּ) בּוֹ (לְמַעֲנִיתָם) כָּל הַחוֹקְרִים (וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה בְּכֹה) וְכֻלָּם כְּמִתְנַבְּאִים (ע"פ תהלים קכט ג, מלכים א' כב כ), וְכֵן הִרְבֵּה עִנְיָנִים בַּתּוֹרָה סְתוּמִים וְחֲתוּמִים, אֲשֶׁר בְּכֻלָּם לִבִּי אוֹמֵר וְגוֹמֵר שֶׁלֹּא לְהַאֲרִיךְ בְּדְרוּשִׁים אֵלּוּ כִּי יִלְאָה הַשֵּׂכֶל הָאֱנוֹשִׁי מִלְּהַשִּׂיגָם, כִּי כָּל הַסְּפֵקוֹת הָהֵם בָּאִים לָנוּ מִצַּד שֶׁאָנוּ מְשֻׁעָרִים יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִידִיעָתֵנוּ, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר בְּהֵפֶךְ זֶה (ישעיה נה ח) (כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם) וְגוֹ', וְאֵיךְ נוּכַל לַעֲמוֹד עַל מַחְשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ הַבְּלִתִּי נוֹדַעַת אֶצְלֵנוּ וְאֵין בְּיָדֵינוּ כֹּחַ לְשַׁעֵר אוֹתָם:

חִסְלַת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תשרי, תשכ"ב

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה בצלאל שי'

שלום וברכה!

... להערתו בל' ס' יצירה שבתיקון ליל שבועות (שהוא רק התחלת הס' וסיומו) בס"י הנדפס בפ"ע ובמילואו - הל' הוא: ג' ראיות טובות עין בושת עין טובה ועין נאמנת ג' רעות ללשון דבור רע והמלשין והמדבר אחד בפה ואחד בלב ג' טובות ללשון שתיקה ושמירת הלשון ודבור אמת.

ולולא דמסתפינא הייתי מנהיג לומר כן בתיקון ל"ש.

שי למורא

ה) הָאֵל ה׳, בַּעַל הַדִּין וּבַעַל הָרַחֲמִים. וְנוֹטֵיהֶם, שֶׁנָּטָה אֶת שִׁבְעַת הָרְקִיעִים כְּאֹהֶל עַל הָאָרֶץ. רֹקַע, פּוֹרֵשׂ, כְּמוֹ "וּרְקָעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב" (שמות לט,ג). וְצֶאֱצָאֶיהָ, הַצְּמָחִים. לָעָם עָלֶיהָ, לָאֲנָשִׁים שֶׁחַיִּים עָלֶיהָ. וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ, וְלִשְׁאָר הַבְּרִיּוֹת נָתַן רוּחַ שֶׁל חִיּוּת. ו) קָרָאתִיךָ, לִישַׁעְיָה הוּא אוֹמֵר. וְאֶצְּרְךָ, אֶשְׁמָרְךָ. לִבְרִית עָם, לְהָשִׁיב אֶת עַמִּי לִבְרִיתִי, לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה. לְאוֹר גּוֹיִם, כָּל שֶׁבֶּט קָרוּי גּוֹי לְעַצְמוֹ. ז) לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת, שֶׁאֵינָם רוֹאִים אֶת גְּבוּרָתִי, לָתֵת לֵב לָשׁוּב אֵלַי. אַסִּיר, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲסִירִים בַּגּוֹלָה. ח) וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגּוֹיִם מוֹשְׁלִים בְּעַמִּי, וְלֹא יֹאמְרוּ "יָדֵנוּ רָמָה". ט) הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ, מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לַאֲבֹתָם לִזְמַן צֵאתָם מִגָּלוּת מִצְרַיִם "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי" (בראשית טו,יד). י) שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ, בְּעֵת גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל. אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ מְלִיצָה אָמַר, שֶׁגַּם הָאִיִּים וְגַם יוֹשְׁבֵיהֶם יָשִׁירוּ. יא) יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו, הַמִּדְבָּר וְהֶעָרִים שֶׁיֵּשְׁנָם גַּם בּוֹ, כֻּלָּם יָרִימוּ קוֹל שִׁיר. חֲצַרִים תֵּשֵׁב קֵדָר, גַּם הַחֲצֵרִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם בְּנֵי קֵדָר. יוֹשְׁבֵי סֶלַע, גַּם הַמֵּתִים שֶׁיִּחְיוּ יָרֹנּוּ. יִצְוָחוּ, יָרִימוּ קוֹלָם בְּשִׁיר. יג) יֵצֵא, לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. יָעִיר קִנְאָה, לְקַנֵּא עֲבוּר עַמּוֹ. יָרִיעַ, כְּגִבּוֹר הַמְנַצֵּחַ בְּמִלְחָמָה. יד) הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם, זֶה זְמַן רַב שֶׁתִּקַּתִּי עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הַגּוֹיִם לְעַמִּי. אֶתְאַפָּק, הָיִיתִי מִתְחַזֵּק לִכְבֹּשׁ כַּעַסִי. כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה, אֲבָל מַעֲבִשָּׁיו אֶשָּׁאֵג בְּקוֹל כַּיּוֹלֵדָה עַל אוֹיְבֵי עַמִּי. אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד, אֶעֱשֶׂה שְׁמָמָה בַּגּוֹיִם וְאֶבְלְעֵם כֻּלָּם

עטרת מרים

נְבוּאָה בְּשׁוֹרָה עַל הַגְּאוּלָּה

הָעִנְיָן הַזֶּה אָמְרוּ הַנְּבִיא כַּמָּה פְּעָמִים, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּדוֹרוֹ בַּעֲלֵי אֱמוּנָה רָעָה שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא כָּךְ הָיָה קַדְמוֹן, וְיֵשׁ שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם מִקֶּרֶה אֵין לוֹ בּוֹרֵא וְלֹא עֹלֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וּמִפְּנֵי הָאֱמוּנוֹת הָרָעוֹת הָהֵם הָיָה שׁוֹנֶה תָּמִיד הָעִנְיָן הַזֶּה כִּי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה הוּא בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמְחַדְּשׁוֹ וְהוּא מוֹצִיאוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְאָמַר בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם, אָמַר אַל יַחְשׁוֹב אָדָם כִּי הַשָּׁמַיִם בַּעֲבוּר שֶׁהֵם קַיָּמִים וְלֹא יִקְרֶה אוֹתָם שׁוּם הֶפְסֵד וְשׁוּם שִׁנּוּי שֶׁהֵם קַדְמוֹנִים, אֶלָּא הָאֵל בְּרָאָם וְחִדְּשָׁם וְהוּא מוֹצִיאוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ:

הפטרה לפרשת בראשית לשנים מקרא ואחד תרגום בישעיה פרק מב

מב ה כֹּה־אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם
וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה
לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃ ו אֲנִי יְהוָה
קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזִק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ
לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ ז לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת
לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי
חֹשֶׁךְ׃ ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר
לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ ט הָרִאשֹׁנוֹת
הִנֵּה־בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה
אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ י שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים
וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יא יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב
קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃
יב יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ׃
יג יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר
קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃
יד הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אֶחֱרַשׁ אֶתְאַפַּק כַּיּוֹלֵדָה

נְבוּאָה בְּשׁוֹרָה עַל הַגְּאוּלָּה

הָרִאשֹׁנוֹת שֶׁנִּבֵּאתִי עַל סַנְחֵרִיב הִנֵּה כְּבָר בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת שֶׁלֹּא שְׁמַעְתֶּם עֲדַיִן, וְהִיא הַנְּבוּאָה הָעֲתִידָה אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה לִפְנֵי שֶׁהִיא תִּתְחִיל, אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם: י אז שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ יִהְיֶה נִשְׁמָע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ וְהַבְּרִיּוֹת הַמְמַלְּאִים אֶת הַיָּם, גַּם הַמָּה אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם יְהַלְּלוּ לַה׳ (וְהוּא עִנְיָן מְלִיצָה, כִּי אֵין הָאִיִּים וְהַבְּרִיּוֹת בַּעֲלֵי דַעַת וְדִבּוּר לְהַלֵּל): יא יִשְׂאוּ קוֹל שִׁיר מִדְבָּר וְעָרָיו וְכָל חֲצֵרִים אֲשֶׁר תֵּשֵׁב בָּהֶם עֲדַת קֵדָר (הַשּׁוֹכְנִים בַּמִּדְבָּר בְּאֹהָלִים) יָרֹנּוּ תְּהִלּוֹת ה׳ יֹשְׁבֵי עַל הַסֶּלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ יִהְיֶה נִשְׁמָע קוֹל צְוָחָה שֶׁל שִׂמְחָה וְהַלֵּל: יב יָשִׂימוּ בְּפִיהֶם לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ שֶׁגַּם הָאֲנָשִׁים הַשּׁוֹכְנִים שָׁם: יג יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא לְתִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת הַבָּקִי בְּהַנְהָגַת הַמִّלְחָמָה, וְאֵינוֹ לוֹחֵם בְּעַצְמוֹ רַק יָעִיר יְעוֹרֵר קִנְאָה בִּלְבָבָם יָרִיעַ כְּגִבּוֹר הַמְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה אַף־יַצְרִיחַ יִסַּבֵּב שֶׁאוֹיְבָיו יִצְרְחוּ וַצְעָקָת שֶׁבֶר שֶׁיָּבִים אוֹתָם, וְכָךְ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: יד הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם זֶה זְמַן רַב אֲנִי שׁוֹתֵק עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הָאוּמּוֹת לְעַמִּי, אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק אֶתְחַזֵּק לִכְבּוֹשׁ כַּעַסִי. אֲבָל מַעַתָּה כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה

אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: טו אַחֲרֵיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: טז וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים: יז נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: יח הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: יט מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כְּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: כ רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו הוראה לרבים".

(משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו', שבת בראשית תשכ"ה סעיף ג' (נדפס לעיל ע' נט) ושבת בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כב וְהוּא עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מִשִּׁסָּה וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב: כג מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשֵׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר: כד מִי נָתַן לְמִשִּׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא

עטרת מרים

אֶשְׁאַג אֶשֹּׁם אֲעַשֶּׂה שְׁמָמָה וְאֶשְׁאַף יָחַד וְאַבְלַע כֻּלָּם יַחַד: **טו אַחֲרֵיב** הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים לִהְיוֹת חֹרֶב וְיֹבֵשׁ כְּאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: **טז** וְכִי הֶחֱשַׁיתִי מֵעוֹלָם אֲשֶׁר אַחֲרִישׁ גַּם עַתָּה? הֲלֹא אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים - מִימוֹת עוֹלָם **וְהוֹלַכְתִּי** כְּעִוְרִים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֹרַחַם בְּדֶרֶךְ הַמִּדְבָּר לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יֶדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ הַחֹשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים דֶּרֶךְ הַמַּעֲקָם עָשִׂיתִי לְמִישׁוֹר יָשָׁר וְשָׁוֶה. אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם מֵאָז כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עֲזַבְתִּים גַּם עַתָּה: **יז** אָז נָסֹגוּ אָחוֹר הַבּוֹטְחִים בַּפֶּסֶל, כְּדֶרֶךְ אָדָם הַנִּכְלָם שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו לְבַל יִרְאֵהוּ בְּבָשְׁתּוֹ. יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: **יח** אַתֶּם יִשְׂרָאֵל הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר ה' וְהָעִוְרִים מִלְּרְאוֹת מִצְוֹתָיו, שִׁמְעוּ מַעֲתָה הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: **יט** מִי הוּא הַיּוֹתֵר רָאוּי לְהִקָּרֵא עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי עַל כִּי הוּא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּקַלְקוּל הַדּוֹר, וְאֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְהִישָׁרֵם וּלְתַקְּנָם. וְכֵן מִי הוּא הַיּוֹתֵר רָאוּי לְהִקָּרֵא חֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח שֶׁנִּתַּתִּי חָכְמָה בְּלִבּוֹ וּכְאִלּוּ שְׁלַחְתִּיו, וְהוּא כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע מַעֲשֵׂי בְּנֵי הָעָם לְהַזְהִירָם עַל הַדָּבָר מִי עִוֵּר כְּמְשֻׁלָּם הַשָּׁלֵם בְּמִדּוֹת וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: **כ** הֲלֹא הֵמָּה רָאוֹת רוֹאִים רַבּוֹת הַרְבֵּה חָכְמָה וְלֹא תִשְׁמֹר וְאֵין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמוֹר אֶת הַזְּוִלֹּת לַהֲשִׁיבוֹ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, וְלָכֵן מַהֲרָאוּי לְהִקָּרֵא עִוֵּר, פָּקוֹחַ אָזְנַיִם הֲלֹא יֵשׁ לָהֶם אָזְנַיִם פְּתוּחוֹת לְהָבִין מִצְוֹת ה' וְלֹא יִשְׁמָע וְאֵין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע וְאֵינוֹ מְזַהִיר לַזּוּלֹת, כִּי עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָבִין, וְלָכֵן מַהֲרָאוּי לְהִקָּרֵא חֵרֵשׁ: **כא** יְהוָה חָפֵץ בַּאֲנָשִׁים לְמַעַן צִדְקוֹ שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יַצְדִּיק אֶת הַזּוּלֹת לְלִמְדוֹ דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר לְהַרְבּוֹת לִמּוּד דַּעַת אֶת הָעָם: **כב** וְהוּא עַם־יִשְׂרָאֵל בַּעֲוֹנָם, הֲלוֹא הוּא **עַם־בָּזוּז** בְּזוּי **וְשָׁסוּי** וּרְמוּסִים לַכֹּל, כִּי לֹא לִמְּדוּ דַּעַת אֶת הָעָם. **הָפֵחַ בַּחוּרִים** כֻּלָּם כָּל בַּחוּרֵיהֶם הָיוּ לָהֶם מַפַּח נֶפֶשׁ **וּבְבָתֵּי כְלָאִים** בְּבֵית הָאֲסוּרִים **הָחְבָּאוּ** עַם יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹיֵב לָכֵן **הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל** מִן הַבַּזָּה. וְיוֹתֵר מִזֶּה, **הָיוּ לְמִשִּׁסָּה** עִנְּנָן רְמִיסָה, וּמַדּוּעַ **וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב** הֲשִׁיבוּהוּ לִמְקוֹמוֹ וְאַל תּוֹסִיף לְרָמְסֵהוּ: מֵשִׁיב לָהֶם ה': **כג** וְכִי נִמְצָא מִי בָכֶם אֲשֶׁר יַאֲזִין לָזֹאת הָאָמוּר לְמַטָּה **יַקְשֵׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר** הֶעָתִיד לִהְיוֹת: **כד** וְזֶהוּ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לְהָבִין

שי למורא

יַחַד. **טו) אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת** וגו', כְּלוֹמַר, אֲהַרֹג מְלָכִים וְשָׂרִים וְכָל הַגְּלוּיִם עֲלֵיהֶם. **טז) וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים** וגו', אָז אוֹלִיךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לְאֹרַחַם בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינָם מַכִּירִים וְהֵם בָּהּ כְּעִוְרִים. **וּמַעֲקַשִּׁים,** דְּרָכִים מְעֻקָּמוֹת. **יח) הַחֵרְשִׁים** וגו', אַתֶּם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֱיִיתֶם חֵרְשִׁים מִשְּׁמֹעַ דְּבַר ה', וְעִוְרִים מִלְּרְאוֹת מִצְוֹתַי, מַעַתָּה שִׁמְעוּ וּרְאוּ. **יט) מִי עִוֵּר כִּי אִם עַבְדִּי,** כְּלוֹמַר, הַגּוֹיִם שֶׁאֵין זֶה מִטִּבְעָם לִרְאוֹת בִּרְאִיָּה פְּנִימִית וְלִשְׁמֹעַ דְּבַר ה', אֵין לְכִנּוּתָם עִוְרִים וְחֵרְשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵם לְעִנְיָן זֶה כְּעֵץ וְאֶבֶן, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִים לִרְאוֹת מַעֲשֵׂי ה' וְלִשְׁמֹעַ דְּבָרוֹ, וְאֵינָם רוֹאִים וְשׁוֹמְעִים, יִצְדַּק עֲלֵיהֶם שֵׁם עִוְרִים וְחֵרְשִׁים. **כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח,** כְּלוֹמַר, מִי שֶׁנָּתַתִּי חָכְמָה בְּלִבּוֹ, וּכְאִלּוּ שִׁלַּחְתִּיו לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם, וְהוּא כְּחֵרֵשׁ וְאֵינוֹ מְלַמֵּד. **עִוֵּר כְּמְשֻׁלָּם,** הַשָּׁלֵם בְּמִדּוֹת נְכוֹנוֹת מִתּוֹלַדְתּוֹ, וּמִסְתִּיר עֵינָיו מִלְּרְאוֹת מַעֲשֵׂי ה'. **כְּעֶבֶד ה',** כְּמִי שֶׁתִּקֵּן מִדּוֹתָיו וְשִׁכְּלוֹ מִצַּד בְּחִירָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ. **כ) רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר,** רְאִיּוֹת הַרְבֵּה לִפְנֵיכֶם, וְאֵינְכֶם שׁוֹמְרִים לְהַבִּיט בְּמַעֲשֵׂי וְלִשּׁוּב אֵלַי. וְכֵן "פְּקוֹחַ אָזְנַיִם וגו'". **כא) ה' חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ** וגו', ה' חָפֵץ לְהַרְאוֹתְכֶם וְלִפְקֹחַ אָזְנֵיכֶם, לְמַעַן צִדְקוֹ. וּלְכָךְ הוּא מַגְדִּיל לָכֶם תּוֹרָה וּמְחַזְּקָהּ. **כב) וְהוּא עַם בָּזוּז וְשָׁסוּי,** כְּלוֹמַר, וְהֵם לֹא שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה, וְלָכֵן הֵם בְּזוּזִים וּרְמוּסִים. "שָׁסוּי", רָמוּס, כְּמוֹ "שֵׁסָּהוּ כָּל עוֹבְרֵי דָרֶךְ" (תהלים פט,מב). **הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם,** כָּל הַבַּחוּרִים יֵשׁ לָהֶם מַפַּח נֶפֶשׁ. **מְשִׁסָּה,** הָיוּ לִרְמִיסָה. **הָשֵׁב,** לַהֲשִׁיבָם לִמְקוֹמָם. **כג) יַאֲזִין,** לְתֵת לֵב לְזֹאת. **וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר,** וְיִשְׁמַע דָּבָר שֶׁיֵּעָמֵד לוֹ בָּאַחֲרוֹנָה.

שי למורא

כה) וַתְּלַהֲטֵהוּ, לְשׁוֹן לַהַב וְלַהַט. ג) כָּפְרָךְ, תִּחְתֶּיךָ. ו) תֵּנִי, תְּנִי אֶת יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרִים שָׁם. אַל תִּכְלָאִי, אַל תִּמְנְעִי אֶת יִשְׂרָאֵל לָצֵאת מִגְּלוּתָם. מִלְּשׁוֹן "וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא" (שמות לו,ו). י) אַתֶּם עֵדַי, אַתֶּם יִשְׂרָאֵל עֵדַי, שֶׁהִגַּדְתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם עַל דְּבַר הַגְּלִיּוֹת, וּרְאִיתֶם שֶׁבָּאוּ.

עטרת מרים

מִי נָתַן לִמְשִׁיחָה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזָּזִים הֲלוֹא יְהוָה מִסָּרַם וְלֹא בְּמִקְרֶה בָּא, וְהַסִּיבָה, כִּי זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ: כה וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וַעֲזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע שֶׁמָּה׳ בָּאָה וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב שֶׁבָּא בְּהַשְׁגָּחָה: מג א וְעַתָּה בְּכָל זֹאת אַל תִּתְיָאֵשׁ, כִּי כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא פֵּן תִּכְלֶה בַּגּוֹלָה כִּי הֲלֹא מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתִּיךָ וְקָרָאתִי אָז בְּשִׁמְךָ לִי־אַתָּה עַמִּי וּבְנִי בְּכוֹרִי: ב כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם וְתִהְיֶה קָרוֹב לְהִיוֹת נִטְבָּע בָּהֶם אִתְּךָ אָנִי אַף אִם וּבַנְּהָרוֹת תַּעֲבוֹר לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה וְהַלַּהַב לֹא תִבְעַר־בָּךְ כְּלוֹמַר, אַף אִם תִּהְיֶה בְּעוֹמֶק הַצָּרוֹת לֹא תִכְלֶה שָׁמָּה: ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ וְהַכֹּל בְּיָדִי. הֲלֹא נָתַתִּי כָּפְרְךָ מִצְרַיִם כִּי הַמָּה נֶאֱבְדוּ תַּחְתֶּיךָ אַף כִּי הֲיִיתֶם חַיָּבִים כְּלָיָה (יחזקאל כ׳) כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ כַּאֲשֶׁר סִנְחֵרִיב שָׂם פָּנָיו לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַיִם יָצָא לְהִלָּחֵם בַּתְּחִלָּה עִם כּוּשׁ וּסְבָא וְאָבְדוּ בִּמְקוֹמָךְ, וְהֵם הָיוּ לְךָ לְפִדְיוֹן: ד מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ אַתָּה יִשְׂרָאֵל יָקָר בְּעֵינַי וְגַם נִכְבַּדְתָּ נִכְבָּד אַתָּה וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְלָזֶה וְאֶתֵּן אָדָם אֵלֶּה הָעַמִּים כְּמוֹ הַכְּנַעֲנִים וְהַמִּצְרִים תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְשֶׁעָבַר:

יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ: כה וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וַעֲזוּז מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים עַל־לֵב: מג א וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְּאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה: ב כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר־בָּךְ: ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ: ד מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ: ה אַל־תִּירָא כִּי אִתְּךָ־אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ: ו אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל־תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ: ז כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו: ח הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ: ט כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת: י אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה:

הפטרת פרשת בראשית לקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רנז

ה אַל־תִּירָא כִּי אִתְּךָ־אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ הַנִּפּוּצִים שָׁמָּה וּמִמַّעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ: ו אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי תֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל הַפְּזוּרִים שָׁמָּה וּלְתֵימָן אַל־תִּכְלָאִי אַל תִּמְנְעִי אֶת יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מֵרוּחוֹת הַשָּׁמַיִם אֲנִי מְצַוֶּה הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ: ז כֹּל יִשְׂרָאֵל הַנִّקְרָא בִשְׁמִי בְּשֵׁם עַם ה׳ וְלִכְבוֹדִי כְּדֵי לְהִתְכַּבֵּד וּלְהִתְפָּאֵר בָּהֶם בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו כְּבָר הִכַנְתִּי לוֹ כָּל צָרְכֵי הַגְּאוּלָּה אֵין מַחְסוֹר: ח הוֹצִיא לְהוֹצִיא מֵהַגּוֹלָה עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ לָהֶם וְלֹא רָאוּ מַעֲשֵׂה ה׳ וְחֵרְשִׁים נַעֲשׂוּ כְּחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ מִצְוֹת ה׳: ט אִם כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ אוֹ לְאֻמִּים מִי בָהֶם לְבַדָּם אוֹ בְּדִבְרֵיהֶם אוֹ וְרִאשֹׁנוֹת שֶׁכְּבָר עָבְרוּ הַאִם יַשְׁמִיעֻנוּ לֵאמֹר אֲנַחְנוּ הִגַּדְנוּ אוֹתָם עַד לֹא בָּאוּ אוֹ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם יְבִיאוּ עֵדִים שֶׁהִשְׁמִיעַ דָּבָר עַד לֹא בָּא וְיִצְדָּקוּ בְּדִבְרֵיהֶם אוֹ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת אוֹ יוֹדוּ עַל הָאֱמֶת: י אֲבָל לִי יֵשׁ עֵדִים, אַתֶּם יִשְׂרָאֵל עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי בּוֹ גַּם הוּא לְעֵד שֶׁהִגַּדְתִּי מַפֶּלֶת סַנְחֵרִיב מֵאָז עַד לֹא בָּא לְמַעַן תֵּדְעוּ מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁכֵּן הָיְתָה וְתַאֲמִינוּ לִי שֶׁאֲקַיֵּם מַאֲמָרִי וְתָבִינוּ כִּי־אֲנִי הוּא לְבַד אֱלֹהִים, לְפָנַי לֹא־נוֹצַר אֵל לֹא הָיָה דָּבָר נוֹצָר מֵאַל זוּלָתִי וְאַחֲרַי שֶׁיְּצַרְתִּי אֶת הַיְצִירוֹת לֹא יִהְיֶה דָּבָר נוֹצָר מֵאַל זוּלָתִי, כִּי אֵין אֱלוֹהַּ זוּלָתִי:

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"א תשרי פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום רביעי - כ"ד תשרי** פרק כ, מפרק קיג עד סוף פרק קיח
יום שני - כ"ב תשרי פרק כ, מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום חמישי - כ"ה תשרי** פרק כ, פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שלישי - כ"ג תשרי פרק כ, מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום שישי - כ"ו תשרי** פרק כ, פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
שבת קודש - כ"ז תשרי פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, ע"כ אהוביי אחיי... עד עמ' קלז, בפרש"י ז"ל שם.

עַל כֵּן, – לכן, אֲהוּבַי אַחַי וְרֵעַי, אַל נָא תָּרֵעוּ הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת, – לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה, מושב לצים רחמנא־ליצלן, וּתְנוּ כָּבוֹד לַה' אֱלֹהֵיכֶם בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ[43], דְּהַיְינוּ בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב כָּל יְמוֹת הַחֹל[44], לִלְמֹד בַּעֲשָׂרָה פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אַגָּדָה שֶׁבְּסֵפֶר "עֵין יַעֲקֹב", שֶׁרֹב סוֹדוֹת הַתּוֹרָה גְּנוּזִין בָּהּ, וּמְכַפֶּרֶת עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, כַּמְּבֹאָר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל[45], וְהַנִּגְלוֹת שֶׁבָּהּ – הרי אמר שסודות התורה גנוזין באגדה שב"עין יעקב", והדברים הגלויים אודותם לומדים בחלק הנגלה של האגדה, הֵן דַּרְכֵי ה' שֶׁיֵּלֵךְ בָּהֶם הָאָדָם, וְיָשִׂית עֵצוֹת בְּנַפְשׁוֹ בְּמֵלֵי דְּשְׁמַיָּא – בעניני תורה ומצוות, וּבְמֵלֵי דְּעַלְמָא, – בעניני עולם, וְכַיָּדוּעַ לְכָל חַכְמֵי לֵב. וְגַם לִלְמֹד מְעַט – בין מנחה למעריב, בְּ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ' אֹרַח־חַיִּים הֲלָכוֹת הַצְּרִיכוֹת לְכָל אָדָם, – שהרי החלק "אורח חיים" שב"שולחן ערוך" נחוץ לכל אחד לדעת הלכותיו, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[46]: "כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם כו'", – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", שֶׁהֵן הֲלָכוֹת בְּרוּרוֹת וּפְסוּקוֹת הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה, – לדעת איך לעשות בפועל, כַּמְּבֹאָר בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י זַ"ל שָׁם[47]. – שב"הלכות" מתכוונת הגמרא להלכות ברורות, בלי השקלא־וטריא והמחלוקת שבדבר, כפי שרש"י מפרש במסכת מגילה לפני המאמר "כל השונה הלכות", אלא בנוגע להספד על "שונה הלכות" שלמד את ההלכות עצמן בלי השקלא־וטריא וכו', ובמס' נדה על מאמר זה עצמו מפרש רש"י, שאלו הן משניות, ברייתות והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא־וטריא של הגמרא, ועל־דרך־זה בנוגע ל'שולחן ערוך' הכוונה להלכות פסוקות ברורות הנוגעות למעשה.

אגרת הקדש

על כן אהובי אחיי

ורעיי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל אדם וע"ז ארז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר בפרש"י ז"ל שם

יום שני כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלז, ובשבת קדש בעלות... עד עמ' קלז, כן יהי רצון:

וּבְשַׁבָּת קֹדֶשׁ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה - יַעַסְקוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, כִּי "הִלְכְתָא רַבְּתָא לְשַׁבְּתָא", – שבת היא הלכה גדולה, ישנן הרבה הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, וּבְקַל יָכוֹל הָאָדָם לְכָשֵׁל בָּהּ חַס־וְשָׁלוֹם, אֲפִלּוּ בְּאִסּוּר כָּרֵת וּסְקִילָה, מֵחֲסָרוֹן יְדִיעָה, – של הדינים, וְ"שִׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלֶה זָדוֹן" חַס־וְשָׁלוֹם, – כשעושים איסור מבלי לדעת שזה איסור, ואי הידיעה הוא מפני שלא למד – נחשב הדבר כאילו עשה זאת במזיד חס־ושלום, כפי שהמשנה אומרת באבות[48]. הרי שאפילו באיסורים של כרת וסקילה יכולים להיכשל חס־ושלום כשלא יודעים הלכות שבת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאִסּוּרֵי דִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁרַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ לְמַעְלָה, וּכְפֶרֶט בְּאִסּוּרֵי מֻקְצֶה דִּשְׁכִיחֵי טוּבָא, – הקורים לעתים קרובות מאד, וַחֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים – דמדרבנן, יוֹתֵר מִדִּבְרֵי תּוֹרָה[49], כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[50], שֶׁכָּל הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים אֲפִלּוּ בְּאִסּוּר קַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, – שהחכמים אסרוהו, כְּמוֹ הָאוֹכֵל

אגרת הקדש

ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו

בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר מד"ת כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת

---

43. ע"פ ל' הכתוב - ירמי' יג, טז. **44.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחרי' צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)". **45.** ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. **46.** מגילה כח, ב. נדה עג, א. **47.** ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. **48.** פרק ד' משנה י"ב. **49.** ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. **50.** ברכות ד, ב.

אגרת הקדש

ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסוקין בו ואצ"ל שלא יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני קורא הפסוק ועוזבי ה' יכלו כו' כמשארז"ל על כל דבר שבקדושה. כי אין קדושה כקדושת התורה דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור כו' ושומע לי ישכון בטח ובימיו ובימינו תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח אמן כן יהי רצון:

קֹדֶם תְּפִלַּת עַרְבִית וּכְהַאי גַּוְנָא – וכדומה, **חַיָּב מִיתָה כְּעוֹבֵר עַל חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה**[51]. – על־כל־פנים נוגע הדבר מאד ללמוד ולדעת הלכות ודיני שבת, אשר לכן ילמדו הלכות שבת בעלות המנחה של שבת, **וְכָל יָחִיד אַל יִפְרֹשׁ עַצְמוֹ מִן הַצִּבּוּר** – בשעה שהציבור לומד הלימודים האמורים ב"עין יעקב", "שולחן ערוך" וכדומה, **אֲפִלּוּ לִלְמֹד עִנְיָן אַחֵר**, – גם כן אל יפרוש היחיד מן הציבור, **כִּי־אִם** – יצטרף **בְּדָבָר שֶׁהַצִּבּוּר עֲסוּקִין בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵצֵא הַחוּצָה** – בשעה שהציבור לומד **אִם לֹא יִהְיוּ עֲשָׂרָה מִבַּלְעָדוֹ, וְעָלָיו** – על מי שיוצא החוצה, **אֲנִי** – רבנו הזקן, **קוֹרֵא הַפָּסוּק**[52]: **"וְעֹזְבֵי ה'** – אלה שעוזבים תורתו של ה', **יִכְלוּ כוּ'", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[53] **עַל כָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, דְּ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד"**. – התורה והקדוש־ברוך־הוא הם דבר אחד, שלכן, למרות שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק לגבי דבר שבקדושה, שבהם הענין של עשרה מישראל (מנין) הוא **תנאי** שבלעדו אי אפשר לומר אותו דבר שבקדושה, מה־שאין־כן בלימוד תורה הרי אין זה תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישראל הם ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה כקדושת התורה, וכשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים כאמור לעיל, הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה – לכן מי שיוצא החוצה ובגלל כך לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על־דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל־ידו מופרע הדבר שבקדושה. **וְ"כָל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר כוּ'"**, – אינו זוכה לראות בנחמת הציבור[54], **וְשׁוֹמֵעַ לִי** – אומר רבנו הזקן, **יִשְׁכּוֹן בֶּטַח, וּבְיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכֹּן לָבֶטַח**[55], **אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

יום שלישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 274, כד. אהוביי... עד עמ' קלח, לעין כל.

כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה הגדולה, בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או עושים מצוה ברבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם אלה אשר "נגשים אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה, ובכל זאת לפני או אחרי התפלה נעשה מושב לצים מפני שלא לומדים תורה, ולכן תבע לעשות קביעות ברבים ללמוד "עין יעקב" ו"שולחן ערוך" הלכה למעשה בין מנחה למעריב.

לאחר האגרת האמורה, באה האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה בזה משום חטא. שכן, הוא **צריך** לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן ולראות את ההתגלות האלקית שהקדוש־ברוך־הוא מתגלה בשעת התפלה.

רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבדרך כלל כבודו וגדולתו מוחבאים בחדרי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו שיתאספו בזמן מסויים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב בעיניו לשאוף נחת ותענוג מהתסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב לו יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. יתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו למלך בהראותו עלבונו ובזיונו כלפי המלך בעיני כל.

כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו של הקדוש־ברוך־הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז **בכל** רחבי ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם למטה, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ששעת התפלה היא זמן של "מוחין דגדלות" למעלה, ולמטה היא "שעת הכושר" לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי מלכותו של הקדוש־ברוך־הוא. ועל האדם רק להכין עצמו שיוכל "לקבל" התגלות זו – על ידי התבוננותו בגדולת הקדוש־ברוך־הוא בשעת התפלה, וכפי שרבנו הזקן פירש בתורה קצרה את המאמר[1] "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "וכוין פתיחין

---

51. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - **טובא** קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". **52.** ישעי' א, כח. **53.** ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. **54.** מסכת שמחות ב, י. אבל שם **מדרכי** ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. **55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "השייכות כאן - **אולי** - ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור רואה בנחמת **הצבור**. ולהעיר מברכות ל, רע"א".

1. ברכות יג, א.

ליה" הכתוב בתפלתו של דניאל[2] שהכוונה היא שחלונות היו פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבו" היא, שפתח חלון בלבו שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח על ידי ההתבוננות בגדולת ה'.

ובאשר מישהו מדבר אז בענייניו הוא, ויהיו אלה גם דברים הנחוצים לו, הוא מראה – כאמור לעיל – שאין הוא רוצה לראות התגלות המלך שישנה בשעת התפלה, ויתירה מזו, זהו בזיונו של המלך ולפני עיני כל.

לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה" מהשעה שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון שאחרי התפלה. ומי שיעבור על כך במזיד ישב על הקרקע ויבקש משלשה אנשים להתיר לו הנידוי שלמעלה. אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת במזיד, לא כאשר שכח או שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם".

אגרת הקדש

כד אהוביי אחיי אל נא תרעו ריעים האהובים ליוצרם ושנואים ליצרם ואל יעשה אדם עצמו רשע שעה אחת לפני המקום אשר בחר בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומייחליו והמספר בצרכיו מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון שנאמר עליו לא יחפוץ כסיל בתבונה כו' כמ"ש הזהר והאריז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש נשמתו כדכתיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך להיות חביון עוזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עוזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט

ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו. – ובעת רצון זו שהיא שעת התפלה, הרי והמספר בצרכיו - מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי כבוד מלכותו, ונעשה מרכבה טמאה – נעשה בטל כמו מרכבה לכסיל העליון, – לקליפה, הנקראת "כסיל העליון", שנאמר עליו[6]: "לא יחפוץ כסיל בתבונה כו'", כמו שכתבו הזוהר[7] והאר"י ז"ל[8], דהינו שאינו חפץ להתבונן ולראות ביקר תפארת גדלתו של מלך המלכים הקדוש־ברוך־הוא, הנגלות למעלה בשעה זו, – ששעת התפלה היא הרי עת רצון למעלה, וגם – זה נתגלה למטה אל החפצים – ברצון פנימי, להביט אל כבודו וגדלו, המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה הסדורה בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו – והבנתו, ושרש נשמתו, כדכתיב: – כמו שכתוב[9]: "לפי שכלו יהלל איש" - "יהלל" כתיב; – בלי וא"ו – שמשמעותו, שבהתאם לשכלו ולהבנתו בגדולת הקדוש־ברוך־הוא, מהלל האדם את הקדוש־ברוך־הוא בשעת התפלה, ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא[10], – מלכות השמים דומה למלכות על הארץ, להנהגת המלכות למטה, שדרך המלך להיות "חביון עוזו"[11] בחדרי חדרים, וכמה שומרים על הפתחים, (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עוזו וכבודו, וכשעלה רצונו להתגלות לכל, והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדלתו, מי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו - כמה גרוע וסכל ופתי הוא, ונמשל כבהמות נדמה בעיני כל הבריות. וגם הוא בזיון המלך - בהראותו לפניו שאינו – שהמלך אינו ספון – חשוב בעיניו לקבל נחת

---

2. דניאל ו, יא. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". **4.** מגילה כט, א. **5.** אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה. **6.** משלי יח, ב. **7.** ראה זח"א קעט, א. **8.** ראה רמ"ז לזח"א שם. **9.** משלי יב, יח. **10.** ברכות נח, א. **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (דרושי יוהכ"פ - סד"ה שבת שבתון) בי' דרגת חביון עוזו למע' שמזה מובן למטה, כביכול".

אגרת הקדש

אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין כל רואה וע"ז נאמר וכסילים מרים קלון כלומר אף שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון לעין כל.

וְשַׁעֲשׁוּעִים מֵהַכִּיט אֶל כְּבוֹדוֹ וְיָפְיוֹ, יוֹתֵר מֵעֶסֶק צָרְכָיו. וְגַם הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ לַמֶּלֶךְ, עַל הֵרָאוֹת קְלוֹנוֹ וּבִזְיוֹנוֹ אֶת הַמֶּלֶךְ לְעֵין כָּל רוֹאֶה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[12]: "וּכְסִילִים מֵרִים קָלוֹן", כְּלוֹמַר: אַף שֶׁהוּא כְּסִיל - לֹא יִהְיֶה "מֵרִים קָלוֹן", שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה הַקָּלוֹן לְעֵין כֹּל. – ועל הראותו קלונו של המלך לעיני כל, הוא הרי לא רק מבזה את המלך אלא מתחייב בנפשו למלך.

יום רביעי כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, וע"כ קבעו חז"ל... עד עמ' קלח, בלבותם:

אגרת הקדש

וע"כ קבעו חז"ל בתפלה כאלו עומד לפני המלך עכ"פ יהי' מראה בעצמו כאלו עומד כו' לעין כל רואה בעיני בשר אל מעשיו ודיבוריו אף שאין לו מחשבה לכסיל וע"ז הענין נתקן כל התפלות למתבונן בהם היטב ומי שאינו מראה כן מתחייב בנפשו ועליו אמרו בזהר הק' דאנהיג קלנא בתקונא עילאה ואחזי פרודא ולית ליה חולקא באלהא דישראל ר"ל ע"כ שליחותייהו דרז"ל קא עבידנא לגזור גזירה שוה לכל נפש שלא לשוח שיחה בטלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפלה עד גמר קדיש בתרא שחרית ערבית ומנחה וכו'. והעובר ע"ז בזדון ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נידוי שלמעלה ושב ורפא לו ולא חל עליו שום נידוי למפרע כל עיקר כי מתחלתו לא חל כ"א על המורדים והפושעים שאינם חוששים כלל לבקש כפרה מן השמים ומן הבריות על העון פלילי הזה. וגם דוקא כשמדברים בזדון בשאט נפש ולא על השוכח או שנזרקו מפיו כמה תיבות בלא מתכוין שא"צ התרה כלל ובוחן לבות וכליות אלקים צדיק. הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

וְעַל כֵּן – ולכן, קָבְעוּ חַז"ל בַּתְּפִלָּה: – שעליה להיות כְּאִלּוּ עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ[13]. – שבאמת הוא הרי עומד לפני מלך מלכי המלכים, מדוע, איפוא, אומרים "כאילו" עומד לפני המלך? אלא, הכוונה היא: עַל־כָּל־פָּנִים יִהְיֶה מַרְאֶה בְּעַצְמוֹ כְּאִלּוּ עוֹמֵד כּוֹ' – לפני המלך, כך יראה עצמו לְעֵין כָּל רוֹאֶה בְּעֵינֵי בָשָׂר אֶל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו, – שכל אחד יראה שמעשיו ודיבוריו הם כפי שהם צריכים להיות כשהוא עומד לפני המלך, אַף שֶׁאֵין לוֹ מַחֲשָׁבָה לַכְּסִיל. – להרגיש במחשבתו שבעמדו בתפלה הוא עומד לפני המלך, וְעַל זֶה הָעֲנָיָן – שעומדים לפני המלך שקבע זמן זה להתגלות לכל הדורשים אותו, נִתְקַן[14] כָּל הַתְּפִלּוֹת, לִמְתְבּוֹנֵן בָּהֶם הֵיטֵב. וּמִי שֶׁאֵינוֹ מַרְאֶה כֵּן - מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. וְעָלָיו אָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[15]: "דְּאַנְהִיג קְלָנָא בְּתִקּוּנָא עִלָּאָה – הוא מכניס קלון בתיקון העליון, וְאַחֲזֵי פְּרוּדָא, – ומראה היפרדות (מקדושה) וְלֵית לֵיהּ חֶלְקָא בֶּאֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל", – ואין לו, חלק באלקי ישראל, רַחֲמָנָא־לִצְלָן. – עַל כֵּן – לכן, אומר רבנו הזקן, שְׁלִיחוּתַיְהוּ דְּרַז"ל קָא עָבִידְנָא, – מקיים אני שליחותם של רבותינו ז"ל, לְגָזֹר גְּזֵרָה[16] שָׁוָה לְכָל נֶפֶשׁ, שֶׁלֹּא לָשׂוּחַ שִׂיחָה בְּטֵלָה מִשֶּׁיַּתְחִיל הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר – החזן, לְהִתְפַּלֵּל הַתְּפִלָּה עַד גְּמַר קַדִּישׁ בַּתְּרָא, – עד סוף הקדיש האחרון, שַׁחֲרִית עַרְבִית וּמִנְחָה[17] וְכוּ'. וְהָעוֹבֵר עַל זֶה בְּזָדוֹן - יֵשֵׁב עַל הָאָרֶץ וִיבַקֵּשׁ מִג' אֲנָשִׁים שֶׁיַּתִּירוּ לוֹ נִדּוּי שֶׁלְּמַעְלָה, – שמגיע למי שעובר על גזירה שגזרו, "וְשָׁב – יעשה תשובה, שלא לדבר יותר בשעת התפלה, וְרָפָא לוֹ", וְלֹא חָל עָלָיו שׁוּם נִדּוּי לְמַפְרֵעַ כָּל עִקָּר, – לא זו בלבד שיירפא מהנידוי על להבא, אלא תשובה זו גורמת שמלכתחילה לא היה עליו שום נידוי, כִּי מִתְּחִלָּתוֹ לֹא חָל – הנידוי, כִּי־אִם עַל הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים, שֶׁאֵינָם חוֹשְׁשִׁים כְּלָל לְבַקֵּשׁ כַּפָּרָה מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הַבְּרִיּוֹת עַל הָעָוֹן פְּלִילִי הַזֶּה. וְגַם דַּוְקָא כְּשֶׁמְּדַבְּרִים בְּזָדוֹן בִּשְׁאָט נָפֶשׁ, וְלֹא עַל הַשּׁוֹכֵחַ אוֹ שֶׁנִּזְרְקוּ מִפִּיו כַּמָּה תֵבוֹת בְּלֹא מִתְכַּוֵּן, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ הַתָּרָה כְּלָל, – שיתירו לו את הנידוי, ומי שידבר במזיד ויאמר שהיה זה שלא במתכוין וכו' – עליו הוא אומר: "וּבוֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹקִים צַדִּיק"[18], "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים – לאלה שעושים טוב ושומרים עצמם מלדבר כלל, וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם"[19]: – שלא חשבו בלבם לדבר, אלא נזרקו מפיהם כמה תיבות שלא במתכוין – גם להם יעשה ה' טוב.

---

12. משלי ג, לה. **13.** ברכות לג, א. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". **15.** ח"א קלא, ב. **16.** עיין סמ"ק סוף סימן יא. **17.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(אפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצ"ל ק"ש עוה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)". **18.** ל' הכתוב - תהלים ז, י. **19.** ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

יום חמישי כ"ה תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, כה להבין אמרי... עד עמ' 276, לדבר מאומה.

אגרת הקדש

כה להבין אמרי בינה מ"ש בספר הנק' צוואת ריב"ש הגם שבאמת אינה צוואתו ולא ציוה כלל לפני פטירתו רק הם לקוטי אמרותיו הטהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי ולא ידעו לכוין הלשון על מתכונתו. אך המכוון הוא אמת לאמיתו. והוא בהקדים מארז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם וכו'. והטעם מובן ליודעי בינה לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל ואף שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו אעפי"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים

כה. תוכנה של אגרת הקודש, סימן כ"ה, הוא ביאור על תורה של הבעל־שם־טוב, שנדפסה בספר "צוואת הריב"ש" (סימן ק"ב בהוצאת קה"ת משנת תשל"ה), בה מדובר איך כל דבר הוא התפשטות מהקדוש־ברוך־הוא באמצעות המדות אהבה ויראה, אלא שיכול להיות שהאהבה או היראה הן בגלות וכו'.

בהמשך כתוב שם, שכך הדבר גם כשהוא שומע מישהו מדבר בשעה שהוא מתפלל, יחשוב לעצמו "לשם מה הביא אותי הקדוש־ברוך־הוא כאן שהלז ידבר בשעת תפילתי, הרי זה הכל בהשגחה פרטית", אלא, הדיבור הוא השכינה והיא (השכינה) "שרתה" (כך כתוב שם **הלשון**, אך כפי שיסביר רבנו הזקן (באגרת זו) הלשון המתאימה היא לא "שרתה" כי־אם "נתלבשה") בפיו של אותו אדם, כדי שאתחזק בעבודת התפלה, ובפרט (כתוב שם להלן) אם המדבר הוא גוי או קטן, הרי יוצא שהשכינה צמצמה עצמה כביכול בסוג אדם כזה, צריך הדבר בודאי להביא אותו לזירוז יתר בעבודתו. כפי הנראה, התנכלו מנגדי תורת החסידות למאמר זה של הבעל־שם־טוב האומר שהשכינה **שרתה** בגוי המדבר בשעה שיהודי מתפלל – הדבר היה קשה בעיניהם, לומר ענין של השראה (או אפילו התלבשות) של השכינה בגוי וכו'. ענין זה בא רבנו הזקן להסביר באגרת זו, בהקדמת ביאור מאמר רבותינו ז"ל "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה" – שעל יהודי לדעת שכל דבר הוא מהקדוש־ברוך־הוא, וכשהלז הכה אותו או דיבר דיבורים העלולים להביאו לידי כעס, התלבשה בזה הארה מהשכינה המחיה כל נברא כולל גם אותו אדם, בשעת מעשה, כשהכה אותו או כשדיבר אותם דיבורים.

וכפי שהוא מביא ראיה על כך ממה שאמר דוד המלך כששמעי בן גרא קילל אותו: "ה' אמר לו קלל", שלמרות שאין אנו מוצאים שהקדוש־ברוך־הוא יאמר זאת לשמעי, אך הרי כיוון שרוח פיו יתברך החיה בשעת מעשה את שמעי ונתן לו **הכוח** לדבר אותם דיבורים, הוא קורא לכך "ה' **אמר** לו קלל", וכפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט ענין התלבשות הארת השכינה גם בקליפות וכו'. מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל־שם־טוב והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על־דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של רבנו הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא להיות נפרד חס־ושלום מתנועה של הבעל־שם־טוב, אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין[1], כך גם בענייננו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת הבעל־שם־טוב, אלא הוא מסביר את הענין, ובמילא מתורצת הקושיא שהקשו על כך.

לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה, – בהבנה של תורה, על־דרך הלשון במשלי[2], ועל־דרך מאמר הגמרא[3]: "אל"ף־בי"ת – אלף בינה", מפרש רש"י: למוד תורה, **מַה שֶּׁכְּתוּב בַּסֵּפֶר הַנִּקְרָא "צַוָּאַת רִיבַ"ש",** – צוואתו של רבי ישראל בעל־שם (טוב) – כך נקרא הספר, **הֲגַם שֶׁבָּאֱמֶת אֵינָהּ צַוָּאָתוֹ כְּלָל[4], וְ** – הבעל־שם־טוב, **לֹא צִוָּה כְּלָל לִפְנֵי פְּטִירָתוֹ, רַק** – הענינים שבספר, **הֵם לִקּוּטֵי אִמְרוֹתָיו הַטְּהוֹרוֹת** – על־דרך "טהורה היא" הנאמר לגבי הנשמה, המציין מדריגת הנשמה שב"אצילות"; "טהורה" מלשון "בעצם השמים לטוהר"[5], **שֶׁלִּקְּטוּ לִקּוּטֵי בָּתַר לִקּוּטֵי,** – כלומר, שלא אחד ליקט את הדברים, אלא היו כמה וכמה שלקטו אימרות מתורת הבעל־שם־טוב. "לקוטי בתר לקוטי" הוא לשון במסכת תענית[6], **וְלֹא יָדְעוּ לְכַוֵּן הַלָּשׁוֹן עַל מַתְכֻּנְתּוֹ,** – שתבטא במדויק את תוכן הענין, כפי שיסביר להלן, שהבעל־שם־טוב היה אומר תורתו בשפת אידיש, ואילו התורות שבספר "צוואת הריב"ש" לשונן לשון הקודש, **אַךְ הַמְכֻוָּן הוּא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ.** – וזאת מתחיל רבנו הזקן להסביר המאמר המובא ב"צוואת הריב"ש" סימן ק"כ: **וְהוּא,** – המאמר יוסבר, **בְּהַקְדִּים מַאֲמַר רַז"ל: "כָּל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עַכּו"ם וְכו'",** – **וְהַטַּעַם** – מדוע הכועס הוא כאילו עובד עבודה זרה, **מוּבָן לְיוֹדְעֵי בִינָה[8], לְפִי שֶׁבְּעֵת כַּעֲסוֹ נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ הָאֱמוּנָה;** – בהקדוש־ברוך־הוא והשגחתו, שהיא השגחה פרטית על כל נברא ונברא, **כִּי אִלּוּ הָיָה מַאֲמִין שֶׁמֵּאֵת ה' הָיְתָה זֹאת לוֹ** - הדיבורים או המעשים שהביאו אותו לידי כעס – שהם באו מהקדוש־ברוך־הוא, **לֹא הָיָה בְּכַעַס כְּלָל.** – על מי שדיבר אותם דיבורים או עשה אותם מעשים. **וְאַף שֶׁבֶּן־אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל בְּחִירָה מְקַלְּלוֹ אוֹ מַכֵּהוּ אוֹ מַזִּיק מָמוֹנוֹ, וּמִתְחַיֵּב בְּדִינֵי אָדָם וּבְדִינֵי שָׁמַיִם עַל רֹעַ בְּחִירָתוֹ** – שבחר לעשות מעשים רעים אלה, לקללו או להכותו וכו', אי אפשר הרי, לכאורה, לומר שהוא לא אשם, מפני שהוא שליח בלבד של הקדוש־ברוך־הוא והשגחתו; וראיה לדבר, שהרי הוא מחוייב בדיני אדם ובדיני שמים? **אַף־עַל־פִּי־כֵן, עַל הַנִּזָּק כְּבָר נִגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם,** – שיינזק באותו נזק, ואם אותו אדם לא היה עושה זאת מפני שלא היה רוצה לבחור בבחירתו להרע להלז,

---

1. "התמים" חוברת ב' ע' נו. 2. א, ב. 3. שבת קד, א. 4. בתניא לפנינו ליתא לתיבת "כלל", וניתוספה ע"פ הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ, הובאה ב"לוח התיקון" שבסוף ספר התניא הוצאת קה"ת. 5. משפטים כד, ו. 6. ו, ב. 7. זח"א כז, ב. ח"ג קעט, א. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ג בשם "חכמים הראשונים". ובכ"מ. 8. ביאור הקשר דתואר "יודעי **בינה**" דוקא - ראה לקוטי לוי יצחק לתניא כאן.

הרי את הנזק היה הלז מקבל בין כה וכה, שכן: **וְהַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם.** – לבצע גזירה שנגזרה. כל הענין המדובר כאן, הוא על־דרך המכילתא (שמביא רש"י) על הפסוק[9]: "והאלקים אנה לידו", שזהו מה שכתוב[10]: "מרשעים יצא רשע", שלמרות שנגזר על הניזק לקבל אותו נזק – מסבב הקדוש־ברוך־הוא שאותו אדם מסויים יהיה המזיק שיזיק לניזק. אך, שם מדובר **בשוגג**, מה־שאין־כן כשהדבר הוא **במזיד**, כשהמזיק עושה זאת בבחירתו, ואם הוא לא היה עושה זאת, הרי (כפי שהגמרא אומרת במסכת תענית[11]) הרבה שלוחים למקום לבצע על־ידם את הגזירה. על־כל־פנים, מוכח מהאמור, שאין לניזק להיות בכעס על האדם שהזיק לו וכדומה, שכן לא הוא היה **הסיבה** על מה שאירע לו, הסיבה היא גזר הדין מן השמים. להלן יאמר רבנו הזקן יתירה מזו, שלא זו בלבד כשכבר היה גזר הדין, דבר הנותן את האפשרות הכללית שהלז יוכל להרע לו – אלא אפילו הרעיון להרע לזולת והכוח שיש לו בשעת מעשה לעשות זאת, הרי **הכוח** לרעיון זה בא מהקדוש־ברוך־הוא (אלא מובן הדבר שאותו אדם שהוא בעל בחירה, היה יכול לדחות מחשבה זו ולא לעשות אותו מעשה), אך כעסו הוא הרי לא מפני שמרגיז אותו **שהלז** בחר בבחירתו להרע לו, אלא מרגיז אותו למה הוא הזיק לו, וזאת מפני שחסרה לו האמונה שהסיבה להיזקו היא גזר־דין מן השמים ולא בחירתו הרעה של הלז. ובלשון רבנו הזקן: **וְלֹא עוֹד,** – מה שהגזירה מן השמים נתנה את הרשות והאפשרות **הכללית** שהוא יינזק, **אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה זוֹ מַמָּשׁ שֶׁמַּכֵּהוּ אוֹ מְקַלְּלוֹ** – הרי **באותו** זמן ממש, **מִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** – במזיק, **כֹּחַ ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הַמְחַיֵּהוּ וּמְקַיְּמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[12]: "כִּי ה' אָמַר לוֹ קַלֵּל",** – דוד אומר זאת, שהקדוש־ברוך־הוא אמר לשמעי בן גרא לקלל את דוד, **וְהֵיכָן אָמַר** – הקדוש־ברוך־הוא **לְשִׁמְעִי?** – היכן מוצאים אנו שהקדוש־ברוך־הוא יאמר לשמעי לקלל את דוד? **אֶלָּא שֶׁמַּחֲשָׁבָה זוֹ שֶׁנִּפְעֲלָה לְשִׁמְעִי בְּלִבּוֹ וּמֹחוֹ** – לקלל את דוד, **יָרְדָה מֵאֵת ה',** – הקדוש־ברוך־הוא סיבב הסיבות שתעלה בלבו ובמוחו של שמעי מחשבה זו, **וְ"רוּחַ פִּיו"** – של הקדוש־ברוך־הוא, **הַמְחַיֶּה כָּל צְבָאָם** – כלשון הפסוק[13]: "וברוח פיו כל צבאם", **הֶחֱיָה רוּחוֹ שֶׁל שִׁמְעִי בְּשָׁעָה שֶׁדִּבֶּר דְּבָרִים אֵלּוּ לְדָוִד; כִּי אִלּוּ נִסְתַּלֵּק "רוּחַ פִּיו" יִתְבָּרֵךְ רֶגַע אֶחָד מֵרוּחוֹ שֶׁל שִׁמְעִי - לֹא יָכוֹל לְדַבֵּר מְאוּמָה.**

אגרת הקדש

והרבה שלוחים למקום ולא עוד אלא אפילו בשעה זו ממש שמכהו או מקללו מתלבש בו כח ה' ורוח פיו ית' המחייהו ומקיימו וכמ"ש כי ה' אמר לו קלל והיכן אמר לשמעי אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומוחו ירדה מאת ה' ורוח פיו המחי' כל צבאם החיה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק רוח פיו ית' רגע אחד מרוחו של שמעי לא יכול לדבר מאומה

יום שישי כ"ו תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 276, (וזהו כי ה'... עד עמ' קלט, וחיות רוחניית.

(**וְזֶהוּ "כִּי ה' אָמַר לוֹ"** - **בְּעֵת הַהִיא מַמָּשׁ** – כשדיבר אותם דיבורים, **"קַלֵּל" אֶת דָּוִד,** – בכך שבשעת מעשה החיה אותו ונתן לו הכוח לדבר אותם דיבורים, **"וּמִי יֹאמַר לוֹ וְגוֹ'".** – מדוע עשית כן, על המלה "לו" מציין הרבי ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" (שנדפס בסוף "תניא") **שלכאורה** מלה זו ("לו") מיותרת, שהרי בפסוק כאן[14] כתוב: "ומי יאמר מדוע עשית כן", בלי המלה "לו". – מה שהרבי אומר ש"לכאורה" המלה "לו" מיותרת, יש שרוצים לפרש, שזה מפני שיכול להיות שכוונת רבנו הזקן היא על פסוק אחר בקהלת[15]: "[באשר דבר מלך שלטון] ומי יאמר **לו** מה תעשה", שמשמעותו "מי יכול לומר **להקדוש־ברוך־הוא** מה אתה עושה?"; אך כיוון שהרי דוחק לומר שבדברו אודות הפסוק המסתיים ב"ומי יאמר", יביא רבנו הזקן פסוק אחר (בקהלת), אפשר אולי לומר, שהמלה "לו" שמביא רבנו הזקן היא לא מהפסוק אלא הוא מפרש ש"מי יאמר מדוע עשית כן" אין הכוונה לשמעי בן גרא (כפי שיש מפרשים כך) אלא הכוונה היא "לו" לה' ש"אמר לו קלל": "מי יכול לומר להקדוש־ברוך־הוא מדוע עשית כך לצוות לשמעי לקלל את דוד".

וְכַנּוֹדַע מַה שֶּׁכָּתַב הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל עַל פָּסוּק[16]: "לְעוֹלָם ה' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם", – הסביר הבעל־שם־טוב פסוק זה באריכות ובביאור והפיץ את הנקודה המובאת במדרש תהלים (כמובא לעיל – "שער היחוד והאמונה" פרק א'), **שֶׁצִּרּוּף אוֹתִיּוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ בָּהֶן הַשָּׁמַיִם, שֶׁהוּא מַאֲמַר: "יְהִי רָקִיעַ כּוּ'"** – בתוך המים"[17], שממאמר זה נבראו השמים,

אגרת הקדש

(וזהו כי ה' אמר לו בעת ההיא ממש קלל את דוד ומי יאמר לו וגו' וכנודע מ"ש הבעש"ט ז"ל ע"פ לעולם ה' דברך נצב בשמים שצירוף אותיות שנבראו בהן השמים שהוא מאמר יהי רקיע

---

9. משפטים כא, יג. **10.** שמואל א' כד, יד. **11.** יח, ב. **12.** שמואל ב' טז, י. **13.** תהלים לג, ו. **14.** ש"ב שם. **15.** ח, ד. **16.** תהלים קיט, פט. **17.** בראשית א, ו.

אגרת הקדש

כו' הן נצבות ועומדות מלובשות בשמים לעולם להחיותם ולקיימם ולא כהפלוסופים שכופרים בהשגחה פרטית ומדמין בדמיונם הכוזב את מעשה ה' עושה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף שאף שידיו מסולקות הימנו הוא קיים מעצמו וטח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ אשר הוליך ה' ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ואילו פסק הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה אף שטבע זה במים הוא ג"כ נברא ומחודש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח

1 הֵן – אותיותיו של מאמר זה, **נִצָּבוֹת וְעוֹמְדוֹת מְלֻבָּשׁוֹת**
2 **בַּשָּׁמַיִם לְעוֹלָם לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם.** – וכפי שמוסבר בפרוטרוט
3 ב"שער היחוד והאמונה" פרק א' ופרק ב' – שכך הדבר בכל
4 הנבראים. **וְלֹא כְּהַפִּילוֹסוֹפִים שֶׁכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית,** –
5 בהשגחתו הפרטית של
6 הקדוש־ברוך־הוא על כל
7 נברא ונוצר, והם סוברים
8 שלמרות שהעולם נברא
9 מהקדוש־ברוך־הוא ואינו
10 קדמון, אך אין הקדוש־
11 ברוך־הוא משגיח על
12 הנבראים. שכן, **וּמְדַמִּין**
13 **בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב אֶת**
14 **מַעֲשֵׂה ה', "עֹשֵׂה שָׁמַיִם**
15 **וָאָרֶץ", לְמַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ**
16 **וְתַחְבּוּלוֹתָיו;** – למעשים
17 שאדם עושה מגולם
18 (מחתיכת זהב או כסף
19 וכדומה) כלי,
20 ולתחבולותיו שמערבב
21 חומרים שונים ועושה
22 מהם כלי, **כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא**
23 **לַצּוֹרֵף כְּלִי - שׁוּב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוֹרֵף, שֶׁאַף שֶׁיָּדָיו**
24 – של הנפח, **מְסֻלָּקוֹת הֵימֶנּוּ** – מהכלי, **הוּא** – הכלי, **קַיָּם**
25 **מֵעַצְמוֹ.** – בלי עזרתו של הנפח; כך הדבר, חושבים הם,
26 בבריאת שמים וארץ, שאחרי שהקדוש־ברוך־הוא ברא אותם,
27 אין הם זקוקים יותר חס־ושלום להקדוש־ברוך־הוא, ולכן הם
28 כופרים בהשגחה פרטית – שעל הקדוש־ברוך־הוא להשגיח
29 תמיד על הנבראים, **וְטָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם,** – עיניהם דבוקות
30 מלראות, **הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו,**
31 **שֶׁהוּא יֵשׁ מִיֵּשׁ** – מדבר שכבר קיים יוצר האדם "יש" שני, כמו
32 למשל מחתיכת כסף, שהחומר שלו כבר ישנו, יוצר האדם כלי,
33 הרי שאת הכסף הוא לא היה צריך לייצר, שכן זה כבר היה
34 קיים, **רַק שֶׁמְּשַׁנֶּה הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה,** – מצורת חומר הכסף
35 הוא מייצר דמותו וצורתו של הכלי; הרי, כיוון שלא יצר שום
36 דבר **חדש**, שכן הדבר היה קיים כבר, ואף תבניתו של הכלי
37 שהוא יצר מהכסף, איננה **חידוש** נוסף בכסף, שכן לכסף יש
38 מלכתחילה ה"עלוליות" (האפשרות) לעשות ממנו כלי, שהרי
39 הכסף נברא כך, שיכולים לכופפו בכל צורה שהיא, הרי
40 שהאדם לא **חידש** בכך שום דבר, לכן לאחר יצירתו, אין הכלי
41 זקוק לידי האדם שיצר אותו, – אין הפילוסופים רואים את
42 ההבדל בין מעשה אדם אלה, **לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא**
43 **יֵשׁ מֵאַיִן.** – לפני בריאת שמים וארץ, לא היה קיים **שום דבר**,
44 ועם בריאתם, נתהווה "יש", דבר שהוא חדש לגמרי שלא היה
45 קיים לפני זה כלל, ואז, כשנברא דבר **חדש** (יסביר רבנו הזקן
46 להלן) מן ההכרח שהכוח שברא את הדבר החדש, יהיה בו
47 ויחדש אותו תמיד, שאילולא כך היה הדבר החדש מתבטל.
48 על־כל־פנים, הרי בריאת שמים וארץ היא "יש מאין", **וְהוּא**
49 **פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם־סוּף עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, אֲשֶׁר**
50 **הוֹלִיךְ ה'** – את הים, **בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה** – הכוח
51 האלקי שבקע את הים
52 התלבש ברוח מזרחית
53 עזה, **וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם**[18], –
54 ונצבו כחומה, **וְאִלּוּ פָּסַק**
55 **הָרוּחַ כְּרֶגַע - הָיוּ הַמַּיִם**
56 **חוֹזְרִים וְנִגָּרִים בַּמּוֹרָד**
57 **כְּדַרְכָּם וְטִבְעָם, וְלֹא**
58 **קָמוּ כְּחוֹמָה,** – ב"שער
59 היחוד והאמונה" הוא
60 מוסיף שזה "בלי ספק",
61 כלומר, שאין שום מקום
62 לחשוב שהמים היו
63 נשארים ניצבים כחומה
64 אחרי שהרוח היתה
65 פוסקת לרגע, אלא הם היו
66 בוודאי חוזרים לטבעם
67 לזרום במורד, **אַף שֶׁטֶּבַע**
68 **זֶה בַּמַּיִם** – להיות ניגרים
69 במורד, **הוּא גַּם־כֵּן נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאַיִן,** – שבמקום שלפני
70 זה היה "אין", לא היה טבע כזה, נוצר "יש", נוצר טבע כזה.
71 כלומר, בהתאם לפירושו של הרבי, טבע זה במים, שהם זורמים
72 במורד ואינם ניצבים במקום כחומה, טבע זה עצמו הוא נברא
73 "יש מאין" במים. כלומר, נוסף על שהמים עצמם נבראו "יש
74 מאין" – נברא **בתוך** המים הטבע להיות זורמים ולא לעמוד
75 במקום כחומה; הרי, כשבאה הרוח העזה והשפיעה במים להיות
76 ניצבים כחומה, מה היה על הרוח לפעול במים? – לא היה על
77 הרוח ליצור דבר חדש, "יש" מ"אין", אלא היה עליה לשנות
78 "יש" אחד ל"יש" שני, לשנות את טבע המים מלהיות זורמים
79 ומתנועעים, ל"יש" אחר של טבע, להיות ניצבים כחומה, ובכל
80 זאת, כיוון שיש בכך משום חידוש במים להיות ניצבים כחומה
81 – מן ההכרח שאותו כוח שפעל את החידוש, הרוח שעשתה את
82 המים ניצבים, ייצר את החידוש כל רגע, ומשרק פוסק כוח זה –
83 מתבטל החידוש, הרי זה מוכיח שגם בחידוש של "יש מיש" מן
84 ההכרח שעל הכוח המחדש להיות ולפעול תמיד את החידוש.
85 אלא, על כך שהטבע במים להיות ניגרים במורד, הוא נברא "יש
86 מאין" – מביא רבנו הזקן ראיה להלן, שאין זה ענין עצמי במים,
87 שנאמר שאם ישנו נברא (דבר שנברא), שזהו מים, מן ההכרח
88 שיזרום במילא במורד, כמו למשל שנאמר שמה שנברא "תופס
89 מקום" הוא ענין עצמי בנברא, ואין זה צריך להיבראות במיוחד
90 "יש מאין", אלא עם בריאת הנברא הוא במילא באופן שהוא
91 "תופס מקום"; אך זרימת המים איננה כך – שכן, ישנם הרי
92 נבראים שהטבע שלהם אינו כך, הטבע שלהם הוא אחר לגמרי,

---

18. בשלח יד, כא.

הם עומדים, כמו למשל חומת אבנים שעומדת – ואינה זקוקה לדבר מן החוץ שיחזיק אותה, ובלשון רבנו הזקן: **שֶׁהֲרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצֶּבֶת מֵעַצְמָהּ בְּלִי רוּחַ, רַק שֶׁטֶּבַע הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן.** – ואם יש בטבע המים שלא להיות עומדים אלא להיות זורמים במורד, הרי **טבע זה** הוא דבר נברא "יש מאין" בתוך המים. מה, איפוא, היה על הכוח האלקי שהתלבש ברוח, לפעול? – הוא לא היה צריך לפעול "יש מאין", ליצור דבר חדש לגמרי שלא היה לפני זה בנבראים, היה עליו רק לשנות "יש" אחד ל"יש" אחר (מטבע הזרימה לטבע היציבות כחומה), ובכל זאת זה פלא גדול, "חידוש", שאנו מבינים שעל הכוח המחדש – הכוח שפעל חידוש זה – לפעול תמיד בחידוש, אחרת יתבטל החידוש מיד, הרי כל־שכן וקל־וחומר, יסביר להלן רבנו הזקן, שבחידוש של "יש מאין", כפי שהדבר בבריאת כל הנבראים – בודאי שמן ההכרח שעל הכוח המחדש – הכוח האלקי שברא את הדבר – לפעול תמיד את החידוש, שהדבר יהיה "יש", ולא לחזור מיד כבתחילה ל"אין". הרי שגם בהתאם להשוואה המדומה שמדמים הפילוסופים מעשה שמים וארץ למעשה אדם שבכוחו ליצור רק "יש מיש" – הרי גם ב"יש מיש" – באופן שצריך להיות **חידוש**, שינוי מ"יש" אחד ל"יש" אחר (כמו מטבע המים לזרום במורד לטבע של להיות עומדים כחומה) מן ההכרח שעל הכוח המחדש לפעול תמיד, הרי זה מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא, מן ההכרח שיהיה תמיד בנברא. הרי שנוסף על השקר שבהשוואתם מעשה שמים וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו, הם טועים גם בכך שהם חושבים שאין זה מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד תמיד בדבר המחודש, ואם כאן, שהחידוש הוא רק בשינוי "יש" אחד ל"יש" שני – מן ההכרח שהכוח המחדש יעמוד ויפעל תמיד בדבר המחודש – **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר בִּבְרִיאַת יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וְהַפְלֵא וָפֶלֶא יוֹתֵר מִקְרִיעַת יַם־סוּף, הרי עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁבְּהִסְתַּלְקוּת חֵם־וְשָׁלוֹם כֹּחַ הַבּוֹרֵא יֵשׁ מֵאַיִן מִן הַנִּבְרָא - יָשׁוּב הַנִּבְרָא לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת כֹּחַ הַפּוֹעֵל** – הכוח היוצר ופועל את הנברא, **בַּנִּפְעָל** – בנברא, **תָּמִיד, לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ, וּבְחִינָה זוֹ**[19] – של כוח הבורא העומד תמיד בנברא להחיותו ולקיימו, **הוּא "דְּבַר ה'" וְ"רוּחַ פִּיו" שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם,** – "דבר ה'" שבעשרה מאמרות הבורא את הנברא, עומד תמיד בנברא, שמעשרה המאמרות באים צירופי אותיות הדיבור המרכיבות את "דבר ה'" הבורא כל נברא, כפי שהוא אומר ב"שער היחוד והאמונה" בפרק א', שגם הנבראים שאינם נזכרים בעשרה המאמרות נמשך להם חיות מעשרה המאמרות על־ידי צירופי האותיות השונים ועל־ידי חילופים ותמורות של האותיות (שאות אחת מחליפה אות שניה וכו'), **וַאֲפִלּוּ אֶרֶץ הַלֵּזוּ הַגַּשְׁמִית וּבְחִינַת דּוֹמֵם שֶׁבָּהּ** – שעפר[20] יש בו הרי גם כוח הצומח להצמיח צמחים, וצמיחה היא הרי ענין שנראה בו חיות לצמוח מקטן לגדול, ואילו הדומם שבעפר, שלא נראה בו שום ענין של חיות, אפילו לא חיות של צמיחה מקטן לגדול **חַיּוּתָן וְקִיּוּמָן הוּא "דְּבַר ה'" מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶן וּמְקַיְּמָן לִהְיוֹת דּוֹמֵם וְ"יֵשׁ" מֵ"אַיִן", וְלֹא יַחְזְרוּ לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ כְּשֶׁהָיוּ.** – לפני שנבראו מ"אין" ל"יש". **וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָאַר"י זַ"ל**[21]**, שֶׁגַּם בַּדּוֹמֵם, כַּאֲבָנִים וְעָפָר וּמַיִם,** – שלא נראה בהם לכאורה שום חיות, **יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת נֶפֶשׁ וְחַיּוּת רוּחָנִיּוּת.** – והוא "דבר ה'" שברא אותו ומחיה ומקיים אותו להיות דומם ולא לשוב להיות "אין" כפי שהאבן או העפר או המים היו לפני שנתהוו. להלן מסביר רבנו הזקן, ש"דבר ה'" המהווה כל הנבראים – הוא ה"שכינה":

אגרת הקדש

רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת י"ם עאכ"ו שבהסתלקות ח"ו כח הבורא יש מאין מן הנברא ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צ"ל כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו ובחי' זה הוא דבר ה' ורוח פיו שבעשרה מאמרות שבהן נברא העולם ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחי' דומם שבה חיותן וקיומן הוא דבר ה' מי' מאמרות המלובש בהן ומקיימן להיות דומם ויש מאין ולא יחזרו לאין ואפס ממש כשהיו וז"ש האריז"ל שגם בדומם כאבנים ועפר ומים יש בהם בחי' נפש וחיות רוחניית.

---

19. בתניא לפנינו: "זה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק רבינו שצ"ל "זו", כבפנים. **20.** הערת כ"ק רבינו: "כנראה מפרש "ארץ" דכאן - עפר (כמו בתדשא הארץ). לי נראה הפי' כאן - בניגוד ל(דברך ה' נצב ב)שמים שקדמו, ול"עולמות עליונים ותחתונים" (שהיוחה"א פ"א עיי"ש). וא"צ לחילוק דכח הצומח כו'. והרי מפרש תומ"י "בדומם כאבנים ועפר כו'". **21.** ע"ח שער ל"ט פרק ג. וראה ג"כ שם שער נ'.

יום שבת קודש כ"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלט, והנה נודע לי"ח... עד עמ' 278, מתחת לארץ.

אגרת הקדש

והנה נודע לי"ח כי דבר ה' נק' בשם שכינה בלשון רז"ל ואימא תתאה ומטרוניתא בלשון הזהר ובפרט בר"פ וארא לפי ששוכן ומתלבש בנבראים להחיותם ובלשון המקובלים נק' בשם מלכות ע"ש דבר מלך שלטון כי המלך מנהיג מלכותו בדיבורו ועוד טעמים אחרים ידועים לי"ח ומודעת זאת כי יש בחי' ומדריגת מל' דאצילות ובחי' מל' דבריאה וכו'. ופי' מל' דאצילות הוא דבר ה' המחי' ומהוה נשמות הגדולות שהן מבחי' אצילות כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו כו' וכמו נשמות האבות והנביאים וכיוצא בהן (שהיו מרכבה לה' ממש ובטלים ממש במציאות אליו כמארז"ל שכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן כל הנביאים ובעלי רוה"ק היה קול ודבור העליון מתלבש בקולם ודבורם ממש כמ"ש האריז"ל) ומל' דבריאה הוא דבר ה' המחיה ומהוה הנשמות והמלאכי' שבעולם הבריאה שאין מעלתם כמעלת האצי' וכו' ומלכות דעשיה הוא דבר ה' המחיה ומהוה את עוה"ז בכללו עד יסוד העפר והמים אשר מתחת לארץ.

1 **וְהִנֵּה, נוֹדַע לְיוֹדְעֵי חֵן,** – ליודעי חכמה נסתרה (תורת
2 הקבלה), **כִּי "דְּבַר ה'"** – המהוה ומחיה את הנבראים, בחינה
3 זו באלקות **נִקְרָא בְּשֵׁם "שְׁכִינָה" בִּלְשׁוֹן רַז"ל,** – בש"ס
4 ומדרשים וכדומה, **וְ** – היא נקראת **"אִמָּא תַּתָּאָה"** – ה"אמא
5 התחתונה", **וּ"מַטְרוֹנִיתָא"**
6 – מלכה, **בִּלְשׁוֹן הַזֹּהַר,**
7 **וּבְפֶרֶט** – בזהר, **בְּרֵישׁ** – 1
8 בתחילת **פָּרָשַׁת וָאֶרָא,** – 2
9 דף כב, ב. – שם מובא
10 משל על הבחינה בה
11 הקדוש־ברוך־הוא מדבר, 5
12 מבת מלך, "מטרוניתא", 6
13 **לְפִי שֶׁ** – "דבר ה'", **שׁוֹכֵן** 7
14 **וּמִתְלַבֵּשׁ בַּנְּבָרָאִים** 8
15 **לְהַחֲיוֹתָם,** – ולכן הוא 9
16 נקרא "שכינה", מלשון
17 "שוכן", ו"אימא תתאה" 10
18 ו"מטרוניתא", המתייחסים 11
19 לבחינה שהיא "אמא" 12
20 ו"מלכה" המחיה את 13
21 ילדיה ואת החוסים 14
22 בקרבה, **וּבִלְשׁוֹן** 15
23 **הַמְקֻבָּלִים נִקְרָא בְּשֵׁם** 16
24 **"מַלְכוּת", עַל שֵׁם "דְּבַר** 17
25 **מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן"[22], כִּי** 18
26 **הַמֶּלֶךְ מַנְהִיג מַלְכוּתוֹ** 19
27 **בְּדִבּוּרוֹ, וְעוֹד טְעָמִים אֲחֵרִים יְדוּעִים לְיוֹדְעֵי חֵן.** – חכמה
28 נסתרה (תורת הקבלה). **וּמוֹדַעַת זֹאת,** – וידוע הדבר, **כִּי** –
29 בבחינת "מלכות", דבר ה', ישנן דרגות רבות. שכן, **יֵשׁ בְּחִינַת**
30 **וּמַדְרֵגַת "מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת",** – ספירת ה"מלכות" של עולם
31 ה"אצילות", **וּבְחִינַת "מַלְכוּת דְּבְרִיאָה"** – ספירת ה"מלכות"
32 של עולם ה"בריאה", **וְכוּ'.** – הרי שבבחינת "דבר ה'" ישנן
33 דרגות רבות, **וּפֵרוּשׁ "מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת", הוּא "דְּבַר ה'"**
34 **הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה נְשָׁמוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁהֵן מִבְּחִינַת אֲצִילוּת,**
35 **כְּמוֹ נִשְׁמַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[23]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כו'",**
36 – נשמת חיים" – כלומר שהקדוש־ברוך־הוא נפח נשמה זו
37 בבחינת "אצילות", **וּכְמוֹ נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים וְכֵיוֹצֵא**
38 **בָּהֶן** – ורבנו הזקן מפרש במה מתבטא מעלתם של הנביאים –
39 **(שֶׁהָיוּ מֶרְכָּבָה לַה' מַמָּשׁ[24], וּבְטֵלִים מַמָּשׁ בִּמְצִיאוּת אֵלָיו,**
40 – אל הקדוש־ברוך־הוא, **כְּמַאֲמַר רַז"ל[25]: שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת**
41 **מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.** –
42 כלומר, ביטולו של משה
43 היה גדול כל כך,
44 שנבואתו אינה נחשבת
45 כאילו הוא המדבר מה
46 שהקדוש־ברוך־הוא
47 מצווה עליו לדבר, אלא
48 שמלכתחילה מדבר
49 הקדוש־ברוך־הוא עצמו
50 באמצעות גרונו של משה,
51 **וְכֵן כָּל הַנְּבִיאִים וּבַעֲלֵי**
52 **רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, הָיָה קוֹל**
53 **וְדִבּוּר הָעֶלְיוֹן מִתְלַבֵּשׁ**
54 **בְּקוֹלָם וְדִבּוּרָם מַמָּשׁ,**
55 **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאָרִ"י**
56 **זַ"ל).** **וּ"מַלְכוּת**
57 **דְּבְרִיאָה", הוּא "דְּבַר**
58 **ה'" הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה**
59 **הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים**
60 **שֶׁבְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,**
61 **שֶׁאֵין מַעֲלָתָם** –
62 ומדריגתם, **כְּמַעֲלַת** –
63 ומדריגת **הָאֲצִילוּת וְכוּ'.** – ש"מלכות" של עולם ה"יצירה"
64 היא ה"דבר ה'" המהוה ומחיה את הנוצרים של עולם
65 ה"יצירה", **וּ"מַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה",** – בחינת ה"מלכות" של עולם
66 ה"עשיה", **הוּא "דְּבַר ה'" הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אֶת עוֹלָם הַזֶּה**
67 **בְּכִלְלוֹ, עַד יְסוֹד הֶעָפָר, וְ** – כן **הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת**
68 **לָאָרֶץ[26]** – בהתאם לאמור, שהתהוות כל הנבראים אשר על
69 פני האדמה היא מבחינת ה"שכינה", **מההתגלות** של הקדוש־
70 ברוך־הוא, דרושה הסברה נוספת, כיצד נבראים אותם ענינים
71 בעולם שהם מ"קליפות" שכ"נגד" האור האלקי – ורבנו הזקן
72 מסביר:

22. קהלת ח, ד. **23.** בראשית ב, ז. **24.** ב"ר רפמ"ו. ובכ"מ. **25.** ראה זח"ג רלד, א. ועוד. **26.** לשון הכתוב - יתרו כ, ד.

יום ראשון

יום רביעי **כא תשרי, הושענא רבה** ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: ע״כ אהוביי . . . בפירש״י ז״ל שם.

בְּתִקּוּן לֵיל הוֹשַׁעְנָא רַבָּה גַּם פָּרָשָׁה ״בְּרָכָה״ אוֹמְרִים רַק פַּעַם אַחַת מִקְרָא - הָיוּ יְחִידִים שֶׁאֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] צִוָּם לְאָמְרָהּ בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה עִם פֵּרוּשׁ רַשַׁ״י, וְאֵינָהּ הוֹרָאָה לָרַבִּים. וּבְעֶרֶב שִׁמְחַת תּוֹרָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם.

קֶרֶם הַלֵּל מְסִירִים שְׁתֵּי הַכְּרִיכוֹת שֶׁעַל הַלּוּלָב, וְנִשְׁאָרִים רַק הַגּ׳ הַמְּאֻגָּדִים גּ׳ הַמִּינִים יַחַד. עֵרוּב תַּבְשִׁילִין. בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה טוֹבְלִים פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בִּרְבַשׁ, אֲבָל לֹא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְשִׂמְחַת תּוֹרָה.

יום שני

יום חמישי **כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע״צ ושמח״ת]** ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מְקַדְּשִׁים וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בַּסֻּכָּה בֵּין בַּלַּיְלָה בֵּין בַּיּוֹם. הַקָּפוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. הַפְּטוֹרָה: וַיְהִי בְּכַלּוֹת – וְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ.
אֵין אוֹמְרִים הַ״יְהִי רָצוֹן״ בְּיִצִּיאָה מִן הַסֻּכָּה.

שְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁתַּוִּים בְּכַמָּה עִנְיָנֵי כַּוָּנוֹת וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים, אֶלָּא שֶׁבְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הֵם בְּעִנְיַן הָעֲלִיָּה וּבִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הֵם בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה. בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה הָעֲבוֹדָה בְּתַחֲנוּנִים בְּהַכְנָעָה וּבִמְרִירוּת עֲצוּמָה, וּבִשְׁמִינִי־עֲצֶרֶת הִיא בְּקוּ הַשִּׂמְחָה.

יום שלישי

יום ששי **כג תשרי, שמחת תורה [בחו״ל. בא״י – אסרו חג]** ה׳תש״ד

אֵין קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה. נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם בְּשַׁחֲרִית. אֵין נוֹהֲגִים לִפְרוֹשׂ טַלִּית עַל רָאשֵׁי הָעוֹלִים לַחֲתַן תּוֹרָה אוֹ לַחֲתַן בְּרֵאשִׁית. גַּם הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה תק״מ אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: ״עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ״ - אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂגָה הַלּוֹמְדִים תּוֹרָה. ״וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר״ - אֵלּוּ בַּעֲלֵי עֲבוֹדָה הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. ״מְאֻשָּׁר״ - כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר (חֵלֶק ג׳ נג. ב), אַל תִּקְרֵי ׳מְאֻשָּׁר׳ אֶלָּא ׳מֵרֹאשׁוֹ׳, דְּעַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים מֵרֹאשׁוֹ, הַיְנוּ מִפְּנִימִיּוּת הָאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמַעֲלַת הָרֶגֶל הַמְקַיֵּם אֶת הָרֹאשׁ דַּוְקָא.

יום רביעי

שבת **כד תשרי, אסרו חג [בחו״ל]** ה׳תש״ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: כֹּה אָמַר – וְיַאֲדִיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: וע״כ קבעו . . . בלבותם.

הַהִתְוַעֲדוּת - פאַרְבְּרֵיינְגעֶן - בָּרַבִּים בִּכְלָל, וּבְשַׁבָּת אוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּפְרָט, הִיא אַחַת הַיְסוֹדוֹת בְּדַרְכֵי הַחֲסִידִים וְהַחֲסִידוּת, וּפֶתַח וּמָבוֹא לַמִּצְוָה הַיְסוֹדִית דְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל.

רֻבָּא דְּרֻבָּא [בְּרוֹב הַמִּקְרִים], הִנֵּה בְּכָל הִתְוַעֲדוּת הֲרֵי רָאשֵׁי הַמְּדַבְּרִים תּוֹבְעִים מֵאֵת הַמְּסֻבִּים שֶׁיֵּטִיבוּ הַנְהָגוֹתֵיהֶם וְדַרְכֵיהֶם, שֶׁיִּקְבְּעוּ עִתִּים לְלִמּוּד דא״ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] וְשֶׁיִּשְׁמְרוּ הַקְּבִיעוּת, וַאֲשֶׁר הַלִּמּוּד יִהְיֶה עַל־מְנָת לִלְמֹד וּלְקַיֵּם. - וְהִנֵּה כְּלָלוּת עִנְיָן וְאֹפֶן הַתּוֹכָחָה מְבֹאָר הֵיטֵב בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״וְאִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל״ (קֻנְטְרֵס למ״ד), אֲשֶׁר רָאוּי לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵאַנַ״שׁ לְלָמְדוֹ הֵיטֵב אַדַּעְתָּא דְּנַפְשֵׁיהּ [=עִם עַצְמוֹ] - אָמְנָם הוֹכָחָה זוֹ בְּעֵת הַהִתְוַעֲדוּת הִיא רַק עַל דְּבָרִים וְעִנְיָנִים שֶׁאֵין בָּהֶם מִשּׁוּם הַלְבָּנַת פָּנִים וְלֹא כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאָז וּמִקֶּדֶם, אֲשֶׁר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ הוֹכִיחוּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה גְּדוֹלָה.

יום חמישי

יום ראשון — כה תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי...מצותך מאד.
תניא: כה. להבין...לדבר מאומה.

עֲשָׂרָה נִגּוּנִים - מֵהֶם תְּנוּעוֹת בִּלְבַד - מְיֻחָסִים לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ חִבְּרָם.

הַמְיֻחָסִים לְרַבֵּנוּ הָאֶמְצָעִי, הָיְנוּ שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בִּזְמַנּוֹ וְהָיוּ מְנַגְּנִים אוֹתָם לְפָנָיו, אֲבָל לֹא שֶׁהוּא מְחַבְּרָם. וְהָיְתָה אֶצְלוֹ קְבוּצַת אַבְרֵכִים מְנַגְּנִים - וִידוּעָה בְּשֵׁם ״דעם מיטעלען רֶבִּי׳ס קאַפּעלע״ [=״מַקְהֵלָתוֹ שֶׁל הָרַבִּי הָאֶמְצָעִי״] - וְנֶחְלְקָה לִשְׁתֵּי פְּלֻגּוֹת: בַּעֲלֵי שִׁיר - בְּפֶה, וּבַעֲלֵי זִמְרָה - בְּכֵלִים שׁוֹנִים.

יום שישי

יום שני — כו תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, שני עם פירש״י.
תהלים: קיט, מה...לא שכחתי.
תניא: וזהו כי...קלט רוחניית.

הָעִנְיָן עַל פָּסוּק ״לְעוֹלָם ה׳ דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם״, מֵבִיא רַבֵּנוּ הַזָּקֵן (שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק א, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ כ״ה) בְּשֵׁם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, הַגַּם שֶׁיֵּשׁ עִנְיָן זֶה בְּמִדְרָשׁ תְּהִלִּים, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם בְּ״לִקּוּטֵי תּוֹרָה״ בְּדִבּוּר־הַמַּתְחִיל ״כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר״, וְכַוָּנָה מְיֻחֶדֶת בָּזֶה, כִּי בְּיוֹם שֵׁנִי הָיָה הַמַּאֲמָר ״יְהִי רָקִיעַ״ - שֶׁהוּא הַנִּצָּב בַּשָּׁמַיִם - וְזֶה יִהְיֶה לְזִכְרוֹן עוֹלָם, כִּי בְּיוֹם שֵׁנִי ח״י אֱלוּל נוֹלַד הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב.

שבת קודש

יום שלישי — כז תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: והנה נודע . . . 278 לארץ.

הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מַקִּיפוֹת אֶת חַיֵּי הָאָדָם מִיּוֹם גִּיחוֹ מִבֶּטֶן אִמּוֹ עַד עֵת פְּקֻדָּתוֹ, וּמַעֲמִידוֹת אוֹתוֹ בְּקֶרֶן אוֹרָה בְּשֵׂכֶל בָּרִיא וּבְקִנְיָן מִדּוֹת נַעֲלוֹת וְהַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת לֹא רַק בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם אֶלָּא גַּם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, כִּי הַמִּתְנַהֵג עַל פִּי הַתּוֹרָה וְהוֹרָאוֹת חַז״ל הוּא חַי חַיִּים מְאֻשָּׁרִים בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.

דברים שבכתב ודברים שבעל־פה

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ז

הקדמת הרמב"ם: וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה - 'תּוֹרָה' — זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, 'וְהַמִּצְוָה' — זוֹ פֵּרוּשָׁהּ... הַנִּקְרֵאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה... וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִים... וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה... כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה מִיִּשְׂרָאֵל.

בגמרא (גיטין ס, ב): "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בעל־פה, ודברים שבעל־פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב".

מדוע, אם כן, נוהגים לקרוא בעל־פה את פרשיות הקרבנות, שירת הים, קריאת שמע וכדומה?

כמה ביאורים בדבר:

א. דבר השגור בפי כל, מותר לאומרו בעל־פה (מרדכי גיטין, ת"ז) "אבל אם לא שגור בפי כל, אף־על־פי ששגור בפיו - אסור (שו"ע אדה"ז או"ח מו, א).

ב. האיסור לומר בעל־פה דברים שבכתב הוא רק כדי להוציא אחרים ידי חובתם (תוס' תמורה יד, ב ד"ה דברים) "אבל כל אחד לעצמו מותר".

ג. דברים שקריאתם חובה יכול לאומרם בעל־פה. ויתירה מזו: אפשר לקרוא פסוקים אלו בעל־פה, גם כשהקריאה היא לא כחובה ומצוה "הואיל וניתנו לאומרה פעם אחת" (רבינו יונה ברכות ה, א, בדפי הרי"ף, ד"ה לא הפסיד).

ולמה "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על־פה"? כי יש דברים הנדרשים מתוך הכתב דוקא, כגון חסירות ויתירות וכדומה, ובעל־פה לא ניתן לעשות זאת.

ו"דברים שבעל־פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב" — כי ב'תורה שבעל־פה' יש עניינים עמוקים, ובלימוד מתוך הכתב יתכן שלא יבין היטב את כוונת הדברים. ולכן צריך למסרם מפה לאוזן, כי כך ניתן להסבירם בצורה מדוייקת (ריטב"א גיטין שם).

בין תפילין של יד לשל ראש

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ז

מנין המצוות - מצוות עשה: מִצְוָה יב: לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ... מִצְוָה יג: לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד.

הרמב"ם מקדים כאן מצות תפילין של ראש לשל יד, וכך גם במנין המצוות שבתחילת הלכות תפילין.

ויש לתמוה: למה לא נקט כפי הסדר שבפסוק שהוא גם סדר ההנחה בפועל — תחילה "על ידך" ואחר־כך "בין עיניך"?

ויש לבאר על פי חידוש של הרוגצ'וב (צפנת פענח' הל' תפילין פ"ד, ד): בתפילין של יד — המצוה היא במעשה הקשירה על היד, ואילו בשל ראש המצוה היא בתוצאה, המצב שבו התפילין מונחים על ראש האדם.

ויסוד החילוק מבואר בלשון הפסוק: בתפילין של יד נאמר 'וקשרתם', הרי שהמצוה היא במעשה הקשירה, ובשל ראש נאמר 'והיו לטוטפות' — שיהיו על הראש.

ו'נפקא מינה' למעשה: הלובש תפילין קודם זמן המצוה ונשאר לבוש בהן עד לזמנה. בשל ראש אין צורך במעשה נוסף, שהרי עצם היותן מונחות על ראשו מהווה מצוה. אך בשל יד יש צורך למשמש בהן בתור מעשה הנחה.

ולפי זה מובן טעמו של הרמב"ם שהקדים של ראש לשל יד במנין המצוות: סדרו של הרמב"ם במצוות אלו בספר 'אהבה' הוא לפי תדירות קיומן, ולכן של ראש קודם לשל יד, כי היא תדירה יותר, שהרי קיומה נמשך בכל זמן הלבישה, מה־שאין־כן בתפילין של יד מצוותה רק בשעת מעשה ההנחה ולא לאחר מכן.

(לקוטי שיחות חל"ט ענ' 22)

סתירת בית כנסת ומחיקת השם

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ז

מנין המצוות, לא תעשה סה: שֶׁלֹּא לְאַבֵּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת, אוֹ בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת; וְכֵן אֵין מוֹחֲקִין אֶת הַשֵּׁמוֹת הַמְקֻדָּשִׁין... שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

איסור נתיצת בית כנסת ואיסור מחיקת השם נלמדים מאותו הפסוק. ומכל־מקום יש הבדל ביניהם: מחיקת השם אסורה אפילו בכדי לתקן, ואילו סתירת בית כנסת או חלק ממנו מותרת לצורך תיקון.

ובטעם ההבדל מבאר ה'פרי מגדים' (או"ח סי' קנא משב"ז ג): סתירת כותל מבית כנסת הותרה לשם תיקון, כי אם ישאר על כנו הרי בסופו של דבר יקרוס בעצמו ולכן עדיף לסתור אותו באופן מבוקר כדי לתקנו, אך שמות הקודש לא ימחקו מאליהם ולכן אין היתר למחקם אפילו לצורך תיקון.

וה'צמח צדק' (או"ח סי' כ) מבאר:

קדושת השמות היא עולמית ולכן אסור למחקם אפילו על מנת לתקן, אך קדושת בית הכנסת אינה קדושה עולמית, כמבואר בגמרא (ב"ב ג, ב) שאם בנו בית כנסת חדש מותר לסתור את הישן כי בכך פקעה קדושתו. ומאחר ואפשר להמיר את קדושתו בבנין אחר, מותר גם לסתור כותל אחד על מנת להמירו בכותל החדש שיבנה במקומו.

ויש חילוק נוסף בין שני הדינים: לגבי איסור סתירת המזבח, כתב הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ז ה"ז): 'הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה... לוקה', אך לגבי איסור מחיקת השם (שם ה"א) לא הזכיר שהאיסור הוא דווקא בדרך השחתה.

והטעם לחילוק זה:

במחיקת השם, אפילו במחיקת אות אחת מתבטל כל השם ולכן הדבר אסור בכל אופן, גם לא בדרך השחתה, אך

בסתירת אבן אחת מהמזבח לא התבטל המזבח ולכן איסור זה הוא דווקא כשעושה בדרך השחתה, שנאמר 'את מזבחותיהם תתוצון', ומשמעו דרך השחתה – לא תעשון כן לה' אלוקיכם' (אבן האזל יסוה"ת ו, א).

איך כרת שלמה המלך ברית עם מלך צור? יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ז

פרטי המצוות על סדר ההלכות: הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וְחֲמִשִּׁים מִצְוֹת... לג. שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה.

וכן כתב בהלכות עבודה זרה (פ"י ה"א): "אין כורתין ברית לעובדי עבודה זרה כדי שנעשה עמהם שלום ונניח אותם לעבדה, שנאמר לא תכרות להם ברית".

(ב'שנויי נוסחאות' במהדורת פרנקל הביא שכך הנוסחא בכת"י וברוב הדפוסים, וכך היא גירסת ה'לחם משנה' (הל' מלכים פ"ו ה"א): 'אין כורתין ברית לעובדי עבודה־זרה). ובקצת דפוסים: 'אין כורתין ברית לשבעה עממין' (הכנעני והחתי... יושבי הארץ בזמן ההוא).)

ולפי זה אין לכרות ברית לא רק לשבעה עממין אלא לכל עובדי עבודה־זרה, עד שיקבלו עליהם שבע מצוות בני נח (ראה הל' מלכים פ"ו ה"ו).

וה'לחם משנה' (שם) הביא את דעת הסמ"ג (לאוין מ"ז) שהאיסור לכרות ברית אמור רק בשבעה עממין שבהם נאמר 'לא תכרות להם ולאלהיהם ברית', אבל לשאר אומות לא נאסרה כריתת ברית. וגם לדעת הראב"ד (הל' ע"ז פ"י ה"ו) נאסרה כריתת ברית רק לשבעה עממין, עד שיקבלו עליהם שבע מצוות.

והקשה: לדעת הרמב"ם שאין כורתים ברית לכל עובדי ע"ז, איך כרת שלמה המלך ברית עם חירם מלך צור (מלכים א.ה,)?

ותירץ: הרמב"ם סובר שהאיסור לכרות ברית לעובדי ע"ז הוא רק כאשר באים להלחם עם ישראל " ... אבל כל זמן שלא ערכו עמהם מלחמה, אלא שהם רוצים לישב בשלוה עם ישראל, עושים עמהם כריתת ברית. ומטעם זה כרת שלמה ברית עם חירם מלך צור, כי לא ערך עליו מלחמה".

וגם התוספות (יבמות כג, א, ד"ה ההוא) הביאו שלדעה אחת האיסור הוא רק בשבעה עממין, ולדעה שניה האיסור הוא בכל האומות, ומה ששלמה המלך כרת ברית עם חירם מלך צור, יש לומר שלא נאסרה כריתת ברית אלא לשם עבודת כוכבים, כמו שנאמר 'לא תכרות להם ולאלהיהם ברית'.

הציווי 'אנכי ה' אלקיך' נכלל במנין המצוות? יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ז

הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה ו: וִידִיעַת דָּבָר זֶה – מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

ובספר המצוות (מ"ע א) הביא הרמב"ם ראיה שהציווי "אנכי ה' אלקיך" הוא מצות־עשה מדברי הגמרא (מכות כג, ב) ש'אנכי' ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמענו.

והרמב"ן (בהשגותיו שם) הביא את דעת בעל 'הלכות גדולות' ש"אנכי ה' אלקיך" אינו נמנה במנין המצוות, כי תרי"ג המצוות הן "גזירותיו יתעלה שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה... הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות – לא ימנה בחשבונן".

והנה, לדעת ריש לקיש (סנהדרין קיא, א), המשייר אפילו מצוה אחת מלשמרה נידון בגיהינום, ורבי יוחנן סובר שגם המקיים מצוה אחת בלבד ניצול מגיהינום.

ויש לבאר זאת על פי פירוש הרמב"ם למשנה (מכות כג, ב), "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר": "כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונות העולם... שיעשה אותה לשמה מאהבה – הנה זכה בה לחיי העולם הבא". וכיון שיש הרבה מצוות "אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה".

ונראה שהרמב"ם למד זאת מזה שרק מצות־עשה אחת נאמרה מפי הגבורה ("אנכי... מפי הגבורה שמענו"), ולכן בקיום מצוה אחת כראוי זוכה לחיי העולם הבא, כדעת רבי יוחנן שבעשיית מצוה אחת ניצול מגיהינום.

וזו היא שיטת הרמב"ם שהציווי 'אנכי...' היא 'מצות עשה' מתרי"ג המצוות, ומצוה אחת זו בחר הקב"ה להשמיעה לישראל ולכן בקיום מצוה אחת כראוי זכה לחיי העולם הבא (כרבי יוחנן). אבל בעל ה'הלכות גדולות' סובר ש'אנכי...' אינו ממנין המצוות, ואם כך אין כאן רמז למעלת קיום מצוה אחת, כי אכן אין להסתפק במצוה אחת אלא צריך לקיים את כולן ואין לשייר אף מצוה (כריש לקיש).

(תולדות יעקב יוסף יתרו, ו)

מהו חילול השם? יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ז

הלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה ד: וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יַהֲרֹג וְאַל יַעֲבֹר! וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר – הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל – הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים... וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יַהֲרֹג וְאַל יַעֲבֹר! וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג – הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים.

כתב רש"י (ע"ז כה, ב) שהעובר עבירה בפרהסיא מחלל את השם, בזה "שיוצא לחוץ ולמדין ממנו לחלל בקדושת השם".

ומבואר מדבריו שחילול השם אינו בעצם מעשה העבירה אלא בכך שגורם לאחרים ללמוד ממעשיו.

וכן פירש רש"י (סנהדרין פב, א) לגבי מה שאמרו 'כל מקום שיש חילול השם אין חולקים כבוד לרב', "לפיכך הורה פינחס הלכה בפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים וילמדו להתיר כותית".

אך מדברי הרמב"ם נראה שחולק על הגדרה זו, שהרי פירש שחיוב מסירות נפש בשלושת העבירות החמורות אפילו בצנעה הוא משום מצות קידוש השם ואיסור חילול השם, ואף שבצנעה לא שייך שילמדו ממנו שהרי אין איש רואהו, ובהכרח שלדעתו עצם העבירה היא חילול השם.

ולפי זה מסתבר שגם מעלת קידוש השם בפרהסיא אינה מחמת שמשפיע על אחרים לנהוג כמותו, אלא משום שעצם המעשה יותר חשוב כשנעשה במעמד גדול, בדומה לאמירת קדיש וקדושה שגם הם בכלל הציווי 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' שצריך לאומרם דוקא בציבור, וגם בזה לא שייך הטעם משום שאחד משפיע על האחרים אלא משום עצם חשיבות המעמד.

והגדרה זו נראית בדברי הרמב"ם גם בהמשך הפרק (הלכה יא): "ויש דברים אחרים שהם בכלל חילול השם, והוא שיעשה אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננות אחריו בשבילן... כגון שלוקח ואינו נותן דמי הלקח לאלתר".

ובהתאם לחילוקים הנ"ל, רש"י (יומא פו, ב) פירש שהטעם הוא משום שבני אדם יחשבו שהוא גזלן וילמדו ממנו לזלזל באיסור גזל, אך לדעת הרמב"ם זהו חילול השם לא משום שגורם לאחרים לזלזל באיסורים, אלא משום שמתנהג באופן שאינו ראוי לתלמיד חכם.

(בכל נפשך, סי' ז)

התוקף שבנבואת משה

שבת קודש כ"ז תשרי תשע"ז

הלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה א: אִם יַעֲמֹד אִישׁ... וְיַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְיֹאמַר, שֶׁה' שְׁלָחוֹ לְהוֹסִיף מִצְוָה אוֹ לִגְרֹעַ מִצְוָה... הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה.

ויש להבין:

אמירה זו היא בניגוד לציווי מפורש בתורה - "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (דברים יג, א), ואם כן, מדוע כותב הרמב"ם שאיש זה מכחיש את נבואתו של משה, ולא אומר שהוא מכחיש את התורה והרי הכחשת התורה חמורה יותר, כי תוקף ציווי התורה גדול מציווי ה' על ידי הנביא (כמאמר חז"ל "דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן" - חגיגה י, ב)?

והביאור:

'אנכי' נדרש כנוטריקון "אנא נפשי כתבית יהבית" (שבת קה, א), היינו שהקב"ה 'הכניס' את רצונו העצמי בתורה. ומשמעות הדברים היא שמצוות התורה אינן רק אמצעי להשגת מעלות (כמו 'עם סגולה' ו'ממלכת כהנים וגוי קדוש') אלא הן עצמן המטרה, ולכן התורה "עומדת לעולם ולעולמי עולמים". ואילו דברי הנביאים באו לצורך מטרה מסוימת ונאמרו רק לשעתם.

ואולם מצד הנבראים יש מעלה בנבואה על ציווי התורה: הנבראים לא יכולים להשיג ו'לתפוס' את 'הרצון העצמי' של הקב"ה הנמצא בתורה, אבל הנבואה היא התגלות אלוקות לנבראים כפי שהם בגדרם המוגבל ופועלת על האדם את תוקף האמונה באלוקות.

ולכן האומר שה' שלחו להוסיף או לגרוע ממצוות התורה מכחיש ומערער את היסוד העיקרי של מעמד הר סיני - שהקב"ה בחר במשה רבינו דרכו ניתנה התורה בשלמותה. וכיון שמעמד הר סיני "היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי", כי "עינינו ראו... ואזנינו שמעו" (פ"ח ה"א) - מדגיש הרמב"ם שבהכחשת הנביא את שלימות התורה, הרי הוא "מכחיש נבואתו של משה", כי האמונה במשה שהיתה בתוקף מוחלט ("שראינו ושמענו") קבעה בעם ישראל את התורה בשלימות "לעולם ולעולמי עולמים".

(לקוטי שיחות יט, עמ' 179)

המשך מעמוד לב

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית

נאמר בו פעולת חוש הרי"ח והריח"ו ביראת י"י הוא פעולת החוטם שהוא פעולת הנשמה הקיימת לעד, ותתבונן בזה גם כן טעם לבשמים במוצאי שבת הוא לפי הנ"ל כענין סעודת מוצאי שבת נקרא הלוי"ת מלכ"ה שאמרו הראשונים שמזאת הסעודה נהנית העצם לוז שיש לו כח הקיום שלא נהנה מעץ הדעת בערב שבת.

בני ישששכר, מאמרי חודש אדר מאמר א'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"א־כ"ז תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ז

התחלת מחזור הל"ו במסלול ג' פרקים ליום

בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם
אָז לֹא אֵבוֹשׁ, בְּהַבִּיטִי אֶל כָּל מִצְוֹתֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך

הפסוק בו בחר הרמב"ם ככותרת לי"ד החזקה, בא להשמיע את גודל מעלת ידיעת כל התורה כולה.

בי"ד החזקה, נכללו כל הלכות התורה גם אלו שאינן נוהגות בימינו, כי הלימוד ברמב"ם הוא לא רק כדי לדעת את המעשה אשר יעשון אלא שהוא לימוד התורה לשמה, כיון שהתורה היא חכמתו ורצונו ית', ומצד זה צריך להיות "בהביטי אל כל מצוותיך".

ועדיין יש לבאר מדוע זה בושה למי שלא יודע כל התורה כולה.

בהל' עדות כתב הרמב"ם שמאיימים על מוסר עדות שלא יעיד שקר, שהוא בושת לו בעוה"ז ובעוה"ב. ולכאורה, שבועת שקר היא רק לאו, ומדוע לא מצינו בעבירות חמורות יותר שיזהירו את האדם שתהיה לו בושה בעולם הזה ובעולם הבא?

אלא, שעם ישראל נקראו עדים "אתם עדי" על שם שהם עדים כאן בעולם על חכמתו ורצונו של הקב"ה, וא"כ יהודי המעיד עדות שקר פוגם בייעודו הכללי והעיקרי להיות עד נאמן על תורתו ומצוותיו של הקב"ה, שהרי הבושה הוא פגם כולל המקיף את כל מציאות האדם ולא רק אבר כזה או אחר, כך גם אדם שאינו יודע כל התורה כולם פוגם בשליחותו העיקרית בעולם להיות עד לחכמתו ורצונו של הקב"ה, ולכן הביא הרמב"ם את הפסוק הנ"ל להשמיענו שרק מי שלמד כל התורה כולה, עליו נאמר - "לא אבוש".

(על־פי 'יין מלכות' סי' ב')

~ נקודות משיחות קודש ~

אז לא אבוש כו'

המילה "אז" מדברת על העתיד, כי הרמב"ם מדבר באדם הנמצא לפני הלימוד בספרו, ורוצה לומר שרק אחרי שלומד האדם את ספר הי"ד, יכול להימנע מרגש של בושה העלולה להיגרם לו מכך שגם אחרי שלמד את כל התורה שבכתב, עדיין אינו יודע היאך לקיים מצוות. ולדוגמא: נאמר בתורה "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין עיניך", ועדיין אינו יודע "איך ומה לקשור, ומהו טוטפות, והיכן הוא בין עיניך ועל ידך וכו' וכיוצ"ב בשאר המצוות. על זה נאמר "אז לא אבוש בהביטי אל כל מצוותיך".

(על־פי 'יין מלכות' סי' ב')

הַקְדָּמָה

כָּל הַמִּצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי - בְּפֵרוּשָׁן נִתְּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶתְּנָה לְךָ אֶת לֻחֹת הָאֶבֶן, וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה". "תּוֹרָה", זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב; וּ"מִצְוָה", זוֹ פֵּרוּשָׁהּ. וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, עַל פִּי הַמִּצְוָה. וּמִצְוָה זוֹ, הִיא הַנִּקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. כָּל הַתּוֹרָה - כְּתָבָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, בִּכְתַב יָדוֹ. וְנָתַן סֵפֶר תּוֹרָה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט; וְסֵפֶר אֶחָד - נְתָנָהוּ בָּאָרוֹן לְעֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָקֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם; וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד". וְהַמִּצְוָה, הוּא פֵּרוּשׁ הַתּוֹרָה - לֹא כְּתָבָהּ; אֶלָּא צִוָּה בָּהּ לַזְּקֵנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשְׁאָר כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת". וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרֵאת 'תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה'. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִכְתְּבָה תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, לִמְּדָהּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כֻּלָּהּ בְּבֵית דִּינוֹ לְשִׁבְעִים זְקֵנִים; וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס וִיהוֹשֻׁעַ, שְׁלָשְׁתָּן קִבְּלוּ מִמֹּשֶׁה. וְלִיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא תַּלְמִידוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מָסַר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְצִוָּהוּ עָלֶיהָ; וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ, כָּל יְמֵי חַיָּיו לִמֵּד עַל פֶּה. וּזְקֵנִים רַבִּים קִבְּלוּ מִיהוֹשֻׁעַ, וְקִבֵּל עֵלִי מִן הַזְּקֵנִים וּמִפִּינְחָס; וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵעֵלִי וּבֵית דִּינוֹ, וְדָוִד קִבֵּל מִשְּׁמוּאֵל וּבֵית דִּינוֹ. וַאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי, מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם הָיָה, וְלֵוִי הָיָה, וְשָׁמַע מִמֹּשֶׁה, וְהָיָה קָטָן בִּימֵי מֹשֶׁה; וְהוּא קִבֵּל מִדָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. אֵלִיָּהוּ קִבֵּל מֵאֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי וּבֵית דִּינוֹ, וֶאֱלִישָׁע קִבֵּל מֵאֵלִיָּהוּ וּבֵית דִּינוֹ, וִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן קִבֵּל מֵאֱלִישָׁע וּבֵית דִּינוֹ, וּזְכַרְיָה קִבֵּל מִיהוֹיָדָע וּבֵית דִּינוֹ, וְהוֹשֵׁעַ קִבֵּל מִזְּכַרְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעָמוֹס קִבֵּל מֵהוֹשֵׁעַ וּבֵית דִּינוֹ, וִישַׁעְיָה קִבֵּל מֵעָמוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וּמִיכָה קִבֵּל מִישַׁעְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְיוֹאֵל קִבֵּל מִמִּיכָה וּבֵית דִּינוֹ, וְנַחוּם קִבֵּל מִיּוֹאֵל וּבֵית דִּינוֹ, וַחֲבַקּוּק קִבֵּל מִנַּחוּם וּבֵית דִּינוֹ, וּצְפַנְיָה קִבֵּל מֵחֲבַקּוּק וּבֵית דִּינוֹ, וְיִרְמְיָה קִבֵּל מִצְּפַנְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וּבָרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה קִבֵּל מִיִּרְמְיָה וּבֵית דִּינוֹ, וְעֶזְרָא וּבֵית דִּינוֹ קִבְּלוּ מִבָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה וּבֵית דִּינוֹ. בֵּית דִּינוֹ שֶׁל עֶזְרָא, הֵן הַנִּקְרָאִין 'אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה'. וְהֵם - חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, וְדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וּנְחֶמְיָה בֶּן חֲכַלְיָה, וּמָרְדְּכַי בִּלְשָׁן וּזְרֻבָּבֶל; וְהַרְבֵּה

מתוך מהדורת חזק

1 חֲכָמִים עִמָּהֶן, תַּשְׁלוּם מֵאָה וְעֶשְׂרִים זְקֵנִים. הָאַחֲרוֹן
2 מֵהֶם הוּא שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, וְהוּא הָיָה מִכְּלַל הַמֵּאָה
3 וְעֶשְׂרִים, וְקִבֵּל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה מִכֻּלָּם; וְהוּא הָיָה
4 כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַר עֶזְרָא. אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ שׂוֹכוֹ וּבֵית
5 דִּינוֹ קִבְּלוּ מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וּבֵית דִּינוֹ, יוֹסֵף בֶּן
6 יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית
7 דִּינָם קִבְּלוּ מֵאַנְטִיגְנוֹס וּבֵית דִּינוֹ, וְיְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה
8 וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר
9 וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן וּבֵית דִּינָם, וִיהוּדָה בֶּן טַבַּאי וְשִׁמְעוֹן
10 בֶּן שֶׁטַח וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיְּהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי
11 הָאַרְבֵּלִי וּבֵית דִּינָם. שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן גֵּרֵי הַצֶּדֶק
12 וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִיְּהוּדָה וְשִׁמְעוֹן וּבֵית דִּינָם. הִלֵּל
13 וְשַׁמַּאי וּבֵית דִּינָם קִבְּלוּ מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן וּבֵית
14 דִּינָם. וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל
15 קִבְּלוּ מֵהִלֵּל הַזָּקֵן וּבֵית דִּינוֹ. חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ
16 לוֹ לְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ
17 מִמֶּנּוּ; וְאֵלּוּ הֵם - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ,
18 וְרַבִּי יוֹסֵי הַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר
19 בֶּן עֲרָךְ. וְרַבִּי עֲקִיבָה בֶּן יוֹסֵף קִבֵּל מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
20 הַגָּדוֹל, וְיוֹסֵף אָבִיו גֵּר צֶדֶק הָיָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל
21 וְרַבִּי מֵאִיר בֶּן גֵּר הַצֶּדֶק קִבְּלוּ מֵרַבִּי עֲקִיבָה, וְגַם
22 קִבֵּל רַבִּי מֵאִיר וַחֲבֵרָיו מֵרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. חֲבֵרָיו שֶׁל
23 רַבִּי מֵאִיר - הֵם רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן,
24 וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבִּי יוֹחָנָן
25 הַסַּנְדְּלָר, וְשִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, וְרַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן.
26 וְכֵן קִבְּלוּ חֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר
27 הַגָּדוֹל; וַחֲבֵרָיו שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָה - הֵם רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ
28 שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, וְרַבִּי
29 יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן קִבֵּל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן
30 אָבִיו, בְּנוֹ שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ קִבֵּל
31 מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ קִבֵּל מִמֶּנּוּ, וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בְּנוֹ
32 קִבֵּל מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן שִׁמְעוֹן, זֶה הוּא
33 הַנִּקְרָא 'רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ', וְהוּא קִבֵּל מֵאָבִיו, וּמֵרַבִּי
34 אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ וּמֵרַבִּי שִׁמְעוֹן חֲבֵרוֹ. רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ
35 חִבֵּר הַמִּשְׁנָה. וּמִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ,
36 לֹא חִבְּרוּ חִבּוּר שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ בָּרַבִּים בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל
37 פֶּה; אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, רֹאשׁ בֵּית דִּין אוֹ נָבִיא
38 שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ זִכְרוֹן הַשְּׁמוּעוֹת
39 שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹתָיו, וְהוּא מְלַמֵּד עַל פֶּה בָּרַבִּים. וְכֵן
40 כָּל אֶחָד וְאֶחָד כּוֹתֵב לְעַצְמוֹ כְּפִי כֹּחוֹ, מִבֵּאוּר
41 הַתּוֹרָה וּמֵהֲלִכוֹתֶיהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע, וּמִדְּבָרִים
42 שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, בַּדִּינִים שֶׁלֹּא לְמָדוּם מִפִּי
43 הַשְּׁמוּעָה אֶלָּא בְּמִדָּה מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, וְהִסְכִּימוּ
44 עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְכָךְ הָיָה הַדָּבָר תָּמִיד, עַד
45 רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ. וְהוּא קִבֵּץ כָּל הַשְּׁמוּעוֹת וְכָל הַדִּינִין
46 וְכָל הַבֵּאוּרִין וְהַפֵּרוּשִׁין שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ,
47 וְשֶׁלָּמְדוּ בֵּית דִּין שֶׁל כָּל דּוֹר וָדוֹר, בְּכָל הַתּוֹרָה
48 כֻּלָּהּ; וְחִבֵּר מֵהַכֹּל סֵפֶר הַמִּשְׁנָה. וְשִׁנְּנוֹ לַחֲכָמִים
49 בָּרַבִּים, וְנִגְלָה לְכָל יִשְׂרָאֵל; וּכְתָבוּהוּ כֻּלָּם, וְרִבְּצוּ
50 בְּכָל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה
51 מִיִּשְׂרָאֵל. וְלָמָּה עָשָׂה רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּךְ, וְלֹא הִנִּיחַ
52 הַדָּבָר כְּמוֹת שֶׁהָיָה? לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁהַתַּלְמִידִים
53 מִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין, וְהַצָּרוֹת מִתְחַדְּשׁוֹת וּבָאוֹת,
54 וּמַלְכוּת הָרְשָׁעָה פּוֹשֶׁטֶת בָּעוֹלָם וּמִתְגַּבֶּרֶת, וְיִשְׂרָאֵל
55 מִתְגַּלְגְּלִין וְהוֹלְכִין לִקְצָווֹת - חִבֵּר חִבּוּר אֶחָד לִהְיוֹת
56 בְּיַד כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּהוּ בִּמְהֵרָה וְלֹא יִשָּׁכֵחַ; וְיָשַׁב
57 כָּל יָמָיו הוּא וּבֵית דִּינוֹ, וְלִמֵּד הַמִּשְׁנָה בָּרַבִּים. וְאֵלּוּ
58 הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ
59 הַקָּדוֹשׁ וְקִבְּלוּ מִמֶּנּוּ: שִׁמְעוֹן וְגַמְלִיאֵל בָּנָיו, וְרַבִּי
60 אָפֶס, וְרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא, וְרַבִּי חִיָּא, וְרַב, וְרַבִּי
61 יַנַּאי, וּבַר קַפָּרָא, וּשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי
62 הוֹשַׁעְיָה. אֵלּוּ הֵם גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ,
63 וְעִמָּהֶן אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִשְּׁאָר הַחֲכָמִים. אַף עַל פִּי
64 שֶׁאֵלּוּ הָאַחַד עָשָׂר קִבְּלוּ מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעָמְדוּ
65 בְּמִדְרְשׁוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן קָטָן הָיָה, וְאַחַר כֵּן תַּלְמִיד הָיָה
66 לְרַבִּי יַנַּאי וְקִבֵּל מִמֶּנּוּ תּוֹרָה. וְכֵן רַב קִבֵּל מֵרַבִּי יַנַּאי,
67 וּשְׁמוּאֵל קִבֵּל מֵרַבִּי חֲנִינָה בַּר חָמָא. רַב חִבֵּר סִפְרָא
68 וְסִפְרֵי לְבָאֵר וּלְהוֹדִיעַ עִקְּרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי חִיָּא חִבֵּר
69 הַתּוֹסֶפְתָּא לְבָאֵר עִנְיְנֵי הַמִּשְׁנָה. וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָה
70 וּבַר קַפָּרָא חִבְּרוּ הַבָּרַיְתּוֹת לְבָאֵר דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי
71 יוֹחָנָן חִבֵּר הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחַר
72 חֻרְבַּן הַבַּיִת בְּקֵרוּב מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּמִגְּדוֹלֵי
73 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב וּשְׁמוּאֵל - רַב הוּנָא, וְרַב
74 יְהוּדָה, וְרַב נַחְמָן, וְרַב כָּהֲנָא; וּמִגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים
75 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבִּי יוֹחָנָן - רַבָּה בַּר בַּר חָנָא, וְרַבִּי אַמִּי,
76 וְרַבִּי אַסִּי, וְרַב דִּימִי, וְרַבִּי אָבוּן. וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים
77 שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַב הוּנָא וּמֵרַב יְהוּדָה, רַבָּה וְרַב יוֹסֵף.
78 וּמִכְּלַל הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבָּה וְרַב יוֹסֵף, אַבַּיֵּי
79 וְרָבָא; וּשְׁנֵיהֶם קִבְּלוּ גַּם מֵרַב נַחְמָן. וּמִכְּלַל
80 הַחֲכָמִים שֶׁקִּבְּלוּ מֵרָבָא, רַב אָשֵׁי וְרָבִינָא; וּמַר בַּר
81 רַב אָשֵׁי קִבֵּל מֵאָבִיו רַב אָשֵׁי, וּמֵרָבִינָא.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והמצוה זו פירושה"

בתחילת ההקדמה כתב הרמב"ם: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו, שנאמר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה. 'תורה' זו תורה שבכתב, 'והמצוה' **זו פירושה...** ומצוה זו היא הנקראת תורה שבע"פ".

"והמצוה זו פירושה" אפשר לבאר בשני אופנים א. ש"פירושה" הוא פרטי הדינים (שלא התפרשו בתושב"כ). ב. שהוא גם טעמי ההלכות.

ומיד בתחילת ההקדמה, מבהיר הרמב"ם את שיטתו

מתוך מהדורת חזק

ש"פירושה" היינו פרטי הדינים ולא טעמי ההלכות, וכמו שציין מכאן הגאון הרוגוצ'ובי לפלוגתא בגמ' האם צ"ל גמיר וסביר (ידיעת טעמי ההלכות) או ש"גמיר לחודא" מספיק - שהוא דעת הרמב"ם.

וכשביאר אדמוה"ז פלוגתת הראשונים, האם מותר להורות ללא ידיעת הטעמים אם לאו, כתב שאזיל הרמב"ם לשיטתו שלא כתב טעמי ההלכות כלל, כי "המצוה" קאי על פרטי הדינים ולא על טעמי ההלכות, משא"כ הרמב"ן כתב ש"כל המורים הלכה מתוך דברי הרמב"ם - טועים". ועוד ביאר שם ששורש הפלוגתא היא, מהו הטעם שאסרו להורות מתוך דברי המשנה, האם משום שכשאין יודעים הטעמים יבואו לדמות מילתא למילתא (דעת הרא"ש) או מפני שיש משניות שהן דעת יחיד ולא נפסקה הלכה כמותן (דעת הרמב"ם), וטעם זה אין שייך בחיבורו כיון שחיברו על פי מסקנת הגמ'. לכן כתב הרמב"ם שע"י הלימוד בספרו יודעים התורה שבע"פ כולה, היינו "פירושה". וכן בהקדמתו ביאר בארוכה עניין כל המצוות בפירושן ניתנו, ולא הזכיר כלל עניין הסברות והטעמים. לכן גם בהקדמתו התחיל ב"והמצוה זו פירושה" כי שיטתו בעניין זה היא היסוד לכל חיבורו - "משנה תורה".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ה עמוד 931)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל המצוות שניתנו לו למשה – בפירושן ניתנו", כוונת הרמב"ם להדגיש שלימוד התורה צ"ל בשלימות, היינו תושב"כ עם תורה שבע"פ, כי כך ניתנה התורה למשה מלכתחילה (ולא שרק בזמן מאוחר יותר ניתנה תורה שבע"פ), ומיד במתן תורה ניתנה האפשרות לשמיעת התורה בהבנה מלאה הכוללת כל התורה שבע"פ.

מתוך זה, יובן מדוע כתב הרמב"ם "...שניתנו לו למשה", ולא כתב בקיצור כל המצוות בפירושן ניתנו, שבכך מבהיר הרמב"ם שפירושה של התורה הוא חלק מהגדר של התורה, שהרי כתב הרמב"ם ש"אם יעמוד איש...ויאמר שה' שלחו להוסיף....או לפרש במצוה... כלומר פירוש שלא שמענו ממשה, ה"ז נביא שקר **שבא להכחיש נבואתו של משה**, ונבואתו של משה באה "במעמד הר סיני".

יתירה מזאת: במשה רבינו עצמו יש שני עניינים, האחד הוא נבואתו, והשני תורתו (זכרו תורת משה עבדי). והתורה היא למעלה מהנבואה, כפסק הרמב"ם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר". וזה שמשמיענו הרמב"ם במילים "לו למשה כו' בפירושן ניתנו" שלא רק שפירושן של המצוות ניתנו בזמן אחד אלא גם באופן אחד, היינו על־ידי משה רבינו ע"ה לא רק בתור נביא אלא מצד עניין התורה שבו.

(על־פי לקו"ש חלק י' עמוד 194)

נִמְצָא מֵרַב אָשֵׁי עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם - אַרְבָּעִים דּוֹרוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: (א) רַב אָשֵׁי מֵרָבָא, (ב) וְרָבָא מֵרַבָּה, (ג) וְרַבָּה מֵרַב הוּנָא, (ד) וְרַב הוּנָא מֵרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל, (ה) וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב וּשְׁמוּאֵל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, (ו) וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ז) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל אָבִיו, (ח) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (ט) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו, (י) וְרַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן אָבִיו מֵרַבָּן שִׁמְעוֹן אָבִיו, (יא) וְרַבָּן שִׁמְעוֹן מֵהִלֵּל אָבִיו וְשַׁמַּאי, (יב) וְהִלֵּל וְשַׁמַּאי מִשְּׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן, (יג) וּשְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן מִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן, (יד) וִיהוּדָה וְשִׁמְעוֹן מִיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה וְנִתַּאי הָאַרְבֵּלִי, (טו) וִיהוֹשֻׁעַ וְנִתַּאי מִיּוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן, (טז) וְיוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר וְיוֹסֵף בֶּן יוֹחָנָן מֵאַנְטִיגְנוֹס, (יז) וְאַנְטִיגְנוֹס מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק, (יח) וְשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק מֵעֶזְרָא, (יט) וְעֶזְרָא מִבָּרוּךְ, (כ) וּבָרוּךְ מִיִּרְמְיָה, (כא) וְיִרְמְיָה מִצְּפַנְיָה, (כב) וּצְפַנְיָה מֵחֲבַקּוּק, (כג) וַחֲבַקּוּק מִנַּחוּם, (כד) וְנַחוּם מִיּוֹאָל, (כה) וְיוֹאֵל מִמִּיכָה, (כו) וּמִיכָה מִישַׁעְיָה, (כז) וִישַׁעְיָה מֵעָמוֹס, (כח) וְעָמוֹס מֵהוֹשֵׁעַ, (כט) וְהוֹשֵׁעַ מִזְּכַרְיָה, (ל) וּזְכַרְיָה מִיהוֹיָדָע, (לא) וִיהוֹיָדָע מֵאֱלִישָׁע, (לב) וֶאֱלִישָׁע מֵאֵלִיָּהוּ, (לג) וְאֵלִיָּהוּ מֵאֲחִיָּה, (לד) וַאֲחִיָּה מִדָּוִד, (לה) וְדָוִד מִשְּׁמוּאֵל, (לו) וּשְׁמוּאֵל מֵעֵלִי, (לז) וְעֵלִי מִפִּינְחָס, (לח) וּפִינְחָס מִיהוֹשֻׁעַ, (לט) וִיהוֹשֻׁעַ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, (מ) וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה - נִמְצָא שֶׁכֻּלָּם מֵעֵם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

כָּל אֵלּוּ הַחֲכָמִים הַנִּזְכָּרִים, הֵם גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת - מֵהֶם רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, וּמֵהֶם רָאשֵׁי גָּלֻיּוֹת, וּמֵהֶם מִסַּנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה. וְעִמָּהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מֵהֶם וְעִמָּהֶם. רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי, הֵם סוֹף חַכְמֵי הַתַּלְמוּד; וְרַב אָשֵׁי הוּא שֶׁחִבֵּר הַתַּלְמוּד הַבַּבְלִי בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, אַחַר שֶׁחִבֵּר רַבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי בִּכְמוֹ מֵאָה שָׁנָה. וְעִנְיַן שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִין - הוּא פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה וּבֵאוּר עֲמֻקּוֹתֶיהָ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְּׁנֵי הַתַּלְמוּדִים, וּמִן הַתּוֹסֶפְתָּא, וּמִסִּפְרָא וְסִפְרֵי, וּמִן הַתּוֹסֶפְתּוֹת - מִכֻּלָּם יִתְבָּאֵר הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר, הַחַיָּב וְהַפָּטוּר, הַכָּשֵׁר וְהַפָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי.

גַּם יִתְבָּאֵר מֵהֶם דְּבָרִים שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. וְכֵן יִתְבָּאֵר מֵהֶם הַמִּנְהָגוֹת

מתוך מהדורת חזק

וְהַתַּקָּנוֹת שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁנָּהֲגוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, כְּמוֹ שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר, לְפִי שֶׁאָסוּר לָסוּר מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - יָמִין וּשְׂמֹאל". וְכֵן מִשְׁפָּטִים וְדִינִין מֻפְלָאִים שֶׁלֹּא קִבְּלוּם מִמֹּשֶׁה, וְדָנוּ בָּהֶם בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתוֹ הַדּוֹר בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וּפָסְקוּ אוֹתָן הַזְּקֵנִים, וְגָמְרוּ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא. הַכֹּל חִבֵּר רַב אָשֵׁי בַּתַּלְמוּד, מִימוֹת מֹשֶׁה וְעַד יָמָיו. וְחִבְּרוּ חַכְמֵי מִשְׁנָה חִבּוּרִים אֲחֵרִים, לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַתּוֹרָה: רַבִּי הוֹשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, חִבֵּר בְּאוּר סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל פֵּרֵשׁ מֵ"אֵלֶּה שְׁמוֹת" עַד סוֹף הַתּוֹרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מְכִילְתָּא'; וְכֵן רַבִּי עֲקִיבָה חִבֵּר מְכִילְתָּא. וַחֲכָמִים אֲחֵרִים אַחֲרֵיהֶם חִבְּרוּ מִדְרָשׁוֹת.

וְהַכֹּל חִבֵּר קֹדֶם הַתַّלְמוּד הַבַּבְלִי.

נִמְצָא רָבִינָא וְרַב אָשֵׁי וְחַבְרֵיהֶם, סוֹף גְּדוֹלֵי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּעְתִּיקִים תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְשֶׁגָּזְרוּ גְּזֵרוֹת וְהִתְקִינוּ תַּקָּנוֹת וְהִנְהִיגוּ מִנְהָגוֹת וּפָשְׁטָה גְּזֵרָתָם וְתַקָּנָתָם וּמִנְהָגוֹתָם בְּכָל יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם. וְאַחַר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַב אָשֵׁי, שֶׁחִבֵּר הַתַّלְמוּד בִּימֵי בְּנוֹ וּגְמָרוֹ, נִתְפַּזְּרוּ יִשְׂרָאֵל בְּכָל הָאֲרָצוֹת פִּזּוּר יֶתֶר, וְהִגִּיעוּ לַקְּצָווֹת וְלָאִיִּים הָרְחוֹקִים; וְרָבְתָה קְטָטָה בָּעוֹלָם, וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַדְּרָכִים בִּגְיָסוֹת, וְנִתְמַעֵט תַּלְמוּד תּוֹרָה, וְלֹא נִתְכַּנְּסוּ יִשְׂרָאֵל לִלְמֹד בִּישִׁיבוֹתֵיהֶם אֲלָפִים וּרְבָבוֹת כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם. אֶלָּא מִתְקַבְּצִים יְחִידִים הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא בְּכָל עִיר וָעִיר וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה, וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבִינִים בְּחִבּוּרֵי הַחֲכָמִים כֻּלָּם, וְיוֹדְעִים מֵהֶם דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הֵיאַךְ הוּא. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁעָמַד אַחַר הַתַّלְמוּד בְּכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וְגָזַר אוֹ הִתְקִין אוֹ הִנְהִיג לִבְנֵי מְדִינָתוֹ אוֹ לִבְנֵי מְדִינוֹת רַבּוֹת - לֹא פָּשְׁטוּ מַעֲשָׂיו בְּכָל יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי רֹחַק מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְשִׁבּוּשׁ הַדְּרָכִים, וְהִיוֹת בֵּית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הַמְּדִינָה יְחִידִים, וּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד בָּטֵל מִכַּמָּה שָׁנִים קֹדֶם חִבּוּר הַתַّלְמוּד. לְפִיכָךְ, אֵין כּוֹפִין אֲנָשֵׁי מְדִינָה זוֹ לִנְהֹג בְּמִנְהַג מְדִינָה אַחֶרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין לְבֵית דִּין זֶה לִגְזֹר גְּזֵרָה שֶׁגָּזְרָה בֵּית דִּין אַחֵר בִּמְדִינָתוֹ. וְכֵן אִם לִמֵּד אֶחָד מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁדֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, וְנִתְבָּאֵר לְבֵית דִּין אַחֵר שֶׁעָמַד אַחֲרָיו שֶׁאֵין זֶה דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתַّלְמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לָרִאשׁוֹן, אֶלָּא לְמִי שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לִדְבָרָיו, בֵּין רִאשׁוֹן, בֵּין אַחֲרוֹן.

וּדְבָרִים הַלָּלוּ, בְּדִינִים וּגְזֵרוֹת וְתַקָּנוֹת וּמִנְהָגוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר חִבּוּר הַתַّלְמוּד. אֲבָל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַّלְמוּד הַבַּבְלִי, חַיָּבִים כָּל יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת בָּהֶן; וְכוֹפִין כָּל עִיר וָעִיר וְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה לִנְהֹג בְּכָל הַמִּנְהָגוֹת שֶׁנָּהֲגוּ חֲכָמִים שֶׁבַּתַّלְמוּד, וְלִגְזֹר גְּזֵרוֹתָם וְלָלֶכֶת בְּתַקָּנוֹתָם, הוֹאִיל וְכָל אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁבַּתַّלְמוּד הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶם כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאוֹתָם הַחֲכָמִים שֶׁהִתְקִינוּ אוֹ שֶׁגָּזְרוּ אוֹ שֶׁהִנְהִיגוּ אוֹ שֶׁדָּנוּ דִּין וְלָמְדוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּט כָּךְ הוּא, הֵם כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ רֻבָּן, וְהֵן שֶׁשָּׁמְעוּ הַקַּבָּלָה בְּעִקְּרֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ דּוֹר אַחַר דּוֹר, עַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָّלוֹם. כָּל הַחֲכָמִים שֶׁעָמְדוּ אַחַר חִבּוּר הַתַّלְמוּד וּבָנוּ בּוֹ, וְיָצָא לָהֶם שֵׁם בְּחָכְמָתָם - הֵם הַנִּקְרָאִים 'גְּאוֹנִים'. וְכָל אֵלּוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁעָמְדוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאֶרֶץ שִׁנְעָר וּבִסְפָרַד וּבְצָרְפַת - לָמְדוּ דֶּרֶךְ הַתַّלְמוּד וְהוֹצִיאוּ לָאוֹר תַּעֲלוּמוֹתָיו וּבֵאֲרוּ עִנְיָנָיו, לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ עֲמֻקָּה דַּרְכּוֹ עַד לִמְאֹד; וְעוֹד, שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי מְעֹרָב עִם לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרוֹת, לְפִי שֶׁאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן הָיְתָה בְּרוּרָה לַכֹּל בִּשְׁנְעָר בְּעֵת שֶׁחִבֵּר הַתַّלְמוּד; אֲבָל בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת וְכֵן בִּשְׁנְעָר בִּימֵי הַגְּאוֹנִים, אֵין אָדָם מַכִּיר אוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן עַד שֶׁמְּלַמְּדִים אוֹתוֹ. וּשְׁאֵלוֹת רַבּוֹת שׁוֹאֲלִין אַנְשֵׁי כָּל עִיר וָעִיר לְכָל גָּאוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵיהֶם, לְפָרֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁבַּתַّלְמוּד, וְהֵם מְשִׁיבִים לָהֶם כְּפִי חָכְמָתָם, וְאוֹתָם הַשְּׁאֵלוֹת מְקַבְּצִים הַתְּשׁוּבוֹת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן סְפָרִים לְהָבִין מֵהֶם. גַּם חִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר, חִבּוּרִים לְבָאֵר הַתַّלְמוּד: מֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ הֲלָכוֹת יְחִידוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ פְּרָקִים יְחִידִים שֶׁנִּתְקַשּׁוּ בְּיָמָיו, וּמֵהֶם מִי שֶׁפֵּרֵשׁ מַסֶּכְתּוֹת וּסְדָרִים. וְעוֹד חִבְּרוּ הֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת, בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְהַחַיָּב וְהַפָּטוּר, בִּדְבָרִים שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה לָהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לְמַדַּע מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִירֵד לְעָמְקוֹ שֶׁל תַּלְמוּד. וְזוֹ הִיא מְלֶאכֶת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוֹנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחִבֵּר הַתַّלְמוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהִיא שָׁנָה שְׁמִינִית אַחַר מֵאָה וָאֶלֶף לְחֻרְבַּן הַבַּיִת, וְהִיא שְׁנַת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וּתְשַׁע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע לִבְרִיאַת עוֹלָם.

וּבַזְּמַן הַזֶּה תָּכְפוּ צָרוֹת יְתֵרוֹת, וְדָחֲקָה שָׁעָה אֶת הַכֹּל, וְאָבְדָה חָכְמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה; לְפִיכָךְ, אוֹתָן הַפֵּרוּשִׁין וְהַהֲלָכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחִבְּרוּ הַגְּאוֹנִים, וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ בְּיָמֵינוּ, וְאֵין מֵבִין עִנְיָנֵיהֶם כָּרָאוּי אֶלָּא מְעַט בְּמִסְפָּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, הַתַّלְמוּד עַצְמוֹ: הַבַּבְלִי, וְהַיְרוּשַׁלְמִי, וְסִפְרָא, וְסִפְרֵי, וְהַתּוֹסֶפְתּוֹת - שֶׁהֵם צְרִיכִין דַּעַת רְחָבָה וְנֶפֶשׁ חֲכָמָה וּזְמַן אָרֹךְ, וְאַחַר כָּךְ יְוַדַּע מֵהֶם הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹחָה בַּדְּבָרִים הָאֲסוּרִים וְהַמֻּתָּרִים וּשְׁאָר דִּינֵי תּוֹרָה הֵיאַךְ הוּא. וּמִפְּנֵי זֶה נַעֲרַתִּי חָצְנִי, אֲנִי מֹשֶׁה בֶּן מַיְמוֹן הַסְּפָרַדִּי, וְנִשְׁעַנְתִּי עַל הַצּוּר בָּרוּךְ הוּא, וּבִינוֹתִי בְּאִלּוּ הַסְּפָרִים, וְרָאִיתִי לְחַבֵּר דְּבָרִים הַמִּתְבָּרְרִים מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים, בְּעִנְיַן הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר עִם שְׁאָר דִּינֵי הַתּוֹרָה,

1 כֻּלָּם בְּלָשׁוֹן בְּרוּרָה וְדֶרֶךְ קְצָרָה, עַד שֶׁתְּהֵא תּוֹרָה
2 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל - בְּלֹא קֻשְׁיָא וְלֹא
3 פֵּרוּק, לֹא זֶה אוֹמֵר בְּכֹה וְזֶה אוֹמֵר בְּכֹה, אֶלָּא
4 דְּבָרִים בְּרוּרִים קְרוֹבִים נְכוֹנִים, עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
5 יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלּוּ הַחִבּוּרִים וְהַפֵּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים
6 מִימוֹת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְעַד עַכְשָׁו, עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל
7 הַדִּינִין גְּלוּיִין לַקָּטֹן וְלַגָּדוֹל בְּדִין כָּל מִצְוָה, וּבְדִין
8 כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים וּנְבִיאִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר
9 - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם צָרִיךְ לְחִבּוּר אַחֵר בָּעוֹלָם בְּדִין
10 מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיֶה חִבּוּר זֶה מְקַבֵּץ לַתּוֹרָה
11 שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, עִם הַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת וְהַגְּזֵרוֹת
12 שֶׁנַּעֲשׂוּ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְעַד חִבּוּר הַתַּלְמוּד, וּכְמוֹ
13 שֶׁפֵּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוֹנִים בְּכָל חִבּוּרֵיהֶם שֶׁחִבְּרוּ אַחַר
14 הַתַּלְמוּד. לְפִיכָךְ קָרָאתִי שֵׁם חִבּוּר זֶה 'מִשְׁנֵה תּוֹרָה'
15 - לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ
16 קוֹרֵא בָּזֶה, וְיוֹדֵעַ מִמֶּנּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה כֻּלָּהּ, וְאֵינוֹ
17 צָרִיךְ לִקְרוֹת סֵפֶר אַחֵר בֵּינֵיהֶם. וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר
18 זֶה הֲלָכוֹת הֲלָכוֹת בְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן, וַאֲחַלֵּק הַהֲלָכוֹת
19 לִפְרָקִים שֶׁבְּאוֹתוֹ עִנְיָן; וְכָל פֶּרֶק וּפֶרֶק אֲחַלֵּק אוֹתוֹ
20 לַהֲלָכוֹת קְטַנּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ סְדוּרִים עַל פֶּה. אֵלּוּ
21 הַהֲלָכוֹת שֶׁבְּכָל עִנְיָן וְעִנְיָן - יֵשׁ מֵהֶן הֲלָכוֹת שֶׁהֵן
22 מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה אַחַת בִּלְבַד, וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
23 דִּבְרֵי קַבָּלָה הַרְבֵּה וְהוּא עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְיֵשׁ מֵהֶם
24 הֲלָכוֹת שֶׁהֵם כּוֹלְלִים מִשְׁפְּטֵי מִצְוֹת הַרְבֵּה, אִם יִהְיוּ
25 אוֹתָן הַמִּצְוֹת כֻּלָּן בְּעִנְיָן אֶחָד; מִפְּנֵי שֶׁחִלּוּק חִבּוּר
26 זֶה לְפִי הָעִנְיָנִים, לֹא לְפִי מִנְיַן הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ
27 שֶׁיִּתְבָּאֵר לַקּוֹרֵא בּוֹ. וּמִנְיַן מִצְוֹת הַתּוֹרָה הַנּוֹהֲגוֹת
28 לְדוֹרוֹת, שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת: מֵהֶם
29 מִצְוֹת עֲשֵׂה מָאתַיִם שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים, סִימָן לָהֶם
30 מִנְיַן אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם; וּמֵהֶם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ
31 מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ, סִימָן לָהֶן מִנְיַן יְמֵי שְׁנַת
32 הַחַמָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

פסוקי הנ"ך ככותרות לספרי הי"ד.

בהקדמה לספר הי"ד, כתב הרמב"ם: "אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה", וצריך להבין: הלא תורה שבכתב היינו חמשה חומשי תורה בהם נכתבו המצוות שנתפרשו בתורה שבע"פ. ואם רצה הרמב"ם להדגיש שכדי להבין את כל המצוות אין צורך בספר נוסף בין התורה לי"ד החזקה, מדוע הקפיד לפתוח בפסוקים מנ"ך.

והביאור בזה: פתיחת הרמב"ם בפסוקי נ"ך דווקא, היא בהתאם מדויק לעניין הנ"ל, כי בפסוקי נ"ך מתקיימים שני הדברים כאחת. האחד, שהם כתורה שבכתב ממש, שהרי "אין נביא רשאי לחדש דבר" ולכן גם הותרו להכתב, ומצד שני הם כתורה שבע"פ שהרי נתבארו בהם עניינים שנכתבו בתורה בקיצור וברמז.

לכן, כשכותב הרמב"ם חיבור שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" מקדים לפתוח בפסוקי הנביאים שמצד אחד הם כתורה שבכתב, ומצד שני הם פירוש כתושבע"פ, ובהם דווקא מתבטא העניין ד"אדם קורא בתורה שבכתב תחילה ואח"כ קורא בזה כו'" שהרי בפסוקי הנביאים כלולים שניהם בחדא מחתא, והרי הם כ"ממוצע" בין תושב"כ לתושבע"פ.

(על־פי 'יין מלכות' סי' ב')

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם קורא בתורה שבכתב ובזה, ויודע ממנו תורה שבעל־פה כולה"

ולכאורה, אם מטרת חיבורו - "הלכות הלכות" היא "לברר את האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה", הרי לשם ידיעת ההלכות אין צורך בלימוד התורה שבכתב, כי הפסוקים הנוגעים להלכה הביאם הרמב"ם בחיבורו, ואלו שלא הביאם אינם נוגעים להלכה, וא"כ מדוע כתב "אדם קורא בתורה תחילה".

אלא שדווקא משום שכתב הרמב"ם חיבור שלאחריו לא יצטרכו "לקרוא ספר אחר", ראה צורך להבהיר שישנו חיוב על סוג לימוד נוסף והוא התורה שבכתב. כי תושב"כ ותושבע"פ הם שני סוגים בלימוד התורה, כמבואר בהלכה שדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם כו' ושניהם חלוקים גם באופן הלימוד, כי בתושבע"פ עיקר ההדגשה היא על העיון וההבנה, ואילו בתושב"כ העיקר הוא על האמירה שבדיבור, וגם זה ש'לא ידע מאי קאמר' עולה לתורה ומברך ברכת התורה. את זאת בדיוק רצה הרמב"ם להדגיש, שהלומד בספרו את הלכות התורה, אינו פטור מהלימוד בתושב"כ.

ואם יבוא מישהו לידי מסקנה עקומה ביותר, וידקדק בלשון הרמב"ם ש"קורא בתורה שבכתב תחילה ובזה" מדבר על חמשת חומשי התורה, ומזה יסיק שלדעת הרמב"ם אין צורך בלימוד נ"ך, יראה מיד בתחילת הלימוד עד כמה מופרכת מסקנה זו, כשיקרא את פסוקי נ"ך שהביא הרמב"ם בתחילת ספריו מבלי לציין כלל את מקורם, כי הבין שהלומד בספרו למד גם נ"ך ויודע כבר את מקורותיהם של הפסוקים שהביא ככותרות לספריו.

סברה מוטעית זו היא גם היפך פסק הרמב"ם שכתב בהל' ת"ת "חייב אדם לשלש זמן למידתו, שליש בתורה שבכתב, שליש בתורה שבעל־פה, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר ויבין במידות שהתורה נדרשת בהן כו' וענין זה הוא הנקרא גמרא". וא"כ איך אפשר לומר שלדעת הרמב"ם יש ללמוד חמשה

חומשי תורה וספר הי"ד, ותו לא מידי. ובפרט שבהלכה שלאח"ז כתב שכל זה הוא בתחילת לימודו של אדם, אבל כשיגדיל בחכמה... כו' יקרא בעיתים מזומנים תורה שבכתב ודברי השמועה כדי שלא ישכח דבר מדברי דיני תורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 159)

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ז

מִצְוֹת עֲשֵׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". (ב) לְיַחֲדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד". (ג) לְאָהֲבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ". (ד) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא*". (ה) לְהִתְפַּלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם"; עֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה. (ו) לְדָבְקָה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבוֹ תִדְבָּק". (ז) לְהִשָּׁבַע בִּשְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ*". (ח) לְהִדָּמוֹת בִּדְרָכָיו הַטּוֹבִים וְהַיְשָׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלַכְתָּ בִּדְרָכָיו*". (ט) לְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (י) לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדִבַּרְתָּ בָּם... בְּשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ*". (יא) לִלְמֹד תּוֹרָה וּלְלַמְּדָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ*". (יב) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בָּרֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ*". (יג) לִקְשֹׁר תְּפִלִּין בַּיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ*". (יד) לַעֲשׂוֹת צִיצִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת*". (טו) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ*". (טז) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לִשְׁמֹעַ תּוֹרָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַקְהֵל אֶת הָעָם*". (יז) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת*". (יח) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, יָתֵר עַל הָאֶחָד שֶׁל כָּל אָדָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁתֵּי תּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת*". (יט) לְבָרֵךְ אַחַר הַמָּזוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ, וְשָׂבָעְתָּ - וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ*". (כ) לִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ*". (כא) לִירְאָה מִבֵּית זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ*". (כב) לִשְׁמֹר בַּיִת זֶה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ, לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת*". (כג) לִהְיוֹת הַלֵּוִי עוֹבֵד בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא*". (כד) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן יָדָיו וְרַגְלָיו בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (כה) לַעֲרֹךְ נֵרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעַרְךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (כו) לְבָרֵךְ הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל*". (כז) לְהַסְדִּיר לֶחֶם וּלְבוֹנָה לִפְנֵי ה' בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ עַל הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים*". (כח) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים*". (כט) לְהַבְעִיר אֵשׁ בְּמִזְבַּח הָעוֹלָה תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ*". (ל) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן*". (לא) לִשְׁלֹחַ טְמֵאִים מִמַּחֲנֵה שְׁכִינָה שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה, כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ*". (לב) לַחֲלֹק כָּבוֹד לְזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּלְהַקְדִּימוֹ לְכָל דָּבָר שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתּוֹ*". (לג) לְהַלְבִּישׁ הַכֹּהֲנִים לָעֲבוֹדָה בִּגְדֵי כְהֻנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ*". (לד) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף כְּשֶׁנּוֹשְׂאִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ*". (לה) לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ*". (לו) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים עוֹבְדִים בַּמִּקְדָּשׁ מִשְׁמָרוֹת, וּבַמּוֹעֲדִים עוֹבְדִים כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי... לְבַד מִמְּכָרָיו, עַל הָאָבוֹת*". (לז) לִהְיוֹת הַכֹּהֲנִים מְטַמְּאִים לְקְרוֹבֵיהֶן וּמִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן כְּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן מְצֻוִּין לְהִתְאַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָהּ יִטַּמָּא*". (לח) לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹשֵׂא בְּתוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא, אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח*". (לט) לְהַקְרִיב תָּמִידִין בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָּמִיד*". (מ) לְהַקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (מא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן אַחֵר בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת - שְׁנֵי כְבָשִׂים*". (מב) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּכָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם*". (מג) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּחַג הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'*". (מד) לְהַקְרִיב מִנְחַת הָעֹמֶר מִמָּחֳרַת רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח עִם כֶּבֶשׂ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר*". (מה) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים*". (מו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַקְּרֵבִים בְּגִלַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה וְהִקְרַבְתֶּם עַל הַלֶּחֶם*". (מז) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ*". (מח) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי*". (מט) לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת הַיּוֹם בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ, בְּפַר בֶּן בָּקָר*", וְכָל הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבָה בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת. (נ) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם חַג הַסֻּכּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ*". (נא) לְהוֹסִיף קָרְבָּן בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כִּי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי*". (נב) לָחוֹג בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי*". (נג) לְהֵרָאוֹת בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר:

מתוך מהדורת חזק

"שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה - יֵרָאֶה כָּל זְכוּרְךָ". (נד) לִשְׁמֹחַ בָּרְגָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ*". (נה) לִשְׁחֹט כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל". (נו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח צָלִי בְּלֵילֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר*". (נז) לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר*". (נח) לֶאֱכֹל אֶת בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֵהוּ*". (נט) לִתְקֹעַ בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל הַקָּרְבָּנוֹת וּבְשְׁעַת הַצָּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת*". (ס) לְהִיוֹת כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה מִיּוֹם שְׁמִינִי וָהָלְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה*". (סא) לִהְיוֹת כָּל קָרְבַּן בְּהֵמָה תְּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "תְּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן*". (סב) לִמְלֹחַ כָּל קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח*". (סג) מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם עֹלָה קָרְבָּנוֹ*". (סד) מַעֲשֵׂה הַחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת*". (סה) מַעֲשֵׂה הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם*". (סו) מַעֲשֵׂה זֶבַח הַשְּׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים*". (סז) מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה*". (סח) לְהַקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן אִם טָעוּ בְּהוֹרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ*". (סט) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת אִם שָׁגַג בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא*". (ע) לְהַקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבָּן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא חֵטְא שֶׁחַיָּבִים עָלָיו חַטָּאת אוֹ לֹא חָטָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָדַע וְאָשַׁם... וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ*"; וְזֶה הוּא נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי*'. (עא) לְהַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה, אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה, אוֹ בִּשְׁפִחָה חֲרוּפָה, אוֹ שֶׁכָּפַר בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע - מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי*'. (עב) לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ*", "וְאִם לֹא תַשִּׂיג*". (עג) לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי ה' מִכָּל חֵטְא שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם, בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ*". (עד) לְהַקְרִיב הַזָּב קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִטְהַר הַזָּב*". (עה) לְהַקְרִיב הַזָּבָה קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ*". (עו) לְהַקְרִיב הַמְצֹרָע קָרְבָּן אַחַר שֶׁיִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי...*". (עז) לְהַקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת קָרְבָּן אַחַר שֶׁתִּטְהַר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ*". (עח) לְעַשֵּׂר הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן*". (עט) לְקַדֵּשׁ בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּלְהַקְרִיבוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד...*". (פ) לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם*". (פא) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה*". (פב) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ*". (פג) לְהָבִיא כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁיֵּשׁ עַל הָאָדָם בְּחוֹבָה אוֹ בִּנְדָבָה בְּרֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם שָּׁמָּה*". (פד) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ*". (פה) לְהִטַּפֵּל בַּהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ, וּנְדָרֶיךָ, תִּשָּׂא וּבָאתָ*"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ. (פו) לִפְדּוֹת קָדָשִׁים בַּעֲלֵי מוּמִים וְיִהְיוּ מַתָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ תִּזְבַּח*"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁיִּפְדּוּ. (פז) לִהְיוֹת הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ*". (פח) לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי מִנְחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה, יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו*". (פט) לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם**". (צ) לִשְׂרֹף בְּשַׂר קֹדֶשׁ שֶׁנִּטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא*". (צא) לִשְׂרֹף נוֹתָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח - בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף*". (צב) לְגַדֵּל הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ**". (צג) לְגַלַּח הַנָּזִיר שְׂעָרוֹ עַל קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי נִזְרוֹ אִם נִטְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו*". (צד) לְקַיֵּם אָדָם כָּל מַה שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, מִקָּרְבָּן אוֹ צְדָקָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ**". (צה) לָדוּן בַּהֲפָרַת נְדָרִים בְּכָל הַדִּינִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. (צו) לִהְיוֹת כָּל הַנּוֹגֵעַ בִּנְבֵלָה טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה**". (צז) לִהְיוֹת שְׁמֹנָה שְׁרָצִים מְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא**". (צח) לִהְיוֹת הָאֲכָלִין מִתְטַמְּאִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל**". (צט) לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה וּמְטַמְּאָה לַאֲחֵרִים. (ק) לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה כְּנִדָּה. (קא) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קב) לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע טָמֵא וּמְטַמֵּא. (קג) לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע מְטַמֵּא. (קד) לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא. (קה) לִהְיוֹת שִׁכְבַת זֶרַע מְטַמְּאָה. (קו) לִהְיוֹת הַזָּבָה מְטַמְּאָה. (קז) לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא. (קח) לִהְיוֹת מֵי נִדָּה מְטַמְּאִין לָאָדָם טָהוֹר, וּמְטַהֲרִין לָאָדָם טָמֵא מִטֻּמְאַת מֵת בִּלְבַד. וְכָל אֵלּוּ הַדִּינִין שֶׁל טְמֵאִין אֵלּוּ, רֹב מִשְׁפְּטֵי כָּל טֻמְאָה וְטֻמְאָה מֵהֶן מְבֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. (קט) לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת בִּטְבִילָה בְּמֵי מִקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ*"; לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁרְחִיצָה זוֹ בְּמַיִם שֶׁכָּל גּוּפוֹ עוֹלֶה בָּהֶן בְּבַת אַחַת. (קי) לִהְיוֹת הַטָּהֳרָה מִן הַצָּרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בַּיִת, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וּמַיִם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת

מתוך מהדורת חזק

1 הַמְּצֹרָע". (קיא) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע מְגַלֵּחַ אֶת כָּל שְׂעָרוֹ,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, יְגַלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ".
3 (קיב) לִהְיוֹת הַמְּצֹרָע יָדוּעַ לַכֹּל בַּדְּבָרִים הָאֲמוּרִים
4 בּוֹ: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, וְעַל
5 שָׂפָם יַעְטֶה; וְטָמֵא טָמֵא, יִקְרָא". וְכֵן כָּל שְׁאָר
6 הַטְּמֵאִים צְרִיכִין לְהוֹדִיעַ אֶת עַצְמָן. (קיג) לַעֲשׂוֹת
7 פָּרָה אֲדֻמָּה לִהְיוֹת אֶפְרָהּ מוּכָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה
8 לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". (קיד) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ אָדָם נוֹתֵן
9 דָּמִים הַקָּצוּבִין בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יַפְלִא
10 נֶדֶר". (קטו) לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בְּהֵמָה טְמֵאָה נוֹתֵן
11 דָּמֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶעֱמִיד אֶת הַבְּהֵמָה". (קטז)
12 לִהְיוֹת מַעֲרִיךְ בֵּיתוֹ נוֹתֵן כְּעֶרְכּוֹ הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר:
13 "וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן". (קיז) לִהְיוֹת מַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ נוֹתֵן
14 כָּעֶרְךְ הַקָּצוּב בַּפָּרָשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה עֶרְכְּךָ כְּפִי
15 זַרְעוֹ". (קיח) לְשַׁלֵּם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה מַה שֶּׁמָּעַל לַה'
16 וּלְהוֹסִיף חֹמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן הַקֹּדֶשׁ
17 יְשַׁלֵּם". (קיט) לִהְיוֹת נָטַע רְבָעִי קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
18 "יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים". (קכ) לְהַנִּיחַ פֵּאָה.
19 (קכא) לְהַנִּיחַ לֶקֶט. (קכב) לְהַנִּיחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה.
20 (קכג) לְהַנִּיחַ עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם. (קכד) לְהַנִּיחַ פֶּרֶט
21 הַכֶּרֶם. לְפִי שֶׁבְּכָל אֵלּוּ נֶאֱמַר: "לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב
22 אֹתָם"; וְזֶהוּ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁלָּהֶם. (קכה) לְהָבִיא
23 בִּכּוּרִים לְבֵית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
24 אַדְמָתְךָ". (קכו) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לַכֹּהֵן,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּתֵּן לוֹ". (קכז) לְהַפְרִישׁ
26 מַעֲשֵׂר דָּגָן לַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מַעְשַׂר הָאָרֶץ
27 וְגוֹ'". (קכח) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֶהָאֱכֹל לִבְעָלָיו
28 בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
29 לָמְדוּ, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. (קכט) לִהְיוֹת הַלְוִיִּם
30 מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּקְחוּ מִיִּשְׂרָאֵל
31 וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַכֹּהֲנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר".
32 (קל) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר עָנִי תַּחַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּשְּׁלִישִׁית
33 וּבַשִּׁשִּׁית בַּשָּׁבוּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים,
34 תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ". (קלא) לְהִתְוַדּוֹת
35 וְדוּי מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ,
36 בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ". (קלב) לִקְרוֹת עַל הַבִּכּוּרִים,
37 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ". (קלג)
38 לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם -
39 חַלָּה, תָּרִימוּ תְּרוּמָה". (קלד) לְהַשְׁמִיט קַרְקַע,
40 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִית תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ". (קלה)
41 לִשְׁבּוֹת מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר
42 תִּשְׁבֹּת". (קלו) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת יוֹבֵל בִּשְׁבִיתָה כִּשְׁמִטָּה,
43 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה". (קלז)
44 לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתָּ
45 שּׁוֹפַר תְּרוּעָה". (קלח) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בִּשְׁנַת
46 הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
47 לָאָרֶץ". (קלט) לִהְיוֹת גְּאֻלַּת בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה עַד
48 שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִישׁ, כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר
49 חוֹמָה". (קמ) לִמְנוֹת שְׁנֵי יוֹבֵל שָׁנִים וּשְׁמִטִּים,
50 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע וְגוֹ'". (קמא) לְהַשְׁמִיט
51 כְּסָפִים בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֶּׁה
52 יָדוֹ". (קמב) לִנְגֹּשׁ לְנָכְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַנָּכְרִי
53 תִּגֹּשׁ, וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ". (קמג)
54 לִתֵּן מִן הַבְּהֵמָה לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה,
55 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ". (קמד) לִתֵּן רֵאשִׁית
56 הַגֵּז לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֵּן לוֹ".
57 (קמה) לָדוּן בְּדִינֵי חֲרָמִים, מֵהֶם לַה' וּמֵהֶם לַכֹּהֵן,
58 שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ כָּל (הַ) חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם". (קמו)
59 לִשְׁחֹט בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְאַחַר כָּךְ יֵאָכֵל בְּשָׂרָם,
60 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ". (קמז) לְכַסּוֹת
61 דַּם חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ
62 בֶּעָפָר". (קמח) לִשְׁלֹחַ אֵם צִפּוֹר מִן הַקֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר:
63 "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם*". (קמט) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי
64 בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ". (קנ)
65 לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף עַד שֶׁיִּבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר,
66 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל צִפּוֹר*". (קנא) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים
67 לֵידַע טָהוֹר מִן הַטָּמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ כְּרָעַיִם*".
68 (קנב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת זֶה תֹּאכְלוּ
69 מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם*". (קנג) לְקַדֵּשׁ חֳדָשִׁים וּלְחַשֵּׁב
70 שָׁנִים וְחֳדָשִׁים בְּבֵית דִּין בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֹדֶשׁ
71 הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים*". (קנד) לִשְׁבּוֹת בְּשַׁבָּת,
72 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת*". (קנה) לְקַדֵּשׁ
73 שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ*".
74 (קנו) לְבַעֵר חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ
75 שְׂאוֹר מִבָּתֵּיכֶם*". (קנז) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה
76 הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַמַּצּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ
77 בַּיּוֹם הַהוּא*". (קנח) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵיל זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
78 "בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת*". (קנט) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל
79 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ**". (קס)
80 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁבִיעִי בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי,
81 מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסא) לִסְפֹּר מִקְּצִירַת הָעֹמֶר מ"ט
82 יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת**".
83 (קסב) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַחֲמִשִּׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּקְרָאתֶם
84 בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסג) לִשְׁבּוֹת
85 בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ,
86 יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן*". (קסד) לְהִתְעַנּוֹת בָּעֲשִׂירִי בּוֹ,
87 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם***".
88 (קסה) לִשְׁבּוֹת בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שַׁבַּת
89 שַׁבָּתוֹן*". (קסו) לִשְׁבּוֹת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסז)
91 לִשְׁבּוֹת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
92 מִקְרָא קֹדֶשׁ*". (קסח) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יָמִים,

מתוך מהדורת חזק

1 שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּסִּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים". (קסט) לִטֹּל
2 לוּלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, פְּרִי
3 עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים". (קע) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר
4 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".
5 (קעא) לִתֵּן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
6 "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקֻדִים". (קעב) לִשְׁמֹעַ
7 מִכָּל נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, אִם לֹא יוֹסִיף וְלֹא
8 יִגְרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". (קעג) לְמַנּוֹת
9 מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ". (קעד)
10 לִשְׁמֹעַ מִכָּל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲמִדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל,
11 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ - תַּעֲשֶׂה".
12 (קעה) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם תִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת בֵּין
13 הַסַּנְהֶדְרִין בַּדִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי רַבִּים - לְהַטּוֹת".
14 (קעו) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל קָהָל וְקָהָל
15 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ".
16 (קעז) לְהַשְׁוּוֹת בֵּין בַּעֲלֵי דִינִין בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִין
17 בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ*". (קעח)
18 לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
19 "וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע*". (קעט) לַחְקֹר הָעֵדִים
20 הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדָרַשְׁתָּ וְחָקַרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ, הֵיטֵב*".
21 (קפ) לַעֲשׂוֹת לְעֵדִים זוֹמְמִין כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ לַעֲשׂוֹת,
22 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם*". (קפא) לַעֲרֹף
23 אֶת הָעֶגְלָה כְּמִצְוָתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת
24 הָעֶגְלָה בַּנַּחַל*". (קפב) לְהָכִין שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט,
25 שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ, וְשִׁלַּשְׁתָּ*". (קפג) לָתֵת
26 לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת, וְגַם הֵן קוֹלְטוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
27 "וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם עָרִים*". (קפד) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה,
28 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ*". (קפה) לְאַבֵּד
29 עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן
30 וְגוֹ'*". (קפו) לַהֲרֹג אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת וְלִשְׂרֹף אֶת
31 הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל
32 שְׁלָלָהּ*". (קפז) לְאַבֵּד שִׁבְעָה עֲמָמִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
33 שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם*". (קפח) לְהַכְרִית זַרְעוֹ
34 שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק*".
35 (קפט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק תָּדִיר, שֶׁנֶּאֱמַר:
36 "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק*". (קצ) לַעֲשׂוֹת
37 בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת כַּמִּשְׁפָּט הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
38 "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר*". (קצא) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לַמִּלְחָמָה,
39 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל הַמִّלְחָמָה, וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן
40 וְדִבֶּר אֶל הָעָם*". (קצב) לְהַתְקִין יָד בַּמַּחֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
41 "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה*". (קצג) לְהַתְקִין יָתֵד,
42 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ*". (קצד) לְהָשִׁיב
43 אֶת הַגָּזֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל*".
44 (קצה) לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ*".
45 (קצו) לְהַעֲנִיק לְעֶבֶד עִבְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעֲנִיק תַּעֲנִיק
46 לוֹ"; וְכֵן אָמָה עִבְרִיָּה. (קצז) לְהַלְווֹת לְעָנִי,

47 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת עַמִּי"; "אִם" זֶה אֵינוֹ
48 רְשׁוּת אֶלָּא מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבֹט תַּעֲבִיטֶנּוּ*".
49 (קצח) לְהַלְווֹת לְנָכְרִי בְּרִבִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַנָּכְרִי
50 תַּשִּׁיךְ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה*.
51 (קצט) לְהָשִׁיב הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב
52 תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט*". (ר) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בִּזְמַנּוֹ,
53 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ*". (רא) לִהְיוֹת הַשָּׂכִיר
54 אוֹכֵל בִּזְמַן שְׂכִירוּתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם
55 רֵעֶךָ", "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ*". (רב) לַעֲזֹב מֵעַל חֲבֵרוֹ
56 אוֹ מֵעַל בְּהֵמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ*". (רג)
57 לְהָקִים הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָקֵם תָּקִים
58 עִמּוֹ*". (רד) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָשֵׁב
59 תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ*". (רה) לְהוֹכִיחַ הַחוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר:
60 "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ**". (רו) לֶאֱהֹב כָּל אָדָם
61 מִבְּנֵי בְּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ**". (רז)
62 לֶאֱהֹב אֶת הַגֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲהַבְתֶּם אֶת הַגֵּר*". (רח)
63 לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֹאזְנֵי
64 צֶדֶק אַבְנֵי צֶדֶק*". (רט) לְכַבֵּד הַחֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
65 "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם*". (רי) לְכַבֵּד אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר:
66 "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ*". (ריא) לְיִרְאָה מֵאָב וָאֵם,
67 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ*". (ריב) לִפְרוֹת
68 וְלִרְבּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרוּ וּרְבוּ**". (ריג) לִבְעֹל
69 בְּקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וּבָא
70 אֵלֶיהָ**". (ריד) לְשַׂמֵּחַ חָתָן אֶת אִשְׁתּוֹ שָׁנָה אַחַת,
71 שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְגוֹ'*". (רטו)
72 לָמוּל אֶת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר
73 עָרְלָתוֹ*". (רטז) לְיַבֵּם אֵשֶׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְבָמָהּ
74 יָבֹא עָלֶיהָ*". (ריז) לַחְלֹץ לְיָבָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחָלְצָה
75 נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ*". (ריח) לִשָּׂא אוֹנֵס אֶת אֲנוּסָתוֹ,
76 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה**". (ריט) לֵישֵׁב מוֹצִיא
77 שֵׁם רַע עִם אִשְׁתּוֹ כָּל יָמָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלוֹ תִהְיֶה
78 לְאִשָּׁה, לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו*". (רכ) לָדוּן
79 בְּמִפְתָּה בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל עִם שְׁאָר דִּינִין, שֶׁנֶּאֱמַר:
80 "וְכִי יְפַתֶּה*". (רכא) לַעֲשׂוֹת לִיפַת תֹּאַר כַּכָּתוּב,
81 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר*". (רכב)
82 לִגְרֹשׁ בִּשְׁטָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת וְנָתַן
83 בְּיָדָהּ*". (רכג) לַעֲשׂוֹת לַשּׁוֹטָה כְּתוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
84 "וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן, אֶת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת**". (רכד)
85 לְהַלְקוֹת הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִפִּילוֹ הַשּׁוֹפֵט
86 וְהִכָּהוּ*". (רכה) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
87 "וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן*". (רכו) לִהְיוֹת בֵּית דִּין
88 הוֹרְגִין בְּסַיִף, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָקֹם יִנָּקֵם*". (רכז) לִהְיוֹת
89 בֵּית דִּין הוֹרְגִין בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹת (יָמוּת)
90 [יוּמַת] הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת*". (רכח) לִהְיוֹת בֵּית דִּין
91 שׁוֹרְפִין בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן**".
92 (רכט) לִהְיוֹת בֵּית דִּין סוֹקְלִין בָּאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:

"וּסְקַלְתֶּם אֹתָם". (רל) לִתְלוֹת מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב תְּלִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ". (רלא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא". (רלב) לָדוּן בְּעֶבֶד עִבְרִי כְּהִלְכוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי". (רלג) לְיַעֵד אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ...", "וְאִם לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה". (רלד) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֶפְדָּהּ". (רלה) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְעוֹלָם, בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ". (רלו) לִהְיוֹת הַחוֹבֵל מְשֻׁלָּם מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יְרִיבֻן אֲנָשִׁים, וְהִכָּה אִישׁ". (רלז) לָדוּן בְּנִזְקֵי בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ". (רלח) לָדוּן בְּנִזְקֵי הַבּוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר". (רלט) לָדוּן בְּגַנָּב בְּתַשְׁלוּמִין אוֹ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִגְנֹב", "אִם בַּמַּחְתֶּרֶת", "וְגוֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ". (רמ) לָדוּן בְּנִזְקֵי הֶבְעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם". (רמא) לָדוּן בְּנִזְקֵי הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תֵצֵא אֵשׁ, וּמָצְאָה קוֹצִים". (רמב) לָדוּן בְּדִין שׁוֹמֵר חִנָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים". (רמג) לָדוּן בְּדִין נוֹשֵׂא שָׂכָר וְשׁוֹכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ שׁוֹר". (רמד) לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ". (רמה) לָדוּן בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ". (רמו) לָדוּן בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע". (רמז) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף וַאֲפִלּוּ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקִצַּתָּה אֶת כַּפָּהּ". (רמח) לָדוּן בְּדִינֵי נְחָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ כִּי יָמוּת, וּבֵן אֵין לוֹ וְהָיִתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

~ נקודות משיחות קודש ~

מניין המצוות

"מצוה ראשונה ממצות־עשה לידע שיש שם אלוקה". צ"ל מדוע מציין הרמב"ם שהיא מצוה ראשונה ממצות־עשה, הרי זהו דבר הנראה לכל הלומד את מניין המצוות. ואין לומר שרצה להדגיש שהיא מצוה ראשונה בחשיבותה, שהלא גם עניין זה מובן מאליו, שלכן מנאה הרמב"ם לראשונה.

שאלה דומה מתעוררת בדברי הרמב"ם "...לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא.." שהלא אם הוא ממציא כל נמצא, בוודאי שהוא ראשון, ומדוע כתב זאת הרמב"ם. ובפרט שהתואר 'ראשון' מלמד שיש לו שייכות וערך ל'שני', והלא הוא ית' אינו בערך כלל לכל שאר הנבראים.

אלא שבלשון זה מלמד הרמב"ם שהקב"ה השפיל עצמו כביכול להיות בבחינת מצוי ראשון שיש לו יחס כביכול לנמצאים, ודווקא משום כך הוא ממציא כל הנמצאים.

עניין זה הוא יסוד כל התורה כולה כי עניינם של מצוות התורה הוא לפעול במציאות העולם.

זהו גם ההסבר מדוע ציין הרמב"ם ש"המצוה לידע שיש שם אלוקה" היא הראשונה ממצוות־עשה כי יש לה שייכות למצוות שנמנו לאחריה, שהרי את כולם יש לקיים מתוך ההכרה ש"יש שם מצוי ראשון" והוא הלכה שמשמיענו הרמב"ם שמצות ידיעת ה' אינה רק מצוה בפני עצמה אלא היא ה"יסוד" וה"עמוד" של כל ההלכות.

כל הנ"ל מתקשר עם דיוק נוסף בדברי הרמב"ם: "**לידע** שיש שם כו'" ולא להאמין. אמונה היא למעלה מגדר מצוה, ולכן המצוה היא לידע בהבנה והשגה בשכל, כי ידיעת האלוקות וההתבוננות בגדלות ה' מולידה אהבת ה' ויראתו, והן המביאות לקיים כל המצוות, ולכן מצוה זו היא מצוה ראשונה ממצוות־עשה כי היא הגורמת קיום כולם.

ההוראה מכל הנ"ל היא שגם כשלומד אדם פנימיות התורה כדבעי (באופן של דעת), אל לו לבוא לידי מסקנה שהתדבקות זו היא תכלית לעצמה, ואל לו להפוך עניין זה לכל מבוקשו. וזאת מלמדנו הרמב"ם בהדגישו שהיא "מצוה ראשונה", היינו שתכליתה היא קיום כל מצוות התורה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ו עמוד 59)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצוה י"ב וי"ג.

לקשור תפילין ראש ... כו' לקשור תפילין ביד כו'".

ידועה הקושיא מדוע הקדים הרמב"ם בכל מקום תפילין של ראש לתפילין של יד: במניין המצוות שבריש הל' תפילין, בספר המצוות,

בתחילת הל' תפילין בחיוב הנחתן, בריש פרק ב' בדין כתיבתן, בדין עשייתן, בדין סידור הפרשיות בתוך התפילין, במקום הנחתן על היד ועל הראש ובעניין ברכת התפילין. והרי הוא שלא כסדר שבתורה המקדימה תפילין ש"י לש"ר - "וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפת בין כו'".

ויבואר על־פי הצפע"נ שביאר שמצות תפילין של יד היא בפעולת הקשירה ותו לא, אבל בתפילין של ראש "כל רגע ורגע שהוא לבוש, מקיים מצוה" שנאמר "**והיו** לטוטפות", ומה שאין מורידין תפילין של יד לאחר פעולת הקשירה הוא משום הדרשה ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתים", ולאחר פעולת הקשירה, התפילין של יד הן פרט בשל ראש.

היוצא מכך הוא, שתדירות המצוה של תש"ר גדולה יותר מזו של תש"י, ולכן הקדים אותה הרמב"ם, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר 'אהבה' שעליו כתב הרמב"ם: "המצוות שהם תדירות שנצטווינו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו

מתוך מהדורת חזק

תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר 'אהבה', על־פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, שק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחיוב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" - אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה הרמב"ם את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית כי שלא כבתפילין החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה חייבים לברך רק אחר האכילה ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים. לכן סידר הרמב"ם גם תש"ר לפני תש"י כי מצוותה תדירה יותר כדלעיל, והוא בהתאם לסדר התדירות שבכל הספר.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ט עמוד 22)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה כ'

"לבנות בית הבחירה, שנאמר ועשו לי מקדש". בהלכות מלכים דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבניית בית המקדש נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סובר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום בין למשכן בין לשילה ונוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר ועשו לי מקדש ולא משכן.

ומה שרצה ה'לחם משנה' להוכיח מהלכות מלכים פ"א ה"א "ולבנות בית הבחירה, שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה", שדעת הרמב"ם היא כהסמ"ג - צריך עיון, שהרי כאן מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהל' בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה, שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא - הוא לכל הזמנים.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות־עשה רט"ו

"למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו".

אבל בספר המצוות כתב "שציוונו למול את הבן, והוא אמרו ית' לאברהם המול לכם כל זכר", ולכאורה הוא סתירה ל"עיקר הגדול" שכתב בפיה"מ (חולין סוף פרק ז') "ושים על לבך העיקר הגדול, שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע"ה מל את עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה".

ומדוע לא כתב בפירוש המשניות כמו שכתב כאן שטעם המצוה הוא ציווי התורה כפי שנאמר מסיני : "למול את הבן, שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו", והיאך תיושב הסתירה בין פיה"מ ל"ספר המצוות", ובין "ספר המצוות" ל"מניין המצוות" כאן.

והביאור: במצוות מילה יש שני פרטים: האחד הוא פעולת המילה שעליה נצטווינו על־ידי מרע"ה בסיני, והאחר הוא תוכנה - להכניס את הבן בברית שכרת הקב"ה עם אאע"ה. "ספר המצוות" אינו ספר הלכה אלא ביאור תוכן המצוות תוך תיאור קצר של המצוה ומקורה בתושב"כ והדינים בתושבע"פ . מכיון שתוכן המצוה הוא להכניס את הנימול בבריתו של אאע"ה, ועיקר פרשת מילה היא הפסוקים שנאמרו באברהם ומשם נתבארו רוב פרטי המצוה, לכן מדגיש שהמצוה היתה לאברהם.

משא"כ בספר הי"ד החזקה שהוא ספר "הלכות הלכות", מביא הרמב"ם את המקור לציווי המעשי של המצוה ולא את תכנה. מקור החיוב על פעולת המילה הוא לפי שנצטווינו בסיני, והוא כאמור בפירוש המשניות שהמצוות שאנו מקיימים הן משום שכך נצטווינו בסיני.

(על־פי לקו"ש חלק ל' עמוד 53)

~ נקודות משיחות קודש ~

מ"ע רמ"ח. "שציוונו לדון בדיני נחלות, שנאמר ואיש כי ימות ובן אין לו".

ולכאורה, ההוכחה שצריך לדון בדיני נחלות היא מהמשך הכתוב: "והעברתם את נחלתו כו'", אבל מהמילים שציטט הרמב"ם אין שום הוכחה לכאורה שצריך לדון בדיני נחלות. ועוד צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם את מניין מצוות־עשה במצוה זו דווקא. והביאור הוא: זה שסיים הרמב"ם במצוה זו, הוא על־דרך הסבר המפרשים במאמר המשנה האחרונה "עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות כו'" שהתנא בא להודיע תשלום השכר ללומדים ומקיימים את הכתוב בששה סדרי משנה שהוא הגמול שיתן להם הקב"ה.

פרשת נחלות נכתבה בתורה כהמשך לחלוקת הארץ שנחלקה בשלושה אופנים: א. ירושת הארץ. ב. חלוקה ע"פ היגיון "לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט כו'". ג. בגורל - "אך בגורל תחלק את הארץ".

מתוך מהדורת חזק

עם ישראל קיבל את ארץ ישראל משום שהיא נחלתו של הקב"ה - "אמר הקב"ה: יבואו ישראל שבאו לחלקי, וינחלו את הארץ שבאה לחלקי", ונתינת הארץ לישראל היא ביטוי לקשר של ישראל עם הקב"ה, וכשם שהקשר של ישראל עם הקב"ה הוא בשלושה "אשרינו מה טוב **חלקנו** מה נעים **גורלנו** ומה יפה **ירושתנו**", כך גם נתינת הארץ היא בשלושה אופנים: חלק, גורל וירושה.

ההבדל שבין חלק וגורל, הוא כמו ההבדל שבין מכר ומתנה. מכר תלוי ברצון הלוקח לשלם על הדבר הנמכר, ומתנה היא מצד הנותן ותלויה ברצונו. כך גם בקשר של ישראל עם הקב"ה, ישנה נחלה שהיא השכר שישראל מקבלים תמורת עבודתם בעולם באעתדל"ת, אבל ישנן גם ההמשכות וההשפעות המגיעות לישראל באתעדל"ע מצד "גורלנו", היינו מצד הבחירה של הקב"ה בישראל.

אעפ"כ גם במתנה מורגשת מציאות המקבל, שאין אדם נותן אם אין למי לתת, ומוכרח שתהיה מציאות המקבל. האופן היחידי בו הנותן והמקבל הופכים למציאות אחת הוא בירושה, אז עומד היורש במקום המוריש, והיורש אינו מציאות חדשה המקבל נכסים מהמוריש, אלא בלשון הכתוב "תחת אבותיך יהיו בניך", והיורש הופך לעצם המוריש, ובדרך ממילא מקבל את הבעלות על נכסי המוריש.

זהו החידוש והמעלה שב'ירושתנו' על 'חלקנו' ו'גורלנו'. 'חלקנו' הוא הקשר עם הקב"ה כמו שצמצם את עצמו עד כדי כך שעבודת הנבראים תופסת מקום אצלו, וחשובים לפניו ליתן שכר בגין עבודתם. 'גורלנו' הוא מה שבחר בנו, והגם שבחר בנו בבחירה אמיתית ולא רק מצד המעלה הגלויה של ישראל, מכל־מקום הרי הבוחר בחר במציאות שאינה הוא כביכול. משא"כ באופן התקשרותם של ישראל ב'ירושתנו' הם אחד לגמרי עם הקב"ה, היורש עומד במקום המוריש, היינו שישראל הם מציאות אחת עם הקב"ה.

לכן מנה הרמב"ם מצות נחלה בסוף המניין של מצוות־עשה, כי יש בו גם הודעת השכר (כמו בפירוש על המשנה האחרונה בעוקצין כדלעיל) והשכר האמיתי שינתן לעתיד־לבוא לישראל המקיימים כל המצוות הוא התאחדות גמורה עם הקב"ה עד שאין ניכרת כאן מציאות של ישראל כלל כי הם חלק מהקב"ה ממש.

בזה יובן מדוע ציטט הרמב"ם במניין מצות נחלות את המילים "...ובן אין לו", כי שלימות הירושה וההענקה מלמעלה היא באופן שאין מציאות של בן, וכל מציאותו היא מציאות האב, ומכיון שאין כאן מציאות הבן כלל - ציטט מהפסוק רק את המילים "ובן אין לו".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 174)

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ז

מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה

(א) מִצְוָה רִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי". (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל, לֹא יַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ וְלֹא יַעֲשׂוּ לוֹ אֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל". (ג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדָה זָרָה אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה, לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם". (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאִי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עוֹבְדִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי". (ה) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם". (ו) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְהֵעָבֵד בָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָעָבְדֵם". (ז) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ". (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה אוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת". (ט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה יִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים". (י) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". (יא) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה*". (יב) שֶׁלֹּא לִתֵּן אֶבֶן מַשְׂכִּית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם*". (יג) שֶׁלֹּא לִטַּע אִילָן בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה, כָּל עֵץ*". (יד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בַּעֲבוֹדָה זָרָה לְעוֹבְדֶיהָ, וְלֹא מַשְׁבִּיעִין אוֹתָן בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ, לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*". (טו) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ*; זוֹ אַזְהָרָה לְמַדִּיחַ*. (טז) שֶׁלֹּא לְהָסִית אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֵסִית: "וְלֹא יוֹסִפוּ לַעֲשׂוֹת*". (יז) שֶׁלֹּא לְאָהֹב הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ*". (יח) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב הַשּׂוֹנְאָה לַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֵלָיו*". (יט) שֶׁלֹּא לְהַצִּיל הַמֵּסִית, אֶלָּא עוֹמֵד עַל דָּמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו*". (כ) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד הַמּוּסָת זְכוּת עַל הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹל*". (כא) שֶׁלֹּא יִשְׁתּוֹק הַמּוּסָת מִלְּלַמֵּד חוֹבָה עַל הַמֵּסִית, אִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו*". (כב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם*". (כג) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת עִיר הַנִּדַּחַת לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד*". (כד) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בְּמָמוֹן עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם*". (כה) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מִשְׁמְשֶׁיהָ וּבְתִקְרֹבֶת שֶׁלָּהּ וּבְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ*". (כו) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר

מתוך מהדורת חזק

1 יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים". (כז) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא
2 בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי, אֵת
3 אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִיו". (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ לַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם
4 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא".
5 (כט) שֶׁלֹּא נִמְנַע מֵהַרִיגַת נָבִיא הַשֶּׁקֶר וְלֹא נִירָא
6 מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ". (ל) שֶׁלֹּא לָלֶכֶת
7 בְּחֻקּוֹת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא בְּמִנְהָגוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר:
8 "וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי". (לא) שֶׁלֹּא לִקְסֹם,
9 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ קֹסֵם קְסָמִים". (לב) שֶׁלֹּא
10 לְעוֹנֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְעוֹנְנוּ". (לג) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ,
11 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַחֲשׁוּ*". (לד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר:
12 "לֹא יִמָּצֵא בְךָ וְגוֹ' וּמְכַשֵּׁף*". (לה) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר
13 חֶבֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֹבֵר חָבֶר*". (לו) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
14 בָּאוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשׁוֹאֵל אוֹב*". (לז) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
15 בַּיִּדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִדְּעֹנִי*". (לח) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל
16 בַּחֲלוֹם מִן הַמֵּתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים*".
17 (לט) שֶׁלֹּא תַּעֲדֶה אִשָּׁה עַדֵי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
18 יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה". (מ) שֶׁלֹּא יַעֲדֶה אִישׁ עַדֵי
19 אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה". (מא)
20 שֶׁלֹּא לִכְתֹּב בַּגּוּף כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
21 "וּכְתֹבֶת קַעֲקַע, לֹא תִתְּנוּ בָכֶם". (מב) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ
22 שַׁעַטְנֵז כְּמוֹ שֶׁלּוֹבְשִׁין כָּמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
23 "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז*". (מג) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ
24 כְּכָמְרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַקִּיפוּ פְּאַת
25 רֹאשְׁכֶם*". (מד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית כָּל הַזָּקָן כְּעוֹבְדֵי
26 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ*".
27 (מה) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד כְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
28 "לֹא תִתְגֹּדְדוּ*"; וּגְדִידָה וּשְׂרִיטָה אַחַת הִיא. (מו)
29 שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
30 תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד". (מז) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר
31 מַחֲשָׁבוֹת הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָתוּרוּ
32 אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם*". (מח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת
33 בְּרִית לְשִׁבְעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם
34 בְּרִית*". (מט) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין,
35 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָל נְשָׁמָה*". (נ) שֶׁלֹּא לָחוֹן עַל
36 עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחָנֵּם*". (נא)
37 שֶׁלֹּא לְהוֹשִׁיב עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה בְּאַרְצֵנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר:
38 "לֹא יֵשְׁבוּ בְאַרְצְךָ*". (נב) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בְּעוֹבְדֵי
39 עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם**". (נג) שֶׁלֹּא
40 יִשָּׂא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּת יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר:
41 "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה'". (נד) שֶׁלֹּא
42 לְהַרְחִיק זֶרַע עֵשָׂו מִן הַקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת,
43 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי*". (נה) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק
44 מִצְרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל אֶלָּא עַד שְׁלִשָּׁה דּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר:
45 "לֹא תְתַעֵב מִצְרִי**". (נו) שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן
46 וּמוֹאָב בַּתְּחִלָּה בִּשְׁעַת מִלְחֶמֶה כִּשְׁאָר הַגּוֹיִם,
47 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלוֹמָם וְטוֹבָתָם*". (נז) שֶׁלֹּא
48 לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל, וְכֵן כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה
49 אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ*". (נח) שֶׁלֹּא
50 יִירְאוּ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְלֹא יִפְחֲדוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בִּשְׁעַת
51 מִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם*", "לֹא
52 תִּירָאוּם*". (נט) שֶׁלֹּא יָסוּר מִלְּבָבֵנוּ מַעֲשֵׂה עֲמָלֵק
53 הָרַע שֶׁעָשָׂה לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכָּח**". (ס) שֶׁאָנוּ
54 מַזְהִרִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים, לֹא
55 תְקַלֵּל*", וְנֶאֱמַר בְּעֹנֶשׁ: "וְנוֹקֵב שֵׁם ה', מוֹת יוּמָת**".
56 וְזֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁעָנַשׁ עָלָיו הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת
57 בֵּית דִּין, הֲרֵי זוֹ מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה - חוּץ מִן הַמִּילָה
58 וּפֶסַח, שֶׁהֵן בְּכָרֵת, וְהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה. (סא) שֶׁלֹּא
59 לַעֲבֹר עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשָּׁבְעוּ
60 בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר*". (סב) שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע לַשָּׁוְא, שֶׁנֶּאֱמַר:
61 "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא*". (סג) שֶׁלֹּא
62 לְחַלֵּל אֶת שֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
63 תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי*". (סד) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹת אֶת דְּבַר
64 ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סה)
65 שֶׁלֹּא לְאַבֵּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת, אוֹ בָּתֵּי
66 מִדְרָשׁוֹת; וְכֵן אֵין מוֹחֲקִין אֶת הַשֵּׁמוֹת הַמְקֻדָּשִׁין,
67 וְאֵין מְאַבְּדִים כְּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַבֵּד תְּאַבְּדוּן
68 לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם*". (סו) שֶׁלֹּא יָלִין הַצָּלוּב
69 עַל הָעֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ*". (סז)
70 שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירָה סָבִיב לַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
71 "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי*". (סח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן
72 לַהֵיכָל בְּכָל עֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל
73 הַקֹּדֶשׁ*". (סט) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בַּעַל מוּם מִן הַמִּזְבֵּחַ
74 וְלִפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶל הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא**". (ע)
75 שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ
76 מוּם*". (עא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא יִקְרָב**". (עב) שֶׁלֹּא
78 יִתְעַסְּקוּ הַלְוִיִּם בַּעֲבוֹדַת הַכֹּהֲנִים וְלֹא הַכֹּהֲנִים
79 בַּעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּלְוִיִּם: "אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ
80 וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם*". (עג) שֶׁלֹּא
81 יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ וְלֹא יוֹרֶה בַּתּוֹרָה שִׁתּוּי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר:
82 "יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד*",
83 וְנֶאֱמַר: "וּלְהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל***". (עד) שֶׁלֹּא
84 יַעֲבֹד הַזָּר בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם***".
85 (עה) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִנָּזְרוּ
86 מִקָּדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל*". (עו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד כֹּהֵן טְבוּל יוֹם
87 עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְחַלְּלוּ*". (עז)
88 שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן טָמֵא לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יְטַמְּאוּ
89 אֶת מַחֲנֵיהֶם*"; זֶה מַחֲנֵה שְׁכִינָה. (עח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס
90 טָמֵא לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְדוֹרוֹת הַר הַבַּיִת,
91 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבוֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה*"; זֶה מַחֲנֵה
92 לְוִיָּה. (עט) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת אַבְנֵי מִזְבֵּחַ גָּזִית, שֶׁנֶּאֱמַר:

1 "לא תִּבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית". (פ) שֶׁלֹּא לִפְסֹעַ עַל
2 הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלוֹת עַל מִזְבְּחִי".
3 (פא) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר וּלְהַקְרִיב בְּמִזְבֵּחַ הַזָּהָב,
4 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה". (פב) שֶׁלֹּא
5 לְכַבּוֹת אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ, תָּמִיד תּוּקַד עַל
6 הַמִּזְבֵּחַ - לֹא תִכְבֶּה". (פג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת
7 שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתּוֹ לֹא תַעֲשׂוּ".
8 (פד) שֶׁלֹּא לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה זָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל
9 בְּשַׂר אָדָם לֹא יִיסָךְ". (פה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּמַתְכֹּנֶת
10 הַקְּטֹרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְמַתְכֻּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ". (פו)
11 שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא בַּדֵּי הָאָרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָסוּרוּ
12 מִמֶּנּוּ". (פז) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד,
13 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד". (פח) שֶׁלֹּא
14 יִקְרַע הַמְּעִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ - לֹא
15 יִקָּרֵעַ". (פט) שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
16 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ...". (צ) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט
17 קָדָשִׁים בַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ
18 כֶשֶׂב וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת". (צא)
19 שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעֲלֵי מוּמִין לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל
20 אֲשֶׁר בּוֹ מוּם, לֹא תַקְרִיבוּ"; זֶהוּ אִסּוּר הֶקְדֵּשׁוֹ. (צב)
21 שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט בַּעֲלֵי מוּמִין לְשֵׁם קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
22 תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'". (צג) שֶׁלֹּא לִזְרֹק דַּם בַּעֲלֵי מוּמִין
23 לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּבַעֲלֵי מוּמִין: "לֹא תַקְרִיבוּ
24 לַה'"; וְזֶהוּ אִסּוּר זְרִיקַת דָּמָם. (צד) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר
25 אֵמוּרֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ
26 מֵהֶם". (צה) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְבַּח לַה' אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר וָשֶׂה, אֲשֶׁר
28 יִהְיֶה בּוֹ מוּם"; זֶהוּ מוּם עוֹבֵר. (צו) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
29 בַּעַל מוּם מִיַּד הַגּוֹיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִיַּד בֶּן נֵכָר, לֹא
30 תַקְרִיבוּ". (צז) שֶׁלֹּא יִתֵּן מוּם בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר:
31 "מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא תִּתֵּן בּוֹ מוּם. (צח)
32 שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב שְׁאוֹר אוֹ דְבַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל
33 שְׂאוֹר וְכָל דְּבַשׁ, לֹא תַקְטִירוּ". (צט) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב
34 תָּפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ".
35 (ק) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנַן וּמְחִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבִיא
36 אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב". (קא) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ
37 וְאֶת בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ, לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם
38 אֶחָד". (קב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן זַיִת בְּמִנְחַת חוֹטֵא,
39 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שָׁמֶן". (קג) שֶׁלֹּא לִתֵּן
40 עָלֶיהָ לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה". (קד)
41 שֶׁלֹּא יִתֵּן שֶׁמֶן בְּמִנְחַת שוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִצֹק
42 עָלָיו שָׁמֶן". (קה) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
43 "וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה". (קו) שֶׁלֹּא לְהַמִּיר אֶת
44 הַקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ, וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ".
45 (קז) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת הַקָּדָשִׁים מִקָּרְבָּן לְקָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר
46 בַּבְּכוֹר: "לֹא יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא
47 יַקְדִּישֶׁנּוּ לְקָרְבָּן אַחֵר. (קח) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת בְּכוֹר
48 בְּהֵמָה טְהוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר וְגוֹ' לֹא
49 תִפְדֶּה". (קט) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר מַעֲשַׂר בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
50 "לֹא יִגָּאֵל*". (קי) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שְׂדֵה הַחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
51 "לֹא יִמָּכֵר*". (קיא) שֶׁלֹּא לִפְדּוֹת שְׂדֵה הַחֵרֶם,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל*". (קיב) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל רֹאשׁ
53 חַטַּאת הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל
54 עָרְפּוֹ". (קיג) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בַּקָּדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
55 תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ*". (קיד) שֶׁלֹּא לִגְזֹז אֶת הַקָּדָשִׁים,
56 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָגֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ*". (קטו) שֶׁלֹּא יִשְׁחַט
57 הַפֶּסַח וְהֶחָמֵץ קַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ
58 דַּם זִבְחִי*". (קטז) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ אֲמוּרֵי הַפֶּסַח עַד
59 שֶׁיִּפָּסְלוּ בְּלִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד
60 בֹּקֶר*". (קיז) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
61 "לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר*". (קיח) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר
62 מֵחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
63 יָלִין מִן הַבָּשָׂר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבְּבְשַׂר
64 חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
65 "לַבֹּקֶר" - לְבָקְרוֹ שֶׁל יוֹם שֵׁנִי שֶׁל הַפֶּסַח, שֶׁהוּא
66 שְׁלִישִׁי לִשְׁחִיטָתוֹ. (קיט) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר פֶּסַח
67 שֵׁנִי עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר*".
68 (קכ) שֶׁלֹּא לְהוֹתִיר מִבְּשַׂר הַתּוֹדָה עַד בֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר:
69 "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר"; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
70 קָדָשִׁים, שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָן.
71 (קכא) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בַּפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם,
72 לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ*". (קכב) שֶׁלֹּא לִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי,
73 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֶצֶם, לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ*". (קכג) שֶׁלֹּא
74 לְהוֹצִיא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח מִן הַחֲבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
75 תוֹצִיא מִן הַבַּיִת*". (קכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת שְׁיָרֵי מִנְחוֹת
76 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ, חֶלְקָם**". (קכה)
77 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח נָא וּמְבֻשָּׁל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל
78 תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא, וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל*". (קכו) שֶׁלֹּא
79 לְהַאֲכִיל בְּשַׂר פֶּסַח לְגֵר תּוֹשָׁב, שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשָׁב
80 וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל בּוֹ*". (קכז) שֶׁלֹּא יֹאכַל הֶעָרֵל בְּשַׂר
81 פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ*". (קכח)
82 שֶׁלֹּא לְהַאֲכִיל בְּשַׂר הַפֶּסַח לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁתַּמֵּד,
83 שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בֶּן נֵכָר, לֹא יֹאכַל בּוֹ*"; כְּלוֹמַר,
84 יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּלְוָה לִבְנֵי נֵכָר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה כְּמוֹתָם,
85 לֹא יֹאכַל בּוֹ. (קכט) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא
86 קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח
87 הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה', וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו*". (קל) שֶׁלֹּא
88 לֶאֱכֹל מִן הַקָּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר
89 יִגַּע בְּכָל טָמֵא, לֹא יֵאָכֵל*". (קלא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נוֹתָר,
90 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא**".
91 (קלב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַמַּקְרִיב אֹתוֹ
92 לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ, פִּגּוּל יִהְיֶה; וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ,

מתוך מהדורת חזק

עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא"; וְהוּא בְּכָרֵת. (קלג) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר
תְּרוּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל זָר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ". (קלד)
שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וּשְׂכִירוֹ תְּרוּמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר, לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ".
(קלה) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר
קָדָשִׁים. וְדָבָר זֶה לִמְּדוֹ הַכָּתוּב מִן הַפֶּסַח בִּגְזֵרָה
שָׁוָה, וְאֵינוֹ בְּפֵרוּשׁ מִן הַתּוֹרָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה
לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר עָרֵל בַּקֳּדָשִׁים - מִגּוּפֵי תּוֹרָה, וְאֵינוֹ
מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. (קלו) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ מִזַּרְעֲךָ וְגוֹ' בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל".
(קלז) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה קֹדֶשׁ, לֹא תְּרוּמוֹת וְלֹא חָזֶה
וָשׁוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַת כֹּהֵן - כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, הִיא
בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל". (קלח) שֶׁלֹּא תֵּאָכֵל
מִנְחַת כֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה,
לֹא תֵאָכֵל". (קלט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת
הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא
מִדָּמָהּ". (קמ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל
בָּהֶם מוּם בְּכַוָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה";
מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמַדְנוּ, שֶׁבִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁהֵטַל
בָּהֶם מוּם הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (קמא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
שְׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל
לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ, מַעְשַׂר דְּגָנְךָ". (קמב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
"תִּירֹשְׁךָ". (קמג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי שֶׁל יִצְהָר
חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיִצְהָרֶךָ". (קמד) שֶׁלֹּא
לֶאֱכֹל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
תוּכַל וְגוֹ' וּבְכֹרוֹת". (קמה) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים
חַטָּאת וְאָשָׁם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ'
בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא בָּא
הַכָּתוּב אֶלָּא לֶאֱסֹר בְּשַׂר חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ
לָעֲזָרָה, לְפִי שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֵּאָכֵל חוּץ לִמְקוֹם אֲכִילָתוֹ
- "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ" אֶקְרָא בּוֹ. (קמו) שֶׁלֹּא
לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וּנְדָרֶיךָ
אֲשֶׁר תִּדֹּר"; כְּלוֹמַר, לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר
תִּדֹּר. וְזוֹ הִיא אַזְהָרָה שֶׁל כָּל מוֹעֵל, שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִן
הַקֳּדָשִׁים הָאֲסוּרִין לֵיהָנוֹת מֵהֶן; וְאִם נֶהֱנָה, מָעַל.
(קמז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת
דָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל וְגוֹ' וְנִדְבֹתֶיךָ"; כְּלוֹמַר,
לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ עַד שֶׁיִּזְרֹק דָּמָם. (קמח)
שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָר לֹא
יֹאכַל, כִּי קֹדֶשׁ הֵם". (קמט) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן בִּכּוּרִים
קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל... וּתְרוּמַת
יָדֶךָ"; אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. (קנ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר שְׁנִי
בְּטֻמְאָה וַאֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה". (קנא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר
שְׁנִי בַּאֲנִינוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ".
(קנב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשַׂר שְׁנִי בִּדְבָרִים שֶׁאֵין
בָּהֶם אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ
לְמֵת"; וְכָל שֶׁהוּא חוּץ לְצָרְכֵי הַגּוּף הַחַי, "נָתַתִּי
מִמֶּנּוּ לְמֵת" אֶקְרָא בּוֹ. (קנג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל הַטֶּבֶל;
וְהַטֶּבֶל, הוּא דָּבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ הַחַיָּב בִּתְרוּמוֹת
וּמַעַשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא הוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה', שֶׁנֶּאֱמַר:
"וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל' אֵת אֲשֶׁר יָרִימוּ
לַה'"; כְּלוֹמַר, דְּבָרִים שֶׁהֵם עֲתִידִין לְהָרִים אוֹתָן
לַה', לֹא יַעֲשׂוּ אוֹתָן חֹל וְיֹאכְלוּ אוֹתָן בְּטִבְלָן. (קנד)
שֶׁלֹּא לְהַקְדִּים תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשַׂר רִאשׁוֹן
לִתְרוּמָה, וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֶלָּא מוֹצִיאִין עַל
הַסֵּדֶר: בִּכּוּרִים תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה,
וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי;
שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלֵאָתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר", לֹא תְּאַחֵר
דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְדִּימוֹ. (קנה) שֶׁלֹּא לְאַחֵר הַנְּדָרִים
וְהַנְּדָבוֹת שֶׁנָּדַר וְשֶׁנִּדֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַחֵר
לְשַׁלְּמוֹ". (קנו) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת לֶחָג בְּלֹא קָרְבָּן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם". (קנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר
עַל דְּבָרִים שֶׁאָסַר אָדָם עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֵל
דְּבָרוֹ". (קנח) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשָּׁה
זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קנט) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן חֲלָלָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ". (קס) שֶׁלֹּא יִקַּח
גְּרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ".
(קסא) שֶׁלֹּא יִקַּח כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
"אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח".
(קסב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וַאֲפִלּוּ בְּלֹא
קִדּוּשִׁין, מִפְּנֵי שֶׁמְּחַלְּלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְחַלֵּל
זַרְעוֹ"; הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְחַלֵּל כְּשֵׁרָה. (קסג)
שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן לַמִּקְדָּשׁ פְּרוּעַ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
"רֹאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ". (קסד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן
לַמִּקְדָּשׁ קְרוּעַ בְּגָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא
תִפְרֹמוּ". (קסה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הָעֲזָרָה בִּשְׁעַת
עֲבוֹדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ".
(קסו) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לִשְׁאָר מֵתִים,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא". (קסז) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא כֹּהֵן
גָּדוֹל וַאֲפִלּוּ לִקְרוֹבָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
יִטַּמָּא". (קסח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מֵת,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַל כָּל נֶפֶשׁת מֵת, לֹא יָבֹא"; כָּךְ לָמְדוּ
מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁהוּא חַיָּב בְּבַל יָבוֹא וְחַיָּב בְּבַל
יִטַּמָּא. (קסט) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנַחֲלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ". (קע) שֶׁלֹּא
יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה בִּשְׁעַת כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם חֵלֶק וְנַחֲלָה".
(קעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם - לָמֵת". (קעב) שֶׁלֹּא
לֶאֱכֹל בְּהֵמָה טְמֵאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ אֶת זֶה לֹא

מתוך מהדורת חזק

1 תֹּאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה". (קעג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּג טָמֵא,
2 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ".
3 (קעד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת אֵלֶּה
4 תְּשַׁקְּצוּ מִן הָעוֹף, לֹא יֵאָכְלוּ". (קעה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
5 שֶׁרֶץ הָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף, טָמֵא הוּא
6 לָכֶם, לֹא יֵאָכֵלוּ". (קעו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ,
7 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֹל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - שֶׁקֶץ הוּא,
8 לֹא יֵאָכֵל". (קעז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
9 "וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל
10 הָאָרֶץ". (קעח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא
11 לָאֲוִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ - לֹא
12 תֹאכְלוּם". (קעט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
13 "אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ".
14 (קפ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מֵתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכְלוּ כָּל
15 נְבֵלָה". (קפא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָשָׂר
16 בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ". (קפב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר
17 מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר".
18 (קפג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל כֵּן לֹא
19 יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה". (קפד) שֶׁלֹּא
20 לֶאֱכֹל דָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל דָּם, לֹא תֹאכְלוּ". (קפה)
21 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז
22 - לֹא תֹאכֵלוּ". (קפו) שֶׁלֹּא לְבַשֵּׁל בָּשָׂר בְּחָלָב,
23 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ". (קפז) שֶׁלֹּא
24 לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי" פַּעַם
25 שְׁנִיָּה; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁאֶחָד לְאִסּוּר בִּשּׁוּל
26 וְאֶחָד לְאִסּוּר אֲכִילָה. (קפח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר שׁוֹר
27 הַנִּסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ". (קפט)
28 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פַּת תְּבוּאָה חֲדָשָׁה קֹדֶם הַפֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
29 "וְלֶחֶם וְגוֹ' לֹא תֹאכְלוּ". (קצ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן
30 הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָלִי לֹא תֹאכְלוּ". (קצא) שֶׁלֹּא
31 לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמֶל לֹא
32 תֹאכְלוּ". (קצב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ
33 שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל". (קצג) שֶׁלֹּא
34 לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה
35 הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע, וּתְבוּאַת הַכָּרֶם"; זֶה הוּא אִסּוּר
36 אֲכִילָה. (קצד) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר:
37 "אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ, יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם".
38 (קצה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ זוֹלֵל וְסוֹבֵא,
39 שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבָנָיו זֶה זוֹלֵל וְסֹבֵא". (קצו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל
40 בְּיוֹם הַצּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא
41 תְעֹנֶּה". (קצז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּפֶסַח, שֶׁנֶּאֱמַר:
42 "וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ". (קצח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת
43 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מַחְמֶצֶת, לֹא תֹאכְלוּ". (קצט)
44 שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ אַחַר חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר,
45 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ". (ר) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה
46 חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ". (רא) שֶׁלֹּא
47 יִמָּצֵא חָמֵץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׂאוֹר, לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם".
48 (רב) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן, וְלֹא דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
49 יַיִן וְטַעֲמוֹ כְּטַעַם יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל מִשְׁרַת
50 עֲנָבִים"; וַאֲפִלּוּ הֶחְמִיץ הַיַּיִן אוֹ דָּבָר שֶׁנִּתְעָרֵב בּוֹ
51 הַיַּיִן, הֲרֵי זֶה אָסוּר עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ
52 שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה". (רג) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים,
53 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָבִים לַחִים". (רד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים
54 יְבֵשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל". (רה) שֶׁלֹּא
55 יֹאכַל חַרְצַנִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵחַרְצַנִּים לֹא יֹאכֵל".
56 (רו) שֶׁלֹּא יֹאכַל זוּגִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַד זָג - לֹא
57 יֹאכֵל". (רז) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא הַנָּזִיר לַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר:
58 "לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא". (רח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בְּאֹהֶל
59 הַמֵּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל נֶפֶשׁ מֵת, לֹא יָבֹא". (רט) שֶׁלֹּא
60 יְגַלֵּחַ הַנָּזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ".
61 (רי) שֶׁלֹּא לִקְצֹר כָּל הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְכַלֶּה
62 פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצוֹר". (ריא) שֶׁלֹּא לִלְקֹט הַשִּׁבֳּלִים
63 הַנּוֹפְלוֹת בִּשְׁעַת קְצִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֶקֶט קְצִירְךָ, לֹא
64 תְלַקֵּט". (ריב) שֶׁלֹּא לִבְצֹר עוֹלְלוֹת הַכֶּרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר:
65 "וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל". (ריג) שֶׁלֹּא לִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם,
66 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט". (ריד) שֶׁלֹּא לִקַּח
67 עֹמֶר הַשִּׁכְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ"; וְכֵן כָּל
68 הָאֵילָנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִפְאַר אַחֲרֶיךָ". (רטו) שֶׁלֹּא
69 לִזְרֹעַ כִּלְאֵי זְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע
70 כִּלְאָיִם". (רטז) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם,
71 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם". (ריז) שֶׁלֹּא
72 לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּהֵמְתְּךָ
73 לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם". (ריח) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בִּשְׁנֵי
74 מִינֵי בְהֵמָה כְּאֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר
75 וּבַחֲמֹר יַחְדָּו". (ריט) שֶׁלֹּא לַחְסֹם בְּהֵמָה בִּשְׁעַת
76 מְלָאכָה בְּדָבָר שֶׁאוֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ וְנֶהֱנֵית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
77 תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ". (רכ) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֲדָמָה
78 בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע". (רכא) שֶׁלֹּא
79 לַעֲבֹד אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר".
80 (רכב) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִין
81 בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא
82 תִקְצוֹר". (רכג) שֶׁלֹּא לֶאֱסֹף פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית
83 כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסְפִין בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת
84 עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר". (רכד) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בִּשְׁנַת
85 יוֹבֵל בֵּין אֲדָמָה בֵּין אִילָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִזְרָעוּ".
86 (רכה) שֶׁלֹּא לִקְצֹר סְפִיחֵי יוֹבֵל כִּשְׁאָר הַשָּׁנִים,
87 שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ". (רכו) שֶׁלֹּא
88 לֶאֱסֹף פֵּרוֹת יוֹבֵל כַּאֲסִפַּת שְׁאָר שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
89 "וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת נְזִירֶיהָ". (רכז) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר שָׂדֶה
90 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִצְמִיתוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאָרֶץ, לֹא
91 תִמָּכֵר לִצְמִיתוּת". (רכח) שֶׁלֹּא לְשַׁנּוֹת מִגְרַשׁ הַלְוִיִּם
92 וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, לֹא

מתוך מהדורת חזק

1 יִמָּכֵר"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה שֶׁלֹּא
2 יִשְׁתַּנֶּה. (רכט) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב אֶת הַלְּוִיִּם, שֶׁנֶּאֱמַר:
3 "הִשָּׁמֶר לְךָ, פֶּן תַּעֲזֹב אֶת הַלֵּוִי"; אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם
4 מַתְּנוֹתֵיהֶם וּמְשַׂמְּחִים אוֹתָם בָּהֶן בְּכָל רֶגֶל וָרֶגֶל.
5 (רל) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הַלְוָאָה שֶׁעָבְרָה עָלֶיהָ שְׁבִיעִית,
6 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִגֹּשׁ אֶת רֵעֵהוּ". (רלא) שֶׁלֹּא יִמְנַע
7 מִלְּהַלְוֹת לְעָנִי מִפְּנֵי הַשְּׁמִטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ,
8 פֶּן יִהְיֶה דָּבָר". זֶה הַכְּלָל - כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר
9 'הִשָּׁמֶר' אוֹ 'פֶּן' אוֹ 'אַל', אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא
10 תַעֲשֶׂה. (רלב) שֶׁלֹּא יִמְנַע מִלְּהַחֲיוֹת לְעָנִי וּמִלְּתֵּן לוֹ
11 מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ".
12 נִמְצָא: הַנּוֹתֵן צְדָקָה - עוֹשֶׂה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְהַמַּעֲלִים
13 עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - יָתֵר עַל שֶׁבִּטֵּל עֲשֵׂה, עָבַר עַל
14 לֹא תַעֲשֶׂה. (רלג) שֶׁלֹּא לִשְׁלֹחַ עֶבֶד עִבְרִי רֵיקָם
15 כְּשֶׁיֵּצֵא חָפְשִׁי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשַׁלְּחֶנּוּ רֵיקָם".
16 (רלד) שֶׁלֹּא יִתְבַּע הֶעָנִי בְּחוֹבוֹ כְּשֶׁיֵּדַע שֶׁהוּא עָנִי,
17 וְלֹא יָצַר לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה". (רלה)
18 שֶׁלֹּא לְהַלְוֹת בְּרִבִּית לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת כַּסְפְּךָ
19 - לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ". (רלו) שֶׁלֹּא לִלְוֹת בְּרִבִּית,
20 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ"; כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי
21 הַשְּׁמוּעָה, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לַלֹּוֶה, שֶׁלֹּא יְנַשֵּׁךְ לַמַּלְוֶה.
22 (רלז) שֶׁלֹּא לְהָשִׁית יָד בֵּין לֹוֶה וּמַלְוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא
23 לִהְיוֹת עָרֵב, וְלֹא עֵד, וְלֹא לִכְתֹּב שְׁטָר בֵּינֵיהֶם,
24 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". (רלח) שֶׁלֹּא
25 לְאַחֵר פְּעֻלַּת שָׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר
26 אִתְּךָ". (רלט) שֶׁלֹּא יִמְשְׁכֶּן בַּעַל חוֹבוֹ בִּזְרוֹעַ,
27 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָבֹא אֶל בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ". (רמ)
28 שֶׁלֹּא לִמְנוֹעַ הָעֲבוֹט מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ
29 לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ"; כְּלוֹמַר, לֹא
30 תִּשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמְּךָ, אֶלָּא הַשִּׁיבֵנוּ לוֹ בַּלַּיְלָה, הוֹאִיל
31 וְהוּא צָרִיךְ לוֹ בַּלַּיְלָה. (רמא) שֶׁלֹּא לְמַשְׁכֵּן
32 הָאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה".
33 (רמב) שֶׁלֹּא לַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ,
34 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב". (רמג) שֶׁלֹּא לִגְנֹב
35 נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹב"; זוֹ גְּנֵבַת נֶפֶשׁ.
36 (רמד) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִגְנֹבוּ"; זוֹ
37 גְּנֵבַת מָמוֹן. (רמה) שֶׁלֹּא לִגְזֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
38 תִגְזֹל". (רמו) שֶׁלֹּא לְהַסִּיג גְּבוּלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
39 תַסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ". (רמז) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
40 תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ*". (רמח) שֶׁלֹּא לְכַחֵשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ,
41 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַחֲשׁוּ*". (רמט) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל
42 כְּפִירַת מָמוֹן חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִשְׁקְרוּ";
43 כְּלוֹמַר, לֹא תִּשָּׁבַע לַשֶּׁקֶר בְּמָמוֹן שֶׁיֵּשׁ לַחֲבֵרְךָ בְּיָדְךָ.
44 (רנ) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹנוּ
45 אִישׁ אֶת אָחִיו". (רנא) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּדִבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
46 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ"; זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים.
47 (רנב) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגֵר
48 לֹא תוֹנֶה*". (רנג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת אֶת הַגֵּר בְּמִקָּח
49 וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ*". (רנד) שֶׁלֹּא
50 לְהַחְזִיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲדוֹנָיו שֶׁבְּחוּצָה
51 לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו". (רנה)
52 שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ
53 בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּטוֹב לוֹ, לֹא תּוֹנֶנּוּ*". (רנו) שֶׁלֹּא
54 לְעַנּוֹת יָתוֹם וְאַלְמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אַלְמָנָה וְיָתוֹם,
55 לֹא תְעַנּוּן*". (רנז) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי עֲבוֹדַת
56 עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד*". (רנח)
57 שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אוֹתוֹ מִמְכֶּרֶת עֶבֶד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמָּכְרוּ
58 מִמְכֶּרֶת עָבֶד*". (רנט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי בְּפָרֶךְ,
59 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ*". (רס) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ
60 הַגּוֹי לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עִבְרִי הַנִּמְכָּר לוֹ בְּפָרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר:
61 "לֹא יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ*". (רסא) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אָמָה
62 עִבְרִיָּה לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ*". (רסב)
63 שֶׁלֹּא לִמְנֹעַ מֵאָמָה עִבְרִיָּה הַיְעוּדָה שְׁאֵר כְּסוּת
64 וְעוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָהּ, לֹא יִגְרָע";
65 וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַנָּשִׁים. (רסג) שֶׁלֹּא לִמְכֹּר אִשֶּׁת
66 יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִמְכְּרֻנָּהּ*".
67 (רסד) שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ אִשֶּׁת יְפַת תֹּאַר לִהְיוֹת שִׁפְחָה,
68 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ*". (רסה) שֶׁלֹּא לַחְמֹד,
69 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ*". (רסו) שֶׁלֹּא
70 לְהִתְאַוּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְאַוֶּה בֵּית רֵעֶךָ**". (רסז)
71 שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה מִן
72 הַמְּחֻבָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחֶרְמֵשׁ לֹא
73 תָנִיף**". (רסח) שֶׁלֹּא יִקַּח הַשָּׂכִיר יָתֵר עַל אֲכִילָתוֹ,
74 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ; וְאֶל כֶּלְיְךָ,
75 לֹא תִתֵּן*". (רסט) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
76 "לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם**". (רע) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ בְּהֵמָה
77 רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְאֶה
78 חֲמוֹר אָחִיךָ**". (רעא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת עָוֶל בְּמִדָּה,
79 שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה
80 לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב מַזְהִיר: לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בְּמִשְׁפַּט
81 הַמִּדָּה*. (רעב) שֶׁלֹּא לְהִיוֹת אֶצְלֵנוּ אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה
82 וְאֵיפָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ וְגוֹ'*". (רעג)
83 שֶׁלֹּא לְעַוֵּל הַמִּשְׁפָּט, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל
84 בַּמִּשְׁפָּט**". (רעד) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד, שֶׁנֶּאֱמַר:
85 "וְשֹׁחַד, לֹא תִקָּח*". (רעה) שֶׁלֹּא לְכַבֵּד גָּדוֹל בַּדִּין,
86 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל**". (רעו) שֶׁלֹּא יִירָא
87 הַדַּיָּן בַּדִּין מֵאָדָם רַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי
88 אִישׁ*". (רעז) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל עָנִי בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר:
89 "וְדַל, לֹא תֶהְדַּר בְּרִיבוֹ*". (רעח) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת
90 מִשְׁפַּט אָדָם חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט
91 אֶבְיֹנְךָ*"; זֶה אֶבְיוֹן בְּמִצְוֹת. (רעט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל
92 הַמַּזִּיק בְּדִינֵי קְנָסוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָחוֹס עֵינְךָ**".

מתוך מהדורת חזק

(רפ) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּרִים וְיִתּוֹמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם". (רפא) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מֵאֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין וְאֵין חֲבֵרוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא". (רפב) שֶׁלֹּא לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים בְּדִבְרֵי נְפָשׁוֹת, אִם הָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר עַל הַמְזַכִּין אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת". (רפג) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת תְּחִלָּה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רִב, לִנְטֹת". (רפד) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת בַּדַּיָּנִין אָדָם שֶׁאֵינוֹ חָכָם בְּדִינֵי תּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חָכָם בְּחָכְמוֹת אֲחֵרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט". (רפה) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר". (רפו) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, לִהְיֹת עֵד חָמָס". (רפז) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים. (רפח) שֶׁלֹּא לִכְרֹת הַדִּין עַל פִּי עֵד אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ". (רפט) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִרְצַח". (רצ) שֶׁלֹּא לְחַתֹּךְ הַדִּין בְּאֹמֶד הַדַּעַת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵי עֵדִים גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָקִי וְצַדִּיק אַל תַּהֲרֹג". (רצא) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בַּדִּין שֶׁהֵעִיד בּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעֵד אֶחָד, לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ*". (רצב) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג מְחַיֵּב הַרִיגָה קֹדֶם שֶׁיֵּעָמֵד בַּדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ, עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה*". (רצג) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף, אֶלָּא הוֹרְגִין אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לַנִּרְדָּף וְיַהַרְגֶנּוּ אוֹ יְגַלֶּה עֶרְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ*". (רצד) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ הָאָנוּס, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר*". (רצה) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר מִן הָרוֹצֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ*". (רצו) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר בְּגָלוּת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר, לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ*". (רצז) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ*". (רצח) שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ מִכְשׁוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ*". (רצט) שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל תָּם בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי עִוֵּר, לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל*". (ש) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף בְּמַלְקוּת הַמְחֻיָּב מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוֹסִיף; פֶּן יוֹסִיף*". (שא) שֶׁלֹּא לְרַגֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ*". (שב) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא בַּלֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ*". (שג) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פְּנֵי אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא*". (שד) שֶׁלֹּא לִנְקֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקֹּם*". (שה) שֶׁלֹּא לִנְטֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִטֹּר*". (שו) שֶׁלֹּא לִקַּח אֵם עַל הַבָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים*". (שז) שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ*". (שח) שֶׁלֹּא לִתְלֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת*". (שט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד וְלִזְרֹעַ בְּנַחַל אֵיתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ, וְלֹא יִזָּרֵעַ*". (שי) שֶׁלֹּא לְהַחְיוֹת מְכַשֵּׁף, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה*". (שיא) שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב חָתָן בְּדָבָר מִצָּרְכֵי צִבּוּר כָּל שְׁנָתוֹ, כְּגוֹן צָבָא וּשְׁמִירַת הַחוֹמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר*". (שיב) שֶׁלֹּא לְהַמְרוֹת עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ*". (שיג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, בֵּין תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין בְּפֵרוּשָׁהּ שֶׁקִּבְּלוּ עַל פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם - אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת; לֹא תֹסֵף עָלָיו*". (שיד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ*". (שטו) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל*". (שטז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא, וְהוּא הַמֶּלֶךְ אוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ, לֹא תָאֹר**". (שיז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אֶחָד מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ*". (שיח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת**". (שיט) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מוֹת יוּמָת**". (שכ) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה*". (שכא) שֶׁלֹּא לְהַלֵּךְ חוּץ לִתְחוּם מְדִינָה כְּהוֹלְכֵי דְּרָכִים בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ*". (שכב) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מֹשְׁבֹתֵיכֶם*". (שכג) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרְאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם*". (שכד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בָּרְאשׁוֹן שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (שכט) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ*". (של) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְּךָ הִיא, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ*". (שלא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ לֹא תְגַלֶּה*". (שלב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה**". (שלג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ מִן הָאָב אוֹ מִן הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ,

מתוך מהדורת חזק

אֲחוֹתְךָ הִיא - לֹא תְּגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". (שלד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ". (שלה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת בַּת הַבַּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ בַּת בִּתְּךָ, לֹא תְּגַלֶּה עֶרְוָתָן". (שלו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הַבַּת; וְלָמָּה לֹא נִתְפָּרְשָׁה בַּתּוֹרָה? מִפְּנֵי שֶׁאָסַר בַּת הַבַּת, שָׁתַק מִן הַבַּת; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאִסּוּר הַבַּת מְגוּפֵי תּוֹרָה, כִּשְׁאָר עֲרָיוֹת. (שלז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְּגַלֶּה". (שלח) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת בַּת בְּנָהּ". (שלט) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח". (שמ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשֶּׁת אֲחִי הָאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב, דֹּדְתְּךָ הִיא". (שמג) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשֶּׁת הַבֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ, לֹא תְגַלֶּה". (שמד) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אִשֶּׁת אָח, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אִשֶּׁת אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שמה) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח". (שמו) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת נִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ - לֹא תִקְרַב". (שמז) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ - לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמח) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְכָל בְּהֵמָה לֹא תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע". (שמט) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה לֹא תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לִרְבֹעָהּ". (שנ) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת זָכָר - לֹא תִשְׁכַּב". (שנא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנב) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה". (שנג) שֶׁלֹּא לִקְרַב לָעֲרָיוֹת בִּדְבָרִים הַמְּבִיאִין לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה, כְּגוֹן חִבּוּק וְנִשּׁוּק וּרְמִיזָה וּקְפִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל כָּל שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ, לֹא תִקְרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לִקְרָבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי גִּלּוּי עֶרְוָה. (שנד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא מַמְזֵר בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'". (שנה) שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קְדֵשָׁה, וְהִיא הַנִּבְעֶלֶת בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה קְדֵשָׁה". (שנו) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמְגֹרָשׁ גְּרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". (שנז) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא הַיְבָמָה לְאִישׁ זָר חוּץ מִיְּבָמָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת". (שנח) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שנט) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו". (שס) שֶׁלֹּא יִקַּח סָרִיס בַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְצוּעַ דַּכָּא". (שסא) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר מִכָּל הַמִּינִין, לֹא אָדָם וְלֹא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ". (שסב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת עַל יִשְׂרָאֵל אִישׁ מִקְּהַל גֵּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי*". (שסג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ סוּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים*". (שסד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה הַמֶּלֶךְ נָשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים*". (שסה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכֶסֶף וְזָהָב, לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד*".

אֵלּוּ הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, הֵן וּכְלָלוֹתֵיהֶן וּפְרָטוֹתֵיהֶן וְדִקְדּוּקֵיהֶן; וְכָל אוֹתָן הַכְּלָלוֹת וְהַדִּקְדּוּקִין וְהַבֵּאוּרִין שֶׁל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁקִּבְּלוּ בֵּית דִּין מִפִּי בֵּית דִּין. וְיֵשׁ מִצְוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ אַחַר מַתַּן תּוֹרָה, וְקִבְּעוּ אוֹתָן נְבִיאִים וַחֲכָמִים, וּפָשְׁטוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל - כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, וְנֵר חֲנֻכָּה, וְתַעֲנִית תִּשְׁעָה בְּאָב, וְיָדַיִם, וְעֵרוּבִין. וְיֵשׁ לְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מֵאֵלּוּ פֵּרוּשִׁין וְדִקְדּוּקִין; וְהַכֹּל יִתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה.

כָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ - חַיָּבִין אָנוּ לְקַבְּלָם וּלְשָׁמְרָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר וכו'"; וְאֵינָן תּוֹסֶפֶת עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה. וְעַל מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"? שֶׁלֹּא יִהְיֶה נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּהוּ בְּמִצְוָה זוֹ לְהוֹסִיפָהּ לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אוֹ לְחַסֵּר אַחַת מֵאֵלּוּ הַשֵּׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת. אֲבָל אִם הוֹסִיפוּ בֵּית דִּין עִם נָבִיא שֶׁיִּהְיֶה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן מִצְוָה דֶּרֶךְ תַּקָּנָה, אוֹ דֶּרֶךְ הוֹרָאָה, אוֹ דֶּרֶךְ גְּזֵרָה - אֵין זוֹ תּוֹסֶפֶת; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמְרוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת עֵרוּב אוֹ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ. וְאֵלּוּ אָמְרוּ כֵּן, הָיוּ מוֹסִיפִין עַל הַתּוֹרָה. אֶלָּא כָּךְ אָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁהַנְּבִיאִים עִם בֵּית דִּין תִּקְּנוּ וְצִוּוּ לִקְרוֹת הַמְּגִלָּה בְּעוֹנָתָהּ כְּדֵי לְהַזְכִּיר שִׁבְחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּתְשׁוּעוֹת שֶׁעָשָׂה לָנוּ, וְהָיָה קָרוֹב לְשַׁוְּעֵנוּ כְּדֵי לְבָרְכוֹ וּלְהַלְּלוֹ, וּכְדֵי לְהוֹדִיעַ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים שֶׁאֱמֶת מַה שֶׁהִבְטִיחָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִי גּוֹי גָּדוֹל, אֲשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו". וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הִיא כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה.

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ז

וְרָאִיתִי לְחַלֵּק חִבּוּר זֶה לְאַרְבָּעָה עָשָׂר סְפָרִים:

סֵפֶר רִאשׁוֹן - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן עִקַּר דַּת

מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ אוֹתָם תְּחִלַּת הַכֹּל - כְּגוֹן יִחוּד שְׁמוֹ בָּרוּךְ הוּא, וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַמַּדָּע'.

סֵפֶר שֵׁנִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן תְּדִירוֹת, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן כְּדֵי לֶאֱהֹב אֶת הַמָּקוֹם וּלְזָכְרוֹ תָּמִיד - כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, וּתְפִלָּה, וּתְפִלִּין, וּבְרָכוֹת; וּמִילָה בִּכְלָל, לְפִי שֶׁהוּא אוֹת בִּבְשָׂרֵנוּ לְהַזְכִּיר תָּמִיד בְּשָׁעָה שֶׁאֵין שָׁם לֹא תְּפִלִּין וְלֹא צִיצִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר אַהֲבָה'.

סֵפֶר שְׁלִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן בִּזְמַנִּים יְדוּעִים - כְּגוֹן שַׁבָּת, וּמוֹעֲדוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְמַנִּים'.

סֵפֶר רְבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁל בְּעִילָה - כְּגוֹן קִדּוּשִׁין וְגֵרוּשִׁין, וְיִבּוּם וַחֲלִיצָה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נָשִׁים'.

סֵפֶר חֲמִישִׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁל בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת, וּמִצְוֹת שֶׁל מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - לְפִי שֶׁבִּשְׁנֵי עִנְיָנִים הָאֵלּוּ קִדְּשָׁנוּ הַמָּקוֹם וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָאֻמּוֹת, בַּעֲרָיוֹת וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, וּבִשְׁנֵיהֶם נֶאֱמַר: "וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים", "אֲשֶׁר הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים". וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קְדֻשָּׁה'.

סֵפֶר שִׁשִּׁי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁיִּתְחַיֵּב אָדָם בָּהֶן מִי שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בִּדְבָרִים - כְּגוֹן שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר הַפְּלָאָה'.

סֵפֶר שְׁבִיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּזֶרַע הָאָרֶץ - כְּגוֹן שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת, וּמַעַשְׂרוֹת וּתְרוּמוֹת, וּשְׁאָר מִצְוֹת הַנִּגְלָלִין עִמָּהֶן מֵעִנְיָנָם. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר זְרָעִים'.

סֵפֶר שְׁמִינִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵם בְּבִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָרְבְּנוֹת צִבּוּר הַתְּמִידִין. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר עֲבוֹדָה'.

סֵפֶר תְּשִׁיעִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּקָרְבָּנוֹת הַיָּחִיד. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קָרְבָּנוֹת'.

סֵפֶר עֲשִׂירִי - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן בְּטָהֳרוֹת וְטֻמְאוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר טָהֳרָה'.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶזֵּק תְּחִלָּה בַּמָּמוֹן אוֹ בַּגּוּף. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר נְזִיקִין'.

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת מְכִירָה וּקְנִיָּה. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר קִנְיָן'.

סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, בִּשְׁאָר דִּינִין שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתָן הֶזֵּק - כְּגוֹן שׁוֹמְרִין, וּבַעֲלֵי חוֹבוֹת, וּטְעָנוֹת וּכְפִירוֹת. וְקָרָאתִי סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר מִשְׁפָּטִים'.

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֶכְלֹל בּוֹ מִצְוֹת שֶׁהֵן מְסוּרִין לְסַנְהֶדְרִין - כְּגוֹן מִיתוֹת בֵּית דִּין, וְקַבָּלַת עֵדוּת, וְדִין הַמֶּלֶךְ וּמִלְחָמוֹת. וְקָרָאתִי שֵׁם סֵפֶר זֶה, 'סֵפֶר שׁוֹפְטִים'.

וְזֶה הוּא חִלּוּק הֲלָכוֹת שֶׁל חִבּוּר זֶה לְפִי עִנְיְנֵי הַסְּפָרִים, וְחִלּוּק הַמִּצְוֹת לְפִי עִנְיְנֵי הַהֲלָכוֹת. וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר כָּל מִשְׁפְּטֵי מִצְוָה וּמִצְוָה וְכָל הַדִּינִים הַנִּכְלָלִים עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי.

סֵפֶר הַמַּדָּע

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, הִלְכוֹת דֵּעוֹת, הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם, הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ זוּלָתִי ה'; (ג) לְיַחֲדוֹ; (ד) לְאָהֲבוֹ; (ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ; (ו) לְקַדְּשׁוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ; (ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶן; (ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ; (י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מצות ידיעת ה'.

שיטת הרמב"ם היא, שמצות ידיעת ה' אינה רק ידיעה כללית על הימצאות ה' או אמונה בקיומו אלא שהיא חובת האדם ללמוד ולהתבונן בגדלות ה' כפי יכולתו והשגתו, שיטתו זו מוכחת מכמה מקומות:

א: מצות ידיעת ה' מופיעה גם בתחילת מנין המצוות וגם בפתיחת הל' יסודי התורה, אבל בהל' יסוה"ת הקדים לה הרמב"ם חמש הלכות המבארות כמה וכמה פרטים בתיאור ה"מצוי ראשון", ורק בהלכה ו' כתב "וידיעת דבר זה מצות־עשה, שנאמר אנכי ה' אלקיך" כי כדי לקיים את המצוה צריכים ללמוד ולדעת כמה וכמה עניינים הנוגעים ל"מצוי ראשון".

ב: מלשון הרמב"ם שכתב: "**לידע** שיש שם אלוקה" ו"**לידע** שיש שם מצוי ראשון", וכך גם במצות אחדות ה', מסיים "**וידיעת** דבר זה מ"ע", ולא כתב **והאמנת** דבר זה. כי המצוה היא על ידיעה שכלית ולא רק על אמונה במציאות ה'. לכן גם לא הסתפק בחמש ההלכות הנ"ל אלא האריך בשאר ההלכות שעד סוף הפרק בפירוט עניינים הנוגעים לידיעת ה', כי זה נוגע לחיוב שהוא "לידע", כיון שרק כאשר יודעים את השקו"ט בעניינים אלה, ועכ"פ את הידיעות והחקירות והבחינות היסודיות, אזי יוצאים ידי חובת המצוה - "לידע את ה".

ג: מקורו של הרמב"ם הוא מהזוהר, ועל כן נכתב בהקבלה מדוייקת ללשונו: "וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו' פקודא דא קדמאה דכל פקודין (יסוד היסודות)...למנדע ליה לקוב"ה (לידע שיש שם מצוי ראשון) דאית שליטא עילאה דאיהו ריבון עלמא ובורא עלמין כולהו שמיא וארעא וכל חילוהון (והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם כו')". והלא גם הזוהר מביא כל הנ"ל על הפסוק "**וידעתם** כי אני כו'", ועליו אמר החיוב "למנדע לי' לקוב"ה", ומכאן גם מקור שיטתו של הרמב"ם שחיוב המצוה הוא **לידע** כל הפרטים במצוי הראשון ולא רק להאמין.

ד: בתחילת פרק שני מהל' יסוה"ת, כתב אודות מצות אהבת ה': "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב כו'. ואח"כ במשך שלושה פרקים מפרט הרמב"ם את "מעשיו וברואיו הנפלאים" בפרק אחד על המלאכים, ובשני הפרקים שלאחריו על מעשה בראשית. ולכאורה, ספר הי"ד הוא ספר "הלכות הלכות", ומדוע כתב הרמב"ם את כל הפרטים הנ"ל. אלא שחייבים לומר שעניינים אלו הם לא להתבוננות שעל־ידה מגיעים אחרי זמן לאהבת ה' ויראתו אלא שהם חלק ממצות ידיעת ה'. לכן הביא הרמב"ם את ה"כללים הגדולים ממעשה רבון העולמים", כיון שידיעתם היא חלק ממצות ידיעת ה'.

(על־פי לקו"ש חלק י"א עמוד 279)

הִלְכוֹת דֵּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהִדַּמּוֹת בִּדְרָכָיו; (ב) לְהִדַּבֵּק בְּיוֹדְעָיו; (ג) לְאֲהֹב אֶת הָרֵעִים; (ד) לְאֲהֹב אֶת הַגֵּרִים; (ה) שֶׁלֹּא לִשְׂנֹא אַחִים; (ו) לְהוֹכִיחַ; (ז) שֶׁלֹּא לְהַלְבִּין פָּנִים; (ח) שֶׁלֹּא לְעַנּוֹת אֲמָלָיִן; (ט) שֶׁלֹּא לֵילֵךְ רָכִיל; (י) שֶׁלֹּא לִנְקֹם; (יא) שֶׁלֹּא לִנְטֹר.

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) לִלְמֹד תּוֹרָה; (ב) לְכַבֵּד מְלַמְּדֶיהָ וְיוֹדְעֶיהָ.

הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה וְחֻקּוֹת הַגּוֹיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַחַת וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדָה זָרָה; (ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם; (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ; (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ; (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת לְנוֹאי; (ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ; (י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת; (יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ; (יב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ; (יג) שֶׁלֹּא לְהָסִית לְעָבְדָהּ; (יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית; (טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שֹׂנְאָתוֹ; (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת; (יח) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה; (יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ; (כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם ה'; (כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהַרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר; (כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה; (כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב; (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי; (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ; (כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה; (כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית; (כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה; (ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ; (לא) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּבְכָל מְשַׁמְּשֶׁיהָ; (לב) שֶׁלֹּא לֵיהָנוֹת בִּצְפּוּי נֶעֱבָד; (לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה; (לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם; (לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ; (לו) שֶׁלֹּא לְנַהוֹג בְּמִנְהָגוֹתֵיהֶם וּבְמַלְבּוּשָׁם; (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ; (לח) שֶׁלֹּא לְקָסֵם; (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן; (מ) שֶׁלֹּא לַחְבֹּר חֶבֶר; (מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים; (מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב; (מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּיִדְּעוֹנִי; (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף; (מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת רֹאשׁ; (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן; (מז) שֶׁלֹּא יַעֲדֶה אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה; (מח) שֶׁלֹּא תַּעֲדֶה אִשָּׁה עֲדֵי אִישׁ; (מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע; (נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד; (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת.

הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא שֶׁיָּשׁוּב הַחוֹטֵא מֵחֶטְאוֹ לִפְנֵי ה', וְיִתְוַדֶּה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מֵהֶם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְתֵשַׁע וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר אַהֲבָה

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים, הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה, הִלְכוֹת צִיצִית, הִלְכוֹת בְּרָכוֹת, הִלְכוֹת מִילָה.

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בַּיּוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה: (א) לַעֲבֹד אֶת ה' בִּתְפִלָּה בְּכָל יוֹם; (ב) לְבָרֵךְ כֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם.

הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִהְיוֹת תְּפִלִּין עַל הָרֹאשׁ; (ב) לְקָשְׁרָן עַל הַיָּד; (ג) לִקְבֹּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַשְּׁעָרִים; (ד) לִכְתֹּב כָּל אִישׁ סֵפֶר תּוֹרָה לְעַצְמוֹ; (ה) לִכְתֹּב הַמֶּלֶךְ סֵפֶר שֵׁנִי לְעַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה.

הִלְכוֹת צִיצִית. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לַעֲשׂוֹת צִיצִית עַל כַּנְפֵי הַכְּסוּת.

הִלְכוֹת בְּרָכוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְבָרֵךְ אֶת שְׁמוֹ אַחַר אֲכִילָה.

הִלְכוֹת מִילָה. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לָמוּל אֶת הַזְּכָרִים בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה.

סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שַׁבָּת, הִלְכוֹת עֵרוּבִין, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר, הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב, הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה, הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב, הִלְכוֹת שְׁקָלִים, הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ, הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת, הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת; (ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת; (ה) לְקַדֵּשׁ הַיּוֹם בִּזְכִירָה.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בּוֹ מִמְּלָאכָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת בּוֹ.

הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ג) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ה) לִשְׁבֹּת בְּיוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת; (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ז) לִשְׁבֹּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (ט) לִשְׁבֹּת בָּרִאשׁוֹן שֶׁל חַג; (י) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה; (יא) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁמִינִי שֶׁל חַג; (יב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה.

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר מֵחֲצוֹת הַיּוֹם וּלְמַעְלָה; (ב) לְהַשְׁבִּית שְׂאוֹר מֵאַרְבָּעָה עָשָׂר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תַּעֲרֹבֶת חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ה) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ו) שֶׁלֹּא יִמָּצֵא חָמֵץ כָּל שִׁבְעָה; (ז) לֶאֱכֹל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח; (ח) לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג.

הִלְכוֹת שְׁקָלִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לִתֵּן כָּל אִישׁ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק לִפְנֵי ה' בְּכָל עֵת צָרָה גְּדוֹלָה שֶׁתָּבוֹא עַל הַצִּבּוּר.

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָן מִן הַמִּנְיָן.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים - תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מֵהֶן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְיֵשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ מִצְוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִישׁוּת, הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין, הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה, הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה, הִלְכוֹת שׁוֹטָה.

הִלְכוֹת אִישׁוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ב) שֶׁלֹּא תִּבְעֹל אִשָּׁה בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; (ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה; (ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמָּנָּה.

הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא שֶׁיְּגָרֵשׁ הַמְגֹרָשׁ בְּסֵפֶר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת.

הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְיַבֵּם; (ב) לַחְלֹץ; (ג) שֶׁלֹּא תִּנָּשֵׂא יְבָמָה לְאִישׁ זָר עַד שֶׁתְּסוּר רְשׁוּת הַיָּבָם מֵעָלֶיהָ.

הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְקַנֵּס הַמְפַתֶּה; (ב) שֶׁיִּשָּׂא הָאוֹנֵס אֲנוּסָתוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ הָאוֹנֵס; (ד) שֶׁתֵּשֵׁב אֵשֶׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע תַּחַת בַּעְלָהּ לְעוֹלָם; (ה) שֶׁלֹּא יְגָרֵשׁ מוֹצִיא שֵׁם רַע אֶת אִשְׁתּוֹ.

הִלְכוֹת שׁוֹטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - (א) מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת לְשוֹטָה כְּתוֹרַת הַקְּנָאוֹת הַסְּדוּרָה בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא לִתֵּן שֶׁמֶן עַל קָרְבָּנָהּ; (ג) שֶׁלֹּא לִתֵּן עָלָיו לְבוֹנָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁבַע עֶשְׂרֵה - מֵהֶן תֵּשַׁע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קְדֻשָּׁה

הִלְכוֹתָיו שָׁלֹשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה, הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, הִלְכוֹת שְׁחִיטָה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל הָאֵם; (ב) שֶׁלֹּא לָבֹא עַל אֵשֶׁת אָב; (ג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת; (ד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת אֵשֶׁת אָב; (ה) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבֵּן; (ו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת; (ז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל בַּת הַבַּת; (ח) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבִתָּהּ; (ט) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ; (י) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ; (יא) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת אָב; (יב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת אֵם; (יג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב; (יד) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת הַבֵּן; (טו) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אָח; (טז) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אָחוֹת אִשְׁתּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם בְּהֵמָה; (יח) שֶׁלֹּא תָּבִיא אִשָּׁה בְּהֵמָה עָלֶיהָ; (יט) שֶׁלֹּא לִשְׁכַּב עִם זָכָר; (כ) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אָב; (כא) שֶׁלֹּא לְגַלּוֹת עֶרְוַת אֲחִי הָאָב; (כב) שֶׁלֹּא לִבְעֹל אֵשֶׁת אִישׁ; (כג) שֶׁלֹּא לִבְעֹל נִדָּה; (כד) שֶׁלֹּא לְהִתְחַתֵּן בַּגּוֹיִם; (כה) שֶׁלֹּא יָבוֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בַּקָּהָל; (כו) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי מִצְּרִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כז) שֶׁלֹּא לְהַרְחִיק דּוֹר שְׁלִישִׁי אֲדוֹמִי מִלָּבוֹא בַּקָּהָל; (כח) שֶׁלֹּא יָבוֹא מַמְזֵר בַּקָּהָל; (כט) שֶׁלֹּא יָבוֹא סָרִיס בַּקָּהָל; (ל) שֶׁלֹּא לְסָרֵס זָכָר, אֲפִלּוּ בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף; (לא) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה; (לב) שֶׁלֹּא יִבְעֹל כֹּהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, אֲפִלּוּ בְּלֹא קִדּוּשִׁין; (לג) שֶׁיִּשָּׂא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּתוּלָה בְּנַעֲרוּתָהּ; (לד) שֶׁלֹּא יִשָּׂא כֹּהֵן גְּרוּשָׁה; (לה) שֶׁלֹּא יִשָּׂא זוֹנָה; (לו) שֶׁלֹּא יִשָּׂא חֲלָלָה; (לז) שֶׁלֹּא יִקְרַב אָדָם לְאַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בָּעַל.

הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה, לְהַבְדִּיל בֵּין טְמֵאָה לְטָהוֹרָה; (ב) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי הָעוֹף, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ג) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי דָּגִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ד) לִבְדֹּק בְּסִימָנֵי חֲגָבִים, לְהַבְדִּיל בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּהֵמָה וְחַיָּה טְמֵאָה; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עוֹף טָמֵא; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּגִים טְמֵאִים; (ח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף; (ט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הָאָרֶץ; (י) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל רֶמֶשׂ הָאָרֶץ; (יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל תּוֹלַעַת הַפֵּרוֹת כְּשֶׁתֵּצֵא לָאָרֶץ; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל שֶׁרֶץ הַמַּיִם; (יג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל נְבֵלָה; (יד) שֶׁלֹּא לִיהָנוֹת בְּשׁוּר הַנִּסְקָל; (טו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טְרֵפָה; (טז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אֵבֶר מִן הַחַי; (יז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל דָּם; (יח) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל חֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה; (יט) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל גִּיד הַנָּשֶׁה; (כ) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; (כא) שֶׁלֹּא לְבַשְּׁלוֹ; (כב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל לֶחֶם תְּבוּאָה חָדָשׁ; (כג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָלִי מִן הֶחָדָשׁ; (כד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כַּרְמֶל מִן הֶחָדָשׁ; (כה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל עָרְלָה; (כו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם; (כז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל טֶבֶל; (כח) שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת יֵין נֶסֶךְ.

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט, וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל; (ב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ בְּיוֹם אֶחָד; (ג) לְכַסּוֹת דַּם חַיָּה וָעוֹף; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים; (ה) לְשַׁלֵּחַ הָאֵם, אִם לְקָחָהּ עַל הַבָּנִים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שִׁבְעִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַפְּלָאָה

הִלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הִלְכוֹת נְדָרִים, הִלְכוֹת נְזִירוּת, הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים.

הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ לַשֶּׁקֶר; (ב) שֶׁלֹּא לִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא; (ג) שֶׁלֹּא לְכַפֵּר בְּפִקָּדוֹן; (ד) שֶׁלֹּא לִישָׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִישָׁבַע בִּשְׁמוֹ בֶּאֱמֶת.

הִלְכוֹת נְדָרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר; (ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ; (ג) שֶׁיּוּפַר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה, וְזֶה הוּא הֵפֵר נְדָרִים הַמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.

הִלְכוֹת נְזִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שְׁתַּיִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֵּרַע; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זַגִּין; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקְּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא.

הִלְכוֹת עֲרָכִין וַחֲרָמִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה

הוּא פְּרָטָן: (א) לָדוּן בְּעֶרְכֵּי אָדָם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְזֶה הוּא דִּין עֶרְכֵּי אָדָם; (ב) דִּין עֶרְכֵּי בְּהֵמָה; (ג) דִּין עֶרְכֵּי בָּתִּים; (ד) דִּין עֶרְכֵּי שָׂדוֹת; (ה) דִּין מַחֲרִים נְכָסָיו; (ו) שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵרֶם; (ז) שֶׁלֹּא יִגְּאַל חֵרֶם.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים - עֶשֶׂר מֵהֶן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר זְרָעִים

הִלְכוֹתָיו שֶׁבַע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת כִּלְאַיִם, הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשְׂרוֹת, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הִלְכוֹת בִּכּוּרִים וּשְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה, הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל.

הִלְכוֹת כִּלְאַיִם. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ זְרָעִים כִּלְאַיִם; (ב) שֶׁלֹּא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה אוֹ יָרָק בַּכֶּרֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כִּלְאַיִם; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכִלְאֵי בְהֵמָה כְּאֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם.

הִלְכוֹת מַתְּנוֹת עֲנִיִּים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֹׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שֶׁבַע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַנִּיחַ פֵּאָה; (ב) שֶׁלֹּא יְכַלֶּה הַפֵּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלְלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שֶׁלֹּא יְעוֹלֵל הַכֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שֶׁלֹּא יְלַקֵּט פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שֶׁלֹּא יָשׁוּב לָקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר לָעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה בְּמִסַּת יָד; (יג) שֶׁלֹּא יְאַמֵּץ לְבָבוֹ עַל הָעָנִי.

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שְׁתַּיִם מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה; (ב) לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר; (ג) שֶׁלֹּא יַקְדִּים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת זֶה לָזֶה, אֶלָּא יַפְרִישׁ עַל הַסֵּדֶר; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר תְּרוּמָה; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל אֲפִלּוּ תּוֹשַׁב כֹּהֵן אוֹ שְׂכִירוֹ תְּרוּמָה; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל עָרֵל תְּרוּמָה; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל כֹּהֵן טָמֵא תְּרוּמָה; (ח) שֶׁלֹּא תֹּאכַל חֲלָלָה תְּרוּמָה, וְלֹא מִן הַמּוּרָם מִן הַקֳּדָשִׁים.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְּׁנֵי הַזְּרִיעָה, וְלִתְּנוֹ לַלְוִיִּם.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; (ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי הָאָדָם, חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה; (ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה; (ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מַעֲשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ח) לִהְיוֹת נָטַע רְבָעִי כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לִבְעָלָיו כְּמַעֲשַׂר שֵׁנִי לְכָל דָּבָר; (ט) לְהִתְוַדּוֹת וִדּוּי הַמַּעֲשֵׂר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים עִם שְׁאָר מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה שֶׁבַּגְּבוּלִין. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹות - שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵת פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל. יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם מִצְוֹות - תֵּשַׁע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלָאכָה בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַנְּזִירִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיִּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיִּשְׁמִיט כָּל הַלְוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה; (ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלַּהֲלוֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּר שָׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁים; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְהוּא דִּין שָׂדֶה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לִוִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִים לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהּ; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לִוִּי חֵלֶק בַּבָּזָה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם; (כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִים לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁבַע וְשִׁשִּׁים - מֵהֶם שְׁלֹשִׁים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר עֲבוֹדָה

הִלְכוֹתָיו תֵּשַׁע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ, הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ, הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה

מתוך מהדורת חזק

הַקָּרְבָּנוֹת, הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין, הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים, הִלְכוֹת מְעִילָה.

הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה. יֵשׁ בְּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִבְנוֹת מִקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא לִבְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ גָּזִית; (ג) שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בְּמַעֲלוֹת עָלָיו; (ד) לִירְאָה מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ה) לִשְׁמֹר אֶת הַמִּקְדָּשׁ סָבִיב; (ו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ.

הִלְכוֹת כְּלֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִים בּוֹ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לַעֲשׂוֹת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כָּמוֹהוּ; (ג) שֶׁלֹּא לָסוּךְ מִמֶּנּוּ; (ד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כְּמַתְכֹּנֶת הַקְּטֹרֶת; (ה) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת; (ו) לָשֵׂאת הָאָרוֹן עַל הַכָּתֵף; (ז) שֶׁלֹּא יָסוּרוּ הַבַּדִּים מִמֶּנּוּ; (ח) שֶׁיַּעֲבֹד הַלֵּוִי בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בִּמְלֶאכֶת חֲבֵרוֹ בַּמִּקְדָּשׁ; (י) לְקַדֵּשׁ הַכֹּהֵן לָעֲבוֹדָה; (יא) שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת שָׁווֹת בָּרְגָלִים; (יב) לִלְבֹּשׁ בִּגְדֵי כְהֻנָּה לָעֲבוֹדָה; (יג) שֶׁלֹּא יִקְרַע הַמְּעִיל; (יד) שֶׁלֹּא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפוֹד.

הִלְכוֹת בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. יֵשׁ בְּכְלָלָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן שִׁכּוּר לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן פְּרוּעַ רֹאשׁ; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לוֹ כֹּהֵן קְרוּעַ בְּגָדִים; (ד) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס כֹּהֵן בְּכָל עֵת אֶל הַהֵיכָל; (ה) שֶׁלֹּא יֵצֵא כֹּהֵן מִן הַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה; (ו) לְשַׁלֵּחַ טְמֵאִים מִן הַמִּקְדָּשׁ; (ז) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ; (ח) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס טָמֵא לְהַר הַבַּיִת; (ט) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טָמֵא; (י) שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ טְבוּל יוֹם; (יא) לְקַדֵּשׁ הָעוֹבֵד יָדָיו וְרַגְלָיו; (יב) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בַּעַל מוּם לַהֵיכָל וְלַמִּזְבֵּחַ; (יג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם; (יד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (טו) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד זָר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ. יֵשׁ בְּכְלָלָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) שֶׁלֹּא לְהַקְדִּישׁ בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁחֹט; (ד) שֶׁלֹּא יִזְרֹק דָּמוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יַקְטִיר חֶלְבּוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם עוֹבֵר; (ז) שֶׁלֹּא יַקְרִיב בַּעַל מוּם, אֲפִלּוּ בְּקָרְבְּנוֹת הַגּוֹיִם; (ח) שֶׁלֹּא יָטִיל מוּם בַּקֳּדָשִׁים; (ט) לִפְדּוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים; (י) לְהַקְרִיב מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה. וְקוֹדֶם זְמַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְחֻסַּר זְמַן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; (יא) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב אֶתְנָן וּמְחִיר; (יב) שֶׁלֹּא לְהַקְטִיר שְׂאוֹר וּדְבַשׁ; (יג) לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּית מֶלַח מֵעַל הַקָּרְבָּנוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. יֵשׁ בְּכְלָלָן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת תְּמִימִים; (ב) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר; (ג) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר הָעוֹלָה; (ד) סֵדֶר הַחַטָּאת; (ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר הַחַטָּאת הַפְּנִימִית; (ו) סֵדֶר הָאָשָׁם; (ז) יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף; (ח) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה; (י) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים; (יא) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים; (יב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסִדֶּר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה; (יד) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא; (טו) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה; (טז) שֶׁלֹּא תֵאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן; (יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנָּחוֹת; (יח) שֶׁיָּבִיא כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן; (כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה; (כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה; (כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה; (כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין. יֵשׁ בְּכְלָלָן תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְּבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וָאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקְּרֵבַת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגִלַּל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף הֶחָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. יֵשׁ בְּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ

שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּם; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף אֶת הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף אֶת הַטָּמֵא.

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת - וְהִיא שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה יוֹם הַכִּפּוּרִים כֵּלָּן עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת, הַקָּרְבָּנוֹת וְהַוִּדּוּיִין וְשִׁלּוּחַ הַשָּׂעִיר וּשְׂאָר הָעֲבוֹדָה.

הִלְכוֹת מְעִילָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְשַׁלֵּם הַמּוֹעֵל אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְקָרְבָּן, וְזֶה הוּא דִּין הַמּוֹעֵל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲבֹד בְּקָדָשִׁים; (ג) שֶׁלֹּא לִגְזֹז הַקָּדָשִׁים.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, מֵאָה וְשָׁלֹשׁ - מֵהֶן שֶׁבַע וְאַרְבָּעִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר הַקָּרְבָּנוֹת

הִלְכוֹתָיו שֵׁשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח, הִלְכוֹת חֲגִיגָה, הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת, הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת, הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, הִלְכוֹת תְּמוּרָה.

הִלְכוֹת קָרְבַּן פֶּסַח. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁחֹט הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ; (ב) שֶׁלֹּא לִזְבֹּחַ אוֹתוֹ עַל הֶחָמֵץ; (ג) שֶׁלֹּא תָּלִין אֵמוּרָיו; (ד) לִשְׁחֹט פֶּסַח שֵׁנִי; (ה) לֶאֱכֹל בְּשַׂר הַפֶּסַח עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר; (ו) לֶאֱכֹל בְּשַׂר פֶּסַח שֵׁנִי עַל מַצָּה וּמָרוֹר בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל נָא וּמְבֻשָּׁל; (ח) שֶׁלֹּא יוֹצֵא מִבְּשַׂר הַפֶּסַח חוּץ לַחֲבוּרָה; (ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ מְשֻׁמָּד; (י) שֶׁלֹּא יַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לְתוֹשָׁב אוֹ שָׂכִיר; (יא) שֶׁלֹּא יֹאכַל מִמֶּנּוּ עָרֵל; (יב) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר בּוֹ עֶצֶם; (יג) שֶׁלֹּא יִשְׁבֹּר עֶצֶם בְּפֶסַח שֵׁנִי; (יד) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִמֶּנּוּ לַבֹּקֶר; (טו) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִפֶּסַח שֵׁנִי לַבֹּקֶר; (טז) שֶׁלֹּא יַשְׁאִיר מִבְּשַׂר חֲגִיגַת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר עַד יוֹם שְׁלִישִׁי.

הִלְכוֹת חֲגִיגָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֵׁשׁ מִצְוֹת - אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי ה'; (ב) לָחֹג בִּשְׁלֹשָׁה רְגָלִים; (ג) לִשְׂמֹחַ בָּרְגָלִים; (ד) שֶׁלֹּא יֵרָאֶה רֵיקָם; (ה) שֶׁלֹּא יַעֲזֹב לֵוִי מִלְּשַׂמְּחוֹ וְלִתֵּן לוֹ מַתְּנוֹתָיו בָּרְגָלִים; (ו) לְהַקְהִיל אֶת הָעָם בְּחַג הַסֻּכּוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁמִטָּה.

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּכוֹרוֹת; (ב) שֶׁלֹּא יֵאָכֵל בְּכוֹר תָּמִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) שֶׁלֹּא יִפְדֶּה הַבְּכוֹר; (ד) לְהַפְרִישׁ מַעֲשַׂר בְּהֵמָה; (ה) שֶׁלֹּא יִגָּאֵל מַעֲשַׂר בְּהֵמָה. וְכָלַלְתִּי הַמַּעֲשֵׂר עִם הַבְּכוֹר - לְפִי שֶׁמַּעֲשֵׂה שְׁנֵיהֶם אֶחָד, וְהַכָּתוּב כְּלָלוֹ עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת דָּמָם תִּזְרֹק" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה דַּם מַעֲשַׂר וְדַם בְּכוֹר.

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; (ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי'; (ג) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם הַשּׁוֹגֵג בִּמְעִילָה אוֹ הַחוֹטֵא בִּגְזֵלָה אוֹ בִּשְׁפָחָה חֲרוּפָה אוֹ שֶׁכָּפַר בִּפְקָדוֹן, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי'; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת, אִם הָיָה עָשִׁיר בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד'; (ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן, אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן; (ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן; (ד) שֶׁיַּקְרִיב הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן, תִּגָּמֵר טָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת תְּמוּרָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא יָמִיר; (ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, אִם הֵמִיר; (ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקָּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, תֵּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים - עֶשְׂרִים מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּתְשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר טָהֳרָה

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת, הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת, הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכְלִין, הִלְכוֹת כֵּלִים, הִלְכוֹת מִקְוָוֹת.

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין טֻמְאַת מֵת.

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת

- שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לְהוֹרוֹת בְּצָרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה; (ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה; (ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק; (ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם; (ה) טָהֳרַת צָרַעַת; (ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר; (ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד; (ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה; (ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת; (ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה; (ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין טֻמְאַת נְבֵלָה; (ב) דִּין טֻמְאַת שֶׁרֶץ; (ג) דִּין טֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע. וַעֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה כְּשֶׁרֶץ, וְטֻמְאָתָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֻמְאַת מַשְׁקִין וָאֳכָלִין וְהֶכְשֵׁרָן.

הִלְכוֹת כֵּלִים. וְזֶה הוּא פְּרָטָן: עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת, לִידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת, וְכֵלִים שֶׁאֵינָם מִטַּמְּאִין, וְכֵיצַד מִטַּמְּאִין הַכֵּלִים וּמְטַמְּאִין.

הִלְכוֹת מִקְוָוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר כָּךְ יִטְהַר.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, עֶשְׂרִים - מֵהֶן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן, הִלְכוֹת גְּנֵבָה, הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה, הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק, הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹר; (ב) דִּין הַהֶבְעֵר; (ג) דִּין הַבּוֹר; (ד) דִּין הַהַבְעָרָה.

הִלְכוֹת גְּנֵבָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן; (ב) דִּין הַגַּנָּב; (ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדָּה וּבַמִּשְׁקָלוֹת; (ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶם; (ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל; (ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִגְזֹל; (ב) שֶׁלֹּא לַעֲשֹׁק; (ג) שֶׁלֹּא לַחְמֹד; (ד) שֶׁלֹּא לְהִתְאַוּוֹת; (ה) לְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה; (ו) שֶׁלֹּא יִתְעַלֵּם מִן הָאֲבֵדָה; (ז) לְהָשִׁיב הָאֲבֵדָה.

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ.

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ; (ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ; (ג) לְהַגְלוֹת רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה; (ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחַיֵּב גָּלוּת; (ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח, קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין; (ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף; (ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף; (ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם; (ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְהָכִין לָהֶן הַדֶּרֶךְ; (י) לַעֲרֹף אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל; (יא) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִּזָּרַע; (יב) שֶׁלֹּא תָּשִׂים דָּמִים; (יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה; (יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר; (טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ; (טז) לִטְעֹן עִמּוֹ; (יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ בַּדֶּרֶךְ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים - מֵהֶן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת עֲשֵׂה, עֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת מְכִירָה, הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה, הִלְכוֹת שְׁכֵנִים, הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין, הִלְכוֹת עֲבָדִים.

הִלְכוֹת מְכִירָה. יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין מְקַח וּמִמְכָּר; (ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר; (ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים; (ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים.

הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין זוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, הֵיאַךְ יִקְנֶה וּבַמֶּה יִקְנֶה, וְדִין נוֹתֵן מַתָּנָה וּמְקַבֵּל, וְאֵיזוֹ מַתָּנָה חוֹזֶרֶת וְאֵיזוֹ אֵינָהּ חוֹזֶרֶת.

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין חִלּוּק הַקַּרְקָעוֹת בֵּין הַשֻּׁתָּפִין, וְהַרְחָקַת נִזְקֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְּׁכֵנוֹ וּמִבַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ, וְדִין בַּעַל הַמֶּצֶר.

הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת - לִידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֻׁתָּפוֹ, וּמִשְׁפְּטֵיהֶן בִּמְקָחָן וּמִמְכָּרָן וּבְהֶפְסֵדָן וּשְׂכָרָן.

הִלְכוֹת עֲבָדִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת - חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) דִּין קִנְיַן עֶבֶד עִבְרִי; (ב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר

מִמְּכֶרֶת עֶבֶד; (ג) שֶׁלֹּא יַעַבְדֶנּוּ בְּפֶרֶךְ; (ד) שֶׁלֹּא נַנִּיחַ גֵּר תּוֹשָׁב לִרְדּוֹת בּוֹ בְּפֶרֶךְ; (ה) שֶׁלֹּא נַעֲבֹד בּוֹ עֲבוֹדַת עֶבֶד; (ו) לְהַעֲנִיק לוֹ בְּצֵאתוֹ חָפְשִׁי; (ז) שֶׁלֹּא יֵצֵא רֵיקָם; (ח) לִפְדּוֹת אָמָה עִבְרִיָּה; (ט) לְיַעֲדָהּ; (י) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר; (יא) לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם הִפִּיל לוֹ אֲדוֹנָיו אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵיבָרָיו; (יב) שֶׁלֹּא לְהַסְגִּיר עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; (יג) שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת עֶבֶד זֶה הַנִּצּוֹל אֵלֵינוּ.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִّכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - שֵׁשׁ מֵהֶן מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר מִשְׁפָּטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת, הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן, הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה, הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן, הִלְכוֹת נְחָלוֹת.

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹות - שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; (א) דִּין שָׂכִיר וְשׁוֹמֵר שָׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכַר שָׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יְאַחֵר שְׂכַר שָׂכִיר אַחַר זְמַנּוֹ; (ד) שֶׁיֹּאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַשָּׂכִיר מִן הַמְּחֻבָּר שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת גְּמַר מְלָאכָה; (ו) שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הַשָּׂכִיר בְּיָדוֹ יָתֵר עַל מַה שֶׁאָכַל; (ז) שֶׁלֹּא יַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׁאָר בְּהֵמָה.

הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹות עֲשֵׂה וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) דִּין הַשּׁוֹאֵל; (ב) דִּין שׁוֹמֵר חִנָּם.

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - אַרְבַּע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַלְווֹת לְעָנִי וָמָךְ; (ב) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ אוֹתוֹ; (ג) לִנְגֹּשׁ אֶת הַנָּכְרִי; (ד) שֶׁלֹּא יִמְשְׁכֶנָּן בַּעַל חוֹב בִּזְרוֹעַ; (ה) לְהַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו בִּזְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ו) שֶׁלֹּא יְאַחֵר הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו הֶעָנִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ; (ז) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל אַלְמָנָה; (ח) שֶׁלֹּא יַחֲבֹל כֵּלִים שֶׁעוֹשִׂין בָּהֶם אֹכֶל נֶפֶשׁ; (ט) שֶׁלֹּא יִתֵּן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית; (י) שֶׁלֹּא יִלְוֶה הַלּוֶה בְּרִבִּית; (יא) שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק אָדָם בֵּין מַלְוֶה וְלוֶה בְּרִבִּית, וְלֹא יָעִיד בֵּינֵיהֶן, וְלֹא יִכְתֹּב שְׁטָר, וְלֹא יַעֲרֹב; (יב) לִלְווֹת מִן הַנָּכְרִי וּלְהַלְווֹתוֹ בְּרִבִּית.

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

הִלְכוֹת נְחָלוֹת. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִّכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים - מֵהֶן אַחַת עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם, הִלְכוֹת עֵדוּת, הִלְכוֹת מַמְרִים, הִלְכוֹת אֵבֶל, הִלְכוֹת מִלְחָמוֹת.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. יֵשׁ בִּכְלָלָן שִׁלְשִׁים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לִמְנוֹת שׁוֹפְטִים; (ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט; (ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים, אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים; (ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִים בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם; (ה) שֶׁלֹּא יְלַמֵּד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ו) לַהֲרֹג בִּסְקִילָה; (ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה; (ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף; (ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק; (י) לִתְלוֹת; (יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ; (יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ; (יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף; (יד) לְהַלְקוֹת לָרָשָׁע; (טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּיַת הַלּוֹקֶה; (טז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג נָקִי בְּאֶמְצַע הַדַּעַת; (יז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס; (יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ; (יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם עַל הַדַּל בַּדִּין; (כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין; (כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעַל עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא; (כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּל מִשְׁפָּט; (כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם; (כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק; (כה) שֶׁלֹּא לִירָאָה בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ; (כו) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד; (כז) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ שָׁוְא; (כח) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּן; (כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא; (ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

הִלְכוֹת עֵדוּת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהָעִיד בְּבֵית דִּין לְמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת; (ב) לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר הָעֵדִים; (ג) שֶׁלֹּא יוֹרֶה הָעֵד בְּדִין זֶה שֶׁהֵעִיד עָלָיו, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת; (ד) שֶׁלֹּא יָקוּם דָּבָר בְּעֵדוּת אֶחָד; (ה) שֶׁלֹּא יָעִיד בַּעַל עֲבֵרָה; (ו) שֶׁלֹּא יָעִיד קָרוֹב; (ז) שֶׁלֹּא לְהָעִיד בִּשְׁקֶר; (ח) לַעֲשׂוֹת לְעֵד זוֹמֵם כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת.

הִלְכוֹת מַמְרִים. יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹות - שָׁלֹשׁ מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שֶׁיֹּאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שֶׁלֹּא לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; (ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בַּמִּצְוֹות שֶׁבִּכְתָב, וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן

שֶׁלְּמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; (ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל;
(ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָב וָאֵם; (ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָב וָאֵם;
(ז) לְכַבֵּד אָב וָאֵם; (ח) לִירְאָה מֵאָב וָאֵם; (ט) שֶׁלֹּא
יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ.

הִלְכוֹת אֵבֶל. יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹות - אַחַת מִצְוַת
עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א)
לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים, וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל
עַל הַקְּרוֹבִים; וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין,
וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה, שֶׁהֵם מֻעָּין
קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה; (ב) שֶׁלֹּא
יִטָּמֵא כֹּהֵן גָּדוֹל לִקְרוֹבִים; (ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת
בְּאֹהֶל; (ד) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם,
אֶלָּא לִקְרוֹבִים בִּלְבַד.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת. יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - עֶשֶׂר מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ
מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא
יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא
יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחְרִים שִׁבְעָה עַמְּמִין; (ז)
שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מֵהֶן נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל
עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא
לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בְּדַרְכָּךְ; (יא) שֶׁלֹּא
לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לְיוֹשְׁבֵי
הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ
בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא
לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶן;
(יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילְנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו)
לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בוֹ;
(טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר
בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת
מְאֹרֵשׂ נוֹשֵׂא אִשָּׁה וּבוֹנֶה בִּנְיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמִחִין
בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה;
(יט) שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי
הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְכָל הַדּוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא
לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת מִלְחָמָה; (כא) דִּין יְפַת
תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יְפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא
יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה.

נִמְצְאוּ כָּל הַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בְּסֵפֶר זֶה, אַרְבַּע
וְשִׁבְעִים - מֵהֶן שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְשֶׁבַע
וְאַרְבָּעִים מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה.

וְנִמְצְאוּ כָּל הַהֲלָכוֹת שֶׁל אַרְבָּעָה עָשָׂר סֵפֶר, שָׁלֹשׁ
וּשְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת.

וְעַתָּה אַתְחִיל לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, וְכָל
הַדִּינִין הַנִּגְלָלִין עִמָּהּ מֵעִנְיָנָהּ עַל סֵדֶר הַהֲלָכוֹת,
בְּעֶזְרַת שַׁדַּי בָּרוּךְ הוּא.

יום ה' כ"ה תשרי ה'תשע"ז

מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב סֵפֶר רִאשׁוֹן וְהוּא סֵפֶר הַמַּדָּע הֲלָכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. ב. הִלְכוֹת דֵּעוֹת. ג. הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה. ד. הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְחֻקּוֹת הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת. ה. הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"משוך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב".

האדמו"ר המהר"ש מציין שהמשנה מתחילה במ"ם פתוחה ("מאימתי קוראים את שמע כו'") ומסיימת במ"ם סתומה ("...ה' יברך את עמו בשלום" (מאמר פתוח ומאמר סגור). ובנוסף, המשנה פותחת ומסיימת גם באותו העניין, שתחילתה בכניסת הכהנים שהם המברכים את ישראל **בשלום**, ומסיימת בה' יברך את עמו **בשלום**.

בשני הדברים הנ"ל דומה ספר הי"ד החזקה שהוא "מקבץ לתורה שבע"פ כולה" למשנה, שבה נתבארו ענייני התורה שבע"פ.

האחד, שמתחיל במ"ם פתוחה - "**מ**שוך חסדך ליודעך", ומסיים במ"ם סתומה - "כמים לים מכס**ים**". והשני, שגם הי"ד החזקה מתחיל ומסיים באותו ענין שבתחילתו: "לידע שיש שם מצוי ראשון.. **שכל הנמצאים** משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", וסיומו: "לא יהיה עסק **כל העולם** אלא לדעת את ה' בלבד ... ומלאה הארץ דעה את ה'...".

(על־פי 'יין מלכות' סי' א')

הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[1]

יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת: שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פֵּרָטָן: א) לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ. ב) שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אַחֵר זוּלָתֵי ה'. ג) לְיַחֲדוֹ. ד) לְאָהֲבוֹ. ה) לְיִרְאָה מִמֶּנּוּ. ו) לְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שְׁמוֹ. ח) שֶׁלֹּא לְאַבֵּד דְּבָרִים שֶׁנִּקְרָא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם. ט) לִשְׁמֹעַ מִן הַנָּבִיא הַמְדַבֵּר בִּשְׁמוֹ. י) שֶׁלֹּא לְנַסּוֹתוֹ.

וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

1) המצוות הנכללות בהלכות הללו, הן עיקרי התורה ויסודותיה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) שיש מצוי ראשון, הוא אלוקי עולם אדון כל הארץ; שאינו גוף, ושהוא אחד ואין שני לו.

א. יְסוֹד הַיְסוֹדוֹת וְעַמּוּד הַחָכְמוֹת[2] - לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם[3] מָצוּי רִאשׁוֹן[4], וְהוּא מַמְצִיא[5] כָּל נִמְצָא. וְכָל הַנִּמְצָאִים מִשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּמַה שֶּׁבֵּינֵיהֶם, לֹא נִמְצְאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ[6].

2) המחקריות. רבינו ז"ל התכוון להתחיל חיבורו בשם המיוחד על דרך: "שויתי ה' לנגדי תמיד", ורמזו בארבעת ראשי התיבות הראשונות. 3) אין פירושו כאן כיחס המקום: שם ולא פה, אלא שימוש־לשון רגיל בערבית הוא, לחייב או לשלול מציאותו של איזה דבר: יש שם, אין שם; ורבינו העביר אותו מלשון ערב ללשון עִבְרִי (רבי שמואל אבן־תיבון בפתיחתו למורה־נבוכים). 4) נמצא ראשון שהוא קדמון לכל דבר אחר שבעולם וגם לַזְּמָן, כלומר: שאין לו תחילה וראשית. 5) בורא הכל יש מאין. 6) ממקור מציאותו האמיתית, הנצחית, נובעת ומתקיימת כל המציאות.

1 **ב. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁהוּא אֵינוֹ מָצוּי - אֵין דָּבָר**
2 **אַחֵר יָכוֹל לְהִמָּצְאוֹת[7].**

7) כי המצוי הראשון אינו רק ממציא הנמצאים ובוראם, אלא גם מחיה את כולם ומקיימם, הוא סיבת קיומם - ולפיכך לא יוכלו להתקיים אף רגע בלעדיו.

3 **ג. וְאִם יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת, שֶׁאֵין כָּל הַנִּמְצָאִים מִלְּבַדּוֹ**
4 **מְצוּיִים - הוּא לְבַדּוֹ יִהְיֶה מָצוּי, וְלֹא יִבְטַל הוּא**
5 **לְבִטּוּלָם[8]; שֶׁכָּל הַנִّמְצָאִים צְרִיכִין לוֹ, וְהוּא, בָּרוּךְ**
6 **הוּא, אֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶם וְלֹא לְאֶחָד מֵהֶם, לְפִיכָךְ אֵין**
7 **אֲמִתָּתוֹ כַּאֲמִתַּת[9] אֶחָד מֵהֶם.**

8) שהרי מציאותו היא מציאות עצמית, בלתי תלוייה באחרים כמציאות שאר הנמצאים שהיא תלוייה בו, במצוי הראשון - ולכן קיומו נצחי ולא יחדל מהיות אפילו כשכל הנמצאים ייבטלו והיו כלא היו. 9) מציאותם של שאר הנמצאים אינה מוכרחת, שהרי תלויים הם באחרים, בסיבה שסיבבה למציאותם - ולפיכך הם רק אפשרי המציאות: אפשר שיתקיימו ואפשר שלא יתקיימו; אבל המצוי הראשון והקדמון לכל דבר שאין סיבה למציאותו, אמיתת מציאותו היא הכרחית - ולפיכך הוא מחוייב המציאות, ואי־אפשר שלא יימצא.

8 **ד. הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר: "וַה' אֱלֹהִים אֱמֶת"[10] - הוּא**
9 **לְבַדּוֹ הָאֱמֶת, וְאֵין לְאַחֵר אֱמֶת כַּאֲמִתָּתוֹ. וְהוּא**
10 **שֶׁהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: "אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", כְּלוֹמַר: אֵין**
11 **שֶׁם מָצוּי אֱמֶת מִלְּבַדּוֹ כְּמוֹתוֹ[11].**

10) וכדברי חז"ל על הפסוק הזה: "מהו 'אמת'? שהוא אלוקים חיים ומלך עולם" (ירושלמי, ברכות פרק א, הלכה ה). 11) זולתו אין בכל המציאות מצוי נצחי וקיים כמותו.

12 **ה. הַמָּצוּי הַזֶּה הוּא אֱלֹהֵי הָעוֹלָם, אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.**
13 **וְהוּא הַמַּנְהִיג הַגַּלְגַּל[12] בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ קֵץ וְתַכְלִית[13],**
14 **בְּכֹחַ שֶׁאֵין לוֹ הֶפְסֵק[14]; שֶׁהַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד, וְאִי**
15 **אֶפְשָׁר שֶׁיִּסֹּב בְּלֹא מְסַבֵּב[15]; וְהוּא, בָּרוּךְ הוּא,**
16 **הַמְסַבֵּב אוֹתוֹ בְּלֹא יָד וּבְלֹא גּוּף[16].**

12) כמו: המנהיג את הגלגל. חסרה פה מלת הפעול "את", כמנהג לשון המשנה וסגנונה, הוא הגלגל העליון המקיף את כל שאר הגלגלים, ובסיבובו התמידי מסבב הוא גם אותם והם מקיימים בזה את העולם. על הגלגלים ידובר להלן בפרק ג. 13) בחוזק. 14) בזמן והתמדה. 15) שהרי הגלגל הוא גוף, וכל גוף אינו מתנועע מעצמו בלי כוח מניע אחר זולתו. 16) שאלמלי היה גוף שיש לו קץ ותכלית, לא היה הגלגל סובב תמיד בלי קץ וסוף. ועוד: אלמלי היה מניע הגלגל גוף, היה מתנועע גם הוא יחד עם הגלגל המונע על ידו, שהרי כלל הוא שאין גוף מניע מבלי שיתנועע גם הוא (מורה־נבוכים חלק ב, הקדמה ט). והיות שכל מתנועע צריך למניע אשר יסבב תנועתו - אם כן אין לדבר סוף! אלא על כורחך אתה אומר: שהמצוי הראשון המניע את הגלגל - אינו גוף (השווה מורה־נבוכים חלק ב, א).

17 **ו. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָנֹכִי ה'**
18 **אֱלֹהֶיךָ"[17]. וְכָל הַמַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ**
19 **אַחֵר חוּץ מִזֶּה, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא**
20 **יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי", וְכוֹפֵר בָּעִקָּר[18],**
21 **שֶׁזֶּהוּ הָעִקָּר הַגָּדוֹל שֶׁהַכֹּל[19] תָּלוּי בּוֹ.**

17) (מכות כד.), כלומר: אנוכי ה' מחוייב המציאות, ולפיכך - אנוכי גם "אלוקיך", ועליך להכיר באלקותי ולעבדני. 18) בעיקרו של עולם, בהקדוש־ברוך־הוא. 19) מציאות אלוקים ואחדותו הוא עיקר גדול, והכופר בו - כופר בכול.

22 **ז. אֱלוֹהַּ זֶה אֶחָד הוּא וְאֵינוֹ שְׁנַיִם, וְלֹא יָתֵר עַל**
23 **שְׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד שֶׁאֵין כְּיִחוּדוֹ אֶחָד מִן הָאֲחָדִים**
24 **הַנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם; לֹא אֶחָד כְּמִין שֶׁהוּא כּוֹלֵל**
25 **אֲחָדִים הַרְבֵּה[20]. וְלֹא אֶחָד כְּגוּף, שֶׁהוּא נֶחֱלָק**
26 **לְמַחֲלָקוֹת וְלִקְצָוֹת[21]; אֶלָּא יָחִיד, שֶׁאֵין יִחוּד אַחֵר**
27 **כְּמוֹתוֹ בָּעוֹלָם. אִלּוּ הָיוּ אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה, הָיוּ גּוּפִין**
28 **וּגְוִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַנִּמְנִים[22] הַשָּׁוִין בִּמְצִיאוּתָן**
29 **נִפְרָדִין זֶה מִזֶּה, אֶלָּא בַּמְּאֹרָעִין שֶׁיֵּאָרְעוּ בַּגּוּפוֹת**
30 **וְהַגְּוִיּוֹת. וְאִלּוּ הָיָה הַיּוֹצֵר גּוּף וּגְוִיָּה, הָיָה לוֹ קֵץ**
31 **וְתַכְלִית, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גּוּף שֶׁאֵין לוֹ קֵץ; וְכֹל**
32 **שֶׁיֵּשׁ לְגוּפוֹ קֵץ וְתַכְלִית, יֵשׁ לְכֹחוֹ קֵץ וָסוֹף.**
33 **וֵאלֹהֵינוּ, בָּרוּךְ שְׁמוֹ, הוּאִיל וְכֹחוֹ אֵין לוֹ קֵץ וְאֵינוֹ**
34 **פוֹסֵק, שֶׁהֲרֵי הַגַּלְגַּל סוֹבֵב תָּמִיד - אֵין כֹּחוֹ כֹּחַ גּוּף;**
35 **וְהוּאִיל וְאֵינוֹ גּוּף, לֹא יֵאָרְעוּ לוֹ מְאֹרָעוֹת הַגּוּפוֹת**
36 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נֶחֱלָק וְנִפְרָד מֵאַחֵר. לְפִיכָךְ אִי אֶפְשָׁר**
37 **שֶׁיִּהְיֶה אֶלָּא אֶחָד[23]. וִידִיעַת דָּבָר זֶה - מִצְוַת עֲשֵׂה,**
38 **שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד"[24].**

20) מין האדם, למשל, כולל אישים רבים. 21) גוף האדם מורכב מחלקים שונים: חומר וצורה, אברים שונים פנימיים וחיצוניים. וכן כל גוף גשמי אחר יש לו קצוות: אורך רוחב ועומק. 22) דברים הניתנים להימנות. 23) בהלכה זו הוכיח הרמב"ם ז"ל במופת הגיוני את אחדותו המוחלטת של המצוי הראשון, הקדוש־ברוך־הוא: שהרי אם נאמר [=ח"ו], למשל, שיש שני אלוקות שווים במציאות ובמעלה ואין אחד עילה לשני - אז בהכרח יתחייב שהם גופים; שאם לא כן, במה יהיו נפרדים זה מזה להימנות בתור שניים? הלא כל הדברים הנמנים נבדלים זה מזה על ידי

איזה שינוי, על ידי איזה מאורע ומקרה שיש בזה מה שאין בזה. למשל, שתי מטבעות יצוקות ביציקה אחת והן שוות בכל זו לזו, בכל זאת נפרדות הן אחת מחברתה על ידי מקרה המקום, שכל אחת תופסת לעצמה מקום מיוחד. ויש בהן, איפוא, שינוי מקומי המבדיל ביניהן - ושינויים או מקרים כאלה יחולו רק בגופים. ומאחר שכבר הוכח למעלה (הלכה ה) על ידי תנועת הגלגל הנצחית, שמניעו ומסבבו בלי קץ ותכלית אינו גוף ואין בו, איפוא, משיגי הגוף, שינויים ומקרים גופניים - ממילא יתחייב מזה, שהוא אחד ואין שני לו. 24) השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י, היסוד השני).

1 ח. הֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים[25], שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ־
2 בָּרוּךְ־הוּא גּוּף וּגְוִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הוּא
3 אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת", וְהַגּוּף לֹא
4 יִהְיֶה בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת; וְנֶאֱמַר: "כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל
5 תְּמוּנָה". וְנֶאֱמַר: "וְאֶל מִי תְּדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"; וְאִלּוּ
6 הָיָה גּוּף, הָיָה דּוֹמֶה לִשְׁאָר גּוּפִים.

25) אחרי שהוכיח במופת הגיוני שהקדוש־ברוך־הוא אינו גוף, הוא מחזר כאן להביא ראייה להוכחתו גם מהתנ"ך.

7 ט. אִם־כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "וְתַחַת רַגְלָיו";
8 "כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים"; "יַד ה'"; "עֵינֵי ה'";
9 "אָזְנֵי ה'", וְכַיּוֹצֵא בַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[26]? הַכֹּל לְפִי דַּעְתָּן
10 שֶׁל בְּנֵי־אָדָם הוּא, שֶׁאֵינָן מַכִּירִין אֶלָּא הַגּוּפוֹת[27],
11 וְדִבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם[28]. וְהַכֹּל כִּנּוּיִים הֵן,
12 שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי" - וְכִי חֶרֶב יֶשׁ־לוֹ,
13 וּבַחֶרֶב הוּא הוֹרֵג? אֶלָּא מָשָׁל, וְהַכֹּל מָשָׁל. רְאִיָּה
14 לַדָּבָר זֶה שֶׁנָּבִיא אֶחָד אוֹמֵר שֶׁרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
15 הוּא: "לְבוּשֹׁהּ כִּתְלַג חִוָּר", וְאֶחָד רָאָהוּ חֲמוּץ
16 בְּגָדִים מִבָּצְרָה; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ רָאָהוּ עַל הַיָּם
17 כְּגִבּוֹר עוֹשֵׂה מִלְחָמָה[29], וּבְסִינַי - כְּשְׁלִיחַ־צִבּוּר
18 עָטוּף[30]. לוֹמַר, שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת וְצוּרָה[31], אֶלָּא הַכֹּל
19 בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וּבַמַּחֲזֶה. וַאֲמִתַּת הַדָּבָר[32] אֵין דַּעְתּוֹ
20 שֶׁל אָדָם מֵבִין, וְלֹא יְכוֹלָה לְהַשִּׂיגוֹ וּלְחָקְרוֹ. וְזֶה
21 שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית
22 שַׁדַּי תִּמְצָא".

26) הלא כל אלה אברי גוף הם? 27) כדברי רבינו (מורה־נבוכים חלק א, כו): "כי לא ישיגו ההמון בתחילת מחשבתם מציאות כי אם לגשם בלבד, לדבר שיש לו גוף; וכל מה שאין לו גוף או אינו נמצא בגוף - אינו לדעתם נמצא. 28) (ברכות לא.) כדי שיבינו לדבריה מדברות התורה בכינויים ובציורי דיבור הלקוחים מתוך חיי האדם וסביבתו. וזוהי כוונת חז"ל במאמרם: "אשריהם צדיקים הנביאים שהם מדמים הצורה ליוצרה, אלא אין משמיעים לאוזן - אלא מה שהיא יכולה לשמוע, ואין מראים לעין - אלא מה שהיא יכולה לראות (מדרש "שוחר טוב" פרק א). 29) (מכילתא בשלח). 30) (ראש השנה יז:). 31) מכיוון שלכל אחד הוא נגלה בצורה ודמות אחרת, אות הוא שאין לו צורה ודמות כל עיקר, והכל רק במחזה. 32) מהותו האמיתית של הקדוש־ברוך־הוא תעלומה היא, ולא יגיע האדם לעולם לחקר תכליתה.

23 י. מַהוּ זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהַשִּׂיג כְּשֶׁאָמַר:
24 "הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדֶךָ"? - בִּקֵּשׁ לֵידַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ
25 שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁיִּהְיֶה יָדוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ
26 יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים, שֶׁרָאָה פָּנָיו וְנֶחְקְקָה צוּרָתוֹ
27 בְּלִבּוֹ, שֶׁנִּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר
28 הָאֲנָשִׁים. כָּךְ בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹת מְציאוּת
29 הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרֶדֶת בְּלִבּוֹ מִשְּׁאָר מְציאַת
30 הַנִּמְצָאִים, עַד שֶׁיֵּדַע אֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ כַּאֲשֶׁר הִיא.
31 וְהֵשִׂיבוֹ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם הַחַי,
32 שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגּוּף וָנֶפֶשׁ, לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת דָּבָר זֶה עַל
33 בֵּרְיוֹ. וְהוֹדִיעוֹ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו
34 וְלֹא יֵדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהִשִּׂיג מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ דָּבָר,
35 שֶׁנִּפְרַד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר הַנִּמְצָאִים,
36 כְּמוֹ שֶׁיִּפָּרֵד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאָה אֲחוֹרָיו וְהִשִּׂיג
37 כָּל גּוּפוֹ וּמַלְבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְּׁאָר גּוּפֵי הָאֲנָשִׁים. וְעַל
38 דָּבָר זֶה רָמַז הַכָּתוּב וְאָמַר: "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי, וּפָנַי
39 לֹא יֵרָאוּ[33]".

33) תוכן הלכה זו הוא: ביקש משה רבינו להכיר לדעת את מהותו של הקדוש־ברוך־הוא לאמיתה כאשר היא, עד כדי כך שיוכל להבדיל בין מציאותו למציאות שאר הנמצאים, כמו שיכיר אדם את רעהו שהסתכל בפניו ונתרשמה צורתו בזיכרונו היטב שלא יחליפהו באיש אחר. על זה קיבל משה רבינו תשובה: "וראית את אחורי, ופני לא ייראו", כלומר: הקשית לשאול. אמנם, תשיג את מהותי יותר מהקודמים לפניך והבאים אחריך, אבל גם כן אך את מקצתה ולא כולה - "כי לא יראני האדם וחי": אדם חי, המחובר מגוף ונפש, אין כוח בדעתו להשיג מהותי כאשר היא (עיין שמונה פרקים פרק ז; מורה נבוכים חלק א, נד).

40 יא. וְכֵיוָן שֶׁנִּתְבָּרֵר שֶׁאֵינוֹ גּוּף וּגְוִיָּה, יִתְבָּרֵר שֶׁלֹּא
41 יֵאָרַע לוֹ אֶחָד מִמְּאֹרְעוֹת הַגּוּפוֹת - לֹא חִבּוּר וְלֹא
42 פֵּרוּד[34], לֹא מָקוֹם וְלֹא מִדָּה, לֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה,
43 וְלֹא יָמִין וְלֹא שְׂמֹאל, וְלֹא פָּנִים וְלֹא אָחוֹר, וְלֹא
44 יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה; וְאֵינוֹ מָצוּי בַּזְּמַן[35] עַד שֶׁיִּהְיֶה
45 לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמִנְיַן שָׁנִים; וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה,
46 שֶׁאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּגְרֹם לוֹ שִׁנּוּי; וְאֵין לוֹ לֹא מָוֶת וְלֹא
47 חַיִּים, כְּחַיֵּי הַגּוּף הֶחָי[36]; וְלֹא סִכְלוּת וְלֹא חָכְמָה,
48 כְּחָכְמַת הָאִישׁ הֶחָכָם[37]; לֹא שְׁנָה וְלֹא הֲקִיצָה[38], וְלֹא
49 כַּעַס וְלֹא שְׂחוֹק, וְלֹא שִׂמְחָה וְלֹא עַצְבוּת, וְלֹא
50 שְׁתִיקָה וְלֹא דִּבּוּר כְּדִבּוּר בְּנֵי־אָדָם. וְכָךְ אָמְרוּ
51 חֲכָמִים[39]: אֵין לְמַעְלָה, לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה[40],
52 וְלֹא עֹרֶף וְלֹא עִפּוּי[41].

34) לא הרכבה ולא הפרדה. כל המקרים והפעולות המנויים כאן הם משיגי הגוף. ולא ישיגו, איפוא, את המצוי הראשון

שאינו גוף. 35) שהרי קדמון הוא לכל דבר וגם לזמן, כאשר כבר אמרנו; וכמו שאין לו תחילה וראשית, כך אין לו סוף ותכלית. 36) שהם תוספת לגוף האדם; והמצוי הראשון שאינו גוף ואינו מורכב אין לו שום תוספת - אלא הוא והחיים מהות אחת היא. 37) שהיא תוספת על מהותו; אבל הוא לא כן: הוא - החכמה, והחכמה - הוא. 38) לפי נוסח אוכספורד. שם פעולה בהפעיל משורש קוץ אחי יָקוּץ, והוראתו: יקיצה משינה. ברוב הדפוסים הנוסח: הֵקִיצה - שם פעולה שנגזר בטעות משם הפועל הָקִיץ: אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, א). עיין בדברי רש"י (בבא בתרא י.). 39) (חגיגה טו.). 40) בגמרא שלנו חסר "ולא עמידה". ורש"י בפירושו מעיר: "ולא עמידה" לא גרסינן. 41) הרמב"ם בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש: "לא ערף ולא עפוי" - לא פירוד ולא חיבור. "עורף" הוא סמל הפירוד, ו"עפוי" מלשון: ועפו בכתף פלשתים (ישעיה יא, יד), שפירושו: יתחברו (עיין שם). ויש מפרשים: "עפוי" משורש: עפה. שפירושו: סבוב והתגלגל, אופנים לא עפו (מדרש־רבה, יתרו), וכה פירושו: לא עורף - דבכל צדדיהם יש רק פנים (רש"י, חגיגה טו.) ולא עפוי - ולא סבוב, על דרך: לא יסבו בלכתן, איש אל עבר פניו ילכו (יחזקאל א, ט), ולדעת רש"י: עיפוי - לשון עייפות.

1 **יב. וְהוּאִיל וְהַדָּבָר כֵּן הוּא - כָּל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁנֶּאֱמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, הַכֹּל**
3 **מָשָׁל וּמְלִיצָה הֵן; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם**
4 **יִשְׂחָק", "כִּעַסּוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם", "כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ ה'",**
5 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; עַל הַכֹּל אָמְרוּ חֲכָמִים: דִּבְּרָה תּוֹרָה**
6 **כִּלְשׁוֹן בְּנֵי־אָדָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הַאֹתִי הֵם**
7 **מַכְעִיסִים", חֲרִי הוּא אוֹמֵר: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי",**
8 **וְאִלּוּ הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵס וּפְעָמִים שָׂמֵחַ, הָיָה**
9 **מִשְׁתַּנֶּה[42]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֵינָן מְצוּיִין אֶלָּא**
10 **לַגּוּפִים הָאֲפֵלִים, הַשְּׁפָלִים, שֹׁכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר, אֲשֶׁר**
11 **בֶּעָפָר יְסוֹדָם[43]. אֲבָל הוּא, בָּרוּךְ הוּא, יִתְבָּרֵךְ**
12 **וְיִתְרוֹמֵם עַל כָּל זֶה.**

42) "מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון; אבל הקדוש־ברוך־הוא אינו כן, אלא גם כשהוא בכעס הוא ברצון" (מדרש שוחר טוב, פרק ב). 43) (איוב ד, יט).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שמצוה לאהוב את ה'; שכל הברואים מחולקים לשלושה חלקים; ראשי פרקים על מעשה מרכבה.

13 **א. הָאֵל הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, מִצְוָה לְאָהֲבוֹ וּלְיִרְאָה**
14 **אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ", וְנֶאֱמַר:**
15 **אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא".**

16 **ב. וְהֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ? בְּשָׁעָה**
17 **שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו הַנִּפְלָאִים**
18 **וְהַגְּדוֹלִים, וְיִרְאֶה מֵהֶן חָכְמָתוֹ, שֶׁאֵין לָהּ עֵרֶךְ וְלֹא**
19 **קֵץ - מִיָּד הוּא אוֹהֵב וּמְשַׁבֵּחַ וּמְפָאֵר וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה**
20 **גְּדוֹלָה לֵידַע הַשֵּׁם הַגָּדוֹל. כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: "צָמְאָה**
21 **נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לְאֵל חָי". וּכְשֶׁמְּחַשֵּׁב בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ**
22 **עַצְמָן[2], מִיָּד הוּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו וְיִירָא וְיִפְחַד, וְיוֹדֵעַ**
23 **שֶׁהוּא בְּרִיָּה קְטַנָּה, שְׁפָלָה, אֲפֵלָה, עוֹמֶדֶת בְּדַעַת**
24 **קַלָּה, מְעוּטָה לִפְנֵי תְּמִים דֵּעוֹת[3], כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד:**
25 **"כִּי אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ - מָה אֱנוֹשׁ כִּי**
26 **תִזְכְּרֶנּוּ". וּלְפִי הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[4], אֲנִי מְבָאֵר כְּלָלִים**
27 **גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֵׂה רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פֶּתַח**
28 **לַמֵּבִין לֶאֱהֹב אֶת הַשֵּׁם; כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[5] בְּעִנְיַן**
29 **אַהֲבָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ[6] אַתָּה מַכִּיר אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה**
30 **הָעוֹלָם.**

2) ומעריך לעומתם את אפסות האדם ומך ערכו. מיד הוא נסוג אחור מתוך רגש של נחיתות ופחיתות, כמו שהוא הולך ומבאר. 3) הכוונה לאלהים, סמל שלימות הדעת. ובמקרא: תמים דעים (איוב לז, טז). 4) האמורים בענין, שמתוך הסתכלות והתבוננות בנפלאות תמים דעים, באים לידי אהבתו ויראתו. 5) 'ספרי', ואתחנן. 6) מתוך עיון והתבוננות בתורת ה' ומצוותיה.

31 **ג. כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ נֶחֱלָק**
32 **לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[7]: מֵהֶן בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים**
33 **מִגֶּלֶם[8] וְצוּרָה[9], וְהֵם הוֹוִים וְנִפְסָדִים[10] תָּמִיד, כְּמוֹ**
34 **גּוּפוֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַצֶּמָחִים וְהַמַּתָּכוֹת[11]. וּמֵהֶן**
35 **בְּרוּאִים, שֶׁהֵן מְחֻבָּרִים מִגֶּלֶם וְצוּרָה, אֲבָל אֵינָן**
36 **מִשְׁתַּנִּין מִגּוּף לְגוּף וּמִצּוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים,**
37 **אֶלָּא צוּרָתָן קְבוּעָה לְעוֹלָם בְּגֶלֶמָם וְאֵינָן מִשְׁתַּנִּין**
38 **כְּמוֹ אֵלּוּ, וְהֵם הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבָּהֶן. וְאֵין**
39 **גֶּלֶמָם כְּשֶׁאָר גְּלָמִים[12] וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאָר צוּרוֹת.**
40 **וּמֵהֶן בְּרוּאִים - צוּרָה בְּלֹא גֶּלֶם כְּלָל, וְהֵם**
41 **הַמַּלְאָכִים, שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם גּוּף וּגְוִיָּה, אֶלָּא צוּרוֹת**
42 **נִפְרָדוֹת זוֹ מִזּוֹ[13].**

7) עולם השפל, זהו העולם שלנו. עולם הגלגלים והכוכבים. ועולם המלאכים, כמו שהוא הולך ומבאר. 8) חומר, כמו: גולמי כלי עץ (כלים יב, ז), חומר מחוסר צורה ותבנית. 9) היא נפש החומר ועצמותו, אשר בה יתעצם החומר וייבדל משאינו מינו. למשל: השכל הוא צורת האדם, כי בו יתעצם ויתייחד למין מיוחד, מין "מדבר", ונבדל בזה משאר בעלי החיים. ולפיכך נקרא אדם המחוסר שכל - גולם. ונבדלת "צורה" מ"תבנית", שזו האחרונה היא צורה גשמית, חיצונית ונראית לעינים, כמו: תבנית יד, בעוד ש"צורה" היא רוחנית מופשטת, ומושגת רק בשכל. 10) מתהווים, ונפרדים תמיד ליסודות שמהם נתהוו. 11) הם ארבעת סוגי היצורים שעל כדור הארץ: דומם, צומח, חי, מדבר. ומנויים פה בסדר מהופך, מלמעלה למטה. 12) שהם בני חלוף, ההווים ונפסדים תמיד — אלא בני־קיימא הם ואינם משתנים. 13) נפרדות ונפשטות מכל חומר, ונבדלות הן אחת מחברתה ע"י מעלתן (עיין להלן, הלכה ה). ורבינו ז"ל בספרו (מו"נ ח"ב, י) מבאר את מאמר

המדרש (ב"ר פרק סח), ש"המלאך הוא שלישו של עולם", על־פי שיטתו כאן, שהעולם נחלק לשלושה חלקים – ועולם המלאכים הוא, איפוא, שליש העולם.

ד. וּמַהוּ זֶה שֶׁהַנְּבִיאִים אוֹמְרִים, שֶׁרָאוּ הַמַּלְאָךְ אִישׁ וּבַעַל כְּנָפַיִם?[14] הַכֹּל בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְדֶרֶךְ חִידָה, לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ גּוּף, וְאֵינוֹ כָּבֵד כַּגּוּפוֹת הַכְּבֵדִים[15]; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", וְאֵינוֹ אֵשׁ, אֶלָּא מָשָׁל; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת"[16].

14) והלא המלאך הוא צורה בלי גולם, אי־גופני, ואיך יתואר כאש ובעל כנפים שהם גופים מורכבים? 15) כמים או עפר, אלא קלים הם כאש ורוח. אבל כל זה הוא רק דרך משל וחידה לשבר את האוזן, ולאמיתו של דבר - הם צורות נפרדות ואינם גופנים כל עיקר (השווה מו"נ ח"א, מט). 16) וסופו של הפסוק: "משרתיו אש לוהט": פעם אש, ופעם רוח – לומר לך: שאינם לא זה ולא זה, אלא הכל לפי כח הדמיון של הנבואה (מעשה רוקח).

ה. וּבַמֶּה יִפָּרְדוּ[17] הַצּוּרוֹת זוֹ מִזּוֹ, וַהֲרֵי אֵינָן גּוּפִין?[18] לְפִי שֶׁאֵינָן שָׁוִין בִּמְצִיאוּתָן, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהוּא מָצוּי מִכֹּחוֹ, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה[19], וְהַכֹּל נִמְצָאִים מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְטוּבוֹ. וְזֶהוּ שֶׁרָמַז שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ וְאָמַר: "כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר"[20].

17) במקום: תִּפָּרַדְנָה, על־דרך לשון המשנה: הנשואות יתארסו והארוסות יינשאו (יבמות מא.). ואולי, מפני שהמכוון ב"צורות" הם המלאכים, על כן משמשים בהן זכר ונקבה בערבוביא. 18) ושינויים גופניים לא יחולו בהם - במה, איפוא, ייפרדו המלאכים שיהיו ניכרים ונבדלים זה מזה? 19) הם נפרדים במציאותם ובטיב מעלתם: שכל אחד הוא עלול לשני שממעל לו ומצוי מכוחו (עיין למעלה פ"א, ה"ז): וכולם יחד נמצאים מכוח אמיתות מציאותו של המצוי הראשון. 20) כלומר: עולם הגלגלים שומר על העולם השפל, עולם היסודות שיסודותיו יתקיימו: עליהם, על הגלגלים, שומר עולם המלאכים שהם עילתם וצורתם. וממעל לכולם – הקדוש־ברוך־הוא, שהוא עילת העילות וצורת העולם.

ו. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ: 'לְמַטָּה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ', אֵינָהּ מַעֲלַת מָקוֹם, כְּמוֹ אָדָם שֶׁיּוֹשֵׁב לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹ; אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִין בִּשְׁנֵי חֲכָמִים שֶׁאֶחָד גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמַּעֲלָתוֹ שֶׁל זֶה; וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בְּעִלָּה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִן הֶעָלוּל.

ז. שְׁנוּי שְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים - עַל שֵׁם מַעֲלָתָם הוּא. וּלְפִיכָךְ נִקְרָאִים 'חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ', וְהֵם לְמַעְלָה מִן הַכֹּל, וְאוֹפַנִּים וְאֲרָאֵלִים וְחַשְׁמַלִּים וּשְׂרָפִים וּמַלְאָכִים וֵאלֹהִים וּבְנֵי אֱלֹהִים וּכְרוּבִים וְאִישִׁים - כָּל אֵלּוּ עֲשָׂרָה הַשֵּׁמוֹת[21] שֶׁנִּקְרְאוּ בָהֶן הַמַּלְאָכִים, עַל שֵׁם עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שֶׁלָּהֶן הֵן. וּמַעֲלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, אֶלָּא מַעֲלַת הָאֵל בָּרוּךְ הוּא, הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת חַיּוֹת; לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בַּנְּבוּאָה, שֶׁהֵן תַּחַת כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וּמַעֲלָה עֲשִׂירִית הִיא מַעֲלַת הַצּוּרָה שֶׁנִּקְרֵאת 'אִישִׁים', וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַמְדַבְּרִים עִם הַנְּבִיאִים וְנִרְאִים לָהֶם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה; לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ אִישִׁים, שֶׁמַּעֲלָתָם קְרוֹבָה לְמַעֲלַת דַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

21) עשרת המלאכים הללו לשמותם בצוותא חדא, נזכרים גם בזוהר (שמות, בא) ורק בשינוי סדר.

ח. וְכָל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ חַיִּים וּמַכִּירִין אֶת הַבּוֹרֵא וְיוֹדְעִים אוֹתוֹ דֵּעָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד - כָּל צוּרָה וְצוּרָה לְפִי מַעֲלָתָהּ, לֹא לְפִי גָּדְלוֹ[22]. אֲפִלּוּ מַעֲלָה הָרִאשׁוֹנָה[23] אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג אֲמִתַּת הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא, אֶלָּא דַּעְתָּהּ קְצָרָה לְהַשִּׂיג וְלֵידַע; אֲבָל מַשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁמַּשֶּׂגֶת וְיוֹדַעַת צוּרָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה. וְכֵן כָּל מַעֲלָה וּמַעֲלָה, עַד מַעֲלָה עֲשִׂירִית, גַּם הִיא יוֹדַעַת הַבּוֹרֵא דֵּעָה, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנֵי הָאָדָם הַמְחֻבָּרִים מִגֶּלֶם וְצוּרָה יָכוֹל לְהַשִּׂיג וְלֵידַע כְּמוֹתָהּ. וְהַכֹּל אֵינָן יוֹדְעִין הַבּוֹרֵא כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ[24].

22) כל אחת מהצורות, מכירה את הבורא לא לפי גדלו האמיתי, אלא לפי מעלתה היא ולפי כח השגתה בלבד. ויש סוברים שהנוסח הנכון הוא: "לפי מעלתה ולפי גדלה". וכן מוכח הדבר לקמן בפרק ג, ה"ט (הגהות האדר"ת). 23) חיות הקודש. ואמרו חז"ל: "והחיות עומדות אצל כסא כבודו, ואינן יודעות מקום כבודו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ד). כמו כן: "לא יראני האדם וחי". מהו וחי? אמר רבי עקיבא: אף החיות הנושאות את הכסא, אינן רואות את הכבוד (במדבר רבה, סוף פרשת נשא). 24) כמו: את עצמו, שרק ידיעתו שלימה ואמיתית.

ט. כָּל הַנִּמְצָאִים חוּץ מִן הַבּוֹרֵא, מִצּוּרָה הָרִאשׁוֹנָה[25] עַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ[26] - הַכֹּל מִכֹּחַ אֲמִתָּתוֹ נִמְצָאוּ. וּלְפִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ וּמַכִּיר גְּדֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ וַאֲמִתָּתוֹ, הוּא יוֹדֵעַ הַכֹּל, וְאֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ[27].

25) חיות הקודש. 26) בכדור הארץ. כל נקודה שבכדור, הוא טבורו ומרכזו. 27) גם הבנאי יודע על־פי התכנית שתיכנן ברוחו – עוד בטרם גשתו אל המלאכה – את צורת הבנין לכל מוצאיו ומובאיו, ומכל־שכן הבורא יתברך.

י. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַכִּיר אֲמִתּוֹ וְיוֹדֵעַ אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּדֵעָה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין; שֶׁאֵין אָנוּ וְדַעְתֵּנוּ אֶחָד[28]. אֲבָל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, הוּא וְדַעְתּוֹ וְחַיָּיו אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. שֶׁאִלְמָלֵי הָיָה חַי בְּחַיִּים וְיוֹדֵעַ בְּדֵעָה חוּץ מִמֶּנּוּ - הָיוּ שָׁם אֱלֹהוֹת הַרְבֵּה: הוּא

וְחַיָּיו וְדַעְתּוֹ; וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֶחָד מִכָּל צַד וּמִכָּל פִּנָּה וּבְכָל דֶּרֶךְ יִחוּד. נִמְצָאתָ אַתָּה אוֹמֵר: הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ - הַכֹּל אֶחָד. וְדָבָר זֶה אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בְאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בֵּרְיוֹ[29]. וּלְפִיכָךְ אוֹמֵר: "חֵי פַּרְעֹה"[30] "וְחֵי נַפְשְׁךָ", וְאֵין אוֹמֵר "חֵי ה'", אֶלָּא "חַי ה'"[31] - שֶׁאֵין הַבּוֹרֵא וְחַיָּיו שְׁנַיִם, כְּמוֹ חַיֵּי הַגּוּפִים הַחַיִּים אוֹ כְּחַיֵּי הַמַּלְאָכִים. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַכִּיר הַבְּרוּאִים וְיוֹדְעָם מֵחֲמַת הַבְּרוּאִים, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין אוֹתָם, אֶלָּא מֵחֲמַת עַצְמוֹ יֶדְעֵם. לְפִיכָךְ מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ עַצְמוֹ, יוֹדֵעַ הַכֹּל, שֶׁהַכֹּל נִסְמָךְ לוֹ בַּהֲוָיָתוֹ[32].

28) לא הרי ידיעת הבורא כהרי ידיעת האדם. ידיעת האדם באה אליו מחוצה לו על־ידי נסיונות חיים, לימוד והתבוננות. ועל־ידי תוספת של ידיעות חדשות שהוא רוכש לו בכל פעם. עצמותו מתחדשת ומשתנית, ואינה היום מה שהיתה אתמול. נמצא, כי האדם היודע, והידוע - היא הידיעה שרכש לו, והדעה - הוא השכל שאמצעותו רכש לו ידיעתו – שלושה המה. לא כן הבורא, שידיעתו אינה באה מחוצה לו, אלא מחמת עצמו היא, ולפיכך – הוא הידוע, והוא הידוע, והוא הדעה עצמה. 29) שכשם שמהות מציאותו בלתי מושגת, כך גם חייו ודעתו בלתי מושגים. 30) בסמיכות, כמו: בחיי־פרעה, סומך ונסמך, כי פרעה וחייו - שנים הם: גווייתו וחייו. 31) כמו: אלהים חיים, כלומר: הוא החיים, והחיים הוא. הוא מקור החיים. ולכן אין לנו אלא שֶׁנאֹמַר: הוא חי ולא בחיים, ויודע ולא בדעה, כלומר: לא בחיים ולא בדעת שהם נוספים על מהותו (הריטב"א). 32) סדר הכרתנו הוא מן העלול אל העילה: אברהם אבינו הכיר את הבורא על ידי הסתכלות בנפלאות הבריאה, וקרא: בירה נפלאה כזו – אדון יש לה! אבל הקב"ה שהוא העילה הראשונה, הוא יודע הכל מחמת עצמו, ולכן אין דבר נעלם ממנו. משל למה הדבר דומה? לאומן שיצר כלי עם מנגנון פלאים. כל העובר עליו מסתכל ומתבונן בו עד שבא עד תכונתו ויודע אותו. ומה בין ידיעת המסתכל בכלי לידיעת האומן העושה את הכלי? בעוד שהמסתכל נמשך אחר הכלי, האומן – הכלי נמשך אחריו, שהוא יודע אותו מעצמו עוד בטרם שעשהו (השווה מו"נ ח"ג, בא).

יא. דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - כְּמוֹ טִפָּה מִן הַיָּם הֵם מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָאֵר בְּעִנְיָן זֶה. וּבֵאוּר כָּל הָעִקָּרִים שֶׁבִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה'[33].

33) על שם המרכבה שראה יחזקאל כשנגלו לו מראות אלוקים (יחזקאל א). ואף־על־פי שהשם "מרכבה" לא נזכר בפירוש בכל המראה, אולם נקרא כך בפי חכמינו, מפני שראה במראה מתחת לכסא הכבוד ארבע חיות – וזוהי דמות מרכבה, כמו שנאמר: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה (מלכים־א י, כט). ללמדך, שסתם שם "מרכבה" נאמר על קיבוץ של ארבעה אישים (מו"נ ח"א, ע).

יב. צִוּוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[34], שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא לְאִישׁ אֶחָד בִּלְבַד, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ; וְאַחַר־כָּךְ מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֵׁמֶץ[35] מִן הַדָּבָר, וְהוּא מֵבִין מִדַּעְתּוֹ וְיוֹדֵעַ סוֹף הַדָּבָר וְעָמְקוֹ. וּדְבָרִים אֵלּוּ דְּבָרִים עֲמֻקִּים הֵם עַד לְמֹאד, וְאֵין כָּל דַּעַת וָדַעַת רְאוּיָה לְסָבְלָן[36]. וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ דֶּרֶךְ מָשָׁל: "כְּבָשִׁים לִלְבוּשֶׁךָ" - כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[37] בְּפֵרוּשׁ מָשָׁל זֶה: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּבְשׁוֹנוֹ[38] שֶׁל עוֹלָם, יִהְיוּ לִלְבוּשֶׁךָ, כְּלוֹמַר: לְךָ לְבַדְּךָ, וְאַל תִּדְרֹשׁ אוֹתָם בָּרַבִּים; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ"; וַעֲלֵיהֶם אָמַר: "דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ" - כָּךְ פֵּרְשׁוּ חֲכָמִים[39] הָרִאשׁוֹנִים: דְּבָרִים שֶׁהֵן כִּדְבַשׁ וְחָלָב, יִהְיוּ תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ[40].

34) חגיגה יא:. 35) מעט מזעיר, קצת. 36) כמסופר (חגיגה יד:) שמארבעה חכמים שנכנסו ל"פרדס" - רק אחד, רבי עקיבא, יצא בשלום - והשאר נפגעו וניזוקו. 37) שם, יג. 38) דברי סוד כבושים ונסתרים, כגון: המסתורין האלוהי ורזי הבריאה. "כבשים ללבושך" – בשין ימנית. 39) שם. 40) מ"מ ומ"ב המתוקים כדבש ליודעי חן, יהיו גנוזים תחת לשונך ולא תפרסמם ברבים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) שמות הגלגלים, מניינם וסידור הילוכם; ד' היסודות, מהותם וסידורם.

א. הַגַּלְגַּלִּים הֵם הַנִּקְרָאִים שָׁמַיִם וְרָקִיעַ וּזְבוּל וַעֲרָבוֹת, וְהֵם תִּשְׁעָה[2] גַּלְגַּלִּים: גַּלְגַּל הַקָּרוֹב מִמֶּנּוּ הוּא גַּלְגַּל הַיָּרֵחַ[3]. וְהַשֵּׁנִי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, הוּא גַּלְגַּל, שֶׁבּוֹ הַכּוֹכָב הַנִּקְרָא כּוֹכָב. וְגַלְגַּל שְׁלִישִׁי שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁבּוֹ נֹגַהּ. וְגַלְגַּל רְבִיעִי, שֶׁבּוֹ חַמָּה. וְגַלְגַּל חֲמִישִׁי, שֶׁבּוֹ מַאְדִּים. וְגַלְגַּל שִׁשִּׁי, שֶׁבּוֹ כּוֹכַב צֶדֶק. וְגַלְגַּל שְׁבִיעִי, שֶׁבּוֹ שַׁבְּתַי. וְגַלְגַּל שְׁמִינִי, שֶׁבּוֹ שְׁאָר כָּל הַכּוֹכָבִים שֶׁנִּרְאִים בָּרָקִיעַ. וְגַלְגַּל תְּשִׁיעִי, הוּא גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בְּכָל יוֹם מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, וְהוּא הַמַּקִּיף וּמְסַבֵּב אֶת הַכֹּל. וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה כָּל הַכּוֹכָבִים כְּאִלּוּ הֵם כֻּלָּם בְּגַלְגַּל אֶחָד, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - מִפְּנֵי שֶׁהַגַّלְגַּלִּים טְהוֹרִים וְזַכִּים כַּזְּכוּכִית וְכַסַּפִּיר, לְפִיכָךְ נִרְאִים הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי מִתַּחַת גַּלְגַּל הָרִאשׁוֹן.

2) מנין הגלגלים, קיבל הרמב"ם מתוכני זמנו, שהוכיחו כי תשעה הם (מו"נ ח"ב, ט). וכדאי להעיר שרבים מקשים על שיטת רבינו מגמרא מפורשת (חגיגה יב:), שרק שני רקיעים הם, שנאמר: הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים (דברים י, יד). אולם קושיא זו, כבר הרגיש בה רבינו והקדים במו"נ (שם) ואמר: שחכמי התלמוד מנו את כדורי הכוכבים לרקיע

אחד, ואת הגלגל המקיף שאין בו כוכבים כלל - חשבו לרקיע השני, ואין שום סתירה מדבריהם לשיטתו. 3) (חגיגה יב:). הרמב"ם ז"ל מונה בזה את הגלגלים מלמטה למעלה, ולכן הסדר שלהם מהופך מזה שאנו רגילים בו לפי הספרות התלמודית (רש"י, שבת קכט: . פרקי דרבי אליעזר פרק ו): שצ"ם חנכ"ל, שסידורם מלמעלה למטה. שבעה כוכבי לכת אלה, קבועים בשבעת הגלגלים התחתונים, וכל אחד מקיף את כדור הארץ לפי תנועת הגלגל שלו. בגלגל השמיני, קבועים שאר הכוכבים והם מפוזרים על פני כל הגלגל הזה, הנקרא: "גלגל המזלות", ונראים לעינינו בלילה. הגלגל התשיעי הוא הגלגל היומי, המקיף את כדור הארץ במשך עשרים וארבע שעות. ובהילוכו המהיר הוא מקיף את כל הגלגלים, ולמרות תנועותיהם המיוחדות לכל אחד מהם, הוא מניעם עמו "תנועת החלק בכל". ובעוד שכל הגלגלים הפנימיים מקיפים את הארץ ממערב למזרח, מקיף הגלגל התשיעי את הארץ ממזרח למערב, ונראה כאילו הוא חוזר למערב, ומכאן שמו: "גלגל החוזר".

ב. כָּל גַּלְגַּל וְגַלְגַּל מִשְׁמוֹנָה הַגַּלְגַּלִים שֶׁבָּהֶן הַכּוֹכָבִים נֶחֱלָק לְגַלְגַּלִים הַרְבֵּה, זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, כְּמוֹ גִּלְדֵי בְּצָלִים[4] - מֵהֶן גַּלְגַּלִים סוֹבְבִים מִמַּעֲרָב לְמִזְרָח, וּמֵהֶן סוֹבְבִים מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב, כְּמוֹ הַגַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי, הַחוֹזֵר מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. וְכֻלָּם אֵין בֵּינֵיהֶם מָקוֹם פָּנוּי[5].

4) כקליפות הבצלים המקיפות ומונחות אחת על גבי חברתה ומדובקות זו בזו, ואין שום חלל ריק ביניהן (והשווה מו"נ ח"א, עב). 5) כי לו היה שם מקום פנוי, לא היה קשר אורגני ביניהם.

ג. כָּל הַגַּלְגַּלִים אֵינָן, לֹא קַלִּים וְלֹא כְּבֵדִים[6], וְאֵין לָהֶם, לֹא עַיִן אָדֹם[7] וְלֹא עַיִן שָׁחֹר וְלֹא שְׂאָר עֵינוֹת. וְזֶה שֶׁאָנוּ רוֹאִין אוֹתָם כְּעֵין הַתְּכֵלֶת - לְמַרְאִית הָעַיִן בִּלְבַד הוּא, לְפִי גֹּבַהּ הָאֲוִיר. וְכֵן אֵין לָהֶם, לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ, לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִין מְצוּיִין אֶלָּא בַּגּוּפוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהֶן[8].

6) כי מהות גולמם וחומרם, אינו ממהות החומר שלנו. 7) צבע, מראה אדום, ולכן מין זכר. וריבויו: עֵינוֹת, על משקל לילות. 8) שלמטה מגלגל הירח, כלומר: בכדור שלנו.

ד. כָּל הַגַּלְגַּלִים הָאֵלּוּ הַמַּקִּיפִין אֶת הָעוֹלָם הֵן עֲגֻלִּין כְּכַדּוּר[9], וְהָאָרֶץ תְּלוּיָה בָּאֶמְצַע. וְיֵשׁ לְמִקְצָת מִן הַכּוֹכָבִים גַּלְגַּלִים קְטַנִּים, שֶׁהֵן קְבוּעִים בָּהֶן, וְאֵין אוֹתָם הַגַּלְגַּלִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא גַּלְגַּל קָטָן שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף קָבוּעַ בַּגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף[10].

9) חכמינו ז"ל אמרו: "אין מרובע מששת ימי בראשית" (ירושלמי, שבועות פ"ג, ה"ח). 10) קבוע בגוף הגלגל המקיף, ולא בחללו. כדי לבאר את תנועת כוכבי הלכת, שפעמים ממהרים תנועתם ופעמים מאיטים אותה, הוכרח התוכן תלמי, יוצר השיטה "מרכזיות הארץ", לשער כי אחדים מכוכבי הלכת יש להם מרכזים נוספים משלהם ואין הארץ מרכזם. אלה נקראים: "יוצאי מרכז", וקטנים הם מגלגלי מרכזי הארץ. וכן שיער שישנם "גלגלי הקפה", הנקראים: אפיציקלים, שמעגלם הקטן הוא מסלול הכוכב. והוא קבוע בתוך המעגל הגדול, המשמש לו מרכז. "גלגלי הקפה" אלה אינם מקיפים את העולם בכלל (השווה מו"נ ח"א, עב).

ה. מִסְפַּר כָּל הַגַּלְגַּלִים הַמַּקִּיפִין אֶת כָּל הָעוֹלָם - שְׁמוֹנָה־עָשָׂר[11]; וּמִסְפַּר הַגַּלְגַּלִים הַקְּטַנִּים שֶׁאֵינָן מַקִּיפִין - שְׁמוֹנָה[12]. וּמִמַּהֲלַךְ הַכּוֹכָבִים וּיְדִיעַת שְׁעוּר סְבִיבָתָן בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, וּמִנְּטִיָּתָן מֵרוּחַ דָּרוֹם לְרוּחַ צָפוֹן וּמֵרוּחַ צָפוֹן לְרוּחַ דָּרוֹם[13], וּמִגָּבְהָן מֵעַל הָאָרֶץ וּקְרִיבָתָן, יֵדַע מִסְפַּר כָּל אֵלּוּ הַגַּלְגַּלִים וְצוּרַת הֲלִיכָתָן וְדֶרֶךְ הַקָּפָתָן. וְזוֹ הִיא חָכְמַת חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת[14], וּסְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ בָהֶן חַכְמֵי יָוָן.

11) בספרו (מו"נ, שם) יאמר רבינו: מספר הגלגלים המקיפים את כל העולם, אי אפשר שיהא פחות משמונה־עשר, אבל אפשר שמספרם יעלה יותר. והמפרש "שם טוב" יבאר שם, שלכל אחד מהכוכבים: שבתאי, צדק, מאדים, כוכב ולבנה - יש גלגל "יוצא מרכז" — הרי עשרה. והכוכבים: חמה, נוגה, לכל אחד מהם שני גלגלים "יוצאי מרכז" — הרי ששה. הוסיף עליהם את גלגל המזלות וגלגל המקיף — הרי שמונה־עשר. 12) הם גלגלי הקפה. 13) לקו המשוה. 14) שחז"ל חייבו אותנו ללמוד לדעת חכמה זו ולחשב חשבונותיה (שבת עה.), בסמכם את דבריהם על הכתוב: כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים (דברים ד, ו). תקופה — שם משורש: קוף אחי נקף. ופירושו: הקף וסיבוב. גלגול זמן: ויהיה לתקופת הימים (שמואל־א א, כ). וכאן ענינו: חשבון הילוך השמש והירח. מזלות — משורש: נזל־הלך, ונזכרים במקרא (מלכים־ב כג, ה). והם שתים־עשרה קבוצות כוכבים המהוות בהרכבן תמונות מתמונות שונות בדמות: טלה, שור וכו' כדלהלן (הלכה ו). ואמרו חז"ל (ברכות לב:) אמר הקב"ה לכנסת ישראל: בתי, שנים־עשר מזלות בראתי ברקיע. ובפרקי דרבי אליעזר פ"ו, מונה שמותם כסדר הערוך פה בהלכה ו. וכן מנויים הם במדרש מגילת אסתר על הפסוק: בחודש הראשון הוא חודש ניסן (מגילת אסתר פ"ג, א).

ו. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי[15], שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַכֹּל, חִלְּקוּהוּ הַחֲכָמִים הַקַּדְמוֹנִים לִשְׁנֵים־עָשָׂר חֲלָקִים; כָּל חֵלֶק וָחֵלֶק הֶעֱלוּ לוֹ שֵׁם, עַל שֵׁם צוּרָה זוֹ שֶׁתֵּרָאֶה בּוֹ מִן הַכּוֹכָבִים שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, שֶׁהֵם מְכֻוָּנִים תַּחְתָּיו, וְהֵם הַמַּזָּלוֹת שֶׁשְּׁמוֹתָם: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן, אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

15) הגלגל התשיעי נחלק לשלוש מאות וששים מעלות, והשמש מקיפה את הארץ ביום אחד מהלך שהוא קרוב

למעלה אחת, וחלק זה ילכו הכוכבים שבגלגל השמיני בתקופה של שבעים שנה בקירוב.

1 ז. גַּלְגַּל הַתְּשִׁיעִי עַצְמוֹ אֵין בּוֹ, לֹא חֵלֶקֶה וְלֹא צוּרָה
2 מִכָּל הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ וְלֹא כּוֹכָב; אֶלָּא בְּחִבּוּר
3 הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשְּׁמִינִי הוּא שֶׁיֵּרָאֶה בְּכוֹכָבִים
4 גְּדוֹלִים שֶׁבּוֹ תַּבְנִית הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ אוֹ קָרוֹב מֵהֶן.
5 וְאֵלּוּ הַשְּׁנֵים־עָשָׂר צוּרוֹת לֹא הָיוּ מְכֻוָּנוֹת כְּנֶגֶד אוֹתָן
6 הַחֲלָקִים אֶלָּא בִּזְמַן הַמַּבּוּל, שֶׁאָז הֶעֱלוּ לָהֶן שֵׁמוֹת
7 אֵלּוּ. אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה כְּבָר סָבְבוּ מְעַט, לְפִי שֶׁכָּל
8 הַכּוֹכָבִים שֶׁבַּגַּלְגַּל שְׁמִינִי, כֻּלָּם סוֹבְבִים, כְּמוֹ הַשֶּׁמֶשׁ
9 וְהַיָּרֵחַ, אֶלָּא שֶׁהֵן סוֹבְבִין בִּכְבֵדוּת; וְחֵלֶק שֶׁיִּתְהַלֵּךְ
10 הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ[16] כְּנֶגְדּוֹ בְּיוֹם אֶחָד, יֵלֵךְ כְּנֶגְדּוֹ כָּל
11 כּוֹכָב מֵהֶן בְּקִרּוּב מִשִּׁבְעִים שָׁנָה.

16) כמעט בכל הדפוסים, הנוסחא כאן: "השמש והירח". ותמוהה היא מאד, שהרי אין מהלך השמש והירח שוה: שהשמש מקיפה את הארץ במשך שס"ה יום, והירח מקיף את הארץ במשך כ"ט יום, שתים־עשרה שעות ותשצ"ג חלקים. וכבר תמהו המפרשים על זה (עיין "חזון נחום"). אבל בנוסחת אוקספורד הוצאת חיימזון, אין תיבת "והירח", ונכונה היא. שיטת הגלגלים המוצעת בזה והידועה בשם: גיאוצנטרית, שהארץ היא מרכז כל העולם כולו, היתה שלטת כל ימי הביניים עד קופרניקוס (־1403-73 לחורבן בית שני), אבי השיטה ההליוצנטרית, שלפיה השמש היא מרכז הבריאה.

12 ח. כָּל הַכּוֹכָבִים הַנִּרְאִים, יֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים קְטַנִּים,
13 שֶׁהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מֵאַחַד מֵהֶן, וְיֵשׁ מֵהֶן כּוֹכָבִים
14 גְּדוֹלִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן גָּדוֹל מִן הָאָרֶץ כַּמָּה
15 פְּעָמִים. וְהָאָרֶץ גְּדוֹלָה מִן הַיָּרֵחַ כְּמוֹ אַרְבָּעִים
16 פְּעָמִים. וְהַשֶּׁמֶשׁ גְּדוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּמוֹ מֵאָה וְשִׁבְעִים
17 פְּעָמִים. נִמְצָא הַיָּרֵחַ - אֶחָד מִשִּׁשֶּׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה
18 מֵאוֹת מִן הַשֶּׁמֶשׁ בְּקִרּוּב. וְאֵין בְּכָל הַכּוֹכָבִים כּוֹכָב
19 גָּדוֹל מִן הַשֶּׁמֶשׁ, וְלֹא קָטָן מִכּוֹכָב שֶׁבַּגַּלְגַּל הַשֵּׁנִי.

20 ט. כָּל הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים כֻּלָּן, בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְדֵעָה
21 וְהַשְׂכֵּל הֵם[17], וְהֵם חַיִּים וְעוֹמְדִים וּמַכִּירִין אֶת מִי
22 שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי גָּדְלוֹ וּלְפִי
23 מַעֲלָתוֹ מְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים לְיוֹצְרָם כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים.
24 וּכְשֵׁם שֶׁמַּכִּירִין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כָּךְ מַכִּירִין אֶת
25 עַצְמָן, וּמַכִּירִין אֶת הַמַּלְאָכִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶן. וְדַעַת
26 הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים מְעוּטָה מִדַּעַת הַמַּלְאָכִים
27 וּגְדוֹלָה מִדַּעַת בְּנֵי־אָדָם.

17) תנועתם הסיבובית של הגלגלים, המתנועעים תמיד בלי הרף ולא ינוחו, מוכיחה – לדעת רבינו – שהם בעלי־חיים ובני דעה והשכל (עיין מורה־נבוכים ח"ב, ד).

28 י. בָּרָא הָאֵל לְמַטָּה מִגַّלְגַּל הַיָּרֵחַ גֹּלֶם אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ
29 כְּגֹלֶם הַגַּלְגַּלִּים[18]. וּבָרָא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגֹלֶם זֶה,
30 וְאֵינָן כְּצוּרַת הַגַּלְגַּלִּים, וְנִקְבַּע כָּל צוּרָה וְצוּרָה
31 בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה. צוּרָה רִאשׁוֹנָה - צוּרַת הָאֵשׁ,
32 נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָת גֹּלֶם זֶה, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָאֵשׁ.
33 וְצוּרָה שְׁנִיָּה - צוּרַת הָרוּחַ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה
34 מִשְּׁנֵיהֶן גּוּף הָרוּחַ. וְצוּרָה שְׁלִישִׁית - צוּרַת הַמַּיִם,
35 נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הַמַּיִם. וְצוּרָה
36 רְבִיעִית - צוּרַת הָאָרֶץ, נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצָתוֹ, וְנִהְיָה
37 מִשְּׁנֵיהֶם גּוּף הָאָרֶץ. נִמְצָא לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ אַרְבָּעָה
38 גּוּפִין[19] מֻחְלָקִין[20], זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
39 מַקִּיף אֶת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּל רוּחוֹתָיו כְּמוֹ גַּלְגַּל.
40 הַגּוּף הָרִאשׁוֹן, הַסָּמוּךְ לְגַלְגַּל הַיָّרֵחַ, הוּא גּוּף הָאֵשׁ.
41 לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָרוּחַ. לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הַמַּיִם.
42 לְמַטָּה מִמֶּנּוּ - גּוּף הָאָרֶץ. וְאֵין בֵּינֵיהֶם מָקוֹם פָּנוּי
43 בְּלֹא גּוּף כְּלָל.

18) כלומר: חומר שפל־ערך, שאינו מגיע למדריגת חומר הגלגלים. 19) במדבר־רבה, יד. אלה הם ארבעת היסודות הטבעיים: אש, רוח, מים, עפר (ארמ"ע), שמהם הורכב העולם השפל וכל אשר בו, ונקרא על כן: עולם היסודות. 20) כמו: מחולקים.

44 יא. אַרְבָּעָה גּוּפוֹת הָאֵלּוּ אֵינָם בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְאֵינָם
45 יוֹדְעִים וְלֹא מַכִּירִים, אֶלָּא כְּגוּפִים מֵתִים[21]. וְיֵשׁ לְכָל
46 אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם מִנְהָג[22], שֶׁאֵינוֹ יוֹדְעוֹ, וְלֹא מַשִּׂיגוֹ,
47 וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד: "הַלְלוּ אֶת ה'
48 מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת, אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג
49 וְקִיטוֹר"[23]; וּבֵאוּר עִנְיַן הַדְּבָרִים: הַלְלוּהוּ בְּנֵי־אָדָם,
50 מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בָּאֵשׁ וּבַבָּרָד וּבִשְׁאָר בְּרוּאִים
51 שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, שֶׁגְּבוּרָתָם תָּמִיד נִכֶּרֶת
52 לְקָטֹן וּלְגָדוֹל[24].

21) להם אין תנועה סיבובית כמו גלגלים, אלא המנוחה היא מנהגם וטבעם: ואם יכריחם איזה כח חיצוני לעזוב מקום מנוחתם ולהתנועע, אזי בסור הכח המכריח, ישובו תיכף בקו ישר למקומם. למשל: אבן שהיא מיסוד העפר, כשהיא נזרקת למעלה, תשוב תיכף למטה ליסודה, עפר הארץ. וכן שאר היסודות – וזה אות שאין בהם רוח חיים (מו"נ ח"ב, ו). וכן אמרו חז"ל (בראשית־רבה פ"ב): "והארץ היתה תהו ובהו" – ישבה לה הארץ תוהה ובוהה, שוממת ודואגת על רוע מזלה, ואמרה: "העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים והתחתונים מתים". 22) טבע המיוחד לו, סגולה. 23) אם גופים מתים הם, איך יהללוהו, הרי לא המתים יהללו י־ה? 24) בני אדם יהללוהו כשיראו גבורותיו בברואים ובכל תופעות הטבע.

יום ו' כ"ו תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) כל הנבראים למטה מן הרקיע מורכבים מארבעת היסודות; נפש האדם וצורתו; מה בין מעשה בראשית למעשה מרכבה.

א. אַרְבָּעָה גּוּפִים הַלָּלוּ, שֶׁהֵם אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וָאָרֶץ, הֵם יְסוֹדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה מֵאָדָם וּמִבְּהֵמָה וָעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצֶמַח וּמַתֶּכֶת וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וּשְׁאָר אַבְנֵי בִנְיָן, וְהָרִים וְגוּשֵׁי עָפָר - הַכֹּל גֶּלְמָן מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הַלָּלוּ. נִמְצְאוּ כָּל הַגּוּפִים שֶׁלְּמַטָּה מִן הָרָקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבָּעָה[2] יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ, מְחֻבָּרִים מִגֻּלָּם וְצוּרָה, וְגֻלָּם שֶׁלָּהֶם מְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ. אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת אֵינוֹ מְחֻבָּר אֶלָּא מִגֻּלָּם וְצוּרָה בִּלְבָד.

2) הריטב"א בפירושו לארבעה פרקים אלה אומר: "כל הגופים" - לאו דווקא, שהרי יש גופים המורכבים רק משני יסודות, כגון: עשן, מורכב רק מאש ועפר; אבק - מעפר ורוח: אש - ממים ורוח.

ב. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ לִהְיוֹת מַהֲלָכָם מִמַּטָּה, מִטַּבּוּר[3] הָאָרֶץ, לְמַעְלָה כְּלַפֵּי הָרָקִיעַ. וְדֶרֶךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ לִהְיוֹת מַהֲלָכָם מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה עַד לָאֶמְצַע; שֶׁאֶמְצַע הָרָקִיעַ הוּא הַמַּטָּה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[4]. וְאֵין הִלּוּכָם, לֹא בְּדַעְתָּם וְלֹא בְּחֶפְצָם[5], אֶלָּא מְנֻהָג שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶן וְטֶבַע[6] שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶן. טֶבַע הָאֵשׁ - חַם וְיָבֵשׁ, וְהוּא קַל מִכֻּלָּם. וְהָרוּחַ - חַם וָלַח. וְהַמַּיִם - קָרִים וְלַחִים. וְהָאָרֶץ - יְבֵשָׁה וְקָרָה, וְהִיא כְּבֵדָה מִכֻּלָּם, וְהַמַּיִם קַלִּים מִמֶּנָּה, לְפִיכָךְ נִמְצָאִים לְמַעְלָה עַל הָאָרֶץ. וְהָרוּחַ קַל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָךְ הוּא מְרַחֵף עַל־פְּנֵי הַמָּיִם. וְהָאֵשׁ קַל מִן הָרוּחַ. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם יְסוֹדוֹת לְכָל גּוּפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוּף וְגוּף מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וָדָג וָצֶמַח וּמַתֶּכֶת וָאָבֶן, גֻּלְמוֹ מְחֻבָּר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעָפָר. וְאַרְבַּעְתָּן יִתְעָרְבוּ בְּיַחַד, וְיִשְׁתַּנּוּ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעֵת הֶעָרוּב, עַד שֶׁיִּמָּצֵא הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ. וְאֵין בַּמְּעֹרָב מֵהֶן אֲפִלּוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ מַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן אוֹ אֶרֶץ בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ רוּחַ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ וְנַעֲשׂוּ גּוּף[7] אֶחָד. וְכָל גּוּף וָגוּף הַמְחֻבָּר מֵאַרְבַּעְתָּן, יִמָּצֵא בוֹ קֹר וָחֹם, לֵחַ וְיֹבֶשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוּפִים, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם חָזְקָה[8] מִיסוֹד הָאֵשׁ, כְּמוֹ בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַחֹם יָתֵר. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִין שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן חָזְקָה מִיסוֹד הָאָרֶץ, כְּמוֹ הָאֲבָנִים, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַיֹּבֶשׁ הַרְבֵּה. וְיֵשׁ מֵהֶן גּוּפִין, שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם חָזְקָה מִיסוֹד הַמַּיִם, לְפִיכָךְ יֵרָאֶה בָּהֶם הַלֵּחַ יָתֵר. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה יִמָּצֵא גּוּף חַם יֶתֶר מִגּוּף אַחֵר חַם, וְגוּף יָבֵשׁ יֶתֶר מִגּוּף אַחֵר יָבֵשׁ; וְכֵן יִמָּצְאוּ גּוּפִים, שֶׁיֵּרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר בִּלְבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַלֵּחַ בִּלְבָד, וְגוּפִים יֵרָאֶה בָּהֶן הַקֹּר וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה, אוֹ הַקֹּר וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַיֹּבֶשׁ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה, אוֹ הַחֹם וְהַלֵּחַ כְּאֶחָד בְּשָׁוֶה - לְפִי רֹב הַיְסוֹד שֶׁהָיָה בְּעִקַּר הַתַּעֲרֹבֶת, יֵרָאֶה מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיְסוֹד וְטִבְעוֹ בַּגּוּף הַמְעֹרָב.

3) ממרכז הארץ. דבר כדורי, כל נקודה שבו - הוא מרכזו. 4) כדור הארץ הנמצא במרכזו של גלגל הרקיע - הוא המטה שאין למטה הימנו. 5) כהילוך הכוכבים והגלגלים שהם בעלי דעה ורצון. 6) תכונה וסגולה תולדתית שאין בה רצון. 7) על ידי הערבוב נשתנו היסודות כל כך עד שאינם ניכרים עוד. 8) תוקף, חלק יותר גדול.

ג. וְכָל הַמְחֻבָּר מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת אֵלּוּ הוּא נִפְרָד בַּסּוֹף: יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֲחָדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת. וְכֹל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּרֵד לָהֶן. אֲפִלּוּ הַזָּהָב וְהָאָדֶם[9] אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִפָּסֵד וַיַּחֲזֹר לִיסוֹדוֹתָיו, וְיָשׁוּב מִקְצָתוֹ לְאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמַיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לָאָרֶץ.

9) שהם חמרים קשים ביותר. אודם - אחת מאבני החושן.

ד. הוֹאִיל וְכָל הַנִּפְסָד יִפָּרֵד לִיסוֹדוֹת אֵלּוּ - לָמָּה נֶאֱמַר לָאָדָם: "וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב"? לְפִי שֶׁרֹּב בִּנְיָנוֹ מִן הֶעָפָר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסָד כְּשֶׁיִּפָּסֵד מִיָּד יַחֲזֹר לְאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת, אֶלָּא יִפָּסֵד וַיַּחֲזֹר לְדָבָר אַחֵר, וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר[10], וְסוֹף הַדְּבָרִים יַחֲזֹר לַיְסוֹדוֹת; וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוֹזְרִין חֲלִילָה[11].

10) פושטים צורה ולובשים צורה אחרת. 11) סובבים וחוזרים וסובבים במעגל אין קץ, חלילה - תואר־הפועל משורש חָלַל, אחי חוֹל; ומזה השם: מָחוֹל - רקידה במעגל.

ה. אַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת הָאֵלּוּ מִשְׁתַּנִּים זֶה לָזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה, מִקְצָתָן, לֹא כָּל גּוּפָן. כֵּיצַד? מִקְצַת הָאָרֶץ הַקְּרוֹבָה מִן הַמַּיִם מִשְׁתַּנִּית וּמִתְפּוֹרֶרֶת[12] וְנַעֲשֵׂית מָיִם. וְכֵן מִקְצַת הַמַּיִם הַסְּמוּכִים לָרוּחַ מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמְסִין[13] וְהוֹוִין רוּחַ. וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאֵשׁ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְחוֹלֵל[14] וְנַעֲשֶׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסָּמוּךְ לָרוּחַ מִתְחוֹלֵל, מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס[15] וְנַעֲשֶׂה רוּחַ. וְכֵן הָרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לַמַּיִם מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס[16] וְנַעֲשֶׂה מָיִם. וְכֵן הַמַּיִם[17], מִקְצָתוֹ הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ מִשְׁתַּנֶּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֶׂה אָרֶץ. וְשִׁנּוּי זֶה - מְעַט מְעַט, וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים. וְאֵין כָּל הַיְסוֹד מִשְׁתַּנֶּה, עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה כָּל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כָּל הָרוּחַ אֵשׁ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבָּטֵל אֶחָד מִן הַיְסוֹדוֹת הָאַרְבָּעָה; אֶלָּא מִקְצַת יִשְׁתַּנֶּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ, וּמִקְצַת יִשְׁתַּנֶּה מֵרוּחַ לְאֵשׁ, וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וַחֲבֵרוֹ יִמָּצֵא הַשִּׁנּוּי בֵּין אַרְבַּעְתָּן, וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה לְעוֹלָם.

12) מלשון הכתוב: פור התפוררה ארץ (ישעיה כד, יט). 13) מתנדפים ונעשים רוח. מלשון; ימאסו כמו מים (תהלים נח, ח). 14) מלשון: סע מתחולל (ירמיה כג, יט). 15) מתכווץ ומצטמצם. 16) מלשון: כונס כנד מי הים (תהלים לג, ז). 17) יסוד המים.

ו. וְשִׁנּוּי זֶה יִהְיֶה בִּסְבִיבַת הַגַּלְגַּל[18], וּמִסְּבִיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעְתָּן וְיִהְיֶה מִהֶן שְׁאָר גָּלְמֵי בְּנֵי־אָדָם וְנֶפֶשׁ חַיָּה, צֶמַח וְאֶבֶן וּמַתֶּכֶת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכָל גֹּלֶם וָגֹלֶם צוּרָה רְאוּיָה לוֹ, עַל־יְדֵי מַלְאָךְ הָעֲשִׂירִי, שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרֵאת 'אִישִׁים'[19].

18) על ידי סיבוב הגלגלים והשפעתם מתמזגים היסודות, ומהם מתהווים כל יצורי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר. 19) כמבואר למעלה (פרק ב, הלכה ז).

ז. לְעוֹלָם אֵין אַתָּה רוֹאֶה גֹּלֶם בְּלֹא צוּרָה אוֹ צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם, אֶלָּא לֵב הָאָדָם[20] הוּא שֶׁמְּחַלֵּק גּוּף הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִגֹּלֶם וְצוּרָה; וְיוֹדֵעַ שֵׁשׁ שָׁם גּוּפִים שֶׁגָּלְמָם מְחֻבָּר מֵאַרְבַּעַת הַיְסוֹדוֹת, וְגוּפִים שֶׁגָּלְמָם פָּשׁוּט וְאֵינוֹ מְחֻבָּר רַק מִגֹּלֶם אֶחָד[21]. וְהַצּוּרוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם[22] אֵינָן נִרְאִין לָעַיִן, אֶלָּא בְּעֵין הַלֵּב[23] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רְאִיַּת עָיִן.

20) תבונת אדם. 21) כגון: גולם הגלגלים. 22) המלאכים, הצורות הנפרדות. 23) דרך השאלה. כלומר: בכח השכל והבינה שבליבו משיג האדם את הצורות הבלתי נראות לעין הפשוטה, עין הבשר.

ח. נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר הִיא צוּרָתוֹ[24] שֶׁנָּתַן לוֹ הָאֵל; וְהַדַּעַת הַיְתֵרָה הַמְּצוּיָה בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ. וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ"[25], כְּלוֹמַר, שֶׁתְּהֶיה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת שֶׁאֵין לָהֶם גֹּלֶם, כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם צוּרָה בְּלֹא גֹּלֶם, עַד שֶׁיִּדְמֶה לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר[26] עַל צוּרָה זוֹ הַנִּכֶּרֶת לָעֵינַיִם, שֶׁהִיא הַפֶּה וְהַחֹטֶם וְהַלְּסָתוֹת וּשְׁאָר רֹשֶׁם הַגּוּף, שֶׁזּוֹ 'תֹּאַר' שְׁמָהּ; וְאֵינָהּ הַנֶּפֶשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נֶפֶשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹלִיד וּמַרְגִּישׁ וּמְהַרְהֵר; אֶלָּא הַדַּעַת, שֶׁהִיא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ[27], וּבְצוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַכָּתוּב מְדַבֵּר: "בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקָּרֵא זֹאת הַצּוּרָה נֶפֶשׁ וָרוּחַ[28]. וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בִּשְׁמוֹתָן, שֶׁלֹּא יִטְעֶה אָדָם בָּהֶן, וְכָל שֵׁם וָשֵׁם יִלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ[29].

24) שבה הוא נבדל מסוג ה"צומח". 25) הרוחניים. כלומר: ניתן בו בינה ודעת להשיג דברים מופשטים, וידמה לנו, יושבי מרום (מורה נבוכים חלק א, א). 26) "בצלמנו". 27) החיונית. 28) כגון: גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט, ב); והרוח תשוב אל האלוקים (קהלת יב, ז). 29) כי לפעמים תבאנה "נפש ורוח" במובן הנפש החיונית היורדת היא למטה (קהלת ג, כא), לפיכך מזהיר רבינו להיזהר בשמות אלה שלא לערבבם ולא לטעות בהם, אלא ללמדם מעניינם: מתוך הנושא הנידון תוגדר מהותם.

ט. אֵין צוּרַת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מְחֻבֶּרֶת מִן הַיְסוֹדוֹת כְּדֵי שֶׁתִּפָּרֵד לָהֶם, וְאֵינָהּ מִכֹּחַ הַנְּשָׁמָה[30] עַד שֶׁתְּהֵא צְרִיכָה לִנְשָׁמָה, כְּמוֹ שֶׁהַנְּשָׁמָה צְרִיכָה לַגּוּף; אֶלָּא מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ כְּשֶׁיִּפָּרֵד הַגֹּלֶם, שֶׁהוּא מְחֻבָּר מִן הַיְסוֹדוֹת, וְתֹאבַד הַנְּשָׁמָה[31], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה אֶלָּא עִם הַגּוּף, וּצְרִיכָה לַגּוּף בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ - לֹא תִּכָּרֵת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לִנְשָׁמָה בְּמַעֲשֶׂיהָ, אֶלָּא יוֹדַעַת וּמַשֶּׂגֶת הַדֵּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגְּלָמִים, וְיוֹדַעַת בּוֹרֵא הַכֹּל וְעוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ".

30) היא הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר: הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה, הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלוייה לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות האדם (עיין בפירושו למשנה, סנהדרין פרק י). 31) היא הנפש החיונית נחלת כל חי למינהו, כמו: כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז, כב). רצונו לומר: הנשמה ההיא היודעת דעת עליון אינה מסוג אותה הנשמה, הנפש החיונית הצריכה לגוף, שעם מותו תאבד גם היא עימו - אלא מאת ה' היא והיא צורת האדם שאינה תלוייה לא בגוף ולא בנפש החיונית, והיא קיימת גם אחרי מות האדם (עיין בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י).

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמַר מִדְּלִי[32] הֵם וּדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם; אֲבָל אֵינָם כְּעִנְיַן עֹמֶק פֶּרֶק רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי[33]. וּבֵאוּר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית'[34]. וְכָךְ צִוּוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[35] - שֶׁאֵין דּוֹרְשִׁין גַּם בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ בָּרַבִּים, אֶלָּא לְאָדָם אֶחָד מוֹדִיעִין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְּדִין אוֹתָן.

32) מעט מזעיר, כטיפת מים הנופלת מדלי מלא, כלומר: מעט מזעיר הם לעומת כל מה שיש לדבר בעניין נשגב זה. 33) העוסקים במעשה מרכבה. 34) תורת הטבע ורזי היצירה המוצעת בצורת "ראשי פרקים" בפרשה הראשונה של ספר "בראשית". 35) (חגיגה יא:).

יא. וּמַה בֵּין עִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה לְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית? שֶׁעִנְיַן מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, אֲפִלּוּ לְאֶחָד אֵין דּוֹרְשִׁים בּוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיָה חָכָם וּמֵבִין מִדַּעְתּוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רָאשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעִנְיַן מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לַיָּחִיד אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵבִין אוֹתוֹ מִדַּעְתּוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל לִידַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ. וְלָמָּה אֵין מְלַמְּדִין אוֹתוֹ לָרַבִּים? לְפִי שֶׁאֵין כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רְחָבָה לְהַשִּׂיג פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר כָּל הַדְּבָרִים עַל בֵּרְרָן[36].

36) לפיכך מלמדים אותם רק ליחידי סגולה זכי לב וגדולי מחשבה.

1 **יב. בִּזְמַן שֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וּמַכִּיר כָּל**
2 **הַבְּרוּאִים מִמַּלְאָךְ וְגַלְגַּל וְאָדָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וְיִרְאֶה**
3 **חָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל**
4 **הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אַהֲבָה לַמָּקוֹם, וְתִצְמָא נַפְשׁוֹ**
5 **וְיִכְמַהּ[37] בְּשָׂרוֹ לְאֱהֹב הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא[38], וְיֵרָא**
6 **וְיִפְחַד מִשִּׁפְלוּתוֹ וְדַלּוּתוֹ וְקַלּוּתוֹ, כְּשֶׁיַּעֲרִיךְ עַצְמוֹ**
7 **לְאֶחָד מֵהַגּוּפוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַגְּדוֹלִים[39]; וְכָל־שֶׁכֵּן**
8 **לְאַחַת מֵהַצּוּרוֹת הַטְּהוֹרוֹת, הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגְּלָמִים,**
9 **שֶׁלֹּא נִתְחַבְּרוּ בְּגֹלֶם כְּלָל[40]; וְיִמְצָא עַצְמוֹ שֶׁהוּא**
10 **כִּכְלִי מָלֵא בּוּשָׁה וּכְלִמָּה, רֵיק וְחָסֵר.**

37) ישתוקק תשוקה גדולה, מלשון: כָּמַהּ לך בשרי (תהלים סג, ב). 38) ואהבתו לאלוקים תאלצהו להיות "משכיל דורש אלוקים", כדי להכירו לדעת יותר ויותר; ועל ידי זה ישתלם במעלת המידות ובמעלות השכליות - והיא תכלית הנרצה העליונה של אדם להגיע בזה לחיי נצחים (עיין פירושו למשנה, סנהדרין פרק י). 39) הגלגלים. 40) המלאכים.

11 **יג. וְעִנְיְנֵי אַרְבָּעָה פְּרָקִים אֵלּוּ שֶׁבְּחָמֵשׁ מִצְוֹת**
12 **הָאֵלּוּ[41], הֵם שֶׁחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ**
13 **'פַּרְדֵּס'[42], כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: אַרְבָּעָה נִכְנְסוּ לַפַּרְדֵּס[43];**
14 **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים**
15 **הָיוּ, לֹא כֻּלָּם הָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִיַּדֵּעַ וּלְהַשִּׂיג כָּל הַדְּבָרִים**
16 **עַל בֵּרְרָן[44]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין רָאוּי לְטַיֵּל בַּפַּרְדֵּס,**
17 **אֶלָּא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרִסּוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר; וְלֶחֶם וּבָשָׂר[45]**
18 **הוּא - לִיַּדֵּעַ הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר, וְכַיּוֹצֵא בָהֶם מִשְּׁאָר**
19 **הַמִּצְוֹת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ 'דָּבָר קָטָן' קָרְאוּ**
20 **אוֹתָן חֲכָמִים, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים[46]: דָּבָר גָּדוֹל -**
21 **מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, וְדָבָר קָטָן - הֲוָיוֹת[47] דְּאַבָּיֵי וְרָבָא;**
22 **אַף־עַל־פִּי־כֵן רְאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן, שֶׁהֵן מְיַשְּׁבִין**
23 **דַּעְתּוֹ[48] שֶׁל אָדָם תְּחִלָּה; וְעוֹד, שֶׁהֵם הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה**
24 **שֶׁהִשְׁפִּיעַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשּׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה,**
25 **כְּדֵי לִנְחֹל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְאֶפְשָׁר שֶׁיֵּדְעֵם הַכֹּל,**
26 **קָטָן וְגָדוֹל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רָחָב וּבַעַל לֵב**
27 **קָצָר.**

41) א) לידע שיש שם אלוקה; ב) שאחד הוא ואין זולתו; ג) לייחדו; ד) לאהבו; ה) ליראה ממנו. 42) גן נחמד, כינוי הוא לגן שמים, גן של המסתורין האלוקי. ויודעי ח"ן, המה בעלי המסתורין וה"מקובלים" בדורות הבאים, מצאו בו מקום להתגדר בו; וגם מצאו בו נוטריקון נאה מתאים לשיטתם: פשט, רמז, דרוש, סוד. 43) (חגיגה יד:) נכנסו לטייל בו ולחזות בנועם ה' על ידי התבוננות במעשה־מרכבה ובמעשה־בראשית. 44) וכולם ניזוקו חוץ מאחד. 45) וכן אמרו חז"ל: כל משען לחם (ישעיה ג, ב) - אלו בעלי תלמוד (חגיגה יד.). כמו כן אמרו: דברי תורה - כל ההוגה בהם טועם טעם בשר (עירובין כא:). 46) (סוכה כח.). 47) השקלא־וטריא בתלמוד; הקושיות והאיבעיות שאביי ורבא עסקו בהם. ולמה נקרא "דבר קטן"? כי ביחס למעשה־מרכבה שנושאו הוא הקדוש־ברוך־הוא בכבודו ובעצמו, עוסק התלמוד במצוות ה' ומשפטיו. 48) וכן אמרו חז"ל על התנאים, שהם "מיישבי העולם" (סוטה כב.).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) שכל בית ישראל מְצוּוִים על קידוש השם; מתי לעבור ולא להיהרג, ומהו חילול ה'.

28 **א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל[2] מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ[3] הַשֵּׁם הַגָּדוֹל**
29 **הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".**
30 **וּמֵזְהָרִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת**
31 **שֵׁם קָדְשִׁי". כֵּיצַד? כְּשֶׁיַּעֲמֹד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְיֶאֱנֹס**
32 **אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת**
33 **בַּתּוֹרָה אוֹ יַהַרְגֶנּוּ - יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר**
34 **בַּמִּצְוֹת: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם" - וָחַי**
35 **בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם[4]. וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר - הֲרֵי**
36 **זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[5].**

2) לרבות גם נשים, שגם הן מצוות על קידוש השם, כמבואר במסכת סנהדרין (עד, ב). 3) למסור את הנפש על תורת ה' ודתו, שעל־ידי־זה מתקדש שמו יתעלה ('תורת כהנים', אמור). וכדאי להביא בזה דברי רבינו על מצות "קידוש השם" (ספר המצוות, ט): כשגזר נבוכדנצר הרשע להשתחוות לצלם. כמסופר בספר דניאל, השתחוו לו כל המון בית ישראל ולא היה שם ביניהם מקדש שם שמים, כי פחדו לנפשם והעטו חרפה על כל ישראל. עד שבאו דניאל, חנניה, מישאל ועזריה וקידשו שם שמים ברבים, והסירו את החרפה מעל עמם. ונתקיימו אז דברי ישעיה הנביא, שאמר: לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו, כי בראותו ילדיו... יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כט, כג). 4) יומא פה, ב. 5) חייב ליתן את הדין על שמסר נפשו חינם. רבינו סובר: "יעבור ואל ייהרג" שאמרו רבותינו, פירושו – מחויב לעבור, כדי שלא ייהרג. אבל רבים מגדולי הראשונים חולקים עליו בזה, וסבורים שאם נהרג ולא עבר – צדקה תיחשב לו, ולדעתם "יעבור ולא ייהרג" רשות היא ולא חובה (עיין עבודה זרה כז, ב ב'תוספות' דיבור־המתחיל יכול אפילו).

37 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[6]? בִּשְׂאָר מִצְוֹת, חוּץ**
38 **מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכַת דָּמִים. אֲבָל**
39 **שְׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ, אִם יֹאמַר לוֹ: עֲבֹר עַל אַחַת מֵהֶן**
40 **אוֹ תֵּהָרֵג! - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[7]?**
41 **בִּזְמַן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִתְכַּוֵּן לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן**
42 **שֶׁאֲנָסוֹ לִבְנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת אוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ,**
43 **אוֹ אָנַס אִשָּׁה[8] לְבָעֳלָהּ וְכַיּוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן**
44 **לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בִּלְבַד - אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין**
45 **עַצְמוֹ וְאֵין שָׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל[9], יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג;**
46 **וְאִם אֲנָסוֹ לְהַעֲבִירוֹ בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - יֵהָרֵג וְאַל**

1 יַעֲבֹר, וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה
2 מִשְּׁאָר מִצְוֹת בִּלְבָד.

6) שיעבור ולא ייהרג. 7) שיש לחלק בין שלוש עבירות אלו לשאר העבירות שבתורה. 8) באשה פנויה ידובר פה, כי אשת איש בכלל "גילוי עריות" היא. 9) כי אין פרהסיא פחות מעשרה בני אדם (סנהדרין עד, ב).

3 ג. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[10] - שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה[11];
4 אֲבָל בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה, וְהוּא שֶׁיַּעֲמֹד מֶלֶךְ רָשָׁע
5 כִּנְבוּכַדְנֶצַּר וַחֲבֵרָיו, וְיִגְזֹר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל
6 דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת - יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר, אֲפִלּוּ
7 עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹת, בֵּין נֶאֱנָס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, בֵּין
8 נֶאֱנָס בֵּינוֹ לְבֵין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

10) שיש לחלק בין עבירה לעבירה, ובין עשרה ופחות מעשרה. 11) רדיפות וגזירות דתיות (שם).

9 ד. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג! וְנֶהֱרַג וְלֹא
10 עָבַר - הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ:
11 יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר! וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת
12 הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ
13 אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, כְּדַנִּיאֵל, חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה,
14 וְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו[12]. וְאֵלּוּ הֵן הָרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁאֵין
15 מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן[13], וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר: "כִּי עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ
16 כָל הַיּוֹם[14], נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה"[15]; וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר:
17 "אֹסְפוּ לִי חֲסִידָי, כֹּרְתֵי בְרִיתִי עֲלֵי זָבַח". וְכָל מִי
18 שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר! וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג - הֲרֵי
19 זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם; וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי
20 זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בְּרַבִּים, וּבִטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא
21 קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהִיא חִלּוּל
22 הַשֵּׁם. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר בְּאֹנֶס, אֵין מַלְקִין
23 אוֹתוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית־דִּין,
24 אֲפִלּוּ הָרַג בְּאֹנֶס; שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין אֶלָּא לָעוֹבֵר
25 בִּרְצוֹנוֹ, וּבְעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ
26 לַמֹּלֶךְ: "וְנָתַתִּי[16] אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא"; מִפִּי
27 הַשְּׁמוּעָה[17] לָמְדוּ: 'הַהוּא'[18] - לֹא אָנוּס, וְלֹא שׁוֹגֵג,
28 וְלֹא מֻטְעֶה; וּמָה אִם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁהִיא חֲמוּרָה
29 מִן הַכֹּל, הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[19], וְאֵין
30 צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּין־דִּין[20] - קַל־וָחֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת
31 הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה; וּבַעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר: "וְלַנַּעֲרָה לֹא
32 תַעֲשֶׂה דָבָר"[21]. אֲבָל[22] אִם יָכוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִבְרֹחַ
33 מִתַּחַת יַד הַמֶּלֶךְ הָרָשָׁע, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - הִנֵּה הוּא
34 כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ[23], וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת
35 כּוֹכָבִים בְּמֵזִיד[24], וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹרֵד
36 לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

12) בבבא־בתרא י, ב. 13) כמו שאמרו חז"ל: הרוגי מלכות - אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם (שם). 14) גיטין נז, ב. 15) אלו רבי עקיבא וחבריו שמסרו עצמם לשחיטה על דברי תורה (סנהדרין קי:). 16) נוסח זה היה גם בספר "היד החזקה" שלפני בעל "מעשה רוקח". וברוב הדפוסים מובא כאן הפסוק: "ונתתי את פני באיש ההוא" – ותמוה הוא, שהרי אין פסוק כזה נזכר כלל בנותן מזרעו למולך. 17) כל דבר שקיבלוהו חז"ל מסיני, ויש לו גם אסמכתא בקרא, קוראו רבינו: "מפי השמועה", מה־שאין־כן "קבלה" שאין לו אסמכתא בקרא ("יד מלאכי"). 18) "ההוא" – משמע, כשהאיש העובר את העבירה הוא בהווייתו, כמו שהוא: בדעתו ובהכרתו הברורה, והמעשה שהוא מוציא אל הפועל נעשה ברצונו והסכמתו – להוציא את השוגג מאליו, או את המוטעה על־ידי אחרים. וכן להוציא את האנוס שעושה מתוך הכרח שמכריחים אותו ולא ברצונו ('תורת כהנים' קדושים. זבחים קח:). 19) כשעבדוה במזיד, אבל בלי עדים והתראה. 20) בעדים והתראה. 21) כי אנוסה היא, כמו שמפרש הפסוק והולך: "כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, כן הדבר הזה", ואונס רחמנא פטריה (ע"ז נד.). 22) בכתב־יד ברלין, וכן באוקספורד, חסרה כל הפיסקה הזאת, ולכן היקפנוה בסוגריים. אולם מעין זה נמצא ב"אגרת השמד" להרמב"ם. 23) מלשון הכתוב (משלי כו, יא). 24) כי מה שהיה תחילה באונס, נעשה לבסוף ברצון (כתובות נא, ב. ביאור הגר"א, שו"ע יו"ד סי' קנז, ס"ק כ).

37 ה. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: תְּנוּ לָנוּ אַחַת
38 מִכֶּן וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ, וְאִם לָאו, נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶן! -
39 יִטַּמְּאוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל[25].
40 וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: תְּנוּ לָנוּ אֶחָד
41 מִכֶּם וְנַהַרְגֶנּוּ, וְאִם לָאו, נַהֲרֹג כֻּלְּכֶם! - יֵהָרְגוּ כֻּלָּם,
42 וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יְחַדּוּהוּ[26]
43 לָהֶם וְאָמְרוּ: תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי, אוֹ נַהֲרֹג אֶת כֻּלְּכֶם! -
44 אִם הָיָה מְחֻיָּב מִיתָה כְּשֶׁבַע בֶּן־בִּכְרִי[27], יִתְּנוּ אוֹתוֹ
45 לָהֶם, וְאֵין מוֹרִין לָהֶם כֵּן לְכַתְּחִלָּה[28]; וְאִם אֵינוֹ חַיָּב
46 מִיתָה - יֵהָרְגוּ כֻּלָּן, וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת
47 מִיִּשְׂרָאֵל.

25) לפי שאין דוחים נפש מפני נפש (תרומות פ"ח, מי"ב. ירושלמי, שם ה"ד). 26) שנקבו בשמו של אחד מהם, ודרשו כי ימסרוהו לידם. 27) שנתחייב מיתה על שמרד במלכות (שמואל־ב, פרק כ). 28) שאין זו ממידת חסידים, כמסופר (ירושלמי, תרומות פ"ח, ה"ד) על אחד שנתחייב מיתה למלכות, וברח ללוד אצל רבי יהושע בן־לוי והתחבא שם. כשהקיפו חילות המלך את העיר ואיימו להחריבה אם לא ימסרוהו בידם, שידל רבי יהושע את האיש בדברים לצאת אליהם ולעזוב את העיר, כדי שלא לסכן את חיי תושביה. הלה הסכים, יצא ונמסר על־ידם רבי יהושע למלכות. ואליהו הנביא שהיה רגיל תמיד אצל רבי יהושע בן־לוי לא נגלה מאז אליו עוד. והיה רבי יהושע מצטער מאד, וישב בתענית עד שנתגלה אליו אליהו ואמר לו: וכי למסורות ולמלשינים אני נגלה?! אמר רבי יהושע: הלא משנה מפורשת היא, שכגון זה מותר? (תוספתא, תרומות פ"ז). אמר לו אליהו: וכי משנת חסידים היא?

ו. כָּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ בָּאֲנָסִין[29], כָּךְ אָמְרוּ בַּחֲלָאִים. כֵּיצַד? מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְּאִים, שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מֵאִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה - עוֹשִׂין. וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסּוּרִין[30] שֶׁבַּתּוֹרָה בִּמְקוֹם סַכָּנָה, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[31] וְגִלּוּי עֲרָיוֹת[32] וּשְׁפִיכַת דָּמִים[33], שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנָה אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן[34]. וְאִם עָבַר וְנִתְרַפֵּא - עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ בֵּית־דִּין עֹנֶשׁ הָרָאוּי לוֹ[35].

29) שיש חילוק בין עבודה־זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, לשאר עבירות. 30) אפילו באיסורי הנאה. 31) כגון: שהרופאים אמרו לו שאם ישתה את המים, או יאכל העלים מאותה עבודה־זרה – יירפא. 32) עיין לקמן הלכה ט. 33) כגון: אשה המקשה לילד וחייה בסכנה – אם הוולד הוציא כבר את ראשו, שוב אין נוגעים בו כדי להציל את חיי אמו (אהלות פ"ז, מ"ו). 34) פסחים כה, א. וכן אמרו (עבודה זרה כז, ב): לא ישא ויתן אדם עם המינים, ואין מתרפאים מהם, אפילו לחיי שעה. מעשה בבן־דמא, בן אחותו של רבי ישמעאל, שהכישו נחש, ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל. ואמר לו: רבי ישמעאל אחי, הנח לו ואירפא ממנו ואני אביא לך מקרא מן התורה שהוא מותר (וחי בהם – ולא שימות בהם). ולא הפסיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו רבי ישמעאל: אשריך, בן־דמא, שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חבריך וכו'. 35) שהרי איש לא אנסו לכך. ואם מחמת חליו – מי יערוב לו שתהיה לו לרפואה? ואולי יירפא גם בלעדיה. ולפיכך אין זה דומה לאנוס, שנאמר למעלה (ה"ד) שאין עונשים אותו – כי שם אונס ודאי (מעשה רוקח).

ז. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ" - אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. וַהֲרִיגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרִפּוּאַת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת, אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֹנֵס[36] - דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ[37] הוּא, שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ[38]. וַעֲרָיוֹת הוּקְשׁוּ לִנְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה".

36) איש זרוע, חמסן. 37) השכל הישר מחייב זאת. 38) כמו שאמרו חכמינו (פסחים כה:): מה חזית דדמא דידך סומק טפי – למה תראה דמך יותר אדום מדם אחרים, וחייך יותר יקרים מחיי אחרים, אולי להיפך?! ורש"י ז"ל מפרש שם: פיקוח נפש דוחה אמנם כל עבירות שבתורה, מפני חיבת נפשו של איש ישראל, אבל במקום שסוף סוף תאבד נפש מישראל, והעבירה תהיה עשויה – אין שם דין של "פיקוח נפש", כי מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה, אולי להיפך?

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בִּשְׁאָר אִסּוּרִים אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה? בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן[39], כְּגוֹן שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים אוֹ חָמֵץ בַּפֶּסַח, אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים. אֲבָל שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רִטְיָה[40] אוֹ מְלוּגְמָא[41] מֵחָמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה; אוֹ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעֹרָב עִם אִסּוּרֵי מַאֲכָל, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן הֲנָאָה לַחֵךְ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה[42]; חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבָשָׂר בְּחָלָב, שֶׁהֵן אֲסוּרִין אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן[43]; לְפִיכָךְ אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן, אֶלָּא בִּמְקוֹם סַכָּנָה.

39) כל האיסורים שבתורה שנאמרו בלשון אכילה, כגון איסור אכילת חזיר, שכתוב בו: ומבשרם לא תאכלו (ויקרא יא, ח), אין לוקים עליהם אלא כשאוכלים אותם דרך אכילתם, שזהו דרך הנאתם: אבל איסורים שלא נזכרה בהם לשון אכילה, כגון: בשר בחלב וכלאי הכרם – אסורים בין דרך הנאתם ובין שלא כדרך הנאתם, ומתרפאים בהם רק במקום סכנה. 40) תחבושת על מכה לרככה. 41) תחבושת לחה על מכה לחממה. 42) פסחים כה, ב. 43) שם כד, ב.

ט. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה, וְחָלָה וְנָטָה לָמוּת, וְאָמְרוּ הָרוֹפְּאִים: אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבָּעֵל לוֹ! - יָמוּת וְאַל תִּבָּעֵל לוֹ, אֲפִלּוּ הָיְתָה פְּנוּיָה. וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר, אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ, וְיָמוּת, וְלֹא יוֹרוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר; שֶׁלֹּא יְהוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר, וְיָבוֹאוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ לִפְרֹץ בָּעֲרָיוֹת[44].

44) סנהדרין עה, א.

י. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ, בְּלֹא אֹנֶס, עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בִּשְׁאָט[45] בְּנֶפֶשׁ, לְהַכְעִיס[46] - הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם, וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'"; וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל[47] - הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֲבֵרָה אוֹ עָשָׂה מִצְוָה, לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם, לֹא פַּחַד וְלֹא יִרְאָה וְלֹא לְבַקֵּשׁ כָּבוֹד, אֶלָּא מִפְּנֵי הַבּוֹרֵא[48] בָּרוּךְ הוּא, כִּמְנִיעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאֵשֶׁת רַבּוֹ[49] - הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם.

45) בזלזול וקלות ראש. 46) להכעיס את ה', כביכול, ולהרעים את הבריות בסביבתו, בעוד שלו לעצמו אין בזה שום תועלת והנאה. כגון שבועת שקר, שנשבע שאכל ולא אכל. השווה 'ספר המצוות' ל"ת, סג. 47) בפרהסיא. 48) כנחשון בן־עמינדב נשיא שבט יהודה, שבבטחונו בה' קפץ לתוך הים תחילה, בעוד שאחרים היו מדיינים זה עם זה, וקידש שם שמים (סוטה לז.). 49) כדברי חז"ל (שם, לו:): יוסף שקידש שם שמים בסתר, הוסיפו לו אות אחת על שמו, שנאמר: עדות ביהוסף (תהלים פא, ו).

יא. וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם בִּכְלַל חִלּוּל הַשֵּׁם, וְהוּא - שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָם אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמְפֻרְסָם

בַּחֲסִידוּת, דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים[50] אַחֲרָיו בִּשְׁבִילָם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן עֲבֵרוֹת[51] - הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח, וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמִּקָּח לְאַלְתַּר[52], וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ, וְנִמְצְאוּ הַמּוֹכְרִים תּוֹבְעִין[53] וְהוּא מַקִּיפָן[54]; אוֹ שֶׁיַּרְבֶּה בִּשְׂחוֹק אוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וּבֵינֵיהֶן[55]; אוֹ שֶׁדִּבּוּרוֹ עִם הַבְּרִיּוֹת אֵינוֹ בְּנַחַת וְאֵינוֹ מְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, אֶלָּא בַּעַל קְטָטָה וָכַעַס; וְכֵיוֹצֵא בַּדְּבָרִים הָאֵלּוּ - הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ שֶׁל חָכָם, צָרִיךְ שֶׁיִּדְקְדֵק[56] עַל עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[57]. וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ, וְהָיָה דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת[58] עִם הַבְּרִיּוֹת וְדַעְתּוֹ מְעֹרֶבֶת[59] עִמָּהֶם, וּמְקַבְּלָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, וְנֶעֱלָב מֵהֶם וְאֵינוֹ עוֹלְבָם; מְכַבֵּד לָהֶן, וַאֲפִלּוּ לַמְּקַלְּלִין[60] לוֹ, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְלֹא יַרְבֶּה בַּאֲרִיחוּת[61] עַמֵּי הָאָרֶץ וּישִׁיבָתָן, וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, עָטוּף בְּצִיצִת, מֻכְתָּר בִּתְפִלִּין, וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין; וְהוּא[62], שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק[63] הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם, עַד שֶׁיִּמָּצְאוּ הַכֹּל מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה, יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר".

50) מדברים בגנותו. 51) לגבי אחרים, שאינם מבני עלייה. 52) על אתר, תיכף. 53) לפי גירסת הגמרא שלנו, משמע: כשאין תובעים אותו יש חילול השם, וזהו ההיפך ממה שכתב רבינו כאן (עיין יומא פו.). וכבר הרגיש בזה הכסף־משנה. והנה נתברר שבש"ס, כתב־יד אוקספורד, הגירסא כדברי רבינו כאן, והובאה גם ב"דקדוקי סופרים". 54) הוא מסבבם ומטריחם לבוא בכל פעם ב"לך ושוב": והרואים זאת אומרים שהוא גוזל אותם ואינו רוצה לפרוע. 55) בביתם ועמהם: אבל להסב עמם על שולחנו בביתו – מותר. 56) יקפיד ויחמיר על עצמו. 57) מֵעֵבֶר החוק והמנהג לצד הויתור, למשל: צדק ומשפט - זוהי "שורת הדין", חסד ורחמים – "לפנים משורת הדין". 58) יומא פו, א. 59) איש רעים להתרועע ומקובל על הבריות. 60) למזלזלים בכבודו ונוהגים בו קלות ראש (דא"ז, פרק ו). 61) שם משפט מהפועל אָרַח, ופירושו: ואינו מרבה אצלם באכסניא. ויש קוראים: אריחות, ריבוי מן אריחה־ארוחה – סעודה. 62) ובלבד. 63) יותר מדי לקיצוניות, ויהא כאיש שומם שאינו מן הישוב המעורר תמהון והשתוממות אצל הבריות, על־דרך הכתוב: אל תתחכם יותר, למה תשומם (קהלת ז, טז).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) שאסור למחוק את השמות הקדושים; ואלו שמות מותרים במחיקה.

א. כָּל הַמְאַבֵּד[2] שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים, הַטְּהוֹרִים, שֶׁנִּקְרָא בָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה[3]; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: "וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא - לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

2) המוחק (מכות כב.). 3) מלקות מדאורייתא, שהן ארבעים מלקיות חסר אחת. וכמו מיתת בית־דין, כך גם עונש מלקות אינו אלא בעדים והתראה.

ב. וְשִׁבְעָה[4] שֵׁמוֹת הֵם: הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוֹ"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ הַנִּכְתָּב אֲדֹנָי, וְאֵל, אֱלוֹהַּ, וֵאלֹהִים, וֵאלֹהֵי[5], וְשַׁדַּי, וּצְבָאוֹת - כָּל הַמּוֹחֵק אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת[6] מִשִּׁבְעָה אֵלּוּ, לוֹקֶה.

4) שבועות לה, א. שם המפורש ושם אדנות חשובים כאחד, הואיל ושניהם נקראים: אדנ"י. 5) כנוסחת אוקספורד. וכן מנו חז"ל במסכת שבועות (שם), את השם "אהיה" בין השמות שאינם נמחקים. וברוב הדפוסים, נמצא "אלוהי" במקום "אהיה". 6) רבי ישמעאל אומר: מנין למוחק אות אחת מן השם שהוא בלא־תעשה וכו' (ספרי, ראה).

ג. כָּל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מִלְּפָנָיו, מֻתָּר לְמָחֳקוֹ[7]; כְּגוֹן לָמֶ"ד מִ'לֵיהוָה' וּבֵי"ת מִ'בֵּאלֹהִים' וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֵינָן כִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִّטְפָּל לַשֵּׁם מֵאַחֲרָיו, כְּגוֹן דָּ' שֶׁל 'אֱלֹהֶיךָ' וְ'כֶם' שֶׁל 'אֱלֹהֵיכֶם' וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אֵינָם נִמְחָקִים, וַהֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם, מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשׁ[8]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ וְאָסוּר לְמָחְקָם - הַמּוֹחֵק אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּטְפָּלוֹת, אֵינוֹ לוֹקֶה[9], אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10].

7) שבועות לה, ב. 8) קדושת השם שלפניהן, מתפשטת ועוברת גם עליהן. 9) מלקות דאורייתא. 10) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני בית־הדין וכפי צורך השעה. ורש"י ז"ל פירש: מכת מרדות – רידוי תוכחת שלא יהא רגיל בכך, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו (חולין קמא:). מרדות – מלשון מרד ומעל. על שמרד בדברי חכמים (הערוך). ולדעת רש"י, מלשון רידוי וייסור, שרודים ומייסרים אותו.

ד. כָּתַב אָלֶ"ף לָמֶ"ד מֵ'אֱלֹהִים', יוֹ"ד הֵ"א מִ'יהוָה'[11] - אֵינוֹ נִמְחָק. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר 'יָהּ'[12], שֶׁהוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ[13], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשֵּׁם מִקְצָת שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הוּא. אֲבָל הַכּוֹתֵב שִׁי"ן דָּלֶ"ת מִ'שַׁדַּי', צָדֵ"י בֵּי"ת מִ'צְבָאוֹת', הֲרֵי זֶה נִמְחָק[14].

11) רצה לכתוב אלהים, ולא הספיק וכתב רק אל, וכן יה משם הויה, ושני שמות אלה שמות קודש הם בפני עצמם. 12) כשמלכתחילה התכוון לכתוב יה, שיש בו שתי קדושות: קדושה עצמית וגם קדושת מקצת שם המפורש. 13) הפר"ח גורס: "ועוד, מפני שזה השם מקצת" וכו'. וגירסת הרדב"ז היא: כתב אל מאלהים, 'וה' משם הויה – אינו נמחק, ואין צורך לומר 'יה' שהוא שם בפני עצמו. ו"מפני שזה השם מקצת שם המפורש" חוזר אל 'וה' שברישא (תשובת הרדב"ז חלק ה, ג"א קכא) 14) שבועות לה, ב מפני שהן כשלעצמן אין בהן שום צד של קדושה.

ה. שְׁאָר הַכִּנּוּיִין שֶׁמְּשַׁבְּחִין בָּהֶן אֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן חַנּוּן וְרַחוּם, הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, הַנֶּאֱמָן, קַנָּא וְחָזָק וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כִּתְבֵי[15] הַקֹּדֶשׁ וּמֵתֶר לְמָחֲקָן.

15) זוהי נוסחת אקספורד וכתב־יד ברלין. ונוסחת רוב הדפוסים היא: "כשאר כתבי הקודש", ותמוהה היא מאד, שהרי כתבי הקודש אינם נמחקים, כמבואר לקמן בפרקנו (הלכה ח). ולפי גירסתנו, ביאור הדברים כך הוא: שאר הכינויים... הרי הם כשאר דברי הקודש, כלומר: כדברי כתבי־הקודש שנכתבו שלא במקומם שמותרים במחיקה, מפני שקדושתם העיקרית פקעה מהם (עבודת המלך).

ו. כְּלִי שֶׁהָיָה שֵׁם כָּתוּב עָלָיו - קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם וְגוֹנְזוֹ[16]; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם כָּתוּב[17] בִּכְלִי מַתָּכוֹת אוֹ בִּכְלִי זְכוּכִית[18], וְהִתִּיךְ הַכְּלִי - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[19]; אֶלָּא חוֹתֵךְ אֶת מְקוֹמוֹ וְגוֹנְזוֹ. וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם כָּתוּב עַל בְּשָׂרוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ[20] וְלֹא יַעֲמֹד בִּמְקוֹם הַטִּנֹּפֶת[21]; נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה - כּוֹרֵךְ עָלָיו גֶּמִי[22] וְטוֹבֵל; וְאִם לֹא מָצָא גֶּמִי - מְסַבֵּב בְּבִגְדָיו; וְלֹא יְהַדֵּק[23], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֹץ[24]; שֶׁלֹּא אָמְרוּ לִכְרֹךְ עָלָיו, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲמֹד בִּפְנֵי הַשֵּׁם כְּשֶׁהוּא עָרֹם[25].

16) ערכין ו, א שאסור ליהנות מאותו החלק שהשם נתון עליו. 17) ולא כתוב. ואף־על־פי שלענין הרבה דברים, כגון לענין גט, אין החקיקה נחשבת לכתיבה והגט פסול, שנאמר בגט: "וכתב", ולא 'חקק' (גיטין כ.), אבל לענין מחיקת השם נחשבת החקיקה ככתיבה, ואין השם החקוק נמחק. 18) שאפשר לומר שאין קדושה בשם זה, מפני ש"שלא במקומו" הוא, שהרי מקום השם אינו אלא על גבי נייר או על גבי קלף. 19) שאי־אפשר להתיך את הכלי מבלי למחוק גם את השם החקוק בו, והרי זה כמחיקה בידים ממש. ובכתב־יד ברלין, הגירסא: "היה השם חקוק... אינו לוקה". שכנראה סובר כי סוף־סוף גרמא בעלמא היא ולא מחיקה בידים ממש ואין לוקים על כגון זה (שבת קכ:). 20) כי בשפשוף וסיכה יש מחיקה ישירה. 21) משום: ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג, טו). 22) גמא, סוף הגדל על שפת הנחל. קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו), מתורגמים: קני וגומא. 23) ולא ידביק בחזקה את הגמי לבשרו. 24) שלא יבדיל, שלא יעשה בזה חציצה החוצצת בין הגוף הטובל והמים המטהרים. 25) כלומר: כל עצמה של הכריכה בגמי לא באה אלא משום: "ולא יראה בך ערות דבר": ולמחיקה – שמא ייכנסו המים כשלא יהדק וימחקו את השם – אין אנו חוששים, כי גרמא בעלמא הוא.

ז. הַסּוֹתֵר אֲפִלּוּ אֶבֶן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[26] מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הַהֵיכָל אוֹ מִשְּׁאָר הָעֲזָרָה - לוֹקֶה[27], שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: "כִּי אֶת מִזְבְּחֹתָם תִּתֹּצוּן", וְכָתוּב: "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ", וּכְתִיב: "לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם".

26) שלא על־מנת לבנות. 27) 'ספרי', פרשת ראה.

ח. כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ[28] כֻּלָּן, וּפֵרוּשֵׁיהֶן[29] וּבֵאוּרֵיהֶן[30], אָסוּר לְשָׂרְפָם אוֹ לְאַבְּדָם בַּיָּד[31]; וְהַמְאַבְּדָן בַּיָּד, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[32]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכְּתָבָם יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁה; אֲבָל אֶפִּיקוֹרוֹס[33] יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סֵפֶר־תּוֹרָה - שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בִּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם וְלֹא כְתָבוֹ לִשְׁמוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא מַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁזֶּה כִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[34]; וְהוּאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן, לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם. וּמִצְוָה לְשָׂרְפוֹ[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ שֵׁם לָאֶפִּיקוֹרְסִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶם. אֲבָל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם - גּוֹנְזִין[36] אוֹתוֹ. וְכֵן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּלוּ[37] אוֹ שֶׁכְּתָבָן עוֹבֵד כּוֹכָבִים, יְגַנְּזוּ.

28) כתבי הקודש – מן הראוי לנקד כְּתָבֵי, שהרי הקמץ שמתחת לתי"ו הוא יסודו ואינו משתנה גם בסמיכות, כמו: כתב־הדת (אסתר ד, ח). אולם מפני שהצורה כִּתְבֵי נשתרשה כבר ושגורה בפי כל יהודי, וכמעט שנתקדשה על ידי תפילת האזכרה "אב הרחמים" שאומרים בשבת, על כן החזקנו בה. 29) תרגומיהם. 30) ביאורי עניניהם. 31) ממש, באופן ישיר ולכתחילה. וכן במסכת שבת קטו, א: "וכי מותר לאבדו ביד"? 32) מלקות מדברי סופרים. ובכתבי־הקודש שאין בהם אזכרות ידובר. אולם עיין ב'ספר המצוות' ל"ת, סה). 33) ישראל הכופר בתורה מן השמים ומבזה תלמידי־חכמים (סנהדרין צט:). אפיקורוס – על שם הפילוסוף היוני אפיקור שחי כארבע מאות שנה לפני חורבן בית שני (חב"ש) שכפר בעיקר והורה שאין השארת הנפש, וכי הנאת העולם ותענוגיו הם עיקר החיים ותכליתם. 34) כדברי ספרות בעלמא. 35) כדברי רבי טרפון: אקפח את בני, שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם ואת האזכרות שבהם (שבת קטז.). 36) לא קוראים ולא שורפים אותו (גיטין מה:). 37) שבת צ, א.

ט. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּאַבְרָהָם - קֹדֶשׁ; אַף זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲדֹנָי, אִם נָא מָצָאתִי חֵן[38] בְּעֵינֶיךָ", הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּלוֹט - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַל נָא אֲדֹנָי[39], הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן". כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין[40] - קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּמִיכָה[41] - חֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרִים בְּנָבוֹת[42] - קֹדֶשׁ. כָּל 'שְׁלֹמֹה' הָאָמוּר בְּשִׁיר־הַשִּׁירִים - קֹדֶשׁ[43], וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין[44], חוּץ מִזֶּה: "הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה". כָּל 'מַלְכִיָּא'[45] הָאָמוּר בְּדָנִיֵּאל[46] - חֹל, חוּץ מִזֶּה: "אַנְתְּ מַלְכָּא מֶלֶךְ[47] מַלְכַיָּא", וַהֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַכִּנּוּיִין.

38) לא כדעת הסוברים שזה "שם חול", וְשֶׁאֵל המלאך ההולך באמצע מכוונים דברי אברהם, אלא כדעת רבי

אלעזר המודעי (שבועות לה:), שאברהם פנה בזה לה' בבקשה להמתין לו עד שיכניס את אורחיו. 39) לוט פנה בזה אל ה' שבידו להמית ולהחיות, ושיעור הכתוב כך הוא: ויאמר לוט אליהם, אל המלאכים: "אל־נא יהיה כדבריכם שאמרתם אלי להימלט ההרה". ומעתה הוא פונה אל ה': אדוני! הנה נא מצא עבדך חן וגו' (רש"י, שם), או כפירוש הריטב"א: "ויאמר לוט אליהם" – בפניהם, והדיבור כולו לה'. 40) שופטים פרק כ. 41) שם, יז־יח. 42) מלכים־א, פרק כא. 43) כוונתו להקב"ה שהשלום שלו. 44) הכתובים במקומם שאסור למחקם (עבודת המלך). 45) כלומר: כל "מלך', דאילו 'מלכיא' חול הוא תמיד, וגם פה. 46) בדברי דניאל גופו, דאילו בספר דניאל יש עוד 'מלך' שהוא קודש (דניאל ד, לד). 47) ושיעור הכתוב כך הוא: אנת, מלכא נבוכדנצר, מלך מלכיא, שהוא אלהא דשמיא מלכותא חסנא וגו' (רש"י, שבועות שם).

יום ש"ק כ"ז תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) מעלת הנבואה, ומיהו הזוכה לה; ההבדל בין נבואת משה רבינו לנבואת שאר הנביאים.

1 **א. מִיסוֹדֵי הַדָּת - לִידַע שֶׁהָאֵל מְנַבֵּא[2] אֶת בְּנֵי**
2 **הָאָדָם. וְאֵין הַנְּבוּאָה חָלָה[3] אֶלָּא עַל חָכָם גָּדוֹל**
3 **בְּחָכְמָה, גִּבּוֹר בְּמִדּוֹתָיו[4], וְלֹא יְהֵא יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו**
4 **בְּדָבָר בָּעוֹלָם, אֶלָּא הוּא מִתְגַּבֵּר בְּדַעְתּוֹ עַל יִצְרוֹ**
5 **תָּמִיד[5], וְהוּא בַּעַל דֵּעָה רְחָבָה, נְכוֹנָה[6] עַד מְאֹד. אָדָם**
6 **שֶׁהוּא מְמֻלָּא בְּכָל הַמִּדּוֹת הָאֵלּוּ, שָׁלֵם בְּגוּפוֹ[7] -**
7 **כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַפַּרְדֵּס[8], וְיִמָּשֵׁךְ בְּאוֹתָן הָעִנְיָנִים הַגְּדוֹלִים**
8 **הָרְחוֹקִים[9], וְתִהְיֶה לוֹ דֵּעָה נְכוֹנָה לְהָבִין וּלְהַשִּׂיג,**
9 **וְהוּא מִתְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ, וּפוֹרֵשׁ מִדַּרְכֵי כְּלַל[10] הָעָם**
10 **הַהוֹלְכִים בְּמַחֲשַׁכֵּי הַזְּמָן, וְהוֹלֵךְ וּמְזָרֵז[11] עַצְמוֹ,**
11 **וּמְלַמֵּד נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ מַחֲשָׁבָה כְּלָל בְּאֶחָד**
12 **מִדְּבָרִים בְּטֵלִים[12] וְלֹא מֵהַבְלֵי הַזְּמַן וְתַחְבּוּלוֹתָיו[13];**
13 **אֶלָּא דַּעְתּוֹ כְּנוּיָה[14] תָּמִיד לְמַעְלָה, קְשׁוּרָה תַּחַת**
14 **הַכִּסֵּא[15] לְהָבִין בְּאוֹתָן הַצּוּרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, הַטְּהוֹרוֹת,**
15 **וּמִסְתַּכֵּל בְּחָכְמָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כֻּלָּהּ,**
16 **מִצּוּרָה רִאשׁוֹנָה[16] עַד טַבּוּר הָאָרֶץ, וְיוֹדֵעַ מֵהֶן[17]**
17 **גָּדְלוֹ - מִיָּד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו. וּבָעֵת שֶׁתָּנוּחַ**
18 **עָלָיו הָרוּחַ, תִּתְעָרֵב נַפְשׁוֹ בְּמַעֲלַת הַמַּלְאָכִים**
19 **הַנִּקְרָאִים 'אִישִׁים'[18], וְיֵהָפֵךְ לְאִישׁ אַחֵר, וְיָבִין**
20 **בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[19], אֶלָּא שֶׁנִּתְעַלָּה עַל**
21 **מַעֲלַת שְׁאָר בְּנֵי־אָדָם הַחֲכָמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**
22 **בְּשָׁאוּל: "וְהִתְנַבֵּיתָ עִמָּם וְנֶהְפַּכְתָּ לְאִישׁ אַחֵר".**

2) משרה עליהם רוח קדשו ונותן להם שפע נבואתו. (השווה מ"ת, הלכות תשובה פרק ג, הלכה ח). 3) (נדרים לח.). 4) התרומיות. 5) מושל ברוחו וכובש את יצרו. 6) הגיונית וישרה. השווה שמונה פרקים להרמב"ם (פרק ז). שם מונה רבינו בין הסגולות המכשירות לנבואה גם "עשיר", כלומר: השמח בחלקו ואינו מצטער על מה שאין לו. 7) ויחד עם המעלות השכליות והמידותיות גם בריא ושלם בגופו, שחמרו ומזגו הם בתכלית השווי ללא כל הפרעה. כי מכאובים וייסורים משפיעים לרעה על הכוח המדמה הנחוץ לסגולת הנבואה ומונעים את האדם מהידבק בשכל העליון, כדברי חכמינו: אין הנבואה שורה לא מתוך עצבות וכו' (שבת ל:). 8) לעסוק במעשה־מרכבה ובמעשה־בראשית. 9) הנשגבים מדעת בני־אדם פשוטים. 10) ומתרחק מהמון העם ההולך בחושך בעיניים עצומות, אחרי תעתועי הזמן. 11) מעיר ומעורר. 12) כגון: אהבת הניצוח וכבוד מדומה. 13) רדיפה אחרי קניינים מדומים וחיי מותרות המושכים ליבות בני־אדם ומעבירים אותם על דעתם. 14) מְכוּוֶנֶת. 15) כסא הכבוד. 16) "חיות הקודש", שהיא למעלה מכל שאר הצורות. עיין למעלה (פרק ב, הלכה ז). 17) על ידי הסתכלותו בהן מכיר הוא ויודע גדלו של הקדוש־ברוך־הוא, בבחינת: השמים מספרים כבוד א־ל (תהילים יט, א). 18) היא הצורה העשירית התחתונה, הקרובה למעלת דעת בני־אדם, והם המדברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה. עיין למעלה (פרק ב, הלכה ז). 19) קודם לכן בטרם שנחה עליו הרוח.

23 **ב. הַנְּבִיאִים - מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת הֵן. כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ בַּחָכְמָה**
24 **חָכָם גָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ, כָּךְ בַּנְּבוּאָה - נָבִיא גָּדוֹל**
25 **מִנָּבִיא[20]. וְכֻלָּן אֵין רוֹאִין מַרְאֵה הַנְּבוּאָה אֶלָּא**
26 **בַּחֲלוֹם, בְּחֶזְיוֹן לָיְלָה, אוֹ בַיּוֹם, אַחַר שֶׁתִּפֹּל עֲלֵיהֶן**
27 **תַּרְדֵּמָה[21], כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע,**
28 **בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר בּוֹ". וְכֻלָּן כְּשֶׁמִּתְנַבְּאִים, אֶבְרֵיהֶן**
29 **מִזְדַּעְזְעִין, וְכֹחַ הַגּוּף כָּשֵׁל, וְעֶשְׁתּוֹנוֹתֵיהֶם**
30 **מִתְטָרְפוֹת[22], וְתִשָּׁאֵר הַדַּעַת פְּנוּיָה[23] לְהָבִין מַה**
31 **שֶׁתִּרְאֶה; כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם: "וְהִנֵּה אֵימָה**
32 **חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו"; וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָנִיֵּאל:**
33 **"וְהוֹדִי נֶהְפַּךְ עָלַי לְמַשְׁחִית וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ".**

20) כמו שאמרו (פסיקתא זוטרתא, בהעלותך): "ושאר כל הנביאים, כל אחד ואחד לפי כוחו". 21) על הדברים שבהלכה זו ושלאחריה השווה (מורה נבוכים חלק ב, מא־מה). 22) מחשבותיהם ומערכי ליבם מתבלבלות. 23) צרופה ונקייה מכל סיגי הגופניות.

34 **ג. הַדְּבָרִים שֶׁמּוֹדִיעִים לַנָּבִיא בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, דֶּרֶךְ**
35 **מָשָׁל מוֹדִיעִין לוֹ, וּמִיָּד יֵחָקֵק בְּלִבּוֹ פִּתְרוֹן הַמָּשָׁל**
36 **בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה וְיֵדַע מַה הוּא. כְּמוֹ הַסֻּלָּם שֶׁרָאָה**
37 **יַעֲקֹב אָבִינוּ, וּמַלְאָכִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ[24], וְהוּא**
38 **הָיָה מָשָׁל לַמַּלְכֻיּוֹת וְשִׁעְבּוּדָן[25]; וּכְמוֹ הַחַיּוֹת שֶׁרָאָה**
39 **יְחֶזְקֵאל[26], וְהַסִּיר נָפוּחַ וּמַקֵּל שָׁקֵד שֶׁרָאָה יִרְמְיָה,**
40 **וְהַמְּגִלָּה שֶׁרָאָה יְחֶזְקֵאל וְהָאֵיפָה שֶׁרָאָה זְכַרְיָה[27], וְכֵן**
41 **שְׁאָר הַנְּבִיאִים. מֵהֶם אוֹמְרִים הַמָּשָׁל וּפִתְרוֹנוֹ, כְּמוֹ**
42 **אֵלּוּ[28]; וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים הַפִּתְרוֹן בִּלְבָד; וּפְעָמִים**
43 **אוֹמְרִים הַמָּשָׁל בִּלְבַד בְּלֹא פִּתְרוֹן, כְּמִקְצָת דִּבְרֵי**

1 יְחֶזְקֵאל וּזְכַרְיָה; וְכֻלָּן בְּמָשָׁל וְדֶרֶךְ חִידָה הֵם
2 מִתְנַבְּאִים.

24) (בראשית כח, יב). 25) (בראשית־רבה, סח). 26) (יחזקאל ב־ג). 27) (זכריה ה, ו). 28) שהזכרנום.

3 ד. כָּל הַנְּבִיאִים אֵין מִתְנַבְּאִין בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ, אֶלָּא
4 מְכֻוָּנִים[29] דַּעְתָּם, וְיוֹשְׁבִים שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי־לֵב
5 וּמִתְבּוֹדְדִים[30]; שֶׁאֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה, לֹא מִתּוֹךְ
6 עַצְבוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת, אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה[31].
7 לְפִיכָךְ בְּנֵי הַנְּבִיאִים, לִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר,
8 וְהֵם מְבַקְּשִׁים הַנְּבוּאָה[32]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵמָּה
9 מִתְנַבְּאִים", כְּלוֹמַר: מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ הַנְּבוּאָה[33] עַד
10 שֶׁיִּנָּבְאוּ, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: פְּלוֹנִי מִתְגַּדֵּל[34]!

29) הם מרכזים את דעתם ומייחדים אותה עם העניין המבוקש. 30) יושבים בדד. ובהתבודדותם הם מתדבקים על ידי הסתכלות פנימית בשכל העליון. 31) (שבת ל:) וזוהי הסיבה - יאמר רבינו - שפסקה הנבואה בישראל מאז הלכו בגולה בימי החורבן, לרגל הדיכאון והעצבות המקננת בלב להיותם עבדים מסורים בידי סכלים המצערים ומדכאים אותנו, כעניין הכתוב: מלכה ושריה בגויים אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה' (איכה ב, ט); כי כל זה משפיע על הכוח המדמה. והיא הסיבה גם כן שתשוב אלינו הנבואה בימות המשיח, כשימלא שחוק פינו (מורה נבוכים חלק ב, לו). 32) השראה עליונה ממעל. 33) מתאמצים ומשתדלים להיות מסוגלים לקבל את שפע הנבואה. 34) משתדל להיות גדול; הולך הלוך וגדול, אבל לא הגיע עדיין אל התכלית הנרצה.

11 ה. אֵלּוּ שֶׁהֵם מְבַקְּשִׁין לְהִתְנַבֵּא, הֵם הַנִּקְרָאִים 'בְּנֵי
12 הַנְּבִיאִים'. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמְּכֻוָּנִים דַּעְתָּם[35] - אֶפְשָׁר
13 שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶן, וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה[36].

35) משתדלים להגיע לנבואה על ידי הכשרה והכנה קודמת. 36) כמו שאמרו חז"ל: ראוי הוא שתשרה עליו שכינה, אלא שאין דורו זכאי לכך (סנהדרין יא.). ורבינו בספרו (מורה נבוכים חלק ב, לב) אומר: שלוש דעות בנבואה: הראשונה - היא דעת הפתאים המאמינים, כי כל איש, אם חכם או סכל, מלומד או בער, אם אך יש בו קצת ממידת החסידות ותיקון המידות יכול להיות נביא כשיבחר בו ה' להשרות עליו שכינתו. השנייה - היא דעת הפילוסופים האומרים, כי הנבואה היא שלימות טבעית, ואם האדם מושלם בכל המעלות השכליות והמידותיות וחונן גם בכוח המדמה הדרוש - אז בהכרח הוא נביא ואי אפשר שלא יינבא. הדעה השלישית - היא דעת תורתנו ועיקר אמונתינו. היא מסכימה בכל לדעת הפילוסופים בנוגע להכשרה הרוחנית, אבל היא חולקת עליה בזה, שעם כל הכשרתו אין הכרח עדיין שיהיה לנביא והכל תלוי ברצון ה'. הלא ברוך בן נריה, תלמידו של ירמיה הנביא היה מוכן ומוכשר לכך וה' מנע ממנו שפע נבואתו, והוא קובל ומתאונן: ואני יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי (ירמיה מה, ג) ואין מנוחה אלא נבואה, שנאמר: "ותנח עליהם הרוח". וה' השיב לו ביד ירמיה: הנה אשר בניתי אני הורס ואתה מבקש לך גדולות? (שם, ה). אם אין כרם אין רואה! אין הנביאים מתנבאים אלא בזכות ישראל (מכילתא, בא). הא למדת שהנבואה תלוייה ברצון ה', ואינה דבר טבעי כדעת הפילוסופים.

14 ו. כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ הֵם דֶּרֶךְ נְבוּאָה לְכָל
15 הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, חוּץ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ,
16 רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין נְבוּאַת
17 מֹשֶׁה לִשְׁאָר כָּל הַנְּבִיאִים? שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים בַּחֲלוֹם אוֹ
18 בְּמַרְאֶה; וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִתְנַבֵּא וְהוּא עֵר וְעוֹמֵד,
19 שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ
20 וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו". כָּל הַנְּבִיאִים -
21 עַל־יְדֵי מַלְאָךְ, לְפִיכָךְ רוֹאִים מַה שֶּׁהֵם רוֹאִים בְּמָשָׁל
22 וְחִידָה[37]; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - לֹא עַל־יְדֵי מַלְאָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר:
23 "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ"; וְנֶאֱמַר: "וְדִבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה
24 פָּנִים אֶל פָּנִים"; וְנֶאֱמַר: "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט";
25 כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין שָׁם מָשָׁל, אֶלָּא רוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ,
26 בְּלֹא חִידָה וּבְלֹא מָשָׁל; הוּא שֶׁהַתּוֹרָה מְעִידָה עָלָיו:
27 "בְּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת", שֶׁאֵינוֹ מִתְנַבֵּא בְּחִידָה, אֶלָּא
28 בְּמַרְאֶה, שֶׁרוֹאֶה הַדָּבָר עַל בֵּרְיוֹ[38]. כָּל הַנְּבִיאִים
29 יֵרְאִים וְנִבְהָלִים וּמִתְמוֹגְגִין[39], וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵינוֹ כֵן;
30 הוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ",
31 כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁאֵין אָדָם נִבְהָל לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ,
32 כָּךְ הָיָה כֹּחַ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְהָבִין דִּבְרֵי
33 הַנְּבוּאָה, וְהוּא עוֹמֵד עַל עָמְדוֹ שָׁלֵם. כָּל הַנְּבִיאִים
34 אֵין מִתְנַבְּאִים בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצוּ; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵינוֹ כֵן,
35 אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיַּחְפֹּץ[40], רוּחַ הַקֹּדֶשׁ לוֹבַשְׁתּוֹ וּנְבוּאָה
36 שׁוֹרָה עָלָיו; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַוֵּן דַּעְתּוֹ וּלְהִזְדַּמֵּן[41] לָהּ,
37 שֶׁהֲרֵי הוּא מְכֻוָּן וּמְזֻמָּן וְעוֹמֵד כְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת,
38 לְפִיכָךְ מִתְנַבֵּא בְּכָל עֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה
39 מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם". וּבָזֶה הִבְטִיחוֹ הָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר:
40 "לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד
41 עִמָּדִי". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים, כְּשֶׁהַנְּבוּאָה
42 מִסְתַּלֶּקֶת מֵהֶם חוֹזְרִים לְאָהֳלָם[42], שֶׁהוּא צָרְכֵי הַגּוּף,
43 כֻּלָּם כִּשְׁאָר הָעָם, לְפִיכָךְ אֵין פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶם;
44 וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא חָזַר לְאָהֳלוֹ הָרִאשׁוֹן, לְפִיכָךְ פָּרַשׁ
45 מִן הָאִשָּׁה לְעוֹלָם וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ, וְנִקְשְׁרָה דַּעְתּוֹ
46 לְצוּר הָעוֹלָמִים, וְלֹא נִסְתַּלֵּק מֵעָלָיו הַהוֹד לְעוֹלָם,
47 וְקָרַן עוֹר פָּנָיו וְנִתְקַדֵּשׁ כַּמַּלְאָכִים.

37) באספקלרייה שאינה מאירה, כלומר: במראה מעורפלת ומטושטשת. 38) באספקלרייה מאירה. 39) נבהלים מפחד החיזיון, מלשון: נמוגו כל יושבי כנען (שמות טו, טו). 40) שנאמר: עימדו ואשמעה מה יצוה ה' (במדבר ט, ח), ואמרו חז"ל: אשרי ילוד אשה שכך היה מובטח, שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עימו (ספרי, בהעלותך). על ארבעה הבדלים אלו שבין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, השווה פירוש המשנה לרבינו (סנהדרין פרק י,

1 ז. הַנָּבִיא, אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה נְבוּאָתוֹ לְעַצְמוֹ בִּלְבַד,
2 לְהַרְחִיב לִבּוֹ וּלְהוֹסִיף דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁיֵּדַע מַה שֶּׁלֹּא
3 הָיָה יוֹדֵעַ מֵאוֹתָן הַדְּבָרִים הַגְּדוֹלִים. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁלַח
4 לְעַם מֵעַמֵּי הָאָרֶץ אוֹ לְאַנְשֵׁי עִיר אוֹ מַמְלָכָה, לְכוֹנֵן
5 אוֹתָם וּלְהוֹדִיעָם מַה יַּעֲשׂוּ, אוֹ לְמָנְעָם מִמַּעֲשִׂים
6 הָרָעִים שֶׁבִּידֵיהֶם. וּכְשֶׁמְּשַׁלְּחִים אוֹתוֹ, נוֹתְנִין לוֹ אוֹת
7 וּמוֹפֵת, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הָעָם שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ בֶּאֱמֶת[43]. וְלֹא
8 כָּל הָעוֹשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת מַאֲמִינִים לוֹ[44] שֶׁהוּא נָבִיא[45],
9 אֶלָּא אָדָם שֶׁהָיֵינוּ יוֹדְעִים בּוֹ מִתְּחִלָּתוֹ שֶׁהוּא רָאוּי
10 לַנְּבוּאָה בְּחָכְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו, שֶׁנִּתְעַלָּה בָּהֶן עַל כָּל
11 בְּנֵי־גִילוֹ, וְהָיָה מְהֻלָּךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה, בִּקְדֻשָּׁתָהּ
12 וּבִפְרִישׁוּתָהּ, וְאַחַר־כָּךְ בָּא וְעָשָׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאָמַר
13 שֶׁהָאֵל שְׁלָחוֹ - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִמֶּנּוּ[46], שֶׁנֶּאֱמַר:
14 "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן". וְאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְאֵינוֹ
15 נָבִיא, וְזֶה הָאוֹת יֵשׁ־לוֹ דְּבָרִים בְּגוֹ[47], וְאַף־עַל־פִּי־כֵן
16 מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ, הוֹאִיל וְאָדָם גָּדוֹל וְחָכָם וְרָאוּי
17 לְנְבוּאָה [הוּא], מַעֲמִידִים אוֹתוֹ עַל חֶזְקָתוֹ[48], שֶׁבְּכָךְ
18 נִצְטַוִּינוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַחְתּוֹךְ אֶת הַדִּין עַל־פִּי שְׁנֵי
19 עֵדִים כְּשֵׁרִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהֵעִידוּ בְּשֶׁקֶר
20 - הוֹאִיל וּכְשֵׁרִים הֵם אֶצְלֵנוּ, מַעֲמִידִין אוֹתָן עַל
21 כַּשְׁרוּתָן[49]. וּבַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן נֶאֱמַר:
22 "הַנִּסְתָּרֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ",
23 וְנֶאֱמַר: "כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לַעֵינַיִם וַה' יִרְאֶה לַלֵּבָב".

43) וכן אמרו (ירושלמי, סנהדרין פרק י"א, הלכה ו): "והנביא שנתנבא בתחילה, אם נתן אות - שומעין לו; ואם לא - אין שומעין לו. 44) נוסחה אחרת: "אותו". 45) אם ראינו שאינו ראוי לנבואה מצד מיעוט חכמתו ופחיתות מידותיו - אין במופתיו ממש. 46) ודווקא כשהוא מזהיר על שמירת התורה או בדבר הרשות, אבל לעבור על מצוה ממצוות התורה לפי שעה - אין לשמוע אלא למי שהוחזק כבר לנביא, כמו אליהו בהר הכרמל. עיין למטה (פרק ט, הלכה ג). 47) יש כאן דברים מסותרים שצריך לתת להם לב (רש"י, כתובות קיא.); ואפשר שהאות נעשה בלהטים ואחיזת עיניים. אולם זהו רק בטרם שנבדק; אבל כשבדקו אותו לא פעם ונמצאו דבריו מְכוּוָנִים, הרי זה נביא אמת כמבואר לקמן (פרק י, הלכה ב). 48) שהוא נביא אמת. 49) סתם אדם, כל זמן שאין מלעיזים עליו - בחזקת כשר הוא.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) האותות שעשה משה לפי הצורך עשאם, ולא כדי שיאמינו בו על ידם.

24 א. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הָאוֹתוֹת
25 שֶׁעָשָׂה[2], שֶׁהַמַּאֲמִין עַל־פִּי הָאוֹתוֹת, יֵשׁ בְּלִבּוֹ דִּפְיָ[3],
26 שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיֵּעָשֶׂה הָאוֹת בְּלָט[4] וְכִשּׁוּף. אֶלָּא כָּל
27 הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר, לְפִי הַצֹּרֶךְ[5] עֲשָׂאָם,
28 לֹא לְהָבִיא רְאָיָה עַל הַנְּבוּאָה. הָיָה צָרִיךְ לְהַשְׁקִיעַ
29 אֶת הַמִּצְרִיִּים - קָרַע אֶת הַיָּם וְהִצְלִילָן[6] בְּתוֹכוֹ;
30 צָרְכָנוּ[7] לְמָזוֹן - הוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן; צָמְאוּ - בָּקַע
31 לָהֶן אֶת הָאֶבֶן; כָּפְרוּ בּוֹ עֲדַת קֹרַח - בָּלְעָה אוֹתָן
32 הָאָרֶץ; וְכֵן שְׁאָר כָּל הָאוֹתוֹת. וּבַמֶּה הֶאֱמִינוּ בּוֹ?
33 בְּמַעֲמַד הַר־סִינַי, שֶׁעֵינֵינוּ רָאוּ וְלֹא זָר, וְאָזְנֵינוּ
34 שָׁמְעוּ וְלֹא אַחֵר, הָאֵשׁ וְהַקּוֹלוֹת וְהַלַּפִּידִים, וְהוּא
35 נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל וְהַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו, וְאָנוּ שׁוֹמְעִים:
36 מֹשֶׁה, מֹשֶׁה, לֵךְ כָּךְ וָכָךְ! וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
37 "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם"; וְנֶאֱמַר: "לֹא אֶת
38 אֲבֹתֵינוּ כָּרַת ה' אֶת הַבְּרִית הַזֹּאת". וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲמַד
39 הַר־סִינַי לְבַדּוֹ הִיא הָרְאָיָה לִנְבוּאָתוֹ שֶׁהִיא אֱמֶת,
40 שֶׁאֵין בּוֹ דִּפְיָ? שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב
41 הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ
42 לְעוֹלָם"; מִכְּלָל, שֶׁקֹּדֶם דָּבָר זֶה לֹא הֶאֱמִינוּ בּוֹ
43 נֶאֱמָנוּת שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם, אֶלָּא נֶאֱמָנוּת שֶׁיֵּשׁ
44 אַחֲרֶיהָ הִרְהוּר וּמַחֲשָׁבָה.

2) להם במצרים. 3) פקפוק ודחיה, משום חשש של זיוף ואחיזת עינים. דופי – שם נגזר משורש דָּפֹה אחי הָדֹף־גָּדֹף, ופירושו: מגרעת, אי־אמון, כמו: בבן־אמך תתן דופי (תהלים נ, כ). 4) יחיד, מן בלטיהם (שמות ז, כ). 5) לצורך השעה ולצרכם עשאם ולא כדי שיאמינו בו. (השווה הקדמת רבנו לפירוש המשנה). 6) טיבע אותם במצולות הים. 7) כך הנוסחא בדפוס "מגדל עוז", והסכים עמה בעל "מעשה רוקח". ונוסחת רוב הדפוסים: "צרכנו למזון" אינה מתאימה למשפטי המאמר, שכולם בגוף שלישי.

45 ב. נִמְצְאוּ אֵלּוּ שֶׁשָּׁלַח לָהֶן הֵם הָעֵדִים עַל נְבוּאָתוֹ
46 שֶׁהִיא אֱמֶת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן אוֹת אַחֵר,
47 שֶׁהֵם וָהוּא עֵדִים בַּדָּבָר[8], כִּשְׁנֵי עֵדִים שֶׁרָאוּ דָּבָר
48 אֶחָד בְּיַחַד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן עֵד לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר
49 אֱמֶת, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה לַחֲבֵרוֹ; כָּךְ
50 מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל יִשְׂרָאֵל עֵדִים לוֹ אַחַר מַעֲמַד
51 הַר־סִינַי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶם אוֹת. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר
52 לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּתְחִלַּת נְבוּאָתוֹ, בְּעֵת שֶׁנָּתַן לוֹ
53 הָאוֹתוֹת לַעֲשׂוֹתָן בְּמִצְרַיִם וְאָמַר לוֹ "וְשָׁמְעוּ לְקֹלֶךָ"
54 - יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהַמַّאֲמִין עַל־פִּי הָאוֹתוֹת יֵשׁ
55 בְּלִבָּבוֹ דִּפְיָ וּמְהַרְהֵר וּמְחַשֵּׁב, וְהָיָה נִשְׁמָט מִלֵּילֵךְ
56 וְאָמַר: "וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי"; עַד שֶׁהוֹדִיעוֹ הַקָּדוֹשׁ־
57 בָּרוּךְ־הוּא[9], שֶׁאֵלּוּ הָאוֹתוֹת אֵינָן אֶלָּא עַד שֶׁיֵּצְאוּ
58 מִמִּצְרַיִם, וְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ וְיַעַמְדוּ עַל הָהָר הַזֶּה, יִסְתַּלֵּק
59 הִרְהוּר שֶׁמְּהַרְהֲרִין אַחֲרֶיךָ, שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ כָּאן אוֹת,
60 שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאֲנִי שִׁלַּחְתִּיךָ בֶּאֱמֶת מִתְּחִלָּה, וְלֹא יִשָּׁאֵר
61 בְּלִבָּם הִרְהוּר. וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזֶה לְךָ הָאוֹת
62 כִּי אָנֹכִי שִׁלַּחְתִּיךָ, בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם
63 תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה"[10]. נִמְצֵאתָ

אוֹמֵר, שֶׁכָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת לְבַדּוֹ, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: אִם יַעֲשֶׂה אוֹת, נִשְׁמַע לוֹ לְכָל מַה שֶׁיֹּאמַר! אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה, שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה בַּתּוֹרָה וְאָמַר: אִם נָתַן אוֹת, אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן! כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ לַחְתּוֹךְ הַדָּבָר עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין אִם הֵעִידוּ אֱמֶת אִם שֶׁקֶר, כָּךְ מִצְוָה לִשְׁמֹעַ מִזֶּה הַנָּבִיא, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם הָאוֹת אֱמֶת, אוֹ בְּכִשּׁוּף וָלָט.

8) כנוסחת אוקספורד. וברוב הדפוסים: "שהם והוא עדים בדבר", ונהיר יותר הנוסח שקבענו. 9) לבסוף, כדי לאמצו ולעודדו שיואיל לקבל את שליחותו. 10) דברי הרמב"ם ז"ל פה תמוהים, שהרי הוא מבאר את הענין הנידון על־פי הכתובים שלא כסדרם: הלא על "מעמד הר סיני" הודיע ה' למשה בראשית התגלותו אליו ובתחילת נבואתו, וכאן משמע שאך לבסוף הודיע לו על זה, אחרי שראה שהוא משמתט ומסרב ללכת? והמפרשים מתחבטים בזה (עין לחם־משנה, שאלות ותשובות רלב"ח, סימן נא). ויש ליישב זאת על־פי הכלל הידוע של חז"ל: "אין מוקדם ומאוחר בתורה" ("משרת משה"). וכן גם סברת מארנ"ח שהובאה ב"מעשה רוקח", שלדעת רבינו ז"ל: מה שכתוב בתחילה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וגו'" צריך להיות בסוף, מפני שהיא תכלית כל הדברים: ומה שבא אחריו הוא רק ביאור הענין וסיפור גלגול הדברים איך היה.

ג. לְפִיכָךְ אִם עָמַד הַנָּבִיא וְעָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[11], וְאָנוּ יוֹדְעִין בְּבֵאוּר[12], שֶׁאוֹתָן הָאוֹתוֹת בְּלָט וְכִשּׁוּף הֵן; לְפִי שֶׁנְּבוּאַת[13] מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵינָהּ עַל־פִּי הָאוֹתוֹת, כְּדֵי שֶׁנַּעֲרֹךְ אוֹתוֹת זֶה[14] לְאוֹתוֹת זֶה, אֶלָּא בְּעֵינֵינוּ רְאִינוּהָ וּבְאָזְנֵינוּ שְׁמַעְנוּהָ כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַע הוּא. הָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ לְאָדָם עַל דָּבָר שֶׁרָאָה בְּעֵינָיו, שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁרָאָה; שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לָהֶן, אֶלָּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהֵן עֵדֵי שֶׁקֶר. לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה, שֶׁאִם בָּא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת, "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא", שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא אֵלֶיךָ בְּאוֹת וּמוֹפֵת לְהַכְחִישׁ מַה שֶּׁרָאִיתָ בְּעֵינֶיךָ, וְהוּאִיל וְאֵין אָנוּ מַאֲמִינִים בְּמוֹפֵת אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוֹת שֶׁצִּוָּנוּ מֹשֶׁה - הֵיאַךְ נְקַבֵּל מֵאוֹת זֶה, שֶׁבָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁרָאִינוּ וְשֶׁשָּׁמַעְנוּ.

11) סנהדרין צ, א. ואין להקשות מקיום אותותיו – "כי מנסה ה' אתכם" (מו"נ ח"ג, כד). 12) בבירור. 13) אמיתת נבואתו. 14) אותות נביא זה לעומת אותות משה רבינו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) שאין נביא רשאי לחדש מצוה, ולא לגרוע ממניין המצוות.

א. דָּבָר בָּרוּר וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא[2] מִצְוָה עוֹמֶדֶת לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים; אֵין לָהּ, לֹא שִׁנּוּי וְלֹא גֵּרְעוֹן וְלֹא תּוֹסֶפֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"; וְנֶאֱמַר: "וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דִּבְרֵי תוֹרָה מְצֻוִּין אָנוּ לַעֲשׂוֹתָן עַד עוֹלָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם", וְנֶאֱמַר: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא"[3]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין נָבִיא רַשַּׁאי לְחַדֵּשׁ[4] דָּבָר מֵעַתָּה. לְפִיכָךְ אִם יַעֲמֹד אִישׁ - בֵּין מִן הָאֻמּוֹת, בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל - וְיַעֲשֶׂה אוֹת וּמוֹפֵת וְיֹאמַר, שֶׁה' שְׁלָחוֹ לְהוֹסִיף מִצְוָה אוֹ לִגְרֹעַ מִצְוָה, אוֹ לְפָרֵשׁ בְּמִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ מִמֹּשֶׁה; אוֹ שֶׁאָמַר, שֶׁאוֹתָן הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בָהֶן יִשְׂרָאֵל אֵינָן לְעוֹלָם וּלְדוֹרֵי דוֹרוֹת, אֶלָּא מִצְוֹת לְפִי זְמַן הָיוּ[5] - הֲרֵי זֶה נְבִיא שֶׁקֶר, שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה; וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק[6], עַל שֶׁהֵזִיד לְדַבֵּר בְּשֵׁם ה' אֲשֶׁר לֹא צִוָּהוּ. שֶׁהוּא, בָּרוּךְ שְׁמוֹ, צִוָּה לְמֹשֶׁה, שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם, וְלֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב.

2) שהתורה היא מצוה לדורות עולם (השווה להלן הלכות תשובה פ"ג, ה"ח). 3) כבר ניתנה תורה מסיני, ואין אנו משגיחים בבת־קול, וכל־שכן בנביא מתנבא (ב"מ נט:). וכן אמרו חז"ל: ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל (בשמים)! אמר להם: לא בשמים היא (תמורה טז.). 4) מגילה ב, ב. 5) לפי שעתן, ועם חילוף הזמנים חלפו גם הן. 6) דכתיב: ומת הנביא ההוא (דברים יח, כ), וכל מיתה האמורה בתורה סתם – בחנק (סנהדרין פט:).

ב. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כָּמוֹךָ"? - לֹא לַעֲשׂוֹת דָּת הוּא בָא[7], אֶלָּא לְצַוּוֹת עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּלְהַזְהִיר הָעָם שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עָלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם[8]: "זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי"; וְכֵן אִם צִוָּנוּ בְּדִבְרֵי הָרִשּׁוּת, כְּגוֹן: לְכוּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אַל תֵּלְכוּ; עֲשׂוּ מִלְחָמָה הַיּוֹם[9] אוֹ אַל תַּעֲשׂוּ[10]; בְּנוּ חוֹמָה זוֹ אוֹ אַל תִּבְנוּהָ[11] - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ, וְהָעוֹבֵר עַל דְּבָרָיו - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[12], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר יְדַבֵּר בִּשְׁמִי, אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ".

7) כלפי מייסדי הנצרות והאסלאם, הדברים מכוונים. השווה "אגרת תימן". 8) הנביא מלאכי בתחילת הבית השני, שהיה אחרון הנביאים. 9) שמואל־א, טו. 10) מלכים־ב ו, כב. 11) ישעיה כב, יא. השווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה. 12) שימות קודם זמנו, ואין נפשו נכרתת מחיי העולם הבא, בניגוד לעונש "כרת" שגם נפשו תיכרת

(ברטנורא, סנהדרין פ"ט, מ"ו). ולפי רש"י: מיתה בידי שמים – ימיו נקצרים ואינו הולך עירירי: וכרת – נוסף על קיצור ימיו הוא הולך גם עירירי (שבת כה.).

1 ג. וְכֵן נָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ[13], וְהַכּוֹבֵשׁ
2 נְבוּאָתוֹ[14] - חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם; וּבִשְׁלָשְׁתָּן[15]
3 נֶאֱמַר: "אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ"[16]. וְכֵן אִם יֹאמַר לָנוּ
4 הַנָּבִיא, שֶׁנּוֹדַע לָנוּ שֶׁהוּא נָבִיא, לַעֲבֹר עַל אַחַת מִכָּל
5 מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, אוֹ עַל מִצְוֹת הַרְבֵּה, בֵּין
6 קַלּוֹת בֵּין חֲמוּרוֹת, לְפִי שָׁעָה[17] - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ[18].
7 וְכֵן לָמַדְנוּ מֵחֲכָמִים רִאשׁוֹנִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה: בַּכֹּל
8 אִם יֹאמַר לְךָ הַנָּבִיא: עֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה! כְּאֵלִיָּהוּ
9 בְּהַר הַכַּרְמֶל[19] - שְׁמַע לוֹ, חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[20].
10 וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר לְפִי שָׁעָה, כְּגוֹן אֵלִיָּהוּ בְּהַר
11 הַכַּרְמֶל, שֶׁהִקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ, וּירוּשָׁלַיִם נִבְחֶרֶת
12 לְכָךְ[21], וְהַמַּקְרִיב בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת. וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא
13 נָבִיא[22], מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לוֹ, וְגַם בָּזֶה נֶאֱמַר: "אֵלָיו
14 תִּשְׁמָעוּן". וְאִלּוּ שָׁאֲלוּ אֶת אֵלִיָּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: הֵיאַךְ
15 נַעֲקֹר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "פֶּן תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל
16 מָקוֹם"? הָיָה אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא הַמַּקְרִיב בַּחוּץ
17 לְעוֹלָם, חַיָּב כָּרֵת, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה; אֲבָל אֲנִי אַקְרִיב
18 הַיּוֹם בַּחוּץ בְּדִבַּר ה'[23], כְּדֵי לְהַכְחִישׁ נְבִיאֵי הַבַּעַל.
19 וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת, אִם צִוּוּ כָּל הַנְּבִיאִים לַעֲבֹר לְפִי
20 שָׁעָה - מִצְוָה לִשְׁמֹעַ לָהֶם. וְאִם אָמְרוּ, שֶׁהַדָּבָר נֶעֱקָר
21 לְעוֹלָם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק[24]; שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה: "לָנוּ
22 וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם".

13) כגון: עידו הנביא, שאכל לחם בבית־אל למרות שנצטוה שלא לאכול, שנאמר בו: יען כי מרית את פי ה' ולא שמרת את המצוה אשר צוך ה' (מלכים־א יג, כא). 14) כגון: יונה בן אמיתי. 15) א – העובר על דברי הנביא. ב – הנביא העובר על דברי עצמו. ג – הכובש נבואתו. 16) שמשמעו: מיתה בידי שמים. ושלשתם, ממקרא זה נלמדים (סנהדרין פט.). 17) הוראת שעה ולא לתמיד. 18) יבמות צ, ב. 19) מלכים־א, פרק יח. 20) שאף בהוראת שעה ולשעה קלה אין שומעים לו (סנהדרין צ.), ואמרו שם: "אפילו אם מעמיד לך חמה באמצע הרקיע – אל תשמע לו": ואין לחשוש לאותותיו, הוא שאמר הכתוב: כי מנסה ד' אלהיכם אתכם (דברים יג, ד). 21) אף־על־פי שרק ירושלים נועדה לכך. 22) אלא מפני שהוחזק כבר לנביא. 23) ככתוב: ובדברך עשיתי (מלכים־א יח, לו) ולא מלבי עשיתי מה שעשיתי (ויקרא־רבה כב). וכן (ירושלמי מגילה פ"א. הי"א) אמר ר' שמלאי: "ובדברך עשיתי" – הקדוש־ברוך־הוא אמר לו. 24) הוריות ד, ב.

23 ד. וְכֵן אִם עָקַר דָּבָר מִדְּבָרִים שֶׁלָּמַדְנוּ מִפִּי
24 הַשְּׁמוּעָה[25], אוֹ שֶׁאָמַר בְּדִין מִדִּינֵי תּוֹרָה, שֶׁה' צִוָּה
25 לוֹ שֶׁהַדִּין כָּךְ הוּא וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה
26 נְבִיא הַשֶּׁקֶר[26] וְיֵחָנֵק, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹת; שֶׁהֲרֵי
27 בָּא לְהַכְחִישׁ הַתּוֹרָה, שֶׁאָמְרָה: "לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא".
28 אֲבָל לְפִי שָׁעָה, שׁוֹמְעִין לוֹ בַּכֹּל.

25) כגון: איסור אכילה ושתיה ביום הכיפורים שאינו מפורש בתורה, אלא מפי השמועה למדו שעינוי נפש האמור ביום זה: ועניתם את נפשותיכם (ויקרא כג, כז), הוא צום. ורבינו בהקדמתו למשנה, יאמר: כגון שאמר: וקצותה את כפה (דברים כה, יב) היא כריתת יד ממש ולא קנס שקונסים את המבייש, כמו שבא בקבלה (בבא־קמא כח.), ויסמוך הדבר ההוא לנבואה ויאמר, שהקב"ה אמר לו שהדברים כפשוטם – נביא שקר הוא ויהרג. 26) כי בדברים שבעיון וסברא, אין נביא עדיף מחכם. ואלף נביאים כאליהו ואלישע, ואלף חכמים ואחד – הלכה כחכמים, שנאמר: אחרי רבים להטות (שמות כג, ב). ולא הרשנו הקדוש־ברוך־הוא ללמוד מן הנביאים אלא מן החכמים אנשי הסברות והדעות. לא אמר: ובאת אל הנביא אשר יהיה בימים ההם, אלא "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט וגו'" (רבינו בהקדמתו למשנה).

29 ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מִצְוֹת, אֲבָל
30 בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וַאֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה;
31 וַאֲפִלּוּ עָשָׂה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים גְּדוֹלִים וְאָמַר, שֶׁה'
32 צִוָּהוּ שֶׁתַּעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַיּוֹם בִּלְבַד, אוֹ בְּשָׁעָה
33 זוֹ בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה דִּבֵּר סָרָה עַל ה'; וְעַל זֶה צִוָּה
34 הַכָּתוּב וְאָמַר: "וּבָא הָאוֹת וְהַמּוֹפֵת... לֹא תִשְׁמַע אֶל
35 דִּבְרֵי הַנָּבִיא הַהוּא... כִּי דִבֵּר סָרָה עַל ה'
36 אֱלֹהֵיכֶם"[27], שֶׁהֲרֵי בָּא לְהַכְחִישׁ נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה;
37 וּלְפִיכָךְ נֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁהוּא נָבִיא שֶׁקֶר, וְכָל מַה
38 שֶׁעָשָׂה בְּלָט וְכִשּׁוּף עָשָׂה, וְיֵחָנֵק.

27) ולא לשים לב לאותותיו שעשה, אפשר שבלט עשאם. ועוד: השכל המכזיב את עדותו, יותר נאמן מן העין הרואה אותותיו – והרי כבר נתבאר לבעלי השכל שאין לעבוד זולתי ה' ממציא כל הנמצאים (שם).

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – כ"א־כ"ז תשרי תשע"ז

יום א' כ"א תשרי ה'תשע"ז

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר דין תולדות שבעת המשקין המכשירים כיוצא בהם, ומה הן התולדות. ואם הקודש צריך הכשר.

1 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַשִּׁבְעָה מַשְׁקִין בִּלְבַד הֵן**
2 **שֶׁמִּתְטַמְּאִין אוֹ מַכְשִׁירִין, וְהַשְּׁאָר קְרוּיִין מֵי פֵּרוֹת**
3 **וְאֵינָם מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְשִׁבְעָה מַשְׁקִין**
4 **שֶׁמָּנִינוּ - תּוֹלְדוֹתֵיהֶם[3] כַּיּוֹצֵא בָּהֶם[4].**

2) בפרק א הלכה ב מהלכות אלו. 3) בהלכות הבאות יבואר תולדות מה הן. 4) דינם שווה לדין המשקין - האבות.

5 **ב. תּוֹלְדוֹת הַמַּיִם הֵם הַיּוֹצֵא מִן הָעַיִן וּמִן הָאֹזֶן וּמִן**
6 **הַחֹטֶם וּמִן הַפֶּה, וּמֵי רַגְלֵי בְּנֵי אָדָם, בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין**
7 **קְטַנִּים. כָּל אֵלּוּ הַיּוֹצְאִין מִן הָאָדָם - מַשְׁקִין הֵן, בֵּין**
8 **שֶׁיָּצְאוּ לְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם בֵּין שֶׁיָּצְאוּ שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ.**
9 **אֲבָל מֵי רַגְלֵי בְּהֵמָה וְהַמֶּלַח שֶׁנִּמְחַת[5] - הֲרֵי הֵן כְּמֵי**
10 **פֵּרוֹת, לֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין.**

5) נמס ונעשה נוזל.

11 **ג. הַדָּם הַמָּנוּי מִן הַמַּשְׁקִין הוּא הַדָּם הַשּׁוֹתֶת[6] בִּשְׁעַת**
12 **שְׁחִיטָה[7] מִן הַבְּהֵמָה וְהַחַיָּה וְהָעוֹפוֹת הַטְּהוֹרִין; אֲבָל**
13 **דַּם הַקִּלּוּחַ[8] - אֵינוֹ מַכְשִׁיר[9], שֶׁעֲדַיִן חַיִּים הֵן וַהֲרֵי**
14 **הוּא דּוֹמֶה לְדַם מַכָּה אוֹ לְדַם הַקָּזָה. הַשּׁוֹחֵט וְנִתַּז דָּם**
15 **עַל הָאֲכָלִין וְנִתְקַנַּח הַדָּם בֵּין סִימָן[10] לְסִימָן[11] - הֲרֵי**
16 **זֶה סָפֵק[12]. לְפִיכָךְ תּוֹלִין עָלָיו, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא**
17 **שׁוֹרְפִין[13]. תּוֹלְדוֹת הַדָּם: דַּם הַקָּזָה שֶׁל אָדָם שֶׁהוֹצִיאוֹ**
18 **לִשְׁתִּיָּה[14]. אֲבָל אִם הוֹצִיאוֹ לִרְפוּאָה - טָהוֹר וְאֵינוֹ**
19 **מַכְשִׁיר. וְכֵן דַּם שְׁחִיטָה בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבָעוֹפוֹת**
20 **הַטְּמֵאִין[15], וְהַדָּם הַיּוֹצֵא עִם הַלֵּחָה וְעִם הָרְעִי, וְדַם**
21 **הַשְּׁחִין וְהָאֲבַעְבּוּעוֹת, וְתַמְצִית הַבָּשָׂר - כָּל אֵלּוּ אֵינָן**
22 **מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מֵי**
23 **פֵּרוֹת. וְדַם הַשֶּׁרֶץ - כִּבְשָׂרוֹ[16], מְטַמֵּא וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר.**
24 **וְאֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בּוֹ[17].**

6) זב לאט לאט. 7) במכשירין שם מנו דם שחיטה בין תולדות הדם, ובתוספתא שבת פרק ט הלכה י"ד שנינו: "מניין לדם שהוא משקה שנאמר (במדבר כג, כד): ודם חללים ישתה". ומשמע שעיקר דם הוא דם חללים של אדם. 8) המתפרץ מן הפצע בכוח. 9) "ודם חללים ישתה" - פרט לדם הקילוח שאינו מכשיר (חולין לו, א). 10) הוושט והקנה הם שני סימני שחיטה וצריך לשחוט רוב שניהם בבהמה. 11) חתך סימן אחד והדם שיצא לפני חיתוך השני נפל על אוכלין. 12) איבעייא שם אם הוכשרו האוכלין או לא. 13) ודווקא בנתקנח לפני שחיטת הסימן השני, אבל כשלא נתקנח הוכשרו אחר גמר השחיטה באותו הדם. מסקנת הגמרא שם. 14) לבהמה, או לגוי, מחשבתו עושה אותו משקה. 15) אינו מכשיר. כל דינים אלה נמסרו בקבלה איש מפי איש. 16) בכעדשה. 17) דומה לו, שמטמא ואינו מכשיר (הרא"ש במשנתנו).

25 **ד. מֵי הֶחָלָב[18] - הֲרֵי הֵן כְּחָלָב. וַחֲלֵב הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ**
26 **צָרִיךְ לוֹ - אֵינוֹ מַשְׁקֶה, לֹא מַכְשִׁיר וְלֹא מִתְטַמֵּא.**
27 **לְפִיכָךְ חֲלֵב הַזָּכָר[19] אֵינוֹ מַשְׁקֶה[20]. וְכֵן חֲלֵב בְּהֵמָה**
28 **וְחַיָּה שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, כְּגוֹן שֶׁזָּב מֵהַדַּד מֵאֵלָיו אוֹ**
29 **שֶׁחָלְבוֹ כְּמִתְעַסֵּק[21]. אֲבָל חֲלֵב הָאִשָּׁה, בֵּין שֶׁיָּצָא**
30 **לְרָצוֹן בֵּין שֶׁיָּצָא שֶׁלֹּא לְרָצוֹן - סְתָמוֹ מַשְׁקֶה**
31 **וּמִתְטַמֵּא אוֹ מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְתִינוֹק[22].**

18) נוזל הנפרד מן החלב כשמקפיאים אותו לעשות גבינה. 19) ישנם מקרים, אמנם נדירים מאוד, שמתמצה חלב מדדי הזכר. במסכת שבת נג, ב מסופר על מעשה כזה שהיה. 20) אין אדם שותה אותו. 21) מטפל בדדי הבהמה ללא כוונת חליבה. 22) במשנה שאל רבי עקיבא הלא חלב בהמה גם כן ראוי לתינוק ויש בו מעלה יתירה שראוי גם לגדולים? וענו לו, שבחלב אשה יש מעלה יתירה שדם היוצא מפצעה מכשיר, אבל בבהמה רק דם שחיטה מכשיר. [רש"י (שבת קמד, א) מפרש שהכוונה למה שאמרו דם נעכר ונעשה חלב והר"ש כאן דוחה פירוש זה].

32 **ה. הַמַּשְׁקִין שֶׁיּוֹצְאִין מֵאוֹתָן הַטְּמֵאִין[23] שֶׁאוֹתָן**
33 **הַמַּשְׁקִין[24] אֲבוֹת טֻמְאָה - מְטַמְּאִים בְּלֹא הֶכְשֵׁר,**
34 **שֶׁהַטֻּמְאָה וְהַהֶכְשֵׁר בָּאִין כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן: זוֹב הַזָּב**
35 **וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו, וּרְבִיעִית דָּם מִן הַמֵּת,**
36 **וְדַם הַנִּדָּה[25]. וְכֵן[26] דַּם מַגֵּפָתוֹ[27] שֶׁל זָב וַחֲבֵרָיו,**
37 **וְחָלָב שֶׁל אִשָּׁה, וְדִמְעַת עֵינַיִם עִם שְׁאָר תּוֹלְדוֹת**
38 **הַמַּיִם[28] הַיּוֹצְאִין מֵהֶן - מְטַמְּאִין כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין[29]**
39 **שֶׁמְּטַמְּאִין[30] בְּלֹא כַּוָּנָה[31], שֶׁמַּשְׁקִין טְמֵאִין מְטַמְּאִין**
40 **לְרָצוֹן וְשֶׁלֹּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, נִדָּה אוֹ זָבָה שֶׁנָּטַף[32]**
41 **חָלָב מִדַּדֶּיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[33] - נִטְמָא הַתַּנּוּר וְכָל מַה**
42 **שֶׁבְּתוֹכוֹ.**

23) מן הטמאים שיפורטו לקמן. 24) שהמשקין האלה. 25) כל המנויים כאן הם אבות הטומאה ומטמאים גם אדם וכלים. 26) כל אלה המנויים מכאן ואילך, הם וולדות הטומאה. 27) פצעו. 28) המבוארים למעלה בהלכה ב. 29) פירוש, מטמאים בלי הכשר כמו המשקין הטמאים מחמת עצמם שנמנו למעלה שכולם אב הטומאה. [כל המשקין המפורטים בבבא זו, טומאתם מנגיעתם גוף הטמא, שממנה יצאו. 30) צריך להיות: ומטמאין. כאן מתחילה בבא חדשה ונמשכת לכל המשקין המפורטים למעלה בין

אבות הטומאה ובין וולדות הטומאה. 31) אף על פי שנפלו על הטהרות בלי כוונתם ושלא לרצונם של הבעלים - הוכשרו ונטמאו. 32) מעצמו. 33) של חרס.

ו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִטְּבוּל יוֹם אֵינָם טְמֵאִים. לְפִיכָךְ, אִם נָפְלוּ אֲפִלּוּ עַל כְּכָר שֶׁל תְּרוּמָה - אֵינוֹ מֻכְשָׁר עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְרָצוֹן, כְּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין הַטְּהוֹרִין שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין אֶלָּא לְרָצוֹן.

ז. הַזֵּעָה וְהַלֵּחָה הַסְּרוּחָה וְהָרִעִי[34], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִבֵּן שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים[35], וְהַשּׁוֹתֶה מֵי טְבֶרְיָה[36] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצְאִין נְקִיִּים - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חֲשׁוּבִין מַשְׁקֶה, וְלֹא מִתְטַמְּאִין[37] וְלֹא מַכְשִׁירִין.

34) צואה. 35) שנולד בחודש השמיני לעיבור. נפל כזה אף על פי שהוא חי דינו כדבר דומם, מפני שאינו בן קיימא. 36) חמי טבריה. הם מביאים שלשול רב ולפעמים יוצאים כשהם זכים (רבינו בפירושו). 37) אם נגעו בטומאה.

ח. הַשּׁוֹתֶה שְׁאָר מַשְׁקִין[38] וְיָצְאוּ - הֲרֵי הֵן מַשְׁקִין כְּשֶׁהָיוּ, שֶׁאֵין שְׁאָר הַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין בַּגּוּף[39]. כֵּיצַד? שָׁתָה מַיִם טְמֵאִין וְהֶקִיאָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא טָהֲרוּ בִּיצִיאָתָן[40]. שָׁתָה מַיִם טְמֵאִים וְטָבַל וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן, [אוֹ שֶׁנִּסְרְחוּ וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן], אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָבַל - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[41]. שָׁתָה שְׁאָר מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ שְׁאָר אֳכָלִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל וְאַחַר כָּךְ הֶקִיאָן - טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִין בַּגּוּף[42]. נִסְרְחוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִלְּמַטָּה - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין.

38) ששת המשקין המכשירים חוץ למים. 39) שאר משקין אינם בטלים בגוף ולא בטלה טומאתם. 40) בדפוס רומא (ר"מ) ובדפוס קושטא וכן בכתב יד תימן הגירסא: "מפני שנטמאו במגעו ביציאתן" וכן היא גירסת הראב"ד בהשגותיו, והוא מפרש, כגון ששתה רביעית הלוג שיעור שמטמא את האדם, והמשקין עצמם כשהם במעי האדם בטלה טומאתם, אולם כשהקיאם נטמאו שנית במגע האדם הטמא. וברור שהראב"ד מחלק בזה בין מים לשאר משקין, מים בטלה טומאתם ושאר משקין לא. וכדבריו שנינו בפירוש בתוספתא טבול יום פרק א הלכה ז: חומר במשקין (מבמים), שהמשקין אין להם טהרה ואין טהורין בגוף מה שאין כן במים. 41) בטבל והקיאם נטהרו המים בגוף כמו שאמרנו, ולא נטמאו אגב הקאה, שהרי האדם טבל ונטהר. ונסרחו או יצאו מלמטה טהורים אף על פי שלא טבל מפני שאינם ראויים לשתייה אינם מקבלים טומאה. 42) לא נטהרו בעודם בגוף, מכיוון שמשקין אינם בטלים בגוף.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַזֵּעָה אֵינָהּ מַשְׁקֶה. אֲפִלּוּ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה[43]. אֲבָל הַבָּא בְּמַיִם שְׁאוּבִין וְהִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְמֵאָה[44]. וְאִם נִסְתַּפֵּג[45] מִן הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ הִזִּיעַ - זֵעָתוֹ טְהוֹרָה.

43) ואף על פי ששתה רביעית ונטמא גופו, וגם אינה מכשירה, מפני שהזיעה באה מגופו ולא מהמשקין שבלע (רבינו שם). 44) הבא ראשו ורובו במים שאובים אפילו טהורים טמא (הלכות אבות הטומאות פרק ט הלכה א). ומכיוון שהזיעה מעורבת במים השאובים נטמאה התערובת מנגיעתה בגוף הטמא, והיא גם מכשירה. 45) התנגב.

י. זֵעַת בָּתִּים[46] שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּבוֹרוֹת - אֵינָן מַשְׁקֶה, וַאֲפִלּוּ הֵן טְמֵאִין - זֵעָתָן טְהוֹרָה. אֲבָל זֵעַת הַמֶּרְחָץ - כְּמַיִם: אִם הָיְתָה הַמֶּרְחָץ טְמֵאָה[47] - זֵעָתָהּ טְמֵאָה[48]; וְאִם הָיְתָה טְהוֹרָה[49] וְהִכְנִיס בָּהּ פֵּרוֹת - הֻכְשְׁרוּ[50]. הִכְנִיסוּ לָהּ כֵּלִים - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[51] וּמַכְשִׁירִין.

46) קירות בתים שנבנו במקומות נמוכים מוציאים לחלוחית המתגבשת לפעמים לטיפות דומות לטיפות זיעה. 47) המים שבתוכה היו טמאים. 48) וגם מכשירה, שהזיעה היא קיטור הבא מן המים שהתנדפו מחמת החום. 49) המים היו טהורים. 50) מפני שהורטבו בקיטור. 51) משקין שנתלשו ממקום חיבורם שלא ברצון בעלים אינם מכשירים (לקמן פרק י"ב הלכה ג), ומשמיענו, שאם הכניס כלים למרחץ והורטבו הרי זה רצון בעלים מפני שהוא יודע שיורטבו והכניסם מרצונו.

יא. הַבְּרֵכָה[52] שֶׁבַּבַּיִת וְהַבַּיִת מַזִּיעַ מֵחֲמָתָהּ, אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה טְמֵאָה[53] - זֵעַת כָּל הַבַּיִת שֶׁמֵּחֲמָתָהּ טְמֵאָה.

52) חפירה בקרקע הבית ויש בה מים. 53) המים שבתוכה טמאים.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת בַּבַּיִת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה: הַמַּזִּיעַ[54] קָרוֹב לַטְּמֵאָה[55] - טָמֵא, קָרוֹב לַטְּהוֹרָה - טָהוֹר, מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טָמֵא.

54) אדם וכלים ואוכלין. 55) קרובים יותר לבריכה הטמאה.

יג. הַמֹּהַל[56] - כְּשֶׁמֶן[57]. מַשְׁקִין הַמְּנַטְּפִין מִסַּלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים - אֵינוֹ מַשְׁקֶה וְלֹא מִתְטַמְּאִין וְלֹא מַכְשִׁירִין[58], עַד שֶׁיִּכְנִיסֵם[59] בִּכְלִי.

56) לחלוחית המתמצה מאליה מן הזיתים. ויש גורסים "מוחל" (מכשירין פרק ו משנה ה). 57) ואף על פי שאין עימו שיורי שמן. כרבי מאיר במשנתנו. 58) שאינם משקה, לפי שאינו מקפיד עליהם והם הולכים לאיבוד. 59) בכלי ויחשיב אותם ואז תורת משקה עליהם.

יד. הַשּׁוֹקֵל עֲנָבִים בְּכַף מֹאזְנַיִם - הַיַּיִן שֶׁבַּכַּף אֵינוֹ מַשְׁקֶה עַד שֶׁיְּעָרֵנוּ לְתוֹךְ הַכְּלִי, וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְסַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים שֶׁמְּנַטְּפִין.

טו. הַדּוֹרֵס[60] עֲנָבִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּחָבִית, אַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן צָף עַל גַּבֵּי יָדָיו[61] - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר[62].

60) לוחץ עליהם, כדי להכניס הרבה ענבים. 61) וסתם ידים פוסלות את התרומה. 62) שהיין היוצא אגב הלחיצה אינו משקה מפני שהאדם אינו רוצה שיצא היין.

1 **טז. מַשְׁקֶה בֵּית מִטְבָּחַיִם שֶׁבַּעֲזָרָה, וְהוּא דַּם**
2 **הַקֳּדָשִׁים וְהַמַּיִם שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן שָׁם - טְהוֹרִין[63]**
3 **לְעוֹלָם, וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין[64] וְלֹא מַכְשִׁירִין. וְדָבָר זֶה**
4 **הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה. לְפִיכָךְ, כָּל דְּמֵי הַזִּבְחִים אֵינוֹ**
5 **מְקַבֵּל טֻמְאָה וְאֵינוֹ מַכְשִׁיר. וְהוֹאִיל וְדַם הַקֳּדָשִׁים**
6 **אֵינוֹ מַכְשִׁיר, קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לֹא הֻכְשְׁרוּ**
7 **בְּדַם שְׁחִיטָה; וְאֵין לִבְשַׁר הַקֳּדָשִׁים הֻכְשַׁר אֶלָּא**
8 **בְּמַשְׁקִין שֶׁיִּפְּלוּ עַל הַבָּשָׂר חוּץ מִמַּשְׁקֵה בֵּית**
9 **הַמִּטְבָּחַיִם.**

63) שנינו שם: "העיד יוסי בן יועזר איש צרידה על משקה בית מטבחיא דכן (טהור)". 64) כרב בפסחים טז, א שאמר: "מה דכן? דכן ממש" פירוש, טהור לגמרי ואפילו טומאת עצמם אין להם.

10 **יז. פָּרַת קָדָשִׁים שֶׁהֶעֱבִירָהּ בְּנָהָר וּשְׁחָטָהּ וַעֲדַיִן[65]**
11 **מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[66] עָלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ מַכְשֶׁרֶת. לְפִיכָךְ, אִם**
12 **נִמְצֵאת מַחַט טְמֵאָה[67] בִּבְשָׂרָהּ - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא.**
13 **וְכֵן אִם הָיְתָה הַפָּרָה חֲסוּמָה[68] מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[69],**
14 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּחַט יְדוּעָה[70] - הֲרֵי הַבָּשָׂר טָמֵא,**
15 **מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בַּכֵּלִים הַנִּמְצָאִין מִחוּץ לִירוּשָׁלַיִם[71].**
16 **נִמְצֵאת הַמַּחַט בַּפֶּרֶשׁ[72] - הַבָּשָׂר טָהוֹר. וּבֵין כָּךְ וּבֵין**
17 **כָּךְ הַיָּדַיִם טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין טֻמְאַת יָדַיִם בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[73] ? לִהְיוֹת הַבָּשָׂר טָמֵא**
19 **בְּדִין תּוֹרָה; אֲבָל לְהִתְטַמֵּא מִדִּבְרֵיהֶן - אֵין הַקֹּדֶשׁ**
20 **צָרִיךְ הֻכְשַׁר, אֶלָּא חִבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשֶׁרֶת הַבָּשָׂר. וְאִם**
21 **נָגַע בָּהּ טֻמְאָה, בֵּין קַלָּה בֵּין חֲמוּרָה - נִפְסְלָה, אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר בְּמַשְׁקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

65) אחר שחיטתה. 66) רטוב. 67) בפסחים יט, ב אמרו בשם רב כשבעל המחט הכירה. 68) כך מפרש שם רבי יוסי בר אבין את המשנה. 69) ונשחטה בעודה חסומה ואם כן בלעה את המחט מחוץ לירושלים. 70) אין אנו יודעים אם היא טמאה. 71) חכמים גזרו טומאה על כלים שנמצאו מחוץ לירושלים. 72) האוכלין המעוכלים שבמעיה, מפני שהפרש אינו מקבל טומאה. 73) שבשר קדשים אינו מטמא אלא אם הוכשר במשקין שמחוץ לבית המקדש.

יום ב' כ"ב תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר הבוצר ענבים למכור או לגת אם הוכשרו. אימת הוכשרו עם המשקה היוצא מהן. כרם שהוא עומד בצד בית הפרס ובוצר ממנו לגת. המוסק זיתים שלא נגמרה מלאכתם אם הוכשרו, ואימתי גמר מלאכתם. ודין הפוצע זיתים של תרומה בידיים טמאות. העוטן ברשות עם הארץ ונעל וחתם, והדורך בטומאה ורצה לטהר כלי בית הבד.

23 **א. הַבּוֹצֵר[2] עֲנָבִים לִמְכֹּר בַּשּׁוּק אוֹ לְיַבְּשָׁן[3] - לֹא**
24 **הֻכְשְׁרוּ לְטֻמְאָה[4] עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין לִרְצוֹנוֹ,**
25 **כִּשְׁאָר הָאֳכָלִין; אֲבָל הַבּוֹצֵר לִדְרֹךְ[5] - הֻכְשַׁר**
26 **לְטֻמְאָה[6] וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַפָּצִיר**
27 **כְּלָל, וְאִם נָגְעָה בּוֹ טֻמְאָה - נִטְמָא. וְדָבָר זֶה גְּזֵרָה**
28 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ[7] עַל הַבּוֹצֵר לַגַּת**
29 **שֶׁהוּא מֻכְשָׁר? שֶׁפְּעָמִים שֶׁאָדָם נִכְנָס לְכַרְמוֹ לִידַע**
30 **אִם הִגִּיעַ לְהִבָּצֵר, וְסוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לִבְדֹּק**
31 **בּוֹ וּמְזַלְּפוֹ עַל גַּבֵּי הָעֲנָבִים הַבְּצוּרוֹת, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל**
32 **לִדְרִיכָה עוֹמֵד[8]. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו[9] הֲרֵי**
33 **הוּא מִתְמַעֵט[10] וְיָצָאוּ מֵימָיו וַהֲרֵי הוּא מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן**
34 **שֶׁלֹּא יָזוּבוּ בַּקַּרְקַע, וְנִמְצָא מֻכְשָׁר בָּהֶן[11]. לְפִיכָךְ**
35 **גָּזְרוּ, שֶׁהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר.**

2) שבת טו, א. קטיפת ענבים נקראת "בצירה". בלשון־הקודש ניתנו שמות שונים לקטיפת פירות שונים: בוצר - ענבים, מוסק - זיתים, אורה - תאנים, גודר - תמרים. 3) לעשות צימוקים. 4) אף־על־פי שהורטבו במיץ שזב מהם. והטעם, מפני שמיץ זה לא נפל עליהם מרצון הבעלים, והכשר טעון רצון בעלים (לקמן פי"ב ה"א). 5) לתעשיית יין. 6) בשבת שם, מחלוקת שמאי והלל, ופסק כשמאי, מפני שאמרו שם: "שתק ליה הלל לשמאי". פירוש, אחרי טענותיו התקיפות של שמאי, שתק הלל, משמע שהודה לו. ושם נז, א אמרו, שתלמידי שמאי והלל גזרו על הבצירה, וגזירתם נתקבלה. 7) שם יז, א. 8) ואם כן, הורטבו לרצון בעלים. 9) על האשכול להניחו בנחת, ושלא יכבידו עליו האשכולות האחרים. 10) בסל מפני הלחץ. ולמה אינו מקפיד? מפני שעומד לדריכה. 11) שהרי מימיו (המיץ) יוצאים מרצונו (ראה ראב"ד וכסף־משנה). [רבינו כותב כאן על הענבים "הבצורות", משמע שכבר נבצרו. אבל בגמרא שם, אמר רבה בר אבוה: "ובשעת בצירה, עדיין משקה טופח עליהם". ומשמע מזה שמזלף הענבים לפני בצירתם. ואולי "הבצורות", פירושו בשלות ועומדות לבצירה. אמנם פירוש דחוק הוא, אבל לא מצאתי ביאור אחר].

36 **ב. הַבּוֹצֵר[12] עֲנָבִים[13] שֶׁאִם לֹא מָצָא לָהֶם שׁוּק**
37 **מַחֲזִירָן לַגַּת[14] - לֹא הֻכְשְׁרוּ עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לִרְשׁוּת**
38 **הַגַּת[15]. וְכֵן הַזֵּיתִים[16] שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּת הַבַּד - הֻכְשְׁרוּ,**
39 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17].**

12) תוספתא טהרות פי"א ה"ה. 13) על־מנת למוכרם. 14) לא היה בטוח שימצא קונים, וחשב שאם לא יוכל למוכרם - יעביר אותם לגת לעשות יין. 15) כל עוד שלא הגיעו לגת, אפשר שימצא קונים, ולפיכך אינו רוצה שיתמצה משקה מהענבים. 16) שם. זיתים אינם מוכשרים עד גמר מלאכתם. ואימתי גמר מלאכתם? כשימסוק כל הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת בבית הבד (לקמן ה"ח), ואם דעתו למוכרם אינם מוכשרים, מפני שלא גמר מלאכתם, שהרי חסירה מכירתם (לקמן ה"ו). ומלמדת התוספתא, שאם מסק כל זיתיו אבל היה בדעתו למוכרם,

וחישב שאם לא ימצא קונים יעבירם לסחיטה, לא הוכשרו עד שיבואו לרשות בית הבד. ורבינו קיצר, והביא לשון התוספתא. 17) לקמן הלכה ו, שאם דעתו למוכרם - אין המסיקה גמר מלאכה, ולקמן בהי"ב, שלפני גמר מלאכה מותר ליטלם בטומאה, ולהוליכם לבית הבד בטומאה, ומובן שהטמא אינו מכניסם לתוך בית הבד ממש, אלא עד בית הבד.

1 **ג. הַבּוֹצֵר[18] עֲנָבִים וּנְתָנָם בְּעָבִיט[19] אוֹ שֶׁשְּׁטָחָן עַל**
2 **גַּבֵּי הָעֲלִין[20] - הֵכְשְׁרוּ בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי**
3 **דַּעְתּוֹ עַל הַמַּשְׁקִין וּלְפִיכָךְ שָׁטַח עַל הֶעָלִין אוֹ נָתַן**
4 **לְתוֹךְ הֶעָבִיט, שֶׁהוּא כְּמוֹ בּוֹר[21]. לְפִיכָךְ, אִם נָטַל**
5 **מֵהֶן טָמֵא[22] אוֹ מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת[23] - טִמְּאָן. בָּצַר**
6 **וְנָתַן לְסַלִּים[24] אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[25] - לֹא הֵכְשְׁרוּ,**
7 **שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל הַמַּשְׁקֶה הַיּוֹצֵא מֵהֶן. לְפִיכָךְ**
8 **נוֹטֵל הַטָּמֵא מֵהֶן וְאוֹכֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְבֻקָּעוֹת**
9 **וּמְנַטְּפוֹת[26] לַגַּת - הֲרֵי הַגַּת טְהוֹרָה[27], שֶׁהֲרֵי לֹא**
10 **הֵכְשְׁרוּ[28] וַהֲרֵי נִבְצְרוּ לַאֲכִילָה[29]. וְכֵן הַנּוֹטֵל[30] מִן**
11 **הַסַּלִּים וּמִן הַמַּשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה[31] וְאָכַל וְהוֹתִיר**
12 **כְּסָאָה וּכְסָאתַיִם וּזְרָקָן לַגַּת[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַיַּיִן[33]**
13 **מְנַתֵּז עַל הָעֲנָבִים - לֹא הֵכְשְׁרוּ[34].**

18) טהרות פ"י מ"ד. 19) חפירה שנותנים בה את הענבים העומדים לדריכה בגת (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש פירש - כלי גדול). 20) על־מנת ליתן לגת את הענבים ביחד עם העלים שנטף עליהם מיץ. 21) שמתאסף שם המיץ, ומוציאים אותו ונותנים לגת. 22) אדם שנטמא גופו. 23) והגוף טהור, כגון שנגעו בראשון לטומאה, שאינו מטמא אדם, או סתם ידיים, שלא שמר עליהן בטהרה, וחכמים גזרו שתהיינה שניות. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ח ה"ח, וה"י. 24) קלועים, והמיץ דולף והולך לאיבוד. 25) מקום על פני הקרקע המיוחד לשטוח עליו הענבים. 26) שם מ"ה. 27) הענבים שבגת לא נטמאו אפילו אם הם מוכשרים. 28) פירוש, הענבים שהוא אוכל לא הוכשרו, מפני שהמיץ נוטף שלא לרצון. 29) ולפיכך אין תורת משקה על המיץ המנטף, ודינו כמי פירות שאין מטמאים ואין מכשירים (למעלה פ"י ה"א). פיסקא זו מנמקת למה לא נטמאת טיפת המיץ מחמת הידיים ותטמא את הענבים שבגת, שהרי משקין מטמאים בכל שהם. 30) תוספתא טהרות פי"א ה"ז. 31) המדובר כשבצרם לאכילה, והמיץ יוצא שלא לרצונו. 32) בידיים טמאות. 33) שהתמצה לפני שזרקם לגת. 34) דעת רבינו, שהמיץ שאין עליו תורת משקה כלל אינו מכשיר אפילו כשירד לגת. בתוספתא שלפנינו כתוב "טהור", ואפשר לפרש כפשוטו שלא נטמאו מידיו הטמאות, מכיוון שלא הוכשרו לפני שהגיעו לגת, שהרי נבצרו לאכילה, אולם רבינו כותב "לא הוכשרו", ולכאורה כאן סתירה גלויה לדבריו בהלכה ד, שאם לקח מן הסלים לדורכן הוכשרו (ראה השגת הראב"ד). אולם יש לחלק בין נטל על־מנת לדורכם, שנטילה זו דומה לבוצר לגת, לבין נטל על־מנת לאכול ונשתיירה כמות לא גדולה, ולא גזרו חכמים על דבר זה (ע"פ כסף־משנה). ורבינו עצמו מעיר ברמיזה על הבדל הגיוני זה. בהלכה ד כתב "ולקח מהן לדורכן", וכאן כתב "וזרקו לגת". שינוי לשון זה מלמדנו שהמדובר כאן בכמות בלתי חשובה, שהבעלים "זורקים" אותם לגת בלי תשומת לב מיוחדת. בכל הלכה זו המדובר בבוצר לאכילה, אבל כשבצר לגת הרי הוכשרו מגזירת חכמים אף־על־פי שהמשקה הנוטף מהם לא הכשירם.

14 **ד. עֲנָבִים[35] שֶׁהָיוּ בְּסַלִּים אוֹ בְּמַשְׁטֵחַ שֶׁל אֲדָמָה**
15 **וְלָקַח מֵהֶן לְדָרְכָן - הֵכְשְׁרוּ[36]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִקַּח מֵהֶן**
16 **בְּיָדַיִם טְהוֹרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקַּח מֵהֶן הַטָּמֵא וִיטַמְּאֵן.**

35) תוספתא שם (כסף־משנה). 36) מתקנת חכמים, כמו הבוצר לגת. ראה מה שכתבנו בהלכה הקודמת.

17 **ה. כֶּרֶם[37] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּבֵית הַפְּרָס[38] - הַבּוֹצֵר**
18 **אוֹתוֹ לַגַּת אֵינוֹ מֻכְשָׁר[39] כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵית**
19 **הַפְּרָס[40]. הוֹאִיל וְטֻמְּאַת בֵּית הַפְּרָס מִדִּבְרֵיהֶם[41],**
20 **וְהַבּוֹצֵר לַגַּת הֻכְשַׁר מִדִּבְרֵיהֶם[42], הֵקֵלּוּ בִּגְזֵרָה זוֹ**
21 **וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה מֻכְשָׁר עַד שֶׁיֵּצֵא מִבֵּית**
22 **הַפְּרָס[43]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לִבְצֹר בְּבֵית הַפְּרָס לַגַּת**
23 **בְּטָהֳרָה - מְטַהֵר אֶת הַבּוֹצְרִים וְאֶת הַכֵּלִים[44], וּמַזֶּה**
24 **עֲלֵיהֶם[45] שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[46] וּמַעֲרִיב שִׁמְשָׁן[47], כְּדֵי**
25 **לְהַכִּיר שֶׁאֵין מְקִלִּין בְּטֻמְּאַת בֵּית הַפְּרָס אֶלָּא מִפְּנֵי**
26 **שֶׁהוּא סָפֵק[48], וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין וּבוֹצְרִין וּמוֹצִיאִין**
27 **חוּץ לְבֵית הַפְּרָס[49], וַאֲחֵרִים טְהוֹרִים מְקַבְּלִין מֵהֶן**
28 **וּמוֹלִיכִין לַגַּת[50]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[51] - טְמֵאִין**
29 **וּמְטַמְּאִין[52] אֶת הָעֲנָבִים. שֶׁהָאֲנָשִׁים שֶׁבְּבֵית הַפְּרָס**
30 **טְמֵאִין, וּמְטַמְּאִין לְאוֹתָן שֶׁבַּחוּץ וְעוֹשִׂין אוֹתָן**
31 **רִאשׁוֹן, וְהֵן מְטַמְּאִין אֶת הָעֲנָבִים, שֶׁהֲרֵי הֻכְשְׁרוּ**
32 **מִשֶּׁיָּצְאוּ חוּץ לְבֵית הַפְּרָס.**

37) אהלות פי"ח מ"א. 38) שדה שנחרש בו קבר, וגזרו חכמים טומאה על הנכנסים לתוכו, שמא נגע בעצם כגודל שעורה ולא הרגיש בה, ועצם כשעורה מטמאה מן התורה (הלכות טומאת מת פ"ב ה"י. ודיני בית הפרס, נתבארו בפרק יוד שם). 39) ולפיכך לא נטמאו בטומאת בית הפרס, אף־על־פי שכל הנבצר לגת מוכשר מגזירת חכמים, כלמעלה בהלכה א. 40) וברגע שיצאו הענבים משטח בית הפרס, חלה עליהם גזירה זו ונעשו מוכשרים מאליהם. 41) מגזירת חכמים. 42) ואם כן, צריכים אנו לשתי גזירות חכמים, כדי לדון את הענבים כמוכשרים ולטמאם. 43) כדי לאפשר את הבצירה. 44) ואפילו הם טהורים (רבינו בפירושו שם. והר"ש מפרש, שהמדובר בטמאים). 45) מי אפר פרה, כדין טמא מת. 46) ביום השלישי מיום שהתחיל בטהרתם, ובשביעי ממנו. 47) ואין מכניסים אותם לעבודה בכרם עד אחר שקיעת השמש, כדין טמא מת ממש. 48) טומאת בית הפרס היא מפני הספק, שמא נגע בעצם כשעורה כמו שביארנו למעלה. ולמה כל הטורח הזה? כדי שהבוצרים לא יחשבו שגם לטמא ודאי מותר לבצור לגת. 49) ומיד הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה. 50) מפני שהענבים יוכשרו הכשר דאורייתא במיץ שיפלטו

אגב הולכתם, ויתטמאו בנגיעת הבוצרים, שטומאת בית הפרס עליהם, שהרי אין כאן אלא גזירת חכמים אחת - גזירת בית הפרס - ולא הקלו אלא בשתי גזירות. [ר"ש בפירושו שם. והרא"ש מפרש מפני שאפשר בטהורים, לא התירו בטמאים). 51) האנשים הטמאים, בטהורים. 52) בדפוס רומא (ר"מ), וכן בכת"י תימן: "ומטמאין".

1 **ו. הַמּוֹסֵק[53] אֶת זֵיתָיו לְכָבְשָׁן אוֹ לְמָכְרָן בַּשּׁוּק - לֹא**
2 **הֵכְשִׁרוּ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין בְּרָצוֹן, כִּשְׁאָר**
3 **הָאֳכָלִין. וְכֵן הַמּוֹסֵק זֵיתָיו[54] לִדְרֹךְ בְּבֵית הַבַּד[55] - לֹא**
4 **הֵכְשִׁרוּ עַד שֶׁתִּגְּמֵר מְלַאכְתָּן[56]. וּמִפְּנֵי מָה יֻכְשְׁרוּ**
5 **הַזֵּיתִים שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן? שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהֻכְשְׁרוּ**
6 **בַּמֹּהַל[57] שֶׁלָּהֶן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נוֹחִין**
7 **לִדְרֹךְ. אֲבָל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[58] - אֵין הַמֹּהַל**
8 **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[59].**
9 **לְפִיכָךְ, זֵיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן**
10 **מַשְׁקִין טְמֵאִין[60] - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם מַגָּעָם, כְּכָל**
11 **הָאֳכָלִים שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרוּ. נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין**
12 **אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין**
13 **הַטְּמֵאִין מְטַמְּאִים אֶת הַמֹּהַל שֶׁבָּהֶן, וְהַמֹּהַל מְטַמֵּא**
14 **אֶת כֻּלָּן. שֶׁהַמֹּהַל שֶׁיָּצָא מֵהֶן אַחַר גְּמַר מְלַאכְתָּן**
15 **חָשׁוּב מַשְׁקֶה וּמִתְטַמֵּא וּמַכְשִׁיר.**

53) בשבת טו, א אמרו הכל מודים שמותר למסוק זיתים בידיים טמאות, אפילו כשהם עומדים לסחיטה בבית הבד, ומכל־שכן לאכילה או למוכרם בשוק. 54) טהרות פ"ט מ"א. 55) ונותן אותם במעטן, כדי שיתרככו ונוח יהיה להוציא שמנם. 56) כרבן גמליאל וחכמים במשנה שם. ומאימתי גמר מלאכתם? משיגמור למסוק ולהניח במעטן את כל הזיתים שבדעתו להעבירם לבית הבד לסחיטה (ראה הלכה ח). 57) נוזל המתמצה מן הזיתים במעטן. 58) בדעת בעל הזיתים להוסיף עוד זיתים לאותו מעטן, כדי לסוחטם ביחד. 59) תוספתא טהרות פ"י ה"א. אינו רוצה שיתרככו הזיתים הראשונים לפני שיגיעו האחרונים למעטן, כדי שלא יתרככו יותר מדאי ויתקלקלו (תפארת ישראל במשנתנו שם). 60) שנטמאים אוכלין שלא הוכשרו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ב הי"ג. 61) משקין טמאים מטמאים בכל שהם (שם הלכה כו). פסק כחכמים בטהרות פ"ט מ"ג.

16 **ז. חָבִית[62] שֶׁל זֵיתִים מְגֻלְגָּלִים[63] - צָרִיךְ לְנָקֵב**
17 **הֶחָבִית כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַמֹּהַל; וְאִם לֹא נִקֵּב - הֲרֵי אֵלּוּ**
18 **מְכֻשָּׁרִין[64]. נִקְּבָהּ וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים וְהִנָּם[65] בְּלוּלִים**
19 **בַּמֹּהַל - אֵינָם מְכֻשָּׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בִּרְצוֹנוֹ, שֶׁהֲרֵי**
20 **נִקְּבָהּ[66].**

62) עדיות פ"ד מ"ו. 63) מלוחים ומקובצים ועומדים לאכילה (רבינו בפירושו שם). 64) ואף־על־פי שהוא אינו צריך למוהל, רוצה הוא בו כדי שלא יתקלקלו הזיתים. ואם ניקב את החבית גילה דעתו שאינו רוצה במוהל. הלכה זו מנויה שם בין ההלכות שבית־שמאי מקילים ובית־הלל מחמירים. והלכה בכל מקום כבית־הלל, בין להקל ובין להחמיר. 65) הזיתים. ואפשר גם לפרש שהכוונה לשמרים. 66) במשנה שם אמרו, שבזה מודים בית־הלל שאינם מוכשרים.

21 **ח. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן לִדְרִיכָה, מֵאֵימָתַי גְּמַר מְלַאכְתָּן?**
22 **מִשֶּׁתִּגָּמֵר מִסִּיקָתָן[67] וְיִהְיוּ מֻנָּחִים וּמוּכָנִים לִדְרִיכָה.**
23 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין וְלֹא יָצְאוּ מֵהֶן**
24 **מַשְׁקִין, הוֹאִיל וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - הֻכְשְׁרוּ[68]. אֲבָל**
25 **קֹדֶם שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַעֲכוּ וְהֵזִיעוּ**
26 **וְנִתְחַבְּרוּ בְּמַשְׁקֵיהֶן - אֵינָן מֻכְשָׁרִין. גְּמַר מִלְּמְסֹק**
27 **זֵיתָיו[69] אֲבָל עָתִיד לִסְחֹט[70] זֵיתִים אֲחֵרִים לְהוֹסִיף**
28 **עֲלֵיהֶם, אֲפִלּוּ אֵינוֹ עָתִיד לְהוֹסִיף אֶלָּא אוֹ קַב[71] אוֹ**
29 **קַבַּיִם - לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאִם הֶעֱרִים[72] - הֲרֵי אֵלּוּ**
30 **מֻכְשָׁרִין[73]. גְּמַר[74] מִלִּסְחֹט[75] אֲבָל עָתִיד לִלְוּוֹת[76]**
31 **וּלְהוֹסִיף, וְאִרְעוֹ אֹנֶס אוֹ נִתְעַסֵּק בְּמִשְׁתֶּה וְלֹא הוֹסִיף**
32 **- עֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה,**
33 **וַאֲפִלּוּ זָבִים וְזָבוֹת[77] מְהַלְּכִין עֲלֵיהֶם - טְהוֹרִים.**

67) שאין בדעתו להוסיף עליהם, אלא להעבירם לבית הבד (ראה שם משנה ב). 68) רבן גמליאל (שם) אמר סתם "משתיגמר מלאכתן", ולא הוסיף כל תנאי אחר, ומשמע מזה שגמר מלאכה עצמו מכשיר. [יש לראות בדבריו כאן סתירה למה שכתב בה"ו: "שחזקתן שהוכשרו במוהל שלהן". ובדוחק אפשר לפרש כוונתו כאן כשאין אנו רואים שם משקה, אבל אפשר שהיה ונבלע בזיתים או נתייבש. ובתוספתא טהרות פ"י ה"א, שנינו: "הגומר את זיתיו בני יומן (ביום מסיקתם והכנסתם למעטן), חזרנו לדברי בית־שמאי ולדברי בית־הלל". ופירשו מבארי התוספתא, מפני שלפני גמר מלאכתם נפסקה הלכה כחכמים שאינם מוכשרים, נגד דעת בית־הלל, מלמדת תוספתא זו, שאם נגמרה מלאכתם וטרם הספיקו להוציא מוהל, אנו חוזרים למחלוקת בית־שמאי ובית־הלל במשנה שם, שבית־שמאי אומרים משיזיעו, ובית־הלל אומרים משיתחברו שלושה זה לזה. והגר"א שם מבאר, שרבן גמליאל וחכמים באו להקל, שכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים, אבל לא להחמיר. וסוברים שאפילו נגמרה מלאכתם אינם מוכשרים עד שיזיעו - לדברי ב"ש, או עד שיתחברו לדברי ב"ה. ויש לתמוה על רבינו למה נטה מדברי תוספתא זו]. 69) תוספתא פ"י ה"ח. 70) לקנות או להביא מכרם אחר. 71) מדה עתיקה, אחד מששה בסאה. 72) רצונו להוסיף, בא מתוך כוונה שזיתיו לא יוכשרו. 73) חכמים ראו בזה ערמה, ואין להסכים שערמתו תועיל לו. 74) טהרות פ"ט מ"ב. 75) מפני שהוציא כבר כל כספו. 76) בדעתו היה לעשות כך לשם הוספת רווח, ולא לשם מניעת ההכשר. 77) שמטמאים טומאה חמורה.

34 **ט. הָעוֹטֵן[78] זֵיתָיו בִּשְׁנֵי בַּדִּים[79] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר אַחַת[80]**
35 **מֵהֶן הֻכְשְׁרוּ לְקַבֵּל טֻמְאָה.**

78) נותן למעטן. תוספתא פ"י ה"ב. 79) יש לו הרבה זיתים, ואין בדעתו לסחוט את כולם בבת אחת. 80) למסוק ולתת במעטן את הזיתים שבדעתו לסוחטם בבת אחת.

י. הַמּוֹסֵק[81] זֵיתָיו בַּגָּלִיל הָעֶלְיוֹן וְעָתִיד לְהוֹרִידָם לַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[82] עַד שֶׁיּוֹרִידֵם[83] לְשָׁם. וְהוּא שֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹק; אֲבָל אַחַר שֶׁיִּמְסֹק - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת, אֶלָּא הֵכְשְׁרוּ. גָּמַר אֶת זֵיתָיו וְעָתִיד לְמָכְרָן[84] - לֹא הֵכְשְׁרוּ[85]. עָתִיד לְחַפּוֹתָן בְּעָלִין[86] - הֵכְשְׁרוּ[87] וּמְקַבְּלִין טֻמְאָה.

81) שם. 82) אפילו אין דעתו להוסיף. 83) הנתינה במעטן בגליל העליון, אינה גמר מלאכה, מפני שבדעתו להעביר את הזיתים למקום אחר. גליל עליון וגליל תחתון לאו דוקא, אלא כל מחשבת העברה ממקום אחד לשני. ונקט "גליל" מפני שבתקופתם שגשגה שם תעשיית השמן. 84) שם ה"ב. 85) גמר מלאכה מכשירה כשדעתו לסחוט (ראה למעלה ה"ח, הערה סז). 86) כדי לשמור עליהם מפני הגשם או מפני האבק. 87) אף־על־פי שדעתו להוסיף חיפוי בעלים, מפני שמלאכת הזיתים עצמה נגמרה, והחיפוי מלאכה בפני היא.

יא. הַלּוֹקֵחַ[88] מַעֲטַן זֵיתִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִם יֵשׁ מוֹסֵק[89] עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה - יַעֲשׂוּ בְּטֻמְאָה[90], שֶׁזֶּה בְּחֶזְקַת שֶׁגָּמַר[91]. וְנֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ[92] לוֹמַר: מַעֲטָן זֶה לֹא גְמַרְתִּיו[93].

88) שם ה"ג. 89) ונמצאים שם זיתים מוסקים של הגוי שלא נמכרו עם הזיתים שבמעטן. 90) פירוש, אפשר לטפל בהם בידיים טמאות, מפני שכבר נטמאו במגע הגוי, ואין אנו אומרים שהגוי רצה להוסיף למעטן את הזיתים הנמצאים על פני האדמה, ואם־כן לא נגמרה מלאכתם ולא הוכשרו. וכל־שכן אם אין שם מוסק. [המלים: "יעשו בטומאה" מתפרשים כאן אחרת מבמקומות אחרים. ראה לקמן הי"ב]. 91) לא היה בדעתו להוסיף אלא למכור מה שכבר נתן במעטן. 92) שם. 93) פירוש, היה בדעתי להוסיף ואף על פי שאינו נאמן על טומאה וטהרה אין אנו חושדים בו שישקר בזדון (ראה הלכות משכב ומושב פ"י ה"א).

יב. הָרוֹצֶה לִטֹּל[94] מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְלִדְרֹךְ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל מֵהֶן בְּטֻמְאָה[95] וּמוֹלִיךְ לְבֵית הַבַּד בְּטֻמְאָה וּמְכַסֶּה הַשְּׁאָר בְּטֻמְאָה[96] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֲרֵי לֹא הֵכְשְׁרוּ כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה.

94) משנה טהרות פ"ט, ז. 95) בידים טמאות ובכלים טמאים, מפני שלא הוכשרו ולא יתטמאו. 96) הזיתים שנותרו במעטן, דינם כמו שהיה לפני שנטל מהם. כבית הלל במשנתנו. [בתוספתא שם פ"י ה"ח מסיימים בית הילל: "ובלבד שלא יעקור את כל האם ואם עקר הרי אלו טמאים ... ובלבד שלא יערים ואם הערים הרי אלו טמאים". פירוש, שלא יעביר לבית הבד את כל הגוש שבמעטן. ועוד תנאי: שאמירתו שברצונו להוסיף, יהיה רצון כנה ולא מחשבה ערמומית, כדי שלא יוכשרו. ותמוה הדבר למה השמיט רבינו שני תנאי בית־הלל אלה? ונראה שב"הערים" סמך על מה שכתב בה"ח, ועקירת כל האום אפשר ללמוד מזה שאמר ומכסה "השאר"].

יג. הַמַּנִּיחַ[97] אֶת זֵיתָיו בְּכוֹתֶשׁ[98] כְּדֵי שֶׁיִּמְתִּינוּ[99] וְיִהְיוּ נוֹחִים לְהִכָּתֵשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[100]. הִנִּיחָן שֶׁיִּמְתִּינוּ וְשֶׁיִּמְלְחֵם אַחַר שֶׁיִּמְתִּינוּ - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[101], שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְכָבְשָׁן[102].

97) שם מ"ה. 98) במכתשת גדולה שכותשים בה זיתים העומדים לאכילה. 99) במשנתנו הגירסא "שימתונו", פירוש, שיתלחלחו ויתרככו. [בבבא בתרא יח, א אמרו: "מתנותא קשי לכותל", פירוש לחלוחית מזיקה את הכותל. אמנם רבינו בפירושו למכשירין פ"ו מ"ב, מפרש "שימתינו" - שיתקיימו זמן ארוך, אבל כאן קשה לפרש כך]. 100) הוכשרו במשקה היוצא מהם. 101) כבית־הלל שם. 102) ולא נגמרה מלאכתם.

יד. הַפּוּצָעַ[103] זֵיתִים שֶׁל תְּרוּמָה[104] בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת - פְּסָלָן[105], שֶׁפְּצִיעָתָן הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן. פְּצָעָן[106] לְסָפְגָן בְּמֶלַח[107] - לֹא הֵכְשְׁרוּ[108]. וְכֵן[109] אִם פְּצָעָן לֵידַע אִם יֵשׁ בָּהֶן שֶׁמֶן וְהִגִּיעוּ לְהִמָּסֵק[110] - לֹא הֵכְשְׁרוּ[111].

103) מבקע. שם. 104) במשנתנו כתוב "זיתים" סתם, ורבינו הוסיף: "של תרומה" (ראה ההערה הבאה). 105) ידיים שניות לטומאה, ושני פוסל את התרומה. [גם כאן שינה רבינו מלשון המשנה שכתוב בה "טימאן", משמע שהזיתים פוסלים אחרים. ונראה שלדעתו "טימאן" לאו דוקא, וכוונת המשנה - שנפסלו ממגעם בידיים טמאות. ויוצא מזה, שלדעת רבינו הלחלוחית שעל הזיתים הנפצעים לא נטמאה מפני כמותה הזעירה, ואולי גם מפני שהיא הולכת לאיבוד לא חלה עליה תורת משקה, ומתוך כך נאלץ רבינו להעמיד משנתנו בתרומה, שהרי ידיים אינן פוסלות אוכל חולין. והמדובר כשהוכשרו לפני פציעתם. אולם הר"ש והרא"ש פירשו בחולין שלא הוכשרו - כמו הבבא הראשונה - והמשקין שיצאו נטמאו מידיו, שידיים מטמאות משקה חולין, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות ראשון, והם מטמאים את הזיתים, שמשקין מטמאים בכל שהם]. 106) שבת קמה, א. 107) המלח אינו נדבק יפה בדברים יבשים, ואם נרטבו במוהל היוצא ע"י פציעתם - יידבק. 108) שהרי לא נגמרה מלאכתם. בבא זו, וכן הבבא שאחריה עוסקות בזיתים שלא הוכשרו, ולענין הכשר אין הבדל בין תרומה לחולין. 109) שם. 110) בשלו כבר, וראויים למסיקה. 111) מפני שאינו מעוניין כלל במשקה היוצא, והוא הולך לאיבוד.

טו. הַמַּנִּיחַ[112] זֵיתִים בַּגַּת לְגַרְגְּרָן[113] וּלְיַבְּשָׁן, אֲפִלּוּ הֵם רוּם אַמָּה[114] - אֵינָן מֻכְשָׁרִין[115]. נְתָנָן בַּבַּיִת שֶׁיִּלְקוּ[116], אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְהַעֲלוֹתָן לַגַּג[117], אוֹ שֶׁנְּתָנָן בַּגַּג שֶׁיִּלְקוּ, אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְפַתְּחָם וְיַפְרִיס אוֹתָן[118] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִים[119]. נְתָנָן בַּבַּיִת עַד שֶׁיִּשְׁמוֹר[120] אֶת גַּגּוֹ אוֹ עַד שֶׁיּוֹלִיכֵם לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָן מֻכְשָׁרִים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[121].

112) טהרות פ"ו ה"ו. 113) פירות מיובשים נקראים גרגירים, ומכאן "לגרגר", פירוש לייבש עד שייעשו גרגרים

טובים לאכילה (רבינו בפירושו למשנתנו). 114) ואם כן, התחתונים אינם ממהרים להתייבש, ובינתיים מתמצה משקה ומרטיבם. 115) מפני שהתכוון לייבשם אינו רוצה שיורטבו, שהרי הרטיבות מעכבת את הייבוש. [הר"ש גורס במשנתנו "הרי אלו מוכשרים" ומפרש, שהמיץ מייפה את טעם הזיתים, ולפיכך הוא רוצה בו]. 116) שיכמשו קצת (רבינו שם). 117) אחרי כמישתם, כדי שיתייבשו. 118) יחתכם לחצאים. 119) מפני שהוא רוצה בזיעה הגורמת לעיפוש. 120) צ"ל "שֶׁיְשַׁמֵּר" כגירסתנו במשנה. פירוש, שיעשהו ראוי לשמור על הפירות השטוחים עליו, כגון שיקיפהו מעקה או יבנה סוכה לשומר, שישמור על הזיתים מפני הגנבים. 121) ואינו רוצה שיוציאו כאן מיץ, שהרי ילך לאיבוד, כשיעביר את הזיתים למקום אחר. [הלכה זו עוסקת בזיתים העומדים לאכילה, ומסיקתם היא גמר מלאכתם, ולפיכך כשהורטבו ברצון בעלים - הוכשרו].

1 **טז. הָעוֹטֵן[122] זֵיתָיו[123] בִּרְשׁוּת עַם הָאָרֶץ וְנָעַל וְחָתַם**
2 **- אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ מַפְתֵּחַ אַחֵר וְחוֹתָם אַחֵר.**
3 **אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא חוֹתָם מְקֻלְקָל וּמַפְתֵּחַ פָּתוּחַ - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ טְהוֹרִין[124]. וְחוֹתָם שֶׁאָמְרוּ, אֲפִלּוּ צְרוֹר[125] אוֹ**
5 **קִיסָם[126]. הָיוּ שָׁם[127] חוֹרִין וּסְדָקִין - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ**
6 **שֶׁמָּא מַכְנִיס קָנֶה וּמְסִיטָן. הָיוּ שָׁם חַלּוֹנוֹת שֶׁל**
7 **אַרְבָּעָה טְפָחִים - נִדּוֹנוֹת כִּפְתָחִים[128].**

122) ראה הערה עז. 123) תוספתא טהרות פ"י ה"ד. 124) מפני שעם־הארץ ירא להכנס שם, שלא ייתפס כגנב, ואנו אומרים שגנבים שברו את החותם ונמלכו ולא נכנסו (ראה הלכות משכב ומושב פי"ב הט"ו). ואם לא נעל וחתם אין עם־הארץ מפחד להיכנס, מפני שיכול להתנצל ולומר: חשבתי שאינך מקפיד שאכנס, ולפיכך הזיתים טמאים. 125) אבן קטנה. 126) חתיכת עץ. 127) בבית שבו המעטן. 128) שאם לא נעל וחתם - טמאים, לפי שאפשר לאדם להיכנס בלי התאמצות יתירה דרך חלון שכזה.

8 **יז. הַדּוֹרֵךְ[129] בְּטֻמְאָה[130] וְרָצָה לְטַהֵר כְּלֵי בֵּית הַבַּד**
9 **וְהָעֵקֶל[131] מִן הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶן, כֵּיצַד**
10 **יַעֲשֶׂה? כְּלִי שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֲבָנִים - מְדִיחַ, וְשֶׁל**
11 **נְסָרִים[132] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[133] - מְנַגְּבָן[134], וְשֶׁל גְּמִי[135] -**
12 **מְיַשְּׁנָן[136] כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אוֹ חוֹלְטָן בְּחַמִּין אוֹ**
13 **בְּמֵי זֵיתִים[137], אוֹ מַנִּיחָן תַּחַת צִנּוֹר שֶׁמֵּימָיו**
14 **מְקַלְּחִין[138] אוֹ לְתוֹךְ מַעְיָן שֶׁמֵּימָיו רוֹדְפִין[139] שְׁתַּיִם**
15 **עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת, וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל אֶת הַכֵּלִים שֶׁצְּרִיכִין**
16 **טְבִילָה[140], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּטָהֳרָה.**

129) משנה טהרות פ"ו, ח. ותוספתא שם פי"א ה"י. 130) ונרטבו כל כלי הגת ביין הטמא ונטמאו. 131) רבינו במשנה, מפרש: "היקף סביב הזיתים בשעת הדריכה לקבצם ולחברם". והר"ש מפרש כעין קופה מסורגת, ונותנים בה הזיתים אחרי דריכתם, ומניחים עליהם דברים כבדים ויוצא מותר השמן דרך נקבי הסריגה. 132) קרשים. נראה שהכוונה לקרשים שאינם מהוקצעים. 133) והדומים להם, שהדחה אינה מעבירה את הרטיבות שעליהם. 134) בשמש או באוויר. 135) מין עשב שסופג הרבה. 136) וצריכים הדחה וניגוב (תפארת ישראל). 137) מים שנתבשלו בהם זיתים (רש"י במסכת עבודה זרה עה, א). מובן שהכוונה למי זיתים חמים (ראה השלמות). 138) בזרם חזק. 139) זורמים. כר' שמעון בן גמליאל בשם ר' יוסי בתוספתא שם. [במשנתנו אמר ר' יוסי: "אם נותנן בשיבולת הנהר, דיו" (שיבולת = זרם). ורבינו מסיים שם: "ואין הלכה כר' יוסי". ברור שחזר בו כאן. ואולי דעתו, שר' יוסי במשנתנו אינו מצריך שישהו בנהר 12 שעות]. 140) להוציא פשוטי כל עץ שאין להם בית קיבול.

יום ג' כ"ג תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שהכשר אוכלין צריך שיהיה ברצון בעלים, ואחר שנעקרו מהקרקע. משקה שנפל על האוכל בתחילה ברצון ולא בסוף או בהיפך. משקין שנתלשו מהקרקע שלא ברצון. ודין הכופה קערה על הכותל כדי שתודח או שלא ילקה הכותל, או שיודח הכותל.

17 **א. כָּל דִּבְרֵי הֶכְשֵׁר אֲכָלִין - דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי**
18 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע**
19 **- אֶחָד הַמַּיִם וְאֶחָד שְׁאָר שִׁבְעָה מַשְׁקִין[2]. וְהוּא**
20 **שֶׁיִּנָּתֵן עֲלֵיהֶם בִּרְצוֹן בְּעָלִים[3] וְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ מִן**
21 **הַקַּרְקַע[4]. שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁאֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא בָּא**
22 **עָלָיו מַיִם כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר[5], לֹא נֶאֱמַר 'וְכִי יֻתַּן מַיִם'**
23 **אֶלָּא לְאַחַר שֶׁנֶּעֱקְרוּ הָאֲכָלִין וְנִתְלְשׁוּ הַמַּשְׁקִין.**

2) הכוונה לששת המשקין שביחד עם המים הם שבעה. ואלה הם שבעת המשקין: יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים (ראשי תיבות: יד שחט דם). 3) מכשירין פ"א מ"א. במשנה שם אמרו "לרצון" סתם, ורבינו מפרש "לרצון בעלים, כי ההגיון מחייב, שבדבר התלוי ברצון - קובע רצון בעלים ולא רצונם של אחרים (ראה למעלה פ"א ה"ב). 4) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ח ה"ג: "ומוציא אני (מדין הכשר) את שירדו לבורות שיחין ומערות שאינן תלושין מן הקרקע". ובמס' מכשירין פ"ד מ"ו, שנינו: "צנון שבמערה, נדה מדיחתו (במים מכונסים שבמערה) והוא טהור, העלתו כל שהוא מן המים — טמא" (ראה 'תוספות' חולין לא, ב - ד"ה ופירות). 5) ואם כן לא תמצא זרעים שאינם מוכשרים.

24 **ב. כָּל מַשְׁקֶה[6] שֶׁנָּפַל עַל הָאֹכֶל בַּתְּחִלָּה בִּרְצוֹן**
25 **בְּעָלִים[7], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפוֹ בִּרְצוֹן, אוֹ שֶׁהָיָה**
26 **סוֹפוֹ בִּרְצוֹן וְאֵין תְּחִלָּתוֹ בִּרְצוֹן[8] - הִכְשִׁיר. נָפַל שֶׁלֹּא**
27 **בִּרְצוֹנוֹ - אֵינוֹ מַכְשִׁיר. אֲפִלּוּ בָּלַל הוּא פֵּרוֹתָיו מִפְּנֵי**
28 **הַסַּכָּנָה[9] אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ[10], וְהוּא אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ**
29 **בְּלוּלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא הֻכְשְׁרוּ. כֵּיצַד? הַטּוֹמֵן פֵּרוֹתָיו**
30 **בְּמַיִם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים[11], אוֹ הַנּוֹתֵן פֵּרוֹתָיו לְשִׁבֹּלֶת**
31 **הַנָּהָר לַהֲבִיאָן עִמּוֹ[12] - אֵינָן מֻכְשָׁרִים.**

6) משנה, שם. 7) רבינו מדייק ואומר: "שנפל על האוכל

בתחילה ברצון בעלים", אבל אם נפלו במקום אחר ברצון בעלים, ומשם חזרו ונפלו על הפירות שלא ברצונו - לא הוכשרו. ואין כן דעת הר"ש, והוא מפרש, שמספיק רצון בעלים בנפילה ראשונה. וכן דעת הראב"ד. 8) נפלו על הפירות ללא כוונת בעלים ואחר־כך היה מרוצה מזה. 9) לקמן יתבאר. 10) הוא צריך לכן שיהיו במים, אבל לא כדי שיורטבו. 11) שלא ירגישו בפירות (דוגמא לסכנה). 12) הוא הולך על שפת הנהר בכיוון הזרם, ונותן שק מלא פירות בנהר והוא שט עם הזרם (דוגמא למפני הצורך).

1 ג. מַשְׁקִין[13] שֶׁנִּתְלְשׁוּ מִן הַקַּרְקַע שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן - אֵינָן
2 מַכְשִׁירִין. לְפִיכָךְ, אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ פֵּרוֹת שֶׁנִּכְלְלוּ
3 בְּמַשְׁקִין וְנִתְלְשׁוּ שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ
4 אֲכָלִין בְּאוֹתָן מַשְׁקִין בְּרָצוֹן - לֹא הֶכְשִׁרוּ, שֶׁהֲרֵי
5 אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁלֹּא לְרָצוֹן נִתְלְשׁוּ, וּכְאִלּוּ הֵן עֲדַיִן
6 בַּקַּרְקַע שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[14]. הָיוּ הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָדָם
7 וְעַל הַכֵּלִים וְעַל הַפֵּרוֹת תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן וְנָגְעוּ בָּהֶן
8 אֲכָלִין בְּרָצוֹן - הֶכְשִׁרוּ[15]. כֵּיצַד? הַכּוֹפֶה קְעָרָה[16] עַל
9 הַכֹּתֶל בִּשְׁבִיל שֶׁתּוּדַח[17] - הַמַּיִם שֶׁבָּהּ מַכְשִׁירִין, וְאִם
10 הִנִּיחַ בָּהֶן פֵּרוֹת - הֶכְשִׁרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּלוּשִׁין בַּכְּלִי
11 לְדַעַת[18]. כְּפָאָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִלְקֶה הַכֹּתֶל[19] - הַמַּיִם
12 שֶׁבָּהּ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[20], וּלְפִיכָךְ אִם נָתַן בָּהּ אֲכָלִין -
13 לֹא הֶכְשִׁרוּ. נִתְכַּוֵּן שֶׁיּוּדַח הַכֹּתֶל[21]: אִם הָיָה כֹּתֶל
14 בַּיִת[22] - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשִׁירִין; שֶׁהַתְּלוּשׁ שֶׁחִבְּרוּ -
15 לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר הֲרֵי הוּא כְּתָלוּשׁ, וְנִמְצְאוּ מַיִם שֶׁעַל
16 כֹּתֶל בַּיִת זֶה כַּמַּיִם שֶׁבַּכֵּלִים[23]. וְאִם הָיָה כֹּתֶל מְעָרָה,
17 שֶׁאֵינוֹ בִּנְיָן אֶלָּא עַצְמָהּ שֶׁל קַרְקַע - הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ
18 אֵינָן כִּתְלוּשִׁין[24] מִן הַקַּרְקַע.

13) שם פ"ד מ"ג. 14) כמבואר בה"א. ואין זה דומה לדין צנון שבמערה שהובא למעלה בהערה ג, שאם הוציאה אותו מן המים — נטמא, מפני ששם נתלשו המים ברצון והם מכשירין אחרי שנתלשו. 15) גם התלישה וגם הנגיעה צריכות להיות ברצון. [נראה שהתלישה אינה טעונה רצון בעלים, ומספיק רצונו של כל אדם שהוא, ורק הנגיעה טעונה רצון הבעלים של הפירות, כמבואר בתחילת ההלכה הקודמת]. 16) שם. 17) כדי שירדו מי גשמים לתוכה וידיחוה. 18) בהתאם לרצונו. 19) שהמים יעברו לקערה ולא ירטיבו את הכותל. 20) מפני שהוא אינו מעוניין בכך שיגיעו המים לקערה, אלא שלא יפלו על הכותל, והרי זה דומה למפני הצורך שבהלכה הקודמת. 21) לפי פירושו של רב פפא (חולין טז, א) למשנתינו. 22) והחומר שממנו נבנה הכותל היה תלוש שחיברו לקרקע. 23) שנתלשו ברצון, שהרי הוא רוצה שיפלו על הכותל. 24) מפני שכותל זה לא היה תלוש מעולם.

19 ד. הַשּׁוֹחֶה[25] לִשְׁתּוֹת[26] - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִים בִּשְׂפָמוֹ
20 וּבְפִיו תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹנוֹ[27]; שֶׁדָּבָר יָדוּעַ הוּא שֶׁהַשּׁוֹתֶה
21 יַעֲלֶה הַמַּיִם בְּפִיו וּבִשְׂפָמוֹ, וְהוּאִיל וְשָׁתָה בִּרְצוֹנוֹ -
22 הֲרֵי אֵלּוּ נִתְלְשׁוּ בְּרָצוֹן. אֲבָל הַמַּיִם הָעוֹלִים בְּחָטְמוֹ
23 וּבִזְקָנוֹ וּבְרֹאשׁוֹ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[28].

25) מכשירין פ"ד מ"א. 26) מרכין ראשו, כדי לשתות מן המעיין וכדומה. 27) אף־על־פי שהוא אינו מעוניין אלא בכניסת המים למעיו בלבד. 28) שאפשר לשתות בזהירות, ולא יגיעו שם מים.

24 ה. הַמְמַלֵּא[29] אֶת הֶחָבִית[30]: הַמַּיִם הָעוֹלִים אַחֲרֶיהָ[31],
25 וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא מְכוֹנָן[32] עַל צַוָּארָהּ[33], וּבַחֶבֶל שֶׁהוּא
26 לְצָרְכָּהּ[34] - הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין בִּרְצוֹן[35]; וְהַמַּיִם שֶׁבַּחֶבֶל
27 הַיָּתֵר עַל צָרְכָּהּ - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. נְתָנָהּ תַּחַת
28 הַצִּנּוֹר[36] - כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּהּ וּבַחֶבֶל אֵינָן תְּלוּשִׁין
29 בִּרְצוֹן[37], לְפִיכָךְ אֵין מַכְשִׁירִין.

29) שם. 30) קושר סביבה חבל ומשקיעה בבור. [החביות בתקופת המשנה היו צרות למעלה ומוקפות שפה, וקושרים את החבל במקום הצר והשפה מעכבת שלא יפול]. 31) אחורי החבית. 32) לפוף, כרוך. 33) המקום שמתחת לשפה, נקרא "צואר". 34) לצורך מילוי החבית. כשהוא דולה מים מן הבור משקיע את החבית למטה מפני המים ומרטיב חלק מן החבל. [במשנה, אמר רבי שמעון בן אלעזר: "וכמה לצורכה? טפח". ותמוה למה השמיט רבינו את דבריו שאין חולק עליהם במשנתינו]. 35) שהרי אי־אפשר למלא את החבית מבלי שיעלו מים על גבה ועל החבל, וזה דומה למים שבשפת השותה ובפיו שבהלכה הקודמת. 36) שיקלחו המים מעצמם ישר לחבית. 37) מפני שאפשר שהמים יפלו לחבית ללא הרטבת גבה או החבל הקשור סביב צוארה.

30 ו. מִי שֶׁיָּרְדוּ[38] עָלָיו גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ הָיָה אַב הַטֻּמְאָה
31 - הַמַּיִם שֶׁעָלָיו, אַף עַל פִּי[39] שֶׁיָּרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן
32 לַתַּחְתּוֹן[40], טְהוֹרִין[41]. וְהוּא שֶׁיִּנַּתְּקֵם מֵעָלָיו בְּכָל
33 כֹּחוֹ[42]; אֲבָל אִם הָיוּ שׁוֹתְתִין[43] וְיוֹרְדִים - בִּשְׁעַת
34 פְּרִישָׁתָם מִתְטַמְּאִין[44]. וּבִזְמַן שֶׁהֵן טְהוֹרִין - אֵינָן
35 מַכְשִׁירִין, שֶׁהֲרֵי אֵינָן תְּלוּשִׁין עָלָיו לִרְצוֹנוֹ; וְאִם
36 נֶעֱרַר[45] - הֲרֵי אֵלּוּ לְרָצוֹן[46]. עָמַד תַּחַת הַצִّנּוֹר לְהָקֵר
37 אוֹ לִדּוֹחַ - הֲרֵי זֶה לְרָצוֹן, וְאִם הָיָה טָמֵא - הַמַּיִם
38 שֶׁעָלָיו טְמֵאִין.

38) שם מ"ב. 39) תוספתא, מכשירין פ"א ה"ג. 40) אפילו ירדו מגופו או מבגדיו. 41) מפני שנפלו עליו שלא לרצון. 42) ונותקו כהרף עין. 43) לאט לאט. 44) בנגיעתם בבגד הטמא, מפני שהוא רוצה בהעברתם מבגדיו, אבל כשנותקו כהרף עין - אין כאן נגיעה בשעת ההעברה. כך מפרש רבינו דברי רב יוסף בכריתות טו, ב (ראה ראב"ד). 45) כדי להוציא את המים והם ניתזים מן הבגד. 46) שהרי נתלשו לרצונו ע"י הניעור, ולפיכך הם מכשירים גם כשנותקו בכל כוחו, אף־על־פי שאינם מטמאים.

39 ז. חָבִית[47] שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה פֵּרוֹת וְיָרַד הַדֶּלֶף[48]
40 לְתוֹכָהּ[49] - הֲרֵי זֶה יַעֲרֶה[50] הַמַּיִם מֵעֲלֵיהֶן וְאֵינָן
41 מַכְשִׁירִין[51], וְאַף עַל פִּי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ עַד
42 שֶׁיַּעֲרֶה הַמַּיִם מֵעֲלֵיהֶן[52].

47) שם מ"ד. 48) מי גשמים הנוטפים מן הגג. 49) שלא לרצונו. 50) מטה את החבית על צידה והמים יצאו. 51) כבית־הלל, שם. 52) בפירושו למשנתינו מבאר רבינו טעמם של בית־שמאי שאמרו ישבר את החבית, שאם הוא מטה אותה על צידה, המים נשפכים לאט לאט, ורצון הבעלים בכך שפירותיו ישהו עוד מעט במים, ולפיכך ישבר את החבית, כדי שהמים יצאו במהירות האפשרית, ובית־הלל חולקים.

1 **ח. עֲרֵבָה[53] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ[54] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[55]**
2 **וְהַצָּפִין[56] מֵעֲלֵיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[57]. נְטָלָהּ**
3 **לְשָׁפְכָהּ[58] - הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ[59] אֵינָן בְּרָצוֹן. הִנִּיחָהּ**
4 **שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָהּ - הַנִּתָּזִין וְהַצָּפִין שֶׁבְּתוֹכָהּ[60] אֵינָן**
5 **תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְאִם נְטָלָהּ לְשָׁפְכָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ**
6 **מַכְשִׁירִין, שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא שְׁפָכָהּ בִּמְקוֹמָהּ הֲרֵי תְּלָשָׁן**
7 **בִּרְצוֹנוֹ[61].**

53) שם מ"ה. 54) שלא לרצון בעלים. 55) כשנופלות טיפות עבות לתוך המים שבעריבה, ניתזות טיפות זעירות ונופלות מחוץ לעריבה. 56) כשנתמלאה העריבה, צפים על גבה מי הגשמים הנוספים ונשפכים. 57) ואינם מכשירים. והוא־הדין למים שבתוך העריבה. ונקטה המשנה "ניתזין וצפין" מפני הבבא השניה, העוסקת בהניח בכוונה כדי שירדו המים לתוכה, שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 58) כדי להסביר יפה את דברי רבינו, יש לבאר תחילה את המשנה ששימשה לו מקור להלכה זו. שנינו שם: "עריבה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין אינן בכי־יותן (פירוש, לא נכללו במה שכתוב (ויקרא יא, לח): וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם). נטלה לשפכה, בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. הניחה שירד הדלף לתוכה, הניתזין והצפין בית־שמאי אומרים בכי־יותן, ובית־הלל אומרים אינן בכי־יותן. נטלה לשפכה - אלו ואלו מודים שהן בכי־יותן". ופירושה לפי דעת רבינו הוא: הבבא הראשונה עוסקת כשירד הדלף שלא לרצון בעלים. ושניהם מודים, שהמים אינם מכשירים, ולא רק הניתזים והצפים אלא גם אלה שבתוך העריבה (כן פירשו גם הר"ש והרא"ש במשנה), והמשנה כתבה "הניתזין והצפין" מפני הבבא השניה שבה נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בניתזין וצפין. ואם נטל את העריבה לשפוך את המים במקום אחר, סוברים בית־שמאי מכיון שלא שפך המים בו במקום, אלא העביר את העריבה למקום אחר, הרי רצה שיישארו למשך זמן מה בעריבה, וזה נקרא לרצונו ומכשירים. ודעת בית־הלל, שיש כאן סברא נגדית: מכיוון שהוא שופך את המים - גילה דעתו, שאינו רוצה בהם בכלל (ראה רא"ש כאן) ולכן אמרו שאינם מכשירים. בבבא שניה מדובר, כשהניח העריבה בכוונה שירדו לתוכה המים. כאן הדבר פשוט, שהמים שבתוכה מכשירים לדברי הכל, ולא הוצרכה המשנה להשמיענו זאת. ובניתזין וצפין נחלקו. בית־שמאי אומרים מכיון שירדו לעריבה לרצונו, אע"פ שניתזו או נשפכו – מכשירים, ובית־הלל חולקים, מפני שלא התכוון להם אלא למים שיישארו בעריבה. ובנטלה לשפכה משמיעה אותנו המשנה, שגם בית־הלל מודים שהמים שבתוכה מכשירים, ואין אנו אומרים, הרי גילה דעתו שאינו רוצה כלל במים אלה, ומכל־שכן כשלא נטלה לשפכה, כמבואר למעלה. עד כאן פירוש המשנה, ועכשיו נמשיך בפירוש דברי רבינו: 59) המילה "שבתוכה" אינה במשנה, ורבינו הוסיף אותה, שלא תטעה לומר שהמחלוקת במשנה היא בניתזים וצפים, אבל במים שבתוך העריבה מכשירים גם לדעת בית־הלל כשנטלה לשפכה. 60) נראה שהמילה "שבתוכה" נעתקה ממקומה בטעות, ומקומה הנכון למטה אחר המילים "הרי אלו" (בדוחק גדול אפשר לפרש שהכוונה לצפים שהיו בתוכה לפני שנשפכו, אבל יש להעדיף העברתה למטה כמו שכתבנו. ראה השלמות). 61) ממקומם הראשון. נימוק זה אינו במשנה, ונאמר למעלה בפירושנו למשנתינו לדעת בית־שמאי בבבא ראשונה, כשלא הניח את העריבה בכוונה, ושם לא נתקבל על דעת בית־הלל מפני שיש גם סברא נגדית, כמו שביארנו, ושתי הסברות שקולות, ולכן מעשה הנטילה לשפכה לא מעלה ולא מוריד. אולם כאן, כשהניח מרצונו, מסביר רבינו, למה אין השפיכה מועילה כגילוי דעת שאינו רוצה במים - ואומר, שיש כאן סברא נגדית "שתלשן מרצונו", ומשום כך מכריע גילוי דעתו הראשון, שהניח בכוונה. ומתוך אותו הטעם ששתי הסברות שקולות ומבטלות זו את זו, פוסק רבינו, בלא הניח בתוכה אינם מכשירים (ראה למעלה ה"א וה"ב).

8 **ט. הַמַּטְבִּיל אֶת כֵּלָיו וְהַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בִּמְעָרָה:**
9 **הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו - בְּרָצוֹן[62], וּבְרַגְלָיו - אֵינָן**
10 **כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[63].**

62) פירוש, המים שעלו בידיו אגב כביסה, נידונים כתלושים ברצון ומכשירים, מפני שאי־אפשר לכבס או להטביל מבלי שיעלו המים על ידיו. 63) אין רצונו שיתלחלחו רגליו במים.

11 **י. פֵּרוֹת[64] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַמַּיִם וּפָשַׁט יָדָיו וּנְטָלָן -**
12 **לֹא הֻכְשְׁרוּ[65]. וְאִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו - הֻכְשְׁרוּ**
13 **בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהַמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו וְשֶׁעַל הַפֵּרוֹת[66] הֲרֵי**
14 **הֵן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן[67].**

64) שם מ"ז. 65) מפני שנפלו שלא ברצון בעלים. 66) שנרטבו מהמים שעל ידיו. 67) מכיוון שהוא רוצה שיגיעו המים לידיו, ורוצה גם כן שיגע בפירות בידיו אלו כדי להוציאם, אבל כשלא נתכוון שיודחו ידיו הרי המים שעל ידיו אינם לרצון, ולפיכך אע"פ שהוא רוצה שתגענה בפירות – לא הוכשרו.

15 **יא. הַנּוֹתֵן[68] פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ הַמַּיִם בִּרְצוֹנוֹ, אִם הָיוּ**
16 **מַיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת - אֵינָן מֻכְשָׁרִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן**
17 **בַּמַּיִם[69]; הוֹצִיאָן - הֻכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁעַל**
18 **יָדָיו, שֶׁהֲרֵי נִתְלְשׁוּ בִּרְצוֹן. כֵּיצַד? צְנוֹן אוֹ לֶפֶת**
19 **שֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - נִדָּה מְדִיחָתוֹ שָׁם וְהוּא טָהוֹר;**
20 **הֶעֱלָתָהוּ כָּל שֶׁהוּא מִן הַמַּיִם - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[70].**

68) שם מ"ו. 69) שמים מחוברים בקרקע אינם מכשירים,

אע"פ שהפירות נרטבו מרצון בעלים. 70) בנגיעה שלאחר הוצאתם מן המים.

יב. קֶפֶה[71] שֶׁהִיא מְלֵאָה תּוּרְמוֹסִין[72] וּנְתוּנָה[73] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - מוֹשִׁיט יָדוֹ הַטָּמֵא וְנוֹטֵל תּוּרְמוֹסִין מִתּוֹכָהּ וְהֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵכְשְׁרוּ, שֶׁהֲרֵי מִתּוֹכָהּ נָטַל וְאֵין רְצוֹנוֹ בַּמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן[74]. הֶעֱלָם[75] מִן הַמַּיִם - הַנּוֹגְעִין בַּקֶּפֶה טְמֵאִין[76], שֶׁהֲרֵי הֵכְשְׁרוּ בַּמַּיִם שֶׁבַּקֶּפֶה שֶׁנִּתְלַשּׁוּ בִּרְצוֹנוֹ[77], וּשְׁאָר כָּל הַתּוּרְמוֹסִין שֶׁבְּתוֹךְ הַקֶּפֶה טְהוֹרִין[78].

71) שם. 72) מין קטנית. 73) שלא לרצונו. 74) ואין זה דומה לדין צנון שבהלכה הקודמת, מפני ששם מדיחה ברצון. 75) צ"ל העלה (דפוס רומא ר"מ וכת"י תימן, וכן גורס ה'תוספות יום־טוב'), פירוש, הטמא העלה את כל הקופה מן המקווה. 76) שהקופה נטמאה מנגיעת הטמא, ומטמאה את התורמוסים. 77) כשהוציא את הקופה מן המקווה. 78) אפילו אם הוא אב הטומאה, מפני שהקופה נעשית ראשון, והתורמוס הנוגע בה הוא שני, ואין שני עושה שלישי בחולין (רבינו בפירושו למשנתינו). ויוצא מזה, שאם התורמוסים תרומה, נטמאו גם אלה שנגעו בנוגעים בקופה.

יום ד' כ"ד תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמרי תרומה שנתן עליהם מים.

א. הַמְמַלֵּא[2] בְּקִילוֹן[3] - הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בַּקִּילוֹן הֲרֵי הֵן[4] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן עַד שֶׁלֹּשָׁה יָמִים[5]; אֲבָל אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[6], אֶלָּא אִם נִשְׁאַר שָׁם מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַכְשִׁיר.

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שיישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

ב. עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין[7] בְּרָצוֹן, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, אִם רַבּוּ[8] - הֲרֵי כֻּלָּן שֶׁלֹּא לְרָצוֹן. הוֹצִיאָן שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אַף עַל פִּי שֶׁרַבּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן לְרָצוֹן[9]. הָיוּ רַגְלָיו אוֹ רַגְלֵי בְהֶמְתּוֹ מְלֵאוֹת טִיט, וְעָבַר בְּנָהָר וְרָחֲצוּ: אִם שָׁמַח - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין עֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[10], וְאִם לָאוּ - אֵינָן בְּרָצוֹן.

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

ג. הַמּוֹרִיד אֶת הַגַּלְגַּלִּים[11] וְאֶת כְּלֵי הַבָּקָר[12] בִּשְׁעַת הַקָּדִים[13] לַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּסָּתְמוּ הַסְּדָקִין שֶׁבָּעֵץ - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנותנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

ד. הַמּוֹרִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִשְׁתּוֹת - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּפִיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וּבְרַגְלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן, אֶלָּא אִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ. וּבִשְׁעַת הַחֹרֶף[14] וְהַדֵּישׁ[15] - אַף שֶׁבְּרַגְלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[16]. הוֹרִידָהּ חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[18].

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

ה. הַטּוֹבֵל בַּמַּיִם - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[19]; אֲבָל הָעוֹבֵר בַּמַּיִם[20] - כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21].

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על גופו. 20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. 21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

ו. מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר[22] וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ - בִּטְלוּ הַשְּׁנִיִּים[23] אֶת הָרִאשׁוֹנִים[24], וַהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ לִשְׁכָּרוֹ[25] אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ[26] - בָּטְלוּ הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל אִם דָּחֲהוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק[27] - לֹא בָּטְלוּ, אֶלָּא הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו תְּלוּשִׁין לְרָצוֹן. טָבַל בְּנָהָר

וְעָלָה וְיָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גְּשָׁמִים[28] - חֲרֵי בָּטְלוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

22) והמים שעל גופו הם ברצון. 23) שאינם לרצון. 24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. 25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבירו למים (ר"ש ורא"ש). 26) והיו עליה מים תלושין ברצון. 27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. 28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו.

ז. הַשֶּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[29] אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[30], וְהַמַּיִם הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם נִתְכַּוֵּן לְהַתִּיז עַל חֲבֵרוֹ - אַף הַנִּתָּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[31].

29) על ידי תנועות איבריו. 30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. 31) כמו בדחוהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו).

ח. הָעוֹשֶׂה צִפּוֹר[32] בַּמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לְיַדַּע עָמְקוֹ[33] - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ וּבַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[34]. וְאִם מָדַד רָחְבּוֹ - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו אוֹ בַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]. פָּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַבּוֹר לְיַדַּע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - חֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[36]. פְּשָׁטָן לְיַדַּע כַּמָּה מַיִם שָׁם - הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. זָרַק אֶבֶן לַבּוֹר לְיַדַּע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - מַיִם הַנִּתָּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן[37], וְשֶׁעַל הָאֶבֶן[38] אֵינָן כִּתְלוּשִׁין.

33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. 34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. 35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. 36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. 37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. 38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. הַחוֹבֵט עַל הַשֶּׁלַח[39] חוּץ לַמַּיִם[40] - הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ. חָבַט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[41].

39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. 40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. 41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. הַמַּיִם הָעוֹלִין בַּסִּפִּינָה וּבָעֵגֶל[42] וּבַמְּשׁוּטוֹת - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוּדוֹת וּבָרְשָׁתוֹת וּבַמְּכַמּוֹרוֹת[43] - אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נִעֲרוּ[44] - תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[45]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁעַל הַקַּסְיָה[46] שֶׁל שַׁלְחָנוֹת[47] וְעַל הַשִּׁיפָּה[48] שֶׁל לְבֵנִים - אֵינָן בְּרָצוֹן; וְאִם נִעֲרוּ - חֲרֵי אֵלּוּ בְּרָצוֹן.

42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. 43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. 44) להוציא מהם המים. 45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. 46) ציפוי. 47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. 48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַסִّפִּינָה לַיָּם הַגָּדוֹל לְצָרְפָהּ[49], הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגִּשָּׁמִים לְצָרְפוֹ[50], הַמַּנִּיחַ אֶת הָאוּד[51] בַּגִּשָּׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם[52] - חֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; אֲבָל הַמּוֹצִיא אֶת הַמַּסְמֵר וְאֶת הָאוּד לַגִּשָּׁמִים לְכַבּוֹתָן[53] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). 50) להקשותו. ברזל מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. 51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. 52) לכבות את הגחלת הבוערת ויישאר פחם להשתמש בו. 53) כדי שלא יוזק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

יג. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמִּשְׁלֶת[54] לַבּוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ כְּלִי אוֹ קִיתוֹן[55], שִׁלְשֵׁל אֶת הַכִּלְכָּלָה[56] לַבּוֹר כְּדֵי שֶׁתֵּשֵׁב עָלֶיהָ הַתַּרְנְגֹלֶת[57] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[58].

54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. 55) כוס לשתייה. 56) סל קטן. 57) ויעלה אותה. 58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְמַחֵץ אֶת הַכִּרְשָׁה[59] לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוֹחֵט שְׂעָרוֹ[60] בְּכִסּוּתוֹ - הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[61], וְהַנִּשְׁאָרִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[62], מִפְּנֵי

שֶׁרְצוּנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלָּן. וּכְרֵשָׁה עַצְמָהּ הֵכְשְׁרָה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מַכְשִׁירִין[63]. וְאִם נִתֵּק הַמַּיִם מֵעָלֶיהָ בְּכָל כֹּחוֹ - לֹא הֵכְשְׁרָה[64].

59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. 60) שנרטב שלא ברצונו. 61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. 62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. 63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. 64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמַּרְעִיד[65] אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר[66] מִמֶּנּוּ אֲכָלִין אוֹ לְהַשִּׁיר טֻמְאָה[67] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[68]. הִרְעִידוֹ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין[69] - הַיּוֹצְאִין הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנִּשְׁאָרִין בּוֹ[70], אַף עַל פִּי שֶׁנָּשְׁרוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְּזוּ[71] עַל הַמְחֻבָּרִין - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[72].

65) מנענע את האילן והוא רועד. 66) להפיל. 67) המונחת בענפי האילן. 68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. 69) התכוון להפיל משקין שעליו. 70) באילן. 71) על ידי הרעידה. 72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחוברים. ואם נתכוון שיפלו על המחוברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

טז. הַמַּרְעִיד[73] אֶת הָאִילָן[74] וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ סֵכָּה[75] וְנָפְלָה עַל חֲבֵרְתָּהּ, וְתַחְתֵּיהֶן זְרָעִים וִירָקוֹת מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, וְנָפְלוּ הַמַּיִם עַל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתֵּיהֶן - אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁבַּזְּרָעִים וְשֶׁבַּיְּרָקוֹת אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[76].

73) שם משנה ג. 74) בכוונה להשיר מים. 75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. 76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

יז. שְׁמָרִים[77] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם[78] - כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת שֶׁהָרִאשׁוֹן[79] וְהַשֵּׁנִי[80] אָסוּר לְזָרִים; וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ בְּדֶרֶךְ הַבַּיִת[81] - אַף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[82] הַוַּדַּאי[83] - רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר[84]. כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן אִסּוּרָן, כָּךְ אָמְרוּ לְעִנְיַן הֶכְשֵׁרָן. כְּגוֹן שֶׁנִּתְמַדּוּ מֵאֲלֵיהֶן[85] וְהָיְתָה בְּהֵמָה שׁוֹתָה[86] רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. שֶׁאִם הָיָה הָאָדָם הוּא שֶׁמֵּסִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲלֵיהֶן נָפְלוּ - כֵּיוָן שֶׁחִשְּׁבָן וְהִקְפִּיד עֲלֵיהֶן מַכְשִׁירִין[87].

77) שמרי יין. 78) לעשות תמד. 79) התמד הראשון. 80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. 81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. 82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו־ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. 83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. 84) לאכלו חוץ לירושלים. 85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לעניין איסור, חשובים גם כן לעניין הכשר. 86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). 87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

יום ה' כ"ה תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חיטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

א. פֵּרוֹת[2] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָן וְעֵרְבָן כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגְּבוּ[3] - לֹא הֵכְשְׁרוּ[4].

2) מכשירין פ"ה מ"ג. 3) מתוך שהמים יתפזרו לכל הפירות. 4) שהרי אינו רוצה להרטיב את הפירות.

ב. הַמַּעֲלֶה[5] פֵּרוֹתָיו לַגַּג מִפְּנֵי הַכִּנִּימָה[6] וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֵכְשְׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּרֵד עֲלֵיהֶן הַטַּל - הֵכְשְׁרוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֶעֱלוּם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשְּׁבוּ שֶׁיֵּרֵד הַטַּל עֲלֵיהֶן - לֹא הֵכְשְׁרוּ;

שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה לָהֶן[7] דִּין תּוֹרָה[8], וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[9] אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[10]. הָפְכוּ בָהֶן קְטַנִּים[11] עַל הַגַּג - הֲרֵי אֵלּוּ מַכְשָׁרִין; שֶׁאִם הָיְתָה מַחֲשָׁבָה שֶׁל קָטָן נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת מִדִּבְרֵיהֶן[12].

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

ג. הַמַּעֲלֶה[13] אֶת הָאַגֻּדּוֹת[14] וְאֶת הַקְּצִיעוֹת[15] וְאֶת הַשּׁוּם לַגַּג בִּשְׁבִיל שֶׁיַּמְתִּינוּ[16], וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַטַּל יוֹרֵד[17] - הֲרֵי זֶה בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱלָם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּמְתִּינוּ.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחלחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

ד. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[18] לִטְחוֹן וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח[19] - הֻכְשְׁרוּ. הָיוּ זֵיתָיו נְתוּנִין בַּגַּג וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח - הֻכְשְׁרוּ. הַחֲמָרִים[20] שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בַּנָּהָר וְנָפְלוּ שַׁקֵּיהֶן בַּמַּיִם וְהֶעֱלוּם, אִם שָׁמְחוּ - הֻכְשְׁרוּ הַפֵּרוֹת, וְהַמַּיִם שֶׁעַל הַשַּׁקִּין הִנָּם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21], שֶׁהֲרֵי שָׁמְחוּ[22].

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שרויות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמח, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף־על־פי ששמחו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

ה. שַׂק[23] שֶׁהוּא מָלֵא זֵרְעוֹנִים וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[24] אוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל מַעֲלוֹת[25] הַמְּעָרָה[26] וְשָׁאֲבוּ[27] - הֻכְשְׁרוּ.

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

ו. חָבִית[28] שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַמַּשְׁקִין[29], אוֹ מְלֵאָה מַשְׁקִין שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת[30], וְשָׁאֲבוּ[31] - הֻכְשְׁרוּ. בְּאֵילוּ מַשְׁקִין אָמְרוּ? בְּמַיִם וּבְיַיִן וּבְחֹמֶץ[32]; אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין[33] אֵין מְשָׁאֲבִין[34] מִן הַחֶרֶס כְּדֵי שֶׁיַּכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת שֶׁבְּצִדָּן.

28) שם מ"ב. סתם חבית היא של חרס. 29) ולא שקעה כולה במשקין ולא נכנסו לתוכה. 30) והפירות נוגעים בדופני החבית מבחוץ. 31) את הלחלוחית המתמצה דרך דופני החרס. 32) של יין. 33) חמשה המשקין האחרים המכשירים. 34) אינם חודרים דרך דופני החבית.

ז. הָרוֹדֶה[35] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּין - לֹא הֻכְשְׁרָה[36]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֻכְשְׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת[37]. וְכֵן אִם הָיָה[38] הַיַּיִן טָמֵא וְהָיְתָה פַּת חִטִּים - טְהוֹרָה; וְאִם הָיְתָה שְׂעוֹרִים - נִטְמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁאֲבָה מַשְׁקִין טְמֵאִין.

35) שם מ"ג. רודה - מוציא פת מן התנור. 36) המדובר בנילושו במי פירות, שאינם מכשירים, אבל כשנילושו במים הרי הוכשרו בלישה. 37) כר' יוסי שם. 38) במשנתנו נחלקו לענין טומאה, ורבינו סובר שהוא־הדין לענין הכשר.

ח. הַמְרַבֵּץ[39] אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חִטִּים וְטָנְנוּ[40]: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הַסֶּלַע[41] - לֹא הֻכְשְׁרוּ. הַמְכַבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּעֲרֵבָה וְנָתַן בָּהּ חִטִּים וְטָנְנוּ: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הָעֲרֵבָה[42] - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

39) שם מ"ד. מרבץ - זולף מים על הרצפה כדי שלא יעלה האבק. 40) הורטבו. וכמוה מצאנו במועד קטן ו, ב: אם היתה שדה מטוננת. 41) ספגו לחלוחית עצם סלע הריצפה. [הר"ש מפרש, סלע היינו אבן הנמצאת במקום מששת ימי בראשית, ואבנים כאלו מוציאות רטיבות, ודינה כזיעת בתים]. 42) במשנה: "מחמת עצמן", ויש גורסים "עצמה". וכך היא גירסת רבינו. [ונאמרו פירושים שונים דחוקים מאד, ומתקבל על הדעת פירושו של הראב"ד בהשגותיו כאן, שאם נתן החיטים בעריבה עד שיתלחלחו מן המים הוכשרו, אבל אם נתנן בשביל העריבה עצמה, פירוש שלא מצא מקום נוח יותר להניח בו את החיטים - לא הוכשרו. וסגנונו מוכיח, שאינו משיג אלא מפרש דברי רבינו].

ט. הַטּוֹמֵן[43] פֵּרוֹת בְּחוֹל כְּדֵי שֶׁיַּרְטִיבוּ - הֻכְשְׁרוּ[44]. הַטּוֹמֵן בַּטִּיט הַנָּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[45] - הֻכְשְׁרוּ, וְאִם לָאו - לֹא הֻכְשְׁרוּ.

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

י. הַמְרַבֵּץ[46] אֶת גָּרְנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47] שֶׁמָּא יֻכְשְׁרוּ חִטָּיו[48] אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁמֵחַ[49].

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר־כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על־פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

יא. הַמְלַקֵּט[50] עֲשָׂבִים כְּשֶׁהַטַּל יוֹרֵד עֲלֵיהֶן לְחַפּוֹת

בָּהֶן הַחִטִּין[51] - לֹא הֶכְשִׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ[52] - הֶכְשִׁרוּ.

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חיטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם־כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

יב. הַמְרַבֵּץ[53] אֶת בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים וְנָתַן בּוֹ שִׁבֳּלִים וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

יג. הַנּוֹעֵר[55] אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ מַשְׁקִין וְיָרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַצַּד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הֶכְשַׁר[56].

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות (שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

יד. הַמַּעֲלֶה[57] שַׁקִּין מְלֵאִין פֵּרוֹת מִן הַנָּהָר וּנְתָנָן זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[58] - הֶכְשַׁר הַתַּחְתּוֹן בַּמַּיִם שֶׁיָּרְדוּ לוֹ מִן הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הִנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה.

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

טו. הַנּוֹפֵחַ[59] בַּעֲדָשִׁים לְבָדְקָן אִם הֵן יָפוֹת[60] וְהֵזִיעוּ - הֶכְשִׁרוּ בְּהֶבֶל פִּיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[61]. וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁמְּשִׁמִּין[62] בְּאֶצְבָּע - הֶכְשִׁרוּ בְּמַשְׁקֶה פִּיו וְשֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ.

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלחות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה עליהם והם נדבקים בו, ואחר־כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

טז. נָשַׁךְ[63] בְּאֹכֶל וְנָפַל הָאֹכֶל - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעַל הָאֹכֶל שֶׁלֹּא לְרָצוֹן[64]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים[65] וּתְמָרִים רְטֻבּוֹת וְכֹל שֶׁהוּא רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ[66], וְנָפַל[67] מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו בְּרָצוֹן[68]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וּתְמָרִים יְבֵשׁוֹת וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ, וְנָפַל מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן.

63) טבול־יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שרירו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי־אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

יז. עֲלִשִׁין[69] שֶׁלִּקְּטָן[70] לִבְהֵמָה[71] וֶהֱדִיחָן[72], וְחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כָּךְ - כְּבָר בְּאַרְנוּ[73] שֶׁהֵן צְרִיכִים הֶכְשֵׁר שֵׁנִי[74]. וְאִם הָיָה עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ כְּשֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[75].

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

יום ו' כ"ו תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמיאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם וכו'.

א. מַיִם שֶׁבַּכֵּלִים[2] - מִתְטַמְּאִין בֵּין לְרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, וּמְטַמְּאִין אֳכָלִים וְכֵלִים[3] בֵּין שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא נָפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן. אֲבָל מַיִם שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת[4] שִׁיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6] וּמֵי גְבָאִים[7] שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה[8] - אֵין מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁבַּקַּרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁאוּבִין[9] בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין[10], שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן הַמֵּת אוֹ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[11]. אֲבָל אִם שָׁתָה מֵהֶן אָדָם טָמֵא אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּרָצוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּקַּרְקַע. שָׁתָה מֵהֶן הַטָּהוֹר אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ בַּקַּרְקַע אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָהוֹר - נִטְמָא הַשּׁוֹתֶה[12] וְנִטְמָא הַכְּלִי, שֶׁהֲרֵי בְּרָצוֹן שָׁתָה אוֹ מִלֵּא. נָפַל[13] לְתוֹכָן[14] כֹּבֶד שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין[15] אֶלָּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הֵדִיחַ יָדוֹ וְהוֹצִיא הַכֹּבֶד - נִטְמָא הַכֹּבֶד בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי הֵן בְּרָצוֹן[16].

2) מקוואות פ"א מ"ב. 3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. 4) בור עגול ועמוק. 5) ארוכים וצרים. 6) מקורות, מכוסות מלמעלה. 7) גומא לא

עמוקה שנתקבצו בה מים. 8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. 9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. 10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. 11) אף־על־פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפי"ג ה"ה. 12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י־יא, שהשותה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. 13) מעצמו. 14) למים שנטמאו. 15) צ"ל שאין מטמאין. 16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פי"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת ההלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה] (ראה כסף־משנה, ולא נתבארו לי דבריו).

1 **ב. מֵי גְבָאִים[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן**
2 **מֵי בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּמֵי תַּמְצִית[18] שֶׁפָּסְקוּ[19]**
3 **וּמִקְוָאוֹת[20] שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ[21],**
4 **וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְרַבּוּ מֵי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶם, אַף עַל**
5 **פִּי שֶׁלֹּא שָׁטְפוּ[22] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[23]. לְפִיכָךְ, כָּל**
6 **הַמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי גְבָאִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,**
7 **בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[24].**

17) שם מ"ד. 18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. 19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). 20) בורות מרובעים. 21) כגון ששתה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. 22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתינו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. 23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיכות. ואין אנו חוששים שמא שתה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשתות ממנה. 24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

8 **ג. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים[25] - הַקְּרוּבִין לָעִיר[26] אוֹ לַדֶּרֶךְ**
9 **טְמֵאִין, שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וְשֶׁמִּלְּאוּ**
10 **מֵהֶן בְּכֵלִים טְמֵאִין[27], וְהָרְחוֹקִים טְהוֹרִים[28] עַד**
11 **שֶׁיְּהַלְּכוּ רֹב הָאָדָם. הִלְּכוּ[29] - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טֻמְאָה,**
12 **שֶׁהַהוֹלְכִים בְּשַׁיָּרוֹת מְמַלְּאִין וְשׁוֹתִין מֵהֶן. בַּמֶּה**
13 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּגֶבֶא שֶׁאֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה;**
14 **אֲבָל בְּגֶבֶא שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה[31] אֶלָּא בִּדְחַק**
15 **גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, (שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת**
16 **טְהוֹרִין) עַד שֶׁיִּמָּצֵא מְקוֹם פַּרְסוֹת רַגְלֵי אָדָם[32] אוֹ**
17 **פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה[33] נִכְּרֶת בּוֹ. אֲבָל מָצָא**
18 **פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[34] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁאֶפְשָׁר**
19 **שֶׁיָּרְדָה[35] וְשָׁתָת.**

25) שם. 26) הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב לעיר. 27) בני העיר הטמאים שתו ומילאו בכלים. 28) מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו בימות הגשמים. 29) התחילו בני אדם רבים לעבור בדרכים. 30) תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. 31) בלי טורח גדול. 32) על יד הגבא, שזו הוכחה שבא לשם אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. 33) כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. 34) גדיים וטלאים. 35) בעצמה, בלי ליווי הרועה.

20 **ד. חֶזְקַת[36] טִיט וּגְמוּמִיּוֹת[37] שֶׁבְּפִתְחֵי חֲנֻיּוֹת[38] בִּרְשׁוּת**
21 **הָרַבִּים בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין[39]; פָּסְקוּ**
22 **הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּמֵי שְׁפִיכוּת[40]. וְשֶׁבַּשְּׁוָקִין[41] -**
23 **הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב. גֶּבֶא שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן[42] אוֹ**
24 **חָלָב אוֹ דְּבַשׁ - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הָרֹב. נָפַל לְתוֹכוֹ**
25 **שֶׁמֶן[43], אַף עַל פִּי שֶׁהִקְפִּיאָהוּ[44] - הֲרֵי זֶה[45] מִתְטַמֵּא**
26 **וּמְטַמֵּא שֶׁלֹּא בְרָצוֹן, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָצֵאת יְדֵי**
27 **צַחְצָחִית[46].**

36) תוספתא, שם. 37) גומות. 38) החנוונים, וגם הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. 39) חזקה (מתקבל על הדעת וקרוב לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים אותם. 40) שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. 41) הגר"א גורס בתוספתא "שבשווקים", ונראה שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. 42) שם ה"ב. 43) טמא, ושמן אינו מתערב במים. 44) על־ידי ציונו והסירוהו מעל המים. 45) הגבא. 46) אי־אפשר שלא יישארו במים צחצוחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון (ראה הלכה הבאה).

28 **ה. שֶׁמֶן וּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין חוּץ מִן הַמַּיִם - הֲרֵי הֵן**
29 **בַּקַּרְקַע כְּמוֹת שֶׁהֵן בַּכֵּלִים[47], דִּין אֶחָד הוּא[48].**

47) זה למד רבינו מדין שמן שהקפיאוהו שבהלכה הקודמת. 48) דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק זה.

30 **ו. מֵי תַּמְצִית[49] שֶׁלֹּא פָסְקוּ[50], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן**
31 **אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל וְהֵם בַּקַּרְקַע וַהֲרֵי הַמַּיִם**
32 **נִמְשָׁכִין וּבָאִין לָהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאַף עַל**
33 **פִּי שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וּמִלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ נָתַן**
34 **לְתוֹכָן מַיִם טְמֵאִים - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין לְכָל דָּבָר.**

49) משנה, מקוואות פ"א מ"ו. 50) שמי גשמים זוחלים עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבארו למעלה ה"ב).

35 **ז. מִי שֶׁהָיָה[51] אוֹכֵל תְּרוּמָה בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת, כְּגוֹן**
36 **דִּבְלָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[52], וְהִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו לִטֹּל**
37 **צְרוֹר[53]: אִם הָפַךְ[54] - נִטְמֵאת הַדִּבְלָה בְּרִירוֹ; שֶׁהֲרֵי**

נִטְמָא בַּיָּד[55], מִפְּנֵי שֶׁעֲקָרוֹ[56]. וְאִם לֹא הָפַךְ - טְהוֹרָה; שֶׁהַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו קֹדֶם שֶׁיְּהַפְּכֶנּוּ אוֹ יִמְצְצֶנּוּ לְהוֹצִיאוֹ דּוֹמֶה לְמַיִם שֶׁלֹּא נִתְלְשׁוּ אֶלָּא הֵן עֲדַיִן בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין[57] אֶלָּא בְּרָצוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58], וְזֶה אֵין רְצוֹנוֹ אֶלָּא לִטֹּל הַצְּרוֹר. הָיָה פּוּנְדְּיוֹן[59] לְתוֹךְ פִּיו[60] וּפָשַׁט יָדוֹ לִטְּלוֹ וְהַדְּבֵלָה בְּתוֹךְ פִּיו, אִם הִנִּיחוֹ לִצְמָאוֹ[61] - הֲרֵי זֶה הָרֹק כְּעָקוּר[62], וְנִטְמֵאת הַדְּבֵלָה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה פִּיו שֶׁנִּטְמָא מֵחֲמַת יָדָיו[63].

51) כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53) הרגיש בצרור שנלחץ לתוך הדבילה. 54) בידו את הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55) הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה אף־על־פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. 56) את הריר. ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף־על־פי שידיים אינן מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא הפך 'אפילו תרומה לא נטמאה' (ראה השלמות). 57) וגם אינם מכשירים. 58) למעלה בה"א. 59) מטבע של מתכת. ולאו דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 60) בפיו (משנה, שם). 61) צמא היה ולא נמצאו מים תחת ידו, והכניס המטבע לתוך פיו, כדי לגרות את בלוטות הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. 62) מפני שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתינו). 63) כמו שנתבאר למעלה בדין נטילת צרור.

ח. הָאִשָּׁה[64] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת אֲכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה[65] שֶׁאֵינָן מְכַשְּׁרִין, וְהָיְתָה גוֹרֶפֶת[66] אֶת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא[67], וְהִכָּה הַקּוֹץ וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וּמָצְצָה אֶצְבָּעָהּ מִפְּנֵי הַדָּם, אוֹ שֶׁנְּכִוִּית וְנָתְנָה אֶצְבָּעָהּ בְּפִיהָ - נִטְמֵאת הַתְּרוּמָה שֶׁבְּפִיהָ, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא הַמַּשְׁקֶה[68] מִפִּיהָ וּלְעָקְרוֹ בִּמְצִיצַת אֶצְבַּע.

64) שם מי"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף תנורים. [בבא ראשונה במשנתינו מלמדת דין אשה שנטף חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה – הדין שלפנינו כאן – מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו בפירושו למשנתינו)]. 66) מוציאה את הגחלים. 67) ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי חרס אינו מטמא אדם. 68) הרוק. נימוק זה נמשך לנכווית, אבל בדין הכה הקוץ, הדם מטמא את התרומה (על־פי פירושו למשנה).

יום ש"ק כ"ז תשרי ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות בכל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל.

16 א. כָּל[2] הָאַגֻּדּוֹת[3] שֶׁבַּשְּׁוָקִים[4] וְכָל הַקְּמָחִים וְכָל
17 הַסְּלָתוֹת שֶׁבַּשְּׁוָקִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין. הָאַגֻּדּוֹת - מִפְּנֵי
18 שֶׁדַּרְכָּן[5] לְזַלֵּף הַמַּיִם עֲלֵיהֶן תָּמִיד[6]; וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת
19 - לוֹתְתִין[7] אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ טוֹחֲנִין אוֹתוֹ. וְכֵן חִטִּין
20 שֶׁחוֹלְקִין אוֹתָן[8] בְּרֵחַיִם אַחַת לִשְׁתַּיִם וְאַחַת לְשָׁלֹשׁ[9]
21 כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מַעֲשֵׂה קְדֵרָה[10], כְּגוֹן הָרִיפוֹת[11]
22 וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין בְּכָל מָקוֹם,
23 בֵּין שֶׁל שְׁוָקִין בֵּין שֶׁל בָּתִּים[12], מִפְּנֵי שֶׁלּוֹתְתִין אוֹתָן
24 לְהָסִיר קְלִפָּתָן.

2) מכשירין פרק ו משנה ב. 3) ירקות קשורים יחד. 4) שהוצאו לשוק למכירה. 5) של מוכרי ירקות. 6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. 7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. 8) שוברים אותן. 9) כל חיטה נשברת לשני חלקים או לשלושה. 10) תבשיל. 11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל־ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. 12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

25 ב. כָּל אֵלּוּ שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת
26 טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן וְהֵן מֻכְשָׁרִין.
27 וְעַל כֵּן נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין
28 צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אֳכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן חֲזָקָה[13], שֶׁעַם
29 הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ.

13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

30 ג. כָּל הַדָּגִים בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין[14], וְאֵין עַם הָאָרֶץ
31 נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ[15]. לְפִיכָךְ לְעוֹלָם
32 הַדָּגִים בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הַדָּגִים, בֵּין שֶׁצָּדָן בְּחֵרֶם בֵּין
33 בְּכָפוּף בֵּין בִּמְצוֹדָה[16], אִם לֹא נִעַר אֶת הַמְּצוֹדָה
34 עֲלֵיהֶן - לֹא הֻכְשְׁרוּ[17], וְאִם נִעַר - הֻכְשְׁרוּ[18]. וְאֵין
35 עַם הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר: לֹא נִעַרְתִּי[19] אֶת הַמְּצוֹדָה
36 עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְצוּדָן
37 בְּטָהֳרָה[20].

14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו

עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. 15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקידין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. 16) חרם, כפיף ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). 17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. 18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. 19) מפני שדרך שולי דגים לנער. 20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

1 **ד. כָּל[21] הַצִּיר[22] בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁר[23]. וְצִיר טָהוֹר שֶׁנָּפַל**
2 **לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהֵם - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה, וּמַכְשִׁיר**
3 **וּמִתְטַמֵּא[24] טֻמְאַת מַשְׁקִין[25]. לְפִיכָךְ חֶזְקָתוֹ טָמֵא[26].**
4 **נָפַל לְתוֹכוֹ[27] יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב[28] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[29].**
5 **וְכֵן מֵי פֵּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין[30] - הוֹלְכִין**
6 **אַחַר הָרֹב. נִתְעָרְבוּ בְּמַיִם כָּל שֶׁהֵן - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה,**
7 **וּמִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין וּמַכְשִׁיר[31]. וְצִיר חֲגָבִים**
8 **טְמֵאִים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, אֲבָל מִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין.**

21) משנה שם פרק ו, ח. 22) המתמצה מדגים. 23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. 24) כשיגע בטומאה. 25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חשודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. ויישוב נכון לדברי רבינו יימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מיץ הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכותב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים ומתטמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנתערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תתבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. [ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבינו]. 26) שמא נגע בו עם הארץ. 27) לציר הטהור שיודעים שאין בו מים כלל. 28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. 29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לעניין ציר. 30) המכשירים, חוץ למים. 31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

9 **ה. הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ[32] - מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם[33]**
10 **וְטָהוֹר. שֶׁאִם הָיָה רֹב הַצִּיר מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם**
11 **מִטַּהֲרִין בְּמִקְוֶה; וְאִם הָיָה רֻבּוֹ מֶלַח שֶׁל דָּגִים[34] -**
12 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן.**
13 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִטְבֹּל בָּהֶן פַּת; אֲבָל**
14 **לִקְדֵרָה[35] - מָצָא מִין אֶת מִינוֹ[36] וְנֵעוֹר[37], וְנִמְצְאוּ רֹב**
15 **הַמַּיִם טְמֵאִים, שֶׁהַמִּעוּט שֶׁהָיָה בַּצִּיר לֹא טָהַר**
16 **בַּמִּקְוֶה[38].**

32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. 33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקווה כשר עד שמימיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). 34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. 35) לתבשיל שיש בו מים. 36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדירה. 37) מתעורר. [רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק]. 38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

17 **ו. הַפֵּרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, אֲפִלּוּ הָיָה**
18 **הַמּוֹכֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֻכְשְׁרוּ אוֹ שֶׁיִּהְיוּ**
19 **מִדְּבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן מֻכְשָׁרִין.**

20 **ז. הָאוֹג[39] בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[40]. וְכֵן כָּל**

הַקִּשׁוּאִין[41] וְהַדְּלוּעִין וְהַתְּלוּיוֹת בְּגֶמִי עַל פִּתְחֵי חֲנֻיּוֹת[42] - בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין וּטְמֵאִין[43].

39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכלות הגפן ויאכלו. 40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. 41) כל מיני דלעת. 42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. 43) ידי עוברים ושבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנווני לא הרגיש בו.

ח. כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה מֵהִלְכוֹת הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת - אֵינוֹ אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו וּתְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר אֶת הַטְּמֵאִין מִלְּכָנֵס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ אוֹ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בְּטֻמְאָה; אֲבָל הַחֻלִּין[44] - אֵין בָּהֶן אִסּוּר כְּלָל[45], אֶלָּא מֻתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. מִכְּלָל שֶׁהַחֻלִּין מֻתָּרִין, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בִּבְשַׂר קָדָשִׁים. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה נֶאֱמַר: הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֻלִּין - טָמֵא, וְהַשֵּׁנִי - פָּסוּל? לֹא שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה, אֶלָּא לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ: שֶׁאִם נָגַע שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין בִּתְרוּמָה - פְּסָלָהּ[46] וַעֲשָׂאָהּ שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טִמְּאָן וַעֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין, אִם נָגַע בִּתְרוּמָה - פְּסָלָהּ[47].

44) שנטמאו. 45) לאכלם. 46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א). 47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִים וְלִשְׁתּוֹתָן, כָּךְ מֻתָּר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48]. וְיֵשׁ לוֹ לְטַמֵּא[49] אֶת הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִין[50] לְכַתְּחִלָּה[51]. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִגַּע בְּכָל הַטֻּמְאוֹת וּלְהִתְטַמֵּא בָּהֶן. שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת הַנָּזִיר מֵהִתְטַמֵּא בְּמֵת. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם[52] מֻתָּרִין, וְשֶׁאַף כֹּהֲנִים וּנְזִירִים מֻתָּרִין לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מֵת.

48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. 49) מותר לו לטמא. 50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. 51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. 52) שאינם כהנים.

י. כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ - בָּרֶגֶל בִּלְבַד. וְאִם נִטְמָא - אֵינוֹ לוֹקֶה[53]. אֲבָל בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - אֵינוֹ מֻזְהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים להכנס במקדש ולאכול קדשים וכו'". ודייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד', כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע **לזמן החיוב** מכיון שזהו זמן שחייבים בו להכנס למקדש, הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור־המתחיל מקרא קודש, כתב: "...קרא אותו קדש לאכילה ושתי' וכסות". והנפק"מ ביניהם, שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה־שאין־כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת 'יום טוב' וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

על פי לקו"ש חל"ב ע' 63

53) שם הלכה י: "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולאלה תטמאו".

יא. הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[54] לָמְדוּ[55], שֶׁהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת. אֲבָל לֹא יֹאכַל הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בִּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁתִּהְיֶה נִדָּה, וְלֹא יִשְׁתֶּה עִמָּהּ[56], וְלֹא תִמְזֹג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[57], שֶׁמָּא יִבְעַל.

54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. 55) לדרוש מהכתוב הזה. 56) מכוס אחת. 57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל אֳכָלִין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ אוֹכְלִין חֻלִּין בְּטָהֳרָה וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן כָּל יְמֵיהֶם, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. וְדָבָר זֶה קָדֵשָׁה יְתֵרָה הִיא וְדֶרֶךְ חֲסִידוּת, שֶׁיִּהְיֶה נִבְדָּל אָדָם וּפוֹרֵשׁ מִשְּׁאָר הָעָם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם. שֶׁהַפְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרַת הַגּוּף מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְטָהֳרַת הַגּוּף מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ מִן הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, וּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לְהִדַּמּוֹת בַּשְּׁכִינָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם[58].

~ נקודות משיחות קודש ~

בהל' ח' כתב ש"כל הכתוב בתורה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין המקדש וקדשיו... אבל החולין אין בהם איסור ומותר לאכול חולין טמאין כו'". ובהלכה י"ב כתב "אע"פ שמותר כו' חסידים הראשונים היו אוכלים חולין בטהרה... ודבר זה קדושה יתרה היא... וטהרת הגוף מביא לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וגורמת להדמות לשכינה וכו'" ולכאורה קשה הלא אם אכילת חולין בטהרה מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות מדוע מותר לכתחילה לאכול חולין בטומאה ולטמא חולין. אלא שסדר עבודתו של יהודי הוא באופן של "ילכו מחיל אל חיל". תחילת העבודה היא באופן ש"דייך מה שאסרה לך התורה", אבל אין לו להסתפק בזה אלא להגיע לעבודת הבדלה ופרישות שאז נשללת בכלל האפשרות למעשים הרעים ודעות הרעות, וזהו גם סדר ההלכות ברמב"ם שתחילה לומדים ההלכה שמותר לאכול חולין טמאים ומכיוון שזוהי הלכה בתורה הרי זה כבר חיל ואח"כ הולכים מחיל אל חיל ומגיעים להלכה המבארת את מעלת הפרישות.

וכפתגם הידוע אצל חסידים שדעת העולם שמה שמותר מותר, ומה שאסור אפשר לפעמים למצוא היתר, אבל שיטת החסידות שמה שאסור בוודאי אסור, ומה שמותר צריך לחשוב אם אפשר להסתדר בלעדיו, שעניין זה אינו הידור מצווה אלא הלכה מפורשת ברמב"ם שאע"פ שיש עניינים המותרים בכל זאת יש להתנהג בפרישות.

(יין מלכות סי' קמח)

58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"א־כ"ז תשרי תשע"ז

יום ראשון כ"א תשרי ה'תשע"ז

התחלת מחזור הל"ו במסלול ספר המצוות

הספר הזה . . במצות עשה

הַסֵּפֶר הַזֶּה "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" בּוֹ אֲבָאֵר אֶת־מִנְיַן הַמִּצְוֹת וְאֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹתָן. וְאָבִיא לְכָךְ רְאָיוֹת מִפְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי חֲזַ"ל עַל פֵּרוּשָׁן, וְאַקְדִּים כְּלָלִים ("שורשים" — יסודות) שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת. וּכְשֶׁיֵּצֵא מִנְיָנָן נָכוֹן עַל פִּי הַמַּאֲמָר הַזֶּה בִּרְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁאֵין בָּהּ סָפֵק — תִּתְבָּרֵר לַקּוֹרֵא טָעוּתוֹ שֶׁל כָּל־מִי שֶׁמָּנָה הֵפֶךְ מַה־שֶּׁמָּנִינוּ אֲנַחְנוּ. וְאֵין לִי צֹרֶךְ לְהָשִׁיב לְאָדָם מְסֻיָּם וְלֹא לְבָרֵר טָעוּתוֹ. כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹעֶלֶת וְהַתַּכְלִית הַמְכֻוָּנוֹת בְּמַאֲמָר זֶה תֵּשַׂגְנָה עַל־יְדֵי מְבַקְּשֵׁיהֶן בְּלִי זֹאת. שֶׁכֵּן אֲבָאֵר אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן וּמִנְיָנָן — מִצְוָה מִצְוָה — וְאָבִיא רְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק, אוֹ מַה שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁגֶּה מִי שֶׁאֵין לוֹ בְּקִיאוּת בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְאָסִיר שְׁגִיאָתוֹ וַאֲבָאֵר כֹּל מַה־שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ סָפֵק.

אֲבָל אֵין כַּוָּנָתִי בְּחִבּוּר זֶה לְפָרֵט דִּינֵי אֵיזוֹ מִצְוָה מִן־הַמִּצְוֹת, אֶלָּא לִמְנוֹתָן בִּלְבַד. וְאִם אָמְנָם אֲפָרֵשׁ מֵהֶן מַשֶּׁהוּ בִּשְׁעַת הַזְכָּרָתָן, הֲרֵי אֲפָרְשָׁנוּ עַל דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ הַשֵּׁם (לצורך הסברת "שם" — מהות המצווה — אך לא כדי לפרט הלכותיה), כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע מַה הוּא הָעֲשֵׂה אוֹ הַלָּאו הַזֶּה, וּלְאֵיזֶה דָּבָר נִתַּן הַשֵּׁם הַזֶּה. וּכְשֶׁתַּשֵּׂג יְדִיעַת מִנְיָנָן עַל פִּי רְאָיוֹת מִן־הַחִבּוּר הַזֶּה, אָז אַזְכִּירָן בְּדֶרֶךְ סְתָם בְּרֹאשׁ אוֹתוֹ הַחִבּוּר הַכּוֹלֵל (בפתיחת ספר "משנה תורה") בַּמָּה שֶׁזָּכַרְנוּ (כמו שהזכרנו לעיל).

הַכְּלָלִים (שורשים)

וַאֲנִי עַתָּה מַתְחִיל בְּזִכְרוֹן הַכְּלָלִים שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עֲלֵיהֶם בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, וְהֵם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּלָלִים. אַךְ אַקְדִּים [וְאֹמַר] שֶׁכְּלַל הַמִּצְוֹת שֶׁכּוֹלֵל סֵפֶר הַתּוֹרָה, שֶׁצִּוָּנוּ הַשֵּׁם בָּהֶן — הֵן שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת, מֵהֶן — מִצְוֹת עֲשֵׂה רמ"ח, כְּמִנְיַן אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם; וּמֵהֶן — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שס"ה, וְהֵן כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה (שנת השמש). וּמִנְיָן זֶה נִזְכָּר בִּלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד בְּסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג:). אָמְרוּ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי: שס"ה כְּנֶגֶד יְמוֹת הַחַמָּה, וּרמ"ח כְּנֶגֶד אֵבָרָיו שֶׁל אָדָם. וְעוֹד אָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) עַל דֶּרֶךְ הַדְּרָשׁ עַל שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיַן הָאֲבָרִים, כְּלוֹמַר: כָּל־אֵבֶר וָאֵבֶר אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: עֲשֵׂה בִּי מִצְוָה; וְשֶׁמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַשָּׁנָה, כְּלוֹמַר: כָּל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֵר לוֹ לָאָדָם: אַל תַּעַשׂ בִּי עֲבֵרָה. וְזֶה לֹא נֶעְלָם מֵאַף אֶחָד מִכָּל־מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַמִּצְוֹת, כְּלוֹמַר: שֶׁזֶּהוּ מִנְיָנָן, אֶלָּא שֶׁשָּׁגוּ שְׁגִיאָה גְּמוּרָה בַּדְּבָרִים הַמְּנוּיִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּחִבּוּר זֶה, וְזֹאת מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדְעוּ עִנְיָנֵי י"ד הַכְּלָלִים (השורשים) הָאֵלֶּה שֶׁאֲבָאֲרֵם עַכְשָׁו:

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן מֵהֶם: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בַּמִּנְיָן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

מתוך מהדורת חזק

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִם הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

הַכְּלָל הַתְּשִׁיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמַּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת שֶׁהֵן לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

הַכְּלָל הָאַחַד־עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, כָּל־חֵלֶק בִּנְפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

הַכְּלָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר: שֶׁבַּפְּעֻלָּה שֶׁמְּצַוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת כָּל־חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

הַכְּלָל הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוַת עֲשֵׂה.

יום שני כ"ב תשרי ה'תשע"ז

[בימי לימוד הקדמת היד ילמד כל אחד ואחד מהשורשים (—הכללים) כפי יכולתו, לחלק השאר ללמדו בימים הסמוכים בנוסף על לימוד מצות אותו יום].

וְהִנְנִי חוֹזֵר לְבָאֵר כָּל־כְּלָל מֵהֶם וּלְהָבִיא רְאָיוֹת עָלָיו, אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הָרִאשׁוֹן: שֶׁאֵין לִמְנוֹת בְּמִנְיַן הַזֶּה אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן.

דַּע שֶׁעִנְיַן זֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהָעִיר עָלָיו, כִּי הוּא בָּרוּר. שֶׁהֲרֵי כֵּיוָן שֶׁלְּשׁוֹן הַתַּלְמוּד (מכות כג:) הוּא: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" — אֵיךְ נֹאמַר בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן שֶׁהוּא מִכְּלַל הַמִּנְיָן? אֶלָּא הַעִירֹנוּ עַל כָּךְ, מִכֵּיוָן שֶׁכְּבָר טָעוּ בָּזֶה וּמָנוּ גַּר חֲנַנְיָה וּמִקְרָא מְגִלָּה בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְכֵן מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל־יוֹם וְנִחוּם אֲבֵלִים וּבִקּוּר חוֹלִים וּקְבָרַת מֵתִים וְהַלְבָּשַׁת עֲרֻמִּים וְחִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּשְׁמוֹנֶה עָשָׂר יוֹם לִגְמֹר בָּהֶן אֶת־הַהַלֵּל. אָכֵן יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בִּתְמִיהָה בְּמִי שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־דִּבְרֵיהֶם "נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" וּמוֹנֶה קְרִיאַת הַהַלֵּל, שֶׁבּוֹ שִׁבַּח דָּוִד לִפְנֵי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה, (כאלו) בָּזֶה נִצְטַוָּה מֹשֶׁה; וּמוֹנֶה גַּר חֲנַנְיָה, שֶׁקָּבְעוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בְּבֵית שֵׁנִי. וְכֵן מִקְרָא מְגִלָּה! וְאֵינִי סָבוּר שֶׁיִּדַּמֶּה מִישֶׁהוּ אוֹ יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ, שֶׁאִם בְּסוֹף מַלְכוּתֵנוּ יִקָּרֶה לָנוּ עִם הַיְּוָנִים כָּךְ וְכָךְ שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַדְלִיק גַּר חֲנַנְיָה. אַךְ נִרְאֶה לִי, שֶׁמַּה שֶׁהִכְשִׁילָם בְּכָךְ הוּא, שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים עַל דְּבָרִים אֵלּוּ: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק גַּר חֲנַנְיָה, וְלִגְמֹר אֶת־הַהַלֵּל"; וְגַם שֶׁהַתַּלְמוּד (שבת כג.) שׁוֹאֵל (על כך שמברכים על מצוות דרבנן "וצוונו"): הֵיכָן צִוָּנוּ? וְאָמְרוּ: מ"לֹא תָסוּר". וְאִם אָמְנָם מִשּׁוּם כָּךְ מָנוּ — הָיָה רָאוּי שֶׁיִּמְנוּ כָּל־דָּבָר שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁצִּוּוּנוּ חֲכָמִים וְכֹל מַה־שֶּׁאָסְרוּ עָלֵינוּ, הֲרֵי כְּבָר נִצְטַוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּסִינַי שֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָנוּ לְקַיְּמוֹ, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" (דברים יז, יא). וְהִזְהִירָנוּ מִלַּעֲבֹר עַל דִּבְרֵיהֶם בְּשׁוּם עִנְיָן מִמַּה־שֶּׁגָּזְרוּ וְקָבְעוּ וְאָמַר: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל" (שם). אֲבָל אִם נָכוֹן לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, כֵּיוָן שֶׁהוּא נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תָסוּר", וְ"עַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה" — מַדּוּעַ נִתְיַחֲדוּ אֵלּוּ מִזּוּלָתָן?! וַהֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ גַּר חֲנַנְיָה וּמִקְרָא מְגִלָּה, כָּךְ הָיָה נָכוֹן לִמְנוֹת נְטִילַת יָדַיִם וּמִצְוַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְבָרְכִים: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְעַל מִצְוַת עֵרוּב, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִים: עַל מִקְרָא מְגִלָּה, וּלְהַדְלִיק גַּר שֶׁל חֲנַנְיָה — וְהַכֹּל מִדְּרַבָּנָן! וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (חולין קו.): מַיִם רִאשׁוֹנִים (נטילת ידים שלפני הסעודה) מִצְוָה. מַאי מִצְוָה? אָמַר אַבָּיֵי: מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִקְרָא מְגִלָּה וְגַר חֲנַנְיָה: הֵיכָן צִוָּנוּ? מ"לֹא תָסוּר". וּכְבָר נִתְבָּאֵר, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, שֶׁעָמְדוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ — הוּא גַּם־כֵּן מִדְּרַבָּנָן. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ערובין כא:): בְּשָׁעָה שֶׁתִּקֵּן שְׁלֹמֹה עֵרוּבִין וְיָדַיִם (נטילת ידים) יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: "חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַּח לִבִּי וְכוּ'" (משלי כז, יא). וּבִמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים בֵּאֲרוּ, שֶׁעֵרוּבִין — דִּרַבָּנָן, וְיָדַיִם — מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁתִּקְּנוּ אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא: דִּרַבָּנָן.

הִנֵּה בֵּאַרְתִּי לְךָ זֹאת, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַחְשֹׁב שֶׁמִּקְרָא מְגִלָּה — כֵּיוָן שֶׁהוּא תִּקּוּן נְבִיאִים — נֶחְשָׁב מִדְּאוֹרַיְתָא (ואינו דומה לשאר מצוות דרבנן), שֶׁהֲרֵי עֵרוּבִין מִדִּרַבָּנָן (ולא נמנה

מתוך מהדורת חזק

במצוות) אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם תִּקּוּן שְׁלֹמֹה בֶּן־דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ. וְזֶה מַה־שֶּׁנֶּעֱלַם מִזּוּלָתֵנוּ (בעל "הלכות גדולות"), וְלָכֵן מָנָה הַלְּבָשַׁת עֲרֻמִּים, לְפִי שֶׁמָּצָא בִּישַׁעְיָה: "כִּי־תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעיה נח, ז). וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ" (דברים טו, ח). כִּי עִנְיַן הַצִּוּוּי הַזֶּה — וְאֵין בָּזֶה שׁוּם סָפֵק — שֶׁנַּאֲכִיל אֶת־הָרְעֵבִים, וְנַלְבִּישׁ אֶת־הָעֲרֻמִּים, וְנִתֵּן מַצָּע לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מַצָּע, וְכִסּוּי לְמִי שֶׁאֵין לוֹ כִּסּוּי, וְנַשִּׂיא אֶת־הַפָּנוּי שֶׁאֵין לוֹ יְכֹלֶת לְהִתְחַתֵּן, וְנַרְכִּיב מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לִרְכֹּב, כַּמְּפֹרָשׁ בְּדִבְרֵי הַתַּלְמוּד (כתובות סז:) שֶׁכָּל־זֶה נִכְנָס לִכְלַל אָמְרוֹ: "דֵּי מַחְסֹרוֹ". אַךְ כְּאֵלּוּ לְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְחֻבָּר אֵצֶל אֵלּוּ בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּבְלָשׁוֹן אַחֶרֶת (ולכן טעו בדבר המפורש בתלמוד); וְלוּלֵא כָּךְ — לֹא מָנוּ מִקְרָא מְגִלָּה וְכַדּוֹמֶה בֵּין הַמִּצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינָי. וּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בִּשְׁבוּעוֹת (לט.): אֵין לִי אֶלָּא מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל הַר סִינַי; שֶׁעֲתִידִין לְהִתְחַדֵּשׁ, כְּגוֹן מִקְרָא מְגִלָּה, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ" (אסתר ט, כז) — קִיְּמוּ מַה־שֶּׁקִּבְּלוּ כְּבָר, וְהוּא: שֶׁאֲמִינוּ בְּכָל־מִצְוָה שֶׁיִּתָּקְנוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים כִּלְאַחַר מִכֵּן.

אֲבָל תְּמֵהַנִי: מַדּוּעַ מָנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ, וְלֹא מָנוּ גַּם־כֵּן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁהֵן מִדְּרַבָּנָן? הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁמָּנוּ בֵּין מִצְוֹת עֲשֵׂה גֵּר חֲנֻכָּה וּמִקְרָא מְגִלָּה וּמְאָה בְּרָכוֹת וְהַלֵּל, הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת גַּם־כֵּן בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — עֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת כְּעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה? כִּי כְּמוֹ שֶׁכָּל־עֶרְוָה וְעֶרְוָה (איסורי ביאה) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּאוֹרַיְתָא, כָּךְ כָּל־שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה (נשים שהן קרובות של קרוביו של האדם — "שניות" — שמן התורה היו מותרות) הִיא לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ וְאָמְרוּ (יבמות פרק ב משנה ד): שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּתַּלְמוּד, שֶׁמַּה־שֶּׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה "אִסּוּר מִצְוָה" רְצוֹנָם לוֹמַר: הַשְׁנִיּוֹת. וְאָמְרוּ: מַאי (מהו לשון) מִצְוָה? מִצְוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. וְכָךְ הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלָל אֲחוֹת חֲלוּצָה, שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים!

כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־עֲשֵׂה דְּרַבָּנָן וְכָל־לֹא־תַעֲשֶׂה דְּרַבָּנָן, הָיָה הָעִנְיָן מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים! וְזֶה דָּבָר בָּרוּר שֶׁאֵין בּוֹ נִסְתָּר כְּלָל, וְהוּא: שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִדְּרַבָּנָן אֵינוֹ נֶחְשָׁב בִּכְלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, לְפִי שֶׁהַסְּכוּם הַזֶּה כֻּלָּם פְּסוּקֵי תּוֹרָה וְאֵין בָּהֶם שׁוּם דָּבָר מִדְּרַבָּנָן, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר. אַךְ זֶה שֶׁהֵם מוֹנִים מִקְצָת דְּבָרִים שֶׁהֵם מִדְּרַבָּנָן וּמַנִּיחִים מִקְצָתָם לְפִי בְּחִירָתָם — זֶה דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְקַבְּלוֹ בְּשׁוּם פָּנִים, יֹאמְרוּ מִי שֶׁיֹּאמְרוּ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיַן הַכְּלָל הַזֶּה וְרַאֲיָתוֹ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר שֶׁמֶץ סָפֵק לְשׁוּם אָדָם.

הַכְּלָל הַשֵּׁנִי: שֶׁלֹּא כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּאַחַת מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת (כללי לימוד) שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן אוֹ בְּרִבּוּי, רָאוּי לִמְנוֹתוֹ.

כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּרֹאשׁ חִבּוּרֵנוּ עַל פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה, שֶׁרֹב דִּינֵי הַתּוֹרָה נִלְמָדִים בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, וְשֶׁהַדִּין שֶׁנִּלְמַד בְּמִדָּה מֵאוֹתָן הַמִּדּוֹת פְּעָמִים יֵשׁ בּוֹ מַחֲלֹקֶת; אַף יֵשׁ דִּינִים שֶׁהֵם פֵּרוּשִׁים מְקֻבָּלִים מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ וְאֵין בָּהֶם מַחֲלֹקֶת, אֶלָּא שֶׁמְּבִיאִים עֲלֵיהֶם רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁכֵּן מֵחֲכְמַת הַכָּתוּב שֶׁאֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ רֶמֶז הַמּוֹרֶה עַל אוֹתוֹ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל אוֹ הַקֶּשֶׁר הַמּוֹרֶה עָלָיו, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ עִנְיָן זֶה שָׁם. כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי לֹא כָּל־(הַלֶּכֶת) שֶׁנִּמְצָא שֶׁחֲכָמִים הוֹצִיאוּהָ בְּמִדָּה מִי"ג מִדּוֹת נֹאמַר עָלֶיהָ שֶׁהִיא נֶאֱמְרָה לְמֹשֶׁה בְּסִינַי; אַף גַּם לֹא נֹאמַר עַל כֹּל מַה־שֶּׁנִּמְצָא שֶׁחֲזַ"ל סוֹמְכִים אוֹתוֹ בַּתַּלְמוּד עַל אַחַת מִי"ג מִדּוֹת. שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן — כִּי הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ מְקֻבָּל. וְהָעִנְיָן כָּךְ הוּא: כֹּל מַה־שֶּׁלֹּא תִּמְצָאֶנּוּ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה וְתִמְצָא שֶׁהַתַּלְמוּד לָמַד אוֹתוֹ בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת, אִם פֵּרְשׁוּ הֵם בְּעַצְמָם וְאָמְרוּ שֶׁזֶּה גּוּף תּוֹרָה (חלק מהתורה) אוֹ שֶׁזֶּה מִדְּאוֹרַיְתָא — הֲרֵי זֶה רָאוּי לִמְנוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקַבְּלֵי הַמָּסֹרֶת (חז"ל) אָמְרוּ שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא; אֲבָל אִם לֹא בֵּאֲרוּ זֹאת וְלֹא אָמְרוּ זֹאת בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדְּרַבָּנָן, כֵּיוָן שֶׁאֵין פָּסוּק הַמּוֹרֶה עָלָיו, גַּם זֶה כְּלָל שֶׁכְּבָר נִשְׁתַּבֵּשׁ בּוֹ זוּלָתֵנוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה (בה"ג) יִרְאַת חֲכָמִים בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וּמַה־שֶּׁהֱבִיאוֹ לִידֵי כָּךְ, כְּפִי הַנִּרְאֶה לִי, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא (פסחים כב:): "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג) — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְחָשְׁבוּ שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בְּרִבּוּי, הוּא מִן הַכְּלָל הַנִּזְכָּר (בכלל תרי"ג מצוות).

אַךְ אִם הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ, מַדּוּעַ לֹא מָנוּ כִּבּוּד בַּעַל הָאֵם (אב חורג) וְאֵשֶׁת הָאָב מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, נוֹסֶפֶת עַל כִּבּוּד אָב וָאֵם? וְכֵן כִּבּוּד אָחִיו הַגָּדוֹל? שֶׁכֵּן הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לָמַדְנוּ (רק) מִרִבּוּי שֶׁחַיָּבִים לְכַבְּדָם. אָמְרוּ (כתובות קג.): "אֶת־אָבִיךָ" (שמות כ, יב) — לְרַבּוֹת אָחִיךָ הַגָּדוֹל וּלְרַבּוֹת בַּעַל אִמֶּךָ; "וְאֶת־אִמֶּךָ" (שם) — לְרַבּוֹת אֵשֶׁת אָבִיךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" — לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וּמַדּוּעַ מָנוּ אֵלּוּ וְלֹא מָנוּ אֵלּוּ?!

וּכְבָר הֻבִיאָם חֹסֶר הַיְדִיעָה לְעִנְיָן חָמוּר יוֹתֵר מִזֶּה וְהוּא, שֶׁאִם מָצְאוּ דְּרָשׁ שֶׁל אֵיזֶה פָּסוּק, וְאוֹתוֹ הַדְּרַשׁ מְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ פְּעֻלָּה אוֹ לְהִתְרַחֵק מֵאֵיזֶה דָּבָר — וְאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי סָפֵק דְּרַבָּנָן — הֲרֵי הֵם מוֹנִים אוֹתָם בִּכְלַל הַמִּצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ מוֹרֶה עַל שׁוּם דָּבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים, וְעַל אַף הַכְּלָל שֶׁלִּמְּדוּנוּ, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בְּאָמְרָם (שבת סג.): אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַתַּלְמוּד חוֹקֵר בְּכָל־מָקוֹם, כְּשֶׁמּוֹצְאִים (חז"ל) פָּסוּק שֶׁלָּמְדוּ מִמֶּנּוּ עִנְיָנִים רַבִּים עַל דֶּרֶךְ הַבֵּאוּר וַהֲבָאַת הָרְאָיוֹת, וְשׁוֹאֵל: גּוּפֵהּ דִּקְרָא (פשוטו של מקרא) בְּמַאי קָא מְדַבֵּר? (ורק בזה היה עליהם להתחשב) — אֶלָּא מִכֵּיוָן שֶׁהֵם מִסְתַּמְּכִים עַל שְׁגִיאָה זוֹ, מָנוּ בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה: בִּקּוּר

מתוך מהדורת חזק

חוֹלִים וְנִחוּם אֲבֵלִים וּקְבֻרַת מֵתִים, בִּגְלַל הַדָּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן" (שמות יח, כ) וְהוּא אָמְרָם עַל זֶה (בבא קמא ק.): אֶת־הַדֶּרֶךְ — זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים; יֵלְכוּ — זֶה בִּקּוּר חוֹלִים; בָּהּ — זוֹ קְבֻרַת מֵתִים; וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה — אֵלּוּ הַדִּינִין; אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן — זוֹ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין. וְחָשְׁבוּ שֶׁכָּל־פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה מִן־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה הִיא מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁכָּל־הַפְּעֻלּוֹת הָאֵלֶּה וְדוֹמֵיהֶן נִכְנָסוֹת תַּחַת מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל הַמִּצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח). וּבְדֶרֶךְ זוֹ גּוּפָהּ מָנוּ חֲשׁוּב תְּקוּפוֹת (לוח השנה) כְּמִצְוָה בִּגְלַל הַדָּרָשׁ הַנֶּאֱמַר עַל הַפָּסוּק: "כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים" (דברים ד, ו). — וְהוּא אָמְרָם (שבת עה.): אֵיזוֹ הִיא חָכְמָה וּבִינָה שֶׁהִיא לְעֵינֵי הָעַמִּים? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה חִשּׁוּב תְּקוּפוֹת וּמַזָּלוֹת.

הֲלֹא אֵלּוּ הָיוּ מוֹנִים עִנְיָן שֶׁהוּא בָּרוּר יוֹתֵר מִזֶּה, שֶׁאֶפְשָׁר לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת יוֹתֵר שֶׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ — וְזֶה כָּל־דָּבָר שֶׁנִּלְמָד בְּמִדָּה אַחַת מִי"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן — כִּי אָז הָיָה מִסְפַּר הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ לַאֲלָפִים רַבִּים. שֶׁמָּא תַּחְשֹׁב שֶׁאָנוּ נִמְנָעִים מִלְּמָנוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן בְּרוּרוֹת, וְשֶׁאוֹתוֹ הַדִּין הַנִּלְמָד בְּאוֹתָהּ הַמִּדָּה אוּלַי נָכוֹן וְאוּלַי בִּלְתִּי נָכוֹן — לֹא זֹאת הִיא הַסִּבָּה, אֶלָּא הַסִּבָּה הִיא, שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמָד הֵם עֲנָפִים מִן־הָעִקָּרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ, וְהֵם: תַּרְיַ"ג מִצְוֹת.

וַאֲפִלּוּ הָיָה מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ הַלּוֹמֵד, הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָם נִמְנִים. וְהָרְאָיָה לְכָל־זֶה אָמְרָם בִּגְמָרָא תְּמוּרָה (טז.): אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת קַלִּין וְחֲמִרִין וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים נִשְׁתַּכְּחוּ בִּימֵי אֶבְלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הֶחֱזִירָן עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז מִפִּלְפּוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר־יַכֶּה אֶת־קִרְיַת־סֵפֶר וּלְכָדָהּ וְגוֹ' וַיִּלְכְּדָהּ עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז" (יהושע טו, טז־יז). וְאִם אֵלּוּ הֵן הַנִּשְׁכָּחוֹת, כַּמָּה הָיָה הַסַּף הַכּוֹלֵל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִשְׁכַּח מִסְפַּר זֶה. שֶׁהֲרֵי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר שֶׁנִּשְׁכַּח כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד. אִם כֵּן אֵין סָפֵק, שֶׁאוֹתָם הַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדוּ בְּקַל וָחֹמֶר אוֹ בְּמִדָּה אַחֶרֶת הָיוּ אֲלָפִים רַבִּים — וְכָל־אֵלּוּ כְּבָר הָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהֲרֵי בִּימֵי אֶבְלוֹ נִשְׁתַּכְּחוּ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁאֲפִלּוּ בִּימֵי מֹשֶׁה מְדַבְּרִים עַל "דִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים" (לשון הגמרא דלעיל), לְפִי שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמְעוּ בְּסִינַי בְּפֵרוּשׁ — הֲרֵי הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁתַּרְיַ"ג מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי לֹא מָנוּ בָּהֶן כֹּל מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת, אֲפִלּוּ לֹא בִּזְמַנּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם — כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִמְנָה בָּהֶן מַה־שֶּׁנִּלְמַד בִּזְמַן מְאֻחָר. אֶלָּא רַק זֶה נִמְנָה מַה־שֶּׁהָיָה פֵּרוּשׁ שֶׁנִּמְסַר בִּשְׁמוֹ. וְהוּא, שֶׁיֹּאמְרוּ נוֹשְׁאֵי הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ, שֶׁדָּבָר זֶה אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁהוּא גּוּף תּוֹרָה — אָז נִמְנֶה אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי נִלְמַד מִפִּי הַקַּבָּלָה, וְלֹא בְּאַחַת הַמִּדּוֹת; וְלֹא הִזְכִּירוּ בְּעִנְיָנוֹ אַחַת הַמִּדּוֹת וְהֵבִיאוּ עָלָיו רְאָיָה בְּאַחַת מִי"ג מִדּוֹת אֶלָּא לְהַרְאוֹת חָכְמַת הַכָּתוּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה.

הַכְּלָל הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת.

דַּע שֶׁאָמְרָם: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי" מוֹרֶה, שֶׁמִּסְפַּר זֶה הוּא מִסְפַּר הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. לְפִי שֶׁמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֵין לָהֶן קֶשֶׁר בְּסִינַי, אִם נֶאֱמְרוּ בְּסִינַי וְאִם לֹא. וְלֹא נִתְכַּוְّנוּ בְּאָמְרָם "בְּסִינַי" אֶלָּא לְעַקֵּר מַתַּן הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה בְּסִינַי, וְזֶה מַאֲמַר ה' יִתְעַלֶּה: "עֲלֵה אֵלַי הָהָרָה וֶהְיֵה־שָׁם וְאֶתְּנָה לְךָ וְגוֹ'" (שמות כד, יב). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (מכות כג.): מַאי קְרָאֵה? (מהו הפסוק שמשם למדנו שישנן תרי"ג מצוות) "תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה וְגוֹ'" (דברים לג, ד), כְּלוֹמַר: מִנְיַן תּ'וֹ'רָ'ה', שֶׁהוּא (בגימטריא) תרי"א; וְ"אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעוּם; וּבְאֵלֶּה נִשְׁלְמוּ תַּרְיַ"ג מִצְוֹת. (מדוע מפסוק זה דוקא אנו לומדים מנין המצוות:) הַכַּוָּנָה בְּסִימָן זֶה, שֶׁהַדָּבָר שֶׁצִּוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וְלֹא שְׁמַעְנוּהוּ אֶלָּא מִמֶּנּוּ הוּא מִנְיַן תּ'וֹ'רָ'ה' וְאוֹתָהּ (דוקא) קָרָא: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב" — וּמִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֵינָהּ מוֹרָשָׁה לָנוּ, שֶׁכֵּן לֹא נִקְרָא "יְרֻשָּׁה" אֶלָּא דָּבָר הַקַּיָּם לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ" (שם יא, כא). וּמִמַּה שֶׁאָמְרוּ (תנחומא פרשת תצא) גַּם זֹאת: שֶׁכָּל־אֵבֶר וְאֵבֶר כְּאִלּוּ מִצְוָה לָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה, וְכָל־יוֹם וָיוֹם כְּאִלּוּ מַזְהִירוֹ מֵעֲבֵרָה — וַהֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁהַמִּנְיָן הַזֶּה לֹא יֶחְסַר לְעוֹלָם, אֲבָל אִלּוּ הָיוּ מִצְוֹת שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת מִכְּלַל הַמִّנְיָן, כִּי אָז הָיָה הַמִּסְפָּר הַזֶּה חָסֵר בִּזְמַן שֶׁבּוֹ מִסְתַּיֶּמֶת חוֹבַת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה, וְלֹא הָיָה מַאֲמַר זֶה (מנין תרי"ג) נָכוֹן אֶלָּא בִּזְמַן מְסֻיָּם.

וְאָמְנָם זוּלָתֵנוּ (בה"ג) טָעָה גַּם בָּעִקָּר הַזֶּה וּמָנָה — כְּשֶׁהָיָה נָתוּן בְּדִחָק (כדי להשלים המספר) — "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ" (במדבר ד, כ) (שאין ללוויים לגעת בעת אריזת — "בליעת" — הכלים), וְגַם מָנָה (תחילת הפסוק: ומבן חמישים שנה ישוב מצבא העבודה ..) "לֹא יַעֲבֹד עוֹד" (שם ח, כה) — בְּעִנְיַן (עבודת) הַלְוִיִּם. אֲבָל גַּם אֵלּוּ אֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת אֶלָּא בַּמִּדְבָּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין פא.): רֶמֶז לְגוֹנֵב אֶת־הַקַּסְוָה (כלי שרת — "קשוות") — "לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת" ("כבלע את הקודש" — שגונבים את כלי הקודש) הֲרֵי דַּי בְּאָמְרָם "רֶמֶז", שֶׁפְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא אֵינוֹ בְּעִנְיָן זֶה; וְגַם אֵינוֹ מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתּוֹסֶפְתָּא (פרק א דכריתות) וּבְסַנְהֶדְרִין (פג.).

אָכֵן תְּמֵהַנִי עַל מִי שֶׁמָּנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה — מַדּוּעַ לֹא מָנָה אֶת־הַפָּסוּק בְּעִנְיַן הַמָּן: "אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (שמות טז, יט)? וְכֵן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־

מתוך מהדורת חזק

תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְּחָמָה" (דברים ב, ט); וְכֵן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּבִנְיַן בְּנֵי עַמּוֹן: "אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם" (שם, יט). אַף הָיָה לוֹ לִמְנוֹת בִּכְלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה אֶת הַפָּסוּק: "עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס" (במדבר כא, ח); וְהַפָּסוּק "קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן" (שמות טז, לג), כְּשֵׁם שֶׁמָּנוּ תְּרוּמַת הַמִּכְסָה (בביזת מדין) וַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. וְכֵן הָיָה לָהֶם לִמְנוֹת: "הֱיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים" (שם יט, טו), וְכֵן "גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ" (שם לד, ג) וְ"אַל־יֶהֱרְסוּ לַעֲלוֹת אֶל־ה'" (שם יט, כד), וְרַבִּים כָּאֵלֶּה. חֲרִי לֹא יִסְתַּפֵּק בַּעַל שֵׂכֶל, שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵן מִצְוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי — עֲשֵׂה וְלָאו — אֶלָּא שֶׁהֵן כֻּלָּן לְפִי שָׁעָה וְאֵינָן נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת, וְלָכֵן אֵין לִמְנוֹתָן. לְפִי הָעִקָּר הַזֶּה אֵין גַּם לִמְנוֹת בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בִּגְרִיזִים וְעֵיבָל, וְלֹא בִּנְיַן הַמִּזְבֵּחַ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִבְנוֹתוֹ בְּבוֹאֵנוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן — לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה. גַּם לֹא הָעֲשֵׂה, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב שְׁלָמִים כָּל־בְּהֵמָה שֶׁנִּרְצָה לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה — לְפִי שֶׁכָּל־זֶה צֻוָּה בְּמִיֻּחָד בַּמִּדְבָּר, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְהֶבִיאֵם לַה'" (.. וזבחו זבחי שלמים") (ויקרא יז, ה). אָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת אחרי מות שם): וְהֶבִיאֵם — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, אֶלָּא שֶׁהִיא בַּמִּדְבָּר בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה (חומש דברים) הֶתֵּר בְּשַׂר תַּאֲוָה לִדוֹרוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "בְּכָל־אַוַּת נַפְשְׁךָ תֹּאכַל בָּשָׂר" (שם יב, כ). אֵלּוּ הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁהוּא מִסּוּג זֶה, הָיָה כֹּל מַה־שֶּׁצֻּוָּה בּוֹ מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם שֶׁהָיָה לְנָבִיא עַד הַיּוֹם שֶׁמֵּת — מִלְּבַד הַמִּצְוֹת הַנּוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת — יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ־מֵאוֹת מִצְוֹת, אִם נִמְנֶה כָּל־מִצְוָה שֶׁנִּתְּנָה בְּמִצְרַיִם וְכֹל מַה־שֶּׁבָּא בַּמִּלּוּאִים וְזוּלָתָם — כֻּלָּם דִּבְרֵי תּוֹרָה, מֵהֶם עֲשֵׂה וּמֵהֶם לֹא־תַעֲשֶׂה. אַךְ כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִתָּכֵן לִמְנוֹת אֶת־כֻּלָּן, יִתְחַיֵּב בְּהֶכְרֵח שֶׁלֹּא תִּמְנֶה אַף אַחַת מֵהֶן; וְלֹא כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה זוּלָתֵנוּ, שֶׁלָּקַח אֲחָדוֹת עַל דֶּרֶךְ הָעֵזֶר (לצורך השלמה) כְּשֶׁנִּלְאָה לִמְצֹא אֶת הַמִּנְיָן. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַשִּׂיגוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הָרְבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת צִוּוּיִים הַנּוֹגְעִים לְכָל־מִצְוֹת הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

יֵשׁ בַּתּוֹרָה עֲשִׂין וְלָאוִין שֶׁאֵינָם עַל דָּבָר מְסֻיָּם, אֶלָּא כּוֹלְלִים אֶת־הַמִּצְוֹת כֻּלָּן, כְּאִלּוּ יֹאמַר: עֲשֵׂה כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו וְהִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ, אוֹ: אַל תַּמְרֶה בְּשׁוּם דָּבָר מִמַּה שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו. הָכִי אֵין מָקוֹם לִמְנוֹת אֶת הַצִּוּוּי הַזֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת עֲשֵׂה; וְגַם אֵינוֹ מַזְהִיר מִמַּעֲשֶׂה מְסֻיָּם — עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. כָּךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "וּבְכֹל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ" (שמות כג, יג), וּכְגוֹן אָמְרוֹ: "אֶת־חֻקּוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (ויקרא יט, יט), "וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ" (שם יח, ד), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי" (שמות יט, ה), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי" (ויקרא יח, ל). וְהַרְבֵּה כָּאֵלּוּ. וּכְבָר טָעוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד שֶׁמָּנוּ "קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ" (שם יט, ב) מִצְוָה מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ", "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" (שם יא, מד) — הֵם צִוּוּיִם לְקַיֵּם כָּל־הַתּוֹרָה, כְּאִלּוּ אָמַר: הֱיֵה קָדוֹשׁ בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ עָלָיו, וְתִשָּׁמֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁהִזְהַרְתִּיךָ מִמֶּנּוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): קְדֹשִׁים תִּהְיוּ — פְּרוּשִׁים הֱיוּ, כְּלוֹמַר: הִבָּדְלוּ מִכָּל־הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁהִזְהַרְתִּי אֶתְכֶם מִכֶּלָּן. וּבַמְּכִלְתָּא אָמְרוּ: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי" (שמות כב, ל) — אִיסִי בֶּן־יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְחַדֵּשׁ מִצְוָה לְיִשְׂרָאֵל הוּא מוֹסִיף לָהֶם קְדֻשָּׁה, כְּלוֹמַר: הַצִּוּוּי הַזֶּה (שנתחדש) אֵינוֹ עוֹמֵד (אינו כמטרה) בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הוּא קָשׁוּר לַמִּצְוָה שֶׁצִּוּוּ בָהּ (למשמעות העמוקה של קיום "מצוה" של הקדוש ברוך הוא) שֶׁכֵּן כָּל־הַמְקַיֵּם אוֹתוֹ הַצִּוּוּי נִקְרָא: קָדוֹשׁ. אִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין שֶׁהוּא אוֹמֵר: "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" אוֹ אִלּוּ הָיָה אוֹמֵר: עֲשׂוּ מִצְוֹתַי; שֶׁהֲרֵי כְּלוּם הָיֵינוּ אוֹמְרִים: זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה נוֹסֶפֶת עַל הַמִּצְוֹת שֶׁנִּרְמְזָ אֲלֵיהֶן שֶׁצִּוָּה לְקַיְּמָן? כָּךְ לֹא נֹאמַר עַל "קְדֹשִׁים תִּהְיוּ" וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהוּא מִצְוָה לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה לַעֲשׂוֹת דָּבָר חוּץ מִמַּה־שֶּׁיָּדַעְנוּ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (במדבר טו, מ): "וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" — זוֹ קְדֻשַּׁת מִצְוֹת. — הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁכִּוַּנּוּ לוֹ. וּמִן־הַכְּלָל הַזֶּה גַּם כֵּן אָמְרוֹ: "וּמִלַּתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם" (דברים י, טז), כְּלוֹמַר: תִּכָּנַע וְתִשְׁמַע לְכָל־הַמִּצְוֹת שֶׁקָּדַם זִכְרָן. וְכֵן "וְעָרְפְּכֶם לֹא תַקְשׁוּ עוֹד" (שם) רְצוֹנוֹ לוֹמַר: אַל תַּמְרוּ בְּקַבָּלַת כֹּל מַה־שֶּׁצִּוִּיתִיךָ וְאַל תַּעֲבֹר עָלָיו.

הַכְּלָל הַחֲמִישִׁי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת טַעַם הַמִּצְוָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

יֵשׁ שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּעֵין לָאוִין, וְאֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁהֵם מִכְּלַל מַה־שֶּׁרָאוּי לִמְנוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְזֶה כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ (גרשה) לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ וְגוֹ' (אחרי אשר הוטמאה) וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" (דברים כד, ד), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ" טַעַם לְאִסּוּר מַה־שֶּׁקָּדַם, כְּאִלּוּ אָמַר: אִם תַּעֲשֶׂה זֹאת — חֲרִי תִּרְבֶּה שְׁחִיתוּת בָּאָרֶץ. וְכָךְ, לְמָשָׁל, אָמְרוֹ: "אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" (ויקרא יט, כט), שֶׁכֵּן אָמְרוֹ: "וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ" — טַעַם; כְּאִלּוּ אָמַר: שֶׁטַּעַם אִסּוּר הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּזְנֶה הָאָרֶץ. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם" (שם יא, מג), אַחֲרֵי שֶׁהִזְכִּיר אִסּוּר הַמִּינִים (מן החי) שֶׁנֶּאֱסָרָה אֲכִילָתָם וְנָתַן טַעַם לְכָךְ וְאָמַר: אַל־תִּטַּמְּאוּ בַּאֲכִילָתָם, כְּאִלּוּ אָמַר, שֶׁהָעֲבֵרָה עַל הַלָּאו הַזֶּה טֻמְאַת נֶפֶשׁ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (במדבר לה, לד) עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה אַחֲרֵי שֶׁקָּדְמָה הַאזְהָרָה שֶׁלֹּא לָקַחַת כֹּפֶר לָרוֹצֵחַ: "וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ" (במדבר לה, לד) — מַגִּיד הַכָּתוּב, שֶׁשִּׁפְיַכַת דָּמִים מְטַמֵּא אֶת־הָאָרֶץ. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה טַעַם לַלָּאו הַקּוֹדֵם, לֹא שֶׁהוּא דָּבָר אַחֵר. וְכֵן אָמְרוּ (זבחים טז.): "וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא

יֵצֵא (הכהן הגדול מבית המקדש) וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כא, יב) — הָא אִם יָצָא חִלֵּל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ גַּם בַּכְּלָל הַזֶּה, וּמָנָה אֶת־הַלָּאוִין הָאֵלֶּה כֻּלָּם בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אָכֵן יִתְבַּיֵּשׁ מִי שֶׁמָּנָה אוֹתָם כְּשֶׁיִּשְׁאָלוּהוּ וְיֹאמְרוּ לוֹ: הַלָּאו הַזֶּה עַל מָה הוּא מַזְהִיר? וְאָז לֹא תִּהְיֶה לוֹ תְּשׁוּבָה כְּלָל, וּבְכָךְ יִתְבָּרֵר בִּטּוּל מִנְיָנוֹ — וְזֶה מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְבָאֵר בַּכְּלָל הַזֶּה.

הַכְּלָל הַשִּׁשִּׁי: שֶׁהַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ עִם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

דַּע שֶׁדָּבָר אֶחָד יָכוֹל לִהְיוֹת בּוֹ עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה פָּנִים: אוֹ שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיַּת אֵיזֶה דָּבָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהֶעֱבֵרָה עָלָיו מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב וּשְׁמִטָּה, שֶׁעֲשִׂיַּת הַמְּלָאכָה בָּהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַשְׁבִּיתָה בָּהֶם — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְכֵן צוֹם יוֹם כִּפּוּר — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהָאֲכִילָה בּוֹ — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה לָאו שֶׁקְּדָמוֹ עֲשֵׂה, כְּגוֹן אָמְרוֹ עַל אוֹנֵס וּמוֹצִיא שֵׁם רָע: "וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה" (דברים כב, יט ו־כט) — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַחַר־כָּךְ אָמַר: "לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו" (שם) — וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אוֹ שֶׁיְּהֵא הַלָּאו קֹדֶם וְאַחַר־כָּךְ יִנָּתֵק (יבטל) לַעֲשֵׂה (שקיום ה"עשה" מבטלו) כְּגוֹן אָמְרוֹ: "לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים" (שם כב, ו) וְאַחַר־כָּךְ: "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם" (שם, ז). כָּל־מִין מֵאֵלּוּ יֵשׁ לִמְנוֹת עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְלָאו שֶׁבָּהּ בִּכְלָל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה — לְפִי שֶׁבִּפְרוּשׁ [אָמְרוּ] חֲכָמִים בְּכָל־אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהָרְבֵּה פְּעָמִים אוֹמְרִים: עֲשֵׂה שֶׁבָּהּ וְלָאו שֶׁבָּהּ: וְזֶה דָּבָר בָּרוּר, שֶׁעִנְיַן הָעֲשֵׂה שֶׁבָּהּ אֵינוֹ עִנְיַן הַלָּאו וְהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, שֶׁצִּוָּה עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִזְהִיר עַל הָאַחֵר; וְאֵינִי זוֹכֵר שֶׁמִּישֶׁהוּ טָעָה בַּכְּלָל הַזֶּה, עַד כַּמָּה שֶׁאֲנִי זוֹכֵר עָתָּה.

הַכְּלָל הַשְּׁבִיעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת פִּרְטֵי הִלְכוֹת הַמִּצְוָה.

דַּע שֶׁכָּל־מִצְוָה הִיא מִשְׁפָּט אֶחָד מְקֻבָּל, וּמִן הַהִקְדָּמָה הַזֹּאת (שרבנו הציבה והגדירה בראש כל מצוה ב"ספר המצוות") מִתְחַיְּבִים צִוּוּיִם וְאַזְהָרוֹת רַבִּים בְּהִלְכוֹת הַמִּצְוָה. הַמָּשָׁל לְכָךְ: הַחֲלִיצָה וְהַיִּבּוּם (אשה שמת בעלה ולא השאיר זרע אחריו, על אחי בעלה ליבמה — לישאנה — או לקיים חליצה שהן כעין גירושין) הֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — וְזֶה אֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת. אֲבָל כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּהִלְכוֹת שְׁתֵּי הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמַה־שֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת בָּהֶן בְּהֶתְאֵם לְהַקְדָּמוֹת הַהֲלָכָה — יִתְחַיֵּב, שֶׁיִּהְיוּ מִקְצָת הַנָּשִׁים חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן מִתְיַבְּמוֹת וְלֹא חוֹלְצוֹת, וּמִקְצָתָן אוֹ חוֹלְצוֹת אוֹ מִתְיַבְּמוֹת, וּמִקְצָתָן לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְכֵן גַּם הָאֲנָשִׁים, כְּלוֹמַר: הַיְבָמִין. מִקְצָתָם חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם מְיַבְּמִין וְלֹא חוֹלְצִין, וּמִקְצָתָם לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, וּמִקְצָתָם אוֹ מְיַבְּמִין אוֹ חוֹלְצִין. וְכֵן נִמְצָא שֶׁהַיְּבָמוֹת מִקְצָתָן חוֹלְצֶת מִזֶּה וּמִתְיַבֶּמֶת לָזֶה, וּמִקְצָתָן חוֹלְצֶת מִזֶּה וּמִקְצָתָן מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, וּמֻתָּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וַאֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וָאֵלּוּ, וּמֻתָּרוֹת לָאֵלּוּ וָאֵלּוּ (כמפורט בארבעת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות).

אִם־כֵּן אֵלּוּ מָנִינוּ כָּל־דִּין וָדִין מִן־הַדִּינִים הָאֵלֶּה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, הָיוּ דִּינֵי מַסֶּכֶת יְבָמוֹת לְבַדָּהּ מַגִּיעִים לְיוֹתֵר מִמֵּאתַיִם מִצְוֹת, וְאֵין אַף אַחַת מֵהֶן שֶׁאֵינָהּ אוֹ עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אוֹ לָאו — שֶׁנֹּאמַר, לְמָשָׁל: זוֹ צְרִיכָה לַחֲלֹץ בְּאֹפֶן כָּזֶה, אוֹ לְהִתְיַבֵּם בְּאֹפֶן כָּזֶה; אוֹ נֹאמַר: זוֹ אֲסוּרָה לָזֶה, אוֹ אִי אֶפְשָׁר לָהּ לַחֲלֹץ אוֹ לְהִתְיַבֵּם כְּלָל. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כָּךְ — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁאֵין בּוֹ מַחֲלֹקֶת — הֲרֵי שֶׁהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, אַף אִם הֵן מְפֹרָשׁוֹת בַּתּוֹרָה, אֵין לִמְנוֹתָן; כִּי לֹא מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב בֵּאֵר הִלְכוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה אוֹ תְּנָאִים שֶׁבָּהּ, נִמְנֶה אֲנַחְנוּ כָּל־תְּנַאי אוֹ כָּל־פְּרַט הֲלָכָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה הַרְבֵּה: שֶׁכֵּן כֹּל־מַה־שֶּׁנִּמְצָא כָּתוּב מוֹנִים, בְּלִי לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִקַּר הַמִּצְוָה וְלֹא בְּהִלְכוֹתֶיהָ אוֹ תְּנָאֶיהָ. דֶּרֶךְ מָשָׁל: שֶׁהַכָּתוּב חִיֵּב בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא (פרק ה): אֶת מְטַמֵּא מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו וְהַנִּזְקָרִים עִמּוֹ (להביא) קָרְבַּן חַטָּאת — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה בְּלִי סָפֵק. אַחַר־כָּךְ בֵּאֵר הַכָּתוּב מַה הֵן הִלְכוֹת הַקָּרְבָּן הַזֶּה, וְאָמַר שֶׁיְּהֵא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת דָּמֶיהָ, יָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה; וְאִם לֹא יוּכַל, יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת — וְזֶה הוּא קָרְבַּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. הִנֵּה זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בֵּאוּר, מַהוּ הַקָּרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. אַךְ אֵין לִמְנוֹת כָּאן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת וְלֵאמֹר: הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּה לְהַקְרִיב בְּהֵמָה וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עוֹף וְאַחַר־כָּךְ הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ לְהַקְרִיב עֲשִׂירִית הָאֵיפָה — לְפִי שֶׁאֵינָם שְׁלֹשָׁה צִוּוּיִן אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, וְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן הוּא כָּךְ אוֹ כָּךְ אִם אִי־אֶפְשָׁר בְּכָךְ. וּמִן הַסּוּג הַזֶּה גַּם כֵּן שִׁגְגַת מִצְוֹת, וְהוּא שֶׁהַכָּתוּב אָמַר בְּוַיִּקְרָא (שם ד), שֶׁמִּי שֶׁשָּׁגַג וְעָבַר עַל מִצְוַת ה' יַקְרִיב קָרְבָּן — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא: שֶׁיַּקְרִיב הַשּׁוֹגֵג חַטָּאת בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׁגָגָה בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְיֵשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְרוּשׁ (המשניות ב)הוֹרָיוֹת (בהקדמה) וּכְרֵתוֹת (פרק א משנה ב). אַחַר־כָּךְ פָּרַט הַכָּתוּב הַלָּכוֹת בְּעִנְיַן קָרְבַּן זֶה וְכָתַב עָלָיו מִקְרָאוֹת וְאָמַר: אִם הַשּׁוֹגֵג מֵעַם הָאָרֶץ — יַקְרִיב כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה; וְאִם הוּא נָשִׂיא — יַקְרִיב שָׂעִיר; וְאִם הוּא כֹּהֵן גָּדוֹל — יַקְרִיב פָּר. אֲבָל אִם הַשְּׁגָגָה דַּוְקָא בַּעֲבוֹדָה־זָרָה — יַקְרִיב הַשּׁוֹגֵג שְׂעִירָה בֵּין שֶׁהוּא נָשִׂיא אוֹ הֶדְיוֹט אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל. אַךְ עַל־יְדֵי שִׁנּוּי מִינֵי הַבְּהֵמוֹת שֶׁמֵּהֶן מַקְרִיבִים אֶת־הַקָּרְבָּן, לֹא יֵהָפֵךְ הַקָּרְבָּן הָאֶחָד — שֶׁהוּא קָרְבַּן שׁוֹגֵג — לְרַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה מִצְוֹת הַרְבֵּה. שֶׁכֵּן אֵלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ, הָיִינוּ

1 צְרִיכִים לִמְנוֹת גַּם־כֵּן אֶת־אָמְרוֹ 'כִּשְׁבָּה' אוֹ 'שְׁעִירָה' כִּשְׁתֵּי
2 מִצְוֹת — וְגַם אָמְרוֹ 'שְׁתֵּי תּוֹרִים' אוֹ 'שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה' כִּשְׁתֵּי
3 מִצְוֹת — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן; אֶלָּא הַצִּוּוּי (להביא) קָרְבָּן הוּא
4 מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשֶׁזֶּה מֵבִיא לְאוֹתוֹ הַקָּרְבָּן עַצְמוֹ שְׁעִירָה,
5 וְאַחֵר מֵבִיא שָׂעִיר — זֶהוּ מִתְּנָאֵי אוֹתוֹ קָרְבָּן, וְאֵין
6 כָּל־תְּנַאי מִתְּנָאֵי הַמִּצְוֹת נֶחְשָׁב כְּמִצְוָה. הֶבֵן עִנְיָן זֶה הֵיטֵב,
7 כִּי הַטָּעוּת בּוֹ נִסְתֶּרֶת, לֹא יַרְגִּישׁ בָּהּ אֶלָּא נָבוֹן.

8 **מֵהַסּוּג** הַזֶּה גַּם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה, שֶׁנַּעֲרָה מְאֹרָסָה אִם זָנְתָה
9 — בִּסְקִילָה; וְאִם הִיא בַּת כֹּהֵן — בִּשְׂרֵפָה;
10 זוֹהִי הַשְּׁלֵמַת דִּין עֹנֶשׁ אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁזָּנְתָה. וּכְבָר טָעָה בָּזֶה
11 כָּל־מִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי עָלָיו, שֶׁכֵּן מוֹנִים אִשֶּׁת אִישׁ מִצְוָה, וְנַעֲרָה
12 מְאֹרָסָה מִצְוָה, וּבַת כֹּהֵן מִצְוָה — וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא
13 הוּא כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר, וְהוּא: שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא תִנְאָף"
14 (שמות כ, יד) — הִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלֶל הַמִּצְוֹת, וּבָא
15 בַּקַּבָּלָה, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה אַזְהָרָה לְאֵשֶׁת אִישׁ; אַחַר־כָּךְ בָּא
16 הַכָּתוּב אַחַר אַזְהָרָה זוֹ וּבֵאֵר, שֶׁהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה יֵהָרֵג
17 וְהוּא אָמְרוֹ: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" (ויקרא כ, י).
18 אַחַר־כָּךְ הִשְׁלִים הַכָּתוּב אֶת־תּוֹרַת הָעֹנֶשׁ הַזֶּה וְהִתְנָה בּוֹ
19 תְּנָאִים וְאָמַר, שֶׁאָמְרוֹ "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת" יֵשׁ בּוֹ
20 חִלּוּקִים: אִם אֵשֶׁת אִישׁ זוֹ הִיא בַּת־כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא
21 נִשְׂרֶפֶת; וְאִם הִיא נַעֲרָה מְאֹרָסָה בְּתוּלָה — חֲרֵי הִיא
22 נִסְקֶלֶת; וְאִם הִיא בְּעוּלָה וְאֵינָהּ בַּת כֹּהֵן — חֲרֵי הִיא
23 בְּחֶנֶק. אֲבָל אֵין הַמִּצְוֹת הוֹפְכוֹת לְרַבּוֹת עַל־יְדֵי פֵּרוּט סוּגֵי
24 הַמִּיתָה, כִּי בְּכָל־זֶה לֹא יָצָאנוּ מִגֶּדֶר אִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ.
25 וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּסַנְהֶדְרִין (נא:): הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֹאֵף וְנֹאֶפֶת
26 — הוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת־בַּת יִשְׂרָאֵל לִסְקִילָה, וְאֶת־בַּת כֹּהֵן
27 לִשְׂרֵפָה. רְצוֹנָם לוֹמַר בָּזֶה, שֶׁאִסּוּר אֵשֶׁת אִישׁ כּוֹלֵל הַכֹּל,
28 וְהוּא שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת"; אֶלָּא
29 שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בְּמִיתָה זוֹ וְקִבֵּץ לְמִקְצָתָן שְׂרֵפָה וּלְמִקְצָתָן
30 סְקִילָה. אֲבָל אִלּוּ הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹת פֵּרוּט דִּין הַמִּצְוָה
31 מֵאַחַר שֶׁהוּא נִזְכַּר בַּתּוֹרָה, הָיֵינוּ צְרִיכִים שֶׁלֹּא לִמְנוֹת
32 "מַכַּה־נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה — גּוֹלֶה" כְּמִצְוָה אַחַת, כֵּיוָן שֶׁהַכָּתוּב
33 פָּרַט הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (במדבר לה). וְהָיָה לָנוּ לִמְנוֹת כָּךְ:
34 מַה־שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "וְאִם־בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ" — מִצְוָה
35 אַחַת; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר־
36 יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ בִכְלִי
37 עֵץ־יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ"; וְהַמִּצְוָה הָרְבִיעִית —
38 אָמְרוֹ: "גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה
39 הַחֲמִישִׁית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ"; וְהַמִּצְוָה
40 הַשִּׁשִּׁית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה
41 הַשְּׁבִיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ"; וְהַמִּצְוָה
42 הַשְּׁמִינִית — אָמְרוֹ: "וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא־אֵיבָה הֲדָפוֹ";
43 וְהַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית — אָמְרוֹ: "אוֹ־הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל־כְּלִי
44 בְּלֹא צְדִיָּה"; וְהַמִּצְוָה הָעֲשִׂירִית — אָמְרוֹ: "אוֹ בְכָל־אֶבֶן
45 אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת"; וְהַמִּצְוָה הַי"א — אָמְרוֹ:
46 "וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ב —
47 אָמְרוֹ: "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה הַי"ג —
48 אָמְרוֹ: "וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר־מִקְלָטוֹ"; וְהַמִּצְוָה
49 הַי"ד — אָמְרוֹ: "וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל";
50 וְהַמִּצְוָה הַט"ו — אָמְרוֹ: "וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ"; וְהַמִּצְוָה
51 הַט"ז — אָמְרוֹ: "וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ"
52 אֵלּוּ עֶשְׂרֵה כֵּן בְּכָל־מִצְוָה וּמִצְוָה, הָיָה מִנְיַן הַמִּצְוֹת מַגִּיעַ
53 לְיוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם — וְדָבָר זֶה בָּרוּר שֶׁהוּא בָּטֵל, לְפִי
54 שֶׁכָּל־זֶה הוּא פֵּרוּט הַמִּצְוָה וְהִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה הִיא: דִּין
55 מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה, וְזֶהוּ הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בּוֹ לְפִי דִּינֵי
56 הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה. וְכָךְ קָרָאם ה' "מִשְׁפָּטִים" וְלֹא קָרָאם
57 "מִצְוֹת" וְאָמַר: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם
58 עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה".

59 **וּכְבָר** נִתְעוֹרֵר בַּעַל "הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת" וְשָׂם לֵב לְמִקְצַת
60 הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה וְהִתְלַבֵּט (התקשה) בָּהֶם וְהִתְחִיל
61 לִמְנוֹת פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת וְאָמַר בְּמִנְיָנוֹ: פָּרָשַׁת נְחָלוֹת,
62 פָּרָשַׁת נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת, פָּרָשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רָע. וְכָךְ מָנָה
63 הַרְבֵּה פָּרָשִׁיּוֹת, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְבָּרֵר לוֹ הָעִנְיָן הַזֶּה בִּשְׁלֵמוּת
64 וְלֹא הִשִּׂיגוּ, וּלְפִיכָךְ מָנָה בְּאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת מַה־שֶּׁכְּבָר מָנָה
65 מִקֹּדֶם מִבְּלִי שֶׁהִרְגִּישׁ בְּכָךְ. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם מִזּוּלָתֵנוּ הַכְּלָל
66 הַזֶּה, הִגִּיעַ לְכָךְ שֶׁמָּנָה בְּמִצְוֹת צָרַעַת אַחַד עָשָׂר מִצְוֹת, וְלֹא
67 יָדַע שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, וְכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר בַּכָּתוּב אֵינוֹ אֶלָּא
68 פֵּרוּט הֲלָכוֹת וּתְנָאִים. פֵּרוּשׁ הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ
69 שֶׁצָּרַעַת אָדָם מְטַמֵּאתּוּ, וְנַעֲשֶׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכֹל מַה־
70 שֶׁחַיָּבִים בּוֹ הַטְּמֵאִים: לְהִתְרַחֵק מִן־הַמִּקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו
71 וְלָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה. אֶלָּא שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע אֵיזוֹ
72 צָרַעַת מְטַמְּאָה וְאֵיזוֹ אֵינָהּ מְטַמְּאָה, לָכֵן הִתְחִיל הַכָּתוּב
73 לְבָאֵר וּלְפָרֵט אֶת־הַדִּין: שֶׁאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָהוֹר;
74 וְאִם הוּא כָּךְ — חֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב כָּזֶה —
75 מַעֲמִידִין אוֹתוֹ זְמַן מְסֻיָּם. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (ספרא ויקרא יג,
76 כט): "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ" (שם) — כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְטַהֲרוֹ,
77 כָּךְ מִצְוָה לְטַמְּאוֹ — חֲרֵי שֶׁהַמִּצְוָה הִיא רַק שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ:
78 טָמֵא אוֹ טָהוֹר, אֲבָל פִּרְטֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם יְהֵא טָמֵא אוֹ
79 טָהוֹר — אֵין לִמְנוֹתָם, לְפִי שֶׁהֵם תְּנָאִים וּפֵרוּטֵי הֲלָכוֹת.

80 **וַחֲרֵי** זֶה כְּאָמְרֵנוּ, שֶׁבַּעַל מוּם אָסוּר לְהַקְרִיבוֹ, וְזוֹ מִצְוַת
81 לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא נִשְׁאַר לָנוּ לָדַעַת מַה הֵם הַמּוּמִין.
82 אַךְ כְּלוּם נִמְנָה כָּל־מוּם וָמוּם כְּמִצְוָה?! אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר
83 כָּךְ — הָיָה (עולה) מִנְיָנָם קָרוֹב לְשִׁבְעִים מוּם. אֶלָּא כְּשֵׁם
84 שֶׁאֵין אָנוּ מוֹנִים אֶת־הַמּוּמִין — מַה־מֵּהֶם מוּם וּמַה־מֵּהֶם
85 אֵינוֹ מוּם, אֶלָּא רַק אֶת־הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עַל בַּעַל מוּם
86 — כָּךְ אֵין גַּם לִמְנוֹת סִימָנֵי הַצָּרַעַת, מַה־מֵּהֶם טָמֵא
87 וּמַה־מֵּהֶם טָהוֹר, אֶלָּא (מונים רק) שֶׁהַמְּצֹרָע טָמֵא; וְכָל־
88 הַשְּׁאָר הוּא בֵּאוּר מַה הִיא הַצָּרַעַת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ רָאוּי לִמְנוֹת
89 כָּל־מִין וָמִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוָה אַחַת, וְאֵין מוֹנִים
90 פֵּרוּט הַהֲלָכוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַמִּין מִן־הַטֻּמְאוֹת וּתְנָאָיו, כְּמוֹ

1 שֶׁיִּתְבָּאֵר מִמִּנְיָנֵנוּ. הָבֵן כְּלָל זֶה, כִּי הוּא עַמּוּד הַתָּוֶךְ
2 בְּמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

יום שלישי כ"ג תשרי ה'תשע"ז

הַכְּלָל הַשְּׁמִינִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת הַשְּׁלִילָה עִם הָאַזְהָרָה.

דַּע שֶׁהָאַזְהָרָה הִיא מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי (סוגי) הַצִּוּוּי (הפקודה), כְּלוֹמַר (ה"צווי" מתחלק לשנים) שֶׁתְּצַוֶּה לַמְצַוֶּה לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ; כְּגוֹן שֶׁתְּצַוֵּהוּ לֶאֱכֹל וְתֹאמַר לוֹ: אֱכֹל: אוֹ שֶׁתְּצַוֵּהוּ לְהִמָּנַע מֵאֹכֶל וְתֹאמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל. אַךְ אֵין בַּלָּשׁוֹן הָעֲרָבִי שֵׁם הַכּוֹלֵל אֶת־שְׁנֵי הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה יָחַד; וּכְבָר הִזְכִּירוּ זֹאת הַמְּדַבְּרִים בְּתוֹרַת הַהִגָּיוֹן (חכמי הלשון) וְאָמְרוּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "אֲבָל הַצִּוּוּי וְהָאַזְהָרָה אֵין לָהֶם בַּלָּשׁוֹן הָעֲרָבִי שֵׁם הַכּוֹלְלָם, וּלְפִיכָךְ הֵצְרַכְנוּ לְקָרְאָם גַּם שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁם אֶחָד מֵהֶם, וְהוּא: הַצִּוּוּי (המתפצל לשנים: ה"צווי" — עשה, ו"אזהרה" — לא תעשה)". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהָאַזְהָרָה וְהַצִּוּוּי עִנְיָן אֶחָד הֵם". (ובכלל ה"צווי") הַמִּלָּה הַמְּפֹרָסֶמֶת בַּלָּשׁוֹן הָעֲרָבִי הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְאַזְהָרָה הִיא מִלַּת "לֹא", וְעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ מָצוּי בְּלִי סָפֵק בְּכָל־לָשׁוֹן, כְּלוֹמַר: שֶׁאַתָּה תְּצַוֶּה לַמְצַוֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. בָּרוּר אֵפוֹא שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן צִוּוּי מֻחְלָט: דְּבָרִים שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם, וּדְבָרִים שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָם. הַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹתָם — מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהַשֵּׁם שֶׁל אֵלֶּה שֶׁהֻזְהַרְנוּ עֲלֵיהֶם — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; וְהַשֵּׁם הַכּוֹלְלָם יַחַד בַּלָּשׁוֹן הָעִבְרִי — גְּזֵרָה (פקודה, צו), וְכָךְ קוֹרְאִים חֲכָמִים כָּל־מִצְוָה, בֵּין שֶׁתִּהְיֶה עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה: גְּזֵרַת מֶלֶךְ.

אֲבָל הַשְּׁלִילָה הִיא עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא: שֶׁתִּשְׁלֹל נָשׂוּא מִנּוֹשֵׂא, וְאֵין בָּזֶה שׁוּם צִוּוּי כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁתֹּאמַר: לֹא אָכַל פְּלוֹנִי אֶתְמוֹל וְלֹא שָׁתָה פְּלוֹנִי אֶת־הַיַּיִן, וְאֵין רְאוּבֵן אָבִי שִׁמְעוֹן וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — שֶׁכָּל־זֶה הוּא שְׁלִילָה, וַאֲפִלּוּ רֵיחַ צִוּוּי אֵין בּוֹ. וְהַמִּלָּה שֶׁבָּהּ שׁוֹלְלִים בְּעַרְבִית לָרֹב הִיא מִלַּת "מא", אַךְ שׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "לא", וּבְמִלַּת "בְּלִי". אֲבָל הָעִבְרִים הֲרֵי לָרֹב שְׁלִילָתָם בְּאוֹתָהּ מִלַּת "לֹא" עַצְמָהּ, שֶׁבָּהּ גַּם מַזְהִירִים; וְשׁוֹלְלִים גַּם בְּמִלַּת "אַיִן" וּמַה־שֶּׁמִּתְחַבֵּר אֵלֶיהָ מִן־הַכִּנּוּיִים: "אֵינוֹ" וְ"אֵינָם" וְ"אֵינְכֶם" וְזוּלָתָם.

(ודוגמאות לכך): **הַשְּׁלִילָה** בְּעִבְרִי בְּמִלַּת "לֹא" כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה" (דברים לד, י); "לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב" (במדבר כג, יט); "לֹא־תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה" (נחום א, ט); "וְלֹא־עָמַד אִישׁ" (בראשית מה, א); "וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע מִמֶּנּוּ" (אסתר ה, ט) וְכָאֵלֶּה רַבִּים. וְהַשְּׁלִילָה בְּמִלַּת "אַיִן", כְּגוֹן אָמְרוֹ: "וְאָדָם אַיִן" (בראשית ב, ה); "וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה" (קהלת ט, ה) וְזוּלָתָם רַבִּים גַּם כֵּן.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ הַהֶבְדֵּל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה, וְהוּא: שֶׁהָאַזְהָרָה (היא חלק) מֵעִנְיַן הַצִּוּוּי וְאֵינָהּ אֶלָּא פֹּעַל בְּצִוּוּי, כְּלוֹמַר: כְּשֵׁם שֶׁהַצִּוּוּי לְעוֹלָם לֶעָתִיד, כָּךְ הָאַזְהָרָה; וְלֹא יִתָּכֵן שֶׁבַּלָּשׁוֹן יְהֵא הַצִּוּוּי לֶעָבָר — וְכָךְ הָאַזְהָרָה. וְאֵין אֶפְשָׁרוּת לְהַכְנִיס צִוּוּי לְסִפּוּר, כִּי הַסִּפּוּר זָקוּק לְנָשׂוּא וְנוֹשֵׂא וְהַצִּוּוּי דִּבּוּר שָׁלֵם בְּעַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּסְּפָרִים שֶׁנִּתְחַבְּרוּ לְכָךְ; וְכֵן לֹא תִּכָּנֵס גַּם הָאַזְהָרָה בַּסִּפּוּר. אֲבָל לֹא כָּךְ הַשְּׁלִילָה — לְפִי שֶׁהַשְּׁלִילָה תִּכָּנֵס בַּסִּפּוּר וְתִשְׁלֹל בֶּעָבָר וּבֶעָתִיד וּבַהֹוֶה. וְכָל־זֶה בָּרוּר מֵעַצְמוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת.

כֵּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — בְּשׂוּם פָּנִים אֵין לִמְנוֹת אֶת־הַלָּאוִין שֶׁהֵם שְׁלִילָה בֵּין מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְזֶה דָּבָר מֵעַצְמוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ עָלָיו מוֹפֵת (ראיה), זוּלַת מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ בְּבֵרוּר עִנְיָנֵי (דברי) הַבִּטּוּיִים, כְּדֵי לְהַבְדִּיל בֵּין הָאַזְהָרָה וּבֵין הַשְּׁלִילָה (ורק על־ידי הבנת הענין אפשר לקבוע אם זו אזהרה או שלילה).

אַךְ זוּלָתֵנוּ לֹא יָדַע זֹאת וְהִגִּיעַ לְכָךְ, שֶׁמָּנָה: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" (שמות כא, ז); וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. וּבֵאוּר הָעִנְיָן כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר, וְהוּא: שֶׁה' דָּן מַכֵּה עַבְדּוֹ אוֹ אֲמָתוֹ הַכְּנַעֲנִים שֶׁחִסְּרוֹ בִּשְׁעַת הַהַכָּאָה אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים (כמו שן ועין) — שֶׁהוּא יוֹצֵא לַחָפְשִׁי; הָיָה אֵפוֹא עוֹלֶה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁכָּךְ הוּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה מִכָּל־שֶׁכֵּן מֵעֶבֶד כְּנַעֲנִי (היוצא בשן ועין), וְשֶׁהִיא (אמה עבריה) אִם חִסְּרָהּ אֶחָד מֵרָאשֵׁי אֵבָרִים יוֹצֵאת לַחָפְשִׁי — לְפִיכָךְ שָׁלַל מִמֶּנָּהּ דִּין זֶה בְּאָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים", כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין חוֹבָה לְהוֹצִיאָהּ לַחָפְשִׁי כְּשֶׁמִּחַסְּרָהּ אֵבָר מֵאֵבָרֶיהָ — הִנֵּה זוֹ שְׁלִילַת דִּין מִמֶּנָּהּ, אַךְ לֹא אַזְהָרָה. וְכָךְ פֵּרְשׁוּ מוֹסְרֵי הַקַּבָּלָה וְאָמְרוּ בַּמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" — אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהַכְּנַעֲנִים יוֹצְאִים. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזּוֹ שְׁלִילַת דִּין מִמֶּנָּהּ הַנִּשְׁלָל מִמֶּנָּהּ, לֹא שֶׁהוּא הִזְהִיר עַל הַדָּבָר.

וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּין אָמְרוֹ: "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת הָעֲבָדִים" וּבֵין אָמְרוֹ: "לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא" (ויקרא יג, לו), שֶׁהוּא שְׁלִילָה בִּלְבַד, לֹא אַזְהָרָה; וְהוּא שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֵנוּ: שֶׁעֵם סִימָן זֶה אֵינוֹ צָרִיךְ הֶסְגֵּר (כבדיני טומאת הצרעת שכשמסתפק הכהן בדינה, מסתגר המנוגע כדי לבחון התפתחות) וְלֹא יִסְתַּפֵּק בּוֹ, כִּי הוּא טָמֵא. וְכֵן אָמְרוֹ: "(ואיש כי ישכב את אשה .. והיא שפחה .. וחופשה לא ניתן לה) לֹא יוּמְתוּ כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה" (ויקרא יט, כ) — לְפִי שֶׁהוּא גַּם כֵּן שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר: שֶׁאֵינָם חַיָּבִים מִיתָה כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמָה חֵרוּתָהּ (ואין הקידושין חלין), וְאֵין לְתַרְגֵּם אֶת־זֶה וְלוֹמַר "לֹא יֶקְתַּלָא" (אל יהרגו), שֶׁבְּכָךְ יֵצֵא מֵעִנְיַן הַשְּׁלִילָה לְעִנְיַן הָאַזְהָרָה. כִּי אָמְרוֹ כָּאן: "לֹא יוּמְתוּ

מתוך מהדורת חזק

כִּי־לֹא חֲפָשָׁה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת" (דברים כב, כו) שֶׁשָּׁלַל מִמֶּנָּה חִיּוּב הַמִּיתָה בְּגְלַל הָאוֹנֶס; כָּךְ שָׁלַל מֵהֶם כָּאן חִיּוּב הַמִּיתָה בְּגְלַל הֶעָבְדוּת, כְּאִלּוּ אָמַר: אֵין לָהֶם חֵטְא מָוֶת, כִּי לֹא חֲפָשָׁה. וְכֵן אָמְרוֹ: "וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה) — הוּא שְׁלִילָה. וּפֵרְשׁוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה וּבֵרְרוּ עִנְיָנוֹ וְאָמְרוּ (מדרש תנחומא שם): שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִשְׁמִיעָנוּ שֶׁכָּל־הַיּוֹצֵא וְטוֹעֵן עַל הַכְּהֻנָּה וִיבַקֶּשָׁהּ לְעַצְמוֹ (במנהג קרח ועדתו) — לֹא יֵאָרַע לוֹ מַה־שֶּׁאֵרַע לְקֹרַח וַעֲדָתוֹ, כְּלוֹמַר: הַבְּלִיעָה וְהַשְּׂרֵפָה — אֶלָּא יִהְיֶה עָנְשׁוֹ "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (מהביטוי "ביד משה" אנו למדים שילקה במה שלקתה יד משה) כְּלוֹמַר: הַצָּרַעַת; וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה אֵלָיו: "הָבֵא־נָא יָדְךָ בְּחֵיקֶךָ" (שמות ד, ו) וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מִמַּה־שֶּׁאֵרַע לְעַזְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה (שביקש להקטיר קטורת "ובידו מקטרת להקטיר — והצרעת זרחה במצחו" — דברי הימים־ב כו, יט). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמָּצָאנוּ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת (של חז"ל) בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (קי.), וְהוּא אָמְרָם: "כָּל־הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" — הֲרֵי זֶה עַל דֶּרֶךְ הַתּוֹכָחָה לֹא שֶׁכָּךְ פְּשָׁטֵהּ דִּקְרָא בְּעִנְיָן זֶה; אֲבָל הָאַזְהָרָה עַל עִנְיָן זֶה (המחלוקת) נִכְלֶלֶת תַּחַת לָאו אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה מה).

אֵין אִפּוֹא שׁוּם דָּבָר שֶׁעַל יָדָיו אֶפְשָׁר לְהַבְדִּיל בֵּין הַשְּׁלִילָה לָאַזְהָרָה חוּץ מִעִנְיַן הַדְּבָרִים, אֲבָל לֹא מִן־הַמִּלָּה, כֵּיוָן שֶׁמִּלַּת הַשְּׁלִילָה וְהָאַזְהָרָה בְּעִבְרִית מִלָּה אַחַת, וְהִיא מִלַּת "לֹא". וְלָכֵן הֶכְרַח, שֶׁלַּמְּעַיֵּן תְּהֵא הַבְּנָה בְּעִנְיַן הַדְּבָרִים וְאָז יַשִּׂיג בְּקַלּוּת אֵיזֶה לָאו הוּא שְׁלִילָה וְאֵיזֶה לָאו הוּא אַזְהָרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִקֹּדֶם. וּכְבָר הֵעִירוּ חֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, עַל עִנְיָן זֶה בְּמַה־שֶּׁמָּצָאנוּ אֶצְלָם בַּמַּחֲלֹקֶת שֶׁנָּפְלָה בֵּינֵיהֶם בְּלָאו מִן הַלָּאוִין אִם הוּא שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה, וְזֶה בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה עַל חַטַּאת הָעוֹף: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא ה, ח). הִנֵּה תַּנָּא דִּידַן, וְהוּא הַמְדַבֵּר בַּמִּשְׁנָה, סוֹבֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה, וְלָכֵן הוּא אוֹמֵר: אִם הִבְדִּיל (הפריד את הראש מהצואר) — פָּסַל. יוֹצֵא לְפִי זֶה שֶׁהַלָּאו הַזֶּה יִהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; שֶׁכֵּן כְּשֶׁהִבְדִּיל אֶת־הָרֹאשׁ — פָּסַל, כְּאִלּוּ הִקְרִיב שָׁאוֹר אוֹ דְּבַשׁ. אֲבָל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה (שלילת ההכרח) וְלֹא אַזְהָרָה, וְשֶׁפֵּרוּשׁ אָמְרוֹ: "לֹא יַבְדִּיל" — שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל הָרֹאשׁ, אֶלָּא מַסְפִּיק שֶׁיַּחְתֹּךְ אוֹתוֹ בְּאֵיזֶה שֵׁעוּר, וּלְפִיכָךְ אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר לְפִי דַּעְתּוֹ. וְכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא זְבָחִים (סה:) אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּבְדִּילִין בְּחַטַּאת הָעוֹף; מַאי "לֹא יַבְדִּיל" — אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל. וְהִקְשׁוּ עַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְאָמְרוּ: אֶלָּא מֵעַתָּה, גַּבֵּי בּוֹר נַמִּי, דִּכְתִיב: "(וכי יפתח איש בור) וְלֹא יְכַסֶּנּוּ" (שמות כא, לג) — הָכִי נַמִּי (האמנם כך) דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לְכַסּוֹת?! וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה: הָתָם דִּכְתִיב: "בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם" — מִכְּלָל דְּבָעֵי כִּסּוּי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר, שֶׁמְּבִיאִים רְאָיָה מֵעִנְיַן הַדְּבָרִים, אִם זוֹ שְׁלִילָה אוֹ אַזְהָרָה. וְנִתְבָּאֵר עוֹד שֶׁאָמְרוֹ "לֹא יַבְדִּיל" — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה, וּמִכָּאן יִתְבָּאֵר שֶׁאָמְרוֹ בְּעוֹלַת הָעוֹף: "וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו לֹא־יַבְדִּיל" (ויקרא א, יז) — אֵין לִמְנוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא שְׁלִילָה, הוֹאִיל וּלְדִבְרֵי הַכֹּל: אִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר. שֶׁכֵּן, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה: "וְנִתַּח אֹתוֹ לְנְתָחָיו" (שם א, יב), הָיָה עוֹלָה בְּדַעְתֵּנוּ, שֶׁגַּם עוֹלַת הָעוֹף כָּךְ, לְפִיכָךְ אָמַר: אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַבְדִּיל, אֶלָּא וְשִׁסַּע בִּלְבָד; וְאִם הִבְדִּיל — כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

עוֹד מִכְּלַל הַלָּאוִין הָאֵלֶּה שֶׁהֵם בְּגֶדֶר שְׁלִילָה אָמְרוֹ: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה" (שם כז, כט), וְיִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁזּוֹ שְׁלִילָה — לֹא אַזְהָרָה — אִם תֵּדַע מַהוּ מוּבָן הַדָּבָר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁהַכָּתוּב כְּבָר דָּן בְּדָמִים קְצוּבִים בְּעֲרָכִים לְפִי גִּיל הַנֶּעֱרָךְ וּלְפִי חֵיּוֹתוֹ זָכָר אוֹ נְקֵבָה, וְאֵין הֶבְדֵּל בְּעִנְיָן זֶה בֵּין שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", אוֹ "עֶרְךָ פְּלוֹנִי עָלַי" — הֲרֵי אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ הַפְּלוֹנִי מָה הוּא וּמַה־גִּילוֹ, וִישֻׁלַּם בְּהֶתְאֵם לְכָךְ. וְאִם הַנֶּעֱרָךְ הוּא אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין וְנִפְסַק דִּינוֹ, וְאַחַר גְּמַר דִּינוֹ אָמַר מִי שֶׁהוּא: "עֶרְךָ זֶה עָלַי" — הֲרֵי זֶה לֹא יִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא חָשׁוּב כְּמֵת שֶׁאֵין לוֹ עֶרֶךְ מֵעֵת שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ. וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁרָצָה בְּאָמְרוֹ "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: אֵין לוֹ פִּדְיוֹן, שֶׁיִּצְטָרֵךְ אוֹתוֹ הַמַּעֲרִיךְ לְשַׁלֵּם. וְזֶהוּ דִּין מִדִּינֵי הָעֲרָכִים וְהִלְכוֹתָם שֶׁזְּכָרוֹ הַכָּתוּב, אֲבָל אֵינוֹ אַזְהָרָה. וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (ערכין פרק א משנה ג): הַגּוֹסֵס וְהַיּוֹצֵא לַהֲרֵג לֹא נִדַּר וְלֹא נֶעֱרַךְ. וּפֵרֵשׁ הַתַּלְמוּד (ערכין ו.): שֶׁזֶּה בִּתְנַאי שֶׁיְּהֵא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַהֲרֵג. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): חַיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת". הִתְבּוֹנֵן בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן וּבְעֹמֶק הָעִיּוּן בָּהּ, אֵיךְ בֵּאֲרוּ שֶׁהַלָּאו הַזֶּה שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה בְּאָמְרָם: "אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן" וְלֹא אָמְרוּ: "אֵין פּוֹדִין אוֹתָם". אֶת־הָעִנְיָן הַזֶּה עַצְמוֹ בֵּאֲרוּ בַּסִּפְרָא בְּפָרָשַׁת עֲרָכִים וְאָמְרוּ: מִנַּיִן לְמְחֻיָּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין, לְאֶחָד (׳מערי״ך). שֶׁאָמַר "עֶרְכּוֹ (של החייב מיתה) עָלַי", שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא יִפָּדֶה", כְּלוֹמַר: מִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֶרֶךְ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ עִנְיָן זֶה בְּתַכְלִית הַבֵּאוּר עַד שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר דָּבָר מְסֻפָּק אֲפִלּוּ לֹא לְקֹשֵׁה הַהַבָנָה שֶׁבִּבְנֵי אָדָם.

כֵּיוָן שֶׁדִּבַּרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, דַּע שֶׁהַמִּלִּים הַמְשַׁמְּשׁוֹת בַּתּוֹרָה לָאַזְהָרָה הֵן אַרְבַּע מִלִּים, וְכֹל מַה־שֶּׁהִזְהִיר עָלָיו בְּאַחַת מֵאַרְבַּע אֵלּוּ נִקְרָא: מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהֵן: 'הִשָּׁמֶר' וּ'פֶן', 'אַל' וְ'לֹא'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (זבחים קו.): כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: 'הִשָּׁמֶר', 'פֶּן' וְ'אַל' וְ'לֹא' — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

מתוך מהדורת חזק

אבל נִשְׁאַר לָנוּ לְבָאֵר דָּבָר אֶחָד, שֶׁבּוֹ תִּשְׁלַם כַּוָּנַת הַשַּׁעַר הַזֶּה, וְהוּא: שֶׁכָּל־מָקוֹם שֶׁבֵּאֵר בַּתּוֹרָה וְחִיֵּב אוֹתָנוּ לְנַקּוֹת עַצְמֵנוּ עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁלַל מֵעַצְמֵנוּ מַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי — הֲרֵי אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה נִמְנֶה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַלָּאו שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ הוּא שְׁלִילָה וְלֹא אַזְהָרָה. כִּי מִשֶּׁהִטִּיל עָלֵינוּ שֶׁנִּשְׁלַל מֵעַצְמֵנוּ וְנֹאמַר: אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי כָּךְ וְלֹא עָשִׂיתִי כָּךְ — נוֹדַע בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁעֲשִׂיַּת אוֹתוֹ הַכָּךְ־וָכָךְ מֵזְהָרִים עָלֶיהָ, וְזֶה כְּגוֹן שֶׁחִיְּבָנוּ הַכָּתוּב (בעת ה"ווידוי" בבית המקדש על המעשרות) שֶׁנֹּאמַר: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד) — מַשְׁמַע מִזֶּה: שֶׁכָּל־מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה מֵאֵלּוּ מֵזְהָרִים עָלָיו, וְיִתְבָּאֵר זֶה בִּמְקוֹמוֹ כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל מִצְוֹת אֵלּוּ.

הַכְּלָל הַתְּשִׁעִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת עֶצֶם הַלָּאוִין וְהָעֲשֵׂה, אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמֵּזְהָרִים וְשֶׁמְּצַוִּים עֲלֵיהֶם.

דַּע, שֶׁכָּל־צִוּוּיֵי הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ הֵם בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים: בִּדְעוֹת, בְּמַעֲשִׂים, בְּמִדּוֹת וּבְדִבּוּר. וְזֶהוּ שֶׁצִּוִּתָה אוֹתָנוּ לְהַאֲמִין וּלְקַבֵּל אֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַאֲמִין בְּיִחוּד. וּבְאַהֲבַת הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה וְיִרְאָתוֹ; אוֹ שֶׁהִזְהִירָה אוֹתָנוּ מִלְּהַאֲמִין בְּאֵיזוֹ דֵּעָה, כְּגוֹן שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלִּהְיוֹת בַּדֵּעָה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהוּת לְזוּלָתוֹ. וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ בְּאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת וְלִבְנוֹת אֶת־הַמִּקְדָּשׁ; אוֹ הִזְהִירָה אוֹתָנוּ מֵאֵיזֶה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמִלְּהִשְׁתַּחֲוֹת לַנֶּעֱבָד זוּלָתוֹ (עבודת אלילים). וְכֵן צִוְּתָה אוֹתָנוּ לְהִתְנַהֵג בְּאֵיזוֹ מִדָּה, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּצְדָקָה בְּחֶסֶד, בְּרַחֲמָנוּת, בְּחֶמְלָה וּבְאַהֲבָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" (ויקרא יט, יח); אוֹ שֶׁהִזְהִירַתְנוּ מֵאֵלּוּ מִדּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהֶזְהַרְנוּ עַל הַנִּטִּירָה וְהַנְּקִימָה וּגְאֻלַּת הַדָּם וְזוּלָתָן מִן־הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָבָאֵר. אוֹ שֶׁצִּוְּתָה אוֹתָנוּ בַּאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו וּלְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּה־שֶּׁאָבָאֵר; וְהִזְהִירַתְנוּ מֵאֲמִירַת אֵיזֶה דָּבָר, כְּגוֹן שֶׁהֶזְהַרְנוּ עַל שְׁבוּעַת הַשֶּׁקֶר וְהָרְכִילוּת וּלְשׁוֹן הָרַע וְהַקְּלָלָה וְזוּלָתָן.

אם הֶשְׁגּוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ, הֲרֵי רָאוּי לִמְנוֹת אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצַוִּים אוֹ מֵזְהָרִים עֲלֵיהֶם, בֵּין שֶׁאֵלֶּה מַעֲשֶׂה אוֹ דִּבּוּר אוֹ דֵּעָה אוֹ מִדָּה. וְאֵין לְהַבִּיט לְרִבּוּי הַצִּוּוּיִן שֶׁבָּאוּ בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן, אִם הַמְדֻבָּר בַּ"עֲשֵׂה"; אוֹ לְרִבּוּי הָאַזְהָרוֹת שֶׁבָּאוּ בְּעִנְיָנוֹ, אִם הַמְדֻבָּר בְּ"לָאו" — כִּי כֻּלָּם לְחִזּוּק בִּלְבָד (להדגיש את חומרת הדבר). לְפִי שֶׁפְּעָמִים יָבוֹא בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ לָאו אַחֲרֵי לָאו לְחִזּוּק, וְכֵן יָבוֹא בּוֹ צִוּוּי אַחֲרֵי צִוּוּי לְחִזּוּק. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא מַאֲמַר חֲכָמִים בְּחִלּוּק הָעִנְיָנִים וּיבָאֲרוּ לְךָ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁכָּל־לָאו מֵאֵלּוּ אוֹ כָּל־עֲשֵׂה כּוֹלֵל עִנְיָן שֶׁלֹּא כָּעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל הַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הָאַחֵר — הֲרֵי אָז רָאוּי לִמְנוֹתוֹ בְּלִי סָפֵק, כִּי אָז לֹא נִשְׁאַר לְחִזּוּק אֶלָּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַכָּתוּב (לכאורה) שֶׁהֵם בְּעִנְיָן אֶחָד. לְפִי שֶׁאֲנַחְנוּ אֵין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁאֵיזֶה פָּסוּק נִכְפָּל לְחִזּוּק וְאֵינוֹ לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לָנוּ עַל כָּךְ דִּבְרֵי הַמְפָרְשִׁים נוֹשְׂאֵי הַקַּבָּלָה; אֲבָל אִם נִמְצָא קַבָּלָה, שֶׁהַצִּוּוּי הַזֶּה אוֹ הַלָּאו כּוֹלֵל עִנְיָן פְּלוֹנִי, וְהַצִּוּוּי הַחוֹזֵר וְנִכְפָּל כּוֹלֵל עִנְיָן אַחֵר — הֲרֵי זֶה הַנָּכוֹן וְהָאֱמֶת: שֶׁלֹּא נִכְפָּל פָּסוּק אֶלָּא לְעִנְיָן, וְאָז רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֶת־זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם אֵין עִנְיָן נוֹסָף — הֲרֵי תַּכְלִית הַכֶּפֶל לְחִזּוּק; וְגַם בָּא לְהוֹדִיעַ, שֶׁהֶעָוֹן הַזֶּה חָמוּר מְאֹד, כֵּיוָן שֶׁבָּאָה בּוֹ אַזְהָרָה אַחַר אַזְהָרָה, אוֹ שֶׁנִּכְפַּל לְהַשְׁלָמַת דִּין הַמִּצְוָה (שכל פסוק משלים פרטי דינים שאין בשני), אוֹ כְּדֵי לִלְמֹד מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דִּין בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁמְּבָאֵר הַתַּלְמוּד וְאוֹמֵר: מְכֻנֶּה (פסוק "פנוי" — כפול בענינו) — לְהַקִּישׁ, לָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵרָה שָׁוָה. וּכְבָר מָצָאנוּ שֶׁחֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, הֵעִירוּ עַל עִנְיָן זֶה בַּגְּמָרָא פְּסָחִים בְּפֶרֶק הַשֵּׁנִי (כד.), וְכִוְּנוּ לְאַחַד הַלָּאוִין שֶׁלְּפִי הַנִּרְאֶה הוּא נִכְפָּל, כֵּיוָן שֶׁהָאַזְהָרָה כְּבָר נִלְמְדָה מִזּוּלָתוֹ, וּבִקְּשׁוּ לַהֲקִימוֹ בְּעִנְיָן נוֹסָף, וְאָמְרוּ עַל כָּךְ בְּדֶרֶךְ טַעֲנָה וְקַשְׁיָה: אָמַר לֵהּ רָבִינָא לְרַב אָשֵׁי: וְאֵימָא (אמור, אולי, שהפסוק נכפל כדי) לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין? כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה לְהָקִים אֶת־הַלָּאו הַזֶּה בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁלֹּא כָּעִנְיָן שֶׁנִּלְמַד מִן־הַלָּאו הָאַחֵר — מַדּוּעַ מִתְבַּקֵּשׁ מוֹצֵא זֶה? שֶׁמָּא נִכְפַּל בְּאוֹתוֹ עִנְיָן עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ הַדָּבָר חַיָּב בִּשְׁנֵי לָאוִין? ! וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: אָמַר לֵהּ: כָּל־הֵיכָא (בכל מקום) דְּאִכָּא לְמִדְרַשׁ (שאפשר לפרש שהכפילות באה להוסיף דין חדש וכדומה) — דָּרְשִׁינַן, וְלָא מוֹקְמִינַן (ולא מניחים שמטרת הכפילות להשמיענו) בְּלָאוֵי יַתִּירֵי. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁכָּל־לָאו שֶׁלֹּא בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן — הֲרֵי הוּא נִקְרָא: יָתֵר ("לאו יתירי"), כְּלוֹמַר: שֶׁהוּא נִכְפָּל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמְרוּ שֶׁהוּא 'לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין' — הֲרֵי בְּכָל־זֹאת הוּא לָאו יָתֵר, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר מִן־הַלָּשׁוֹן הַזֶּה (שבגמרא דלעיל), וְאֵין רָאוּי לִמְנוֹתוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּכְפַּל. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה בִּגְלַל רִבּוּי הַלָּאוִין אוֹ הָעֲשִׂין.

הֲרֵי יָדוּעַ, שֶׁצִּוּוּי הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת נִכְפַּל בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה פְּעָמִים — כְּלוּם יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת וְיֹאמַר: שֶׁמִּכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה הַשְּׁבִיתָה בַּשַּׁבָּת, וְהִיא שְׁנֵים עָשָׂר מִצְוֹת? ! וְכֵן בָּאָה הָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים — הַאִם אֶפְשָׁר לְבַר־דַּעַת לוֹמַר: שֶׁאִסּוּר הַדָּם הוּא שֶׁבַע מִצְוֹת? הִנֵּה זֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ אַף אֶחָד — כְּלוֹמַר: בִּשְׁבִיתַת שַׁבָּת, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִכְּלַל מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְכֵן בָּאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת הַדָּם, שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְדַע שֶׁאֲפִלּוּ תִּמְצָא מַאֲמַר לַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁהָעוֹבֵר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אוֹ שֶׁהַמְבַטֵּל דָּבָר פְּלוֹנִי כְּבָר עָבַר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין — לֹא יִתְחַיֵּב מִזֶּה לִמְנוֹת כָּל־אוֹתָם הַלָּאוִין כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן אֶחָד וְאֵין בּוֹ כְּפִילוּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּךְ וָכָךְ עֲשִׂין אוֹ עַל כָּךְ וָכָךְ לָאוִין, אֶלָּא מִפְּנֵי כֵּיוָן הַצִּוּוּי

מתוך מהדורת חזק

אוֹ הָאַזְהָרָה בְּאוֹתָהּ הַמִּצְוָה, שֶׁהֲרֵי עָבַר עַל אַזְהָרוֹת רַבּוֹת אוֹ צִוּוּיִם רַבִּים. אֶלָּא־אִם־כֵּן תִּמְצָא שֶׁאוֹמְרִים "לוֹקֶה שְׁתַּיִם", אוֹ "לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" — הֲרֵי אָז נִמְנֶה כָּל־אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר לְפִי מַה־שֶּׁיִּדּוּעַ בַּתַּלְמוּד בְּמַכּוֹת (טז.) וְחֵלְין (פב.) וְזוּלָתָם; אֲבָל לוֹקֶה שְׁתֵּי מַלְקִיּוֹת עַל שְׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּלוֹמַר: שְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה בְּכָל־עִנְיָן מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. זֶהוּ הַהֶבְדֵּל בֵּין אָמְרָם: "עוֹבֵר מִשּׁוּם כָּךְ וּמִשּׁוּם כָּךְ" (בגלל שנכפלו האזהרות) וּבֵין אָמְרָם: "לוֹקֶה שְׁתַּיִם אוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ" (בגלל אזהרות שונות שהצטברו). וְהָרְאָיָה עַל כָּל־מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, אָמְרָם (מנחות מד.): כֹּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ — עוֹבֵר בַּחֲמִשָּׁה עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ לְשׁוֹן צִוּוּי חָמֵשׁ פְּעָמִים: "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת, וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת" (במדבר טו, לח־לט) "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ" (דברים כב, יב). אַךְ (עם כל זאת) מָצָאנוּ לָהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בְּמִצְוַת צִיצִת שֶׁהִיא מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר כְּשֶׁאַזְכִּיר מִצְוָה זוֹ (מצות עשה יד).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה עַצְמוֹ אָמְרוּ (מנחות מד.): "כֹּל שֶׁאֵינוֹ מֵנִיחַ תְּפִלִּין — עוֹבֵר בִּשְׁמֹנֶה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי בָּהֶם שְׁמֹנֶה פְּעָמִים, כְּלוֹמַר בְּשֶׁל־רֹאשׁ וְשֶׁל־יָד. וְכֵן אָמְרָם (מנחות שם): "כָּל־כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לַדּוּכָן — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה עֲשֵׂה", מִפְּנֵי שֶׁנִּכְפַּל הַצִּוּוּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. אַךְ לֹא יִסְבֹּר מִישֶׁהוּ, הַמּוֹנֶה אֶת־הַמִּצְוֹת, לוֹמַר: בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, וְצִיצִת חָמֵשׁ מִצְוֹת, וּתְפִלִּין שְׁמֹנֶה מִצְוֹת. כִּיוָן שֶׁהַדָּבָר כֵּן — הֲרֵי אֵין גַּם לִמְנוֹת אוֹנָאַת הַגֵּר שָׁלֹשׁ מִצְוֹת בִּפְנֵי כְּפִילַת הַלָּאו, בִּגְלַל אָמְרָם בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (נט:): הַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר (בדיבורים) — עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, וְהַלּוֹחֲצוֹ (דוחקו במעשים) — בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין, אֶלָּא אֵלֶּה שְׁתֵּי מִצְוֹת בִּלְבָד: "לֹא תוֹנֶה" "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ), וְנִכְפַּל הַלָּאו בְּכָךְ — וְזֶה בָּרוּר, אֵין בּוֹ שׂוּם סָפֵק. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא מְצִיעָא (שם): "מִפְּנֵי מָה הִזְהִירָה תּוֹרָה בִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְקוֹמוֹת עַל הַגֵּר? מִפְּנֵי שֶׁסּוּרוֹ רָע!" כְּלוּם אֶפְשָׁר לְמִישֶׁהוּ לוֹמַר, שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ מִצְוֹת מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת?! הֲרֵי זֶה מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָמְרוֹ.

הִנֵּה נִתְבָּאֵר וְנִתְבָּרֵר, שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־לָאו הַנִּמְצָא בַּתּוֹרָה וְלֹא כָּל־עֲשֵׂה, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה נִכְפָּל — אֶלָּא רָאוּי לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצֻוִּים אוֹ מֻזְהָרִים עֲלֵיהֶם. וְאִי־אֶפְשָׁר לָדַעַת שֶׁהַלָּאו אוֹ הָעֲשֵׂה הַנִּכְפָּל בָּא לְתוֹסֶפֶת עִנְיָן, אֶלָּא עַל־יְדֵי מוֹרָה שֶׁיּוֹרֶה עַל זֹאת — וְהֵם מְקַבְּלֵי הַפֵּרוּשׁ (חכמינו) עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם גַּם לֹא יִטְעֲךָ שֶׁהַלָּאו נִכְפַּל בְּבִטּוּיִים שׁוֹנִים, כְּגוֹן אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כא) אַחַר אָמְרוֹ "וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא־תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (שם, יט), וְאָמְרוֹ: "כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ" (שם, כ) — לְפִי שֶׁאֵין אֵלּוּ שְׁנֵי לָאוִין, אֶלָּא זוֹ אַזְהָרָה אַחַת עַל עִנְיָן אֶחָד, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִקַּח מַה־שֶּׁשָּׁכַח מִן־הַתְּבוּאָה אוֹ הַפֵּרוֹת בְּעֵת אֲסִיפָתָם, וְהֵבִיא לְכָךְ שְׁתֵּי דֻּגְמָאוֹת: עֲנָבִים וְזֵיתִים; פֵּרוּשׁ "לֹא תְפָאֵר": אַל־תִּכְרֹת מַה־שֶּׁשָּׁכַחְתָּ בְּקַצּוֹת הַפֹּארוֹת, וְהֵן הָעֲנָפִים*. אַךְ מִמַּה־שֶּׁרָאוּי לְהוֹסִיף לַכְּלָל הַזֶּה הוּא מַה־שֶּׁאֹמַר עַתָּה, וְהוּא: הָעִנְיָן שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לִמְנוֹת אֶת־הָעִנְיָנִים שֶׁמְּצֻוִּים אוֹ מֻזְהָרִים עֲלֵיהֶם הוּא בִּתְנַאי, שֶׁיְּהֵא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁמֻּזְהָרִים עָלָיו לָאו מְיֻחָד בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן; אוֹ שֶׁיֵּשׁ רְאָיָה שֶׁאֲמָרוּהָ בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה, הַמַּבְדִּילָה אֶת כָּל־הָעִנְיָנִים זֶה מִזֶּה וְיֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־עִנְיָן מֵהֶם. אֲבָל אִם לָאו אֶחָד כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים — הֲרֵי אָז נִמְנֶה הַלָּאו לְבַדּוֹ, לֹא כָּל־עִנְיָן וְעִנְיָן מִן־הָעִנְיָנִים שֶׁאוֹתוֹ הַלָּאו כּוֹלְלָם — וְזֶהוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת שֶׁאֵין לוֹקִין עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר עַתָּה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו), אָמְרוּ (סנהדרין סג.), בְּפֵרוּשׁוֹ: "מִנַּיִן לָאוֹכֵל מִבְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ שֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. דָּבָר אַחֵר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם — לֹא תֹאכְלוּ בָּשָׂר (הקרבנות), וַעֲדַיִן דָּם (לפני זריקת הדם) בַּמִּזְרָק. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֵין מַבְרִין (סעודה ראשונה שאחרים עורכים עבור האבלים — נקראת "הבראה") עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנַּיִן לְסַנְהֲדְרִין שֶׁהָרְגוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין טוֹעֲמִין כְּלוּם כָּל־אוֹתוֹ הַיּוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" — הֲרֵי אֵלּוּ חֲמִשָּׁה עִנְיָנִים שֶׁכֻּלָּם בְּאַזְהָרָה וְכֻלָּם נִכְלָלִים. תַּחַת לָאו זֶה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין כְּשֶׁמָּנוּ עִנְיָנִים אֵלּוּ: "עַל כֻּלָּם אֵינוֹ לוֹקֶה מִשּׁוּם דְּהָוֵי לֵהּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת — וְכָל־לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת אֵין לוֹקִין עָלָיו". וּבֵאֲרוּ עוֹד, שֶׁלָּאו שֶׁבִּכְלָלוּת הוּא: דַּאֲתוֹ תְּרֵי־תְּלָתָא (שנים שלושה) אִסּוּרֵי מֵחַד לָאו — הֲרֵי שֶׁאֵין לִמְנוֹת כָּל־אִסּוּר וְאִסּוּר שֶׁנִּכְלָל בְּלָאו זֶה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא מוֹנִים אֶת־הַלָּאו הַכּוֹלֵל אֶת כָּל־הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה לְבַדּוֹ. וּכְמוֹ הַלָּאו הַזֶּה, כְּלוֹמַר "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" אָמְרוֹ: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), לְפִי שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר (לא תעשה רצט). וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא" (שמות כג, א), שֶׁגַּם הוּא כּוֹלֵל עִנְיָנִים רַבִּים כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר (לא תעשה רפא). — וְזֶה הוּא הַסּוּג הָאֶחָד מִשְּׁנֵי הַסּוּגִים שֶׁל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת.

הַסּוּג הַשֵּׁנִי הוּא, שֶׁיָּבוֹא לָאו אֶחָד לֶאֱסֹר דְּבָרִים רַבִּים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים זֶה לָזֶה, וְהוּא שֶׁיֹּאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּךְ וָכָךְ. וְסוּג זֶה נֶחְלָק לִשְׁנֵי חֲלָקִים: יֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁנִּבְאַרוּ בַּתַּלְמוּד שֶׁהוּא חַיָּב מַלְקוּת עַל כָּל־דָּבָר וְדָבָר מֵאוֹתָם הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים; וְיֵשׁ מִמֶּנּוּ מַה־שֶּׁאָמְרוּ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת, לְפִי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. הִנֵּה אוֹתָם

הַלָּאוִין שֶׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת — הֵם שֶׁאָנוּ נִמְנֶה כָּל־דָּבָר מֵהֶם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ: וּמַה־שֶּׁבֵּאֲרוּ שֶׁהוּא חַיָּב אַחַת עַל הַכֹּל — נִמְנֶה אוֹתוֹ כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי מַה־שֶּׁקִּבַּצְנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, שֶׁלֹּא יִלְקֶה מִישֶׁהוּ שְׁתֵּי מַלְקֻיּוֹת מִשֵּׁם אֶחָד בְּשׁוּם אֹפֶן. וּמֵאַחַר שֶׁחִיְּבוּ בְּפֵרוּשׁ בְּכָל־עִנְיָן וְעִנְיָן מֵאוֹתָם הָעִנְיָנִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים, כְּלוֹמַר שֶׁלּוֹקִין עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד, וְשֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתָם כֻּלָּם בְּבַת אַחַת לוֹקֶה מַלְקֻיּוֹת הַרְבֵּה — יָדַעְנוּ בְּהֶכְרֵחַ, שֶׁהֵם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה (של איסורים שונים) וְכָל־עִנְיָן נִמְנֶה לְבַדּוֹ.

וְאַזְכִּיר עַתָּה דֻּגְמָאוֹת רַבּוֹת מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי הַזֶּה, וְאֶפְשָׁר שֶׁאַזְכִּיר אוֹתָם הַלָּאוִין מִן־הַסּוּג הַזֶּה כֻּלָּם, כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרֵר הָעִנְיָן הַמְכֻוָּן תַּכְלִית בֵּאוּר. מֵהֶם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּכֶבֶשׂ הַפֶּסַח: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא (אינו צלוי כל צרכו) וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" (שם יב, ט), שֶׁאָנוּ מוֹנִים לָאו זֶה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא נִמְנֶה "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא" כְּמִצְוָה וְ"לֹא תֹאכְלוּ מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה, כֵּיוָן שֶׁלֹּא יִחֵד לְכָל־עִנְיָן לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְלֹא אָמַר "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וְלֹא בָשֵׁל מְבֻשָּׁל" — אֶלָּא הֵבִיא לָאו אֶחָד הַכּוֹלֵל שְׁנֵי הָעִנְיָנִים, וְחִבֵּר וְהוֹסִיף אֶחָד מֵהֶם לָאַחֵר. וּבְפֶרֶק ב' מִפְּסָחִים (מא.) אָמְרוּ "אָמַר אַבַּיֵּי: אָכַל נָא — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: מְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שְׁתַּיִם: נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה שָׁלֹשׁ". וְזֶה — מִפְּנֵי שֶׁסָּבַר: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת, וּבְשָׁעָה שֶׁאָכַל נָא — עָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: הָאֶחָד מֵהֶם — אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא: וְהַשֵּׁנִי — לָאו הַבָּא מִכְּלָלָא, כְּאִלּוּ אָמַר: אַל תֹּאכְלוּ אֶלָּא צָלִי — וַהֲרֵי אֲכָלוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְאִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל, לוֹקֶה לְדַעְתּוֹ שָׁלֹשׁ: אַחַת עַל אֲכִילָתוֹ נָא, וְשֵׁנִית עַל אֲכִילָתוֹ מְבֻשָּׁל, וּשְׁלִישִׁית עַל אֲכִילָתוֹ שֶׁלֹּא צָלִי. וְשָׁם אָמְרוּ בְּהֶמְשֵׁךְ מַאֲמָר זֶה "וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חֲדָא מִיהָא לָקֵי (אחד בכל זאת לוקה)", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חֲדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחֵד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה" — כְּלוֹמַר אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה "לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" (דברים כה, ד), שֶׁהוּא לָאו אֶחָד הַמַּזְהִיר עַל דָּבָר אֶחָד (ומלאו ד"חסימה" למדנו דין עונש מלקות — שנאמר שם — לכל הלאוין, ולכן עליהם להיות דומים אליו); אֲבָל לָאו זֶה הַמַּזְהִיר עַל שְׁנֵי דְּבָרִים — נָא וּמְבֻשָּׁל — אֵין לוֹקִין עָלָיו. וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁנִּתְבָּרֵר בַּגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.) "אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת", וְלָכֵן נִדְחִים דִּבְרֵי אַבַּיֵּי. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא לוֹקֶה אַחַת, בֵּין שֶׁאָכַל נָא אוֹ מְבֻשָּׁל אוֹ נָא וּמְבֻשָּׁל — אַחַת בִּלְבַד לוֹקֶה; וּלְפִיכָךְ נִמְנֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל" כְּמִצְוָה אַחַת. וְשָׁם (פסחים מא.) אָמְרוּ עוֹד "אָמַר אַבַּיֵּי: אָכַל זָג (קליפת הענבים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; חַרְצָן (הגרעינים) — לוֹקֶה שְׁתַּיִם; זָג וְחַרְצָן לוֹקֶה שָׁלֹשׁ. וְרָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת" — הַכַּוָּנָה לְאָמְרוֹ: "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן" (במדבר ו, ד) שֶׁאַבַּיֵּי סוֹבֵר שֶׁלּוֹקִין עָלָיו. וְכָךְ אָמְרוּ בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (נח.): "הַמַּעֲלֶה מִשְּׂאוֹר וּדְבַשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אָמַר אַבַּיֵּי: לוֹקֶה מִשּׁוּם שְׂאוֹר וְלוֹקֶה מִשּׁוּם דְּבַשׁ וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב שְׂאוֹר. וְלוֹקֶה מִשּׁוּם עֵרוּב דְּבַשׁ", כְּלוֹמַר שֶׁאָמְרוֹ "כָל (שאור וכל דבש לא תקטירו)" — (ויקרא ב, יא) כּוֹלֵל שְׁנֵי דְּבָרִים: שֶׁלֹּא יַקְרִיב לְבַדּוֹ, וְשֶׁלֹּא יַקְרִיב דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת מֵהֶם בְּאֵיזֶה שִׁעוּר שֶׁיִּהְיֶה — וְכָל־זֶה לְפִי עִקַּר שִׁטָּתוֹ שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ: לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת. וְשָׁם אָמְרוּ "רָבָא אָמַר: אֵין לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת. אִכָּא דְּאָמְרֵי (יש שאמרו): חֲדָא מִיהָא לָקֵי", כְּלוֹמַר: אִם אָכַל נָא וּמְבֻשָּׁל — לוֹקֶה אַחַת. "וְאִכָּא דְּאָמְרֵי: חֲדָא נַמִּי לָא לָקֵי, מִשּׁוּם דְּלָא מְיַחֵד לָאוֵהּ (הלאו אינו מיוחד) כְּלָאו דַּחֲסִימָה".

כֵּיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל" — מִצְוָה אַחַת; וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ" (שם) מִצְוָה אַחַת, וְנִמְנֶה כָּךְ גַּם: "לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי" (דברים כג, ד) — מִצְוָה אַחַת, וְכֵן גַּם־כֵּן: "כָּל־אַלְמָנָה וְיָתוֹם לֹא תְעַנּוּן" (שמות כב, כא), וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם" (דברים כד, יז), וְכֵן אָמְרוֹ: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ (של האשה) לֹא יִגְרָע" (שמות כא, י) — נִמְנֶה כָּל־לָאו מֵהֶם כְּמִצְוָה אַחַת, לְפִי שֶׁכָּל־לָאו מֵהַלָּאוִין הָאֵלֶּה הוּא כְּמוֹ "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וּכְמוֹ "כָּל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ". וְאֵין הֶבְדֵּל בֵּינֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוֹ: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב (בית ה' אלהיך לכל נדר". דברים כג, יט) — הוּא לָאו אֶחָד. וְכֵן אָמְרוֹ: "יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְגוֹ' בְּבֹאֲכֶם וְגוֹ' וּלְהַבְדִּיל וְגוֹ' וּלְהוֹרֹת" (ויקרא י, ט־יא) כְּלוֹמַר: הִזְהִיר בְּלָאו אֶחָד עַל הַכְּנִיסָה לַמִּקְדָּשׁ אוֹ הַהוֹרָאָה בַּתּוֹרָה כְּשֶׁהוּא שָׁתוּי — זֶהוּ הַחֵלֶק הָאֶחָד מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי מִסּוּגֵי לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת.

אַךְ הַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא בְּדִיּוּק כְּמוֹ לְשׁוֹן הַחֵלֶק הַקּוֹדֵם הַזֶּה, אֶלָּא שֶׁבָּא בְּפֵרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁכָּל־דָּבָר וְדָבָר מִן־הַדְּבָרִים הַמְחֻבָּרִים וְנוֹסָפִים לוֹקִים עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאִם יַעֲשֶׂה אֶת־כֻּלָּם — לוֹקֶה עַל כָּל־אֶחָד מֵאוֹתָם הַמְחֻבָּרִים, גַּם אִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם בְּבַת אַחַת (כדין העובר על כמה לאוין שונים) — וְאֵלּוּ רְאוּי לִמְנוֹת כָּל־אֶחָד וְאֶחָד כְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מֵהֶם אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ (מחוץ לחומה) מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ (.. כי אם .. במקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו". דברים יב, יז). אָמְרוּ בַּגְּמָרָא כְּרֵתוֹת (ד:): "אָכַל מַעֲשַׂר דָּגָן תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת". וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוֹת?" וְהַתְּשׁוּבָה: "קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב. מִכְּדֵי כְּתִיב: "וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" (שם יד, כג); לָמָּה לִי לְמִכְתַּב "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ"? וְכִי

תֵּימָא לְלָאו (להוסיף לאו על העשה) — אִם כֵּן לֵימָא קְרָא: לא תֹאכְלוּם. לְמָה לִי לְמֶהְדַּר לְמִכְתְּבִנְהֵי (לחזור ולכתוב) כֵּלְהֵי? שְׁמַע מִנַּהּ: לְחַלֵּק" (לאו נפרד לכל פרט שבפסוק). וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם־כֵּן, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לא תֹאכְלוּ (עד הביאכם את קרבן אלוקיכם" — איסור חדש. ויקרא כג, יד) — שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. אָמְרוּ: "אֲכַל לֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל (סוגי מאכלים העשויים מהתבואה) — חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת. וְכִי לוֹקִין עַל לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת? קְרָא יַתִּירָא כְּתִיב: לִכְתֹּב רַחֲמָנָא חָד וְלֵיתֵי אִידָךְ מִנֵּהּ". וְנִתְבָּאֵר אַחֲרֵי שֶׁקָּלָא וְטַרְיָא שֶׁאָמְרוּ "קָלִי" לֹא הָיָה בּוֹ צֹרֶךְ, וְרַק הִזְכִּירוּ לְחַלֵּק: לְחַיְּבוֹ מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר אָמְרוּ בַּתַּלְמוּד עַל דָּרָךְ הַוּכּוּחַ: שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב מַלְקוּת עַל קָלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ כֵּיוָן שֶׁנִּזְכַּר בִּגְלַל זֶה, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל לֶחֶם וְכַרְמֶל (שלא מצאנו עבורם לימוד מיוחד "לחלק" כשם שמצינו ב"קלי") מַלְקוּת אֶחָת? הֵשִׁיבוּ: לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבֵהּ רַחֲמָנָא לְקָלִי בָּאֶמְצַע — לוֹמַר (אלא ללמד לנו): לֶחֶם כִּי־קָלִי וְקָלִי כִּי־כַרְמֶל, וְיִהְיֶה חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד.

בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֹמַר, שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֹסֵם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וִידִּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (דברים יח, י־יא) — שֶׁכָּל־אֶחָד מִתִּשְׁעַת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁנִּמְנוּ הוּא לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְכֻלָּם (המוזכרים בפסוק) אֵינָם מִן־הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן מִשְּׁנֵי חֶלְקֵי הַסּוּג הַשֵּׁנִי (שהוא לאו שבכללות ואין לוקין — אלא מהחלק השני שבסוג השני — שלוקין). וְהָרְאָיָה לְכָךְ אָמְרוּ יִתְעַלֶּה בָּאֶמְצַע: "מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ" — שֶׁכֵּן כְּבָר נִתְבָּאֵר שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם לָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ" (ויקרא יט, כו). וּכְמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ לְחַלֵּק — וְהִזְכִּירָם בָּאֶמְצַע — כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁלִּפְנֵיהֶם וְאַחֲרֵיהֶם הֵם כְּמוֹ מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ בְּלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל. וּכְבָר טָעָה זוּלָתֵנוּ בְּעִנְיָן זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ לֹא הִשִּׂיגָה עִנְיָנִים אֵלּוּ בִּכְלָל, אוֹ שֶׁשָּׁכַח וְשָׁגָה בָּהֶם. כָּךְ מָנָה אָמְרוּ יִתְעַלֶּה עַל הַכֹּהֲנִים: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ" (שם כא, ז) — כְּמִצְוָה אַחַת, וּכְבָר נִתְבָּאֵר בַּגְּמָרָא קִדּוּשִׁין (עז.), שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל־אַחַת וְאַחַת אֲפִלּוּ בְּאִשָּׁה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסא). אָמְנָם אֶפְשָׁר לִמְצֹא לוֹ הִתְנַצְּלוּת עַל מְנוֹתוֹ זוֹנָה וַחֲלָלָה כְּמִצְוָה אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁחֲשָׁבוֹ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת וְגָבְרָה אֶצְלוֹ הַדֵּעָה שֶׁאָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ" כְּמוֹ אָמְרוּ: "אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל", וְלֹא יָדַע שֶׁזֶּה לְחַלֵּק וְזֶה אֵינוֹ לְחַלֵּק, כְּמוֹ שֶׁגַּם לֹא הִבְדִּיל בֵּין אָמְרוּ: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" וּבֵין אָמְרוּ: "שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנָּתָהּ לֹא יִגְרָע". אַךְ לֹא אֶתְפֹּשׂ עָלָיו בְּכַיּוֹצֵא בָּזֶה; אֲבָל שֶׁמָּנָה גְּרוּשָׁה בִּכְלַל זוֹנָה וַחֲלָלָה וְעָשָׂה הַכֹּל מִצְוָה אַחַת, עַל כָּךְ אֵין לוֹ בְּהֶחְלֵט הִתְנַצְּלוּת — לְפִי שֶׁהִיא, כְּלוֹמַר הַגְּרוּשָׁה, בְּפֵרוּשׁ בְּלָאו בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ". — הִנֵּה כְּבָר בֵּרַרְנוּ אֶת־הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה, כְּלוֹמַר: לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, וּבֵאַרְנוּ סְפֵקוֹתָיו וְהוֹדַעְנוּ מַה־מִּמֶּנּוּ לְחַלֵּק, וּמַה־מִּמֶּנּוּ לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת בִּלְבָד וְאֵין חַיָּבִים עָלָיו אֶלָּא אֶחָת, וְשֶׁזֶּה שֶׁהוּא לְחַלֵּק — נִמְנֶה כְּהַרְבֵּה מִצְוֹת; וְשֶׁאֵינוֹ לְחַלֵּק — נִמְנֶה כְּמִצְוָה אֶחָת. שִׂים כְּלָל זֶה כֵּלוֹ נֶגֶד עֵינֶיךָ תָּמִיד, כִּי הוּא מַפְתֵּחַ גָּדוֹל מְאֹד לְאֵמוּת מִנְיָן הַמִּצְוֹת.

יום רביעי כ"ד תשרי ה'תשע"ז

הַכְּלָל הָעֲשִׂירִי: שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת־הַהַקְדָּמוֹת לְאֵיזוֹ תַּכְלִית שֶׁהִיא.

פְּעָמִים יָבוֹאוּ בַּתּוֹרָה צִוּוּיִים, וְאֵין אוֹתָם הַצִּוּוּיִים הַמִּצְוָה, אֶלָּא הַקְדָּמוֹת לַעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה. דֻּגְמָה לָזֶה אָמְרוּ: "וְלָקַחְתָּ סֹלֶת" וְגוֹ' (ויקרא כד, ה) כִּי אֵין רָאוּי לִמְנוֹת לְקִיחַת הַסֹּלֶת כְּמִצְוָה וַאֲפִיָּתוֹ כְּמִצְוָה — אֶלָּא הַנִּמְנֶה הוּא רַק אָמְרוּ: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל); וְהַמִּצְוָה הִיא רַק, שֶׁיְּהֵא לֶחֶם תָּמִיד לִפְנֵי ה'. אַחַר־כָּךְ תֵּאַר, אֵיךְ יִהְיֶה הַלֶּחֶם הַזֶּה, וּמִמַּה הוּא נַעֲשֶׂה, וְאָמַר שֶׁיִּהְיֶה מִסֹּלֶת, וְיִהְיוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין לִמְנוֹת אָמְרוּ: "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ" (שם כז, כ), אֶלָּא מוֹנִים אָמְרוּ: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד"; וְזוֹ הִיא הַטָּבַת הַנֵּרוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תָמִיד" (פרק ג). וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ אֵין מוֹנִים אָמְרוּ: "קַח־לְךָ סַמִּים" (שם ל, לד), אֶלָּא מוֹנִים הַקְטֹרֶת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת וְגוֹ' יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן וְגוֹ'" (שם ל, ז־ח) — וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַמְּנוּיָה. אֲבָל אָמְרוּ "קַח־לְךָ סַמִּים" — הַקְדָּמָה לַצִּוּוּי שֶׁהוּא מְבָאֵר, אֵיךְ תֵּעָשֶׂה מִצְוָה זוֹ וּמֵאֵיזֶה דָּבָר תִּהְיֶה הַקְּטֹרֶת הַזֹּאת וְכָךְ אָמְרוּ: "קַח־לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ" (שם ל, כג) — אֵינוֹ נִמְנֶה; אֲבָל הַנִּמְנֶה הוּא הַצִּוּוּי שֶׁצִּוָּנוּ לִמְשֹׁחַ כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וּמְלָכִים וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הַמִּתֹּאָר. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תָּדוּן כָּל־הַדּוֹמֶה לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבֶּה לְפִי מִנְיָנְךָ מַה־שֶּׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּרְבֶּה — וְזוֹהִי כַּוָּנָתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה, וְהוּא דָּבָר בָּרוּר. אֶלָּא הִזְכַּרְנוּהוּ וְהֵעַרְנוּ עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁגַּם בָּזֶה כְּבָר טָעוּ הַרְבֵּה וּמָנוּ מִקְצָת הַקְדָּמוֹת הַמִּצְוָה עִם הַמִּצְוָה עַצְמָהּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּתְבָּאֵר לְמִי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמִנְיָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁהִזְכִּיר שִׁמְעוֹן קַיָּארָא זִכְרוֹ לִבְרָכָה — הוּא וְכָל־מִי שֶׁנִּמְשַׁךְ אַחֲרָיו מִן־הַמַּזְכִּירִים פָּרָשִׁיּוֹת בְּמִנְיָנָם.

הַכְּלָל הָאַחַד עָשָׂר: שֶׁאֵין לִמְנוֹת חֶלְקֵי הַמִּצְוָה כָּל־חֵלֶק בִּנְפְרָד, אִם כְּלָלָם מִצְוָה אֶחָת.

יֵשׁ לִפְעָמִים, שֶׁדִּין אֶחָד שֶׁהוּא מִצְוָה אַחַת יֵשׁ לוֹ חֲלָקִים רַבִּים, כְּגוֹן: מִצְוַת לוּלָב שֶׁהִיא אַרְבָּעָה מִינִין (ויקרא

כג, מ); הֲרֵי אֵין אוֹמְרִים, שֶׁפְּרִי עֵץ הָדָר (אתרוג) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְעֵץ־עָבוֹת (הדס) — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וַעֲרָבֵי־נָחַל — מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְכַפֹּת תְּמָרִים (לולב) מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁכָּל־אֵלּוּ הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה, שֶׁכֵּן הוּא צִוָּה לְאַחְדָם, וְאַחֲרֵי אִחוּדָם, תִּהְיֶה הַמִּצְוָה לְקִיחַת הַכֹּל בְּיָד בַּיּוֹם הַיָּדוּעַ. וּבְדִיּוּק בְּדוֹמֶה לְכָךְ אֵין רָאוּי לִמְנוֹת אָמְרוֹ בַּמִּצְרָע, שֶׁהוּא טָהֵר בִּשְׁתֵּי־צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּמַיִם חַיִּים וּכְלִי חֶרֶשׂ (שם יד, ד־ה) — כְּשֵׁשׁ מִצְוֹת; אֶלָּא טָהֳרַת הַמִּצְרָע מִצְוָה אַחַת עַל כָּל־תָּאֳרֶיהָ הַהֻכְרָחִיִּים בָּהּ — אֵלּוּ וְזוּלָתָם, כְּלוֹמַר הַתּוֹגָלַחַת, כִּי כָּל־אֵלֶּה הֵם חֶלְקֵי הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ וְהִיא טָהֳרַת מִצְרָע; הֵינוּ שֶׁתִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וּבְאֹפֶן כָּזֶה. וְדִין זֶה עַצְמוֹ הוּא בַּהֶכֵּר שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת לַמְּצֹרָע בְּמַצַּב טֻמְאָתוֹ כְּדֵי שֶׁנִּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְהוּא: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (שם יג, מה) — כִּי אֵין כָּל־פְּעֻלָּה מֵאֵלּוּ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, אֶלָּא כְּלָלָם הוּא הַמִּצְוָה. וְהוּא שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר לַמְּצֹרָע — כְּדֵי שֶׁיַּכִּירֵהוּ כָּל־רוֹאֵהוּ וְיִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְדֶרֶךְ הֶכֵּרוֹ תִּהְיֶה בְּכָךְ וָכָךְ — כְּשֵׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמֹחַ לִפְנֵי ה' בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל סֻכּוֹת, וּבֵאֵר שֶׁאוֹתָהּ הַשִּׂמְחָה תִּהְיֶה בִּלְקִיחַת זֶה וָזֶה.

כְּלָל זֶה קָשֶׁה מְאֹד לַהֲבִינוֹ, וְאֹפֶן הַקֹּשִׁי שֶׁבּוֹ — מַה־שֶּׁאֲסַפֵּר לָךְ, וְהוּא שֶׁכֹּל מַה־שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עָלָיו, שֶׁדָּבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה — הֲרֵי בָּרוּר שֶׁזּוֹ מִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן: אַרְבָּעָה מִינִים שֶׁבַּלּוּלָב, וְלֶחֶם הַפָּנִים עִם לְבוֹנָה זַכָּה הַנַּעֲשִׂית עִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "הַסִּדָּרִים וְהַבַּזִּיכִים מְעַכְּבִין זֶה־אֶת־זֶה" (מנחות כז.) — הֲרֵי בָּרוּר, שֶׁזּוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ כֹּל מַה־שֶּׁיִּתְבָּרֵר לְךָ, שֶׁהַתַּכְלִית הַמְבֻקֶּשֶׁת (קיום המצוה) לֹא תֵּשֵׁג בְּחֵלֶק אֶחָד מֵאוֹתָם הַחֲלָקִים — הֲרֵי גַּם־כֵּן בָּרוּר, שֶׁכְּלָלוּתָם הִיא הָעִנְיָן הַמְּנוּי, כְּגוֹן: הֶכֵּר הַמְּצֹרָע שֶׁנִּתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאִם בְּגָדָיו פְּרֻמִים בִּלְבַד אֲבָל לֹא פָּרַע רֹאשׁוֹ וְלֹא עָטָה עַל שָׂפָם וְלֹא קָרָא: טָמֵא! טָמֵא! — שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם וְלֹא הֵשִׂגָּה הַכָּרָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כֻּלָּם. וְכֵן לֹא תֵּשֵׁג טָהֳרָתוֹ אֶלָּא בְּכֹל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר: הַצִּפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וְתִגְלַחַת — אָז תֵּשֵׁג הַטָּהֳרָה. אַךְ נְקֻדַּת הַקֹּשִׁי הִיא בַּדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ בָּהֶם: "אֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה". כִּי הָעוֹלֶה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה הוּא, שֶׁהוֹאִיל וַחֲלָקִים אֵלּוּ כָּל־חֵלֶק מֵהֶם אֵינוֹ זָקוּק לַחֲבֵרוֹ, יִהְיֶה כָּל־חֵלֶק מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כְּגוֹן אָמְרָם: "הַתְּכֵלֶת (שבציצית) אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת־הַלָּבָן וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת־הַתְּכֵלֶת" (מנחות פרק ד משנה א). שֶׁכֵּן הֵיינוּ אוֹמְרִים, שֶׁלָּבָן וּתְכֵלֶת נִמְנִים כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, לוּלֵא מָצָאנוּ עֲלֵיהֶם מַאֲמָר מְפֹרָשׁ בַּמְּכִלְתָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "יָכוֹל שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, מִצְוַת תְּכֵלֶת וּמִצְוַת לָבָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת — מִצְוָה אַחַת הִיא וְאֵינָהּ שְׁתֵּי מִצְוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲלָקִים שֶׁאֵינָם מְעַכְּבִים זֶה־אֶת־זֶה, פְּעָמִים הֵם מִצְוָה אַחַת אִם הָעִנְיָן אֶחָד; שֶׁהֲרֵי הַמַּטָּרָה בַּצִּיצִת "לְמַעַן תִּזְכְּרוּ", לָכֵן נִמְנִית כְּלָלוּת הַדָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי זְכִירָה. אִם כֵּן, לֹא נִשְׁאַר לָנוּ לִתֵּן לֵב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת לְאָמְרָם "מְעַכְּבִין" וְ"אֵין מְעַכְּבִין" — אֶלָּא לָעִנְיָן בִּלְבַד: אִם הוּא עִנְיָן אֶחָד אוֹ עִנְיָנִים רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי מִכְּלָלִים אֵלּוּ שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בְּבֵאוּרָם.

הַכְּלָל הַשְּׁנֵים עָשָׂר: שֶׁבִּפְעֻלָּה שֶׁמְּצֻוִּים עַל עֲשִׂיָּתָהּ, אֵין לִמְנוֹת חֵלֶק שֶׁבָּהּ לְבַדּוֹ.

יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שֶׁמְּצֻוִּים אָנוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה מַעֲשֶׂה, וְאַחַר־כָּךְ יַתְחִיל הַכָּתוּב לְבָאֵר אֵיכוּת הַמַּעֲשֶׂה הַהוּא, וִיפָרֵשׁ אֶת־הַשֵּׁם שֶׁהִזְכִּיר וְיֹאמַר מַה הוּא כּוֹלֵל, — הֲרֵי אֵין לִמְנוֹת כָּל־צִוּוּי שֶׁבָּא בְּאוֹתוֹ הַבֵּאוּר כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. לְדֻגְמָה אָמְרוֹ: "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ" (שמות כה, ח), הֲרֵי זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת מִכָּל־הַמִּצְוֹת, וְהִיא: שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ בַּיִת שֶׁאֵלָיו יָבוֹאוּ וְיִחָגּוּ בּוֹ, וּבוֹ תִּהְיֶה הַקְרָבַת הַקָּרְבָּנוֹת, וְשָׁם יִתְקַבְּצוּ בַּמּוֹעֲדִים. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל לְתָאֵר פְּרָטָיו וְאֵיךְ הֵם נַעֲשִׂים — אֲבָל אֵין לִמְנוֹת כֹּל מַה־שֶּׁאָמַר בּוֹ "וְעָשִׂיתָ" מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ עַצְמָהּ יִהְיֶה הַדָּבָר בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּוַיִּקְרָא, וְהוּא, שֶׁהַמִּצְוָה הָאַחַת הִיא כְּלָל הָעֲבוֹדָה הַמִּתְאָרֶת בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת. הַמָּשָׁל בָּזֶה: הָעוֹלָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הָעוֹלָה כָּךְ, הֵינוּ, שֶׁתִּשָּׁחֵט וְתֻפְשַׁט וּתְנֻתַּח וְיִזָּרֵק דָּמָהּ בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה וְיִקָּרֵב חֶלְבָּהּ; אַחַר־כָּךְ יִשְׁרַף בְּשָׂרָהּ כָּלִיל עִם שְׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַסֹּלֶת הַבָּלוּל בַּשֶּׁמֶן וְשִׁעוּר יָדוּעַ מִן־הַיַּיִן — וְהֵם הַנְּסָכִים — וְשֶׁיִּהְיֶה עוֹרָהּ לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אוֹתָהּ. הִנֵּה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת בִּכְלָלוּתָהּ הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא תּוֹרַת הָעוֹלָה, כִּי הַתּוֹרָה חִיְּבָהּ שֶׁכְּמוֹ הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת תֵּעָשֶׂה כָּל־עוֹלָה. וְכָךְ גַּם עֲבוֹדַת הַחַטָּאת כֻּלָּהּ — שְׁחִיטָתָהּ וְהֶפְשֵׁטָהּ וְהַקְרָבַת מַה־שֶּׁקָּרֵב מִמֶּנָּה וּרְחִיצַת הַכֵּלִים אֲשֶׁר יַזֶּה מִדָּמָהּ עֲלֵיהֶם וּרְחִיצַת הַכֵּלִים, שֶׁהִיא מִתְבַּשֶּׁלֶת בָּהֶם אוֹ שְׁבִירָתָם — הַכֹּל תּוֹרַת חַטָּאת, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְכָךְ תּוֹרַת הָאָשָׁם הִיא מִצְוָה אַחַת; וְכָךְ תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְשֶׁהוּא עַל תּוֹדָה עִם לֶחֶם אוֹ בְּלִי לֶחֶם, וּלְקִיחַת הַכֹּהֵן מִמֶּנּוּ חָזֶה וָשׁוֹק וַהֲנָפָתוֹ — הַכֹּל מִכְּלַל עֲבוֹדַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים, וְזוֹ מִצְוָה אֶחָת. וְאֵלּוּ הֵם כְּלַל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁחִיּוּבָם כּוֹלֵל לְיָחִיד וְצִבּוּר, חוּץ מִן־הָאָשָׁם, שֶׁהוּא קָרְבָּן יָחִיד לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר קָדָשִׁים. הַסֵּדֶר הַזֶּה בָּעֲבוֹדוֹת הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאֵין לִמְנוֹת כָּל־פָּרָט וּפָרָט מִפְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, זוּלָתִי אִם יֵשׁ צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים אֶת־כָּל־מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְאֵינָם מְיֻחָדִים לְאַחַד הַמִּינִים לְהוֹצִיא אֶת־זוּלָתוֹ — כִּי כָּל־צִוּוּי מֵאֵלּוּ (הציווים הכוללים את הקרבנות כולם) צָרִיךְ לִמְנוֹתוֹ מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאָז אֵינוֹ פָּרָט מִפְּרָטֵי עֲבוֹדַת קָרְבָּן מְסֻיָּם. כָּךְ, לְמָשָׁל, אַזְהָרָתוֹ יִתְעַלֶּה מִלְּהַקְרִיב בַּעַל מוּם, אוֹ צִוּוּיוֹ שֶׁיִּהְיֶה תָּמִים, וְצִוּוּיוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מְחֻסַּר זְמָן — וְהוּא

אָמְרוֹ: "וּמִיּוֹם הַשִּׁמִינִי וָהָלְאָה" (ויקרא כב, כז); וְצִוּוּיוֹ לִמְלֹחַ כָּל־קָרְבָּן — וְהוּא אָמְרוֹ "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם ב, יג); וְאַזְהָרָתוֹ מִלְּבַטְּלוֹ — כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח"; וְצִוּוּיוֹ לֶאֱכֹל מַה־שֶּׁיֵּאָכֵל מִמֶּנּוּ — שֶׁכָּל־אֶחָד מִן הַצִּוּוּיִים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁאֵין אַף אֶחָד מֵהֶם פְּרָט מֵעֲבוֹדַת קָרְבָּן מִסִּים, אֶלָּא הֵם צִוּוּיִים הַכּוֹלְלִים כָּל־קָרְבָּן כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בִּשְׁעַת מִנְיָנָנוּ.

וּבָרוּר, כִּי זֶה שֶׁהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מַה־שֶּׁרָאוּי לוֹ לָקַחַת — פְּרָט מִפְּרָטֵי הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה. וְכָךְ גַּם בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. כְּלַל הַמִּצְוָה הוּא, שֶׁנַּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז וְנִתְּנֵהוּ לַכֹּהֵן; וְכֵן שֶׁנַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְנִתְּנֵהוּ לַלֵּוִי. וּכְבָר טָעוּ בָּזֶה עַד שֶׁמָּנוּ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה כְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִצְוֹת, אַחַר שֶׁמָּנוּ מִקְצָת הַמִּצְוֹת שֶׁאוֹתָהּ הַמַּתָּנָה הִיא פְּרָט מֵהֶן, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעוֹר הָעוֹלָה וְחָזֶה וְשׁוֹק מִשְּׁלָמִים. וּלְפִי שֶׁנֶּעְלַם כְּלָל זֶה מִדּוּלָתֵנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ כָּל־עִקָּר וְלֹא שָׂם אֵלָיו לֵב, הִגִּיעַ לְכָךְ כְּמִצְוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן: יְצִיקוֹת, בְּלִילוֹת, פְּתִיתוֹת, מְלִיחוֹת, הַגָּשׁוֹת, תְּנוּפוֹת, קְמִיצוֹת וְהַקְטָרוֹת — וְלֹא יָדַע שֶׁכָּל־אֵלּוּ פְּרָטֵי עֲבוֹדַת הַמִּנְחָה, וְהוּא, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מִנְחָה. אַחַר־כָּךְ הִתְחִיל (הפסוק) לְבָאֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר חָל הַשֵּׁם הַזֶּה — וְהִיא תּוֹרַת הַמִּנְחָה — וְאָמַר, שֶׁתִּהְיֶה מִסֹּלֶת אוֹ מִלֶּחֶם הָאָפוּי בְּאֹפֶן כָּךְ אוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ כְּלוֹמַר: מַחֲבַת אוֹ מַרְחֶשֶׁת אוֹ מַאֲפֶה תַּנּוּר; וּבוֹלְלָהּ בַּשֶּׁמֶן בְּשִׁעוּר מְסֻיָּם, וּפוֹתְתָהּ, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח וּלְבוֹנָה, וְיַגִּישׁ וְיָנִיף וְיִקְמֹץ מִמֶּנָּה כַּסֵּדֶר שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת. וְכָל־אֵלּוּ פְּרָטֵי הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַדָּבָר הַנַּעֲשֶׂה לְפִי כָּל־הַתֵּאוּר הַזֶּה נוֹפֵל שֵׁם מִנְחָה. אִם־כֵּן הַמִּצְוָה הִיא: הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת קָרְבַּן הַלֶּחֶם אוֹ הַסֹּלֶת שֶׁנַּקְרִיב לְפִי כָּל־הַסֵּדֶר הַזֶּה. וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמִצְוֹת מִנְחָה, כְּלוֹמַר: הַיְצִיקָה וְהַבְּלִילָה וְהַפְּתִיתָה וְהַמְּלִיחָה וְהַתְּנוּפָה וְהַהַגָּשָׁה וְהַקְּמִיצָה וְהַהַקְטָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּחֲלִיצָה: "וְחָלְצָה נַעֲלוֹ וְגוֹ' וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה" (דברים כה, ט). וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת חֲלִיצָה אַחַת וְאֵין אָנוּ מוֹנִים חֲלִיצָה וּרְקִיקָה וּקְרִיאָה, כֵּיוָן שֶׁכְּלָלוּתָם מַעֲשֵׂה הַחֲלִיצָה וְזוֹ מִצְוָה אַחַת — כָּךְ גַּם לֹא נִמְנֶה: וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְשַׁמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה, בַּמֶּלַח תִּמְלָח, וְהֵנִיף, וְהַגִּישׁ, וְקָמַץ וְהַקְטֵיר. וְזֶה לֹא יֵעָלֵם אֶלָּא מִמִּי שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת־הָעִנְיָנִים בְּעִיּוּן רִאשׁוֹן, בְּלִי שֶׁיַּחֲזֹר וְיִשְׁקֹל אֶת־הָעִנְיָנִים בְּדַעְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם: "אַגַּב שִׁטְפָהּ אֲמָרָהּ", כְּלוֹמַר: אֲמָרוֹ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת אֶלָּא לְפִי הַמַּחֲשָׁבָה הָרִאשׁוֹנָה הָעוֹלָה עַל הַדַּעַת אִם־כֵּן כְּלָל זֶה בֵּרֵר לָנוּ מִצְוַת הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּם וְאֵיךְ רָאוּי לְמִנּוֹתָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּרֶה בָּהֶם שׁוּם מִשְׁגֶּה וְלֹא עֵרְבּוּב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בְּמִנְיָנֵנוּ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם.

הַכְּלָל הַשְּׁלִשָׁה עָשָׂר: שֶׁמִּסְפַּר הַמִּצְוֹת אֵינוֹ מִתְרַבֶּה לְפִי מִסְפַּר הַיָּמִים שֶׁבָּהֶם נוֹהֶגֶת הַמִּצְוָה הַהִיא.

בָּרוּר, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה בְּעֵת וּבִזְמַן קָבוּעַ; פְּעָמִים נִמְשֶׁכֶת אוֹתָהּ תְּקוּפַת זְמַן בְּהֶמְשֵׁךְ, כְּלוֹמַר: שֶׁחוֹבָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ הַמִּצְוָה יוֹם אַחֲרֵי יוֹם, כְּגוֹן: סֻכָּה וְלוּלָב; וּפְעָמִים הִיא בְּיָמִים יְדוּעִים כְּגוֹן הַקָּרְבָּנוֹת. אִם נֹאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁמּוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ מִצְוָה אַחַת, הֲרֵי זוֹ הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף כָּל־פַּעַם שֶׁנּוֹלַד הַיָּרֵחַ. וְאִם יֹאמַר מִישֶׁהוּ: מַדּוּעַ לֹא תִּמְנֶה מוּסַף כָּל־רֹאשׁ חֹדֶשׁ כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ? נֹאמַר לוֹ: אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כֵּן — תִּמְנֶה גַּם אֶת־הַתָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַקְטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם מִימוֹת הַשָּׁנָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת שֶׁהִיא חוֹבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ! אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֵין מוֹנִים אֶלָּא אֶת־הָעִנְיָן שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — יִהְיֶה חִיּוּבוֹ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּהְיֶה — אֵין מוֹנִים מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ אֶלָּא מִצְוָה אַחַת, וּמוּסַף שַׁבָּת מִצְוָה אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־מוֹעֵד וּמוֹעֵד מִחֲמִשֶּׁת הַמּוֹעָדִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא חוֹבָה בְּהַרְבֵּה יָמִים רְצוּפִים, כִּי כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וּשְׁמַרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מז), כָּךְ אָמַר: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'" (שם, לו); וּכְשֵׁם שֶׁמִּצְוַת לוּלָב הִיא אַחַת, כָּךְ מִצְוַת מוּסַף־פֶּסַח — אַחַת, וְכֵן מוּסַף כָּל־פֶּרֶק וּפֶרֶק. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ יִתְבָּאֵר, שֶׁגַּם הַחֲגִיגָה (קרבן שהיו מקריבים בעליה לרגל) מִצְוָה אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא חוֹבָה בִּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים; וְכֵן הָרְאִיָּה (החיוב לראות עם קרבן הנקרא 'ראיה' ולהֵרָאות בבית המקדש) וְהַשִּׂמְחָה (בשלשת הרגלים) — וְזֶה מִמַּה־שֶּׁלֹּא יִטְעֶה בּוֹ שׁוּם אָדָם וְלֹא יַחְשֹׁב אַחֶרֶת.

אֶלָּא טָעוּ בְּמַה־שֶּׁתָּלוּי בַּכְּלָל הַזֶּה טָעוּת גְּדוֹלָה מְאֹד וּמוּזָרָה, וְהִיא, שֶׁמָּנוּ כָּל־הַמּוּסָפִין מִצְוָה אַחַת: מוּסַף שַׁבָּת וּמוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמוּסְפֵי מוֹעֲדוֹת. הֲרֵי לְפִי דֶּרֶךְ מִנְיָן זוֹ הָיוּ צְרִיכִים לִמְנוֹת שְׁבִיתַת כָּל־יוֹם טוֹב מִצְוָה אַחַת — וְלֹא עָשׂוּ כֵּן. אַךְ ה' יוֹדֵעַ וָעֵד — שֶׁאֵין רָאוּי לְתָפְסָם בְּדָבָר כָּזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא דָּבְקוּ בְּשִׁיטָה אַחַת (עקבית) בְּמִנְיָנָם, אֶלָּא "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" (תהלים קז, כו), וְהָאֱמֶת הַבְּרוּרָה הִיא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ לְךָ, שֶׁכָּל־מוּסָף וּמוּסָף מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּמוֹ שֶׁשְּׁבִיתַת כָּל־יוֹם וָיוֹם מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — וְזוֹהִי הַשִּׁיטָה הַנְּכוֹנָה.

הַכְּלָל הָאַרְבָּעָה עָשָׂר: אֵיךְ רָאוּי לִמְנוֹת קִיּוּם הָעֲנָשִׁים בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה.

דַּע שֶׁכָּל־הַמִּצְוֹת, עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, נֶחְלָקוֹת חֲלָקָה רִאשׁוֹנִית לְפִי מַטְרַת הַשַּׁעַר הַזֶּה לִשְׁנֵי חֲלָקִים: חֵלֶק שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ בּוֹ הַכָּתוּב עֹנֶשׁ כְּלָל, אֶלָּא צִוָּה וְהִזְהִיר וְלֹא חִיֵּב אֶת־הָעוֹבֵר עֹנֶשׁ וְלֹא יָעַד לוֹ עֹנֶשׁ מְסֻיָּם, מִפְּנֵי שֶׁעֲבֵר עַל צִוּוּי אוֹ אַזְהָרָה מְסֻיֶּמֶת, וְחֵלֶק שֶׁבֵּאַר בּוֹ גְּמוּל וְעֹנֶשׁ. מִן־הַמִּצְוֹת שֶׁל הַחֵלֶק שֶׁפֵּרַשׁ בּוֹ אֶת־הָעֹנֶשׁ: מַה־שֶּׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לִסְקֹל בָּאֶבֶן מִי שֶׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ

לשְׂרֹף בָּאֵשׁ אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן; וּמִהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַכּוֹת
בַּסַּיִף (חרב) אֶת־צַוַּאר הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפְּרוּשׁ
הַמְקֻבָּל (מחז"ל); וּמִהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְחַנֵּק אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן,
כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּפֵרוּשׁ; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ לְהַלְקוֹת אֶת־הָעוֹבֵר
עֲלֵיהֶן בְּרְצוּעָה; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן כָּרֵת, וְהוּא, שֶׁלֹּא
יִהְא לָעוֹבֵר שֶׁיָּמוּת בְּעָמְדוֹ בְּחֶטְאוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ
שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק; וּמֵהֶן — שֶׁיָּעַד עֲלֵיהֶן, יִתְעַלֶּה,
בְּמִיתָה בִּלְבָד, וְהוּא, שֶׁיְּמִיתֵהוּ ה' בְּחֶטְאוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ
בְּמִיתָתוֹ. וּכְבָר בֵּאֲרוּ בְּרֵישׁ מַכּוֹת (יג.), כִּי כָּל־לָאו שֶׁהָעוֹבֵר
עָלָיו חַיָּב כָּרֵת אוֹ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם בִּלְבָד, אִם נִתְבָּרֵר
שֶׁהָעוֹבֵר עָבַר עַל אוֹתוֹ הַלָּאו וְהֵזִיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה בְּעֵדִים
וְהַתְרָאָה — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר מִשְׁפָּטוֹ,
שֶׁיְּהֵא דִּינוֹ מָסוּר לַשָּׁמַיִם; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה לְהַעֲנִישׁ
אֶת־הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן בְּמָמוֹנוֹ בִּלְבָד, לֹא בְּגוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁקָּבַע
לַגַּזְלָן (שכפר בממון חבירו ונשבע לשקר) תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ וְלַגָּנָב
תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה־שֶּׁגָּנַב; וּמֵהֶן — שֶׁצִּוָּנוּ יִתְעַלֶּה שֶׁיַּקְרִיב
הָעוֹבֵר קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ וְיִתְכַּפֵּר־לוֹ.

וַאֲשֶׁר לְקִיּוּם הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה — כֻּלָּם מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁאָנוּ
נִצְטַוִּינוּ שֶׁנַּמִּית אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּלְקֶה אֶת־זֶה, וְשֶׁנִּסְקֹל
אֶת־זֶה, וְשֶׁנַּקְרִיב קָרְבָּן עַל מַה־שֶּׁעָבְרְנוּ עָלָיו. וּלְאֹפֶן מִנְיָנָן,
שֶׁאָנוּ נִמְנֶה אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין כְּאַרְבַּע מִצְוֹת מִמִּצְוֹת
עֲשֵׂה, לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (פרק ז משנה א): זוֹ מִצְוַת הַנִּסְקָלִין.
וְכֵן אָמְרוּ (שם פרק ז משנה ב־ג): כֵּיצַד מִצְוַת הַנִּשְׂרָפִין?
כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּחְנָקִין? כֵּיצַד מִצְוַת הַנֶּהֱרָגִין? וְאָמְרוּ עוֹד
(שם לה:), שֶׁזֶּה שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שמות
לה, ג) — הוּא אַזְהָרָה שֶׁלֹּא לְבַצֵּעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים בַּשַּׁבָּת,
וְהוּא, שֶׁבָּזֶה הִזְהִיר מִשְּׂרֵפַת־מִצְוָה (שרפה שהיא מצוה);
וְאָמַר: "בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם", כְּלוֹמַר: בְּמוֹשַׁב בֵּית דִּין לֹא־
תְבַעֲרוּ אֵשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. אָמְרוּ: "שְׂרֵפָה
בַּכְּלָל הָיְתָה, וְיָצְאת לְלַמֵּד: מַה שְּׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁהִיא אַחַת
מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר
מִיתוֹת בֵּית דִּין לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת" (וכשם שהשרפה מצוה
כך שאר מיתות). וְזֶה בָּרוּר וְלֹא יִסָּפֵק בּוֹ שׁוּם אָדָם. וְכָךְ
גַּם רָאוּי, שֶׁנִּמְנֶה הַמַּלְקוּת בְּרְצוּעָה כְּמִצְוָה, וְאֵין לִמְנוֹת
כָּל־עֹנֶשׁ מְיֻחָד כְּמִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַד שֶׁנֹּאמַר, דֶּרֶךְ מָשָׁל,
שֶׁהַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִסְקֹל מְחַלֵּל שַׁבָּת — מִצְוַת עֲשֵׂה
אַחַת; וּסְקִילַת בַּעַל אוֹב — מִצְוָה שְׁנִיָּה; וּסְקִילַת עוֹבֵד
עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, עַד שֶׁיְּהֵא מִנְיָן הַמִּצְוֹת
כְּפִי מִנְיָן הָאִישִׁים שֶׁהֵם מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, כְּמוֹ
שֶׁעָשָׂה זוֹתֵנוּ בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיָה הַדָּבָר כָּךְ,
רָאוּי הָיָה בְּהֶכְרֵח שֶׁנִּמְנֶה כָּל־מַלְקוּת וּמַלְקוּת מִצְוָה בִּפְנֵי
עַצְמָהּ עַד שֶׁתְּהֵא מַלְקוּת אוֹכֵל נְבֵלָה — מִצְוָה בִּפְנֵי
עַצְמָהּ, וּמַלְקוּת אוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר — מִצְוָה שְׁנִיָּה, וּמַלְקוּת
אוֹכֵל בָּשָׂר בְּחָלָב — מִצְוָה שְׁלִישִׁית, וּמַלְקוּת לוֹבֵשׁ
שַׁעַטְנֵז — מִצְוָה רְבִיעִית, וְיִהְיוּ אֲצָלֵנוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה כְּמִנְיָן
הַלָּאוִין שֶׁלּוֹקִין עֲלֵיהֶם — הֲרֵי אָז יִתְרַבּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה
וְיִהְיוּ בְּהֶכְרַח יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת מִצְוֹת! אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁלֹּא
נִמְנֶה כָּל־מְחַיֵּב מַלְקוּת, אֶלָּא נִמְנֶה סוּג הָעֹנֶשׁ בִּלְבָד —
וְהִיא הַהַלְקָאָה בְּשׁוֹט — כָּךְ לֹא נִמְנֶה בַּמִּיתוֹת אֶלָּא מִין
הָעֹנֶשׁ וְהוּא: שְׂרֵפָה, סְקִילָה, חֶנֶק וְהֶרֶג וְכָךְ גַּם לֹא נִמְנֶה
כָּל־מְחַיֵּב קָרְבָּן לְבַדּוֹ עַד שֶׁנֹּאמַר: חַטַּאת שִׁגְגַת שַׁבָּת —
מִצְוָה, חַטַּאת שִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה — מִצְוָה, אֶלָּא נִמְנֶה מִין
הַקָּרְבָּן בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁמָּנִינוּ מִין הַמִּיתָה.

וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת מִשְׁתַּנִּים לְפִי שִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת
שֶׁעֲלֵיהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן. כִּי יֵשׁ עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִים
עָלֶיהָ חַטָּאת קְבוּעָה, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם תָּלוּי, וְיֵשׁ
שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ אָשָׁם וַדַּאי, וְיֵשׁ שֶׁחַיָּבִים עָלֶיהָ קָרְבָּן עוֹלֶה
וְיוֹרֵד (המשתנה לפי היושר ידו של המקריב). לְפִיכָךְ לֹא נִמְנֶה
הַחַטָּאת עִם הָאָשָׁם, אֶלָּא נִמְנֶה חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה —
מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה, וְחִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי —
מִצְוָה, וְחִיּוּב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד — מִצְוָה, יִתְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ
קָרְבָּן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; וְלֹא נָשִׁים לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל
כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִים אוֹתוֹ מִין שֶׁל קָרְבָּן, כְּשֵׁם שֶׁמָּנִינוּ
הַמַּלְקוּת מִצְוָה אַחַת וְלֹא שַׂמְנוּ לֵב לְשִׁנּוּיֵי הָעֲבֵרוֹת שֶׁעַל
כָּל־אַחַת מֵהֶן חַיָּבִין מַלְקוּת. וְכָךְ קָבַע הַכָּתוּב לְכָל־מִין
מֵהֶם פָּרָשָׁה בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

וּכְבָר עִרְבֵּב זוֹלְתֵנוּ בַּכְּלָל הַזֶּה עִרְבּוּב שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהָשִׁיב
עָלָיו; אַף לֹא יִהְיֶה קַל לְהָשִׁיב עָלָיו בִּגְלַל עֹצֶם
עִרְבּוּבוֹ לְעִנְיָנִים הֲרֵי יֵשׁ לִתְמֹהַּ וּלְהִתְפַּלֵּא עַל אָדָם הַמּוֹנֶה
מְחַיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין כֻּלָּם אֶחָד אֶחָד, וּמְחַיְּבֵי כָּרֵת
וּמְחַיְּבֵי מִיתָה מִכְּלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; אַחַר־כָּךְ מוֹנֶה גַּם
אֶת־הַדְּבָרִים שֶׁהֵזְהַרְנוּ עֲלֵיהֶם, שֶׁעֲלֵיהֶם חַיָּבִים אוֹתָהּ
הַמִּיתָה, בִּכְלַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁמָּנָה בַּעַל "הַלָּכוֹת
גְּדוֹלוֹת" 'הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת' בִּכְלַל מְחַיְּבֵי סְקִילָה,
אַחַר־כָּךְ מָנָה "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה". וְלֹא נִשְׁאַר לָנוּ
לוֹמַר אֶלָּא שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים בָּרִאשׁוֹנָה, בְּלִי סָפֵק, שֶׁקִּיּוּם
הָעֲנָשִׁים מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאִם־כֵּן — אֵיךְ מוֹנִים בָּהֶם
(גם) הָעֹנֶשׁ וְגַם הַדָּבָר (האיסור עצמו) שֶׁחַיָּבִים עָלָיו אוֹתוֹ
הָעֹנֶשׁ?! וְיוֹתֵר קָשֶׁה מִזֶּה, שֶׁמָּנוּ בְּתוֹכָן, כְּלוֹמַר בְּתוֹךְ
מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, מְחַיְּבֵי כָּרֵת שֶׁבָּהֶם אֵין מִיתָה; וְהֵם
מְדַמִּים, שֶׁחִיּוּב הַכָּרֵת וְהָעֹנֶשׁ עַל כָּךְ זוֹ הַמִּצְוָה הַמְנוּיָה,
עַד שֶׁבַּעַל "סֵפֶר הַמִּצְוֹת" (רב חפץ גאון) פֵּרֵשׁ זֹאת וְאָמַר
בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן, כְּשֶׁסִּכֵּם מַה־שֶּׁכָּלַל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק, דְּבָרִים
בְּנֹסַח זֶה: "וּמִמֶּנּוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם עִנְיָנִים שֶׁהוֹדִיעָנוּ, כִּי
הוּא יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה יְבַצֵּעַ אוֹתָם (והן מוטלות, כביכול עליו)
וְלֹא אֲנַחְנוּ, וְכֻלָּם בְּטוּחִים". וְזֶה שֶׁאָמַר "וּמִמֶּנּוּ", כְּלוֹמַר
מִן־הָעִנְיָן שֶׁכּוֹלֵל אוֹתוֹ הַפֶּרֶק. וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם הָעִנְיָנִים —
הֵם: עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה הַמְחַיְּבִים כָּרֵת בִּלְבַד וְתִשְׁעַת מְחַיְּבֵי
מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁמָּנָה. וְעִנְיָן אָמְרוֹ: "וְכֻלָּם
בְּטוּחִים" — כְּלוֹמַר שֶׁהוּא יִתְעַלֶּה הִבְטִיחַ, שֶׁהוּא יַכְרִית

וְיָמִית זֶה. וְאֵין סָפֵק, שֶׁאָדָם זֶה לֹא נִשְׁאַרָה אֶצְלוֹ הַסְּבָרָה שֶׁתְּרֵי"ג מִצְוֹת חוֹבָה עָלֵינוּ, אֶלָּא יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתֵנוּ אָנוּ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֵן חוֹבָתוֹ יִתְעַלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וּפֵרֵשׁ, שֶׁהוּא יְבַצֵּעַ אוֹתָן וְלֹא אֲנַחְנוּ. וְהַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּל־זֶה לְדַעְתִּי בִּלְבוּל גָּמוּר, וְאֵין צָרִיךְ לְדַבֵּר עַל זֶה בְּשׁוּם פָּנִים, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁבִּטּוּלָם בָּרוּר; אֶלָּא בָּאָה לָהֶם כֻּלָּם טָעוּת זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹנִים אֶת־הָעֲנָשִׁים כְּמִצְוֹת וּבְוֹכִים בְּכָךְ: פַּעַם מוֹנִים אוֹתָם לְבַדָּם, וּפַעַם מוֹנִים אֶת־הָעֹנֶשׁ וְגַם אֶת־הַדָּבָר שֶׁעָלָיו חַיָּבִים אוֹתוֹ הָעֹנֶשׁ, וְקוֹבְעִים אֶת־כָּל־זֶה כְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה בְּלִי הִתְבּוֹנְנוּת. אֲבָל סֵדֶר הַמִּנְיָן הַנָּכוֹן הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְתִּי: שֶׁכָּל־מִין שֶׁל עֹנֶשׁ הוּא מִצְוַת עֲשֵׂה, וּלְפִי זֶה יִהְיֶה דִּין תַּשְׁלוּמֵי גַּנָּב — מִצְוַת עֲשֵׂה, כִּי אָנוּ נִצְטַוִּינוּ לְהַטִּיל עָלָיו סְכוּם בְּשִׁעוּר זֶה. וְדִין תּוֹסֶפֶת חֹמֶשׁ — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב חַטָּאת קְבוּעָה — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם וַדַּאי — מִצְוָה, וְדִין חִיּוּב אָשָׁם תָּלוּי — מִצְוָה; וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד — מִצְוָה; וְכֵן לִסְקֹל וְלִשְׂרֹף וְלַהֲרֹג וְלַחֲנֹק וְלִתְלוֹת — כָּל־אֶחָד מִן־הָעֲנָשִׁים הָאֵלֶּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, יִתְחַיֵּב בָּהֶן מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב; כְּשֵׁם שֶׁהַהַלְקָאָה בָּרְצוּעָה מִצְוָה אַחַת, יִתְחַיֵּב בַּמַּלְקוּת מִי שֶׁיִּתְחַיֵּב. — זֶהוּ מַה־שֶּׁרָצִינוּ לְהַקְדִּימוֹ בַּכְּלָל הַזֶּה, וּבוֹ נִשְׁלְמוּ הַכְּלָלִים שֶׁהַקְדַּמְתָּם תּוֹעִיל לְמַה־שֶּׁאֲנַחְנוּ עוֹסְקִים בּוֹ.

הַקְדָּמָה

– מָבוֹא –

עוֹד רָאוּי לְהוֹסִיף לְכָךְ הַקְדָּמָה זוֹ: שֶׁכָּל־דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת — הֲרֵי זוֹ בְּהֶכְרֵחַ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. חוּץ מִפֶּסַח וּמִילָה שֶׁהֵם בְּכָרֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ב.); וְאֵין אֶצְלֵנוּ שׁוּם מִצְוַת עֲשֵׂה זוּלָתָן שֶׁהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן יִתְחַיֵּב כָּרֵת — וְכָל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין. אִם־כֵּן, כֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר פְּלוֹנִי יוּמַת, אוֹ שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת — יָדַעְנוּ בְּבֵרוּר שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מֻזְהָרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְיֵשׁ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב הַלָּאו שֶׁבּוֹ מִלְּבַד בֵּאוּר הָעֹנֶשׁ וְיִהְיֶה הָעֹנֶשׁ מְבֹאָר וְגַם הָאַזְהָרָה מְבֹאֶרֶת, כְּגוֹן: חִלּוּל שַׁבָּת וַעֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁאָמַר בָּהֶם: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה" וְ"לֹא תַעֲבֹדֵם", אַחַר־כָּךְ חִיֵּב סְקִילָה לְמִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה אוֹ עָבַד. וּפְעָמִים לֹא תִתְבָּאֵר הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב בְּלָאו גְּרִידָא, אֶלָּא הוּא מַזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ בִּלְבַד וְעוֹזֵב אֶת־הָאַזְהָרָה; אֶלָּא שֶׁהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר" (זבחים קו:), וְעַל־כָּל־פָּנִים יֵשׁ אַזְהָרָה לְכָל־מִי שֶׁחַיָּב עֹנֶשׁ. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים בְּכָל־מָקוֹם: "עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כָּךְ וָכָךְ". וְאִם לֹא נִתְפָּרְשָׁה הָאַזְהָרָה בַּכָּתוּב, לְמָדוּהָ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת (שהתורה נדרשת בהן), כְּגוֹן זֶה שֶׁאָמְרוּ (מכילתא פרשת משפטים) בְּאַזְהָרַת מְקַלֵּל אָבִיו וּמַכֵּה אָבִיו, שֶׁלֹּא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב כְּלָל, כִּי לֹא אָמַר: "לֹא־תְקַלֵּל אָבִיךָ" וְלֹא אָמַר: "לֹא־תַכֶּה אָבִיךָ", אֲבָל חִיֵּב מִיתָה לְמִי שֶׁהִכָּה אוֹ קִלֵּל. וּמִתּוֹךְ כָּךְ לָמַדְנוּ, שֶׁהֵן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוֹצִיאוּ וְלָמְדוּ לָהֶן וּלְכַיּוֹצֵא בָהֶן אַזְהָרָה מִמְּקוֹמוֹת אֲחֵרִים בְּדֶרֶךְ אַחַת מִן־הַמִּדּוֹת. וְאֵין זוֹ סְתִירָה לְמַה־שֶּׁאָמְרוּ (במקומות רבים בתלמוד): "אֵין מַזְהִירִין מִן־הַדִּין", וְלֹא לְמַה־שֶּׁאוֹמְרִים תָּמִיד: "וְכִי מַזְהִירִין מִן־הַדִּין?!" אֶלָּא כַּוָּנַת מַה־שֶּׁאוֹמְרִים: "אֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין" — כְּדֵי לֶאֱסֹר בְּדֶרֶךְ לִמּוּד עַל־יְדֵי מִדָּה (שהתורה נדרשת בהן) מַה־שֶּׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בּוֹ אִסּוּר לְגַמְרֵי; אֲבָל אִם נִמְצָא אֶת־הָעֹנֶשׁ לְעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה — נֵדַע בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אָסוּר וּמֻזְהָרִים עָלָיו. וְרַק נִלְמַד בְּאַחַת הַמִּדּוֹת הֵיכָן הֵעִיר עַל הָאַזְהָרָה, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיֵּם לָנוּ הַכְּלָל "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר". וְאָכֵן אַחֲרֵי שֶׁמָּצָאנוּ הָאַזְהָרָה עַל אוֹתוֹ דָּבָר — אָז חַיָּב מִי שֶׁעָבַר וְעָשָׂה אוֹ כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין. דַּע אֵפוֹא הַקְדָּמָה זוֹ וּזְכֹר אוֹתָהּ עִם כָּל־הַכְּלָלִים שֶׁקָּדְמוּ בְּכֹל מַה־שֶּׁנַּזְכִּיר לְקַמָּן.

עַתָּה אַתְחִיל לְהַזְכִּיר כָּל־הַמִּצְוֹת, מִצְוָה מִצְוָה, וַאֲבָאֵר אוֹתָן בְּדֶרֶךְ פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּצְוָה (מבלי להיכנס לפרטי ההלכות), כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְנוּ בְּרֵאשִׁית דְּבָרֵינוּ (בהקדמה על מטרת הספר — שיעור א), לְפִי שֶׁזּוֹהִי מַטָּרַת הַמַּאֲמָר. אַךְ טוֹב בְּעֵינַי לְהוֹסִיף לְמַטָּרָה זוֹ תּוֹסֶפֶת, וְהִיא: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוָה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ אֵיזֶה עֹנֶשׁ בַּעֲשֵׂה אוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, אַזְכִּיר עָנְשָׁהּ וְאֹמַר: "וְהָעוֹבֵר עָלֶיהָ — חַיָּב מִיתָה, אוֹ כָּרֵת, אוֹ קָרְבָּן כָּךְ, אוֹ מַלְקוּת, אוֹ אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ תַּשְׁלוּמִין". וְכֹל מַה־שֶּׁלֹּא יִזָּכֵר בּוֹ עֹנֶשׁ מִן־הָעֲנָשִׁים — תֵּדַע שֶׁאִם הִיא מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (תוספתא כריתות פרק א): "כְּעוֹבֵר עַל מִצְוַת מֶלֶךְ", וְלֹא עָלֵינוּ לְהַעֲנִישׁוֹ. אֲבָל מִצְוֹת עֲשֵׂה כֻּלָּן — הֲרֵי כָּל־מִצְוָה מֵהֶן בְּשָׁעָה שֶׁעֲשִׂיָּתָהּ חוֹבָה, יֵשׁ לָנוּ לְהַלְקוֹת בְּרְצוּעָה אֶת־הַנִּמְנָע מִלַּעֲשׂוֹתָהּ עַד שֶׁיָּמוּת אוֹ יַעֲשֶׂה, אוֹ יַעֲבוֹר זְמַן הַחִיּוּב. כִּי מִי שֶׁעָבַר וְלֹא יָשַׁב בַּסֵּכָּה, דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵין לָנוּ לְהַלְקוֹתוֹ אַחַר סֻכּוֹת עַל עֲבֵרָתוֹ — וְדַע זֹאת.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים. וְיָדוּעַ, שֶׁהַנָּשִׁים אֵינָן דָּנוֹת וְלֹא מְעִידוֹת וְלֹא מַקְרִיבוֹת קָרְבָּן בִּידֵיהֶן וְלֹא נִלְחָמוֹת בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת לֹא אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהּ "וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה עַל הַנָּשִׁים", כֵּיוָן שֶׁזֶּה רִבּוּי דְּבָרִים לְלֹא צֹרֶךְ.

וְעוֹד: כְּשֶׁאַזְכִּיר אֶת־הַמִּצְוֹת שֶׁאֵינָן חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא־תַעֲשֶׂה — אֹמַר: וְזוֹ אֵינָהּ חוֹבָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל אוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְיָדוּעַ גַּם־כֵּן, שֶׁכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָם קְרֵבִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ וְשֶׁהֲעֲבוֹדָה אֲסוּרָה מִחוּץ לָעֲזָרָה; וְכֵן דִּינֵי נְפָשׁוֹת

1 אֵין דָּנִים אוֹתָם אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "מִנַּיִן
2 שֶׁאֵין מְמִיתִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם מִזְבְּחִי
3 תִּקָּחֻנוּ לָמוּת (שמות כא, יד) הָא: אִם יֵשׁ לְךָ בַּיִת — אַתָּה
4 מֵמִית; וְאִם לָאו — אֵין אַתָּה מֵמִית". וְשָׁם אָמְרוּ עוֹד:
5 "מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא סַנְהֶדְרִין סְמוּכָה לַמִּזְבֵּחַ? תַּלְמוּד לוֹמַר: מֵעִם
6 מִזְבְּחִי תִּקָּחֻנוּ לָמוּת". וְכֵן יָדוּעַ שֶׁהַנְּבוּאָה וְהַמַּלְכוּת
7 נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנֶּחְדַּל מִן־הַחֲטָאִים שֶׁאֲנַחְנוּ מַתְמִידִים
8 בָּהֶם — וְאָז יִסְלַח לָנוּ ה' וִירַחֲמֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחָנוּ,
9 וְיַחֲזִירֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַנְּבוּאָה: "וְהָיָה אַחֲרֵי־כֵן
10 אֶשְׁפֹּךְ אֶת־רוּחִי עַל־כָּל־בָּשָׂר וְנִבְּאוּ בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם"
11 (יואל ג, א). וְאָמַר עַל הַחֲזָרַת הַמַּלְכוּת וְהַמֶּמְשָׁלָה: "בַּיּוֹם
12 הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן
13 וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם" (עמוס ט, יא). גַּם יָדוּעַ
14 שֶׁהַמִּלְחָמָה וְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בְּמֶלֶךְ וְעַל־פִּי
15 סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה וְכֹהֵן גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר
16 הַכֹּהֵן יַעֲמֹד" ("ושאל לו" — כשיצטרך לצאת למלחמה —
17 רש"י במדבר כז, כא). וּלְפִי שֶׁעִנְיָנִים אֵלּוּ כֻּלָּם מְפֻרְסָמִים
18 אֵצֶל רֹב בְּנֵי אָדָם, הֲרֵי כָּל־מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹ לֹא־תַעֲשֶׂה
19 הַתְּלוּיָה בְּקָרְבָּנוֹת, אוֹ בַּעֲבוֹדוֹת, אוֹ בְּמִיתוֹת בֵּית דִּין, אוֹ
20 בַּסַּנְהֶדְרִין, אוֹ בְּנָבִיא וָמֶלֶךְ, אוֹ בְּמִלְחֶמֶת רְשׁוּת — לֹא
21 אֶצְטָרֵךְ לוֹמַר בָּהֶן: וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת,
22 כֵּיוָן שֶׁזֶּה בָּרוּר לְפִי מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ. אֲבָל מַה־שֶּׁאֶפְשָׁר שֶׁיְּהֵא
23 בּוֹ סָפֵק אוֹ טָעוּת, אָעִיר עָלָיו בְּעֶזְרַת הָאֵל.

24 **וְעַתָּה** אַתְחִיל בְּזִכְרוֹן כָּל־מִצְוָה וּמִצְוָה בְּעֶזְרַת שַׁדַּי.

יום חמישי כ"ה תשרי ה'תשע"ז

מצות עשה א. מצות לא תעשה א. מצות עשה ב.

הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּידִיעַת [בְּהַאֲמָנַת] הָאֱלֹקוּת, וְהוּא: שֶׁנֵּדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עִלָּה וְסִבָּה וְהוּא הַפּוֹעֵל לְכָל־הַנִּמְצָאִים, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ, ב. דברים ה, ו) וּבְסוֹף גְּמָרָא מַכּוֹת (כג.) אָמְרוּ: "תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי. מַאי קְרָא? תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה (דברים לג, ד) —— כְּלוֹמַר: מִנְיַן ת"ו"ר"ה', וְהִקְשׁוּ עַל זֶה וְאָמְרוּ: "תּוֹרָה בְּגִמַּטְרִיָּא הֲכִי הָוֵי? שֵׁשׁ מֵאוֹת וְחַד סְרֵי הָוֵי!". (שהרי ת"ו"ר"ה בגימטריא תרי"א ולא תרי"ג) וּבָאָה הַתְּשׁוּבָה: "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" מִפִּי הַגְּבוּרָה (הקדוש ברוך הוא) שְׁמָעוּם" (ולא מפי משה) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאָנֹכִי ה' מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא הַצִּוּוּי לֵידַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הָרִאשׁוֹנָה מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה —— הִיא הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲלוֹת עַל דַּעְתֵּנוּ אֱלָהוּת לְזוּלָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ —— יִתְרוֹמֵם מִלְּיַחֵס לוֹ אֲמִירָה (ארבע מלים אלה הם כעין מאמר המוסגר כיון שאמר "והוא אומרו", הסתייג מיד ממושג אמירה כפשוטו ביחס לקדוש ברוך הוא) "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי" (שמות כ, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (כג:) שֶׁלָּאו זֶה הוּא מִכְּלַל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם שָׁם: "שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת נֶאֱמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, מַאי קְרָא? תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב". הִנֵּה בֵּאַרְנוּ לְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת תָּבוֹא לִידֵי הַשָּׂגָה, וְיִמָּצֵא לְךָ הַתַּעֲנוּג וְתָבוֹא הָאַהֲבָה בְּהֶכְרֵחַ. וּכְבָר אָמְרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם־כֵּן, שֶׁנִּקְרָא אֵת כָּל־בְּנֵי הָאָדָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה וְלָאֱמוּנָה בוֹ, שֶׁכֵּן אִם אַתָּה אוֹהֵב אֶת־מִי־שֶׁהוּא, תְּהַלֵּלְנוּ וּתְשַׁבְּחֵנוּ וְתִקְרָא בְּנֵי־אָדָם לְאַהֲבָתוֹ —— וְזֶה עַל דֶּרֶךְ הַמָּשָׁל —— כָּךְ אִם תָּאֱהַב אֶת־ה' בֶּאֱמֶת בְּמַה שֶּׁהִגִּיעַ לְךָ מֵהַשָּׂגַת אֲמִתּוּתוֹ, הֲרֵי שֶׁאַתָּה בְּלִי סָפֵק תִּקְרָא אֶת־הַפְּתָאִים וְהַסְּכָלִים לִידִיעַת הָאֱמֶת שֶׁאַתָּה כְּבָר יוֹדֵעַ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "וְאָהַבְתָּ אֶת ה'" —— אַהֲבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" (בראשית יב, ה) כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב —— כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב: "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח) קָרָא בְּעֹצֶם הַשָּׂגָתוֹ אֶת־בְּנֵי הָאָדָם לָאֱמוּנָה מֵרֹב אַהֲבָתוֹ, כָּךְ תֶּאֱהַבֵהוּ עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֵלָיו.

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַבֵּעַ בְּדַעְתֵּנוּ יִרְאָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמוֹרָאוֹ, וּבַל נִהְיֶה שַׁאֲנַנִּים

יום שישי כ"ו תשרי ה'תשע"ז

מצות עשה ג. ד. ט.

הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה, וְהוּא: שֶׁנִּתְבּוֹנֵן וְנִסְתַּכֵּל בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּוּיָו וּפְעֻלּוֹתָיו, כְּדֵי שֶׁנַּשִּׂיגֵהוּ וְנִתְעַנֵּג בְּהַשָּׂגָתוֹ תַּכְלִית הַתַּעֲנוּג —— וְזוֹהִי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הַמְּצֻוָּה. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (דברים ו, ו) "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ" (שם ו, ה) יוֹדֵעַ אֲנִי כֵּיצַד אֹהַב אֶת־הַמָּקוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ" —— שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ אַתָּה מַכִּיר מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם". הִנֵּה בֵּאַרְנוּ לְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת תָּבוֹא לִידֵי הַשָּׂגָה, וְיִמָּצֵא לְךָ הַתַּעֲנוּג וְתָבוֹא הָאַהֲבָה בְּהֶכְרֵחַ. וּכְבָר אָמְרוּ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת גַּם־כֵּן, שֶׁנִּקְרָא אֵת כָּל־בְּנֵי הָאָדָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְעַלֶּה וְלָאֱמוּנָה בוֹ, שֶׁכֵּן אִם אַתָּה אוֹהֵב אֶת־מִי־שֶׁהוּא, תְּהַלֵּלְנוּ וּתְשַׁבְּחֵנוּ וְתִקְרָא בְּנֵי־אָדָם לְאַהֲבָתוֹ —— וְזֶה עַל דֶּרֶךְ הַמָּשָׁל —— כָּךְ אִם תָּאֱהַב אֶת־ה' בֶּאֱמֶת בְּמַה שֶּׁהִגִּיעַ לְךָ מֵהַשָּׂגַת אֲמִתּוּתוֹ, הֲרֵי שֶׁאַתָּה בְּלִי סָפֵק תִּקְרָא אֶת־הַפְּתָאִים וְהַסְּכָלִים לִידִיעַת הָאֱמֶת שֶׁאַתָּה כְּבָר יוֹדֵעַ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה'" —— אַהֲבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן" (בראשית יב, ה) כְּלוֹמַר: כְּמוֹ שֶׁאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָיָה אוֹהֵב —— כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב: "זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי" (ישעיה מא, ח) קָרָא בְּעֹצֶם הַשָּׂגָתוֹ אֶת־בְּנֵי הָאָדָם לָאֱמוּנָה מֵרֹב אַהֲבָתוֹ, כָּךְ תֶּאֱהַבֵהוּ עַד שֶׁתִּקְרָא בְּנֵי הָאָדָם אֵלָיו.

הַמִּצְוָה הָרְבִיעִית —— הִיא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְקַבֵּעַ בְּדַעְתֵּנוּ יִרְאָתוֹ יִתְעַלֶּה וּמוֹרָאוֹ, וּבַל נִהְיֶה שַׁאֲנַנִּים

וּבוֹטְחִים (שלוים ושקטים בלי שום דאגה על החטאים). —
אֶלָּא נָחוּשׁ לְבִיאַת עָנְשׁוֹ בְּכָל־עֵת, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
"אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" (דברים ו, יג). וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין
(נו.) אָמְרוּ בְּדֶרֶךְ שַׁקְלָא וְטַרְיָא עַל דְּבָרָיו יִתְעַלֶּה: "וְנוֹקֵב
שֵׁם־ה' מוֹת יוּמָת" (ויקרא כד, טז): וְאֵימָא פָּרוּשֵׁי (אמור,
אולי, ש"נוקב" שבפסוק, הכוונה בזה להוגה את שם השם
במפורש), דִּכְתִיב: (ודוגמה לכך) "אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת"
(במדבר א, יז) וְאַזְהַרְתֵּהּ מִן "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא"? —
כְּלוֹמַר: זֶה שֶׁנֶּאֱמַר "וְנוֹקֵב שֵׁם־ה'" הוּא שֶׁיַּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם
בִּלְבַד בְּלִי שֶׁיְּבָרֵךְ. וְאִם תֹּאמַר: אֵיזֶה עָוֹן יֵשׁ בָּזֶה? נֹאמַר,
(שהוא עובר על "את ה' אלהיך תירא" מפני) שֶׁהוּא מְאַבֵּד
אֶת־הַיִּרְאָה. כִּי מִיִּרְאַת ה' הוּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ לְבַטָּלָה.
וְהָיְתָה הַתְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָה זוֹ וּדְחִיַּת דָּבָר זֶה בְּכָךְ
שֶׁאָמְרוּ: "חָדָא — דְּבָעֵינָא שֵׁם בְּשֵׁם, וְלֶכָא", כְּלוֹמַר
(טעם ראשון שאי אפשר לומר כן, הוא משום שיש דין
שהמגדף אינו חייב עד) שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת־הַשֵּׁם בְּשֵׁם, כְּמוֹ
שֶׁאָמְרוּ "יַכֶּה יוֹסִי אֶת־יוֹסִי" (כלומר, עד שיזכיר שם השם
ויקללו בשם השם, כגון יכה פלוני את פלוני, או יקלל שם פלוני
את שם פלוני, והזכיר שם יוסי רק לדוגמה). וְעוֹד, "אַזְהָרַת
עֲשֵׂה הִיא, וְכָל־אַזְהָרַת עֲשֵׂה לָא שְׁמַהּ אַזְהָרָה". כְּלוֹמַר:
זֶה שֶׁאָמַרְתָּ "אַזְהַרְתֵּהּ מִן 'אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא'" לֹא
יִתָּכֵן, לְפִי שֶׁזֶּה צִוּוּי — וְהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה — וְאֵין
מַזְהִירִין בַּעֲשֵׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ
תִּירָא" — מִצְוַת עֲשֵׂה.

הַמִּצְוָה הַתְּשִׁעִית — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ עַל קִדּוּשׁ
הַשֵּׁם, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא
כב, לב). וְעִנְיַן מִצְוָה זוֹ: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לְפַרְסֵם דָּת אֱמֶת זוֹ
בָּרַבִּים, וְשֶׁלֹּא נִירָא בְּכָךְ מֵהֶזֵּק שׁוּם מַזִּיק, עַד שֶׁאַפִּלּוּ
יָבוֹא אֵלֵינוּ אַנָּס עָרִיץ (שליט תקיף וגבור) וְיִקְרָא אוֹתָנוּ
לְכָפּוֹר בּוֹ יִתְעַלֶּה — לֹא נִשְׁמַע לוֹ, אֶלָּא נִמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ
לַמָּוֶת בְּהֶחְלֵט; וְלֹא נִתֵּן לוֹ לַחֲשֹׁב שֶׁכָּפַרְנוּ, אַף שֶׁלִּבֵּנוּ
מַאֲמִין בּוֹ יִתְעַלֶּה. (שאפילו למראית עין בלבד אסור לכפור
בקדוש ברוך הוא) וְזוֹ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ הַשֵּׁם שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהּ
כָּל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: שֶׁנִּמְסֹר אֶת־עַצְמֵנוּ לָמוּת בִּידֵי
הֶעָרִיץ עַל אַהֲבָתוֹ יִתְעַלֶּה וְהָאֱמוּנָה בְּיִחוּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ
חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בִּימֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע כְּשֶׁהִכְרִיחַ
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַצֶּלֶם, וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל־בְּנֵי אָדָם וְיִשְׂרָאֵל בִּכְלָלָם,
וְלֹא הָיָה שָׁם מְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם. וְהָיָה בְּכָךְ חֶרְפָּה גְּדוֹלָה
לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאָבְדָה מִכְּלָם מִצְוָה זוֹ, וְלֹא הָיָה שָׁם מִי שֶׁמְּקַיֵּם
אוֹתָהּ אֶלָּא הַכֹּל פָּחֲדוּ (דניאל ג). וְאֵין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֶלָּא
בִּכְגוֹן אוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הֶעָצוּם שֶׁבּוֹ פָּחֲדוּ כָּל־בָּאֵי הָעוֹלָם,
וְהָיָה חוֹבָה לְפַרְסֵם יִחוּדוֹ וּלְהַכְרִיז עָלָיו בְּאוֹתָהּ הָעֵת.
וּכְבָר הִבְטִיחַ ה' עַל־יְדֵי יְשַׁעְיָהוּ, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה חֶרְפַּת
יִשְׂרָאֵל גְּמוּרָה בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד, וְשֶׁיּוֹפִיעוּ בָּהֶם בַּחוּרִים
בְּאוֹתוֹ הַמַּעֲמָד הַקָּשֶׁה, שֶׁלֹּא יַרְתִּיעֵם הַמָּוֶת, וַיַּפְקִירוּ דָּמָם
וִיפַרְסְמוּ אֶת־הָאֱמוּנָה וִיקַדְּשׁוּ אֶת־ה' בָּרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּנוּ
יִתְעַלֶּה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־עַתָּה יֵבוֹשׁ
יַעֲקֹב וְלֹא עַתָּה פָּנָיו יֶחֱוָרוּ. כִּי בְרְאֹתוֹ יְלָדָיו מַעֲשֵׂה יָדַי
בְּקִרְבּוֹ יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב וְאֶת־אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ" (ישעיה כט, כב־כג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (אמור ט,
ה־ו): "עַל־מְנָת כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — עַל־מְנָת שֶׁתְּקַדְּשׁוּ אֶת־שְׁמִי בָּרַבִּים". וּבַגְּמָרָא סַנְהֶדְרִין
(לג:) אָמְרוּ: "כֵּן־נֹחַ מְצֻוֶּה עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם, אוֹ אֵינוֹ
מְצֻוֶּה? תָּא שְׁמַע (בא נשמע, תשובה לשאלה): שֶׁבַע מִצְוֹת
נִצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ. וְאִי אִיתָא (ואם תאמר שנצטוו גם על קדוש
השם) — תְּמַנְיָא הֲווֹ" (יש שמונה ולא שבע)!. הִנֵּה נִתְבָּאֵר
לְךָ, (מזה שדנו בגמרא אם גם בן נח נצטווה על זה, ואם זה
נכלל בכלל ב"שבע מצוות בני נח" אם לא, משמע) שֶׁהִיא
מִכְּלַל מִסְפַּר הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חוֹבָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיאוּ
רַאֲיָתָם עַל מִצְוָה זוֹ מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כב, לב)
"וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין.

יום שבת קודש כ"ז תשרי ה'תשע"ז

מצות לא תעשה סג. סה.

מצות עשה קעב.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ עַל חִלּוּל הַשֵּׁם,
וְהוּא הֵפֶךְ קִדּוּשׁ ה' שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים בּוֹ, וְשֶׁקָּדַם בֵּאוּרוֹ
(שכבר נתבאר) בְּמִצְוַת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ
יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" (ויקרא כב, לב). וְעָוֹן
זֶה נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים: שְׁנַיִם עַל הַכְּלָל וְאֶחָד עַל
הַיְחִידִים (שבעם). הַחֵלֶק הַכְּלָלִי הָרִאשׁוֹן — הוּא: שֶׁכָּל־
מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִן־הַמִּצְוֹת בִּשְׁעַת
הַשְׁמָד (— הגזרה צווי המלך על ישראל לבטל אחת מן
המצוות — כדי להעבירם על (חלק) דתם), אִם הָאַנָּס מִתְכַּוֵּן
לְהַעֲבִיר (שיעבור על ציווי הקדוש ברוך הוא) בֵּין בְּמִצְוֹת
קַלּוֹת בֵּין בְּמִצְוֹת חֲמוּרוֹת. אוֹ מִי שֶׁדָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבוֹר עַל
עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ גִּלּוּי עֲרָיוֹת אוֹ שְׁפִיכוּת דָּמִים וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא
בִּשְׁעַת הַשְׁמָד — הֲרֵי זֶה חַיָּב לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ וְיֵהָרֵג וְאַל
יַעֲבוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה הַתְּשִׁיעִית. וְאִם עָבַר
וְלֹא נֶהֱרַג — הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם וְעָבַר עַל לָאו זֶה.
וְאִם הָיָה זֶה בָּרַבִּים — כְּלוֹמַר: בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל
— הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם בָּרַבִּים וְעָבַר עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה
"וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי" וַעֲוֹנוֹ חָמוּר מְאֹד; אֲבָל אֵינוֹ
לוֹקֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָנוּס, לְפִי שֶׁאֵין בֵּית דִּין רַשַּׁאי לְקַיֵּם
עֹנֶשׁ מַלְקוּת אוֹ מִיתָה אֶלָּא עַל מֵזִיד בָּרְצוֹן בְּעֵדִים
וְהַתְרָאָה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (י, יג) בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ: "וְשַׂמְתִּי
אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא" (שם כ, ה), אָמְרוּ: "הַהוּא
(כלומר, לכן נאמר באיש "ההוא" לומר שרק לאיש ההוא
שעליו מדבר הכתוב שהוא —) לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא

מֵטְעָה". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֹנֶס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת, כָּל־שֶׁכֵּן מִיתַת בֵּית דִּין, אֲבָל עָבַר עַל חִלּוּל הַשֵּׁם. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הַכְּלָלִי — גַּם־כֵּן שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם עֲבֵרָה שֶׁאֵין בָּהּ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא מַרְאֶה בְּמַעֲשָׂיו הַזִּלְזוּל וְהַהֶפְקֵרוּת (במצוות התורה) — חֲרִי גַּם זֶה מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם וְלוֹקֶה, וּלְפִיכָךְ אָמַר: "וְלֹא־תְשַׁבְּעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (שם יט, יב), לְפִי שֶׁזֶּה מַרְאֶה עַל הַזִּלְזוּל בַּצִּוּוּי הַזֶּה, וְאֵין הֲנָאָה גּוּפָנִית בְּכָךְ. וְהַחֵלֶק שֶׁעַל הַיְחִידִים (שבעם) — הוּא: שֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם יָדוּעַ בַּחֲסִידוּת וּבְיֹשֶׁר אֵיזֶה מַעֲשֶׂה הַנִּרְאֶה לֶהָמוֹן שֶׁהוּא עֲבֵרָה וְשֶׁכְּגוֹן מַעֲשֶׂה זֶה אֵין רָאוּי לְאוֹתוֹ חָסִיד לַעֲשׂוֹתוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה מֻתָּר — חֲרִי זֶה חִלֵּל אֶת־הַשֵּׁם, וְהוּא אָמְרָם (יומא פו.): "הֵיכִי דָּמֵי (כיצד יתואר) חִלּוּל הַשֵּׁם: (אמר רב) כְּגוֹן אֲנָא דְּשָׁקֵלְנָא בִּשְׂרָא מִבֵּי טַבָּחָא וְלָא יָהֵיבְנָא דְּמֵי לְאַלְתַּר. (אם אקנה בשר ולא אשלם מיד, משום שכשאני מאחר לפרוע אומרים שאני גזלן ולומדים ממני לזלזל בגזל) רַבִּי פְּלוֹנִי אָמַר: כְּגוֹן אֲנָא דְּמַסְגֵּינָא (אם אלך) אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלָא תּוֹרָה וּבְלָא תְּפִלִּין". וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה וְאָמַר: "וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'" (שם יח, כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּפְסָחִים (כה:) וּבְסוֹף יוֹמָא (פו.־פב.).

הַמִּצְוָה הַס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִנְתּוֹץ אֶת־בָּתֵּי עֲבוֹדַת ה' יִתְעַלֶּה אוֹ לְהַשְׁחִית אֶת־סִפְרֵי הַנְּבוּאָה אוֹ לִמְחוֹק אֶת־הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וּלְשׁוֹן הַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם יב, ד), אַחַר שֶׁכְּבָר הִקְדִּים אֶת־הַצִּוּוּי לְאַבֵּד עֲבוֹדָה זָרָה וּלְהַשְׁמִיד שְׁמָהּ וְלִנְתּוֹץ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיהָ לְגַמְרֵי, הִזְהִיר וְאָמַר: "לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם". וְכָל־הָעוֹבֵר עַל אֵיזֶה דָּבָר מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁיְּהָרֵס מַשֶּׁהוּ מִן־הַהֵיכָל וְהַמִּזְבֵּחַ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אוֹ שֶׁיִּמְחֹק שֵׁם מִשְּׁמוֹת ה' — לוֹקֶה. וּבְסוֹף מַכּוֹת (כב.) נִתְבָּאֵר בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא, שֶׁהַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הֶקְדֵּשׁ — לוֹקֶה. אָמְרוּ: "וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא (והאזהרה נלמדת מכאן): מִן וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ, לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (שם). וְכֵן נִתְבָּאֵר שָׁם שֶׁהַמּוֹחֵק אֶת־הַשֵּׁם — לוֹקֶה. אָמְרוּ: "וְאַזְהַרְתִּיהּ מֵהָכָא: וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם, לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַה'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִשְּׁבוּעוֹת.

הַמִּצְוָה הַקע"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִשָּׁמֵעַ לְכָל־נָבִיא מִן־הַנְּבִיאִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם וּלְקַיֵּם כֹּל מַה־שֶּׁיְּצַוֶּה, אֲפִלּוּ יְצַוֶּה נֶגֶד מִצְוָה, אוֹ כַּמָּה מִצְוֹת מִן הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶא זֶה לְפִי שָׁעָה; אֲבָל לֹא שֶׁיַּנְצִיחַ תּוֹסֶפֶת אוֹ גֵּרָעוֹן (שיצוה לגרוע או להוסיף על מצוות התורה לעולם), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת חִבּוּרֵנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה. וְהַכָּתוּב שֶׁבּוֹ נֶאֱמַר צִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן" (דברים יח, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן — אֲפִלּוּ אָמַר לְךָ לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה, שְׁמַע לוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל מִצְוָה זוֹ חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי אֲשֶׁר יְדַבֵּר (הנביא) בִּשְׁמִי אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ" (שם, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסַנְהֶדְרִין (פט.): "שְׁלֹשָׁה מִיתָתָם בִּידֵי שָׁמַיִם: הָעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי הַנָּבִיא, וְנָבִיא שֶׁעָבַר עַל דִּבְרֵי עַצְמוֹ, וְהַכּוֹבֵשׁ נְבוּאָתוֹ" (שנצטווה מהקדוש ברוך הוא להתנבאות ולא ניבא), וְכֻלָּם (נלמדו —) מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרַי [אָנֹכִי אֶדְרֹשׁ מֵעִמּוֹ = מיתה בידי שמים]", אָמְרוּ: "קְרִי בֵּיהּ: לֹא־יִשְׁמַע (זה העובר על דברי הנביא), לֹא־יִשָּׁמַע (זה העובר על דברי עצמו), לֹא־יַשְׁמִעַ (זה הכובש נבואתו)". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (סוף פרק אלו הן הנחנקין).

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

בהנוגע:

א) בטחון עצמי, חשק בעבודתה וכו' – תתבונן בזה 1) כאו"א מבנ"י הוא **שלוחו** של הקב"ה להאיר בעולם וכו'. 2) חינוך בנ"י – **עתה** הוא ענין דפקו"נ **ממש** ובטח תועיל להנ"ל.

ב) עזר להעולים מרוסיא כו' שי' – נחוץ במאד **וחיוני** ומועיל ביותר באם קשור בפגישה ודבור באופן בלתי פורמלי פא"פ וכו'.

ג) לשידוך – תתייעץ בהמכיר(ים) את המדובר **ואין** נוגע בדבר.

אזכיר עה"צ.

ישעיה פרק לא ד־ט

ד כִּי כֹה אָמַר־יְהוָה | אֵלַי כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הָאַרְיֵה וְהַכְּפִיר עַל־טַרְפּוֹ אֲשֶׁר יִקָּרֵא עָלָיו מְלֹא רֹעִים מִקּוֹלָם
לֹא יֵחָת וּמֵהֲמוֹנָם לֹא יַעֲנֶה כֵּן יֵרֵד יְהוָה צְבָאוֹת לִצְבֹּא עַל־הַר־צִיּוֹן וְעַל־גִּבְעָתָהּ: ה כְּצִפֳּרִים עָפוֹת
כֵּן יָגֵן יְהוָה צְבָאוֹת עַל־יְרוּשָׁלִָם גָּנוֹן וְהִצִּיל פָּסֹחַ וְהִמְלִיט: ו שׁוּבוּ לַאֲשֶׁר הֶעְמִיקוּ סָרָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ז כִּי בַּיּוֹם הַהוּא יִמְאָסוּן אִישׁ אֱלִילֵי כַסְפּוֹ וֶאֱלִילֵי זְהָבוֹ אֲשֶׁר עֲשׂוּ לָכֶם יְדֵיכֶם חֵטְא: ח וְנָפַל אַשּׁוּר
בְּחֶרֶב לֹא־אִישׁ וְחֶרֶב לֹא־אָדָם תֹּאכְלֶנּוּ וְנָס לוֹ מִפְּנֵי־חֶרֶב וּבַחוּרָיו לָמַס יִהְיוּ: ט וְסַלְעוֹ מִמָּגוֹר יַעֲבֹר
וְחַתּוּ מִנֵּס שָׂרָיו נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר־אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתַנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלִָם: (פ)

רש"י

(ד) כאשר יהגה. המיית קול כמו וכיונים הגו נהגה (לקמן נט): **אשר יקרא עליו מלא רועים.** יאספון עליו בקריאת קול המון: **מלא רועים.** אסיפת רועים וכן קראו אחריך מלא (ירמיה יב) וכן יחד עלי יתמלאון (איוב טז) כולם ל׳ קיבוץ: **לא יענה.** לא יכנע לא יעשה עצמו עני וכן לענות מפני (שמות יא) וכן וענה גאון ישראל (הושע ה): **כן ירד.** ולא יפחד מהמון האומות: **(ה) פסוח.** דילוג ויש עוד לפותרו לשון חיים: **והמליט.** יוציא את ישראל מן הצרה ל׳ המלטה אישקמוציי״ר בלע״ז: **(ו) שובו.** למי שהעמקתם מחשבות היאך לסור ממנו וסרתם מעליו עתה שובו אליו: **(ט) וסלעו ממגור יעבור.** וחזקו מרוב פחד יחלוש: **וחתו מנס.** מפני הניסים שיראו שהקב״ה עושה לישראל: **אשר אור לו בציון.** שם יהיה האש מוכן לשורפם:

מצודת דוד

(ד) כי כה אמר ה׳ וכו׳. ר״ל אז ידעו שהכל בהשגחה כי ירושלים שבטחה בי לא תפול ביד אשור וכאשר מסיים והולך והם יפלו בידו: **כאשר יהגה.** כמו האריה ההומה כשעומד על טרפו אשר אם יתאספו עליו אסיפת רועים הנה לא יפחד מקולם ולא יכנע מהמונם הרב לעזוב טרפו כן ירד ה׳ להגן על הר ציון ולהחנות צבאו שמה ולא יחוש להמון העמים ואמר בלשון הנהוג בבני אדם: **(ה) כצפרים עפות.** כצפרים הממהרות לעוף כן ימהר ה׳ להגן על ירושלים: **גנון והציל.** יגן עליהם ויצילם: **פסוח והמליט.** בבוא המלאך להכות במחנה אשור ידלג ממעל ירושלים ויהיו הם נמלטים מן המכה: **(ו) שובו וכו׳.** אתם בני ישראל שובו למי שהעמקתם מחשבות היאך לסור ממנו ר״ל שובו לה׳ אשר סרתם ממנו: **(ז) כי ביום ההוא.** חוזר למעלה לומר שובו עד לא נעשה הנס כי אחר הנס ימאס כל איש אלילי כספו אשר עשו לכם ידיכם לעבדם ולחטוא בהם ובהיות כן לא תהיה התשובה חשובה כ״כ לכן מהרו בתשובה עד לא יבא הנס: **(ח) ונפל אשור.** ר״ל אחר התשובה יבוא הנס אשר יפול אשור בחרב לא של איש כי־אם בחרב המלאך: **וחרב וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **ונס לו.** כשיראה מלך אשור את המגפה ינוס לו כמפני חרב: **ובחוריו למס יהיו.** הנשארים מחילו ימס לבבם מפחד: **(ט) וסלעו.** חזקו יעבור ממנו וילך לו מרוב הפחד: **וחתו מנס שריו.** שריו יפחדו כאשר יתפחדו אנשים מנושא הנס הנראה למרחוק וראשון לכל אנשי הצבא: **אשר אור לו בציון.** אשר הכין שם שלהבת ותנור אש לשרוף בהם מחנה אשור והוא דרך משל:

מצודת ציון

(ד) יהגה. ענין המיה כמו וכיונים הגה נהגה (לקמן נט) והושאל על שאגת האריה: **והכפיר.** שם משמות האריה והוא אריה בחור: **יקרא.** ענין אסיפה כי על ידי קריאה יתאספו המתאספים כמו ויזעק ברק את זבולון (שופטים ד): **עליו.** בעבורו: **מלא.** ענין אסיפה כמו יחד עלי יתמלאון (איוב טז): **לא יחת.** לא יפחד כמו ואל תחת (יהושע א): **ומהמונם.** ענין ריבוי אנשים כמו על ההמון הזה (דה״ב לד): **יענה.** ענין הכנעה כמו מאנת לענות מפני (שמות י): **לצבוא.** ענין חיל אנשי מלחמה: **גבעתה.** מל׳ גבעה והר: **(ה) כצפרים.** כן יקרא העופות כולן: **עפות.** מל׳ עפיפה ופריחה: **פסוח.** ענין דלוג וקפיצה כמו ופסח ה׳ על הפתח (שם יב): **והמליט.** ענין הצלה והשמטה מן הצרה: **(ח) תאכלנו.** ענין השחתה: **ונס.** ענין בריחה: **למס.** מל׳ המסה והמגה: **(ט) וסלעו.** ר״ל החוזק כסלע: **ממגור.** ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כב): **וחתו.** ענין פחד: **מנס.** כלונס ארוך אשר ינשא בצבא: **אור.** שלהבת כמו אור לשבת נגדו (לקמן מז):

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמוד ב

1 שואלת הגמרא: **וּלְעוֹלָם** – וכי אם מצא אותם רועים תמיד בדרך
2 אין זו אבידה, הרי אם הבעלים היו יודעים היכן הם, היו מכניסים
3 אותם. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים**
4 אין זו אבידה, ויותר מכך הרי זו אבידה.
5 שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן עד שלשה ימים אין זו
6 אבידה, ויותר מכך זו אבידה, **אִי** – אם רעו **בְּלֵילְוָתָא** – בלילה,
7 **אֲפִילּוּ חֲדָא שַׁעְתָּא נַמִּי** – שעה אחת זו גם אבידה, שהרי אין דרכם
8 לרעות בלילה, **וְאִי בְּיָמָמָא** – ואם רעו ביום, **אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִּי לָא** –
9 גם יותר משלשה ימים אין זו אבידה. מיישבת הגמרא: **לָא צְרִיכָא,**
10 מדובר **דַּהֲוָה חָזֵי לָהּ בְּקַדְמָתָא וּבַחֲשַׁכְתָּא** – שראה אותם קודם
11 עלות השחר או אחר שהחשיך הערב, עד **תְּלָתָא יוֹמֵי** – שלשה
12 ימים, **אַמְרִינַן אִיתְרַמּוּיֵי אִתְרַמֵּי לָהּ וְנַפְקָא** – אנו אומרים שקרה
13 מקרה שיצאה בשעה זו, **טְפֵי** – אך אם ראה אותם יותר משלשה
14 ימים, **וַדַּאי אֲבֵידָה הִיא.**
15 הגמרא מביאה ברייתא כדברי רב יהודה: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – כך שנינו
16 גם בברייתא, **מָצָא טַלִּית וְכַרְדּוֹם**

איוב פרק י יט־כב

יט כַּאֲשֶׁר לֹא־הָיִיתִי אֶהְיֶה מִבֶּטֶן לַקֶּבֶר אוּבָל: כ הֲלֹא־מְעַט יָמַי (יחדל) וַחֲדֶל (ישית) וְשִׁית מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה
מְּעָט: כא בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְלֹא אָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת: כב אֶרֶץ עֵיפָתָה ׀ כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא
סְדָרִים וַתֹּפַע כְּמוֹ־אֹפֶל:

איוב פרק יא א־ז

א וַיַּעַן צֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיֹּאמַר: ב הֲרֹב דְּבָרִים לֹא יֵעָנֶה וְאִם־אִישׁ שְׂפָתַיִם יִצְדָּק: ג בַּדֶּיךָ מְתִּים יַחֲרִישׁוּ
וַתִּלְעַג וְאֵין מַכְלִם: ד וַתֹּאמֶר זַךְ לִקְחִי וּבַר הָיִיתִי בְעֵינֶיךָ: ה וְאוּלָם מִי־יִתֵּן אֱלוֹהַּ דַּבֵּר וְיִפְתַּח שְׂפָתָיו
עִמָּךְ: ו וְיַגֶּד־לְךָ ׀ תַּעֲלֻמוֹת חָכְמָה כִּי־כִפְלַיִם לְתוּשִׁיָּה וְדַע כִּי־יַשֶּׁה לְךָ אֱלוֹהַּ מֵעֲוֹנֶךָ: ז הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ
תִּמְצָא אִם עַד־תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא:

רש״י

(יט) אובל. הלוואי הייתי מובל: **(כ) ושית ממני.** תשית עצמך ממני ומעלי כמו (ישעיה סה) קרב אליך קרב לעצמך ורחק ממני: **(כא) בטרם אלך.** בעודני חי ולא הגיע עת מותי הנח לי וארגיע: **(כב) עיפתה.** שם דבר חשיכה כמו שחר ועפה: **צלמות.** היא **ולא סדרים.** בה (שאין שם סדרי אדם כלומר מנהגים שאין שם יישוב ואור שלה כמו אופל הוא): **ותופע כמו אופל.** מקום מופע שבה כמו אופל הוא: **(א) מענה צופר: (ב) לא יענה.** מאחרים מפני רוב דבריו: **(ג) בדיך.** שאתה בודה מלבך: **מתים יחרישו.** בני אדם: **(ד) ותאמר.** להקב״ה זך לקחי ובר הייתי בעיניך: **(ו) תעלומות חכמה.** ותדע כי כפלים לתושיה יש לתורה שלא קיימת: **כי (השורש) ישה.** כמו (דברים כד) כי תשה ברעך (כלומר) הרבה יש לו עוד חוב עליך בדברי עוניך: **(ז) החקר אלוה תמצא.** שאתה סבור שקיימת הכל:

מצודת דוד

(יט) כאשר וגו׳. אז הייתי כאילו לא הייתי כי הייתי מובל מן הבטן אל הקבר והרי הוא כאילו לא נבראתי מעולם: **(כ) הלא מעט ימי.** ואם נבראתי בעבור לקבל עוד הטובה הלא ימי מעטים המה ומתי אקבל הטובה ולזה חדל היסורין ושית אותם ממני ואתחזק מעט זמן: **(כא) בטרם אלך.** בטרם אמות ואלך בדרך אשר לא אשוב והיא אל ארץ חושך וצלמות חשכת הקבר: **(כב) ארץ עפתה וגו׳.** החושך שלה היא כמו חשכת אפלה והוא צלו של מות ואין שם סדרי מערכות הכוכבים ומזלות: **ותופע.** אף מקום המנהיר ומזהיר שבה היא כחשכת אפלה ולזה חדל ממני היסורים עד לא אלך אל המקום ההוא (העולה מהמענה ההיא לסתור דעת בלדד שאמר שהכל בא בהשגחה וטובת הרשעים לרעה ורעות הצדיקים המה לטובה כי ישיב אמרים לומר איך יתכן אם המה מין אחת ודרך אחת להם וישתנו בפעולת׳ ואם בעבור המיתה הפתאומית הבאה לרשע הלא עוד לטובה יחשב ויבחר בזה מלהיות מיוסר כמו הצדיק אף יתלונן למה זה ימהר לשלם כל גמול הרשע הלא האדם הוא בידו בכל עת וירב אמריו לאל איך לא יחוס מלחבל פועל ידיו הנעשה בחכמה נפלאה ובשלימות רב): **(ב) הרוב דברים.** וכי מי שמרבה דברים לא יהיה לו תשובה עליהם וכי לא ימצא מענה גם על מרבית הדברים: **ואם איש שפתים.** וכי היודע להמליץ אמריו במיטב הדיבור וכי בעבור זה יצדק: **(ג) בדיך.** הדברים אשר אתה בודה מלבך ישתיקו את האנשים לבל ימחאו בתרעומתך כי חושבים שכן דברת והאמת אתך ובעבור זה תוסיף להלעיג מול המקום על כי אין מי מכלים אותך עליהם: **(ד) ותאמר זך לקחי.** תאמר אל מול המקום הנה לימוד הרגל דרכי היא זכה וברורה וגם בעיניך אני בר ונקי ר״ל יודע אתה שהדין עמדי ותעשוק גמולי: **(ה) ואולם.** אבל באמת מי יתן שידבר בך אלוה ויפתח שפתיו להתווכ׳ עמך: **(ו) תעלומות חכמה.** סודות מסתרי החכמה אשר יתחייב הבאת העונש על כל חטא אשר יחטא האדם: **כי כפלים לתושיה.** אשר לפי חכמת התורה ראוי עוד לך כפלים מן המכאוב אשר בא עליך אבל לא יוותר כלום כי דע אשר הוא הלוה לך מה מעוניך ותקבל עליהם גמול לאח״ז ועתה המה בהלואה אצלך: **(ז) החקר.** מה תתרעם על רעות הצדיק וטובות הרשע וכי אתה תמצא חקר משפט ה׳ וכאומר וכי יודע אתה מי הוא הראוי להקרא צדיק ומי לרשע יחשב כי הכל היא לפי שיעור מדרגת הכנת האדם כי מי שהכנתו מרובה ומקצר בעבודת אלהים לא לצדיק יחשב ומי שהכנתו מעט הנה כל דבר לרב יחשב ומי הוא היודע תעלומות לב מי הכנתו מרובה ומי הכנתו מועטת וכאילו ישפוט על ייסורי איוב שבאו על אשר קצר בחכמה ומרובה היתה הכנתו: **עד תכלית.** כאומר אף אם חכמת לדעת מה וכי תמצא עד התכלית:

מצודת ציון

(יט) אובל. אובא כמו והוא לקברות יובל (לקמן כא): **(כב) עפתה.** חשכה וכן תעופה כבוקר תהיה (לקמן יא): **סדרים.** שתים מערכות (ויקרא כד) ת״א סדרין: **ותופע.** אורה וזריחה כמו הופיע מהר פארן (דברים לג): **(ב) יענה.** מלשון עניה ותשובה: **(ג) בדיך.** כזב הבדוי מן הלב כמו מלבך אתה בודאם (נחמיה י): **מתים.** אנשים כמו מתי מספר (בראשית לד): **(ד) לקחי.** ענין הלימוד וההרגל כמו הלוקחים לשונם (ירמי׳ כג): **ובר.** ברור ונקי: **(ו) לתושיה.** כן נקראה חכמת התורה והוא מל׳ יש על כי ישנה לעולם ולא תחזור לאין כשאר הדברים: **ישה.** ילוה כמו אשר ישה ברעהו (דברים טו):

י וְכֵן חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁנִּשְׁפְּכָה — מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטַהֲרָה, יַצִּיל; וְאִם לָאו — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרֵד וְתִבָּלַע, וְאַל יְבַלְּעֶנָּה בְּיָדָיו.

יא וְעַל זוֹ וְעַל זוֹ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא זוֹ הִיא תְּרוּמָה שֶׁאֲנִי מְזַהֵּר עָלֶיהָ מִלְּטַמְּאָהּ, אֶלָּא מִלְּאָכְלָהּ. וּבַל תְּטַמְּאָהּ כֵּיצַד? הָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכִכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ — אָמַר לוֹ נָכְרִי: תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן וַאֲטַמְּאָהּ, וְאִם לָאו הֲרֵי אֲנִי מְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן, וְאַל יִתֵּן לוֹ אַחַת מֵהֶן וִיטַמֵּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יַנִּיחַ לְפָנָיו אַחַת מֵהֶן עַל הַסֶּלַע.

יב וְכֵן נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם: תְּנוּ אַחַת מִכֶּם וּנְטַמְּאָהּ, וְאִם לָאו הֲרֵי אָנוּ מְטַמְּאִים אֶת כֻּלְּכֶם, יְטַמְּאוּ אֶת כֻּלָּן וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל.

פירוש ברטנורא

י וכן חבית של שמן. טהורה שנשפכה וכולה הולכת לאבוד, פליגי כדלעיל. ולהכי קתני גבי שמן נשפכה ולא נקט כמו גבי יין, משום דבחבית של שמן [שנשברה] בגת העליונה, ובתחתונה חולין טמאים מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ואל יטמאנה ביד, משום דשמן ראוי להדליק ולא חשו להפסד מועט. וביין נמי לא נחלקו אלא דוקא בדאיכא בתחתונה פחות ממאה חולין, שנעשין החולין כולן מדומע ואיכא הפסד, אבל אי איכא מאה חולין כולהו מודו דאל יטמאנה ביד משום דליכא הפסד:

יא על זו ועל זו. על זו שנולד לה ספק טומאה, ועל זו שהולכת לאבוד, אמר רבי יהושע שאינו מוזהר על טומאתן, ואותה שמוזהר עליה בל תטמא כיצד, היה עובר וכו' דקאמר רבי יהושע יניח לפניו אחת על הסלע כדי שלא יגרום טומאה לאחרות, ואף אותה אחת יניח על הסלע ולא יתננה בידו, שלא יטמאנה בידים. והלכה כרבי יהושע:

יב תנו לנו אחת מכם. שרוצים לבא עליה באונס: **יטמאו כולן.** דאין דוחים נפש מפני נפש. ובהא מודו רבי אליעזר ורבי יהושע:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה י

וְכֵן חָבִית שֶׁל שֶׁמֶן – של תרומה טהורה, **שֶׁנִּשְׁפְּכָה** – והשמן הולך לאיבוד, **מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטַהֲרָה** – אם יכול לחזר אחר כלי טהור ולקבל בתוכו לפחות רביעית הלוג מן השמן, **יַצִּיל** – ואף על פי שבתוך כך שאר השמן הולך לאיבוד, מכל מקום לא יטמא את השמן לקבלו בכלים טמאים או בידים טמאות, הואיל ויכול להציל רביעית הלוג בטהרה; **וְאִם לָאו** – שאין לו כלי טהור, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תֵּרֵד וְתִבָּלַע** – תרד התרומה ותיבלע בקרקע, **וְאַל יְבַלְּעֶנָּה בְּיָדָיו** – אל יספגנה בידיו, שהידים שניות לטומאה הן ומטמאות את התרומה, ואסור לטמא תרומה בידים; ויש גורסים כאן כמו במשנה הקודמת: "ואל יטמאנה בידיו". ורבי יהושע חולק על רבי אליעזר (להלן במשנה יא). – משנתנו נקטה כאן – בשמן של תרומה – "חבית שנשפכה" ולא "חבית שנשברה בגת העליונה" כמו ביין של תרומה, לפי ששמן תרומה טמא ראוי להדלקה, ולפיכך אם נשברה חבית של שמן בגת העליונה והיא יורדת לגת התחתונה מודה רבי יהושע לרבי אליעזר שאפילו אינו יכול להציל ממנה רביעית בטהרה לא יטמאנה בידיו, שהואיל והמדומע הטמא ראוי להדלקה, הרי אין כאן אלא הפסד מועט, ולהפסד מועט לא חששו (**עיין בבלי פסחים כ, ב**).

באור משנה יא

וְעַל זוֹ וְעַל זוֹ – על חבית שנשברה בגת העליונה, ששנינו לעיל (משנה ט), ועל חבית של שמן שנשפכה, ששנינו במשנה הקודמת (**"מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"**); ויש מפרשים: ועל זו ועל זו – על חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה (משנה ח), ועל חבית זו – שנשברה או שנשפכה – ההולכת לאיבוד (**ר"ש; ברטנורא**), **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא זוֹ הִיא תְּרוּמָה שֶׁאֲנִי מְזַהֵּר עָלֶיהָ מִלְּטַמְּאָהּ, אֶלָּא מִלְּאָכְלָהּ** – כלומר שאין מוזהרים מלטמא תרומה אלא בתרומה העומדת לאכילה, שאם יטמאוה הרי פוסלים אותה מלאכלה (**"משנה ראשונה"; הרש"ש**), אבל זו שאינו יכול להציל ממנה אפילו רביעית הלוג לאכלה בטהרה, מותר לטמאה בידיו (וכן – לפי הר"ש – זו שנולד בה ספק טומאה, הואיל ואסורה היא באכילה, מותר לגרום לה טומאה, כמו ששנינו במשנה ח). – ויש מפרשים: ועל זו ועל זו – על חבית שנולד בה ספק טומאה ועל חבית של יין שנשברה, אמר רבי יהושע: לא זוהי תרומה שאני מוזהר עליה מלטמאה אלא מלאכלה – כלומר שאם היו החולין טהורים הייתי מוזהר עליה (על התרומה הנשפכת לתוכם) מלטמאה, משום שהחולין היו נמכרים לכהנים ונאכלים, אבל בחולין טמאים סוף סוף התרומה לטומאה הולכת, כיצד נפסיד כל אותן החולין?! גם התלויה (חבית שנולד בה ספק טומאה) אילו לא היתה הולכת לאיבוד, מוטב; אבל עתה לאיבוד הולכת, הלכך (בספק טומאה) יגרום לה טומאה, שלא לבוא בה לידי תקלה; וביין יטמא בידים, שחוששים להפסד של החולין (**הריבמ"ץ**).

וּבַל תְּטַמְּאָהּ כֵּיצַד – כלומר ואיזוהי תרומה שמוזהרים עליה שלא לטמאה, לדעת רבי יהושע, אף שסופה להיטמא (**"מלאכת שלמה"**)? **הָיָה עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכִכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה בְּיָדוֹ, אָמַר לוֹ נָכְרִי: תֵּן לִי אַחַת מֵהֶן** – כיכר אחת מככרותיך, **וַאֲטַמְּאָהּ** – במגע ידי, **וְאִם לָאו** – אם לא תתן לי כיכר אחת, **הֲרֵי אֲנִי מְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן** – כל הככרות, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יְטַמֵּא אֶת כֻּלָּן, וְאַל יִתֵּן לוֹ אַחַת מֵהֶן וִיטַמֵּא** – כלומר שיעשה הנכרי מה שירצה ואל יתן לו בידיו כיכר אחת לטמאה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יַנִּיחַ לְפָנָיו אַחַת מֵהֶן עַל הַסֶּלַע** – כלומר שבכגון זה אף רבי יהושע סובר שלא יתננה לו בידיו, אלא יניחנה על הסלע, כדי להציל את שאר הככרות שלא יטמאן הנכרי.

יום שני

באור משנה יב

וְכֵן – דין דומה לדין הככרות של תרומה ששנינו במשנה קודמת, **נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם: תְּנוּ אַחַת מִכֶּם וּנְטַמְּאָהּ** – נבוא עליה, **וְאִם לָאו** – אם לא תתנו אחת מכן, **הֲרֵי אָנוּ מְטַמְּאִים אֶת כֻּלְּכֶם** – בבעילת אונס, **יְטַמְּאוּ אֶת כֻּלָּן וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל** – כלומר שיעשו הגויים מה שירצו ואל ימסרו להם אחת מהן, שאין דוחים נפש מפני נפש; ובזה הכל מודים. – בירושלמי מוכח, שאם ייחדו להם אחת, כלומר שאמרו לנשים: "תנו לנו פלונית, ואם לאו, נטמא את כולכן", מותר להן למסור אותה כדי להציל את האחרות. כן מובאת ברייתא בירושלמי: "סיעת בני אדם המהלכים בדרך ופגעו בהם גויים ואמרו להם: "תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו, נהרוג את כולכם", ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ייחדו להם אחד כשבע בן בכרי (שאמרו הגויים:

פרק תשיעי

א הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה, שׁוֹגֵג — יוֹפַךְ, וּמֵזִיד — יְקַיֵּם. אִם הֵבִיאָה שְׁלִישׁ, בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד — יְקַיֵּם. וּבַפִּשְׁתָּן, מֵזִיד — יוֹפַךְ.

ב וְחַיֶּבֶת בַּלֶּקֶט וּבַשִּׁכְחָה וּבַפֵּאָה, עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים מְלַקְּטִים, וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה, וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: לֹא יְלַקְּטוּ אֶלָּא עֲנִיֵּי כֹהֲנִים, שֶׁמָּא יִשְׁכְּחוּ וְיִתְּנוּ לְתוֹךְ פִּיהֶם. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן, לֹא יְלַקְּטוּ אֶלָּא טְהוֹרִים.

פירוש ברטנורא

ט א הזורע תרומה שוגג יופך. חורש ומהפך, כדי שלא יגדל, ואין בכך כלום: **ומזיד יקיים.** כיון שנקרא שם תרומה על השדה היה נראה כמאבד את התרומה: **ואם הביאה שליש אפילו שוגג יקיים.** משום דאסור לאבד את התרומה: **ובפשתן מזיד יופך.** ואפילו הביאה שליש, כדי שלא יהנה בקסמין ויחשוב שהזרע בלבד הוא דהוי תרומה ואסור, ועיקר פשתן משום קסמין הוא ולא משום זרע:

ב בדמי תרומה. דגידולי תרומה אסורים לזרים: **לא ילקטו אלא עניי כהנים.** דחיישינן אדמלקטי ליה שדו לפומייהו: **אם כן לא ילקטו אלא טהורים.** דהא כהן טמא אסור בתרומה. והלכה כר"ע:

משניות מבוארות – קהתי

"תנו לנו את פלוני, ואם לא, נהרוג את כולכם"; ואותו פלוני היה חייב מיתה כשבע בן בכרי – עיין שמואל ב' פרק כ), ימסרו אותו להם ואל ייהרגו". **ברם,** אין זו משנת חסידים (כמו שמוכח שם בירושלמי). וכן מוסיף הרמב"ם בענין זה: "אין מורין להם כן לכתחילה" **(הל' יסודי התורה ה, ה).**

באור משנה א

משנתנו דנה בזורע תרומה, וכבר למדנו שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה (שביעית ח, ב), ואסור לזרעה.

הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה, שׁוֹגֵג – שלא ידע שזו תרומה, ואחר כך נודע לו, **יוֹפַךְ** – יהפוך את הקרקע במחרשה כדי לעקור את התרומה; **וּמֵזִיד** – ואם זרע במזיד, **יְקַיֵּם** – את הזרע, שהואיל ונקרא שם תרומה על השדה אינו יכול להפוך, שנראה כמאבד את התרומה. **אִם הֵבִיאָה שְׁלִישׁ** – אם התרומה גדלה כבר שליש גידולה, **בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד** – בין שזרעה בשוגג בין שזרעה במזיד, **יְקַיֵּם** – את הגידולים, שאסור לאבד את התרומה. **וּבַפִּשְׁתָּן** – והזורע פשתן של תרומה, **מֵזִיד יוֹפַךְ** – אפילו לאחר שהביא שליש יהפוך את הקרקע ויעקור אותו, שכן בפשתן הגבעולים הם העיקר, וקנסוהו חכמים שיהפוך, כדי שלא יזרע מתוך כוונה ליהנות מהגבעולין, באמרו שהזרעים בלבד הם תרומה ולא הגבעולים.

לבאור משנתנו יש להוסיף ששתי שיטות הן בפירושה: שיטת הר"ש ושיטת הרמב"ם.

א. שיטת הר"ש:

הזורע תרומה, שוגג, יופך — חייב להפוך ולעקור אותה משום קנס, שקנסוהו חכמים על שלא נזהר בתרומה. ולא חששו חכמים משום מאבד את התרומה, הואיל ובזורע בשוגג לא נקרא שם תרומה על השדה. ומזיד, יקיים — אבל במזיד, הואיל ונקרא שם תרומה על השדה, לא יכלו חכמים לקנסו שיהפוך, שהיה נראה כמאבד את התרומה, ולפיכך חייב הוא לקיים את התרומה. אם הביאה שליש, בין שוגג, בין מזיד, יקיים — כלומר שאם הביאה שליש, אפילו זרע בשוגג, הרי זו תרומה ואסור לאבדה, ולפיכך יקיים. ובפשתן מזיד יופך — אפילו במזיד לא נקרא שם תרומה על השדה, כיון שעיקר זריעת הפשתן הוא משום הגבעולים ולא משום הזרע לאכילה, שסתם זרע פשתן אינו ראוי לאכילה, ולפיכך אפילו אם זרע במזיד קנסוהו חכמים שיופך.

ב. שיטת הרמב"ם:

הזורע תרומה, שוגג, יופך — מותר לו להפוך כדי לעקור את שרשי התרומה ולזרוע שם חולין, אם רצונו בכך, שבשוגג לא קנסוהו חכמים, ומזיד יקיים — אבל במזיד קנסו אותו שיקיים את הזרע, ואסור לו להפוך, והגידולים תרומה. אם הביאה שליש, בין שוגג בין מזיד, יקיים — לפי שאסור לאבד את גידולי התרומה. ובפשתן, מזיד, יופך — גזירה שמא ייהנה מגבעוליו ויחשוב כי הזרע בלבד הוא אסור אבל הגבעולים מותרים. כן כותב הרמב"ם בפירושו, ומשמע מדבריו שאפילו הגבעולים אסורים בפשתן. אבל בחיבורו ("משנה תורה" הל' תרומות יא, כ) משמע, שאמנם הגבעולים מותרים וקנסוהו שיופך, כדי שלא יזרע לכתחילה בשביל הגבעולים כיון שהם העיקר והם חולין, ואפילו אם הביא שליש קנסוהו חכמים משום גזירה זו ולא חששו להפסד תרומה.

לפי פירוש הרמב"ם יוצא, שיש הבדל בין "יופך" שברישא ל"יופך" שבסיפא, ש"יופך" שברישא היינו שרשאי הוא להפוך, ואילו "יופך" שבסיפא פירושו, שחייב הוא להפוך. ולפי זה יש לומר, שדווקא בזורע פשתן במזיד יופך משום קנס, אבל בשוגג שלא קנסוהו, אין הבדל בין פשתן לשאר זרעים, שאם לא הביא שליש רשאי הוא להפוך, ואם ירצה יקיימו; ואם הביא שליש חייב הוא לקיימו, ואסור להפוך ולאבד את גידולי התרומה ("תוספות אנשי שם"). **בעל** "משנה ראשונה" מפרש, שההבדל בין פשתן לשאר המינים, שבשאר המינים אין חוששים שיהא רגיל לזורעם, כיון שהגידולים תרומה, ואין לו ריווח, שתרומה נמכרת בזול; אבל פשתן, שהקיסמין (היינו הגבעולים) אין בהם קדושת תרומה ויש לו הנאה מרובה בקיסמין, שהרי הם עיקר, יש לחשוש שמא יבוא לזרוע פשתן התרומה גם להבא כדי ליהנות מהקיסמין, ונמצא עושה איסור, שלכתחילה אסור לזרוע אפילו פשתן, כיון שמכל מקום ראוי הוא לאכילה; הלכך קנסוהו שיופך.

יום שלישי

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שהזורע תרומה במזיד, יקיים; וכן אם הביאה שליש, בין בשוגג בין במזיד, יקיים, באה משנתנו ללמד, מה דינם של גידולי תרומה. ואמנם מן התורה גידולי תרומה כחולין הם לכל דבר, אבל חכמים גזרו עליהם, שיהיו אסורים לזרים כתרומה (כמבואר להלן משנה ד).

וְחַיֶּבֶת בַּלֶּקֶט וּבַשִּׁכְחָה וּבַפֵּאָה – השדה הזרועה תרומה חייבת במתנות עניים, לקט ושכחה ופאה (עיין פתיחה למסכת פאה), **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים מְלַקְּטִים** – בה מתנות אלו, אבל רק עניי כהנים אוכלים מה שליקטו, **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם** – את מה שליקטו, **לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה** – שהיא נמכרת בזול, הואיל ואין לה קונים אלא כהנים בלבד, שגידולי תרומה אסורים באכילה לזרים כדין תרומה, **וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם** – של עניי ישראל, כלומר שהדמים שמקבלים תמורת גידולי תרומה הם חולין ומותרים לכל אדם. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: לֹא יְלַקְּטוּ** – בשדה הזרועה תרומה, **אֶלָּא עֲנִיֵּי כֹהֲנִים** – שהם מותרים לאכול מה שלוקטים, אבל עניים ישראלים אסורים ללקוט מתנות עניים בשדה זו, גזירה **שֶׁמָּא יִשְׁכְּחוּ וְיִתְּנוּ לְתוֹךְ פִּיהֶם** – תוך כדי לקיטתם, ונמצאים אוכלים תרומה. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: אִם כֵּן** – אם חושש אתה שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם, **לֹא יְלַקְּטוּ אֶלָּא טְהוֹרִים** – כהנים טהורים, שהרי כהנים טמאים אסורים בתרומה, ויש לחשוש שמא תוך כדי לקיטתם יאכלו מהם. – רבי עקיבא לא בא להוסיף על דברי רבי טרפון, אלא לחלוק עליו, שכשם שכהנים טמאים מותרים ללקוט, כך גם עניי ישראל מותרים ללקוט, כלומר שרבי עקיבא סובר כתנא קמא **("מלאכת שלמה");** ומכאן כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו, שהלכה כרבי עקיבא, וב"משנה תורה" הוא פוסק: "ועניי ישראל ועניי כהנים נוטלים ממנה מתנות אלו".

ג וְחַיֶּבֶת בַּמַּעֲשְׂרוֹת וּבְמַעֲשַׂר עָנִי, וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים נוֹטְלִים, וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה, וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם. הַחוֹבֵט מְשֻׁבָּח; וְהַדָּשׁ כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלֶה כְּפִיפוֹת בְּצַוְּארֵי בְהֵמָה, וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מֵאוֹתוֹ הַמִּין; נִמְצָא לֹא זוֹמֵם אֶת הַבְּהֵמָה, וְלֹא מַאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה.

ד גְּדוּלֵי תְרוּמָה — תְּרוּמָה, וְגִדּוּלֵי גִדּוּלִין — חֻלִּין. אֲבָל הַטֶּבֶל, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית, וּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ, וְהַמְדֻמָּע, וְהַבִּכּוּרִים — גִּדּוּלֵיהֶן חֻלִּין. גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי — חֻלִּין, וּפוֹדֶה אוֹתָם בִּזְמַן זַרְעָם.

ה מֵאָה לִגְנָה שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין — כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ כֻּלָּה, אֲפִלּוּ

פירוש ברטנורא

ג וחייבת במעשרות. מעשר ראשון ושני. והוא הדין בתרומה: **ובמעשר עני.** אם היא שנה שלישית או ששית של שמטה שמעשר עני נוהג בהן: **החובט.** גדולי תרומה הללו במקלות, הרי זה משובח, כדי שלא יצטרך לחסום את הבהמה שדש בה, שאסור להניחה לאכול בתרומה אם אינה פרתו של כהן: **כפיפות.** סלין: **מאותו המין.** של חולין, אם חטים חטים ואם שעורים שעורים: **נמצא לא זומם.** כלומר אינו חוסם ונותן זמם לתוך פיה שהרי היא אוכלת מאותו המין: **ולא מאכילה תרומה.** דמשל חולין שבכפיפה התלויה בצוארה היא אוכלת:

ד גדולי תרומה תרומה. מדרבנן עבדו רבנן תקנתא משום תרומה טמאה ביד כהן, כי היכי דלא לישהי לה לגביה עד זמן הזרע כדי לזרעה ואתי בה לידי תקלה, ומשום הכי גזרו שיהיו גדולי תרומה כתרומה: **וגדולי גדולין חולין.** אם חזר וזרע אותן גדולין, גדוליהן חולין: **הטבל.** גדוליו חולין, משום דרובו חולין: **ומעשר ראשון.** נמי משום דרובו חולין: **וספיחי שביעית.** לפי שאינן מצויין ואינן נוהגים בכל שנה: **ותרומת חוצה לארץ.** נמי לפי שאינה מצויה: **והמדומע.** שרובו חולין: **ובכורים.** שאינן מצויין [שאינן] נוהגים אלא בשבעת המינים: **גדולי הקדש ומעשר שני חולין.** שאם זרע מהן סאה אחת והוסיף כמה סאה, חולין. אף בדבר שאין זרעו כלה: **ופודה אותם בזמן זרעם.** פודה כל האוצר בדמי אותה סאה:

ה מאה לגנה של תרומה. שדה שנזרעה ערוגות ערוגות ויש בה מאה ערוגות של תרומה ואחת של חולין ולא ידיע הי דחולין: **כולן מותרים.** קולא הוא שהקילו בגדולי תרומה דערוגה אחת של חולין מתרת ערוגות רבות בדבר שזרעו כלה. **אבל בדבר שאין זרעו כלה.** אחת של תרומה אוסרת מאה של

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

וְחַיֶּבֶת בַּמַּעֲשְׂרוֹת – השדה שנזרעה תרומה, תבואתה חייבת בתרומה ובמעשרות ("מעשרות" כוללות גם תרומה), **וּבְמַעֲשַׂר עָנִי** – בשנה השלישית ובשנה הששית של שמיטה; הטעם הוא, לפי שגידולי תרומה כחולין הם מן התורה אלא שחכמים גזרו שיהיו אסורים באכילה לזרים כתרומה (כמו שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה הקודמת), **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל וַעֲנִיֵּי כֹהֲנִים נוֹטְלִים** – מעשר עני, **וַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שֶׁלָּהֶם לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְרוּמָה** – והוא הדין לוי המקבל מתבואה זו מעשר ראשון, שמוכרו לכהנים בדמי תרומה, **וְהַדָּמִים שֶׁלָּהֶם** – שהדמים חולין הם. **הַחוֹבֵט** – גידולי תרומה אלו במקלות במקום לדוש אותם על ידי בהמה, הרי זה **מְשֻׁבָּח** – שלא יצטרך לחסום את פי הבהמה כשתדוש, שכן אסורה היא לאכול בתרומה, פרט לפרתו של כהן שמותרת בדברים שאינם מיוחדים למאכל אדם (**עיין "משנה ראשונה"**). **וְהַדָּשׁ** – גידולי התרומה, **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלֶה כְּפִיפוֹת** – סלים קלועים – **בְּצַוְּארֵי בְהֵמָה** – שדש בה, **וְנוֹתֵן לְתוֹכָן** – לתוך הכפיפות, **מֵאוֹתוֹ הַמִּין** – של גידולי התרומה שהיא דשה, כגון שאם הם חיטים, נותן לתוכן חיטים של חולין, ואם הם שעורים, נותן לתוכן שעורים; **נִמְצָא לֹא זוֹמֵם אֶת הַבְּהֵמָה** – כלומר שאינו חוסם את פיה, שהרי היא אוכלת מאותו המין, **וְלֹא מַאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה** – לבהמה, שמן החולין שבכפיפה התלויה בצווארה היא אוכלת.

יום רביעי

באור משנה ד

גְּדוּלֵי תְרוּמָה תְּרוּמָה – דינם כתרומה, שאסורים באכילה לזרים, מגזירת חכמים (כמו שהזכרנו כבר בהקדמה למשנה ב), שגזרו משום תרומה טמאה שביד הכהן, שלא ישהנה אצלו כדי לזרעה, ויבוא בה לידי תקלה, שיאכל ממנה בטומאתה (**בבלי שבת יז, ב**), **וְגִדּוּלֵי גִדּוּלִין** – אם חזר וזרע את גידולי התרומה, **חֻלִּין** – גידוליהם דינם כחולין. **אֲבָל הַטֶּבֶל** – תבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשרות, **וּמַעֲשַׂר רִאשׁוֹן** – שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, **וּסְפִיחֵי שְׁבִיעִית** – מה שגדל מן הזרע שנפל באדמה לפני שביעית (עיין שביעית ט, א), **וּתְרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ** – שאינה אלא מדברי סופרים, **וְהַמְדֻמָּע** – תרומה שנתערבה בחולין, ואין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, **וְהַבִּכּוּרִים** – שצריך להביאם למקדש וליתנם לכהן, **גִּדּוּלֵיהֶן חֻלִּין** – כלומר שכל אלו, אם נזרעו, אין דין גידוליהם כעיקר הזרעים שגדלו מהם, ומותרים הם, שלא גזרו חכמים עליהם; ומבואר הטעם בירושלמי: הטבל – לפי שרובו חולין, וכן מעשר ראשון והמדומע; וספיחי שביעית – לפי שאינם מצויים, שאינם נוהגים אלא בשביעית, וכן תרומת חוץ לארץ אינה מצוייה, ואף הביכורים. הואיל ואינם נוהגים אלא בשבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, הרי הם כדברים שאינם מצויים. במה דברים אמורים? בדבר שזרעו כלה, כגון מיני הדגן, אבל בדבר שאין זרעו כלה, כגון השום והבצלים, אף גידולי גידולין אסורים, כפי שיבואר להלן בשתי המשניות הבאות (ה-ו). **גִּדּוּלֵי הֶקְדֵּשׁ וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי** – כגון הזורע סאה של הקדש או של מעשר שני, וגדלו כמה סאין, **חֻלִּין** – הגידולין חולין הם, אף בדבר שאין זרעו כלה, **וּפוֹדֶה אוֹתָם** – את כל הגידולים, **בִּזְמַן זַרְעָם** – כלומר בדמי הזרע, כפי שוויו בזמן שזרעו, היינו בדמי הסאה שזרע (לפי הדוגמא שנקטנו לעיל). ויש גורסים: כזמן זרעם (**עיין "מלאכת שלמה"**). – נוסח אחר: בדמי זרעם.

יש מפרשים: ופודה אותם בזמן זרעם – בשעת זריעתם, וכן לשון הרמב"ם (**הל' מעילה ה, יא; הל' מעשר שני ו, טו**). אבל בירושלמי משמע שהפדיון אפילו לאחר זמן מותר, אלא שדנים שם אם פודה כשער הראשון (כפי שוויו בשעת הזריעה) או כשער שעומד בו, ומסיק שהקדש אין לו אלא מקומו ושעתו, אלא שדבר שזרעו כלה פודה כל הגידולים בדמי אותה סאה שזרע, ודבר שאין זרעו כלה, הגידולים הקדש ופודם בדמי כל הגידולים; ובמעשר שני: בדבר שזרעו כלה פודה את הסאה שזרע כשער שעומד בו, ובדבר שאין זרעו כלה – כשער הראשון (**עיין "משנה ראשונה"**).

באור משנה ה

מֵאָה לִגְנָה שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין – לגנה היינו כעין ערוגה. שדה שנזרעה ערוגות ערוגות, ויש בה מאה ערוגות של תרומה וערוגה אחת של חולין, ואין ידוע איזו היא של חולין, **כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה** – אם השדה נזרעה בדבר שזרעו כלה, כגון חיטים או שעורים וכדומה, כל הגידולים מותרים, שהקילו חכמים בגידולי תרומה אלו, שערוגה אחת של חולין מתירה אפילו מאה ערוגות של תרומה. **אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרְעוּ כֻּלָּה** – כגון הבצלים, **אֲפִלּוּ מֵאָה שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה** – ואין ידוע איזו היא של תרומה, **כֻּלָּן אֲסוּרִין** – שאין המחובר לקרקע בטל באחד ומאה

מֵאָה שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה — כֻּלָּן אֲסוּרִין.
ו הַטֻּבָּל, גְּדוּלָיו מֻתָּרִין בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה, גְּדוּלֵי גְדוּלִין אֲסוּרִין. אֵיזֶהוּ דָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה? כְּגוֹן הַלּוּף, וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשּׁוּם כַּשְּׁעוֹרִים.
ז הַמְנַכֵּשׁ עִם הַנָּכְרִי בֶּחָסִיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרוֹתָיו טֵבֶל, אוֹכֵל מֵהֶם עֲרַאי. שְׁתִילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמְאוּ, שְׁתָלָן — טְהֲרוּ מִלְּטַמֵּא. וַאֲסוּרִין מִלֶּאֱכוֹל עַד שֶׁיָּגֹם אֶת הָאֹכֶל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיָּגֹם וְיִשְׁנֶה.

פרק עשירי

א בְּצָל שֶׁנְּתָנוֹ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים: אִם שָׁלֵם — מֻתָּר; וְאִם חִתְּכוֹ — בְּנוֹתֵן טַעַם; וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם בֵּין

פירוש ברטנורא

חולין, לפי שאין הקרקע עולה באחת ומאה:
ו הטבל גדוליו מותרים. באכילת עראי, כשאכל [צ"ל כשאר] טבל שלא נגמרה מלאכתו: **בדבר שזרעו כלה.** השתא מפרש תנא למלתיה דתנן לעיל הטבל גדוליו חולין לא הויא אלא בדבר שזרעו כלה. **אבל בדבר שאין זרעו כלה.** אפילו גדולי גדולין אסורים באכילת עראי: **השום כשעורה.** כלומר השום חשוב זרעו כלה כמו השעורה. ונקט שעורה לפי שאין בתבואות דבר שיהיה זרעו כלה ונאבד מהרה כמו השעורה. פירוש אחר השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו כלה, אבל פחות מכשעורה זרעו כלה. ואין הלכה כרבי יהודה:
ז המנכש. תולש עשבים רעים הגדלים בתוך התבואה והירקות: **בחסיות.** כגון השום והלוף והבצלים והכרתי, כל אלו נקראים חסיות: **אע"פ שפירותיו.** של עובד כוכבים טבל, דסבר האי תנא אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשר וגדולי טבל טבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו הכי אוכל מהן עראי: **שתילי תרומה.** כגון שתילי כרוב ותרדין **שנטמאו ושתלן, טהרו מלטמא.** דכיון שנתחברו לקרקע נתבטלו מתורת אוכל. וא"ת כיון דעיקר גזירה גדולי תרומה כתרומה אינה אלא משום תרומה טמאה ביד כהן דלמא משהי לה גביה ואתי לידי תקלה, אכתי כיון דטהרו משהי לה גביה. וי"ל דתרומה נמכרת בזול הרבה לפי שאינה ראויה אלא לכהנים טהורים ואם נטמאת טעונה שרפה, הלכך אפילו אם היו נותנים לכהן תרומה כדי לזרעה לא היה [צ"ל מפסיד] מכטל שדהו, אבל אם היו הגדולין חולין היה משהה תרומה טמאה כדי לזרעה: **ואסורים לאכול.** מעלה בעלמא היא: **עד שיגום האוכל.** יחתוך כל הראוי לאכילה, ומה שיגדל אח"כ יהא מותר: **עד שיגום וישנה.** שיחתוך מה שגדל גם בפעם השניה, ומה שיגדל משני ואילך יהיה מותר. ואין הלכה כרבי יהודה:
י א בצל שנתנו לתוך עדשים. [של חולין] וה"ה בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים. [טעות המעתיק יש כאן וכצ"ל בצל שנתנו לתוך עדשים. בצל של תרומה שנתנו לתוך עדשים [של חולין]] וה"ה לבצל של חולין שנתנו לתוך עדשים של תרומה. ומיירי כגון שנתנו בעדשים אחר בשולו ויצאו ממנו מימיו, שאז אין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם. אבל אם נתבשל הבצל בעדשים פשיטא, דיהיב ובלע טעמא, אף כשהוא שלם: **בנותן**

משניות מבוארות – קהתי

(תוספתא).

יש קוראים במשנתנו: "מאה לגינה", ומפרשים: לגינה מלשון "לגין" (כמו "איסתרא בלגינא"), היינו: כד, כלומר שזרע אדם מאה כד של תרומה וכד אחד של חולין (ר"ש; "מלאכת שלמה").

יום חמישי

באור משנה ו

למדנו לעיל (משנה ד) שהטבל גידוליו חולין, ובאה משנתנו להשמיע, שדין זה אינו אלא בדבר שזרעו כלה, כמו שכבר בארנו (שם).

הַטֻּבָּל — שכבר הוקבע למעשר, ואסור לאכול ממנו אפילו אכילת עראי בלא הפרשת מעשרות, אם נזרע בטבלו, **גְּדוּלָיו מֻתָּרִין** — כלומר שגידוליו שעדיין לא נגמרה מלאכתם למעשר, אין דינם כטבל שצמחו ממנו, אלא כשאר טבל שעדיין לא הוקבע למעשר, שמותר לאכול ממנו אכילת עראי; ודווקא **בְּדָבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה** — גידוליו מותרין, כגון בחיטים או בשעורים; **אֲבָל בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה** — כמבואר להלן, **גְּדוּלֵי גְדוּלִין אֲסוּרִין** — אפילו גידולי גידולין אסורים באכילת עראי אף קודם שהוקבעו למעשר, כיון שהזרע כבר הוקבע למעשר קודם שזרעו. **אֵיזֶהוּ דָבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה? כְּגוֹן הַלּוּף** — מין בצל, **וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים** — צמחים אלו אין זרעם כלה (שהם צמחים רב שנתיים). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַשּׁוּם כַּשְּׁעוֹרִים** — שזרעו כלה, ונקט "שעורים" לפי שזרעו כלה ונפסד מהר **(רמב"ם).**
ויש גורסים: השום כשעורה, ומפרשים: השום שהוא גדול כשעורה אין זרעו כלה, אבל פחות מכשעורה זרעו כלה **(הר"ש).** ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ז

הַמְנַכֵּשׁ — התולש את העשבים הרעים, **עִם הַנָּכְרִי** — כפועל בשדה הנכרי, **בֶּחָסִיּוֹת** — הם צמחי הבצל, כגון הלוף והשום והבצלים וכדומה, שכולם נכללים בשם "חסיות", ואין זרעם כלה, **אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרוֹתָיו טֵבֶל** — שלדעת התנא של משנתנו אין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מן המעשר, ונמצא שחסיות אלו גידולי טבל הם, והרי שנינו לעיל (במשנה הקודמת) שגידולי טבל בדבר שאין זרעו כלה אסורים, מכל מקום **אוֹכֵל מֵהֶם** — הפועל הישראלי, **עֲרַאי** — אכילת עראי, בלא הפרשת מעשר, שבגידולי טבל של נכרי לא גזרו חכמים לאסור אכילת עראי. **שְׁתִילֵי תְרוּמָה שֶׁנִּטְמְאוּ** — שתילים היינו נטיעות רכות שעוקרים אותן ושותלין אותן במקום אחר והן גדלות והולכות; ואם נטמאו שתילי תרומה, כגון שתילי כרוב וכדומה, ואחר כך **שְׁתָלָן, טָהֲרוּ מִלְּטַמֵּא** — שכיון שנתחברו לקרקע בטלו מתורת אוכל ויצאו מטומאתם, **וַאֲסוּרִין מִלֶּאֱכוֹל** — אף לכהנים, שלענין אכילה החמירו בהם חכמים שיהא דינם כתרומה טמאה, **עַד שֶׁיָּגֹם** — שיחתוך מהצמח, **אֶת הָאֹכֶל** — מה שראוי לאכילה; ומה שיגדל לאחר מכן מותר באכילה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיָּגֹם וְיִשְׁנֶה** — שיחתוך ויחזור ויחתוך מה שיגדל לאחר הגימום הראשון; ומה שיגדל אחר הגימום השני מותר באכילה. ואין הלכה כרבי יהודה.

יום שני

באור משנה א

פרק זה דן בתערובת תרומה בחולין על ידי בישול וכיוצא בו, שהתרומה נותנת טעם בחולין.

בְּצָל שֶׁנְּתָנוֹ בְּתוֹךְ עֲדָשִׁים — לאחר בישולם, והבצל של תרומה והעדשים של חולין או להיפך **(רמב"ם), אִם שָׁלֵם** — אם היה הבצל שלם, **מֻתָּר** — כלומר החולין מותרים באכילה לזרים, שאין הבצל כשהוא שלם פולט בעדשים ולא בולע מהם; **וְאִם חִתְּכוֹ** — בצל שנתנו בתוך העדשים כשהוא מחותך, **בְּנוֹתֵן טַעַם** — אם יש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין הכל אסור באכילה לזרים; וכהן טועם את החולין, ואם יש בהם טעם תרומה, הרי הם אסורים לזרים. **וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל** — שאינו של עדשים, אם נתן לתוכו בצל, והבצל או התבשיל של תרומה, **בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ** — בין שנתן לתוכו בצל

מְחֻתָּךְ — בְּנוֹתֵן טַעַם. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּצַּחֲנָה, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִטּוֹל אֶת הַזֵּהֲמָא.

ב תַּפּוּחַ שֶׁרִסְּקוּ וּנְתָנוּ לְתוֹךְ עֵסָה וְחִמְּצָה — הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה. שְׁעוֹרִים שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישוּ מֵימָיו — מֻתָּרִין.

ג הָרוֹדֶה פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יֵין תְּרוּמָה — רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר; וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּשֶׁל חִטִּים, וְאוֹסֵר בְּשֶׁל שְׁעוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת.

ד תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה וְאָפָה בוֹ — הַפַּת מֻתֶּרֶת, שֶׁאֵין טַעַם כַּמּוֹן, אֶלָּא רֵיחַ כַּמּוֹן.

פירוש ברטנורא

טעם. דטעים להו כהן, שמותר בחולין ובתרומה. אי אית בהו טעמא דתרומה הכל אסור לזרים, ואי לא הכל חולין כשהיה: **ושאר כל תבשיל.** כגון שום וקפלוט, וכיוצא בהן: **מתיר בצחנה.** אם נתן בצל של תרומה בצחנה, שהם דגים קטנים הכבושות בציר, נוטל את הבצל והצחנה מותר, ובלבד שיהיה הבצל שלם שלא נימוח ולא נתערב עם הצחנה. שאין הבצל ניתן לתוכו אלא להעביר זוהמת הדגים ולא כדי ליתן בו טעם. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב תפוח. של תרומה שרסקו ונתנו כשהוא מרוסק וכתוש לתוך העיסה וחמצה הואיל וחולין מחמת התרומה נתחמצה העיסה אסורה לזרים: **אע"פ שהבאישו.** מחמת השעורים של תרומה, מימיו מותרים:

ג הרודה. הוצאת הפת מן התנור נקראת רדייה: **ונתנה ע"פ חבית של יין של תרומה.** דהשתא הפת קולטת ושואבת מריח היין: **ר"מ אוסר.** דסבר ריחא מילתא היא: **ורבי יהודה מתיר.** דסבר ריחא לאו מילתא היא: **מפני שהשעורים שואבות.** מושכות מלחלוחית יין של תרומה. והלכה כרבי יוסי:

ד אלא ריח כמון. דדוקא ריח של (פטום) [כמון] נכנס לתוך הפת, וריחא לאו מלתא היא בין בתרומה בין בכל איסורין שבתורה. ואי משום דהוסק התנור בתרומה, אין איסורה אסור הנאה:

משניות מבוארות – קהתי

שלם בין בצל מחותך, **בְּנוֹתֵן טַעַם** – הכל אסור לזרים כשיש בתרומה כדי ליתן טעם בחולין. **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּצַּחֲנָה** – תערובת של מיני דגים טרופים נקראת "צחנה"; ואם נתן לתוכה בצל שלם של תרומה, מוציא את הבצל והצחנה מותרת, **שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִטּוֹל אֶת הַזֵּהֲמָא** – שאין הבצל ניתן לתוכה אלא להוציא את הזוהמא של הצחנה ולבטל את ריחה הרע, אבל אינו נותן בה טעם. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ב

תַּפּוּחַ – של תרומה, **שֶׁרִסְּקוּ וּנְתָנוּ לְתוֹךְ עֵסָה** – של חולין, **וְחִמְּצָה** – וחימץ התפוח את העיסה, שכן היה דרכם לחמץ עיסות בתפוחים (**"שנות אליהו"**), **הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה** – הואיל ונתחמצה מחמת התרומה, אסורה העיסה לזרים. **שְׁעוֹרִים** – של תרומה, **שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ הַבּוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישוּ מֵימָיו** – של הבור מחמת השעורים שנתנו טעם בהם, **מֻתָּרִין** – המים לזרים, שטעם השעורים פוגם את המים, והנותן טעם לפגם אינו אוסר.

שבת קודש

באור משנה ג

הָרוֹדֶה – המוציא מן התנור, **פַּת חַמָּה** – של חולין, **וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יֵין תְּרוּמָה** – ונמצאת הפת קולטת ריח היין, **רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר** – את הפת לזרים, הואיל וקלטה ריח היין של תרומה; **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – את הפת לזרים, שלדעת רבי יהודה אין הריח דבר של ממש כדי לאסור את הפת ("ריחא לאו מילתא היא"). **רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּשֶׁל חִטִּים** – אם הפת היא של חיטים, הרי היא מותרת; **וְאוֹסֵר בְּשֶׁל שְׁעוֹרִים** – ואם היא של שעורים הרי היא אסורה, **מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׁעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת** – לחלוחית יין התרומה לתוכן. והלכה כרבי יוסי.

בארנו משנתנו על פי ברטנורא; ולפי זה יוצא, שאף רבי יוסי סובר, שריח אינו אוסר (כסתם משנה דלקמן), אלא שבפת של שעורים הוא אוסר, מפני שהיא שואבת לחלוחית היין ("תוספות יום טוב"). אבל רש"י מפרש (פסחים עו, ב): "מפני שהשעורים שואבות את הריח". כלומר שרבי יוסי סובר אמנם כרבי מאיר, שהריח אוסר ("ריחא מילתא היא"), אלא שהוא מבדיל בין פת חיטים לפת שעורים שבפת שעורים נקלט ריח היין ואילו בפת חיטים אין ריח היין נקלט. – ויש דעה בגמרא (שם), שלא נחלקו במשנתנו אלא בפת חמה וחבית מגופה, שלדעת רבי מאיר אף שהחבית מגופה מכל מקום קולטת הפת את ריח היין; ורבי יהודה סובר, שהואיל והחבית מגופה אין ריח היין נכנס בפת; ורבי יוסי סובר שפת שעורים שואבת את ריח היין אבל לא פת של חיטים. אבל בפת חמה וחבית פתוחה הכל מודים שהפת אסורה; ובפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל שהפת מותרת. וכשם שנחלקו בפת חמה וחבית מגופה כך נחלקו גם בפת צוננת וחבית פתוחה. לפי דעה זו מתיישבת משנתנו אף אם נאמר שהכל סוברים, ש"ריחא מילתא היא".

ברם הרמב"ם פוסק כרבי יוסי והוא כותב כלשון משנתנו (הל' תרומות טו, יג), ואינו מחלק בין חבית מגופה לחבית פתוחה וכו' כפי הגמרא שהבאנו לעיל. ומבואר ב"כסף משנה", שדעת הרמב"ם היא, שכל אותו חילוק המובא בגמרא הוא לדעת הסובר "ריחא מילתא היא"; אבל ההלכה היא ש"ריחא לאו מילתא היא", ולכן אין לחלק כלל. מכאן יוצא, שלדעת הרמב"ם סובר רבי יוסי שריח אינו אוסר ("ריחא לאו מילתא היא"), אלא שפת של שעורים אסורה, מפני ששואבת לחלוחית היין, כמו שבארנו לעיל במשנה. ואולי גם רבי מאיר ורבי יהודה אינם חולקים כאן בענין ריח אלא בענין שאיבת לחלוחית היין על ידי הפת. וצריך עיון.

באור משנה ד

תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן שֶׁל תְּרוּמָה – מין צמח שזרעיו משמשים כתבלין לפת, **וְאָפָה בוֹ** – פת של חולין, **הַפַּת מֻתֶּרֶת** – באכילה לזרים, **שֶׁאֵין טַעַם כַּמּוֹן** – בפת, **אֶלָּא רֵיחַ כַּמּוֹן** – בלבד, והריח אינו אוסר, שכן סתם משנתנו סוברת: ריחא לאו מילתא היא. ומה שהוסק התנור בתרומה אין בזה איסור, שאין התרומה אסורה לזרים בהנאה אלא באכילה בלבד.

ויש רוצים ליישב משנתנו אף לדעת הסובר "ריחא מילתא היא", והטעם שאין ריח הכמון אוסר כאן את הפת, לפי שהכמון נשרף (בבלי עבודה זרה סו, ב).

כל אחד מישראל בין איש ובין אשה, יש בו די כוח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומיודעיו בקרן אורה.

היום יום ה' חשוון

רש"י

שהיה יושב ודורש – ביום טוב. **יצתה כת ראשונה** – לסעוד סעודת יום טוב, והניחוהו דורש. **בעלי פטסין** – חביות גדולות הכינו להם באנומלין ומסך משתאות, לפיכך מהרו לצאת. כלומר, בעלי נפש הן, ואינן יגיעין לשמוע תורה. **הללו בעלי מארה** – שהיה בית המדרש מתרוקן מאד, וגנאי הדבר, וקשה בעיניו: עד מתי הם יושבים לא גרסינן. **התחילו פניהם משתנין** – כסבורין שכועס על כת ששית מפני שאחרו לצאת, וכל שכן עלינו. **חיי שעה** – סעודה. **אכלו משמנים** – מקרא הוא בספר עזרא עד "כי חדות ה' היא מעוזכם". **שלא היה לו להניח** – כגון שאבדה לו אבדה מערב יום טוב, ומחזר כל היום אחריה. **חדות ה'** – שמחה שאתם עושים בשביל הקדוש ברוך הוא – הרי היא מעוזכם, היא תעזור אתכם לשלם הקפותיכם ומלוותיכם שתלוו בשבילה.

כל מזונותיו של אדם – כל מה שעתיד להשתכר בשנה, שיהא נזון משם – קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו. ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה – שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו. **חוץ מהוצאת שבתות** – אותה לא פסקו לו מה ישתכר לצרכה, ומהיכן תבואהו. אלא לפי מה שרגיל ממציאים לו, לשעה או לאחר שעה. **פוחתין לו** – כלומר: ממציאין לו שכר מועט. **מאי קראה** – שקוצבין מזונות בראש השנה. **שהחדש מתכסה בו** – שהלבנה מתכסה בו, שאינה נראית לכל אדם, אלא שחרית ליושבי מזרח וערבית ליושבי מערב, כדאמר בראש השנה (כ,ב): עשרים וארבע שעות מתכסה סיהרא. **הוי אומר זה ראש השנה** – דאלו שאר יום טוב כבר נתמלאה הלבנה במקצת, ונראית בכל מקום. **בכסה ליום חגנו** – א"בחדש" קאי תקעו בחדוש הלבנה שופר, כשהוא מתכסה ביום חגנו.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טו ע"ב: הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין שמחת יום טוב: **תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ** ביום טוב **כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ בְּהִלְכוֹת יוֹם טוֹב,** ובעודו דורש **יָצְתָה כַּת רִאשׁוֹנָה** מהשומעים, כדי לסעוד סעודת יום טוב, **אָמַר** [רבי אליעזר] **הַלָּלוּ בַּעֲלֵי פַּטְסִין** - כת זו הכינו חביות גדולות של אנומלין [-יין המעורב בפלפלים ודבש], לכן מיהרו לצאת, כלומר, בעלי תאוה הם, ואינם יגעים לשמוע דברי תורה. כשיצאה **כַּת שְׁנִיָּה אָמַר, הַלָּלוּ בַּעֲלֵי חֲבִיּוֹת** קטנות הם, ולכן איחרו מעט את יציאתם, ששתייתם מועטת יותר. כשיצאה **כַּת שְׁלִישִׁית אָמַר, הַלָּלוּ בַּעֲלֵי כַדִּין** הקטנים מחביות. כשיצאה **כַּת רְבִיעִית אָמַר, הַלָּלוּ בַּעֲלֵי לָגִינִין** [-מין כדי עץ] הקטנים יותר. כשיצאה **כַּת חֲמִישִׁית אָמַר, הַלָּלוּ בַּעֲלֵי כּוֹסוֹת** הם, ולכן התעכבו עד עתה. **הִתְחִילוּ כַּת שִׁשִּׁית לָצֵאת,** הקפיד ביותר, לפי שביציאתם היה בית המדרש מתרוקן, **וְאָמַר, הַלָּלוּ בַּעֲלֵי מְאֵרָה** [-קללה] הם. **נָתַן עֵינָיו בַּתַּלְמִידִים** הנשארים, **וְהִתְחִילוּ פְּנֵיהֶם מִשְׁתַּנִּין,** לפי שטעו בכוונתו וסברו שמקפיד ביותר על כת שישית משום שמאחרים בקיום עונג יום טוב, וכל שכן שמקפיד עליהם שעדיין מתעכבים, **אָמַר לָהֶם** רבי אליעזר, **בָּנַי, לֹא לָכֶם אֲנִי אוֹמֵר** את תוכחתי, **אֶלָּא לְהַלָּלוּ שֶׁיָּצְאוּ, שֶׁמַּנִּיחִים חַיֵּי עוֹלָם** - דברי תורה, **וְעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שָׁעָה** - צרכי הגוף כסעודה ומשתה. **בְּשֶׁעַת פְּטִירָתָן** ללכת לביתם אחר גמר הדרשה, **אָמַר לָהֶם** בלשון הכתוב (נחמיה ח י), **'לְכוּ אִכְלוּ מַשְׁמַנִּים וּשְׁתוּ מַמְתַּקִּים, וְשַׁלְּחוּ מָנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ, כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ, וְאַל תֵּעָצְבוּ כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם'.**

הגמרא דורשת את המשך הפסוק שהזכיר רבי אליעזר. שואלת הגמרא: **מַאי 'כִּי חֶדְוַת ה' הִיא מָעֻזְּכֶם'.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, לְווּ עָלַי** [-בשבילי, לכבודי] **וְקַדְּשׁוּ קְדוּשַׁת הַיּוֹם** - כבדו את השבת ואת המועדים, **וְהַאֲמִינוּ כִּי וַאֲנִי פּוֹרֵעַ** - והאמינו שאשלח ברכה במעשי ידיכם שתוכלו לפרוע מה שלויתם. נמצא ש'חדות ה" שהיא השמחה שאתם עושים לכבוד הקב"ה, 'היא מעוזכם' ומבטחכם, שבזכותה תוכלו לשלם את מה שלויתם בעבורה.

דף טז ע"א: **תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא אֲחוּהּ דְּרַבְּנַאי חוֹזָאָה, כָּל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים,** שבתחילת השנה נגזר עליו כמה ישתכר במשך השנה כולה לצורך מזונותיו, **חוּץ מֵהוֹצָאַת שַׁבָּתוֹת וְהוֹצָאַת יָמִים טוֹבִים, וְהוֹצָאַת בָּנָיו לְתַלְמוּד תּוֹרָה,** שאין קוצבים לו כמה ישתכר לצורך זה, אלא נקבע במשך השנה לפי מה שמוציא, ונמצא **שֶׁאִם פְּחֵת** בהוצאות אלו, **פּוֹחֲתִין לוֹ** - ממציאים לו שכר מועט, **וְאִם הוֹסִיף** והוציא הרבה, **מוֹסִיפִין לוֹ** כמה שנצרך. **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, מַאי קְרָאָה** המרומז בו שמזונות האדם נקצבים בראש השנה, שנאמר (תהלים פא ד) **'תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר (בכסא) [בַּכֶּסֶה] לְיוֹם חַגֵּנוּ', אֵיזֶהוּ חַג שֶׁהַחֹדֶשׁ מִתְכַּסֶּה בּוֹ** - שאין הלבנה נראית בו לכל אדם, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה רֹאשׁ הַשָּׁנָה,** שרק הוא חל בראש חודש, ואז אין הלבנה נראית לכל העולם. **וּכְתִיב** בהמשך, **'כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב',** הרי שבראש השנה נקבע חוקו של האדם. שואלת הגמרא: **מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'חֹק' לִישְׁנָא דִּמְזוֹנֵי הוּא.** משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** לגבי כהני מצרים שקיבלו מזונותיהם מפרעה (בראשית מז כב), **'וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה'. מַר זוּטְרָא אָמַר, מֵהָכָא** יש ללמוד זאת, שנאמר (משלי ל ח) **'הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי'.**

בְּלוֹקֵחַ [–קונה] פירות **מִן הַתַּגָּר** – סוחר, שאף הוא קונה את הפירות מהרבה אנשים, ואינו יכול לידע ממי לקח פירות אלו, וכיון שאין סימן במעות, הבעלים מתייאשים מהן, **אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת** שאינו סוחר, **חַיָּיב לְהַחֲזִיר** לבעל הבית, שכן רק ממנו באו הפירות ובודאי אף מעות אלו ממנו נפלו.

הגמרא מביאה משא ומתן בדבר: **וְכֵן תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – וכן שנה בברייתא החכם השונה את הברייתות לפני רב נחמן, **לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר, אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת חַיָּיב לְהַחֲזִיר. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, וְכִי בַּעַל הַבַּיִת בְּעַצְמוֹ דָּשָׁן** – דש את התבואה שנאמר שרק ממנו נפלו המעות האלו, הרי יש לו הרבה פועלים העובדים עמו ויתכן שהמעות נפלו מהם. **אָמַר לֵיהּ** החכם, **אִיסְמֵיהּ** – האם עלי להסיר בברייתא זו מסדר לימודי. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **לֹא,** אלא **תְּתַרְגֵּם מַתְנִיתִין** – תעמיד את המשנה, **כְּגוֹן שֶׁדָּשָׁן עַל יְדֵי עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים,** שכל מה שברשותם שייך לאדונידם, ואף אם נפלו המעות מהם הרי אלו של בעל הבית:

משנה

משנה זו מבארת שעל אבידה שהבעלים התייאשו ממנה אינו חייב להכריז. בפרשת השבת אבידה (דברים כב ג) נאמר 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'. המשנה מבארת מה יש לדרוש מתיבת 'שמלתו', שלכאורה מיותרת אחר שנכתב בפסוק שאין להתעלם מכל אבידת אחיך.

אַף הַשִּׂמְלָה הָיְתָה בִּכְלָל כָּל אֵלּוּ – הרי 'שמלה' אף היא בכלל הנאמר בפסוק 'לכל אבידת אחיך', **וְלָמָּה יָצְאַת** מהכלל ונכתבה לחוד, כנאמר 'וכן תעשה לשמלתו', כדי **לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ** – לדמות כל אבידה לשמלה, **לוֹמַר לְךָ, מַה שִּׂמְלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין,** שהרי סתם שמלה כשאר בגדים שיש בהם סימנים, **וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין,** שלכל שמלה יש בעלים התובעים אותה, שהרי נעשתה בידי אדם ואינה באה מההפקר, וחייבה התורה את המוצא אותה להכריז עליה, **אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים חַיָּיב** המוצא **לְהַכְרִיז,** אבל דבר שאין לו תובעים, אלא התייאשו ממנו הבעלים, הרי הוא של המוצא אף על פי שיש לו סימנים:

גמרא

שנינו במשנה 'השמלה היתה בכלל כל אלו'. מבררת הגמרא: **מַאי** – מהי כוונת המשנה באמרה 'בִּכְלָל כָּל אֵלּוּ'. **אָמַר רָבָא,** כוונת המשנה שאף שמלה היתה בִּכְלָל 'כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ', וממה שכתבה התורה את השמלה בפני עצמה 'וכן תעשה לשמלתו', ודאי באה לדרשה המובאת במשנה.

נאמר בפרשת השבת אבידה (דברים כב א – ג) 'לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ'. ובהמשך נאמר 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'. הגמרא מבארת מדוע פירטה התורה דוגמאות שונות שחייב עליהם בהשבה.

אָמַר רָבָא, לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחֲמָנָא – לאיזה צורך כתבה התורה בפרשת השבת אבידה, **שׁוֹר, חֲמוֹר, שֶׂה וְשִׂמְלָה,** הלא הכל נכלל במה שכתבה התורה 'כל אבידת אחיך'.

מבארת הגמרא: **צְרִיכִי** – הדבר נצרך, כיון **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – שאם היתה התורה כותבת **שִׂמְלָה** לחוד, **הָוָה אֲמִינָא** – היה עולה על דעתי לומר, **הָנֵי מִילֵּי** – מה שציותה התורה על המוצא להשיב, אינו אלא בדברים שיש להוכיח **בְּעֵדִים דְּגוּפָהּ וְסִימָנִין דְּגוּפָהּ** – שיש עדים או סימנים על החפץ עצמו ששייך הוא לבעליו, **אֲבָל** להחזיר **חֲמוֹר בְּעֵדִים דְּאוּכָף, וְסִימָנִין דְּאוּכָף** – כשלבעל האבידה אין עדים שגוף החמור שייך לו, אלא יש לו עדים או סימן באוכף שעל החמור, **אֵימָא** – הייתי אומר שבאופן זה **לֹא מַהְדְּרִינַן לֵיהּ** – אין המוצא חייב להחזיר את החמור, לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא** – כתבה התורה **חֲמוֹר** כדי ללמדנו, **דַּאֲפִילּוּ חֲמוֹר בְּסִימָנֵי הָאוּכָּף** שעליו, מחזירים אותו לנותן סימני האוכף.

ממשיכה הגמרא לברר מדוע הוצרכה התורה לפרט שור ושה. שואלת הגמרא: **שׁוֹר וְשֶׂה דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָמָּה לִי** – לאיזה צורך כתבה התורה 'שור' ו'שה'.

משיבה הגמרא: **שׁוֹר'** כתבה התורה ללמדנו **דַּאֲפִילּוּ לְגִיזַּת זָנְבוֹ** – שאף את השערות שבסוף הזנב שגזז המוצא, הוא צריך להחזיר, **וְתִיבַת 'שֶׂה'** שכתבה התורה, באה **לְגִיזּוֹתָיו** – שחייב המוצא להחזיר לבעלים אף את הצמר שגזז.

מקשה הגמרא: **וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** – מדוע שלא תכתוב התורה רק **שׁוֹר** כדי ללמד **דַּאֲפִילּוּ לְגִיזַּת זָנְבוֹ** שהוא דבר מועט ביותר צריך להחזיר לבעלים, **וְכָל שֶׁכֵּן שֶׂה לְגִיזּוֹתָיו** – ויש לנו לשמוע מכך שבודאי מחויב המוצא להחזיר לבעלים את הצמר שגזז.

מסיימת הגמרא שאכן קשה מדוע הוצרכה התורה לפרט 'שה': **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** תיבת **'חֲמוֹר'** דִּכתובה בפרשת **פּוֹר,** לְשיטת **רַבִּי יְהוּדָה** הסובר שאין דורשים ממנה למעט נזקי כלים. **וְתִיבַת 'שֶׂה'** דִּכתובה בפרשת **אֲבִידָה, לְדִבְרֵי הַכֹּל, קַשְׁיָא** – הדבר קשה לאיזה צורך הם נכתבו בפרשה.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא, לְגִלְּלִים הוּא דְּאָתָא** – אולי תאמר שמה שהוצרכה התורה לכתוב 'שה' הוא ללמדנו שיש להחזיר אף דבר שהוא פחות חשוב מגיזת זנבו, כגון גללי הבהמה שהטילה בביתו של המוצא, ואילו היתה כותבת התורה 'שור' לחוד לא היינו יודעים אלא גיזת זנבו.

עונה הגמרא: לא יתכן שהתורה באה לחייב את מוצא האבידה להחזיר לבעלים את הגללים, כיון **שֶׁגְּלָלִים אַפְקוּרֵי מַפְקֵר לְהוּ** – הבעלים מפקירים את הגללים למוצא שטרח באבידה, וממילא הוא חפץ שאין לו תובעים, ואין עליו חיוב השבה.

שואלת הגמרא: **וְדִילְמָא** – ואולי תאמר שתיבת 'שה' **לְסִימָנִין הוּא דְּאָתָא** – באה לרבות השבת אבידה על ידי נתינת סימני החפץ על ידי המאבד, באופן שאין עדים המעידים למי שייך החפץ, ואם כן יש לפשוט מה **דְּאִיבַּעְיָא לָן** – שהסתפקנו [להלן בגמרא], האם מה שאנו מחזירים חפץ על פי **סִימָנִין** שנותן בהם המאבד הוא דין **דְּאוֹרַיְיתָא, אוֹ דְּרַבָּנָן** – או שהוא תקנת חכמים, כיון שמן התורה צריך שעדים יעידו למי שייך החפץ, ויש ללמוד ממה **דִּכְתַב רַחֲמָנָא** – שכתבה התורה 'שֶׂה', **דַּאֲפִילּוּ בְּסִימָנִין** לחוד ללא עדים **מַהְדְּרִינַן** – מחזירים אבידה, **וְסִימָנִין** מועילים **מִדְּאוֹרַיְיתָא.**

הגמרא דוחה שלא יתכן שהתורה באה לרבות סימנים: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **מִדְּקָתָנֵי לְהוּ תַּנָּא** – ממה ששנה התנא של משנתינו **לְסִימָנִין לְגַבֵּי שִׂמְלָה, דְּקָתָנֵי** – ששנינו במשנה, **מַה שִּׂמְלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין חַיָּיב לְהַכְרִיז אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִין חַיָּיב לְהַכְרִיז,** הרי שדין זה שחייב המוצא להכריז כשיש לחפץ סימנים ותובעים, למד התנא מ'שמלה', **שֶׁמַּע מִינָּהּ** – יש לשמוע מכך שפשוט היה לו לתנא דִּתיבת **'שֶׂה' לַאו לְסִימָנִין הוּא דְּאָתָא** – לא נכתבה בתורה כדי ללמד שסימנים מועילים, ולפיכך אין ללמוד ממה שכתבה התורה 'שה' שסימנים דאורייתא.

ולאחר שדחתה הגמרא את כל האפשרויות שיש ללמוד מתיבת 'שה', נשארה מסקנת רבא שאכן קשה לשם מה כתבה התורה תיבת 'שה':

הגמרא דנה בענין אבידה שאין בה שוה פרוטה: **תָּנוּ רַבָּנָן** – שנו חכמים בברייתא, נאמר בפרשת אבידה (דברים כב ג) 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ', ודורשת הגמרא שיש ללמוד מ'**אֲשֶׁר תֹּאבַד**' שחיובת השבה הוא רק על חפץ שנחשב 'אבידה', **פְּרָט לַאֲבִידָה** – ונתמעטה בכך אבידה **שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה,** שאין חיוב להשיבה כיון שאינה נחשבת 'אבידה'. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** דין זה אינו נלמד

המשך בעמוד רלב

תוספות

בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר. שֶׁאַף הוּא לָקַח תְּבוּאָה זוֹ מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וְלֹא יָדִיעַ דְּמֵאן נִינְהוּ וְכֵיוָן דְּלֵית בְּהוּ סִימָן מְיֻיְחָדוֹ הַבְּעָלִים: דָּשָׁן. וְכִי הוּא עַצְמוֹ דָּשׁ אֶת הַתְּבוּאָה הַזֹּאת הֲלֵא פּוֹעֲלִים הַרְבֵּה דָּשׁוּ אוֹתָהּ: אִיסְמְיֶה. אִיסּוּר בְּרִייְתָא זוֹ מִגְּרִסְתִּי: אָמַר לֵיהּ לֹא תִּסְמֵי תִּתְרֵגֵם בְּבָר עִירֵב הַתַּגָּר וְעִ״ל בְּלֹא טַעַם הַמְּעֹרָב עִם שֶׁאֵר הַפֵּירוֹת לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי לְהַחֲזִיר אוֹ לַתַּגָּר אוֹ לְבעה״ב אֲפִי׳ אִם אֵינוֹ הוֹה לִיפּוֹל בַּתְּבוּאָה כ״א בִּשְׁעַת דִּישָׁה וְאֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּתַגָּר מ״מ אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה בַּעַל הַבַּיִת קָנָה הַתַּגָּר וּלְזֶה הִפִּיר הוֹ״מ לְמִימְרוֹ בְּלוֹקֵחַ שֶׁהוּא תַּגָּר וּמִתְיַיאֵשׁ בַּעַל הַבַּיִת שֶׁסָּבַר שֶׁכְּבָר מָכַר הַתַּגָּר וְאֵין הַקּוֹנֶה יוֹדֵעַ לְמִי יְחַזֵּיר אֶלָּא כְּמוֹ כֵן מִשּׁוּם דְּלֵא פְּסִיקָא לֵיהּ דְּאִם הַתַּגָּר מְצָאָהּ קוֹדֶם שֶׁשָּׁהָה כְּדֵי לִמְכּוֹר לְאַחֵר לֹא נִתְיַיאֵשׁ בעה״ב וְחִיַּיב לְהַחֲזִיר:

מַה שֶּׁמְּלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִי׳ וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין. בְּמִרְגּוּבָה (ב״ק דף סו. ושם ד״ה מוצא) אַמְרִינָן בְּגְנֵיבָה יְלִפִינָן יָאוּשׁ מֵאֲבִידָה וְא״ת וַאֲבִידָה גּוּפָהּ מְנָלָן וְ״ל דְּמִהָכָא נִפְקָא לָן דְּמָה שֶׁמְּלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן וְאֵין הַבְּעָלִים מִתְיַיאֲשִׁין אֶלָּא תּוֹבְעִין שֶׁיְּחַזִּירוּהָ לָהֶם בְּסִימָנִין אֲפִי׳ אִי סִימָנִין לְאוֹ דְּאוֹרַיְיתָא וְאֵין מְחַזִּירִין אֶלָּא בְּעֵדִים מ״מ יְלִפִינָן מִשֶּׁמְּלָה דְּדִוְקָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן חַיָּיב לְהַחֲזִיר דְּע״י שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן יִמְצָא עֵדִים שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מַכִּירִים אַתֶּם שֶׁמְּלָה שֶׁלִּי שֶׁהָיוּ בָהּ סִימָנִין כָּךְ וְכָךְ וְגַם הַמּוֹצֵא לֹא יוֹצִיא הַשִּׁמְלָה לְהַרְאוֹתָהּ לְכָל אָדָם אֶלָּא לְמִי שֶׁיִּתֵּן בָּהּ סִימָנִים אע״פ שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִירָהּ לוֹ בְּכֵן מ״מ דּוֹמֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְעֵדִים אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין בְּהֶן סִימָן יְהֵי שֶׁלּוֹ לְפִי שֶׁהַבְּעָלִים נִתְיַיאֲשוּ וְהָא דְּקָאֲמַר בְּגְמָרָא סִימָנִין כְּדֵי נִסְבָּה אע״ג דְּצָרִיךְ הַסִּימָנִין דְּע״י זֶה יֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין מ״מ כְּדֵי נִסְבָּה דְּאֲפִילּוּ אִי לֹא תְּנֵי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹבְעִין מ״מ יְדֵעִינָן דְּע״י סִימָנִין יֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין וְאֵין הַבְּעָלִים מִתְיַיאֲשִׁים כְּדִפְרִישִׁית וּמִיהוּ בִּירוּשַׁלְמִי יְלִיף מִגַּיִן לֵיאוּשׁ מִן הַתּוֹרָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם יָצְאָה זוּ רוֹ׳:

בְּעֲדֵי אוּכָּף. פֵּי׳ אִי סִימָנִין לְאוֹ דְּאוֹרַיְיתָא: לְגִיזַּת זָנְבוֹ. וְא״ת אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁוָה פְּרוּטָה פְּשִׁיטָא וְאִם אֵין בָּהּ שָׁוָה פְּרוּטָה הָא מִמַּעֲטִינָן לְקַמָּן מִדְּהָשְׁבָּה וְי״ל דְּאִצְטְרִיךְ שֶׁחִיַּיב לְגוֹזְזָהּ בְּעוֹתָה אע״פ שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוָה פְּרוּטָה בְּשָׁעָה שֶׁגּוֹזְזָהּ:

חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה. הָא דְּלֹא קָאֲמַר גַּם לב״ה קָשֶׁה דְּלֹא חָשִׁיב אֶלָּא בַּהֲמוֹת:

וְשֶׁה דְּאַבִּידָה לְדִבְרֵי הַכֹּל קְשִׁיא. מִקְּשִׁינָן וְנִימָא מִלְּתָא דְּאַתְיָא בְּקַ״ו טְרַח וּכְתַב לָהּ קְרָא וְתִירֵץ הַר״י כֹּהֵן דְּכֵיוָן דְּנִכְתַּב שׁוֹר לְגִיזַּת זָנְבוֹ הָוֵי גִּיזַּת שֶׁה בִּכְלַל כָּל אֲבִידַת אַחִיךָ: פָּרַט לְשֶׁאֵין בּוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה. דְּסִ״ד דְּחִיַּיב מִכְּלַל כָּל אֲבִידַת אַחִיךָ:

רש״י

בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר. פִּרֵשׁ״י שֶׁלָּקַח מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וְעִירֵב פֵּירוֹת יַחַד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הֵן וּבְאֵין בּוֹ סִימָן מְיֻיחָדוֹ וְא״ת אַמַּאי לֹא מוֹקֵי בְּלוֹקֵחַ שֶׁהוּא תַּגָּר וְי״ל דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ דְּאִם מְצָא קוֹדֶם שֶׁשָּׁהָא כְּדֵי לְעָרְבוֹ בִּפֵּירוֹת אֲחֵרִים חַיָּיב לְהַחֲזִיר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר בְּבָר עִירֵב הַתַּגָּר וְעִ״ל בְּלֹא טַעַם הַמְּעֹרָב עִם שְׁאָר הַפֵּירוֹת לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי לְהַחֲזִיר אוֹ לְבעה״ב אִם אֵינוֹ הוֹה לִיפּוֹל בַּתְּבוּאָה כ״א בִּשְׁעַת דִּישָׁה וְאֵין לְהִסְתַּפֵּק בְּתַגָּר מ״מ אֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה בַּעַל הַבַּיִת קָנָה הַתַּגָּר וּלְזֶה הִפִּיר הוֹ״מ לְמִימְרוֹ בְּלוֹקֵחַ שֶׁהוּא תַּגָּר וּמִתְיַיאֵשׁ בַּעַל הַבַּיִת שֶׁסָּבַר שֶׁכְּבָר מָכַר הַתַּגָּר וְאֵין הַקּוֹנֶה יוֹדֵעַ לְמִי יְחַזֵּיר אֶלָּא כְּמוֹ כֵן מִשּׁוּם דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ דְּאִם הַתַּגָּר מְצָאָהּ קוֹדֶם שֶׁשָּׁהָא כְּדֵי לִמְכּוֹר לְאַחֵר לֹא נִתְיַיאֵשׁ בעה״ב וְחִיַּיב לְהַחֲזִיר:

מַה שֶּׁמְּלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִי׳ וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין. בְּמִרְגּוּבָה (ב״ק דף סו. ושם ד״ה מוצא) אַמְרִינָן בְּגְנֵיבָה יְלִפִינָן יָאוּשׁ מֵאֲבִידָה וְא״ת וַאֲבִידָה גּוּפָהּ מְנָלָן וְ״ל דְּמִהָכָא נִפְקָא לָן דְּמָה שֶׁמְּלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָן וְאֵין הַבְּעָלִים מִתְיַיאֲשִׁין אֶלָּא תּוֹבְעִין שֶׁיְּחַזִּירוּהָ לָהֶם בְּסִימָנִין אֲפִי׳ אִי סִימָנִין לְאוֹ דְּאוֹרַיְיתָא וְאֵין מְחַזִּירִין אֶלָּא בְּעֵדִים מ״מ יְלִפִינָן מִשֶּׁמְּלָה דְּדִוְקָא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָן יִמְצָא עֵדִים שֶׁיֹּאמַר לָהֶם מַכִּירִים אַתֶּם שֶׁמְּלָה שֶׁלִּי שֶׁהָיוּ בָהּ סִימָנִין כָּךְ וְכָךְ וְגַם הַמּוֹצֵא לֹא יוֹצִיא הַשִּׁמְלָה לְהַרְאוֹתָהּ לְכָל אָדָם אֶלָּא לְמִי שֶׁיִּתֵּן בָּהּ סִימָנִים אע״פ שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִירָהּ לוֹ בְּכֵן מ״מ דּוֹמֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְעֵדִים אֲבָל דְּבָרִים שֶׁאֵין בְּהֶן סִימָן יְהֵי שֶׁלּוֹ לְפִי שֶׁהַבְּעָלִים נִתְיַיאֲשוּ וְהָא דְּקָאֲמַר בְּגְמָרָא סִימָנִין כְּדֵי נִסְבָּה אע״ג דְּצָרִיךְ הַסִּימָנִין דְּע״י זֶה יֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין מ״מ כְּדֵי נִסְבָּה דְּאֲפִילּוּ אִי לֹא תְּנֵי אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהּ תּוֹבְעִין מ״מ יְדֵעִינָן דְּע״י סִימָנִין יֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין וְאֵין הַבְּעָלִים מִתְיַיאֲשִׁים כְּדִפְרִישִׁית וּמִיהוּ בִּירוּשַׁלְמִי יְלִיף מִגַּיִן לֵיאוּשׁ מִן הַתּוֹרָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם יָצְאָה זוּ רוֹ׳:

בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת חַיָּיב לְהַחֲזִיר וְכֵן תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן ל״ש אֶלָּא בְּלוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר אֲבָל בְּלוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת חַיָּיב לְהַחֲזִיר א״ל רַב נַחְמָן וְכִי בַּעַל הַבַּיִת בְּעַצְמוֹ דָּשָׁן א״ל אִיסְמְיֶה א״ל לֹא תִּתַּרְגֵּם מַתְנִי׳ כְּגוֹן שֶׁדָּשָׁן ע״י עֲבָדוֹ וְשִׁפְּחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים: **מתני׳** אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בִּכְלַל כָּל אֵלּוּ וְלָמָּה יָצְאת לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ לוֹמַר לְךָ מַה שִּׁמְלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים חַיָּיב לְהַכְרִיז: **גמ׳** מַאי בִּכְלַל כָּל אֵלּוּ אָמַר רָבָא בִּכְלַל כָּל אֲבֵדַת אָחִיךָ אָמַר רָבָא לָמָּה לִי דְּכָתַב רַחְמָנָא שׁוֹר חֲמוֹר שֶׂה וְשִׂמְלָה צְרִיכֵי דְּאִי כָּתַב רַחְמָנָא שִׂמְלָה הֲוָה אֲמִינָא ה״מ בְּעֵדִים דְּגוּפָהּ וְסִימָנִין דְּגוּפָהּ אֲבָל חֲמוֹר בְּעֵדִים דְּאוּכָּף וְסִימָנִין דְּאוּכָּף אֵימָא לֹא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ כְּתַב רַחְמָנָא חֲמוֹר דַּאֲפִילּוּ חֲמוֹר בְּסִימָנֵי דְּאוּכָּף שׁוֹר וְשֶׂה דְּכָתַב רַחְמָנָא ל״ל שׁוֹר דַּאֲפִילּוּ לְגִיזַּת זָנְבוֹ וְשֶׂה לְגִיזּוֹתָיו וְלְכְתּוֹב רַחְמָנָא שׁוֹר דַּאֲפִילּוּ לְגִיזַּת זָנְבוֹ וְכ״ש שֶׂה לְגִיזּוֹתָיו אֶלָּא אָמַר רָבָא חֲמוֹר דְּבוֹר לְרַבִּי יְהוּדָה וְשֶׂה דַּאֲבִידָה לְדִבְרֵי הַכֹּל קְשִׁיָא וְאֵימָא לְגַלְגֵּלִים הוּא דְּאָתָא אַפְקוּרֵי מַפְקַר לְהוּ וְדִילְמָא לְסִימָנִין הוּא דְּאָתָא דְּאִיבָּעְיָא לָן סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא אוֹ דְּרַבָּנָן כְּתַב רַחְמָנָא שֶׂה דַּאֲפִילּוּ בְּסִימָנִין מְהַדְּרִינָן וְסִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא אֲמָרֵי מִדְּקָתָנֵי לְהוּ תַּנָּא לְסִימָנִין גַּבֵּי שִׂמְלָה דְּקָתָנֵי מַה שִּׁמְלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין חַיָּיב לְהַכְרִיז אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִין חַיָּיב לְהַכְרִיז ש״מ דְּשֶׂה לָאו לְסִימָנִין הוּא דְּאָתָא: תְּנוּ רַבָּנָן אֲשֶׁר תֹּאבַד פְּרָט לַאֲבֵידָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוָה פְּרוּטָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וּמְצָאתָהּ פְּרָט לַאֲבֵידָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוָה פְּרוּטָה מַאי בֵּינַיְיהוּ אָמַר אַבַּיֵּי מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַר נַפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד וּמַר נַפְקָא לֵיהּ מִומְצָאתָהּ וּלְמַאן דְּנַפְקָא לֵיהּ מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד הַאי וּמְצָאתָהּ מַאי עָבִיד לֵיהּ הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבְנָאי דְּאָמַר רַבְנָאי וּמְצָאתָהּ דַּאֲתָאי לְיָדֵיהּ מַשְׁמַע וּלְמַאן דְּנַפְקָא לֵיהּ מִומְצָאתָהּ הַאי אֲשֶׁר תֹּאבַד מַאי עָבִיד לֵיהּ מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם ר״ש בֶּן יוֹחַי מְגַיִּין לַאֲבֵידָה שֶׁשָּׁטְפָהּ נָהָר שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ מִי שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם יָצְתָה זוּ שֶׁאֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם וְאֵינָהּ מְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם וְאִידָּךְ הָא דְּרַבְנָאי מְנָא לֵיהּ נַפְקָא לֵיהּ מִומְצָאתָהּ וְאִידָּךְ הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מְנָא לֵיהּ נַפְקָא לֵיהּ מִמֶּנּוּ וְאִידָּךְ מִמֶּנּוּ לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ רָבָא אָמַר פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מ״ד מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד אִיכָּא וּמ״ד מִומְצָאתָהּ לֵיכָּא וּלְמ״ד מֵאֲשֶׁר תֹּאבַד הָא בְּעֵינָן וּמְצָאתָהּ וְלֵיכָּא אֶלָּא פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַאן דְּאָמַר וּמְצָאתָהּ אִיכָּא וּמַאן דְּאָמַר אֲשֶׁר תֹּאבַד לֵיכָּא וּלְמַאן דְּאָמַר וּמְצָאתָהּ הָא בְּעֵינָן אֲשֶׁר תֹּאבַד וְלֵיכָּא אֶלָּא פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה וְהוּזְלָה וְחָזְרָה וְהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ מַאן דְּאָמַר אֲשֶׁר תֹּאבַד אִיכָּא וּמַאן דְּאָמַר וּמְצָאתָהּ בְּעֵינָן דְּאִית בָּהּ שִׁעוּר מְציָאָה מִשְּׁעַת אֲבֵידָה וְעַד שְׁעַת מְציָאָה: אִיבָּעְיָא לְהוּ סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא אוֹ דְּרַבָּנָן מַאי נַפְקָא מִינָּהּ

לאהדורי

לחפש בחפש מחופש למצוא איזה פרנסה רוחנית כמו שהוא מחפש אחר פרנסה גשמית.

היום יום יד חשוון

רש"י

ת"ש חָמוֹר בְּסִימָנֵי אוּכָּף. בְּרַיְיתָא הִיא: **דְּרִשֵׁהוּ** אם הוא רַמַּאי מַאי לָאו בְּסִימָנִין. וְא"ת דְּבְמַתְנִי' (לקמן כח:) דָּרִישׁ מַהֵאי מַהֵאי קְרָא דְּלָא יַחֲזִיר אַף בְּסִימָנִין וְי"ל דְּאִסְתְּמָכְתָּא הִיא כִּדְקָתָנֵי עֲלָהּ בְּבְרַיְיתָא מִשֶּׁרַבּוּ הָרַמָּאִים הִתְקִינוּ אֲבָל הָכָא מִשְּׁמַע לֵיהּ שֶׁהִיא דְּרָשָׁה גְּמוּרָה מִדְּקָאָמַר וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ לוֹמַר כו' וְעי"ל דְּבְמַתְנִי' מְיֵירֵי בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא רַמַּאי לְכָךְ צָרִיךְ עֵדִים אֲבָל הָכָא מְיֵירֵי בְּסִתָּם בְּנֵי אָדָם:

מָצְאוּ. גֵּט קָשׁוּר בְּכִיס יַחֲזִיר הַמּוֹצֵא לְשַׁלִּיחַ אוֹ לַבַּעַל הַשּׁוֹאֵלוֹ בְּסִימָנֵי הַכִּיס:

(וְנִיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה). וְא"ת וּלוֹכַח מֵהָכָא דְּסִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא וּבְפֶרֶק בּוֹתֶרֶת דִּיבּוּמוֹת (דף קכ. ושם ד"ה מצאו) פָּרִיךְ מֵהָכָא דְּסִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא וְי"ל דְּמָצֵי לְאוֹקְמָהּ בְּגוּן שֶׁאוֹתוֹ שֶׁאִבְּדוֹ מָצָאוֹ וּמַכִּיר הַכִּיס בִּטְבִיעוּת עַיִן דְּכֵיוָן שֶׁבְּעַצְמוֹ מְצָאוֹ נֶאֱמָן וְה"נ הָוָה מְצֵי לְמִדְחֵי הָתָם: **כִּיס** וְאַרְנְקִי מְשׁוּם דְּמִסַּמְּנֵי. וְא"ת וְהָכְתִיב לֹא תִנְחָשׁוּ וִי"ל בְּשֶׁלְּהֵי בַּמָּה אִשָּׁה (שבת דף סז.) אָמְרִינָן כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם רְפוּאָה אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דַּרְכֵּי הָאֱמוֹרִי:

וַאֲנָא יְהִיבְנָא סִימָנִים מוּבְהָקִין דִּידֵהּ. לֹא מוּבְהָקִין מִמֹּשׁ קָאָמַר אֶלָּא מוּבְהָקִים מִסִּימָנֵי חֲבִירוֹ כְּמוֹ זֶה אוֹמֵר מִדַּת אֶרְכּוֹ וְזֶה אוֹמֵר מִדַּת רָחְבּוֹ וּלְקַמָּן (דף כח:) נָמֵי דְּקָאָמַר לְעוֹלָם גְּלִימָא מַכְרִיז וְלֹא אָמַר סִימָנִין מוּבְהָקִין הָתָם נָמֵי לָאו מוּבְהָקִים מִמֹּשׁ קָאָמַר אֶלָּא שֶׁלֹּא אָמַר סִימָנִים טוֹבִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כִּי אִם בְּסִימָנִין דְּסוּמְּקֵי וְחִיוְּרֵי:

מצא

תוספות

לְאַהֲדוּרֵי גֵּט. שֶׁאָבַד מִן הַשְּׁלִיחַ הַמֵּבִיאוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּתַּן לָהּ: **תִּקְּנָתָא.** לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין מְפָרֵשׁ מַאי הִיא: **בְּמָמוֹנָא.** דְּהָכָא: **תּוֹבְעִין אַצְטְרִיכָא** לֵיהּ. קָרֵא לְתוֹבְעִין אָתָא וְלִמְעוּטֵי מִידֵי דְּאֵיאוּשׁ וְאַפְקְרֵיהּ: **כְּדֵי נִסְבָּה.** בְּלֹא מִקְרָא אֶלָּא אִסְמַכְתִּינְהוּ אִקְרָא בְּעַלְמָא: **דת"ש.** דְּאוֹקְמִינָן לְעֵיל חֲמוֹר לְסִימָנֵי אוּכָּף אָתָא: **אִימָא בְּעֵדֵי אוּכָּף.** אם יֵשׁ עֵדִים הַמַּכִּירִין בִּטְבִיעוּת עַיִן לְאוּכָּף שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ מַחֲזִירִין לוֹ אֶת הַחֲמוֹר: **דְּרִשֵׁהוּ.** וְהָכֵי מִשְּׁמַע עַד דְּרוֹשׁ אַחִיךָ אוֹתוֹ עַד דְּרֹשׁ אֶת אַחִיךָ: **בְּעֵדִים.** שֶׁיָּבֹא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ: **אֵין מְעִידִין.** עַל אָדָם שֶׁמֵּת לְהַשִּׁיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶלָּא א"כ רְאוּ פְּרָצוּף פָּנָיו שֶׁהוּא עִם הַחוֹשֵׁם: **דְּאָרוּחַ אוֹ נוּן.** שֶׁאֵין זֶה סִימָן שֶׁהַרְבֵּה אֲרוּכִּין וְגוּצִים יֵשׁ: **בַּלַּיו.** בְּגִדָּיו: **חַיִּישִׁינָן.** שֶׁמָּא הִשְׁאִילָם לְאַחֵר וְאוֹתוֹ אַחֵר רְאוּ שֶׁמֵּת: **מִסְקַּק.** דּוּרְרִייש"ר בְּלַעַז: **חִיוְּרֵי אוֹ סוּמְּקֵי.** אֵין זֶה סִימָן שֶׁהַרְבֵּה כְּאֵלֶּה יֵשׁ: **מָצְאוּ קָשׁוּר בַּכִּים שֶׁלּוֹ אוֹ בְּאַרְנָקִי כו'.** שְׁלִיחַ הַמֵּבִיא גֵּט וְאָבֵד הַיְמֵנוּ לְאַחַר זְמַן מְצָאוֹ קָשׁוּר בַּכִּיס שֶׁלּוֹ אוֹ בְּאַרְנָקִי כו': **בֵּין כֵּלָיו.** כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁבְּבֵיתוֹ: **אֲפִילּוּ** לְזְמַן מְרוּבֶּה. אע"ג דְּתָנֵן (גיטין דף כז.) הַמֵּבִיא גֵּט וְאָבֵד הַיְמֵנוּ מְצָאוֹ לְזְמַן מְרוּבֶּה פָּסוּל הָכָא כָּשֵׁר: **נִיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה.** שֶׁמָּא הִשְׁאִיל כִּיסוֹ לְאַחֵר וְהוּא קָשְׁרוֹ בוֹ: **דִּמְסַמְּנֵי.** מְנַחֲשֵׁי וְאוֹמֵר סִימָן לְאָדָם שֶׁמַּשְׁאִיל כִּיסוֹ אֵצֶל מִי שֶׁהִיא מוּכָר לוֹ מִזֶּלוֹ: **דִּמְזַיֵּיף.** שֶׁהִיְּמֵנוּ לְכָל אִישׁ חוֹתָם נִיכָּר בְּטִבְעָתוֹ וּכְשֶׁשּׁוֹלֵחַ שׁוּם דָּבָר סָתוּם מְכַסֶּהוּ וְחוֹתְמוֹ בְּטִבְעָתוֹ לְפִיכָךְ אֵינוֹ מַשְׁאִיל טַבַּעְתּוֹ שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה זֶה חוֹתָם כְּנֶגֶד חוֹתְמוֹ וִיזַיֵּיף בּוֹ אֶת שְׁלִיחוּתָיו: **אֵין מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא.** הַמְּעִידִין עַל הָאִשָּׁה לְהַשִּׂיאָהּ וְאָמְרוּ סִימָן הָיָה בּוֹ שׁוּמָא בְּאֵבֶר פְּלוֹנִי: **שׁוּמָא.** וורוא"ה בְּלַעַז: **סִימָנִין דְּרַבָּנָן.** וְגַבֵּי אֵשֶׁת אִישׁ דְּאִיסּוּר דְּאוֹרַיְיתָא הוּא לֹא סְמָכִינָן עֲלֵיהוּ: **בְּכֵן גִּילוּ.** הַנּוֹלָד בִּשְׁעָתוֹ שֶׁנּוֹלְדוּ בְּמַזָּל אֶחָד: **בְּסִימָנִין הָעֲשׂוּיִין כו'.** אם עֲשׂוּיִין לְהַשְׁתּוּנוֹת אוֹ אֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁתּוּנוֹת אם בְּחַיָּיו הָיְתָה שׁוּמָא שְׁחוֹרָה בְּמוֹתוֹ נַעֲשֵׂית לְבָנָה אוֹ אִיפּוּךְ: **מוּבְהָקִין.** וְאֲפִילּוּ סִימָנִין דְּרַבָּנָן יֵשׁ לִסְמוֹךְ עַל זֶה: **הֵיכִי מְהַדְּרִינָן.** כְּלוֹמַר מַה תִּקָּנָה רְאוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לִיכָּנֵס בְּסָפֵק לְהַחֲזִיר מְמוֹן לְמִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ: **אֶלָּא** ל"ג: **וְכִי אָדָם עוֹשֶׂה.** וּבְנִיחוּתָא דְּמוֹצֵא מַאי אִיכְּפַת לָן אִם מִי שֶׁאָבְדָה מִמֶּנּוּ לֹא נִיחָא לֵיהּ: **אֶלָּא.** אָמַר רָבָא כָּל אוֹבְדֵי אֲבֵידָה נִיחָא לְהוּ שֶׁתְּהֵא דָּת זוּ בְּיִשְׂרָאֵל לְמִיתַּב סִימָנִין וְכָל הַבָּא וְנוֹתְנוֹ יִטְלֶנָּה מַאי טַעְמָא מֵידַע יָדַע דַּעֲדֵים לֵית לֵיהּ פְּעָמִים שֶׁאֵין לוֹ עֵדִים עָלֶיהָ וְאִם יַזְקִיקוּהוּ לְעֵדִים לֹא תְּבָא לְעוֹלָם לְיָדוֹ וּמֵימַר אָמַר טוֹב לִי שֶׁיַּחֲזִירוּהָ לְכָל הָאוֹמֵר סִימָנֶיהָ דְּלֹא שְׁכִיחָא דְּנִימָא סִימָנִין דִּידֵהּ אֶלָּא אֲנָא דְּכ"ע לֹא יָדְעֵי כו': **אֶלָּא הָא דְּתָנֵן כו'.** וְאָמְרוּ לְהַחֲזִיר לוֹ לַמַּלְוֶה בְּלֹא עֵדִים בְּסִימָן זֶה שֶׁאוֹמֵר שְׁלֹשָׁה הָיוּ וּמִשְּׁלֹשָׁה לוּיִם וְאִם מִן הַלּוָה נִפְּלוּ שֶׁכְּבָר פֵּרְעָם מִי נִיחָא לֵיהּ בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁיְּחַנֵּם הַמּוֹצְאָם לְכָל הַבָּא וְנוֹתְנָן סִימָנֵיהֶם וְהֵלְא טוֹב לוֹ שֶׁיְּהוּ מוּנָּחִים בְּיַד הַמּוֹצְאָם עוֹלָמִית דְּכָל זְמַן שֶׁהֵם בְּיָדוֹ וְלֹא יַחֲזִירֵם לַמַּלְוֶה הֲרֵי הֵם כְּשֶׁרּוּפִים וְלֹא נִיחָא דְּלֵיהַדַּר לְהוּ בְּסִימָנִין דִּלְמָא מִיתְרַמֵּי לְאַהֲדוּרֵי גֵּט אִשָּׁה בְּסִימָנִים אִי אַמְרַת דְּאוֹרַיְיתָא מְהַדְּרִינָן וְאִי אַמְרַת דְּרַבָּנָן כִּי עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא ת"ש בְּמָמוֹנָא אֲבָל בְּאִיסּוּרָא לֹא עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא ת"ש אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בִּכְלֵל כָּל אֵלּוּ וְלָמָּה יָצְאת לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ וְלוֹמַר לְךָ מַה שִּׁמְלָה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין חַיָּב לְהַכְרִיז אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִין חַיָּב לְהַכְרִיז תַּנָּא תּוֹבְעִין אִצְטְרִיכָא לֵיהּ סִימָנִין כְּדֵי נַסְבָּא ת"ש חֲמוֹר בְּסִימָנֵי אוּכָּף אֵימָא בְּעֵדֵי אוּכָּף ת"ש וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֵנוּ לוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֶׁנּוּ אֶלָּא דְּרִשֵׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי מַאי לָאו בְּסִימָנִין לֹא בְּעֵדִים ת"ש אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף הַפָּנִים עִם הַחוֹתֶם אע"פ שֶׁיֵּשׁ סִימָנִין בְּגוּפוֹ וּבְכֵלָיו שְׁמַע מִינָּהּ סִימָנִין לָאו דְּאוֹרַיְיתָא אַמְרֵי גּוּפוֹ דְּאָרוּחַ וְגוּץ כֵּלָיו דְּחַיִּישִׁינָן לִשְׁאֵלָה אִי חַיִּישִׁינָן לִשְׁאֵלָה חֲמוֹר בְּסִימָנֵי אוּכָּף הֵיכִי מְהַדְּרִינָן אַמְרֵי אוּכָּף לֹא שְׁאוּלֵי אִינְשֵׁי אוּכָּפָא מִשּׁוּם דִּמְסַקֵּב לֵיהּ לַחֲמָרָא אִיבְּעִית אֵימָא כֵּלָיו בְּחִיוְּרֵי וּבְסוּמְּקֵי אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא מְצָאוֹ קָשׁוּר בְּכִיס אוֹ בְּאַרְנָקִי וּבְטַבַּעַת אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ בֵּין כֵּלָיו אֲפִילּוּ לִזְמַן מְרוּבֶּה כָּשֵׁר וְאִי ס"ד חַיִּישִׁינָן לִשְׁאֵלָה כִּי מָצְאוֹ קָשׁוּר בְּכִיס אַמַּאי כָּשֵׁר נִיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה אַמְרֵי כִּיס וְאַרְנָקִי וְטַבַּעַת לֹא מַשְׁאֲלֵי אִינְשֵׁי כִּיס וְאַרְנָקִי מִשּׁוּם דִּמְסַמְּנֵי וְטַבַּעַת מִשּׁוּם דִּמְזַיֵּיף לֵימָא כְּתַנָּאֵי אֵין מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא וְאֶלְעָזָר בֶּן מַהֲבָאִי אוֹמֵר מְעִידִין עַל הַשּׁוּמָא מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגֵי דת"ק סָבַר סִימָנִין דְּרַבָּנָן וְאֶלְעָזָר בֶּן מַהֲבָאִי סָבַר סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא אָמַר רָבָא דְּכ"ע סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא וְהָכָא בְּשׁוּמָא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ קָמִיפְּלְגֵי מַר סָבַר שׁוּמָא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ וּמ"ס שׁוּמָא אֵינָהּ מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ אִיבְּעִית אֵימָא דְּכ"ע שׁוּמָא אֵינָהּ מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ וְהָכָא בְּסִימָנִין הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה קָמִיפְּלְגֵי מַר סָבַר סִימָנִין עֲשׂוּיִים לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה וּמַר סָבַר סִימָנִין אֵין עֲשׂוּיִים לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה אב"א דְּכ"ע שׁוּמָא אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה וְסִימָנִין דְּרַבָּנָן וְהָכָא בְּשׁוּמָא סִימָן מוּבְהָק הוּא קָמִיפְּלְגֵי מ"ס שׁוּמָא סִימָן מוּבְהָק הוּא וּמ"ס שׁוּמָא לָאו סִימָן מוּבְהָק הוּא אָמַר רָבָא את"ל סִימָנִין לָאו דְּאוֹרַיְיתָא הֵיכִי מְהַדְּרִינָן אֲבֵידָתָא בְּסִימָנִין דְּנִיחָא לֵיהּ לְמוֹצֵא אֲבֵידָה דִּנְהַדַּר בְּסִימָנִין כִּי הֵיכִי דְּכִי אָבְדָה לֵיהּ לְדִידֵיהּ נַמִּי נְהַדְּרוּ לֵיהּ בְּסִימָנִין אָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא לְרָבָא וְכִי אָדָם עוֹשֶׂה טוֹבָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ אֶלָּא נִיחָא לֵיהּ לְבַעַל אֲבֵידָה לְמֵיהַב סִימָנִין וּלְמִשְׁקְלֵיהּ מֵידַע יָדַע דַּעֲדֵים לֵית לֵיהּ וּמֵימַר אָמַר כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי סִימָנִין מוּבְהָקִים דִּידֵהּ וַאֲנָא יְהִיבְנָא סִימָנִין מוּבְהָקִים דִּידֵהּ וְשָׁקְלָנָא לָהּ אֶלָּא הָא דְּתַנְיָן רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אֶחָד הַלּוָה מִשְּׁלֹשָׁה יַחֲזִיר לַלּוָה שְׁלֹשָׁה שֶׁלּוֹ מִן הָאֶחָד יַחֲזִיר לַמַّלְוֶה נִיחָא לֵיהּ לַלּוָה לְאַהֲדוּרֵי לֵיהּ לַמַّלְוֶה אָמַר לֵיהּ הָתָם סְבָרָא הוּא אֶחָד הַלּוָה מִשְּׁלֹשָׁה יַחֲזִיר לַלּוָה דְּגַבֵּי לוָה שְׁכִיחֵי גַּבֵּי מַלְוֶה לֹא שְׁכִיחֵי ש"מ מִלּוָה נָפוּל שְׁלֹשָׁה שֶׁלּוֹ מֵאֶחָד יַחֲזוֹר לַמַّלְוֶה דְּגַבֵּי מַלְוֶה שְׁכִיחֵי גַּבֵּי לוָה לֹא שְׁכִיחֵי אלא

דִּידֵע מִלּוָה בְּסִימָנֵיהֶן: הָתָם. בְּסִימָנִין כִּי הַאי לֹא אִיכְּפַת לָן בְּנִיחוּתָא דְּלוָה דְּוַדַּאי לָאו מִינֵּיהּ נָפִיל דְּהַנָּךְ שְׁטָרֵי אַחֲרִינֵי מַאי בָּעוּ גַּבֵּיהּ: אלא

ההשגחה העליונה מביאה כל אחד למקום מגוריו לשם חיזוק היהדות והרבצת התורה. כאשר חורשים וזורעים – צומח.

היום יום כה חשוון

מבארת הגמרא: **לְאַהְדּוּרֵי** – להחזיר **גֵּט אִשָּׁה בְּסִימָנִים**, כאשר שליח הביא גט מהבעל למסור לאשה, ואבד ממנו, ונותן הוא את סימני הגט למוצא. **אִי אָמַרְתְּ** שסימנים מועילים **מִדְּאוֹרַיְיתָא, מַהְדְּרִינַן** – מחזירים לו. **וְאִי אָמַרְתְּ** שמה שסומכים על סימנים הוא רק דין **דְּרַבָּנָן**, יש לומר **כִּי עָבוּד** – מה שעשו **רַבָּנָן תַּקָּנָתָא** לסמוך על סימנים, הוא דווקא **בְּמָמוֹנָא**, כגון להחזיר אבידה בסימנים, **אֲבָל בְּאִיסּוּרָא** שעל ידי כן מתירים אשת איש, בזה **לֹא עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָתָא** לסמוך על סימנים.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנה, **אַף הַשְּׁמֻלָּה הָיְתָה בִּכְלָל כָּל אֵלּוּ** האבידות שנאמר 'כל אבידת אחיך', **וְלָמָּה יָצְאת** מהכלל, כדי **לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ** כל האבידות **וּלוֹמַר לָךְ, מַה שְּׁמֻלָּה מְיוּחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ סִימָנִין וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִין, חַיָּיב** המוצא **לְהַכְרִיז, אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִימָנִין וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִין חַיָּיב לְהַכְרִיז**, מוכח שסימנים הוא מהתורה שהרי נדרש מהפסוק. דוחה הגמרא: **הַתְּנָא** של משנתינו **תּוֹבְעִין אִצְטְרִיכָא לֵיהּ** – לא דרש מן הפסוק אלא את הדין של 'תובעים', שאם אין לאבידה תובעים כגון שנתייאשו הבעלים אין חובה להשיבה, **וּסִימָנִין כְּדֵי נַסְבָא** – ובדרך אגב הזכיר אף את דין הסימנים אף שאינו מהתורה אלא הסמיכוהו על הפסוק.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע**, ממה שדרש רבא (לעיל ע"א) מן הפסוק שיש להחזיר **חֲמוֹר בְּכָר** שנותן המאבד את **סִימָנֵי הָאוּכָּף**, ומוכח שסימנים מהתורה. דוחה הגמרא: **אִימָא** – אמור כך, **בְּעֲדֵי אוּכָּף**, כלומר שהביא המאבד עדים שזהו האוכף שלו, אבל על פי סימנים אין להחזיר מהתורה.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע** ראיה מברייתא, בפרשת השבת אבידה נאמר (דברים כב ב) 'וַאֲסַפְתּוֹ [את האבידה] אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ', ויש לברר, **וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ** המוצא **קוֹדֶם שֶׁיְּדָרְשֶׁנּוּ** המאבד, הרי אין המוצא יודע למי להשיב. **אֶלָּא** כך יש לפרש, אתה המוצא **דָּרְשֵׁהוּ** – בדוק את אחיך **אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי. מַאי לַאו** – האם אין הכוונה שיברר **בְּסִימָנִין**, ומוכח שסימנים דאורייתא. דוחה הגמרא: **לֹא**, הכוונה שיידרשנו **בְּעֵדִים** שיעידו שהחפץ שייך למאבד.

תָּא שְׁמַע ראיה שסימנים אינם מהתורה, שנינו במשנה (יבמות קכ.), **אֵין מְעִידִין** על אדם שמת כדי להתיר את אשתו להינשא, **אֶלָּא** אם כן הכירוהו **עַל פִּי פַּרְצוּף הַפָּנִים** – שתי הלחיים **עִם הַחוֹטֶם** – האף, אבל אם לא הכירוהו בכך, אין מעידים עליו **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ סִימָנִין בְּגוּפוֹ** של המת **וּבְכֵלָיו** – בבגדיו שזהו המת, כיון שאין זו ראיה מספקת. **שְׁמַע מִינָּהּ** שסִימָנִין **לַאו דְּאוֹרַיְיתָא**. דוחה הגמרא: **אָמְרֵי**, באמת סימנים מועילים מהתורה, אך המשנה מדברת בסימנים שאינם מוכיחים, כגון סימני **גּוּפוֹ** שאמרו **דְּהמת הִיה אָרוּךְ וְגוּץ** – או קצר, שיש הרבה כאלו, וכן **בְּכֵלָיו** אין סומכים על הסימנים, משום **דְּחַיְישִׁינַן לְשְׁאֵלָה** – שמא אדם אחר שאל את בגדי הבעל, ואין ראיה שהמת הלבוש בבגדים אלו זהו בעלה.

שואלת הגמרא: **אִי חַיְישִׁינַן** – אם כך שיש לחוש **לִשְׁאֵלָה, חֲמוֹר בְּסִימָנֵי אוּכָּף הֵיכִי מַהְדְּרִינַן** – כיצד מחזירים, הרי יתכן שבעל החמור שאל את האוכף מאחר. משיבה הגמרא: **אָמְרֵי, בְּאוּכָּף** אין לחשוש לכך, כיון **שֶׁלֹּא שְׁאוּלֵי אִינְשֵׁי אוּכָּפָא** – שאין בני אדם שואלים אוכף מאחרים **מִשּׁוּם דְּמִסַּקֵּב לֵיהּ לְחַמְרָא** – מאחר ומשפשף ופוצע את עור החמור, ולכן ודאי החמור והאוכף שייכים לאותו אדם ואם נותן סימני האוכף מחזירים לו אף את החמור. **אִיבָּעְיָא אִימָא**, שגם הסימן שבכֵלָיו לא היה סימן מוכיח, וכגון **בְּחִיוָּרֵי וּבְסוּמְקֵי** – שהעידו על בגדיו שהיו לבנים או אדומים, שיש רבים כאלו.

לעיל תירצה הגמרא שאכן חוששים לשאלה ורק באוכף שאין הדרך להשאילו אין חוששים, מקשת על כך הגמרא: **אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא** בברייתא, שליח שאבד לו גט, אם **מְצָאוֹ** כשהוא **קָשׁוּר בְּכִים** של מעותיו, **אוֹ בְּאַרְנָקִי** שלו, **וּבְטַבַּעַת** – שהיה קשור בטבעתו, **אוֹ שֶׁמְּצָאוֹ בֵּין כֵּלָיו** – כלי תשמישו, **אֲפִילּוּ לְזֶמֶן מְרוּבֶּה** מאז שאבד הגט, **כָּשֵׁר** הגט על פי סימני הכיס או הארנק. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** חַיְישִׁינַן לִשְׁאֵלָה – שמא השאיל חפציו לאחר, **כִּי מְצָאוֹ קָשׁוּר בְּכִים אַמַּאי** – מדוע הגט **כָּשֵׁר, נַיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה** – שמא השאיל שליח הגט את כיסו לאחר והוא קשר בו את הגט. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, כִּים וְאַרְנָקִי, וְטַבַּעַת, לֹא מַשְׁאֲלֵי אִינְשֵׁי** – אין אנשים משאילים זה לזה. והטעם, **כִּים וְאַרְנָקִי, מִשּׁוּם דְּמִסַּמְּנֵי** – אנשים מנחשים ואומרים שסימן הוא שנטל השואל גם את מזלו של המשאיל. **וְטַבַּעַת** אין משאילים, **מִשּׁוּם דְּמִזְיֵיף** – שחוששים שמא השואל יעשה חותם באותה הצורה וישתמש בו כדי לזייף.

הגמרא דנה האם יש לתלות את הנידון אם סימנים דאורייתא או דרבנן במחלוקת תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי**, שנינו בברייתא, **אֵין מְעִידִין** להתיר אשה שמת בעלה **עַל פִּי הַשִּׁמָּה** – יבלת, שנמצאה בגוף המת. **וְרִבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר מְעִידִין עַל פִּי הַשִּׁמָּה, מַאי לַאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – האם לא נחלקו במחלוקת זו, **דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר סִימָנִין** אינם אלא **מִדְּרַבָּנָן**, ואין לסמוך על כך להתיר איסור אשת איש. **וְרִבִּי אֱלִעֶזֶר בֶּן מַהֲלַלְאֵל סָבַר סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא**, ואף להתיר אשה. דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים שסִימָנִין **דְּאוֹרַיְיתָא, וְהָכָא** – כאן בברייתא זו **בְּשׁוּמָּא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו התנאים האם שומא נחשבת סימן, או שיכולה לימצא אצל עוד אנשים בני גילו ושנולדו באותו מזל, ואין זה סימן. **מַר** – תנא קמא **סָבַר, שׁוּמָּא מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ**, וכיון שכן אין לסמוך עליו. **וּמַר סָבַר שׁוּמָּא אֵינָהּ מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ**, והרי זה סימן טוב.

אופן נוסף בביאור מחלוקתם: **אִיבָּעְיָא אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **שׁוּמָּא אֵינָהּ מְצוּיָה בְּבֶן גִּילוֹ, וְהָכָא** בברייתא, **בְּסִימָנִין הָעֲשׂוּיִין לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו האם הסימנים עשויים להשתנות לאחר מיתה, **מַר** – תנא קמא **סָבַר סִימָנִין עֲשׂוּיִים לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה**, וחוששים שמא אין זה האדם שהכרנו בחייו עם שומא זו, שכן אף אם בחייו היתה השומא שחורה יתכן שבמותו נעשית לבנה, **וּמַר** – רבי אלעזר בן מהבאי **סָבַר סִימָנִין אֵין עֲשׂוּיִים לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה**, ואם כן אפשר להעיד שהאדם שאנו מכירים בשומא זו נמצא מת.

אופן נוסף: **אִיבָּעְיָא אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** סוברים **שׁוּמָּא אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה, וּסִימָנִין** רגילים אינם מועילים אלא **מִדְּרַבָּנָן**, ולכן אין יכולים להתיר איסור אשת איש, **וְהָכָא** – כאן בברייתא **בְּשׁוּמָּא** האם **סִימָן מוּבְהָק הוּא** המועיל להתיר אף איסור דאורייתא **קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו. **מַר** – רבי אלעזר בן מהבאי **סָבַר שׁוּמָּא סִימָן מוּבְהָק הוּא**, ואף שסימן סתם אינו מועיל להתיר אשה, סימן מובהק מועיל. **וּמַר** – תנא קמא **סָבַר שׁוּמָּא לַאו סִימָן מוּבְהָק הוּא**, ואין לסמוך על כך.

הגמרא חוזרת לדון אם סימנים דאורייתא או דרבנן: **אָמַר רָבָא, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר שֶׁסִּימָנִין לַאו דְּאוֹרַיְיתָא**, אלא רק תקנה דרבנן, יקשה, **הֵיכִי מַהְדְּרִינַן אֲבֵידְתָּא בְּסִימָנִין**, כלומר מה ראו חכמים לתקן שיעשיבו אבידה על פי סימנים. עונה הגמרא: כיון **דְּנִיחָא לֵיהּ** – נוח לו **לְמוֹצֵא אֲבֵידָה דְּנַהְדַּר** – להחזיר את האבידה **בְּסִימָנִין, כִּי הֵיכִי דְּכִי אֲבַדָה לֵיהּ לְדִידֵיהּ** – כדי שאם לו עצמו תאבד אבידה, **נַמִּי נַהְדְּרוּ לֵיהּ** – גם כן יחזירו לו **בְּסִימָנִין**.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב סַפְּרָא לְרָבָא, וְכִי אָדָם עוֹשֶׂה טוֹבָה לְעַצְמוֹ בְּמָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ**, ומדוע טובתו של מוצא האבידה, עדיפה על טובת בעל האבידה שאינו רוצה שתחזור האבידה לאחר.

רבא מבאר באופן אחר: **אֶלָּא** טעם התקנה הוא משום **דְּנִיחָא לֵיהּ לְבַעַל אֲבֵידָה, לְמֵיהַב סִימָנִין וּלְמִשְׁקְלֵיהּ** – שהדין יהיה שיתנו את החפץ למי שיתן סימנים. וטעם הדבר, שהרי **מֵידַע יָדַע** בעל האבידה **דְּעֵדִים לֵית לֵיהּ** – שאין לו עדים שהחפץ שלו, **וּמַיְמַר אָמַר** המאבד בדעתו, **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי סִימָנִין מוּבְהָקִים דִּידֵהּ** – אין אדם בעולם שמכיר את הסימנים המובהקים של החפץ חוץ ממני, **וַאֲנָא יָהִיבְנָא סִימָנִין מוּבְהָקִים דִּידֵהּ וְשָׁקְלָנָא לֵהּ** – ואתן אני סימנים מובהקים של החפץ ואטלנו מן המוצא, וכיון שברוב פעמים לא יהיו לי עדים על כך, ולא אוכל לקבל את אבידתי, לכן טוב לי שיחזירו לכל האומר סימניה.

מקשה הגמרא על סברא זו של רבא: **אֶלָּא הָא דְּתַנֵּן** – מה ששנינו

המשך בעמוד ג

הגמרא מביאה משנה לסתור את סברת רבא ממקום אחר: **אֶלָּא הָא** דִּתְנַן במשנה לעיל (כ.) **מָצָא** תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת – חבילת שטרות הכרוכות זה בזה, **אוֹ** אֲגוּדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת, שמונחים זה על זה, הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר למי שאומר מנין השטרות וכיצד היו מונחים. ומשמע שיחזיר גם למלוה אם יתן הסימנים, אף שיתכן שנפלו מהלוה, ויש להקשות, הָכִי נַמִּי – האם אף כאן נאמר דְּנִיחָא לֵיהּ לְלִוֶּה לְאַהְדּוּרֵי לֵיהּ לְמַלְוֶה – שיחזירו למלוה את השטרות, והלא ודאי רצונו של הלוה הוא שהשטרות ישארו ביד המוצא כדי שהמלוה לא ישוב לגבות ממנו.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא ולא מתקנת חכמים. ודבר זה נלמד מדִּכְתִיב בפרשת מוצא אבידה (דברים כב ב) 'וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ'. וקשה, וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֵנוּ למאבד קוֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֶׁנּוּ הלא אינו מכירו. **אֶלָּא** כך כוונת הפסוק, דָּרְשֵׁהוּ – דרוש את אחיך וחקור **אִם רַמַּאי הוּא אוֹ** אֵינוֹ **רַמַּאי**, וכיצד תדרוש זאת, **לַאו בְּסִימָנִין** – ודאי על ידי דרישת סימנים ממנו, שֶׁמַּע מִינָּהּ שסימנים מהתורה.

אָמַר רָבָא, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא. הגמרא מפסיקה קודם שסיים רבא את דבריו, ומקשה: מדוע אמר רבא 'אִם תִּמְצֵי לוֹמַר' שהמשמעות היא שאין דבר זה ברור, הָא פָּשִׁיט לֵיהּ רבא את הספק שסִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא. מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר שביאור הפסוק 'עד דרש אחיך אותו' כִּדְשַׁנִּינָן – כמו שתירצנו לעיל (כז:) שיברר על ידי עדים ולא בסימנים.

הגמרא חוזרת להמשך דברי רבא: **סִימָנִין וְסִימָנִין** – שני אנשים שנתנו את סימני האבידה, יַנִּיחַ את האבידה עד שיבוא אליהו. **סִימָנִין וְעֵדִים** – אדם אחד נתן את סימני האבידה ואדם אחר הביא עדים שהאבידה שלו, יִתֵּן לְבַעַל הָעֵדִים, לפי שכח עדים גדול מכח סימנים. **סִימָנִין וְסִימָנִין** – שני אנשים נתנו את סימני האבידה, **וְעֵד אֶחָד** העיד שהאבידה של אחד מהם, ההלכה היא, **שַׁעַר אֶחָד** במקרה זה **כְּמַאן** דְּלֵיתֵיהּ דְּמֵי – כמי שאינו, וְיַנִּיחַ את האבידה עד שיבוא אליהו. **עֵדֵי אֲרִינָה וְעֵדֵי נְפִילָה** – נמצאה טלית ואדם אחד הביא עדים שהוא ארג את הטלית וחבירו הביא עדים שממנו נפלה, תִּתֵּן הטלית לְעֵדֵי נְפִילָה, והטעם, דְּאַמְרִינַן זַבּוּנֵי זַבְּנָהּ – שאורג הטלית מכרה לאחר, וּמֵאִינִישׁ אַחֲרִינָא נָפַל – ומאדם אחר נפלה דהיינו מהקונה.

בא אחד ואמר את מִדַּת אָרְכּוֹ של הבגד, ואחר אמר מִדַּת רָחְבּוֹ, תִּתֵּן לְאומר מִדַּת אָרְכּוֹ. והטעם, דְּמִדַּת רָחְבּוֹ שַׁעוּרֵי קָא מְשַׁעַר לָהּ כַּד מַכַּסֵּי לָהּ מָרָהּ וְקָאֵי – כאשר בעל הבגד עמוד והתכסה בו ראה זאת חבירו ושיער את מידת הרוחב, וּמִדַּת אָרְכּוֹ לֹא מְשַׁעַר לָהּ – אין אפשרות לשער באופן זה, והאומר מידת אורכו הוא בעל הבגד. אחד אמר את מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ של הבגד, ואחר אמר רק מִדַּת גַּוָּיו – את הסכום הכולל של מידות האורך והרוחב, יִתֵּן לְזה שפירט את מִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ. אחד אמר מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ, ואחר אמר מִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו. יִתֵּן לְאומר מִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו. אחד מצא גט, **הוּא** – הבעל **אוֹמֵר סִימָנֵי הַגֵּט**, וטוען שממנו נפל ונמלך מלגרש, **וְהִיא** האשה גם **אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַגֵּט**, וטוענת שהתגרשה בו וממנה נפל, יִתֵּן הגט לָהּ, שכיון שיודעת סימני הגט בהכרח שבא הגט לידה. שואלת הגמרא: **כְּמַאי** – איזה סימן נותנים לה, הם בגט, **אִילֵּימָא כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ** של הגט, מדוע נותנים לה, דִּלְמָא כַּהֲדֵי דְּנָקֵיט לֵיהּ חֲזִיתֵיהּ – אולי כאשר הבעל החזיק את הגט בידו ראתה אותו האשה ושיערה את המידות. משיבה הגמרא: **אֶלָּא** אומרים הם נָקֵב יֵשׁ בּוֹ בגט בְּצַד – ליד **אוֹת פְּלוֹנִי**, שאין האשה יכולה לדעת זאת אם לא שקיבלה את הגט. **הוּא** – הבעל **אוֹמֵר סִימָנֵי הַחוּט** שבו הגט קשור, וְגַם **הִיא אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַחוּט**, יִתֵּן הגט לָהּ. שואלת הגמרא: **כְּמַאי** – איזה סימן נתנה האשה בחוט, **אִילֵּימָא בְּחִיוָּרָא וּבְסוּמָקָא** – שהחוט לבן או אדום, דִּלְמָא כַּהֲדֵי דְּנָקֵיט לֵיהּ חֲזִיתֵיהּ – הלא יתכן שכאשר הבעל החזיק את הגט בידו ראתה האשה את צבעו של החוט, **אֶלָּא** על כרחך **כְּמִדַּת אָרְכּוֹ** של החוט. **הוּא אוֹמֵר** שהיה מונח **בַּחֲפִיסָה** – בחמת קטנה, וְגַם **הִיא אוֹמֶרֶת בַּחֲפִיסָה**, יִתֵּן הגט לוֹ, **מַאי טַעְמָא**, לפי שמֵידַע יָדְעָה דְּכָל מַה דְּאִית לֵיהּ בַּחֲפִיסָה הוּא דְּמַנַּח לֵיהּ – שהאשה יודעת שאת כל חפציו מניח בחפיסה:

משנה

משנתינו עוסקת בשיעור הזמן שיש להכריז על אבידה: **וְעַד מָתַי חַיָּיב לְהַכְרִיז** שמצא אבידה, **עַד כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו**, דִּבְרֵי **רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, זמן ההכרזה הוא **שָׁלֹשׁ רְגָלִים, וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן** יכריז עוד **שִׁבְעָה יָמִים**, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ המאבד **לְבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה** ימים, ואם יתברר שאבד לו, ישוב **וְיַחֲזוֹר שְׁלֹשָׁה** ימים, **וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד** 'אני איבדתי חפץ כזה ואלו סימניו':

גמרא

תָּנָא בברייתא, מה שנאמר שיכריז עד שידעו בו שכיניו, הכוונה **לִשְׁכֵנֵי הָאֲבֵידָה**. מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הכוונה **שְׁכֵנֵי אֲבֵידָה, אִילֵּימָא** שידעו **הַשְּׁכֵנִים דְּבַעַל אֲבֵידָה**, אין זה יתכן, שהרי **אִי יָדֵע** לֵיהּ המוצא מי הוא בעל האבידה, לֵיזוּל וְלַהְדְּרֵיהּ נְהֵלֵיהּ – שילך ויחזיר לו את האבידה. **אֶלָּא** ודאי הכוונה שעליו להכריז עד אשר **שְׁכֵנֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּמְצֵאת בּוֹ אֲבֵידָה** ישמעו שמצא אבידה ויבדקו אם היא שלהם:

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בּוֹ'** שלשה רגלים ואחר הרגל האחרון שבעה ימים: מקשה הגמרא סתירה ממשנה במסכת תענית (י.): **וּרְמִינְהוּ, בְּשֶׁלֹּשָׁה** בְּחוֹדֶשׁ **מַרְחִישְׁוָן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים** בתפילה בבקשת ותן טל ומטר, **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר בְּשִׁבְעָה בּוֹ** – במרחשון, (שֶׁהוּא) **חֲמִישָׁה עָשָׂר יוֹם אַחַר חַג הַסּוּכּוֹת, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ** עולה הרגל **הָאַחֲרוֹן** (שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) [שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל], לְנַהַר פְּרָת המרוחק ביותר, ולא ישיגוהו הגשמים. הנאמנר כאן סותר לנאמר במשנתינו שדי בשלשה ימים כדי שיגיע אדם לישוב המרוחק ביותר. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – המשנה בתענית עוסקת בִּזמן מִקְדָּשׁ **רִאשׁוֹן, וְכָאן** – ומשנתינו עוסקת בִּזמן מִקְדָּשׁ שֵׁנִי. מבאר רב יוסף, בְּמִקְדָּשׁ **רִאשׁוֹן הִנְפִּישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא** – שישראל היו רבים, דִּכְתִיב בְּחוּ בזמן מלכות שלמה (מלכים א' ד כ) 'יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לָרֹב', בְּעִינַן כּוּלֵּי הַאי – לכך צריך חמשה עשר יום, אבל בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, דְּלָא נְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל **טוּבָא** – שלא היו ישראל רבים, דִּכְתִיב בַּחוּ בזמן עזרא (עזרא ב סד) 'כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים', ומסתבר שלא היו מפוזרים במרחק רב מירושלים, ולכן לֹא בְּעִינַן כּוּלֵּי הַאי – אין צורך בימים רבים אלא די בשלשה ימים.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, **וְהָא כְּתִיב** בזמן בית שני (עזרא ב ע) 'וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וגו' וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם', הרי שהיו מפוזרים בעריהם כמו בבית ראשון, וְכֵיוָן דְּהָכִי הוּא, **אִפְּכָא מִסְתַּבְּרָא** – מסתבר לומר להיפך, שבזמן מִקְדָּשׁ **רִאשׁוֹן, הִנְפִּישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא** – שמספר בני ישראל היה רב, דְּמִצְוַוּת **עָלְמָא** – שהיו הולכים לביתם בחבורות, **וּמִשְׁתַּכְּחִי שַׁיְּירָתָא דְּאָזְלֵי בֵּין כִּימָמָא וּבֵין כְּלִילְיָא** – ומצוי הדבר שיהיו שיירות ההולכים גם ביום וגם בלילה, **לֹא בְּעִינַן כּוּלֵּי הַאי** – לא היה צורך בהרבה ימים, **וְסָנֵי בְּתַלְתָּא יוֹמָא** – ודי בשלשה ימים. אבל בזמן בית המִקְדָּשׁ **הַשֵּׁנִי, דְּלָא נְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא, וְלָא מְצַוּוּת עָלְמָא** – ולא היו הולכים בחבורות, **וְלָא מִשְׁתַּכְּחִי שַׁיְּירָתָא דְּאָזְלֵי בֵּין כִּימָמָא וּבֵין כְּלִילְיָא** – ולא היו מצויות שיירות שהולכות ביום ובלילה, לכן בְּעִינַן כּוּלֵּי הַאי – יש צורך בחמשה עשר יום.

תירוץ נוסף: **רָבָא אָמַר, לֹא שָׁנָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא שָׁנָא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי**, אלא טעם משנתינו הוא, **שֶׁלֹּא הִטְרִיחוּ רַבָּנָן בַּאֲבֵדָה** – את מוצא האבידה **יוֹתֵר מִדַּאי**, שישאר בירושלים אחרי החג חמשה עשר יום, ואמרו שדי בשבעה ימים.

הגמרא דנה בנוסח ההכרזה על האבידה: **אָמַר רַבִּינָא, שְׁמַע מִינָּהּ** – ממשנתינו שנתנה זמן לבעל האבידה רק כדי ללכת לביתו ולחזור, ולא נתנו לו שהות נוספת לבדוק בביתו אם אבד לו חפץ,

המשך בעמוד טז

תוספות

אֶלָּא הָא דִּתְנַן **מָצָא תַּכְרִיךְ.** דְּמִשּׁוּם סִימָנָא מְהַדְּרִינָן וְאִם נָתַן מַלְוֶה סִימָן מַחֲזִירִין לוֹ וְאִי נָפוּל מִינַּיְיהוּ דְּלוֹוֶה מִי נִיחָא לֵיהּ דְּתָקְנְתָּא דְּנִיהֲדְרָהּ בְּסִימָן וְהָא נִיחָא לֵיהּ דְּנַהֲווּ בֵּיד הַמּוֹצֵא לְעוֹלָם: בְּדַשְׁנִינָן. בְּעֵדִים: **אִם** תִּימְצֵי לוֹמַר **סִימָנִים דְּאוֹרַיְיתָא.** רְרִבּוּתָא נָקֵט דְּאַפִּ׳ אֲמַרִינָן דְּאוֹרַיְיתָא אַפִּ״ה עֵדִים עֲדִיפִי דְּדַמְפֶּרֶשׁ וְאָזִיל סִימָנִין וְעֵדִים נִתְּנוּ לְבַעַל עֵדִים: **סִימָנִין וְסִימָנִין.** בְּאוּ שְׁנַיִם וְנָתְנוּ סִימָנֶיהָ: יָנִיחַ. עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ: **מִדַּת אָרְכּוֹ כּוֹ׳.** זֶה אוֹמֵר מִדַּת אָרְכּוֹ וְזֶה נוֹתֵן מִדַּת רָחְבּוֹ: שֶׁעוֹרֵי מְשַׁעֵר לָהּ. אִם רָאָה אוֹתָהּ בְּיַד הַבַּעֲלִים שֶׁעֲרָהּ כְּשֶׁהָיְתָה בַּעֲלָהּ מְכוּסֶה בָּהּ אִם טַלִּית הִיא: **מִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ וּמִדַּת גַּפָּיו.** זֶה אוֹמֵר כָּךְ אָרְכָּהּ וְכָךְ רָחְבָּהּ וְזֶה אוֹמֵר אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ כָּךְ וְכָךְ אוֹמוֹת בֵּין הַכֹּל אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה בְּאוֹרֶךְ וְכַמָּה בְּרוֹחַב: גַּפָּיו. גֹּאם יְוָנִית עֲשׂוּיָה כְּמִין ר׳ שֶׁלָּנוּ לְהָכִי קָרֵי אוֹרֶךְ וְרוֹחַב יַחַד גַּפָּיו: **הוּא אוֹמֵר סִימָנֵי הַגֵּט.** וְאָמַר מִמֶּנּוּ נָפַל שֶׁנִּמְלַכְתִּי שֶׁלֹּא לִיתֵּן: **וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַגֵּט.** וּמִמֶּנּוּ נָפַל שֶׁנָּתְנוּ לִי וְגֵרַשְׁתִּנִי: יִנָּתֵן לָהּ. שֶׁהוּא נָתְנוּ וְיוֹדֵעַ סִימָנִין אֲבָל הִיא אִם לֹא נָתְנוּ לָהּ מֵהֵיכָן יְדֵעָה: **סִימָנֵי הַחוּט.** שֶׁהַגֵּט קָשׁוּר בּוֹ: **בַּחֲפִיסָה.** מְצָאתָ אוֹתוֹ: **מתני׳** שֶׁכֵּינָיו. מְפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא: **כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ.** כָּל אֶחָד לְבֵיתוֹ: שֶׁלָּשָׁה. מִשֶּׁיִּשְׁמַע הַהַכְרָזָה וְיֵדַע אִם אָבַד לוֹ כְּלוּם וְאִם יָבִין שֶׁאָבַד יַחֲזוֹר שֶׁלָּשָׁה: **וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד.** אֲנִי אֹבַדְתִּי וְאֵלּוּ סִימָנֶיהָ וּבַגְּמָרָא פָּרִיךְ דִּבְרֵי׳ יָמִים אֵין שְׁהוּת לַחֲזוֹר לְסוֹף א״: **גמ׳** שֶׁכְּנֵי מָקוֹם שֶׁנִּמְצָא בּוֹ **אֲבֵידָה.** שֶׁמָּא שֶׁלָּהֶן הִיא: **כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ כּוֹ׳.** וְלֹא יְדִיבִיקוּהוּ הַגִּשְׁמִים אֶלְמָא כּוּלֵּי הַאי בְּעֵינָן וּמַתְנִי׳ תְּנֵי שֶׁלֹּשָׁה: וְהָכְתִיב וַיֵּשְׁבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם. וְאִע״ג דְּפוּרְתָּא הֲווּ בְּכָל עָרֵיהֶן הָיוּ מְפוּזָּרִים וְיֵשׁ רְחוֹקִים מִירוּשָׁלַיִם כְּבַתְּחִילָּה: ה״ג. וְכֵיוָן דְּהָכִי הוּא אֵיפְכָּא מִסְתַּבְּרָא: **דְּמִצַּוֹת עֲלָמָא.** צִוּוּת יֵשׁ לוֹ טוֹבִים הַשְּׁנַיִם: **שֶׁמָּא מִינָּהּ.** מִדְּלָא יַהֲבֵי לֵיהּ לְרִבָּנָן שְׁהוּת אֶלָּא הֲלֵיכָה וַחֲזָרָה: **גְּלִימָא מַכְרִיז.** זֶה שֶׁמְּצָאָהּ מַכְרִיז שֵׁם חָפֵץ טַלִּית מְצָאתִי וּלְכָךְ לֹא הוּצְרְכוּ לִיתֵּן שְׁהוּת יוֹם אֶחָד לְעַיֵּן בְּכֵלָיו מַה אֹבֵד שֶׁהָאָדָם יוֹדֵעַ כַּמָּה טַלִּיתוֹת יֵשׁ לוֹ וּכְשֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ בּוֹדֵק אִם יִמְצָאֶנָּה וְאֵין צָרִיךְ שְׁהוּת: **דְּאִי ס״ד אַבֵּידְתָּא מַכְרִיז.** וְאֵינוֹ מַזְכִּיר שֵׁם הַחֵפֶץ לִיתְּבוּ לֵיהּ לְכָל חַד וְחַד אִבְּתִי טָפֵי יוֹמָא לְעִיּוּנֵי בְּמָאנֵיהּ אִם כָּל כֵּלָיו בְּיָדוֹ וּפְלוּגְתָּא הִיא בְּהָא לְקַמָּן: **לֹא הִטְרִיחוּ.** זֶה שֶׁיְּהֵא שׁוֹהֶא יוֹתֵר מִשְּׁבָעָה יָמִים: רֶגֶל רִאשׁוֹן. שֶׁהוּא מַכְרִיז: **אוֹמֵר.** בְּהַכְרָזָתוֹ זֶהוּ רֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְהִטְרִיחַ אֶת הָאוֹבֵד לְחַזּוֹר וּכְשֶׁיָּבֹא רֶגֶל שֵׁנִי יַעֲלֶה לְרֶגֶל וְיִתֵּן הִיסְמָנֶיהָ: **שְׁלִישִׁי אוֹמֵר סְתָם.** אֲבֵידָה מְצָאתִי וְאֵינוֹ אוֹמֵר אֵיזֶה רֶגֶל הוּא לְמַצִּיאָתָהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִסְמוֹךְ הָאוֹבֵד עַל רֶגֶל הַבָּא וְיָבִין שֶׁזֶּהוּ רֶגֶל הָאַחֲרוֹן: (אתי

מָצָא תַּכְרִיכָּן שֶׁל שְׁטָרוֹת מִי נִיחָא לֵיהּ לְלוֹוֶה כּוֹ׳. וְא״ת אֵין נִיחָא לֵיהּ דְּכִי יַלְוֶה לְאַחַר דְּלִיהַדְּרוּ לֵיהּ לְדִידֵיהּ וְי״ל דְּאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַפְסִיד עִנְתָּה כְּדֵי לְהִיוֹת בְּסָפֵק רֵיוַח פַּעַם אַחֶרֶת: **חֲמִשָּׁה** עָשָׂר יוֹם. וְא״ת וְהָלָא א״י הִיא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה מֵאוֹת פַּרְסָה וּמִהֲלַךְ אָדָם עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת בְּיוֹם הֲוֵי אַרְבָּעִים יוֹם בְּאוֹרֶךְ וּירוּשָׁלַיִם מִן הַיַּרְדֵּן שֶׁהוּא תְּחוּם א״י מְהֲלַךְ יוֹם אֶחָד כְּדְאִיתָא בְּבֵיצָה (דף ה.) נִשְׁאַר מִצַּד אֶחָד ל״ט יָמִים וּי״ל דְּעֵם כְּרָמִים וּיְעָרִים הָיָה אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה אֲבָל מִיּשׁוּב לֹא הָיָה כָּל כָּךְ: **לֹא** בְּעֵינָן כּוּלֵּי הַאי. וְסָגֵי בְּתַלְתָּא יוֹמֵי וְא״ת דִּז׳ יָמִים וּמֶחְצָה צָרִיךְ דְּהַיְינוּ חֲצִי שֶׁל ט״ו יוֹם וְי״ל דְּכִי לֹא שְׁכִיחִי שַׁיְּירְתָּא וְאֵין הוֹלֵךְ בַּלַּיְלָה גַּם כָּל הַיּוֹם אֵינוֹ הוֹלֵךְ לְפִי שֶׁלֹּא יִמְצָא מָלוֹן בָּעֶרֶב: אבן

אֶלָּא הָא דִּתְנַן מָצָא תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת אוֹ אֲגוּדָה שֶׁל שְׁטָרוֹת ה״ז יַחֲזִיר הֲכִי נַמִּי דְּנִיחָא לֵיהּ לַלּוֹוֶה לְאַהֲדוּרֵי לֵיהּ לַמַּלְוֶה אֶלָּא אָמַר רָבָא סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא דִּכְתִיב וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּתְּנֶנּוּ קוֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֶׁנּוּ אֶלָּא דְּרִשֵּׁהוּ אִם רַמַּאי הוּא אוֹ אֵינוֹ רַמַּאי לָאו בְּסִימָנִין שְׁמַע מִינָּהּ אָמַר רָבָא אִם תִּמְצֵי לוֹמַר סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא אִם תִּמְצֵי לוֹמַר הָא פָּשִׁיט לֵיהּ סִימָנִין דְּאוֹרַיְיתָא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמֵימַר בְּדַשְׁנִינָן סִימָנִין וְסִימָנִין יָנִיחַ סִימָנִין וְעֵדִים יִנָּתֵן לְבַעַל הָעֵדִים סִימָנִין וְסִימָנִין וְעַד אֶחָד עַד אֶחָד כְּמַאן דְּלֵיתֵיהּ דָּמֵי וְיָנִיחַ עֵדֵי אֵרִיגָה וְעֵדֵי נְפִילָה תִּנָּתֵן לְעֵדֵי נְפִילָה דְּאַמְרִינָן זַבּוּנֵי זַבְּנָה וּמֵאִינִישׁ אַחֲרִינָא נָפַל מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ תִּנָּתֵן לְמִדַּת אָרְכּוֹ דְּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁעוֹרֵי קָא מְשַׁעַר לָהּ כַּד מְכַסֵּי לָהּ מָרָהּ וְקָאֵי וּמִדַּת אָרְכּוֹ לֹא מִשְׁתַּעַר לָהּ מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת גַּפָּיו יִנָּתֵן לְמִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וּמִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו יִנָּתֵן לְמִדַּת מִשְׁקָלוֹתָיו הוּא אוֹמֵר סִימָנֵי הַגֵּט וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַגֵּט יִנָּתֵן לָהּ בְּמַאי אִילִימָא בְּמִדַּת אָרְכּוֹ וְרָחְבּוֹ דִּלְמָא בַּהֲדֵי דְּנָקִיט לֵיהּ חֲזִיתֵיהּ אֶלָּא נָקֵב יֵשׁ בּוֹ בְּצַד אוֹת פְּלוֹנִי הוּא אוֹמֵר סִימָנֵי הַחוּט וְהִיא אוֹמֶרֶת סִימָנֵי הַחוּט יִנָּתֵן לָהּ בְּמַאי אִילִימָא בְּחִיוְרָא וּבְסוּמְקָא וְדִלְמָא בַּהֲדֵי דְּנָקִיט לֵיהּ חֲזִיתֵיהּ אֶלָּא בְּמִדַּת אָרְכּוֹ הוּא אוֹמֵר בַּחֲפִיסָה וְהִיא אוֹמֶרֶת בַּחֲפִיסָה יִנָּתֵן לוֹ מ״ט מִידַּע יָדְעָה דְּכָל מַה דְּאִית לֵיהּ בַּחֲפִיסָה הוּא דְּמָנַח לֵיהּ: **מתני׳** וְעַד מָתַי חַיָּיב לְהַכְרִיז עַד כְּדֵי שֶׁיַּדְּעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו דִּבְרֵי ר״מ ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר שָׁלֹשׁ רְגָלִים וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן שִׁבְעָה יָמִים כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה וְיַחֲזוֹר שְׁלֹשָׁה וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד: **גמ׳** תָּנָא שְׁכֵנֵי אֲבֵידָה מַאי שְׁכֵנֵי אֲבֵידָה אִילִימָא שְׁכֵינִים דְּבַעַל אֲבֵידָה אִי יָדַע לֵיהּ לֵיזוּל וְלְהַדְרֵיהּ נַהֲלֵיהּ אֶלָּא שְׁכֵנֵי מָקוֹם שֶׁנִּמְצֵאת בּוֹ אֲבֵידָה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כּוּ׳: וּרְמִינְהוּ בִּשְׁלֹשָׁה בְּמַרְחֶשְׁוָן שׁוֹאֲלִין אֶת הַגְּשָׁמִים ר״ג אוֹמֵר בִּז׳ בּוֹ (שֶׁהוּא) ט״ו יוֹם אַחַר הַחַג כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ אַחֲרוֹן שֶׁבָּא״י לְנַהֵר פְּרָת אָמַר רַב יוֹסֵף לֹא קַשְׁיָא כָּאן בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן כָּאן בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן דִּנְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא דִּכְתִיב בְּהוּ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לָרוֹב בְּעֵינָן כּוּלֵּי הַאי בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי דְּלֵא נְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא דִּכְתִיב בְּהוּ כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא אַלְפַּיִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים לֹא בְּעֵינָן כּוּלֵּי הַאי אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי וְהָא כְּתִיב וַיֵּשְׁבוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְגוֹ׳ וְהַמְשׁוֹרְרִים וְהַשּׁוֹעֲרִים וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵיהֶם וְכֵיוָן דְּהָכֵי הוּא אִפְּכָא מִסְתַּבְּרָא מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן דִּנְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא דִּמְצַוּוֹת עָלְמָא וּמִשְׁתַּכְּחִי שַׁיְּירְתָּא דְּאַזְלֵי בֵּין בִּימְמָא וּבֵין בְּלֵילְיָא לֹא בְּעֵינָן כּוּלֵּי הַאי וְסָגֵי בִּתְלָתָא יוֹמָא מִקְדָּשׁ שֵׁנִי דְּלֵא נְפִישֵׁי יִשְׂרָאֵל טוּבָא וְלֹא מִצַּוּוֹת עָלְמָא וְלֹא מִשְׁתַּכְּחִי שַׁיְּירְתָּא דְּאַזְלֵי בֵּין בִּימְמָא וּבֵין בְּלֵילְיָא בְּעֵינָן כּוּלֵּי הַאי רָבָא אָמַר לֹא שָׁנָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא שָׁנָא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי לֹא הִטְרִיחוּ רַבָּנָן בַּאֲבֵידָה יוֹתֵר מִדַּאי אָמַר רְבִינָא שְׁמַע מִינָּהּ כִּי מַכְרִיז גְּלִימָא מַכְרִיז דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז בְּעֵינָן לְמִטְפֵּי לֵיהּ חַד יוֹמָא לְעִיּוּנֵי בְּמָאנֵיהּ אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ גְּלִימָא מַכְרִיז שְׁמַע מִינָּהּ רָבָא אָמַר אֲפִילּוּ תֵּימָא אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז לֹא הִטְרִיחוּ רַבָּנָן בַּאֲבֵידָה יוֹתֵר מִדַּאי ת״ר רֶגֶל רִאשׁוֹן אוֹמֵר רֶגֶל שֵׁנִי אוֹמֵר רֶגֶל שֵׁנִי רֶגֶל שְׁלִישִׁי אוֹמֵר סְתָם וְאַמַּאי לֵימָא רֶגֶל שְׁלִישִׁי דְּלֵא אָתֵי לְאִחְלוּפֵי בְּשֵׁנִי שֵׁנִי נַמִּי אתיא

אגרות קודש

[ה׳תשל״ב]

פשוט שהכרח לארגן גם לימוד לנשים – ובהלכות הצריכות להן בפרט. וראה הל׳ ת״ת – לאדמו״ר הזקן ספ״א.

לכתבו בעניני ציבור – בהתייעצות עם עסקנים יר״ש שעל אתר.

בעניני בריאות – כהוראות רופא.

רש"י

אבן טוֹעֵן. מִפְּרַשׁ בִּירוּשַׁלְמִי בְּשֵׁם שֶׁהָאֶבֶן אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחוֹת כֵּךְ אֵין יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל עַל רוֹב טוֹבָה: **שָׁם** דְּמֵיהֶן. לְקַמָּן גַּבֵּי עִסְקָא דְּרַב סַפְרָא אִפְרַשׁ בְּע"ה: **עַד** כָּאן לֹא פְּלִיגִי אֶלָּא בְּנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לָאו דַּוְקָא נִשְׁתַּמֵּשׁ דְּאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ לְר"ע נַמִּי חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן כֵּיוָן דְּלִדִידֵיהּ אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ א"כ הֲוֵי שׁוֹלֵחַ יַד בְּפִקְדּוֹן וְאֲפִילּוּ הַחֲזִיר אֵין בְּכַךְ כְּלוּם דְּהָא ר"ע סָבַר בְּפֶרֶק הַמִּפְקִיד (לקמן דף מג:) דִּבְעִינַן דַּעַת בְּעָלִים אֶלָּא וְדַאי נִשְׁתַּמֵּשׁ לָאו דַּוְקָא כְּדִפְרִישִׁית אֶלָּא בְּשֶׁכַּר שִׁמּוּשׁ שְׁמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ קָאָמַר דְּלִרְבִּי טַרְפוֹן דְּאִית לֵיהּ דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן דִּבְהַהוּא הֲנָאָה דְּאִי מִיתְרַמֵּי לֵיהּ זְבִינָא שְׁקִיל לְהוּ וְזָבֵין בְּהוּ הֲוֵי עֲלֵיהוּ שׁוּמַר שָׂכָר וּלְר"ע דְּאָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן פָּטוּר אֲבָל אִם לֹא הָיָה מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ הָיָה פָּטוּר לְב"ע וְהַיְינוּ כְּרִבְּה: ודהוי

תוספות

(אַתְּיָא לְאַחְלוּפֵי בְּשֵׁנִי שֶׁמָּא יֵשׁ שֶׁהוּא סָבוּר שֶׁאֹמַר רֶגֶל שֵׁנִי): **אוּדְיָא** דְּדִינָרֵי. כְּלֵי מָלֵא זְהוּבִים: וְזוּ **הִיא** שֶׁשָּׁנִינוּ. בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (דף יט.) בְּחוֹנִי הַמְּעַגֵּל: **צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵת אֶבֶן טוֹעֵן.** אִם נִכְסַת בְּגִשְׁמִים שֶׁגָּבְהוּ הַגִּשְׁמִים לְמַעְלָה הַיְינוּ וַיֵּשׁ גִּשְׁמִים יוֹתֵר מִדַּאי וְאִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁיְּלֵכוּ: **חַיְּשִׁינָן לְרַמַּאי.** שֶׁמָּא שֶׁמָּע הָאוֹבֵד מִתְּאוֹנֵן בֵּין שֶׁבִּיעֲיָיו טַלִּיתִי נָאֲבֵדָה וְזֶה יוֹדֵעַ אֶת סִימָנֶיהָ וְהִשְׁשִׁמַּע אֶת מוֹצְאָהּ מַכְרִיז טַלִּית מְצָאתִי יָקוּם וְיִתֵּן סִימָנֶיהָ הִלְכָּךְ אֲבִידָתָהּ מַכְרִיז וְאֵינוֹ נוֹתֵן לֵב לוֹמַר טַלִּית זוּ אֲבַדְתִּי וְאֵלּוּ סִימָנֶיהָ: **אֵין לַדָּבָר סוֹף.** הַשְׁתָּא נַמִּי מַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ וְאָמַר אִם טַלִּית הִיא שֶׁמְּצָאתָ אֵלּוּ סִימָנֶיהָ: **אִי אַמְרַת בִּשְׁלָמָא אֲבִידְתָּא מַכְרִיז.** וְלֹא מִזְּכִּיר שֵׁם הַחֹבֵשׁ אֶצְטְרִיךְ תְּנָא לְאִשְׁמוּעִינָן דְּאוע"ג דְּאָמַר הַאי טַלִּית אֲבַדְתִּי צָרִיךְ לִיתֵּן סִימָנִין: **אֲמָרוּ לֵיהּ אֵין.** כִּסְבוּרִין שֶׁאֹמַר לָהֶן יְדִעִיתוּן בֵּיהּ דְּלָאו רַמַּאי הוּא שֶׁכַּךְ הָיָה לוֹ לִשְׁאָלָן: **מִסְתַּבְּרָא.** שָׁזֶה הָיָה דַּעְתָּן מִתְּחִילָּה וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם מַגִּיד וְחוֹזֵר וּמַגִּיד: **לֹא מַיְיתִי אִינִישׁ חוֹבָה לְנַפְשֵׁיהּ.** וּכְשֶׁהֲבִיאָן לֵב"ד בְּטוּחַ הָיָה שֶׁלֹּא יְעִידוּ חוֹבָתוֹ: **מתני'** כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל. אִם אֲבִידָה זוּ דָּבָר שֶׁיְּכוֹלִין לְהַאֲכִילוֹ אֶת שְׂכַר מַעֲשָׂיו כְּגוּן שׁוֹר וַחֲמוֹר יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל וְלֹא יִמְכּוֹר אוֹתוֹ הַמּוֹצֵא אִם שֶׁהוּ בְּעָלָיו מִלְּדָרְשׁוֹ שֶׁכָּל אָדָם נוֹחַ לוֹ בְּבַהֲמָתוֹ שֶׁהִכִּירָהּ בּוֹ כְּבָר וְלִימְּדָהּ לִרְצוֹנוֹ: **רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ.** שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֶנּוּ חֲצִי דָּמָיו שֶׁא"כ אֵין זוּ הַשָּׁבָה: **לְפִיכָךְ.** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **גמ'** וּלְעוֹלָם. וְכִי עַד עוֹלָם זָקוּק זֶה לִטְפֹּל בְּטוֹרַח שְׁמִירָה: **שָׁם** דְּמֵיהֶן. מוֹכְרָן וּמַנִּיחַ הַדְּמָמִים אֶצְלוֹ: **עֲגָלִים וּסְיָיחִין.** דִּקִּין שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵלָאכָה: **תַּרְנְגוֹלִין.** זְכָרִים שֶׁאֵין מִטִּילִין בֵּצִים: **כְּבֵהֵמָה גַּסָּה.** שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֶלֶת וּמִטַּפֵּל בָּהּ י"ב חֹדֶשׁ דְּיָכוֹל לְהַאֲכִילָהּ דְּמֵי בֵּצִים: **מִטַּפֵּל.** אנשמיטרא בְּלַע"ז: **הָא דְּרַעְיָא הָא דְּפִטּוּמָא.** הָא דְּקָתָנֵי שְׁלֹשָׁה [חֳדָשִׁים] בְּאֶרֶץ מַרְעֶה וּבִזְמַן הַדְּשָׁאִים שֶׁאֵין טִיפּוּלוֹ מְרוּבֶּה וְהָא דְּקָתָנֵי ל' [יוֹם] בִּזְמַן שֶׁאֵין מַרְעֶה וְצָרִיךְ לְפַטְּמָהּ עַל אֲבוּסָהּ מִמַּה שֶׁבַּבַּיִת שֶׁדָּמְיָה יְקָרִים: **רַבְּרְבֵי.** אוֹכְלִין הַרְבֵּה הִלְכָּךְ ג' יָמִים דְּהָא אוֹקִימְנָא בִּזְכָרִים: שֶׁלֹּא יַאֲכִיל עֲגֶל לַעֲגָלִים. מִן הָעֲגָלִים שֶׁנִּמְצָא לֹא יַאֲכִיל לוֹ דְּמֵי עֵגֶל: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי.** לְעִנְיַן לְהִתְחַיֵּב בְּאֲבִידָתוֹ:

אַתְּיָא לְאַחְלוּפֵי בָּרִאשׁוֹנָה הָא קָא אָתֵי רֶגֶל שְׁלִישִׁי ת"ר בָּרִאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁמָּצָא אֲבֵידָה הָיָה מַכְרִיז עֲלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים וְאַחַר רֶגֶל אַחֲרוֹן שִׁבְעַת יָמִים כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ שְׁלֹשָׁה וַיַּחֲזוֹר שְׁלֹשָׁה וַיַּכְרִיז יוֹם אֶחָד מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיָּבְנָה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַכְרִיזִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמִשֶּׁחָרַבוּ הָאֲנָסִים הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מוֹדִיעִין לְשִׁכֵּינָיו וְלִמְיוּדָעָיו וְדַיּוֹ מַאי מִשֶּׁחָרַבוּ הָאֲנָסִין דְּאַמְרֵי אֲבִידְתָּא לְמַלְכָּא רַבִּי אַמִּי אַשְׁכַּח אוּדְיָיא דְּדִינָרֵי חַזְיֵיהּ הַהוּא בַּר נַשׁ דְּקָא מִירְתַּת א"ל זִיל שְׁקוֹל לְנַפְשָׁךְ דְּלָאו פַּרְסָאֵי אֲנַן דְּאַמְרֵי אֲבִידְתָּא לְמַלְכָּא ת"ר גֶּאֱבֵן טוֹעֵן הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵידָה נִפְנָה לְשָׁם וְכָל מִי שֶׁמּוֹצֵא אֲבֵידָה נִפְנָה לְשָׁם זֶה עוֹמֵד וּמַכְרִיז וְזֶה עוֹמֵד וְנוֹתֵן סִימָנִין וְנוֹטְלָהּ וְזוּ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵת אֶבֶן הַטּוֹעֵן: **מתני'** אָמַר אֶת הָאֲבֵידָה וְלֹא אָמַר סִימָנֶיהָ לֹא יִתֵּן לוֹ וְהָרַמַּאי אע"פ שֶׁאָמַר סִימָנֶיהָ לֹא יִתֵּן לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַד דְּרוֹשׁ אָחִיךָ אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּדְרוֹשׁ אֶת אָחִיךָ אִם הוּא אִם אֵינוֹ רַמַּאי: **גמ'** אִתְּמַר רַב יְהוּדָה אָמַר אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז וְר"נ אָמַר גְּלִימָא מַכְרִיז רַב יְהוּדָה אָמַר אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז דְּאִי אַמְרַת גְּלִימָא מַכְרִיז חַיְּשִׁינָן לְרַמַּאי ר"נ אָמַר גְּלִימָא מַכְרִיז לְרַמַּאי לֹא חַיְּשִׁינָן דְּא"כ אֵין לַדָּבָר סוֹף תְּנַן אָמַר אֶת הָאֲבֵידָה וְלֹא אָמַר אֶת סִימָנֶיהָ ה"ז לֹא יִתֵּן לוֹ אִי אַמְרַת בִּשְׁלָמָא אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז הָא קמ"ל אע"ג דְּאָמַר גְּלִימָא כִּי לֹא אָמַר סִימָנִין לֹא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ אֶלָּא אִי אַמְרַת גְּלִימָא מַכְרִיז אָמַר אִיהוּ גְּלִימָא וְאָמַר אִיהוּ גְּלִימָא צְרִיכָא לְמֵימַר כִּי לֹא אָמַר סִימָנִין לֹא מְהַדְּרִינָן לֵיהּ אָמַר רַב סַפְרָא לְעוֹלָם גְּלִימָא מַכְרִיז אָמַר אִיהוּ גְּלִימָא וְאָמַר אִיהוּ סִימָנִין וּמַאי לֹא אָמַר אֶת סִימָנֶיהָ לֹא אָמַר סִימָנִין מוּבְהָקִין דִּידֵהּ: וְהָרַמַּאי אע"פ שֶׁאָמַר אֶת סִימָנֶיהָ ה"ז לֹא יִתֵּן לוֹ: ת"ר בָּרִאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵידָה הָיָה נוֹתֵן סִימָנִין וְנוֹטְלָהּ מִשֶּׁחָרַבוּ הָרַמָּאִין הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים לוֹ צֵא וְהָבֵא עֵדִים דְּלָאו רַמַּאי אַתְּ וְטוֹל כִּי הָא דַּאֲבוּהּ דְּרַב פַּפָּא אִירְכַּס לֵיהּ חֲמָרָא וְאַשְׁכְּחוּהּ אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר לֵיהּ זִיל אֵיתֵי סַהֲדֵי דְּלָאו רַמַּאי אַתְּ וְטוֹל אֲזָל אֵיתֵי סַהֲדֵי אָמַר לְהוּ דְּעִיתוּן בֵּיהּ דְּרַמַּאי הוּא אָמְרוּ לֵיהּ אֵין אָמַר לְהוּ אֲנָא רַמָּאָה אֲנָא אָמְרוּ לֵיהּ אֲנַן לָאו רַמַּאי אַתְּ קָאָמְרִינָן אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא מִסְתַּבְּרָא לֹא מַיְיתֵי אִינִישׁ חוֹבְתָּא לְנַפְשֵׁיהּ: **מתני'** כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל וְדָבָר שֶׁאֵין עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יִמְכֹּר שֶׁנֶּאֱמַר וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ מַה יְּהֵא בַּדָּמִים ר"ט אוֹמֵר יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן ר"ע אוֹמֵר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵין חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן: **גמ'** וּלְעוֹלָם אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף ג' יָמִים דְּהָא אוֹקִימְנָא בִּזְכָרִים: **לֹא** קָשְׁיָא הָא בְּרַבְרְבֵי הָא בְּזוּטְרֵי: וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל: תְּנוּ רַבָּנַן וַהֲשֵׁבוֹתוֹ לוֹ רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ שֶׁלֹּא יַאֲכִיל עֵגֶל לַעֲגָלִים וּסְיָיחִין אַוָּזָא לְאַוָּזִין וְתַרְנְגוֹל לְתַרְנְגוֹלִין: מַה יְּהֵא בַּדָּמִים רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר יִשְׁתַּמֵּשׁ וְכוּ': **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** אלא

אלא

אהוב יהודי, ה' יתברך יאהבך. עשה טובה ליהודי, ה' יתברך ייטיב לך. קרב יהודי, ה' יתברך יקרבך.

אַתְיָא לְאַחֲלוּפֵי בְּרֵאשׁוֹן – יטעו בני אדם ויחליפו ויסברו שהוא רגל ראשון. מתרצת הגמרא: הָא קָא אָתֵי רֶגֶל שְׁלִישִׁי – גם אם יטעו לא יפסידו, לפי שברגל השלישי יחזרו ויקבלו את אבידתם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זמן ומקום ההכרזה: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּרֵאשׁוֹנָה כָּל מִי שֶׁמָּצָא אֲבֵידָה הָיָה מַכְרִיז עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וְאַחַר רֶגֶל אַחֲרוֹן הִיה מכריז עוד שִׁבְעַת יָמִים, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ המאבד לביתו שְׁלֹשָׁה ימים, ויבדוק האם נאבד לו דבר מה, וְיַחֲזוֹר לירושלים כעבור שְׁלֹשָׁה ימים וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד אבדתי אבידה ואלו סימניה. אבל מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁכְּבָר בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, הִתְקִינוּ חכמים שֶׁיְּהוּ מַכְרִיזִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וּמִשֶּׁרָבוּ הָאֲנָסִים – שאונסים ולוקחים אבידות מהמוצאים, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מוֹדִיעִין לִשְׁכֵנָיו וְלִמְיוּדָּעָיו שמצא אבידה, וְדַיּוֹ בכך.

מבררת הגמרא: מַאי – מה הכוונה מִשֶּׁרָבוּ הָאֲנָסִין. ומבארת: אנסים הם שליחי המלכות דְּאָמְרֵי אֲבֵידְתָּא לְמַלְכָּא – שאומרים שכל אבידה שייכת למלך.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: רַבִּי אַמִּי אַשְׁכַּח אוּדְיָיא דְּדִינָרֵי – מצא כלי מלא דינרי זהב. חַזְיֵיהּ הַהוּא בַּר נַשׁ דְּקָא מִירְתַּת – ראה אותו אדם שרבי אמי מפחד, והבין שרבי אמי חושדו שהוא אנס. אָמַר לֵיהּ לרבי אמי, זִיל שְׁקוֹל לְנַפְשָׁךְ – קח את האבידה לעצמך, דְּלָאו פַּרְסָאֵי אֲנַן דְּאָמְרֵי אֲבֵידְתָּא לְמַלְכָּא – שאין אני מהפרסיים האומרים שכל אבידה שייכת למלכות.

הגמרא מביאה ברייתא בענין ההכרזה בירושלים: תָּנוּ רַבָּנָן, אֶבֶן טוֹעֶן הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵידָה נִפְנָה לְשָׁם וְכָל מִי שֶׁמּוֹצֵא אֲבֵידָה נִפְנָה לְשָׁם, זֶה עוֹמֵד וּמַכְרִיז שמצא אבידה, וְזֶה עוֹמֵד וְנוֹתֵן סִימָנִין, וְנוֹטְלָהּ. וְזוֹ הִיא האבן שֶׁשָּׁנִינוּ אודותיה במסכת תענית (יט.) במעשה עם חוני המעגל שהתפלל שירדו גשמים ואמר צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית – התכסתה אֶבֶן הַטּוֹעֶן מריבוי הגשמים, ואתפלל שיפסיקו הגשמים:

משנה

משנה זו מבארת למי אין צריך להחזיר אבידה: אם בא אדם וְאָמַר אֶת שם הָאֲבֵידָה וְלֹא אָמַר את סִימָנֶיהָ, לֹא יִתֵּן לוֹ. וְהָרַמַּאי – אדם החשוד ברמאות, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר את סִימָנֶיהָ, לֹא יִתֵּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ב) 'עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ', ופירשו חכמים (לעיל כז:), עַד שֶׁתִּדְרוֹשׁ אֶת אָחִיךָ אִם רַמַּאי הוא אִם אֵינוֹ רַמַּאי, שאם הוא רמאי, עליו להביא עדים שהאבידה שלו:

גמרא

אִתְּמַר, רַב יְהוּדָה אָמַר, אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז – המוצא אבידה עליו להכריז שמצא אבידה, בלי להזכיר את שמה. וְרַב נַחְמָן אָמַר, גְּלִימָא מַכְרִיז – עליו להכריז שמצא טלית, ולא רק שמצא אבידה.

הגמרא מבארת את מחלוקתם: רַב יְהוּדָה אָמַר אֲבֵידְתָּא מַכְרִיז מפני דְּאִי אָמְרַתְּ גְּלִימָא מַכְרִיז – שאם תאמר שעליו להכריז שמצא טלית, חַיְישִׁינַן – אנו חוששים לְרַמַּאי שישמע את בעל האבידה אומר לשכניו שטליתו נאבדה, ומכיר הוא את סימניה, וילך ויאמר את הסימנים ויקח את הטלית לעצמו. רַב נַחְמָן אָמַר גְּלִימָא מַכְרִיז משום שלְרַמַּאי לֵא חַיְישִׁינַן – לא חוששים, דְּאִם כֵּן שחוששים לרמאות, אֵין לְדָבָר סוֹף, מפני שגם אם יכריז שמצא אבידה, יכול הרמאי לנסות ולומר מצאת טלית ואלו סימניה.

הגמרא מקשה ממשנתינו על רב נחמן: תְּנַן, אָמַר המאבד אֶת שם הָאֲבֵידָה וְלֹא אָמַר אֶת סִימָנֶיהָ חֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לוֹ. ומקשה הגמרא: אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלְּמָא – המשנה מובנת אם תאמר כרב יהודה שאֲבֵידְתָּא מַכְרִיז, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – ומחדשת המשנה שאַף עַל גַּב דְּאָמַר המאבד שהאבידה היא גְּלִימָא, כִּי – כיון שלֹא אָמַר סִימָנִין, לֹא מַהְדְּרִינַן לֵיהּ – אין מחזירים לו אותה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר כרב נחמן שגְּלִימָא מַכְרִיז, וכי אם אָמַר אִיהוּ – המוצא, מצאתי גְּלִימָא וְאָמַר אִיהוּ – המאבד גְּלִימָא איבדתי, צְרִיכָא לְמֵימַר – האם המשנה צריכה לחדש כִּי – שכיון שלֹא אָמַר סִימָנִין לֹא מַהְדְּרִינַן לֵיהּ – אין מחזירים לו, הלא המאבד לא אמר כלום. ועל כרחך סוברת המשנה כרב יהודה שהמוצא מכריז רק שמצא אבידה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב סַפְּרָא, לְעוֹלָם המשנה סוברת כרב נחמן שגְּלִימָא מַכְרִיז, והמשנה מדברת במקרה שאָמַר אִיהוּ – המוצא גְּלִימָא מצאתי, וְאָמַר אִיהוּ – המאבד את הסִימָנִין. וּמַאי – ומה שאמרה המשנה שלֹא אָמַר אֶת סִימָנֶיהָ, כוונתה שלֹא אָמַר סִימָנִין מוּבְהָקִין דִּידָהּ – שלה:

שנינו במשנה: וְהָרַמַּאי אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר את סִימָנֶיהָ חֲרֵי זֶה לֹא יִתֵּן לוֹ:

תָּנוּ רַבָּנָן, בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁאָבְדָה לוֹ אֲבֵידָה הָיָה נוֹתֵן סִימָנִין וְנוֹטְלָהּ. מִשֶּׁרָבוּ הָרַמָּאִין, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים לוֹ צֵא וְהָבֵא עֵדִים דְּלֵאו רַמַּאי אַתְּ, וְטוֹל את האבידה.

הגמרא מביאה מעשה שבו הצריכו עדים: כִּי הָא – כמעשה זה, דַּאֲבוּהַּ דְּרַב פַּפָּא – שאביו של רב פפא אִירְכַּס לֵיהּ חֲמָרָא וְאַשְׁכְּחוּהָ – אבד לו חמור ומצאוהו, ורצה אביו של רב פפא ליטלו על פי סימנים. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא – בא לפני רבה בר רב הונא, אָמַר לֵיהּ רבה בר רב הונא, זִיל אַיְיתִי סָהֲדֵי דְּלֵאו רַמַּאי אַתְּ – לך והבא עדים שאינך רמאי וְטוֹל את החמור. אָזַל אַיְיתִי סָהֲדֵי – הלך והביא עדים. אָמַר לְהוּ – שאל רבה בר רב הונא את העדים, יְדָעִיתּוּן בֵּיהּ דְּרַמַּאי הוּא – האם יודעים אתם בו שהוא רמאי. והעדים טעו וסברו שנשאלו האם אינו רמאי, וְאָמְרוּ לֵיהּ אִין – כן. אָמַר לְהוּ אביו של רב פפא לעדים, אֲנָא רַמָּאָה אֲנָא – וכי אני רמאי, אָמְרוּ לֵיהּ העדים, אֲנַן לֵאו רַמַּאי אַתְּ קָאַמְרִינָן – אנו התכוונו לומר שאינך רמאי. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, מִסְתַּבְּרָא שזו היתה כוונת העדים מתחילה, שהרי לֹא מַיְיתִי אִינִישׁ חוֹבְתָּא לְנַפְשֵׁיהּ – אין אדם מביא עדים שיעידו לחובתו בבית דין, ולכן אין כאן אם הכלל (כתובות יח:) ש'כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד', ויכולים העדים לחזור בהם:

משנה

משנה זו עוסקת במוצא בעלי חיים שאבדו לבעליהם, ומבארת כיצד יש לנהוג בענין הוצאות הטיפול בהם: כָּל אבידה שהיא דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה מלאכה וְאוֹכֵל, ואפשר להאכילו על ידי שכר פעולתו, כגון שור וחמור שהמוצא יכול להאכילם במעות שמקבל עבור עבודתם, יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל – ישכור את הבהמה או ישכירנה לאחרים, ובמעות השכירות יאכילה, ולא ימכור אותה ויחזיר לבעליה את המעות, כיון שנח לו לאדם בבהמתו שמכירה אותו ורגילה לעשות את רצונו. וְדָבָר שֶׁאֵין עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, כלומר בעלי חיים שאי אפשר להאכילם את שכר פעולתם, כגון אווזים ותרנגולים, יִמָּכֵר וישיב לבעליו את המעות. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב ב) 'וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ', ומפרשים חכמים, רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, כלומר, השתדל להשיב לבעלים את אבידתו או את תמורתה, אבל אם מצאת בעל חי שאינו עושה ואוכל, אל תאכילהו ותגבה אחר כך מבעליו את מחצית דמיו תמורת האכלתו.

המשנה מבארת בדבר שאינו עושה ואוכל ומכרו המוצא, כיצד ינהג במעות שקיבל: מַה יְּהֵא בְּדָמִים, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן המוצא, וּלְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, ועליו לשלם לבעל האבידה את הדמים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵין חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן:

גמרא

שנינו במשנה שדבר שעושה ואוכל לא ימכרנו אלא יעשה ויאכל. הגמרא דנה כמה זמן הוא צריך לטפל באבידה. שואלת הגמרא: וְכִי לְעוֹלָם צריך המוצא לטפל בבעלי חיים שמצא. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, המוצא צריך לטפל בהם עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, ואחר כך רשאי למוכרם, ואת הדמים ישיב

המשך בעמוד רסב

אֶלָּא כְּשֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן – אלא מחמת ההיתר שיש לו להשתמש בדמי האבידה, אֲבָל לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן – אבל אם לא היה לו היתר השתמשות, אֵם אֲבִדוּ, פָּטוּר.

שואלת הגמרא: לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיובְתָּא דְּרַב יוֹסֵף – האם נאמר שיש להקשות מכאן על רב יוסף, דְּאִתְּמַר, שׁוֹמֵר אֲבֵידָה, רַבָּה אָמַר, דינו כְּשׁוֹמֵר חִנָּם שפטור על גניבה ואבידה, וחייב רק אם פשע. וְרַב יוֹסֵף אָמַר, דינו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שחייב בגניבה ואבידה, מפני שהוא מרויח בשמירה זו שנפטר מלתת צדקה לעני, כיון שהעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת באותה שעה. וקשה, שבמשנתינו מבואר שאם אין לו היתר השתמשות בדמי האבידה אינו חייב באחריותם, ואין מחייבים אותו כשומר שכר מחמת שנפטר מלתת צדקה לעני.

משיבה הגמרא: אָמַר לְךָ רַב יוֹסֵף, בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּחַיָּיב – לדברי הכל שומר אבידה נחשב שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה. כִּי פְּלִיגֵי – ומחלוקתם של רבי עקיבא ורבי טרפון היא, האם הוא מתחייב בְּאוֹנְסִין דְּשׁוֹאֵל, רַבִּי טַרְפוֹן סָבַר, שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּגַוְיֵיהוּ – התירו לו חכמים להשתמש בדמי האבידה, וַהֲוָה לֵיהּ שׁוֹאֵל עֲלַיְיהוּ – ומחמת כן דינו כשואל וחייב באונסין. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, לֹא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּגַוְיֵיהוּ – לא התירו לו חכמים להשתמש בדמי האבידה, הִלְכָּךְ לֹא הֲוֵי שׁוֹאֵל עֲלַיְיהוּ – ולכן אינו נחשב שואל ואינו חייב באונסין.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן שהנידון במשנה הוא לגבי אונסין, לְפִיכָךְ אם אבדו אינו חייב באחריותן דְּאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, לָמָּה לִי – מדוע צריכה המשנה לכותבו, הלא כיון שאסור לו להשתמש, פשוט שאינו חייב באונסין. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – אמנם היה מובן אם היית אומר שבִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה הוּא דִּפְלִיגֵי – שנחלקו האם שומר אבידה מתחייב בגניבה ואבידה, הֵיינוּ דְּקָתָנֵי – לכן כתבה המשנה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וּלְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, כלומר שפטור מגניבה ואבידה. והטעם שהוצרכה המשנה להשמיע כן, כיון דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – שהיה עולה על דעתך לומר שהמוצא את האבידה שׁוֹמֵר שָׂכָר הֲוֵי, וּכְדְרַב יוֹסֵף, וְלִכְן בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה מִחַיַּיב – הוא מתחייב אף אם לא יהיה לו היתר להשתמש במעות, קָא מַשְׁמַע לָן לְפִיכָךְ אם אבדו אינו חייב באחריותן, הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ – עכשיו שרבי עקיבא סובר שלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן – שאין לו היתר שימוש באבידה, שׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא הֲוֵי וְלִכְן לֹא מִחַיַּיב – אינו מתחייב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר כרב יוסף שבִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּחַיָּיב – שאין מחלוקת שמוצא אבידה נחשב שומר שכר וחייב בגניבה ואבידה, וּכִי פְּלִיגֵי בְּאוֹנְסִין דְּשׁוֹאֵל – ונחלקו האם דינו כשואל שחייב באונסין, יקשה מַאי – מדוע כתבה המשנה לְפִיכָךְ אינו חייב באחריותן דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הָכִי מִכְּעֵי לֵיהּ לְמִתְנָא – הלא כך היה למשנה לכתוב דְּרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, וַאֲנָא יָדַעְנָא – וממילא הייתי יודע דְּכֵיוָן דְּלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן – שאסור לו להשתמש במעות, לַאו שׁוֹאֵל הֲוֵי – אינו נחשב שואל וְאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, וקשה אם כן, לְפִיכָךְ דְּרַבִּי עֲקִיבָא לָמָּה לִי.

מתרצת הגמרא: מה שכתבה המשנה בדברי רבי עקיבא לפיכך אינו חייב באחריותן, הוא מִשּׁוּם לְפִיכָךְ דְּרַבִּי טַרְפוֹן שאמר שהמוצא ישתמש במעות ולפיכך אם אבדו חייב באחריותן, ואגב זה נקטה המשנה אף בדברי רבי עקיבא לפיכך.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וּלְפִיכָךְ אם אבדו חייב באחריותן דְּרַבִּי טַרְפוֹן לָמָּה לִי – מדוע צריכה המשנה לכותבו. מבארת הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת רבי טרפון, כֵּיוָן דְּשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּגַוְיֵיהוּ – כיון שהתירו לו חכמים להשתמש במעות, כְּמַאן דְּאִישְׁתַּמַּשׁ בְּגַוְיֵיהוּ דָּמֵי – הוא נחשב כמי שכבר השתמש בהם והרי הוא כשואל, וְחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן אף של אונסין. ומשום כך אמר רבי טרפון לפיכך, כלומר מחמת היתר השימוש לבדו הוא מתחייב באונסין.

שואלת הגמרא: כיצד ניתן לפרש בדברי רבי טרפון לפיכך אם אבדו חייב באחריותן שחייב המוצא אף באונסין, וְהָא אָבְדוּ קָתָנֵי, ומדובר על גניבה ואבידה ולא על אונסין.

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח מ"ח, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ובבואינו זה עתה משבת בראשית, וע"פ מאמר רבנו הזקן אשר הארת שבת בראשית מאירה בכל שבתות השנה ; ובתורתו בשם הבעש"ט שקיבל ממורו הבעל ח"י (הוא אחי' השילוני) אשר כל ימות השנה מקבלים משבת בראשית.

יהי רצון שבתחלת ופתח פרשת בראשית של התורה ושל העולם - יהי אור, גם בתחלת עניני העולם קטן זה האדם, הן עניניו שהם בבחי' שמים וצבאי' (ענינים רוחנים), הן עניניו שהם בבחי' ארץ וצבאי' (ענינים גשמיים).

אור לכל פירושיו, אור נראה ונגלה.

והדרך להמשיך את כל האמור עתה ולמטה מעשרה טפחים ובגלוי, מובן מתורת הבעש"ט, אשר אור האמור (אור שנברא ביום ראשון) גנזו בתורה.

והרי תכונת אור זה שאדם צופה ומביט בו - מסוף העולם ועד סופו, הנהגה ע"פ הוראות תורתנו תורת חיים - מסוף העולם (קטן - האדם) ועד סופו, בכל דרכיך דעהו.

בברכה לבשו"ט בכלל ובפרט

מ. שניאורסאהן

אֶלָּא כְּשֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אֲבָל לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אִם אָבְדוּ פָּטוּר לֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַב יוֹסֵף דְּאִתְּמַר שׁוֹמֵר אֲבֵידָה רַבָּה אָמַר כְּשׁ"ח רַב יוֹסֵף אָמַר כְּשׁ"ש אָמַר לָךְ רַב יוֹסֵף בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה דְּכ"ע לֹא פְּלִיגֵי דְּחַיָּיב כִּי פְּלִיגֵי בְּאוֹנְסִין דְּשׁוֹאֵל ר"ט סָבַר שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בְּגַוַּייהוּ וַהֲוָה לֵיהּ שׁוֹאֵל עֲלַיְיהוּ וְר"ע סָבַר לֹא שָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בְּגַוַּייהוּ הִלְכָּךְ לֹא הֲוֵי שׁוֹאֵל עֲלַיְיהוּ א"ה לְפִיכָךְ דְּאָמַר ר"ע לָמָּה לִי א"א בִּשְׁלָמָא בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה הוּא דִּפְלִיגֵי הַיְינוּ דְּקָתָנֵי ר"ע אוֹמֵר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן ס"ד אֲמִינָא שׁוֹמֵר שָׂכָר הֲוֵי כְּדְרַב יוֹסֵף וּבִגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה מְחַיֵּיב קָא מַשְׁמַע לָן לְפִיכָךְ הַשְׁתָּא דְּאַמְרַתְּ לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן שׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא הֲוֵי וְלֹא מְחַיֵּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה אֶלָּא אִי אַמְרַתְּ בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּחַיָּיב כִּי פְּלִיגֵי בְּאוֹנְסִין דְּשׁוֹאֵל מַאי לְפִיכָךְ דְּרַבִּי עֲקִיבָא הָכִי מִבָּעֵי לֵיהּ לְמִתְנָא ר"ע אוֹמֵר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וַאֲנָא יָדַעְנָא דְּכֵיוָן דְּלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לַאו שׁוֹאֵל הֲוֵי וְאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן לְפִיכָךְ דְּרַבִּי עֲקִיבָא לָמָּה לִי מִשּׁוּם לְפִיכָךְ דְּרַבִּי טַרְפוֹן וּלְפִיכָךְ דְּרַבִּי טַרְפוֹן לָמָּה לִי הָכִי קָאָמַר כֵּיוָן דְּשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בְּגַוַּייהוּ כְּמַאן דְּאִישְׁתַּמֵּשׁ בְּגַוַּייהוּ דָּמֵי וְחַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן וְהָא אָבְדוּ קָתָנֵי

כדרבה

תוספות

אֶלָּא. מִשּׁוּם שְׂכַר שִׁימּוּשׁ מָעוֹת אֲבָל שְׂכַר שְׁמִירַת מִצְוָה דְּנֵימָא מִגּוֹ דְּלֹא בָּעֵי לְמֵיתַב רִיפְתָּא לְעַנְיָא דְּהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה לֹא מְחַיְּיבִינַן לֵיהּ: **כְּשֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ.** לַאו דַּוְקָא אֶלָּא מִשּׁוּם שְׂכַר שִׁימּוּשׁ קָאָמַר מִפְּנֵי שֶׁמּוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן: **כְּשׁוֹמֵר חִנָּם.** וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא בִּפְשִׁיעָה: **כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר.** וְחַיָּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה דְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִצְוָה הוּא דְּהָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה: **כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּמְחַיֵּיב.** כְּדִין שׁוֹמֵר שָׂכָר: **מַאי לְפִיכָךְ דְּר"ע.** כֵּיוָן דְּאָמַר לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ מֵהֵיכָא תֵּיסַק אַדַּעְתִּין לְחִיּוּבֵיהּ דְּאִיצְטְרִיךְ לְמֵימַר אֵינוֹ חַיָּיב:

כדרבה

רש"י

וַהֲוֵי שׁוֹאֵל עֲלַיְיהוּ. תֵּימַהּ דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר וַהֲוָה לְוֶה עֲלַיְיהוּ וְאִם נֹאמַר דְּאִם בָּאוּ בְּעָלִים קוֹדֶם שֶׁהוֹצִיאָם חַיָּיב לְהַחֲזִיר אוֹתָם מָעוֹת עַצְמָם וְלֹא אֲחֵרִים הֲוָה א"ש דְּקָרֵי לֵיהּ שׁוֹאֵל אַף אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן דִּבְפֶרֶק הַמַּפְקִיד (לקמן דף מג.) פָּרִיךְ אִי נֶאֱנְסוּ חַיָּיב מַאי אִרְיָא הוֹצִיא כִּי לֹא הוֹצִיא נַמִּי וְהַשְׁתָּא אִי חַיָּיב לְהַחֲזִיר הֵן עַצְמָן כְּשֶׁיִּתְבַּע הַגִּזְבָּר אִם כֵּן לֹא קָנְאָם הַשּׁוּלְחָנִי בְּשֶׁלֹּא הוֹצִיאָם וְלֹא מָעַל כִּדְאָמַר פֶּרֶק הַשּׁוֹאֵל (לקמן דף צט.) לֹא בִּקַּע בּוֹ לֹא מָעַל כֵּיוָן שֶׁהַמַּשְׁאִיל יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ וְא"כ מַאי פָּרִיךְ כִּי לֹא הוֹצִיא נַמִּי אֶלָּא וַדַּאי אֲפִילּוּ אִם אוֹתָן הַמָּעוֹת עֲדַיִין בְּעַיִן אֵין צָרִיךְ לְהַחֲזִיר הֵן עַצְמָן וְי"ל דְּנָקַט שׁוֹאֵל מִשּׁוּם דְּנָקַט אוֹנְסִין דִּכְתִיב בִּקְרָא גַּבֵּי שׁוֹאֵל וְגַם לְפִי שֶׁמַּזְכִּיר שׁוֹמֵר חִנָּם וְשׁוֹמֵר שָׂכָר. רַ"ח וַה"ג פָּסְקוּ דַּהֲלָכָה כְּרַב יוֹסֵף מֵהַהִיא דְּאֵין בֵּין הַמּוּדָּר (נדרים דף לג:) דְּקָאָמַר וּמַחֲזִיר לוֹ אֲבֵידָתוֹ חַד אָמַר דַּוְקָא מַדִּיר לְמוּדָּר אֲבָל מוּדָּר לְמַדִּיר לֹא מִשּׁוּם דְּקָא מִתְהַנֵּי פְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף וְחַד אָמַר פְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף לֹא שְׁכִיחָא ש"מ דְּכוּלְּהוּ אִית לְהוּ דְּרַב יוֹסֵף וְאֵין זוֹ רְאָיָה דְּגַם רַבָּה מוֹדֶה דִּבְשָׁעָה שֶׁמִּתְעַסֵּק בַּאֲבֵידָה שֶׁפָּטוּר מִלְּמֵיתַב רִפְתָּא לַעֲנִיִּים אֶלָּא דס"ל דְּלֹא שְׁכִיחָא שֶׁיָּבֹא עָנִי בְּשָׁעָה שֶׁמִּתְעַסֵּק בָּהּ לְצוֹרְכָּהּ וְאֵין סְבָרָא שֶׁיְּהֵא שׁוֹמֵר שָׂכָר בַּעֲבוּר זֶה כֵּיוָן דְּלֹא שְׁכִיחַ דִּבְשָׁעָה שֶׁהָאֲבֵידָה בְּבֵיתוֹ וְאֵינוֹ מִתְעַסֵּק בָּהּ פְּשִׁיטָא דְּאַף לְרַב יוֹסֵף אֵינוֹ פָּטוּר מִלְּמֵיתַב רִפְתָּא לְעָנִי שֶׁהֲרֵי אָדָם שֶׁלָּבוּשׁ צִיצִית אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּפִילִּין בְּרֹאשׁוֹ וְכִי יִפָּטֵר מִכׇּל הַמִּצְוֹת וְהָא דִּלְקַמָּן (דף לא.) מוֹקֵי רָבָא קְרָא דְּוַהֲשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְגִינָּתוֹ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת וְקמ"ל דְּלֹא בְּעִינַן דַּעַת בְּעָלִים כִּדְמוֹקֵי רַב יוֹסֵף בְּפֶרֶק הַכּוֹנֵס (ב"ק דף נז. ושם) דְּרַבָּה מוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת שְׁמִירָה מְעוּלָּה כְּמוֹ בְּבֵיתוֹ וּמַיְיתֵי רְאָיָה מִינָּהּ דְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה כְּשׁוֹמֵר חִנָּם הֲוֵי אֵין רְאָיָה דַּהֲלָכָה כְּרַב יוֹסֵף דְּרַבָּה גּוּפֵיהּ הָדַר בֵּיהּ כְּשֶׁתֵּירֵץ לוֹ רַב יוֹסֵף דְּקמ"ל דְּלֹא בְּעִינַן דַּעַת בְּעָלִים וּמוֹקֵי לָהּ בְּגִינָּתוֹ הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת דְּהָא בִּקְרָא שׁוֹר וָשֶׂה כְּתִיב וּמוֹדֶה רַבָּה בְּבַעֲלֵי חַיִּים דַּהֲוֵי עֲלַיְיהוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר דְּאַנְקְטִינְהוּ נַגְרֵי בְּרַיְיתָא וּכְשֶׁרוֹצֶה לְהָבִיא רְאָיָה לִדְבָרָיו וְלֹא יָדַע שִׁינּוּיָא דְּרַב יוֹסֵף הָיָה צָרִיךְ לִדְחוֹק וּלְהַעֲמִיד בִּכְפוּתִים וְעוֹד דּוֹחֵק אַחֵר דַּהֲוֵי מוֹקֵי קְרָא לְגִינָּתוֹ שֶׁאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת וְאַשְׁמוּעִינַן קְרָא דַּהֲוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם וּלְרַבָּה אִית לֵיהּ מִסְּבָרָא דַּהֲוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם דְּלֹא מָטֵי הֲנָאָה לְיָדוֹ וְעוֹד י"ל דִּלְקַמָּן ה"פ הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלֹא מִינְטְרָא לְמַר כְּדְאִית לֵיהּ מִפְּשִׁיעָה וּלְמַר כְּדְאִית לֵיהּ מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה אַמַּאי פָּטוּר וְאִי דְּמִנְטְרָא לְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וּלְמַר כִּדְאִית לֵיהּ וְכוּ' וְשִׁלְהֵי הָאוּמָנִין (לקמן דף פא: ושם) דְּאָמַר ר"א יִשָּׁבַע שֶׁאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן וְיִטּוֹל מְעוֹתָיו ר"ע אוֹמֵר אָבַד הַמַּשְׁכּוֹן אָבְדוּ מְעוֹתָיו וּמוֹקֵי מַתְנִי' דְּהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן שׁוֹמֵר שָׂכָר דְּלֹא כְּר"א וּמַסִּיק דִּפְלִיגֵי בְּשׁוֹמֵר אֲבֵידָה וְקָאָמַר לֵימָא דְּרַב יוֹסֵף תַּנָּאֵי הִיא וּפֵרַשׁ"י דְּרַבָּה וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא דְּלֹא מָצֵי סָבַר כְּר"ע אִם כֵּן מַשְׁמַע דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבָּה דַּהֲוֵי כְּר"א דִּשְׁמוּתִי הוּא וְגַם דְּמַתְנִיתִי' לֹא אַתְיָא כְּוָותֵיהּ וְי"ל דְּרַבָּה וַדַּאי לַאו תַּנָּאֵי הִיא וַאֲפִילּוּ לְר"ע מִשּׁוּם מִצְוָה לֹא הֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר וְטַעְמָא דְּר"ע דְּאָמַר אָבְדוּ מְעוֹתָיו כִּדְשְׁמוּאֵל דַּאֲפִילּוּ בִּדְלָא שָׁוֵי שִׁיעוּר זוּזֵי אָבְדוּ כׇּל מְעוֹתָיו דַּהֲוֵי כְּאִילּוּ פֵּי' שֶׁאִם יֹאבַד הַמַּשְׁכּוֹן שֶׁיֹּאבְדוּ מְעוֹתָיו וְר"א לֵית לֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל וַאֲפִילּוּ שָׁוֵי שִׁיעוּר זוּזֵי לֹא אָבְדוּ מְעוֹתָיו אֶלָּא לְרַב יוֹסֵף כִּי נַמִּי מוֹקֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בִּדְשְׁמוּאֵל לֹא קָאֵי ר' אֱלִיעֶזֶר כְּוָותֵיהּ לְפִי מַה שֶּׁמְּדַמֶּה עַתָּה בְּמַסְקָנָא מַלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן לְשׁוֹמֵר אֲבֵידָה שֶׁהוּא פּוֹטֵר אֶת הַמַּלְוֶה בַּאֲבֵידָה אַלְמָא לֹא הֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר וּמְשַׁנֵּי דְּאָתֵי מִלְּתֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אֲפִי' כְּר"א וְתֵדַע דְּלֹא מָצִינוּ לְמֵימַר דְּרַבָּה לֹא מָצֵי סָבַר כְּר"ע דְּהָא בִּשְׁמַעְתִּין מַשְׁמַע דְּכוּלְּהוּ סָבְרֵי דְּרַבָּה וּלְר"ע נַמִּי הֲוֵי שׁוֹמֵר חִנָּם וְהָא דִּתְנַן פֶּרֶק שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שבועות דף מד. ושם) הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן וְאָבַד הַמַּשְׁכּוֹן שֶׁחַיָּיב בַּאֲבֵידָה מַה שֶּׁהַמַּשְׁכּוֹן יֶתֶר עַל הַחוֹב אַלִּיבָּא דְּרַבָּה מִבָּעְיָא לָן לְאוֹקְמָהּ בַּאֲבֵדָה בִּפְשִׁיעָה דְּלֹא הֲוֵי בֵּיהּ אֶלָּא שׁוֹמֵר חִנָּם דְּמַה שֶּׁכְּנֶגֶד הַחוֹב מַפְסִיד אֲפִילּוּ לֹא אָבַד בִּפְשִׁיעָה מִטַּעְמָא דִּשְׁמוּאֵל וְאֵין זֶה דּוֹחַק דְּה"נ כִּי בָּעֵי גְּמָרָא מֵעִיקָּרָא לְאוֹקְמָהּ פְּלוּגְתָּא דְּר"א וְר' עֲקִיבָא בִּדְשְׁמוּאֵל אוֹ בִּדְר' יִצְחָק וְלֹא הָיָה מְדַמֶּה לְשׁוֹמֵר אֲבֵידָה צָרִיךְ נַמִּי לְאוֹקְמָהּ מַתְנִי' דִּשְׁבוּעוֹת דְּמִיחַיֵּיב לְשַׁלֵּם בַּאֲבֵדָה מַה שֶּׁהַמַּשְׁכּוֹן יֶתֶר עַל הַחוֹב בַּאֲבֵדָה בִּפְשִׁיעָה דְּמִטַּעַם דִּשְׁמוּאֵל אוֹ דְּר' יִצְחָק אֵין לְחַיֵּיב הַמַּלְוֶה בַּאֲבֵידַת הַמַּשְׁכּוֹן אֶלָּא בְּמַה שֶּׁכְּנֶגֶד הַחוֹב וְאַדְּרַבָּה מִפ' הָאוּמָנִין (לקמן דף פב. ושם) יֵשׁ לְהוֹכִיחַ דַּהֲלָכָה כְּרַבָּה דְּאִי הֲלָכָה כְּרַב יוֹסֵף אַמַּאי מוֹקֵי גְּמָרָא אֶלָּא מַחְוַורְתָּא מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּר"א לוֹקְמָהּ בְּאֵין מַלְוֶה צָרִיךְ לְמַשְׁכּוֹן דַּהֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲפִי' לְר"א וּפְלוּגְתַּיְיהוּ בְּמַלְוֶה צָרִיךְ לְמַשְׁכּוֹן אֶלָּא וַדַּאי מִשּׁוּם דַּהֲלָכָה כְּרַבָּה וְאֵין הֲלָכָה כְּרַב יוֹסֵף וּלְדִידֵיהּ לֹא מָצֵי לְאוֹקְמָא מַתְנִיתִין כְּר"א וְעוֹד רְאָיָה מִפֶּרֶק הַמַּפְקִיד לקמן דף מג. ושם) דְּרַב נַחְמָן סָבַר נֶאֱנְסוּ לֹא אַלְמָא ס"ל דְּבַהֲנָאָה שֶׁמּוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לֹא הֲוֵי אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר וְהַיְינוּ כְּרַבָּה דִּלְרַב יוֹסֵף הֲוֵי שׁוֹאֵל וְאֵין לוֹמַר דְּהָכָא דַּהֲוֵי שׁוֹמֵר אֲבֵידָה דִּבְלֹא הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ הֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר הַשְׁתָּא דְּשָׁרוּ לֵיהּ לְאִשְׁתַּמּוֹשֵׁי בְּהוּ הֲוֵי שׁוֹאֵל אֲבָל הָתָם דְּלֹא מַיְירֵי בַּאֲבֵידָה מִשּׁוּם הֲנָאַת הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ לְבַד לֹא הֲוֵי אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר לֹא הִיא כֵּיוָן דְּבִשְׁבִיל הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ לְבַד לֹא הֲוֵי אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר כְּרַב נַחְמָן א"כ בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עוֹד פְּרוּטָה דְּרַב יוֹסֵף מִשּׁוּם שְׁמִירַת אֲבֵידָה אֵין סְבָרָא שֶׁיְּהֵא לוֹ דִּין שׁוֹאֵל דְּאָטּוּ אִם מוֹסִיפִין שָׂכָר לְשׁוֹמֵר יִהְיֶה לוֹ דִּין שׁוֹאֵל וְעוֹד דְּקי"ל כְּרַבָּה בַּר מִשָּׂדֶה עִנְיָן וּמֶחֱצָה וְלֵיכָּא לְמֵימַר דַּוְקָא בְּמִילֵּי דְּבָבָא בַּתְרָא כִּדְמְפָרֵשׁ בִּתְשׁוּבוֹת דְּרַב צֶמַח דְּהָא אָמַר פֶּרֶק מִי שֶׁאֲחָזוֹ (גיטין דף עד: ושם ד"ה הא) וְהָא קי"ל כְּרַבָּה וְלֹא קָאָמַר בְּהָא דַּהֲוָה מַשְׁמַע בְּהָא וְלֹא בְּמִילֵּי אַחֲרִינָא כִּדְקָאָמַר עַל רשב"ג וּבְפֶרֶק מִי שֶׁהוֹצִיאוּהוּ (עירובין דף נב:) בִּשְׁמַעְתִּין דְּהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ מִתְיַישֶּׁבֶת הַהֲלָכָה יוֹתֵר בְּמַה שֶּׁהֲלָכָה כְּרַבָּה לְגַבֵּי דְּרַב יוֹסֵף כִּדְפֵי' שָׁם רַשִׁ"י וּבְסֵדֶר תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים פּוֹסֵק דְּרַבָּה וְרַב יוֹסֵף הֲלָכָה כְּרַבָּה בַּר מִשָּׂדֶה עִנְיָן וּמֶחְצָה וְכׇל רַבּוֹתֵינוּ שָׁוִין דְּבִשְׁאָר דְּבָרִים סְתָמָא הֲלָכָה כְּרַבָּה אִי לֵיכָּא הוֹכָחָה כְּרַב יוֹסֵף: **לְפִיכָךְ** דְּרַבִּי טַרְפוֹן לָמָּה לִי. בִּשְׁלָמָא לְרַבָּה דִּלְפִיכָךְ דְּר"ע אַשְׁמוּעִינַן לַאֲפוּקֵי דְּרַב יוֹסֵף מָצִינוּ לְמֵימַר דִּלְפִיכָךְ דְּרַבִּי טַרְפוֹן מִשּׁוּם לְפִיכָךְ דְּר"ע אִי נַמִּי גַּם לְפִיכָךְ דְּר"ט אָתֵי לְמֵידַק נַמִּי דְּדַוְקָא מִשּׁוּם דְּמוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ חַיָּיב אֲבָל אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ פָּטוּר לַאֲפוּקֵי דְּרַב יוֹסֵף אֲבָל לְרַב יוֹסֵף מַאי לְפִיכָךְ וְקָשֶׁה דְּמַאי בָּעֵי מַאי לְפִיכָךְ הֲלֹא חִידּוּשׁ גָּדוֹל הִשְׁמִיעָנוּ דְּמֵעִיקָּרָא אַמְרִינָן דִּבְמַה שֶּׁמּוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לֹא הֲוֵי אֶלָּא שׁוֹמֵר שָׂכָר וְלֹא כְּשׁוֹאֵל דְּהָא אָבְדוּ קָתָנֵי דְּמַשְׁמַע סְתָם אֲבֵידָה בְּלֹא אוֹנֶס וְהַשְׁתָּא מִבָּעֵי לָן לְמֵימַר דְּמֵחֲמַת הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ הֲוֵי כְּשׁוֹאֵל וְאָבְדוּ הַיְינוּ שֶׁטָּבַע סְפִינָתוֹ בַּיָּם וְעוֹד דִּבְפֶרֶק הַמַּפְקִיד (לקמן דף מג. ושם) אִצְטְרִיךְ מַתְנִי' לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמֵחֲמַת הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ הֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר לְרַב נַחְמָן דְּאָמַר נֶאֱנְסוּ לֹא גַּבֵּי מַפְקִיד מָעוֹת אֵצֶל חֶנְוָונִי דְּקָתָנֵי צְרוּרִים לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּיב וְהָא מִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא הִיא דְּאֵינוֹ חַיָּיב בַּאֲבֵידָה כֵּיוָן דְּשׁוֹמֵר חִנָּם הוּא אֶלָּא סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּמוּתָּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּיב בְּאַחְרָיוּתָן וַהֲוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר לְרַב נַחְמָן דְּאָמַר נֶאֱנְסוּ לֹא וְכֵיוָן דַּאֲפִילּוּ לְמֶיהֱוֵי שׁוֹמֵר שָׂכָר מֵחֲמַת הֶיתֵּר תַּשְׁמִישׁ אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן כ"ש הָכָא דְּאָמַר דַּהֲוֵי שׁוֹאֵל דְּלַאו מִלְּתָא דִּפְשִׁיטָא הוּא דְּאִצְטְרִיךְ שַׁפִּיר לְאַשְׁמוּעִינַן אֶלָּא י"ל דְּלַאו קוּשְׁיָא הוּא אֶלָּא פֵּירוּשָׁא בְּעָלְמָא הוּא:

בזכוכית

מצווה לשון צוותא וחיבור, והעושה מצווה מתחבר עם העצמות ברוך הוא, שהוא המצווה את הציווי ההוא.

היום יום ח חשוון

כִּדְרַבָּה. בְּפֶרֶק הַזָּהָב (לקמן דף נח.) גְּבֵי בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שִׁקְלֵיהֶן: כִּדְמֵי אֲבֵידָה. שֶׁמְּכָרָהּ לְאַחֵר שֶׁנִּטְפַּל בָּהּ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: אֲבָל מָעוֹת אֲבֵידָה. כְּגוֹן שֶׁמְּצָא מָעוֹת בְּכִיס אוֹ שֶׁלֹּשׁ מִטְבָּעוֹת עֲשׂוּיִין כְּמִגְדָּלִין: **מתני'** אֶחָת לְשִׁלֹּשִׁים יוֹם. שֶׁמִּתְעַפְּשִׁין כְּשֶׁשּׁוֹהִים מִלְּפוֹתְחָן וְכָל סְפָרִים שֶׁלָּהֶן הָיוּ עֲשׂוּיִין בְּגִלְיוֹן: גּוֹלְלָן. מִתְּחִילָּתָן לְסוֹפָן שֶׁיִּכָּנֵס בָּהֶן הָאֲוִיר: בַּתְּחִלָּה. מה שֶׁלֹּא לְמַד מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁהוֹתוֹ לְפָנָיו: וְלֹא יִקְרָא אַחַר עִמּוֹ. לְפִי שֶׁזֶּה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְזֶה מוֹשֵׁךְ אֶצְלוֹ וְנִקְרָע: שׁוֹטְחָהּ לְצָרְכָּהּ. לִשְׁלוֹט בָּהּ אַוִּיר שֶׁלֹּא תִּכְלֶה וְלֹא תֹּאכַלְנָה עֹשׁ: לְצָרְכָּן. שֶׁמִּתְעַפְּשִׁים בְּקֶרֶקַע שֶׁצָּרִיךְ לְתִתָּן בְּקֶרֶקַע כִּדְאַמְרִינָן לְקַמָּן שֶׁזּוּ הִיא שְׁמִירָתָן וּלְפִיכָךְ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְפַרְקִים: אֲבָל לֹא לְשַׁחֲקָן. לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן זְמַן אָרוֹךְ שֶׁיִּשְׁתַּחֲקֵן אוז"ר בְּלַע"ז: לֹא יַגַּע בָּהֶן. זֶהָב אֵינוֹ מִתְעַפֵּשׁ בָּאָרֶץ וּזְכוּכִית שֶׁמָּא יִשָּׁבֵר: שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִיטּוֹל. דָּבָר שֶׁגְּנַאי הוּא לוֹ שֶׁאָדָם חָשׁוּב הוּא וְאֵין דַּרְכּוֹ לִיטּוֹל קוּפָּה שֶׁלּוֹ לְהַכְנִיסָהּ מִן הַחוּץ לְבֵית שֶׁמּוּר לֹא יִטּוֹל וּפָטוּר מֵהֶשְׁבַּת אֲבֵידָה דְּיִלְפִינָן מִוְּהִתְעַלַּמְתָּ: **גמ'** בֵּי כַּר חָכוּ. בְּבֵית פְּלוּגֵי הָעוֹשֶׂה תְּפִילִין מְצוּיִין לִימָּכֵר וְיִזָּזוּר וְיִקָּנֶה מִן הַדְּמִים: גּוֹלְלוּ. בְּכָל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ פַּעַם אַחַת: אם בִּשְׁבִילוֹ פָּתְחוּ. כּוּלָּהּ מִפְּרַשׁ לְקַמִּיהּ: מַאי אַרְיָא סַפָּר. שֶׁהוּא נוֹחַ לְהִתְקַלְקֵל בְּטִשְׁטוּשׁ וּקְרִיעָה: כַּאן שָׁנָה רַבִּי. בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (דף כט.) תָּנַן הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד אַחֵר וְאִם אָמַר לוֹ טוֹל חַפָּץ פְּלוּגֵי הֵימֶנָּה לֹא יְשַׁלְּחֶנּוּ בְּיַד אַחֵר שֶׁאֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיְּהֵא פִּקְדּוֹנוֹ בְּיַד אַחֵר וְאָמַר ר"ל עֲלָהּ כַּאן שָׁנָה רַבִּי בְּמִשְׁנָה זוֹ לִמְּדָנוּ רַבִּי שֶׁסְּתָם הַמִּשְׁנָיוֹת אֵין הַשּׁוֹאֵל כּוֹ' דְּבְכוּלְּהוּ שֶׁיְּהֵי לְמִימַר אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיְּהֵא פִּקְדּוֹנוֹ בְּיַד אַחֵר: מַאי עֲבִידְתֵּיהּ נַמִּי. קס"ד לְצוֹרְכּוֹ קָאָמַר וְלֹא לְצוֹרֶךְ סֵפֶר תּוֹרָה דְּהָא לְצוֹרֶךְ סֵפֶר תּוֹרָה תָּנָא לֵיהּ גּוֹלְלוּ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ לְהֵכִי פָּרְכִינַן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ דְּהַאי גַּבֵּי סֵפֶר תּוֹרָה לְקָרוֹת בּוֹ לְצוֹרֶךְ עַצְמוֹ: אם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ. לְהַנָּאַת ס"ת פָּתְחוּ וְקָרֵא בּוֹ מוּתָּר: בְּחֹדֶשׁ שְׁלֹשִׁים יוֹם. הֶחְדֵּשׁ מְמֻהָר לְהִתְעַפֵּשׁ מִן הַיְּשָׁן: אֵימָא אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִתְנִי' נַמִּי דִּקְתָנֵי קוֹרֵא בְּהֶן אַחַת לְשִׁלֹּשִׁים יוֹם וְלֹא מַפְלִיג בֵּין יָשָׁן לְחָדָשׁ ר"א בֶּן יַעֲקֹב הִיא: בְּעִנְיָן אֶחָד. בְּפַרְשָׁה אַחַת אֵין קוֹרִין: שְׁנֵי עִנְיָנִים. זֶה בְּדִבּוּר זֶה וְזֶה בְּדִבּוּר זֶה קוֹרִין דְּלֵא אָתֵי לִשְׁמוּטֵי מֵהֶדְדֵי: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֵרְדִּי אוּמָּן בְּבֵיתוֹ. שֶׁיְּאָרוֹג לוֹ טַלִּיתוֹת חֲדָשׁוֹת תָּמִיד: יַעֲבֹר כְּסוּתוֹ בְּכָל יוֹם. וְלִמְדֵנוּ דֶּרֶךְ דִּנְיעוּר קָשֶׁה לָהּ: בְּחַד. בְּאָדָם אֶחָד אֵין נִיעוּרוֹ קוֹרְעָהּ: שְׁנַיִם. הָאוֹחֲזִין בִּשְׁנֵי רָאשֶׁיהָ וּמְנַעֲרִין מִמְּתֻחִין אוֹתָהּ יוֹתֵר מִדַּאי וְקָשֶׁה לָהּ: דְּעָמְרָא. קָשֶׁה לָהּ שְׁנִמְתֹּחַת וְנִקְרַעַת: כָּסָא דְּחָרְשִׁין. נוֹחַ לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל מְכֻשָּׁפוֹת מִכּוֹס שֶׁל מַיִם פּוֹשְׁרִין וְאַיְּידֵי דְּאִיְּירֵי בְּמִילֵּי דְּרַבִּי יוֹחָנָן בְּהִלְכוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ נָקֵט הַנֵּי שְׁמַעְתָּא: צְוִיין. רוֹתֵהּ: צִיבְיָא. כָּל דָּבָר שֶׁנּוֹתְנִין לְתוֹךְ הַמִּשְׁקֶה אוֹ עֲשָׂבִים אוֹ תַּבְלִין אוֹ עִקְּרֵי בְּשָׂמִים קְרֵי צִיבְיָא: וְרוֹצֶה לְאַבְּדָן. לְלַמְּדֵנוּ בָּא שֶׁלֹּא יַרְגִּיל אָדָם בְּכָךְ שֶׁהְעוּשֹׁה אֵלֶּה מְאַבֵּד מֵהֵר הוֹן רַב: כִּתְנָא רוֹמִיתָא. דְּמִיהֶם יְקָרִין וּמִמְּהֵרִין לְכִלּוּת: תִּרְגֻּמָּה. לְהַרְ שְׁכִירוּת דְּפוֹעֲלִים: כְּתוֹרֵי. בְּפוֹעֲלִים הַמְנַהֲיגִים בְּשִׁוְּורֵי בעה"ב:

1 **בִּזְכוּכִית** לִבְנָה. וְא"ת וְהָא אַמְרִינָן פֶּרֶק עֶגְלָה
2 עֲרוּפָה (סוטה דף מח.) דְּמִשְׁחָרֵב
3 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּטֵלָה זְכוּכִית לִבְנָה וְי"ל דְּלֹא
4 בְּטֵלָה לְגַמְרֵי קָאָמַר אֶלָּא דְּלֹא שְׁכִיחָא דְּהָא רַב
5 הוּנָא תָּבַר זְכוּכִית חִיוְּרְתָּא בְּחוּפַּת בְּנוֹ פ' אֵין
6 עוֹמְדִין (ברכות דף לא. ע"ש):
בתורי

1 כִּדְרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה נִגְנְבוּ בְּלִסְטִים מְזוּיָּן אָבְדוּ
2 שֶׁטְּבָעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל
3 הֲלָכָה כְּר' טַרְפוֹן בְּיַד רַחֲבָה הָוָה לֵיהּ הַנְהוּ זוּזֵי
4 דְּיַתְמֵי אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר לֵיהּ מַהוּ
5 לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּגַוַּיְיהוּ א"ל הָכִי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
6 שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר' טַרְפוֹן א"ל אַבַּיֵּי וְלַאו אִתְּמַר

7 עֲלָהּ א"ר חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּדְמֵי אֲבֵידָה הוֹאִיל וְטָרַח בָּהּ אֲבָל מָעוֹת
8 אֲבֵידָה דְּלֹא טָרַח בְּהוּ לֹא וְהַנֵּי כְּמָעוֹת אֲבֵידָה דָּמוּ א"ל זִיל לֹא שָׁבְקוּ לִי דְּאִשְׁתֵּי לָךְ:
9 **מתני'** מָצָא סְפָרִים קוֹרֵא בָּהֶן אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת גּוֹלְלָן אֲבָל לֹא
10 יִלְמוֹד בָּהֶן בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחַר עִמּוֹ מָצָא כְּסוּת מְנַעֲרָהּ אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְשׁוֹטְחָהּ
11 לְצָרְכָּהּ אֲבָל לֹא לִכְבּוֹדוֹ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחוֹשֶׁת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְצָרְכָּן אֲבָל לֹא לְשָׁחֲקָן כְּלֵי
12 זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלָיהוּ מָצָא שַׂק אוֹ קוּפָּה וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ
13 לִיטּוֹל הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל: **גמ'** אָמַר שְׁמוּאֵל הַמּוֹצֵא תְּפִילִין בַּשּׁוּק שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן לְאַלְתַּר
14 מֵתִיב רָבִינָא מָצָא סְפָרִים קוֹרֵא בָּהֶן אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת גּוֹלְלָן גּוֹלְלָן
15 אֵין שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן לֹא אָמַר אַבַּיֵּי תְּפִילִין בֵּי בַּר חָבוּ מִשְׁכַּח שְׁכִיחֵי סְפָרִים לֹא שְׁכִיחֵי
16 ת"ר הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵירוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא
17 יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחַר עִמּוֹ וְכֵן הַמַּפְקִיד ס"ת אֵצֶל חֲבֵירוֹ גּוֹלְלוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר
18 חֹדֶשׁ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ אִם בִּשְׁבִילוֹ פָּתְחוֹ אָסוּר סוּמְכוּס אוֹמֵר בְּחָדָשׁ שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּיָשָׁן
19 שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ: אָמַר מַר הַשּׁוֹאֵל
20 סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵירוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר מַאי אַרְיָא ס"ת אַפִּ' כָּל מִילֵּי נַמִּי דְּאָמַר
21 ר"ש בֶּן לָקִישׁ כַּאן שָׁנָה רַבִּי אֵין הַשּׁוֹאֵל רַשָּׁאִי לְהַשְׁאִיל וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשָּׁאִי לְהַשְׂכִּיר ס"ת
22 אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ מַהוּ דְּתֵימָא נִיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּתִיעֲבַיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ קמ"ל פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא
23 בּוֹ פְּשִׁיטָא וְאֶלָּא לְמַאי שַׁיְּלֵיהּ מִינַּיהּ סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה
24 וְכֵן הַמַּפְקִיד ס"ת אֵצֶל חֲבֵירוֹ גּוֹלְלוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ מַאי עֲבִידְתֵּיהּ
25 גַּבֵּיהּ וְתוּ אִם בִּשְׁבִילוֹ פָּתְחוֹ אָסוּר הָא אַמְרַת פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ הָכִי קָאָמַר אִם כְּשֶׁהוּא
26 גּוֹלְלוֹ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ מוּתָּר אִם בִּשְׁבִילוֹ פָּתְחוֹ אָסוּר סוּמְכוּס אוֹמֵר בְּחָדָשׁ שְׁלֹשִׁים יוֹם
27 בְּיָשָׁן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ ר"א בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ ר"א בֶּן
28 יַעֲקֹב הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא אֶלָּא אֵימָא ר' אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁלֹשִׁים
29 יוֹם: אֲבָל לֹא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחַר עִמּוֹ: וּרְמִינְהוּ לֹא יִקְרָא פַּרְשָׁה וְיִשְׁנָה וְלֹא
30 יִקְרָא בּוֹ פַּרְשָׁה וְיִתְרַגֵּם וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יוֹתֵר מִג' דַּפִּין וְלֹא יִקְרְאוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּכֶרֶךְ
31 אֶחָד הָא שְׁנַיִם קוֹרִין אָמַר אַבַּיֵּי לֹא קַשְׁיָא כַּאן בְּעִנְיָן אֶחָד כַּאן בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים: מָצָא כְּסוּת
32 מְנַעֲרָהּ אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם: לְמִימְרָא דְּנִיעוּר מַעֲלֵי לָהּ וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נֵרְדִּי
33 אוּמָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יַנְעֵר כְּסוּתוֹ בְּכָל יוֹם וְקָשֵׁי לָהּ אֶחָד לִשְׁלֹשִׁים יוֹם מַעֲלֵי
34 לָהּ אִיבְּעֵית אֵימָא לֹא קַשְׁיָא הָא בְּחַד וְהָא בִּתְרֵי אִיבְּעֵית אֵימָא לֹא קַשְׁיָא הָא בִּידָא וְהָא
35 בְּחוּטְרָא אִיבְּעֵית אֵימָא לֹא קַשְׁיָא הָא בִּדְעַמְרָא הָא בִּדְכִיתְנָא א"ר יוֹחָנָן כָּסָא דְּחָרְשִׁין וְלֹא
36 כָּסָא דְּפוֹשְׁרִין וְלֹא אֲמָרָן אֶלָּא בִּכְלֵי מַתְּכוֹת אֲבָל בִּכְלֵי חֶרֶשׂ לֵית לָן בָּהּ וּבִכְלֵי מַתְּכוֹת
37 נַמִּי לֹא אֲמָרָן אֶלָּא דְּלֹא צְוִיץ אֲבָל דְּצְוִיץ לֵית לָן בָּהּ וְלֹא אֲמָרָן אֶלָּא דְּלֹא שָׁדָא בֵּיהּ צִיבְיָא אֲבָל שָׁדָא בֵּיהּ צִיבְיָא לֵית לָן
38 בָּהּ: וְא"ר יוֹחָנָן מִי שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו מָעוֹת הַרְבֵּה וְרוֹצֶה לְאַבְּדָן יִלְבַּשׁ בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית וְיִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וְאַל
39 יֵשֵׁב עִמָּהֶן יִלְבַּשׁ בִּכְלֵי פִּשְׁתָּן בְּכִתְנָא רוֹמִיתָא וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית בְּזוּגִיתָא חִיוַּרְתָּא וְיִשְׁכּוֹר פּוֹעֲלִים וְאַל יֵשֵׁב עִמָּהֶן תַּרְגּוּמָא
בתורי

ישראל נמשלו לכוכבים המתנוצצים בשמי רקיע, אשר לאורם לא יתעה גם ההולך במחשכי הלילה.

היום יום ה' חשוון

מתרצת הגמרא: פירוש תיבת 'אבדו' הוא כִּדְרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה (לקמן נח.), שמה שכתבה המשנה 'נִגְנְבוּ', כוונתה לגניבה בִּלְסָטִים מְזוּיָּין, שדינו של השומר כאנוס כיון שאינו יכול לעמוד נגדו. וכן 'אָבְדוּ', יש לפרש באופן שֶׁמָּבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם, ואבידה כזו, אונס היא. וכמו כן יש לפרש לדעת רב יוסף, שכוונת משנתינו 'אבדו' שהמעות אבדו באונס, והמחלוקת היא לענין אונסין.

פוסקת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן שמותר למוצא להשתמש במעות שקיבל ממכירת האבידה.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: בִּיד האמורא רַחֲבָה הָוָה לֵיהּ הִנְהוּ זוּזֵי דְּיַתְמֵי – היו מעות של יתומים שהופקדו אצלו, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף – בא לפני רב יוסף, וְאָמַר לֵיהּ – ושאל אותו, מַהוּ לְאִשְׁתַּמּוּשֵׁי בְּגַוַּיְיהוּ – האם רשאי אני להשתמש במעות אלו. אָמַר לֵיהּ רב יוסף, הָכִי – כך אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי טַרְפוֹן שמותר למוצא להשתמש במעות שקיבל ממכירת האבידה, וכמו כן יש להתיר לנפקד להשתמש במעות שהופקדו בידו. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, וְלָאו אִתְּמַר עֲלָהּ – וכי לא נאמר על דין זה אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּדְמֵי – במעות שקיבל ממכירת הָאֲבֵידָה, הוֹאִיל וְטָרַח בָּהּ באבידה בתחילה קודם שמכרה, אֲבָל מְעוֹת אֲבֵידָה – כשמצא מעות עצמם, דְּלֹא טָרַח בְּהוּ, לֹא. וְהָנֵי – ואותם מעות של יתומים כְּמְעוֹת אֲבֵידָה דְּמוּ שאין לו טירחה בשמירתם. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לרחבה, זִיל – לך, כיון שֶׁלֹּא שָׁבְקוּ לִי דְּאֶשְׁרֵי לָךְ – לא הניחו לי להתיר לך להשתמש במעות:

משנה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת ביצד צריך לטפל באבידה שהיא בעלי חיים, מבארת המשנה כיצד יש לטפל בשאר סוגי האבידות ולשומרם שלא יתקלקלו, ומתי ובאיזה אופן מותר לו להשתמש באבידה: מָצָא סְפָרִים שאם ישהו זמן רב מבלי לפותחם יכולים הם להתקלקל, קוֹרֵא בָּהֶן המוצא אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם, וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, גּוֹלְלָן מתחילתם לסופם, כדי שיכנס בהם אויר. אֲבָל לֹא יִלְמוֹד בָּהֶן בַּתְּחִלָּה – דבר שעדיין לא למד, שבאופן זה צריך לשהות הרבה במקום אחד, ותתבלה היריעה מרוב שימוש. וְלֹא יִקְרָא אדם אַחֵר ביחד עִמּוֹ, מפני שזה מושך לכאן וזה מושך לכאן, והספר עלול להיקרע.

מָצָא כְּסוּת [–בגדו], מְנַעֲרָהּ אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם, וְשׁוֹטְחָהּ באויר לְצָרְכָּהּ – כדי שישלוט בה אויר ולא יאכלנה עש, אֲבָל לֹא ישטח אותה לְכָבוֹדוֹ, כגון לקשט בה את ביתו.

מצא כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחוֹשֶׁת שלצורך שמירתם יש ליתנם בקרקע, ויש לחוש שיתעפשו שם, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לפרקים לְצָרְכָּן, אֲבָל לֹא ישתמש בהם לזמן מרובה שעלולים לבוא משום כך לְשַׁחֲקָן.

מצא כְּלֵי זָהָב שאינם מעלים חלודה מחמת הקרקע, וּכְלֵי זְכוּכִית שעלולים להישבר, לֹא יַנִּיחֵם בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלָיו הנביא ויגלה למי הם שייכים.

המשנה מבארת שאם אין זה לפי כבודו ליטול את האבידה, הוא פטור מהשבתה: מָצָא שַׂק אוֹ קוּפָּה – סל גדול, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִיטּוֹל מהחוץ ולהכניסו לבית שמור, כגון שהוא אדם חשוב, הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל – אינו חייב ליטול את האבידה:

גמרא

הגמרא מביאה דין בענין מוצא תפילין: אָמַר שְׁמוּאֵל הַמּוֹצֵא תְּפִילִּין בַּשּׁוּק, שָׁם דְּמֵיהֶן – אומד את שויים של התפילין וּמְנִיחָן לְאַלְתַּר – ומניח את הדמים אצלו.

רבינא מקשה על שמואל: מָתִיב – הקשה רָבִינָא, שנינו במשנתינו, מָצָא סְפָרִים קוֹרֵא בָּהֶן אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם, וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת גּוֹלְלָן, ומשמע שגּוֹלְלָן אין – כן, אבל שָׁם דְּמֵיהֶן וּמְנִיחָן לֹא, וקשה על שמואל שהתיר למוצא תפילין לשומם ולהניח את הדמים אצלו. מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, תְּפִילִּין בֵּי בַּר חָבוּ מִשְׁכַּח שְׁכִיחֵי – אצל בר חבו [שהיה הסופר באותו הזמן] מצויים הרבה תפילין למכירה, וכשיבואו הבעלים יוכלו בקלות לקנות תפילין במעות שקיבל השומר תמורת התפילין. אך משנתינו מדברת בִּסְפָרִים שלֹא שְׁכִיחֵי – שאינם מצויים, ולכן אף אם יתן לבעלים את המעות שקיבל תמורת הספר, יתכן שלא ימצא לקנות ספר כמו זה שאבד לו.

הגמרא מביאה ברייתא שדנה בשמירה על ספר תורה: תָּנוּ רַבָּנַן, הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵירוֹ, הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאָדָם אַחֵר, ויכול לִפּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה – דבר חדש, שבאופן זה צריך לשהות הרבה במקום אחד, ונמצאת היריעה מתבלה. וְלֹא יִקְרָא אדם אַחֵר יחד עִמּוֹ, מפני שזה מושך לכאן וזה מושך לכאן, והספר עלול להיקרע. וְכֵן הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה אֵצֶל חֲבֵירוֹ, הנפקד גּוֹלְלוֹ מתחילתו לסופו כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וכשגוללו, אם רוצה, פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, אבל אִם בִּשְׁבִילוֹ פְּתָחוֹ, אָסוּר לו לעשות כן. סוּמְכוֹס אוֹמֵר, בְּחָדָשׁ שממהר להתעפש, פותחו כל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְיָשָׁן שאינו ממהר להתעפש פותחו כל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֶחָד זֶה – חדש, וְאֶחָד זֶה – ישן, פותחם אחת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ:

הגמרא דנה בדברי הברייתא: אָמַר מַר, הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵירוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר. שואלת הגמרא: מַאי אַרְיָא – מדוע נקט התנא דווקא סֵפֶר תּוֹרָה, הלא אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי – שאר דברים שאינם יכולים להתקלקל בנקל נַמִּי אסור לשואל להשאיל לאחר, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ (גיטין כט.) על המשנה (שם) השולח גט לאשתו ואמר לשליח שקודם נתינת הגט לאשה יטול ממנה חפץ פלוני, אין השליח רשאי לשלוח אחר תחתיו, משום שאין רצונו של הבעלים שיהיה פקדונו ביד אחר, ואמר על כך ריש לקיש, כָּאן שָׁנָה רַבִּי שֵׁאין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר. משיבה הגמרא: בְּסֵפֶר תּוֹרָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – נצרך התנא להשמיענו, כיון דְּמֵהוּ דְּתֵימָא – שהיה מקום לומר שהמשאיל ספר תורה אינו מקפיד אם השואל ישאילנו לאחר, כיון שִׁנְיָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּתִיעֲבִיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ – שנח לו לאדם שתיעשה מצוה בממונו, קָא מַשְׁמַע לָן שגם בספר תורה מקפיד הבעלים שלא ישאילנו השואל לאדם אחר.

שנינו בברייתא: אדם השואל ספר תורה פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט שאדם השואל ספר תורה מותר לו להשתמש בו, וְאֶלָּא לְמַאי שַׁיְילֵיהּ מִינֵּיהּ – שאם לא כן למה שאל את הספר. משיבה הגמרא: סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ – התנא רצה להשמיענו את הסיפא, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה, ומשום כך השמיענו אף את הרישא לגבי שואל ספר תורה שרשאי הוא לקרוא בו.

שנינו בברייתא: וְכֵן הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה אֵצֶל חֲבֵירוֹ, גּוֹלְלוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, ואם רצה, פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ. והבינה הגמרא שמותר לו לקרוא בספר אף לצרכו, ושואלת הגמרא: מַאי עֲבִידְתֵּיהּ גַּבֵּיהּ – מה מעשיו אצל הספר, כלומר מדוע שיוכל לקרוא בספר, הלא הוא אינו שואל אלא רק שומר, וְתוּ – ויותר מזה יש להקשות על מה שממשיכה הברייתא, אִם בִּשְׁבִילוֹ פְּתָחוֹ, הדין הוא שאָסוּר לו לעשות כן. וקשה, הָא אָמְרַתְּ – הרי בתחילת הברייתא אמר התנא פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, ומשמע שמותר לו להשתמש בספר לצרכו. משיבה הגמרא: הָכִי קָאָמַר – כך כוונת הברייתא, אִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ כדי שלא יתעפש פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, מוּתָּר, אבל אִם בִּשְׁבִילוֹ פְּתָחוֹ, אָסוּר.

שנינו בברייתא: סוּמְכוֹס אוֹמֵר, בְּחָדָשׁ שממהר להתעפש, על השומר לפותחו כל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבְיָשָׁן שאינו ממהר להתעפש, פותחו אחת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֶחָד זֶה – חדש, וְאֶחָד זֶה – ישן, פותחם אחת לִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. שואלת הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא, שהרי מדברי סומכוס שחילק בין ספר חדש לספר ישן, משמע שתנא קמא סובר שפותחם רק אחת לשנים עשר חודש. משיבה הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אמור כך, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֶחָד זֶה – חדש וְאֶחָד זֶה – ישן, פותחם אחת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם:

שנינו במשנה: אֲבָל לֹא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ:

המשך בעמוד ל

בְּתוֹרֵי – בפועלים המנהיגים את שוריו של בעל הבית, ועל ידם נעשית חרישת הכרמים ובצירתם, **דְּנָפֵישׁ פְּסִידֵיהוּ** – שאם אין משגיחים עליהם נגרם הפסד מרובה, כיון שאינם חסים על ממון בעל הבית ומוליכים את השוורים מעל הגפנים והנטיעות ומקלקלים אותם, ואף השוורים ניזוקים מזה:

שנינו במשנה: **שׁוֹטְחָהּ לְצוֹרְכָּהּ אֲבָל לֹא לְכִבּוּדוֹ וְכוּ׳:**

אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו חכמי הגמרא, השתמשות **לְצוֹרְכוֹ וּלְצוֹרְכָּהּ מַאי** – האם מותרת או לא. מביאה הגמרא ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו במשנה **שׁוֹטְחָהּ לְצוֹרְכָּהּ**, ומשמע **שֶׁלְּצוֹרְכָּהּ אִין** – מותר לשוטחה, **הָא** – אבל **לְצוֹרְכוֹ וּלְצוֹרְכָּהּ, לָא.** דוחה הגמרא: **אֵימָא** – ראה את **הֵיפָא** של המשנה, ששנינו **אֲבָל לֹא לְכִבּוּדוֹ**, ומשמע **שֶׁלְּכִבּוּדוֹ הוּא דְּלָא, הָא** – אבל **לְצוֹרְכָּהּ וּלְצוֹרְכוֹ, שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר, ונמצא שהדיוק מהרישא והדיוק מהסיפא סותרים זה את זה, **אֶלָּא** על כרחך **מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ** – אי אפשר לפשוט מהמשנה את הספק.

הגמרא פושטת את הספק ממה ששנינו לגבי מוצא כסות: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בברייתא, **לֹא יִשְׁטָחֶנָּה לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה וְלֹא עַל גַּבֵּי מָגוֹד** [–יתד] **לְצָרְכוֹ, אֲבָל יִשְׁטָחֶנָּה עַל גַּבֵּי מִטָּה וְעַל גַּבֵּי מָגוֹד לְצָרְכָּהּ.** ואם **נִדְּמְנוּ לוֹ אוֹרְחִים, לֹא יִשְׁטָחֶנָּה לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה וְלֹא עַל גַּבֵּי מָגוֹד, בֵּין לְצוֹרְכוֹ וּבֵין לְצוֹרְכָּהּ,** משום שהוא מתכבד בה בפני האורחים. ומוכח שאסור לשטוח לצרכו ולצרכה. דוחה הגמרא: **שֶׁאנִי הָתָם** – שונה אופן זה שנזדמנו לו אורחים, כיון **דְּמִקְלָא קָלֵי לֵהּ** – שעל ידי שטיחת הכסות הוא שורף אותה, כלומר מזיק לה, **אִי מִשּׁוּם עֵינָא** – או משום שתשלוט בה עין רעה של האורחים, **אִי מִשּׁוּם גַּנְבֵי** – או משום החשש שמא יגנובוה האורחים.

הגמרא פושטת את הספק ממה ששנינו לגבי עגלה ערופה: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בברייתא, **הִכְנִיסָהּ** לעגלה **לִרְבָקָה** – לצמד בקר שקושרים בו שתים או שלוש פרות, כדי שתינק מאימה, **וְתוֹךְ** כדי **הֵינִיקָה דָּשָׁה** את התבואה יחד עם חברותיה, **כְּשֵׁרָה** להיות עגלה ערופה אף על פי שנאמר (דברים כא ג) ׳**וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא** עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל׳, ועגלה זו נעשתה בה עבודה, והטעם, מפני שהכניסה לצורכה ולא התכוין שתדוש ואין זה נחשב שנעשתה בה עבודה. אבל אם הכניסה בין הפרות בשעה שהן דשות **בִּשְׁכִיל שֶׁתִּינַק** וגם בשביל **שֶׁתְּדוּשׁ, פְּסוּלָה,** מפני שהכניסה גם לצורכו, וזה נחשב שנעשתה בה עבודה. מוכיחה הגמרא: **וְהָא הָכָא** – והרי באופן זה, **דִּלְצוֹרְכוֹ וּלְצוֹרְכָּהּ הוּא, וְקָתָנֵי** – ושנינו **שֶׁפְּסוּלָה,** ואם כן נפשוט מכאן שגם לגבי אבידה אסור לשטוח את הכסות לצרכו ולצרכה, כיון שהוא נחשב כמשתמש לצורכו.

דוחה הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדין של עגלה ערופה, משום **דְּאָמַר קְרָא** (דברים כא ג) ׳**אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ׳ מִכָּל מָקוֹם,** שאם התורה היתה כותבת ׳עֻבַּד׳, היית אומר שאין העגלה נפסלת אלא אם עשה בה עבודה, ואם הכניסה לצורכו ולצורכה אין זה נחשב שעשה בה עבודה, אבל משמעות התיבה ׳עֻבַּד׳ היא שכל שנעשתה בה עבודה ואפילו ממילא, נפסלה, ולכן גם אם הכניסה לצורכו ולצורכה נפסלה, שהרי סוף סוף נעשתה בה עבודה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שכל שנעשתה בה עבודה נפסלה, **אֲפִילּוּ בְּרֵישָׁא** שהכניסה רק לצורכה **נַמִּי** – גם תפסל, שהרי סוף סוף נעשתה בה עבודה. מתרצת הגמרא: **הָא** – דינים אלו ששנינו לגבי עגלה ערופה, **לָא דָּמְיָא אֶלָּא לְהָא** – אינם דומים אלא לפרה אדומה, **דְּתַנֵּן, שָׁכַן עָלֶיהָ** – על פרה אדומה **עוֹף, כְּשֵׁרָה,** ואף על פי שנאמר בתורה (במדבר יט ב) ׳**אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל**׳ ומשמע שכל עול פוסל בה, מכל מקום אינה נפסלת בעליית העוף כיון שאין לבעלים שום ענין ותועלת בעליה זו, אך אם **עָלָה עָלֶיהָ זָכָר** לבועלה, **פְּסוּלָה,** כיון שנוח לבעלים בעליה זו שעל ידה הוא מעמיד ממנה ולדות, וכמו שאין הפרה נפסלת אלא אם נוח לבעלים בעליה זו, כך בעגלה שהכניסה לרבקה כדי שתינק, ואין לו תועלת במה שהיא דשה כיון שהתבואה נידושת על ידי הפרות האחרות, אינה נפסלת בכך, אבל בסיפא שהכניסה גם כדי שתדוש וודאי נוח לו בזה, נפסלה, שהרי כשנוח לו בעבודתה, נפסלת גם כשנעשתה בה עבודה ממילא.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מה הטעם לחלק אם נוח לבעלים והם חפצים בדבר או שלא נוח להם ואינם חפצים בדבר. מבארת הגמרא: **כִּדְרַב פַּפָּא, דְּאָמַר רַב פַּפָּא** על הפסוק שנאמר לגבי עגלה ערופה (דברים כא ג) ׳**אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ׳, אִי כְּתִיב** – אם היה כתוב בפסוק ׳**עוֹבֵד׳ וְקָרִינָן** – וגם היינו קוראים ׳**עָבַד׳, הָוָה אֲמִינָא** – היינו אומרים שעגלה ערופה נפסלת כל שנעשתה בה מלאכה **וַאֲפִילּוּ מִמֵּילָא,** וכן פרה אדומה היתה נפסלת בכל עליה ואפילו ממילא, והיה הדין שגם אם עלה עליה עוף נפסלה. **וְאִי כְּתִיב** – ואם היה כתוב ׳**עָבַד׳ וְקָרִינָן** – וגם היינו קוראים ׳**עָבַד׳, הָוָה אֲמִינָא** – היינו אומרים שאין העגלה נפסלת **עַד דְּעָבַד בָּהּ אִינְהוּ** – עד שיעשה בה הבעלים עבודה בידים, וכן פרה אדומה לא היתה נפסלת אפילו אם עלה עליה זכר, אמנם **הַשְׁתָּא דִּכְתִיב** – עכשיו שכתוב בפסוק ׳**עָבַד**׳ שמשמע שנפסלה רק אם עשה בה עבודה בידים, **וְקָרִינָן** – ואנו קוראים את הפסוק ׳**עוֹבֵד**׳ שמשמע שגם אם נעשית בה מלאכה מאליה נפסלה, הרי זה בא ללמד, **שִׁבְעִינָן עוֹבֵד דּוּמְיָא דְּעָבַד** – שצריך שהמלאכה הנעשית מאליה תהיה דומה למלאכה שנעשית על ידי הבעלים, **מַה עָבַד דְּנִיחָא לֵיהּ** – וכמו שמלאכה הנעשית על ידי הבעלים נעשית ברצון הבעלים, **אַף עוֹבֵד דְּנִיחָא לֵיהּ** – כך אין העגלה נפסלת על ידי מלאכה אלא אם נוח לבעלים במלאכה זו:

שנינו במשנה: **כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחוֹשֶׁת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְצָרְכָּן אֲבָל לֹא לִשְׁחָקָן וְכוּ׳:**

תָּנוּ רַבָּנַן, הַמּוֹצֵא כְּלֵי עֵץ, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יְרַקְּבוּ. מְצָא כְּלֵי נְחוֹשֶׁת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחַמִּין וְכֹל שֶׁכֵּן בְּצוֹנָן, אֲבָל לֹא עַל יְדֵי הָאוּר – לא יתן הכלי על האש, **מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִיקָן** – שהוא שוחק על ידי האש את הכלי. מצא **כְּלֵי כֶסֶף, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּצוֹנָן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁחִירָן.** מצא **מְגֵרִיפוֹת** – כלי העשוי לגרוף כירות ולהפריד בין תאנים המודבקים זה לזה **וְקַרְדּוּמוֹת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּרַךְ** – לגרוף דבר רך, **אֲבָל לֹא בְּקָשֶׁה** – לגרוף דבר קשה, **מִפְּנֵי שֶׁמַּפְחִיתָן** – שהם נפגמים על ידי זה. מצא **כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית, לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלִיָּהוּ.** מוסיפה הברייתא, **כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ** שישתמש בכלים **בַּאֲבִידָה, כָּךְ אָמְרוּ בְּפִקָּדוֹן.**

שואלת הגמרא: **פִּקָּדוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ גַּבֵּיהּ** – מדוע חייב הנפקד לטפל בכלים, הלא המפקיד עצמו יכול לשמור על חפציו שלא יתקלקלו. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אַדָּא בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת,** מדובר **בְּפִקָּדוֹן שֶׁהָלְכוּ בַּעֲלֵיהֶן לִמְדִינַת הַיָּם,** ואינם יכולים לטפל בחפציהם והרי זה כמו אבידה:

שנינו במשנה: **מָצָא שַׂק אוֹ קוּפָּה [וְכָל דָּבָר] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִיטּוֹל חֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל:**

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מה המקור לדין זה שדבר שאין דרכו ליטול פטור מהשבתו. מבארת הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן,** ממה שכתבה התורה (דברים כב א) ׳**לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם**׳ אנו למדים שיש **פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, וְיֵשׁ פְּעָמִים שֶׁאֵי** [–שאין] **אַתָּה מִתְעַלֵּם, ה א כֵּיצַד, הָיָה הַמּוֹצֵא כֹּהֵן וְהִיא** – והאבידה נמצאת **בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹ שֶׁהָיָה זָקֵן וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ** לטרוח באבידה זו, וגם אם היתה האבידה שלו לא היה טורח לקחת אותה, **אוֹ שֶׁהָיְתָה מְלֻאכָה שֶׁלּוֹ מְרוּבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ** – שבזמן שהוא יטרח בהשבת האבידה הוא משתכר יותר משווי האבידה, **לְכָךְ נֶאֱמַר ׳וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם׳.**

שואלת הגמרא: **לְמַאי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** – לאיזה אופן נצרך הפסוק ללמדנו שמותר להתעלם, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהוא נצרך **לְכֹהֵן וְהִיא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת,** הרי בזה **פְּשִׁיטָא** שמותר להתעלם ואין צריך לזה פסוק, שהרי **הַאי** – החיוב להשיב אבידה הוא מצות **עֲשֵׂה** שנאמר (דברים כב א) ׳**הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׳, וְהַאי** – והאיסור של כהן להיטמא למתים הוא איסור **לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה,** שנאמר (ויקרא כא א) ׳**לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׳,** ונאמר (שם ו) ׳**קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם׳, וְלֹא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה,** ותו – ועוד, שהרי **לֹא דָּחֵינַן אִיסּוּרָא מִקַּמֵּי מְמוֹנָא** – אין דוחים איסור משום הפסד ממון, ואין האיסור להיטמא למתים נדחה מפני הצלת ממונו של בעל האבידה. **אֶלָּא** – ואם נאמר שהפסוק ׳והתעלמת׳ נצרך **לְמִקְרֶה שֶׁהַמְּלֹאכָה שֶׁלּוֹ מְרוּבָּה מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ,** יקשה, שדין זה **מִדְּרַב יְהוּדָה אָמַר רַב נַפְקָא** – נלמד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** ממה שנאמר (דברים טו ד) ׳**אֶפֶס כִּי**

תוספות

דְּנָפִישׁ פְּסִידַיְיהוּ. שְׁרוּב עֲבוֹדַת קַרְקָעוֹת שֶׁלָּהֶן בִּשְׁוָרִים הָיְתָה אַף חֲרִישַׁת הַכְּרָמִים וּבְצִירָתָם מְנַהֵיגִים כְּלֵי הַמַּחֲרֵישָׁה בַּעֲגָלָה בֵּין שׁוֹרוֹת הַכֶּרֶם עִם הַבּוֹצְרִים וְנוֹתְנִין שָׁם הָעֲנָבִים לְפִיכָךְ אִם אֵין הַבְּעָלִים עֲלֵיהֶם יֵשׁ הֶפְסֵד גָּדוֹל שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַפּוֹעֲלִים לְחוֹס עַל הַכֶּרֶם וְעַל הַשְּׁוָרִים וּמַנְהִיגִים אוֹתָן עַל הַגְּפָנִים וְעַל הַנִּטִּיעוֹת וְהֵם מִתְקַלְקְלִין וְהַשְּׁוָרִין נִסְחָבִין וְנִשְׁבָּרִים: מָנוֹד. קביל"א בְּלַע"ז: נוֹדְמֶנוּ לוֹ אוֹרְחִים. קס"ד שְׁמָעָא מִשּׁוּם דְּמִתְכַּבֵּד בָּהֶם וְאִיכָּא לְצוֹרְכוֹ וּלְצָרְכוֹ: שֶׁאֲנִי הָתָם דִּקָּא קָלֵי לָהּ. בִּשְׁטִיחָה זוּ הוּא שׁוֹרְפָהּ וּמֵה הוּא שְׁרִיפָתָהּ: אִי מִשּׁוּם עֵינָא. שְׁתִּשְׁלוֹט בָּהּ עַיִן רַע שֶׁל אוֹרְחִין: אִי מִשּׁוּם גַּנְבֵי. פֵּן יִגְנְבוּהָ הָאוֹרְחִים: הַכְנִיסָהּ לְרִבְקָה. בְּעַגְלָה עֲרוּפָה קָאֵי רִבְקָה קוּפֵל"ה בְּלַע"ז שְׁמַדְבְּקִים שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אוֹ אַרְבָּעָה בְּצַוּאַרְיֵהֶן זוֹ אֶצֶל זוֹ וְדָשִׁים הַדִּישָׁה: כְּשֵׁירָה. הוֹאִיל וְלֹא נִתְכַּוֵּן שְׁתָּרוּשׁ: וְאִם בְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּינָּק וְתָרוּשׁ. שֶׁהִיְּתָה אִמּוֹ דָּשָׁה וְהִכְנִיס אֶת הַבֵּת לְשֵׁם שְׁתִינָק וְאַף נִתְכַּוֵּן שְׁתָּרוּשׁ פְּסוּלָה: הָא לֹא דַּמְיָא. תִּירוּצָא הִיא: שֶׁכֵּן עֲלֵיהָ עוֹף. בְּפָרָה אֲדוּמָה קָאֵי: עָלָה עֲלֵיהָ זָכָר פְּסוּלָה. שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר לֹא עָלָה עֲלֵיהָ עוֹל וְחִנָּיְא עוֹל אֵין לִי אֶלָּא עוֹל כו' בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף מו.) וְהַאי הִכְנִיסָהּ לְרִבְקָה וְדָשָׁה דְּלֵא נִיחָא לֵיהּ בָּהּ דַּמְיָא לְשֶׁכֵּן עֲלֵיהָ עוֹף: מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּחַמִּין. וכ"ש בְּצוֹנְנִין: אֲבָל לֹא ע"י הָאוּר. לֹא יִתֵּן הַכְּלִי עַל הָאוּר: מְגָרִיפוֹת. וודיל"ש עֲשׂוּיִין לְגָרוּף הַכִּירוֹת אוֹ לְהַפְרִישׁ תְּאֵנִים הַמְּדוּבְּקִים: שֶׁמַּפְחִיתָן. פּוּגְמָן: מאי עֲבִידְתֵּיהּ גַּבְיָיהּ. מה לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יָבֵא בְּעָלָיו וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ: וְהִתְעַלְּמַתְּ מֵהֶם. וּלְמַדְרָשׁ בָּא שֶׁמּוּתָּר לְהִתְעַלֵּם: וּפְעָמִים שֶׁאֵי אַתָּה מִתְעַלֵּם. דִּכְתִיב לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: וְהֵיא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. הָאֲבִידָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת: וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ. שֶׁהָיְתָה מְלֻאכָה שֶׁלּוֹ. שֶׁיְּבַטֵּל בְּהַשְׁבָּתָהּ מְרוּבָּה עַל דְּמֵי הָאֲבִידָה: הַאי עֲשֵׂה. הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם וְאע"ג דְּלֹא תַעֲשֶׂה נַמִּי אִיכָּא אֵין לֹא תַעֲשֶׂה מוֹעִיל לְדָרוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אֶלָּא עֲשֵׂה הוּא דְּקָא דָחֵי לֵיהּ כְּדַאֲמַרִינָן בִּיבָמוֹת (דף כא.): לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמֵּא קְדוֹשִׁים יִהְיוּ: לֹא

רש"י

בְּתוֹרֵי דְּנָפִישׁ פְּסִידַיְיהוּ. ר"ח גָּרַס בְּתוֹרֵי פִּירוּשׁ פּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹלִיכִים הַשְּׁוָרִים לְחָרִישָׁה וְאֵין מַעֲמִידִין הַמַּחֲרֵישָׁה שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְאֵין הַזֶּרַע נִקְלָט הַיְטֵב: לְצוֹרְכוֹ וּלְצוֹרְכָהּ מַאי. דְּוָקָא בְּשִׁיטוּחַ כְּסוּת מִבְּעִיָא לֵיהּ וְכָל דְּדָמֵי לֵיהּ דְּשָׁמָא יַנִּיחֶנָּה שִׁטּוּחָה יוֹתֵר מִכְּדֵי צוֹרְכָהּ עַד שֶׁיִּתְקַלְקֵל אֲבָל בְּסֵפֶר אַמְרִינָן דְּקוֹרֵא בָּהֶן אַף ע"ג דְּצוֹרְכוֹ הוּא כְּמוֹ צוֹרְכָהּ וְלֹא גְּזַרִינָן דְּלֵיכָּא לְמֵימַר לְמִידֵי כֵּיוָן שֶׁקָּבְעוּ לוֹ זְמַן אֶחָד לְשִׁלְשִׁים יוֹם אוֹ אֶחָד לִי"ב חֹדֶשׁ וְלֹא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה גַּם לֹא יִקְרָא וְיִשְׁנֶה וּכְלֵי נִחוּשָׁת דְּתַנְיָא לְקַמָּן דְּמִשְׁתַּמֵּשׁ אַפִּי' בְּחַמִּין וּכְלֵי כֶּסֶף בְּצוֹנֵן אַפִּי' לְצוֹרְכוֹ מוּתָּר כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי אוֹתוֹ תִּשְׁמִישׁ אֵינוֹ יָכוֹל לָבֹא לִידֵי קִלְקוּל וְתִדַּע דְּאִי דְּוָקָא לְצוֹרֶךְ הַכְּלִי מַאי פְּרִיךְ פִּקְדּוֹן מַאי עֲבִידְתֵּיהּ גַּבְיָיהּ כֵּיוָן שֶׁהוּא שׁוֹמֵר יֵשׁ לוֹ לְעַיֵּן שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל אע"פ שֶׁהַבְּעָלִים אֵינָם אוֹמְרִים לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ:

הִכְנִיסָהּ לְרִבְקָה וְדָשָׁה. בְּתוֹסְפַת' (דִּפְרָה) תְּנִי לֵהּ גַּבֵּי פָּרָה אֲדוּמָה: בְּשֶׁכִּיל שֶׁתִּינָק וְתָרוּשׁ פְּסוּלָה. וּבְסִיפָא (דְּתוֹסְפְתָא קָתָנֵי לְצוֹרְכוֹ פְּסוּלָה לְצוֹרְכָהּ כְּשֵׁירָה וּלְכַך פְּרִיךְ אַלְמָא לְצוֹרְכוֹ וּלְצוֹרְכָהּ חָשִׁיב כְּמוֹ צוֹרְכוֹ וְאָסוּר וּמִשְׁנֵי דְּהָתָם דְּאוֹרַיְיתָא פְּסוּלָה כְּמוֹ בָּא עָלַי' זָכָר דִּפְסוּלָה מִדְּרַב פָּפָּא וְא"ת וְאַמַּאי מַיְיתֵי הַהִיא דְּשָׁכַן עָלֶיהָ עוֹף וְאִי מִשּׁוּם דְּרַב פָּפָּא אָמַר לְמִלְתֵּיהּ עָלָה אַמַּאי לֹא אָמַר אַהַך דְּהַכְנִיסָהּ לְרִבְקָ' וְי"ל מִשּׁוּם דְּבְרֵייתָא הִיא אֲבָל הַך דְּשָׁכַן עָלֶיהָ עוֹף הִיא מִתְנִיתִין:

אַף עוּבְּדָ דְּנִיחָא לֵיהּ. וְא"ת וּבְפָרָה אֲדוּמָה מִנְּלָן דְּבִעֵינָן דְּנִיחָא לֵיהּ דְּבִשְׁלָמָא לְמַאן דְּיָלִיף (סוטה דף מו.) עֲבוֹדוֹת בְּפָרָה מג"ש דְּעוֹל עוֹל נִיחָא אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ ג"ש וּמִשְׁבַּח עֲבוֹדוֹת בְּפָרָה גּוּפֵיהּ מִנְּלָן דְּבִעֵינָן דְּנִיחָא לֵיהּ וי"ל דְּכִיוָן דְּשׁוּיָן בְּפִסּוּל עוֹל וַעֲבוֹדוֹת גַּם לְעִנְיַן דְּנִיחָא לֵיהּ יֵשׁ לְהִשְׁוּוֹתָן וְא"ת וְעָלָה עָלֶיהָ זָכָר אַמַּאי פְּסוּלָה הָא וַדַּאי לֹא נִיחָא לֵיהּ לְהַפְסִיל פָּרָה שֶׁדְּמֵיהָ יְקָרִים בְּשֹׁבִיל דָּבָר מוּעָט וי"ל דְּאִם הָיְתָה כְּשֵׁירָה הָוָה נִיחָא לֵיהּ וּלְכַך אֵין לְהִכְשִׁיר וְא"ת הִכְנִיסָהּ לְרִבְקָה וְדָשָׁה מַאי כְּשֵׁירָה מַעֲלָה עָלֶיהָ זָכָר דִּפְסוּלָה וי"ל דְּהָתָם לֹא נִיחָא לֵיהּ בְּדִישְׁתָּהּ שֶׁאֵינוֹ מְרִוִיחַ כ"כ דִּבְלֹאוּ הָכֵי נְדוּשֹׁת הַתְּבוּאָה וְא"ת אִי לֹא יָדַע בִּשְׁעַת עֲלִיַּת הַזָּכָר אַמַּאי פְּסוּלָה מַאי שְׁנָא מֵהָכְשֵׁר דְּאַמְרִינָן לְעִיל (דף כב.) נִגְבּוּ אֵינָן בְּכֵי יוּתַן וְאִם נֹאמַר דְּלֹא מִיפְסְלָא אֶלָּא בְּשֶׁיָּדַע בִּשְׁעַת עֲלִיָּיתוֹ א"ש וְאָתֵי נַמִּי שַׁפִּיר הָא דְּתַנַּן (פרה פ"ב מ"א) פָּרָה מְעוּבֶּרֶת ר"א מַכְשִׁיר וְקָשֶׁה וְכִי לֵית לֵיהּ עָלָה עָלֶיהָ זָכָר פְּסוּלָה וּלְמַאי דְּפַרִישִׁית אָתֵי שַׁפִּיר אִי נַמִּי סָבַר כְּר"י דְּאָמַר דְּוָקָא הֶעָלָה עָלֶיהָ זָכָר אֲבָל עָלָה מַאֵילֵיהּ כְּשֵׁירָה וְהָ"ר יִצְחָק מִסִּימְפוֹן פֵּירֵשׁ דְּלֹא פְּלִיגֵי בְּפָרָה עַצְמָהּ אֶלָּא בְּבִתָּהּ וְטַעְמָא דְּרַבָּנַן דְּפְסוּלָה כְּדִדְרַשִׁינָן בְּסִפְרֵי וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה בְּעֵינָן שֶׁתְּהֵא בִּשְׁעַת לְקִיחָה פָּרָה וְר"א לֵית לֵיהּ הַהִיא דְּרָשָׁה וְה"ה דְּמָצוּ פְּלִיגֵי בְּלִקְחוּ פָּרָה קְטַנָּה וא"ת הֶעוֹשֶׂה מְלֻאכָה בְּפָרַת חַטָּאת דְּאָמַר בְּפ' הַכּוֹנֵס (ב"ק דף נו. ושם) דַּחֲיֵיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם אַמַּאי מִיפְסְלָא הָא וַדַּאי לֹא נִיחָא לְהוּ לַבְּעָלִים וי"ל כְּגוֹן שֶׁהָיָה שׁוּתָּף אִי נַמִּי לֹא בְּעֵינָן נִיחוּתָא דִּבְעָלִים רַק נִיחוּתָא דְּעוֹשֶׂה מְלֻאכָה וא"ת דְּעוֹשֶׂה מְלֻאכָה דְּסוֹפֵל ר"א פָּרָה הַנִּיקְחַת מִן הַנְּכָרִים דַּחַיִּשׁ לְרַבִּיעָה וְדַיֵּיק ש"מ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא דְּאִי קָדְשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת הִיא אַמַּאי פְּסוּלָה מִשּׁוּם רְבִיעָה לֵימָא דִּפְסוּלָה מִשּׁוּם עוֹל וי"ל דְּמִשְׁמַע לֵיהּ דְּלֹאו מִטַּעַם עוֹל פּוֹסֵל דִּקְתָנֵי בְּסִיפָא וְכֵן הָיָה ר"א פּוֹסֵל בְּשֹׁאֵר קָרְבָּנוֹת לְכַך קָאָמַר דְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ הִיא דְּמִמַּעֲטִינָן נְרָבָא מִקְּרָא דְּמִן הַבְּהֵמָה: [וע"ע תוס' ע"ז כג: ד"ה ש"מו]: הָא אֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. וְא"ת דִּבְפ' כ"ג (סנהדרין דף יט.) וּבְפ' דִּיבָמוֹת (דף כא.) לֹא חָשִׁיב אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אֶלָּא לֹא תַעֲשֶׂה גֵּרִידָא וְאַמַּאי וְהָא אִיכָּא עֲשֵׂה דִּקְדוֹשִׁים יִהְיוּ וי"ל דְּלֹא קָאֵי עֲשֵׂה דִּקְדוֹשִׁים יִהְיוּ אֶלָּא אַמַּאי דִּכְתִיב בְּהַהִיא פְּרִשָׁה וא"ת וְהָא כִּי אַמְרִינָן דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה ה"מ

רש"י

ה"מ לא תעשה ועשה השוה בכל אבל האי דאינו שוה בכל דחזי בדמוכח פרק שני נזירין (נזיר דף נח:) דאתי עשה דמצורע ודחי לאו ועשה דכהנים וכן ק' לקמן (לב.) יכול אמר לו אביו הטמא כו' ופריך תיפוק ליה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה הא גבי כהנים שאינו שוה בכל דחזי וי"ל דעשה דמצורע שאני דחמיר משום דגדול השלום בדאמר בפ' שילוחו הקן (חולין דף קמא.) דעשה דמצורע הוי דחזי לאו ועשה דשילוחו הקן אי לאו יתורא דשלח תשלח אבל עשה דעלמא לא דחזי לאו ועשה אפילו אינו שוה בכל וזה התירוץ לא יתיישב למאן דשרי מצורע בימי חלוטו ברשמיש המטה פ"ק דמועד קטן (דף ז:) ולדידיה יש לומר דהכא סמיך על ותו מי דחינן איסורא מקמי ממונא ולקמן נמי עדיפא משני דהוה דחי אפילו לאו ועשה אי לאו קרא אפי' אי בעלמא לא דחי ובפ"ב דיבמות (דף כא.) דאמר גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"א בביאת כ"ג באלמנה מן הנישואין כ"ע לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה וי"ל דחשיב שוה בכל כיון שהאלמנה עשתה איסור כמו הכהן דאקרי ביה לא יקח לא יקחו אע"ג דאין שוה בכל אלא בכהנים אבל ההיא דגילוחי זקן שאינו שוה בנשים נדחי מקמי עשה דמצורע: **אלא** לזקן ואינו לפי כבודו. וא"ת תיפוק ליה מולאחותו דכבוד הבריות דוחה מילת בנו ושחיטת פסחו וי"ל כבוד הבריות דמת מצוה חמיר טפי שמושל בבזיון פן יסריחו או יאכלוהו כלבים אע"ג דבפ' מי שמתו (ברכות דף כ. ושם ד"ה שב) מוכח דאי הוה כלאים שב ואל תעשה היה נדחה מפני כבוד הבריות היינו משום דערום הוי גנות ובזיון גדול כדאמר (יבמות דף סג:) אין לך משוקץ יותר מאותו שהוא מהלך ערום ומהכא לא ידעי' דדחי אלא ממונא אבל איסורא כמו פסח ומילה וגם כרת לא: [ועי' תוס' שבועות ל: ד"ה אבל]: **אפקרה.** שלא יכשלו בני אדם בלא תגזול וא"ת הא אמר בפ' אין בין המודר (נדרים דף מה.) אין הפקר אלא בפני שלשה וי"ל דהכא נמי הוו שלשה אי נמי דאורייתא בלא שלשה נמי הוי הפקר והא דאמר שלהי פ"ק דשבת (דף יח: ושם ד"ה דמפקרא) גיגית נר וקדירה אפקורי מפקר להו אע"ג דליכא שלשה התם אגן סהדי דמפקר להו בלבו שלא יעשה איסור שביתת כלים: **לא** חרבה כו'. ואם תאמר דביומא (דף ט:) אמר מפני שונאת חנם וי"ל דהא והא גרמא:

איזוהי אבידה. שיבין שאין הבעלים יודעין שהיא שם:

קורדום

תוספות

לא יהיה בך אביון. לא תביא עצמך לידי עניות: הכישה. זה שאינו לפי כבודו אם הכישה הבאה אחת להשיבה נתחייב בה לאהדורה הואיל והתחיל: קלא. מרט"א בלעי"ז: דרכו להחזיר בשדה. שאין שם רואים כל כך ואינו בושׁ: ואין דרכו בעיר. שהוא בושׁ משכיניו והוא מצא בשדה: מהו. שיתחייב להשיבה: לא מיחייב. להתחיל בהשבתה בשדה: וכיון דאיחייב. שהזיקה ממקומה חייב אף בעיר: פורק וטוען. פורק משא מן החמור וטוען עליו דברתיב עזוב תעזוב הקם תקים: פתכא דאוסי. משאוי של עצים: וקא מיתפח. עומד לפושׁ: דלי לי. הטעינני: הדר זכה בהו. חזר האיש ההוא והחזיק בהן מן ההפקר: ההפקר לעניים הוי הפקר. אע"ג שלא הפקירו אלא לעניים הוי הפקר למפטר מן המעשר: זה בית חייהם. ללמוד להם אומנות להתפרנס בו חוקות ותורות כתיבי ברישיה דקרא: דיני דמגיזתא לידיינו. בתמיה דמגיזתא גוזאי הדנין ביסורים ובחזקה וחבירו בבבא קמא (דף קיד.) דדיינו בגזתיא: **מתני'** איזו היא אבידה. בגמרא מפרש: זו אבידה. ואינו חייב להחזיר שמודעת הנידוחה שם: רצה בין הכרמים. דמסתקבא: לא יאמר לו תן לי מלע. שבטלתי ממלאכתי שיאמר לו אם עשיתי מלאכתך הייתי מרבה טורח עבשיו לפי מה שטרחתי טול: כפועל. בגמרא מפרש: אם יש שם בית דין. אם נוחן לו לטרוח יותר כדי להרבות שכר ואינו חפץ ליבטל ממלאכתו מה יעשה אם יש שם שלשה בני אדם יתנה בפניהם ויאמר ראו שאני משתכר כך וכך ואי איפשי ליבטל ליטול שכר מועט אני אשיב אם תאמרו שאטול שכר משלם: **גמ'** כלל. סתם אבידה שמודחת שהיא שם שלא מודעת בעלים: ולעולם. בתמיה וכי אף אם ימצאנה שם לעולם נאמר מודעת היא וכי דרך שלא להכניס: בקדמותא. לפני עלות השחר: חשכתא. שחשכה

ערבית:

אסרטיא

לא יהיה בך אביון לזקן ואינו לפי כבודו אמר רבה הכישה חייב בה אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא לרגף עיניו דקיימו שקל קלא ושדא בהו א"ל איחייבת בהו קום אהדרינהו איבעיא להו דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר מהו מי אמרינן השבה מעליא בעינן וכיון דלאו דרכיה להחזיר בעיר לא לחייב או דלמא בשדה מיהת הוא דאיחייב ליה וכיון דאיחייב ליה בשדה איחייב ליה בעיר תיקו אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה קאזיל באורחא פגע ביה ההוא גברא הוה דרי כתבא דאופי אותבינהו וקא מיתפח א"ל דלי לי אמר ליה כמה שוין א"ל פלגא דזוזא יהיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה הדר זבה בהו הדר יהיב ליה פלגא דזוזא ואפקרה חזייה דהוה קא בעי למיהדר למזכיה בהו א"ל לכולי עלמא אפקרנהו ולך לא אפקרנהו ומי הוי הפקר כי האי גוונא והתנן בש"א הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים אינו הפקר עד שיהא הפקר לעניים ולעשירים כשמיטה אלא רבי ישמעאל ברבי יוסי לכולי עלמא אפקרינהו ובמלתא בעלמא הוא דאוקמיה והא רבי ישמעאל ברבי יוסי זקן ואינו לפי כבודו הוה ר' ישמעאל ברבי יוסי לפנים משורת הדין הוא דעבד דתני רב יוסף והודעתן להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים (אשר) ילכו זה ביקור חולים בה זו קבורה ואת המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין: אמר מר (אשר) ילכו זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא לבן גילו דאמר מר בן גילו נוטל אחד משישים בחליו ואפי' הכי מבעי ליה למיזל לגביה בה זו קבורה היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו אשר יעשון זו לפנים משורת הדין דאמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה אלא דיני דמגיזתא לדיינו אלא אימא שהעמידו דייניהם על דין תורה ולא עברו לפנים משורת הדין: **מתני'** אי זו היא אבידה מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכין פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה החזירה ורחה החזירה ורחה אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנאמר השב תשיבם היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע אלא נותן לו שכרו כפועל אם יש שם בית דין מתנה בפני ב"ד אם אין שם ב"ד בפני מי יתנה שלו קודם: **גמ'** אטו כל הני דאמרינן לאו אבידה הוו אמר רב יהודה הכי קאמר אי זו היא כלל אבידה שהוא חייב בה מצא חמור ופרה רועין בדרך אין זו אבידה ולא מיחייב בה חמור וכליו הפוכים פרה ורצה בין הכרמים הרי זו אבידה ומיחייב בה ולעולם אמר רב יהודה אמר רב עד שלשה ימים היכי דמי אי בלילותא אפי' חדא שעתא נמי אי ביממא אפי' טובא נמי לא לא צריכא דהוה חזי לה בקדמותא ובחשכתא תלתא יומי אמרינן איתרמוי איתרמויי לה ונפקא טפי ודאי אבידה היא תנא נמי הכי מצא טלית וקרדום

אסרטיא

לא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן, ולומדים מהמילה 'בך' שצריך להזהר לא לבוא לידי עניות, ולכן שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם, ואין לו להפסיד את דמי מלאכתו כשהיא שוה יותר מאבידת חבירו, ואין צריך ללמוד זאת מ'והתעלמת'. מיישבת הגמרא: אֶלָּא 'והתעלמת' נצרך רק לְזָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, ואגב כך נכתבו בברייתא שאר האופנים.

הגמרא דנה בדין זקן ואינו לפי כבודו: אָמַר רַבָּה, זקן שראה בהמה שאינה לפי כבודו להחזירה, וְהִכִּישָׁהּ – דחפה במקל והזיזה ממקומה, חַיָּיב בָּהּ להחזירה לבעליה, שכיון שהתחיל במצות השבה התחייב בהשבה גמורה. אופן נוסף שזקן מתחייב בהשבה: אַבַּיֵי חֲוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה – היה יושב לפני רבה, חֲזָא לְהָנָךְ עִיזֵי דְּקַיְימוּ – ראה עיזים עומדים, שֶׁקַּל קָלָא וּשְׁדָא בְּהוּ – לקח גוש עפר והשליך עליהם, אָמַר לֵיהּ רבה, אִיחַיְּיבְתְּ בְּהוּ – התחייבת בהשבתם, קוּם אַהַדְּרִינְהוּ – לך החזירם, אף שלא היה זה לפי כבודו של אביי.

אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו חכמים, זקן שדַּרְכּוֹ לְהַחֲזִיר אבידה בְּשָׂדֶה שאין מצויים שם בני אדם, וְאֵין דַּרְכּוֹ לְהַחֲזִיר בָּעִיר כיון שהוא מתבייש מבני אדם המצויים שם, מַהוּ – האם חייב להחזיר אבידה שמצא בשדה, מִי אַמְרִינַן – האם אנו אומרים שֶׁהֲשָׁבָה מְעַלְּיָא בְּעִינַן – שצריך השבה מעולה שתגיע ליד הבעלים, וְכֵיוָן דְּלֵאו דַּרְכֵּיהּ – שאין דרכו לְהַחֲזִיר אבידה בָּעִיר, ממילא אינו יכול להביא את האבידה לבעליה, ולכן לֵא לְחַיַּיב – לא יתחייב גם בשדה. אוֹ דִּלְמָא – שמא בְּשָׂדֶה מִיהַת הוּא דְּאִיחַיַּיב לֵיהּ – מכל מקום בשדה הוא מחויב בהשבה, וְכֵיוָן דְּאִיחַיַּיב לֵיהּ – שהתחייב בְּשָׂדֶה והוא מזיזה ממקומה, ממילא אִיחַיַּיב גם לֵיהּ – התחייב גם בָּעִיר, שהרי הוא כמי שהכישה. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – הספק לא נפשט.

אָמַר רָבָא, כָּל שֶׁבְּאבידה שֶׁלּוֹ מַחֲזִיר, ואינו נמנע מכך משום כבודו, בְּאבידה שֶׁל חֲבֵירוֹ נַמִּי מַחֲזִיר. וְכן לענין פריקה וטעינה, כָּל שֶׁבְּמשא שֶׁלּוֹ פּוֹרֵק וְטוֹעֵן אותו על החמור, בְּמשא שֶׁל חֲבֵירוֹ נַמִּי פּוֹרֵק וְטוֹעֵן, אך אם היה נמנע לפרוק ולטעון את משאו משום שאינו לפי כבודו, פטור גם במשא של חבירו.

הגמרא מביאה מעשה הנוגע לדין זקן ואינה לפי כבודו: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי הֲוָה קָאָזִיל בְּאוֹרְחָא – היה הולך בדרך, פָּגַע בֵּיהּ הַהוּא גַּבְרָא – פגש בו אדם דַּהֲוָה דָּרֵי פַּתְכָּא דְּאוּפֵי – שנשא משא של עצים, אוֹתְבִינְהוּ וְקָא מִיתְפַּח – הניח אותו אדם את העצים ועמד לנוח, אָמַר לֵיהּ לרבי ישמעאל, דְּלֵי לִי – הטען עלי את העצים. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, כַּמָּה שָׁוִין העצים, אָמַר לֵיהּ, פַּלְגָא דְּזוּזָא – חצי זוז, יָהִיב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא – נתן לו רבי ישמעאל חצי זוז וקנה ממנו את העצים, כדי שלא יצטרך לטוענם עליו, וְאַפְקְרֵהּ – והפקירם כדי שלא יכשלו בהם בני אדם בגזל, הָדַר – חזר אותו אדם וּזְקָפָהּ בְּהוּ – בהם מן ההפקר, הָדַר יָהִיב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא – ושוב נתן לו רבי ישמעאל חצי זוז וקנה ממנו את העצים, וְאַפְקְרֵהּ – והפקירם. חַזְיֵיהּ דַּהֲוָה קָא בָּעֵי לְמֵיהְדַּר לְמִזְּכֵיהּ בְּהוּ – ראה רבי ישמעאל שאותו אדם רוצה לזכות בהם שוב, אָמַר לֵיהּ, לְכוּלֵּי עָלְמָא אַפְקַרְנְהוּ – לכל העולם הפקרתי אותם, וְלָךְ לֵא אַפְקַרְנְהוּ – אך לך לא הפקרתי אותם.

מקשה הגמרא: וּמִי הָוֵי הֶפְקֵר כִּי הַאי גַּוְונָא – וכי הפקר חל באופן כזה, וְהָתְנַן (פאה פ"ו מ"א), בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, הֶפְקֵר שנעשה לַעֲנִיִּים בלבד, הרי זה הֶפְקֵר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד שֶׁיְּהֵא הֶפְקֵר לַעֲנִיִּים וְלַעֲשִׁירִים, כְּפֵירוֹת שְׁמִיטָּה שהם הפקר לכולם. מתרצת הגמרא: אֶלָּא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי לְכוּלֵּי עָלְמָא אַפְקְרִינְהוּ – הפקיר את העצים לכל העולם, וְמה שאמר לו שאינו מפקיר עבורו, בְּמִלְּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּאוֹקְמֵיהּ – לא היה אלא לדחותו בדברים כדי שלא ישוב ויזכה בהם.

שואלת הגמרא: וְהָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ הָוֶה, והיה פטור מלטעון לאותו אדם, ומדוע הוצרך לקנות ממנו את העצים. משיבה הגמרא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין הוּא דְּעָבֵד – עשה כן, ומעיקר הדין אכן היה פטור מלטעון.

הגמרא מבארת את המקור לנהוג לפנים משורת הדין: דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף בברייתא, על הפסוק (שמות יח כ) 'וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן', 'וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם' זֶה בֵּית חַיֵּיהֶם – שילמדו אומנות להתפרנס ממנה, 'אֶת הַדֶּרֶךְ' זוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, (אֲשֶׁר) 'יֵלְכוּ' זֶה בִּיקּוּר חוֹלִים, 'בָּהּ' זוּ קְבוּרָה, 'וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה' זֶה הַדִּין, 'אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן' זוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

הגמרא מבארת את הברייתא: אָמַר מַר, (אֲשֶׁר) 'יֵלְכוּ' זֶה בִּיקּוּר חוֹלִים. מקשה הגמרא: הֵיכִנוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וגמילות חסדים כבר למדנו מ'את הדרך', ומדוע צריך לימוד נוסף לביקור חולים. מתרצת הגמרא: לֵא נִצְרְכָה אֶלָּא לְבֶן גִּילוֹ – בן מזלו, דְּאָמַר מַר, המבקר חולה בֶּן גִּילוֹ נוֹטֵל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּחָלְיוֹ, וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף על פי כן מִבְּעֵי לֵיהּ לְמֵיזַל לְגַבֵּיהּ – הוא צריך ללכת לבקרו.

'בָּהּ' זוּ קְבוּרָה. מקשה הגמרא: הֵיכִנוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וגמילות חסדים כבר למדנו מ'את הדרך'. מתרצת הגמרא: לֵא נִצְרְכָה אֶלָּא לְזָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ, שגם הוא חייב להתעסק בקבורה.

'אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן', זוּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֵא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁדָּנוּ בָהּ דִּין תּוֹרָה. מקשה הגמרא: אֶלָּא דִּינֵי דְּמָמוֹנוֹתָא לְדִיינֵי – וכי ידונו שלא כדין תורה אלא כדיינים הדנים על ידי יסורים ובחזקה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – אמור כך, לֵא חרבה ירושלים אלא על שֶׁהֶעֱמִידוּ דַּיָּנֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה, וְלֹא עָבְדוּ [–עשו] לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

משנה

משנה זו מביאה מקרים שהמוצא פטור מהשבת אבידה, וכמה פעמים צריך המוצא להחזיר את אותה אבידה אם אבדה שוב, וכמה צריך בעל האבידה לשלם למוצא על שבטל ממלאכתו להשיב את האבידה.

המשנה מבארת מתי המוצא חייב בהשבת אבידה ומתי פטור: אֵי זוֹ הִיא אֲבֵידָה שהמוצאה חייב בהשבתה, מָצָא חֲמוֹר אוֹ פָרָה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ, אֵין זוֹ אֲבֵידָה, מפני שדרכם לרעות בדרכים, ונראה שמדעת הניחום שם. אבל אם מצא חֲמוֹר וְכֵלָיו הֲפוּכִין, דהיינו שהאוכף אינו על גב החמור אלא כנגד כריסו או צדו, או שמצא פָּרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים, והיא נחבלת מהכרמים וניזוקת, הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה וחייב בהשבתה, מפני שניכר שאבדו לבעלים.

דין נוסף: מי שמצא בהמה שאבדה וְהֶחֱזִירָהּ לבעלים, וּבָרְחָה שוב, וְהֶחֱזִירָהּ וְשוב בָּרְחָה, אֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים, חַיָּיב לְהַחֲזִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב א) 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ'.

המשנה מבארת כמה צריך בעל האבידה לשלם למוצא על שבטל ממלאכתו: הָיָה המוצא בָּטֵל בשעה שהשיב את האבידה מִמְּלאכה השוה סֶלַע, לֹא יֹאמַר לוֹ – לבעל האבידה, תֵּן לִי סֶלַע, שהרי לא טרח בהשבת אבידה כמו שהוא טורח במלאכתו, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל, שרואים כמה מוכן אדם לפחות משכרו כדי לעסוק במלאכה קלה יותר ממלאכתו הרגילה, ואותו שכר יתן לו. ואם אינו רוצה לקחת שכר כפועל בטל, אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין, מַתְּנֶה בִּפְנֵי בֵּית דִּין שאינו רוצה להשיב את האבידה אלא אם כן יטול את כל שכרו, וכשמחזיר את האבידה נוטל שכר מושלם. וְאִם אֵין שָׁם בֵּית דִּין, בִּפְנֵי מִי יַתְנֶה ליטול את כל שכרו, ולכן שֶׁלּוֹ קוֹדֵם ואינו חייב להשיב את האבידה:

גמרא

שנינו במשנה שהמוצא חמור שכליו הפוכים או פרה שרצה בין הכרמים, חייב להשיבם, ומשמע שרק באופן זה חייב להחזיר, ובאופן אחר אין זו אבידה. מקשה הגמרא: אִטּוּ כָּל הָנֵי דְּאָמְרִינַן לָאו אֲבֵידָה הָווּ – וכי כל האופנים שהוזכרו עד משנה זו אינם אבידות. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה, הָכִי קָאָמַר – כך הפירוש של המשנה, אֵי זוֹ הִיא כְּלָל אֲבֵידָה שֶׁהוּא חַיָּיב בָּהּ שניכר שהיא נמצאת שם שלא מדעת בעלים, מָצָא חֲמוֹר וּפָרָה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ, אֵין זוֹ אֲבֵידָה, כיון שדרכם לרעות בדרך, וְלֹא מִיחַיַּיב בָּהּ – בהשבתם. אבל חֲמוֹר וְכֵלָיו הֲפוּכִים או פָּרָה וְרָצָה בֵּין הַכְּרָמִים, הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה, כיון שניכר שאין הבעלים יודעים היכן הם, וּמִיחַיַּיב בָּהּ – בהשבתם.

בְּאִסְרַטְיָא – בדרך שרבים הולכים בה, וּפֵרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים, הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה. אבל אם ראה טַלִּית מונחת בְּצַד גָּדֵר, קַרְדּוֹם מונח בְּצַד גָּדֵר, וּפֵרָה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים, אֵין זוֹ אֲבֵידָה. אמנם אם ראה פרה רועה בין הכרמים שֶׁלֹּשָׁה יָמִים בְּזֶה אַחַר זֶה, הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה. דין נוסף, רָאָה מַיִם שֶׁשּׁוֹטְפִין וּבָאִין לתוך שדה חברו, הֲרֵי זֶה גּוֹדֵר בִּפְנֵיהֶם כדי שלא יזיקו את השדה. וממה שאמרה הברייתא שפרה שרועה שלושה ימים בזה אחר זה הרי זו אבידה, מוכח שפרה הרועה פחות משלושה ימים אינה אבידה, אבל יותר משלושה ימים ודאי שהיא אבידה.

הגמרא מבארת דין אבידת קרקע: אָמַר רָבָא, נאמר בתורה (דברים כב ג) ׳וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵידַת אָחִיךָ׳, וממה שכתוב ׳לכל׳ ולא ׳וכן תעשה לאבידת אחיך׳ אנו למדים לְרַבּוֹת אֲבֵידַת קַרְקַע – שחייב אדם להציל את קרקע חבירו שלא תינזק. אָמַר לֵיהּ רַב חֲנַנְיָה לְרָבָא, תַּנְיָא דְּמַסַּיַּע לָךְ – הברייתא מסייעת לדבריך, ששנינו, רָאָה מַיִם שֶׁשּׁוֹטְפִין וּבָאִין, הֲרֵי זֶה גּוֹדֵר בִּפְנֵיהֶם שלא יזיקו קרקע חבירו. אָמַר לֵיהּ רבא, אִי מִשּׁוּם הָא – אם באת להוכיח מברייתא זו, לֹא תְּסַיַּיעַ – אין בה ראיה לדברי, כיון שאפשר לומר שאין חיוב להציל את קרקע חבירו, ואת הברייתא נפרש כך, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – במה עוסקת ברייתא זו, בִּדְאִיכָּא – כשיש עוֹמְרִין של תבואה בשדה, והם מטלטלין, ואין הוכחה שאם יש נזק רק לקרקע יש חיוב להצילה.

שואלת הגמרא: אִי דְּאִיכָּא – אם מדובר שיש בשדה עוֹמְרִין, מַאי לְמֵימְרָא – לשם מה אמרה הברייתא דין זה, הלא פשוט שצריך להציל מטלטלין. מיישבת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, מדובר דְּאִית – שיש בָּהּ עוֹמְרִין דְּצְרִיכֵי לְאַרְעָא – מחוברים לקרקע, מַהוּ דְּתִימָּא – והיה מקום לומר, שכֵּיוָן דְּצְרִיכֵי לְאַרְעָא – שהעומרים צריכים את הקרקע, כִּי גּוּפָהּ דְּאַרְעָא דְּמָיָין – דיינם כגוף הקרקע, קָא מַשְׁמַע לָן שאינם כגוף הקרקע, אלא דיינם כמטלטלין וחייב להצילם.

שנינו במשנה (לעיל ל:): מָצָא חֲמוֹר וּפֵרָה [וְכוּ׳] רועין בדרך אין זו אבידה, חמור וכליו הפוכין פרה רצה בין הכרמים, הרי זו אבידה. הגמרא דנה באופן שהפרה רועה בין הכרמים או רצה בדרך. מקשה הגמרא: הָא גּוּפָהּ קַשְׁיָא – המשנה עצמה קשה, אָמְרַתְּ, מָצָא חֲמוֹר וּפֵרָה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ אֵין זוֹ אֲבֵידָה, ומדויק מכאן שדווקא רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ הוּא דְּלֵא הָוֵי אֲבֵידָה, משום שיש שתי סיבות שאין לחשוש שהפרה תינזק, האחת שאינה רצה, והשניה שהיא בדרך ואין חשש שתחבל, הָא – אבל פרה רָצָה בַּדֶּרֶךְ, שיש לחשוש שתחלש מהריצה או שתרוץ למרחקים ותאבד, וְכן פרה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים שיש לחשוש שתחבל מענפי הכרם הָוֵיָא – הרי היא אֲבֵידָה. נמצאנו למדים מהרישא שאם יש סיבה אחת שעלולה לגרום נזק, הפרה נחשבת אבידה. ומעתה קשה אֵימָא סֵיפָא – ששנינו בסיפא, ראה חֲמוֹר וְכֵלָיו הֲפוּכִים וּפֵרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה, ומדויק מכאן שדווקא רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הוּא דְּהָוֵיָא אֲבֵידָה, משום שיש שתי סיבות לחשוש שהפרה תינזק, האחת שהריצה מחלישה אותה, והשניה שהיא נחבלת מהכרמים, הָא – אבל פרה רָצָה בַּדֶּרֶךְ שאין לחשוש שתחבל, וְכן פרה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים שאין חשש שתינזק, אֵין זוֹ אֲבֵידָה, מכיון שאין שתי סיבות לחשוש לנזק, וקשה שברישא משמע שדי בסיבה אחת כדי שהפרה תיחשב אבידה.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ – ילמד עליו חבירו, כלומר, הרישא והסיפא ילמדו זה על זה, תָּנָא – ששנה התנא ברישא רוֹעָה בַּדֶּרֶךְ דְּלֵא הָוֵיָא אֲבֵידָה, וְהוּא הַדִּין לְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים שאינה אבידה, כיון שהיא רועה. תָּנָא – ושנה התנא בסיפא רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים דְּהָוֵיָא אֲבֵידָה, וְהוּא הַדִּין לְרָצָה בַּדֶּרֶךְ שהיא אבידה, כיון שהיא רצה.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רָבָא, אִי יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ – אם המשנה כתבה אופן אחד כדי ללמד על האופן השני, לִיתְנֵי קִילְתָא – היתה צריכה המשנה לכתוב את האופן הקל שיש בו יותר חידוש, ונלמד מכך שכָּל שֶׁכֵּן חֲמִירְתָא – באופן החמור הדין כך, כלומר, לִיתְנֵי – תכתוב המשנה רָצָה בַּדֶּרֶךְ דְּהָוֵיָא אֲבֵידָה כיון שריצתה מזיקה לה, וְכָל שֶׁכֵּן רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים שיש לחשוש שתחבל מהכרמים שהיא אבידה, וְלִתְנֵי – ותכתוב המשנה רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים דְּלֵא הָוֵיָא אֲבֵידָה כיון שהיא רועה, ואף על פי שהיא יכולה להחבל, וְכָל שֶׁכֵּן רוֹעָה בַּדֶּרֶךְ שאין לחשוש לנזק הגוף שאינה אבידה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, רָצָה אַרְצָה – הסתירה מהדיוק ברישא שרצה בדרך היא אבידה לדיוק בסיפא שרצה בדרך אינה אבידה לֹא קַשְׁיָא, שכן הָא – הרישא מדברת באופן דְּאַפָּהּ לְגַבֵּי דַּבְרָא – שהפרה רצה כשפניה כלפי השדה והיא מתרחקת מהעיר ויכולה להאבד, וְהָא – הסיפא מדברת באופן דְּאַפָּהּ לְגַבֵּי מָתָא – שהפרה רצה כשפניה כלפי העיר ואין חשש שתאבד. וכן רוֹעָה אַרוֹעָה – הסתירה מהדיוק ברישא שרועה בין הכרמים היא אבידה לדיוק בסיפא שרועה בין הכרמים אינה אבידה נַמִּי לֹא קַשְׁיָא – גם היא לא קשה, שכן כָּאן – הרישא מדברת בַּאֲבֵידַת גּוּפָהּ – לגבי הפרה עצמה, שאינו חייב להשיבה כיון שהפרה עצמה אינה אבודה, וּכָאן – הסיפא מדברת בַּאֲבֵידַת קַרְקַע – הכרם שלא ינזק מחמת הפרה, והמשנה מלמדת שצריך להוציא את הפרה מהכרם מחמת הפסד הכרם. ומבארת הגמרא: כִּי קָתָנֵי – כשהתנא שונה שרוֹעָה בַּדֶּרֶךְ לֹא הָוֵיָא אֲבֵידָה ואנו מדייקים הָא רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים הָוֵיָא אֲבֵידָה, מדובר בַּאֲבֵידַת גּוּפָהּ, והחילוק בין רצה לרועה הוא, דְּרָצָה בֵּין הַכְּרָמִים מִסְּקָבָא – נחבלת מהענפים, ולכן היא אבידה, וְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים שהיא הולכת בנחת לֹא מִסְּקָבָא – אינה נחבלת מהענפים, ואינה אבידה.

שואלת הגמרא: וְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים שדייקנו מהסיפא שאינה אבידה, נְהִי דְּלֵא מִסְּקָבָא – אף אם נאמר שאינה נחבלת, אך תֵּיפּוּק לֵיהּ – נלמד שיתחייב בהשבה מִשּׁוּם אֲבֵידַת קַרְקַע. משיבה הגמרא: מדובר בִּדְכוּתִי – בקרקע של כותי שאין חייבים בהצלתה. שואלת הגמרא: וְתֵיפּוּק לֵיהּ – נלמד שיתחייב בהשבת הפרה מִשּׁוּם אֲבֵידַת גּוּפָהּ, דְּדִלְמָא קָטְלוּ לָהּ – שיש לחשוש שמא יהרוג הכותי את הפרה. משיבה הגמרא: מדובר בְּאַתְרָא דְּמַתְרוּ וַהֲדַר קָטְלֵי – במקום שלא הורגים את הפרה קודם שמתרים בבעליה. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא אַתְרוּ בָּהּ – שמא כבר התרו בו, ואם כן שיתחייב המוצא בהצלתה. משיבה הגמרא: אִי אַתְרוּ בָּהּ וְלֹא אִזְדְּהַרוּ בָּהּ – אם מדובר שהתרו בבעל הפרה והוא לא נזהר שלא תלך פרתו לשם, אין המוצא חייב בהשבתה, שהרי וַדַּאי אֲבֵידָה מִדַּעַת הִיא.

שנינו במשנה (לעיל ל:): הֶחֱזִירָהּ וּכְרָחָהּ הֶחֱזִירָהּ וּכְרָחָהּ [וְכוּ׳] אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה, שנאמר ׳השב תשיבם׳. שואלת הגמרא: אָמַר לֵיהּ הַהוּא מִדְּרַבָּנָן – אחד החכמים לְרָבָא, מנין שחייב להחזירה אפילו ארבעה וחמשה פעמים, אֵימָא – נאמר שמהמילה ׳הָשֵׁב׳ יודעים שחייב להשיב חָדָא זִמְנָא – פעם אחת, ומהמילה ׳תְּשִׁיבֵם׳ לומדים שחייב להשיב תְּרֵי זִמְנֵי – שני פעמים, אבל יותר מכך אינו חייב להשיב. אָמַר לֵיהּ רבא, המילה ׳הָשֵׁב׳ אֲפִילּוּ מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע, ומהמילה ׳תְּשִׁיבֵם׳ אנו למדים דרשה זו, אֵין לִי שמקיים המוצא מצות השבה אֶלָּא כשהחזירה לְבֵיתוֹ של המאבד, החזירה לְגִנָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ מִנַּיִן שקיים מצות השבה, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳תְּשִׁיבֵם׳ מִכָּל מָקוֹם.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נאמר ריבוי זה, אִי דְּמִינַּטְּרָא – אם הגינה והחורבה הם מקומות המשתמרים, פְּשִׁיטָא שקיים מצות השבה, ולא צריך ללמוד את זה מפסוק, וְאִי דְּלֵא מִינַּטְּרָא – ואם אינם משתמרים, אַמַּאי – מדוע קיים בזה מצות השבה, הלא האבידה עדיין יכולה להיאבד. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם דְּמִינַּטְּרָא – מדובר בגינה ובחורבה המשתמרים, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן – והפסוק בא להשמיענו דְּלֵא בְּעֵינַן דַּעַת בְּעָלִים – שאינו צריך להודיע לבעלים להשיב את אבידתו, וְכַדְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּאָמַר הַכֹּל – גנב וגזלן וארבעה שומרים המשיבים חפץ לבעלים צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים – צריכים להודיע לבעל החפץ שהחזירו לו את החפץ, ואם לא הודיעו הם חייבים באחריות החפץ, חוּץ מֵהֲשָׁכַת אֲבֵידָה, שנפטר מאחריות על האבידה גם אם לא הודיע לבעלים, כיון

תוספות

אסרטיא. דרך כבושה לרבים: ששוטפין וקאין. לשדה חבירו: אמר רבא לכל אבידת כו'. מילתא באפיה נפשיה היא דאמרה רבא בבי מדרשא: **מאי למימרא.** ותיפוק ליה משום עומרין ששנן בכלל אבידה דדמו לפרקא דשה ושלמה ולמה לי לכל לרבויינהו: **רועה בדרך.** איבא תרתי למעליותא חדא דרועה ועוד דאפילו רצה לא מסתקבא רצה בין הכרמים איבא תרתי לגריעותא חדא דרצה ועוד דבכרמים מסקבי לה רצה בדרך איבא חדא לגריעותא דרצה ומתקלקלת בריצתה אי נמי תלך למרחקים רועה בין הכרמים חדא לגריעותא דזימנין דמסתקבא: **והא באבידת נופה כו'.** מפרש ואזיל לה: **באבידת קרקע.** וחייב להוציאה משום הפסד כרמים: לינתו ולחורבתו מנין. דהויא השבה ופטור: **דעת בעלים.** לומר לו שמור פרתך שהחזרתיה לגינתך שמצאתיה אובדת: הכל צריך דעת בעלים. גנב גזלן וד' שומרים שהשיבו צריכין להודיעו ואם לא הודיעו ומתה או נגנבה חייבים באחריותן דכיון דידע שאבדה ולא ידע שהושבה לא נזהר בה ולא מאכילה: **שלח.** לגבי שלוח הקן: תרתי וזמני. ואנן תנן שלחה וחזרה שלחה וחזרה אפי' ארבע וה' פעמים חייב: **לדבר חדשות.** שאין צריך לצפות אלא לאובלה: לדבר מצוה מנין. היה צריך לטהר בו את המצורע מנין שאסור באם על הבנים ת"ל תשלח: **עוב תעזוב.** פריקה: הקם תקים. טעינה: **חמרון כים.** שהבהמה מתקלקלת: **משום דכשכר.** שנותנין לו שכר דאיבא למ"ד לקמן (דף לב.) טעינה בשכר פריקה בחנם: **לא מסיימי קרא.** הי משמע טעינה והי משמע פריקה ואי כתב חדא הוה אמינא לפריקה אתא אבל טעינה לא כתב רחמנא אידך לטעינה: **למה לי למכתב אבידה.** השבת אבידה לכתוב או הא או הא ולישגמר מניה דהא כולהו אזהרות ממון ישראל הוא: **צערא דמרה.** הוא העומד שם ואין יכול לטעון לבדו וכן לפרוק: **דליתא למרה בהדה.** שיטרח בהשבתה:

דאיתיה

קורדום למה לי למכתב רחמנא פריקה כו'. אין לפרש למה לי דכתב כוליה קרא דפריקה או דטעינה דא"כ היכי קאמר אי אשמועינן טעינה דבשכר הא משמע לקמן (דף לב.) דטעינה לא הוי בשכר אלא משום דנכתב פריקה ועוד דלא שייכא הך צריכותא אלא לקמן אלא י"ל למה לי דכתב רחמנא יתורא דמרבינן אין בעליו עמו בפריקה ולמה לי דכתב בטעינה:

רש"י

לרבי שמעון לא מסיימי קראי. תימה דלקמן (דף לב.) משמע דקרא דנופלים בדרך לא מסיים לר"ש דהוי בטעינה דטעונים עליהו משמע ואי לא כתב אלא חד הוה מוקמי ליה בפריקה אבל קרא דרובץ תחת משאו לא משמע לב"ע אלא בפריקה וכשנכתבו שניהם ע"כ גם לר"ש קרא דנופלים בדרך הוי בטעינה וא"כ לר"ש לא יכתוב אלא חד יתורא לאין בעליו עמו בקרא דנופלים בדרך וי"ל דרובץ תחת משאו נמי לא מסיים לר"ש דאפשר למשמע בטעינה דע"י שאין הרבה בני אדם לטעון מכביד המשוי על הבהמה ורובצת ולקמן לא אצטריך למימר דלא מסיימי אלא אקרא דנופלים בדרך והא דפריך לקמן (דף לב:) והא וחדלת בפריקה הוא דכתיב לא הוי אלא אליבא דרבנן דלר"ש מצי למהוי בטעינה:

אבל

1 בְּאַסְרַטְיָא וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הֲרֵי זוּ אֲבֵידָה
2 טַלִּית בְּצַד גָּדֵר קַרְדּוֹם בְּצַד גָּדֵר וּפָרָה רוֹעָה בֵּין
3 הַכְּרָמִים אֵין זוּ אֲבֵידָה ג' יָמִים זֶה אַחַר זֶה
4 הֲרֵי זוּ אֲבֵידָה רָאָה מַיִם שֶׁשּׁוֹטְפִין וּבָאִין הֲרֵי זֶה
5 גּוֹדֵר בִּפְנֵיהֶם אָמַר רָבָא לְכָל אֲבֵידַת אָחִיךָ לְרַבּוֹת
6 אֲבֵידַת קַרְקַע א"ל רַב חֲנַנְיָה לְרָבָא תַּנְיָא דְּמַסַּיֵּיעַ
7 לָךְ רָאָה מַיִם שֶׁשּׁוֹטְפִין וּבָאִין הֲרֵי זֶה גּוֹדֵר בִּפְנֵיהֶם
8 א"ל אִי מִשּׁוּם הָא לֹא תְּסַיְּיעֵי הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן
9 בְּדְאִיכָּא עוֹמְרִין אִי דְּאִיכָּא עוֹמְרִין מַאי לְמֵימְרָא
10 לֹא צְרִיכָא דְּאִית בָּהּ עוֹמְרִין דִּצְרִיכֵי לְאַרְעָא מַהוּ
11 דְּתֵימָא כֵּיוָן דִּצְרִיכֵי לְאַרְעָא כִּי גּוּפָהּ דְּאַרְעָא דַּמְיָין
12 קמ"ל: מָצָא חֲמוֹר וּפָרָה [וְכוּ']: הָא גּוּפָהּ קַשְׁיָא
13 אֲמֶרֶת מָצָא חֲמוֹר וּפָרָה רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ אֵין זוּ אֲבֵידָה
14 רוֹעִין בַּדֶּרֶךְ הוּא דְּלֹא הֲווּ אֲבֵידָה הָא רָצָה בַּדֶּרֶךְ
15 וְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים הַוְיָא אֲבֵידָה אֵימָא סֵיפָא חֲמוֹר
16 וְכֵלָיו הַפּוּכִים וּפָרָה רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הֲרֵי זוּ אֲבֵידָה
17 רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הוּא דְּהַוְיָא אֲבֵידָה הָא רָצָה בַּדֶּרֶךְ וְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים אֵין זוּ אֲבֵידָה
18 אָמַר אַבָּיֵי יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ תָּנָא רוֹעָה בַּדֶּרֶךְ דְּלֹא הַוְיָא אֲבֵידָה וְהוּא הַדִּין לְרוֹעָה בֵּין
19 הַכְּרָמִים תָּנָא רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים דְּהַוְיָא אֲבֵידָה וְהוּא הַדִּין לְרָצָה בַּדֶּרֶךְ א"ל רָבָא אִי יַגִּיד
20 עָלָיו רֵיעוֹ לִיתְנֵי קִילְתָא וְכ"ש חֲמִירְתָּא לִיתְנֵי רָצָה בַּדֶּרֶךְ דְּהַוְיָא אֲבֵידָה וְכ"ש רָצָה בֵּין
21 הַכְּרָמִים וְלִתְנֵי רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים דְּלֹא הַוְיָא אֲבֵידָה וְכ"ש רוֹעָה בַּדֶּרֶךְ אֶלָּא אָמַר רָבָא
22 רָצָה אַרָּצָה לֹא קַשְׁיָא הָא דְּאַפֵּהּ לְגַבֵּי דַּבְרָא הָא דְּאַפֵּהּ לְגַבֵּי מָתָא רוֹעָה אַרוֹעָה נַמִּי לֹא
23 קַשְׁיָא כָּאן בַּאֲבֵידַת גּוּפָהּ כָּאן בַּאֲבֵידַת קַרְקַע כִּי קָתָנֵי רוֹעָה בַּדֶּרֶךְ לֹא הַוְיָא אֲבֵידָה הָא
24 רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים הַוְיָא אֲבֵידָה בַּאֲבֵידַת קַרְקַע וְכִי קָתָנֵי רָצָה בֵּין הַכְּרָמִים הַוְיָא אֲבֵידָה
25 הָא רוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים לֹא הַוְיָא אֲבֵידָה בַּאֲבֵידַת גּוּפָהּ דְּרָצָה בֵּין הַכְּרָמִים מִסַּקְבָא וְרוֹעָה
26 בֵּין הַכְּרָמִים לֹא מִסַּקְבָא וְרוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים נְהִי דְּלֹא מִשּׁוּם אֲבֵידַת קַרְקַע לֵיהּ מִשּׁוּם תִּיפּוּק לֵיהּ מִשּׁוּם אֲבֵידַת
27 גּוּפָהּ דְּדִלְמָא קָטְלוּ לָהּ בְּאַתְרָא דְּמַתְרוּ וְהָדַר קַטְלֵי וְדִלְמָא אַתְרוּ בָּהּ אִי אַתְרוּ בָּהּ וְלֹא אַזְדְּהַרוּ בָּהּ וַדַּאי אֲבֵידָה מִדַּעַת הִיא:
28 הַחֲזִירָה וּבְרִחָה הַחֲזִירָה וּבְרִחָה [וְכוּ']: א"ל הַהוּא מִדְּרַבָּנַן לְרָבָא אֵימָא הָשֵׁב חָדָא זִימְנָא תְּשִׁיבֵם תְּרֵי זִמְנֵי א"ל הָשֵׁב אַפֵּי' ק'
29 פְּעָמִים מַשְׁמַע תְּשִׁיבֵם אֵין לִי אֶלָּא לְבֵיתוֹ לְגִינָּתוֹ וּלְחוּרְבָּתוֹ מְנַיָּן ת"ל תְּשִׁיבֵם מ"מ ה"ד אִי דְּמִינְטְרָא פְּשִׁיטָא אִי דְּלֹא מִינְטְרָא
30 אַמַּאי לְעוֹלָם דְּמִינְטְרָא וְהָא קמ"ל דְּלֹא בְּעִינָן דַּעַת בְּעָלִים וְכִדְר' אֶלְעָזָר דְּאָמַר הַכֹּל צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים חוּץ מֵהַשָּׁבַת אֲבֵידָה
31 שֶׁהַתּוֹרָה רִיבְּתָה הֲשָׁבוֹת הַרְבֵּה שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֵימָא שַׁלֵּחַ חָדָא זִימְנָא תְּשַׁלַּח תְּרֵי זִמְנֵי א"ל שַׁלֵּחַ אַפֵּי' מֵאָה פְּעָמִים מַשְׁמַע תְּשַׁלַּח
32 אֵין לִי אֶלָּא לִדְבַר הָרְשׁוּת לִדְבַר מִצְוָה מְנַיָּן ת"ל תְּשַׁלַּח מ"מ א"ל הַהוּא מִדְּרַבָּנַן לְרָבָא וְאֵימָא הוֹכֵחַ חָדָא זִימְנָא תּוֹכִיחַ תְּרֵי זִמְנֵי
33 א"ל הוֹכֵחַ אַפֵּי' ק' פְּעָמִים מַשְׁמַע תּוֹכִיחַ אֵין לִי אֶלָּא הָרַב לְתַלְמִיד תַּלְמִיד לָרַב מְנַיָּן ת"ל הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ מ"מ עָזֹב תַּעֲזוֹב עִמּוֹ אֵין
34 לִי אֶלָּא בְּעָלָיו עִמּוֹ שֶׁאֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ מְנַיָּן ת"ל עָזֹב תַּעֲזוֹב מ"מ הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ אֵין לִי אֶלָּא בְּעָלָיו עִמּוֹ שֶׁאֵין בְּעָלָיו עִמּוֹ מְנַיָּן
35 ת"ל הָקֵם תָּקִים מ"מ וְלָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב פְּרִיקָה וְלָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב טְעִינָה צְרִיכֵי דְּאִי כָּתַב רַחְמָנָא פְּרִיקָה הֲוָה אֲמִינָא מִשּׁוּם
36 דְּאִיכָּא צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים וְאִיכָּא חִפְּרוֹן כִּיס אֲבָל טְעִינָה דְּלֵאו צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים אִיכָּא וְלֹא חִפְּרוֹן כִּיס אִיכָּא אֵימָא לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן
37 טְעִינָה מִשּׁוּם דְּכִשְׁכָּר אֲבָל פְּרִיקָה דְּבְחִנָּם אֵימָא לֹא צְרִיכָא וּלְר"ש דְּאָמַר אַף טְעִינָה בְּחִנָּם מַאי אִיכָּא לְמֵימַר לְר"ש לֹא מְסַיְּימֵי
38 קְרָאֵי לְמָה לִי לְמִכְתַּב הַנֵּי תַּרְתֵּי וְלָמָּה לִי לְמִכְתַּב אֲבִידָה צְרִיכֵי דְּאִי כָּתַב רַחְמָנָא הַנֵּי תַּרְתֵּי מִשּׁוּם דְּצַעֲרָא דְּמָרָה אִיתָא צַעֲרָא
39 דִּידָהּ אִיתָא אֲבָל אֲבֵידָה דְּצַעֲרָא דְּמָרָה אִיתָא וְצַעֲרָא דִּידָהּ לֵיתָא אֵימָא לֹא וְאִי אַשְׁמְעִינָן אֲבֵידָה מִשּׁוּם דְּלֵיתָא לְמָרָה בַּהֲדָהּ

אבל

גם בתורה מוצאים אנו הדגשה יתירה על קיום המצוות בפועל, ואחרי כן, בא עניין האמונה.

ממכתב ז"ך תשרי, ה'תש"כ

רש"י

אבל הני תרתי דאיתנהו למריהו בהדייהו. ואע"ג דמרבינן לעיל אין בעלים עמו היינו שהוא זקן או חולה ונהי דאין יכול לעזור יכול לשכור פועלין ואימא לא קא משמע לן:

אין לי אלא משכנו. פרשתי בהמקבל (לקמן דף קיג.): **דברה** תורה כלשון בני אדם. וא"ת וכי לית להו כל הני דרשות דלעיל ואליבא דר"ש משנינן נמי לעיל דלא מסיימי קראי ובר"ה (דף ח.) דרישׁ נמי ר"ש עשר תעשר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה וי"ל דדוקא הכא בהני תרי קראי אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם משום דמוכחי קראי דכתיב די מחסורו ובאידך כתיב אשר ברכך וברישׁ השואל (לקמן דף צד: ושם ד"ה אלא) דאמר אם גנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת"ל יגנב ופריך למ"ד דברה תורה כלשון בני אדם מאי איכא למימר התם נמי איכא הוכחה דגניבה משמע דדקא גניבה ולא אבידה: **אם** יש שם ב"ד יתנה בפניהם. שישלם לו כל מה שישתבר במלאכה שהוא עושה ואם אין ב"ד לא ישיב כיון שאם ישיב לא יהא לו אלא כפועל בטל אבל אם אינו עושה מלאכה ישיב בחנם וא"ת לעיל דנקט או שהיתה שלו מרובה היכי אי ליקא ב"ד אפילו מועטת נמי מן האבידה לא ישיב ואי בפני ב"ד כי נמי אין מרובה אלא שוה לאבידה למה יתנו ב"ד ליתן לו כל שכרו א"כ מה ירויחו הבעלים וי"ל דנ"מ לכושרא דדיוחא או לטרחא יתירא וכה"ג משני בסוף השוכר את הפועלים (לקמן דף צג:) וא"ת דהכא משלם לכל הפחות השבירות כפועל בטל וכן משני לקמן בסוף השוכר את הפועלים (שם) גבי רועה שהיה יכול לקדם ברועים ובמלקות ש"ש בשכר וש"ר בחנם חייב וש"ש שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעל הבית ומסתמא ש"ח נמי שקדם בשכר חוזר ונוטל מבעה"ב ואילו בפרק הגזול בתרא (ב"ק דף קטו:) תנן שטף נהר את חמורו וחמור חבירו הניח את שלו והציל את של חבירו אין לו אלא שכרו ואין משלם לו דמי חמורו שטבע וי"ל דהתם מיירי כשהיה יכול להציל ע"י הדחק דאי לאו הכי מצי אמר ליה מהפקיר קזקינא בדאיתא התם ועי"ל כיון שבעל החמור שם יכול לומר הייתי שוכר פועלים להצילו וא"ת הכא אמאי נוטל שכר וכן לקמן ש"ח שאין צריך לקדם בשכר אם קידם אמאי נוטלו מבעה"ב דאמרי' פרק הכונס (שם דף נח. ושם ד"ה דאיתיה לקרה. דכתיב עמו אימא יחזור אחר בני אדם וישכור: **שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו.** והיינו סייף בגון שהיה בספינה ובורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטובעו: **הכה תכה.** ביער הנדחת: **אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד.** דצעק עליו בדין ושלחו שלוחים לתפוס מטלטליו דקרא דהשבת העבוט עליה כתיב דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש ואמרינן לקמן בפ' המקבל (דף קיג.) בשליחי ב"ד הכתוב מדבר: **שלא ברשות ב"ד מנין.** דצריך השבה: סתם חבלה ע"פ ב"ד היא דלא שכיחי דחציף אינישׁ ליבנס בבית וליטול משלטלי שלא ברשות: **חד לכסות יום וחד לכסות לילה.** בפ' המקבל (לקמן קיד:) מפרש לקרא הכי: **מתנה מועטת מנין.** אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה: **אין לי אלא שנתברך הבית בגלו.** דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו: דרבי אלעזר בן עזריה בקדושין (דף יז:): **שאין לו.** ממה שיתפרנס: **ואינו רוצה להתפרנס.** משלך במתנה ואמר רחמנא העבט דרך הלואה: **יש לו ואינו רוצה להתפרנס.** משלו אלא משלך מנין שאתה חייב להעביטו וליפרע ממנו אחר מיתה ת"ל תעביטנו והכי מפרש בבתובות פרק מציאת האשה (דף סז:): **מאי כפועל בטל.** והלא אינו בטל שהרי טורח בהשבתה ומתניתין תני נותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול להתרפות ממלאכה ולישב בטל: **כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה.** כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו בבדה שהוא עוסק בה ועל סוק במלאכה קלה כזו הכל לפי כובד המלאכה וריבוי שכר יש מלאכ' שטורחה קל ושברה רב או חילוף: **פלג.** בסחורה ולא היו מעות אלא דבר הצריך שומא: תרי

תוספות

אבל הני תרתי דאיתנהו למרה בהדה אימא לא צריכא מות יומת המכה אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ הכה תכה אין לי אלא בהכאה הכתובה בהן מנין שאם אי אתה יכול להמיתן בהכאה הכתובה בהן שאתה רשאי להכותן בכל הכאה שאתה יכול ת"ל הכה תכה מ"מ השב תשיב אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד משכנו שלא ברשות ב"ד מנין ת"ל השב תשיב מ"מ חבול תחבול אין לי אלא שמשכנו ברשות משכנו שלא ברשות מנין ת"ל חבול תחבול מ"מ והני תרי קראי למה לי חד לכסות יום וחד לכסות לילה פתח תפתח אין לי אלא לענייי עירך לענייי עיר אחרת מנין ת"ל פתח תפתח מכל מקום נתן תתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין ת"ל נתן תתן מ"מ הענק תעניק אין לי אלא שנתברך הבית בגלו מנין ת"ל הענק תעניק מ"מ ולר' אלעזר בן עזריה דאמר נתברך הבית בגלו מעניקין לו לא נתברך הבית בגלו אין מעניקין תעניק למה לי דברה תורה כלשון בני אדם העבט תעביטנו אין לי אלא שאין לו ואינו רוצה להתפרנס אמר רחמנא תן לו דרך הלואה יש לו ואינו רוצה להתפרנס מנין ת"ל תעביטנו מ"מ ולר"ש דאמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו תעביטנו למה לי דברה תורה כלשון בני אדם: היה בטל מן הפלע לא יאמר לו תן לי פלע אלא נותן לו שכרו כפועל (בטל): (תנן) (נותן לו שכרו כפועל בטל מאי כפועל בטל אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה: אם יש שם ב"ד מתנה בפניהם: איסור ורב סברא עביד עיסקא בהדי הדדי אזל רב סברא פלג ליה דעתיה דאיסור באפי בי תרי אתא לקמי' דרבה בר רב הונא א"ל זיל אייתי תלתא דפלגת קמייהו אי נמי דאיתיה לקרה. דכתיב עמו אימא יחזור אחר בני אדם וישכור: **שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו. והיינו סייף בגון שהיה בספינה ובורח ואתה יכול לזרוק בו חץ או לטובעו: **הכה תכה.** ביער הנדחת: **אין לי אלא שמשכנו ברשות ב"ד.** דצעק עליו בדין ושלחו שלוחים לתפוס מטלטליו דקרא דהשבת העבוט עליה כתיב דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש ואמרינן לקמן בפ' המקבל (דף קיג.) בשליחי ב"ד הכתוב מדבר: **שלא ברשות ב"ד מנין.** דצריך השבה: סתם חבלה ע"פ ב"ד היא דלא שכיחי דחציף אינישׁ ליבנס בבית וליטול משלטלי שלא ברשות: **חד לכסות יום וחד לכסות לילה.** בפ' המקבל (לקמן קיד:) מפרש לקרא הכי: **מתנה מועטת מנין.** אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה: **אין לי אלא שנתברך הבית בגלו.** דהכי כתיב קרא אשר ברכך ה' אלהיך תתן לו: דרבי אלעזר בן עזריה בקדושין (דף יז:): **שאין לו.** ממה שיתפרנס: **ואינו רוצה להתפרנס.** משלך במתנה ואמר רחמנא העבט דרך הלואה: **יש לו ואינו רוצה להתפרנס.** משלו אלא משלך מנין שאתה חייב להעביטו וליפרע ממנו אחר מיתה ת"ל תעביטנו והכי מפרש בבתובות פרק מציאת האשה (דף סז:): **מאי כפועל בטל.** והלא אינו בטל שהרי טורח בהשבתה ומתניתין תני נותנין לו כשיעור שירצה פועל ליטול להתרפות ממלאכה ולישב בטל: **כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה.** כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו בבדה שהוא עוסק בה ועל סוק במלאכה קלה כזו הכל לפי כובד המלאכה וריבוי שכר יש מלאכ' שטורחה קל ושברה רב או חילוף: **פלג.** בסחורה ולא היו מעות אלא דבר הצריך שומא: תרי

אי) דמברייתא ארי מנבסי חבירו פטור ולילישנא בתרא דהכונס דמברייתא ארי פטור משום דלית ליה פסידא אבל לילישנא קמא דקאמר דמברייתא ארי מדעתו משמע אפילו אית ליה פסידא פטור כיון דמדעתו הוא קשה ואור"י דמברייתא ארי פטור היינו דוקא שמצילו מפחד האריי שיבא וקידם ברועים והברייתו דלא בדי הזיקא דבלא הצלתו יכול להיות שלא היה בא אבל מציל מפי האריי ושטף נהר חמורו ומחזיר אבידה דברי הזיקא ובא זה והציל נוטל שכרו וא"ת דפורע חובו דשדר למודר הנאה בפרק אין בין המודר (נדרים דף לג.) ופרק בתרא דכתובות (דף קח. ושם) מחשבינן ליה מברייתא ארי אע"ג דברי הזיקא ואית ליה פסידא וי"ל דהתם נמי אין מצילו מן ההפסד דמה שמלוה טורף ממנו אין זה הפסד שהרי נתחייב לו ולכך חשיב ליה כמבריתא ארי א"נ בדמפרש טעמא בירושלמי דנדרים הוינא אומר דמפייס ליה הוינא ליה ומחיל לי ואפי' במשכון מפייס הוינא ליה ויהיב לי משכוני ואפילו בב"ח דוחק מסיק בירושלמי והשתם נראה משום שיכול לומר הייתי מוצא אוהבים הרבה שיפרעו עבורי דהיינו מעין אותם השעמים והא דקרי ליה בפ' ח"ה (ב"ב דף נג.) מברייתא ארי נתן צרור ונטל צרור דסבר מינה מיגה מיגא ואפיק מינה מיגה אע"פ שמצילו מן ההפסד שהיה נהר שוטפה התם לא נקט לשון מברייתא לענין שיפטר משכר הברחה אלא כלומר אין זו חזקה כיון שאין מתקן השלה אלא מגיון עליה בעצמא שלא תבא לידי קלקול ונראה שגם ר"ת סובר דלא חשיב מברייתא ארי במקום שמצילו מן ההפסד שהיה מעמיד ההיא דפורע חובו דוקא במנונות אשתו דמדמפרש בפ' בתרא דכתובות (דף קח. ושם) משום דאפשר שתהא עושה ואוכלת או תתפרנס מן הצדקה או מקרוביה שיתנו לה בחנם אבל שאר פריעת חוב אור"ת דאין זה מברייתא ארי אלא מהנה גמור וירושלמי פליג אגמרא שלנו ולפ"ז אם השור גזל ביתו של ישראל ובא חבירו ישראל ופייס אותו בדמים מועטים אם ירצה בעה"ב ליקח ביתו ישלם דמים לחבירו וכן פסק רבינו גרשום אבל רש"י פסק שיחזיר לו ביתו חנם בפ' הנזקין (גיטין דף נח:) ונראה דלא מבעיא אם קנאה בדמים שמציל הבעלים מן ההפסד שישלמו הבעלים אלא אפי' קנאן בשויו ולא דמי למברייתא ארי דאם היה משתקע בידו לא היה הבית חוזר לו לעולם ואפי' בשויו ודמי למקדים ברועים ובמלקות בשכר דאמרי' שנותן שכרו עד כדי דמיהם וכ"מ לכושרא דחיותא או לטרחא יתירא ועוד נר' אפי' ידוע בודאי שאפילו לא מיהר לקנותו היה חוזר לבעלים בדמים הילולו כל שעה שירצו בין קנאן בדמים מרובים בין קנאן בדמים מועטים לא דמי למברייתא ארי כיון שיצא הבית מחזקת ישראל ובא לידי נכרי וזה מוציאו מחזקת נכרי ומחזירו ליד ישראל נוטל מה שהחנהו: **כפועל** בטל. פירשנו באיזהו נשך (לקמן דף סח. ושם ד"ה ונותן): אלמנה

עניין המצוות הוא לפעול בירור וזיכוך בדברים הגשמיים שבהן נעשות המצוות.

ממאמר שבת בראשית ה'תשכ"ז

אֲבָל הָנֵי תַּרְתֵּי – חיובי פריקה וטעינה, דְּאִיתָא לְמָרָה בַּהֲדָהּ – שהבעלים נמצאים עם הבהמה, שהרי הפסוק אומר 'עזוב תעזוב עמו', ויכולים הם לבקש פועלים שיפרקו ויטענו בשבילו, אֵימָא לֹא – הייתי אומר שלא יתחייב בפריקה וטעינה, צְרִיכָא – לכך הוצרכה התורה לכתוב גם חיוב השבת אבידה וגם חיוב פריקה וטעינה.

הגמרא מביאה פסוקים נוספים ודורשת בהם את כפילות הלשון: נאמר לגבי רוצח שדינו מיתה בסייף (במדבר לה כא) 'מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שבית דין יכולים להמית את הרוצח אֶלָּא בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ שהיא סייף, מַנַּיִן שֶׁאִם אִי אַתָּה יָכוֹל לְהָמִיתוֹ בְּמִיתָה הַכְּתוּבָה בּוֹ, כגון שהיה בורח בספינה ואי אפשר להמיתו בסייף, שֶׁאַתָּה – שבית דין רַשַּׁאי לַהֲמִיתוֹ בְּכָל מִיתָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, וכגון לזרוק עליו חץ מרחוק ולהמיתו או להטביעו בים, תַּלְמוּד לוֹמַר ממה שכפלה התורה את הלשון 'מוֹת יוּמַת', ללמדנו שמִכָּל מָקוֹם – שבית דין יכולים להמיתו בכל דרך שאפשר.

נאמר לגבי אנשי עיר הנדחת (דברים יג טז) 'הַכֵּה תַכֶּה אֶת יֹשְׁבֵי הָעִיר ההוּא לְפִי חָרֶב'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שבית דין יכולים להמית את אנשי עיר הנדחת אֶלָּא בְּהַכָּאָה הַכְּתוּבָה בָּהֶן שהיא סייף, מַנַּיִן שֶׁאִם אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲמִיתָן בְּהַכָּאָה הַכְּתוּבָה בָּהֶן, שֶׁאַתָּה – שבית דין רַשַּׁאי לַהֲכוֹתָן בְּכָל הַכָּאָה שֶׁאַתָּה יָכוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר מכך שכפלה התורה את הלשון 'הַכֵּה תַכֶּה', מִכָּל מָקוֹם – שבית דין יכולים להמיתם בכל דרך שאפשר.

נאמר לגבי חיוב השבת משכון (דברים כד יג) 'הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שחייב להשיב את המשכון בלילה אֶלָּא כְּשֶׁמִּשְׁכָּנוֹ בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין – שהעמידו בדין, ובית דין הם ששלחו שליח למשכנו, אבל אם מִשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת בֵּית דִּין – אם לקח את המשכון בעצמו בעל כרחו של הלוה, מַנַּיִן שחייב להשיב לו את המשכון בלילה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הָשֵׁב תָּשִׁיב' מִכָּל מָקוֹם, ולעולם חייב להחזיר את המשכון בזמן שהלוה צריך אותו.

נאמר פסוק נוסף לגבי חיוב השבת משכון (שמות כב כה) 'אִם חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שחייב להחזיר את המשכון ביום, אֶלָּא כְּשֶׁמִּשְׁכָּנוֹ בִּרְשׁוּת בית דין, אבל אם מִשְׁכָּנוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, מַנַּיִן שחייב להחזיר את המשכון, תַּלְמוּד לוֹמַר 'חָבֹל תַּחְבֹּל' מִכָּל מָקוֹם. שואלת הגמרא: וְהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי – מדוע נצרכו שני פסוקים ללמד על חיוב השבת המשכון. עונה הגמרא: חַד – הפסוק 'חָבֹל תַּחְבֹּל', נצרך לִכְסוּת יוֹם שכאשר לקחה בלילה חייב להחזירה ביום, וְחַד – והפסוק 'הָשֵׁב תָּשִׁיב', נצרך לִכְסוּת לַיְלָה שכאשר לקחה ביום חייב להחזירה בלילה.

נאמר לגבי מצות צדקה (דברים טו ח) 'כִּי פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שחייב לתת צדקה אֶלָּא לַעֲנִיֵּי עִירְךָ, אבל לַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת מַנַּיִן שמצוה לתת להם צדקה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'פָתֹחַ תִּפְתַּח' מִכָּל מָקוֹם, ללמדך שחייב לתת צדקה אף לעניי עיר אחרת.

נאמר פסוק נוסף לגבי מצות צדקה (דברים טו י) 'נָתוֹן תִּתֵּן לוֹ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שחייב לתת צדקה אֶלָּא כשהוא יכול ליתן מַתָּנָה מְרוּבָּה, אבל אם אינו יכול לתת מתנה מרובה, אלא רק מַתָּנָה מוּעֶטֶת, מַנַּיִן שצריך לתת, שמא לא חייבה אותו התורה לתת כדי שלא יעני ויצטרך לבריות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'נָתוֹן תִּתֵּן' מִכָּל מָקוֹם.

נאמר לגבי מצות הענקה (דברים טו יד) 'הַעֲנֵק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֹּאנְךָ וּמִגָּרְנְךָ וּמִיִּקְבֶךָ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי אֶלָּא בשעה שֶׁנִּתְבָּרֵךְ הַבַּיִת של האדון בְּגִלָּלוֹ – בגלל העבד, שאז אמרה תורה שמַעֲנִיקִים לו, וכמו שמשמע מהמשך הפסוק 'אֲשֶׁר בֵּרֲכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תִּתֵּן לוֹ', אבל אם לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגִלָּלוֹ, מַנַּיִן שצריך להעניק לעבד, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הַעֲנֵק תַּעֲנִיק' מִכָּל מָקוֹם.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּאָמַר (קידושין יז:) שרק אם נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגִלָּלוֹ מַעֲנִיקִין לוֹ, אבל אם לֹא נִתְבָּרֵךְ הַבַּיִת בְּגִלָּלוֹ אֵין מַעֲנִיקִין לוֹ, אם כן תיבת 'תַּעֲנִיק' לָמָּה לִי. משיבה הגמרא: דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שדרכם לכפול תיבות בלשונם.

נאמר לגבי מצות הלוואה (דברים טו ח) 'כִּי פָתֹחַ תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ'. מבארת הגמרא את הכפילות בפסוק: אֵין לִי שחייב להלוות אֶלָּא כְּשֶׁאֵין לוֹ – ללוה ממה להתפרנס, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס משלך במתנה, בזה אָמַר רַחֲמָנָא – אמרה התורה תֵּן לוֹ בְּדֶרֶךְ הַלְוָאָה, אבל כאשר יֵשׁ לוֹ ממה להתפרנס, וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס משלו אלא מהצדקה בצמצום, מַנַּיִן שגם לו צריך להלוות, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תַּעֲבִיטֶנּוּ' מִכָּל מָקוֹם.

שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר (כתובות סז:), שאם יֵשׁ לוֹ ממה להתפרנס וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִתְפַּרְנֵס משלו אלא מהצדקה אֵין נִזְקָקִין לוֹ להלוותו, תיבת 'תַּעֲבִיטֶנּוּ' שכתבה התורה לָמָּה לִי. משיבה הגמרא: דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שדרכם לכפול תיבות בלשונם:

שנינו במשנה: הָיָה בָּטֵל מִן הַפֶּלַע לֹא יֹאמַר לוֹ תֵּן לִי סֶלַע אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל (בטל):

הגמרא מבארת מהו השכר שבעל האבידה צריך לתת למוצא: (תֵּנֵן), נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל – כמה שפועל מוכן לפחות משכרו ולהתבטל ממלאכה. שואלת הגמרא: מַאי – מדוע נוטל כְּפוֹעֵל בָּטֵל, הלא הוא טורח בהשבת האבידה ואינו מתבטל ממלאכה. משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כוונת הברייתא היא, שהמוצא מקבל כְּפוֹעֵל בָּטֵל שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה דְּבָטֵל מִינָּהּ, כלומר, רואים כמה מוכן אדם לפחות משכרו כדי לעסוק במלאכה קלה יותר מהמלאכה שהוא עוסק בה תמיד, ואותו שכר יתן לו:

שנינו במשנה: אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין מַתְּנֶה בִּפְנֵיהֶם:

הגמרא מוכיחה ממשנתינו לדין חלוקת שותפים: אִיסּוּר וְרַב סַפְרָא עָבִיד עִיסְקָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – עשו עסק ביחד, כלומר השתתפו ביניהם בסחורה, אָזַל – הלך רַב סַפְרָא, וּפָלַג לֵיהּ – חילק ולקח את חלקו מתוך השותפות בְּלָא דַּעְתֵּיהּ דְּאִיסּוּר – בלא ידיעתו של איסור, ועשה זאת בְּאַפֵּי בֵּי תְּרֵי – בפני שני אנשים. אָתָא לְקַמֵּיהּ – בא רב ספרא לפני דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ רבה בר רב הונא, זִיל אַיְיתֵי תְּלָתָא – לך הבא שלשה אנשים דְּפָלַגְתְּ קַמַּיְיהוּ – שבפניהם חלקת את השותפות, אִי נַמִּי – או שתביא

אגרות קודש

[ה'תשל"ב]

הגעתני שמועה שכאילו אינו מקיים **ח"ו** הוראות הרופא.

ובאם אמיתית היא – בודאי בהקדם יתחיל לקיימן וכדבעי, ובפרט שזהו דין מפורש בשו"ע וכו' – ויבשר טוב.

אזכיר עה"צ.

בתְּרֵי מִגּוֹ תְּלָתָא – שנים מתוך השלשה שחלקת בפנידם, והם יעידו שחלקת בפני שלשה, וְאִי נָמֵי, הבא תְּרֵי סָהֲדֵי – שני עדים אחרים שיעידו דְּפָלְגַתְּ בְּאַפֵּי בֵּי תְּלָתָא – שחלקת בפני שלשה. אֲמַר לֵיהּ רב ספרא, מְנָא לָךְ הָא – מנין לך דין זה, שחלוקה שלא בפני בית דין אינה חלוקה. אֲמַר לֵיהּ רבה בר רב הונא, למדתי זאת ממה דִּתְנַן (לעיל לז:), אם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין מַתְּנֶה בִּפְנֵיהֶם, אֵין שָׁם בֵּית דִּין בִּפְנֵי מִי יַתְנֶה שֶׁלּוֹ קוֹדֶם. ומוכח שאין כח להעביר ממון מאדם לחבירו בפחות משלשה אנשים, וכמו שמי שרוצה ליטול ממון עבור השבת אבידה צריך להתנות בפני בית דין, כך כששותף רוצה ליטול את חלקו בשותפות, הוא צריך לחלוק בפני בית דין.

אָמַר לֵיהּ רב ספרא, מִי דָּמֵי – וכי המקרים דומים, הרי הָתָם – שם לגבי אבידה דְּמִפִּיק מָמוֹנָא מֵהַאי וּמוֹתִיב לְהַאי – שהוא מוציא ממון מבעל האבידה ונותן למוצא, בְּעֵינַן – צריך בֵּית דִּין, אֲבָל הָכָא – כאן בחלוקת שותפות שאינו מוציא ממון מיד אחר, אלא דִּידֵיהּ שָׁקְלִי – את שלו הוא נוטל, אין צריך בית דין, וכל מה שצריך לחלוק בפני אחרים גִּילּוּי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא – הוא סתם גילוי דברים, כדי שיוכלו להעיד שהחלוקה היתה שוה, וּבִתְרֵי סַנִּי לֵיהּ – מספיק לחלוק בפני שנים. רב ספרא מביא ראיה לדבריו: תַּדְעַ שכך הוא, דִּתְנַן (כתובות צז.), אַלְמָנָה הניזונות מנכסי היתומים מוֹכֶרֶת את נכסיהם שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין, אלא בפני שנים משום גילוי מילתא, כדי שידעו היתומים שלא מכרה את הנכסים בפחות משויים. וכמו כן חלוקת שותפות אינה צריכה להיות בפני בית דין, כיון שצריך רק גילוי מילתא בעלמא.

אביי דוחה את הראיה: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְלַאו מִי אִתְּמַר עָלָהּ – האם לא נאמר על משנה זו, אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, אַלְמָנָה אֵינָהּ צְרִיכָה למכור בְּבֵית דִּין שֶׁל מוּמְחִין, אֲבָל צְרִיכָה בֵּית דִּין שֶׁל הֲדִיוֹטוֹת, ואם כן גם חלוקת שותפות צריכה להיות בפני בית דין של הדיוטות:

משנה

משנה זו דנה באלו אופנים פרה נחשבת אבודה וחייב בהשבתה, ובאלו אופנים אינו חייב בהשבתה. ובדין השבת אבידה כשאביו מצוהו שלא לקיימה או כשאומר לו לעבור עבירה אחרת האם ישמע בקולו. וכן יתבארו במשנה פרטי מצות פריקה וטעינה.

מְצָאָהּ את הפרה בְּרֶפֶת, אף שאינה משתמרת כל כך כגון שיש לה גדר אך הדלת אינה נעולה, אֵין חַיָּיב בָּהּ – בהשבתה. אבל אם מצאה כשהיא תועה בְּרְשׁוּת הָרַבִּים, חַיָּיב בָּהּ – בהשבתה. וְאִם הָיְתָה הפרה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת והוא כהן, לֹא יִטַּמֵּא לָהּ להיכנס לבית הקברות כדי להשיבה.

דין נוסף בכהן שנמנע מלהשיב אבידה שבבית הקברות: אִם אָמַר לוֹ אָבִיו, היכנס לבית הקברות וְהִיטַּמֵּא כדי להשיב אבידה זו, אוֹ סתם אדם שאינו כהן שֶׁאָמַר לוֹ אביו אַל תַּחֲזִיר את האבידה, לֹא יִשְׁמַע לוֹ.

המשנה מבארת את דיני מצות פריקה וטעינה: אדם שפָּרַק וְטָעַן ומיד נפלה שוב הבהמה, וחזר וּפָרַק וְטָעַן, אֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים או יותר, חַיָּיב שוב לפרוק ולטעון, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) 'עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ', וכפל הכתוב לשון עזיבה לומר לך שאפילו מאה פעמים מצוה לפרוק ולטעון.

הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ בעל הבהמה וְאָמַר לאדם שבא לעזרתו, הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה לפרוק אִם רְצוֹנְךָ לִפְרוֹק לבדך פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ', ומשמע שאתה חייב לפרוק רק יחד עם בעל הבהמה. אבל אִם הָיָה בעל הבהמה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה שאינו יכול לסייע, חַיָּיב הבא לעזרתו לפרוק ולטעון לבדו.

מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק, אֲבָל לֹא לִטְעוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מצוה אַף לִטְעוֹן. ובגמרא יתבאר שלא נחלקו על עצם המצוה, אלא האם יש מצוה לטעון בחינם או רק תמורת שכר.

רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אִם הָיָה עָלָיו – על החמור יֶתֶר עַל מַשָּׂאוֹ הרגיל לו, אֵין זָקוּק לוֹ – אין צריך אותו אדם לעזור, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ', ומשמע מהמילה 'משאו' שרק אם יש על החמור מַשָּׂאוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ אתה חייב לעזור לו, אבל אם יש על החמור משא שאינו יכול לעמוד בו אינך חייב לעזור לו:

גמרא

הגמרא מבררת את דברי המשנה 'מצאה ברפת': אָמַר רָבָא, רֶפֶת שֶׁאָמְרוּ שאם מצא בה בהמה אינו חייב בהשבתה, מדובר ברפת שאֵינָהּ מַתְעָה – שאינה גורמת לבהמה לצאת מתוכה, כגון שיש בה קצת מרעה, וְאֵינָהּ מְשַׁמֶּרֶת את הבהמה, כגון שאין דלתה נעולה והבהמה יכולה לצאת. והראיה לכך שמדובר ברפת שאֵינָהּ מַתְעָה, מִדְּקָתָנֵי – ממה שנאמר במשנה שאֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ, ואם מדובר ברפת מתעה יקשה מדוע אינו חייב בהשבתה, וְכן יש להוכיח שרפת זו אֵינָהּ מְשַׁמֶּרֶת, מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי – מכך שהוצרכה המשנה לכתוב שאֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ, דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה על דעתך לומר שמדובר בְּמְשַׁמֶּרֶת, הַשְׁתָּא מַשְׁכַּח לָהּ אַבְרַאי מְעַיֵּיל לָהּ לְגַוַּאי – הרי הדין הוא שאם מצא בהמה תועה בדרך מכניסה לרפת כזו ודי לו בזה, ואם כן כאשר מַשְׁכַּח לָהּ מַגַּוַּאי – מצא אותה בתוך רפת כזו, מַבְעֵיָא – האם צריכה המשנה לומר שאינו חייב בה. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שמדובר ברפת שאֵינָהּ מְשַׁמֶּרֶת. מסכמת הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ שמדובר ברפת שאינה מתעה ואינה משמרת: שנינו במשנה: מְצָאָהּ בָּרֶפֶת, אֵינוֹ חַיָּיב בה: הגמרא מבררת היכן נמצאת רפת זו: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְהוּא שֶׁהרפת עוֹמֶדֶת תּוֹךְ לְתְחוּם העיר, ולכן אין המוצא חייב בהשבתה. מדייקת הגמרא: מִכְּלָל – מדברי רבי יצחק נלמד דִּבְרְשׁוּת הָרַבִּים – שאם הפרה עומדת ברשות הרבים, וַאֲפִילּוּ אם היא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, נַמִּי – גם חַיָּיב להשיבה.

אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ – יש ששנו את דברי רבי יצחק אַסִּיפָא – על הסיפא במשנה, שנאמר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּיב בָּהּ, ועל זה אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְהוּא שֶׁהפרה עוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם. מדייקת הגמרא: מִכְּלָל – מדברי רבי יצחק נלמד דְּבְרֶפֶת – שאם הפרה עומדת ברפת, אֲפִילּוּ אם הרפת עוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם, נַמִּי אֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ:

שנינו במשנה: ואם היתה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת לֹא יִטַּמֵּא לָהּ, אם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר לא ישמע לו:

הגמרא מבררת מדוע מצות כיבוד אב ואם אינה דוחה את איסור הטומאה: תָּנוּ רַבָּנָן, מִנַּיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו של כהן הִיטַּמֵּא כדי להשיב אבידה, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ, אַל תַּחֲזִיר אבידה הנמצאת במקום המותר לו בכניסה, שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט ג) 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי ה'', ודרשו חכמים ממה שהקישה התורה את מצות מורא אב ואם לאיסור חילול שבת, שאם אביו ואמו מצוים עליו לחלל שבת, אינו רשאי לחלל, מפני שכּוּלְּכֶם – גם אתה וגם אביך ואמך חַיָּיבִין בִּכְבוֹדִי, ולכן כבודי דוחה את כבודם של אב ואם, וכמו כן אין מצות כבוד אב ואם דוחה מצות השבת אבידה.

מקשה הגמרא: טַעְמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא – הטעם שאסרנו על איש זה לשמוע בקול אביו ולא להשיב אבידה הוא רק מחמת הפסוק 'אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ', ויש לדייק, שדווקא מחמת הפסוק הוא צריך להשיב את האבידה, הָא לַאו הָכִי – אבל בלי הפסוק, הָוָה אֲמִינָא – הייתי אומר צַיְּיתָא לֵיהּ – שישמע לאביו ולא ישיב את האבידה, כיון שכיבוד אב שהוא מצות עשה שנאמר (דברים ה טז) 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ', דוחה את העשה של השבת אבידה (שם כב א) 'הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם'. וקשה, וְאַמַּאי – מדוע לולא הפסוק הוא פטור מלהשיב את האבידה, הלא הַאי – כיבוד אב הוא עֲשֵׂה, וְהַאי – והשבת אבידה יש בה לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה, שהרי שבנוסף על העשה נאמר בה (דברים כב ג) 'לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם' וְלֹא אָתֵי – בא עֲשֵׂה וְדָחֵי – ודוחה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה. מתרצת הגמרא: אִיצְטְרִיךְ – פסוק זה נצרך כיון שבלעדיו סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה על דעתך לומר, הוֹאִיל וְהוּקַּשׁ כִּיבּוּד אָב וָאֵם לְכִבּוּדוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן (דברים ה טז) בכיבוד אב ואם, 'כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (משלי ג ט) בכיבוד ה' 'כַּבֵּד

המשך בעמוד רלג

תוספות

תֵּרֵי מִנּוֹ תְּלָתָא. שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלִשָׁה יָבוֹאוּ וְיָעִידוּ לוֹמַר שְׁלִשָׁה הָיֵינוּ: אִם יֵשׁ שָׁם ב"ד. וּסְתָם ב"ד שְׁלֹשָׁה אַלְמָנָא אֵין כֹּחַ לְהַפְקִיר מִמֶּנּוּ זֶה אֵצֶל זֶה בְּפָחוֹת מִשְּׁלִשָׁה: גִּילּוּי מִילְּתָא. שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁחִלְקָתָן בְּשָׁוָה: אַלְמָנָה. הַנִּיזּוֹנֶת מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים מוֹכֶרֶת לְמִזּוֹנוֹת: שֶׁלֹּא בְּב"ד. וּבִלְבַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנַיִם שֶׁלֹּא תִּמְכּוֹר בְּזוּל: **מתני'** מָצְאָה בָּרֶפֶת. בִּגְמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי אַצְטְרִיךְ: הָיְתָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְהוּא כֹּהֵן: אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אֵל תַּחֲזִיר. וְהוּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מוּתָּר לִילֵךְ שָׁם: הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ. הַבְּעָלִים: אֲבָל לֹא לְטָעוֹן. בְּגִמְרָא מְפָרֵשׁ: **גמ'** רֶפֶת שֶׁאֲמָרוּ. שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ עַסְקִינָן כְּשֶׁאֵינָהּ מַתְעָה אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהִיוֹת בּוֹרַחַת וְיוֹצֵאת: וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת. שֶׁאֵינָהּ נְעוּלָה וְאִם בָּאת לְצֵאת יוֹצֵאת: מְעַיֵּל לְגַוָּאי. כְּדַאֲמַרִינָן לְעִיל (דף לא.) לְגִינָתוֹ וּלְחוּרְבָתוֹ מִגַּוָּן: בְּרִישָׁא גְּרֵסִינָן וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ לְתָחוּם בְּסִיפָא גְּרֵסִינָן וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם: אֲנִי ה'. אע"פ שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ יָרֵא אֶת אֲבִיךָ אֲנִי אָדוֹן לְשַׁנֵּיכֶם וְאִם אֹמַר לְךָ אֲבִיךָ עֲבוֹר עַל דְּבָרַי לְחַלֵּל שַׁבָּת אַל תִּשְׁמַע לוֹ: הָוָה אֲמִינָא צַיְּיתָא לֵיהּ. דְּאִתֵּי עֲשֵׂה דְּכִיבּוּד וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה דְּלֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: אֲבָדֵיהּ עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הֵיא הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: הוּקַּשׁ כְּבוֹדָם. בְּגִזֵּירָה שָׁוָה כַּבֵּד אֶת אֲבִיךָ כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנָךְ: דְּלֵית בֵּיהּ חִסָּרוֹן כִּיס. אם לא יִטְעוֹן: פְּרִיקָה אית בָּהּ חִסָּרוֹן כִּיס. שֶׁהַבְּהֵמָה נִשְׁבֶּרֶת תַּחַת מִשְׂאָהּ: לוֹמַר לְךָ פְּרִיקָה בְּחִנָּם. אֲבָל טְעִינָה לֹא נִצְטַוִּיתָ אֶלָּא בְּשֵׂכָר הִלְכָּךְ אִי לֹא כְּתַב פְּרִיקָה וְאַתְיָא מִק"ו מִטְּעִינָה הָוָה אֲמִינָא דִּיוֹ לְבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן מַה טְּעִינָה בְּשֵׂכָר אַף פְּרִיקָה בְּשֵׂכָר: לֹא מְסַיְּימֵי קְרָאֵי. לְמִשְׁמְעוּת טְעִינָה הִלְכָּךְ אִי כְּתִיב חַד הָוָה אֲמִינָא לְפְרִיקָה אָתְיָא: רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ. מִשְּׁמַע שֶׁצָּרִיךְ לִפְרוֹק: דְּרָמוּ אִינְהוּ וּטְעוּנֵיהוּ בְּאוּרְחָא. אַף הַמַּשָּׂא מוּטָל עַל הַקַּרְקַע שֶׁצָּרִיךְ לִטְעוֹן:

מדברי

רש"י

אַלְמָנָה מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּב"ד. וְא"ת הָתָם מִשּׁוּם חִינָּא אוֹ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא תִּתְבַּזֶּה בְּב"ד כְּדִמְפָרֵשׁ בְּאַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת (כתובות דף צז. ושם) וְי"ל דִּסְ"ל בֵּיוָן דְּאַלְמָנָה מוֹכֶרֶת אע"ג דְּאִינָהּ שֶׁלָּהּ בְּב"ד מִשּׁוּם חִינָּא ה"נ שׁוּתָּף יְטוֹל אֶת שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא בְּב"ד אע"ג דְּלֵיכָא טַעַם דְּחִינָּא: בֵּית דִּין הַדְּיוֹטוֹת. וְא"ת וְהָאַמְרִינָן הָתָם (דף צח. ושם) אַלְמָנָה שֶׁשָּׁמְתָה לְעַצְמָהּ לֹא עָשְׂתָה וְלֹא כְּלוּם דְּאַמְרִינָן לָהּ מֵאן שָׁם לָךְ הָכָא מְכָרָה ע"פ ב"ד הַדְּיוֹטוֹת וי"ל כֵּיוָן שֶׁלּוֹקַחַת לְעַצְמָהּ נִרְאֵה לְעוֹלָם שֶׁמְּעַכֶּבֶת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים בְּיָדָהּ אע"פ שֶׁיֵּשׁ ב"ד הַדְּיוֹטוֹת כֵּיוָן דְּלֵיכָא מוּמְחִין אֲבָל כְּשֶׁמּוֹכֶרֶת לְאֲחֵרִים אֵין נִרְאֶה שֶׁמְּעַכֶּבֶת מִשֶּׁלָּהֶם שֶׁהֲרֵי לֹא עִכְּבָה כְּלוּם וְא"ת מ"ש דְּאַלְמָנָה מוֹכֶרֶת לְאֲחֵרִים שֶׁלֹּא בְּב"ד וּבְב"ד יְכוֹלָה לְעַכֵּב אֲפִי' לְעַצְמָהּ מִדְּאַמְרִינָן הָתָם דְּא"ל מֵאן שָׁם לָךְ מִשְּׁמַע דְּבַב"ד יְכוֹלָה לְשׁוּם וְקָאָמַר נְמִי הָתָם הַהוּא גַּבְרָא דְּאַפְקִידוּ גַּבֵּיהּ כִּסְתָּא דְּיַתְמֵי אֲזַל שְׁמָהּ לִנְפַשֵּׁיהּ בְּת' זוּזֵי לְסוֹף אֲייָיקוּר כו' אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי א"ל מֵאן שָׁם לָךְ מִשְּׁמַע דְּבַב"ד יְכוֹל לְשׁוּם וּלְקַמָּן בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (דף לח.) תָּנֵן הַמַּפְקִיד פֵּירוֹת אֶצֶל חֲבֵירוֹ וְהִרְקִיבוּ כו' עוֹשֶׂה לָהֶם תַּקָּנָה וּמוֹכְרָן בְּב"ד וּכְשֶׁהוּא מוֹכְרָן מוֹכְרָן לְאֲחֵרִים וְאֵין מוֹכְרָן לְעַצְמוֹ כֵּיוָן דְּצָא בּוֹ גַּבָּאֵי צְדָקָה פּוֹרְטִין לְאֲחֵרִים וְאֵין פּוֹרְטִין לְעַצְמָם דְּאֲפִילּוּ בְּב"ד מוֹכְרִין לְאֲחֵרִים וְאֵין מוֹכְרִין לְעַצְמָם וְשֹׁאֵל בְּב"ד אֵין מוֹכְרִין אֲפִילּוּ לְאֲחֵרִים וְלֵיכָא לְמִימַר הָא דְּאָמַר וּמוֹכְרִים לְאֲחֵרִים בְּב"ד הַיְינוּ בְּרִשּׁוּת ב"ד אֲבָל אִי יְדָעֵי ב"ד הַשּׁוּמָא יְכוֹל לְעַכֵּב לְעַצְמוֹ דְּבִירוּשָׁלַמִּי מַסִּיק עַל הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּרַבִּי יוֹחָנָן חֲקוּקָאָה דְּמַיְּיתִי פ"ק דְּפַסְחִים (דף יג. ושם) א"ל לָךְ וּמוֹכְרָם בְּב"ד אֲלִמְנָא אע"פ שֶׁנְּתָן לוֹ רְשׁוּת הָיָה צָרִיךְ לְמוֹכְרָם בְּב"ד וי"ל דְּמוּכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּב"ד מִשּׁוּם חִינָּא וְגַבֵּי כִּסְתָּא דְּיַתְמֵי נְמִי דַּיְּכוֹל לְעַכֵּב לְעַצְמוֹ בְּב"ד מְצִינָן לְמִימַר דְּהַיְינוּ דַּוְקָא בְּדִיעֲבַד דְּמִשּׁוּם חֲשָׁד לֹא מְהַדְּרִינָן עוּבְדָּא א"נ דְּגַבֵּי יַתְמֵי ב"ד עַצְמָם הֵם מְפַקִּידִין וּלְכָךְ יְכוֹל לְעַכֵּב לְעַצְמוֹ עַל פִּיהֶם אֲבָל פִּקְדּוֹן שֶׁל אֲחֵרִים אֵינוֹ יְכוֹל לְעַכֵּב לְעַצְמוֹ עַל פִּי ב"ד: **כַּבֵּד** אֶת ה' מֵהוֹנָךְ. הָא דְּנָקֵט קְרָא דְּדִבְרֵי קַבָּלָה וְלֹא נָקֵט קְרָא דְּאִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וּכְתִיב אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא מִשּׁוּם דְּנִיחָא לֵיהּ לְאָתוּיֵי קְרָא דְּכִבּוּד:

מדברי

תֵּרֵי מִנּוֹ תְּלָתָא וְאִי נַמִּי תֵּרֵי סַהֲדֵי דְּפַלְגָּת בְּאַפֵּי בֵּי תְּלָתָא א"ל מְנָא לָךְ הָא א"ל דִּתְנַן אִם יֵשׁ שָׁם ב"ד מַתְנֶה בְּפָנֶיהָם אֵין שָׁם ב"ד בְּפָנַי מִי יַתְנֶה שֶׁלּוֹ קוֹדֶם א"ל מִי דְּמֵי הָתָם דְּמַפִּיק מָמוֹנָא מֵהַאי וּמוֹתִיב לְהַאי בְּעִינָן ב"ד אֲבָל הָכָא דִּידֵיהּ שַׁקְלֵי גִּילּוּי מִילְּתָא בְּעַלְמָא הוּא בִּתְרֵי סַגִּי לֵיהּ תֵּדַע דִּתְנַן אַלְמָנָה מוֹכֶרֶת שֶׁלֹּא בְּפָנַי ב"ד אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי וְלָאו מִי אִתְּמַר עֲלָהּ אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנִיוּמִי אָמַר ר"נ אַלְמָנָה אֵינָהּ צְרִיכָה ב"ד שֶׁל מוּמְחִין אֲבָל צְרִיכָה בֵּית דִּין שֶׁל הֲדְיוֹטוֹת: **מתני'** מָצְאָהּ בָּרֶפֶת אֵין חַיָּיב בָּהּ בְּרה"ר חַיָּיב בָּהּ וְאִם הָיְתָה בְּבֵית הַקְּבָרוֹת לֹא יִטַּמֵּא לָהּ אִם אָמַר לוֹ אָבִיו הִיטַּמֵּא אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אַל תַּחֲזִיר לֹא יִשְׁמַע לוֹ פָּרַק וְטָעַן פָּרַק וְטָעַן אֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים חַיָּיב שֶׁנֶּאֱמַר עָזֹב תַּעֲזֹב הָלֹךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה אִם רְצוֹנְךָ לִפְרוֹק פְּרוֹק פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר עִמּוֹ אִם הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה חַיָּיב מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק אֲבָל לֹא לִטְעוֹן ר"ש אוֹמֵר אַף לִטְעוֹן רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אִם הָיָה עָלָיו יֶתֶר עַל מַשָּׂאוֹ אֵין זָקוּק לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר תַּחַת מַשָּׂאוֹ מַשָּׂאוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ: **גמ'** אָמַר רָבָא רֶפֶת שֶׁאָמְרוּ אֵינָהּ מַתְעָה וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת אֵינָהּ מַתְעָה מִדְּקָתָנֵי אֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ וְאֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי אֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ מִשְׁתַּמֶּרֶת הַשְׁתָּא מַשְׁכַּח לָהּ אַבְרָאי מְעַיֵּל לָהּ לְגַוָּאי מַשְׁכַּח לָהּ מִגַּוָּאי מַבְּעָיָא אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת שְׁמַע מִינָּהּ: מָצְאָהּ בָּרֶפֶת אֵינוֹ חַיָּיב: א"ר יִצְחָק וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת תּוֹךְ לַתְּחוּם מִכְּלַל דְּבִרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲפִילּוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם נַמִּי חַיָּיב אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא בְּרה"ר חַיָּיב בָּהּ אָמַר רַבִּי יִצְחָק וְהוּא שֶׁעוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם מִכְּלַל דְּבָרֶפֶת אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת חוּץ לַתְּחוּם נַמִּי אֵינוֹ חַיָּיב בָּהּ: בְּבֵית הַקְּבָרוֹת לֹא יִטַּמֵּא לָהּ: ת"ר מַנַּיִן שֶׁאִם אָמַר לוֹ אָבִיו הִיטַּמֵּא אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אַל תַּחֲזִיר שֶׁלֹּא יִשְׁמַע לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי ה' כּוּלְּכֶם חַיָּיבִין בִּכְבוֹדִי טַעְמָא דִּכְתַב רַחְמָנָא אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ הָא לַאו הָכִי הָוָה אֲמִינָא צַיְּיתָא לֵיהּ וַאֲמַאי הַאי עֲשֵׂה וְהַאי לֹא תַעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה וְלֹא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַעֲשֶׂה אִיצְטְרִיךְ ס"ד אֲמִינָא הוֹאִיל וְהוּקַּשׁ כִּיבּוּד אָב וָאֵם לִכְבוֹדוֹ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כַּאן כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנֶךָ הִלְכָּךְ לְצַיֻּיתֵי לֵיהּ קמ"ל דְּלֹא לִשְׁמַע לֵיהּ: מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק אֲבָל לֹא לִטְעוֹן: מַאי אֲבָל לֹא לִטְעוֹן אִילֵימָא אֲבָל לֹא לִטְעוֹן כְּלָל מַאי שְׁנָא פְּרִיקָה דִּכְתִיב עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ טְעִינָה נַמִּי הָכְתִיב הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ אֶלָּא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק בְּחִנָּם וְלֹא לִטְעוֹן בְּחִנָּם אֶלָּא בְּשָׂכָר ר"ש אוֹמֵר אַף לִטְעוֹן בְּחִנָּם תְּנִינָא לָהָא דְּת"ר פְּרִיקָה בְּחִנָּם טְעִינָה בְּשָׂכָר ר"ש אוֹמֵר זוּ וְזוּ בְּחִנָּם מַאי טַעְמַיְּיהוּ דְּרַבָּנָן דְּאִי ס"ד כְּרִ"ש לִכְתּוֹב רַחְמָנָא טְעִינָה וְלֹא בָּעֵי פְּרִיקָה וַאֲנָא אֲמִינָא וּמַה טְּעִינָה דְּלֵית בָּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים וְלֵיכָּא חִסָּרוֹן כִּיס חַיָּיב פְּרִיקָה דְּאִית בָּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים וְחִסָּרוֹן כִּיס לֹא כָּל שֶׁכֵּן אֶלָּא לְמַאי הִלְכְתָא כַּתְּבִיהּ רַחְמָנָא לוֹמַר לְךָ פְּרִיקָה בְּחִנָּם טְעִינָה בְּשָׂכָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַאי טַעְמָא מִשּׁוּם דְּלֹא מְסַיְּימֵי קְרָאֵי וְרַבָּנָן אַמַּאי לֹא מְסַיְּימֵי קְרָאֵי הָתָם כְּתִיב רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ הָתָם כְּתִיב נוֹפְלִין בַּדֶּרֶךְ דְּרָמוּ אִינְהוּ וּטְעוּנֵיהוּ בְּאוּרְחָא מַשְׁמַע וְרַבִּי שִׁמְעוֹן נוֹפְלִין בַּדֶּרֶךְ אִינְהוּ וּטְעוּנֵיהוּ עֲלוֹיֵיהוּ מַשְׁמַע אָמַר רָבָא

מדברי

הלימוד העיקרי של כל אחד ואחת מישראל, הוא לימוד תורתנו הקדושה תורת חיים, שתוכן שם זה כפשוטו, הוראה בחיים, והכוונה לחיי היום יומיים.

ממכתב א' מר-חשוון, תש"כ

מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא. וא"ת א"כ אמאי עוקרים על המלכים ולא מדברי האמורי (ע"ז דף יא.) וי"ל משום דבכוד מלך ונשיא עדיף כמו בל תשחית דנדחה מפני כבודם דאונקלוס שרף על ר"ג ע' מנה צורי פ"ק דע"ז (שם) ועוד דבין דבתיב את סוסיהם תעקר קל לדרהות מפני המלך:

מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה. וא"ת מ"מ נדרוש ק"ו משטעינה דלית בה חסרון כיס וי"ל כיון דטעינה שיש בה חסרון כיס לא הוי בשכר דמ"ש מפריקה א"כ אף טעינה דלית בה חסרון כיס נמי הוי בחנם ופריקה נכתבה לדרוש שום דרשה אחרת:

מכלל דת"ק סבר דזקוק לו. המקשה סבור דת"ק נמי ידרוש משאו שהוא יכול לעמוד בו ושאינו יכול לעמוד בו נהי דאין חייב לסייע בחנם משום דלית ביה מצות פריקה מ"מ בשכר חייב לסייעו משום צער בעלי חיים וא"ת ולרבי יוסי הגלילי דסבר צער בעלי חיים לאו דאורייתא ואית ליה לקמן (דף לג.) דטעינה בשכר מ"ש טעינה מפריקה וי"ל דדרש ק"ו מחסרון כיס דלכתוב טעינה גרידא דיש טעינה שאין בו חסרון כיס וכ"ש פריקה אלא כתב פריקה לאגמורי דטעינה בשכר וכיון דטעינה שאין בה חסרון כיס הויא בשכר היכא דאית בה חסרון כיס נמי דהיינו היכא דבטיל משוקיה הוי בשכר דילפי' מטעינה דלית בה חסרון כיס והשתא לא בא להוכיח רק דצער בעלי חיים דאורייתא ולא לקיים שמכח ק"ו יש להוכיח דצער בעלי חיים דאורייתא דאפשר שק"ו הוי מחסרון כיס כדפרישית לר' יוסי וא"ת ודלמא זקוק לו מדרבנן וי"ל דכל הסוגיא מוכחת דאי צער בעלי חיים לאו דאורייתא אינו חייב לסייעו אפי' בשכר כדאמרינן בסמוך וכי ליתיה למריה בהדיה ליעבד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא אבל אי הוי דרבנן פטור היה אפילו בשכר וכן בתר הכי דקאמר ואי אמרת לאו דאורייתא אמאי מטפל ביה ולישני מדרבנן:

ואי לאו דאורייתא אמאי מטפל בה. וא"ת והלא בספרי דורש שונאך אפילו שונא עובד כוכבים וי"ל דאסמכתא בעלמא היא דבערבי פסחים (פסחים דף קיג: ושם) מוקי בשונא ישראל:

ולהטעינה יין אסור אין זקוק לה. אבל שאר דברים זקוק ואפילו לטעון משום איבה: **אמאי** וחדלת. וא"ת ולישני בחנם אבל בשכר חייב ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא וי"ל דוחדלת משמע לגמרי:

ואי בטעינה אמאי עזוב. וליכא למימר דבטיל משוקיה דאם כן רישא נמי:

לכוף יצרו. וא"ת כיון דבערבי פסחים (שם) מוקי לה בישראל שמותר לשנאותו כגון שראה בו דבר ערוה מה שייך בו לכוף יצרו וי"ל דלא מיירי בשונא דקרא: **מה** לי שונא עובד כוכבים. ה"מ לשנויי ישראל בחנם ולעובד כוכבים בשכר:

מה

מדברי שניהם. מדקאמרי תרווייהו פריקה עדיפא: **ואפילו** ר"ש לא קאמר. דאצטריך למכתב פריקה: **אלא** משום דלא מסייעי קראי. לטעינה: **לאו משום צער בעלי חיים.** והכי ליתי מה טעינה דליכא צער בעלי חיים חייב פריקה דאיכא צער בעלי חיים לא כ"ש: **מי לא עסקינן.** וכי אין המקרא מדבר אף בהוא לוקח לסחורה דאדהכי בטיל משוקיה: **תדע.** דלרבנן דפליגי עליה דר"ש ולר"ש צער בעלי חיים דאורייתא: **מכלל דת"ק.** דרבי יוסי הגלילי רבנן ור"ש: **זקוק לו.** ואמאי זקוק לו אי משום מצות עזוב תעזוב הא כתיב משאו הקראוי לו אלא משום צער בעלי חיים: **לא** דרשינן **משאו.** למשא הקראוי לו דמשאו כל משא שעליו משמע: **ותדע.** דהכי הוא בדדחינא לך דצער בעלי חיים לאו דאורייתא: **עביד גביה.** משום צער בעלי חיים ועל כורחו יטול שכר: **ליתא מסייע ליה.** לרבא דאמר לעיל צער בעלי חיים דאורייתא: **מטפל בה.** לפרוק משאה: **אי אמרת לאו דאורייתא.** וטעמא משום איבה הוא מש"ה אין זקוק לה שיכול להשמט ולומר דבר איסור הוא לנו: ה"ק ולהטעינה. ולעולם דאורייתא ורישא תנא מטפל בה בין בפריקה בין בטעינה פריקה משום צער בעלי חיים וטעינה משום איבה ולהטעינה יין אסור דלאו צערא איכא ולאו איבה איכא אין זקוק לה: **הכא בטעינה.** לקמיה פריך הא בפריקה כתיב: **משום צערא דישראל.** שצריך להשהות שם: **בחמר עובד** כוכבים. ואין בעל המשא שם ועל העובד כוכבים לטעון: **מאי פסקת.** וכי פסקת הדבר בן דבכל בהמת עובד כוכבים הוי חמר עובד כוכבים וכל בהמת ישראל הוי חמר ישראל: **שונא שאמרו.** קס"ד שונא שאמרו אשונא דקרא קאי דמשתעי בפריקה כי תראה חמור שונאך רובץ וגומר: **אשונא דמתניתין קאי.** אהך מתניתא דלעיל דשונא לטעון הוא:

רובץ

מדברי שניהם נלמד צער בעלי חיים דאורייתא ואפי' ר"ש לא קאמר אלא משום דלא מסייעי קראי כל משום מאי לאו משום צער בעלי חיים דרשינן דלמא משום דאיכא חסרון כיס וה"ק ומה טעינה דלית בה חסרון כיס חייב פריקה דאית בה חסרון כיס לא כ"ש וטעינה אין בה חסרון כיס מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקיה אי נמי אתו גנבי ושקלי כל מה דאיכא בהדיה תדע דצער בעלי חיים דאורייתא דקתני סיפא ר' יוסי הגלילי אומר אם היה עליו יתר [על] משאו אין זקוק לו שנאמר תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו לאו מכלל דת"ק סבר זקוק לו מאי טעמא לאו משום דצער בעלי חיים דאורייתא דלמא בתחת משאו כל פלגי דרבי יוסי סבר דרשינן תחת משאו משאו שיכול לעמוד בו ורבנן סברי לא דרשינן תחת משאו תדע דצער בעלי חיים לאו דאורייתא דקתני ריש הלך ויש לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא מה לי איתיה למריה בהדיה ומה לי כי ליתיה למריה בהדיה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא מי סברת פטור פטור לגמרי ודלמא פטור בחנם וחייב בשכר וה"ק רחמנא כי איתיה למריה בהדיה עבד גביה בחנם וכי ליתיה למריה בהדיה עבד גביה בשכר ולעולם צער בעלי חיים דאורייתא (סימ"ן בהמ"ת בהמ"ת אוה"ב שונ"א רבצ"ן) ליתא מסייע ליה בהמת עובד כוכבים מטפל בה כבהמת ישראל אי אמרת בשלמא צער בעלי חיים דאורייתא משום הכי מטפל בה כבהמת ישראל אלא אי אמרת צער בעלי חיים לאו דאורייתא אמאי מטפל בה כבהמת ישראל התם משום איבה הכי נמי מסתברא דקתני אם היתה טעונה יין אסור אין זקוק לה אי אמרת בשלמא לאו דאורייתא משום הכי אין זקוק לה אלא אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה ה"ק ולהטעינה יין אסור אין זקוק לה אי אמרת דאורייתא אמאי אין זקוק לה תא שמע בהמת עובד כוכבים ומשאו ישראל וחדלת ואי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא אמאי וחדלת עזוב תעזוב מבעי ליה לעולם צער בעלי חיים דאורייתא התם בטעינה אי הכי איתא סיפא בהמת ישראל ומשאו עובד כוכבים עזוב תעזוב ואי בטעינה אמאי עזוב תעזוב משום צערא דישראל אי הכי אפילו ריש נמי בחמר עובד כוכבים סיפא בחמר ישראל מאי פסקת סתמא דמלתא אינש בתר חמריה אזיל והא וחדלת ועזוב תעזוב בפריקה הוא דכתיבי א"ל הא מנו רבי יוסי הגלילי היא דאמר צער בעלי חיים לאו דאורייתא ת"ש אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו ואי סלקא דעתך צער בעלי חיים דאורייתא הא עדיף ליה אפ"ה כדי לכוף את יצרו ת"ש שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא עובד כוכבים אי אמרת צער בעלי חיים דאורייתא מה לי שונא ישראל ומה לי שונא עובד כוכבים מי סברת אשונא דקרא קאי אשונא דמתניתין קאי תא שמע

רובץ

עניין הניצחון הוא (לא על־ידי דמעות, אלא) על־ידי"מארש" של שמחה.

משיחת שבת פרשת בראשית ה'תשכ"ז

מִדִּבְרֵי שְׁנֵיהֶם – חכמים ורבי שמעון נִלְמַד שאיסור צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, שהרי לדברי חכמים אם טעינה היתה כתובה הייתי לומד פריקה בקל וחומר, וַאֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שצריך פסוק מפורש כדי לחייב בפריקה, לֹא קָאָמַר – לא אמר זאת אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֹא מְסַיְּימֵי קְרָאֵי – שהפסוקים אינם מפורשים לפריקה או לטעינה, ואם היה כתוב רק פסוק אחד היינו אומרים שהפסוק מדבר על פריקה, אֲבָל מְסַיְּימֵי קְרָאֵי – אבל אם בפסוק היה כתוב טעינה בפירוש, היה מודה רבי שמעון שדְּרָשִׁינַן – שאנו דורשים קַל וָחוֹמֶר שאם חייב בטעינה קל וחומר שחייב בפריקה, ואכן יש לשאול מִשּׁוּם מַאי – מה הטעם שפשוט יותר לחייב פריקה מטעינה, לַאו מִשּׁוּם – האם לא מטעם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּרָשִׁינַן – אנו דורשים, מה טעינה שאין בה צער בעלי חיים חייבתו תורה, פריקה שיש בה צער בעלי חיים לא כל שכן שחייב. ומוכח שלדעת הכל צער בעלי חיים הוא מדאורייתא.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא הקל וחומר היה מִשּׁוּם דְּאִיכָּא חֶסְרוֹן כִּיס – שבפריקה יש הפסד ממון, ולא משום צער בעלי חיים, וְהָכִי קָאָמַר – וכך כוונת הברייתא ללמוד קל וחומר, וּמַה טְּעָנָה דְּלֵית [–שאין] בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, שהרי אין הבהמה ניזוקת אם תרבוץ על הקרקע והמשא מונח בסמוך לה, וַחַיָּיב הרואה אותה להקימה ולטעון עליה, פְּרִיקָה דְּאִית [–שיש] בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס שהבהמה נשברת תחת משאה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שחייב לפרוק את המשא מעליה, ואין לנו ראיה שצער בעלי חיים הוא מן התורה.

דוחה הגמרא: וְכִי טְעָנָה אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, מִי לֹא עַסְקִינַן – האם לא מדובר גם באופן דְּאִדְּהָכִי וְהָכִי – שבין כך ובין כך, בעוד שהוא ממתין לעזרה ובהמתו רובצת על הקרקע, בָּטֵיל מִשּׁוּקֵיהּ – הוא בטל ממסחרו בשוק, שהרי מן הסתם אם יש לו משא על גבי בהמתו הוא הולך למכרו בשוק, אִי נַמִּי, בזמן זה אָתוּ גַּנָּבֵי – עלולים לבוא גנבים וְשָׁקְלֵי כָּל מַה דְּאִיכָּא בַּהֲדֵיהּ – ויקחו כל מה שיש איתו. אלא ודאי הקל וחומר הוא משום צער בעלי חיים, וחוזרת ההוכחה שצער בעלי חיים הוא מדאורייתא.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת מהמשנה שצער בעלי חיים מדאורייתא: תֵּדַע שכן הוא, שחכמים ורבי שמעון סוברים דְּצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא – שהרי בסיפא של משנתינו שנינו, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אִם הָיָה עָלָיו – על החמור הנופל, יָתֵר [עַל] מַשָּׂאוֹ שהוא יכול לשאת, אֵין זָקוּק לוֹ – אינו צריך לסייע לפרוק ממנו משאו, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג ה) 'רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ', ומשמע, מַשָּׂאוֹי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ. ומדייקת הגמרא: לַאו מִכְּלָל – האם לא נלמד מזה דְּתַנָּא קַמָּא – שרבי שמעון וחכמים סָבַר – סוברים שגם באופן זה שיש על חמור משא שאינו יכול לעמוד בו הוא זָקוּק לוֹ – חייב במצות פריקה, מַאי טַעְמָא – ומה טעמם, אם תאמר משום מצות 'עזב תעזוב', הרי כתוב 'משאו' ויש לדרוש כרבי יוסי 'משאוי שיכול לעמוד בו', אלא לַאו – האם לא נכון לומר שטעמם הוא מִשּׁוּם דְּצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, ואפילו שבעל החמור עשה שלא כהוגן, מכל מקום משום ההלכה של איסור צער בעלי חיים אין אנו דורשים את הכתוב 'משאו' כפשוטו, וצריך לפרוק מעליה את המשא.

דוחה הגמרא: דִּלְמָא – שמא באמת חכמים ורבי שמעון סוברים שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא, וּבְפסוק 'תַּחַת מַשָּׂאוֹ' פְּלִיגֵי – נחלקו, דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, דִּדְרָשִׁינַן תַּחַת מַשָּׂאוֹ, שדווקא מַשָּׂאוֹי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ חייב לפרוק, וְרַבָּנַן סָבְרֵי, לֹא דִּדְרָשִׁינַן תַּחַת מַשָּׂאוֹ על משא שיכול לעמוד בו, אלא מפרשים את הפסוק שכל משא שיש עליו חייבים לפרוק ממנו, ולכן צריך לפרוק אפילו אם בעל החמור העמיס משא שאינו יכול לעמוד בו, ולא משום שצער בעלי חיים מדאורייתא.

מוכיחה הגמרא: תֵּדַע שהביאור במחלוקת הוא כמו שדחינו, דְּצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים לַאו דְּאוֹרַיְיתָא, דְּקָתָנֵי רִישָׁא של המשנה, הָלַךְ בעל החמור וְיָשַׁב לוֹ, וְאָמַר לוֹ – לאדם הבא לסייע, הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מוטלת מִצְוָה לְפָרוֹק, פְּרוֹק בלי שאסייע בידך, פָּטוּר מלפרוק, שֶׁנֶּאֱמַר 'עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ', ואם בעל החמור אינו מסייע אין זה 'עמו',

וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ – ואם עולה על דעתך לומר, שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, מַה לִּי – מה איכפת לי אם אִיתֵיהּ לְמָרֵיהּ בַּהֲדֵיהּ – אם הבעלים נמצאים עמו כדי לסייע לו, וּמַה לִּי – ומה איכפת לי כִּי לֵיתֵיהּ לְמָרֵיהּ בַּהֲדֵיהּ – אם הבעלים אינם מסייעים לו, הלא חובה עליו לעזור לבהמה הנשברת תחת משאה.

הגמרא דוחה את הראיה: לְעוֹלָם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, ומה שכתוב במשנה שאם הבעלים אינו מסייע בידו הוא פטור מלפרוק, מִי סָבְרַתְּ – האם אתה סובר ש'פָּטוּר' הכוונה שפָּטוּר לְגַמְרֵי, וְדִלְמָא – שמא רק פָּטוּר מלפרוק בְּחִנָּם וְחַיָּיב לפרוק בְּשָׂכָר, וְהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא – וכך אמרה התורה, כִּי אִיתֵיהּ לְמָרֵיהּ בַּהֲדֵיהּ – אם בעליו מסייע עמו, עֶבֶד נַבִּיהּ – עזור לו בְּחִנָּם, וְכִי לֵיתֵיהּ לְמָרֵיהּ בַּהֲדֵיהּ – אבל אם אין בעליו מסייע עמו, עֶבֶד נַבִּיהּ – עזור לו בְּשָׂכָר, וּלְעוֹלָם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא ולכן חייב בפריקה.

(הגמרא מביאה חמש ראיות לפשוט האם צער בעלי חיים הוא מדאורייתא, סִימָן – והסימנים לחמש הראיות האלו הם חמש תיבות אלו, בְּהֵמַ"ת בְּהֵמַ"ת אוֹהֵ"ב שׁוֹנֵ"א רַבְּצָ"ן).

מביאה הגמרא ראיה שצער בעלי חיים הוא מדאורייתא: לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ – נאמר שמהברייתא המובאת להלן יש ראיה לרבא שצער בעלי חיים מדאורייתא, ששנינו בברייתא, בְּהֵמַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים שנפלה בדרך תחת משאה, הרואה אותה מְטַפֵּל בָּהּ לפרוק את משאה, כְּשם שמטפל בבְּהֵמַת יִשְׂרָאֵל. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – ויהיה מובן אם תאמר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, מִשּׁוּם הָכִי – לכן מְטַפֵּל בָּהּ כְּבְהֵמַת יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים לַאו דְּאוֹרַיְיתָא, ומצות הפריקה היא כדי לעזור לחבירו, אַמַּאי – מדוע מְטַפֵּל בָּהּ כְּבְהֵמַת יִשְׂרָאֵל. אלא מוכח שצער בעלי חיים מדאורייתא, ולכן צריך לטפל אף בבהמת עובד כוכבים. דוחה הגמרא: הָתָם – שם בבהמת הגוי צריך לעזור מִשּׁוּם אֵיבָה – כדי שהגוי לא ישנא את עם ישראל, ואין ראיה מזה שצער בעלי חיים הוא מדאורייתא.

הגמרא מביאה ראיה שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא, דְּקָתָנֵי – שהרי שנינו בסיום הברייתא, שאִם הָיְתָה – בהמת הגוי, טְעוּנָה יַיִן אָסוּר – יין נסך, אֵין זָקוּק לָהּ – אינו צריך לעזור לפרוק משאה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא – ויהיה מובן אם תאמר שצער בעלי חיים לַאו דְּאוֹרַיְיתָא, והטעם שצריך לעזור לבהמת גוי הוא רק משום איבה, מִשּׁוּם הָכִי – לכן אם היתה טעונה יין נסך אֵין זָקוּק לָהּ, מפני שהוא יכול להשתמט מעזרה ולומר שיין נסך הוא דבר שאסור לנו, ולא יעורר בכך את איבת הגוי, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שצער בעלי חיים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, אַמַּאי אֵין זָקוּק לָהּ – מדוע פטור, הרי צריך לפרוק את הבהמה משום צערה שלה.

דוחה הגמרא: באמת אפשר לומר שצער בעלי חיים הוא מדאורייתא, וְהָכִי קָאָמַר – כך פירוש הברייתא, וּלְהַטְעִינָהּ – את הבהמה יַיִן אָסוּר אחר שנפלה, אֵין זָקוּק לָהּ, כיון שבטעינה אין צער בעלי חיים. אך אם בהמת הגוי נופלת תחת משאה, חייב לפרוק את משאה אפילו אם הוא יין נסך, משום צער בעלי חיים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא: תָּא שְׁמַע, ששנינו בברייתא, בְּהֵמַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂאוֹי שעליה הוא של יִשְׂרָאֵל, על זה נאמר בפסוק (שמות כג ה) 'וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ', כלומר, שאינך צריך לעזור לו. וְאִי אָמְרַתְּ – ואם אתה אומר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, קשה, אַמַּאי – מדוע אתה דורש על בהמת גוי 'וְחָדַלְתָּ' שאינך צריך לעזור לו, הלא 'עָזֹב תַּעֲזֹב' מִכְּעֵי לֵיהּ – צריך לדרוש, משום צער הבהמה, ומוכח שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: לְעוֹלָם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְהָתָם – שם בברייתא מדובר בְּטְעִינָה שאין בזה צער בעלי חיים.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך שמדובר בטעינה, אִימָא – אמור את הסֵיפָא של הברייתא, בְּהֵמַת יִשְׂרָאֵל – בהמה השייכת לישראל, וְהַמַּשָּׂאוֹי שעליה הוא של עוֹבֵד כּוֹכָבִים, על זה נאמר בפסוק 'עָזֹב

המשך בעמוד רלד

כתוב בפסוק (שמות כג ה) 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ', ודרשו חכמים, שרק 'רוֹבֵץ' במקרה צריך לעוזרו, וְלֹא רַכְּצָן שכך דרכו תמיד. 'רוֹבֵץ' על הקרקע, וְלֹא עוֹמֵד. 'תַּחַת מַשָּׂאוֹ', וְלֹא אם משאו כבר מְפוֹרָק. 'תַּחַת מַשָּׂאוֹ' מַשָּׂאוֹ שֶׁהַחמור יָכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ, ולא אם הניחו על גבו יותר ממה שהוא יכול לשאת. מוכיחה הגמרא: וְאִי אָמְרַתְּ – ואם אתה סובר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּאוֹרַיְיתָא, אם כן, מַה לִּי – מה איכפת לי אם הוא רוֹבֵץ וּמַה לִּי – ומה איכפת לי אם הוא רַכְּצָן, וּמַה לִּי – ומה איכפת לי אם הוא עוֹמֵד, הלא חובה לעוזרו בגלל צער בעלי חיים. אלא מוכח שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: הָא מַנִּי – מי שנה ברייתא זו, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּרַבָּנָן. וְהָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר שברייתא זו היא כרבי יוסי הגלילי, דְּקָתָנֵי – שהרי שנינו בסיפא של הברייתא 'תַּחַת מַשָּׂאוֹ' מַשָּׂאוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ, והרי מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא – מי הוא זה ששמעת שסובר סברא זו, הלא הוא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, ששנינו במשנתינו דרשה זו בשמו, שְׁמַע מִינָּהּ שברייתא זו כרבי יוסי הגלילי היא.

מקשה הגמרא: וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ – וכי אתה יכול להעמיד את הברייתא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא – והרי שנינו בסיפא שדורשים 'תַּחַת מַשָּׂאוֹ' וְלֹא מְפוֹרָק, ומבררת הגמרא את הדרשה, מַאי לֹא מְפוֹרָק שאין חובה לעוזרו, אִילֵימָא – אם תאמר שהכוונה שהמשא לֹא מְפוֹרָק כְּלָל – אינו על גב הבהמה כלל אלא על הקרקע, אי אפשר לפרש כך, הָא כְּתִיב – שהרי כתוב במפורש בפסוק (דברים כב ד) 'לֹא תִרְאֶה אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ', כלומר שאם נפלו בדרך ומשאם מוטל בצד על הקרקע צריך להקימם, אֶלָּא פְּשִׁיטָא שהכוונה לֹא מְפוֹרָק – שאם המשא מפורק אין צריך לעוזרו בְּחִנָּם, אֶלָּא בְּשָׂכָר, ומאחר שכך הוא פירוש הברייתא, יש לדון מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – מי הוא ששמעת דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא – שסובר סברא זו שאין חובה להטעין בחינם, הרי הם רַבָּנָן, כמבואר לעיל (לב.), ואם כן יש להעמיד ברייתא זו כרבנן, וחוזרת ההוכחה שגם לרבנן צער בעלי חיים אינו מדאורייתא. מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם הברייתא בשיטת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, הסובר שצער בעלי חיים דרבנן, וּבִטְעֵינָה סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן שאין חיוב להטעין בחינם אלא בשכר.

הגמרא מבארת דינים נוספים במצות פריקה וטעינה: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק לענין פריקה (שמות כג ה), 'כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ', ומזה שנאמר 'כי תראה' יש לדייק, יָכוֹל אֲפִילּוּ מֻרְחָוֹק – שמא נאמר שאפילו אם ראהו מרחוק, חייב ללכת לעזור לו, תַּלְמוּד לוֹמַר לענין השבת אבידה (שם כג ד) 'כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֹיִבְךָ אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה הָשֵׁב תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ', ו'פגיעה' משמעותה שאתה פוגש אותו כשהוא סמוך לך ממש, ולמדים פריקה מהשבת אבידה. שואלת הברייתא, אִי – אם נדקדק מלשון 'כִּי תִפְגַּע', יָכוֹל פְּגִיעָה מַמָּשׁ – שמא רק כשפוגע ממש מקרוב ולא כשרואהו, תַּלְמוּד לוֹמַר בפריקה 'כִּי תִרְאֶה' שחייב גם כשרואה מרחוק, וְאֵיזוֹ הִיא רְאִיָּיה שֵׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִיעָה, שִׁיעֲרוּ חֲכָמִים, אֶחָד מִשֵּׁבַע וּמֶחֱצָה בְּמִיל, וְזֶה הוּא שיעור הנקרא רִיס, ועד מרחק זה חייב לבוא ולעזור, אבל יותר משיעור ריס אינו חייב.

תָּנָא בברייתא דין נוסף, וּמְדַדֶּה – האדם המסייע לבעל החמור צוועד עִמּוֹ – עם החמור ובעליו לאחר שהטעינו, עַד מרחק של פַּרְסָה, מפני שיש לחשוש שמא החמור יפול שוב ויצטרך לפורקו ולטוענו שוב, והפרסה היא ארבעה מילין. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, וְנוֹטֵל שָׂכָר עבור טרחתו זו:

משנה

משנה זו דנה במקרה שאבדה לאדם אבידה וגם לאביו או לרבו אבדה אבידה, באיזו אבידה חייב להתעסק קודם. עוד עוסקת המשנה במקרה שמוטל עליו לכבד גם את אביו וגם את רבו, מי מהם קודם.

המשנה מבארת שאבידתו קודמת לאבידת אביו ואבידת רבו: אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו – אדם שאבד לו חפץ וגם לאביו אבד חפץ, ומצא את שתי האבידות אך אינו יכול ליטול את שתיהן, אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת לאבידת אביו. וכן אם מצא את אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁלּוֹ קוֹדֶם – אבידתו קודמת לאבידת רבו.

המשנה מבארת את סדר הקדימה של אביו ושל רבו בהשבת אבידה, בפריקת משא, ובפדיון שבויים: היו לפניו אֲבֵדַת אָבִיו וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת לאבידת אביו, מפני שֶׁאָבִיו הֱבִיאוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה – תורה, מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אָבִיו חָכָם, שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת לאבידת רבו, מפני שודאי גם אביו למדו חכמה.

הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹ, וצריך לעזור לפרוק מעליהם את משאם, מַנִּיחַ – פורק אֶת משאו שֶׁל רַבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחַ – פורק אֶת שֶׁל אָבִיו. הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשֶּׁבִי, פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם אָבִיו חָכָם, ואפילו שלא כרבו, פּוֹדֶה אֶת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ:

גמרא

הגמרא מבררת את דברי המשנה שאבידתו קודמת לאבידת אביו ורבו. שואלת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מנין המקור לדין זה שאבידתו קודמת לאבידת אביו ורבו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָמַר קְרָא – כתוב בפסוק לגבי שמיטת כספים (דברים טו ד) 'אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְךָ אֶבְיוֹן', ו'אפס' הוא לשון חדלה וכליה, כלומר חדל מלעבור על מצוותי, ושמור את מצות השמיטה, כדי שלא תבוא לידי עניות, ומפסוק זה שהתורה מצוה להיזהר שלא תהיה אביון, משמע שהממון שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אף שכך הוא הדין, כָּל הַמְקַיֵּים בְּעַצְמוֹ כָּךְ שמדקדק תמיד לא להיות אביון ואינו גומל חסדים עם הבריות, סוֹף בָּא לִידֵי כָּךְ שנעשה אביון ומצטרך לבריות:

שנינו במשנתינו: הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹ וְכוּ' מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו:

הגמרא מבררת באיזה רב עוסקת המשנה: תָּנוּ רַבָּנָן, רַבּוֹ שֶׁאָמְרוּ שהוא קודם לאביו, הוא רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה – סברות וטעמי ההלכות, כלומר גמרא, וְלֹא רַבּוֹ שֶׁלִّמְּדוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה – דינים ללא טעמים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁרּוֹב חָכְמָתוֹ הֵימֶנּוּ נקרא רבו, ואין חילוק מה לימדו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ אם לֹא הֵאִיר עֵינָיו אֶלָּא בְּמִשְׁנָה אַחַת – שלימדו טעם משנה אחת שלא היה יכול להבין, זֶה הוּא רַבּוֹ.

אָמַר רָבָא, כְּגוֹן רַב סְחוֹרָה דְּאַסְבְּרַן – שהסביר לי, מהו זוּהֲמָא לִיסְטְרוֹן, שהיא כף גדולה שצדה האחד הוא כף שמסלקים בה את זוהמת התבשיל לצדדים, וצדה השני הוא כעין מזלג שבו מעלים את הבשר מהקדירה.

מספרת הגמרא: שְׁמוּאֵל קָרֵע מָאנֵיהּ – קרע בגדיו בקרע שאינו מתאחה, עֲלֵיהּ הַהוּא מַרְבָּנָן – על אחד מן החכמים שמת, דְּאַסְבְּרֵיהּ – שהסביר לו את המשנה (תמיד פ"ג מ"ו) המבארת את סדר פתיחת ההיכל, שאחד מן הכהנים היו לו שני מפתחות, הָאֶחָד לדלת קטנה שהיו נכנסים בה, והיה יוֹרֵד לְאַמַּת הַשֶּׁחִי – מכניס ידו עד לבית שחיו בחור שבכותל ליד הדלת ופותח, וְאֶחָד – והמפתח השני, פּוֹתֵחַ דלת אחרת כִּיוָּן – מיד, ששם לא היה צריך לטרוח לפותחה.

אָמַר עוּלָּא, תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל היושבים בבית המדרש ולמדים זה מזה, עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה כדין תלמיד לרב, וְכשהאחד מת קוֹרְעִין זֶה עַל זֶה קריעה שאינה מתאחה. וּלְעָנְיַן אֲבֵדָה בְּמִקּוֹם אבידת אָבִיו, אֵינָן חוֹזְרִין – אינם מחזירים לחבריהם במקום לאביהם, אֶלָּא רק לְרַבּוֹ מוֹכֵחַ.

הגמרא מביאה ספק באבידת רב הזקוק לתלמידו: קָבְעֵי מִינַּיהּ – שאל רַב חִסְדָּא מֵרַב הוּנָא רבו, תַּלְמִיד וְצָרִיךְ לוֹ רַבּוֹ כדי לשמוע ממנו דברים ששמע מאחרים, מַאי – מה דינו של הרב, האם הוא

המשך בעמוד טז

תוספות

רוֹבֵץ. מִקָּרָה הוּא לוֹ שֶׁרוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ בַּפַּעַם הַזֹּאת: **וְלֹא רַבְצָן.** הֶרְגֵּיל בְּכָךְ: **וְלֹא מְפוֹרָק.** וְהוּא צָרִיךְ טְעִינָה וּלְקַמָּן פָּרִיךְ הָכְתִיב הָקֵם תָּקִים: יָכוֹל מְדַרְחוֹק. וְהַטִּיל עָלָיו שֶׁיֵּלֵךְ שָׁם: **מְדַדָּה עִמּוֹ.** לְאַחַר שֶׁהִטְעִינוּ שֶׁמָּא יְזַחֲזוֹר וְיִפּוֹל: **גמ' מִנָּא הַנֵּי מִילֵּי.** דְּשֶׁלּוֹ קוֹדֵם: **לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן.** הִזְהַר מִן עֲנִיּוּת: **כָּל הַמְקַיֵּים בְּעַצְמוֹ כָּךְ.** אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִטִּילוּ עָלָיו הַכָּתוּב יֵשׁ לְאָדָם לְיַכְּנֵס לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְלֹא לְדַקְדֵּק שֶׁלִּי קוֹדֵם אִם לֹא בְּהֶפְסֵד מוֹכִיחַ וְאִם תָּמִיד מִדְקַדֵּק פּוֹרֵק מֵעָלָיו עוֹל ג"ח וּצְדָקָה וְסוֹף שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת: **שֶׁלָּמְדוּ חָכְמָה.** סִבְּרַת טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָה וּלְהָבִין שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹתְרוֹת מִן אֶת זוּ וְטַעֲמֵי אִיסּוּר וְהֶיתֵּר וְהַחִיּוּב וְהַפְּטוּר וְהוּא נִקְרָא גְּמָרָא: **מִקְרָא.** תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים: **מִשְׁנָה.** כְּמוֹ שֶׁהֵן שְׁנוּיוֹת וְאֵין טְעָמָן מְפוֹרָשׁ בָּהֶן: **כָּל שֶׁרוֹב חָכְמָתוֹ הֵימֶנּוּ.** אִם מִקְרָא אִם מִשְׁנָה אִם גְּמָרָא: **הָאִיר עֵינָיו.** שֶׁהוֹדִיעוֹ טַעַם מִשְׁנָה אַחַת שֶׁלֹּא יְכוֹל לְהָבִין: **דְּאַסְבְּרָן זוּהֲמָא לִיסְטְרוֹן.** בְּסֵדֶר טְהָרוֹת (כלים פי"ג משנה ב ופכ"ה משנה ג) הִיא שְׁנוּיָה וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ מַה כְּלִי הוּא וְלִמַּדְנִי שֶׁהוּא כַּף גְּדוֹלָה שֶׁמִּסְלְקִין בּוֹ זוֹהַם הַקִּדְירָה וְהַקְלַחַת לְצִדְדִין: **קָרֵע מָאנִיה.** קָרֵע שֶׁאֵין מִתְאַחֶה כְּדִין תַּלְמִיד עַל הָרֵב: **אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשָּׁחִי.** מִשְׁנָה הִיא בְּמִסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ו) אֵצֶל הַנִּבְנָסִים שֶׁהַרֵּית לְפִתּוּחַ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל מִי שֶׁזָּכָה בְּדִישּׁוּן מִזְבַּח הַפְּנִימִי כו' וּשְׁנֵי מִפְתְּחוֹת בְּיָדוֹ אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשָּׁחִי וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כֵּיוָן אֶחָד מִן הַמִּפְתְּחוֹת הַלָּלוּ פּוֹתֵחַ פִּשְׁפָּשׁ הַצְּפוֹנִי שֶׁצָּצַל פֶּתַח הַהֵיכָל בְּקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית שֶׁל אוּלָם וְהֵיכָל כִּדְתְנַן הָתָם שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁים הָיָה לוֹ לַשַּׁעַר הַגָּדוֹל אֶחָד לִצְפּוֹן הַהֵיכָל וְהָאוּלָם וְאֶחָד לְדָרוֹמוֹ וְאוֹתוֹ שֶׁבַּדָּרוֹם לֹא נִבְנַס בּוֹ אָדָם מֵעוֹלָם כְּדִמְפָרֵשׁ הָתָם וְאוֹתוֹ פִּשְׁפָּשׁ שֶׁבַּצָּפוֹן וְהוּא לְפִתַּח שֶׁבְּזְוִית הָאוּלָם שֶׁאֵצֶל חֹמֵשׁ אַמּוֹת שֶׁל כּוֹתֶל הַהֵיכָל שֶׁבַּצָּפוֹן פֶּתַח הַהֵיכָל וְדֶלֶת סוֹבֶבֶת בּוֹ וְאוֹתוֹ מִפְתַּחַ שֶׁל אוֹתוֹ הַפֶּתַח יוֹרֵד לְאַמַּת הַשָּׁחִי. פִּשְׁפָּשִׁים פְּתָחִים קְטַנִּים כְּמִין כִּיפּוֹת קְטַנּוֹת אֲרֻכּוֹ כְּעוֹבִי רוֹחַב הַכּוֹתֶל וְדֶלֶת סוֹבֶבֶת בּוֹ פורשט"ר בְּלָעֵז אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשָּׁחִי הַבָּא לְפִתּוּחַ בּוֹ שַׁחֲרִית [פִּשְׁפָּשׁ שֶׁבְּזְוִית הָאוּלָם] עוֹמֵד מִבַּחוּץ בְּתוֹךְ הָאוּלָם וּמַכְנִיס יָדוֹ בַּחוֹר שֶׁבַּכּוֹתֶל עַד בֵּית שָׁחִיו וּפוֹתֵחַ: **וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כֵּיוָן.** לְאַחַר שֶׁנִּבְנַס בָּזֶה וּבָא לוֹ לְתֹא אֲשֶׁר עַל פְּנֵי אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה שֶׁל אוּלָם וּקְצָת מִן הַהֵיכָל וּפוֹתֵחַ בְּמִפְתֵּחַ שְׁנֵי דֶּלֶת אֶחָד שֶׁמִּן הַתֹּא לַהֵיכָל מֵהַר בְּלֹא טוֹרַח כִּשְׁאָר פְּתָחִים וְנִבְנָס לַהֵיכָל לְפִתּוּחַ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל: **כֵּיוָן.** כְּמוֹ (פסחים דף ל:) יַעֲשֶׂנָּה הִנְדּוֹס וְיִקְבָּעֶנָּה כֵּיוָן מֵהֵר בְּלֹא טוֹרַח וְהַאי שַׁעַר הַגָּדוֹל הוּא פֶּתַח הַהֵיכָל שֶׁבֵּין אוּלָם לַהֵיכָל: **עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה.** כְּדִין תַּלְמִיד לְרַב לְפִי שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין תָּמִיד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ יַחַד וּמַקְשִׁין וּמְפָרְקִין וְכוּלָּם לְמֻדִים זֶה מִזֶּה: **לְרַבּוֹ מוּכָּחָךְ.** שֶׁרוֹב חָכְמָתוֹ מִמֶּנּוּ כַּר"י: **וְצָרִיךְ לוֹ רַבּוֹ.** שֶׁשֶּׁמַע שְׁמוּעוֹת שֵׁשׁ בְּיָדוֹ מִפִּי אֲחֵרִים: **מַאי.** כְּלוֹמַר קוֹדֵם לְאָבִיו לְעִנְיַן אֲבֵדָה: **וּתְנַן רַבּוֹ שֶׁלְּמָדוֹ חָכְמָה.** סְתָמָא כַּר' מֵאִיר: **רוֹב חָכְמָתוֹ.** אִם מִקְרָא מִקְרָא אִם מִשְׁנָה מִשְׁנָה: **מִדָּה.** הִיא קָצָת: **וְאֵינָה מִדָּה.** שֶׁהַמִּשְׁנָה וּגְמָרָא יָפִים מִמְּנָה מִפְּנֵי שֶׁתְּלוּיִין בְּגִירְסָה וּמִשְׁתַּכְּחִים שֶׁבְּיָמֵיהֶם לֹא הָיָה נִיתָּן לִכְתּוֹב אֶלָּא לְפִי שֶׁנִּתְמַעֲטוּ הַלְּבָבוֹת הַתְּחִילוּ דוֹרוֹת [אַחֲרוֹנִים] לְכָתְבוֹ: **גְּמָרָא.** כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה שֶׁהוּא לְתַת לֵב לְהָבִין סְתִימוּת טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָה מַה הֵם וּכְשֶׁשְּׁתַּיִם סוֹתְרוֹת זוּ אֶת זוּ יָבִין לְתַרֵּץ שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן קַיָּמוֹת אוֹ לָדַעַת דִּבְרֵי הַתַּנָּאִים הַחֲלוּקִים בְּדָבָר וְנִימָא הָא מִנֵּי פְּלוּגֵי חָכָם הוּא: בימי

רש"י

מַה לִי רַבְצָן. וְא"ת וְלִישַׁנֵּי רוֹבֵץ בְּחִנָּם רַבְצָן בְּשֶׁכָּר דְּה"נ מְשַׁנֵּי וְלֹא מִפּוֹרָק בְּחִנָּם אֶלָּא בְּשֶׁכָּר וי"ל דִּנְיחָא לֵיהּ לְשַׁנּוּיֵי דְּאַתְּיָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי כְּדְמוּכָח דְּאַתְיָא כְּוִותֵּיהּ: **וְנוֹטֵל** שָׂכָר. בְּמַה שֶׁמְּדַדָּה וּבְפַרִיקָה מִיָּרֵי שֶׁיָּרֵא פֶּן יִרְבֵּץ דְּאִי בְּטִעִינָה פְּשִׁיטָא דְּהָא טְעִינָה גּוּפָהּ בְּשֶׁכָּר וְכָל שֶׁכֵּן מַה שֶׁמְּדַדָּה:

וְזֶהוּ ריס. אית דְּגַרְסֵי רוֹס דְּשֶׁבַע וּמְחָצָה רוֹס עוֹלָה אַלְפַּיִם דְּהַוֵי שִׁיעוּר מִיל כִּדְמוּכָח בְּפֶרֶק שְׁנֵי שְׁעִירֵי (יומא דף סז.) גַּבֵּי סוּכּוֹת דְּשָׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ: **אֲבֵדָתוֹ** קוֹדֶמֶת. וְא"ת אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת רַבּוֹ וּכְבוֹד אָבִיו אֵיזֶהוּ קוֹדֵם אִי אֲבֵדָתוֹ הָלֵא כְּבוֹד אָבִיו עָדִיף לְמַאן דְּאָמַר בְּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף לב. ושם) מִשֵּׁל בֵּן וְאִם כְּבוֹד אָבִיו הָלֵא אֲבֵדַת רַבּוֹ קוֹדֶמֶת כִּדְאָמַר לְעֵיל אֲנִי ה' וְיֵשׁ לוֹמַר אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת דְּהַיְינוּ דְּאִיבָּא נְזָקָנָה מִגּוּף הַבְּהֵמָה חַיָּיב לְכַבְּדוֹ כְּגוֹן שֶׁחוֹט לִי בְּהֶמְתְּךָ אֲבָל הַנִּיחָהּ לִיאָבֵד וְתָבִיא לִי לְאָכוֹל שֶׁגַּם לְאָב קָשֶׁה הָאֲבֵדָה אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לְאָכוֹל:

וּמִקְּרָעִין זֶה עַל זֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ יוֹתֵר לְפִי שֶׁלּוֹמְדָן זֶה מִזֶּה וְאִם תֹּאמַר דְּאַמְרִינָן בְּפֶרֶק הָאוֹרֵג (שבת דף קה: ושם) חַיָּיב לִקְרוֹעַ עַל אָדָם כְּשֵׁר אֲפִילּוּ לֹא הָיָה בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהָכָא מִיָּרֵי בִּקְרֵע שֶׁאֵינוֹ מִתְאַחֶה כְּדִין תַּלְמִיד עַל רַבּוֹ וְכֵן פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י: אחיכם

רוֹבֵץ וְלֹא רַבְצָן רוֹבֵץ וְלֹא עוֹמֵד תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְלֹא מְפוֹרָק תַּחַת מַשָּׂאוֹ מַשָּׂאוֹי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ וְאִי אֲמֶרֶת צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּאוֹרַיְיתָא מַה לִּי רוֹבֵץ וּמַה לִּי רַבְצָן וּמַה לִּי עוֹמֵד הָא מַנִּי ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא דְּאָמַר צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים דְּרַבָּנָן ה"נ מִסְתַּבְּרָא דְּקָתָנֵי תַּחַת מַשָּׂאוֹ מַשָּׂאוֹי שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ מַאן שַׁמְעַת לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי ש"מ וּמִי מְצִית מוֹקְמַת לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְלֹא מְפוֹרָק מַאי לֹא מְפוֹרָק אִילֵימָא לֹא מְפוֹרָק כְּלָל הָא כְּתִיב הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ אֶלָּא פְּשִׁיטָא לֹא מְפוֹרָק בְּחִנָּם אֶלָּא בְּשָׂכָר מַאן שַׁמְעַת לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא רַבָּנַן לְעוֹלָם ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא וּבִטְעִינָה סָבַר לָהּ כְּרַבָּנַן ת"ר כִּי תִרְאֶה יָכוֹל אַפִּי' מֵרָחוֹק ת"ל כִּי תִפְּגַע אִי כִּי תִפְּגַע יָכוֹל פְּגִיעָה מַמָּשׁ ת"ל כִּי תִרְאֶה וְאִיזוּ הִיא רְאִיָּיה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּגִיעָה שִׁיעֲרוּ חֲכָמִים אֶחָד מִשֵּׁבַע וּמֶחְצָה בְּמִיל וְזֶה הוּא רִים תָּנָא וּמְדַדָּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה וְנוֹטֵל שָׂכָר: **מתני'** אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת רַבּוֹ שֶׁלּוֹ קוֹדֶם אֲבֵדַת אָבִיו וַאֲבֵדַת רַבּוֹ שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת שֶׁאָבִיו הֲבִיאוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה וְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְאִם אָבִיו חָכָם שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹי מַנִּיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ וְאַחַר כַּךְ מַנִּיחַ אֶת שֶׁל אָבִיו הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשֶּׁבִי פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחַר כַּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו וְאִם אָבִיו חָכָם פּוֹדֶה אֶת אָבִיו וְאח"כ פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ: **גמ'** מְנָא הַנֵּי מִילֵּי אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אָמַר קְרָא אֶפֶס כִּי לֹא יִהְיֶה בְּךָ אֶבְיוֹן שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל הַמְקַיֵּים בְּעַצְמוֹ כָּךְ סוֹף בָּא לִידֵי כָּךְ: הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹי וְכו': תָּנוּ רַבָּנַן רַבּוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה וְלֹא רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ מִקְרָא וּמִשְׁנָה דִּבְרֵי ר"מ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כָּל שֶׁרוֹב חָכְמָתוֹ הֵימֶנּוּ רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֲפִילּוּ לֹא הֵאִיר עֵינָיו אֶלָּא בְּמִשְׁנָה אַחַת זֶה הוּא רַבּוֹ אָמַר רָבָא כְּגוֹן רַב סְחוֹרָה דְּאַסְבְּרָן זוּהֲמָא לִיסְטְרוֹן שְׁמוּאֵל קָרֵע מָאנֵיהּ עֲלֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנַן דְּאַסְבְּרֵיהּ אֶחָד יוֹרֵד לְאַמַּת הַשָּׁחִי וְאֶחָד פּוֹתֵחַ כֵּיוָן אָמַר עוּלָּא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁבְּבָבֶל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה וְקוֹרְעִין זֶה עַל זֶה וּלְעִנְיַן אֲבֵדָה בְּמִקּוֹם אָבִיו אֵינָן חוֹזְרִין אֶלָּא לְרַבּוֹ מוּכָּחָךְ קָבְעֵי מִינֵּיהּ רַב חִסְדָּא מֵרַב הוּנָא תַּלְמִיד וְצָרִיךְ לוֹ רַבּוֹ מַאי אָמַר לֵיהּ חִסְדָּא חִסְדָּא לֹא צְרִיכְנָא לָךְ אַתְּ צְרִיכָת לִי עַד אַרְבָּעִין שְׁנִין אִיקְפְּדֵי אַהֲדָדֵי וְלֹא עָיְילֵי לְגַבֵּי הֲדָדֵי יָתִיב רַב חִסְדָּא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא מִשּׁוּם דְּחָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ דְּרַב הוּנָא יָתִיב רַב הוּנָא אַרְבָּעִין תַּעֲנִיתָא מִשּׁוּם דְּחַשְׁדֵּיהּ לְרַב חִסְדָּא אִיתְּמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר ר' יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה רַב אַחָא בַּר רַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה וּתְנַן רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה מַאי חָכְמָה רוֹב חָכְמָתוֹ ת"ר הָעוֹסְקִין בְּמִקְרָא מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה בְּמִשְׁנָה מִדָּה וְנוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר גְּמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ וּלְעוֹלָם הֲוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן גְּמָרָא הָא גּוּפָא קַשְׁיָא אֲמֶרֶת בְּגְמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ וְהָדַר אֲמֶרֶת וּלְעוֹלָם הֲוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בימי

הכוונה העליונה היא שהעבודה תהיה בכוח המטה, והאתערותא דלעילא היא רק הכנה ונתינת כוח לעבודה שמלמטה.

משיחת שבת בראשית ה'תשכ"ח

בִּימֵי רַבִּי נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ שָׁבְקוּ כּוּלָּא עָלְמָא מַתְנִיתִין וְאָזְלוּ בָּתַר גְּמָרָא הֲדַר דָּרֵשׁ לְהוּ וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא מַאי דָּרוּשׁ כִּדְדָרֵישׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאִי מַאי דִּכְתִיב הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשְּׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כִּזְדוֹנוֹת וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת וְהַיְינוּ דִּתְנַן ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר הֱוֵי זָהִיר בַּתַּלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן דָּרַשׁ ר׳ יְהוּדָה בַּר׳ אִלְעָאִי מַאי דִּכְתִיב שִׁמְעוּ דְּבַר ה׳ הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים [אָמְרוּ] אֲחֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא שׂוֹנְאֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה מְנַדֵּיכֶם אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּסַק סִבְרָם וּבָטַל סִיכּוּיָם ת״ל וְנֵרָאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם שֶׁמָּא תֹּאמַר יִשְׂרָאֵל יֵבוֹשׁוּ תַּלְמוּד לוֹמַר וְהֵם יֵבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵבוֹשׁוּ וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂמָחוּ:

הַדְרָן עֲלָךְ אֵלּוּ מְצִיאוֹת

הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ שִׁילֵּם וְלֹא רָצָה לִישָּׁבַע שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ שׁוֹמֵר חִנָּם נִשְׁבָּע וְיוֹצֵא נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְמִי מְשַׁלֵּם לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ נִשְׁבַּע וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְמִי מְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן:

גמ׳ לָמָּה לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּהֵמָה וְלָמָּה לֵיהּ לְמִתְנֵי כֵּלִים צְרִיכֵי דְּאִי תָּנָא בְּהֵמָה הֲוָה אֲמִינָא בְּהֵמָה הוּא דְּמַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא מִשּׁוּם דִּנְפִישׁ טִירְחָהּ לְעַיּוֹלָהּ וּלְאַפּוֹקָהּ אֲבָל כֵּלִים דְּלֹא נְפִישׁ טִירְחַיְיהוּ אֵימָא לֹא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא וְאִי תָּנָא כֵּלִים הֲוָה אֲמִינָא כֵּלִים הוּא דְּקָמַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא מִשּׁוּם דְּלֹא נְפִישׁ כִּפְלַיְיהוּ אֲבָל בְּהֵמָה דְּכִי טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ אֵימָא לֹא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא צְרִיכָא מַתְקִיף לָהּ רָמִי בַּר חָמָא וְהָא אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם וַאֲפִילוּ לְר״מ דְּאָמַר אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם ה״מ כְּגוֹן פֵּירוֹת דֶּקֶל דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ אֲבָל הָכָא

מי

רש״י

אֲחֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים דִּינִים וְהוֹרָאוֹת כִּי אִם עַל פִּי בַּעֲלֵי גְּמָרָא שׂוֹנְאֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה שֶׁסְּבוּרִים לֵידַע כְּמוֹ בַּעֲלֵי גְּמָרָא וְאֵינָם יוֹדְעִים בֵּירוּר הַדָּבָר מְנַדֵּיכֶם אֵלּוּ ע״ה שֶׁשּׂוֹנְאִים ת״ח וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אָבַד סִבְרָן ת״ל וְנֵרָאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם יִשְׂרָאֵל יִשְׂמְחוּ וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵבוֹשׁוּ:

הַדְרָן עֲלָךְ אֵלּוּ מְצִיאוֹת

הַמַּפְקִיד. אִית דְּלָא גָּרְסֵי אוֹ שֶׁאָבְדוּ מִשּׁוּם דְּבַאֲבֵידָה לֵיכָּא כֶּפֶל וְיֵשׁ לְיַישֵּׁב שֶׁכָּךְ טוֹעֵן הַנִּפְקָד וְאַחַר כַּךְ נִמְצָא הַגַּנָּב אִי נַמִּי אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁנִּגְנְבוּ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אַךְ אֵין אָנוּ יוֹדְעִים אִם פָּשַׁע אוֹ שֶׁאָבְדוּ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין שֶׁנֶּאֱבַד מִמֶּנּוּ אַךְ לֹא יָדְעִינָן אִם עַל יְדֵי גְּנֵיבָה אוֹ עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר: **נִגְנְבוּ.** ה״ה אִם אָמַר פָּשַׁעְתִּי שֶׁהַכֶּפֶל שֶׁלּוֹ כִּדְאָמַר בַּגְּמָרָא מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי פָּטַר נַפְשֵׁיהּ בִּגְנֵיבָה אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקַט נִגְנְבוּ שֶׁהוּא רְגִילוּת לִטְעוֹן דָּבָר שֶׁהוּא פָּטוּר אע״פ שֶׁהוּא רוֹצֶה לְשַׁלֵּם וְרִיבָ״ן פֵּי׳ דְּמַתְנִי׳ נַמִּי ה״פ דְּהַנִּפְקָד אוֹמֵר שֶׁנִּגְנְבוּ בִּפְשִׁיעָה וְלֹא רָצָה לִישָּׁבַע הַיְינוּ וְלֹא רָצָה לִישָּׁבַע לַשֶּׁקֶר: **כְּגוֹן** פֵּירוֹת דֶּקֶל דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ. וְא״ת וְהָכָא אֲפִילוּ אִי עֲבִידֵי דְּאָתוּ הֵיאַךְ יִקְנֶה הַכֶּפֶל בְּמָעוֹת שֶׁשִּׁילֵּם וַהֲלֹא מָעוֹת אֵינָן קוֹנוֹת אֶלָּא לְמֵיקַם עֲלֵיהּ בְּמִי שֶׁפָּרַע וְעוֹד מַאי קָפָרִיךְ בְּסָמוּךְ מִי יֵימַר דְּמִיגְּנְבָא וַהֲלֹא כְּשֶׁשִּׁילֵּם כְּבָר נִגְנְבָה וְהוּל״ל מִי יֵימַר דְּנִגְנְבָה פֵּירוּשׁ שֶׁכְּבָר נִגְנְבָה שֶׁמָּא נֶאֶבְדָה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהַמַּקְשֶׁה סָבַר דְּבִשְׁעַת מְשִׁיכָה הִקְנָה לוֹ הַפָּרָה לִקְנוֹת הַכֶּפֶל כְּשֶׁיָּבֹא וְאע״ג דִּבְפֶּרֶק מִי שֶׁמֵּת (ב״ב דף קמז:) אַמְרִי׳ דִּבְדֶקֶל לְפֵירוֹת אֲפִילוּ רַבָּנָן מוֹדוּ דְּקָנֵי הַיְינוּ מִשּׁוּם דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ אֲבָל הָכָא דְּלָא עֲבִידוּ דְּאָתְיָא אֲפִילוּ לְר׳ מֵאִיר לָא קָנֵי וְקָשֶׁה דִּבְפ׳ הַשּׁוֹלֵחַ (גיטין מב: ושם) מִיבַּעְיָא לָן בְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ לִקְנָס דְּדִילְמָא אֲפִילוּ לְר׳ מֵאִיר לָא יוֹעִיל מִשּׁוּם דְּלָא עֲבִידָא דְּאָתֵי דִּמְנַגֵּחַ אוֹ דִּילְמָא אֲפִילוּ לְרַבָּנָן יוֹעִיל מִשּׁוּם דְּהָא קָאֵי עַבְדָּא וַהֲוֵי כְּדֶקֶל לְפֵירוֹתָיו וְהָכָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּלָא מְהַנֵּי פָּרָה לִכְפֵילָא וַאֲפִילוּ לְר״מ וי״ל דְּשֶׁמָּא הָתָם שְׁכִיחַ טְפֵי מֵהָכָא אִי נַמִּי הָכָא פָּרִיךְ אִם תִּמְצֵי לוֹמַר בְּעֶבֶד שֶׁמְּכָרוֹ רַבּוֹ לִקְנָס דְּלָא מְהַנֵּי לְר״מ וּמְשַׁנֵּי נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ לִכְשֶׁתִּגָּנֵב וּתְשַׁלְּמֵנִי הֲרֵי פָּרָתִי קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁיו שֶׁגּוּף הַפָּרָה מָכַר לוֹ דְּהַשְׁתָּא הַכֶּפֶל שֶׁלּוֹ מִמֵּילָא:

דלמא

תוספות

בִּימֵי רַבִּי נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ. הָא דְּקָתָנֵי גְּמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ לְפִי שֶׁמִּשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת רַבּוּ מַחְלוֹקוֹת בַּתּוֹרָה וְנַעֲשֵׂית כִּשְׁתֵּי תּוֹרוֹת מִתּוֹךְ עוֹל שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת וּגְזֵירוֹת שֶׁהָיוּ גּוֹזְרִין עֲלֵיהֶן וּמִתּוֹךְ כַּךְ לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לָתֵת לֵב לְבָרֵר דִּבְרֵי הַחוֹלְקִים עַד יָמָיו שֶׁל רַבִּי שֶׁנָּתַן הַקב״ה לוֹ חֵן בְּעֵינֵי אַנְטוֹנִינוּס מֶלֶךְ רוֹמִי כִּדְאָמְרִינָן בַּע״ז (דף י:) וְנָחוּ מִצָּרָה וְשָׁלַח וְקִבֵּץ כָּל תַּלְמִידֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד יָמָיו לֹא הָיוּ מַסֶּכְתּוֹת סְדוּרוֹת אֶלָּא כָּל תַּלְמִיד שֶׁשָּׁמַע דָּבָר מִפִּי גָּדוֹל הֵימֶנּוּ גָּרְסָהּ וְנָתַן סִימָנִים הֲלָכָה פְּלוֹנִית וּפְלוֹנִית שָׁמַעְתִּי מִשֵּׁם פְּלוֹנִי וּכְשֶׁנִּתְקַבְּצוּ אָמַר כָּל אֶחָד מַה שֶּׁשָּׁמַע וְנָתְנוּ לֵב לְבָרֵר טַעְמֵי הַמַּחֲלוֹקֶת דִּבְרֵי מִי רְאוּיִן לְקַיֵּים וְסִידְּרוּ הַמַּסֶּכְתּוֹת דִּבְרֵי נְזִיקִין לְבַדָּם וְדִבְרֵי יְבָמוֹת לְבַדָּם וְדִבְרֵי קָדָשִׁים לְבַדָּם וְסָתַם נַמִּי בַּמִּשְׁנָה דִּבְרֵי יְחִידִים שֶׁרָאָה רַבִּי אֶת דִּבְרֵיהֶם וְשָׁנְאָן סְתָם כְּדֵי לִקְבּוֹעַ הֲלָכָה כְּמוֹתָם לְפִיכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לֵב לְטַעְמֵי הַמִּשְׁנָה: **שָׁבְקוּ כּוּלֵּי עָלְמָא מַתְנִי׳.** מִלַּחֲזוֹר עַל גִּרְסַת מִשְׁנָתָם: **וְאָזְלוּ בָּתַר גְּמָרָא.** לַחֲשׁוֹב בִּסְבָרָא: **הֲדַר דָּרַשׁ לְהוּ הֱוֵי רָץ לַמִּשְׁנָה.** לְפִי שֶׁיָּרֵא פֶּן יִשְׁתַּכְּחוּ הַמִּשְׁנִיּוֹת וְיַחֲלִיפוּ שְׁמוֹת הַחֲכָמִים וּבִמְקוֹם חִיּוּב יֹאמְרוּ פָּטוּר וּבִמְקוֹם אָסוּר יֹאמְרוּ מוּתָּר: **מַאי דָּרוּשׁ.** מִתְּחִילָּה כְּשֶׁדָּרַשׁ שֶׁגְּמָרָא גָּדוֹל: **לְעַמִּי פִּשְׁעָם.** עַמִּי דְּהַיְינוּ ת״ח אֶת חַטֹּאתָם אֲנִי קוֹרֵא פֶּשַׁע שֶׁהָיָה לָהֶם לָתֵת לֵב בְּטַעְמֵי מִשְׁנָתָם שֶׁיְּבָרְרוּ לָהֶם עַל הָעִיקָּר וְלֹא יוֹרוּ הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָה שֶׁאֵינָהּ עִיקָּר: **וּלְבֵית יַעֲקֹב.** שְׁאָר הָעָם: **חַטֹּאתָם.** אֲפִילוּ פֶּשַׁע שֶׁלָּהֶם אֲנִי קוֹרֵא חַטָּאת: **הֱוֵי זָהִיר בַּתַּלְמוּד.** בַּגְּמָרָא שֶׁהִיא תֵּירוּץ [טַעְמֵי] הַמִּשְׁנִיּוֹת אוֹ אִם תִּשְׁמַע דְּבַר מִשְׁנָה מְרַבֵּךְ הִזָּהֵר לִשְׁאוֹל טְעָמָיו וּמִי שְׁנָאָהּ: **שִׁגְגַת תַּלְמוּד.** אִם שָׁגִיתָ בְּהוֹרָאָה בְּשִׁגְגַת תַּלְמוּדְךָ שֶׁלֹּא יָדַעְתָּ טַעַם הַמִּשְׁנָה וְנָתַתָּ בָּהּ טַעַם אַחֵר וּמִתּוֹךְ כַּךְ דִּמִּיתָ לָהּ דִּין אוֹ הוֹרָאָה שֶׁבָּא לְיָדְךָ וְלָמַדְתָּ הֵימֶנָּה שֶׁלֹּא כְּדַת שֶׁאֵין הַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁהָיִיתָ סָבוּר שֶׁאִילּוּ יָדַעְתָּ טַעַם הַמִּשְׁנָה לֹא דִּמִּיתָ לָהּ מַעֲשֶׂה הַבָּא לְיָדְךָ: **עוֹלָה זָדוֹן.** עָנוּשׁ אַתָּה עָלֶיהָ כְּמֵזִיד שֶׁזָּדוֹן הוּא בְּיָדְךָ שֶׁלֹּא שָׁאַלְתָּ טַעַם מֵרַבְּךָ: **אֵלּוּ ת״ח.** שֶׁשִּׁימְּשׁוּ חֲכָמִים הַרְבֵּה לְלַמְּדָם טַעְמֵי מִשְׁנָתָם זֶה בָּזוֹ וְזֶה בָּזוֹ שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּשָׁוִין: **שׂוֹנְאֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה.** שֶׁשּׂוֹנְאִין בַּעֲלֵי גְּמָרָא לְפִי שֶׁבַּעֲלֵי גְּמָרָא אוֹמְרִים עַל בַּעֲלֵי מִשְׁנָה שֶׁהֵן מְבַלֵּי עוֹלָם כִּדְאַמְרִינָן בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף כב.) הַתַּנָּאִים מְבַלֵּי עוֹלָם שֶׁמּוֹרִים הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָם: **מְנַדֵּיכֶם אֵלּוּ ע״ה.** שֶׁת״ח שְׂנוּאִין וּמְתוֹעָבִין לָהֶן כְּנִדָּה: **שֶׁמָּא תֹּאמַר אָבַד סִבְרָם.** שֶׁל אֵלּוּ שֶׁהֲרֵי כְּתִיב לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד ה׳ דְּמַשְׁמַע שֶׁהֵם אוֹמְרִים אֲבָל אֵין הַדָּבָר כֵּן: ת״ל וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם. וְלֹא נֶאֱמַר וְאֶרְאֶה בְּשִׂמְחַתְכֶם כַּךְ אָמַר הַנָּבִיא אֲנִי וַאֲחֵיכֶם שׂוֹנְאֵיכֶם וּמְנַדֵּיכֶם כּוּלָּנוּ נִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם: **וְהֵם יֵבוֹשׁוּ.** אוֹתָם שֶׁהֵם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵינָם מִמֶּנּוּ וְאֵינָן נִקְרָאִין עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂמָחוּ:

הַדְרָן עֲלָךְ אֵלּוּ מְצִיאוֹת

הַמַּפְקִיד. וְלֹא רָצָה לִישָּׁבַע. שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ וְשֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יָד שֶׁהָיָה יָכוֹל לִיפָּטֵר בִּשְׁבוּעָה זוֹ שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ כו׳: **לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ.** דְּכֵיוָן דְּשִׁילֵּם קָנָה כָּל תַּשְׁלוּמֶיהָ וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **גמ׳ דְּמַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא.** הַבְּעָלִים מַקְנִין לַשּׁוֹמֵר כֶּפֶל הֶעָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּם כִּדְאָמַר לְקַמָּן שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמְּסָרָהּ לוֹ לִשְׁמוֹר עַל מְנָת כֵּן מְסָרָהּ שֶׁאִם תִּגָּנֵב וְיִרְצֶה וִישַׁלֵּם יְהֵא כֶּפֶל שֶׁלּוֹ: **אֵימַר לֹא מַקְנֶה לֵיהּ כְּפֵילָא.** לֹא מְסָרָהּ לוֹ מִתְּחִילָּה עַל מְנָת כֵּן: **דְּלֹא נְפִישׁ כִּפְלַיְיהוּ.** שֶׁאֵין בָּאִין לִידֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּשׁוֹר וָשֶׂה בִּלְבַד: **מַתְקִיף לָהּ רָמִי כו׳.** או] אַמַּתְנִיתִין קָא מְתַמַּהּ: **וְהָא אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם.** וְהֵיאַךְ הִקְנוּ לוֹ בְּעָלִים כֶּפֶל זֶה שֶׁעֲדַיִין לֹא נִתְחַיֵּיב בּוֹ גַּנָּב: **וַאֲפִילוּ לְר׳ מֵאִיר דְּאָמַר.** בְּפ״ג דְּקִדּוּשִׁין (דף סג.) הֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁאֶתְגַּיֵּיר אִיכָּא לְמִיגְמַר מִינָּהּ מוֹכֵר פֵּירוֹת דֶּקֶל לַחֲבֵירוֹ עַד שֶׁלֹּא בָאוּ לָעוֹלָם דְּאִפְלִיגוּ בָּהּ רַב הוּנָא וְרַב נַחְמָן לְקַמָּן בְּאֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ (דף סו:): **דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ.** גַּרְסִינָן:

מי

בִּימֵי רַבִּי נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ, שקודם דורו של רבי, רבו מחלוקות בישראל מתוך שהיו תחת שעבוד וגזירת המלכות, עד שכמעט נשתכחה התורה, ובימי רבי נתן להם המלך אנטונינוס רשות לעסוק בתורה, והתחילו התלמידים להתאסף ואמר כל אחד מה ששמע מרבו, וסידר רבי את ההלכות, וכדי שיעסקו כולם בלימוד טעמי המשניות, אמר רבי על לימוד הגמרא שאין לך מדה גדולה מזו, ומתוך כך שֶׁבָּקְנוּ כּוּלָּא עָלְמָא – עזבו כל הלומדים, את המִתְנִיתִין – המשניות, וְאָזְלוּ בָּתַר – והלכו אחרי הגְּמָרָא, וחשש רבי שאם לא יהיו עוסקים גם במשנה ישכחו את דברי החכמים ויטעו בדין, הָדַר – חזר רבי וּדְרַשׁ לְהוּ – לעוסקים בגמרא, וּלְעוֹלָם הֲוֵי רָץ לְמִשְׁנָה, יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא.

הגמרא מבררת את סברתו של רבי: מַאי דָּרוּשׁ – מהיכן דרש רבי בתחילה שלימוד הגמרא עדיף. מבארת הגמרא: כִּדְדָרִישׁ – כמו שדרש רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְּעַאי, מַאי דִּכְתִיב (ישעיהו נח א) 'וְהַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם', 'הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם', אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשְּׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּזְדוֹנוֹת, כיון שהיה להם להבין את טעמי הדינים ולא לפסוק ממשנה, 'וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם', אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת, כיון שאינם יודעים את ההלכות.

וְהֵיכָא דִּתְנַן (אבות פ"ד מי"ג), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵי זָהִיר בַּתַּלְמוּד – בלימוד הגמרא שהוא פירוש המשניות, וכן אם שמעת מרבך משנה, היזהר לברר את טעמיה ומי שנאה, מפני שֶׁשְּׁגָגַת תַּלְמוּד – שאם שגית בפירוש המשניות והתרת דבר האסור או להיפך, שגגה זו עוֹלָה זָדוֹן – ענוש אתה עליה כאילו עברת במזיד, מפני שהיה לך לברר טעם הדברים.

הגמרא מביאה דרשה נוספת של רבי יהודה ברבי אלעאי: דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְּעַאי, מַאי דִּכְתִיב (ישעיהו סו ה) 'שִׁמְעוּ דְבַר ה' הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ, אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאָה בְשִׂמְחָתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ'. כך פסוק זה נדרש, 'הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ' אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שממהרים בחרדה ללמוד מן החכמים טעמי ההלכות, ['אָמְרוּ] אֲחֵיכֶם' אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא שאינם יודעים את הדינים וההלכות, והם לומדים מתלמידי החכמים, 'שֹׂנְאֵיכֶם' אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה ששונאים את תלמידי החכמים בעלי הגמרא, כיון שאומרים הם על בעלי המשנה שהם 'מבלי עולם' שאינם יודעים את סברות הדינים ומדמים דבר לדבר שלא כשורה, 'מְנַדֵּיכֶם' אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ ששונאים את תלמידי החכמים, שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּסַק סִבְרָם וּבָטֵל סִיכּוּיָם של אלו שאינם תלמידי חכמים, שלא ישמחו לעתיד לבוא, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנִרְאָה בְּשִׂמְחָתְכֶם', לא אמר הנביא 'וראה' בשמחתכם, אלא 'ונראה' בשמחתכם, שכולנו נראה בשמחתכם, שֶׁמָּא תֹּאמַר שאף שישמחו מכל מקום יִשְׂרָאֵל שאינם תלמידי חכמים יֵבוֹשׁוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'הֵם יֵבוֹשׁוּ' דהיינו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים יֵבוֹשׁוּ, וְיִשְׂרָאֵל כולם יִשְׂמָחוּ:

הדרן עלך אלו מציאות פרק שלישי

הפרק שלפנינו עוסק בדיני פקדון ובחיוביו של השומר במקרים שונים שאירעו לפקדון.

משנה

משנתינו עוסקת במקרה שבו נגנב הפקדון ולבסוף נמצא הגנב ושילם את הקנס, באיזה אופן תשלומי הקנס ינתנו לבעלים ובאיזה אופן ינתנו תשלומי הקנס לשומר.

הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים שישמרם עבורו, וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ מרשות השומר, ועתה בעל הפקדון תובע מן השומר את דמי פקדונו, אם אכן שֵׁלֵּם השומר את דמי הפקדון וְלֹא רָצָה לִישָׁבַע שלא פשע בה ושלא שלח בה יד ויכול היה לפטור עצמו מתשלום על ידי שבועה, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חכמים, שׁוֹמֵר חִנָּם הטוען שאין הפקדון תחת ידו נִשְׁבָּע שבועת השומרים וְיוֹצֵא – ונפטר בכך מחובת התשלום, כיון ששילם, אם לאחר מכן נִמְצָא הַגַּנָּב, והרי הוא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל על גניבתו, ואם טָבַח את הבהמה שגנב וּמָכַר – או שמכר אותה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה עבור שה וַחֲמִשָּׁה עבור שור, לְמִי הוא מְשַׁלֵּם, לְמִי שֶׁהִפְקִידוֹן אֶצְלוֹ – לשומר. כי מאחר שהשומר שילם את דמי הגניבה לבעליה, קנה בכך את התשלומים המחויבים עבור גניבתה.

אולם אם נִשְׁבַּע השומר וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם את דמי הפקדון לבעלים, אם נִמְצָא הַגַּנָּב, מְשַׁלֵּם הוא תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, או אם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, לְמִי מְשַׁלֵּם, לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן.

גמרא

שנינו במשנה, המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים וכו': שואלת הגמרא: לָמָּה לֵיהּ לְמִתְנֵי בְּהֵמָה וְלָמָּה לֵיהּ לְמִתְנֵי כֵּלִים – לשם מה שנה התנא גם בהמה וגם כלים, והרי אם השומר קונה את הקנס בכלים יקנה גם בבהמה וכן להפך. משיבה הגמרא: צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא – שאם היה התנא שונה רק בְּהֵמָה, הֲוָה אֲמִינָא – הייתי אומר שדווקא בְּהֵמָה הוּא דְּמַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא – בבהמה נאמרה ההלכה שהבעלים הקנו לשומר בשעת מסירת הפרה את תשלומי הכפל ותשלומי ארבעה וחמשה, אם ישלם את דמי הבהמה, מִשּׁוּם דְּנָפֵישׁ טִירְחָהּ לְעַיּוּלָהּ וּלְאַפּוּקָהּ – שיש טרחה מרובה בשמירת הבהמה, להעלותה לביתו ולהוציאה, ולכן נוחה דעת הבעלים להקנות לשומר את הקנס. אֲבָל כֵּלִים דְּלָא נָפֵישׁ טִירְחַיְיהוּ – שאין טרחת שמירתם מרובה שהרי מונחים הם כל העת במקומם, אֵימָא לָא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא – נאמר שהבעלים לא מקנים לשומר את הכפל שעתיד הגנב לשלם בעבורם. וְאִי תָּנָא – ואם היה התנא שונה רק כֵּלִים, הֲוָה אֲמִינָא – הייתי אומר שכֵּלִים הוּא דְּקָמַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא – שרק בכלים מקנים הבעלים את הכפל לשומר, מִשּׁוּם דְּלָא נָפֵישׁ כְּפֵלַייְיהוּ – שאין הגנב מתחייב על גניבתם אלא תשלום כפל בלבד. אֲבָל בְּהֵמָה דְּכִי טָבַח וּמָכַר – שכאשר הגנב טבח או מכר אותה מְשַׁלֵּם על כך תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אֵימָא לָא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא – היינו אומרים שתשלום מרובה כל כך אין הבעלים מקנים לשומר, צְרִיכָא – משום כך הוצרך התנא לשנות דין זה גם לגבי בהמה וגם לגבי כלים.

הכלל הוא שאין אדם יכול להקנות לחבירו דבר שעדיין לא בא לעולם. ורבי מאיר מחלק ואומר שכאשר רצונו להקנות דבר מה שברור לנו שהוא עתיד לבוא לעולם, וכגון המוכר את פירות הדקל טרם שצמחו על העץ, שהרגילות היא שהם עתידים לצמוח, אזי באופן זה יש אפשרות להקנות דבר שלא בעולם.

המקשן הבין בדברי המשנה, שאם ירצה השומר לשלם את דמי הפקדון אזי כבר בשעת מסירת הפקדון, מקנים הבעלים את הכפל לשומר.

מַתְקִיף לָהּ – הקשה רָמִי בַּר חָמָא על דברי המשנה, וְהָא – הלא אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, ואיך יכול בעל הפקדון להקנות לשומר את הכפל כבר בשעת מסירת הבהמה לידו, והרי חיוב הכפל לא קיים עדיין, וַאֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר 'אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם', הָנֵי מִילֵּי – דבריו אמורים רק כְּגוֹן שהקנה לחבירו פֵּירוֹת דֶּקֶל, וזאת משום דַּעֲבִידֵי דְּאָתוּ – שעשויים הם בודאי לבוא לעולם, אֲבָל הָכָא – כאן שהבעלים מקנים לשומר בשעת מסירת הבהמה את הכפל שעשוי לבוא כאשר ימצא הגנב ויחויב בכפל,

---

בכל שנה יורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה.

ממאמר שבת בראשית ה'תשכ"ז

רלב

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמוד א

מ'אשר תאבד', אלא ממה שכתבה התורה 'וּמְצָאתָהּ' משמע שחיוב השבת אבידה הוא רק באופן שנחשב 'מציאה', **פְּרָט לַאֲבֵידָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה** שאינה קרויה מציאה, שאין בה חיוב השבת אבידה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינֵיהוּ** – מה ההבדל בין תנא קמא לרבי יהודה. מבארת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי**, אכן אין חילוק ביניהם להלכה, אלא **מַשְׁמָעוּת דּוֹרְשִׁין אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – לא נחלקו אלא מאיזה פסוק יש ללמוד דין זה, **מַר נַפְקָא לֵיהּ** – תנא קמא למד זאת **מֵ'אֲשֶׁר תֹּאבַד'**, **וּמַר נַפְקָא לֵיהּ** – ואילו רבי יהודה למד זאת **מִ'וּמְצָאתָהּ'**.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּנַפְקָא לֵיהּ** – לדעת תנא קמא הסובר שדורשים דין אבידה פחות משוה פרוטה **מֵ'אֲשֶׁר תֹּאבַד', הַאי 'וּמְצָאתָהּ' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – לאיזה צורך כתבה התורה 'ומצאתה'.

עונה הגמרא: **הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – תיבת 'ומצאתה' נצרכת **לְכִדְרַבְנַאי** – לדרשה שדרש רבנאי, **דְּאָמַר רַבְנַאי**, בפרשת השבת אבידה (דברים כב ג) נאמר 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם'. וממה שנאמר 'אבידת אחיך' דורשת הגמרא (ב"ק קיג:) שאין מחויבים להחזיר לגוי אבידתו, מוסיף רבנאי לדרוש: **'וּמְצָאתָהּ', דְּאַתַּאי לִידֵיהּ מַשְׁמַע** – משמעות תיבת 'ומצאתה', שהחפץ הגיע כבר ליד המוצא, וממה שלאחר שכתבה התורה 'אבידת אחיך' הוסיפה התורה 'ומצאתה', יש ללמוד שלא זו בלבד שאינו צריך לטרוח אחר אבידת הגוי, אלא אף באופן שהגיע החפץ ליד המוצא אינו חייב להשיב לו אבידתו.

שואלת הגמרא: **וּלְמַאן דְּנַפְקָא לֵיהּ** – ולדעת רבי יהודה שלמד מ**'וּמְצָאתָהּ'** למעט אבידה שאינה שוה פרוטה, **הַאי 'אֲשֶׁר תֹּאבַד' מַאי עָבִיד לֵיהּ** – לאיזה צורך כתבה התורה 'אשר תאבד'.

עונה הגמרא: **מִבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן** – מה שכתבה התורה 'אשר תאבד' הוא לצורך דרשתו של רבי יוחנן, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מִנַּיִן לַאֲבֵידָה שֶׁשִּׁטְּפָה נָהָר שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת** למוצא ואין לו חיוב השבת אבידה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כב ג) 'כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל **אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ**', ומתיבת 'ממנו' שהיא מיותרת יש ללמוד שדווקא **מִי שֶׁהָאבֵידָה אֲבוּדָה הֵימֶנּוּ** – שאין הבעלים יודעים היכן היא, **וּמְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם** – אבל לשאר בני אדם האבידה מצויה ונראית, בה יש חיוב השבה, **יָצְתָה זוֹ** – יצאה אבידה ששטפה נהר **שֶׁאֲבוּדָה הֵימֶנּוּ** – מהבעלים **וְאֵינָהּ מְצוּיָה אֵצֶל כָּל אָדָם** – שגם לאחרים אין האבידה מצויה, שבאופן זה אין חיוב השבת אבידה. וכיון שהוצרכה התורה לכתוב 'ממנו' כדי ללמד דין זה, ממילא היתה צריכה התורה לכתוב גם 'אשר תאבד'.

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – רבי יהודה שלומד מ'ומצאתה' פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה, **הָא דְּרַבְנַאי מְנָא לֵיהּ** – מהיכן ילמד את דינו של רבנאי שאין צריך להחזיר אבידת גוי אף לאחר שהגיע לידו. עונה הגמרא: **נַפְקָא לֵיהּ מִ'וּמְצָאתָהּ'** – רבי יהודה ילמד דין זה מהאות 'וא"ו' המיותרת של 'וּמְצָאתָהּ', שמשמע שכבר הגיע החפץ לידו, ויש ללמוד שאינו מחויב להחזיר את האבידה לגוי, אף באופן שכבר הגיע החפץ לידו.

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – תנא קמא שלומד מ'אשר תאבד' פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה, **הָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן מְנָא לֵיהּ** – מהיכן ילמד את דרשתו של רבי יוחנן למעט מהשבת אבידה דבר שאבוד ממנו ומכל אדם.

עונה הגמרא: תנא קמא **נַפְקָא לֵיהּ** – ילמד זאת מתיבת **'מִמֶּנּוּ'** שמשמעה דווקא מה שאבוד ממנו ומצוי לשאר בני אדם, ולא מה שאבוד גם כן לכל אדם.

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – רבי יהודה שלומד דין אבידה שאינה שוה פרוטה מ'ומצאתה', מדוע לשיטתו צריך ליכתב 'אֲשֶׁר תֹּאבַד', הרי את הדין של אבידה שאבודה מכל אדם אפשר ללמוד ממשמעות תיבת 'מִמֶּנּוּ'.

עונה הגמרא: **מִמֶּנּוּ לֹא מַשְׁמַע לֵיהּ** – אינו דורש משמעות תיבת 'ממנו' ללא התיבות 'אשר תאבד', וכיון ש'ממנו' הוצרך למעט אבידה שאבודה מכל אדם, כתבה התורה 'אשר תאבד ממנו'.

רבא מבאר באופן אחר המחלוקת בין תנא קמא לרבי יהודה: **רָבָא אָמַר, פְּרוּטָה שֶׁהוּזְלָה אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – החילוק בין תנא קמא לרבי יהודה הוא באופן שהיתה האבידה שוה פרוטה בשעה שאבדה, אולם נפחת ערכה ובשעה שנמצאה כבר אינה שוה פרוטה, **לְמַאן דְּאָמַר** – לדעת תנא קמא שממעטים אבידה שאינה שוה פרוטה **מֵ'אֲשֶׁר תֹּאבַד', אִיכָּא** – יש חיוב להחזיר, שלשיטתו הדבר תלוי בשעת האבידה ואז היתה האבידה שוה פרוטה. **וּמַאן דְּאָמַר** – ולדעת רבי יהודה שיש למעט אבידה שאינה שוה פרוטה **מִ'וּמְצָאתָהּ', לֵיכָּא** – אין חיוב להחזיר כיון שתלוי הדבר בשעת המציאה, ובשעה זו אינה שוה פרוטה.

הגמרא דוחה שלא יתכן לבאר כך. מקשה הגמרא: **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת תנא קמא שממעט אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**אֲשֶׁר תֹּאבַד', הָא בְּעֵינַן 'וּמְצָאתָהּ'** – הרי לשיטתו צריך לפרש גם את תיבת 'ומצאתה' שמדובר דווקא באבידה ששוה פרוטה כפי שדרשנו מ'אשר תאבד', **וְלֵיכָּא** – ואין באבידה זאת שהוזלה שווי פרוטה בשעת מציאה, ואם כן אין בה חיוב להשיבה אף לדעת תנא קמא.

הגמרא מביאה חילוק אחר: **אֶלָּא פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – ההבדל להלכה בין תנא קמא לרבי יהודה הוא באופן שבשעה שאבדה לא היתה האבידה שוה פרוטה, אלא שהוקרה ושוה פרוטה לאחר מכן בשעה שנמצאה, **מַאן דְּאָמַר** – לדעת רבי יהודה שממעטים אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**וּמְצָאתָהּ', אִיכָּא** – יש באבידה זו דין השבה, כיון שתלוי בשעת מציאה, ובשעה זו היתה שוה פרוטה, **וּמַאן דְּאָמַר** – ולדעת תנא קמא שממעטים אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**אֲשֶׁר תֹּאבַד', לֵיכָּא** – אין בה חיוב השבה, כיון שבשעת האבידה לא היתה שוה פרוטה.

הגמרא דוחה ביאור זה: **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת רבי יהודה האומר שיש למעט אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**וּמְצָאתָהּ', הָא בְּעֵינַן 'אֲשֶׁר תֹּאבַד'** – הרי לשיטתו יש לפרש גם את 'אשר תאבד' דווקא באבידה ששוה פרוטה כפי שדרש את המילה 'ומצאתה', **וְלֵיכָּא** – ואין בה באבידה זו שווי פרוטה בשעת האבידה, ולכן אף לשיטת רבי יהודה אין בה חיוב השבת אבידה.

מסקנת הגמרא לבאר החילוק בין תנא קמא לרבי יהודה: **אֶלָּא פְּרוּטָה שֶׁהוּקְרָה וְהוּזְלָה וְחָזְרָה וְהוּקְרָה אִיכָּא בֵּינֵיהוּ** – ההבדל להלכה בין תנא קמא לרבי יהודה הוא באופן שבשעת האבידה היתה האבידה שוה פרוטה, אלא שהוזלה לאחר מכן ואינה שוה פרוטה, ושוב הוקרה והיתה שוה פרוטה בשעת מציאה. **מַאן דְּאָמַר** – לדעת תנא קמא שממעטים אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**אֲשֶׁר תֹּאבַד', אִיכָּא** – יש באבידה זו חיוב השבה, כיון שדנים על שעת האבידה, ואז היתה שוה פרוטה, **וּמַאן דְּאָמַר** – ולדעת רבי יהודה שממעטים אבידה שאינה שוה פרוטה מ'**וּמְצָאתָהּ', בְּעֵינַן דְּאִית בָּהּ** – התורה מצריכה שיהיה באבידה **שִׁעוּר מְציאָה** – שוה פרוטה **מִשְּׁעַת אֲבֵידָה וְעַד שְׁעַת מְציאָה:**

שנינו במשנתינו שיש חיוב להכריז על חפץ שיש בו סימנים, הגמרא דנה מה המקור לכך שיש להחזיר לנותן הסימנים: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, מה שאנו מחזירים חפץ על פי **סִימָנִין** שנותן בהם המאבד, האם הוא דין **דְּאוֹרַיְיתָא, אוֹ** שמהתורה צריך שעדים יעידו למי שייך החפץ וזוהי תקנה **דְּרַבָּנָן** שיועילו סימנים. מבררת הגמרא: **מַאי נַפְקָא מִינָּהּ** – מה ההבדל להלכה אם סימנים מועילים מהתורה.

אם מישהו חולק בנגלה על נסתר דתורה, הרי זה סימן שבנסתר הוא חולק על נגלה דתורה.

משיחת שבת בראשית ה'תשכ"ח

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד א

אֶת ה׳ מֵהוֹנֶךָ, הֵלְכָךְ – לכן לְצַיֵּית לֵיהּ – ישמע לאביו אפילו כשאומר לו לעבור על איסור, קָא מַשְׁמַע לָן הפסוק ׳את שבתותי תשמרו׳ דְּלֵא לִשְׁמַע לֵיהּ – שאין לאדם לשמוע לאביו כשאומר לו לעבור איסור:

שנינו במשנה: מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק אֲבָל לֹא לִטְעוֹן. רבי שמעון אומר, אף לטעון:

מבררת הגמרא: מַאי – מהי כוונת תנא קמא שאמר אֲבָל לֹא לִטְעוֹן. אִילֵּימָא – אם נאמר שכוונתו אֲבָל לֹא לִטְעוֹן כְּלָל, יקשה, מַאי שְׁנָא – במה שונה פְּרִיקָה שחייבים בה דִּכְתִיב (שמות כג ה) ׳עָזוֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ׳, הלא טְעִינָה נַמִּי – גם נאמרה בתורה, הָכְתִיב – שהרי נאמר (דברים כב ד) ׳הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׳. מתרצת הגמרא: אֶלָּא פירוש דברי המשנה הוא כך, מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק אפילו בְּחִנָּם, וְלֹא לִטְעוֹן בְּחִנָּם – אבל אין חיוב לטעון

בחינם, אֶלָּא בְּשָׂכָר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף לִטְעוֹן חייב בְּחִנָּם.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בזה: תַּנְיָא לְהָא – שנינו מחלוקת זו בברייתא, דְּתָנוּ רַבָּנַן, פְּרִיקָה יש לעשותה בְּחִנָּם, אבל טְעִינָה בְּשָׂכָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, זוֹ וְזוֹ – בין פריקה ובין טעינה, בְּחִנָּם.

הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: מַאי טַעְמַיְיהוּ דְּרַבָּנַן – מדוע טעמם של רבנן. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם עולה על דעתך לומר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שיש חיוב טעינה בחינם, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא – היה על התורה לכתוב רק טְעִינָה, וְלֹא כְּעֵי – ולא היתה צריכה לכתוב פְּרִיקָה, וַאֲנָא אֲמִינָא – ואני אלמד בקל וחומר, וּמַה טְעִינָה דְּלֵית [–שאין] בָּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, שהרי משא הבהמה מונח בצד הדרך, וְלֵיכָּא חֶסְרוֹן כִּיס – וגם אין בה הפסד ממון, כיון שאין הבהמה נשברת תחת כובד משאה, ואף על פי כן הרואה חַיָּיב לטעון את המשא על הבהמה, פְּרִיקָה דְּאִית [–שיש] בָּהּ צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, שהבהמה מתייסרת תחת כובד משאה, וְיש בה גם חֶסְרוֹן כִּיס – הפסד ממון, שהבהמה נשברת תחת משאה, האם לֹא כָּל שֶׁכֵּן שחייב לעזור בפריקת המשא, אֶלָּא לְמַאי הִלְכְתָּא כַּתְבִיהּ רַחֲמָנָא – ואם כן איזו הלכה באה התורה ללמדנו כשכתבה מצות פריקה, לוֹמַר לָךְ, שדווקא פְּרִיקָה בְּחִנָּם, אבל טְעִינָה בְּשָׂכָר.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שבין פריקה ובין טעינה יש חיוב לעשותן בחינם, מַאי טַעְמָא שהתורה כתבה גם טעינה וגם פריקה, הלא יכלה לכתוב רק טעינה וממנה נלמד פריקה. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּלֵא מְסַיְּיעֵי קְרָאֵי – כיון שהפסוקים אינם מפורשים אם הכוונה בהם לפריקה או לטעינה, לכן אם היה כתוב רק אחד מן הפסוקים היינו מפרשים אותו על פריקה שיש בה צער בעלי חיים וחסרון כיס, ולא על טעינה, ורק כשיש שני פסוקים אנו מבינים מהיתור שאחד מהם מדבר על טעינה, וכיון שאף אחד מן הפסוקים אינו מיותר אין לנו מהיכן ללמוד שבטעינה מותר לקבל שכר, וממילא יש לומר שבשתיהן יש חיוב לעשותן בחינם.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן, מה ישיבו על דברי רבי שמעון שהפסוקים אינם מפורשים ולכן צריך את שניהם. משיבה הגמרא: רבנן ישיבו לו, אַמַּאי לֵא מְסַיְּיעֵי קְרָאֵי – מדוע אתה אומר שהפסוקים אינם מפורשים, הרי הָכָא – כאן (שמות כג ה) כְּתִיב ׳רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ׳, שמשמע שהבהמה עדיין נמצאת תחת כובד המשא ואם כן הכוונה לפריקה, ואילו הָתָם – שם (דברים כב ד) כְּתִיב ׳נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ׳, שפירושו, דְּרָמוּ אִינְהוּ וּטְעוּנֵיהוּ בְּאוֹרְחָא – שהם ומשאם מוטלים בדרך מַשְׁמַע, ואם כן הכוונה לטעינה.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן יאמר שאי אפשר ללמוד מהפסוק את מצות טעינה כדברי חכמים, כיון ש׳נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ׳ אין פירושו שהם ומשאם מוטלים בדרך, אלא שאִינְהוּ וּטְעוּנֵיהוּ עֲלָוְיֵיהוּ – שהם מוטלים בדרך ומשאם עליהם מַשְׁמַע, ואם היה נאמר רק פסוק זה, הייתי לומד אותו לפריקה, ולא הייתי יודע שיש מצות טעינה, ולכן אמרה התורה שני פסוקים.

הגמרא מוכיחה שאיסור צער בעלי חיים הוא מן התורה: אָמַר רָבָא,

אגרות קודש

ב״ה, כ״ו תשרי, תשכ״ב
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳ מו״ה חיים דוב שי׳
המכונה ד״ר מאנטעל

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מא״ח ובעיקר מהתחלת מכתבו שהוא וזוגתו ובנם שי׳ ביקרו בכפר חב״ד וכו׳.

ויהי רצון שתכה״י יבשר טוב בעניניהם הפרטים שעי״ז בודאי תתחזק מנוחת הנפש ושימת הלב לעניני הפצת היהדות המסורתית בכל מקום שידו מגעת, והרי חונן בכשרון בשטח זה ויכולת מיוחדת לנצל הכשרון בתוככי צעירים, שכל הוספה בהם הרי נכפלת פי כמה לכשיבנו בית בישראל, וק״ל. ופעולתו בהאמור מתוך שמחה ובטחון חזק כמבואר בתורת החסידות מוסיפים בהצלחה.

והרי ז״ע באנו מזמן שמחתנו ושמחת תורה בפרט שענינם להמשיך מהשמחה על כל השנה כולה.

בברכה לבשו״ט בכל האמור הכללים והפרטים גם יחד ובכבוד.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמוד ב

תַּעֲזוֹב׳, דהיינו שתעזור לבהמה זו, **וְאִי** – ואם מדובר **בִּטְעִינָה**, קשה, **אַמַּאי** – מדוע אתה דורש על זה את הפסוק ׳**עָזוֹב תַּעֲזֹב**׳, הרי אין בטעינה צער בעלי חיים, ומדוע חייב לעזור לגוי שנפל לו משאו. מתרצת הגמרא: החיוב לעזור לטעון אינו משום משא הגוי, אלא **מִשּׁוּם צַעֲרָא דְּיִשְׂרָאֵל** – צערו של הישראל בעל הבהמה, שצריך להמתין עם בהמתו כשמשאה נופל ממנה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שצער ההמתנה בדרך גם הוא נכלל בדין ׳עזוב תעזוב׳ וצריך לעזור לישראל משום כך, **אֲפִילּוּ בְּרֵישָׁא** בבהמת גוי ומשא ישראל **נַמִּי** – גם יהיה חייב לעזור, משום צער הישראל המתעכב עם סחורתו, ומדוע פטור מלעזור.

מתרצת הגמרא: **בְּרֵישָׁא** מדובר **בְּחַמָּר** – שמוביל החמור הוא **עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, ובעל המשא הישראל אינו נמצא שם, ולכן אין צער לישראל מההמתנה בדרך, אבל **בְּסֵיפָא** מדובר **בְּחַמָּר יִשְׂרָאֵל**, ויש לו צער שהוא ממתין עם בהמתו בדרך.

שואלת הגמרא: **מַאי פָּסְקָתְּ** – מדוע אנו אומרים בפשיטות שברישא מדובר בחמר גוי, ובסיפא מדובר בחמר ישראל, וכי לא יתכן שהבהמה של גוי והחמר ישראל או שהבהמה של ישראל והחמר גוי. משיבה הגמרא: **סְתָמָא דְּמִלְּתָא** – בדרך כלל כך הוא, **אִינִישׁ כָּתַר חַמְרֵיהּ אָזִיל** – שאדם הולך אחר חמורו.

הגמרא דוחה את הביאור שהברייתא מדברת בטעינה. מקשה הגמרא: איך אתה מפרש את הברייתא בטעינה, **וְהָא** – הלא ׳**וְחָדַלְתָּ**׳ **וְ׳עָזוֹב תַּעֲזֹב׳ בְּפִרִיקָה הוּא דִּכְתִיבִי**, ולא בטעינה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת שהברייתא מדברת בפריקה: **אָמַר לֵיהּ**, באמת הברייתא עוסקת בפריקה ולא בטעינה, ואין להקשות ממנה על רבא הסובר שבין לרבנן ובין לרבי שמעון צער בעלי חיים הוא מדאורייתא, משום שה**א מַנִּי** – ברייתא זו בשיטת **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר שִׁצְעַר בַּעֲלֵי חַיִּים לָאו דְּאוֹרַיְיתָא**, ולכן בבהמה של גוי אין חיוב פריקה שנאמר ׳וחדלת׳.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בברייתא, אדם הרואה בהמת **אוֹהֵב** שלו שצריך לפרוק ממנה משא, ובהמת **שׂוֹנֵא** שלו שצריך **לִטְעוֹן** עליה משא, **מִצְוָה בְּשׂוֹנֵא** – מצוה להקדים ולטעון את בהמת השונא, **כְּדֵי לְכוּף אֶת יִצְרוֹ**. מוכיחה הגמרא: **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם עולה על דעתך לומר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, **הָא עָדִיף לֵיהּ** – עדיף לו לפרוק את בהמת אוהבו, כיון שהבהמה מצטערת. ומוכח שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: באמת צער בעלי חיים הוא מדאורייתא, **וְאֲפִילּוּ הָכִי** צריך לטעון את בהמת שונאו, משום **שִׁכְדֵי לְכוּף אֶת יִצְרוֹ עָדִיף** על צער בעלי חיים.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בברייתא, **שׂוֹנֵא שֶׁאָמְרוּ** בפסוק (שמות כג ה) ׳כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ׳, שצריך לסייעו ולפרוק את משאו, מדובר **בְּשׂוֹנֵא** שהוא **יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּשׂוֹנֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, אבל גוי אין מצוה לסייעו. מוכיחה הגמרא: **אִי אָמְרַתְּ** – אם אתה סובר שצַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים הוא מִדְּאוֹרַיְיתָא, אם כן **מַה לִּי** – מה איכפת לי אם הוא **שׂוֹנֵא יִשְׂרָאֵל, וּמַה לִּי** – ומה איכפת לי אם הוא **שׂוֹנֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים**, הלא יש חיוב לעזור לבהמה אף אם בעליה הוא גוי, ומוכח שאיסור צער בעלי חיים אינו מדאורייתא. דוחה הגמרא: **מִי סָבְרַתְּ** – וכי אתה סובר שהברייתא **אַשׂוֹנֵא דִּקְרָא קָאֵי** – על השונא האמור בפסוק היא מדברת, לא כן הוא, אלא **אַשׂוֹנֵא דְּמַתְנִיתִין קָאֵי** – על השונא האמור בברייתא הקודמת ׳אוהב לפרוק ושונא לטעון׳ דיברה הברייתא, ומדובר על טעינה שאין בזה צער בעלי חיים, ואי אפשר להוכיח מכאן האם צער בעלי חיים הוא מדאורייתא או לא.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שצער בעלי חיים אינו מדאורייתא: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בברייתא,

אגרות קודש

ב״ה, כ״ו תשרי, תשכ״ב

ברוקלין.

האברך שניאור זלמן שי׳

שלום וברכה!

במענה למכתבו ממחרת יום הכפורים בשם השם

יעוין בשו״ת הצ״צ שער המילואים ריש חלק שני, איך שנשתנו העתים וכו׳ וד״ל.

ויוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד תורת הנגלה וחסידות וכמובן וגם פשוט מתוך שמחה וטוב לבב.

ומהנכון אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה,

והובטחנו יגעת ומצאת.

בברכה לבשו״ט

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ה** שַׁקִּים מְלֵאִים בְּשָׂמִים שֶׁמְּשׁוּמִים הַנִּכְרִים תּוֹךְ קַנְקַנֵּי הַיַּיִן כְּדֵי שֶׁיִּקְלֹט הַיַּיִן רֵחָם אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהָרִיחַ
2 בְּבְשָׂמִים אֵלּוּ וְאֵין בָּהֶם אִסּוּר מִשּׁוּם רֵיחַ הַיַּיִן שֶׁנִּבְלַע בָּהֶם הוֹאִיל וְהַמַּרִיחַ בָּהֶם אֵינוֹ מְכַוֵּן לְרֵיחַ הַיַּיִן
3 שֶׁנִּבְלַע בָּהֶם[יד] אֶלָּא לְרֵיחַ עַצְמָהּ[טו] מִכָּל־מָקוֹם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֵין לִטְּלָם לִבְשָׂמִים שֶׁל הַבְדָּלָה לְכַתְּחִלָּה מִפְּנֵי
4 שֶׁהֵם מְאוּסִים לְגָבוֹהַּ[33] לְכָל דְּבַר מִצְוָה מֵחֲמַת יַיִן הָאָסוּר הַבָּלוּעַ בָּהֶם:

חלק ב סימן רצז דין בשמים להבדלה סעיף ה

ביאורי הלכה

יד] שנבלע בהם - כיון שלא נבלע בהם כל־כך מריח היין[31].

טו] לריח עצמה - עצמם של בשמים.

טז] לכתחלה - אבל במקום שאין בשמים אחרים מותר לברך על בשמים אלו[32].

ציונים והוספות

31) אלא להיפך הבשמים מוסיפים הרבה בטעם היין.

32) אף שאין חובה לברך על הבשמים, מכל־מקום מדקדקים לברך על בשמים במוצאי שבת, וישנו גדר של חיוב בזה כדלעיל (על סעיף א), ולכך יברכו עליהם על אף החשש של 'מאוסים לגבוה'.

33) עד"ז **בסי' יא סי"ג**: המשתחוה לבהמה צמרה פסול לציצית אף על פי שאין בעלי חיים שנעבדו אסורים להדיוט וכל המחובר לו הרי הוא כמוהו וא"כ הצמר הזה מותר להדיוט, מכל־מקום למצוה אסור משום דמאוס הוא לגבוה שהרי בעלי חיים שנעבדו אסורין לגבוה לגבי המזבח וא"כ ה"ה לצמר שעל גביהן. ועד"ז **בסי' תרמט סי"ב** לגבי לולב מאילן שעבדוהו לע"ז.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח "רב יומי"

1 **א** כזית חמץ דגן גמור שנתערב במין מאכל אחר אם יש
2 בתערובת הזה טעם חמץ חייב לבערו בערב פסח מן
3 התורה ואם לא ביערו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא אף
4 על פי שיש בזה התערובת יותר מכדי אכילת פרס (פירוש
5 ג' ביצים שהן חצי ככר) ונמצא שבפרס מהתערובת אין בו
6 כזית חמץ ואם כן אפילו אכל כל התערובת בפסח אינו
7 לוקה מן התורה לפי שכזית החמץ הוא מעורב בכל
8 התערובת ונמצא ששהה באכילת כזית חמץ כדי שהיית
9 אכילת כל התערובת שיש בו יותר מפרס והלכה למשה
10 מסיני הוא שכל ששהה באכילת כזית יותר משהיית אכילת
11 פרס בצמצום אינו חייב באכילה זו, מכל־מקום לענין בל
12 יראה ובל ימצא עובר עליו אף שכזית החמץ הוא מפוזר
13 בכל התערובת שיש בו יותר מפרס אף על פי כן כיון שכל
14 חלקיו הן מונחין בכלי אחד ומעורבין במין מאכל אחד הרי
15 הן מצטרפין זה עם זה לשיעור כזית ואינן בטלין בהתערובת
16 כיון שנרגש בו החמץ:

17 **ב** ואם שכח ולא ביערו בערב פסח ונזכר בתוך הפסח חייב
18 לבערו מן העולם לגמרי אע"פ שכבר ביטל את החמץ
19 הזה קודם הפסח ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על
20 ביעור חמץ כמו שיתבאר בסי' תמ"ו:

21 **ג** ומדברי סופרים אפילו פחות מכזית חמץ שנתערב ויש
22 בהתערובת טעם חמץ חייב לבערו בערב פסח גזירה
23 משום כזית שלם.

24 ואם שכח ולא ביערו בערב פסח ונזכר בתוך הפסח חייב
25 לבערו מן העולם לגמרי (אבל לא יברך על ביעור זה שכל
26 שאינו מבער ממשות חמץ כזית אין צריך לברך אם כבר
27 ביטל את החמץ הזה קודם הפסח כמו שיתבאר בסי' תמ"ו).

28 ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי כל התערובת הזה
29 אסור באכילה מפני שיש בו טעם חמץ שעבר עליו הפסח
30 אבל מותר ליהנות מכל התערובת רק שיפדה את האיסור
31 שבו דהיינו שישער את החמץ שנתערב כמה דמים הוא שוה
32 ויטול סכום דמים אלו וישליכם לאיבוד כגון לים או לנהר
33 עמוק שלא ימצאנו שום אדם.

34 ואפילו יש בתערובת הרבה חמץ יותר מכזית שהוא חייב
35 לבער מן התורה ועבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא מותר
36 בהנאה על ידי שיפדה את החמץ שבו דכיון שהחמץ שעבר
37 עליו הפסח אינו אסור בהנאה אלא משום קנס שקנסוהו
38 חכמים על שעבר עליו בבל יראה וזה שמשליך דמי החמץ
39 לאיבוד ואינו נהנה ממנו אין לנו עוד לקונסו.

40 וכן יכול למכור כל התערובות לנכרי חוץ מדמי איסור
41 דהיינו שלא יטול ממנו דמים רק מה שהתערובת הוא שוה
42 בלא החמץ שבתוכו דנמצא שאינו נהנה כלל מהחמץ ולא
43 התירו לעשות כן אלא לאחר הפסח שאף החמץ עצמו שהוא
44 בעין שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדברי סופרים אבל
45 בפסח אסור למכור שום תערובת חמץ האסור אלא אם כן
46 נתערב יבש ביבש כמו שיתבאר בסימן תמ"ז:

ד וכל זה כשיש בתערובת טעם החמץ דהיינו שאין בו ששים כנגד החמץ אבל אם יש בו ששים שבודאי אין החמץ נותן טעם בששים פעמים כמותו אם נבלל החמץ בהתערובת יפה יפה שלא נשאר בו חמץ משהו עומד בעינו בתוך התערובת מותר אפילו לאכול כל התערובת בתוך הפסח כמו שיתבאר בסימן תמ"ז ע"ש כל פרטי דין זה:

ה אבל לכתחלה אסור לבטל חמץ בששים קודם הפסח במתכוין כדי לאכלו בתוך הפסח מפני שהוא כמבטל איסור בידים ואע"פ שקודם הפסח עדיין שעת היתר, מכל־מקום כיון שהוא עושה כן כדי לאכלו בשעת איסורו דהיינו בתוך הפסח הרי זה כמבטל איסור אבל מותר לבטל החמץ בס' קודם הפסח כדי להשהותו עד אחר הפסח דכיון שהוא מבטלו בשעת היתר כדי לאכלו בשעת היתר אין כאן מבטל איסור:

ו במה דברים אמורים בדבר שאין דרך תיקון עשייתו על ידי תערובת חמץ רק שהוא רוצה לערב בו חמץ באקראי בעלמא כדי שלא יצטרך לבערו אבל דבר שדרך עשייתו הוא על ידי תערובת חמץ כגון מורייס (פירוש שומן דגים) שמשימין בו לחם קלוי אע"פ שיש בו ס' כנגד הלחם, מכל־מקום כיון שדרך תיקון המורייס הוא על ידי לחם הרי הוא חשוב ואינו בטל במורייס אפילו באלף ולפיכך חייב לבערו מדברי סופרים קודם הפסח ואם לא ביערו ועבר עליו הפסח אסור אפילו בהנאה אלא אם כן פודה את החמץ שבתוכו או מוכר לנכרי חוץ מדמי איסור שבו כדין חמץ שנתערב בפחות מס' ועבר עליו הפסח:

ז וכל זה כשיש בתערובת ממשות החמץ אלא שנבלל יפה יפה ואינו ניכר אבל אם אין ממשות החמץ כלום בתוך התערובת אלא טעמו בלבד כגון תבשיל שנתבשל בכלי אחד עם חמץ וקיבל טעם החמץ ואין בו כלום מממשו אע"פ שאסור לאכלו מן התורה אין צריך לבערו מן התורה שהרי נאמר לא יראה לך וטעם חמץ זה המובלע בתבשיל אינו נראה לך*.

[* מה שאין כן כשיש ממשות החמץ בתוך התערובת הרי גוף החמץ נראה לעין אלא שאין מכירין אותו מחמת שנשתנית צורתו על ידי התערובת.]

ומכל־מקום מדברי סופרים אסור לקיימו בפסח אפילו יצניענו בחדר מיוחד שאינו רגיל לילך לשם גזירה שמא ישכח על איסור חמץ שהרי רגיל בו כל השנה וילך ויאכלנו.

ואם שכח ולא ביערו בערב פסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי אבל לא יברך על ביעור זה כיון שאין צריך לבערו רק משום חשש תקלה שמא יאכל ממנו אבל הביעור מצד עצמו אין בו מצוה לא שייך לברך על מצות ביעור.

ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא מותר בהנאה דכיון שלא עבר על איסור של תורה במה שהשהה אותו עד לאחר הפסח לא קנסוהו חכמים לאסרו בהנאה ואף באכילה יש להתיר אם הוא בענין שיש הפסד מרובה אף אם לא נאסור אותו אלא באכילה ואם אין בו הפסד מרובה אף אם נאסור אותו בהנאה טוב להחמיר ולאסור אף בהנאה כדי לחוש לדברי האומרים שכל תערובת שיש בו טעם חמץ כשם שאסור מן התורה לאכלו בתוך הפסח כך הוא חייב לבערו מן התורה ולפיכך אם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא אסור בהנאה כי־אם על ידי פדיון או שימכרנו לנכרי חוץ מדמי טעם חמץ שבו דכיון שעבר על איסור של תורה קנסוהו חכמים:

ח וכל זה בתבשיל שקיבל טעם החמץ עצמו אבל תבשיל שנתבשל קודם הפסח בקדירה שבישל בה החמץ בו ביום אע"פ שאין בתבשיל ס' כנגד חמץ שנפלט לתוכו מן הקדירה מותר להשהותו עד לאחר הפסח לפי שיש מתירין אפילו לאכלו בפסח מטעם שיתבאר בסימן תמ"ז ואע"פ שאין לסמוך על דבריהם להתירו באכילה מטעם שיתבאר שם, מכל־מקום יש לסמוך על דבריהם להשהותו עד לאחר הפסח ויזהר להצניעו בחדר שאינו רגיל לילך לשם כמו שיתבאר בסי' תנ"א:

ט זיעה היוצאת מחמץ הרי היא כעצמו של חמץ לפיכך יי"ש הנעשית מתבואה חמוצה שקורין מאל"ץ אין דינו כתערובת חמץ אלא כממשו של חמץ עצמו וכן יי"ש הנעשה משמרי שכר של שעורים או של חטים דינו כממשו של חמץ עצמו לפי ששכר הנעשה משעורים או מחטים יש בו כזית חמץ בכדי שתיית פרס מהשכר והלכה למשה מסיני הוא בכל איסורין שבתורה שכל כזית איסור שנתערב באכילת פרס מהיתר הרי כל הפרס של היתר נתהפך להיות כגופו של איסור עצמו וכל האוכל כזית מפרס הזה אע"פ שבכזית הזה אין בו כזית שלם של איסור הרי הוא חייב כאילו אכל כזית שלם של איסור כיון שגוף ההיתר נעשה איסור וכיון ששכר הזה שיש בו חמץ כזית בכדי שתיית פרס נעשה כולו חמץ והשותה כזית ממנו חייב כרת כמו על עצמו של חמץ לפיכך גם יי"ש הנעשה משמרים של שכר זה דינו כעצמו של חמץ שהרי השמרים יש בהן יותר חמיצות מבשכר עצמו לפי שגוף קמח השעורים או החטים חמוצים הוא נצלל למטה בשמרים*:

[* (הגהה מאחיו מהרי"ל):

וצריך לבערו מן התורה ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי זה אסור אפילו בהנאה. ומכל־מקום אם יש בזה הפסד גדול מאוד יש לסמוך על האומרים (תוס' רי"ף רא"ש ר"ן) שאפילו אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת או שתיית פרס אלא שהוא דבר חריף וחזק שאי אפשר לאכול או לשתות פרס מהתערובת אם לא שישהה בינתיים ונמצא שאינו אוכל או שותה כזית מהחמץ בכדי שיעור אכילת או שתיית פרס מהתערובת מותר להשהותו בפסח מן התורה אם אין החמץ נותן טעם בתערובת ואין נותנין בו את החמץ אלא לקיוהא בעלמא (טור) דהיינו לחריפות ולחמיצות ואין צריך לבערו קודם הפסח אלא מדברי סופרים (תוס' ר"ן מ"א) ולפיכך אם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי זה מותר בהנאה (ר"ן) כמו שיתבאר בסוף סימן תמ"ז. ולדבריהם אף יי"ש זה שנעשה מתבואה חמוצה או משמרי שכר אף על פי שיש כזית חמץ בכדי שתיית פרס מהתערובת, מכל־מקום

כיון שהיי"ש הוא דבר חריף וחזק שאי אפשר לשתות פרס ממנו בלי הפסק שהייה בינתיים ואין החמץ נותן טעם בתערובת שהרי היי"ש הנעשה ממיני קטניות שקורין גריקע או ממי דבש טעמו שוה ליי"ש הנעשה מתבואה חמוצה ואין ביי"ש זה אלא כח החמץ שנעשה על ידי כן חריף וחזק שהוא רק קיוהא בעלמא ולפיכך אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו מותר בהנאה. ויש לסמוך עליהם במקום הפסד גדול מאד כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדברי סופרים לדברי הכל כמו שיתבאר בסימן תמ"ח ויש להתיר בהנאה דהיינו שימכרנו לנכרי. רק שיזהר שיהא בענין שלא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל וישתה ממנו ובשתייה אסור לכל ישראל אפילו למי שאין החמץ שלו. אבל אם אין שם הפסד גדול מאד אין להתיר אפילו בהנאה.]

י וכן יי"ש הנעשה אפילו מתבואה שאינה חמוצה אלא שהעמיד אותה בשמרי שכר וכן גבינה שהעמיד אותה בשכר או בחומץ של שכר או ביי"ש הנעשה מתבואה שהעמידוה בשמרי שכר אף על פי שיש ביי"ש וגבינה ס' כנגד דבר המעמידו אף על פי כן חייב לבערו בערב פסח מדברי סופרים ואם עבר עליהם הפסח ולא ביערם אסורין אפילו בהנאה לפי שכל דבר המעמיד אפילו באלף לא בטל.

ולא עוד אלא שכל דבר המעמיד הרי הוא חשוב כאילו הוא בעין ממש ולפיכך מי דבש שהעמידוהו בשמרי שכר ובשמרי מי דבש זה העמידו מי דבש שני ובשמרי מי הדבש השני העמידו מי דבש שלישי וכן לעולם הרי הוא חייב לבער אפילו מי דבש האחרון דכיון שמי דבש הראשון הועמד בשמרי שכר הרי הוא נעשה כולו חמץ וגם שמרים [של מי דבש השני] נעשה כולו חמץ מחמת שהועמד בשמרי מי דבש הראשון וכן לעולם.

ולפיכך אם לא ביער את כולם עד לאחר הפסח הרי הן אסורין בהנאה אפילו אם רוצה לפדות את דבר המעמיד דהיינו להשליך דמי השמרים לים המלח לפי שאין פדיון מועיל אלא להתיר איסורי הנאה שנתערבו ואינן עומדין בעינן אבל כל דבר המעמיד כיון שהוא חשוב כאילו הוא עומד בעינו אין פדיון מועיל לו ויש חולקין על זה ואומרים דפדיון מועיל לדבר המעמיד להתירו בהנאה כמו בשאר תערובות וכן יכול למכרו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו אם הוא דבר שאין לחוש שמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל ויאכלנו כגון גבינה וכיוצא בה שאם היא של נכרי אסור לאכלה ויש לסמוך על דבריהם במקום שיש הפסד מרובה.

ויש מי שאומר שמי דבש הרביעי שהועמד בשמרי מי דבש השלישי הוא מותר אפילו בשתייה בלא פדיון לפי שכבר כלה כח שמרי השכר בג' מי דבש הראשונים ויש לסמוך על דבריו אם הוא בענין שיש הפסד מרובה אם נאסור אותו בשתיה:

יא וכל זה כשמי דבש הראשון הועמד בשמרי שכר בלבד (וכן מי דבש הב' בשמרי מי דבש הא' בלבד וכן כולם) אבל אם בשמרי שכר בלבד לא היה די להעמידו וערבו בו גם דבר אחר המעמיד שאינו חמץ ובהצטרפותם הועמד הרי הוא מותר אף בשתיה אם יש בו ס' כנגד שמרי השכר דכל זה וזה (פירוש איסור והיתר) גורם להעמידו הרי זה מותר אם אין כח באיסור בלבד להעמידו כמו שיתבאר ביורה דעה סי' פ"ז:

יב חומץ שנתחמץ בשמרי שכר אף על פי שיש בו ששים כנגד השמרים חייב לבערו מדברי סופרים שכל דבר המחמץ אפילו באלף לא בטל ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא אסור בהנאה ואין פדיון מועיל להתירו בהנאה לפי שכל דבר המחמץ כיון שפעולתו ניכרת בגוף דבר המחומץ הרי הוא חשוב כאילו הוא עומד בעינו ואין פדיון מועיל לדבר שהוא בעין ויש חולקין על זה ואומרים דפדיון מועיל אף לדבר המחמץ ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על דבריהם:

יג חמץ שנתערב ונבלל מין במינו כגון קמח מתבואה חמוצה שנתערב ונבלל תוך קמח הרבה מתבואה שלא נתחמצה כיון שאף לאכלה בתוך הפסח אין אסור אלא מדברי סופרים שמן התורה מין במינו בטל ברוב כיון שאינו נותן בו טעם שהרי טעמם שוה, כל־שכן שאין צריך לבערם מן התורה אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלם בתוך הפסח חייב גם כן לבערם בערב פסח גזירה שמא ישכח ויאכל מהם בפסח ואם שכח ולא ביער בערב פסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערם מן העולם לגמרי (אבל לא יברך מטעם שנתבאר למעלה).

ואם עבר הפסח ולא ביער הרי הן מותרין אפילו באכילה דכיון שבשהייה זו לא עבר על איסור של תורה לא קנסוהו חכמים:

יד חמץ שנתערב מין במינו יבש ביבש שאין נבללים זה בתוך זה כגון שנפלו חטים שנפלו עליהם מים ונתבקעו ונתנגבו ונתייבשו ואין ביקועין ניכר ונתערבו בחטים יבישים כשרים הרבה מהם מותר להשהותם עד לאחר הפסח לפי דברי האומרים שכל איסור שנתערב ברוב היתר יבש ביבש מותר לבשל כל התערובת בקדירה אחת ולאכלם ביחד בבת אחת לפי שהאיסור שנתבטל ברוב נתהפך להיות היתר גמור אף מדברי סופרים כמ"ש ביורה דעה סי' ק"ט אם כן גם כאן נתהפכו החטים החמוצים להיות כמו חטים כשרים ממש ולפיכך אין איסור כלל להשהותם בפסח.

ואע"פ שאסור לאכלם לפי שהאיסור שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור בפסח כיון שלא נבלל בתוך ההיתר קודם הפסח מכל־מקום כיון שאיסור אכילה זו אינו אלא חומרא שהחמירו בחמץ בפסח שאינו מתבטל לעולם אבל בשאר כל האיסורים כיון שנתבטל האיסור ברוב מותר לאכלו לפיכך לא החמירו בו כל כך לאסור אף להשהותו כיון שנעשה התערובת קודם הפסח שאז הוא מתבטל ברוב כמו שאר איסורים לענין שמותר לאכלו בערב פסח משעה ה' עד הלילה כמו שיתבאר בסימן תמ"ז:

טו אבל להאומרים שכל איסור שנתערב ברוב היתר יבש

ביבש אסור לאכול כל התערובת ביחד בבת אחת לפי שהאיסור שנתבטל ברוב לא נתהפך להיות היתר גמור מדברי סופרים ואינו מותר אלא לאכלם בזה אחר זה שכשאוכל כל אחד ואחד יש לומר שזהו ההיתר וכשאוכל האחרון יש לומר גם כן שזהו היתר גמור והאיסור כבר אכלו ולכך הקילו חכמים בדבר זה לפי שמן התורה כבר נתבטל האיסור ונעשה היתר גמור אבל כשאוכלם בבת אחת יש באכילה זו איסור ברור למראית עין גזרו עליו חכמים גזירה משום תערובת מין בשאינו מינו שיש איסור מן התורה אם אין שם ס' אם כן גם חטים חמוצים הללו שנתערבו בחטים כשרים לא נתהפכו להיות היתר גמור מדברי סופרים אף שיש בכשרים יותר מאלף כנגד החמוצים ולפיכך אסור להשהותם בפסח (שאיסור השהייה הוא דומה לאיסור אכילה בבת אחת כמו שנתבאר למעלה).

חלק ב סימן תמב דין ביעור תערובת חמץ קודם הפסח

לקוטי תורה

[ויתחיל לבאר ענין ההקרבה ע"ג ה"אש" בעבודת ה', שהיא אש האהבה לה' המתעוררת בשעת התפילה:]

והנה אמרו רז"ל תפלות כנגד תמידין תקנום.

עבודת הקרבנות בעבודת כל אדם היא התפילה (שהרי נתקנה במקום קרבן תמיד).

והענין, כי עבודה שבלב זו תפילה, והלב הוא רומז כנגד המזבח, וכשם שהיו ב' מזבחות, פנימי וחיצון, כך יש בלב ב' בחינות, חיצוניות הלב ופנימיות הלב כנודע.

מזבח הפנימי נקרא כך לפי שהי' בקודש בפנים, מכוסה מעיני הרואים, משא"כ מזבח החיצון הי' בעזרה בחוץ.

וכך בלב יש שתי מדריגות: "חיצוניות הלב" הוא רגש הלב המתגלה לחוץ, שהלב סוער ברעש גדול כאש בוערה, משא"כ "פנימיות הלב" היא הרגש המתעורר כשהדבר נוגע בעומק נקודת הלב שאז רגש הלב עצום מאד שאי אפשר לתארו ולא ניתן להתגלות בחוץ אלא נשאר סתום בעומק הלב. ואהבה זו שכנגד מזבח הפנימי "נקראת קול דממה דקה, שהוא בחינת קלא פנימאה דלא אשתמע".

וכמו ההבדל בין עצים לחים הבוערים ברעש גדול ואור הנר שמאיר בחשאי בלא רעש.

[וממשיך לבאר ענין העבודה דחיצוניות הלב, שכנגד מזבח החיצון שעליו הקריבו קרבנות שנשרפו באש של מעלה כנ"ל].

וכשם שהיו מקריבין על מזבח החיצון כל הקרבנות פרים ואילים וכבשים כו', כך צריך כל אחד בתפלתו לעורר את האהבה הטבעית בלבו שהוא בחינת חיצוניות שבלב בלבד, שתתלהט ברשפי אש בהתגלות הלב.

וזהו מה שהתפילה היא במקום התמידין שהקריבו ע"ג המזבח החיצון, לפי שכל מטרת עבודת התפילה - עבודה שבלב - היא שהאדם יעורר אהבת ה' בליבו, אהבה הבוערת כאש בהתגלות לבו (הנק' "חיצוניות הלב" כנ"ל).

אהבה זו היא בטבעו של כל איש ישראל, כמבואר בארוכה בתניא שלכל איש ישראל יש אהבה טבעית אל הקב"ה (כמו אהבת הבן אל אביו), לפי שיש לו נשמה קדושה שהיא חלק אלקה ממעל ממש. ולפיכך אין האדם צריך ליצור מחדש אהבה לה' בליבו, אלא רק לעורר ולגלות את האהבה שישנה בטבע אצלו (ורק שהיא מסותרת בלב מחמת נפשו הבהמית שהיא כמו קליפה המכסה על הנפש האלקית).

והוא בחינת אש של מעלה שיורד בדמות ארי' לשרוף הקרבנות.

אהבה זו הטבעית, שאינה יצירת האדם אלא תוצאה מהנשמה הקדושה שניתנה בו מלמעלה (וכל עבודת האדם היא רק לעורר ולגלות אותה), היא בחינת "אש של מעלה" בעבודת ה', שהיתה יורדת בדמות ארי' לשרוף הקרבנות.

[וביאור הקשר בין דמות ארי' לאהבה טבעית זו שבנפש הבאה מלמעלה:]

והוא על־דרך מ"ש אחרי ה' ילכו כארי' ישאג, שהיא אהבה המתלהבת ומתלהטת בלב האדם בזכרו את ה', שאינו רוצה להיות נפרד ח"ו.

על אהבה זו שמחיצוניות הלב שהיא באה בהתגלות בלהב ובלהט, נאמר "אחרי ה' ילכו

כארי' ישאג", ד"אחרי ה' ילכו" היא האהבה המביאה את האדם לילך אחרי ה' ולא להיות נפרד ממנו ית' ח"ו, ואהבה זו מתגלה מתוך סערה ולהב כשאגת הארי (וזהו הטעם הפנימי שהאש של מעלה שירדה על המזבח היתה כדמות ארי').

וכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אש אוכלה אש, ששורף ומכלה את כל האישים אשר לא לה' המה הנקרא בשם אש זרה, ולא להיות האש כי־אם לה' לבדו.

הטעם שנמשלה אהבת ה' לאש, הוא לא רק מחמת ההתלהבות שבאהבה, אלא גם בגלל תכונת האש שהיא מכלה את הדברים שבהם נאחזת האש, וכן מצינו שגילוי שכינה נקרא בכתוב 'אש אוכלה".

והענין לגבי האש דאהבת ה' - שהתלהבות והתלהטות האהבה מתבטאת גם בכך "שאינו רוצה להיות נפרד ח"ו" מהקב"ה כנ"ל, ולכן אש האהבה שורפת ומכלה את כל סוגי אש זרה אשר לא לה' המה (כמו שריפת בהמות כבשים ועזים באש המזבח), ובמילא הרי זה פועל שלא יהיו האש והחמימות שבלב כי־אם לה' לבדו.

ולכן אמרו רז"ל שאסור לאכול קודם התפילה. כי מאחר שהוא רוצה לאכול איזה דבר כמו לחם גשמי, מוכרח הוא להיות במעלה הגבוה ויתירה מן הלחם, שמצד מעלתו היתירה עליו ראוי לשלוט בו ולאכול ממנו [לשם שמים, ועל ידי זה להעלותו לקדושה].

וכיון שהוא קודם התפילה, שעדיין לא ביער ושרף את ה[כח התאוה ל]**מותרות שלו ב"אש של מעלה"** [היא אש האהבה לה'], **והרי הוא מקושר בדאגת הפרנסה, הרי הוא מקושר למטה ונופל במדרגות שאר ענינים גשמיים, הרי הוא שוה במדרגה אל הלחם אשר הוא אוכל ואין ראוי לשלוט בו ולאכול ממנו** [לשם שמים ולהעלותו לקדושה].

הטעם שהקב"ה הטביע שאדם יהי' ניזון ממאכלים גשמיים הוא כדי שהאדם יעלה את המאכלים לקדושה, דכאשר אדם אוכל מאכל לשם שמים כדי לעבוד את ה' בכח אכילה ההיא, הרי החיות שבמאכל עולה לקדושה.

ולכן אמרו רז"ל עם הארץ אסור לאכול בשר, לפי שכדי להעלות מאכל גשמי לקדושה צריך האדם להיות "גבוה" יותר מן המאכל עצמו שעי"ז יש בכוחו להעלותו, משא"כ "עם הארץ", היינו מי ששקוע בארציות וחומריות, אי אפשר לו להעלות בשר (שהוא מאכל גס וחומרי) לקדושה, ולפיכך אסור לאכלו.

וזהו גם הטעם שאסור לאכול קודם התפילה, כי על ידי התפילה, שבה מתעוררים באהבה לה', מגבי' האדם את עצמו למדריגת הקדושה והרוחניות, ואז יוכל להעלות גם מאכל גשמי לקדושה.

וזהו עבודת האדם בתפילה, לשרוף דאגת הפרנסה, וכמו שהיו מקריבין ע"ג המזבח סולת חטים [שמהם עושים לחם] **למנחות.**

ולא ענין הפרנסה עצמה, כי היא צריכה, והכתוב משבח ואומר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וגו'.

מה שצריך לשרוף - הרי זה רק את דאגות הפרנסה, ולא את הפרנסה עצמה, שיש צורך בה, ואדרבה, הכתוב משבח את עסק הפרנסה.

אבל הדאגה שאדם מיצר ודואג על זה, הנה הוא מיסוד האש והחמימות שבנפשו הבהמית, אשר זהו אש זרה, וצריך לשרפה באש של מעלה בתפילה כנ"ל.

הדאגה על פרנסה היא מהנפש הבהמית (מבחינת "יסוד האש" שבה) וצריכים להסירה מן הלב, וזהו דיוק לשון הכתוב "יגיע כפיך כי תאכל", שרק ידיו של אדם (ואבריו החיצוניים) צ"ל עסוקים במלאכתו, ולא מוחו ולבו שהם צ"ל מוקדשים לעבודתו יתברך.

[לסיכום: ענין הקרבנות ששורפים על גבי המזבח בעבודת ה', הוא אש האהבה שהאדם צריך לעורר בשעת התפילה, שאש זו "אוכלת" ושורפת כל עניני "חמימות" ואש זרה של הנפש הבהמית].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(טו) **וכמו** כן סוף הברכה דברוך שאמ' אומר ישתבח שמך העצמי כו' (וגם כאן מ"ש מלך משובח כו' עד שמו הגדול כו') אלא שהברכה באומרו ברוך שמו הוא מלמעלה למטה אחר חיבור כל המקיפי' דא"י וא"ח מברוך שאמר עד פודה ומציל כו' וענין ישתב"ח שמ"ך כו' הוא אחר פסד"ז בשירות ותשבחות שאז ישתבח שמך העצמי הזה מלמטה למעלה בעילוי רוממות בעצמותו כמ"ש רוממות אל כו' עד"מ השבח שמרומם נפש האדם בכלל כמו בפרט כשמשבחי' בחכמתו מרומם לכח חכמתו כשמשבחי' למידת חסדו וכו' כך כשמשבחי' לעצם גילוי אור עצמותו מרומם לגילוי אור עצמי זה בעצם הרוממות בכלל עד שגם עצם נפשו תתרומם ותתנשא ברוממות והתנשאות עצמי' כו' וכך יובן למעלה בהפרש שבין ברוך שמו העצמי הנ"ל שבא דרך ירידת והשפלת עצמו כו' רק שאומרים יתברך שמו משא"כ ע"י השבח מלמטה למעלה שמרומם לגילוי אור העצמות שנק' שמך שעי"ז יתרומם בעצמו יותר עד"מ שיתרומם האדם בנפשו כששמו גדול למרחוק שהוא בשבח כללי לכללות עצמותו דווקא יותר משיתנשא בעצמו כו' (כידוע בענין כתר שם טוב שעולה על הכל וכמ"ש טוב שם טוב כו' והוא אשר נעשה מן הריחוק הנבדל מן העצם שלא מצד העצם בלבד כמו ואגדלה שמך וכמו שאמר אשריך שזכית לשם כו' וכן בדוד א' ויעש דוד שם ועשיתי לך שם כשם הגדולים אבל מרומם להעצם יותר מרוממות העצם מצד עצמו כידוע וע"כ גדול כח כתר שם טוב יותר מכתר מלכות שהוא רק רוממות והתנשאו' שמצד הביטול של העבדי' ולא מצד שמשובח ביותר בעיניה' כו' אבל כשמשובח בכתר שם טוב אעפ"י שהו' יותר מן העצם גדול כוחו הרבה יותר כו' וזהו במדת ב"ו שיכול להיות השבח והרוממות שלא לפי ערך העצם רק גדולתו מתפשט ונעשה לו שם גדול מצד מזלו וכה"ג ויש שהשם הטוב הוא לפי ערך עצמו כו') ויובן מזה בעצמות שמו ית' הרי מצד גדולת העצם דווקא יהיה שמו גדול למרחוק כמו בבחי' הפלגת גדולתו בעצמו ממש ולזה בשבח שמשבחים ומרוממי' מלמטה לשמו כמ"ש ישתבח שמך הוא כפי עצם גדולת שמו לא שיגיע לו תוס' בחי' התנשאות ורוממות בעצמו מכמו שהוא גדול בעצם רק שבברוך שמו הוא בא דרך ירידה מעצמו ובישתבח שמך בא למעלה בבחי' עליי' ורוממות העצמות כאדם שיתרומם בעצמו ע"י השם טוב שלו כו' ולפ"ז החתימה מעין הפתיחה דוקא משום דהא בהא תליי' כו' ואמנם הוא הכל בבחי' כללות אור העצמות כמו שם טוב לאדם שהוא לכללית עצמותו ולא לבחי' הפרטי שבו בלבד רק מ"מ ע"י קיבוץ כל שבח פרטי שבכל פרטיות כחות נפשו כמו מפרטי אור חכמתו ופרטי מדותיו ועושרו וגבורתו וכה"ג יבוא דוקא סיבת שם הטוב בכלל הזה ולזה ענין פסד"ז דרך פרט דוקא לבא מזה אל בחי' הכלל דישתבח שמך כו' וד"ל. ולהיות כי כתר שם טוב יותר עליון מכתר מלכות ע"כ אומר בתחילת השבח דפסד"ז בתהלה לדוד ארוממך אלקי המלך כו' פי' המלך הוא בחי' מל' דא"ס שעלה במחשבה ורצון הפשוט אנא אמלוך שנק' דרך כלל בחי' כתר מלכות דאיהו כתר עליון דרצון הפשוט כו' בחי' מקיף כללי הנ"ל כמ"ש המלך המרומם המתנשא ה' מלך גאות וכה"ג בבחי' עיגול כו' וארוממך לכתר מלכות זה בעילוי היותר נעלה והוא מעצמו' שמו הגדול הנק' כתר שם טוב שע"ז אמר ברוך שמו וישתבח שמך כנ"ל שמשם נמשך בחי' מקיף כללי דראש וסוף שבמח' זו דאנא אמלוך כו' כנ"ל והיינו ואברכה שמך לעולם ועד בתחלה ארוממך לאלקי המלך בעצמות שמו הנ"ל בבחי' העלאה ואח"כ יומשך בבחי' ההמשכה ועד"ז כל פסד"ז עד ישתבח שמך כו' וד"ל. וזהו כי עמך מקור חיים בחי' שמו הגדול הנ"ל שנכלל בעצמותו ממש אבל נמשך להיות בחי' מקיף למקיף כללי כנ"ל והיינו באורך נראה אור כו' (ומה שנק' מלך משובח כו' וכן מלך מהולל בתשבחות וגם בסוף הברכה אל מלך גדול מהולל בתשבחות כו' וגם ביוצר אור וכולם משבחים את שם המלך כו' לפי שכתר שם טוב עולה על כולנה היינו על כתר מלכות דוקא כמו ויעש דוד שם דוד הי' בחי' מרכבה למלכות דאצי' ששרשו במל' דא"ס שלפני הקו בחי' מקיף כללי הנ"ל ועשה לו שם טוב מקיף למקיף הנ"ל שהוא מבחי' שמו הגדול שכולו טוב ואור עצמי כו' והיינו דוד מלך ישראל חי וקיים נצחי' בנצחיי' דעצמות אא"ס כמ"ש כי עמך מקור חיים כו' בחי' חיי החיים כו' וזהו שמשבחי' שם המלך דווקא וכן מלך מהולל כדי לרוממו למלך זה בכתר שם טוב כמו כתר שם טוב של שלמה המלך כו' וד"ל) ונמצא שכל ענין פסד"ז אינו רק בבחי' גילוי העלם העצמות ממש שנק' שמו בכלל ובשמו זה הוא כל בחי' השבחים והברכות דפסד"ז כנ"ל בענין ברוך

שמו וישתבח כו' בכללות ובדרך פרט בברוך שאמר כו'. ויובן עכ"פ מכל זה שזהו ענין מצות אחרי ה' תלכו שהוא ההליכה וההתבוננו' בשירות ותשבחות דפסד"ז בבחי' אחוריים וחיצוני' דעצמות אא"ס שהוא רק בחי' זיו ואור עצמי המתפשט מן העצמות ממש והוא ענין שמו הגדול הנ"ל בכלל פסד"ז ובפרט מברוך שאמר עד ישתבח כו' וזהו אחרי ה' תלכו בכל פסד"ז דוקא כדי שיהיה מזה הכנה לבוא לבחי' פנימי' ועצמות דא"ס ממש בק"ש וש"ע כמארז"ל לעולם יסדר אדם שבחו כו' וד"ל. דהנה מ"ש תלכו הליכה זו היינו מלמטה למעלה דוקא כי ההילוך והנסיעה ממקום למקום הוא בחי' ההעתקה וההזזה ממקומו הראשון כמו שאמ' בזוהר באברהם שנא' הלוך ונסוע מדרגא לדרגא מלמטה למעלה מעלה וכך כל ענין הילוך ברוחניות דעולמות העליוני' כמו בחיות ואופנים שלא יסבו בלכתן כו' הילוך זה בבחי' העלאה למעלה כמו האופנים מתנשאים ועולים ממדרגה למדרגה וכמו כן בנשמו' ילכו מחיל אל חיל מג"ע התחתון לג"ע העליון מדי חודש ושבת וכה"ג וכן אחרי ה' תלכו בבחי' עילוי ההשגה והעלאת הנפש בדביקות והתקשרות מלמטה למעלה עד רום המעלות בעצמות אור א"ס ממש והיינו כל עיקר ענין פסד"ז בשירות ותשבחו' ע"ד הנ"ל כדי שמזה יבוא לבחי' המשכה מפנימית ועצמות אא"ס מלמעלה למטה בק"ש והוא בפסוק ואהבת פועל יוצא שש"ש מתאהב מלמעלה למטה כי ישראל עלה במחשבה בבחי' עצמיות ולכך אמ' שמע ישראל דוק' ה' אלקינו פי' כמ"ש אשרי הגוי שה' אלקיו הוי' העצמי הוא אלקיו דהיינו מההעלם עצמו בא בגילוי בבחי' אלקי' וזהו ואהבת ב"פ אור א"י וא"ח שע"י פסוקי דזמרה מעורר אהבה וקירוב גדול זה שנק' הילוך בבחי' הפנימי כמו באברהם שנא' התהלך לפני דוקא וכן דוד אמר אתהלך לפני ה' כו' ובכאן אמר אחרי ה' תלכו בבחי' חיצוני' ואחוריי' רק בסיפור שבחי שמותיו בגילוי ההעלם שאח"כ יהיה הילוך פנימי ועצמי מעצמות הוי' כו' (ואע"פ שגם הוי' הוא בחי' שם שאינו רק גילוי ההעלם מ"מ הרי הוא שם העצם שכלול בעצם ממש משא"כ שם הפעולה שנבדל מן העצם אעפ"י שהוא גילוי העצמות והיינו ואהבת את הטפל להוי' כו' כ"ב אותיות דא' עד תיו וכמ"ש ואתה מחי' כו' כי גם בחי' שם טוב בכללות הנ"ל אינו בא רק מפעולתיו כמו מפעולת חכמתו ועושרו הנגלה מעצמותו ולא בבחי' חכמת עצמותו ממש ולעולם לא יגיע שם הפעולה לעצם כ"א שם העצם שהוא דוקא לפי אופן העצם ממש כמו שהוא כו') וד"ל.

שער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ולהבין איך המצות נמשלו לפרי. ולהבין זה הנה נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים ולכאורה הלא כתי' את השמים ואת הארץ אני מלא, וגם צ"ל כי במשכן ובמקדש הי' גילוי אלקו' וכמ"ש וכבוד הוי' מלא את המשכן והלא מלא כל הארץ כבודו, אך הענין הוא למשל כמשארז"ל מה הנשמה ממלא את הגוף אף הקב"ה ממלא את כל העולם כולו, והנה בהנשמה הממלא את הגוף אנו רואי' שגילוי החיות ועיקר החיות מהנשמה הוא בראש, הגם שהנשמה ממלא את כל הגוף אפי' גידול הציפרנים הוא מן הנשמה, אך אעפ"כ עיקר הגילוי הוא בהראש כי עיקר הרגשה הוא בראש וכמו כח השכל הוא בראש בגילוי הגם שכשכותב השכל אזי השכל הוא ביד שעם היד הוא כותב אבל ביד הוא רק דרך מעבר בעלמא ואינו מרגיש היד כלל השכל, כך הוא בגילוי אלקות ג"כ שבמקדש הי' גילוי אלקו' שהוא כמו בראש, בזמן בהמ"ק הי' גילוי נבואה וכמ"ש ושאבתם מים בששון שמחת בית השואבה שמרגישי' גילוי אלקו' בעת שמחתם וכמ"ש יבוא כל בשר להשתחות לפני הוי' שע"י השתחואה וביטול שלהם הם ממשיכי' גילוי אלקו', ובכל העולם האלקו' הוא בבחי' העלם ואינו מרגישי' אותו כלל בפנימי'. וזהו בבהמ"ק הי' שם הוי' נקרא ככתבו ובמדינה בכינויו מטעם זה שהכתב הוא כמו שהוא הוי' ובבהמ"ק הי' הגילוי כמו שהוא אבל במדינה לא כמו שנכתב הוא נקרא, נכתב בשם הוי' ונקרא בשם אדני, כי השם הוי' אינו בגילוי במדינה רק ע"י שם אדני, וזהו כמו המשל שבראש גילוי הנשמה וגילוי השכל בעצמו אבל ע"י כתיבה כשהוא ביד השכל הוא בהעלם, כך במדינה שם הוי' הוא ע"י שם אדני בהעלם, וזהו כסא כבוד מרום מראשון מקום

מקדשינו כסא הוא בחי' בינה וכבוד הוא בחי' חכ' מרום מראשון אני ראשון, זה הגילוי הי' בבהמ"ק אבל הנה כתיב גדול יהי' כבוד הבית האחרון יותר מן הראשון כי בריאתו והגילוי משם הוי' הוא ע"י ברכת המצות וכמשארז"ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנא' ועתה [ישראל] מה ה' אלקיך שואל מעמך א"ת מה אלא מאה שבבחי' מ"ה נמשך מבחי' פלא בחי' אלף, וזהו מאה ברכות המשכות גילוי אלקו', ומי הם המברכי' ישראל דווקא וכמ"ש בית ישראל ברכו את הוי', וכמו ברכת כהנים הוא דווקא ע"י כהנים ולא ע"י ישראל כך ברכת המצות הוא ע"י ישראל דווקא, וזהו שאו ידיכם קודש וברכו את הוי', ב' ידות שהם שמע ישראל ובשכמל"ו, שע"י ק"ש הם יכולים לברך שאומרים ק"ש בכל יום ואח"כ מברכי' ברכת המצות.

פתחי לי אחותי רעייתי

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

וזהו שאמר הקב"ה למשה ראה נתתיך אלקים לפרעה שנתן לו ממשלה זרוע כאל ממש על פרעה, עם היות פרעה יונק מעורף דא"א שזהו ענין פרעה אותיות הערף בחי' עורף דא"א שמשם נמשך להאריך אף גם לרשעים ושורשו מבחי' התהו כו', עכ"ז יהי' למשה דתיקון ממשלה על בחי' זו כמו אלקים ממש הכל יכול, והיינו לפי שמשה הי' משם מ"ה דא"ק שהוא למעלה מבחי' תהו ותיקון כו' רק שנשפל בבחי' התיקון כו', דפרעה עם כי ישראל בירורו הניצוצות ממנו שנבלעו בו, וכמ"ש וגם ערב ר"ב עלה אתם שבירורו משם ר"ב ניצוצי', מ"מ נשאר עדיין גם מה שלא נתברר עד שא"א לבררו כ"א ע"י שאמר ה' למשה נתתיך אלקים לפרעה שהוא בחי' ואם זרוע כאל שביכולתו לעשות מתהו תיקון הנה עי"ז ע"י האותות והמופתים והביזה שאח"כ עשו אותם כמצולה שאין בה דגים כלל כו' כי בירורו הכל להיות נכלל בבחי' התיקון כו', וכן יעקב אבינו ע"ה הכניע א"ע לעשו הרשע והשתחוה לו שבע פעמים ושלח לו מתנות, אך זהו הכל קודם שקרא הקב"ה אותו אל אבל כשקרא אותו אל שזהו בחי' אם זרוע כאל לך, אזי לא הכניע עצמו לפניו. ועוי"ל שזהו ע"י אור מבחי' העקודים שלמעלה מהשבירה והתיקון שהם בחי' נקודים וברודים, וכמו ענין המן שירד בזכות משה שהי' ג"כ מבחי' זו.

ועפ"ז יובן דברי רשב"י בפ"ק דברכות מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז, והיינו כי הי' ממדריגת משה שהי' אלקים שהוא בחי' זרוע כאל, הוא יכול לעדות כל גאון וגובה וע"ד כי גאה גאה גיאה על גיוותנייא כו' שמתגאה על כל הגיאים כו', ומ"מ אע"פ שקראתי אותך אלקים לפרעה מ"מ אלקיך אנכי אני ע"ג, והיינו כנ"ל שא"ק ועקודים הם רק מבחי' אדם דבריאה לבד, וגם אם נאמר שנשמת משה הוא מאצילות דכללות, מ"מ הרי נתבאר שהמדבר למשה הוא מבחי' העיגול שלפני הקו שסובב ומקיף בחי' האצי' דכללות בשוה עם העשי' כו'. וזהו ג"כ מה שמצינו ששיבח א"ע רשב"י ואמר אנא סימנא בעלמא, ואמרו מאן פני האדון ה' דא רשב"י, ור"י הוה קרי לי' שבת, ולכאורה הרי הוא היפך מעלת הצדיקים והאיך משבחים להנברא כ"כ, אך מפני שהי' נשמה דאצי' ממש אשר נשמתו לא הי' מסתרת כלל על אור אלקות השוכן בקרבו והוא דבר א' עם האלקות וא"כ האלקות אשר בקרבו אמר אנא סימנא, ואלקות הרי הוא מובדל ומרומם בעצם, והוא ע"ד מה שאמר משה ונתתי עשב שאמר לשון ונתתי מפני ששכינה הי' מדברת מתוך גרונו והיה בטל בתכלית לגבי השכינה וא"כ השכינה שבתוכו אמר ונתתי, וזהו ג"כ ענין מה שקרא לי' ר"י שבת, כי בשבת הוא הארת חכמה ורשב"י הי' נשמה דאצי' אשר בכללות אצי' מאיר חכ', ועוד כי בשבת הוא עליית בי"ע לאצי' כמ"ש נער הייתי גם זקנתי שבשבת סליק לסיבו ואהדר בששת ימי החול כמלקדמין, ולכן קרא אותו שבת מפני אור אצי' שבתוכו.

ואם זרוע כאל לך (ב)

בס"ד, פ' שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

וזהו ענין שצריכה להיות שמחה של מצוה דבקיום המצוה בפועל ממש צריך להיות בזה שמחה, ולא רק בהשגות שיש לו במצוה, **וכמו שכתוב**[25] **תחת אשר לא עבדת כו'** את ה' אלקיך **בשמחה ובטוב לבב כו',** ומכלל לאו אתה שומע הן, שיש לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לבב, וכפירוש האר"י על פסוק זה[26].

ועם היות דעבודה בשמחה היא בדרך כלל **בכוונת המצות מפני שבאופן עבודה זו הוא יודע ומרגיש שעושה איזה דבר** על־ידי המצוה **וגם ממשיך בזה גילוים בעולם וגילוים בנפשו דמשום זה** שמשיג שפועל בקיום המצוה עניינים מופלאים על־ידי קיום המצוה **הוא השמחה כו',** מה שאין כן בקבלת עול מלכות שמים אין בו **ההרגש שעושה איזה דבר בעבודתו,** אלא מקיים את המצוה רק מתוך שמבטל את רצונו לרצון הבורא **וגם אין כוונתו בזה** - בזמן קיום המצוה בפועל ממש בקבלת עול - **להמשיך גילוים בעולם וכל־שכן להמשיך גילוים בנפשו** שהרי כלל לא חושב על עצמו, וכל מגמתו רק **לעשות רצון העליון לבד כו',**

מכל־מקום יש בזה שמחה מזה שמשלים את הרצון העליון כו'. כלומר: בדרך כלל השמחה של מצוה היא כאשר מתבונן במה שפועל על־ידי המצווה, ומבין את המשמעות של המעשה שממשיך בעולם ובנפשו, ולדוגמא, שמבין את המשמעות של הנחת התפילין (המשכת המוחין העליונים וכו' כמבואר בתניא פרק מא), הנה שמחה זו נובעת מהגילויים הנמשכים על־ידי קיום המצווה, אך כאשר מקיים מצוה בקבלת עול, שמקיים את המצווה בגלל שכך כתוב ב'שולחן ערוך' וזה רצון העליון (ולעיתים זהו כרוך גם באתכפייא ובמלחמה נגד יצרו), הנה השמחה אז הוא רק מחמת שבאותו רגע ממש משלים רצון ה'.

וכמבואר במקומות אחרים, שבשמחה מהגילויים הנמשכים על־ידי המצווה, השמחה היא ממה שהאדם משיג ופועל בעולם על־ידי המצווה - 'תענוג נברא'. אך השמחה של המצוה מזה שמשלים את הרצון העליון, הוא מזה שרצונו של הקדוש־ברוך־הוא הושלם - 'תענוג בורא'.

וכמו על־דרך־משל אדם פשוט כשמשלים רצון דאדם גדול הרי הוא בשמחה גדולה מזה, והשמחה שלו היא לא מצד מה שמשיג את גודל פעולתו וכדומה אלא בגלל שמשלים את רצונו של האדם הגדול. וכמו חסיד שכותב לרבי מכתב שפעל את רצונו, והרבי כותב לו שגרם נחת רוח וכדומה, הרי שמחתו של החסיד היא לא מצד מה שפעל, אלא בזה עצמו שגרם נחת רוח לרבי ורצונו של הרבי הושלם.

וכמו כן הוא השמחה בקיום המצות היא מעצם זה **מה שמשלים את רצון העליון כו'.**

ולמעלה מזה - דרגה גבוהה יותר **הוא שמתענג בהתענוג** שיהיה **להאדון כו',** כלומר השמחה היא לא רק מזה שרצונו של האדון הושלם, אלא שהתענוג של האדון הופך להיות התענוג של העבד, מחמת גודל ביטולו לאדון.

והיינו שמתענג האדם **בהתענוג שלמעלה** שנגרם אצל הקדוש־ברוך־הוא על־ידי קיום המצוה, וכפי הלשון[27] **דנחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני כו', דהתענוג שלמעלה זהו תענוג שלו כו'** וכמו **שנתבאר במקום אחר**[28] בדרגות השונות של העבד **ועיין מה שיתבאר** לקמן פרק קע"ד, אופנים שונים בתענוג של העבד.

הרי מסקנת הענין דבקבלת עול מלכות שמים יש בזה רצון ותענוג כו',

ומה שנקרא קבלת עול שלכאורה ענין העול שעושה משהו לא כפי רצונו וכל־שכן לא כפי התענוג שלו, **אין זה שהוא** רק **בדרך עול והכרח כי־אם מה שזהו בדרך נתינה ומסירה (איבער גיגעבינקייט - התמסרות) לא על פי טעם ודעת כי־אם מה שמוסר את עצמו להיות עבד כו',** הביטוי של ה"עול" שהוא שמוסר את עצמו, וזה יכול להיות גם מתוך שמחה ותענוג, אך אופן ההתמסרות היא התמסרות עצמית ללא טעם ודעת.

דענין הנתינה והמסירה בכלל **(דיא זאך פון איבער גיגעבינקייט** - ענין ההתמסרות) **יש** לא רק בעבד ואדון אלא **גם כן במשפיע ומקבל או באוהב ונאהב, שהמקבל או האוהב מוסר עצמו אל המשפיע או הנאהב, אך יש** הבדל מהותי בין המסירה והנתינה של משפיע ומקבל או אוהב ונאהב לבין המסירה והנתינה של עבד ואדון: דמשפיע ומקבל זהו **על פי טעם ודעת דהמקבל מפני שמקבל השפעה מהמשפיע כמו השפעת השכל וכהאי גוונא** (ועל זו הדרך) **וההשפעה טוב לו,** כלומר יש לו תועלת גלויה מקבלת השכל וכדומה, **הרי נעשה הקירוב באופן כזה שמוסר עצמו אליו כו', וכמו כן באוהב**

25. דברים כח, מז.

26. תניא פרק כו.

ונאהב שזהו מצד ידיעתו בהעילוי שלו הרי הוא מתקרב אליו ומוסר עצמו כו'.

מה־שאין־כן ענין העבדות הוא שלא מצד הידיעה בעילוי האדון ולא מצד ההשפעה שמקבל ממנו כו' (שהרי עבדא בהפקירא ניחא ליה, (עבד בהפקרות נוח לו) **שכן הוא** לא רק בעבד גשמי אלא **גם ברוחניות** בעבודת ה' באופן של "עבד" **שלא טיב ההשפעה הוא שפועל עליו כו'), כי־אם הוא נתון ומסור ונתון אליו רק משום העבדות שקיבל עליו להיות לו עבד כו', וזהו שנקרא קבלת עול** אין הכוונה שאינו בשמחה אלא רק לשלול **שאין זה מצד הטעם ודעת רק משום עול העבדות שקיבל על עצמו כו'.** כלומר המושג "עול" הוא לא ההיפך מתענוג, אלא ההיפך מטעם ודעת.

אבל באמת יש בזה בקבלת העול **רצון ותענוג כו'** (רק **שגם זה אינו בהגילוים כי־אם בהעצם כו'** כלומר גם התענוג הוא לא שמתענג מ'הגילויים' מאחר שאין בו את ההרגש שפועל ההמשכה בו או בעולם, אלא מעצם השלמת הרצון של האדון **כנזכר לעיל** בענין השמחה של מצוה),

רק דענין קבלת עול מלכות שמים הוא שלא יהיה מניעה ועיכובים כלל אפילו בהדברים שלא יש לו רצון בהם והם היפך רצונו, אך זהו מדריגה תחתונה בעבדות - שמצד עצמו רצונו לעשות היפך רצון ה', וצריך לכפות את עצמו לעשות רצון ה'.

והוא ענין עבד כנעני שאין לו שום רצון ועושה רק מצד עול האדון שעליו כו', - מדריגת עבד כנעני הוא שעובד את רבו רק מחמת הכאת השבט ורצונו הפנימי הוא בהפקרות, ובעבודת ה' הוא, שכמעט כל נפשו האלקית בגלות בנפש הבהמית - מלבד המעשה בפועל[29].

אבל אמיתית ענין קבלת עול מלכות שמים - שהוא דרגת "עבד עברי" - **הוא שיש לו רצון ותענוג בעבודתו רק שאין זה לצורך עצמו כו'** - כלומר, לא להמשיך גילויים בעצמו, שאז מתענג מפעולת המצוה, אלא שתענוגו מעצם קיום רצון ה' **כנזכר לעיל.**

כלומר: אנו מפרשים קבלת עול כענין של הכרח, שהאדם עושה דבר נגד רצונו. וזהו שמבאר הרבי נ"ע שזהו רק בדרגות הנמוכות של קבלת עול, היינו דרגת עבד כנעני, שהאדם נוח לו לעשות משהו אחר אך מבטל את עצמו לרצון העליון, אלא שזהו רק את החיצוניות שלו - את כוחות המעשה שלו בלבד, אך את פנימיותו לא מסר וממילא "בהפיקרא ניחא ליה".

ואילו אמיתית ענין 'קבלת עול', הוא לא בהכרח, אלא מתוך תענוג ושמחה. וזה שנקרא 'עול', כי יש בזה מסירה ונתינה למעלה מטעם ודעת. אך אופן המסירה והנתינה הוא אחר, שהרי מסירה ונתינה יש גם ביחסי גומלין אחרים כמו אוהב ונאהב.

וההבדל ביניהם - שמסירה ונתינה של אוהב ונאהב הוא מתוך הגיון ושכל, הוא נותן לו ולכן גם מקבל ממנו חזרה, אך בעבד ואדון, השייכות של העבד לאדון היא לא על פי טעם ודעת, שהרי העבד אינו עובדו כתוצאה מהכרתו במעלות האדון, אלא כי קנוי אליו.

אלא שבעבד גופא יש ב' דרגות, עבד כנעני ועבד עברי. עבד כנעני רצונו להיות משוחרר משעבוד האדון, ואילו עבד עברי רוצה לקיים את רצון האדון, אף על פי שאין משיג ומבין. וכך בעבודת ה' יש דרגה שרצונו הוא היפך רצון ה', אך אמיתית ענין 'קבלת עול' הוא שהתענוג והשמחה של האדון נהפכים להיות התענוג והשמחה של העבד.

וכח זה הוא בנשמות ישראל לקבל עול מלכות שמים **מפני שמושרשים בבחינת 'אדם קדמון' כו',**

דהנה 'אדם קדמון' נקרא רעוא דכל רעוין (רצון כל הרצונות) **בחינת רצון לרצון כו',** כלומר הרצון של 'אדם קדמון' הוא רצון שקודם ומקור לכל הרצונות הפרטיים של העולמות, **ומשם נמשך בנשמות ישראל כח זה בבחינת ביטול הרצון** כלומר **לרצות כל מה שהוא רצונו יתברך כו'.** וכפי שנתבאר קודם שיש ביטול לרצון הפרטי, ויש ביטול לבעל הרצון, היינו לדרגה שמשם נמשכים כל הרצונות - לרצות לקיים רצונו גם בדברים שאין לו טעם ודעת.

וזהו ענין מה שכתוב בענין מסעות בני ישראל[30] **ויכתוב משה מוצאיהם למסעיהם,** שמשה רבינו כתב את מקומות המוצא של מסעות בני ישראל, והפירוש הפנימי בזה: **דמוצאיהם הוא מלשון**[31] **וכמוצא מים** אשר לא יכזבו מימיו **כו',** שהפירוש מוצא מים הוא המקור של המים, **והוא** "מוצאיהם" **מקור נשמות ישראל כמו שמושרשים ב'אדם קדמון' כו',** ומשה שהוא **שושבינא דמלכא** השושבין של המלך, כמו שיש שושבין לחתן שתפקידו להביא את החתן לכלה, כך נקרא משה רבינו שושבין המלך, שהוא ממשיך ומגלה את המלך - מלכו של עולם, לכלה שהיא כנסת ישראל, ולכן משה רבינו **המשיך בנשמות ישראל משרשם ומקורם כמו שהן בעצמות אור־אין־סוף ברוך־הוא**

27. לשון חז"ל - ספרי ופירוש רש"י פינחס כח, ח. ועוד.
28. ראה באריכות בהמשך תרס"ו מאמר "ומקנה רב" ובמאמרים שלאחריו.
29. ראה "דרך מצוותיך" מצות יעוד ופדיון אמה עבריה.
30. במדבר לג, ב.
31. ישעיה נח, יא.

בחינת פנימיות 'אדם קדמון' כו', שהוא הביטול לבעל הרצון.

ועיין מה שנתבאר ב'לקוטי תורה' על פסוק זה, ושם מבאר דההמשכה היא למסעיהם שיוכלו להתעלות מלמטה למעלה בבחינת בכל מאדך כו'. - כלומר, מטרת ההמשכה וההשפעה של משה רבנו היא בשביל עבודת ה'מסע' של היהודי בעולם הזה מלמטה למעלה.

ויש לומר - מחדד הרבי נ"ע מהי פעולת משה בנשמות ישראל, דהכח נעלם להיות קבלת עול מלכות שמים הנזכר לעיל יש בעצם בנשמות ישראל עצם כח זה קיים אצל כל יהודי גם ללא פעולת משה בזה (ויש לומר שזהו מירושה מהאבות - אברהם יצחק ויעקב, וכענין האהבה מוסתרת שיש בכל אחד ואחד בירושה לנו מאבותינו כו', ועיין מה שכתוב בספר של בינונים פרק י"ח וי"ט), ומה שהמשיך משה הוא שיהיה כח העצמי באופן של התגלות הרצון הוא ענין אהבה דבכל מאדך בכח ההמשכה משרשם ומקורם כו' - שאהבה הוא תנועה של התגלות הנפש.

ומעיר הרבי נ"ע במאמר המוסגר: (וממה שנתבאר בהביאור שם ב'לקוטי תורה'[32] נראה שזהו האהבה של "בכל מאודך" הביטול דקבלת עול מלכות שמים כו'). - נמצא אם כן, שתפקידו של משה הוא לגלות את הכח הנעלם שקיים בכל יהודי.

קיצור.

גם מהארה ד'אדם קדמון' הוא הכח למסירות נפש על קידוש השם, גם בחינת האהבה מסותרת, ובבחירתו יביאה לגילוי במוח ולב שזהו ענין בחינת כלה כלות הנפש (והוא מפנימיות 'אדם קדמון' ובנשמות ישראל דוקא),

גם יש לומר דמשם הוא כח הביטול דהקדמת נעשה לנשמע שהוא הביטול לבעל הרצון, והוא ענין קבלת עול מלכות שמים, והגם שזהו בהעלם מכל־מקום הרי זה בתוקף גדול, ויש בזה שמחה מזה שמשלים רצון העליון, ומהתענוג שלמעלה, ונקרא קבלת עול מפני שהוא הנתינה והמסירה לא על פי טעם ודעת (ולא כמו במשפיע ומקבל שזהו מצד הידיעה והקבלה), והוא ענין מוצאיהם למסעיהם.

שבת פרשת תבוא

32. וזה לשונו שם בהביאור (צג, ד): וזהו ענין ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם כי משה הוא שושבינא דמלכא שמנהיג המשכת אור אין־סוף והמשיך מבחינת מוצאיהם שהוא ענין מקור נשמות ישראל מלשון מוצא מים, והיינו כי הנה עצם הנשמות הם עלו במחשבה אכן מקורם הוא בעצמות אין סוף ב"ה בעל המחשבה בעל הרצון. והמשכה זו ממוצאיהם הוא כדי למסעיהם שעל ידי זה יוכלו להתעלות מלמטה למעלה בבחינת בכל מאדך היינו להיות התגברות האהבה דנפש האלקית עד שגם היצה"ר ישוב לאהבת ה' שאז הוא בחינת טוב מאד. שכדי להיות העלאה זו צ"ל תחלה המשכת כח מלמעלה וכמ"ש ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו שכאשר האב רוצה להגביה ולעלות בנו הקטן אליו הוא ע"י שמשפיל קומתו אליו ואז מגביהו על זרועותיו כו' ועמ"ש ע"פ זה בד"ה קדש ישראל בפ' פינחס. עיין שם באריכות.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

ניסוך היין המשמח אלקים, שירת הלוים – על היין. התהוות העולמות – ממדות עליונות, וע"י צמצום דשם אלקים. ספירת הבינה למעלה מהעולמות, וענינה באדם השגה באלקות הגורמת שמחה. מדות – אל הזולת, מוחין – לעצמו.

וְהִנֵּה בְּהַנְּסָכִים הָיוּ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, נִסּוּךְ הַיַּיִן וְנִסּוּךְ הַמַּיִם, כִּי הַשֶּׁמֶן אֵינוֹ בָּא בְּנִסּוּךְ כְּמוֹ הַיַּיִן וְהַמַּיִם. עִנְיַן נִסּוּךְ הַיַּיִן הוּא דִּכְתִיב (שׁוֹפְטִים ט'[27]) "הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים", וְאָמְרוּ רַז"ל[28] "אִם אֲנָשִׁים הוּא מְשַׂמֵּחַ, אֱלֹקִים בַּמֶּה מְשַׂמֵּחַ, אֶלָּא שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן", וְזֶהוּ "הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י[29] "שֶׁאֵין הַלְּוִיִּים אוֹמְרִים שִׁירָה שֶׁל קָרְבָּן אֶלָּא עַל הַנְּסָכִים", דְּהִנֵּה בַּקָּרְבָּנוֹת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים, קָרְבָּנוֹת וּנְסָכִים, הִנֵּה שִׁיר שֶׁל קָרְבָּן שֶׁל הַלְּוִיִּים אֵינוֹ אֶלָּא עַל הַנְּסָכִים, וְהוּא הַיַּיִן הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[30] "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", דְּהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כִּי

27) פסוק יג.
28) ברכות לה, א.
29) שופטים שם.
30) בראשית א, א.

1 הָעוֹלָמוֹת הִתְהַוּוּתָם הוּא מֵהַמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת, וּכְמוֹ
2 שֶׁכָּתוּב[31] "כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", וְכֵן שְׁאָר
3 הַמִּדּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[32] "שֵׁשֶׁת יָמִים[ו] עָשָׂה הֲוָיָ' אֶת
4 הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", וּמַה שֶּׁהַבְּרִיאָה נִקְרֵאת עַל שֵׁם
5 מִדַּת הַחֶסֶד דַּוְקָא, הִנֵּה יֵשׁ עַל זֶה כַּמָּה טְעָמִים[33], מִדַּת
6 הַחֶסֶד הִיא מִדָּה רִאשׁוֹנָה, וּבַזֹּהַר[34] אִיתָא דְּמִדַּת הַחֶסֶד
7 הִיא דְּאָזִיל עִם כֻּלְּהוּ יוֹמִין[ז], וְעִקַּר בִּנְיַן הָעוֹלָמוֹת נִקְרָא
8 עַל שֵׁם מִדַּת הַחֶסֶד, דְּשִׁתֵּף מִדַּת הָרַחֲמִים[35], וְעוֹד
9 דִּכְלָלוּת הַבְּרִיאָה הוּא מִפְּנֵי כִּי חָפֵץ חֶסֶד[36], שֶׁזֶּהוּ אֶחָד
10 מִטַּעֲמֵי הַבְּרִיאָה[37] מִצַּד כִּי טֶבַע הַטּוֹב לְהֵיטִיב וְחָפֵץ
11 חֶסֶד הוּא, וּכְתִיב[38] "זְכֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם
12 הֵמָּה", דְּרַחֲמִים וַחֲסָדִים שַׁיָּכִים אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְעִם
13 הֱיוֹת דַּאֲמִתַּת הַפֵּרוּשׁ דְּ"רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם
14 הֵמָּה" דְּהָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הֵם
15 מֵעוֹלָם, פּוּן אֵיבִּיג אָן[ח], דְּ"עוֹלָם" פֵּרוּשׁוֹ נִצְחִי, וְהוּא
16 שֶׁפֵּרֵשׁ רַב נִסִּים גָּאוֹן[39] בְּעִנְיַן הַכֹּחַ וְהַיְכֹלֶת שֶׁהֵן מִדּוֹת
17 עַצְמוֹ שֶׁאֵינָן נֶחְלָפִים מִמֶּנּוּ כְּלָל וְעִקָּר, הַיְנוּ שֶׁהֵם
18 עַצְמִיִּים כְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אָמְנָם גַּם זֶה אֱמֶת דְּפֵרוּשׁ
19 "זְכֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה" דְּרַחֲמִים
20 וַחֲסָדִים שַׁיָּכִים לָעוֹלָמוֹת, הַיְנוּ לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם,
21 דְּקֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הָרַחֲמִים
22 וְהַחֲסָדִים, דְּעַל מִי יְרַחֵם וְעַל מִי יִתְחַסֵּד, דְּרַחֲמִים
23 וַחֲסָדִים שַׁיָּכִים רַק עַל הַזּוּלַת, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל
24 לְמַטָּה בָּאָדָם הִנֵּה הַמִּדּוֹת שַׁיָּכִים רַק עַל הַזּוּלַת, דְּעַל
25 עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ חֶסֶד וְרַחֲמִים, דְּמֹחִין שַׁיָּכִים לְעַצְמוֹ
26 שֶׁחֲרֵי יָכוֹל לֵישֵׁב בְּעַצְמוֹ וּלְהַשְׂכִּיל הַשְּׂכָּלוֹת, וְאַדְּרַבָּא
27 הִנֵּה עִקַּר הַהַשְׂכָּלָה הִיא לְעַצְמוֹ דַּוְקָא, וְלָכֵן הִנֵּה בֶּאֱמֶת
28 עִקַּר הַהַשְׂכָּלָה וְהַהַשָּׂגָה הוּא רַק לְעַצְמוֹ, וּמַה שֶּׁמְּגַלֶּה
29 לְזוּלָתוֹ הוּא רַק הֶאָרַת שִׂכְלוֹ בִּלְבַד, אֲבָל עֶצֶם שִׂכְלוֹ
30 הוּא רַק לְעַצְמוֹ, וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן
31 הַשֵּׂכֶל הוּא רַק לְעַצְמוֹ אֲבָל הַמִּדּוֹת הֵם לְזוּלָתוֹ, וְזֶהוּ
32 "זְכֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה", שֶׁהִתְהַוּוּת
33 הָעוֹלָמוֹת הוּא מֵרַחֲמִים וַחֲסָדִים, כִּי מִדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת
34 הֵם שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הָעוֹלָמוֹת, וְלָכֵן הִנֵּה הָעוֹלָמוֹת הֵם
35 בְּחִינַת הֶעְלֵם, וְזֶהוּ "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", דִּבְרִיאַת
36 וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם. אָמְנָם יֵשׁ
37 בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּחִינַת
38 בִּינָה דְּשֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא[ט], שֶׁהוּא בְּחִינָה
39 וּמַדְרֵגָה מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם מִן הָעוֹלָמוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַפַּרְסָא[י]
40 אֲשֶׁר בֵּין בִּינָה לז"א[יא], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] "וְעַל רָאשֵׁי
41 הַחַיּוֹת רָקִיעַ" וְגו'[41], דז"א הוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר דְּעָלְמָא
42 דְּאִתְגַּלְיָא[יב], וּבִינָה הוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא,
43 וְזֶהוּ שֶׁיֵּין הַמְשַׁמֵּחַ אֱלֹקִים, שֶׁהוּא גִּלּוּי בְּחִינַת בִּינָה
44 מְקוֹר דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, דְּבִבְחִינַת בִּינָה הִנֵּה שָׁם עִנְיַן
45 הַשִּׂמְחָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[42] "אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה", לְפִי
46 שֶׁבִּינָה הִיא הַבָּנָה וְהַשָּׂגָה, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל[43] בָּאָדָם
47 לְמַטָּה, הִנֵּה כַּאֲשֶׁר מֵבִין וּמַשִּׂיג עִנְיָן שִׂכְלִי הוּא שָׂמֵחַ
48 עַל זֶה בִּמְאֹד, וְלִפְעָמִים בָּא עַל יְדֵי הַשָּׂגָה זוֹ לִכְלָל
49 תַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשִּׂמְחָה, וְנַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ צְהִיבַת
50 הַפָּנִים, וּכְמַאֲמַר[44] "צָהֲבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אַבָּהוּ" שֶׁמָּצָא
51 תּוֹסֶפְתָּא חֲדַתָּא[יג], וְלִהְיוֹת כִּי שֶׁבִּסְפִירַת הַבִּינָה הוּא
52 עִנְיַן הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה בֶּאֱלֹקוּת לָכֵן הִנֵּה שָׁם הוּא
53 הַשִּׂמְחָה, וְכַאֲשֶׁר גִּלּוּי הֶאָרָה מִזֶּה נִמְשָׁךְ בְּשֵׁם אֱלֹקִים
54 הוּא יַיִן הַמְשַׁמֵּחַ.

שבת חול המועד סוכות, תרח"ץ

31) תהלים פט, ג.
32) תשא לא, יז.
33) ראה בהנסמן בספר המאמרים תרח"צ ע' נח הערה 33.
34) ראה זוהר חלק ג קג, א־ב. קצא, ב. נתבאר בכמה מקומות בתורת החסידות, ראה בהנסמן בספר המאמרים שם הערה 43.
35) ראה פסיקתא רבתי בחודש השביעי. בראשית רבה פרשה יב, סו. פירוש רש"י בראשית א, א.
36) לשון הכתוב - מיכה ז, יח. שער היחוד לאדמו"ר האמצעי פרק י ואילך. וראה הנסמן בהערה הבאה.
37) ראה בהנסמן בספר המאמרים שם הערה 37.
38) תהלים כה, ו. ושם "רחמיך הוי' וחסדיך", אבל בכמה מקומות בתורת החסידות הועתק כמו שנעתק כאן.
39) בפירוש הגמרא ברכות לב, א על פסוק ואולם חי אני (נדפס בש"ס דפוס ווילנא על הגליון). - נתבאר בספר המאמרים עטר"ת ע' תקפב.
40) יחזקאל א, כב. ושם "על ראשי החיה רקיע" אבל בכמה מקומות בתורת החסידות הועתק כמו שנעתק כאן.
41) ראה ספר המאמרים תרח"צ ע' נט הערה 41, ובהנסמן שם.
42) תהלים קיג, ט. זוהר חלק א ריט, א. חלק ב פד, א. פה, ב. פרדס שער ערכי הכינויים ערך אם הבנים. לקוטי תורה שמיני עצרת פח, ד. ועוד.
43) ראה ריש מאמר דיבור המתחיל שמח תשמח תרנ"ז (ספר המאמרים תרנ"ז סוף ע' קעג ואילך). וראה לקוטי תורה צו ט, א.
44) ראה ירושלמי שבת פרק ח הלכה א: אורייתא חדתא שמעת אמר ליה תוספתא עתיקא, וראה בספר המאמרים תרח"צ ע' נט הערה 44.

ו. שהם ששת המדות חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד. ז. שהולכת (נלוית) עם כל הימים (המדות). ח. מתמיד. ט. של העולם המכוסה. י. המסך. יא. זעיר־אנפין (ששת המדות הנ"ל). יב. של העולם המגולה. יג. תוספתא (שמועת חכמים) חדשה.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

ג. לחסיד ר' הלל היה ביטול פנימי עבודתי כלפי חסידים וחסידות. הביטול בא לו על ידי עבודה של מסירות נפש. הוא היה תקיף מאד כלפי גופו ושבר אותו שיציית לו, כן לאכול, לא לאכול, כן לישון, לא לישון.

ידוע שר' הלל לא היה נוסע בעגלה על גשר[8], וכשהיה מגיע לגשר, היו הסוסים נעמדים מעצמם.

ד. החסיד ר' בצלאל מאזאריץ' היה חברו של ר' הלל, ור' זלמן זעזמער[9] היה מחנכו של ר' הלל. החסיד ר' בצלאל היה מחונך של הרבי האמצעי.

אצל הרבי הזקן היו ממונים על עניני החסידים: אחיו של רבנו הזקן, הגאון ר' מרדכי היה ממונה על נגלה. אחיו של רבנו הזקן, הגאון מהרי"ל היה ממונה מהרבי לענות על שאלות בנגלה. בהדרכת החסידים התעסק רבנו הזקן בעצמו. כשכ"ק אדמו"ר האמצעי נעשה בן ט"ז מינה אותו רבנו הזקן על הדרכת האברכים.

ה. החסיד ר' בצלאל למד מכל אחד מדה טובה. הוא היה מספר בשם הבעל־שם־טוב שאמר על מאמר רז"ל[10] איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר[11] מכל מלמדי השכלתי. לכאורה היה צריך לומר 'הלומד מכל מלמד', שצריכים ללמוד מכל אחד, אפילו מאדם רשע צריכים ללמוד מדה טובה. כפי שאמר ר' זושע שצריכים ללמוד גם מגנב[12] , שכן לכל יהודי יש אות בתורה ומדה מי"ג המדות שנדרשת בהן.

ו. החסיד ר' בצלאל מאזאריץ' היה אומר, שאין הוא מבין מהו הקושי בעבודת החסידות. תחילת הכל צריך להיות טאפארא דא פלאחא (הקרדום על העץ), ולאחר מכן נעשים עובד ה' בתפלה ותורה וקיום המצוות.

ז. (אחד סיפר בשם כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע שאמר בעת חזרת המאמר בביאור ענין ראיה דחכמה שהוא על־דרך כמו ר' אייזל שבהחזיקו בידית הדלת של רבנו הזקן הונח אצלו "אין עוד", וזהו ראיה של חכמה.

ואמר כ"ק אדמו"ר:) הרי זה עצום. יש הענין של התאמתות, כלומר שהוא משיג את הענין כל כך הרבה, עד שאין אצלו לגביו שום דבר המסתיר. הדברים המסתירים הוסרו. זה גם כן דרגא גבוהה מאד. אך ראיה של חכמה משמעה שהוא רואה את עצם הדבר.

ח. אצל זקני החסידים לא הורגשו שום חילוקים בעבודה בדרך החסידות בין דבר קטן לדבר גדול. שום דבר גדול לא היה גדול מדי עבורם, וכל דבר קטן בעבודה היתה בו לגבם חשיבות רוחנית גדולה, והוא תפס אצלם מקום פנימי בחיים.

רז"ל אומרים[13] מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי וכו'. אפילו נשמה שהיא "עצמי" בעצם מהותה, הנה גם בנשמה ישנם חילוקי דרגות של בריאה יצירה עשיה. לכאורה, כיצד יכולה נשמה דעשיה לומר על מהותה אותו נוסח כמו נשמה דיצירה ובפרט נשמה דבריאה? אלא זהו מפני שמצד הנשמה אין שום דבר מופלא, הדבר המופלא אינו גדול מדי, ואין דבר שהוא קטן מדי.

ט. אל הרבי האמצעי הגיע פעם חסיד מביעשנקוביץ' וביקש ברכה שתהיה לו שייכות לעבודה, באמרו: מהי עבודה – אינני יודע, אלא ממה שאין אני רוצה בה כל כך, אני מבין, שזה דבר טוב מאד.

י. הגאון החסיד ר' יצחק אייזיק מויטבסק[14] היה תלמיד ב"חדרים" של רבנו הזקן. בתחילה היה רב באסטראוונע, לאחר מכן נתקבל לרב בויטבסק.

יא. הוד כ"ק אאזמו"ר מהר"ש שאל את הגאון החסיד ר' אייזיק, מה פעל רבנו הזקן בויטבסק?

ענה הר' אייזיק: הרבי הלביש משקפיים על העינים שיראו את אמת הוי' בעולם.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש המשיך ושאל: מה חידש רבנו הזקן במחונכים הראשונים, באברכים?

תשובה: הרבי גילה במחונכיו את החב"ד שבנפש, שבכך התגלה במחונכים החב"ד שבנפש, והאברכים נעשו זקני תלמידי חכמים.

ש"פ אמור, בסעודת היום

8) כן כתב בצוואת הגאון מוה"ר שעטפיל בן השל"ה ס"ק י"ג "לא תלכו על הגשר רק ברגלים ולא לישב בעגלה", הובא בס' בית לחם יהודה סי' קט"ז ס"ק זיי"ן.

9) מגדולי תלמידי רבנו הזקן ואח"כ של אדהאמ"צ. רב בדנבורג וגם בקריסלאווע ושם מ"כ.

10) אבות פ"ד מ"א.

11) תהלים קיט, צט.

12) ראה "היום יום" ע' נו"ן.

13) תדב"א רבה פכ"ה.

14) הרב ר' יצחק אייזיק בהרב ר' ישעי' מתמיד (תלמידו של בעל סדר הדורות). נולד בשנת תקכ"ח ונפטר, לערך, תרכ"ז. רב באסטראוונע ואח"כ בויטבסק. בעה"מ שו"ת פני יצחק. - ראה אודותו התמים ח"ד ע' כח ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול תש"ח
ברוקלין

כבוד ידידי הרב הגאון הנודע ומפורסם
בכל קצוי ארץ לשם תהלה ותפארת
בתוককי גאוני ישראל, בעל מדות
תרומיות אי"א כש"ת מוהר"ר יצחק
אייזיק הלוי שליט"א, רב הראשי
לאה"ק ת"ו

אחד"ש כת"ר שליט"א!

בזה הנני פונה לידידי כת"ר שליט"א על אודות ידידנו הדגול מרבבה עסקן נמרץ במס"נ בפועל ובעל מדות תרומיות ובפרט באהבת ישראל, הר' מרדכי דובין שליט"א מריגא, חבר הקונגרס לפנים במדינת לטביא, אשר נדון למאסר עשר שנים מטעם ממשלת הסוביטים ויושב כלוא במאסר ברוסיא, - השי"ת יגאלהו ויוציאו לאור -

אחשוב למותר להדגיש את אישיותו הגדולה של הר' מרדכי שליט"א דובין, מי שהי' ממנהיגי ישראל באירופא, ועשרות אלפי נפשות ישראל קבלו עזרה על ידו בעזה"י בגוף וממון, אשר החובה והמצוה להשתדל למענו להוציאו ממסגר בהקדם האפשרי.

והנני בזה לבקש את ידידי כת"ר שליט"א אשר יואיל בטובו להתדבר עם מר משה שרטוק שי' ולבקשו, אשר הוא מצדו ישתדל אצל ב"כ הסוביטים אשר באה"ק ת"ו, וכן יפקוד לבאי כחו אשר ברוסיא, שהם ישתדלו על אתר אצל הממשלה הסוביטית, אשר יחליפו עונשו של הר' מרדכי דובין שליט"א בזה שישלחו אותו לאה"ק ת"ו.

ואני תפלה כי חפץ ה' ביד ידידי כת"ר שליט"א יצליחו להוציא את ידידנו הר' מרדכי דובין שליט"א משעבוד לגאולה. וזכות מצות פדיון שבוים האיש היקר באנשים הר' מרדכי דובין שליט"א תעמוד לו לעד.

ידידו הדו"ש מוקירו ומכבדו כערכו הרם ומברך את ידידי כת"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק י"א

כאשר מינו את ר' מרדכי ל'מגיד' הקבוע של העיר, היו מוכנים לשכור עבורו דירה ולתת לו אש"ל על חשבון הקהל, אך ר' מרדכי לא הסכים לכך, ולכן גדרו פינה ב"חדר שני" של בית הכנסת, ושם התאכסן ר' מרדכי, והכנסתו היתה 2 שקלים לשבוע כתשלום, פרט להכנסתו מיחידים.

בליל אמירת "זכור ברית", חזר ר' מרדכי מ"בית המדרש הקר" בו אמר כמה שעות דרוש על העניין של "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים", הוא (= ר' מרדכי) ביאר היטב איך שהבורא ב"ה זן ומפרנס לכל חי, ומשגיח על כל בריאה בהשגחה פרטית, ונאמר "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה", חובתנו היא לעשות רק כלי לפרנסה, אך אל לנו לדאוג לכך. צריכים להתפלל וללמוד. ובאופן תקיף ביותר הטיף מוסר לקהל על כך שאינם לומדים מספיק, והוא התלהב מאד בזמן שהסביר את הפסוק "ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע, עמי לא התבונן". הוא - ר' מרדכי - אמר להם - לקהל הנוכחים - משלים נאים כאשר מכל משל ניתן ללמוד מוסר השכל, איך צריכים לבטוח בה'.

היום - מכריז ר' מרדכי מעל הבימה בקול בוכים אדיר - הוא הלילה האחרון של השנה החולפת. אתם - אומר ר' מרדכי - שמעתם את כל הנאמר, ואתם תתפזרו כל אחד לביתו, תסעדו את ארוחת הערב, תפטפטו מעט עם בני הבית ותשכבו לישון.

יהודים! - מתחיל ר' מרדכי לדבר בקול תחנונים - אל תשכחו שמחר לפנות ערב מתחיל יום הדין. יהודים! זכרו שמחר אם ירצה ה' בשעה זו, יתאספו כל היהודים על פני תבל, אנשים ונשים, בנים ובנות, נערים וזקנים, בבתי מדרשות בכל העולם לקראת יום הדין הנורא והאיום.

כולנו - אומר ר' מרדכי - עם נשינו וטפינו נבוא לבתי המדרשות ולבתי הכנסת, לבקש מהבורא היחיד שהוא אבינו מלכנו, ונבקש (= שיהיה עבורנו) א־ל מלא רחמים, ושאבינו מלכנו יתן לנו שנת בריאות ואושר, שכולנו נחיה ושבנינו לא יהיו יתומים ובנותינו לא תהיינה יתומות.

קהל המאזינים - בית המדרש הגדול ועזרת הנשים, היו מלאים עד אפס מקום - כבר מזמן לא בכו מעומק ליבם כמו בדרשה זו שאמר ר' מרדכי. כל אחד וכל אחת התעוררו מדברי המוסר של ר' מרדכי, ובחשאי שפך כל אחד את צקון לבו בדמעות חמות. אך כאשר החל ר' מרדכי לדבר בקשר ליום הדין האיום והנורא, בקשר ליום המשפט הגדול, בקשר לתחנונים בהם אנו פונים לאבינו מלכנו, שבנינו ובנותינו לא ישארו יתומים, ושלילדים הקטנים תהיה אם דואגת ושיהי' לנו מזון כל נפש, פרצו כולם בבכי תמרורים ובילולות. אצל כולם, הן גברים והן נשים, עוררו מלים אלו את נקודת הלב.

ר' מרדכי עומד על הבימה, עטוף בטלית של הציבור - בכל בית כנסת יש טלית ציבורית, וכאשר צריך ה'מגיד' לדרוש, מתעטף הוא בטלית זו - המנורה הגדולה התלויה מעל לבימה מאירה את הפנים הלבנות והחיוורות של ה'מגיד', רואים את הדמעות ניגרות, והוא - המגיד - עומד וידיו פרושות, ובקול עמוק מתחיל הוא שוב לשאת את דברו.

מדוע - מכריז הוא (= ר' מרדכי) בקול תקיף - ועבור אלו מעשים טובים יתן לנו א־ל מלא רחמים שנה טובה, ושילדינו יהיו בריאים וחזקים.

"נחפשה דרכינו" - כל אחד מאיתנו וכל אחת מנשותינו, צריך לעשות חשבון נפש אלו מעשים רעים נעשו במשך השנה, "ונשובה אל ה'" וצריכים לעשות תשובה. היום הוא הלילה האחרון לפני יום הדין בו באים כל המלאכים הרעים - שנבראו מהעבירות: רכילות, לשון־הרע ושקר, גזילה או גניבה - לבורא העולם לתבוע דין ומשפט.

כעת - מכריז ר' מרדכי - יכולים אנו עדיין לעזור, יכולים אנו עדיין לעשות תשובה, נשאר עדיין יום תמים עד ליום הדין. כל אחד מאיתנו בבואו לביתו, יערוך חשבון מדוייק על מה שנעשה אתו בשנה שחלפה, יעשה תשובה בחרטה על העבר וקבלת החלטות טובות על להבא.

עכשיו (= לאחר גמר הדרשה) כאשר ר' מרדכי יושב בחדרו הקטן - ומחשב לעצמו את מה שאמר בדרשתו, ונזכר במראה של כל הנוכחים בבית המדרש, כיצד הקשיבו היטב כולם לדבריו, כיצד התעוררו כולם עד עומק לבם, הצעקות מקרב לב והילולות של כל האנשים. נהיה אצל ר' מרדכי עצמו כאב לב, למה היה לו להכביד כל־כך על לב יהודים יקרים אלו, ונשים צדקניות אלו?! למה הטיף להם כל־כך הרבה מוסר?!

למען האמת - מהרהר ר' מרדכי - הלא אנשים ונשים פשוטים אלו, הם הרבה יותר טובים ממני. מי הם ומי אני?

הם יהודים ונשים פשוטים שאינם יכולים ללמוד ואינם יודעים מאומה, ואף־על־פי־כן הם מתפללים, הגם שאינם יודעים את פירוש המילים. הם אומרים תהילים, מקיימים מצוות. בעלי מלאכות עניים ומסכנים, בעלי פרנסה מועטה. כל פרוטה מגיעה אליהם בזיעה קשה, הם נהנים מיגיע כפם באמת, ואף־על־פי־כן נותנים הם צדקה ומוכנים לשמוע דברי מוסר כדי שישתפרו, הם מתכוונים באמת, הם רוצים באמת להיות טובים יותר.

ומי אני - ממשיך להרהר ר' מרדכי - אני יהודי למדן גדול, נכון שאסור להיות גס הרוח, אך בתוך תוכי צריכים להכיר באמת כמו שהיא: אני בקי בש"ס בבלי, ומתמצא היטב גם בתלמוד ירושלמי, אני לומד כבר פעם רביעית את תלמוד בבלי בעיון, יש לי ידיעה גדולה בקבלה, למדתי הרבה ספרי מוסר, למדתי פעמים לא מעטות את המדרשים והזוהר הקדוש, יהודי ללא דאגת

פרנסה, לזוגתי ולמספר הילדים השארתי למחיה בית עם כמה חביות סמאלע, חבית הערינג, כמה שקי קמח, דיר ובו עז, כמות לא מבוטלת של עצים, ושני גני ירק המצמיחים תפוחי אדמה וירקות עבור שנה שלימה, ושהיתי שנתיים אצל הרבי.

כל דרך המוסר - מתחיל להרהר ר' מרדכי - הרי היא הפוכה מדרכו של הבעל־שם־טוב. דרך המוסר שוברת את הגוף. ואילו דרכו של הרבי היא ללמד ולהדריך את הגוף, אך לא לשברו. ובפרט יהודים תמימים כאלו שוודאי מוכנים שידריכו אותם, וודאי שהיו מצייתים למה שהיה אומר להם. ולשם מה היה צריך להטיף להם מוסר, לשבור את גופם התשוש, מדוע היה צריך להכביד על לבם השבור מדאגות הפרנסה. מדוע הוא היה צריך להשפיל עוד יותר את מצב רוחם הנדכא מעניות, דלות ובריאות חלשה?!

מרגע לרגע שר' מרדכי מהרהר בדרשתו היום, והרושם הנורא שעשה על כל השומעים, נהיה ר' מרדכי יותר ויותר לא רגוע. צער פנימי מענה אותו, מדוע ציער עדת יהודים ויהודיות קדושים וטהורים!

תוך כדי כך, נופל לו רעיון שוודאי יודע הרבי את הנעשה עמו, היכן הוא ואת מעשיו, הרבי הקדוש (= הבעל־שם־טוב) רואה בוודאי ברוח הקודש את כל התנהגותו. ובוודאי הרי הוא - הרבי - מקפיד עליו עבור הנהגה כל־כך רעה.

הרי שיטתו של הרבי היא, שצריכים לקרב כל יהודי. להדריכו בדרך הישר, אך את הכל לעשות על־ידי קירוב. הרבי אומר שבכל יהודי טמונים אוצרות גדולים מהיפים ביותר של מדות טובות, ביישנים רחמנים וגומלי חסדים, הרבי מעריך את היהודים הפשוטים והתמימים ביותר, יותר מהתלמידי־חכמים והגאונים הגדולים.

ר' מרדכי נזכר בדברים הרבים שראה אצל הרבי, בהנהגתו עם תלמידי החכמים והלומדים הגדולים ביותר. איך ששלחם לישובים וכפרים שונים ללמוד מדות טובות מישוב'ניקים וכפריים פשוטים ביותר.

הוא - ר' מרדכי - נזכר איך שלח הרבי למדן גדול לישוב'ניק בבית מרזח, ללמוד את מידת הביטחון. ואחד שלח הרבי לקצב ללמוד את המידה של יראת שמים. ואחד שלח הרבי לחייט ללמוד את מידת האמת, אחד שלח הרבי לשואב מים ללמוד את המידה של לב טוב, אחד שלח הרבי לבנאי ללמוד את המידה של אהבת ישראל. כל אלה ששלח הרבי ללמוד מידות טובות, היו כולם תלמידי־חכמים ולומדים גדולים. וכל אלה שאליהם שלח הרבי את תלמידי־החכמים, היו יהודים פשוטים ביותר.

הרבי רואה ביהודי הפשוט ביותר את הדרת ישראל הגדולה ביותר, והוא - ר' מרדכי - ציער כל־כך את היהודים הנעימים והטובים הללו. ואולי הרי זה שפיכות דמים, הלבנת פנים - שהרי זה שמייסרים אותו מתבייש - בוודאי.

לר' מרדכי מאד לא טוב, ויש לו צער גדול. הוא מייסר את עצמו בדברי חרפה הגדולים ביותר. אני נתתי ליהודים תמימים אלו להבין - חושב ר' מרדכי - באיזה שברון לב צריכים לומר את המילים "ולנו בושת הפנים". ואיזה "בושת פנים" צריכה להיות לי.

קשה לבטא את המילים הקשות ושמות הגנאי, אותם אמר וכינה ר' מרדכי את עצמו, ומרגע לרגע הוא נהיה יותר ויותר כועס ורוגז על עצמו.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנר־רעט

שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.

הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

פרשת בראשית

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת
הָאָרֶץ: ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־
פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם:
ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר: ד וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לָאוֹר יוֹם
וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
אֶחָד: פ (לוי) ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ
הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: ז וַיַּעַשׂ
אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ
וַיְהִי־כֵן: ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־
עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ (ישראל) ט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם
אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים |
לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ
דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ
אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: יב וַתּוֹצֵא
הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב: יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: פ
(ע"כ בחול) יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ
לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: טו וְהָיוּ
לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם
וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת
הַכּוֹכָבִים: יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וְלַהֲבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב: יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: פ
כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם:
כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת
כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה | הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם
לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב: כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ:
כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: פ כד וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה
וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: כה וַיַּעַשׂ
אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ
הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־
הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר
וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־
חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ: כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה
נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־
עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: ל וּלְכָל־חַיַּת
הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל | רוֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב
לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: לא וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
הַשִּׁשִּׁי: פ **ב** א וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־
צְבָאָם: ב וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ
אֲשֶׁר עָשָׂה: ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי

וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־
בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו עמוד 1 – מתוך 'לקראת שבת')

טעם התחלת התורה באות בי"ת

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: (א, א)

"בְּבי"ת נִבְרָא הָעוֹלָם . . וְלָמָּה בְּבי"ת שֶׁהוּא בְּלָשׁוֹן בְּרָכָה וְלֹא בְּאָלֶ"ף שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן אֲרִירָה.." (ירושלמי פ"ב ה"א)

בָּאִבְּן־עֶזְרָא הִקְשָׁה: דְּיֵשׁ הַרְבֵּה מִלִּים שֶׁעִנְיָנָם הֵפֶךְ הַבְּרָכָה הַמַּתְחִילוֹת בָּאוֹת ב', וּלְאִידָךְ רִיבּוּי מִלִּים הַמַּתְחִילוֹת בָּאוֹת א' שֶׁעִנְיָנָם טוֹב וּבְרָכָה.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, בַּתּוֹרָה יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים: א. לִמּוּד הַתּוֹרָה בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. ב. הִתְאַחֲדוּת וּדְבֵקוּת בְּנוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹהִי קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה וְעַצְמוּתָהּ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁבַּתּוֹרָה.

וְעַל פִּי הַנִּזְכָּר לְעֵיל, יוּבְנוּ דִּבְרֵי הַיְרוּשַׁלְמִי: בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל, "זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים, לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה", וְזֶהוּ הָעִנְיָן דְּבי"ת לְשׁוֹן בְּרָכָה, דְּכַאֲשֶׁר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּאֹפֶן דְּ"זָכָה" מִלְּשׁוֹן זַכּוּת, שֶׁנִּרְגֶּשֶׁת בּוֹ קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, וְנִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ שֶׁזֶּהוּ הָאָלֶ"ף (הַהַתְחָלָה וְהָעִקָּר) דְּתּוֹרָה, אַזַי יֶשְׁנָהּ הַבי"ת - "בְּרָכָה", "נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כַּאֲשֶׁר "לֹא זָכָה", שֶׁהַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה בַּתּוֹרָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ כְּאָלֶ"ף שֶׁל תּוֹרָה, וְחָסֵר אֶצְלוֹ הַ"זָכָה" - הַקְּדֻשָּׁה שֶׁבַּתּוֹרָה (אֲמִתִּית עִנְיַן הָאָלֶ"ף), אַזַי נַעֲשֵׂית אֶצְלוֹ הָאָלֶ"ף לְשׁוֹן אֲרִירָה, "נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מִיתָה".

שני ד אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם
בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: ה וְכֹל |
שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה
טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים
עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה: ו וְאֵד
יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה:
ז וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־
הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם
לְנֶפֶשׁ חַיָּה: ח וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן־בְּעֵדֶן
מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
ט וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד
לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן
וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע: י וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן
לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה
רָאשִׁים: יא שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת
כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב: יב וְזֵהַב
הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם:
יג וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת
כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ: יד וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל
הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא
פְּרָת: טו וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ
בְּגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ: טו וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים
עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל:
יז וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי
בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ
עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: יט וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה
כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא
אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר
יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ בראשית תשמ"ג)

וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (ב, ז)

שְׁנֵי יְצָרִים . . יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע (ברכות סא, א)

הַקָּבָּ"ה נָתַן בָּאָדָם יֵצֶר הָרַע כְּדֵי לְהָבִיאוֹ לְתַכְלִית שְׁלֵמוּתוֹ, כִּי כַּאֲשֶׁר אָדָם מִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, עֲבוֹדָתוֹ הִיא בְּתַכְלִית הָעֲלוּי וּמִתְגַּלִּים כֹּחוֹתָיו וּמַעֲלוֹתָיו. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת מָשָׁל מִמֶּלֶךְ שֶׁשָּׁלַח אֶת בְּנוֹ לְמֶרְחַקִּים, כְּדֵי לִבְחֹן אִם יִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי גַּם בִּהְיוֹתוֹ רָחוֹק מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכָךְ יְגַלֶּה וְיַנְצֵל אֶת כֹּחוֹתָיו בִּשְׁלֵמוּת.

שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר
כְּנֶגְדּוֹ: כא וַיַּפֵּל יְהוָה אֱלֹהִים | תַּרְדֵּמָה עַל־
הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר
תַּחְתֶּנָּה: כב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצֵּלָע
אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם:
כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר
מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה־

זֹאת: כד עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ
וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם
עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ:
ג א וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף
כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן:
ב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ־הַגָּן
נֹאכֵל: ג וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר
אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן־
תְּמֻתוּן: ד וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת
תְּמֻתוּן: ה כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ
וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב
וָרָע: ו וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי
תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח
מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:
ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם
וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:
ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן
לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן: ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים
אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה: י וַיֹּאמֶר אֶת־קֹלְךָ
שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֶחָבֵא:
יא וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ:
יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא
נָתְנָה־לִּי מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים
לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ
הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־
הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה
וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל
כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: טו וְאֵיבָה | אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין
הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ
וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב: ס טז אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר
הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים
וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל־בָּךְ: ס
יז וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל
מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל
יְמֵי חַיֶּיךָ: יח וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ
אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: יט בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם
עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר
אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב: כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם
אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־חָי: כא וַיַּעַשׂ
יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר
וַיַּלְבִּשֵׁם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה (ג, ט)

כַּאֲשֶׁר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה בְּמַאֲסָר, שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: מַה פֵּשֶׁר שְׁאֵלָה זוֹ. הֵשִׁיב הָרַבִּי: הַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל אֵצֶל כָּל אָדָם - הֵיכָן אַתָּה? הַאִם הִנְךָ יוֹדֵעַ מַה מַּטָּרַת בְּרִיאָתְךָ בָּעוֹלָם, מַה הִנְךָ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וּמֶה עָשִׂיתָ בְּפֹעַל . . ? וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר, שֶׁמַּעֲנֶה זֶה הִצִּיל אֶת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן מִכְּלוּת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהָיְתָה לוֹ מֵרֹב שִׂמְחָה וְתַעֲנוּג שֶׁזָּכָה לִמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוּת. וְאָכֵן, הַקָּבָּ"ה שׁוֹאֵל תָּמִיד אֶת כָּל אֶחָד 'אַיֶּכָּה' (וּשְׁאֵלָה זוֹ הִיא גַּם נְתִינַת כֹּחַ): יֵשׁ מִי שֶׁהַשְּׁאֵלָה מַצִּילָתוֹ מִכְּלוּת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהַשְּׁאֵלָה גּוֹרֶמֶת לוֹ לֹא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּתַאֲווֹת אֶלָּא לְהִתְחַזֵּק בַּעֲבוֹדַת ה'.

רביעי כב וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה
כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה | פֶּן־יִשְׁלַח
יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם:
כג וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם: כד וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם
וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט
הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ
הַחַיִּים: ס ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ
וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־
יְהוָה: ב וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־
הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: ג וַיְהִי

מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה
לַיהוָה: ד וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ
וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיַּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:
ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן
מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה
חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב
שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ
וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ: ח וַיֹּאמֶר קַיִן
אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן
אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן
אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי
אָנֹכִי: י וַיֹּאמֶר מָה עָשִׂיתָ קול דְּמֵי אָחִיךָ
צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה: יא וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה
מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־
דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ: יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה
לֹא־תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשוֹא: יד הֵן
גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ
אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי
יַהַרְגֵנִי: טו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן
שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי
הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ: טז וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה
וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קִדְמַת־עֵדֶן: יז וַיֵּדַע קַיִן אֶת־
אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר
וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ: יח וַיִּוָּלֶד
לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל
וּמְחִיָּאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד
אֶת־לָמֶךְ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ב עמ' רעז)

וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם (ג, כב)

לִכְאוֹרָה, מַה בְּכָךְ אִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, וַהֲרֵי הָאָדָם נִבְרָא מִלְּכַתְּחִלָּה שֶׁיִּחְיֶה לְעוֹלָם, שֶׁלָּכֵן נִצְטַוָּה לֹא לֶאֱכֹל מֵעֵץ הַדַּעַת. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁקֹּדֶם הַחֵטְא הָיָה הָרַע מֻבְדָּל מֵהַטּוֹב, וְעַל יְדֵי הַחֵטְא הִתְעָרְבוּ הַטּוֹב וְהָרַע, שֶׁאֵין טוֹב בְּלֹא רַע וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב; וְאִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, גַּם הָרַע שֶׁבּוֹ יִתְקַיֵּם לְעוֹלָם. לְפִי זֶה נִמְצָא, שֶׁמִּיתָה בָּאָה לָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קִיּוּם לָרַע. וּבְעֹמֶק יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמִּיתָה הִיא תּוֹצָאָה מֵהַחֵטְא. שֶׁכֵּן, חֵטְא הוּא מָוֶת רוּחָנִי (כִּי חִיּוּת הִיא בְּקִדֻּשָּׁה דַּוְקָא, וְאִלּוּ רַע וְטֻמְאָה הֵם מָוֶת), וּמָוֶת רוּחָנִי הֵבִיא גַּם מִיתָה גַּשְׁמִית.

חמישי יט וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת
עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה: כ וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל
הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה: כא וְשֵׁם אָחִיו
יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב:
כב וְצִלָּה גַם־הִוא יָלְדָה אֶת־תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ
כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל־קַיִן
נַעֲמָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ, אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם ה' (ד, כו)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מְדַבֶּרֶת הַתּוֹרָה בִּגְנוּתוֹ שֶׁל אֱנוֹשׁ, שֶׁבִּזְמַנּוֹ הִתְחִילוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַתּוֹרָה רוֹמֶזֶת לָנוּ שֶׁאָדָם יָכוֹל לַעֲבֹד עֲבוֹדָה־זָרָה רַק כַּאֲשֶׁר הוּא בִּבְחִינַת אֱנוֹשׁ, לְשׁוֹן חֲלִישׁוּת (כַּכָּתוּב עָקוֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנוּשׁ הוּא), הַיְנוּ שֶׁעִנְיְנֵי הָאָדָם שֶׁבּוֹ, יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה, הֵם בַּחֲלִישׁוּת. וְאִלּוּ כַּאֲשֶׁר יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה הוּא בְּהִתְגַּבְּרוּת, לֹא שַׁיָּכֶת עֲבוֹדָה־זָרָה, שֶׁהִיא דָּבָר מֻפְרָדְ לְגַמְרֵי גַּם מִצַּד הַשֵּׂכֶל הַפָּשׁוּט. בַּדּוֹר שֶׁמַּנְהִיגוֹ נִקְרָא 'אֱנוֹשׁ' (לְפִי תְּכוּנַת דּוֹרוֹ) - יֵשׁ אֶפְשָׁרוּת שֶׁבְּנֵי הַדּוֹר יַעַבְדוּ עֲבוֹדָה־זָרָה.

ששי כג וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי
נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאֲזֵנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי
וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי: כד כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ
שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה: כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי
אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן:
כו וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ
אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה: **ס ה** א זֶה סֵפֶר
תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת
אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: ב זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ
אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם:
ג וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ

כְּצַלְמֹו וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֹו שֵׁת: ד וַיְהִי יְמֵי־אָדָם
אַחֲרֵי הֹולִידֹו אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד
בָּנִים וּבָנֹות: ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי
תְּשַׁע מֵאֹות שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: ס
ו וַיְחִי־שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־
אֱנֹוש: ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הֹולִידֹו אֶת־אֱנֹוש שֶׁבַע
שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות:
ח וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע
מֵאֹות שָׁנָה וַיָּמֹת: ס ט וַיְחִי אֱנֹוש תִּשְׁעִים שָׁנָה
וַיֹּולֶד אֶת־קֵינָן: י וַיְחִי אֱנֹוש אַחֲרֵי הֹולִידֹו
אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹות שָׁנָה
וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות: יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנֹוש חָמֵשׁ
שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאֹות שָׁנָה וַיָּמֹת: ס יב וַיְחִי קֵינָן
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־מַהֲלַלְאֵל: יג וַיְחִי קֵינָן
אַחֲרֵי הֹולִידֹו אֶת־מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה
וּשְׁמֹנֶה מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות: יד וַיִּהְיוּ
כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאֹות שָׁנָה
וַיָּמֹת: ס טו וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־יָרֶד: טז וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי
הֹולִידֹו אֶת־יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹות
שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות: יז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאֹות
שָׁנָה וַיָּמֹת: ס יח וַיְחִי־יָרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וּמְאַת שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־חֲנוֹךְ: יט וַיְחִי־יָרֶד אַחֲרֵי
הֹולִידֹו אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד
בָּנִים וּבָנֹות: כ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יָרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאֹות שָׁנָה וַיָּמֹת: ס כא וַיְחִי חֲנוֹךְ
חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־מְתוּשֶׁלַח:
כב וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הֹולִידֹו
אֶת־מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים
וּבָנֹות: כג וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה
וּשְׁלֹשׁ מֵאֹות שָׁנָה: כד וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת־
הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתֹו אֱלֹהִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 211)

זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם (ה, ב)

הַבְּרָכָה הָאֲמִתִּית בָּאָה מִלְּמַעְלָה כְּשֶׁיֵּשְׁנוֹ הָעִנְיָן שֶׁל זָכָר וּנְקֵבָה - בְּרִכָאן לא אִשְׁתַּכְּחוּ אֶלָּא בַּאֲתַר דְּאִשְׁתַּכַּח דְּכַר וְנוּקְבָא (זח"א נה, ב). וּבַגְּמָרָא אָמְרוּ (יבמות סב, ב) כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה, שָׁרוּי בְּלֹא בְּרָכָה. וְכָתַב בְּסֵפֶר מִדְּבַר קְדֵמוֹת לְהַחִיד"א (מַעֲרֶכֶת נָשִׁים): אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ . . וְאֶפְשָׁר דְּהַטַּעַם, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁזָּכוּ י"ה בֵּינֵיהֶם. וְנִמְצָא, שֶׁעַל־יְדֵי צֵרוּף אִשְׁתּוֹ גּוֹרֵם יִחוּד עֶלְיוֹן, וּמִשָּׁם יִשְׁתַּלְשֵׁל כִּי שָׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה.

שביעי כה וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֵׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת
שָׁנָה וַיֹּולֶד אֶת־לֶמֶךְ: כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי
הֹולִידֹו אֶת־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹונִים שָׁנָה וּשְׁבַע
מֵאֹות שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות: כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי
מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאֹות שָׁנָה
וַיָּמֹת: ס כח וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
וּמְאַת שָׁנָה וַיֹּולֶד בֵּן: כט וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמֹו נֹחַ
לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבֹון יָדֵינוּ
מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהֹוָה: ל וַיְחִי־לֶמֶךְ
אַחֲרֵי הֹולִידֹו אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה
וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּולֶד בָּנִים וּבָנֹות: לא וַיְהִי
כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֵׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאֹות
שָׁנָה וַיָּמֹת: ס לב וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאֹות שָׁנָה
וַיֹּולֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: ו א וַיְהִי
כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנֹות
יֻלְּדוּ לָהֶם: ב וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֹות
הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל
אֲשֶׁר בָּחָרוּ: ג וַיֹּאמֶר יְהֹוָה לֹא־יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם
לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה: ד הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם
אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנֹות
הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם
אַנְשֵׁי הַשֵּׁם: פ ה וַיַּרְא יְהֹוָה כִּי רַבָּה רָעַת
הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע
כָּל־הַיֹּום: ו וַיִּנָּחֶם יְהֹוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם

בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם: ח וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית

כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר אָמַר, שֶׁ'בְּרֵאשִׁית' הִיא 'פָּרָשָׁה גְּדוֹלָה', כִּי הִיא כּוֹלֶלֶת מֶשֶׁךְ זְמַן שֶׁל יוֹתֵר מֵאֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה - יוֹתֵר מִכָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁבַּחֲמֵשׁ בְּיַחַד (שֶׁהֲרֵי סִיּוּם הַחֲמֵשׁ הוּא בִּשְׁנַת ב' אַלְפִים תפ"ח). וְהִנֵּה, "הַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת בְּעֶצֶם בָּעֲלִיּוֹנִים וְרוֹמֶזֶת בִּשְׁנִיּוּת בַּתַּחְתּוֹנִים", הַיְנוּ שֶׁכָּל עִנְיָן בַּתּוֹרָה עִקָּרוֹ הוּא לְמַעְלָה, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ וְנִשְׁתַּלְשֵׁל 'רֶמֶז' לְמַטָּה. וְאַף כָּאן: פָּרָשָׁתֵנוּ מְכִילָה עִנְיָנִים רַבִּים, 'בָּעֲלִיּוֹנִים', וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל שֶׁהִיא מַקִּיפָה שָׁנִים רַבּוֹת, 'בְּתַחְתּוֹנִים'.

מפטיר ח וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל־הַיּוֹם: ו וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם: ח וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

פפפ קמ"ו **פסוקים, אמצית**, יחזקיהו סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשח"י)

מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית הַנַּ"ל, שֶׁכָּל עִנְיָנֵי 'רֵאשִׁית' שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם, תְּלוּיִם בְּעִנְיָן דְ"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", שֶׁלָּכֵן, לְפִי אוֹפֶן הַהַנְהָגָה שֶׁעוֹמְדִים בְּ'שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית' – שֶׁאָז קוֹרְאִים "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים", וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרֵאת הַשַּׁבָּת בְּשֵׁם "שַׁבָּת בְּרֵאשִׁית" – כָּךְ נִמְשֶׁכֶת כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בראשית לקריאה בציבור

בישעיה פרק מב

מב ה כֹּה־אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ׃ ו אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזִק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם׃ ז לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ׃ ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים׃ ט הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה־בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ י שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יא יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים

עטרת מרים

נְבוּאָה בְּשׂוֹרָה עַל הַגְּאוּלָּה: הָעִנְיָן הַזֶּה אֲמָרוֹ הַנָּבִיא כַּמָּה פְּעָמִים, לְפִי שֶׁהָיוּ בְּדוֹרוֹ בַּעֲלֵי אֱמוּנָה רָעָה שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם לֹא נִבְרָא אֶלָּא כָּךְ הָיָה קַדְמוֹן, וְיֵשׁ שֶׁהָיוּ מַאֲמִינִים כִּי הָעוֹלָם מִקֶּרֶה אֵין לוֹ בּוֹרֵא וְלֹא עֹלֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ, וּמִפְּנֵי הָאֱמוּנוֹת הָרָעוֹת הָהֵם הָיָה שׁוֹנֶה תָּמִיד הָעִנְיָן הַזֶּה כִּי הַשֵּׁם יִתְעַלֶּה הוּא בּוֹרֵא הָעוֹלָם וּמְחַדְּשׁוֹ וְהוּא מוֹצִיאוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְאָמַר בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם, אָמַר אֵל יַחֲשׁוֹב אָדָם כִּי הַשָּׁמַיִם בַּעֲבוּר שֶׁהֵם קַיָּמִים וְלֹא יִקְרֶה אוֹתָם שׁוּם הֶפְסֵד וְשׁוּם שִׁנּוּי שֶׁהֵם קַדְמוֹנִים, אֶלָּא הָאֵל בְּרָאָם וְחִדְּשָׁם וְהוּא מוֹצִיאוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ:

ה כֹּה־אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם הוּא נָטַע אוֹתָם לִהְיוֹת כְּאוֹהֶל, רֹקַע פָּרַשׂ הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ הֵם הַצְּמָחִים כּוּלָּם הוֹצִיא, נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ הַחַיּוּנִי לַהֹלְכִים בָּהּ לִשְׁאָר הַבְּרִיּוֹת:

נְבוּאַת ה' לִישַׁעְיָה: ו עַל הַמְּשִׁיחַ יֹאמַר אֲנִי יְהוָה1 קְרָאתִיךָ בְּשִׁמְךָ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים בְּצֶדֶק וְאַחֲזִק בְּיָדֶךָ לְהַגְבִּיר אוֹתְךָ עַל כֹּל וְאֶצָּרְךָ אֶשְׁמוֹר אוֹתְךָ וְאֶתֶּנְךָ הַכֹּחַ לִבְרִית עָם לְהָסֵב עַמִּי לִבְרִיתִי לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה לְאוֹר גּוֹיִם לְהָאִיר לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (כָּל שֵׁבֶט קָרוּי גּוֹי לְעַצְמוֹ לְדַעַת שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים: ז ה' פּוֹעֵל לִפְקֹחַ עֵינַיִם אֲשֶׁר נִהְיוּ עִוְרוֹת מֵרֹב הַצָּרוֹת, ה' פּוֹעֵל לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר וּמִבֵּית כֶּלֶא אֶת יִשְׂרָאֵל הָאֲסוּרִים בְּבָבֶל וְגַם יוֹצִיא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ שָׁמָּה: ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי הַמְיוּחָד לִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן עוֹד וּתְהִלָּתִי מַה שֶּׁרְאוּי לְהַלֵּל אוֹתִי לֹא יְהַלְּלוּ עוֹד לַפְּסִילִים: ט הַנְּבוּאוֹת הָרִאשֹׁנוֹת שֶׁנִּבֵּאתִי עַל סַנְחֵרִיב הִנֵּה כְּבָר־בָּאוּ וַחֲדָשׁוֹת שֶׁלֹּא שְׁמַעְתֶּם עֲדַיִן, וְהִיא הַגְּאוּלָּה הָעֲתִידָה אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה לִפְנֵי שֶׁהִיא תַּתְחִיל, אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם: י אָז שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ יִהְיֶה נִשְׁמָע מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ וְהַבְּרִיּוֹת הַמְמַלְּאִים אֶת הַיָּם, גַּם הַמָּה אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם יְהַלְּלוּ לַה' (וְהוּא עִנְיָן מְלִיצָה, כִּי אֵין הָאִיִּים וְהַבְּרִיּוֹת בַּעֲלֵי דֵעָה וְדִבּוּר לְהַלֵּל): יא יִשְׂאוּ קוֹל שִׁיר מִדְבָּר וְעָרָיו וְכָל חֲצֵרִים אֲשֶׁר תֵּשֵׁב בָּהֶם עֲדַת קֵדָר (הַשּׁוֹכְנִים בַּמִּדְבָּר בְּאֹהָלִים) יָרֹנּוּ תְּהִלּוֹת ה' יֹשְׁבֵי עַל הַסֶּלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ יִהְיֶה נִשְׁמָע קוֹל

שי למורא

ה) הָאֵל ה', בַּעַל הַדִּין וּבַעַל הָרַחֲמִים. וְנוֹטֵיהֶם, שֶׁנְּטָה אֶת שִׁבְעַת הָרְקִיעִים כְּאֹהֶל עַל הָאָרֶץ. רֹקַע, פּוֹרֵשׂ, כְּמוֹ "וַיִּרְקְעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב" (שמות לט,ג). וְצֶאֱצָאֶיהָ, הַצְּמָחִים. לָעָם עָלֶיהָ, לָאֲנָשִׁים שֶׁחַיִּים עָלֶיהָ. וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ, וְלִשְׁאָר הַבְּרִיּוֹת נָתַן רוּחַ שֶׁל חִיּוּת. ו) קְרָאתִיךָ, לִישַׁעְיָה הוּא אוֹמֵר. וְאֶצָּרְךָ, אֶשְׁמָרְךָ. לִבְרִית עָם, לְהָשִׁיב אֶת עַמִּי לִבְרִיתִי, לְקַיֵּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה. לְאוֹר גּוֹיִם, כָּל שֵׁבֶט קָרוּי גּוֹי לְעַצְמוֹ. ז) לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת, שֶׁאֵינָם רוֹאִים אֶת גְּבוּרָתִי, לְתֵת לֵב לָשׁוּב אֵלַי. אַסִּיר, יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲסִירִים בַּגּוֹלָה. ח) וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַגּוֹיִם מוֹשְׁלִים בְּעַמִּי, וְלֹא יֹאמְרוּ "דֵּדְנוּ רָמָה". ט) הָרִאשׁוֹנוֹת הִנֵּה בָּאוּ, מַה שֶּׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם לִזְמַן צֵאתָם מִגָּלוּת מִצְרַיִם "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי" (בראשית טו,יד). י) שִׁירוּ לַה' שִׁיר חָדָשׁ, בְּעֵת גְּאֻלַּת יִשְׂרָאֵל. אִיִּים וְיוֹשְׁבֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ מְלִיצָה אָמַר, שֶׁגַּם הָאִיִּים וְגַם יוֹשְׁבֵיהֶם יָשִׁירוּ. יא) יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו, הַמִּדְבָּר וְהֶעָרִים

שי למורא

שֶׁיֶּשְׁנָם גַּם בּוֹ, כֻּלָּם יָרִימוּ קוֹל שִׁיר. חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר, גַּם הַחֲצֵרִים שֶׁיּוֹשְׁבִים בָּהֶם בְּנֵי קֵדָר. יוֹשְׁבֵי סֶלַע, גַּם הַמִּתִּים שֶׁיִּחְיוּ יָרֹנּוּ. יִצְוָחוּ, יָרִימוּ קוֹלָם בְּשִׁיר. יג) יֵצֵא, לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל. יָעִיר קִנְאָה, לְקַנֵּא עֲבוּר עַמּוֹ. יָרִיעַ, כְּגִבּוֹר הַמְנַצֵּחַ בְּמִלְחָמָה. יד) הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם, זֶה זְמַן רַב שֶׁתִּקְתִּי עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הַגּוֹיִם לְעַמִּי. אֶתְאַפָּק, הָיִיתִי מִתְחַזֵּק לִכְבֹּשׁ כַּעַסִי. כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה, אֲבָל מֵעַכְשָׁיו אֶשְׁאַג בְּקוֹל כַּיּוֹלֵדָה עַל אוֹיְבֵי עַמִּי. אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד, אֶעֱשֶׂה שְׁמָמָה בַּגּוֹיִם וְאֶבְלַעֵם כֻּלָּם יַחַד. טו) אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וגו׳, כְּלוֹמַר, אֶהֱרֹג מְלָכִים וְשָׂרִים וְכָל הַגְּלוּיִם עֲלֵיהֶם. טז) וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים וגו׳, אָז אוֹלִיךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָם בְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינָם מַכִּירִים וְהֵם בָּהּ כְּעִוְרִים. וּמַעֲקַשִּׁים, דְּרָכִים מְעֻקָּמוֹת. יח) הַחֵרְשִׁים וגו׳, אַתֶּם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֱיִיתֶם חֵרְשִׁים מִשְּׁמֹעַ דְּבַר ה׳, וְעִוְרִים מִלִּרְאוֹת מִצְוֹתַי, מַעַתָּה שִׁמְעוּ וּרְאוּ. יט) מִי עִוֵּר כִּי אִם עַבְדִּי, כְּלוֹמַר, הַגּוֹיִם שֶׁאֵין זֶה מִטִּבְעָם לִרְאוֹת בְּרִאיָה פְּנִימִית וְלִשְׁמֹעַ דְּבַר ה׳, אֵין לְכַנּוֹתָם עִוְרִים וְחֵרְשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵם לְעִנְיָן זֶה כְּעֵץ וָאֶבֶן, אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִים לִרְאוֹת מַעֲשֵׂי ה׳ וְלִשְׁמֹעַ דְּבָרוֹ, וְאִינָם רוֹאִים וְשׁוֹמְעִים, יִצְדַּק עֲלֵיהֶם שֵׁם עִוְרִים וְחֵרְשִׁים. כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח, כְּלוֹמַר, מִי שֶׁנָּתַתִּי חָכְמָה בְּלִבּוֹ, וּכְאִלּוּ שִׁלַּחְתִּיו לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם, וְהוּא כְּחֵרֵשׁ וְאֵינוֹ מְלַמֵּד. עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם, הַשָּׁלֵם בְּמִדּוֹת נְכוֹנוֹת מִתּוֹלַדְתּוֹ, וּמַסְתִּיר עֵינָיו מִלִّרְאוֹת מַעֲשֵׂי ה׳. כְּעֶבֶד ה׳, כְּמִי שֶׁתִּקֵּן מִדּוֹתָיו וְשִׂכְלוֹ מִצַּד בְּחִירָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ. כ) רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר, רְאִיּוֹת הַרְבֵּה לִפְנֵיכֶם, וְאֵינְכֶם שׁוֹמְרִים לְהַבִּיט בְּמַעֲשַׂי וְלָשׁוּב אֵלַי. וְכֵן "פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וגו׳".

כא) ה׳ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ וגו׳, ה׳ חָפֵץ לְהַרְאוֹתְכֶם וְלִפְקֹחַ אָזְנֵיכֶם, לְמַעַן צִדְקוֹ. וּלְכָךְ הוּא מַגְדִּיל לָכֶם תּוֹרָה וּמַחֲזִקָהּ.

עטרת מרים

צְוָחָה שֶׁל שִׂמְחָה וְהַלֵּל: יב יָשִׂימוּ בְּפִיהֶם יִתְּנוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יג יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא לִתְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת הַבָּקִי בַּהֲנָהָגַת הַמִּלְחָמָה, וְאֵינוֹ לוֹחֵם בְּעַצְמוֹ רַק יָעִיר יְעוֹרֵר קִנְאָה בִּלְבָבָם יָרִיעַ כְּגִבּוֹר הַמְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה אַף־יַצְרִיחַ יַסִּבֵּר שֶׁאוֹיְבָיו יִצְרְחוּ וַעֲקַת שֶׁבֶר שֶׁיָּבִים אוֹתָם, וְכָךְ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: יד הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם זֶה זְמַן רַב אֲנִי שׁוֹתֵק עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ הָאוּמּוֹת לְעַמִּי, אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק אִתְחַזֵּק לִכְבֹּשׁ כַּעַסִי. אֲבָל מַעַתָּה כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשְׁאַג אֶשֹּׁם אֶעֱשֶׂה שְׁמָמָה וְאֶשְׁאַף יָחַד וְאֶבְלַע כֻּלָּם יַחַד: טו אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: טז וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ הַמִּדְבָּר לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים דֶּרֶךְ הַמְעֻקָּם עָשִׂיתִי לְמִישׁוֹר יָשָׁר וְשָׁוֶה. אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם מֵאָז כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עֲזַבְתִּים גַּם עַתָּה: יז אָז נָסֹגוּ אָחוֹר הַבּוֹטְחִים בַּפֶּסֶל, כְּדֶרֶךְ אָדָם הַנִּכְלָם שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו לְבַל יִרְאֵהוּ בְּבָשְׁתּוֹ. יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: יח אַתֶּם יִשְׂרָאֵל הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר ה׳ וְהָעִוְרִים מִלִּרְאוֹת מִצְוֹתָיו, שִׁמְעוּ מַעַתָּה הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: יט מִי הוּא הַיּוֹתֵר רָאוּי לְהִקָּרֵא עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי עַל כִּי הוּא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר בְּקִלְקוּל הַדּוֹר, וְאֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בְּמַעֲשֵׂיהֶם לְהִישָׁרֵם וּלְתַקְּנָם. וְכֵן מִי הוּא הַיּוֹתֵר רָאוּי לְהִקָּרֵא חֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח שֶׁנָּתַתִּי חָכְמָה בְּלִבּוֹ וּכְאִלּוּ שִׁלַּחְתִּיו, וְהוּא כְּחֵרֵשׁ לֹא יִשְׁמַע מַעֲשֵׂי בְּנֵי הָעָם לְהַזְהִירָם עַל הַדָּבָר מִי עִוֵּר כְּמִשֻׁלָּם הַשָּׁלֵם בְּמִדּוֹת וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: כ הֲלֹא הַמָּה רָאוֹת רוֹאִים רַבּוֹת הַרְבֵּה חָכְמָה וְלֹא תִשְׁמֹר וְאֵין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמוֹר אֶת הַזּוּלַת לְהַשִּׁיבוֹ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, וְלִבֵּן מֵהָרְאוּי לְהִקָּרֵא עִוֵּר, פָּקֹחַ אָזְנַיִם הֲלֹא יֵשׁ לָהֶם אָזְנַיִם פְּתוּחוֹת לְהָבִין מִצְוֹת ה׳ וְלֹא יִשְׁמָע וְאֵין בָּהֶם מִי אֲשֶׁר יִשְׁמַע וְאֵינוֹ מַזְהִיר לַזּוּלַת, כִּי עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ לֹא יָבִין, וְלִבֵּן מֵהָרְאוּי לְהִקָּרֵא חֵרֵשׁ: כא יְהוָה חָפֵץ בַּאֲנָשִׁים לְמַעַן צִדְקוֹ שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יַצְדִּיק אֶת הַזּוּלַת לְלַמְּדוֹ דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַאְדִּיר לְהַרְבּוֹת לִמּוּד דַּעַת אֶת הָעָם:

תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יב יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יג יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: יד הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: טו אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: טז וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים: יז נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: יח הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: יט מִי עִוֵּר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כְּמִשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: כ רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: כא יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיַאְדִּיר:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ב׳, שָׁעָה 3 בַּבּוֹקֶר, 24 דַּקּוֹת וְ־5 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ מַר־חֶשְׁוָן, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ו ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: י וַיּוֹלֶד נֹחַ
שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:
יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
חָמָס: יב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה
כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ: ס
יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי
כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ: יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים
תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵّבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּית וּמִחוּץ
בַּכֹּפֶר: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אָרֶךְ הַתֵّבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קומָתָהּ: טז צֹהַר | תַּעֲשֶׂה לַתֵّבָה
וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵّבָה
בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ:
(לוי) יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ
לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע: יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵّבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ

וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ: יט וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־
בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ
זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: (ישראל) כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ

שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: כא וְאַתָּה
קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ
וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה: כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה:

אגרות קודש

ב״ה, אדר״ח מ״ח, תשכ״ב
ברוקלין.

מר ארי׳ יהודא שי׳ הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלתי ז״ע המכתב מער״ח מ״ח, עם המצורף אליו, ות״ח על טרחתו למסור המכתבים.

ומצורף בזה ג״כ מכתב מענה כהצעתו.

נעם לי לקרות אשר התפלל בביהכ״נ דכאן בימי הדין, ובודאי כהבטחת חכמנו ז״ל, כשתקעו בשופר עמד הקב״ה מכסא דין וישב על כסא רחמים ונכתבנו ונחתמנו בתוככי כלל ישראל לשנה טובה ומתוקה.

אסיים בתקוה אשר כסיום מכתבו תהי׳ לנו גם הזדמנות להפגש אישית לשוחח פא״פ.

בברכת הצלחה בענינים הפרטים שבזה כמובן וגם פשוט מילוי התפקיד של כאו״א מאתנו להפיץ היהדות המסורתית בכל מקום שהיד מגעת והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו ובכבוד.

ב״ה, א׳ מ״ח, תשכ״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו... תקותי חזקה שבורח הוא וחבריו שי׳ מכל ענין של מחלוקת ח״ו ולדבר לשון הרע על מי שהוא, ומשפיע גם על אחרים שלא יכנסו לכל ענין של מחלוקת, וכל אחד ואחד יעסוק בלימוד תורה וקיום המצות ככל המוטל עליו וישתדל להוסיף בזה.

ואם נצטוינו אזהרה חמורה, ואהבת לרעך כמוך, על אחת כמה וכמה שאיסור גמור מן התורה, לחפש חסרונות על בן ישראל חבירו, ואם בא מי שהוא ופותח עוד מקום ללמד בני ישראל תורה, פסק דין הוא בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ״ה סעיף כ״ב) אשר אין יכולים למחות בידו ואדרבה על זה נאמר, ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, ולפלא שכנראה אינו שם לבו לפסק דין זה של תורתנו הק׳ תורת חיים, ואדרבה מלשון הכתוב הרי מוכח שצריך לסייע ביד העושה זה.

והנה אמרו חז״ל אין צועקין על העבר, אבל רצוני לקוות שתיכף בקבלת מכתבי זה יראה בפס״ד שו״ע האמור וימלא פס״ד זה במילואו ובפרט שעי״ז יתרבה השלום, והשלום הוא כלי מחזיק ברכתו של הקב״ה, ואחכה לבשו״ט בכל האמור.

בברכה.

לוח זמנים לשבת פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:50	06:54	09:01	09:03	09:35	09:37	10:33	10:34	18:00	17:54	18:26	18:21	17:35	18:31
חיפה (ק)	06:50	06:55	09:01	09:03	09:35	09:37	10:33	10:34	18:01	17:55	18:24	18:19	17:26	18:29
ירושלים (ק)	06:48	06:53	09:00	09:02	09:34	09:36	10:32	10:33	18:03	17:57	18:24	18:19	17:18	18:29
תל אביב (ק)	06:51	06:55	09:02	09:03	09:36	09:38	10:33	10:35	17:59	17:53	18:26	18:20	17:34	18:31
אוסטריה, וינה (ק)	07:27	07:36	09:16	09:20	10:00	10:05	10:54	10:57	17:50	17:40	18:24	18:15	17:24	18:28
אוסטרליה, מלבורן (ח)	05:24	05:17	08:03	07:58	08:42	08:38	09:51	09:48	18:47	18:53	19:15	19:21	18:34	19:33
אוקראינה, אודסה (ק)	07:26	07:35	09:19	09:23	10:02	10:06	10:56	10:59	17:56	17:46	18:29	18:20	17:30	18:32
אוקראינה, דונייצק (ק)	07:00	07:09	08:51	08:55	09:35	09:39	10:29	10:31	17:25	17:15	17:59	17:49	16:58	18:02
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	07:12	07:21	09:02	09:06	09:46	09:50	10:40	10:43	17:35	17:25	18:09	18:00	17:09	18:13
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:41	07:51	09:27	09:31	10:13	10:18	11:07	11:09	17:57	17:46	18:33	18:22	17:30	18:36
אוקראינה, קייב (ק)	07:34	07:44	09:20	09:24	10:06	10:11	10:59	11:02	17:50	17:38	18:25	18:15	17:22	18:29
איטליה, מילאנו (ק)	07:51	07:59	09:45	09:49	10:27	10:31	11:22	11:24	18:26	18:17	18:56	18:47	18:00	19:00
אקוואדור, קיטו (ח)	05:55	05:54	08:25	08:25	08:54	08:54	09:57	09:56	18:02	18:01	18:24	18:24	17:43	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:01	05:55	08:40	08:36	09:18	09:14	10:26	10:23	19:16	19:22	19:43	19:49	19:03	20:00
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	06:44	06:35	09:22	09:17	10:05	10:00	11:14	11:11	20:16	20:23	20:47	20:55	20:04	21:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:25	07:32	09:28	09:31	10:06	10:09	11:02	11:04	18:16	18:08	18:45	18:38	17:51	18:49
ארה"ב, ברוקלין (ק)	07:16	07:23	09:18	09:20	09:56	09:59	10:52	10:54	18:03	17:55	18:33	18:25	17:39	18:37
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:17	07:24	09:18	09:21	09:57	10:00	10:52	10:54	18:04	17:56	18:33	18:26	17:39	18:37
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:55	08:02	09:54	09:57	10:34	10:37	11:29	11:31	18:37	18:29	19:08	19:00	18:12	19:12
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:29	07:33	09:42	09:43	10:15	10:17	11:13	11:14	18:43	18:37	19:08	19:03	18:20	19:13
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	07:04	07:09	09:13	09:15	09:48	09:50	10:45	10:47	18:08	18:02	18:35	18:29	17:45	18:40
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:24	07:28	09:40	09:42	10:13	10:14	11:11	11:12	18:46	18:41	19:11	19:06	18:24	19:16
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:13	07:20	09:14	09:16	09:52	09:56	10:48	10:50	17:58	17:50	18:28	18:20	17:33	18:32
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:40	07:47	09:42	09:45	10:20	10:23	11:16	11:18	18:28	18:20	18:57	18:50	18:03	19:01
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:13	07:20	09:12	09:15	09:52	09:55	10:47	10:49	17:56	17:48	18:26	18:19	17:31	18:30
בוליביה, לה-פס (ח)	05:59	05:56	08:35	08:33	09:06	09:04	10:11	10:10	18:35	18:37	18:58	19:00	18:18	19:10
בלגיה, אנטוורפן (ק)	08:20	08:30	10:04	10:08	10:51	10:56	11:44	11:47	18:32	18:21	19:09	18:58	18:05	19:12
בלגיה, בריסל (ק)	08:20	08:30	10:04	10:09	10:51	10:56	11:44	11:47	18:33	18:22	19:09	18:59	18:06	19:13
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:27	05:22	08:04	08:01	08:37	08:34	09:43	09:41	18:20	18:23	18:40	18:44	18:05	18:54
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:15	05:11	07:53	07:50	08:25	08:23	09:31	09:29	18:03	18:06	18:27	18:31	17:47	18:41
בריטניה, לונדון (ק)	07:39	07:49	09:22	09:27	10:09	10:14	11:02	11:06	17:51	17:40	18:26	18:15	17:27	18:29
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:52	08:03	09:30	09:35	10:20	10:26	11:12	11:16	17:54	17:41	18:32	18:20	17:28	18:35
גרמניה, ברלין (ק)	07:47	07:58	09:28	09:33	10:17	10:22	11:09	11:12	17:55	17:43	18:31	18:20	17:27	18:34
גרמניה, פרנקפורט (ק)	08:01	08:11	09:47	09:51	10:33	10:38	11:26	11:29	18:18	18:07	18:53	18:43	17:50	18:56
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:25	05:20	08:03	07:59	08:36	08:33	09:43	09:41	18:25	18:29	18:44	18:48	18:11	18:59
הודו, מומבאי (ח)	06:35	06:38	08:56	08:57	09:27	09:28	10:27	10:27	18:10	18:06	18:34	18:30	17:49	18:40
הודו, פונה (ח)	06:31	06:33	08:52	08:53	09:23	09:24	10:23	10:23	18:07	18:03	18:30	18:27	17:46	18:36
הונגריה, בודפשט (ק)	07:14	07:23	09:06	09:09	09:49	09:53	10:43	10:46	17:41	17:31	18:14	18:05	17:14	18:18
טורקיה, איסטנבול (ק)	07:21	07:28	09:22	09:25	10:01	10:04	10:57	10:58	18:08	18:00	18:38	18:30	17:43	18:42
יוון, אתונה (ק)	07:42	07:48	09:47	09:49	10:23	10:26	11:20	11:22	18:36	18:29	19:05	18:58	18:12	19:09
מולדובה, קישינב (ק)	07:34	07:43	09:27	09:30	10:10	10:14	11:04	11:06	18:03	17:53	18:36	18:26	17:36	18:39

לוח זמנים לשבת פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:33	06:36	08:54	08:55	09:25	09:25	10:24	10:25	18:07	18:03	18:30	18:27	17:46	18:36
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:21	05:12	07:59	07:52	08:46	08:41	09:57	09:53	19:07	19:15	19:41	19:50	18:56	20:04
נפאל, קטמנדו (ח)	06:09	06:13	08:24	08:25	08:56	08:58	09:55	09:56	17:27	17:22	17:52	17:47	17:05	17:57
סינגפור, סינגפור (ח)	06:47	06:46	09:17	09:16	09:46	09:45	10:48	10:48	18:51	18:50	19:14	19:13	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	07:16	07:27	08:58	09:02	09:46	09:51	10:38	10:42	17:24	17:12	18:01	17:50	16:56	18:04
פרו, לימה (ח)	05:39	05:37	08:14	08:12	08:44	08:42	09:48	09:47	18:06	18:07	18:29	18:31	17:49	18:40
צרפת, ליאון (ק)	08:09	08:17	10:03	10:06	10:45	10:48	11:39	11:42	18:41	18:31	19:13	19:04	18:15	19:17
צרפת, פריז (ק)	08:24	08:33	10:13	10:17	10:57	11:02	11:51	11:54	18:47	18:36	19:20	19:10	18:20	19:23
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:41	05:41	08:10	08:09	08:39	08:39	09:41	09:40	17:40	17:39	18:03	18:02	17:21	18:10
קנדה, טורונטו (ק)	07:42	07:50	09:40	09:43	10:20	10:23	11:15	11:17	18:23	18:14	18:52	18:43	17:58	18:56
קנדה, מונטריאול (ק)	07:22	07:30	09:16	09:20	09:58	10:02	10:53	10:55	17:55	17:46	18:27	18:18	17:30	18:30
קפריסין, לרנקה (ק)	06:58	07:04	09:07	09:09	09:42	09:44	10:39	10:41	18:01	17:54	18:28	18:22	17:37	18:33
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:42	07:54	09:17	09:23	10:09	10:15	11:01	11:04	17:38	17:25	18:18	18:05	17:09	18:21
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:17	07:30	08:51	08:56	09:43	09:49	10:35	10:39	17:13	16:59	17:50	17:37	16:43	17:53
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:51	07:00	08:43	08:47	09:26	09:30	10:20	10:23	17:19	17:09	17:52	17:43	16:52	17:56
שוויץ, ציריך (ק)	07:56	08:05	09:48	09:52	10:31	10:35	11:25	11:28	18:28	18:18	18:57	18:47	18:01	19:00
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:10	06:12	08:35	08:35	09:04	09:05	10:05	10:05	17:54	17:52	18:18	18:15	17:34	18:24

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שני עמוד ב

לבעלים. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל כְּגוֹן פֵּרָה וַחֲמוֹר, מְטַפֵּל בָּהֶן עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם** את **דְּמֵיהֶן** ומוכרם, **וּמַנִּיחָן** את המעות אצלו. **עֲגָלִים וּסְיָיחִין שאינם עושים מלאכה, מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן** ומוכרם **וּמַנִּיחָן. אֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין** זכרים שאינם מטילים ביצים, **מְטַפֵּל בָּהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן** ומוכרם, **וּמַנִּיחָן.**

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, תַּרְנְגֹלֶת המטילה ביצים דינה **כִּבְהֵמָה נֵפֶשׁ,** שעושה ואוכלת וצריך לטפל בה שנים עשר חודש, שהרי יכול להאכילה את דמי הביצים. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **תַּרְנְגֹלֶת וּבְהֵמָה נֵפֶשׁ מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן. עֲגָלִים וּסְיָיחִין מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן. אֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְכָל דָּבָר שֶׁמִּיפּוּלוֹ מְרוּבֶּה מִשְּׁכָרוֹ, מְטַפֵּל בָּהֶן שְׁלֹשָׁה יָמִים, מִכָּאן וְאֵילָךְ שָׁם דְּמֵיהֶן וּמַנִּיחָן.**

הגמרא מקשה סתירה בין שתי הברייתות: **קַשְׁיָא** מהברייתא הראשונה **שַׁעֲגָלִים וּסְיָיחִין** מטפל בהם שלשה חדשים, **אַעֲגָלִים וּסְיָיחִין** – על הברייתא השניה שמטפל בהם שלושים יום. וכן קשה מהברייתא הראשונה **שַׁאֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין** מטפל בהם שלשים יום, **אַאֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין** – על הברייתא השניה שמטפל בהם שלושה ימים. מתרצת הגמרא: **עֲגָלִים וּסְיָיחִין אַעֲגָלִים וּסְיָיחִין לֹא קַשְׁיָא, הָא דְּרַעְיָא** – הברייתא שצריך לטפל בהם שלושה חדשים עוסקת במקרה שיש מקום מרעה ובתקופה שהדשאים גדילים, שאין טירחה בטיפולם והוצאות הטיפול אינן מרובות. **וְהָא דְּפַטּוּמָא** – והברייתא שמטפל בהם שלושים יום, עוסקת במקרה שאין מרעה לרעות אותם, ועליו להאכילם ממה שבביתו וטיפולם מרובה ויקר. וכן **אֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין אַאֲווּזִין וְתַרְנְגוֹלִין נַמִּי לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּרַבְרְבֵי** – הברייתא שמטפל בהם שלושה ימים עוסקת בגדולים שאוכלים הרבה וההוצאות מרובות, **וְהָא בְּזוּטְרֵי** – והברייתא שצריך לטפל בהם שלושים יום עוסקת באווזים ותרנגולים קטנים שהוצאות הטיפול בהם אינן מרובות:

שנינו במשנה: **וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל** ימכר:

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בתורה (דברים כב ב) 'וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ', ופירשו חכמים, **רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ** – השתדל להשיב את האבידה כראוי, **שֶׁלֹּא יַאֲכִיל עֶגֶל לַעֲגָלִים** – שלא ימכור עגל אחד כדי להאכיל בדמיו עגלים אחרים, **וְלֹא סָיָח לִסְיָיחִין, וְלֹא אַוָּזָא לַאֲווּזִין וְלֹא תַּרְנְגוֹל לְתַרְנְגוֹלִין:**

שנינו במשנה: **מַה יֵּהָא בַּדָּמִים, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר יִשְׁתַּמֵּשׁ וְכוּ'** לפיכך אם אבדו חייב באחריותן, רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אין חייב באחריותן:

מדייקת הגמרא: **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בענין אחריותו של המוצא לאבידה,

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת, שמחת תורה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחו"ל נותנים בערב החג (שמיני עצרת) גם עבור היום השני (שמחת תורה)). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב שמיני עצרת ושמחת תורה (בחו"ל: ערב שמיני עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליקן גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחו"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שמחת תורה

זמן הדלקת הנרות – בליל החג השני רק בלילה (לא לפני צאת הכוכבים). הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש פרשת בראשית

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00549
23/10/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים